NESİN VAKFI

EDEBİYAT YILLIĞI

1979

Bu
Kitabın
Bütün
Kazancı
Nesin
Vakfı'na
Bırakılmıştır

NESİN VAKFI

EDEBİYAT YILLIĞI

1979

Kapak: Erkal Yavi

ÖZAL MATBAASI
İstanbul — 1979

Bu Yıllık'ın ortaya çıkması için
işbirliğine
KATILANLAR

Mehmet H. Doğan

Öksel Göçmen

Alpay Kabacalı

Aziz Nesin

Erdal Öz

Kemal Özer

Atilla Özkırımlı

Cemal Süreya

İÇİNDEKİLER

Sunu 3
1978 Yılı Edebiyat Takvimi 13
1978 Yılında Konuşma, Söyleşi, Açıkoturumlar 36
1978 Yılında Okurlara Kitap İmzası 41
1978 Yılında Şiir 48
1978 Yılında Öykü ve Roman 68
1978 Yılında Halk Edebiyatı ve Kültür Şenlikleri 79
1978 Yılında Armağanlar, Ödüller, Yarışmalar 105
1978 Yılında Dergilere Bakış 262
1978 Yılında Çeviri Sorunları 284
1978 Yılında Tartışmalar 290
1978 Yılında Eleştiri ve Deneme 330
1978 Yılında Çocuk Edebiyatı 338
Sovyetler Birliği'nde Türkoloji Çalışmaları 386
1978 Yılında Türkiye'ye gelen Edebiyatçı Konuklar 452
Türk Edebiyatçıları ve Edebiyatı Yurt Dışında 474
1978 Yılında Edebiyat ve Edebiyatçılara İlişkin Olaylar .. 534
Edebiyatçılarımızı Anma Yazıları, Tören ve Toplantıları .. 590
1978 Yılında Yuvarlak Yaşdönümlerinde Edebiyatçılarımız 723
1978 Yılında Ölen Edebiyatçılarımız 876
1978 Yılında Yayınlanmış Yerli Yazın Yapıtları 966
1978 Yılında Yayınlanmış Çeviri Yazın Yapıtları 971

SUNU

Değerli ve Sevgili Okurlar,

Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı'nın dördüncüsünü sevinçle sunuyoruz.

Parasal zararına karşın, çok önemli bir edebiyat hizmeti yaptığına inandığımız bu yıllığı yayımlamayı sürdürebildiğimiz için seviniyoruz. Değerli şair Ataol Behramoğlu kardeşimiz, bu türlü yıllıkları çıkarmanın devletin işi ve görevi olduğunu söyleyerek bizi eleştirmiştir. Haklıdır. Elbet bu yıllığın çok daha iyisini devletin —Kültür Bakanlığı'nın— yapması gerekir. Bizdeki gibi yönetim ve düzenlerde, devlet, bireyin ve özel girişimin yapamayacağı işleri üstlenir, diye bilinmektedir. Oysa biz tersine, devletin yapmadığı, yapmak istemediği ya da yapamadığı bir görevi üstlenmiş bulunuyoruz. İçten dileğimiz, Kültür Bakanlığı'nın daha büyük oylumlu edebiyat yıllığı ve her sanat dalının ayrı ayrı yıllıklarını yayımlamasıdır.

Bir sevincimiz de parasal yöndendir. Bu, az zarar etmiş olmanın sevincidir. 1976 da yayımlanan ilk yıllığımız 2 bin 826 lira, 1977'de çıkan ikinci yıllığımızsa 30 bin 173 lira zarar etmişti. 1978 yıllığımızın zararıysa yalnızca 17 bin 120 liradır. Zararımızın azalması sevindiricidir. Ama daha da sevindirici olanı şudur: Eski yıllıklarımızın da satılacağı umudunda olduğumuzu yazmıştık. Bu umudumuz gerçekleşmektedir. Eski yıllıklarımız, zaman geçtikçe daha çok aranıyor. Örneğin, 1976 yılında çıkan birinci yıllığımız epiyce satılmış ve o yıllığın zararı kapanmıştır. Gelecek yıllarda, eski yıllıklarımızn daha da aranacağ umudumuz sürmektedir. Çünkü bu yıllıklar salt güncel

değerde değil, her zaman gereksinilecek, başvurulacak değerde kalıcı yapıtlardır.

Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı'na her yıl ilginin artmasından elbet sevinçliyiz.

1977 yılında çıkan ikinci Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı'nda, Prof. İlhan Başgöz'ün «Birleşik Amerika'da Türk Dili ve Kültürü» başlıklı değerli bir incelemesi yeralmıştı. 1979 yıllığında da «Sovyetler Birliği'nde Türkoloji Çalışmaları, Türk Dili ve Kültürü» incelemesi yeralmıştır. Bu çok değerli incelemeyi, beş değerli Sovyet bilimcisi hazırlamış ve Türkolog Swetlena Uturgauri de redaktörlüğünü yapmıştır. Bu yardımları için beş büyük bilgine, Doğubilim Enstitüsü (Moskova) yetkililerine teşekkürler ederim.

«Birleşik Amerika'da Türk Dili ve Külütürü», «Sovyetler Birliği'nde Türkoloji Çalışmaları»ndan sonra, gelecek Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı'nda da «Almanya'da Türkoloji» yeralacaktır. Almanya'da Türkoloji çalışmalarını, değerli bilimci Dr. Kappert hazırlamaktadır. Bundan sonra 1981 yıllığımızda Prof. Titze'nin hazırlayacağı «Avusturya'da Türkoloji çalışmaları» yayımlanacaktır. Daha sonraki yıllıklarımızda, İngiltere'de, Bulgaristan'da, Yugoslavya'da, Japonya'da, Romanya'da, Fransa'da, İtalya'da, Arnavutluk'ta, Yunanistan'da, Çekoslovakya'da ve daha pek çok ülkedeki Türkoloji çalışmaları toplanacaktır.

Bu edebiyat yıllıkları, bir yıllık edebiyat etkinliklerinin bir sayım - dökümü niteliğini taşıyor. Şimdiye dek yayınlanmış dört yıllığı bir arada inceleyince, yurdumuzdaki siyasal ve toplumsal kargaşaya karşın, edebiyat etkinliklerinin gittikçe ve hele geçtiğimiz yıl, çok arttığını görmekteyiz. Özellikle Türkiye Yazarlar Sendikası'nın kimisi siyasal ve toplumsal eylemlere de ilişkin edebiyat etkinlikleri her yıl daha da artmaktadır. Yer darlığı nedeniyle TYS'nın etkinliklerine bu yıllıkta ancak özet olarak yer ayırabildik.

Edebiyatçılarımızın söyleşileri, konuşmaları, açıkoturumları, okurlarına kitap imzalamaları geçtiğimiz yıl çok artmıştır.

1978 yılı her bakımdan bir edebiyat devini yılı olmuştur, diyebiliriz. Buna karşılık edebiyat kitaplarının geçen yıllara göre çok az yayınlanmış olmasının başlıca nedeni, kâğıt darlığı,

bir yıl içinde kâğıt fiyatlarına —özellikle kitaplık kâğıda— üstüste iki kez yapılan zam, hükümetçe izlenen ve uygulanan yanlış kâğıt politikasıdır. Türkiye Yazarlar Sendikası, bu yanlış kâğıt politikasının düzeltilmesi yolunda, ilgili bakanlarla görüşmelerde bulunarak, seminerler düzenleyerek, açıkoturumlar yaparak, üstüne düşen görevi sorumluluk anlayışıyla yerine getirmeye çalışmışsa da, uygulamada hiçbir sonuç alınamamıştır.

Yılın içindeki edebiyat tartışmalarının hepsini, yine kâğıt sıkıntısı yüzünden, ne yazık ki yıllığa alamıyoruz. Ancak, uzun sürmüş ve iz bırakmış tartışmalara yer ayırabiliyoruz. 1976 yıllığımızda, yılın iki önemli tartışmasına yer vermiştik. 1977 ve 1978 yıllıklarındaysa, o iki yıl içinde derin iz bırakan tartışmalar olmadığı için, edebiyat tartışmaları bulunmuyordu. Geçtiğimiz yıl içinde, Zekeriye Sertelin Milliyet Gazetesinde yayınlanan Nâzım Hikmet üzerine anıları büyük tartışmalara neden olduğu için, 1979 yıllığımızda bu tartışmalara yer verdik.

Bir sevindirici olay da, yıllıkların incelenmesinden de anlaşılacağı üzere, Türk edebiyatı ve edebiyatçılarının her yıl daha çok dışa açılmakta oluşlarıdır. Geçtiğimiz yıl, Türk edebiyatı ve edebiyatçıları, yurt dışında, eski yıllardakinden daha çok ilgi görmüş, çeviriler artmış, dış değiniler ve ilişkiler çoğalmıştır.

Bundan önceki üç yıllığımızda, telif hakkı almaksızın, Türk halk edebiyatı ve folklör bölümlerini yazan Cahit Öztelli'yi yıl içinde yitirdik. Yardımını unutmayacağımız Cahit Öztelli'yi saygıyla anıyoruz.

Cumhuriyet Gazetesiyle, Milliyet Sanat Dergisi, Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı'nın ilânlarını baştanberi para almadan yayınlamaktadır. Bu yardımları için, ilgililere teşekkür ederiz.

Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı'na yöneltilen eleştirilere büyük önem veriyoruz. Örneğin, bu eleştirilerden A. Kadir Bulut'un yazısında (Varlık - Temmuz 1977) yazarlarımızın özeleştirilerine yer verilmesi istenmektedir. Çok olumlu bir istektir bu. Kâğıt fiyatlarının aşırı yüksekliği yüzünden Yıllığın fiyatını daha da arttırmamak için, bu çok yerinde isteği şimdilik yerine getiremiyorsak da, bu eleştirideki öneri, ileriki yıllıklarımız için tasarılarımız arasına girmiştir.

1976 Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı'na katkısı ve yardımı olan bütün dostlara teşekkürler ederiz.

Gelecek yıl, 1980 Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı'nda yine buluşmak üzere.

Feneryolu
9 Kasım 1978

1978 YILI EDEBİYAT TAKVİMİ

6 Aralık 77 — Sedat Simavi Vakfı Ödül Komiteleri ödül adaylarını saptadı ve sonuçlar Büyük Jüri'ye sunuldu.

10 Aralık 77 — Sedat Simavi Vakfı ödülleri verildi. Fazıl Hüsnü Dağlarca, «Horoz» adlı şiir kitabıyla, Peride Celal «24 Saat» adlı romanıyla, ödülü paylaşarak kazanmışlardır.

13 Aralık 77 — Hikâyeci ve romancı Doç. Dr. Oğuz Atay, yakalandığı amansız hastalıktan kurtulamayarak dün akşam ölmüştür. Atay, 43 yaşındaydı.

İnebolu'da doğan Oğuz Atay, İTÜ İnşaat Fakültesini bitirdikten sonra İstanbul DMMA inşaat bölümüne öğretim üyesi olarak girmiş ve doçent olmuştur. 1970'de TRT'nin açtığı sanat yarışmasında roman dalında «Tutunamayanlar» adlı kitabı ile ödül kazanmıştır. Atay, daha sonra «Tehlikeli Oyunlar» romanını yazmış, hikâyelerini «Korkuyu Beklerken» adıyla yayınlamıştır. Ayrıca, hocası Mustafa İnan'ın yaşam öyküsünü belgesel romanı «Bir Bilim Adamının Romanı»nda anlatmıştır. Sanatçı geçen yıl tedavi olmak üzere Londra'ya gitmiş ve ameliyatından sonra Türkiye'ye dönmüştü.

17 Aralık 77 — Görsel Sanatçılar Derneği Valideçeşme Galerisi'nde, Nazım Hikmet'in 75. Doğum Gününün anısına bir karma sergi gerçekleştirdi.

Büyük ozanın şiirlerinden esinlenerek oluşturulmuş resimlerde şu sanatçıların imzaları bulunuyor: Alâattin Aksoy, Nevbahar Aksoy, Memiş Arslan, Mustafa Ata, Cihat Aral, Mustafa Ayataç, Figen Aydıntaşbaş, Şükrü Aysan, Gülgün Başarır, Seyit Bozdoğan, Canan Çoker, İlhan Ertel, Emel Erkmenol, Zetür Hanılyan, Özer Kabaş, Gülsün Karamustafa, Erol Kınalı, Zekâi Ormancı, Aydemir Okmen, Ahmet Öktem, İbrahim Ors, Yusuf Taktak ve Orhan Taylan.

20 Aralık 77 — Türkiye Yazarlar Sendikası, üyesi yazar Muzaffer Arabul'un altmışıncı yaş günü için bir gece düzenledi. Arabul'un yakınları ve sanatçı dostları Gazeteciler Cemiyeti lokalinde biraraya gelerek bu olayı kutladılar.

20 Aralık 77 — Sinema, tiyatro, müzik, edebiyat ve resim alanlarında ürün veren sanatçıları kapsayan, Tüm Sanatçılar Birliği (TSB) adlı bir dernek kurulduğu açıklanmıştır.

Merkezi İstanbul'da bulunan derneğin Kurucu Yönetim Kurulu tarafından Genel Başkanlığına seçilen Kemal Sülker, bir basın toplantısı düzenleyerek, derneğin kuruluş amacının tüm sanat dallarında çalışanları örgütlemek olduğunu söylemiştir.

20 Aralık 77 — Türk tiyatro seyircilerinin «403. Kilometre», «Evler - Evler» ve «Tozlu Çizmeler» adlı yapıtlarıyla tanıdığı, 25 Temmuz 1977 günü yitirdiğimiz AST grup yazarı İsmet Küntay'ın anısına, ailesi tarafından, konulan ödülün dördüncüsünü «Zengin Mutfağı» adlı oyunuyla Vasıf Öngören kazandı.

Tiyatro eleştirmeni Seçkin Cılızoğlu, Günay Akarsu ve gazeteci - yazar Doğan Koloğlu'ndan oluşan «Küntay Ödülü» seçiciler kurulu toplanarak dördüncü İsmet Küntay ödülünü Vasıf Öngören'e vermek kararını aldı.

28 Aralık — Milli şairimiz, İstiklâl Marşı'nın yazarı Mehmet Akif Ersoy (1873 - 1936), 28 Aralık Çarşamba günü Ankara Devlet Konser Salonu'nda bir törenle anıldı.

Ankara Kültür ve San'at Derneği Itri Müsiki Cemiyeti'nin ortaklaşa düzenledikleri anma programı yüksek bir heyecanla takip edildi. Akif'in 41'inci ölüm yıldönümü dolayısıyla düzenlenen gecenin programı iki bölüm halinde sunuldu. Akif'in şiirlerinin ve Akif hakkındaki konuşmaların yer aldığı ilk bölümde Gazeteci Ahmet Yıldırım, Adalet Partisi Afyon Milletvekili Mehmet Özutku ve Orta Öğretim Genel Müdürü Ahmet Erdoğan milli şairimizin hayatı, mücadelesi ve kişiliği hakkında konuşmalar yaptı.

Programın ikinci bölümünde Itri Müsiki Cemiyeti'nin dini müsikiye ağırlık verilen konseri vardı. Güftesi Mehmet Akif Ersoy'a ait olan bir hüseyni şarkının da yer aldığı konser büyük ilgi gördü.

8 Ocak — Uluslararası Gençlik Kitaplığı, İstanbul, Üniversitesi Kütüphanecilik Enstitüsü'nden Doçent Meral Alpay ve İstanbul Türk - Alman Kültür Merkezi yöneticisi Dr. Robert Anhegger'in işbirliğiyle Münih'te bir Türk Çocuk Kitapları Sergisi dü-

zenledi. Kaulbach Caddesindeki Uluslararası Gençlik Kitaplığı'nda açılan sergiye Türkiye'de çıkan 600'den fazla çocuk kitabı da getirildi.

6 Şubat — Türkiye Yazarlar Sendikası'nca «Yazar Hakları» konulu bir sempozyum düzenlendi. Cağaloğlu Türkocağı Caddesindeki İstanbul Tabip Odası salonunda iki gün sürecek olan sempozyum, bu sabah saat 10.00'da, TSY Genel Başkanı Aziz Nesin'in konuşmasıyla başladı. Daha çok yazar haklarının hukuk açısından değerlendirildiği ilk gün öğleye değin yapılan konuşmalar şu konuları kapsıyor:

«Yazar Haklarının Temel Sorunları ve Uluslararası Uygulamalar» (Prof. Dr. Ali Sait Yüksel), «Telif Hakları ve Vergi Bağışıklığı Sorunları» (Prof. Dr. Salih Şanver); «Eser Sahipliği Haklarının Genişletilebilmesi Açısından Yasal Sistemimizin Değerlendirilmesi ve Bazı Öneriler» (Prof. Dr. Ünal Tekinalp).

Öğleden sonra ise yayımcı Mehmet Ali Yalçın ve Oğuz Akkan ile DPT uzmanlarından İcen Börtücene'nin «Kâğıt Sorunu» üzerine konuşmalarını, Tüm Sanatçılar Birliği Genel Başkanı Kemal Sülker'in «Sanatçıların Sosyal Güvenliği Sorunu» konulu konuşması izleyecek.

İkinci gün (7 Şubat) gene saat 10.00'da başlayacak olan sempozyum, öğleye değin Tevfik Çavdar'ın «Kitap Tanıtma ve Pazarlama Sorunu», Necati Cumalı'nın «Oyun Yazarlarının Telif Hakkı Sorunu», TGS adına bir konuşmacının «Basında Telif Hakkı Vergi Bağışıklığı Uygulaması», TRT Derneği İstanbul Başkanlığı adına Oktay Arayıcı'nın «Kitle İletişim Araçları ve Kültür İlişkileri», öğleden sonra Ramazan Gökalp Arkın'ın «Yayın Sorunu ve Editörler», Oğuz Makal'ın «Çizerlerin Telif Konuları», Günay Akarsu'nun «Toplumda Sanatçının Yeri ve Önemi» konularında yapacakları konuşmalarla son bulacak.

25 Şubat — Folklörcü ve Halk Edebiyatı araştırmacısı, yazar Cahit Öztelli, 25 Şubat günü öldü.

Cahit Öztelli, 1910 yılında Erzincan'da doğdu. Ama soranlara «Türkiyeliyim» derdi. Zira babasının memuriyeti nedeniyle küçük yaştan itibaren yurdumuzun birçok yerinde bulunmuştu.

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin Türkoloji Bölümünü bitirdikten sonra, Denizli, Samsun, Mersin, Konya, Hasanoğlan ve Ankara'da öğretmenlik ve Müdürlük yaptıktan sonra kendi isteğiyle emekliye ayrılmıştır. Emekli olduktan sonra da Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinde Halk Edebiyatı dersi vermiştir.

Bugünkü «Kültür Bakanlığı, Milli Folklor Araştırma Dairesi»nin nüvesini oluşturan, «Milli Eğitim Bakanlığı, Milli Folklor Enstitüsü»nün kurucusu ve ilk müdürü olan Cahit Öztelli, 40 yıldır Türk folklor ve halk edebiyatına büyük hizmetlerde bulunmuş ve birçok eser neşretmiştir.

Evli olan Öztelli'nin üç çocuğu ve torunları bulunmaktadır.

13 Mart — Türkiye Yazarlar Sendikası II. Başkanı Şükran Kurdakul, Faik Muzaffer Amaç'ın ölümü üzerine aşağıdaki yazılı demecini vermiştir:

«Eğitim ve hukuk adamı Faik Muzaffer Amaç'ın kişiliğinde demokrasi savaşımının öncülerinden birini yitirmenin acısı içindeyiz.

Faik Muzaffer Amaç iktidarların anayasal haklarımıza aykırı eylemlere başvurduğu her dönemde yalnız hukukun üstünlüğü ilkesini savunmakla yetinmemiştir. Ezilenin, haklının, doğruların bilimin savunucusu olarak kişiliğinde örgüt bilincine inanan aydın örneğini vermiştr. Gelecek kuşakların yargısından utanmayan devletlilerin —en ufak bir suç kanıtı olmadan— onu da 6 - 7 Eylül zindanlarında aylarca idam isteğiyle tutması bu nedenledir.

Ceza yasasının faşizm markalı maddeleriyle verilen mücadelede de düşün ve sanat adamlarının yanında onurlu yerini alan yiğit arkadaşımızın anısına saygılar sunuyoruz.»

17 Mart — Şair, yazar Ceyhun Atuf Kansu'yu bir kalp krizi sonucu yitirdik. Ankara'da evinde hastalanan Kansu, kaldırıldığı Hacettepe Hastanesi'nde öldü.

1919 yılında İstanbul'da doğan Kansu, Ankara Gazi Lisesi'ni, İstanbul Tıp Fakültesi'ni bitirdi. Çocuk hastalıkları uzmanı olduktan sonra Turhal Şeker Fabrikasında çalışan Kansu, Ankara'da Şeker Fabrikaları Genel Müdürlüğü çocuk doktoru oldu. Turhal Şeker Fabrikası Hastanesini ve çocuk kliniğini kurdu. Etimesut Şeker Fabrikası'nda çocuk doktorluğu yapmaktaydı ve Türk Dili dergisinde yazı kurulu üyesiydi.

Türkiye Yazarlar Sendikası İkinci Başkanı Şükran Kurdakul, Kansu'nun ölümü üzerine şu açıklamayı yapmıştır:

«Yitirdiğimiz ozan Ceyhun Atuf Kansu, edebiyatımızın büyük değerlerinden biridir. 40 yılı aşkın sanat yaşamında köy - kent emekçilerine duyduğu içten sevgi, emperyalizme karşı savaş inancıyla birlikte barışçı duyarlık yarattığı çağdaş hümanizmanın temelini oluşturmuştur. Anadolu insanı için çarpan

ozan yüreği yetişen kuşaklara örnek olacaktır. Anısına saygılar sunuyoruz.»

19 Mart — Ünlü ozan ve yazar Dr. Ceyhun Atuf Kansu, dün Ankara'da yapılan törenlerden sonra Cebeci mezarlığında toprağa verilmiştir. Hacı Bayram'da Başbakan Bülent Ecevit de bulunmuştur.

Ceyhun Atuf Kansu'nun Türk Bayrağına sarılı tabutu dün saat 10.30'da Türk Dil Kurumu önüne getirilmiş, ilk tören burada yapılmıştır. Türk Dil Kurumu önünde saygı duruşunda bulunduktan sonra bir konuşma yapan Türk Dil Kurumu Başkanı Prof. Şerafettin Turan, Ceyhun Atuf Kansu'yu anlatarak, «Onu, çocukluğundan beri Atatürk devrimi çerçevesinde Türk dilinin gelişmesine kendini adamış, kendine özgü yiğit bir savaşçı olarak kabul ediyoruz» demiştir.

Saat 11.00'de de Şeker Şirketinde Ceyhun Atuf Kansu için bir tören düzenlenmiş, tabutu Dil Kurumundan buraya getirilmiştir. Burada Şeker Şirketi mensuplarından ve Ceyhun Atuf Kansu'nun arkadaşlarından diş doktoru Selâmi Kuşçulu ve Müfettiş Hasan Çeliker konuşmalar yapmışlardır.

Hacı Bayram'da Başbakan Bülent Ecevit, Turizm ve Tanıtma Bakanı Alev Coşkun ile Halkevleri Genel Başkanı Ahmet Yıldız, Dil Kurumu Başkan ve üyeleri, eski Anayasa Mahkemesi üyelerinden Salim Başol ile sanatçılar, yazarlar bulunmuşlardır. Kansu, daha sonra Cebeci Mezarlığında toprağa verilmiştir.

1 Nisan — Ordinaryüs Prof. Dr. İsmail Hakkı Baltacıoğlu, dün Ankara'daki evinde ölmüştür. Baltacıoğlu, 83 yaşındaydı.

Cumhuriyet döneminin ilk rektörü olan Baltacıoğlu, 1942 - 1950 yılları arasında milletvekilliği yapmıştı.

Prof. Baltacıoğlu, pedagoji, sosyoloji, felsefe, estetik ve Türk dili alanlarında 100'e yakın yapıt ve binlerce makale yazmıştır.

44 yıldan beri «Yeni Adam» adındaki fikir gazetesini çıkaran Baltacıoğlu, evli ve 5 çocuk babasıydı.

Baltacıoğlu'nun cenazesi, salı günü Maltepe Camii'nde kılınacak öğle namazından sonra Karşıyaka mezarlığında toprağa verilecektir.

2 Nisan — 1976 yılının Mart ayından bu yana İzmir'de yayınlanmakta olan aylık edebiyat dergisi «Dönemeç» 25. sayısıyla birlikte yayımına son verdi.

Yetenekli genç adların ürünlerini yayınlamaya öncelik ve-

ren «Dönemeç» dergisinin kapatılmasına neden olarak parasal olanaksızlıklar gösterildi.

3 Nisan — Türkiye Yazarlar Sendikası'nın Sabahattin Ali'nin 30. Ölüm Yıldönümü nedeniyle bugün 18.00'de Harbiye Şehir Tiyatrosu'nda gerçekleştirdiği anma gününe Kerem Güney, Aziz Nesin, Filiz Ali, Asım Bezirci, Şükran Kurdakul, Atilla Özkırımlı, Demir Özlü, Kemal Sülker, Erdal Alova, Aydın Hatipoğlu, Sennur Sezer katıldılar ,ayrıca Aydın Çeçen ile Kaya Tanyeri'nin hazırladığı «Düşman» adlı öykünün filmi gösterildi ve Sedef Bediz'in oynadığı «Devlerin Ölümü» adlı oyun sahnelendi.

3 Nisan — Sanatçılar Birliği Derneği ile Bayrampaşa Gençlik ve Kültür Merkezi'nin, tiyatro salonunda saat 15.00 ve 20.00' de olmak üzere iki ayrı program halinde düzenlediği «Sabahattin Ali'yi Anma Günü»nde, sanatçının Bilgesu Erenus tarafından oyunlaştırılan öykülerini Sedef Bediz sundu. Merhaba Gösteri Topluluğu ile Kültür Merkezinin Halk Oyunları ve Halk Türküleri Kollarının gösterileri yanısıra saz ozanları Sabahattin Ali'nin şiirlerini seslendirdiler.

3 Nisan — Edebiyatımıza önemli katkılarda bulunan hikâyeci, romancı ve şair Sabahattin Ali, ölümünün 30. yıldönümü nedeni ile 9 Nisan 1978 Pazar günü Bayrampaşa'da halkla birlikte anılacak.

Sanatçılar Birliği Derneği ile Bayrampaşa Gençlik ve Kültür Merkezinin ortaklaşa düzenlediği program ücretsiz ve halka açık olarak Bayrampaşa Gençlik ve Kültür Merkezi Tiyatro salonunda saat: 15.00 ve 20.00'de olmak üzere 2 ayrı program halinde sergilenecek.

Anma gününde Bilgesu Erenus'un oyunlaştırdığı Sabahattin Ali'nin hikâyelerini Sedef Bediz sunacak, Merhaba Gösteri Topluluğu ile Kültür Merkezinin Halk Oyunları ve Halk Türküleri kollarının gösterileri yanı sıra çeşitli saz ozanları Sabahattin Ali'nin şiirlerini seslendirecekler.

17 Nisan — Türkiye Yazarlar Sendikası Genel Yönetim Kurulu üyelerinden Altan Yalçın (Küçükyalçın), bir süreden beri tedavi gördüğü Çapa Hastanesinde ölmüştür.

1942'de doğan Yalçın çeşitli işlerde çalıştıktan sonra İstanbul Üniversitesi Film Merkezinde yapımcı olarak görev almış, ölümüne kadar aynı görevde bulunmuştur. Çeşitli dergilerde yazıları çıkan Yalçın, «Yılmaz Güney Dosyası» adlı bir belgesel kitap da yayımlamıştır.

Yalçın'ın ölümü ile boşalan TYS Genel Yönetim Kurulu üyeliğine yedek üyelerden Aydın Hatipoğlu çağırılmıştır.

20 Nisan — Şair Osman Atilla, 20 Nisan 1978 Perşembe günü, tedavi görmekte olduğu Ankara Tıp Fakültesi'nde hayata gözlerini yumdu.

Osman Atilla, 1922 yılında Afyonkarahisar'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini bu şehirde yaptı. Afyon Lisesi'nden mezun oldu. Bir süre Afyon Halkevi'nde görev aldı. Bu arada Sonposta gazetesinin Afyon muhabirliğini de yaptı. Sonra Ankara'ya gelerek Ülkü dergisinde, Tarım Bakanlığında çalıştı. Türk Dili dergisinde teknik sekreterlik, Ankara Üniversitesi Basımevi'nde teknik müdürlük yaptı. 1965 yılında Afyon'dan AP milletvekili seçilerek Parlamentoya girdi. Daha sonra Sanayi Bakanlığı Basın Müşavirliğinde bulundu. 1976 yılından beri Kültür Bakanlığında Basın Müşaviri idi.

Saz şairlerimizin öz ve biçimleri doğrultusunda yazan Osman Atilla'nın şiirleri 1939 yılından başlıyarak Afyon Halkevinin Taşpınar dergisi ile Ülkü, Yücel, Şadırvan, Türk Dili ve Çağrı gibi belli başlı dergilerde çıkmıştır. Bu şiirlerden bazıları Fransızca, İtalyanca, Almanca, İngilizce ve Macarca'ya çevrilmiştir.

Şiirlerini, Sabahleyin (1950), Güpegündüz (1956), ve Baştanbaşa (1959), Gözlerimin Söylettiği (1974) adlı kitaplarında toplamıştır. Bunlardan başka Memleket Şiirleri (1950, 1964) ve Türk Kahramanlık Şiirleri (1961) adlı antolojileri, Afyonkarahisar Türküleri (1957, 1966) adlı bir inceleme ve derlemesi, İnaz Köyü Eğitmeni Hasan Koçak'ın Türküsü, Atatürk 30 Ağustos'u Anlatıyor, Atatürk ve Büyük Zaferi adlı eserleri vardır.

22 Nisan — Madaralı Roman Ödülü «Yaşar Ne Yaşar, Ne Yaşamaz» adlı yapıtıyla Aziz Nesin'e verilmiştir. Emekli öğretmen Fikret Madaralı tarafından ilk kez 1973 yılında konulan 10 bin liralık ödül için bu yıl 1977 yılı içinde basımı yapılan 10 yapıt, Adnan Binyazar, Mustafa Şerif Onaran, İlhami Soysal, Mehmet Başaran, Mustafa Ekmekçi, Oya Baydar ve Mehmet Bayrak'tan oluşan Seçici Kurul tarafından değerlendirilmiştir. Oylama sonucunda, Aziz Nesin 4, «Acı Lokma» adlı yapıtı için Fahri Erdinç ise 2 oy almışlardır. Mehmet Bayrak ise çekimser oy kullanmıştır.

Madaralı Roman Ödülü için bu yıl değerlendirmeye alınan

öteki yapıtlar şunlardır: Yalnızlar (Erhan Bener), Sancı Sancı (Necati Tosuner), Aşamalar (Afet Ilgaz), Küçük Oyuncu (Pınar Kür), Üç 24 Saat (Peride Celal), Göçük (Celalettin Çetin), Gemileri Yakmak (Yusuf Ziya Bahadınlı), Süt Güğümündeki Kurbağalar (Yıldız İncesu).

22 Nisan — Kemal Tahir'in 5. ölüm yıldönümü dolayısıyla Güzel Sanatlar Akademisi Sinema Televizyon Enstitüsü'nün Balmumcu'daki salonunda bir anma toplantısı düzenlenmiştir. Sencer Divitçioğlu, Baykan Sezer, Atilla Özkırımlı ve Hulûsi Dosdoğru «Düşünür olarak Kemal Tahir» ve «Romancı olarak Kemal Tahir» konulu açık oturumda konuştular. Ayrıca romancının kendi sesinden bir konuşması dinletildi, slaytlar gösterildi. Şehir Tiyatrolarında oynanan «Yorgun Savaşçı» oyunundan da bir bölüm sunuldu.

28 Nisan — Pen Kulüp, (Bugün) cuma günü saat 17.00'de Gazeteciler Cemiyeti'nde Olağan Genel Kurul toplantısını yaptı. Vedat Nedim Tör başkanlığındaki toplantıda yapılan seçimler sonucu yeni Yönetim Kurulu şu üyelerden oluştu:

Yaşar Nabi Nayır, Oktay Akbal, Recep Bilginer, Sami Karaören, Doğan Hızlan, Alâeddin Asna, Konur Ertop.

21 Mayıs — Kültür Bakanı Ahmet Taner Kışlalı, Tiyatro Yazarları Derneği Yönetim Kurulu üyeleri ile Topkapı Sarayı'nda, çeşitli tiyatro ve yazar sorunlarının tartışıldığı bir toplantı yapmıştır. Kışlalı toplantıların öteki sanat dallarındaki sorunlara da inebilmek ve Bakanlık - sanatçı - toplum arasında sağlam bir diyalog kurabilmek amacıyla, önümüzdeki günlerde çeşitli kültür ve sanat kuruluşları ile de sürdürüleceğini söylemiştir.

2 Haziran — Ankara Sanat Sevenler Derneği'nde yapılması düşünülen ancak iki kez ertelenen Orhan Kemal'i Anma Günü, yazarın ölüm yıldönümü olan cuma günü (2 Haziran) 18.00'de gerçekleşti. Derneğin Türkiye Yazıları Dergisi ile birlikte düzenlediği ve Kemal Ateş tarafından yönetilen sanatçıyla ilgili açık oturuma Mahmut Makal, Fikret Otyam, Ahmet Say, Sevda Şener, Ahmet Telli ve Nurer Uğurlu konuşmacı olarak katıldılar.

2 Haziran — Milli Kütüphane Yardım Derneği ölümünün sekizinci yıldönümünde Orhan Kemal için bir anma günü düzenledi. Milli Kütüphane'de yapılan Anma Günü'nde Fikret Ot-

yanı, Adnan Binyazar, Vecihi Timuroğlu ve Bedrettin Cömert yazar ile ilgili konuşma yaptılar.

Ayrıca, Orhan Kemal'in çeşitli gazete ve dergilerdeki şiir, öykü yazılarıyla, yerli ve yabancı dilde basılmış kitaplarını içeren bir de sergi açılacaktır.

7 Haziran — Bir hafta önce geçirdiği ruhsal bir bunalım sonucu Yeşilyurt'taki evinden ayrılan ve önceki gün (5 Haziran) Erdek sahillerinde cesedi bulunan yazar ve gazeteci Adnan Tahir'in ailesi cenazeyi almak üzere Erdek'e gitmiştir.

Adnan Tahir bir hafta önce evinden ayrılmış ve kendisinden bir haber alınamamıştı. Cenaze Ballıpınar köyü mezarlığından çıkarılarak İstanbul'a getirilecek ve dini törenle yeniden toprağa verilecektir.

Adnan Tahir'in cesedi önceki gün Kapıdağ yarımadası Ballıpınar köyü Kayalık mevkiinde çobanlar tarafından görülmüştür. Duruma, Erdek Savcısı Öztürk Zeren el koymuştur. Üzerinde Basın Şeref Kartı ve SSK sicil kartı çıkan Adnan Tahir'in cesedi bozulmaması için Savcının talimatı üzerine Ballıpınar köyü mezarlığına defnedilmiştir.

BİYOGRAFİSİ:

58 yaşında vefat eden Adnan Tahir, gazeteciliğe 1937 yılında Akbaba dergisinde başlamıştır. Çınaraltı, Diken, Çocuk Sesi, Her Hafta, Dünyada Heray, Yirminciasır, Sen Ben, Fotoroman dergilerinde ve Demokrat Politika, Akşam, Tan, Yeni Sabah, Hürriyet, Milliyet, Günaydın, Son, Saklambaç, Cumhuriyet gazetelerinde çeşitli türde yazılar yazmış ve değişik görevlerde bulunmuştur. 1972 ve 1973 yıllarında Gazeteciler Cemiyeti'nin yarışmasında fıkra dalında başarı armağanı kazanmıştır. İtalyanca ve Fransızca bilen Adnan Tahir'in üç telif ve birçok çeviri kitabı yayınlanmıştır.

3 Haziran — Türkiye Yazarlar Sendikası, Orhan Kemal'in ölüm yıldönümü nedeniyle Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Sinema Televizyon Enstitüsü salonunda bir anma toplantısı düzenledi.

1978 Orhan Kemal Roman Ödülünü kazanan Fakir Baykurt'a armağanın da verileceği toplantıya TYS adına Genel Başkan Aziz Nesin, Fakir Baykurt, Ahmet İsvan, Hikmet Altınkaynak,

Demirtaş Ceyhun, Nezihe Meriç, Adnan Özyalçıner ve Sennur Sezer konuşmacı olarak katıldılar.

4 Haziran — Ahmet Haşim'in 45. ölüm yıldönümü nedeniyle İzmir Televizyonu'ndan Erol Aksoy ile Nihat Onat'ın hazırladığı program 4 Haziran Pazar günü saat 22.00'de yayınlandı. Sunuculuğunu ve metin yazarlığını Turgay Gönenç'in yaptığı programda Ahmet Haşim'in yaşam öyküsü, şiirleri ve düzyazıları konu ediliyor. Programda Şükran Kurdakul, Haşim'in şiirleri, Konur Ertop düzyazıları hakkındaki görüşleri belirtirlerken, Murat Belge çeşitli konularda görüşlerini açıkladılar. Programda ayrıca Ahmet Haşim'in şiirlerinden örnekler sunuldu.

9 Haziran — Türk basınına yıllarca hizmet veren gazeteci, yazar Adnan Tahir'in cenazesi bugün öğle namazından sonra Nuruosmaniye Camisi'nden kaldırılarak Bakırköy Mezarlığı'nda toprağa verilmiştir.

1937 Akbaba dergisinde gazeteciliğe başlayan Adnan Tahir, Çınaraltı, Diken, Çocuk Sesi, Her Hafta, Dünyada Her Ay, Yirminci Asır, Sen Ben, Foto Roman dergilerinde ve Demokrat, Politika, Akşam, Tan, Yeni Sabah, Hürriyet, Milliyet, Günaydın, Son, Saklambaç, Cumhuriyet gazetelerinde çeşitli türde yazılar yazdı ve görev aldı. 1972 ve 1973 yıllarında Gazeteciler Cemiyiti'nin yarışmasında fıkra dalında başarı armağanı da kazanan Adnan Tahir'in üç telif ve birçok çeviri kitabı yayınlanmıştı.

10 Haziran — Türkiye Yazarlar Sendikası'nın 10 - 24 Haziran tarihleri arasında düzenlediği 5. Yıl Şenlikleri, TSY Genel Başkanı Aziz Nesin'in bugün 11.00'de İstanbul Tabip Odası salonunda yapacağı basın toplantısıyla açıldı.

Tanınmış sinema ve tiyatro oyuncuları, ses sanatçıları ve karikatürcülerin de katılacakları şenlik boyunca Taksim Sanat Galerisi'nde bir kitap sergisi açık tutulacak, bu arada yazarlar kitaplarını imzalayacaklardır. Türkiye Yazarlar Sendikası'nın 5. Yıl Şenlikleri'nde ayrıca tiyatro gösterilerine de yer verilmektedir.

12 Haziran — Güneş Buharalı'nın bugün TRT II'de yayınlanacak «Bir Sanatçının Günlüğü» programında oyun yazarı Orhan Asena yaşam öyküsünü anlatıyor.

12 Haziran — 5. Yıldönümünü kutlayacak olan Türkiye Yazarlar Sendikası adına Genel Sekreter Adnan Özyalçıner ile radyoda söyleşi yapıldı.

17 Haziran — TRT II'de Konur Ertop'un yapımcı Gülsen Koraltürk'le birlikte hazırladıkları «Türk Edebiyatında Çocuk» adlı dizi sürüyor. Cumartesi 11.35'te Ahmet Haşim, Halit Ziya, Hüseyin Cahit ve Halide Edip'in çocukluk anılarını izleyeceğiz. Alev Özgün Gürzap'ın sunuculuğunu yaptığı programda Rıza Tüzün, Ataç'ın Günce'sinden çocukluğuyla ilgili bir bölümü de seslendirecek.

20 Haziran — Türkiye Yazarlar Sendikası çeviri yapıtların yayınsal, hukuksal ve kültürel sorunlarına ışık tutmak ve çözüme ulaştırmak amacıyla İstanbul Tabip Odası'nda bir «Çeviri Sempozyumu» düzenledi. TYS'nin 5. Yıl Şenliği programı çerçevesinde yapılan sempozyumda Aziz Nesin, Aziz Çalışlar, Hüseyin Portakal, Ramazan Arkın, Adnan Binyazar, Akın Beşiroğlu, Dr. Necla Giritlioğlu, Demir Özlü ve Turgut Kazan konuştular.

20 Haziran — Fransız hükümeti, Milli Eğitim Bakanlığı «Officier D'academie» nişanı yazar Vedat Nedim Tör'e, «Chevalier de l'Odrde des Palmes Academiques» ilmi payesi de Edebiyat Fakültesi Öğretim üyesi Prof. Berke Vardar'a törenle verilmiştir.

İstanbul'da Fransız Konsolosluğunda yapılan törenlerde yazar Tör'e ödülünü Fransız Konsolosu vermiştir. Yazara paye 25 yıl önce Fransa'da oynanan «Kör» piyesi nedeniyle verilmiştir. Prof. Vardar'a ise payeyi Fransız Kültür Ataşesi Mösyö Lafon vermiştir.

1 Temmuz — Tanınmış çevirmenlerimizden Hasan Ali Ediz'in altıncı ölüm yıldönümü dolayısıyla, çevirmenin adına bir ödül konulmasına karar verilmiştir.

Çevirmen Ediz'in eşi Leman Ediz ile Türkiye Yazarlar Sendikası'nın girişimiyle konulan ödülün «Ediz Edebiyat Çeviri Ödülü» adını taşıyacağı ve Hasan Ali Ediz'in anısının yaşatılması, çeviri alanında yaşam boyu yapmış olduğu uğraşın sürdürülerek geliştirilmesi amacını taşıdığı bildirilmiş, 1979 yılından başlamak üzere her yıl verileceği açıklanmıştır.

Türkiye Yazarlar Sendikası'nın atayacağı seçiciler kurulunca son takvim yılında yayınlanmış en iyi çeviri kitap bu ödüle hak kazanacak ve çevirmenine 10 bin lira verilecektir.

5 Temmuz — Türkiye Yazarlar Sendikası İkinci Başkanı Şükran Kurdakul, geçtiğimiz hafta içinde yaptığı bir açıklama ile, yargı adamlarının 142'ye aykırılık savıyla açılan davalarda bilirkişi seçimini Türkiye Yazarlar Sendikası, Türkiye Gazeteciler Sendikası ve Tüm Öğretim Üyeleri Derneği'nden istemesi

gerektiğini savundu. Kurdakul'un açıklaması özetle şöyleydi:

«Ülkemizde çağdaşlaşma savaşımının süregeldiği yıllar boyunca egemen sınıflarla bütünleşen siyasal iktidarlar, işçi sınıfı ve yandaşı emekçilerin örgütlenme hakkına yasak koymuşlardır. Anayasal haklar pervasızca rafa kaldırılmış, siyasal iktidarlar, düşünce ve örgütlenme özgürlüğünü yalnız kendi düşünce, eylem ve örgütlenme özgürlüğü sayarak, emekçi sınıfların gözlerinin içine baka baka onların düşünce, eylem ve örgütlenme haklarını çiğnemişlerdir.

Son günlerde yine bilirkişilikleri de bilim adamı kişiliklerinin de geçersiz olduğu bilinen kimselerce hazırlanan raporlara dayanılarak açılan davaların yoğunlaşması düşündürücüdür. 142. maddenin, Türkiye'nin de imzası bulunan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Helsinki sonuç belgesinin özüne ters düştüğü bilinmelidir. Ceza Yasamız faşizm kökenli maddelerden arınıncaya kadar tüm yargı adamlarımız da sorumluluk altındadırlar. Kendilerine anımsatıyoruz. Eğer tarih önünde Namık Kemal'leri, Tevfik Fikret'leri, Nâzım Hikmet'leri, Orhan Kemal'leri yargılayanların durumuna düşmek istemiyorlarsa, 142. maddeye aykırılık savıyla açılan davalarda, bilirkişi seçimini Türkiye Yazarlar Sendikası, Türkiye Gazeteciler Sendikası, Tüm Öğretim Üyeleri Derneği'nden istemelidirler.»

5 Temmuz — Antalya şenliği yürütme kurulu bugün Belediye Şenlik salonunda 14.00'te **Dr. Ünsal Oskay, Adnan Binyazar, Mahmut Tali Öngören, Aziz Nesin, Demirtaş Ceyhun, Ataol Behramoğlu.** Emre Kongar'ın katıldıkları Türkiye'nin sanat ve kültür politikası konulu bir tartışmalı toplantı düzenlemiştir.

Akşam saat 21'de Antalya Stadında Barış Gecesi yapılmıştır. Antalya Belediye Başkanı Selâhattin Tonguç'un açış konuşması ile başlayan ve Işık Yenersu'nun sunduğu geceye **Ahmet Arif, Ataol Behramoğlu, Cengiz Bektaş, Zeliha Berksoy, Metin Demirtaş, Mahmut Dikerdem, Maria Dimitriadis** (Yunanlı şarkıcı). **Genco Erkal, A. Kadir, Zülfü Livaneli, Aziz Nesin, Rahmi Saltuk ve Timur Selçuk** katılmışlardır.

7 Temmuz — Akşehir'de ilk kez 1959 yılında başlatılan ve her yıl büyük halk düşünürü, gülmece ustası Nasrettin Hoca'nın anısına düzenlenen şenliğin geleneksel on dokuzuncusu, uluslararası alanda ise beşincisi 7-11 Temmuz tarihleri arasında gerçekleşti. Açılışında Kültür Bakanı A. Taner Kışlalı, Müs-

teşar Şerafettin Turan ve Başdanışman Doğan Ergun bulundular.

8 Temmuz — 16'ncı Türk Dil Kurultayı, Kurumun yeni salonunda toplandı. Kurultay dört gün sürecektir. Kurultayda o gün okunacak yönetim kurulu raporu, üyelere gönderilmiştir.

Raporda, kurum çalışmaları anlatıldıktan sonra, 1981 yılında Atatürk'ün doğumunun yüzüncü yıldönümünün, 1982'de ise Türk Dil Kurumu'nun kuruluşunun 50'nci yıldönümünün kutlanacağı belirtilmekte, bu konularda bir yarkurulun altı aya yakın bir çalışmadan sonra bu kutlamaların izlencelerini (programlarını) ayrıntılar ile saptadığı anlatılmaktadır. 1981'de Atatürk adına bir Uluslararası Kurultay düzenlenecektir. 1978 yılı yazı devrimimizin 50'nci yıldönümü olduğu için, yine Eylül 1978'den başlıyarak bir kutlama dizisi yayınlanmak üzere Yayın ve Tanıtma Kurulumuz görevlendirilmiştir. Bu konuda Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu ile de işbirliği yapılacaktır.

11 Temmuz — Hacettepe Üniversitesi öğretim üyelerinden Sanat Tarihi Bölümü Estetik Doçenti Bedrettin Cömert, bu sabah bir otomobilden açılan ateş sonucu öldürülmüş, yanında bulunan İtalyan asıllı eşi Maria Agostina Cömert de yaralanmıştır. Hacettepe Hastanesine kaldırılan Bayan Cömert'in sağlık durumunun iyiye gittiği bildirilmiştir.

Saldırganların üç kişi oldukları ve eşkallerinin belirlendiği bildirilmiştir.

Çeşitli partiler ve kuruluşlar bildiriler yayınlayarak saldırıyı kınamışlardır.

Doç. Cömert'in üyesi bulunduğu Türk Dil Kurumu ve Felsefe Kurumu da aynı konuda kınama ve üzüntü belirten bildiriler yayınlamışlardır. Türkiye Yazarlar Sendikası Genel Başkanı Aziz Nesin, hükümeti uyarmış, yetersiz kalan İçişleri Bakanlığını göreve çağırmış ve «Yarın hangi devrimci kişiye, ya da kuruma yöneleceğini bilmediğimiz bu tür saldırıların yarattığı ortamda, can güvenliği istiyoruz» demiştir.

13 Temmuz — Ünlü çevirmenlerimizden Hasan Ali Ediz'in 6. ölüm yıldönümü dolayısıyla çevirmenin adına bir ödül konulmasına karar verilmiştir.

Çevirmen Ediz'in eşi Leman Ediz ile TYS'nın girişimiyle konulan ödülün adı «Ediz Edebiyat Çeviri Ödülü»dür. Hasan Ali Ediz'le anısının yaşatılması ve çeviri alanında yaşam boyu yapmış olduğu uğraşın sürüdürülerek geliştirilmesi amacını taşıyan ödül, 1979 yılından başlamak üzere her yıl verilecektir.

Türkiye Yazarlar Sendikası'nın atayacağı yargıcılar kurulunca son takvim yılında yayınlanmış en iyi çeviri, kitap bu ödüle hak kazanacaktır.

14 Temmuz — Asya - Afrika Yazarlar Birliği'nin «Lotus» ödülünü kazanan Kenyalı yazar Ngugi Wa Thiongo'nun 31 Aralık 1977 gününden beri tutuklu bulunduğu ve bu tutuklama dolayısıyla Kenyalı yöneticilerin birçok yazar örgütünce protesto edildiği öğrenildi.

Asya - Afrika Yazarlar Birliği'nin 11 Nisan günü aldığı karardan sonra, aralarında birlik üyesi Türkiye Yazarlar Sendikası'nın da bulunduğu çeşitli yazar örgütleri, Kenya Devlet Başkanı'na telgraflar çekerek Ngugi Wa Thiongo'nun hemen serbest bırakılmasını istediler.

14 Temmuz — Geçen salı günü (11 Temmuz) evinden çıktıktan sonra otomobilinde öldürülen Hacettepe Üniversitesi öğretim üyelerinden, yazar - çevirmen Doç. Bedrettin Cömert'in cenazesi dün (14 Temmuz) törenle kaldırılarak toprağa verilmiştir.

Doç. Cömert'in cenazesi sabahtan Karşıyaka mezarlığından alındıktan sonra Hacettepe Üniversitesi Beytepe kampusuna getirilmiştir. Öğretim üyeleri ile öğrencilerin hazır bulunduğu tören sırasında «**Bedrettinler ölmez**», «**Öğretim özgürlüğü, can güvenliği**», «**Katiller bulunsun, hesap sorulsun**», «**Kahrolsun faşizm**», «**MİT, kontrgerilla, Ülkü Ocakları kapatılsın**» diye bağırılmıştır.

Cömert'in cenazesi getirilmeden önce, oğlu Ergun Cömert ile İtalya'dan gelen kayınpederi Nikola, tören yerine gelmişlerdir. Cömert'in oğlu gözyaşları içinde Rektörlük binasına alınmıştır. Daha sonra, Cömert'in annesi Seher Cömert ile babası Fazıl Cömert olay yerine gelmişlerdir. Cenaze katafalka konulduktan sonra annesi Seher Cömert, tabuta sarılarak ağlamış, bu sırada çevreden de sık sık hıçkırık sesleri duyulmuştur.

PIRNAR'IN KONUŞMASI

Hacettepe Üniversitesi Rektörü Tuğrul Pırnar, binlerce kişiyi bir dakikalık saygı duruşuna çağırmış ve ardından yaptığı konuşmada şunları söylemiştir:

«**Yüreğimiz çok yaslı, bu cinayet on yıldır kardeşi kardeşe kırdıran bir zihniyetin yeni bir oyunudur. Bu ölümde, bize te-**

selli verecek hiçbir şey yoktur. İnsanlık dışı bir saldırı ile Bedrettin Cömert hayatını kaybetmiştir. Bu cinayet on yıldır kardeşi kardeşe düşürmenin bilinçli bir şekilde planlanmış yeni bir cinayetidir. Hacettepe Üniversitesi'nin yetkili organları olarak Anayasal kuruluşlardan, bu tip cinayetlere son verilmesi için çaba harcamalarını istiyoruz. Bu faşist tırmanışa dur denilmesini istiyoruz.»

Daha sonra Hacettepe Sosyal ve İdari Bilimler Dekanı Prof. Emel Doğramacı konuşmuş, Cömert'in «Daha diyebileceklerini demeden öldürüldüğünü» söylemiştir. Hacettepe Sanat Tarihi Bölümü Başkanı Doç. Günsel Renda ise, Cömert'in sanat ve kişiliğini anlatmış, öğrenci temsilcisi Hacı Şahin ile Hacettepe çalışanlarından Yavuz Yılmaz'ın konuşmalarından sonra da, Beytepeden Maltepe camisine cenaze arabası olmak üzere hareket edilmiştir.

CÖMERT ADI VERİLDİ

Ankara Belediyesi Tepecik - Üregil semtleri arasındaki otobüs yolunun adını «Doç. Bedrettin Cömert» olarak değiştirmiştir. Belediyeden yapılan açıklamada «Bedrettin Cömert caddesi ile Ankara, demokrasinin daha da güçlü bir kalesi olacaktır» denilmiştir.

CİNAYET NASIL İŞLENDİ?

Caziosmanpaşa semtinde Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve İdari İlimler Fakültesi Sanat Tarihi Doçenti Bedrettin Cömert, İtalyan Büyükelçiliğinde çalışan eşi Mario Agustina Cömert ile birlikte dün sabah 08.45 sıralarında Volkswagen marka özel otomobiline binmiş ve hareket etmiştir. MESA bloklarından 100 - 150 metre kadar uzaklaşan Cömert'in otomobilinin önünü bir başka otomobil kesmiştir. Cömert'in durmak zorunda kalması üzerine yolunu kesen otomobilden tabanca ile seri ateş açılmıştır.

Yaylım ateşi sonucunda Doç. Bedrettin Cömert hemen arabanın içinde can vermiştir. Karısı Maria Agustina Cömert ise, Hacettepe Hastanesine kaldırılmıştır. Sol göğsünden yarası bulu-

nan Bayan Cömert'in sağlık durumunun «iyiye gittiği» bildirilmiştir.

Cinayetin işlendiği evin önünün, «Geniş bir alana açıldığını» bildiren polis yetkilileri, cinayetin önceden «planlanmış» olduğunu ve kurşunların, «insan vücudunun öldürücü noktalarına isabet ettiğini» açıklamışlardır.

Olaydan kısa süre sonra, katillerin ateş ettikleri saptanan bir araba cinayetin işlendiği sokağın birkaç sokak ötesinde bulunmuştur. Çalıntı olduğu belirlenen arabanın «Simca» marka 06 RZ 917 plâkalı olduğu ortaya çıkmıştır. Terkedilmiş bir durumda bulunan arabanın «Ne zaman ve nerede» çalındığı konusunda polisçe araştırmaya girişilmiştir.

Saldırganların üç kişi oldukları bildirilmiştir. Sanıklardan biri esmer ve sakallı, 20 - 25 yaşları arasındadır. Üzerinde kot pantolon bulunmaktadır. İkinci sanık tahminen 1.80 boyunda ve kumraldır. Üçüncü sanık ise, kumral ve 1.70 boylarında kot pantolonlu olarak tarif edilmiştir. Katillerin 9 mm. çapında tabanca kullandıkları saptanmıştır. Görgü tanıklarının ifadesine göre, saldırganlar aracı bıraktıktan sonra başka bir arabayla yollarına devam etmişlerdir.

17 Temmuz — XV. Antalya Şenliği'ne renk katan kişilerden biri de AZİZ NESİN'di. Festival Komitesi üyeleri, sanatçıyı, kaldığı Lara Oteli'nde sık sık ziyaret ederek toplantı ve açık oturumlara katılması için ricada bulundular. Bu isteklerin hiçbirini geri çevirmedi. Konu «Kültür» dediler, «Allaha şükür!» dedi gitti, «Barış Gecesi» dediler, Vali'nin yemeğine çağrılı olduğu halde iki tarafı da gücendirmeden sorunu çözdü. Antalya'yı da, sıcağını da sevmiş görünüyordu. Gazetelerin Antalya için «Dünyanın en sıcak kenti» diye manşet attıkları günlerde, o, yine de şükrediyor, «Ya bu sıcaklarda İstanbul'da olsaydım ne yapardım» diyordu. (Sanat Dergisi)

17 Temmuz — Şair ve yazar, Ortaköy Eğitim Enstitüsü felsefe öğretmeni ve müdür yardımcısı İbrahim Osmanoğlu, kimliği bilinmeyen bir kişinin silahlı saldırısına uğramış; görevine giderken açılan ateş sonucu çenesi parçalanmıştır.

21 Temmuz — Yazar Selçuk Kaskan bir süredir çekmekte olduğu böbrek yetmezliği nedeniyle 19 Temmuz günü öldü. Kaskan'ın cenazesi Şişli Camiinde kılınan öğle namazından sonra 21 Temmuz günü toprağa verildi.

Radyoda yarattığı «Uğurlugiller» ve «Kaptan Amca» prog-

ramları ile tanınan Selçuk Kaskan, Galatasaray Lisesini bitirdikten sonra bir süre Orhan Avşar Tango Orkestrasında solistlik yapmış ve daha sonra yazarlığa başlamıştır. Kaskan'ın «Dolap Beygiri» ve «Alamanya'dan Bir Yar Gelir Bizlere» adlı iki tiyatro oyunu vardır. Radyoda «Latin Amerika» müziği ile ilgili programlar yapan Selçuk Kaskan, 57 yaşındaydı.

23 Temmuz — Türkiye Yazarlar Sendikası (TYS) ilki geçen yıl Remzi, Bilgi, Varlık, Türk Dil Kurumu, Hürriyet, Milliyet, Dergâh, Gözlem, Aydınlık, Tercüman, Tekin, Cem, Arkadaş gibi ülkemizin büyük yayınevlerinin yanısıra 100'e yakın yazarın katılmasıyla gerçekleştirdiği «Kitap Sergisi»nin hazırlıklarına başlamıştır.

6 Ağustos — Kartal Belediyesi tarafından düzenlenen ve 11 Ağustosa değin sürecek olan 2. Kartal Kültür ve Sanat Şenliği başladı. Kartal Halk Plajı'nda, Oktay Akbal, Bekir Yıldız, Tekin Sönmez, Aysel Özakın, Aziz Nesin, Fakir Baykurt, Demirtaş Ceyhun, Behzat Ay, Müjdat Gezen, Hikmet Altınkaynak'ın katıldıkları imza gününde Tekin Sönmez «Gerçeğin Değişmesi ve Okurun Eleştiri Görevi», Aziz Nesin de «Gülmece Yazınımız» üzerine birer söyleşi yapmışlardır.

Şenlik bugün Şükran Kurdakul, Ümit Kaftancıoğlu, Aydın Hatipoğlu, Muzaffer Arabul, Mustafa Balel ve Seyfi Baba'nın katılacakları imza, Şükran Kurdakul'un yapacağı «Değişen Edebiyatımız» konulu söyleşi ve çeşitli gösteriler ile sürdürülecektir.

9 Ağustos — PEN Yazarlar Derneği'nin beş yıla yakın bir zamandır Uluslararası Pen Kulüpleri Federasyonuna üye olma konusunda yaptığı başvurunun, Bakanlar Kurulu kararı ile sonuca ulaştığı ve derneğin uluslararası ilişkisinin kabul edildiği açıklanmıştır.

PEN Yazarlar Derneği adına Genel Yazman M. Alâeddin Asna yaptığı açıklamada, Bakanlar Kurulu'nun kararı yanısıra derneğin yeni girişimlerini de anlatmıştır. Buna göre 20. Yüzyıl Türk edebiyatının dünya ölçüleri içindeki gelişimi konusunda, Türk yazarları dışında Yugoslav, İngiliz ve Macar türkologların da katılacakları bir seminer düzenlenecek, bu arada üç ayda bir yemekli tartışmalı, toplantılar sürdürülecektir. Açıklamada derneğin adının ve amaçlarının daha iyi duyurulabilmesi amacıyla TRT ve basın ile yakın ilişkiler içine girileceği belirtilmiş, ayrıca yapıtlarını kitaplaştırma olanağı bulamayan yazarların teşviki amacıyla da bir «PEN Kulüp Ödülü»nün konacağı bil-

dirilmiştir. Ödül, yıl içinde dergi ve gazetelerde yayınlanmış, şiir ve küçük öyküleri de içerebilecektir.

Açıklamanın son bölümünde derneğe bir lokal sağlanması için ilişkilerin yürütüldüğü belirtilmektedir.

16 Ağustos — Remzi Kitabevi'nin sahibi Remzi Bengi'yi, 16 Ağustosta yitirdik.

1907 yılında Antakya'da doğan Bengi, kitapçılık mesleğine Beyazıt'ta Ümit Kitabevi'ni açarak başladı. 1928 yılında da bugünkü yerine geçerek Remzi Kitabevi adıyla çalışmalarını sürdürdü. İlk yayımladığı kitap Ömer Seyfettin'in «Yüksek Ökçeler»idir. 1937'de Nihat Özön yönetiminde «Dünya Yazarlarından Çeviriler» dizisinin yayımına başladı. Daha sonraları «Büyük Fikir Kitapları», çeşitli ansiklopediler, «Bilim Dizisi», «Yönetim Dizisi» gibi girişimlere başladı ve günümüze kadar sürdürdü.

Bugüne kadar bine yakın kitap yayımlayan, yurt dışında birçok kitap sergisine katılan, kültür hayatımıza büyük katkıları bulunan Remzi Bengi, önümüzdeki günlerde kutlayacağı «50. Altın Yıl Jübilesi» hazırlıkları içindeydi.

16 Ağustos — Hacıbektaş Belediyesi ile Turizm Derneği'nin 1964 yılından beri düzenlediği Hacıbektaş Şenlikleri'nin, 20 Ağustosa değin sürecek olan onbeşincisi başladı.

Hacıbektaş'ı yanlış tanıtmalardan arındırmak, gerçek kimlik ve kişiliğiyle halk katına yerleştirmek, onu mezhep çatışmalarından soyutlayarak çağdaş düşünce ışığında anlaşılmasını sağlamak amacını güden şenlik, belirtildiğine göre, yalnızca bir anma niteliğini taşıyan önceki yıllara oranla bu kez daha geniş bir programla ulusal sanat şenliği olma yolunda adım atmaktadır.

Hacıbektaş Turizm Derneği Başkanı Halit Karabacak'tan edinilen bilgiye göre, şenlik süresince yer verilen etkinliklerden «Hacı Bektaş Veli'de ve Genelde İnsan Sevgisi», «Kır Yoksullarının Üretimde Kooperatifleşmesi», «17 - 18. Yüzyılda Kentleşme», «Esnaf ve Yeniçerilerin Bektaşiliği Benimsemesi», «Halk Müziğinde Alevi - Bektaşi Geleneğinin Yeri», «Kadınlarımızın Sorunları» konulu toplantılar önemli bir bölümü kapsıyor.

Şenliğe katılacak Yaşar Kemal, Fakir Baykurt, Adnan Binyazar, Murat Katoğlu, Erdal Öz, Dursun Akçam, Celalettin Uluoy ile, Mehmed Kemal ise şöyleşi toplantısında konuşacaklardır.

Kitap sergileri, semah ve folklor gösterilerinin de izlenebileceği şenlikte gerçekleştirilecek «Şenlik», «Barış», «Halk» ve

«Pir Sultan Abdal» adlı gecelerde Sadık Gürbüz, A. Kadir, Rahmi Saltuk, Cengiz Bektaş, Ahmet Arif, Ataol Behramoğlu, Zülfü Livaneli, Selda, Cem Usal, İsmail İpek gibi sanatçı, ozan ve düşünürler yer almaktadır.

20 Ağustos — Bugün başlayan ve bir hafta sürecek olan Yakacık Belediyesi Ayazma Kültür Şenliği çerçevesinde şiir, karikatür ve öykü yarışmaları düzenlendi.

Üç dalda da konu serbest olup, yarışma sonunda seçici kurulun yayınlanmaya değer bulduğu yapıtlar bir kitapta toplanacak, festival sırasında ise halka sergilenecektir. Her dalda birinciye 10 bin, ikinciye 7 bin 500 ve üçüncüye de 5 bin lira ödül verilecektir.

20 Ağustos — TYS'nin İzmir Fuarı'nda açacağı 2. Kitap Sergisi'ne bu yıl 28 yayınevi ve 102 şair ve yazarın imzacı olarak katılacağı açıklanmıştır.

Bu yıl, artan ilgiyi göz önünde tutan, TYS, pavyonunu genişleterek katılan yayınevleriyle imzacı yazarlara yeni olanaklar sağlamaya çalışmıştır.

TYS Genel Sekreteri Adnan Özyalçıner, yaptığı açıklamada Sendika pavyonunda imzalarını tamamlayan köy kökenli yazarların ertesi gün Köy İşleri Bakanlığı pavyonunda da kitaplarını imzalayacaklarını belirtmiştir. Köy İşleri Bakanlığı pavyonunda köy kökenli 13 tanınmış yazarımız, kitaplarını imzalamaları dışında okurlarla köy sorunları ve sanat, edebiyat konularında sohbet toplantıları da düzenleyeceklerdir.

21 Ağustos — Kültür Bakanlığı, Sivas'ın Yıldızeli ilçesine bağlı Banaz köyüne 17. yüzyılda bu köyde yaşamış olan ünlü halk ozanı Pir Sultan Abdal'ın heykelinin dikilmesini kararlaştırmıştır.

Heykelin dikilmesiyle ilgili olarak Kültür Bakanlığı tarafından görevlendirilen Mimar Mustafa Akpolat ile Dekoratör Cahit Koç Çoban ve Sivas Müze Müdürü Burhan Bilget, çalışmalara başlamış ve Pir Sultan Abdal'ın heykelinin Banaz Köy Alanına dikilmesini kararlaştırmışlardır.

Öte yandan, yedi metre boyunda olacak heykel için hazırlanan maketler Sivas İl Halk Kitaplığında halkın beğenisine sunulmuştur.

23 Ağustos — 27 Ağustos tarihine değin sürecek olan I. Yakacık Kültür ve Sanat Şenliği bugün başladı. Beş gün sürecek

olan I. Yakacık Kültür Şenliği'nde Türkiye Yazarlar Sendikası üyeleri, hergün okurlarına kitaplarını imzalayacaklardır.

27 Ağustos — Yakacık Belediyesi'nin düzenlediği «I. Yakacık Kültür ve Sanat Şenliği» 23 - 27 Ağustos arasında yapıldı.

Şenlik çerçevesinde düzenlenen öykü yarışmasında İsmail Uyaroğlu, «Öykü» adlı yapıtıyla birinci, Güney Dal «Yanılgı» adlı yapıtıyla ikinci ve Ali İhsan Mıhçı «Ünlemdeki» adlı yapıtıyla üçüncü oldu. Karikatür dalında ise sırasıyla Mahmut Karatoprak, Haslet Soyöz ve Sait Munzur ilk üç dereceyi paylaştılar. Seçici Kurul şiir dalında ödüle değer yapıt bulamadı.

15 Eylül — Ankara'da «Yazarlar Birliği»nin kurulduğu açıklanmıştır. «Yazarlar Birliği»nin Yönetim Kurulu D. Mehmet Doğan, Yahya Akengin, Alper Aksoy, Mehmet C. Çiftçigüzeli, Necmettin Turinay ve üyeler Hüsnü Aktaş, Beşir Ayvaz, Yavuz Bülent Bakiler, Saadettin Elibol, Hasan Kayıhan, Mustafa Yazgan, Ahmet Günbay Yıldız'dan oluşmuştur. Açıklamada birliğin 1979 yılı içinde yapacağı çalışmalar arasında «Türkiye Yazarlar Kongresi»ni toplamak, çeşitli yazı dallarında ödüller vermek, seminerler ve konferanslar düzenlemek gibi konuların yer aldığı bildirilmiştir.

22 Eylül — Türkiye Yazarlar Sendikası (TYS) İkinci Başkanı Şükran Kurdakul bir açıklama yaparak 47. Uluslararası İzmir Fuarı'nda ikinci kez açılan kitap sergisinin amacına ulaşarak 35 bine yakın kitap satıldığını bildirmiştir.

Kitap sergisinin geçen yıla oranla büyük ilgi gördüğünü belirten Şükran Kurdakul açıklamasında şu görüşlere yer vermiştir:

«Bu yıl 28 yayınevinin katıldığı sergimizde hem gezme yönünden, hem kitabın satılması yönünden geçen yıla oranla büyük artış olmuştur. Gelecek yıl daha değişik ve zengin bir sergiyi düzenleyebileceğimizi umuyoruz. Kitapsever halkımıza ve bizim bu girişimimizi destekleyen İzmir Belediyesi ve Başkanına teşekkür ederiz.»

1 Ekim — Edebiyat Fakültesi eski öğretim üyelerinden Ord. Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan, dün vefat etti.

İstanbul Edebiyat Fakültesi'nde 1933 yılından bu yana öğretim üyeliği yapan ünlü edebiyatçı ve bilim adamı Ord. Prof. Ali Nihad Tarlan, 1898 yılında İstanbul'da doğmuştu. Türk ve İran Edebiyatlarını açıklamada otorite olarak kabul edilen Prof. Dr. Nihad Tarlan, 1941 yılında profesör olmuş. 1972'de ise

Eski Türk Edebiyatı Kürsüsü'nden emekliye ayrılmıştı. Türk ve Fars Edebiyatları üzerinde birçok makaleleri ve eserleri olan Prof. Dr. Nihad Tarlan'ın yayınlanmış eserleri arasında «Necati Bey Divanı, Ahmet Paşa Divanı, Zati Divanı ile Şeyhi Divanının Tetkik ve Yavuz Selim, Fuzuli ve Nef'i'nin Farsça divanlarının tercümeleri» bulunmaktadır.

5 Ekim — Kültür Bakanlığı Kültür Yüksek Kurulu Perşembe ve Cuma günü Atatürk Kültür Merkezinde Kültür Bakanı Ahmet Taner Kışlalı'nın başkanlığında toplanmıştır.

Kültür Bakanlığı Kültür Yüksek Kurulu toplantısında Bakanlığın çalışmaları, Kültür Kurultayı, müzik ilkeleri, Kültür Bakanlığı ödülleri ve sanat ilişkileri, kültür şenliklerine ilişkin yönetmelik taslağı, sanatçıların iç ve dış telif hakları sorunu, Bakanlığa bağlı Kültür Ateşelikleri dış kültür evleri, kurulması düşünülen sanat adamları belgeliği, oynanmış oyunların basımı ve Yıldız Sarayı kompleksi içindeki sanatçı evinin kullanımı konuları görüşülmüştür.

Kışlalı'nın başkanlık ettiği Yüksek Kültür Kurulu toplantısına Kültür Bakanlığı Müsteşarı Prof. Dr. Şerafettin Turan, Baş Danışman Doğan Ergun, Prof. Dr. Osman Ersoy, Prof. Dr. Sadun Ersin, Prof. Dr. Sedat Veyis Örnek, Doç. Dr. Emre Kongar, İlhan Usmanbaş, Dr. Cahit Kınay, Aziz Nesin, Haldun Taner, TV Daire Başkanı Yılmaz Dağdeviren, Genel Yazman Fakir Baykurt katılmıştır.

15 Ekim — 11 Ekim günü, dinlencesini geçirmek için gittiği Marmaris'te enfarktüs geçiren İlhan Selçuk önce Muğla Sosyal Sigortalar Hastanesine kaldırılmış, sonra Ege Üniversitesi Hastanesine getirilip tedaviye alınmıştır.

16 Ekim — 11 Temmuz günü faşist kurşunlarca katledilen Hacettepe Üniversitesi öğretim üyelerinden Sanat Tarihi Bölümü Estetik Doçenti Bedrettin Cömert cuma 18.00'de Sanat Sevenler Derneği'ndeki toplantıda anılıyor. Anıl Çeçen tarafından yönetilecek toplantıya Dr. Hüseyin Hafızoğulları, Hasan Hüseyin, Özdemir İnce, Doç. Günsel Renda ve Dr. Şahin Yenişehirlioğlu katılıyorlar.

27 Ekim — Tanınmış edebiyat tarihçisi, yazar, Türk Dil Kurumu eski Başkan ve Yazmanlarından Agah Sırrı Levend 27 Ekim Cuma akşamı Ankara'da öldü.

1894 yılında Rodos'ta doğan Levend, ilk öğrenimini Edirne'de yaptı. Mülkiye ve Askeri Rüştiyesi'ni bitirdi. İstanbul Kaba-

taş İdadisi'nde başladığı lise öğrenimini Konya idadisi'nde tamamladı. İstanbul Darülfünunu Edebiyat Fakültesi'nden mezun oldu. Bir süre halkevi başkanlığı da yapan Levend, İstiklâl Lisesi'nde, İstanbul Erkek Lisesi'nde ve Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü'nde edebiyat okuttu. 1940 - 1946 arasında Aydın Milletvekili olarak Meclise giren Levend, kendi isteğiyle emekliye ayrıldıktan sonra, Türk Dil Kurumu Yönetim Kurulu'na girdi, çeşitli aralıklarla bu kurumun genel yazmanlığında ve başkanlığında bulundu. İnönü Ansiklopedisi adıyla yayınlanmaya başlayan Türk Ansiklopedisi'ni düzenlemekle görevlendirildi.

Çeşitli alanları kapsayan yazıları ayrıca dergi ve günlük gazetelerde gözüktü. Liseler için yazdığı başlangıcından Servet-i Fünun dönemine kadar hazırladığı kitaplar, yıllarca liselerde okundu. Daha sonra monografileriyle dikkati çekti.

İlk yapıtı Acılar adlı bir roman olan Levend'in başlıca kitaplarını şöyle sıralayabiliriz:

Edebiyat Tarihi Dersleri (üç cilt), Divan Edebiyatı, Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri, Tarih Boyunca Türk Dili, Hüseyin Rahmi Gürpınar, Şemsettin Sami.

Agâh Sırrı Levend'in cenazesi, 31 Ekim Salı günü Türk Dil Kurumu önünde yapılan törenden sonra Maltepe Camiinde öğle namazından sonra Karşıyaka Mezarlığına gömülmüştür.

5 Kasım — İzmir Devlet Tiyatrosunca düzenlenen sanat gecelerinden üçüncüsü Aziz Nesin'e ayrılmıştır.

Bu gece Oya Adalı «yanımızda bir gülmece ustası Aziz Nesin» konusunu işlemiş, bundan sonra sanatçının öyküleri Devlet Tiyatrosu sanatçılarınca sunulmuştur.

Hazırlanan program uyarınca «Rıfat Bey Neden Kaşınıyor» adlı öykü Beyazıt Gülercan ve Çetin Köroğlu tarafından, «İyi Adam Lafının Üstüne Gelir» adlı öykü Yıldız Kültür tarafından, «Mahmut ile Nigâr» adlı öykü Taner Tunca tarafından, «Beşeriyet Kurtulsun» adlı öykü de B. Gülercan - V. Gülercan tarafından okunmuştur.

19 Kasım — Halka açık sanat toplantılarının dördüncüsünün saat 20.30'da Devlet Tiyatrosu salonunda yapılmıştır

«Egeli Ozanlar»ın şiirlerini okuyacakları gecenin, Şadan Gökovalı'nın «Şiirde Ege»ye ilişkin konuşmasıyla başlıyacağını belirten ilgililer şu bilgileri vermişlerdir:

«Sanatçılarımız soyadlarına göre düzenlenen alfabe sırasına göre mikrofon başına gelerek yapıtlarından örnekler vere-

ceklerdir. Tevfik Akdağ, İ. Zeki Burdurlu, Metin Altıok, Şahin Candar, Ayhan Can, Necati Cumalı, Erol Çankaya, Erdoğan Çokduru, Maksut Doğan, Refik Durbaş, İbrahim Ergin, A. Rıza Ertan, Yüksek Gemalmaz, Turgay Gönenç, Nazan Güntürkün, Nedret Gürcan, Nuran Hariri, Atilla İlhan, İlhan İleri, Şükran Kurdakul, Aykut Poturoğlu, Berin Taşan, Aydın Yalkut, Hüseyin Yurttaş gecenin ozanları olacaklardır. Kendileri bulunmayanların şiirleri ise TRT ya da Devlet Tiyatrosu sanatçıları tarafından okunacaktır.»

İzmir Devlet Tiyatrosu Müdürü Suat Taşer, düzenli bir biçimde sürdürülen sanat gecelerinin kentin sanat yaşamına renk kattığına değinmiş, «Bunlara gösterilen ilgi, umulanın da üstünde olmuştur. Bu nedenle sevincimiz sonsuzdur. Çalışmalarımıza hız vererek aralıksız bir biçimde sürdüreceğiz» şeklinde konuşmuştur.

1978 YILINDA KONUŞMA, SÖYLEŞİ, AÇIKOTURUMLAR

6 Aralık 77 — Çeviri Edebiyatı Sempozyumu, Avusturya Başkonsolosluğu Kültür Ofisi'nde Prof. Macit Gökberk'in başkanlığında bugün başladı. İlk gününde Dr. Zoran Konstantinoviç, Bertan Onaran, Dr. Elisabeth Markstein, ikinci gününde Doç. Dr. Akşit Göktürk, Ahmet Örs, Ahmet Cemal, son gününde de Dr. Fridrun Rinner, Heidi Uzunoğlu ve Prof. Dr. Cevat Çapan konuştular.

28 Aralık 77 — Eleştirmen Doğan Hızlan, İstanbul Ertem Kültür Merkezi'nde «Şiirimizin Bugünü» üzerine konuştu.

3 Ocak 78 — Ankara Çağdaş Sahne'de düzenlenen ve Sunullah Arısoy'un yönettiği «Şiir» konulu açık oturuma Cahit Külebi, Nihat Behram ve Hilmi Yavuz katıldılar.

15 Ocak — Türkiye Yazarlar Sendikası ie Sanatseverler Derneği'nin 15 - 30 Ocak arasında Derneğin Ankara'daki lokalinde düzenledikleri kitap fuarının ilk gününde Aziz Nesin, Vedat Türkali, İsmail Beşikçi ve Erol Çankaya 14.00 - 18.00'de kitaplarını imzaladılar ve 18.00 - 20.00'de de okurların sorularını yanıtlayıp söyleşide bulundular.

22 Ocak — Nişantaşı Ertem Kültür Merkezi'nde Azra Erhat - Güngör Dilmen «Kekova'nın Korunması» konulu bir söyleşide bulundular.

6 Şubat — Türkiye Yazarlar Sendikası'nın Cağaloğlu Türk Tabipler Birliği Salonunda düzenlediği «Yazar Hakları» konulu açık oturumda, Prof. Dr. Ali Suat Yüksel, Prof. Dr. Salih Şanver, Prof. Dr. Ünal Tekinalp, İcen Börtüçene, Oğuz Akkan, Mehmet Ali Yalçın, Tüm Sanatçılar Derneği Genel Başkanı Kemal Sülker, ertesi gün ise Tevfik Çavdar, Necati Cumalı, Türkiye Gazeteciler Sendikası temsilcisi ve Oktay Arayıcı, öğleden sonra

da Ramazan Gökalp Arkın, Oğuz Makal, Günay Akarsu ile Görsel Sanatçılar Derneği temsilcisi konuştular.

11 Şubat — Son günlerde sanat eserlerine ve kültür - sanat kuruluşlarına yönelik saldırılar üzerine Sanatçılar Birliği'nin düzenlediği «Faşizm ve Sanat» konulu açık oturum geçtiğimiz günlerde Fatih Şehir Tiyatrosu'nda yapıldı. S. Günay Akarsu'nun yönettiği açık oturumda Tan Oral, Şükran Kurdakul, Kemal Sülker, Turgut Kazan katıldılar.

15 Mart — Ataol Behramoğlu Valideçeşme'deki Görsel Sanatçılar Derneği salonunda «Günümüzün Türk Şiirinde Toplumcu Yöneliş» konusunda görüşlerini açıkladı.

16 Mart — Türk - İngiliz Kültür Derneği'nde aralarında Eliot, Auden, Larkin ve Hughes gibi adlar da bulunan yüzyılımız şairlerinin yapıtlarının İngilizce ve Türkçe olarak okunduğu program Prof. Dr. Cevat Çapan tarafından hazırlandı.

18 Mart — Türk Dil Kurumu'nun Tarih Kurumu salonunda düzenlediği «Hafta Sonu Konuşmaları»nın cumartesi 15.30'daki programında yer alan Muzaffer Uyguner «Yazınımızda Dil Tartışmaları»nı anlattı.

25 Mart — Mustafa Ekmekçi, Türk Tarih Kurumu'nda «Basın Dilindeki Özleşmeye Yönelik Gelişmeler» konusunda konuştu.

21 Mart — Murat Belge, Çağdaş Sahne'de «Ulusal Kültür» konulu bir konuşma yaptı.

4 Nisan — Çağdaş Sahne'de Ahmet Say «Ulusal Kültür» konulu bir konferans verdi.

8 Nisan — Prof. Sedat Veyis Örnek, Türk Tarih Kurumu'nda «Halkbilim Açısından Yazınımız»ı anlattı.

15 Nisan — Orhan Asena, Türk Tarih Kurumu'nda «Özleştirilmiş Bir Dilin Oyun Yazarlığındaki Etkinliği»ni anlattı.

21 Nisan — Cengiz Bektaş, Nişantaşı Ertem Kültür Merkezi'nde «Yeryüzünün Yüreği» konulu bir söyleşide bulundu.

29 Nisan — Cemal Süreyya, Türk Tarih Kurumu salonunda «Reklam ve Dil» konusunda görüşlerini açıkladı.

2 Mayıs — Ankara Alman Kültür Merkezinin Milliyet Gazetesiyle ortaklaşa olarak kendi salonunda düzenlediği Ekrem Akurgal yönetimindeki açık oturuma katılan Münih Goethe Enstitüsü Başkanı Klaus von Bismarck, Prof. Bozkurt Güvenç, Haldun Taner ve Murat Belge, çağımızın kültür sorunlarını tartıştılar.

11 Mayıs — Barış Derneği'nin Tünel'deki dernek salonun-

da düzenlediği konferansta Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın Yayın Yüksek Okulu Öğretim Görevlisi Mahmut Tali Öngören, «Kitle İletişim Araçları ve Barış Savaşımı» konusunda konuştu.

31 Mayıs — Aziz Nesin, 18.30'da Ankara Alman Kültür Merkezi'nde kitaplarından parçalar okudu ve bir söyleşide bulundu.

7 Kasım — Merkezi Ankara'da bulunan Yazarlar Birliği Derneği tarafından, Yahya Kemal'in 20. ölüm yıldönümü nedeniyle düzenlenen «Yahya Kemal'de Şiir ve İdeoloji» konulu açık oturum, Aydınlar Ocağı'nda yapıldı.

Şair Yavuz Bülent Bakiler tarafından yönetilen açık oturuma Mehmet Çınarlı, D. Akif İnan, Yahya Akengin ve D. Mehmet Doğan konuşmacı olarak katıldılar.

20 Kasım — Türk Dil Kurumu'nun gerçekleştirdiği «Yazı Devrimi Konuşmaları»nın Cumartesi 15.30'daki bölümünde M. Rauf İnan «Atatürk Devrimleri ve Yazı Devrimi» üzerine olan görüşlerini anlattı.

20 Kasım — Bugün 18.00'de Alman Kültür Merkezindeki «Zamanımızın Kültür Yaşamında Tercümenin Önemi ve Riskleri» konulu açık oturum Cevat Çapan, Dr. Gülsel Pazarkaya, Prof. Dr. Gültekin Oransay, Tahsin Saraç, Dr. Vural Ülkü, F. Vogelsang'ın katılımıyla gerçekleşiyor. Prof. Dr. Ekrem Akurgal tarafından yönetilecek oturumda Prof. Dr. Sadi Irmak da onur konuğu olarak bulunacak.

ANKARA SANAT SEVENLER DERNEĞİ'NDE DÜZENLENEN EDEBİYAT KONUŞMALARI, SÖYLEŞİLERİ, AÇIKOTURUMLARI

2 Aralık, Söyleşi, Ömer Polat. 16 Aralık, Günümüz Türk Mizahı, açıkoturum: Nezih Danyal, Hasan Hüseyin, Tan Oral, Cemal Süreya ve yöneten: Anıl Çeçen. 6 Ocak, Söyleşi, Talip Apaydın. 13 Ocak, Konuşma, Estetiğin Üç Ana Sorunu. 10 Mart, Konuşma, Nasrettin Hoca Güldürüleri. 7 Nisan, Türk Yazınında Deneme, Açıkoturum: Füsun Altıok, İsmet Kemal Karadayı, Cemal Süreya, Muzaffer Uyguner ve yöneten: Kemal Ateş. 17 Nisan, Köy Enstitüleri ve Sanat, Açıkoturum: Talip Apaydın, Mehmet Bayrak, Kadir Cengizbay, Kemal Bayram Çukurkavaklı

ve yöneten Işıl Özkan. 23 Nisan, Ceyhun Atuf Kansu'yu Anma Günü, Konuşmacılar: Vedat Dalokay, Rükzan Güneysu, Bahar Gökler «Kansu», Işık Kansu, Mustafa Şerif Onaran, Cahit Külebi ve yöneten: Anıl Çençen. 12 Mayıs, Söyleşi, Özdemir Nutku, Güncel Tiyatro Sorunları. 30 Mayıs, Söyleşi, Aziz Nesin. 2 Haziran, Orhan Kemal Üstüne, Açıkoturum: Fikret Otyam, Ahmet Say, Sevda Şener, Ahmet Telli, Nurer Uğurlu ve yöneten: Kemal Ateş. 18 Ekim, Konuşma, Yüzyüze Mizah, Müjdat Gezen. 20 Ekim, Bedrettin Cömert'i Anma, Konuşmacılar: Zeki Hafızogulları, Hasan Hüseyin, Özdemir İnce, Günsel Renda, Şahin Yenişehirlioğlu ve yöneten: Anıl Çeçen. 3 Kasım, Yazı Devrimi, Açıkoturum: Ali Dündar, Beşir Göğüş, İbrahim Olgun, Sami N. Özerdim ve yöneten: Kemal Ateş. 12 Mayıs, Konuşma, Şiirimizde 1940 Kuşağı ve Niyazi Akıncıoğlu, Arif Damar. 17 Kasım, Söyleşi, Atilla İlhan, Roman Üzerine. 22 Kasım, Konuşma, Çağdaş Alman Şiiri, Yüksel Pazarkaya. 24 Kasım, Söyleşi, Şiir üzerine, Cahit Külebi. 1 Aralık, Konuşma, Cahit Külebi, Namık Kemal üzerine.

TÜRKİYE YAZARLAR SENDİKASI ÜYELERİNİN EDEBİYAT KONUŞMALARI, SÖYLEŞİLERİ VE AÇIKOTURUMLARI

23 Haziran'da, Aziz Nesin, Hasan İzzettin Dinamo, Bekir Yıldız, Ümit Kaftancıoğlu, Tekin Sönmez, okurlarına kitap imzalamak için gittikleri Edirne'de, TÖB-DER salonunda söyleşide bulundular.

4 — 8 Eylül arasında düzenlenen Kartal Kültür - Sanat şenliklerinde, Aziz Nesin, Şükran Kurdakul, Atilla Dorsay, Adnan Özyalçıner, Mehmet Kemal, Tekin Sönmez, okurlarıyla kendi konularında konuştular ve Aydın Hatipoğlu, Kemal Özer, Sennur Sezer, Arif Damar, Tekin Sönmez de şiirlerini okumuşlardır.

23 — 27 Eylül arasında yapılan Yakacık Kültür ve Sanat Şenliğinde, Aziz Nesin, Fakir Baykurt, Tekin Sönmez, Adnan Özyalçıner, Zekeriya Sertel konuşmalar yapmış ve Kemal Özer, Aydın Hatipoğlu, Kerim Korcan, Tekin Sönmez de şiirlerini okumuşlardır.

6 Ekim günü, Türkiye Yazarlar Sendikası'nın çağrılısı bulunan iki Bulgar çocuk yazarıyla Türk çocuk yazarları arasında İstanbul'da Türk Tabibler Odası'nda bir yuvarlak masa toplantısı düzenlenmiştir. Konuşmacılar: Adnan Özyalçıner, Nikolay Yankov «Eleştirmen», Osman S. Arolat, Stevan Angelov «Çocuk yazarı», Erdal Öz, Gülten Dayıoğlu.

5 Kasım günü, Adapazarı TÖB - DER salonunda yapılan Çocuk Yazını konulu açıkoturuma, Adnan Özyalçıner, Ümit Kaftancıoğlu, Tekin Sönmez, Yılmaz Elmas, Necati Mert, Işıl Özgentürk katılmışlardır.

TYS ile Kartal TÖB - DER'in işbirliğiyle 18 Kasım günü, TÖB - DER salonunda Aziz Nesin, Adnan Özyalçıner, Mehmet Başaran «Hikâyeciliğimiz» konusunda konuşmuşlardır.

TYS ile ODTÜ işbirliğiyle ODTÜ salonunda 30 Kasım'da Aziz Nesin «Gülmece öykücülüğümüz», 1 Aralık'ta Şükran Kurdakul «Toplumsal Değişimler Karşısında Öykücülüğümüz», 2 Aralık'ta Fakir Baykurt konuşmuşlardır.

1978 YILINDA OKURLARA KİTAP İMZASI

15 - 30 Ocak 1978: **KİTAP FUARI**

(Türkiye Yazarlar Sendikası ile Sanatseverler Derneğinin ortaklaşa düzenlediği kitap fuarında iki haftalık süre boyunca Türk Yazarlar Sendikası üyesi yazar ve şairlerimiz hergün sıra ile kendi imza günlerinde Ankaralı kitap okurlarına kitaplarını saat 14.00 - 18.00 arasında imzalamışlardır. Ayrıca saat 18.00 - 20.30 arasında söyleşi yapmışlardır. İmza günleri tarih sırasına göre şöyledir.)

15 Ocak 1978: Aziz Nesin, İsmail Beşikçi, Erol Çankaya.

16 Ocak 1978: Uğur Mumcu, Afet Ilgaz, Cengiz Bektaş, İlhan Tekeli.

17 Ocak 1978: Mustafa Ekmekçi, Gülten Akın, Mehmet Seyda.

18 Ocak 1978: Fakir Baykurt, Kemal Özer, İlhami Soysal. Tunç Tayanç.

19 Ocak 1978: Atilla İlhan, D. Emin Değer, Hilmi Yavuz. Önder Şenyapılı.

20 Ocak 1978: İlhan Selçuk, Şükran Kurdakul, O. Nuri Koçtürk.

21 Ocak 1978: Oktay Akbal, Asım Bezirci, Orhan Ural, Tahir Abaç.

22 Ocak 1978: Çetin Altan, Selçuk Baran, Ümit Yaşar Oğuzcan, Celalettin Çetin.

23 Ocak 1978: Necati Cumalı, Adnan Binyazar, Oğuz Tansel.

24 Ocak 1978: Erdal Öz, Ömer Polat, Muzaffer Örabul.

25 Ocak 1978: Melih Cevdet Anday, Adalet Ağaoğlu, Tahsin Saraç.

26 Ocak 1978: Talip Apaydın, Dursun Akçam, Başaran, Lütfi Kaleli.

27 Ocak 1978: Aziz Nesin, Demirtaş Ceyhun, Yalçın Küçük.

28 Ocak 1978: Müjdat Gezen, Mahmut Makal, Adnan Özyalçıner, Sennur Sezer.

29 Ocak 1978: A. Kadir, Muzaffer Buyrukçu, Ataol Behramoğlu

30 Ocak 1978: Pınar Kür, Kemal Sülker, Edip Cansever, Hikmet Çetinkaya.

TÜRKİYE YAZARLAR SENDİKASI ŞENLİK DÜZENLEDİ

Türkiye Yazarlar Sendikası kuruluşunun beşinci yıldönümü nedeniyle 10-24 Haziran tarihleri arasında İstanbul Taksim Sanat Galerisi'nde on beş gün süreli bir şenlik düzenledi. Şenlik programına göre, sendika üyesi sanatçılar da kitaplarını okurlarına imzaladılar ve söyleşide bulundular.

İMZA GÜNLERİ:

12 Haziran — Uğur Mumcu, Dursun Akçam, Osman Koçtürk, Kemal Özer, Müştak Erenus, Muazzez Menemencioğlu, Mustafa Balel.

13 Haziran — Oktay Akbal, Özdemir Nutku, Mehmet Başaran, Nevzat Üstün, Ümit Yaşar Oğuzcan, Ulufer Oğuzcan, Hikmet Çetinkaya.

14 Haziran — Melih Cevdet Anday, Selçuk Baran, Tarık Dursun, Mehmet Kemal, Mehmet H. Doğan, Aysel Özakın, Necati Cumalı.

15 Haziran — Bekir Yıldız, Aziz Çalışlar, Hasan Kıyafet, Celalettin Çetin, Tahsin Saraç, Mehmet Ergün, Cengiz Bektaş.

16 Haziran — Vedat Günyol, Talip Apaydın, Kemal Bayram, Lütfi Haleli, Gülten Dayıoğlu, Abdülkadir Bulut, Mehmet Semih.

17 Haziran — İlhan Selçuk, Mehmet Emin Değer, Mustafa Ekmekçi, Alpay Kabacalı, Aydın Hatipoğlu, Şükran Kurdakul, Yılmaz Elmas, Feriha Aktan.

18 Haziran — Samim Kocagöz, Müjdat Gezen, Zeyyat Selimoğlu, Rasih Nuri İleri, Muzaffer Arabul, Ümit Kaftancıoğlu, Özgür Coşkun.

19 Haziran — Erdal Öz, Bertan Onaran, Metin Eloğlu, Turgut Uyar, Turgay Gönenç, Yusuf Ziya Bahadınlı.

20 Haziran — Mahmut Makal, Nihal Yeğinobalı, Türker Acaroğlu, Yusuf Ateş, Süleyman Yağız, Hakkı Özkan, Süleyman Şahin Tar.

21 Haziran — Pınar Kür, Adnan Binyazar, Salah Birsel, Mahmut Tali Öngören, İbrahim Topçuoğlu, Halim Uğurlu, Tomris Uyar.

22 Haziran — Muzaffer Buyrukçu, Celal Özen, Ruşen Hakkı, Macit Cevat, Oğuz Tansel, Leyla Erbil.

23 Haziran — Aşık İhsani, Ali Rıza Ertan, Hüseyin Yurttaş, İ. Yılmaz Sunucu, Ercüment Behzat Lav, Nazlı Eray.

24 Haziran — Mehmet Emin Bozarslan, Tahir Abacı, Osman Şahin, Metin Demirtaş, Ali Doğanay, İrfan Yalçın, Tunç Tayanç.

Taksim Sanat Galerisi'nde iki hafta süren bu kitap imzası günlerinde Merhaba Gösteri Topluluğu, Bilgesu Erenus'un yazdığı «141 - 142 Oyunu» adlı gösteriyi, her gün saat 17.00 - 18.00 arası halka parasız sunmuştur.

23, 24, 25 Haziran günleri, Kırkpınar güreşleri süresince, Türkiye Yazarlar Sendikasının beş üyesi, okurlarına kitaplarını imzalamak üzere Edirne Belediyesinin çağrılısı olarak, okurlara kitaplarını imzalamak üzere Edirne'ye gittiler: Aziz Nesin, Hasan İzzettin Dinamo, Bekir Yıldız, Ümit Kaftancıoğlu, Tekin Sönmez.

İZMİR FUARI'NDA KİTAP İMZASINA KATILAN YAZARLAR

20 Ağustos — Aziz Nesin, Vedat Günyol, Adnan Özyalçıner, Hikmet Çetinkaya.

21 Ağustos — Aziz Nesin, Özdemir Nutku, Sennur Sezer.

22 Ağustos — Bekir Yıldız, Aziz Çalışlar, Cengiz Bektaş.

23 Ağustos — Samim Kocagöz, Mehmet Kemal, Şükran Kurdakul, İlhan Selçuk, Turgay Gönenç.

24 Ağustos — Başaran, Müjdat Gezen, Celalettin Çetin.

25 Ağustos — İlhami Soysal, Ümit Yaşar Oğuzcan, Ulufer Oğuzcan, Süleyman Genç.

26 Ağustos — Uğur Mumcu, Leyla Erbil, Işıl Özgentürk, Celal Özcan.

27 Ağustos — Uğur Mumcu, Nazlı Eray, Ali Rıza Ertan.

28 Ağustos — Salah Birsel, Mehmet H. Doğan, Afet Ilgaz.

29 Ağustos — Gülten Dayıoğlu, Süleyman Yağız, Aysel Özakın.

30 Ağustos — Necati Cumalı, Mustafa Balel, Necati Tosuner.

31 Ağustos — Ömer Polat, Rasih Nuri İleri, Özgür Coşkun, Halit Kıvanç.

1 Eylül — Muzaffer Buyrukçu, Ebubekir Pamukçu, Lütfi Kaleli, Halit Kıvanç.

2 Eylül — Muzaffer İzgü, Hakkı Özkan, Muazzez Menemencioğlu, Nahit Ulvi Akgün.

3 Eylül — Dursun Akçam, Oğuz Tansel, Ömür Candaş.

4 Eylül — Ümit Kaftancıoğlu, Osman Şahin, Refik Durbaş, Kemal Bayram Çukurkavaklı.

5 Eylül — Demirtaş Ceyhun, Necati Güngör, Veysel Çolak.

6 Eylül — Kerim Korcan, Haydar Dümen, İsmail Uyaroğlu.

7 Eylül — H. İzzettin Dinamo, Tahir Abacı, Erol Çankaya.

8 Eylül — M. Emin Değer, Halil İbrahim Göktürk, Hüseyin Yurttaş.

9 Eylül — Fakir Baykurt, Yusuf Z. Bahadınlı, Behzat Ay, Yılmaz Elmas.

10 Eylül — Fakir Baykurt, Ö. Faruk Toprak, Macit Cevat, Tekin Sönmez, Erdal Öz.

11 Eylül — Mustafa Ekmekçi, Hilmi Yavuz, Necati Yıldırım, Süleyman Genç, Vedat Türkali.

12 Eylül — Tarık Dursun K., Zekâi Yiğitler, Hakkı Gümüştaş.

13 Eylül — İbrahim Topçuoğlu, Metin Demirtaş, Afşar Timuçin.

14 Eylül — Asım Bezirci, Ziya Mısırlı, Halim Şefik,

15 Eylül — Zekeriya Sertel, Ferzan Güzel, Faik Akçay.

16 Eylül — Kemal Sülker, Nihal Yeğinobalı, Hikmet Altınkaynak.

17 Eylül — Nevzat Üstün, Aydın Hatipoğlu, Alpay Kabacalı.

18 Eylül — Mahmut Alptekin, Halil Kocagöz, İ. Yılmaz Sunucu.

19 Eylül — Oktay Akbal, Muzaffer Arabul, Adil Turan.

20 Eylül — Aziz Nesin, Oktay Akbal, Turan Oktay.

4 — 10 Eylül arasındaki Kartal Kültür Şenliğine katılıp

okurlarına kitaplarını imzalayan TYS üyesi yazarlar: Aziz Nesin, Oktay Akbal, Bekir Yıldız, Aysel Özakın, Fakir Baykurt, Demirtaş Ceyhun, Behzat Ay, Müjdat Gezen, Hikmet Altınkaynak, Şükran Kurdakul, Ümit Kaftancıoğlu, Aydın Hatipoğlu, Muzaffer Arabul, Multafa Balel, Seyfi Baba, İlhan Selçuk, Kerim Korcan, Rasih Nuri, Hakkı Özkan, Işıl Özgentürk, Halim Şefik, A. Kadir, Yusuf Ziya Bahadınlı, Atilla Dorsay, Ataol Behramoğlu, Süleyman Yağız, Ömer Faruk Toprak, Adnan Özyalçıner, Kemal Özer, M. Emin Bozarslan, Sennur Sezer, Mehmet Kemal, Ü. Yaşar Oğuzcan, Osman Şahin, İsmail Uyaroğlu, Ulufer Oğuzcan, Tekin Sönmez, Gülten Dayıoğlu.

23 — 27 Ekim arasındaki Yakacık Kültür Şenliğine katılıp okurlarına kitaplarını imzalayan TYS üyesi yazarlar: Aziz Nesin, Afet Ilgaz, Ümit Kaftancıoğlu, Zekeriya Sertel, Halit Kıvanç, Fakir Baykurt, Osman Şahin, Erdal Öz, Müjdat Gezen, Gülten Dayıoğlu, Turhan Oktay, Kerim Korcan, Özgür Coşkun, Ömer Faruk Toprak, Bekir Yıldız, Necati Cumalı, Adnan Özyalçıner, Sennur Sezer, Tekin Sönmez, Yılmaz Elmas, Necati Tosuner, Afşar Timuçin, Aydın Hatipoğlu, Kemal Özer.

5 Kasım günü, Adapazarı TÖB - DER salonunda okurlarına kitaplarını imzalayan TYS üyesi yazarlar: Adnan Özyalçıner, Ümit Kaftancıoğlu, Tekin Sönmez, Yılmaz Elmas, Necati Mert, Işıl Özgentürk.

16 — 17 Kasım günleri, TYS ve Çanakkale Çocuk Esirgeme Kurumu'nun ortaklaşa düzenlemeleriyle, TYS üyesi dört yazar (Işıl Özgentürk, İsmail Uyaroğlu, Afet Ilgaz, Hakkı Özkan) okurlarına kitaplarını imzaladılar.

18 Kasım günü, Kartal TÖB - DER salonunda, konuşmak için giden TYS üyesi üç yazar (Aziz Nesin, Adnan Özyalçıner, Mehmet Başaran) okurlarına kitaplarını imzaladılar.

30 Kasım, 1 ve 2 Aralık günlerinde, TYS ve ODTÜ Edebiyat Kolu'nun ortaklaşa düzenlemeleriyle, TYS üyesi altı yazar (Aziz Nesin, Demirtaş Ceyhun, Şükran Kurdakul, Nevzat Üstün, Fakir Baykurt, Adalet Ağaoğlu) konuşmalar yaptı ve okurlarına kitaplarını imzaladılar.

27 Mayıs — Selim İleri Sait Faik Hikâye Armağanı'nı kazanan «**Dostlukların Son Günü**» ve Türk Dil Kurumu Roman Ödülü'ne değer görülen «**Her Gece Bodrum**» ile «Pastırma Yazı»nı Fenerbahçe'deki Cumalı Kitabevi'nde okurlarına imzaladı. Kitapseverler ayrıca Hulki Aktunç'a, Türk Dil Kurumu Hikâye

Ödülü'nü kazanan «Gidenler Dönmeyenler» ve «Kurtarılmış Haziran» adlı yapıtlarını da imzalattılar.

28 Mayıs — Kurşunlanarak ağır yaralanan Doç. Dr. Server Tanilli'yi sağlığına kavuşturmak amacıyla açılan yardım kampanyası yararına 28 Mayıs Pazar günü 11.00 - 18.00 arası TÖB-DER Kartal Şubesi salonunda Oktay Akbal, Şükran Kurdakul, Y. Ziya Bahadınlı, Leylâ Erbil, Demirtaş Ceyhun, Âfet Ilgaz, Kemal Özer ve Atilla Özkırımlı kitaplarını imzaladılar. Ayrıca imza gününde yer alan kitaplar hafta boyunca sergi halinde de görülebilecek.

8 Mayıs — Mehmed Kemal, Mahmut Makal, Abbas Cılga, Tanju Cılızoğlu, Aydın Hatipoğlu, Alpay Kabacalı, Hulki Aktunç, Osman Serhat, Necati Tosuner ve konukları İlhami Bekir Kadıköy Gençlik Kitabevi'nde kitaplarını imzaladılar.

1 Haziran — Aziz Nesin şimdiye dek yayınlanan kitaplarını Ankara Evrensel Kitabevi'nde okurlarına imzaladı.

12 Haziran — Atilla İlhan, bugün Ankara Evrensel Kitabevi'nde okurlarına kitaplarını imzaladı.

Akademi Kitabevi'nde okurlarına kitap imzalayan TYS üyeleri:

11.11.1977 — Vasfi Rıza Zobu,
16.11.1977 — Melih Cevdet Anday
16.11.1977 — Kemal Sülker
2.12.1977 — Ömer Faruk Toprak
2.12.1977 — Hıfzı Veldet Velidedeoğlu
7.12.1977 — Hulki Aktunç
14.12.1977 — Semih Balcıoğlu
16.12.1977 — Demirtaş Ceyhun
23.12.1977 — Necati Tosuner
28.12.1977 — Server Tanilli
30.12.1977 — Mehmet Kemal
11.1.1978 — Celâlettin Çetin
13.1.1978 — Adnan Özyalçıner
16.1.1978 — Sadun Tanju
20.1.1978 — Hilmi Yavuz
25.1.1978 — Çetin Altan
27.1.1978 — Doğan Avcıoğlu
1.2.1978 — Ömer Polat
3.2.1978 — Aziz Nesin
8.2.1978 — Dursun Akçam

10.2.1978 — Füsun Altıok
15.2.1978 — Halit Kıvanç
17.2.1978 — Celâl Özcan
24.2.1978 — Ruhi Su
1.3.1978 — Aftaş Timuçin
3.3.1978 — Aytunç Altındal
8.3.1978 — Sabahattin Kudret Aksal
24.3.1978 — Erhan Bener
31.3.1978 — Hasan İzzettin Dinamo
5.4.1978 — Orhan İyiler
7.4.1978 — Azra Erhat
12.4.1978 — Cengiz Bektaş
14.4.1978 — Adalet Ağaoğlu
15.4.1978 — Kemal Özen
21.4.1978 — Metin Eloğlu - Orhan Peker
28.4.1978 — Mehmet Ali Sebük
3.5.1978 — Oktay Akbal
5.5.1978 — Tekin Sönmez
31.5.1978 — Onur Alp

1978 YILINDA ŞİİR

Mehmet H. DOĞAN

«Dostlardan şöyle mektuplar alıyoruz: 'Çok kötü şiirler yayımlıyorsunuz! Nerden buluyorsunuz bu kötü şiirleri?'». Türkiye Yazıları dergisi sorumlusu aylık sunu yazısında böyle diyordu (Ekim, 1978).

Aylık dergileri günü gününe izleyen bazı dostlar yakınıyorlar: «Aylardır, belki de yıllardır, şöyle doyurucu bir şiir okuyamıyoruz. Neden?»

Sorunun nedenini araştırmadan, hastalığa bir tanı koymadan önce bir durum saptaması yapmalıyız. Gerçekten iyi şiir yayımlanmıyor mu son zamanlarda? Yayımlananların hepsi kötü şiirler mi? Bir kez, bir yıl içinde şu kadar dergide yayımlanan şu kadar şiiri «iyi» ya da «kötü» gibi çok genel ve çok görece sıfatlar altında toplamanın olanaksızlığını unutmayalım. Bugün bize ya da bir başkasına iyi gelen birtakım şiirlerin bazı kişilere kötü gelmesi doğaldır. Ya da tersi. Bir başka şey, yayımlandığı günlerde hiç beğenilmemiş bir şiirin, yıllar sonra değerinin anlaşıldığı, ya da ilk anda büyük alkış toplamış bazı şiirlerin, bir süre geçince o kadar da değerli olmadığının anlaşıldığı olmuştur. Diyeceğim, bu «kötü» sıfatı, dayanaksız, aceleyle verilmiş bir sıfat günümüzde yayımlanan şiirler için. Hiçbir dergi yöneticisi yayımladığı şiirlerin «kötü» olduğunu kabul edemez, içine sindiremez. Sindirebilseydi, yayımlamazdı zaten. Nerde kaldı şairler! Türkiye Yazıları yöneticisi de öyle söylüyor: «... biz yurdumuzun bu alandaki beğeni - yaratıcı ortalamasının altına düştüğümüzü hiç sanmıyoruz.» (a.g.y.)

O zaman geriye «doyurucu», «çarpıcı», «usta işi» gibi sıfatlar kalıyor. Ya da bir düzey düşüklüğünden söz edilebilir ol-

sa olsa. Yılın şiir ürünlerini incelerken, bunların akımlarla ve kuşaklarla ilişkilerini unutmadan, tutturabildikleri düzeye bakmak gerekir. Evet, bu açıdan bakarsak, 1978'de dergilerde yayımlanan şiirlerin, gerçekten de, öyle pek üst düzeyde şeyler olmadığını; bir şairi, bir akımı ya da bir kuşağı temsil edebilecek, yıllarca anımsanacak ürünler olmadığını söyleyebiliriz.

Nicelik yönünden çok şiir yazıldı, yazılıyor, ama bunların niteliklerine gelince, aksıyan bir şey olduğu apaçık. Çoğunlukla, sıradan şiirler, kısa bir süre sonra unutulan, unutulacak olan şiirler yayımlanıyor bugün. Ama ilk acemilik döneminin izlerini, yanlışlarını taşımayan, belli bir teknik sınavı hiç kuşkusuz geçebilecek şiirler bunlar. Biçimsel yönden işlenmiş; her dizesi, her sözcüğü üzerinde titizlikle durulmuş şiirler. Divan şiirinde görülenlere benzer, uzun uzun düşünülerek bulunmuş zekice imgeler, sözcük oyunları, eğretilemeler (istiare). Ama çoğunlukla cansız, yaşamsız. Bütün pürüzleri yontulmuş cici bir cam eşya ya da göz alıcı bir minyatür sanki. Ne biçimsel yönden ne de içerik yönünden, kişiliklerin belirdiğini, öne çıktığını göremiyoruz bu şiirlerde. Hepsi de birbirinden çok küçük farklarla ayrılan şeyleri, yine birbirinden çok az değişik biçimlerde dile getiriyor. Sanayi teknolojisi ileri bir ülkede üretilen birörnek, özelliksiz eşyalara benziyorlar. Diyelim, turizmin geliştiği ülkelerde yapılan, tarihsel değeri üstün tabakların, çanakların, vazoların, küçük yontuların yeni kopyaları gibi. Alçıdan bir Kibele yontusu, ya da modern aletlerle, makinelerle işlenmiş bir bakır kap. Oysa her türden sanat yapıtı bir el emeği ürünüdür, kökeninde toplumsal da olsa, kişisel çabanın, emeğin bir sonucudur.

Şiirimizde son yıllarda görülen bu birörnekleşme, biraz daha somutlarsak durumu: dış görünüşleri kusursuz ya da göze batmayan, ama içleri boş şeyler üretme sorunu nereden kaynaklanmaktadır?

İsteyen, biçim - öz sorununa istediği kadar eskimiş, yıpranmış bir «geveleme» olarak baksın; sorun, öz ile biçim arasındaki diyalektik ilişkinin sağlıklı işleyememesinde yatmaktadır. Şiirimizin son 25 yılı kimi zaman özün, kimi zaman biçimin üstün geldiği tek yanlı br savaşla geçmiştir. Bugün karşımıza çıkan durum, bu tek yanlı savaşın sonucunu sunmakta bize; o büyük fırtınanın sonuçlarıdır gözümüzün önüne serilen. Çok kısa çizgilerle belirtecek olursak: 50'lerde, Garip şiirinin getirdiği tek-

nik yeniliğin kısa zamanda eskitilmiş olması, gizleri kolayca kavranan bir teknikle işin kolayına kaçılarak çoğaltılan stereotip bir şiirin yaygınlaşması, şiir dilinin yeniden incelenmesine, şiiri şiir yapan ögelerin (sözcük, sözdizimi, imge, anlam, vb.) daha iyi bir araştırılmasına yol açtı. Ağırlığın bu yana verilmiş olması, şiirde, biçimin öncelik kazanması, başka bir deyişle: özün ağırlığının hafiflemesi sonucunu verdi. Alışılmış şiir diline, sözdizimine karşı girişilen, o güne kadar görülmemiş şiddetteki bu saldırı, doğal olarak, anlambilimi, bu demek özü, öznelliğin çok dar sınırları içine soktu. Öz bütünüyle yitmemişti, yitemezdi, ama o denli öznelleşti ki, girdiği çıkmazdan çıkabilmesi için 1960 sonrasını beklememiz, özün imdada yetişmesi gerekecekti. Bu arada yeni bir şiir dilinin, çağdaş bir şiirselliğin de doğmuş olduğunu ve işlerlik kazandığını, yani geniş bir şair kitlesi tarafından kullanılır duruma geldiğini söyleyelim hemen. 1960'ların ilk yarısından sonra ise, toplumsal gelişimin de zoruyla, öz ön plana çıkmağa başladı. Artık söz konusu, şiirin biçimi, iç sorunları değil, şiirde neyin söylenmesi gerektiğiydi. Daha önceki «nasıl» söylenmesi gerektiği sorunu, «neyin» söylenmesi gerektiği sorununa dönüştü. 1960'tan sonra yazmağa başlayanlar, biraz da bu biçim olanaklarını hazır buldukları için öze önem verdiler daha çok; ellerine hazırdan gelen tekniği, biçim tasası çekmeden kullanarak, söylenen şeyin kendisinin şiir olduğu yanlış sanısına kapılarak kolay bir çoğaltmacılığa giriştiler. Bu dalga da 70'lerin ilk yarısının «slogan şiir» kayasına bindirdi sonunda. Güncel'in bilgisizce ve sorumsuzca kullanılışı, şiiri yine tek yanlı sömürülen öz'ün kaçınılmaz tuzağına düşürdü. Şiirin yavaş yavaş ellerinden gittiğini görüp bu tuzağa düşmek istemeyen '70 kuşağı (ya da '70'lerde yazmağa başlayan şairler) bu kez yine tek yanlı bir girişimle, şiirlerinde biçim yetkinliğine önem vermeğe başladılar. Bir yandan kendilerinden önceki kuşağın vardığı çıkmazı gördükleri için yoğurdu üfleyerek yemeğe çalışmaları; öte yandansa, zaten karmaşık bir duruma gelmiş olan toplumsal ilişkilerin bilinçle kavranıp şiirdeki «öz» haline getirilebilmesinin güçlüğü, en başta sözünü ettiğimiz biçimde kusursuz fakat içerikleri zayıf stereotip şiire getirdi onları.

Türkiye Yazıları dergisinin 14, 15 ve 17'nci sayılarında, Tanzimattan günümüze Türk şiirinin geçirdiği değişim duraklarını incelediği, «Kuşakları Ardından Koşturan Öncü Geyik» adlı incelemesinde Veysel Öngören son durumu şöyle saptamaktadır:

«Dokuz yüz altmıştan bu yana bir dar kafalılıkla anlama tutsak olan ve ilk elden kolayca elde ettiği anlamı şiirsel anlam yükleri sayan kimi ozanların, bu zengin tekniğin istifçi iskeletini, şiir tekniğinin kendisi sayarak bir manzumeye kaydıkları görülüyor. Kimi ozanlar da, içinde yetiştikleri bu tekniğin sınırlarında tutsaklanarak, âdeta tadını çıkarır gibi, bu tekniği kullanmakta, ama hiçbir aşamacı çaba göstermemektedirler. Arkadan gelenler ise çok çekingen, âdeta özel bir tavır almaları suçmuş gibi bu tekniğin olanaklarını en az biçimi ile kullanarak zaman geçiriyorlar..

«Bu olayı yalınkat görmemek gerekir. Bir kere, şiirin tekniği artık, ozanın kendi toplumsal kuşatımının bilincine varmadan, dünyaya belirli bir bakış açısından yönelik şiire sunacağı içeriği bilince çıkarmadan şiir yazabilmesine izin vermemektedir: şiirin elde ettiği en ciddi başarı.» (Türkiye Yazıları, Ağustos 1978).

Veysel Öngören, yazısının daha ilerisinde «...şiirimiz, bugüne dek, dilde ve şiirin dile değgin ögelerinde, Nâzım Hikmet'in dışında, dünya görüşlerinin bağlayamadığı ortak bir işçilikle sürdürülegelmiştir.» diyor ve şöyle açıklıyor bunu: «Bu, Nâzım Hikmet'in dışında, Marksist dünya görüşündeki ozanların da kendi görüşlerine bağlı kalmakla birlikte Marksist dünya görüşünde olmayan ya da bunu şiire yansıtmayan ozanlarla bir ve aynı tekniği kullandıkları anlamındadır» (a.g.y.)

«Marksist görüşte olmayan» sözlerini biraz daha sağa kaydırırsak, «Marksist görüşe karşı olan» ya da «sağcı» sıfatlarıyla nitelenen görüşe geliriz. Ben, Öngören'in bu saptamasını daha da uca götürerek diyeceğim ki, sağcı görüşteki şairlerin —elbette, şiir denebilecek şeyler yazanların— çoğu bu ortak çabanın ürünü olan tekniği kullanmaktadır bugün. Bugünün sağcı edebiyatçısı, 1940'larda, serbest vezinle şiir yazanlara komünist diyen, öztürkçeyi komünistlik sayan anlayışta kişiler değil artık. Bu nedenle şiir ve şair adı belirtmeksizin, örneğin Edebiyat dergisinde yayımlanan bir şiiri, diyelim Türk Dili, Türkiye Yazıları ya da Oluşum, vb... dergilerde yayımlanan bir şiirden, teknik ve dil özellikleri yönünden ayırmak olanaksız duruma gelmiştir. ('50 kuşağından Sezai Karakoç, bir istisna idi. '60 kuşağından Cahit Zarifoğlu, İsmet Özel'le birlikte gitgide genelleşti bu durum. Biçim içinde birlikte Yaşama'ya dönüştü.)

Evet, sorun gelip içeriğe, bilinçle kavranan bir özün nasıl verileceğine dayanmış görünüyor bugün, genç şairler için. Bi-

çim'in direngen olan, kalıcı olmaya çabalayan ve bir dereceye kadar da öyle olan bir öge olduğunu unutmadan; çağdaş bir bilinçle kavranmış özün, içeriğin şiirlerde, sanat yapıtlarında dile getirilmeyi beklediğini; titizlikle yürütülen kuyumculukların şiir yaratmaya, şiir üretmeye yetmeyeceğini bilmeleri gerekir. 70'li yılların sonuna geldiğimiz şu günlerde şiirin önünde açılan perspektif budur.

Yukardan beri yaptığımız durum değerlendirmesinin çok genel çerçevede bir saptama olduğunu eklemem gerek sözlerime. Yoksa, tek tek değerlendirmelere gidildiğinde, bu saptamanın sınırlarını aşan, kendilerine özgü bir şiire ulaşmış, gerek yeni gerekse (daha çok, sözünü ekleyelim burada) eski kuşaktan şairlerin bulunabileceğini unutmamak gerekir. İkinci Yeni, etkinliklerini hâlâ sürdüren özgün şairler çıkarmıştır ortaya. Türk şiirinde unutulmayacak, temel yapıtlar bırakmışlardır bunlar. Daha sonra, İkinci Yeniden kaynaklanıp şiirini daha başka kaynaklara götürenler çıkmıştır. Örneğin bir Hilmi Yavuz, son yıllardaki ürünleriyle şiirini geliştirmiş, yetkinleştirmiş, çok zengin bir dama yöneltmesini bilmiştir. 60 kuşağından sivrilenler olmuştur, bir Refik Durbaş örneği, bir Süreyya Berfe örneği. En yeni kuşaktan da sivrilecekler olacak doğallıkla. Fakat bu örnekler, yukarda kısaca özetlemeğe çalıştığım 20-25 yıllık serüvenin sonunda bugün ulaştığımız durumu değiştirmez.

Ayrı ayrı kuşakların, şiirimizin bugün içinde bulunduğu durum karşısında takındıkları tavır da çok ilginç.

Uzun süredir şiir yayımlamayan Salâh Birsel, «Şiiri, onun işlevine artık güvenemediğim için bıraktım,» diyor. (bkz. Varlık, Temmuz 1978, M. Seyda'nın Romancı Günlüğü). Birsel'in bir espirisi olsun dileyelim bu sözler.

Cahit Külebi, Oluşum dergisinde yayımlanan «Cumhuriyet Döneminde Türk Şiirinin Özgün Yönleri» adlı konuşmasında ise şu sonuca varıyor:

«Türkiye'nin bugünkü ortamı da şiir için elverişli değildir. Bir yanda, hemen pek çok kişi şiirle uğraşır görünürken, öbür yanda şiir —belli bir ölçüde— çekiciliğini yitirmiş gibidir.

«Kümelenmeler, nesneyi kendi yapısı dışındaki nedenlerle değerlendirmeler, düşünsel ortamın yoksunluğuyla da ayrıca artan duygusal, dengesiz tutum, bugün çağcıl şiirimizi bir karmaşa ortamında bulunduruyor.

«Ne var ki, bütün eksikliklerine karşın, bugün dikkat çeki-

ci ölçüde kendine özgü ve ulusal ekin kalıtımında öbür sanat dallarından çok daha başarılı bir Türk şiiri vardır.» (Oluşum, Aralık 1977)

Birkaçı dışında eski kuşaklardan şairlerin çoğunun, yılı suskunluk içinde geçirmelerinin de anlamlı olduğunu ekleyelim sözlerimize.

Genç kuşaktan şairlerse, bir yandan her ay şiirleriyle doldururken dergileri, bir yandan geriye bakarak geçmişle bağlarını yeniden gözden geçirirken, bir yandan da kendi ürünlerini derinlemesine incelemeğe, çözümlemeğe yöneldiler. (Bir örnek, Osman Sehat Erekli, Saçak Şiir Dergisi, Mayıs/Haziran 1978).

Yıl içinde başarılı bir şiir kitabı yayımlamış olan bir başka genç şair: Veysel Çolak, Oluşum'daki yazısında şiirde sözcük ekonomisi üzerinde duruyordu. (Bkz. Oluşum, Aralık 1977).

Aynı dergide Bedrettin Cömert «İkinci Yeni Akımın Şiirimizdeki İşlevi»ni irdelerken (bkz. Oluşum, Haziran 1978), Mehmet Yalçın, dilbilimsel bir yaklaşımla şiir dilini inceliyordu. (Mehmet Yalçın, Şiirde Dil Dizgesi, Oluşum, Haziran 1978).

Bilgin Adalı, şiirin öznelliği üzerinde duruyordu yazılarında. (bkz. Oluşum, Şubat, Mart 1978).

Bu yıl yayımlanmaya başlayan üç aylık YAZI dergisi, şiir çözümlemesine dilbilimsel yönden, yapısalcı açıdan yeni yaklaşımlar getiren; «yazınsal yapıtı, yazın - dışı ölçüler yerine, kendi iç yasaları, oluşum yolları ve etkinlik kurma, bu etkinliği sürdürme yollarını irdeleyerek» kavrama savında olan yazılar yayımladı. Bunlar arasında, Oğuz Demiralp'in Ahmet Hamdi Bursa'da (Yazı, sayı 2); Enis Batur'un Tahta Troya, Ece Ayhan Üzerine Bir Metinçözüm Denemesi (Yazı, sayı 2); Ahmet İnam'ın Bir Dörtlüğünün Didiklenmesi (Yazı, sayı 2) adlı yazılarını sayabiliriz.

Bedrettin Cömert'in F. D. E.'nin (Hacettepe Üniversitesi, Fransız Dili ve Edebiyatı bölümü dergisi) Mart 1978 sayısında yayımlanan Genel Dilbilim ve Şiir Değerlendirmesi adlı yazısıyla, Mehmet Yalçın'ın yukarda değindiğimiz Şiirde Dil Dizgesi adlı yazısını da bunlara katarsak, bu tür yazıların sürmesinin, çoğalmasının, en azından, edebiyat eleştirisinde yöntembilim sorununu gündeme almağa zorladıkları için sevindirici olduğunu söyleyeceğim.

Sabit Kemal Bayıldıran, Birikim'in Ocak 1978 sayısında yayımlanan Attila İlhan'ın Claude Diye Bir Ülke'si adlı yazısın-

da, şairin adı geçen şiirindeki «eşcinsellik» temasından çıkarak Atilla İlhan'ın düşünsel yapısını ve şiirini derinlemesine çözümlüyor, yazının sonunda, kısa da olsa, 1940 kuşağı diye adlandırılan şairler içindeki yerini saptıyordu. Yazı, bir şairin bir şiirinden yola çıkarak toplu değerlendirmesini yapmada kullandığı yöntem bakımından da ilginçti.

Türk Dili dergisi, Şubat 1978 sayısında Divan Şiiri konusuna ağırlık veriyordu. Mehmet Deligönül, **Divan Şiirinden Günümüze** adlı yazısında, «divan şiiri sorununun günümüzde yalnız bir **dil sorunu** olmadığını, bir kültür sorunu olarak düşünülmesi gerektiğini» örneklerle vurgulayarak şu sonuca varıyordu: «... divan şiiri günümüzde başlı başına bir uzmanlık konusu olmuştur. Bize kalırsa, ne yapılırsa yapılsın, hangi yola başvurulursa vurulsun onu, günümüz kuşakları yeterince anlayamazlar; nitekim anlayamamaktadırlar. Bu konuda zorlamaya, kendi kendimizi aldatmaya aslında gerek de yok. Bu şiir artık yaşamını doldurmuş, müzelik bir eşya gibidir. Olsa olsa, yazın tarihimizdeki yerinde genç kuşaklara, çağını doldurmuş bir şiir olarak tanıtılabilir.»

Cemil Yener ise, **Divan Edebiyatı ve Edebiyatta İçerik Sorunu** adlı yazısında, «ustalık ve becerinin sanat için gerekli olsa bile, sanatın kendisi olmadığını», «divan şiirinin içerikten yoksun olduğunu», «felsefesiz sanatın olamıyacağını, oysa divan şiirinde ne sorunun ne de felsefenin bulunduğunu»; «aslında bir özgürlük ve bağımsızlık işi olan edebiyattan, her yönü ile bağlı ve bağımlı bir ortam içinde büyüklük beklenemiyeceğini» söyleyerek, «Divan edebiyatındaki kısırlığın bütün sorumlusu düzendir kuşkusuz. Düzen, divancıyı aşırı evcilleştirip uysallaştırmıştır, oldukça da doyurmuştur, ne de olsa egemen sınıftandır divancı» sonucuna varıyordu.

Konur Ertop, Cumhuriyet gazetesinde, bu görüşlere karşı çıkarak: «Divan şiirine... çağdaş bir insan gözüyle ve anlayışla da bakılabilir. O şiirde insanlığın ana değerlerini, her edebiyatı zenginleştirmiş insancıl temaları, bugün için de öğretici olacak yapı özelliklerini bulmak, bunları çağdaş bir gözle değerlendirmek mümkündür diyordu.» (Divan Şiirine Yeniden Bakış, Cumhuriyet, 4 Şubat 1978).

1978'de şiire değinen öteki yazıları da analım:

Melih Cevdet Anday, **Yedi Meşalenin 50 Yılı**, Cumhuriyet, 7.4.1978

Hikmet Dizdaroğlu, 50. Yılında Yedi Meşale, Sanat Dergisi, 271

Cevdet Kudret, 50. Yılında Yedi Meşale Üzerine Anılar, Varlık, Nisan 1978

Behçet Necatigil, Yedi Meşalecileri Anarken, Varlık, Nisan 1978

Oktay Akbal, Yedi Meşale Elli Yaşında, Cumhuriyet, 17.3.1978

Behçet Necatigil, 75. Doğum Yılında Zeki Ömer Defne, Sanat Dergisi, sayı 285

Abidin Emre, Dizeler Arasında, F. D. E., Mart 1978

Ataol Behramoğlu, Nâzım Hikmet'in İlk Şiirleri, Sanat Emeği, 4

Asım Bezirci, Nâzım Hikmet'in Ulusal ve Evrensel Değeri, Sanat Emeği, sayı 4

Asım Bezirci, Yeni Türk Şiirinde Solun Tarihçesi, Sanat Emeği, 5 - 7

Varlık dergisi, Nisan 1978 sayısını 50. Yılında Yedi Meşale Özel Sayısı olarak çıkardı. Dergide, Yedi Meşale üzerine yazılarla, Yedi Meşalecilerden örnekler yayımlandı.

Türk Dili dergisi, Nisan 1978 sayısının büyük bölümünü bu yıl ölen Ceyhun Atuf Kansu'nun anısına yazı ve şiirlere ayırdı.

Milliyet Sanat Dergisi de 270. sayısında Ceyhun Atuf Kansu üzerine yazılara yer verdi.

Temmuz 1978'de yayımlanmağa başlayan iki aylık Sanat ve Toplum dergisi. 1. sayıda Ömer Faruk Toprak bölümünü verdi; 2. sayının büyük bölümünü ise 11 Temmuz 1978 günü Ankara'da faşistlerce katledilen Bedrettin Cömert'in şiirlerine, çevirilerine, Cömert üzerine yazılara ayırdı. Ayrıca bir Bedrettin Cömert kaynakçası verdi.

Yıl içinde, Nâzım Hikmet'in şiiri üzerine iki önemli inceleme yayımlandı kitap olarak:

Afşar Timuçin, Nâzım Hikmet'in Şiiri, Kavram Yayınları, 1978.

Nedim Gürsel, Şeyh Bedrettin Destanı Üzerine, Cem Yayınevi, 1978.

1977'nin son aylarında yayımlananlarla birlikte 1978'in şiir kitapları yine oldukça kabarık bir sayı gösteriyor. Bütün «şiir okunmuyor» savlarına, kâğıt ve kitap fiyatlarındaki bütün artışlara karşın şiir kitapları yayımının yine de sürmesi sevindirici bir şey kuşkusuz.

Kasım 1977 - Kasım 1978 tarihleri arasında yayımlanan şiir

kitaplarından bazılarını, çeşitli eleştirmenlerden aldıkları kısa eleştirilerle izleyelim:

Tevfik Akdağ, Çıplak ve Sevinçle, Koza Yayınları, Aralık 1977

«Tevfik Akdağ, sözcüklerin ırmaklanmasından yanadır. sözcüklerin ırmaklanmasını sever ve sözcüklerini boyna ırmaklar. Sözcüklerin bu ırmağında şaşırırsınız, sözcüklere anlamlar yüklemeğe kalkarsınız; ama gereği yoktur bunun: Şiiri yeniden okuduğunuzda, sözcüklerin yerli yerinde olduğunu görürsünüz.» (Ruşen Hakkı, Oluşum, sayı 7).

Metin Demirtaş, Hazırol Kalbim, Cem Yayınevi, 1977

«Metin Demirtaş'ın kitabında yaşamın içinden gelmiş, umut verici birçok dizeye, içtenlikli birçok saptamaya rastladım. Şiiri bir özenti değil, yaşamının ayrılmaz bir parçası. Her anın şiirini büyük bir sadelikle ve içtenlikle yakalamasını biliyor Demirtaş.» (Mehmet H. Doğan, Milliyet Sanat Dergisi, sayı 271).

Mehmet Kemal, Söz Gibi, Derinlik Yayınları, Aralık 1977.

Birinci Kilometre (1945) ve **Dünya Güzel Olmalı** (1954)'dan sonra bu üçüncü şiir kitabında Mehmet Kemal, Garip şiiri ile halk şiirinin kesiştiği bir alanda güncel acıları dile getiren şiirler sunuyor. Kitap yıl içinde Lions edebiyat ödülünü kazandı.

Tekin Sönmez, Yeryüzü Sevdiğim, Yansı Yayınları, Aralık 1977

«Tekin Sönmez, öteki kitaplarından alışık olduğumuz uzun şiir türünü sürdürüyor. Hikâyenin, olayın fazla yer almadığı, arada biçim öğesine daha bir önde yer verilen, halk türkü ya da şiirlerini anımsatan soluklanmalarla yürüyen bu tür uzun şiirle Tekin Sönmez'in daha yoğun bir çabayla (acımadan ayıklayarak, dize işçiliğini daha bir önemseyerek) hiç kimsenin değil fakat kendinin olan bir sese ulaşacağını umuyorum ben.» (Mehmet H. Doğan, Milliyet Sanat Dergisi, sayı 298).

Osman Serhat, Gülgün İle Nergis, Derinlik Yayınları. Aralık 1977.

«İlk bölüm daha bir özgün. Gülgün ile Nergis'in bir efsane havasına büründürülerek sunuluşu okuru şiire sımsıkı bağlıyor. Deyişlerdeki özgünlük, yalınlık, içtenlik ise ozanın tutarlı özelliği.» (Şevket Yücel, Türkiye Yazıları, sayı 12)

Hilmi Yavuz, Doğu Şiirleri, Cem Yayınevi, Aralık 1977

Yeditepe 1978 Şiir Ödülü.

«Hilmi Yavuz yoğun, acılı, yetkin bir şiir dili kuruyor kitabında. Bu dilin bir ayağı eski divan şiirindeyse, öteki ayağı

Anadolu'nun, doğunun uzun havalarında, bozlaklarında. Gereci ise, unutulmuş, kendi yazgısına terkedilmiş doğu... Hilmi Yavuz'un, Doğu Şiirleri'nde ve bundan önceki Bedreddin Üzerine Şiirler'de gösterdiği, ulaştığı büyük ustalık, yoksulluk, acı, ölüm ve talandan oluşan bir tarih özüne en uygun şiir dilini ve biçimini yine tarihin kendisinden, gelenekten bulup çıkarmış olmasıdır.» (Mehmet H. Doğan, Milliyet Sanat Dergisi, sayı 271).

«Hilmi Yavuz, kendine özgü bir algılama ile, yepyeni ve değişik imgelerle kendi şiirini kurmuş ve şiirimize yeni bir kan, yeni bir «şiir» getirmiştir. Doğu Anadolu, böylece onun şiirinde fikir ve güzellik ile yeniden yaratılmıştır. Seslerin uyaklara dönük havasından tüm olarak uzak düşmese de yeni biçimlere ulaşmıştır bu şiirlerinde Yavuz. Böylece, yeni bir öz ile birlikte yeni bir biçimi de getirmiştir bu şiirler.» (Muzaffer Uyguner, Türk Dili, sayı 320).

Metin Altıok, Yerleşik Yabancı, Yeni Ankara Yayınevi, 1978

«Türk şiiri geleneğinin Divandan Halk Şiirine, Garipten İkinci Yeni'ye uzanan sarmaşık çizgilerinden, güzergâhının bilincinde olarak geçen ve yepyeni olma çiğliğinin üzerinden aşan bir şair Metin. Kendinden başkası olmayanı olamayacağı getiriyor ama, bildik - tanıdık derelerden... Metin'in şiirinde (dünyayla) bu karşıkarşıyalığı hiç gözden kaçırmamak gerekiyor. Hem karşısında, hem yanındadır yaşamın bu şiir... Ses kısılsa da, çatlasa da kimi zaman Metin Altıok'un şiirinde, şiirin tartımı tökezlese de, o yine edebiyat fodlasından şiirin tayınını verendir.» (Füsun Altıok, Oluşum, sayı 9).

Abdülkadir Budak, Geçti İlk Yaz Denemesi, Kendi Yayını, 1978

«İçeriği kısır şiirlerden değil, tersine yaşama çeşitli açılardan sokulan şiirler toplamından oluşuyor Geçti İlk Yaz Denemesi. Doğayı, insanı, eşyayı, yorumlarken ozansılıktan sakınmayı başarıyor. Yalınlık başat kaygısı oluyor, sözü uzatmaktan korkuyor, kendine özgülüğü yakalama kaygısını gözardı etmiyor.» (Sadullah Kutluer, Hâkimiyet Sanat, sayı 26)

Veysel Çolak, Terin Yaktığı Bir Yaradan, Cem Yayınevi, 1978

«Çolak'ın kitabını okurken bir şiir seli karşısında buluyor kendini insan. Çok genç —24 yaşında— bir şair olan Çolak, doğaçtan söyler gibi, soluk almaksızın bütün içini boşaltıyor, Karadenizden, Toroslardan bir gençlik rüzgârı estiriyor... Uzun

şiire soluklu bir şair görünüyor Veysel Çolak. Ne var ki, uzun şiire zorunlu olarak öykü ve olay girince şiiri zayıflıyor, düzey düşüyor, yinelemeler artıyor.» (Mehmet H. Doğan, Milliyet Sanat Dergisi, sayı 289)

Refik Durbaş, Çırak Aranıyor, Cem Yayınevi, 1978

«Çırak Aranıyor'da artık kendi sesini, kendi yolunu, kendi şiirini bulmuş bir şairin yanında, tarihi, coğrafyası, insanı, türküsü, şiiri, günlük yaşamı, zorunlu gurbetleri, sevdası, hatta çarpuk-çurpuk gelişen ekonomisiyle Anadolu var baştan aşağı. Somuta ulaşmış, artık insanların acılarına eliyle dokunuyor olmanın güvenini duyan, bunun tadını çıkaran bir şair var. İmgeyi, dili ve anlatımı somut yaşamın potasında eritmesini başarmış bir şair. İmgenin, dilin ve anlatımın birbirinden ayrı şeyler olmadığı, tersine birbiri içinde erimiş bir halde şiirsel bir yapıyı oluşturduğu şiirler... Refik Durbaş'ın Çırak Aramyor'unu, 1978'in en önemli şiir kitaplarından biri sayıyorum ben.» (Mehmet H. Doğan, Milliyet Sanat Dergisi, sayı 293)

«Refik Durbaş «usta» ozanlığının yapıtını vermiş Çırak Aranıyor'la... Özellikle 'Beyaz Kehribar', 'Kampana' gibi uzun şiirlerle kişiliğini yansıtan bir başarıya ulaşmış... 'Mercan yokuşunda ahşap han odası - taş yontuyorum tesbihe, yıllardır yüreğimde damıtarak öfkeyi.' Evet, anlıyorum bir daha, gerçek şiirler, yaşamdan koparılamazlar, yaşamın ta kendisi olurlar...» (Oktay Akbal, Cumhuriyet, 30.7.1978)

Metin Eloğlu, Rüzgâr Ekmek, Ada Yayınları, 1978

«Metin Eloğlu, otuz yıla yaklaşan şiir serüveninin her döneminde özgün kalmayı bilmiş bir şair... Eloğlu'nun şiirindeki tekniği büyük ölçüde iki anlamlı bileşik sözcükler ve her şeyden önce günlük dilin en alışılmadık, en gizli, en az işlenmiş ama işlenebilir, ilk bakışta garipsenen ama yinelendikçe insana daha bir yakın gelen kullanımları oluşturur. Özünü ise, insanoğluna yakıştıramadığı hamlıkların, yozlukların, kıyasıya eleştirisi, her gün bin türlüsü içinde yaşadığımız çelişik durumlar, şaşırtmacalar, acılar, pişmanlıklar, kafa tutmalar, sitemler, ölüm korkusu, yaşamın, doğanın doyulmazlığı, yutturmacalar, arkadaşlıklar, dostluklar, sevgiler ve ilk bakışta Eloğlu şiirinden beklenemez sanılan birşey: umut ve insana güven... Kendi kurallarını kendi koyan, anlaşılmak için çaba göstermeyen, kendi dilini kendi yaratan bir şiir Metin Eloğlu'nun şiiri.» (Mehmet H. Doğan, Milliyet Sanat Dergisi, s. 284).

Tahsin Saraç, **Güvercin Kasapları**, Cem Yayınevi, 1978

«Saraç'ın ilk özelliği, arılaşmış Türkçeyi şiir diline dönüştürmedeki ustalığıdır. Öz'deki sağlam değişmezlikle biçimdeki ustalığa varış Saraç'ın son şiir kitabını başarılı bir yapıt kılmıştır... Şair, abartılmayan günceli şiir yoluyla, aracılığıyla ortaya koyarken geniş bir perspektiften kaçınmaktadır. Böylesine bir bağlantı çizgisinin güncelin rengini solduracağı kanısını taşımaktadır. Yereli, daha geniş bir deyimle, belirli bir olayı yansıtırken evrenselin geniş boyutunu da kapsayan bir anlayışa varır. Bir olayda yoğunlaşan şiir gücü, insancıl kavramları içerir.» (Doğan Hızlan, Cumhuriyet).

Behçet Necatigil, **Beyler**, Cem Yayınevi, 1978

Necatigil, son yıllarda çeşitli dergilerde yayımlanan şiirlerini **Beyler'de** topladı. Şair bunlardan birinde, «Kimi şiirler/Okunur arkasında kendi ateşiniz varsa» diyor (Filigran, s. 82). Gerçekten de, kitabı, kitaptaki Necatigiller şiirinin özgün örneklerini, arkasında şairin o sımsıcak insan sevgisini, ince duyarlığını bularak döne döne okuyoruz.

Yıl içinde yayımlanmış diğer şiir kitapları:

Kibare Altay, Sabır Değil Bu Suskunluk, Kendi Yayını, 1978

A. Altındal, Dinmeyen, Havass Yayınları, 1978

Melih Cevdet Anday, Sözcükler (Bütün Şiirleri) T. İş Bankası Yayınları 1978)

Arif Ay, Hıra, Edebiyat Dergisi Yayınları, 1978

Kemal Bayram, Bir Kök Bin Sürgün, Kendi Yayını, 1978

Nihat Behram, Hayatı Tutuşturan Acılar, May Yayınları, 1978

Cengiz Bektaş, Yeryüzünün Yüreği, Cem Yayınevi, 1978

Arif Coşkun, Barışın Kuyumcuları, Yeditepe Yayınları, 1978

Haşim Çatış, Şehir Şarkıları, Saçak Yayınları, 1978

Abdullah Rıza Ergüven, Güneşe Açılmak, Yeditepe Yayınları, 1978

Ali Rıza Ertan, Korku Girdi Araya, Kendi Yayını, 1978

Nuran Hariri, Damla Ve Yalaz, Oluşum Yayınları, 1978

Aydın Hatipoğlu, Beynim Yüreğim, Derinlik Yayınları, 1978

Ceyhun Atuf Kansu, Tüm Şiirleri I, T. İş Bank. Yayınları, 1978

Abdullah Neyzar Karahan, Mavi Aydınlık, Kendi Yayını, 1978

Muazzez Menemencioğlu, Davullar Vurur, Kendi Yayını, 1978

Ümit Yaşar Oğuzcan, En Eski Yalnızlığımdır Aşk Benim, 1978

Kemal Özer, Geceye Karşı Söylenmiştir, Cem Yayınevi, 1978
Fikret Şahin, Bozuk Işıklar, Yeditepe Yayınları, 1978
Vecihi Tınıuroğlu, Bura Yemendir, Yeni Doruk Yayınları, 1978
Mahmut Turgut, At Dağları Sırtından, Memleket Yayınları, 1978
Hüseyin Yurttaş, Uzun Yollar Yolcusu, Kendi Yayını, 1978.

ŞİİR ÖDÜLLERİ

● Yeditepe Şiir Armağanı'nı bu yıl Doğu Şiirleri adlı kitabıyla Hilmi Yavuz kazandı. Gerek Doğu Şiirleri'nde, gerekse bundan önceki kitabı Bedreddin Üzerine Şiirler'de Türk şiir geleneklerinden yararlanan Yavuz, ödül üzerine kendisiyle konuşan Doğan Hızlan'a bu konuda şunları söyledi: «Bedreddin Üzerine Şiirler'de geleneksel Türk şiirinin gerek deyiş özellikleri, gerek söz sanatları açısından bugüne getirdiği biçimsel özelliklerden yararlanarak yeni bir şiir kurmağa çalıştım. Biliyorsunuz, Divan şiirimizin özellikle söz sanatları bakımından olağanüstü geniş ve verimli olanakları var. Bunlar gereğince değerlendirilir ve çağdaş Türk toplumunun sorunlarını ortaya koymakta bu biçimsel ögelerden yararlanılırsa, şiirimizin yeni boyutlar kazanacağına inanıyorum. Türk şiirinin gelenekleri özümsenmeden yüzdeyüz bizden olan, Türk olan bir şiir yaratılamaz düşüncesindeyim.

«Şiir modellerini kendi dilimizin ve bu dille yaratılan edebiyatın içinde aramak zorundayız. Batılı modeller batı dillerinin dilsel yapıları içinde oluştukları için Türk şiirine çıkış yolları sağlayamazlar, yol açıcı olamazlar.» (Cumhuriyet, 20 Mayıs 1978)

● Bu yıl yeni kurulan Lions Edebiyat Ödülünü, 1977 yılında yayımlanan şiir kitapları arasında «Söz Gibi» adlı kitabıyla Mehmet Kemal kazandı. Behçet Necatigil, Sabahattin Kudret Aksal, Konur Ertop, Doğan Hızlan ve Gültekin Malkoç'tan oluşan seçici kurul, ayrıca Osman Serhat'ın «Gülgün ile Nergis» ve Seyyit Nezir'in «Israrla» kitaplarına da özel ödül verdi. (Milliyet Sanat Dergisi, sayı 277)

● Türk Dil Kurumu'nun şiir ödülü, ödüle katılan adayların gerekli oy çokluğunu sağlayamamış olmaları nedeniyle bu

yıl verilmedi. Ne kurumdan, ne dergiden, ne de seçici kuruldan, ödüle katılan şiir kitaplarıyla ilgili bir açıklama yapılmadığı için, seçici kurul üyelerinin hangi kitaplar üzerinde oy çokluğuna varamadıkları da anlaşılamadı.

ANMALAR, OLAYLAR

● Türkiye Yazarlar Sendikası, 21 Aralık 1977 günü, A. Kadir'in 60. yaş günü dolayısıyle bir kutlama toplantısı düzenledi. Toplantıda Aziz Nesin, Asım Bezirci, Kemal Sülker ve Azra Erhat konuşmalar yaptılar. Şairin şiirleri okundu.

● Ceyhun Atuf Kansu, 17 Mart 1978 günü geçirdiği bir kalp krizi sonucu öldü.

● Nâzım Hikmet, ölümünün 15. yıldönümünde Türkiye Yazarlar Sendikası'nın düzenlediği gecede anıldı. Açık Hava Tiyatrosunda yapılan geceye yurdumuzdan birçok yazar, şair ve halk ozanının yanısıra Dostlar Tiyatrosu ve Korosu, Sovyetler Birliği'nden Türkolog Grigori Aleksandru ve Bulgaristan'dan şair Nikolay Vistatov katıldılar.

● Türkiye Yazarlar Sendikası Yönetim Kurulu, Milliyet gazetesinde yayımlanan «Nâzım Hikmet'in Son Yılları» başlıklı yazı dizisinde «tarihsel olgulara ters düşen tek yanlı görüşler, kaynağı belirsiz aktarmalar ve küçük düşürücü nitelemelerle» Nâzım Hikmet'e hakaret ettiği gerekçesiyle yazar Zekeriya Sertel'in Türkiye Yazarlar Sendikası Nâzım Hikmet Kurulu'ndaki üyelik görevine son verdi.

● İşçi Kültür Derneği İstanbul Şubesi, 26.9.1978 günü, «Dilimizin Usta İşçisi Nâzım Hikmet» konulu bir toplantı düzenledi.

Bu yıl, Dergilerde Şiir değerlendirmesi yerine, yıl içinde dergi ve gazetelerde yayımlanmış şiirlerden, özellikle genç şairleri önde tutarak, bir seçme sunmayı yeğledim. Yıllıkta şiire ayrılan sayfaların sınırlı olması bu seçmeyi daha geniş boyutlu yapmamı bir dereceye kadar önledi. Ayrıca, bu seçmenin genel değil özel bir değerlendirme olduğunu, bu yazıda ileri sürülen düşünceleri ve beğeniyi yansıttığını eklemeliyim.

ŞEY GİBİ

Fethi Naci'ye

Şey gibi herbişeyim yahu
Satır yazamıyorum

Sanki kendimle değil
Dünyayla ölüyorum

Bağırsam bağırsam bağırsam
Bağırdığımı duymuyorum

Tek bir musluk var açık
Onunla akıyorum

İstemeden istemeden istemeden
İsteyerek

Ah sen ölüm denen topal köfte
Buluştuk bak cenabette

İçim rakı dışım su
Bu mahmûr cinayette

Çocuklar çocuklar çocuklar
Sizlen doğmamış mıydık biz birlikte

CAN YÜCEL (Birikim, sayı 39)

SEVİ DİZELERİ

Özlemi beş gece de
Ölüme yarım kala
Uslu dost dalgın yörük
Bir yol da bize uğra

Okşadın düzledin dağları
Biçtin dağıttın yelleri
Güzel dost çılgın yörük
Bir yol da bize uğra

Yanağın zemheri ayı
Yarpuz ve fesleğen
Yüzünü yüzüme daya
Beni sana bağlayan ipeği
Soluğunla dirilt
Derdimi kimseye vermek istemem
Erincimi paylaş

Artık sormuyorum, biliyorum
— O geçti mi burdan?
Aramızdaki ipek hışırtısından
Bereketli buğday kokusundan
Süt kabartısından
Masaya düşen güneşten

Sesin sesime katışıyor

GÜLTEN AKIN (Türk Dili, sayı 318)

YAŞAMIN GÖRÜNÜR GÖRÜNMEZ
ALGILANIŞI ÜZERİNE'den

.....

düzgün sormalı soruyu, hadi
yüreklice, deli —

nasıl
nasıl yaşıyorum—um/—sun
hadi

gözüm seyiriyor
zordur çünkü düşününce
usum karışıyor — uzak bir sezgi
elde etmenin utkunun süreğinde
kamaşmadan gözlerin, her yeni sürgüne
pay vermek, omuzdaş kılmak
zordur ah evet
her zaman yeni duruma ayarlı
anlamlı bir yaşam üretmek

zordur dişlilerin arasından
topraktan emerken hasadını
karın doyurmak
gelin bezemek
zoka yutmak
barış demek adına

incecik yüzün değiyor elime
biliyorum, solacak, ölümcül bu dünya
gözümle görüyorum yaşamak
öyle bir güzel kavga
ertelemek bir bakıma ölümü
bir uzun soluk yakmak
bir ulu ağaç dikmek
ekin kurmak
soruda :
nasıl yaşamalı—yım/—sın ya da

ölümcül yüzün değerken elime

HALÛK AKER (Türk Dili, sayı 317)

-

NE ZAMAN GELDİM SANA

Bütün gece bir saat tıkır tıkır işledi.
Düşündüm bütün gece,
Kurulmuş bir saat gibi.
Elimde seçkin bir sözcük demetiyle,
Düşündüm gelip arasam seni.
Bütün gece bir saat tıkır tıkır işledi.

Vakti anlamak güçtü, ama kulağımdaydı sesi.
Bir saat suyun dibinde,
Kıvrımlar çizen yelkovanı akrebi.
Düş müydü, gerçek miydi?
Duydum çaldı gecenin bir yerinde,
Vakti anlamak güçtü, ama kulağımdaydı sesi.

Geldim mi sana, yoksa gelmedim mi?
Ne zaman kapasam gözlerimi,
Hep o saat dibinde suyun
Ve ben yanında bir gemi leşi.
Belki hiç yaşamadım senin öznel tarihini
Geldim mi sana, yoksa gelmedim mi?

Sen sırtına giymedin çiy tanelerini,
Avucuma düşmedi yılın ilk cemresi.
Seni hiç görmedim, sana gelmedim,
İkiye ayırmadık biz o tarihi.
Neden duruyor öyleyse dipteki saat?
Sen sırtına giymedin çiy tanelerini.

Acı verseler bile.
O saat, o çarpık saat duyuracak sesini,
Düşümde gerçeğimde
Sevgiyle kurarak kendi kendini.
Anılardır bir batığın koruyan gövdesini.

METİN ALTIOK (Cumhuriyet, 24.6.1978)

YANILGI

Ancak bir adamla tanımlanır kadın
Durdurur onu ayrılığında
Artar nisan göklerinin
Kızgın bulanıklığı
Her gün ertesi gün beklenir
Tazelenir parmaklarda
Aylardır sürekalmış koku
Sevgiyi atmak için
Vazgeçilmez ağuların yanı sıra
Uygun bir büyü bulunur
Soğur tükenen ergenlik
Yeniden kabarır eski dağlama yerleri
Düşürülmeli artık
Tedirginliğin imzası
Paslı bir anahtarla

GÜVEN TURAN (Yazı, sayı 1)

SİS ÇANI

— Kalkmaz bu sis, susmaz bu sancı
Sonsuz aramızda —

Çan döküyor herkes
Kendi çanını
Sonra —çanlardan
Yeni bir çan
Çaldıkça büyüyen
Çaldıkça kendini döken bir sis çanı
Umar mı umarsızlık mı çaldığı
Yine de bir sis çanı

— Siz de çan çalın
Yaşamaklara
Ölmeklere
Gözlerinizde
Gözlerinizin derin sarnıçlarında

İZZET GÖLDELİ (Türk Dili, sayı 316)

GÜL KANI

Gülü ateşledi Taksim'de Vietnam'daki Şili'deki adam
Al al taçyaprakları görülmemiş yeni bir güldü
İstanbul'da görülmemiş yepyeni bir bahara açılan
Lizbon'da Roma'da Madrit'de Paris'de aynı gün eşleri
Ateşledi bu kez Taksim'de gizlenen güle karşı mevzilenen adam

Ak pembe tomurcukları saliandı bir an rüzgârdan gibi
Hiç böyle ateş görülmemiş bahardı hiç gül de vurulur mu
Açılmış Lizbon'da Roma'da Madrit'de Paris'de aynı gün eşleri
Şimdi ince bir gül kanıydı boyadı Taksim'de bu yeni baharı

O gün bugün dünya şaşırdı gördü duydu da inanmadı
Bu Anadolu'dan açmış yepyeni gülü yaralı
Büyürken Lizbon'da Roma'da Madrit'de aynı gün eşleri
Seyretti mevzideki silahlı kara adam
Özsuyu kana bulanmış patlayacak al al yeni tomurcukları

FARUK ERGÖKTAŞ (Sanat Emeği, sayı 8)

MENEKŞE AY GÖZLÜYE

o ışığı o menekşe ışığını
o gözlerindeki o ayların
en görkemlisindeki en yüce
doruklusundaki en ince
renklisindeki kadife
yapraklısındaki ışığı

isterdim yalnız ah yalnız
yalnız ben içebilseydim
o gök yıllarının o ışık
ülkelerinin ardında
o sonsuz uzağında boşluğun
o bilinmezin tadında

kadife ayım menekşem
o ışıltının içinde
sürüklenmek isterdim
yapyalnız o semsessiz
ak selde yuvarlana
yuvarlana savrula savrula

ben o sırça kürede
ölmek isterdim ben o
menekşe ay gözlerde
o ışığı hiç eksilmeyen
o kimselerce girilmeyen
gözede gömülmek isterdim

YAŞAR MİRAÇ (Oluşum, sayı 5)

1978 YILINDA ÖYKÜ VE ROMAN

Atilla Özkırımlı

Öykü ve roman açısından oldukça kısır bir yıldı 1978. Yalnız niteliksel değil niceliksel olarak da bir verimsizlikti söz konusu olan. 1977'deki durgunluğun artarak sürmesi Türk öykü ve romanının tıkandığını mı gösteriyordu? Yoksa edebiyat ürününün oluştuğu koşulların olumsuzluğu muydu neden?

Geçen yıl da bu sorular üzerinde durmuş, yine de umutlu olduğumu belirtmiştim. Oysa özellikle roman alanında bu umudu besleyecek bir gelişimle ya da bir gelişimin ilk belirtileriyle karşılaşıldığını söylemek güç.

Devalüasyonlarla, kâğıt yokluğuyla iyice dar boğaza itilen yayıncılığın sorunları, artan kitap fiyatlarının getirdiği olumsuzluklar bir yana, geçmiş yıllarda sık sık karşılaştığımız, ortak bir beğeniyle yüceltilen, tartışmalara konu olan olay-roman'lar yok artık. Toplumumuzdaki siyasallaşma süreci yalnız öyküyü, romanı değil, edebiyatı, sanatı bir yana bırakmakla kalmadı, onu bir kısır döngüye de itti.

Oysa hemen yılın başında gerçekleşen iktidar değişiminin, sanata, sanatçıya özgür düşünceye serpilme olanakları sağlayacağı, Türk sanatçısının önündeki engellerin, bütününü değilse bile, bir bölüğünü kaldıracağı umulmuştu. Ne oldu? Önce sözde ekonomiyi düzenleyici ayarlamalar bindirdi. Birbiri ardısıra gelen kâğıt zamları, birbirine bağlı olarak artan maliyet giderleri kitabı, belirli bir gelire sahip okuyucunun edinemiyeceği, pahalı, lüks bir nesne durumuna getirdi. Bir yandan savurganlığı önleyici yetki yasaları çıkarılırken, öte yandan renkli basının, bol resimli magazinlerin çıkardıkları eklerin kâğıt gereksinimleri indirimli fiyatlarla karşılandı. Devletin fabrikaları, bu

ülkenin çocuklarının okuyacağı ders kitaplarının kâğıdını bile sağlayamazken kâğıt piyasasındaki başıbozuk, karaborsa, tahsislerdeki yolsuzluklar sürdü gitti.

Bütün bunlar yetmezmiş gibi, yılın son aylarında kendi sanatçısıyla rekabete kalkıştı devlet baba. Elindeki bol olanaklarla bir zamanların «klasikler dizisini» yeniden yayımlama kararı aldı. Türk romancısı, öykücüsü koltuğunda kitabı kapı kapı dolaşırken, bir yayıncı bulmaya çalışırken, yayıncı bastığı kitabı maliyeti yüksek olduğu için yüksek fiyatla pazarlamaya uğraşırken, devlet onun çıkardığı kitabın yarı fiyatına Balzac, Tolstoy satarak kültür hizmeti yapacak, yani Türk sanatçısının kitabının satılmaması için elinden geleni ardına komayacak. Böylece sizi de, şimdi benim yaptığım gibi, bu büyük sanatçıların yapıtlarının yayımlanmasına karşı çıkmak gülünçlüğüne düşürecek.

Kuşkusuz gülünçlük düzenin yapısından kaynaklanıyor. Kapitalist düzenin iktidarının kapitalizmin kurallarını bile uygulayamamasından, karikatürleştirmesinden. Belki bu da iyimser bir yorum. Türk sanatı, sanatçısı çoktan devrimciliğe soyunduğundan engellenmesi, yolunun tıkanması gerekmiyor mu? 1978 içinde, yukrda sözünü ettiğim olgular bu gerçeği doğrulayacak nitelikte çünkü.

Ama doğrusu, edebiyatçılarımızın da bu olumsuz gelişime karşı koyabildikleri, bu yolda etkin girişimlerde bulundukları söylenemez. Toplumun içine itildiği siyayal kargaşa, solun bölünmüş kesimlerindeki bağnazlık, faşizmin bireysel terör yoluyla tırmanışı, edebiyatçıyı bir bekleyişe, dolayısıyla eylemsizliğe ittiği gibi, okuru, basın organlarını da edebiyattan uzaklaşmaya götürdü. Edebiyat, özellikle roman, öykü günlük basından sürüldü. Yaşanan siyasal kavga dergilere de sıçradı. Kaçınılmaz, olması gereken bir sonuçtu bu. Gündemde faşizmin yenilmesi vardı ve sanatçı bu kavgada yerini almak zorundaydı.

Ama sanatçının, günlük siyasa içinde faşizme karşı koyarken yapıtlarıyla da daha güzel bir dünya için verdiği kavgayı etkin biçimde sürdürmesi gerekmez miydi? Elbette denecek. Oysa yılın romanlarına baktığınızda bu yanıtı doğrulayacak bir olguyla karşılaşmıyorsunuz. Sıraladığım maddi engelleri aşıp okura ulaşan romanlar ve öykü kitapları, yazarlarının gelişim çizgileri içinde belli bir başarıyı taşısalar da Türk öykü ve romanının geçtiğimiz yıllarda ulaştığı çizgiye yeni bir şey katmıyor, katamıyorlar.

Bir tıkanma mı, demiştim yazımın başında. Özellikle roman konusunda evet. Öylesi bir tıkanma ki üstelik, ustalar suskun, ikinci, üçüncü baskılarla yetinmede, yeni bir imza ise nerdeyse yok. Geçtiğimiz yıl ödüllere katılanların azlığından yakınanlar, bu yıl ödül vermede iyice zorlanacaklar. Çalkantılı dönemlerin, toplumsal değişimlerin ürünü olan romanın kabuğuna çekilmesi açıklanması zor bir olgu. Ama yine de bir açıklaması olmalı.

İşte yıllık yazılarının kaçınılmaz alınyazısı da bu. Önceki yıllarda yazdıklarınızı anımsamak zorundasınız bir açıklama geliştirmek için. Okura da anımsatmak:

«Sanatın görevi dünyanın değişimine katkıda bulunmak, bu değişimi hızlandırmaksa, önce bu değişimin boyutlarının bilinmesi gerek. Bunun için de sezgi yetmiyor artık. Gözlenen gerçeğin yansıtılması da. Gerçeği, yaşananı yorumlamak, okura dünyadaki yerini göstermek gerekiyor. Bilinçlenme sürecinin hızlanması, toplumsal bilincin oluşması buna bağlı. Bu ise önce sanatçının bilinçlenmesini zorunlu kılıyor. Günümüz sanatçısı bilimsel bilgiyle donanmış olmalı bu nedenle. Okurun gerisinde kalmamalı. Gerçekliği, bireysel ya da toplumsal olsun, yaşamın değişkenliği içinde yansıtabilmeli.»

Soruna bu açıdan bakıldığında, romanda değilse bile, öyküde geçen yıla oranla olumlu bir atılım söz konusu. Değerlendirmelerimde de görüleceği gibi, gerçekliğin, içinde yer aldığı bütüne bağlı olarak kavranması, insanın toplumsal ilişkilerinden soyutlanmadan, ideal tiplemelere gitmeden verilmeye çalışılması bunun somut kanıtı. Böylece şematizmden de kurtulmuş oluyor öykücülerimiz. Buysa, şimdilik küçümsenmeyecek bir gelişim.

Romanda değilse bile, dedim az önce. 1978'de yayımlanan romanlar bu açıdan umut kırıcı. Bir iki olumlu örnek yeterli değil genelleme için de ondan. Sanıyorum, Türk romancısı çözmek zorunda olduğu bir sorunla karşı karşıya. Romanın yapısı, kurgusu sorunu bu da. Romancılarımızın kendilerinden kurtulabilmeleri de buna bağlı.

ROMAN

YARAYA TUZ BASMAK, Atilla İlhan'ın «Aynanın İçindekiler» dizisinin «Bıçağın Ucu» ve «Sırtlan Payı»ndan sonra üçün-

cü romanı. Üç bölümden oluşuyor roman: 1950/51, 1955 ve 1960 yılları. Önceki romanların ikincil kahramanlarından Yüzbaşı Demir'i odak alıyor bu kez Atilla İlhan. Üsteğmen, yüzbaşı ve binbaşı Demir'in çevresinde Kore savaşından 27 Mayıs ve sonrasına emperyalizmin güdümündeki bir siyasal gelişimin aşamalarını sergiliyor. Bu yanıyla belgesel bir çalışmanın ürünü olan yapıtta, savaş ve bilinen siyasal olaylar ustaca roman gerçeğine dönüştürülmüş. Roman kurgusundaki sağlamlığın sonucu bu da. İşçi sınıfına dayanmayan devrimci bir hareketin boşlukta kalacağı yorumu ise «Sırtlan Payı»ndan tanıdığımız eski sosyalist Ahmet Ziya'dan geliyor. Böylece askerlerin gerek Kore'de gerekse daha sonra emperyalizm tarafından kullanıldıklarını anlamalarıyla Ahmet Ziya'nın yorumu romanın düşünsel temelini oluşturuyor. «Aynanın İçindekiler» dizisinde sıra Ahmet Ziya'da. Dizi bütünlendiğinde Türkiye'nin yüzyılımızdaki toplumsal gelişimini kucaklayan bir nehir romanın oluşturulacağını söylemek kehanet değil.

ALNINDA MAVİ KUŞLAR, «Gurbet Yavrum»dan sonra Aysel Özakın'ın ikinci romanı. Kanlı 1 Mayıs şenliğini izleyen bir günlük zaman diliminde «hayatın değerini» arayan bir genç kadının geçmişi, çevresi ve kendisiyle hesaplaşmasını konu ediniyor. Kadını ikinci sınıf insan sayan toplumsal değerlerin egemen olduğu dar çevreden, ailesinin baskısından kurtularak kendi yaşamını özgürce kurmak için İstanbul'a gelen Armağan'ın «özlediği değer»i yaratma çabası bir seçme yapmasını da gerektiriyor temelde. Armağan'ı belirleyen, kişiliğini oluşturan koşulları, onu bu yol ağzına getiren geçmişindeki ayrıntıları geçmiş - şimdi içiçeliğiyle aktarıyor Özakın. Arayışını belirgin kılmak için de karşıtlıklardan yararlanıyor. Sevdiği adam olan Sinan'ın sanatçı çevresiyle «rahat ve rafine» yaşama biçimi, kardeşi Tahir'in, eylemi seçen ve işçi sınıfıyla özdeşleşen Tahir'in yaşama biçimi birbirinin karşıtı. Özakın, Sinan'ın entellektüel dünyasını, küçük burjuva alışkanlıklarını eleştirse de yazar olarak kesin bir tavır almıyor. Sinan'la Tahir'in bir bileşimi belki de varmak istediği. Ama bunu okura bırakıyor. Yapısal eksikliklerine karşın yılın okunması gereken romanlarından.

KÜÇÜK BAHÇE'de yalnızlığa mahkûm edilen, bir başka deyişle boşluğa ışınlanarak ölmeden ölen X'in durumu betimlenirken, yaşamın yozlaşmışlığı, değer ölçülerinin sahteliği, tek

boyutlu insanlar, güdülerin, alışkanlıkların yönlendirdiği davranış biçimleri, kısacası laçkalaşmış bir dünya anlatılıyor. Tek bir kişiyi, X'i odak almakla birlikte içinde yaşadığımız dünyadan toplumsal bir kesit çıkarıyor Çetin Altan. Değişik sınıflardan değişik insanlar hep bir durum içinde veriliyor. Bir olayın değil, durumların romanı Küçük Bahçe. Düşle gerçeğin, yaşanmışla yaşanmamışın, umutla umutsuzluğun içiçe geçtiği, sanrının, gerçeküstünün yaşama karıştığı bir karabasan. Deyim yerindeyse, bir çarşıda değişik sergenler önünde dolaştırıyor okuru Çetin Altan. Her gün olagelenleri, yaşananı, durumları şöyle ucundan kaldırıp ardındaki gerçeği gösteriyor. Alışveriş eden kadınların hiç değişmeyen istekleri yaşamın yalnız tekdüzeliğini değil, salt günlük gereksinimlerle sınırlanmışlığını da vurguluyor. Romanın son cümlesi, bir sözcük eklenirse amacını da açıklıyor aslında: Gerçekten «X... yaşamış mıydı, yaşamamış mıydı?»

TEK YOL, Aziz Nesin'in cezaevinde tanıdığı bir sahtecinin, Paşazade'nin öyküsü. Namuslu, emeğiyle geçinebileceği bütün yollar kapandığı için önündeki «tek yolu» sahteciliği seçmek zorunda kaldığını savlayan Paşazade, sahte subay, sahte komiser, sahte vb. oluşunu hep kendi dışındaki koşullara, etkenlere bağlar ve serüvenlerini ayrıntılarını işleyip düş gücüyle zenginleştirerek öylesine betimler ki, hangisinin yalan hangisinin doğru olduğunu kendisinin de artık kestiremediği bir kişiliğe bürünür. Askeri okuldayken şambabalı bir rastlantıya bağladığı ilk sahteciliği, yine rastlantılarla gelişen başka sahtecilikler izler. Hepsinin başlangıcında çaresizdir, «tek yolu» vardır kurtulmanın. Serüvenlerini dinleyen yazara bunu kanıtlamak, onu inandırmak için, düştüğü adembaba koşuğundan yeni bir düzene baş vurarak kurtulur, zenginleşir ve beyler koğuşuna taşınır. Paşazade'nin sahteciliği, sahtecilik üzerine kurulmuş bir toplumsal yapının onun kişiliğinde simgeleşmesidir temelde. Budur Aziz Nesin'in anlatmayı amaçladığı. Ölümün bile sahtesini seçen Paşazade, yeni sahte kişiliğiyle doğru yolda yürüyemeyecektir çünkü. Bu öz gülmeceyle, Aziz Nesin'in bilinen ustalığıyla birleşerek eleştirel bir boyuta ulaşır.

MEMETÇİK MEMET'te bir kuşağın öyküsünü anlatıyor Mehmet Başaran. Hasanoğlan'ı bitiren köy enstitülülerin ansızın gelen bir buyrukla görevli okullardan alınıp asker edilmelerinin

öyküsünü. Yedeksubay okulunda kuralarını çekmişken çavuş çıkarılanların çilesidir bu, faşizmin düşünen kafaları ezme girişimidir. Muğla'daki sürgün tümeni, oradan oraya savrulan askerlik yaşamı, sürekli göz altında tutulma, koşullandırılmış üstlerin çektirdikleri... Bütün bunlar Başaran'ın anılarından kaynaklanıyor. Çavuş çıkarıldığı askerlik günlerini anlatıyor Başaran. Anılarını öyküleştirerek bir dönemin Türkiyesini, karanlığı aydınlığa dönüştürmek isteyenlerle onları ezmek isteyenleri romansı bir anlatımla sergiliyor. Gizli bir sansür uygulaması sonucu hep anlatmaktan kaçınılan askerlik yaşamını gerçeğe dayanan gözlemlerle, yüreklice yansıtıyor.

ONLAR SAVAŞIRKEN, Seferberlik'ten Cumhuriyet'in ilk yıllarına uzanan bir zaman dilimini konu alıyor. Bekir Eliçin. Avanos'un Genezin köyü muhtarı Alâettin Efendi çevresinde savaşın getirdiği yıkımı kendileri için yeni bir gelir kaynağına dönüştürmeyi başararak halkı ezenlerin, sömürenlerin öyküsünü anlatıyor. Köyden kasabaya uzanan, halklarını eşrafla bürokratların, yöneticilerin oluşturduğu bir sömürü zinciridir bu. Alâettin Efendi'nin hiç bir değer ölçüsüyle sınırlanmayan, kimi kez salt hayvansal bir açlığı doyurma güdüsüne yönelik sömürü çarkı, düzen değişse, padişahlık yıkılsa da dönecektir. Asker kaçaklarını örgütleyerek soygun düzenleyenler bu kez sivil yönetime sızıp köşebaşlarını ele geçirerek başka boyutlarda sürdüreceklerdir sömürülerini. Ne yazık, Bekir Eliçin'i 1978'de yitirdik. 1912 doğumlu, yaşamı öğretmenliklerde geçen Eliçin'in ölümüyle, Türk toplumunun yüzyılın başından günümüze uzanan gelişimini konu alan bir roman dizisi yarım kaldı sanıyorum.

KILIÇ UYKUDA VURULUR, Osman Necmi Gürmen'in ikinci romanı. İlk romanı Ebemkuşağı'nı Fransızca yazmış, ilk basımı Fransa'da yapılan kitap Türkçeye çevrilerek yayımlanmıştı. Bu romanını doğrudan Türkçe yazmış Gürmen. Biri Rum, biri Türk, Yanni ile Kâni'nin öyküsü anlattığı. Toprağı, parayı, her şeyi yarı yarıya paylaşan, insanlardan uzakta, karıları ve yanlarında kalan çocuklarıyla doğaya bağlı bir yaşamı sürdüren, birbirine kardeşten yakın, Kıbrıs'ta toplumlar arasındaki düşmanlıklardan uzak iki insanın öyküsü. Ama gelişmelerin, siyasal çekişmelerin, çıkar çatışmalarının dışında kalamayacaktır bu dostluk. Topraklarına uzanan eller birini yaşamdan çe-

kip alacak, ötekini çılgın bir yasa gömecektir. Yalın bir anlatımla, ayrıntıları gereğince kullanarak, yaşanan gerçekliğin üzerinde düşünülmesi gereken bir başka yanını gösteriyor Gürmen.

KOPO'da 1937 Dersim ayaklanmasını anlatıyor Mustafa Yeşilova. Milliyet Roman Yarışması'nda birinci seçilen yapıt Cemo'yu çağrıştırıyor ister istemez. Bir öykünme değil söz konusu olan. Anlatılan çevrenin, kişilerin getirdiği bir çağrışım bu. Dersimli, attığını vuran âşık Kopo'nun öyküsü, inançları nedeniyle tarihin her döneminde horlanan, ezilen, başkaldırmaya itilen alevilerin öyküsü temelde. Ama Yeşilova Kopo'yu mitleştirmede toplumsal çevreyi fon olarak kullanınca olay ya da bilgi aktarmadan ileri gidemiyor. Bilinen jandarma zulmü, sünnilerin katı davranışları, iyiler ve kötüler biçiminde ayrılan roman kişileri bir görünüp bir yiterek Kopo'nun serüvenindeki yerlerini alıyorlar. Değinilen onca sorun kopuk kopuk, yalnızca Kopo'ya bağlanarak ard arda sıralanıyor.

GENELEVDE YAS'ta genelev kadınlarının rezilce yaşamlarını, sözde koruyucularıyla evi işletenler tarafından sömürülüşlerini, çaresizliklerini anlatıyor İrfan Yalçın. İyi yürekli, ama aklı kıt Yaprak'la Arap'ın ilişkisi çevresinde kurulmuş romanda aynı yazgıyı paylaşan kadınların yaşama biçimi yeni birşey katılmadan, yeni bir boyut getiremeden sergileniyor. Tek öykülük bir olay bütünü zenginleştirmeyen parçalarla uzatılarak romanlaştırılmaya çalışılıyor.

ÖYKÜ

SESSİZLİĞİN İLK SESİ, Adalet Ağaoğlu'nun iki bölümde topladığı on iki öyküden oluşuyor. Özle biçimin dengelendiği, birbirini bütünlediği öyküler bunlar. Önceki yapıtlarında da görüldüğü gibi, Ağaoğlu'nun öykülerinin belirgin özellığı anlatılmak isteneni en iyi yansıtacak anlatım biçiminin seçilmiş olması, aynı titizliğin kurguda da gösterilmesi. Dünyaya, insana bakışındaki çok boyutluluğun, ayrıntıların işlenişindeki ustalığın da ayrıca belirtilmesi gerekiyor. Bu çok boyutluluk, kimi zaman, «Sen Ey Kutsal Işık» ve «Eskiden Bir Sabah» öykülerinde oldu-

ğu gibi ince bir alayla, ironiyle birleşerek toplumsal eleştiriye dönüşüyor. Bir durumun ardındaki öyküyü, yaşama bağlı bir duygusallığı, aşağılanmanın, horlanmanın getirdiği bir patlamayı anlatırken de toplumsallıktan kopmuyor Ağaoğlu. En kısa öyküsü, kardeşi Güner Sümer'i anlattığı «Hüzzam Mavisi»nde bile. İnsanı yaşamın diyalektiği içinde kavrıyor çünkü. Yılın en iyi öykü kitabı «Sessizliğin İlk Sesi».

KALEKALE'deki öyküleriyle günümüz Türk toplumunu, bu toplum yapısının insanlarını ve onların günlük yaşama sıkı sıkıya bağlı dünyalarını, ilişkilerini geniş bir bakış açısıyla tarıyor Fakir Baykurt. Öykü kişileri, öğretmen, hoca, işçi, köylü hep bir toplumsal ilişkiler bütünü içinde kavranıyor, yaptıkları işle var oluyorlar. Adam yerine konmayan Eraslan'ın yiğitleşmesi (Kurt), alaylı hocanın oyuna gelip sakalını kesmesi (Gümüş Hoca), harcın çimentosunu akşamdan koyup donduran Hacı'nın ustalığı (Yapıların Harcı), evlat acısı içindeyken bile borcunu ödemeye çalışan işçi Selim'le hak ettiği ders parasını sendikaya bağışlayarak gönül erincini yeğleyen öğretmen Şükrü'nün davranışları (Ders Parası) buna örnek. Üretken, yaratıcı, koşullarını değerlendirip değiştirebilen insanların öyküsünü yazıyor Fakir Baykurt. Gözlem zenginliği, gerçekçi tutumu, yalın, abartısız anlatımıyla.

BÜYÜK GREV'de on altı yeni öyküsü yer alıyor Aziz Nesin'in. Vatan gazetesinde yayımlandıktan sonra tartışmalara yol açan Büyük Grev öyküsüyle ilgili yazılar ve bunlara verdiği yanıtlarla, «Son Konuğuma Mektup» yazısı ve yankıları da eklenmiş kitaba. Aziz Nesin'in öyküleri için ne söylenebilir artık? Belki eleştirinin bütün değer ölçülerini kullanıp bitirdiği, ama onun tükenmediği, tükenmeyecek olduğu. Yaşamla besleniyor çünkü, yaşamla yürüyor, yaşamın çelişkilerini, karmaşıklığını yansıtıyor. Gülünçleştirme ise ustalıkla kullandığı bir teknik. Ama kimilerinin göz yaşı döktürmeyi edebiyat sayarken, gülmeceyi edebiyattan saymayışlarını anlamak zor. Oysa toplum yapısı, düzenin çelişkileri, yaşanan dünya yansıtılıyor Nesin'in öykülerinde. İnsanın insanla, düzenle çatışması işleniyor. Bir de «Büyük Grev» öyküsüne tepkilerin salt belli bir siyasal gruba bağlı olanlarca yönlendirildiğini, eleştirilerin sanatın ölçüleriyle değil, sövgü ve karaçalmayla yürütüldüğünü belirtmek ge-

rek. Bir öykü ve onun yazarı bu denli çarpık değerlendiirlemezdi çünkü.

ALLAHIN ASKERLERİ, Yaşar Kemal'in bir bölüğü Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan «Çocuklar İnsandır» adlı röportaj dizisinin ilk kitabı. Doğrusu bunlara röportaj demek de haksızlık olur. İstanbul'da, evinden kaçmış ya da kimsesiz, işli işsiz, serseri gözüyle bakılan çocuklarla konuşuyor Yaşar Kemal. Ama salt onların anlattıklarını aktarmakla yetinmiyor, bir öykü kişisi gibi işliyor onları. Yaşananın, hayatın, gerçekliğin bir parçası olarak ele alıyor. Çıkış noktası röportaj olmakla birlikte Ziloların, Oğuzların, Metinlerin bu dünya içinde kendilerine özgü dünyalarını, bunca pislik ortasında temiz kalabilen insan yanlarını vurguluyor. Bir romancı gibi bakıyor nesnesine, belli bir dünya görüşüyle yoğuruyor gözlemlerini. İçinde günümüz toplumunu, insanı öğüten düzeni gördüğümüz bir ayna «Allahın Askerleri».

KUŞLAR DA GİTTİ, bir uzun öykü.Yaşar Kemal «Çocuklar İnsandır» dizisinden bir de öykü çıkarmış kanımca. «Allahın Askerleri»nde «Kuş Yağmuru, Uçak Yağmuru» adını taşıyanı da Florya'da kuş yakalayan çocukları konu alıyor zaten. Kıyamamış bu konuya Yaşar Kemal, bir motifinden ayrı bir öykü çıkarmayı yeğlemiş. Öyküde, insanlar «azat buzat» yapsınlar, yani kafesteki kuşu satın alıp salıvererek sevaba girsinler diye kuş yakalamayı iş edinen çocukları anlatırken toplumdaki değişmeyi yansıtmayı amaçlıyor temelde. Toplumsal gelişmenin insanı yozlaştırmasını, kentleşmenin doğayı yok edişini vurguluyor. Kuşkusuz çarpık kentleşmenin.

KAFKAS KIZI, Dursun Akçam'ın sözlü anlatımdan, Dede Korkut söyleyişinden de yararlandığı toplumsal içerikli öykülerinden oluşuyor. Öykülerin ortak yanı kadın kişilerin konu alınması. Erkeklerce, geleneklerce ezilen, koşulların yoksulluğa ittiği, evlat sevgisiyle dolu, evini geçindirmek için her güçlüğe katlanan, yiğit, erkek kadınlar Akçam'ın kişileri. Ballı Ana'nın oğlunu bekleyişi, Kafkas Kızı'nın parasını aldıktan sonra kendisiyle ilgilenmeyen doktoru cezalandırışı, «özü özüne, özgen yaşamak» isteyen Zülfiye'nin evinden kaçışı, yaşamın acı, ama gerçek yanlarının ustaca aktarılışının örnekleri. Akçam'ın dilinin özgünlüğü ise öykülerin etkinliğini arttırıyor.

HAÇÇA BÜYÜDÜ HATİŞ OLDU, Yusuf Ziya Bahadınlı'nın ikinci öykü kitabı. Kitaba adını veren öyküde Almanya'da büyüyen işçi kızı Haçça'daki gelişimini sergilerken yeni bir yaşama biçiminin insanlarda yarattığı değişimi vurguluyor Bahadınlı. Düşle gerçek çatışması, çocuk dünyasındaki temizlik, siyasal yaşamın ikiyüzlülüğü, yaşamdan kopuk, yaşamı anlamayan örgütçülük... öykülerin özünü oluşturuyor. Öykülemede denediği değişik anlatım biçimleri ise Bahadınlı'nın başarısını pekiştiriyor.

SEVGİ EKMEKTİR, Necati Güngör'ün ikinci öykü kitabı. İnsan ve insan dünyalarının dış koşullarca belirlenen, çelişkili, karmaşık, ama o ölçüde yalın, duyarlı görünümleri öykülerde yansıtılan. Olay, anlattığı insanı, yaşamının boyutlarını belirlemede bir araç Güngör için. Amacı toplumsal olanla bireyselin çatışmasını vurgulamak. Yalnız bunun sıradan bir toplum - birey çatışması olmadığı belirtilmeli. Güngör'ün üzerinde durduğu, sosyo - ekonomik yapıya bağlı sınıfsallık ve bu sınıflaşma olgusunun yarattığı çatışma. Daha doğrusu toplumsal çelişkilerin bireyin dünyasına yansıma biçimleri. sınıflı toplumdaki ilişkilerin insanın özüne ters düşmesi... Bunda başarılı da oluyor Güngör. Özellikle ayrıntıları işleyişi, değerlendirişi sağlıyor bu başarıyı.

DÖNEK'te Lütfi Kaleli toplumsal özün öne alındığı öykülerinde düzenin işleyişindeki çarpıklığın insan dünyalarına yansıyışını konu ediniyor. Sınıflaşmanın yozlaştırdığı, yabancılaştırdığı insan ilişkileri (İspiyoncu, Küçük Burjuva, Dönen Çark), koşulların acımasızlığı sonucu umarsız kalan insanlar (Ölüm Kundağı, Süttozu), kısacası temeldeki bozukluğun somut görünümleri yansıtılmak istenen. Bu nedenle olaydan yola çıkıyor Kaleli, olayların öyküsünü yazıyor. Olayın ardındaki toplumsallığı vurgulamak amacı.

ESKİ BAHÇE'de Tezer Özlü Kral bireysel duyarlıkların, insan dünyasındaki inceliklerin öyküsünü yazıyor. Bireyin kendi içindeki çelişkileri, uyumsuzluğu, korkuları, yalnızlığı, yaşamın tekdüzeliği anlattığı. Bir aydın, bir küçük burjuva Tezer Özlü'nün kişisi. Kişiler değil, kişi. Tekilliği anlatıyor çünkü. Toplumsal konumu belli bir insanı, o insanın yaşamının görünümlerini, duygularını, içtepilerini. Amacı bireyselden çıkarak geneli yakalamak. Ayrıca kitaptaki bir öykünün, anısı unutul-

mayacak Hayalet Oğuz'un adını taşıyanın, kişisini hayaletlikten çıkarıp belleklerde ve yüreklerde anıtlaştırdığı belirtilmeli.

ÇÜRÜK KAPI'da toplumumuzun değişik bir kesiminden, gecekondu yaşamından öykülerle geliyor Kemal Ateş. Ankara'nın bir gecekondu bölgesinde yaşayan, değişik kentlerden tek bir amaçla büyük kente gelmiş insanların dünyası öykülerinde sergilediği. Sevinçleri, mutlulukları, acıları, umutsuzlukları, günlük yaşamlarından alınmış, gözlem ürünü olaylar, sahnelerle aktarılıyor. Ateş, yaşanan gerçekliği anlatırken, zorlamaya, abartmaya baş vurmuyor. Elindeki malzemeyi yapmacıksız, yalın bir anlatımla sergiliyor.

JAGUAR, Peride Celal'in ikisi uzun beş öyküsünden oluşuyor. Anasız büyümüş, magazinlerle koşullanmış bir mahalle kızının araba tutkusu çevresinde gelişen sıradan bir olay (Jaguar), deniz kıyısındaki bir köyde kocaları işleriyle uğraştığı için tatillerini yalnız geçiren kadınların bunalımlı günleri (Plajda) gereksiz ayrıntılarla uzatılarak öyküleniyor. Klasik öykülemenin biçim ve öz açısından yenilik taşımayan örneklerini veriyor Peride Celal.

SONUÇ:

1978'de yayımlanan romanların, öykü kitaplarının bütünü değil yukarda değerlendirilenler. Yılın öykü ve roman açısından görünümünü yansıtan, üzerinde durulması gerekli yapıtlar yalnızca. Geçen yıl sözünü edemediğim, Selçuk Baran'ın «Anaların Hakkı», Mustafa Balel'in «Kiraz Küpeler», Celal Özcan'ın «Gökova'nın Yalazları» adlı öykü kitapları da eklenebilir bu listeye. Sonuç olarak da 1978'in bir öykü yılı olduğu söylenebilir böylece.

1978 YILINDA HALK EDEBİYATI VE KÜLTÜR ŞENLİKLERİ

İrfan Ünver Nasrattınoğlu

Nesin Vakfı'nca yayımlanan Edebiyat Yıllıkları'nın ilk üçünde, Halk Edebiyatı ile ilgili yazıların altında imzası bulunan Cahit Öztelli'nin, 24 Şubat 1978 akşamı evinde ölmesiyle, salt Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı, değerli bir yazarını kaybetmemiş, O'nun ölümüyle Halk Edebiyatı ve Halk Bilimi çevreleri adeta öksüz kalmışlardır.

Cahit Öztelli'den boşalan yeri doldurma görevinin bize verilmesiyle onur duyduğumuz kadar, görevin, kutsal bir ödev olduğuna da içtenlikle inanıyoruz.

1978 Edebiyat Yıllığı'nda son yazısını yayımlayan Cahit Öztelli, o yazısına şu tümcelerle başlıyordu:

«Yeni bir uyanış var yurtta... Bu bilinçli uyanış eski halk kültürünün unutulmaktan kurtarılması savaşımıdır. Büyük şehirlerde birkaç aydın kişinin başlattığı, zamanla gelenek olarak sürdürülen bu güzel halka ve sanata yönelik çabaların giderek küçük kasabalara, hatta köylere dek yayıldığı oluyor.»

Ama bu yıl büyük kentlerde, halka dönük şenlikler, halk kültüründen kaynaklanan gösteriler ya hiç yapılmamış, ya da baştan savma düzenlemelerle geçiştirilmiştir.

Kuşkusuz, ülkemizin içinde bulunduğu toplumsal, siyasal bunalımların ve silahlı eylemlerin, birçok kültürel düzenlemeler gibi, Halk Kültürüne yönelik düzenlemelerin de kısıtlanmasına ya da iptal edilmesine neden olmuştur.

Her şeye karşın, yine de pek çok kentimiz, kasabamız ve köylerimizde Halk Kültür Şenlikleri yapılmış, özellikle Halk

Edebiyatı ile ilgili yeni araştırmalar ve derlemeler yapılmasına neden olunmuştur.

Bir yazıneri olarak birçoğuna katılmak olanağını bulduğumuz Halk Kültürü Şenlikleri ve yıl içerisinde yaratılan Halk Edebiyatı ile ilgili olayları tarih sırasına göre sunacağız, bu yazı içerisinde... Okur, Halk Bilimi'nin salt bir dalı olan Halk Edebiyatı ile ilgili olaylar hakkında bilgi edinirken, ülkemizdeki birçok Halk Bilimi (Folklor) olaylarından da haberdar olacaktır.

MUZAFFER SARISÖZEN ANILDI

Halk Türkülerinin derlenmesi, notaya alınması, düzenli bir biçimde tasnif edilerek ulusal mal edilmesinde büyük emeği geçen Muzaffer Sarısözen, ölüm yıldönümü nedeniyle, TRT Televizyonunda düzenlenen bir programla 2 Ocak'ta anıldı. İki gün sonra da Kültür Bakanlığı tarafından Ankara Milli Kütüphane salonunda düzenlenen bir başka törende ise, Nail Tan, Cahit Obruk, Osman Attilâ, Coşkun Ertepınar ve Özay Gönlüm, Sarısözen'in çeşitli özelliklerini belirten konuşmalar yaptılar. Serbülent Yasun yönetimindeki HAMOY Halk Türküleri Korosu ile Samsunlu Âşık Kemalî Bülbül ve Gürünlü Âşık Gülhani de çeşitli yörelerimizin türkülerini çalıp, söylediler.

FRANSA'DAKİ TÜRK HALK TÜRKÜLERİ KONSERİ

Türkiye'ye yerleşmiş bulunan Saz Sanatçısı Zülfü Livaneli, İsveç'te bulunduğu sırada Fransa'ya geçerek, 10 Ocak'ta Fransa'nın Vienne kentinde düzenlenen «Göçmen İşçiler Festivali»nde bir konser verdi. Grenoble'deki Maison de la Culture salonundaki konserde sanatçıya Engin Yörükoğlu eşlik etmiş ve birlikte Türk Halk Türkülerinden oluşan ve beğeni kazanan bir program sunmuşlardır. Bu başarı nedeniyledir ki, Fransız Televizyonu Livaneli ile bir söyleşi yapmış ve yayımlamıştır.

Zülfü Livaneli, 23 Ocak'ta da Stokholm'da düzenlenen Nâzım Hikmet Gecesi'ne katılarak, çalıp - çığırmıştır...

I. ULUSAL TÜRKOLOJİ KONGRESİ

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkiyat Enstitüsü tarafından düzenlenen I. Ulusal Türkoloji Kongresi 6 — 9 Şubat 1978 tarihlerinde İstanbul'da toplandı.

200'den fazla üyenin 87 bildiri ile katıldıkları kongre çalışmaları 5 ayrı seksiyon halinde çalıştı.

Bildiriler arasında, Halk Edebiyatı'nı doğrudan ya da dolaylı olarak ilgilendirenleri şöylece sıralayabiliriz:

Prof. Dr. İsmail Kaynak: «Sarayevo Dil ve Edebiyat Enstitüsü'nün Yeni Çıkardığı Müslüman Adlarını İçine Alan Bir Kitap Üzerine»

Prof. Dr. Hasan Eren: «Türklerde Ekinciliğin Gelişmesine Katkılar»

Dr. Nevzat Gözaydın: «Şehname'de Geçen Türkçe Şahıs ve Yer Adları»

Nail Tan: «Tâcü't-tevârih'de Folklor»

Doç. Dr. Muhan Bali: «Roman ve Halk Edebiyatı»

Doç. Dr. Saim Sakaoğlu: «Munzur Baba Efsanesi'nin Kaynakları ve Yayılma Sahası»

Dr. Fikret Türkmen: «Dede Korkut ve Köroğlu'nun Protetiği Olan Bir Destan Parçası —Karaoğlu—»

Doç. Dr. Metin Tuncel: «Halk Türkülerimizde Coğrafya»

Doç. Dr. Fahrettin Kırzıoğlu: «Dede Korkut Oğuznameleri Coğrafyası ve Düşünceler»

Mehmet Özbek: «Urfa Yöresinin Dini Halk Musikisi, Yapısı ve Özellikleri»

Anımsanacağı üzere, Türkiyat Enstitüsü üç yılda bir «Uluslararası Türkoloji Kongresi» düzenlemekte olup, bunlardan ikincisi önceki yıl içerisinde toplanmıştır. Öğrendiğimize göre, Ulusal düzeydeki kongreler her yıl yinelenecektir.

I. MİLLİ TÜRKOLOJİ KONGRESİ

6 — 9 Şubat 1978 tarihlerinde, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkiyat Enstitüsü'nün düzenlediği I. Milli Türkoloji Kongresi yapıldı.

6 Şubat 1978 Pazartesi günü saat 11'de Edebiyat Fakültesi'nde yapılan açılış töreninde istiklâl marşı'nın okunmasından son-

ra İstanbul Üniversitesi Rektörü sayın Prof. Dr. Haluk Alp, kongreye katılanların umutlarını yeşerten, onlara saadet veren ilk konuşmayı yaptı.

Türkoloji çalışmalarının menşeini Divanü lugat-it Türk ve Muhakemetü'lugateyne götüren rektör, bu kongrenin yapılmasını, Türkiye'yi Türkoloji çalışmalarının merkezi olarak görmek istediğinden, önemli bulduğunu belirtti.

Türkoloji sahasındaki çalışmalarıyla dikkati çeken ciddi bir kurumun, 1961'de zamanın cumhurbaşkanı rahmetli Cemal Gürsel'in teklifiyle kurulan Türk Kültürü Enstitüsü'nün yayımlarını da andı.

1973 yılından itibaren Uluslararası Türkoloji Kongreleri düzenleyerek, aynı sahada çalışan yabancı meslektaşlarla bilgi alış verişinde bulunulmasını önemli gören Prof. Alp, daha önce başarıyla sonuçlanmış olan iki kongrenin 1979'da üçüncüsüyle devam edeceğini belirtti. İlk milli kongrenin ancak 1978'de yapılabilmesinin bir gecikme olduğunu, fakat bu gibi önemli faaliyetlerde gecikilmiş de olsa, başlamanın değerini ifade etti ve dileklerini şöyle dile getirdi:

«Yapılmakta olan bu çalışmalar —yalnız şahsi kanaatim olarak mütalaa edilmemeli, Türkoloji sahasındaki arkadaşlarımın da çeşitli görüşmelerde ifade ettiği ortak bir kanaattir bu— yeterli değil, 1924'te ilk nüvesi atılmış olan Türkiyat Enstitüsü çalışmalarının başarıyla devam ettiği malumdur. Ancak eğer bu enstitü yeterince desteklense ve mali kaynaklara sahip olsaydı Türk bilginler ve enstitüde çalışanlar bugünküden kat kat üstün başarıya ulaşırlardı.

«Türkoloji sahasında Türklerden ileri bir ulus tasavvur edilmemeli. Türk edebiyatı, tarihini en iyi bilmesi, araştırması gereken ebedi ve son Türkiye Cumhuriyeti olmalıdır. Bu alanda çalışanlar Türkolojiyi başkalarına öğretmelidirler. Bugün bu durumda, olduğumuzu söyleyemeyiz.»

Çalışmalarında, kitap temininden başlayarak pek çok sıkıntı ile karşılaşan Türkoloji sahası mensupları, İstanbul Üniversitesi sayın rektörünün bu konuşmasını ve dileklerini, istikbal için büyük bir umut kaynağı olarak gördüler ve kendisini coşkunlukla alkışladılar.

Edebiyat Fakültesi dekanı sayın Prof. Dr. Oktay Akşit, Türkoloji çalışmalarının çoktan medeni dünyanın malı olduğunu belirttikten sonra Türkoloji kongrelerini müesseseleştirmek ve

yerleştirmek görevinin Edebiyat Fakültesi'ne düştüğünü ifade etti. Bu teşebbüste gecikildiğini, son teşebbüsleri ortaya koyan, bilginler arasındaki bilgi alışverişini mümkün kılan ve kamuoyunu ve ilgililerin dikkatini manevî sahalara çekmekte faydalı olan kongreler düzenlerken Edebiyat Fakültesinin Cumhuriyet'le yaşıt en eski enstitüsü olan Türkiyat Enstitüsü ve orada birlikte çalışan çeşitli bölüm mensuplarına teşekkür eden Prof. Dr. Oktay Akşit, «onların daima arkasında olacağını ifade ediyorum» diyerek, sözlerini bitirdi.

Türkiyat Enstitüsü müdürü Prof. Dr. Sadettin Buluç'un kısa konuşmasından sonra, tesadüfen İstanbul'da bulunan ve kongrenin açılış törenine katılan yabancı türkologlardan Prof. Mihail Guboğlu kürsüye davet edildi. Prof. Guboğlu, heyecanlı üslubu ile «Her ülkenin kültürü vardır, fakat hiç biri Türk kültürü gibi değildir. Türkler çeşitli milletlerarasında yaşamış, yeni kültürler vücuda getirmişlerdir. Onun için bu sahada çalışanlar, yaşasınlar, büyüsünler, çiçeklensinler. Türk kültürü ile ilgilenmek, onu incelemek bizim için vazife değil şereftir.»

Bu açılış töreninden sonra 87 tebliğin sunulduğu ve tartışmaların yapıldığı kongre çalışmaları başladı, ve 9 Şubat Perşembe günü öğleden sonra düzenlenen törenle, gelecek yıl tekrar buluşmak üzere kapandı.

PROF. ANNA MASALA'NIN KONFERANSI

İtalyan Türkolog Prof. Dr. Anna Masala, 24 Şubat'ta İstanbul - İtalyan Kültür Merkezi'nde, «Türk Tarihi ve Edebiyatı» konulu bir konferans vermiştir. Halk Edebiyatı'nın folklorla beslendiğini söyleyen Prof. Masala, bu arada «Türk Edebiyatı yetiştirdiği yazar ve şairler bakımından, dünya edebiyatında önemli bir yer tutar» demiş ve özellikle Halk Edebiyatı konusunda çalışmalar yapan yazar ve ozanları övmüştür.

ANTAKYA'DA KARACAOĞLAN GÜNÜ

Ünlü Halk Ozanı Karacaoğlan, Antakya'da düzenlenen bir törenle anıldı. Kadınlar Kulübü ile Bölge Turizm Müdürlüğü'nün müştereken düzenledikleri Karacaoğlan Şöleni'nde, bölge halk

ozanları çalıp söylediler. İstanbul'dan çağırılan Vecdi Yarınan da, Karacaoğlan'la ilgili bir konferans verdi ve ozanın şiirlerinden örnekler sundu.

HALK OZANLARININ SOSYAL GÜVENCESİ

Merkezi İstanbul'da bulunan Türkiye Şairler, Ozanlar ve Şiir Sevenler Derneği Yönetim Kurulu üyeleri Ankara'ya giderek Sosyal Güvenlik Bakanı Hilmi İşgüzar, Çalışma Bakanı Bahir Ersoy ve Kültür Bakanı Ahmet Taner Kışlalı'yı ziyaret ettiler. Bu ziyaretlerden sonra Ankara'da bir basın toplantısı düzenleyen Dernek Başkanı Turhan Bayraktar, 30 binden fazla Halk Ozanı ve Şairin Bağ-Kur yasasından yararlanarak sosyal güvenceye kavuşturulacaklarını açıkladı.

Basın toplantısında konuşan Âşık Sarıcakız da, TRT programlarında Halk Ozanlarına yer verilmediğinden yakındı.

ÂŞIK VEYSEL ANILDI

Şarkışlalı Âşık Veysel Şatıroğlu, ölümünün beşinci yıldönümünde, Sivas, Ankara ve İstanbul'da düzenlenen törenlerle anıldı.

Ölüm günü olan 21 Mart'tan başka, 29 Mart'ta da Kültür Bakanlığı tarafından, Ankara Millî Kütüphane Salonunda bir tören düzenlendi. Bu törende, Adnan Binyazar, ozanın çeşitli özelliklerini anlattı ve deyişlerinden örnekler okudu. Daha sonra, HAMOY Halk Türküleri Korosu tarafından, Âşık Veysel'in eserlerinden oluşan bir repertuvar sunuldu.

Öte yandan, Âşığın doğum yeri olan Sivrialan köyünde de bir «Âşık Veysel Müzesi» açıldı. Bu münasebetle bir açıklama yapan, ozanın oğlu Ahmet Şatıroğlu, «Babamın hatıralarını yaşatmak bizlere büyük zevk veriyor. Giymiş olduğu giysiler ve resimleri görenler çok duygulanıyorlar. Biz babamın hatırasını yaşatmaktan büyük zevk duyuyoruz» dedi.

RUHİ SU'NUN KONSERLERİ

Türk Halk Edebiyatı ürünlerini değişik bir biçimde seslen-

diren Ruhi Su'nun, yıl içindeki ilk düzenli konseri 26 Mart'ta Harbiye Şehir Tiyatrosu'nda idi. Sanatçı bütün yıl boyunca, çeşitli yer ve kentlerde kendine özgü konserlerini sürdürdü.

BALTACIOĞLU ÖLDÜ

Halk Edebiyatı konusunda da çalışmaları ve yayınları bulunan Prof. Dr. Ismayıl Hakkı Baltacıoğlu 1 Nisan 1978 günü Ankara'da öldü ve 4 Nisan'da Karşıyaka mezarlığına defnedildi.

YENİ BİR HALK OZANLARI DERNEĞİ KURULDU

Kurucuları arasında, Ali İzzet Özkan ve Musa Merdanoğlu gibi ünlü ozanların da bulunduğu «Anadolu Halk Ozanları Derneği» 5 Nisan'da Ankara'da çalışmalara başladı. Derneğin geçici başkanlığına Musa Merdanoğlu getirildi.

FOLKLOR ARAŞTIRMA KURUMU GENEL KURULU TOPLANDI

Merkezi Ankara'da bulunan Folklor Araştırma Kurumu'nun iki yılda bir yapılan Genel Kurul Toplantısı 8 Nisan'da Milli Kütüphane Salonunda yapıldı.

Hikmet Dizdaroğlu'nun yeniden görev kabul etmediği Genel Kurul sonunda yeni Yönetim Kurulu belirlendi ve Kurul, yaptığı ilk toplantıda görev bölümü yaptı. Buna göre; Başkan Süleyman Kazmaz, Yazman İrfan Ünver Nasrattınoğlu, Sayman Abdullah Satoğlu, Veznedar Kâmil Toygar, Üye Prof. Dr. Ahmet Edip Uysal, görevleri paylaşmış oldular. Kurum Denetleme Kuruluna da Ali Rıza Önder, Selahattin Önerli ve Nail Tan seçildiler.

PROF. ÖRNEK'İN KONFERANSI

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Sedat Veyis Örnek, Türk Tarih Kurumu

salonunda «Halkbilim Açısından Yazınımız» konulu bir konferans verdi.

8 Nisan'daki konferansta Prof. ÖRNEK, daha çok Halk Edebiyatı çalışmaları üzerinde durdu.

OĞUZNAME ÜZERİNDEKİ ÇALIŞMALAR TAMAMLANDI

SSCB Türkmenistan Bilimler Akademisi Üyesi ve Türk Dil Kurumu Haberleşme Üyesi olan Türkmenistanlı Türkolog Zeliha Muhammedova, «Oğuzname» üzerindeki çalışmalarını tamamladı. Muhammedova, 16. yüzyılda yaşamış olan Molla Alarbaba'nın elyazmasına dayanarak «Oğuzname»yi bugünkü dile çevirdi; açıklamalar ve sözlük yayımlandı.

Zeliha Muhammedova'nın böylesi çalışmaları nedeniyle Türk Dil Kurumu bir süre önce, O'nu Haberleşme Üyesi olarak seçmişti.

OSMAN ATTİLÂ ÖLDÜ

Kültür Bakanlığı Müşaviri Osman Attilâ 20 Nisan'da öldü. Halk Şiiri türündeki şiirleriyle tanınan Attilâ'nın Halk Edebiyatı ile ilgili çalışmaları da vardı. Bunlardan birisi olan «Afyonkarahisar Türküleri» adlı yapıt birkaç baskı yaptı. Attilâ, 56 yaşındaydı.

ÂŞIK EMSALİ ÖLDÜ

Kangallı Âşık Emsali 29 Mart'ta Konya'da öldü.

1900 yılında Sivas'ın Kangal ilçesine bağlı Sekiliyurt Köyü'nde doğan Emsali'nin asıl adı Mustafa Turgut'tur.

Çok sayıda deyişleri olan Âşık Emsali'nin yapıtları hemşehrisi Âşık Gülhani tarafından derlenmiş olup, bir bölüğü de «Sivas Folkloru» dergisi sahibi İbrahim Aslanoğlu'nda bulunmaktadır. Aşağıda Gürünlü Âşık Gülhani'nin, Emsali'nin ölümü üzerine yazdığı bir şiiri sunuyoruz.

Oturup derdini döker
Diller Emsali'ye acır
Coşkun sular gibi akar
Seller Emsali'ye acır

Vücudunu nâra yakar
Yusuf gibi çile çeker
Başın alıp dağa çıkar
Yollar Emsali'ye acır

Şu yalan dünyayı gezmiş
Destanlar koşmalar yazmış
Felek yuvasını bozmuş
Dallar Emsali'ye acır

Derdini söyledi bana
İçin için yana yana
Gelip geçen bunca sene
Yıllar Emsali'ye acır

Yıkılmış gönül sarayı
Yas çekip giyer karayı
Mekân eyledi Konya'yı
İller Emsali'ye acır

Söyletmezler bildiğini
Gören yoktur güldüğünü
Dostlar duyar öldüğünü
Kullar Emsali'ye acır

Gülhani der selam versem
Her gün hatırını sorsam
Yarasına merhem sürsem
Eller Emsali'ye acır

YUNUS EMRE ANMA TÖRENLERİ

Eskişehir Valiliği, İl Turizm ve Tanıtma Müdürlüğü eliyle 6 — 10 Mayıs tarihleri arasında «Yunus Emre Kültür ve Sanat Haftası» düzenledi.

6 Mayıs'ta Sarıçayır (Yunus Emre) köyünde başlayan haftа boyunca çok yönlü kültürel gösteriler yapıldı.

8 Mayıs'ta düzenlenen Seminer'de Orhan Şaik Gökyay, Haşim Nezihi Okay, İsmail Ali Sarar ve İrfan Ünver Nasrattınoğlu, ünlü ozan Yunus Emre'nin çeşitli özelliklerini vurgulayan bildiriler sundular.

9 Mayıs'ta Eskişehir'deki orta dereceli okullarda görevli bulunan Edebiyat Öğretmenlerinin katıldıkları açık oturumda da Yunus'la ilgili görüşler tartışıldı.

Öte yandan Karamanlılar da 24 ve 25 Haziran'da «Yunus Emre'yi Anma Törenleri» düzenlediler. Yunus'la ilgili konuşmalardan başka, halk oyunları ve halk ozanları gösterileri de tören programlarında yer aldı.

24 Mayıs akşamı TRT Televizyonunda da Yunus Emre ile ilgili bir program yayımlandı. Programda, saz sanatçısı Ruhi Su, Yunus'un deyişlerini seslendirdi.

V. SİLİFKE FESTİVALİ

Beş yıldır Silifke'de, Belediye Başkanlığının önderliğiyle düzenlenmekte olan «Folklor ve Müzik Festivali», bir hafta boyunca tümüyle Halk Kültüründen kaynaklanan gösterilerle sürmektedir.

Hafta boyunca, Türkiye'nin çeşitli yörelerinden gelen Halk Ozanları ve Halk Oyunları toplulukları gösteriler yaptılar; karagöz-kukla gösterileri yapıldı; yerel Halk Türküleri Korosu konserler sundu ve kültürel yarışmalar düzenlendi.

ODTÜ TÜRK HALKBİLİMİ TOPLULUĞU GENEL KURULU TOPLANDI

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Türk Halk Bilimi Topluluğu'nun 22. Olağan Genel Kurul toplantısı 28 Mayıs'ta toplandı. «Çağdaş Halk-Bilimciler Grubu»nun seçimleri kazandığı Genel Kurul sonunda Başkanlığa Yaşar Ateşoğlu seçildi.

ODTÜ Türk Halk Bilimi topluluğunun Halk Edebiyatı ile ilgili yayınları ve «Halkbilimi» adlı aylık bir yayın organı vardır.

FERHAT İLE ŞİRİN

Ünlü Halk Öyküsü «Ferhat İle Şirin»le ilgili olarak SSCB Türkmenistan'ının Aşkabat kenti yakınlarında bir film çekilmiştir. Türk - Sovyet ortak yapımı olan filmde Türk sanatçı Türkan Şoray Mehmene Banu rolünü oynamıştır.

KÖROĞLU ÖYKÜSÜ'NÜN YENİ VARYANTLARI SAPTANDI

SSCB Türkmenistan Bilimler Akademisi Dil ve Edebiyat Enstitüsü araştırmacılarından oluşan bir kurul, Türkmenistan'daki Halk Ozanları arasında yaptıkları incelemeler sonunda, Köroğlu destanının şimdiye değin bilinmeyen altı varyantını saptamışlardır.

Köroğlu destanının bilinen bölümlerinin devamı ve tamamlayıcısı olan bu öykülerde Köroğlu'nun oğlu Ayvaz'ın, torunu Nurali'nin serüvenlerinin yanısıra, destanın eski bölümlerinde adı geçmeyen yeni kahramanların öyküleri de yer almaktadır. Bu yeni kahramanlar savaşçı Davut Serdar ve Servican ile Telli hanımlardır.

Enstitü yeni bulgularla bir kez daha basılacak olan Köroğlu Destanı'nın daha çok değer kazandığını açıklamıştır.

Öte yandan Kültür Bakanlığı'nın düzenlemiş olduğu «Köroğlu Anıtı Yarışması» da tamamlanmış ve sonuçlar Bakanlık tarafından açıklanmıştır. Buna göre birincilik ödülünü heykeltraş Ferit Özşen, ikinciliği Hüseyin Gezer, üçüncülük ödülünü de Sadi M. Çelik kazanmışlardır.

ALTAY BİLİMLERİ KONGRESİ

İstanbul Üniversitesi Eski Türk Edebiyatı Kürsüsü Başkanı Prof. Dr. Abdülkadir Karahan, İngiltere'nin Manchester kentinde 26 - 30 Haziran tarihlerinde düzenlenen Uluslararası Altay Bilimleri Kongresi'nde Türkiye'yi temsil etmiştir.

Kongrenin bir oturumuna başkanlık da yapan Prof. Karahan, «Türk Klasik ve Halk Edebiyatında Doğa» konulu bir bildiri sunmuştur.

NASRETTİN HOCA TÖRENLERİ

Eskişehir Valiliği 23 - 25 Haziran tarihlerinde «Nasrettin Hoca'yı Anma Şenlikleri» düzenledi.

24 Haziran'da Hortu Köyü'nde düzenlenen konferanslarda Dr. Müjgân Cunbur, Nail Tan ve Eskişehir Valisi Nazif Demiröz, Hoca'nın çeşitli yönlerini belirten konuşmalar yaptılar.

7 - 11 Temmuz tarihlerinde de Akşehir Belediyesi ile Nasrettin Hoca Turizm Derneği tarafından, 19. Geleneksel ve 5. Uluslararası Nasrettin Hoca Şenlikleri yapıldı. Şenliğin açılış gününde, Kültür Bakanı Ahmet Taner Kışlalı da bir konuşma yaparak, Hoca'yla ilgili görüşlerini anlattı.

Öte yandan 10 Mart 1978 günü, İsmail Karaahmedoğlu tarafından Ankara Sanatseverler Derneği'nde «Nasrettin Hoca Güldüşünleri» konulu bir konferans verildi.

Ankara'daki karikatürcüler de 5 Temmuz'da Milli Kütüphane'de bir «Nasrettin Hoca Sergisi» açtılar.

PİR SULTAN ABDAL İÇİN ANIT DİKİLİYOR

Kültür Bakanlığı'nın girişimi ile Sivas'ın Banaz Köyün'de bir anıt dikilmesiyle ilgili çalışmalara başlanmıştır. Halkın da, kendi aralarında toplamış olduğu 50 bin lira ile katıldığı Anıt dikilmesi işinin ivedilikle bitirilmesine çalışılmaktadır.

15. ANTALYA ULUSLARARASI SANAT ŞENLİĞİ

Çok geniş kapsamlı programlarla 1 - 8 Temmuz tarihleri arasında düzenlenen 15. Uluslararası Antalya Sanat Şenliği'nde Halk Edebiyatını, Halk Ozanları temsil ettiler.

Kültür Bakanı Kışlalı'nın açılış törenine katıldığı Şenliğin 4 Temmuz akşamı Zülfü Livaneli ile Rahmi Saltuk, saz şiirinden örnekler sundular.

VI. ULUSLARARASI TUNA FOLKLORU FESTİVALİ VE ULUSLARARASI FOLKLOR KONFERANSI

Macaristan'ın Basc - Kiskun Bölgesinin merkezi Kesckemet

kentinde 25 - 30 Temmuz tarihlerinde VI. Uluslararası Tuna Folkloru Festivali yapılmıştır. Tamamiyle halk (köylü) sanatçıların katıldıkları bu festivale Türkiye, FOTEM (İstanbul) topluluğunun Halk Oyunları ekibi de katılmıştır.

Festival münasebetiyle düzenlenen «Uluslararası Folklor Konferansı»na da Türkiye'den üç kişi katılmıştır. Bunlar, Prof. Dr. İsmail Kaynak, Nail Tan ve İrfan Ünver Nasrattınoğlu'dur.

27, 28 ve 29 Temmuz günleri toplanan Konferansa, Macaristan, Doğu ve Batı Almanya, Polonya, Çekoslovakya, Sovyetler Birliği ve Türkiye'den 30 delege birer bildiriyle katılmışlardır. Bu satırların yazarı «Türkiye'de Folklor Çalışmaları ve Folklorizm» konulu bildirisinde, Türkiye'deki Halk Edebiyatı ile ilgili çalışmalara da yer vermiştir.

HACI BEKTAŞ ŞENLİĞİ

Hacıbektaş İlçesi Turizm Derneği'nin her yıl düzenlemekte olduğu Geleneksel Hacı Bektaş Şenliği'nin 15 'incisi 16 - 20 Ağustos tarihlerinde yapıldı.

Tümüyle halka dönük programlarla sürdürülen şenliğin konumuz bakımından en önemli yanı, ünlü yazar ve ozanların katıldıkları «Açık Oturum» olmuştur.

Ünlü halk ozanlarının da katıldıkları şenlik boyunca, ilçede konuk bulunan sanatçılar çevre köylere de giderek halkla bütünleşmişlerdir.

Öte yandan 14 Nisan 1978 günü Ankara'da da bir «Hacıbektaş Gecesi» düzenlenmiş ve bu gecede, Rahmi Saltuk, Müslüm Sümbül, Âşık Hüdai gibi ozanlar, çalıp - çığırmışlardır. Ayrıca, Adnan Binyazar, Hacı Bektaş Veli'nin niteliklerini vurgulayan bir de konuşma yapmıştır.

SEYYİT BATTAL GAZİ SEMİNERİ

Eskişehir Valiliği II. Seyyit Battal Gazi Semineri'ni 15 - 16 Eylül 1978 tarihlerinde Seyitgazi ilçesinde düzenledi.

Ord. Prof. Dr. Fahrettin Kerim Gökay, Prof. Dr. Abdülkadir Karahan, Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver, Süleyman Arısoy, İs-

mail Ali Sarar, Vecdi Yarman Hikmet Dizdaroğlu, Murat Özmen, Mehmet Erbil. Prof. Dr. Şükrü Elçin ve İrfan Ünver Nasrattınoğlu'nun birer bildiriyle katıldıkları seminerde halk destan kahramanı Seyyit Battal Gazi'nin çeşitli özellikleri üzerinde duruldu. Bu arada Eskişehir Kültür Müdürlüğü de bir «Seyyit Battal Gazi» kitabı yayımladı.

13. TÜRKİYE ÂŞIKLAR BAYRAMI

Konya'da her yıl düzenlenmekte olan Türkiye Âşıklar Bayramı'nın Onüçüncüsü 21 - 29 Ekim 1978 tarihlerinde yapıldı.

Türkiye'nin her yanından Konya'ya gelerek bayrama katılan ozanlar 12 ayrı dalda yarıştılar.

Konya Turizm Derneği Başkanı Feyzi Halıcı'nın başkanlığında, Nail Tan, İrfan Ünver Nasrattınoğlu, Ali Sert, Sami Hamamcı ve Ali Rıdvan Bülbül'den oluşan seçiciler kurulunun yaptığı değerlendirme sonunda ilk üç dereceleri paylaşan aşıklar şöyle saptandı:

TÜRKÜ: Karlı Murat Çobanoğlu, Gaziantepli Mahmut Coşkuner ve Adanalı Mahmut Taşkaya.

ÖYKÜLÜ TÜRKÜ: Çıldırlı Şeref Taşlıova, Sarıkamışlı Nuri Çırağı ve Erzurumlu Emircan.

ATIŞMA: Karslı İlhami Demir, Erzurumlu Yaşar Reyhani ve Adanalı Tatlıcı Ali.

GÜZELLEME: Karslı İsmail Cengiz Âzeri ve Konyalı Nuri Şahinoğlu.

DOĞMACA ŞİİR: Karslı Veysel Şahbazoğlu, Karslı İlhami Demir ve Konyalı Nuri Şahinoğlu.

DUDAKDEĞMEZ: Erzurumlu Ali Rahmani, Karslı Dursun Durdağı ve Karslı İlhami Demir.

ŞİİR OKUMA: Samsunlu Ozan Arif, Adanalı Abdülvahap Kocaman ve Kadirlili Osman Feymâni.

DOĞMACA - DUDAKDEĞMEZ: Erzurumlu Yaşar Reyhani, Erzurumlu Ali Rahmani ve Konyalı Nuri Şahinoğlu.

DOĞMACA TÜRKÜ: Kahramanmaraşlı Mehmet Yılmaz ve Karslı İlhami Demir.

USTA MALI TÜRKÜ: Kahramanmaraşlı Hilmi Şehballı, Kahramanmaraşlı Mehmet Yılmaz ve Gaziantepli Gül Ahmet.

MUAMMA: Bu yıl ozanlara sorulan muamma şöyleydi:

«Parayla anılır ismi daima
Ulaşır dünyaya cismi daima
Hasretle vuslatla ilgili aslı
Parmaklarda gezer cismi daima»

Seçiciler Kurulu Başkanı Feyzi Halıcı tarafından kaleme alınarak yarışma salonuna asılan bu muammayı 15 âşık doğru olarak çözmüştür. Yanıtı «Pul» olan muammayı dörtlük biçiminde yanıtlayanlar da olmuştur. Örneğin, Kadirlili Halil Karabulut manzum muammaya, şu manzum yanıtı vermiştir:

«Bu muamma postahanede boldur
Gidip dolaştığı uzunca yoldur
Daim adı para ile anılır
Mektup üzerine yapışan puldur.»

Türkiye Âşıklar Bayramı'nın en ilginç yarışması «Şiir Yarışması»dır. Çünkü, ilk dokuz sıraya giren şiirlerin ozanlarına Konya Turizm Derneği tarafından birer altın madalya verilmekte, ayrıca bu şiirler bir yıl sürekle kentin (Konya) çeşitli yerlerinde asılı kalmaktadır.

13. Âşıklar Bayramında, ödül verilen dokuz şiirin sayısı onbire çıkarılmış ve altın madalyona hak kazanan ozanlar sırayla şöyle saptanmıştır: Kadirlili Halil Karabulut, Erzurumlu Mustafa Ruhani, Erzurumlu Fuat Çerkezoğlu, Samsunlu Kemali Bülbül, Adanalı Abdülvahap Kocaman, Samsunlu Ozan Arif, Konyalı Nuri Şahinoğlu, Karslı Şeref Taşlıova, Karslı Murat Çobanoğlu, Adanalı Osman Peymâni ve Erzurumlu Yaşar Reyhani.

Şiirler arasında, toplumsal sorunlara değinenler de bulunmaktadır. Örneğin Konyalı Aşık Nuri Şahinoğlu'nun «Gerçek» başlıklı şiirinde şu dizeleri okuyoruz:

Beni bana düşürdüler gardaşım
Ölen benim öldüren ben vuran ben
Bu duruma akar gözümden yaşım
Bölen benim böldüren ben kıran ben

Harbediyor iki gardaş beride
Kin beslerim kanda canda deride

Çağdaş uygarlıktan yıllar geride
Kalan benim kaldıran ben duran ben

ŞAHİNOĞLU'm sakın geçme sırayı
Kim saracak bu açılan yarayı
Doğru insanlara bunca karayı
Çalan benim çaldıran ben süren ben

Ozan Arif de sekiz kıt'alık deyişinde ulusumuzun bölünmenin ağına düşüşünü vurguluyoıdu:

Hazan geldi bunca genci götürdü
Kış bağrıma mezar oldu oturdu
İlkbaharda bostan bomba bitirdi
Yazlarımdan kan akmaya başladı

Garez girdi milletimin bağına
Kötü düştüm bölünmenin ağına
Son günlerde kefen oldum çoğuna
Bezlerimden kan akmaya başladı

Konya Turizm Derneği tarafından düzenlenmekte olan Türkiye Âşıklar Bayramının başladığı gün, Mevlâna Külliyesi önünde yüzlerce güvercin uçurulmuştur. Aynı gün bir de güvercin yarışmasının düzenlenmesinden amaç, ulusumuza sürekli barışın gelmesi dileğidir...

III. SİLİFKE TÜRKMEN ŞENLİĞİ

İçel'in Silifke ilçesinde yılda üç kez şenlik düzenlenmektedir. Bunlardan birincisi, Mayıs ayında düzenlenen Folklor ve Müzik Festivali'dir. İkincisi, yaz aylarında düzenlenen Balıkçılık Festivali, üçüncüsü de her yıl 29 Ekim'de başlayıp iki veya üç gün süren Türkmen Şenliği'dir.

Bu yıl 29 - 31 Ekim tarihlerinde üç gün süreyle düzenlenen III. Türkmen Şenliği'nde Silifke yöresindeki Yörüklerin otantik seyirlik oyunları izlemiştir. O arada, Hikmet Dizdaroğlu, Vecdi Yarman, Ahmet Yıldız ve Doç. Dr. Metin And da TÖB - DER salonunda Halk Edebiyatı ve Folklor konularını içeren söyleşiler yapmışlardır.

KARACAOĞLAN ŞENLİĞİ

4 ve 5 Kasım 1978 tarihlerinde Adana'nın Feke ilçesinde Karacaoğlan Şenlikleri düzenlenmiştir. Önceleri sürekli düzenlenen, ama iki yıl ara verildikten sonra bu yıl yeniden düzenlenmiş olan Karacaoğlan Şenliklerinde, yöredeki halk ozanları, halk oyunları ekipleri gösteriler yapmışlar; ayrıca Karacaoğlan'ın çeşitli özelliklerini vurgulayan konuşmalar yapılmıştır.

TÜRK - AMERİKAN FOLKLOR VE HALK EDEBİYATI SEMİNERİ

Ankara'daki Türk - Amerikan Derneği'nde 16 ve 17 Ekim 1978 günleri «Türk - Amerikan Folklor ve Halk Edebiyatı Semineri» düzenlendi. Amerikalı Profesör Dr. William R. Ferris'in de katıldığı seminerde Türk bilim adamlarından Prof. Dr. Ahmet Edip Uysal, Doç. Dr. Metin And, Dr. Seyfi Karabaş, Prof. Dr. Necla Aytür birer bildiriyle katılmışlar; çok sayıda folklor ve halk edebiyatı uzmanı da semineri izlemişlerdir.

Amerikalı Prof. Ferris, Amerika Birleşik Devletlerindeki çalışmalardan örnekler vermiş; Türk bilim adamları da kimi folklorik konulara değinmişlerdir. Bu arada ODTÜ Halk Bilimi öğretim üyesi Dr. Seyfi Karabaş da Aziz Nesin'in öykülerindeki folklor ve halk edebiyatı unsurlarına değinmiştir. Karabaş, seminerde iki ayrı bildiri okumuştur.

İngilizce düzenlenen seminer bildirilerinin Türkçeye çevrilerek basılması ve araştırmacıların yararına sunulması çok yararlı olacaktır, kanısındayız.

ULUSLARARASI II. MEVLANA SEMİNERİ

Geleneksel Mevlâna Anma Törenleri 14 - 19 Aralık 1978 tarihleri arasında Konya'da yapıldı.

Konya Turizm Derneği, 15 - 18 Aralık'ta da II. Mevlâna Seminerini, yine Uluslararası düzeyde düzenledi. Çok sayıda yerli ve yabancı bilim adamı ve araştırmacının katıldıkları seminerde, halk edebiyatına ilişkin bildiriler de sunuldu.

YAYINLAR:

Halk Edebiyatı ile ilgili yayınlar da 1978 yılı içerisinde piyasaya çıkış ve bizim edinebildiğimiz tarihlere göre şunlardır:

— Âşık Sefil Selimi (Düzenleyen: İbrahim Aslanoğlu): «Yalınkat» Emek Matbaası, Sivas 1978, 138 sayfa.

— Kenan Erdek: «Halkbilimi Araştırma Yöntemi», ODTÜ, THBT Yayınları, Araştırma Dizisi: 1, Ünal Matbaası, Ankara 1977, 32 sayfa.

— M. Adil Özder / Sami N. Özerdim: «İki Halkbilimci», Folklor Araştırma Kurulu Yayınları: 5, Güven Matbaası, Ankara 1978, 38 sayfa. (Bu eserde, Hamit Zübeyr Koşay ve M. Şakir Ülkütaşır'ın yaşam öyküleriyle, yayımlanan yapıtlarından söz edilmektedir.)

— Prof. Dr. Özdemir Nutku: «Meddahlık ve Meddah Hikâyeleri», T. İş Bankası Kültür Yayınları: 179, Sanat Dizisi: 30, Ajans Türk Matbaası, Ankara 1978, VIII + 422 sayfa, XIV resim.

— Ünver Oral: «Karagözname», T. İş Bankası Yayınları: 177, Folklor Dizisi: 3, Baha Matbaası, İstanbul 1977, 184 Sayfa.

— Baha Doğramacı: «Âşık Kemali Divanından Aşk Sızıntıları» Divan Matbaası, İstanbul 1977, 255 sayfa.

— Prof. Dr. Nermir Erdentuğ: «Sosyal Adalet ve Gelenekler», Kültür Bakanlığı Yayınları: 254. Halk Kitapları: 4, Ankara 1977, 200 sayfa.

— Dr. Turgut Günay: «Rize İli Ağızları (İnceleme, Metin, Sözlük)» Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları: 27, Halk Edebiyatı Dizisi: 4, Ankara Üniversitesi Matbaası, Ankara 1978, 340 sayfa.

— İhsan Coşkun Atılgan: «Erzurum Ağzı, Halk Deyimleri ve Folklor Sözlüğü», Erzurum Halk Oyunları Derneği Yayınları: 2, Kültür Matbaası, İstanbul 1977, 167 sayfa.

— Azra Erhat: «Mitoloji Sözlüğü (2. Basım)» Remzi Kitabevi, Büyük Fikir Kitapları Dizisi: 18, İstanbul 1978.

— Sabahattin Eyüboğlu / Yaşar Kemal (GÖĞÇELİ): «Gökyüzü Mavi Kaldı (Halk Edebiyatından Seçmeler)»: Cem Yayınevi, İstanbul 1978, 418 sayfa.

— M. Sabri Koz: «Nasrettin Hoca'dan Fıkralar», Eren Matbaası, İstanbul 1978, 96 sayfa.

— Âşık Avşarî: «Binboğa'dan Esen Yeller», Kardeş Matbaası, Ankara 1977, 80 sayfa.

— Ali Rıza Yalman (Yalkın): «Cenupta Türkmen Oymakları, I. Cilt» Kültür Bakanlığı Yayınları: 256, Kültür Eserleri Dizisi: 14, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1977, 300 sayfa.

— Ali Rıza Yalman (Yalkın): «Cenupta Türkmen Oymakları, II. Cilt», Kültür Bakanlığı Yayınları: 256, Kültür Eserleri: 14, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1977, 536 sayfa.

— Prof. Dr. Orhan Acıpayamlı: «Halkbilim Terimleri Sözlüğü» Türk Dil Kurumu Yayınları: 442, Ankara 1978, 160 sayfa.

— Aziz Nesin: «Aziz Dede'den Masallar» Milliyet Yayınları, Yeni Çocuk Dizisi: 1, İstanbul 1978.

— İlhan Kubanç (Çev.): «Çingene Masalları», Cem Yayınevi, Çocuk Dizisi, Özal Matbaası, İstanbul 1978.

— Adil Ali Atalay: «Abdal Musa Sultan ve Velayetnamesi», Can Yayınları: 5, Anadolu Matbaası, İstanbul 1978, 80 sayfa.

— Seyfi Karabaş / Yaşar Yeşilçay: «Türkiye'de Toplumsal Bilim Araştırmalarında Yaklaşımlar ve Yöntemler» ODTÜ THBT Yayınları: 2, Baylan Matbaası, Ankara 1977, 302 sayfa. (Yapıtta, 17-19 Aralık 1976 tarihinde Ankara'da düzenlenen Seminerde sunulan 18 bildiri yer almaktadır).

— Vehbi Cem Aşkun: «Eskişehir ve Uluları», Eskişehir 1978, 77 sayfa (Yapıtta, Seyyit Battal Gazi, Yunus Emre, Nasrettin Hoca ve Şeyh Edebali'nin yaşam öyküleri anlatılmaktadır).

— Âşık Kul Sadi: «Gönülden», Konya 1978, 127 sayfa.

— M. Ali Erdin: «Süzi Divanı» Sobe Matbaası, İzmir, 1977, 164 sayfa.

— Abdürrahim Dede: «Batı Trakya Türk Folkloru» Kültür Bakanlığı Yayınları: 275, Türk Dünyası Eserleri: 1, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1978, 195 sayfa.

— Lamii-zâde Abdullah Çelebi (Haz. Yaşar Çalışkan): «Lâtifeler», Tercüman 1001 Temel Eser Dizisi: 118, İstanbul 1978, 227 sayfa.

— Mustafa Kalaycı: «Hakikat Işığı - Ehlibeyt Âşıkları», Gençay Matbaası, Eskişehir 1978, 288 sayfa. (Yapıtın bir bölümünde Yunus Emre'den söz edilmektedir).

— Doç. Dr. Saim Sakaoğlu: «Typen Türkischer Volkmaerchen'deki 38 Numaralı Masal Tipinin Kaynakları Üzerine Bir Araştırma», Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi, Sayı: 8'den Ayrı Basım, Sevinç Matbaası, Ankara 1978.

— «Uluslararası Yunus Emre, Nasrettin Hoca, Karamanoğlu Mehmet Bey ve Türk Dili Semineri Bildirileri», Konya Turizm

Derneği Yayını, Güven Matbaası, Ankara 1978, 265 sayfa.

— Behrengi - Şule Akyüz / Erdal Öz: «Bu Gelen Köroğlu'dur», Arkadaş Kitaplar, Cem Yayınevi Çocuk Dizisi: 19, İstanbul. 1978, Özal Matbaası, 96 sayfa.

— Erman Artun: «Tekirdağ Folklor Araştırması», İstanbul 1978, 296 sayfa.

— Ehliman Ahundov (Çev. Semih Tezcan): «Azerbaycan Halk Yazını Örnekleri», Türk Dil Kurumu Yayınları: 445, Ankara 1978, 556 sayfa.

— Hüseyin Dallı: «Kuzeydoğu Bulgaristan Türk Ağızları Üzerine Araştırmalar», Türk Dil Kurumu Yayınları: 450, Ankara 1978, 202 sayfa.

— Doç. Dr. Mehmet Eröz: «Türk Ailesi», M.E.B. Eğitimde Temel Kavramlar Dizisi: 3, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1977, 48 sayfa (Eser 1978 yılı içerisinde piyasaya çıkarılmıştır.)

— Müslüm Dalkılıç: «Barışmadıkça», Halk Ozanları Kültür Derneği Yayınları Ozanlardan Seçmeler Dizisi: 1, Özbilgi Basımevi, Ankara 1978, 48 sayfa.

— Prof. Dr. Bahattin Ögel: «Türk Kültür Tarihine Giriş - 1 -» Kültür Bakanlığı Yayınları: 244, Kültür Eserleri: 13, Ankara 1978. XVI - 496 sayfa.

MACARİSTAN'DA DÜZENLENEN ULUSLARARASI FOLKLOR KONFERANSINDA SUNULAN BİLDİRİ:

TÜRKİYE'DE FOLKLOR ÇALIŞMALARI VE FOLKLORİZM

İrfan Ünver NASRATTINOĞLU

FOLKLOR TERİMİ ÜZERİNE

«Folklor» terimini ilk kez İngiliz Bilgini William John Thomas kullanmıştır. Dolayısıyle bu sözcüğün, İngilizce kökenli olması doğaldır. İngilizce'de «Folk = Halk»» ve «Lore = Bilim» demektir. O halde, Folklor sözcüğünün Türkçe karşılığı «Halkbilimi» demek oluyor.

Folklor sözcüğü, çeşitli şekillerde tarif edilmektedir. Biz, birçok tarif içerisinde, şu açıklamayı yeğliyoruz:

«Halkbilimi (Folklor), bir ülke, ya da belirli bir bölge halkına ilişkin maddi ve manevi alandaki kültürel ürünleri konu edinen, bunları kendine özgü yöntemleriyle derleyen, sınıflandıran, çözümleyen, yorumlayan ve son aşamada da bir bireşime vardırmayı amaçlayan bir bilimdir.» (1).

Türkiye'deki folklor çalışmaları, bu tarifteki aşamaya, yakın bir geçmişte ulaşmıştır. Ama bu aşamaya gelmeden önce de «Folklorizm»e yönelen çalışmalar olmuştur, Türkiye'de.

MACAR BİLGİNİ İGNACZ KUNOŞ

Türkiye'de folklorun bir bilim dalı olarak ele alınması Macar Bilgini Ignacz Kunoş'un Türkiye'deki konferanslarından sonra başlamıştır. KUNOŞ, masalların, türkülerin, meddah öykülerinin, seyirlik oyunların (vb), bir ulusun sanat yaratmalarını besleyip gülçendirerek, onlara ulusal niteliklerini kazandıracak, aynı zamanda, uluslararası kültür alışverişlerini anlamayı sağlayacak belgeler olarak değerlendirmiş, böylelikle Türk folklorunun ilk temel taşını koymuştur. (2).

Ignacz Kunoş'un, 1925 yılında, yani Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu üzerinden 2 yıl geçtikten sonra, Başkent Ankara'da verdiği konferanslar, bir kitapta toplanmıştır (3). Sonradan, Türk folkloru hakkında araştırma yapan Batılı bilim adamları, çalışmalarını bu kitaptaki bilgilerin ışığı altında sürdürmüşlerdir. Bu bilginler arasında Macar Gyula Nemeta, Alman George Jacob. Friedrich Giese, Theodor Menzel, Helmut Ritter, Fransız Georges Dumezil (vd) de bulunmuşlardır. (4).

TÜRK HALKBİLGİSİ DERNEĞİ'NDEN HALKEVLERİ'NE

Ignacz Kunoş'un uyandırdığı bilinç üzerine, folklor çalışmalarının bilinçli bir biçimde yapılmasını sağlamak amacıyla An-

---

(1) Sedat Veyis Örnek : «Türk Halkbilimi», Ankara, 1977, s. 15

(2) Prof. Pertev Naili Boratav : «100 Soruda Türk Halk Edebiyatı», 2. Baskı, İstanbul, 1973, s. 17

(3) Ignacz Kunoş : «Türk Halk Edebiyatı», İstanbul, 1925

(4) Prof. Pertev Naili Boratav : a.g.e., s. 18

kara'da «Türk Halkbilgisi Derneği» kurulmuştur. Türkiye'deki bilginler ve genç aydınlar tarafından kurulan bu dernek, devletin de desteğiyle kısa sürede gelişti ve İstanbul, İzmir, Samsun, Sinop, Sivas, Erzurum gibi kentlerde de şubeler açıldı. (5).

Bundan sonra, o güne değin kişisel ve yerel çalışmalar halinde sürdürülen folklorik faaliyetler, toplumsal bir harekete dönüştü. Bu hareket sonraları, Türkiye'nin her yanında örgütlenen «Halkevleri» çatısı altında gelişti; Atatürk'ün kurduğu «Türk Dil Kurumu» ve «Türk Tarih Kurumu» bünyesinde bilimsellik kazandı.

MİLLİ FOLKLOR ENSTİTÜSÜ

Türkiye'deki Folklor çalışmaları, 1966 yılında, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı'na bağlı «Milli Folklor Enstitüsü»nün kurulması ile yeni boyutlar kazandı. Devletin olanakları ile, çok yönlü araştırma çalışmaları yapabilmek amacıyla, Enstitü'nün bünyesi genişletilmiş ve zamanla bugünkü, Kültür Bakanlığı'na bağlı «Milli Folklor Araştırma Dairesi»ne dönüşmüştür.

Milli Folklor Araştırma Dairesi, bugüne değin çok sayıda kitap ve belleten yayımlanmıştır.

1973 yılında Ankara'da «I. Uluslararası Türk Folklor Semineri» düzenlenmiş, 1975 yılında İstanbul'da «I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi» toplanmıştır. Çok sayıda yabancı bilim adamının katıldıkları bu uluslararası bilimsel toplantılarda sunulan «Bildiriler»de 8 ayrı ciltte, kitap haline getirilmiştir.

Ayrıca, söz konusu Dairenin uzmanları, Anadolu'nun çeşitli yerlerinde araştırma ve derleme çalışmaları yapmışlar, böylelikle zengin bir film, slayt, fotoğraf, belge (vb) arşivi oluşturmuşlardır.

ÜNİVERSİTELERDE DURUM

Türkiye'deki üniversitelerde bugüne değin bağımsız bir folklor kürsüsü, bölümü ya da enstitüsü kurulamamıştır. 1938 - 1948

(5) M. Şakir Ülkütaşır: «Cumhuriyet'le Birlikte Türkiye'de Folklor ve Etnoğrafya Çalışmaları», Ankara, 1973, s. 21.

yılları arasında, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi'nde halk edebiyatının yanısıra, folklor konularına da yer veren bir kürsü, Prof. Pertev Naili BORATAV'ın öncülüğünde verimli çalışmalar yapmış, arşivler geliştirmiştir. Bugün de kürsüde, aynı görevi, folklor ve halk edebiyatı çalışmaları ile tanınan, Folklor Uzmanı Cahit Öztelli yapmaktadır.

Ayrıca, İstanbul'daki «Boğaziçi», Ankara'daki «Ortadoğu Teknik» ve Erzurum'daki «Atatürk» üniversitelerinde de özellikle Halk Edebiyatı ile ilgili çalışmalar yapılmaktadır.

Öte yandan, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesine bağlı «Türkiyat Enstitüsü»nün folklor çalışmalarına yaptığı katkıyı da belirtmek gerek. Zira, bu Enstitü'nün 1973 ve 1976 yıllarında düzenlemiş olduğu «Uluslararası Türkoloji Kongreleri», Türkiye'deki folklor çalışmalarına ışık tutabilecek nitelikte bildirilerin sunulmasına neden olmuştur.

BAKANLIKLARDAKİ FOLKLOR ÇALIŞMALARI İLE BANKA VE DİĞER ÖRGÜTLERDEKİ ÇALIŞMALAR

Türkiyede Folklor (ve etnoğrafya) konuları ile ilgili Bakanlık, sadece «Kültür Bakanlığı» değildir. «Turizm ve Tanıtma Bakanlığı», «Dışişleri Bakanlığı», «Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı», «Ticaret Bakanlığı», «Köyişleri Bakanlığı» ve «Orman Bakanlığı»nda da folklor konuları ile ilgili üniteler bulunmaktadır. Bu Bakanlıklardan kimileri «Halk Dansları», kimileri de «Halk El Sanatları» çalışmalarına ağırlık vermektedirler.

Türkiye'deki kimi ulusal bankaların geleneksel Türk kültürünün gelişmesine yaptıkları katkılara değinmek isteriz. Akbank, Yapı ve Kredi, Sümerbank ve Türkiye İş Bankası'nın yarışmalar düzenliyerek, ya da yayınlar yaparak gerçekleştirdikleri hizmetler önemli düzeydedir.

Öte yandan, «Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü» ve «Folklor Araştırma Kurumu»nun yayın faaliyetleriyle, «Boğaziçi Üniversitesi Türk Folklor Kulübü», «Ortadoğu Teknik Üniversitesi Halkbilim Derneği» ve «Türk Folklor Kurumu»nun yayın ve araştırma çalışmalarına da değinmek isteriz. Ayrıca kimi örgütlerin «Halk Dansları»na yönelik çalışmaları, Türkiye'nin bu yönünün, öteki ülkelerde tanıtılmasına yardımcı olmaktadır.

SÜREKLİ YAYINLAR VE RADYO - TELEVİZYON

Türkiye'de halen, düzenli yayın yapan iki aylık Folklor Dergisi bulunmaktadır. Bunlar, 1949 yılı Ağustos ayından bu yana aralıksız yayımlanan «Türk Folklor Araştırmaları» Dergisi ile, 1973 yılı Şubat ayında yayımlanmaya başlayan «Sivas Folkloru» adlı dergilerdir. Bu dergiler İhsan Hınçer ve İbrahim Aslanoğlu adlı iki folklor uzmanının kişisel çabaları ile yayımlanmaktadır. Ayrıca, yayınları kısa veya uzun aralıklarla sürdürülen «Folklor», «Folklora Doğru» ve «Halkbilim» adlı folklor dergileri de vardır. Doğal olarak, kimi sanat, edebiyat ve fikir dergilerinde de zaman zaman folklorik yazılar yer almaktadır. Keza, Ankara'da yayımlanan «Gündem» gazetesi birkaç yıldır, haftada bir gün tam sayfa halinde «Folklor Sayfası» düzenlemekte, diğer günlük gazetelerde de zaman zaman folklorik yazılar yer almaktadır.

Geleneksel halk kültürünün gelişmesinde Türkiye Radyo ve Televizyonlarının da payı olmaktadır. Folklorun bütün türlerinde yayın yapan radyo ve televizyonun son yıllardaki etkinliğine özellikle dikkat çekmek isteriz.

BUGÜNKÜ DURUM

Yukarıdan beri anlatageldiğimiz durumdan da saptanabileceği gibi Türkiye'deki folklor çalışmalarında belirli bir metod yoktur. Yapılan çalışmalar kişilerin ve kuruluşların kendilerine özgü yöntemleriyle sürdürdüğü eylemlerdir. Ancak, üniversitelerde bağımsız kürsülerin kurulması ile birlikte, hazır olan potansiyel bilimsel açıdan en iyi şekilde değerlendirilebilecektir.

VE FOLKLORİZM

Türkiye'de folklorun bir bilim dalı olarak kabul edilişinin tarihi çok yenidir. O nedenle, folklorun genel ilkeleri ve metodoloji konusunda görüş birliği yoktur. (Esasen, dünyanın öteki ülkelerinde de yoktur, bu birlik.) Nitekim, bu toplantının amaçlarından birisi de müşterek noktaların saptanması ve ülkelerin folklorik çalışmaları hakkında karşılıklı bilgi edinmektir.

Türkiye'de «Folklorizm» konusu üzerinde ilk kez Süleyman Arısoy durmuştur. Yazar, yayımladığı bir kitapta (6), «Folklorizm»in tarifini şöyle yapmıştır:

«Belirli bir sınırla çevrilmiş olan bir ülkede yaşayan ve birlik gösteren halk toplumunun maddi ve manevi kültür değerleri ve yaratmaları, gelenekleri, adetleri, inançları, sihir, afsun, büyü gibi inanış ve davranışları, tören ve töreleri, musikisi ve aletleri, halk şarkıları, türküleri, oyunları, masalları, efsaneleri, geleneksel çeşitli göstermelik oyunları, tiyatroları, insan ve hayvanları için halk hekimliği, giyim - kuşam, döşeme, süsleme, yerleştirme şekilleri ve biçimleri, dili ile ilgili anlatımdaki ağız, deyim, lehçe, gramer, sentaks ve ve tekerlemeleri, yeme - içme, pişirme ve bu konuda hazırlama tarzları ile el sanatları, konut ve sığınma yerleri yapımı, çeşitli araç - gereçlerin kullanılmasına göre halk yaşamı tarzı, ve kapsamı içindeki hemen hemen değişmeyen belirli, davranış, düşünüş ve yaşamının sürdürülmesi tutumuna folklorizm denir.»

Süleyman Arısoy, bu tarifin kapsamı içerisinde, folklorizmi de sınıflandırmış ve kendisine göre değerlendirmiştir. Bu tez, Türkiye'de olumlu, ya da olumsuz yönde eleştirilmemiş ve yeni bir tarif de yapılmamıştır.

Biz bu toplantıda edineceğimiz bilgilerle, ülkemizdeki çalışmaları karşılaştıracak, Türkiye'deki folklor çalışmaları için bir yöntem saptanmasına katkıda bulunmaya çalışacağız.

Dileğimiz odur ki, biribirleriyle kültür alış - verişi yapan ülkeler, böylesi toplantıları daha sık yaparak, gerek folklorizm, gerekse folklor ilkelerinin saptanması çalışmalarında ortak noktalara ulaşabilsinler.

Toplantının bütün üyelerini saygı ile selâmlıyoruz.

HALK EDEBİYATI ARAŞTIRMACISI VAHİT LÜTFİ SALCI'NIN ADI BİR PARKA VERİLDİ

Etem ÜTÜK

Kırklareli'nde bir parka ünlü halk edebiyatı araştırmacısı Vahit Lütfi Salcı'nın adı verildi.

---

(6) Süleyman Arısoy: «Türk Folkloru ve Etnoğrafyası», Ankara 1976.

Trakyalıların «Vahit Dede» olarak tanıdıkları Vahit Lütfi Salcı, 1883 yılında İstanbul'da doğmuştur. Harpokulu'nun ikinci sınıfında öğrenci iken Trablusgarp'ta sürgün bulunan ve bir kurmay subay olan dayısı Safi Salcı ile mektuplaştığı için okuldan kovulup Anadolu'ya sürgün edilmiştir. Sonra Edirne'ye gelmiş, Kırklareli'nde ölümüne dek aralıklarla memurluk yapmış, burada evlenip çoluk çocuğa karışmıştır. 13 Temmuz 1948'de yaş haddi nedeniyle Yoğuntaş (Polos) Bucağı Nüfus Memurluğundan emekli olmuş, 3 Şubat 1950'de Kırklareli'nde ölmüştür.

Bektaşi bir ailenin çocuğu olması nedeniyle daha küçük yaşlarında cem âyinlerine katılmış, kulakları bektaşi nefesleri ile dolmuştur. Edebiyat, musiki ve folklorla ilk kez bu biçimde karşılaşan Salcı, çok genç yaşlarında folklor ve halk edebiyatı araştırmalarına başlamıştır. Türk kültür hazinesine ikisi şiir olmak üzere altısı basılmış, altısı basılmamış oniki yapıt bırakmıştır. Ayrıca bir çok şiir ve makale de gazete, dergi sayfalarında ondan bize armağan kalmıştır. Yayınlanmış yapıtlarından «Gizli Türk Halk Musikisi ve Türk Musikisinde (Armoni) Meseleleri» adlı kitabıyla «Gizli Türk Dini Oyunları» adlı kitabı yurt içinde olduğu gibi, yurt dışında da musiki bilginleri ve halkbilimcilerce takdirle karşılanmıştır. Fransız Halkbilimcilerinden ve Fransız Müzikoloji Derneği Genel Sekreteri Prof. Eugene Borrel, Bartın gazetesinde çıkan yazılarını ilgiyle izlemiş, takdirlerini bir mektubunda şöyle belirtmiştir: «Bartın gazetesindeki yazılarınızı görmekle memnunum. Onları bilhassa takdir ediyorum.» (1)

Alevilik geleneklerine bağlı olarak tarihin karanlıklarında gizlenip kalmış nice şairleri bulup Türk edebiyatına kazandırmıştır.

Ünlü halk edebiyatı araştırmacısı Şair Vahit Lütfi Salcı'nın adını, ölümünden 28 yıl sonra da olsa, bir parka vermekle büyük bir değerbilirlik örneği göstermiş olan Kırklareli Belediyesi'nin öğretmen Başkanı Ali Nazmi Üstündağ ile Belediye Meclisi'nin değerli üyelerini burada kutlamak isterim.

(Cumhuriyet - 15 Mart)

---

(1) Kırklareli, Trakya'da Yeşilyurt Gazetesi, 8.8.1938 sayı: 759.

1978'de
ARMAĞANLAR
ÖDÜLLER
YARIŞMALAR

Yazan ve Derleyen :
KEMAL ÖZER

1 — Değerlendirme
2 — Sonuçlar tutanağı
3 — Kazananlara ilişkin yankılar

DEĞERLENDİRME

Geçen yılki yazımızı bitirirken, iki yeni ödüle değinmiş, bu yıl onların üzerinde duracağımızı bildirmiştik. Bunlardan biri. başlatılacağı daha önce duyurulan Nâzım Hikmet Ödülleri'ydi, öteki de Sedat Simavi Vakfı Edebiyat Ödülü idi. Nâzım Hikmet Ödülleri, 1978 içinde de işlerlik kazanamadı. Bildiğimiz kadarıyla, bu ödüllerin başlatılması için bir kaynak sağlama sorunu sözkonusuydu. 1978 içinde bu sorun çözüldüğü halde, TYS içinde oluşturulan ve ödül sorumluluğunu da yüklenecek olan Nâzım Hikmet Kurulu, yıl sonuna kadar gereken girişimleri sonuçlandıramadı. Onun için bu yıl da bu ödül üzerinde başkaca bir şey söyleme durumunda değiliz.

SEDAT SİMAVİ VAKFI EDEBİYAT ÖDÜLÜ

Sedat Simavi Vakfı Edebiyat Ödülü'ne gelince, geçen yılki yazımızın sonunda, «gerek yapısı, gerek vereceği sonuçlarla tartışılacağını» sandığımızı söylemiştik. Umduğumuz nitelikte olmamasına karşın, gerçekten de tartışıldı. Özellikle Peride Celâl ve Fazıl Hüsnü Dağlarca arasında bölüştürülmesi, bu tartışmaların odak noktasını oluşturdu.

Bu tür tartışmalarda pek görülmeyen, seçici kurul üyelerinden birinin, «açıklamama koşulu bulunmasına karşın verdiği oyun gerekçesini açıklaması» idi. TYS adına seçici kurulda bulunan Atilla Özkırımlı, hem karşı oy gerekçesini basına verdi, hem de sonuç alınırken seçiciler arasında yapılan tartışmaların niteliğini bir ölçüde kamuoyuna duyurdu.

Daha çok, bölüştürme sonucu üzerinde duran Özkırımlı, hem şiirle roman gibi birbiriyle ölçüştürülemeyecek iki türdeki yapıt arasında, hem de dünya görüşleri ve sanat anlayışları ayrı iki sanatçı arasında ödülün bölüştürülmesini yanlış buluyordu. «Üstelik toplantıdaki görüşmelerin gelişimi, aşamaları olduğundan başka türlü yansıtılmıştı dışarıya». Aslında niyetleri Peride Celâl'e vermekti, ama buna cesaret edilememiş, «Peride Celâl adı Fazıl Hüsnü adıyla dengelenmek istenmiş»ti.

Özkırımlı, Sedat Simavi Vakfı Edebiyat Odülü'ne «gölge düşürüldüğü» kanısına varıyor, Türk edebiyatının gelişimini engelleyici boyutlara ulaşan bir «seçici kurullar sorunu»ndan, ödülleri yozlaşmaya iten «uzman gedikliler»den, «bir edebiyat cuntasının egemenliğine son vermek» gereğinden söz açıyordu.

İŞİN KÖKENİ VE DOĞURACAĞI SORUNLAR

Kuşkusuz, bütün bunlar, üzerinde durulması gerekli noktalar. Ama işin kökeninde yatan, ne bu tür girişimler uzun sürede ne gibi sonuçlara yol açar vb soruları, Erol Çankaya'nın yazısı dışında, gündeme getirilmedi. Sedat Simavi Vakfı Edebiyat Ödülü'nü, daha önce arkasına gündelik basının başka «büyük»lerini alan «Yunus Nadi» ve «Ali Naci Karacan» armağanlarıyla aynı kaba koyma olanağı yok. Ortaya koyduğu büyük para (100.000 lira). Vakıf yöneticilerinin seçicileri etkilemekten kaçınması vb gibi ilk bakışta göze çarpan kimi özelliklerle yetinilirse, burjuvazinin ödül yoluyla edebiyat alanına el atma konusunda şimdiye değin görülen bu en büyük girişiminin neden ve sonuçları tam kavranabilir mi? Erol Çankaya'nın haklı olarak değindiği biçimde, ulusal burjuvazi önümüzdeki yıl «ulusal kültürümüze hizmet amacıyla dergi, kitap gibi yayın faaliyetlerine» girişir mi, girişirse ne olur? Spora el attığı biçimde, bu alanın da belini doğrultmak üzere, «Tofaş - şiir», «Boronkay - öykü» ya da «Eczacıbaşı - fotoğraf» takımları kurmaya kalktığını görür müyüz gerçekten?

Ona mı verilmiş, buna mı verilmiş tartışmasından çok, bu soruları gündeme getirdi diyelim, Sedat Simavi Vakfı Edebiyat Ödülü için. Ve ödül kazananlara kamuoyunda beklenen yaygınlığı kazandırmadığını saptayarak, karşımıza çıkacak yeni sonuç-

ların yeni tartışmaları daha çok yukardaki temel sorulara yöneltmesini dileyelim.

Ona mı verilmiş, buna mı verilmiş tartışmasından çok, bu soruları gündeme getirdi diyelim, Sedat Simavi Vakfı Edebiyat Ödülü için. Ve ödül kazananlara kamuoyunda beklenen yaygınlığı kazandırmadığını saptayarak, karşımıza çıkacak yeni sonuçların yeni tartışmaları daha çok yukardaki temel sorulara yöneltmesini dileyelim.

YENİ BİR ÖDÜL, YENİ BİR SORU

1978 boyunca «Tofaş - şiir», «Boronkay - öykü» türünden girişimler görünmedi ama bir başka girişim dikkati çekti. Hazırlığı duyulmayan bu girişim, yıl içinde birdenbire ortaya çıktı. Ve hemen ilk sonucuna ulaştı. Kamuoyunda adı pek edilmeyen ve ancak uluslararası bir iş adamları derneği olarak bilinen Lions Kulüp, bir Lions Edebiyat Ödülü kurduğunu bildirdi. Çok geçmeden de 1978'de ulaştığı ilk sonucu kamuoyuna açıkladı.

«İnsancıl bir dünyanın kurulmasına katkısı olan edebiyat yapıtlarını daha geniş kitlelere ulaştırmak ve insanların bir arada barış içinde yaşamalarını sağlamak» gibi ilk bakışta gerçekten yüce bir amaçla kurulduğu bildirilen bu ödülün de tartışma konusu olduğunu, ama getirmesi gereken soruları yeterince ortaya çıkaramadığını söyleyelim. Politika gazetesinde yayınlanan bir yazıda Ender Kâmil Boyacı'nın haklı olarak sorduğu «hangi barış?», «hangi insancıllık?» gibi temel sorular, anlaşılan ne seçiciler kurulunda bulunanları, ne de ödül kazananları ilgilendirmemişti!

Ödülün «Söz Gibi» adlı şiir kitabından dolayı Mehmed Kemal'e verilmesi, Seyyit Nezir ve Osman Serhat gibi genç ozanların ayrıca özel ödül kazanmaları, kuruluştaki yüce amaca ne ölçüde hizmet etti, doğrusu bilinmez. Bilinen, bu sonuçların, kamuoyuna Lions Kulüp adlı bir kuruluşun yüce amaçları bulunduğunu bir ölçüde duyurmaya hizmet ettiği.

Mehmed Kemal adını görenler, ödülü geri çevirmek gibi bir olayın olduğunu da düşündüler. Ama böyle bir beklentinin sonuç vermemesi, arkasından ister istemez, ödüllerin sanatçılarda yıllardır biriktirdiği bir koşullandırmayı da düşündürdü. Ül-

kemizde yıllardır işletilen ödül kurumları, demek ki dünya görüşü uğruna bunca zorluklara göğüs germiş sanatçıları bile, gözlerini karartacak, «versin de kim verirse versin», «zaten birinin ötekinden farkı yok» dedirtecek bir «manevi» açlığa, «ödül açlığı»na koşullandırmıştı.

Bu «açlık»tan söz edemeyeceğimiz genç ozan Seyyit Nezir ise aldığı özel ödül için yaptığı konuşmada, Lions Kulübün niteliğine değinerek, sonucu, «düzenleyeni ve amacı ne olursa olsun, ödülün demokrat ve sosyalist şairlere verilmesi, emperyalizmin gizlendiği her türlü kılıfa ve anti - komünizme, edebiyat alanında indirilmiş önemli bir darbedir» biçiminde yorumluyordu. Ödül karşılığını Server Tanilli'ye yardım kampanyasına bırakışını da, «emperyalizmin, ilerici aydınlara şirin görünmek amacıyla kurduğu bir örgütten kazanılmış ödülü böyle bir amaç için kullanmanın, bir protesto niteliği taşıyacağı»nı ileri sürerek temellendiriyordu.

İlk bakışta parlak görünen bu yorum ve temellendirişin küçük boyutlu bir olayda büyük boyutlu yaklaşımla bizi aşırı küçümsemelere sürüklemesi olağan. Önemli olan, bu küçümsemelerin doğuracağı sakıncayı da küçümsemek gibi bir sonuca yönelmemek. Ödülü düzenleyenlerini uzun süreli amaçlarıyla ödülü kazananların kısa süreli amaçları arasında ortaya çıkan çelişkiyi, «darbe» ve «protesto» gibi büyük ölçekli sözlerle çözülmüş göstermek kimimize aldatıcı geliyorsa bu yüzden olsa gerek.

SAİT FAİK ARMAĞANI, SAİT FAİK'İ GÜNDEME GETİRDİ

1978'deki olaylar içinde, yukarda andığımız ikisi, edebiyatın sınırları dışına taşıyordu. Oysa Sait Faik Armağanı, yıl içinde üçüncü bir olay olarak nitelenmeye hak kazandığı halde, bir anlamda edebiyat olayı olmasıyla ağır bastı. Kazananlardan çok, Sait Faik'i yeniden gündeme getirdi diyebiliriz.

Olay, Sait Faik'in yıllar sonra, yaşadığı Burgazada'da topluca anılmasıyla başladı. Ödül töreniyle birleştirilen anma töreni, yalnız aydınları değil, ada halkını ve yöneticileri, yıllardan sonra ilk kez bir araya getirmişti. O gün orda yapılan konuşmalar da, toplananların beklentileri de alışılmış bir anma ve ödül töreninin sınırlarını aşmıştı. İster 1978 armağanını bölüşenler, is-

ter söz alan öbür konuşmacılar, Sait Faik'e bir «yeniden bakış»ı dile getirdiler.

Bu durum, bir bakıma, yıllar önce soldan yapılan eleştiriyi ve doğurduğu tartışmaları anımsatıyordu. Bir bakıma da, son çözümde bireyci diyebileceğimiz görüştekilerin Sait Faik'te öteden beri «görmek istediği» sanat anlayışını savunma niteliği taşıyordu. Başkanı dışında hiçbir üyesi törende bulunmayan seçici kurul, verdiği bölüştürme kararıyla olduğu gibi, içinde taşıdığı çelişkiyle de bu gündemi hazırlamıştı kuşkusuz.

Yıllar önce Bilge Karasu'yla Bekir Yıldız arasında bölüştürülmüştü armağan. 1978'de de Selçuk Baran'la Adnan Özyalçıner arasında bölüştürüldü. O zaman da sonuç, Sait Faik üzerinde tartışmaya yol açmıştı, bu yıl da açtı. Ama yapılan tartışmada Sait Faik, ne sol sekterliğin, ne bireyci yaklaşımın eline bırakıldı bu kez. Toplumcu gerçekçi değil diye küçümsemeden, emek dünyasını, emekçiyi ne ölçüde işlemişse gerçekçiliği o ölçüde değerlendirmek gerektiğinin, bir de, olumlu hiçbir değeri bireyci anlayışa kaptırmadan, ama olduğundan fazla ve eksik de göstermeden sahiplenmek gerektiğinin altı çizildi.

Bu konuda, son olarak, ödüllerin çift işlevli olduğunu, yalnız ödül alanları değil, adına ödül verileni de değerlendirme olanağı taşıdığını, az görülmekle birlikte bu ikinci işlevin Sait Faik Armağanı dolayısıyle bir kez daha gündeme geldiğini vurgulayalım.

YİNE TÜRK DİL KURUMU ÖDÜLLERİ

Yıllardır adı çevresinde en çok yankı uyandıranlar Türk Dil Kurumu ödülleridir. Kuşkusuz 9 dalı kucaklayan geniş kapsamın bunda payı büyük. En uzun geçmişe sahip olmasının ve sürekliliğinin de.

1978 yılı, önceki yıllar gibi yankı getirdi yine. Özellikle yalnız 4 dalda ödül verilip öteki 5 dalda gerekli oy çoğunluğunun sağlanamaması eleştirildi. Buna karşın, ödüle değer görülenlerin eleştirildiğine pek rastlanmadı. Bu yazı bitirildiği ana dek, seçicilerin oy gerekçeleri açıklanmadığı için, verilen yargılar yankı getirdi mi bilemiyoruz.

Ödül sonrasından çok, ödül öncesi, Yürüyüş dergisince dü-

zenlenen oldukça geniş soruşturma dolayısıyla ilginç görüşlerin, saptamaların ve tepkilerin ortaya çıkmasına yol açtı. Sözü geçen soruşturma, «size göre bu yılki ödüller kime verilmeli?» sorusuna aldığı yanıtlarla küçük bir «değerlendirme alanı» da yaratmış oldu. Genel bir bakışla, şiirde Şükran Kurdakul'la Sennur Sezen'in kitaplarına, öyküde Leylâ Erbil'in, romanda Fahri Erdinç'in, denemede Şükran Kurdakul'un, çocuk yazını ve masalda Yaşar Kemal'in yapıtlarına yönelindiği söylenebilirken, seçiciler kurulu kararlarıyla yalnız Demir Özlü'nün buluştuğu, roman dalında «Sancı... Sancı...»ya oy kullandığı görüldü.

Ödülden sonra televizyonda yapılan tartışmaya da değinmek gerekirse, konuşmacıların dinletme açısından başarısızlığı bir yana, ele alınan konunun derinliğine gidilmediğini, seçici kurulun oluşumu ve oy gerekçelerinin açıklanıp açıklanmaması üzerinde düğümlenip kaldığını belirtmeliyiz. Oysa bu yıl katılma sayısının hızla düşmesi (1977'de 74 iken, 1978'de 41), önemli göstergelerden biriydi ve yalnızca, bir ödül alanın bir daha katılamaması gibi, bir yönetmelik gereğiyle açıklanamazdı. Nitekim ödül almamışlardan birçoğu, yapıtlarını ödüle yollamadı. Bizce bu bir tepkiydi ve altında çok daha kapsamlı nedenler, TDK ödüllerinin geleceğini ilgilendiren nedenler yatıyordu.

YILIN GENEL GÖRÜNÜMÜNE BAKACAK OLURSAK

Bu değinilerin dışında, yılın genel görünümüne bakacak olursak, sayıca bir artış hemen göze çarpıyor. Geçen yıl, bizim yazıyı noktaladığımız anda, sonuçlarını saptayabildiğimiz değerlendirme sayısı 9 iken, 1978'in aynı günlerine kadar 16 sayısına ulaşıyoruz. Sedat Simavi Vakfı Edebiyat Ödülü ve Lions Edebiyat ödülü dışında, genel toplama eklenenlerden Avni Dilligil Tiyiatro Ödülü ve Yakacık Kültür ve Sanat Şenliği'ndeki yarışmalar dikkati çekiyor.

Döküm yaptığımızda da türler arasında bir dengelenmenin ortaya çıktığı görülüyor. Tiyatro, öykü, roman ve şiir gibi ana türlerde beşer tane değerlendirme olanağı sözkonusu. Bunlardan tiyatroda 4'ü, şiirde 4'ü, romanda 5'i, öyküde 5'i sonuç vermiş bulunuyor. Deneme ve çocuk yazını dalları da birer sonuçla yılın çizelgesinde yer almış durumda.

Kazananlara göz attığımızda dikkati çeken durum ise kimi

sanatçıların adına birden çok rastlanıyor olması. Bu açıdan yılın iki adı, kuşkusuz Muzaffer İzgü ile İsmail Uyaroğlu. Türk Dil Kurumu öykü ödülünü alan Muzaffer İzgü'yü, Milliyet Sanat Dergisi'nin Gülmece Öyküsü Yarışmasında ikincilik, Nasrettin Hoca Şenliği Gülmece Öyküsü Yarışmasında da birincilik ve üçüncülük sırasında görüyoruz. İsmail Uyaroğlu ise üç ayrı dalda yılın yarışma ve ödüllerine adını yazdırıyor. Antalya Uluslararası Sanat Festivali'nin Tiyatro Oyunu Yarışmasını ve Yakacık Kültür ve Sanat Şenliği'nin Öykü Yarışmasını kazanırken, çocuk yazını dalında da Türk Dil Kurumu ödülünü alıyor. Bunların hemen ardından gelen ise iki ödülle Vasıf Ongören. «Zengin Mutfağı» adlı oyunundan dolayı hem Küntay Tiyatro Ödülü'nü almış, hem de Ankara Sanat Sevenler Derneği'nce «en iyi oyun yazarı» seçilmiş.

BU YIL DA YAZIYI BİTİRİRKEN

Bir yılın görünümüyle ve sonuçlarıyla ilgili yazıyı burda noktalarken, yine önümüzdeki yılın getirecekleri üzerinde duracağız. Nâzım Hikmet Ödülleri, 1979'da yine işlerliğe kavuşmayı bekliyor. Şimdiden görünen, önümüzdeki yıla çocuk yazınının damgasını vuracağı. 1979'un dünyada «Çocuk Yılı» olarak kabul edilmesi ülkemizde de çeşitli etkinliklere, bu arada ödül ve yarışmalara yol açacak. Daha şimdiden Milliyet Sanat Dergisi, her yıl düzenlediği yarışmayı «çocuk oyunu» olarak belirlemiş bulunuyor. Kültür Bakanlığı da çocuk edebiyatına ayırdığı yarışmada öykü, oyun ve roman dallarını seçti. Yunus Nadi Armağanı ise çocuk romanına ayrıldı.

Öte yandan Kültür Bakanlığı'nca oluşturulan Kültür İşleri Yüksek Kurulu, ilk toplantısında çeşitli ödüller için kararlar aldı. Yapılan açıklamaya göre, Büyük Devlet Kültür Ödülü. Devlet Kültür Başarı Ödülü, Ozendirme Ödülü ve Uluslararası Atatürk Başarı Ödülü verilmesi ilke olarak saptandı. Bunlardan Büyük Devlet Kültür Ödülü, herhangi bir sanat dalında öne çıkmış, başarı kazanmış kişi ya da topluluklara yönelecek. Devlet Kültür Başarı Ödülü, ayrı ayrı sanat dallarında başarı gösteren sanatçılara verilecek. Genç yetenekleri özendirmek amacıyla yurt içi ve dışı burslar biçiminde olacak Özendirme Odülü. Atatürk Ödülü ise uluslararası alanda başarı gösteren saantçıları beş yılda bir değerlendirecek.

6 Kasım 1978

SONUÇLAR TUTANAĞI

Sedat Simavi Vakfı Edebiyat Ödülü
Antalya Festivali Oyun Yarışması
Küntay Tiyatro Ödülü
Milliyet Sanat Gülmece Öyküsü Yarışması
Lions Edebiyat Ödülü
Madaralı Roman Ödülü
Yeditepe Şiir Armağanı
Sait Faik Hikâye Armağanı
Orhan Kemal Roman Ödülü
Peyami Safa Roman Armağanı
Ankara Sanatseverler Değerlendirmesi
Yapıt Şiir Yarışması
Dilligil Tiyatro Ödülü
Nasrettin Hoca Yarışması
Yakacık Şenliği Öykü Yarışması
TDK Ödülleri

SEDAT SİMAVİ VAKFI EDEBİYAT ÖDÜLÜ

Sedat Simavi Vakfı'nın vermekte olduğu ödüllerden edebiyata ayrılanını 1977'de Fazıl Hüsnü Dağlarca «Horoz», Peride Celâl de «Üç Yirmidört Saat» yapıtlarıyla paylaştılar. Haldun Taner, Çetin Altan, Rauf Mutluay, Behçet Necatigil, Aydın Emeç, Oktay Akşit, Hasibe Mazıoğlu, Atilla Özkırımlı ve Hikmet Demirçelik'ten oluşan seçiciler kurulu, ödül kararını, Peride Celâl için, «Son yıllarda kendisini aşan bir çabanın verimlerine kavuşmuş olduğu ve «Üç Yirmidört Saat» isimli romanındaki gözlem gücü, canlı tipleri, işlek anlatımı ve arı dili ile...», Fazıl Hüsnü Dağlarca için, «42 yıldan beri Türk şiirine özgün sanatının birikimini katmış olması ve bugünkü sanat düzeyine yayınladığı eserlerle gelmiş bulunması göz önüne alınarak «Horoz» isimli şiir kitabı ile» gerekçelendirdiğini bildirdi.

ANTALYA ULUSLARARASI SANAT FESTİVALİ TİYATRO OYUNU YARIŞMASI

1977 yılı XIV. Antalya Uluslararası Sanat Festivali etkinlikleri arasında yer alan Tiyatro Oyunu Yarışması 21 Aralık 1977'de sonuçlandı. Günay Akarsu, Orhan Barlas, Can Gürzap, Genco Erkal, Zeynep Oral, Başar Sabuncu ve Vecdi Sayar'dan oluşan seçiciler kurulunun oylarıyla ilk üç sırayı şu yapıtlar kazandı:

Birinci: «Leş» (İsmail Uyaroğlu)

İkinci: «Canavar Sofrası» (Erkan Doğan)

Üçüncü: «Yerli Film» (Kandemir Konduk)

Seçiciler Kurulu, bu üç yapıtın dışında Ülker Köksal'ın «Ormanın Bekçileri» adlı oyununu «en iyi çocuk oyunu» olarak belirledi.

KÜNTAY TİYATRO ÖDÜLÜ

25 Temmuz 1974'te ölen tiyatro yazarı İsmet Küntay'ın anısına ailesince düzenlenen «Küntay Tiyatro Ödülü» 1977 yılı için Vasıf Öngören'in «Zengin Mutfağı» oyununa verilmiştir. Karar gerekçesinde, «Zengin Mutfağı»nın öz ve biçim bakımından İsmet Küntay'ın tiyatro anlayışına ve dünya görüşüne uygun olduğu, ülkemizin içinde bulunduğu temel çelişkiye doğru bir çıkış açısı getirdiği belirtilmiştir. Daha önceki yıllarda sırasıyla «Şili'de Av» (Orhan Asena), «Ferhat ile Şirin» (Ümit Denizer), «Aladağlı Miho» (Ömer Polat) oyunlarına verilen ödülün seçiciler kurulu Seçkin Cılızoğlu, Günay Akarsu ve Doğan Koloğlu'dan oluşuyordu.

MİLİYET SANAT DERGİSİ «GÜLMECE ÖYKÜSÜ» YARIŞMASI

Milliyet Sanat Dergisi'nin açtığı «Gülmece Öyküsü» yarışmasına 236 kişi 370 öyküyle katıldı. Haldun Taner, Refik Erduran, Oktay Akbal, Çetin Altan ve Ferit Öngören'in oluşturduğu seçiciler kurulu. birinciliği «Görgüsüz» adlı öyküsünden dolayı Fuat Ürer'e, ikinciliği «Anayasa... Hangi Yasa...» adlı öyküsüyle Muzaffer İzgü'ye, üçüncülüğü de «Bizden Sual İdecek Olursan» öyküsü için Atıf Taşpınar'a verdi.

LİONS EDEBİYAT ÖDÜLÜ

Uluslararası Lions Yönetim Çevresi Federasyonu, Türkiye'de verilmek üzere bir edebiyat ödülü düzenledi. Her yıl bir başka edebiyat türüne verilecek olan ödül, 1978'de şiire ayrıldı.

Amacı, «İnsancıl bir dünyanın kurulmasına katkısı olan edebiyat yapıtlarını daha geniş kitlelere ulaştırmak ve insanların bir arada barış içinde yaşamalarını sağlamak» olarak belirlenen ödülü «Söz Gibi» adlı şiir kitabıyla Mehmed Kemal kazandı. Behçet Necatigil, Sabahattin Kudret Aksal, Konur Ertop, Doğan Hızlan ve Gültekin Malkoç'tan oluşan seçiciler kurulu ayrıca Deman Serhat'ın «Gülgün İle Nergis» ve Seyyit Nezir'in «Israrla» kitaplarına özel ödül verdi.

MADARALI ROMAN ÖDÜLÜ

Adnan Binyazar, Mustafa Şerif Onaran, İlhami Soysal, Mehmet Başaran, Mustafa Ekmekçi, Oya Baydar ve Mehmet Bayrak'-

tan oluşan seçiciler kurulundan aldığı 4 oyla ödülü «Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz» adlı yapıtıyla Aziz Nesin kazandı. Seçiciler kurulundan «Acı Lokma» romanıyla Fahri Erdinç'in 2 oy aldığı, kurul üyelerinden Mehmet Bayrak'ın ise çekimser kaldığı görüldü.

Madaralı Roman Ödülü için başvuruda bulunan 10 roman şunlardır: «Yalnızlar» (Erhan Bener), «Sancı Sancı» (Necati Tosuner), «Aşamalar» (Afet Ilgaz), «Küçük Oyuncu» (Pınar Kür), «Üç 24 Saat» (Peride Celâl), «Göçük» (Celâlettin Çetin), «Gemileri Yakmak» (Yusuf Ziya Bahadınlı), «Süt Güğümündeki Kurbağalar» (Yıldız İncesu), «Acı Lokma» (Fahri Erdinç), «Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz» (Aziz Nesin).

YEDİTEPE ŞİİR ARMAĞANI

1978 Yeditepe Şiir Armağanı, «Doğu Şiirleri» kitabıyla Hilmi Yavuz'a verildi. Oktay Akbal, Recep Bilginer, Hüsamettin Bozok, Sami Karaören, Aslan Kaynardağ ve Adnan Özyalçıner'den oluşan seçiciler kurulu, ilk toplantısını 10 Mayıs 1978 Çarşamba günü yaptı ve 1977 yılı içinde yayınlanan şiir kitaplarından 10 tanesini ayırdı. Bu kitaplar şunlardı: «Böyle Bir Sevmek» (Attila İlhan), «Doğu Şiirleri» (Hilmi Yavuz), «Hazırol Kalbim» (Metin Demirtaş), «Panzerler Üstümüze Kalkar» (Enver Gökçe), «Acılar Dönemi» (Şükran Kurdakul), «Gelincik Günleri» (Hüseyin Yurttaş), «Biz Yaşamayı Kavga Belledik» (Özgür Coşkun), «Kavga Şiirleri» (Hasan İzzettin Dinamo), «Yalnızlıklar Yalnızlıklar» (Egemen Berköz), «Direnç» (Sennur Sezer). İkinci toplantıda yönetmelik gereğince seçiciler bu kitaplar arasında üçer tane belirlediler. Oylar, «Böyle Bir Sevmek» (5), «Doğu Şiirleri» (5), «Acılar Dönemi» (2), «Hazırol Kalbim (2), «Direnç» (1), «Yalnızlıklar Yalnızlıklar» (1), «Panzerler Üstümüze Kalkar» (1), olarak dağılmıştır. Eşit oy alan iki kitap üzerinde bir daha durulmuş, toplantıya katılan beş üyenin oybirliğiyle armağanın «Doğu Şiirleri»ne verilmesi kararlaştırılmıştır.

SAİT FAİK HİKÂYE ARMAĞANI

1978 Sait Faik Hikâye Armağanı, Adnan Özyalçıner'in «Gözleri Bağlı Adam» ve Selçuk Baran'ın «Anaların Hakkı» kitapla-

rı arasında paylaştırıldı. 14 Mayıs 1978 Pazar günü Sait Faik'in yaşamını geçirdiği Burgazada'da yapılan anma töreninde kazananlara ödülleri verildi. Seçiciler Kurulunda Prof. Vahit Turhan, Haldun Taner, Behçet Necatigil, Oktay Akbal, Hilmi Yavuz, Rauf Mutluay ve Tahsin Yücel bulunuyordu.

Armağana katılan yapıtlar şunlardı: «Kurtarılmış Haziran» (Hulki Aktunç), «Kiraz Küpeler» (Mustafa Balel), «Anaların Hakkı» (Selçuk Baran), «Ak Badanalı Ev» (Mehmet Güler), «Sokağın Ucu Deniz» (Ruşen Hakkı), «Denizlere Özlem» (Emrullah Nutku), «Gökova'nın Yalazları» (Celâl Özcan), «Gözleri Bağlı Adam» (Adnan Özyalçıner), «Oturma İzni» (Yüksel Pazarkaya), «Dünyanın En Haksız Yere Dayak Yiyen Adamı Selâhattin Bey» (Mehmet Semih), «Sisli» (Necati Tosuner).

ORHAN KEMAL ÖDÜLÜ

1978 «Orhan Kemal Ödülü» için yapılan değerlendirmede, seçiciler kurulu (Rauf Mutluay, Vedat Türkali, Çetin Altan, Fikret Otyam, Asım Bezirci, Mehmet H. Doğan, Konur Ertop, Nurer Uğurlu, Hilmi Yavuz) Fakir Baykurt'un «Karaahmet Destanı» romanı doğrultusunda oy kullandı.

PEYAMİ SAFA ROMAN ARMAĞANI

Edebiyat Cemiyeti, Türk Edebiyatı dergisi ve Ötüken Yayınevi'nce ortaklaşa düzenlenen «Peyami Safa Roman Armağanı»nı «Kamyon» adlı romanıyla Tahir Kutsi Makal kazandı.

Prof. Faruk Timurtaş, Ahmet Kabaklı, Doç. Dr. Necmettin Hacıeminoğlu, Sevinç Çokum ve Yıldırım Gençosmanoğlu'dan oluşan seçici kurul, ikinciliği Ünal Ünner'in «Bitmeyen Gece» romanına verdi. Üçüncülük ve mansiyon için değerlendirecek yapıt bulamadığını açıkladı.

EN İYİ OYUN YAZARI

Ankara'da Sanat Severler Derneği'nce her yıl yapılan değerlendirmeler içinde bir de «en iyi oyun yazarı» bulunmaktadır. Anıl Çeçen, Kemal Ateş, Atilla Sav, Prof. Dr. Sevda Şener, Ayşegül Yüksel ve Dr. Nurhan Karadağ'dan oluşan seçici kurul,

1978'de yaptığı değerlendirmede «Zengin Mutfağı» adlı oyunundan dolayı Vasıf Ongören'i «en iyi oyun yazarı» seçti. Aynı kurul, «en iyi çeviri» dalında ödüle değer yapıt bulamayıp Gencay Gürün'ün «Harold ile Maude» çevirisini övgüye değer olarak niteledi.

«YAPIT» DERGİSİ ŞİİR YARIŞMASI

Ankara'da yayınlanmakta olan sanat ve edebiyat dergisi «Yapıt»ın düzenlediği şiir yarışmasını Duran Aydın kazandı.

AVNİ DİLLİGİL TİYAYRO ÖDÜLÜ

Tanınmış tiyatro sanatçısı Avni Dilligil adına düzenlenen tiyatro ödüllerinden «en iyi oyun yazarı»na verilenini, «İkili Oyun» adlı yapıtından dolayı Bilgesu Erenus aldı.

«GÜLMECE ÖYKÜSÜ YARIŞMASI»

Nasrettin Hoca Şenliği içindeki etkinliklerden «Gülmece Öyküsü Yarışması»nı 1978'de Muzaffer İzgü'nün «Dayak Birincisi» adlı öyküsü kazandı. Ferruh Doğan, Semih Balcıoğlu, Bekir Yıldız ve İsmet Şenoğlu'dan oluşan seçiciler kurulu, ikinciliği Ali Meriç'in «Hayır mı?», üçüncülüğü de Muzaffer İzgü'nün «Diktatör» öykülerine verdi.

YAKACIK KÜLTÜR ŞENLİĞİ ŞİİR VE ÖYKÜ YARIŞMALARI

Yakacık'ta ilk kez düzenlenen kültür şenliğinin etkinlikleri arasında bir şiir ve öykü yarışmasına da yer verilmiştir. Seçiciler kurulu, şiir dalında katılanları ödüle değer bulmamış, öykü dalında ise birinciliği «Koku» adlı yapıtıyla İsmail Uyaroğlu'na vermiştir.

TÜRK DİL KURUMU ÖDÜLLERİ

1978 Türk Dil Kurumu ödülleri yalnız 4 dalda verildi. 9 dalda toplam 41 yapıtın katıldığı ödüllerde, Necati Cumalı, Adnan Binyazar, Ozdemir Nutki, Konur Ertop ve Sami Karaören'den oluşan seçiciler kurulu şu yapıtları ödüle değer gördü:

«Sancı... Sancı...» (Necati Tosuner) roman, «Donumdaki Para» (Muzaffer İzgü) öykü, «Bir Yumak İnsan» (Çetin Altan) deneme, «Çocuk ve Şiir» (İsmail Uyaroğlu) çocuk yazını.

Ödüllere katılan 41 yapıtın dallara göre dökümü şöyleydi:

Şiir: (14) «Yalnızlıklar Yalnızlıklar» (Egemen Berköz), «Acılar Dönemi» (Şükran Kurdakul), «Direnç» (Sennur Sezer), «Doğu Şiirleri» (Hilmi Yavuz), «Dağ Köyünden Yazıyorum Hemşerim» (Rahmi Gülbayrak), «Yeryüzü Sevdiğim» (Tekin Sönmez), «Durur Sakar İbrahim» (Şemsettin Ünlü), «Gelincik Günleri» (Hüseyin Yurttaş), «Hastahane Dostları» (Mustafa Uzelli), «Kolkola» (Mehmet Kıyat), «Söz Gibi» (Mehmed Kemal), «Yeryüzüne Yüz Beyit» (A. Duran Ayyıldız), «Çıplak ve Sevinçle» (Tevfik Akdağ), «Gülgün ile Nergis» (Osman Serhat).

Roman: (4) «Göçük» (Celâlettin Çetin), «Sancı... Sancı...» (Necati Tosuner), «Süt Güğümündeki Kurbağalar» (Yıldız İncesu), «Meydan Dayağı» (Tahir Kutsi Makal)

Öykü: (11) «Oturma İzni» (Yüksel Pazarkaya), «Sisli» (Necati Tosuner), «Kiraz Küpeler» (Mustafa Balel), «Dünyanın En Haksız Yere Dayak Yiyen Adamı Selâhattin Bey» (Mehmet Semih), «Ak Badanalı Ev» (Mehmet Güler), «Yurt Ozlemi» (Tahir Fikri), «Taşlı Tarla» (Tahir Fikri), «Gökova'nın Yalazları» (Celâl Özcan), «Dost Eli» (Ziya Mısırlı), «Sokağın Ucu Deniz» (Ruşen Hakkı), «Donumdaki Para» (Muzaffer İzgü).

Oyun: (1) «Nasıl Yetiştiler» (Enver Naci Gökşen).

Çeviri: (2) «Babil'in Cezası» (Arrabal'dan Abidin Emre), «Abelard ve Heloisi» (Ronald Dunca'dan Sevim Raşa).

Deneme: (3) «Bir Yumak İnsan» (Çetin Altan), «Roman Kavramı ve Türk Romanı» (Hilmi Yavuz), «Niçin Diyalektik» (Füsun Altıok).

Gezi: (1) «Canmeydanı» (Mehmet Emin Lebe).

Masal ve Çocuk Yazını: (4) «Kim Sevmez Uğurböceklerini?» (Abbas Cılga), «Çocuk ve Şiir» (İsmail Uyaroğlu), «Keleş Osman Evden Kaçıyor» (Necati Tosuner), «Arslan Keloğlan» (Numan Kartal).

Eleştiri: (1) «Edebiyatımızda 1940 Kuşağı» (Hikmet Altınkaynak).

KAZANANLARA VE DERECE ALANLARA İLİŞKİN YANKILAR

FUAT ÖRER

Kısa yaşam öykünüz?

1939 yılında İstanbul, Üsküdar'da doğdum. Halil Rüştü İlkokulu, Paşakapısı Ortaokulu ve Haydarpaşa Lisesi'ni bitirdikten sonra girdiğim İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünden 1965 yılında mezun oldum. Sivas'taki yedeksubaylığımdan sonra 1968'den bu yana, halen 2. müdür olarak görev yaptığım bir İktisadi Devlet Teşekkülü'nde çalışmaktayım. Evliyim ve iki çocuğum var.

Gülmecenin tanımını yapar mısınız?

Daha başlıbaşına bir tür olduğu bile ustalarımız arasında tartışılan gülmecenin tanımını yapmak ve bu tanımla onu kesin çizgiler içine sokmaya çalışmak gücünü şimdilik kendimde görememekteyim. Ama benim anladığım anlamda gülmece, kimi kez toplumun, kimi kez insanın çarkına sokulan çomağı, sevimli gösterebilme çabası olabilir.

Gülmeceyi, kimi kez toplumun, kimi kez insanın çarkına sokulan çomağı, sevimli gösterebilme çabası olarak tanımlamaktasınız. Bu tanımı açar mısınız?

Aslında bu çomak toplumda ve onu oluşturan insanda her zaman vardır; ona insan - toplum birleşiminin temel taşlarından biridir diyebiliriz. Benim demek istediğim, bu çomağın alışılan yerini değiştirerek işleyen makineyi yolundan çıkarması anlamındadır.

Hiçbir toplum ve hiçbir insan tüm sorunlarından sıyrılmış veya birikimini yaptığı konulardan arınmış değildir. Öyle olsay-

dı yaşanan değil düş görülen bir dünyamız olurdu herhalde. Ama yaşamaktayız. Yaşadığımıza göre, sorunlarımız da olacaktır. İnsan - toplum bireşiminin soluk alabilme gücü ile sorunları dengede olduğu sürece işler yolunda demektir. Terslikler, bu dengede sorunların yanı ağır basmaya başladığı zaman ortaya çıkmaktadır. İnsanın yaşantısında düz gidişini engelleyen soyut veya somut tüm olgular nasıl onu rayından çıkarmaktaysa, toplum da sorunlarının birikimini yapacak deposu tükendiği anda bir uçtan su koyuvermektedir.

Gülmece kendini arattırmak için işte bu dengenin bozulduğu anı kollar.

Yalnız şunu vurgulamak isterim; ben gülmecenin, sünnet çocuklarının acısını unutturmak için yapılan hokkabaz gösterileri gibi insan - toplum bireşiminin acılarını unutturmak üzere işlerlik kazanan bir görev üstlendiği kanısında değilim. Bence, acıyı unutturma yerine, acıya neden olan soyut çomağı, somut biçime dönüştürecek yönde sevimli gösterebilme çabası, gülmecenin özünü oluşturmaktadır.

Gülmece öyküsünü öteki edebiyat dallarından ayıran başlıca özellikler nelerdir?

Edebiyat türlerinin tümü kesin çizgileriyle yerlerine yerleşmişken ne yazık ki gülmece, ayrı bir tür olarak ele alınmaya çalışıldığından beri «yüzer ve gezer» olma özelliğini bir türlü üzerinden atamamıştır.

Kimi ülkelerde olduğu gibi, bizde de gülmeceye edebiyatın içinde bir yer bulma ve bağımsız ayrı bir tür olarak görme çabaları son yıllarda daha da yoğunlaşmıştır. Çekingen ve olanaksız yazarı yüreklendirebilecek güçte ve saygınlıkta olan derginizin, bu yıl yarışma konusunu gülmeceye ayırması, bu olumlu çabalara bir örnektir.

Diğer edebi türlerde sayısız yapıt veren birçok değerli yazar yanında, salt gülmeceyi yeğlemiş kaç büyük ustamız var? Bir elin parmakları sayılarını göstermeye yeter.

Bir bakıyorsunuz belirli bir tür üzerinde saygınlaşmış bir yazar, «büyük yapıtlar» arasında soluklanmak için «çerez kabilinden» bir gülmece çıkarıyor ortaya; sonra gene eski türüne dönüyor. Gülmecenin edebiyat türleri arasındaki yerinin böyle «gülünç» olmaması gerekir.

İşte bu düşünceyle gülmece öyküsünü öteki edebiyat bölümlerinden ayıran özelliklere bakacak olursak, önce yazarın yapısında gülmeceye yatkınlık aranır kuşkusuz. Toplumu, yaşamın salt olumsuz yanlarına güldürebilmek çabası az bir şey değildir. Hem olumsuz bir yan göstereceksin, hem güldürerek olumlu bir şey yapmış olacaksın...

Yalnız bu çaba, gülmeceyi diğer türlerden ayıran başlıca özelliklerden biridir kanımca.

Türk gülmece geleneğinden söz ettirecek denli zengin bir gülmece geçmişimiz olmasına karşın, günümüzde bu dalda başarıya ulaşan yazar sayısının bir elin parmaklarıyla sayılacak denli az oluşunu nasıl açıklarsınız?

Bugün de işlerliğini sürdüren bir düşünce var ülkemizde: gülmece, gülmek için okunur. Dolayısıyla ona çoğu kez, aydınlarca dahi «eğlencelik» anlayışıyla yaklaşılır.

Durum bu denli açıkken, kimi kez küçümsenmekten, kimi kez gülmececi olarak küçümsenmekten, çoğu kez de parasal nedenlerle yazarımız gülmece türüne pek yanaşmamaktadır

İnsanımız, uzun yıllar zengin bir Türk gülmece geleneğine yaslanmıştır ama, günümüzde bile gülmece okuru yazarını her yönde doyurabilecek sayıya ulaşabilmiş midir? Bugün okullarımızda okutulan Türkçe ve edebiyat kitaplarında gülmece yeterince tanıtılıyor mu? Ana - babaların çocuklarına okuma alışkanlığı kazandırmak için seçtikleri başyapıtlar arasında hangi gülmece ustamızın yapıtı yer almaktadır? Sorunların yanıtları gene sorunların içinde karşılığını buluyor...

Bu koşullar altında da doğal olarak günümüzde gülmece dalında başarıya ulaşan yazar sayısı çok sınırlı kalmaktadır.

Daha önce gülmece öyküsü yazmayı denediniz mi ya da öteki edebiyat dallarında çalışmalarınız oldu mu?

Evet, daha önceleri de gülmece öyküsü denemelerim oldu. ama bunlar öykü denemelerinden çok kendimi deneme çalışmalarıydı. Diğer edebiyat dallarında da süre bulabildikçe yazdım, ama her birinde ne denli «ağırbaşlı» yazmak istediysem sonunda gülmeceye doğru bir kayma oldu. İşte gördünüz mü, elimizde olmadan gülmecenin diğer türlerden ayrılan bir özelliğini de böylece saptamış olduk. Gülmece «hafifbaşlı»dır.

Birincilik kazanan öykünüzün konusu uğraş alanınızdan kaynaklanıyor. Böylece «Sanatçı en iyi yaşadığını yazar» yargısı doğrulanmış mı oluyor?

Çok doğal değil mi? Kişiyi yaşadığı çevreden nasıl soyutlayabilirsiniz? Ben çevremle varım. Yaşadığım çevre ve yaşantının büyük bölümünü kapsayan uğraş alanım da benden bir parçadır. Ama yalnız çevremde kalırsam bir yerde soluğum kesilir. çevrem yaşadıklarımla genişlemelidir.

Öyküm belki bir rastlantı sonucu uğraş alanımdan kaynaklandı ama beğeni kazanabilmesi için bu gerekliymiş demek.

En beğendiğiniz gülmece yazarları kimlerdir?

Ülkemizden büyük usta Aziz Nesin, bizim kuşağın «Hababam Sınıfı» ile belleğine işlediği Rıfat Ilgaz; dışardan Çehov, Oscar Wilde, Marcel Ayme ve Jaroslav Hasek.

Yeni çalışmalarınız var mı?

Yeni çalışmalarım var. Sizin bu yüreklendirmenizden sonra yırtıp attıklarımın sayısı daha azalacak sanıyorum.

(Milliyet Sanat Dergisi, 20 Şubat)

YARIŞMA İKİNCİSİ MUZAFFER İZGÜ: «EDEBİYATIN HANGİ DALLARI VARSA, O DALLARIN GÜLMECESİ DE VAR»

Yaşam öykünüzü anlatır mısınız?

1933 yılında Adana'da tek odalı bir gecekonduda dünyaya geldim. Ekmek kavgası için çok küçük yaşlarda çalışmaya başladım. Pamuk işçiliği, fabrika işçiliği, sinemalarda gazozculuk, lokantalarda bulaşıkçılık, gezgin satıcılığın her türlüsünü yaptım. Bir yandan da öğrenimime devam ederek ortaokul Türkçe öğretmeni oldum. Yazıya Akbaba'da gülmece öyküleri yazarak başladım. Şimdiye dek 700'den fazla gülmece öyküsü yazdım. Ayrıca «Gecekondu», «İt Adası», «İlyas Efendi», «Sıpa», «Zıkkımın Kökü», «Şekeri Orta», «Halo Dayı», «Anasının Gözü» adlı romanlarımı yazdım. Bunlardan «Gecekondu», «İlyas Efendi», «Halo Dayı» adlı romanlarımla «Bando Takımı» ve «Donumdaki Para» adlı hikâye kitaplarım yayınlandı. Ayrıca «İnsaniyettin», «Gece-

kondu», «Reçetesi Peçete», «Gön», «Her Devrin İti», «Utanıyorum Üşüyorum» adlı oyunlarım oynandı. «Kara Düzen» ve «Yeniden Doğarız Ölümlerde» adlı oyunları da Zeki Göçer'le birlikte yazdık. Çocuklar için de 13 çocuk romanı yazdım. Radyo için birçok skeç ve tiyatro yazdım. Evliyim, üç çocuğum var.

Gülmeceyi tanımlar mısınız?

Gülmeceyi bir cümle ile, iki cümle ile tanımlamak olanaksızdır. Daha doğrusu hangi yazı gülmecedir, hangisi değildir şeklinde de düşünebiliriz sorunun yanıtını. Her güldüren yazı gülmece değildir. Tersi, gülmece yazısının da insanı mutlaka güldürmesi gereklidir diye bir kural olmasa gerek. İnsanı kasıklarını tuta tuta güldüren yazıya nasıl gülmece diyemiyorsak, gülmediğimiz bir yazıya da bu gülmece değildir diyemeyiz. Öyle ise, hangi yazı gülmece oluyor, hangisi olmuyor? Hoşgörüden yola çıkan, bir espri ile yoğrulmuş, içeriğinde toplumsal iğne bulunan ve işlevinde sınıfsal, düşündürücü, Nasreddin Hoca fıkraları gibi yeri geldiğinde taşı gediğine koymak için anımsanan bir araç... Toplumu eğitmeyi amaç sayan az abartmalı, mantıklı yazılara gülmece diyebiliriz. Okuyucuyu fıkır fıkır güldürmek gülmece yazarlığı değil, yazarlığın hokkabazlığıdır.

Gülmeceyi edebiyatın öteki dallarından ayıran başlıca özellikler nelerdir?

Gülmeceyi, yazının öteki dallarından ayıran öğelere gelince, ilk kez gülmecenin de kendi içerisinde birtakım dalları var, türleri var. Gülmece öyküsü, gülmece romanı, gülmece şiiri, güldürü oyun, fıkra, çizgi ile anlatılan karikatür, karikatür dışında şiirler, öyküyle, romanla tiyatroyla ilişkili gülmece... O zaman şöyle söyleyebiliriz: Yazının hangi dalları varsa, o dalların gülmecesi de var. İçinde gülmece olan roman gülmece romanı, içinde gülmecesi olan öykü gülmece öyküsü... Öyle ise, gülmeceyi yazının diğer türlerinden ayrı düşünemeyiz. Ve hatta şimdiye değin yapıldığı gibi, gülmeceye üvey evlât gözüyle bakamayız. Tabii, gerçek gülmeceye. Toplumu en fazla etkileyen gülmeceye üvey evlât gözüyle bakılmamalıdır. Çok sevindirici ki, yurdumuzda yeni yeni gülmece öyküsü yarışmaları düzenlenmekte. gazetelerin birçoğu hiç olmazsa haftada bir gün birer sayfalarını gülmeceye ayırmaktadırlar. Bu, yeni yeni gülmece yazarlarına

birer çıkış kapısı olacak, kendilerini topluma tanıtacaklardır. Gülmeceyi tekelinde sananlar için belki üzücü bu ama...

Derece alan öykünüz, «Gülmece, sahnenin dışında kalıp olaylara dışarıdan bakmaktır» görüşünü haklı çıkaran bir bakış açısıyla yazılmış. Ne dersiniz?

Algılama bakımından düşünebilirim bunu, örneğin, «Gecekondu» romanımda başkişiler olarak ablamı ve enişteni seçmiştim. Oysa ki, ben de onlar gibi gecekonduda doğmuş, gecekonduda büyümüştüm. Ama bizi, bizim gecekonduyu değil de, onları ve onların gecekondusunu yazdım. İnsan kendinden dışardaki bir yaşamı bir yazar olarak daha iyi algılayabiliyor, daha iyi değerlendirebiliyor. «Ben»den uzaksınız, o zaman, hatta duygularınızdan da. Duygulardan uzaklaştıkça daha gerçekçi ve gözlemci olabiliyorsunuz. Çünkü olayları kendinize göre değil, karşınızdaki kişilere göre yorumluyorsunuz. Yani topluma göre. O zaman ortaya toplumsallık çıkıyor. Gülmecenin de mutlaka toplumsal olması gerektiğini düşünürsek, sorunuzun yanıtı kendiliğinden ortaya çıkar. Derece alan öykümde bir başkişi yok. Binlerce, on binlerce başkişi var. İşkence görenler, dayak yiyenler, küfürlere boğulanlar, Anayasamız var, yasalarımız var, hükümetimiz var, insan haklarımız var, hakkını arayan var, ama hak veren yok. Hakkı kim verecek? Vatandaşın kendisi değil, hukuk verecek.

Sonucu nasıl karşıladınız?

Derece alacağımı umuyordum. Mutluyum. Ama beni daha çok mutlu eden şey, bugüne değin hiç adı duyulmamış arkadaşların derece almalarıdır. Bu ve tüm yarışmalarda derece alan arkadaşların gülmeceye katkıda bulunacaklarını düşünmek, bir gülmece yazarı olarak beni sevindirmektedir. Arkadaşlarımı candan kutlarım. İsterim ki, gülmece yepyeni beyinlerle yepyeni adlarla gelişsin. Bundan ötürü Milliyet Sanat Dergisi'ne teşekkür ederim. İki yeni imzayı bulup ortaya çıkardığı için. Saygılarımı sunarım.

(Milliyet Sanat Dergisi, 20 Şubat)

YARIŞMA ÜÇÜNCÜSÜ ATIF TAŞPINAR: «GÜLMECE, OLAYLARA DEĞİŞİK AÇIDAN, DÜŞÜNDÜREREK BAKAR»

Kısaca yaşam öykünüzü anlatır mısınız?

6 Temmuz 1936'da Ankara'da doğdum. İlk, orta ve lise öğrenimimi Ankara'da tamamlayarak, 1954 yılında A. Ü. Tıp Fakültesi'ne kaydoldum. 1960'da bu fakülteyi bitirdim ve aynı yıl Deri ve Zührevi Hastalıklar Kürsüsü'nde ihtisasa başladım. 1963'te Uzman, 1969'da Doçent ve 1975'te de Profesör unvanını aldım. Bu süre içinde, 1968 - 1969 yıllarında yedek subaylık görevimi Diyarbakır Askeri Hastanesi'nde Cildiye Uzmanı olarak yaptım. 1971 - 1973 yıllarında da Diyarbakır Tıp Fakültesi Deri ve Zührevi Hastalıklar Kürsüsü'nü kurarak, öğretim ile birlikte fakültenin idari görevlerinde çalıştım.

Halen, A. Ü. Tıp Fakültesi Deri ve Zührevi Hastalıklar Kürsüsü'nde öğretim üyesi olarak bulunmaktayım. Ayrıca fakültenin Lepra Eğitim ve Araştırma Enstitüsü'nün müdürlüğünü yapmaktayım.

Evliyim, biri erkek (1965), diğeri kız (1972) iki çocuğum var.

Gülmecenin tanımı?

Gülmece, kişiyi, kızarak ya da üzülerek değil, gülerek düşünmeye götüren, olayları ve kişisel bunalımları yumuşatarak yansıtan bir sanat türüdür. Kuşkusuz, Aristo'dan beri tüm insanların yaşantısına kimi zaman sözlü, kimi zaman yazılı ya da çizgili, daha sonraları da sinema ve televizyon yapımları olarak giren gülmeceyi bu şekilde kısaca tanımlamak oldukça güçtür. Aslında, gülmece için, «olaylara ve iç bunalımlarımıza daha değişik bir açıdan bakabilmek yollarını gösteren, belki bu olayları, aşırı kızgınlığımızı hafifleterek daha yumuşak karşılamamızı sağlayan bir anlatım şeklidir» diyebiliriz.

Gülmece öyküsünü diğer edebiyat türlerinden ayıran özellikler nelerdir?

Gülmeceyi yalnız edebiyat içinde ve edebiyatın bir türü olarak düşünmüyorum. Gülmece, tümüyle sanatın bir türü olabilir ancak. Gülmece filmi, gülmece oyunu, gülmece çizgisi (karikatür) gibi, gülmece öyküsü de olsa olsa, öykünün bir türü olabilir. Dolayısiyle gülmece öyküsü, öykünün tüm öğelerini taşır.

Ancak, olayları yansıtan görüş açısı bakımından ondan ayrılır. Anlatım tümüyle güldürüye dönük ve gülme/düşünme sürecini sağlayacak biçimdedir güldürü öyküsünde. Başından sonuna kadar olmasa bile, sonuçta bağlantı güldürü öğesi ile sağlanmalıdır. Ayrıca, güldürü öyküsünde, anlatım güldürü içinde eritilerek, acı gerçeği gülerek karşılamayı sağlamalıdır.

Sevdiğiniz yerli ve yabancı gülmece yazarları?

Mark Twain ve Cervantes.

Yerli tüm isimsiz sözlü ya da yazılı güldürüler yanında Hüseyin Rahmi Gürpınar, Neyzen Tevfik ve Aziz Nesin.

Gülmecede başarı hangi ölçütlere bağlıdır?

Konu aslında kişiye, ne kadar acı olursa olsun olayın, göremediği gülünç yanını gösterebilmektedir. Bu açıdan ele alındığında :

a. Gülmece yapıtının konusu güncel olarak yaşanan ya da yaşanma olasılığı yüksek bir olay ya da benzer olayların doğurduğu bir düşünce sistemi olmalıdır.

b. Öykü hiçbir şekilde kabalaşmamalı, anlatımdaki güldürü unsuru olarak kullanılmamalıdır. (Çeşitli hastalıklar, organ noksanlıkları ve benzerleri.)

d. Öykü, gülme uyarması yanında acı gerçeği taşımalı, fakat bunu daima yumuşatarak ve hissettirmeden verebilmelidir.

e. Öyküde, güldürü öğesi olarak kişinin algıları ön planda olmalıdır.

Olayları algılama şekli ve bunun çarpıcı yanları işlenmelidir.

f. Güldürü yapıtı az/öz olmalıdır. Güldürü öyküsü kısa olmalıdır.

g. Anlatım hızlı, tanımlar kısa ve geçişler kesin olmalıdır. Uzun bağlantılar güldürünün ana çatısını dağıtır, verilmek istenenin alınması güçleşir.

h. Güldürüde ana unsur, güldürü/üzüntü bağlantısıdır. Bu bağlantı, iç içe verilmeli, zıtlık yumuşak ölçülerde ortaya konmalıdır.

i. Güldürü yapıtı birtakım ufak güldürü öğelerinden oluşur. Bu ufak öğeleri, bir yapıt içinde birden fazla kullanmaktan kaçınmalıdır. Bir kez yakalanan güldürü öğesinin ikinci kez kullanılması dahi bıkkınlık verir.

Bütün bunları toplayacak olursak, güldürü yapıtı, kişiyi sıkmadan, olaylara ya da düşünce bunalımlarına başka bir boyut sağlayacak biçimde ve onu gülerek düşünmeye, dolayısıyle daha emin, daha rahat ve daha kesin karar sahibi olmaya götürecek şekilde planlanmış, okurken ya da seyrederken, sıkıntı ve bıkkınlık vermeyen eğitsel, düşündürücü ve üstelik bunları güldürerek yapan bir yapıt olmalıdır.

Edebiyatla uğraşınız ne zaman başladı?

Edebiyat, eskiden beri büyük zaman ayırmaya çalıştığım bir uğraştır. Giderek mesleki uğraşımın ağırlık kazanması, bu değerli uğraşa ayırdığım zamanı kısıtlamama neden olmakla beraber, fırsat buldukça yine yazmaya ve okumaya çalışıyorum.

Şimdiye kadar olan uğraşımı özetlemek gerekirse, edebiyatın değişik üç türü ile ilgilendiğimi söyleyebilirim. Bunlar; şiir, küçük öykü ve oyunlardır.

Şiirlerimin bir kısmı değişik dergilerde, bu arada özellikle 1954 - 1955 yıllarında bir yıl süre ile birkaç arkadaşla beraber çıkarttığımız «Yeni Kale» dergisinde yayımlanmıştır: Tümü baskıya hazır olup, pek yakında kitap olarak çıkarmayı düşünüyorum.

Küçük öykülerim ise yayınlanmamıştır. Sayıları pek çok olmamakla beraber genel olarak güldürü türünde mektup olarak yazılmıştır.

Oyunlar, küçük sahne oyunları, okul piyesleri ve özellikle radyofonik türdedir. Kitap halinde yayınlanmamıştır. Bir tanesi Ankara Radyosu'nda oynanmıştır.

Yayın hayatı ile ilgim şimdilik daha çok mesleki olmaktadır. Yılda 4 sayı çıkan «Lepra» dergisini yönetmekteyim. Pek çok tıbbi makalem yayınlanmıştır. Bir tane «Deri Hastalıklarında Ön Bilgiler» isimli kitabım vardır. Günlük gazetelerde, zaman zaman paramedikal ve medikososyal yazılarım çıkmıştır.

(Milliyet Sanat Dergisi, 20 Şubat)

AZİZ NESİN: «ÖDÜLLERİN YARARINA İNANIYORUM»

Doğan HIZLAN

— Sayın Nesin, Madaralı Ödülü ve ödül kazanan kitabınız «Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz» üzerine düşündükleriniz...

— Bildiğiniz gibi bu ödül yarışma sonu verilmiş değildir. Yani ben kitabımı, bu ödüle sokmak için göndermedim. Ödül verildiği zaman da ben yurt dışındaydım. Türkiye'ye gelince bu ödülü kazanmış olduğumu öğrendim. Ödül kazandığını bildiren telgrafta «Bürokrasiyi bu romanla yermiş olduğumdan» ödüle layık görüldüğüm bildiriliyor.

Bu kitabım koyun gibidir. Ben bundan çok para kazandım. Bu hikâyeyi 1948'de Harbiye Askeri Cezaevinde yazdım, ondan sonra radyo oyunu yaptım, 12 hafta Türkiye'nin bütün radyo istasyonlarında oynadı. Ondan sonra tiyatro eseri olarak dört beş tiyatro bütün Anadolu'da oynadı, ondan sonra televizyon filmi yapıldı. Ondan sonra çizgi roman olarak gazetede yayınlandı. Ondan sonra benim hiç görmediğim ve telif hakkını almadığım bir film yapıldı. Ondan sonra roman olarak tefrika edildi ve basıldı. Ondan sonra roman olarak tefrika edildi ve basıldı. Ondan sonra da ödül aldı.

Ağırlık noktası bürokrasinin yergisi.

— **Televizyona uyarladığınız zaman neleri düşündünüz?**

— TV için yazdığım zaman görüntüyü esas aldım. Olayları o zaman kamerayla düşünmek gerekiyor.

— **Evet ödül kazanan romanınızdan söz ediyordunuz?**

— Bu zaten çekirdeği gerçek bir olay. Cezaevindeki bir arkadaşımın başından geçmiş.

Bürokrasi Türkiye'ye özgü bir işlem değil. 20'den çok ülkede bürokrasi sanırım ki insanın insana güvensizliğinden doğuyor. Herhangi bir insanın işlemini güvence altına almak için başka bir insanın denetimine veriliyor, veriyorlar. Böylece birtakım masalar çıkıyor ortaya, o masadan o masaya herkes birbirini denetleyerek baremin en altındaki memurdan en yüksek memura kadar bu denetleme sürüyor.

Doğmadan önce anamızın babamızın nikâh kâğıdıyla başlıyor, sonra bizim nüfus kâğıdımızla başlıyor ve yaşamımız boyunca bu bürokrasi bizim yakamızı bırakmıyor.

— **Epey ödül aldınız. Ödüller üzerine ilginç düşünceleriniz vardır sanıyorum. Bir genel değerlendirme yapar mısınız? Ödüllerin yararları ve işlevi konusunda...**

— Benim Türkiye'de çok ödül aldığım sanılıyor. Oysa benim ödüllerim daha çok uluslararası. Uluslararası altı ödül aldım. Bunlardan dördü imzasız yapıtlarla girilmiş yarışmalardı. Ben ödüllerin yararlı olduğuna inanıyorum. Ayrıca ödüller hiç bir zaman haksızlıktan kurtulamaz. Bunu yazarın baştan benimsemesi gerekir. Bir yarışmaya giren yazar, çok doğal olarak kendi yapıtının katılan yapıtlar içinde en iyisi olduğuna inanmaktadır. Tersini düşünse yarışmaya girmez. Ama birincilik her yarışmada bir tanedir. Bu nedenle ödül alamayan yazar haksızlığa uğradığı sanısına kapılır. Bu çok insani duygudur bence. Bu durumdaki kimi yazarlar, uğradıkları haksızlığı protesto yoluna giderler, kimileri de haksızlığa uğradıklarına inanırlar ama seslerini çıkarmazlar. Oysa daha baştan haksızlığa uğranılacağını yazarın kabul etmesi gerekir. İster haksızlığa uğrasın ister doğru saptansın, sonuç olarak ödüllerin yararlı olduğuna inanıyorum. Çünkü her yazar yapıtının yaygınlık kazanmasını ister. Hatta istemiyorum diyenler bile bu duygularını ters uçta belirtmiş olurlar. Yaygınlık sağlayan yollardan biri de ödüllerdir. Çağdaşların yazarlar içinde iki türlüsünün ödüllere karşı olduğunu gördüm. Birisi kazanamadıkları için ve haksızlığı kabul etmedikleri için karşı olanlar, ikincileri de kazandıktan sonra ödüllerini küçümseyenler.

Genellikle genç yazarlarla daha yeni bir iki yapıt çıkarmış olanlar haksızlığa uğramaya hiç dayanamıyorlar. Bence bu da doğal, çünkü dünyanın her yerindeki genç yazarlar kalemi ele alınca kendisine rakip olarak ancak Shakespeare'i, Dostoyevski'yi, Çehov'u görür. Sonra sonra yazar boyunun ölçüsünü almağa başlar.

— **Aziz Nesin, geziden yeni döndünüz. Son çalışmalarınız ve yapacağınız geziler...**

— Dış gezilerden söz edeyim. Yerine başka sözcük bulamadığım için gezi diyorum. Bunlar gezi değil zorunlu görevler. Beni çalışmadan alakoyduğu için ve önleyemediğim için istemesem de yapmak zorundayım. Bunlar daha çok, Yazarlar Sendikasını ilgilendiren konularda çalışmalar oluyor. Floransa'da İkinci Avrupa Yazarlar Kongresine katılacağım Mayıs başında, üç arkadaşımla birlikte gideceğiz. Üçüncü Avrupa Yazarlar Kongresini İstanbul'da yapacağız. Bu tarihimizde, Türk yazarlarının ilk ulus-

lararası toplantısı olacak. Floransa'dan önce Berlin Üniversitesinin davetlisi olarak gitmek zorundayım. Dış gezilerde sendikanın gezi hakkını yönetim kurulundan hiç bir arkadaş kullanmamıştır. Şu anda bir roman üzerine çalışıyorum. «Birlikte Öldüklerim» adlı bir kitap yazıyorum. Bu, ölen yakın arkadaşlarımla olan ilişkileri anlatan bir kitap olacak.

(Cumhuriyet - 23 Nisan)

«En İyi Tiyatro Yazarı» Seçilen Bilgesu Erenus'la Bir Söyleşi

«HER TÜRKİYELİ GİBİ, TİYATRO YAZARI DA SİYASAL, EKONOMİK GÜÇLÜKLER İÇİNDE BUGÜN...»

Tanınmış tiyatro sanatçısı Avni Dilligil adına düzenlenen tiyatro ödüllerini kazananlar açıklandı. Yedi kişilik seçici kurul yılın en iyi oyun yazarı olarak «İkili Oyun»un yazarı Bilgesu Erenus'u seçti. Zeliha Berksoy ve Garanfer Özcan da en iyi kadın ve erkek oyuncular seçildiler. En iyi yönetmen ödülünü «Cesaret Ana»nın yönetmeni Bekian Algan, çevirmenlik ödülünü Nüvit Özdoğru, amatör tiyatrolar için konulan Jüri Özel Ödülü'nü ise Kadıköy Maarif Koleji kazandı.

Tiyatro yazınının sorunları üzerine kendisiyle konuştuğumuz Bilgesu Erenus, ödülü alırken şu konuşmayı yaptı: «Tiyatroda toplu yaratış sözkonusu. Bu da tiyatro sanatını öteki sanat dallarından ayıran en belirgin özellik. Onun için tiyatro sanatının çilesini çokça çekmişlerden, Avni Dilligil Usta'nın bu ödülünü ben kendi adıma almıyorum. «İkili Oyun»un iki oyuncusu Genco Erkal, Meral Onuktav, yönetmeni Macit Koper ve kurulduğundan bu yana ilerici, devrimci çizgilerinden hiç bir ödün vermemiş olan tüm Dostlar Tiyatrosu çalışanları adına alıyorum. Saygılar.»

SORU: Sanat yaşamınızdan söz eder misiniz?

BİLGESU ERENUS: Nerden nasıl bilemem ama, insanı, insan davranışlarını gözleme alışkanlığını epey küçük yaştan edinmişim ben. Kaç kez yakınlarımın, onları sessiz sakin seyretmemden tedirgin olduklarını bilirim. «Senin işin gücün yok mu,

sen işine gitsene» derlerdi ikide bir. Oysa çok yıllar sonra tiyatro sanatını uğraş edindiğime bakılırsa, ben pekâlâ de işimde gücümde sayılırmışım daha o zamandan.

Gerçekten de çok erken ve kısa bir dönem şiir ve öykü denemelerim sayılmazsa, yazma işine tiyatro ile başladım denebilir. İnsanı, insan davranışlarını, insanlar arası ilişkileri, gene insana anlatırken dolaysızdı tiyatro, insanla yapıyordu bu işi. Bunu kavradığımda tiyatroya sevgim, coşkum arttı. Sürekli oyun denemelerine giriştim.

İlk oyunumun sahnelenmesi 1973 yılına rastlar. Ankara Sanat Tiyatrosu ve «El Kapısı». Ardından 75'de Dostlar Tiyatrosu ve «Ortak». Sonra, 76'da gene Ankara Sanat Tiyatrosu ve «Nereye Payidar». 77'nin sonlarında ise, bu şimdiki «İkili Oyun». Dostlar Tiyatrosu'nca, Avni Dilligil Ödülü'nden önce, 1970 TRT Sanat ve Bilim Ödülleri Yarışması, Radyo Oyunları Başarı Ödülü, 1972' de Cumhuriyet Gazetesi «Yunus Nadi Armağanı», Kadın Erkek Eşitliği Makale Yarışması'nda ikincilik aldım.

SORU: Sizce Tiyatro yazarının başlıca sorunları, bugünkü ortamda, karşılaştığı güçlükler?

ERENUS: Her Türkiyeli gibi, tiyatro yazarı da siyasal, ekonomik güçlükler içinde bugün, Siyasal diyorum.. Çünkü nedense büyüklerimiz, kendilerini seyretmemizden pek hoşlanmıyorlar. Hele de gözlediklerimizi yazıya çiziye, söze döküp yaymaya kalktık mı, uyarıları, hiç de anamız babamızınki gibi bağışlamaya hazır bir tonda değil. Siyasal iktidar, yasalarla gözdağı veriyor insana (141 - 142 hâlâ çöreklenmiş oturur, düşünme ve yayma özgürlüğümüzün ortasında). Tiyatro yazarının ekonomik güçlükleri dedim. Devlet politikası olarak güdülen kapitalist yoldan kalkınma ısrarı ve kastı, tiyatro yazarını da geçinme sınırından çok uzaklara iteledi. Türk halkı gibi ucu ucuna yaşama savaşında Türk tiyatro yazarı da. Mesleğinden gelme sorunlar, telif hakları meselesi, vergi bağışıklığı oranının düşüklüğü de işin cabası.. Hal böyle iken, nedendir pek anlıyamıyorum, bazı tiyatro yazarlarımız bir başka şarkı tutturuyorlar ortalık yerde, gözleri kapalı biçimde «Neden hep şu tür oyunlar oynanıyor da bu tür oyunlar oynanmıyor, neden hep şundan oynanıyor da bundan oynanmıyor, oyunum kayboluyor, oyunum tozlanıyor, üstelik bu da şöyle söylüyor falan filan.» Bu hedef saptırmacasından anlayan ya da anlamayan beri gelsin.

Türkiyeli ilerici, demokrat, tiyatro yazarının en beklemesiz sorunu örgütlü savaşımda bir an önce yerini alması. O zaman bu denli iç paralayıcı, kişisel sıkıntılarından da kurtulmaları mümkün.

SORU: Tiyatro yazarlığı bugün hangi aşamada?

ERENUS: Toplumumuz bir geçiş döneminde. Yıllardır, bir doğum sancısı çekiliyor. Bu durumda, tek başına kavranılması güç nice şey, ortak bir çalışma ile seçilir, görülür, üstesinden gelinir olmakta. Tiyatro sanatının özüne yakışır bir iş bu «ortaklaşacılık». Korkulası bir yanı yok. Tiyatro yazarlığının dünyanın ve bizim halimizden kaynaklanan bu aşamasından ürküp, epeydir ürün vermeyen usta yazarların bilgi ve deneylerini bu yönde akıtmalarının zamanı geldi de geçiyor. Tiyatromuza yeni gelecek yazar arkadaşların, bu aşamada, böylesi bir yazar alınganlığı, böylesi bir şartlanmadan tümüyle uzak olacaklarını düşündükçe ne seviniyorum. Türk sahnesi adına tabi.

SORU: Geçtiğimiz tiyatro dönemini nasıl değerlendiriyorsunuz?

ERENUS: Tiyatrocular ortak sorunlarını birlikte çözmek için bir adım attılar. Tİ-SAN umutlu bir iş. Sonra toplumsal gelişmenin gerisinde kalmayan, çağımızda, günümüzde yaşamının bilincini, sorumluluğunu edinmiş tiyatrolar, bastıran her türlü güçlüğe karşın gene dimdik ayakta, ötekiler birer birer batıyor
Daha ne istenir, bundan iyisi can sağlığı.

SORU: İkili Oyun'un bu denli ilgi görmesini neye bağlıyorsunuz?

ERENUS: Devrimci, ilerici tiyatrolar ve seyircisi, bir dönem elle tutulur, gözle görülür bir coşkuyu yaşadılar. Her ikisini de kuşatan siyasal, ekonomik güçlüklerden kurtulup da bir araya gelişlerinin coşkusuydu bu ve yerden göğe kadar haklı.. Oysa bir başkaları bunu sebep edip içlerinin karasını dolaştırıyordu sağda solda, «Tiyatro ölüyor, slogan modası aldı yürüdü diye.» Onlar görmez duymaz, yalnızca yakınırken, devrimci tiyatro ile seyircisi başka bir aşamaya girmişti bile. Coşku elbet gene yerli yerindeydi, ama bu kez ortak bellenenlerin tekrarı yerine, karşıtlıkları daha net görme, gösterme kaygusu yer almıştı her ikisinde de. Bilerek bilmeyerek, «İkili Oyun» böylesi bir dönemine

rastladı Türk tiyatrosunun. Doğrusu ya, bu oyunu yazarken, zamanlama olarak ben biraz ürkmedim değil. «Ya daha erkense diye.» Oysa «Dostlar Tiyatrosu» günüdür, tam zamanıdır diyerek yüreklendirdi beni. Haklıymışlar da. «İkili Oyun»un bunca konuşulup tartışılmasının nedeni bu bence.

Bu kocaman nedenin yanısıra tabi bir de Macit Koper'in seyirciyi öz hesaplaşmaya iten yönetimi, Genco ve Meral'in akla ve yüreğe işleyen usta oyunları söz konusu. Onları her seyredişte gerçek oyunculuğun gücüne saygım bir kez daha artıyor.

(Politika - 10 Mayıs)

BARAN: «SAİT FAİK SIRADAN İNSANLARIN OLUŞTURDUĞU DÜNYAYA AŞIKTIR»

Salim ALPARSLAN

İlk hikâye kitabınız «Haziran» Türk Dil Kurumu Ödülü'nü kazanmıştı. O kitaptan bu yana hikâyeciliğinizdeki değişme ve gelişmeler konusunda söyleyecekleriniz.

Hikâyeciliğimde, ilk kitabımdan bu yana sözünü etmeğe değer gelişme ve değişmelerin olduğunu sanmıyorum. «Haziran», ilk kitabım olmasına karşın bir gençlik ürünü değildir. Çünkü belli deneyimleri yaşadıktan sonra, belli bir dünya görüşünü —gerekli esnekliği de koruyarak— edinebildiğim bir yaşa geldikten sonra yazmağa başladım. Bu yüzden aradan geçen zaman içinde olsa olsa daha kolay yazma alışkanlığını edinebilmişimdir ancak. «Haziran» ve «Anaların Hakkı» arasında büyük bir ayrım yoktur gibime geliyor. Bu iki kitaptan birbirine yakın hikâyeleri toplayıp bir bütün oluşturmağa çalıştım. «Anaların Hakkı»nda «Haziran»dakilerden önce yazılmış hikâyelerin de yer alması bunu gösterir. Gene de kendi hakkımda konuşurken, yanılma payını saklı tutuyorum.

Bu yıl ödülünü kazandığınız Sait Faik'in Türk hikâyesi içindeki yerini nasıl belirleyebilirsiniz?

Sait Faik, Türk hikâyeciliğinde büyük bir olgu olarak karşımıza çıkar. Hikâyeciliğimizin çizgisinde bir basamak, aşama değil. başka hikâyeciler söz konusu olsaydı, uzun yıllarda başarı-

lacak büyük bir sıçrama, şahlanmadır. Öncülere gerek duymayan, ardıllarını getiremeyen büyük bir kişiliktir o; tüm savrukluğuna, özensizliğine karşın, dokusunu, yalnız hikâye yapısını değil, Türkçe'nin cümle yapısını bile değiştiren bir ustadır.

Konulara getirdiği değişiklikler neler olmuştur?

Sait Faik küçük adamı, herhangi bir insanı ön plana çıkarmakla da bilinen hikâye konusuna değişiklik getirmiş, değişik bir dünya görüşünü savunmuştur. Ondan önce küçük adam, toplumun ön plandaki kişilerinin karşısındaki ezikliği, itilmişliği, çaresizliğiyle verilmişti hep. Sait Faik'se küçük adamların, sıradan insanların oluşturduğu dünyaya âşıktır. Acılar, sıkıntılar, öte yanda güzellikler, sevinçlerle dolu küçük adamların dünyasından ayrılmak istemez. Her türden, her şeyle bir arada bulunmanın zorunluğu, dünyanın ufuklarını sonsuzlaştırmış, hayatın sınırlarını alabildiğine genişletmiştir. Dünyayı yaşamağa değer kılan, mutluluk değil, olanakların çeşitliliği, hayatı değiştirme olasılığıdır. Üstün insana gerek yoktur artık. İnsan dünyası içinde insana her şey verilmiştir; gözyaşı, ter, acıyla birlikte her şey... Yaşamak, günün oluşturduğu yeni değerlere göre görev üstlenen üstün nitelikli insanın değil, küçük adamın onurlu savaşıdır artık.

Kadın yazarlarımız diye bir ayrım yapılıyor...

Kadın yazar diye bir ayrım yapılması, genellikle yanlış sayılabilir. Ne var ki, özellikle 1970'den sonra hikâye yazanların çoğunu kadınlar oluşturuyorsa, o zaman hiç değilse bu olgu üzerinde düşünmek gerekir. Belki de bu, Cumhuriyet ile birlikte kadının kazandığı hakların, kısacası yasama organlarının kadına tanıdığı hakların, yaşayarak, savaşımını vererek yeniden kazanılmasının doğal sonucudur.

Kadın yazarların yazınımıza nasıl bir katkısından söz edilebilir?

Şöyle yanıtlayayım: Kadın bilincine vardığı özgürlüğünü, cinsel varlığını, cinsel varlığının yanında insan varlığını, erkeğe göre farklı olan duyarlığını yazarak aktarmak, anlatmak, ortaya koymak istemekle, yüzyıllar süren suskunluğuna son vermiştir. Bu edebiyatımızda ayrı bir bölümdür.

Hikâyeciliğimizin son on yılındaki konumu, belirgin noktalarıyla nelerdir?

1965 yıllarında Papirüs Dergisi Türk hikâyesindeki bunalımı, bu bunalımın nedenleri üzerinde bir açık oturum düzenlemişti. Aradan beş yıl geçti; birbiri ardı sıra yeni hikâye kitapları yayınlanmağa başladı. Son on yılda hikâye gittikçe yükselen bir gelişim çizgisi göstermiştir. Bu gelişimin en belirgin özelliği, hikâyenin gerek öz, gerekse biçim yönünden sunduğu zenginlik ve çeşitliliktir. Hikâyedeki gelişim, araştırma yenilenme çabası henüz sona ermemiştir. Günümüz Batı edebiyatında fazla önemsenmeyen hikâye, Türk edebiyatında daha uzun süre önemini ve kazandığı haklı yeri sürdüreceğe benzer.

(Cumhuriyet - 20 Mayıs)

SELÇUK BARAN

Öykü anlayışınızı kısaca açıklar mısınız?

Öykü anlayışımı, yıllar önce okuduğum ve kime ait olduğunu unuttuğum şu tanımla belirlemek isterim: Pencereden bakıyorsunuz; bir adam köşeyi dönüyor, sokağınızdan, pencerenizin önünden geçiyor, öteki köşede gözden yitiriyorsunuz onu. İşte öykü, sokağın iki ucu arasında adamın geçip gidişini anlatır. Adamın ilk köşeyi dönmeden önceki durumu da, öteki köşeyi döndükten sonra başından geçenler de artık sizi ilgilendirmez.

Bu sınırlama öykünün hassas dengesini oluşturur. Yalnız biçim yönünden değil, öz olarak da aynı hassas dengeden söz edebiliriz. Öykü, karmaşık sorunlar, fazla kişi, sert bildiriler kaldırmaz. Yazar, anlatacağı şeyi çok iyi bilmek ve sınırlamak zorundadır; romandaki gibi bir kendiliğinden akışa kaptıramaz kendini. Öykü bir bakıma fazlalıkların ayıklanması, atılmasıdır da diyebiliriz.

Bu anlayış çerçevesinde öykü dünyanızda yaşattığınız kişilerin ortak özellikleri üstüne ne dersiniz?

Öykü anlayışımın, yaşattığım kişilerde ortak özellikler yaratması, şu yönde olabilir: Kapının önünden geçen ve çok iyi tanımak fırsatını bulduğum kişiler, genellikle küçük burjuvalar-

dır; kendi bakış açımla görebildiğim kadarıyla, kavradığım boyutlarıyla anlatabilirim onları. Bu yüzden yeni öykü konuları, yeni kişiler aramak için, bir turist tavrıyla ne köylere, fabrikalara gitmeye, ne de büyük kapital sahipleriyle tanışmağa kalkıştım. Günlük yaşantımın, çevremin dışında kalan kişileri, birlikte duyma, düşünme ya da somut bir karşı koyuş biçimiyle yaşantıma sokamadığımdan, (salt gözlem yoluyla insanları tanımayı, olayları kavramayı da kabul etmediğimden) öylkülerimde anlatmamayı yeğledim.

Bu kişilerin duyarlıklarını, umutlarını, acılarını... yansıtmaya özel bir önem verdiğiniz anlaşılıyor. Bireysel (ya da insansal) olanın bu yolla aktarılması toplumsal yaşantıyı, toplumsal gerçekliği ortaya koymakta nasıl bir işlev yükleniyor?

Toplumsal olan, hiçbir zaman insandan soyutlanamayacağından, insansal olanı anlatmak, aynı zamanda toplumsalı anlatmanın da bir yoludur. İnsansal olan anlatılırken, toplum içindeki insan anlatıldığından, toplumsal yaşantı kendiliğinden ortaya çıkar. Bireyciliği içine kapanmış bir münzevi anlatılırken bile (eğer o kişi bir Robinson Crusoe değilse) münzevilik bir bakıma topluma karşı bir tavır olduğundan, gene toplumsal yaşantının bir kesiti ister istemez verilmiş olur.

Roman da yazdığınıza göre, romanla öykü arasındaki ayrım üzerine görüşünüzü sorabiliriz...

Batı dillerinde tarih ile öykü aynı anlamda kullanılmaktadır. Almancada 'geschicte', Fransızcada 'histoire' sözcüklerinde olduğu gibi... İngilizcedeki 'story' sözcüğü, tarih anlamındaki history'den gelmiş olmalı. Bizde hikâye ile aynı kökten gelen 'tahkiye' sözcüğü ise olmuş bitmiş bir olayı anlatmak demektir. Öyleyse, öyküde olmuş bitmiş bir olay, hiç değilse tamamlanmış bir durum, romanda ise süreklilik vardır. Roman sona erdiğinde yalnızca yazarı tarafından bitirilmiştir; okuyucu içinse devam eder. Romandaki zaman düşüncesi bağıntılıdır. Romanın yaşamlan zamana egemen olabilmesi, ondaki zaman kavramının yazarı tarafından yaratılmış görece bir zaman kavramı oluşundandır. Jean Paul'ün tanımıyla «içinde bulunulan zamanın düpe düz aynası değil, olmayan zamanın büyülü aynasıdır» roman.

Öte yandan öykü olmuş bitmiş bir olayın çözümlenmesidir.

Roman anlatılmak istenenlerin, büyülü aynaya yansıyanların bileşimidir, sentezidir.

Gene de bu ayrımlar kesin değildir. Bilerek yarıda bırakılmış, okuyucunun yargısına, sürdürmesine bırakılmış öyküler olduğu gibi, çok uzun bir öyküymüş duygusunu veren romanlar da vardır. Roman, kesin bir bileşime varamadan, bir dizi çözümlemeden oluşabilir; önemsiz de olsa küçük bir bileşimi içeren öykü yazılabilir.

Yayınlanmamış çalışmalarınızdan söz eder misiniz? Roman mı, öykü mü ağır basıyor?

Elimde yayıma hazır bir öykü kitabı, bir roman, yayımcıda sıra bekleyen bir romanım, üzerinde çalıştığım bir başka romanım var. Ama öyle sanıyorum ki, bundan sonraki çalışmalarımda öykü ağır basacak. Şu sıralarda yeni bir dizi öykü denemesine başlamış bulunuyorum.

(Milliyet Sanat Dergisi - 22 Mayıs)

ÖZYALÇINER: «SAİT FAİK'İN HEMEN BÜTÜN ÖYKÜLERİNDE TOPLUMSAL ÇELİŞKİLER SERGİLENİR»

Kemal ÖZER

Gözleri Bağlı Adam'daki kimi öykülerde Amerikan üslerine ilişkin yaklaşım okurun dikkatini çekiyor. Bunları işlerken öykücü olarak altını çizmek istediğin şeyler neydi?

Amerikan üslerinin bulunduğu yörelerin halkı üslere karşı değil. Amerikan üslerinin kurulu olduğu yerlere kazandırdığı olanaklar yüzünden hoşnut bile onlardan. Nasıl hoşnut olmaz? Önce iş olanağı doğuruyor üsler. Yapım sürecinde olsun, çalışma boyunca olsun, her türlü işçilik geçerlilik kazanıyor. Evlerin kiraları Amerikalılar yüzünden birkaç kat artıyor. Çarşı, pazarda fiyatlar yükseliyor. Amerikan eskileri, dökuntü giysilerden konserve tenekelerine, pis kavanozlara kadar halkın Amerikan eşyası kullanma özentisini körüklüyor. Amerikan üssünün kurulu olduğu yerlerde çevredeki kara yollarının genişlemesi, işleklik kazanması yeni bir canlılığa yol açıyor. Bütün bunlar yöre halkını Amerikan hayranlığına kadar sürüklüyor. Ekonomik

abluka dolayısıyla halk siyasal ablukanın korkunçluğunu göremiyor. Türkiye'nin Amerika'ya bağımlılığını ayırdedemiyor. Türkiye'nin Amerika'ya bağımlılığında da durum aynı değil mi? Ekonomik abluka dolayısıyle siyasal ablukayı bütün çıplaklığıyle göremeyişimizi «Gözleri Bağlı Adam»da anlattım. Ekonomik ablukanın nasıl bir siyasal bağımlılığa neden olduğunu da Tutsaklar'da belirtmeye çalıştım. Üs çevresinde yaşayan bu insanların çelişkileri, bugünkü koşullar altında, ülkemizin de çelişkileridir. Silah ambargosunun kaldırılıp kaldırılmaması tartışmalarının yoğunlaşması bunun somut bir örneği değil midir?

Kitapta dikkati çeken bir başka yan da 12 Mart dönemiyle ilgili güncel ve siyasal olaylara yöneliş. Bu tür öykülerde herhangi bir güncel olayı yazıştan daha değişik davrandığın, bildiri iletmede özel bir tavra yer verdiğin söylenebilir mi?

Gözleri Bağlı Adam'da yer alan öyküler genelde sosyal. politik öykülerdir. Hem 12 Mart döneminin bunalımlı ortamını anlatırken, hem de Amerikan üslerinin ülkemizdeki varlıklarının çelişkisine dikkati çekmek isterken iletmek istediğim tek bir bildiri vardı : Baskı, zulüm ve sömürüye karşı çıkma. Bağımsızlığımızı ve özgürlüğümüzü hem içeriye, hem dışarıya karşı savunarak herkesin dost ve kardeş olduğu sömürüsüz, eşitçi, barışçı mutlu bir dünyanın kurulmasına halkımızı omuz vermeye çağırma.

Dükkân öyküsündeki değişik bakış, mizah öğelerine yer veren anlatım senin sanatında yeni bir yönelişin belirtisi sayılabilir mi?

Benim öykülerimde mizah öğesi öteden beri vardır. Oykünün bütününü kapsamasa da belli bir bölümünde genellikle yer alır mizah. Kara mizah dediğimiz türden olan bu yöneliş traji - komik ögeleri içinde taşır. İlk kitabım «Panayır»ın sonundaki Cam Bardaklar öyküsü tipik bir kara mizah öyküsüdür. Toplumsal taşlamanın yer aldığı Sur kitabımın ilk öyküsü Adam Konuşacak da öyle. Yer yer gerçeküstücü anlatımın yer aldığı kimi öykülerimde mizah yine vardır. Yağma'daki Pazar Gezintisi öyküsünü başlı başına mizah hikâyesi saymak gerekir. Yıkım Günleri kitabımın Yıkım Günleri öyküsündeki yıkım işi mizahi bir anlatımla verilmiştir. Bütün bunlar, Gözleri Bağlı Adam'daki Dükkân öyküsünde tam bir somutlukla bütünsellik kazanmıştır. An-

latım yönünden gerçekçi bir anlatımı yeğlemesi, öz yönünden de çarpık kapitalizmin eleştirilmesiyle.

Sait Faik, bugüne değin yapılan değerlendirmelerde kimi sol yazarlarca toplumcu edebiyattan dışlanmak istendi. Buna karşılık kimi bireyci yazarlar da onun belli türde öykülerini temel aldılar. Sait Faik'i değerlendirişte doğru tutum ne olmalı sence?

Bence Sait Faik'in değerlendirilmesinde, düşülen bir yanlış var. Sait Faik'ten, öykülerindeki toplumcu öğeler bakımından ya çok şey bekleniyor, ya da bu yönü büsbütün yok sayılıyor. İşin doğrusu ne biri, ne de öteki. Toplumsal çelişkilerin sergilenmesiyle Sait Faik'in hemen bütün öykülerinde karşılaşılır. Yoksul semtlerin ve yoksul insanların anlatıldığı bu öykülerde bu tür çelişkilerin olması kaçınılmazdır. Sait Faik bu çelişkileri bile bile sergiliyordu. Ama çelişkilerin nedenleri konusunda bir çözümlemeye gitmede, bu konuda derinlemesine bir açıklama getirmede eksiklerden sözedilebilir Sait Faik'in öykülerinde. Bu da Sait Faik öykücülüğünün anlatım yönünden biçimci olmasına bağlanabilir. Yoksa Sait Faik öykücülüğünü toplumcu öğelerden soyutlamaya neden olmaz.

(Cumhuriyet - 20 Mayıs)

ADNAN ÖZYALÇINER

Yirmi beş yıldır öykü yazıyorsunuz. Bugünkü öykü anlayışınızla geride kalan 25 yılın çeşitli evrelerini nasıl değerlendirirsiniz?

İşime öykü ile başladım. Öyküyle de sürdürüyorum. Başlangıçta gerçekçi bir anlayışla işe girdim. O yıllarda Mahmut Makal'ın «Bizim Köy»ü yeni çıkmıştı. Güncel bir olaydı. «Köyün açıklanacak notları olur da, köy kadar geri kalmış durumdaki yoksul mahallelerin notları olmaz mı?» dedim kendime. İlk yazılarına adını veren «Kenar Mahalleden Notlar» böyle doğdu. Mahalle yaşantısını, bu yaşantı içindeki çelişkileri konu alıyordum. Sait Faik şiirselliği, Orhan Kemal gerçekçiliğinden etkilenilmiş öyküler yazdım. İlk yılların bu gerçekçiliği bilinçli bir gerçekçilik anlayışından kaynaklanmamıştı. Beni etkileyen kenar ma-

halle yaşantısı ile etkisinde kaldığım yazarlara benzemenin verdiği bir gerçekçilik anlayışındaydım. Onun için gerçekçilikten gerçeküstücülüğe yer yer de varoluşçuluğa varan bir çizgiyi izledi öykülerim. Yalnız bütün bunlar benim öykücülüğümde biçimsel bir tavırdı. Öz yönünden kenar mahalle insanları, toplumsal ve ekonomik çelişkiler karşısında insan öykülerinin konusu olmakta devam etti.

Bugün toplumcu gerçekçi bir anlayışı sürdüren öyküler yazıyorum. Baştan beri doğru olarak yakaladığıma inandığım özü uygun bir biçim içinde vermeye çalıştığım kanısındayım.

Öyküde direnen bir yazar olarak bu türün en belirgin özelliklerini, öykünün romandan hangi yönleriyle ayrıldığını belirtebilir misiniz?

Öykünün en belirgin özelliği bence, içinde büyük yoğunluk taşıyan bir yazı türü olmasıdır. Bu yoğunluğu bir yanıyla şiirdeki yoğunluğa da benzetebiliriz. Öykünün örgüsü sık, romanınki seyrektir. Öykü, romandan daha biçimcidir. Biçimdeki en küçük bir aksaklık hemen göze çarpar. Öz yönünden de öykü kesin, açık, belirli bir bildiri sunmak zorundadır. Bu gerçekçi öykücüler için böyle olduğu gibi, gerçeküstücülükten, varoluşçuluktan, bunalımcılıktan ve belirsizlikten yana olan öykücüler için de zorunludur. Çünkü belirsizliği bile öykü yazarı belirli bir anlatımla kesin ve açık olarak ortaya koymakla yükümlüdür. Yoksa iyi bir öykü yazmış olamaz. Bizde yazış biçimi en dağınık diye bilinen Sait Faik, öykülerinde fazlalıklara en az yer vermiş bir yazardır.

Ayrıntının önemi nedir? Sizce vazgeçilmez, onsuz olunmaz bir öğe midir ayrıntı?

Ayrıntı, olayı bütünleme açısından önemlidir. Öykünün, yerini, sürecini, duygusal ortamını ayrıntılar belirler. Öykü etkileme gücünü ayrıntılardan alır. Belirli ayrıntılara basarak olayın bütününden çıkarılacak bildiriyi daha da etkinleştirebilirsiniz. Görüntüsel bir izlenim bırakabilir bu okurda. Bildiriye bağlı olarak unutulmasını istemediğiniz sahneler olabilir. Onu unutturmamak için, belleklere kazımak için ayrıntı yararlı bir öğedir. Konu dışı, olayı bütünlemeden uzak ayrıntı yararsızdır. Öyküye şiirsellik katmak için kullanılan bir ayrıntı demek istiyorum örneğin.

Öykülerinizle okura iletmek istediğiniz nedir? Düzenin eleştirisini yaptığınız söylenebilir mi?

Eleştirel öyküler yazdığım kuşkusuz. Bir ülkede düzen bozuksa, yani milyonlar aç, eğitimsiz bırakılırken mutluluğu belli azınlık tekelinde tutuyorsa eleştirim bu bozuk düzene yönelecektir elbet. Ama bozuk düzenin, ya da düzenin eleştirisi soyut bir kavram. Bozuk düzene neden olan kimlerdir, bozuk düzeni yaratan koşullar hangileridir? Önemli olan bu bence. Önce bunların açıklıkla bilinmesinde, ortaya konmasında yarar var. Sonra bu bozuk düzeni yaratan koşulların ortadan kaldırılması için neler yapılması gerektiği açıklanmalıdır. Ben öykülerimde baştan beri günlük yaşantılarımızdan, günlük yaşantımızın çarkı içindeki insanlardan yararlandım. Onları öyküledim. Günlük yaşantı çarkı içindeki insanı öykülerken siyasal, toplumsal, ekonomik çelişkileri sınıfsal açıdan iletmeye çalışıyorum. Düzeni şikâyet etmekten çok, değişmesinin gereğini vurgulamayı amaçlıyorum. Öykülerini anlattığım insanların mutlu olabilmesi, dünyada kardeşliğin, barışın, dostluğun egemen olması, özgür ve bağımsız olmamız hep buna bağlı.

(Milliyet Sanat Dergisi - 22 Mayıs)

SAİT FAİK ÖDÜLÜ ALAN ADNAN ÖZYALÇINER İLE SAİT FAİK ÜZERİNE BİR SÖYLEŞİ

SORU : Sait Faik üzerine son yıllarda çeşitli tartışmalar yapıldı. Son günlerde de «Sait Faik toplumcu gerçekçidir, değildir» tartışması yapılmaya başlandı. Sait Faik Ödülü sahibi olarak, bu konuda görüşünüz nedir?

ADNAN ÖZYALÇINER : Sait Faik'i toplumcu gerçekçi, asıl adı ile söylersek, sosyal realist saymak yanlış olur. Ama bu hiçbir zaman Sait Faik'in toplumcu olmadığını, gerçekçi olmadığını kanıtlamaz. Sait Faik gerçekçi bir yazardır. Çünkü yaşadığımız dünyanın çağdaş sorunlarını gerçekçi bir gözle aktarmıştır. Toplumcudur. Toplumumuzun ekonomik, toplumsal çelişkilerine hikâyelerinde yer vermiştir. İnsan toplum ilişkilerinde yoksul insanlardan, işçilerden yanadır Sait Faik. Sorunları

deşmiştir. Ezilen, horlanan, sömürülen insanlardan sevgiyle, sevecenlikle sözetmiştir. Ama bu insanların içinde çırpındığı sorunları derinlemesine incelememiştir. Nedenlerine, daha doğrusu neden sonuç ilişkisine inmemiştir. Sait Faik'in anlatım özelliği, hikâyemize getirdiği biçimsel yenilikler, öz yönünden işaret etmek istediğim derinleşmeye engel olmuştur kanımca. Ama Sait Faik hikâyesi, olaylara ve insanlara yaklaşımında toplumcudur. Gerçekçi bir tavır içindedir. Sait Faik, elbette bir Sabahattin Ali değildir. Ne var ki çağdaş hikâyeciliğimize önemli katkıları olan iki hikâyecimizden biridir. Çünkü Sait Faik, Sabahattin Ali'nin yaşdaşıdır. Sabahattin Ali'nin hikâyeciliğimize özde getirdiği aşamalara Sait Faik biçim ve anlatım yönünden önemli katkılarda bulunmuş bir yazarımızdır. Sait Faik ve Sabahattin Ali vazgeçilmez iki usta hikâyecimizdir. Ben, öyle anlıyorum bunu. Kuşağımın alacağı dersler vardır ikisinden de.

SORU: Sait Faik'ten etkilendiniz mi?

ÖZYALÇINER: Kuşkusuz Sait Faik'ten etkilendim. Yalnız bu etkilenme Sait Faik biçimi hikâyeden etkilenme anlamında anlaşılmamalı. Beni etkileyen Sait Faik'in anlattığı insanlar, İstanbul'un yoksul mahallelerinin insanlarıdır. Çünkü onlar, benim de doğup büyüdüğüm, aralarında yaşadığım insanlardır. Kenar mahalle insanları. Ben kenar mahalle insanlarını yazarken, Orhan Kemal'den de etkilendim. Sait Faik etkisi benim kuşağımın yazarları için kaçınılmaz bir etkidir. Yalnız bende değil, bütün bir 1950 kuşağında, kıyısından bucağından Sait Faik etkisi görülebilir. Bu kaçınılmaz bir sonuçtu. Çünkü o yıllarda hem Sabahattin Ali, hem de Nâzım Hikmet yasaktı. Sanırım bu durum, sözünü ettiğiniz etkilenme olayını açıklamaya yeterlidir. Sait Faik etkileyici bir yazardır. Sait Faik'ten etkilenmekten korkmamak gerekir. Ne var ki bu etki körü körüne durağan bir etkilenme olmaktan çok, ileriye dönük bilinçli bir etkilenme olmalıdır. Hikâyeciliğimizdeki gelişme açısından bunun olumlu bir etkilenme olduğunu söyleyebilirim.

SORU: Sait Faik'in günümüzde önemi sizce nedir?

ÖZYALÇINER: Etkilenme konusunda bunu da açıkladım sanırım. Sait Faik, Ömer Seyfettin'den sonra, yaşdaşı Sabahattin Ali ile birlikte hikâyeciliğimizin önemli basamaklarından biridir. Bu açıdan bakılınca Sait Faik'i tümden yadsımak yanlıştır. Sait

Faik'in hikâyesi, barışın, kardeşliğin, dostluğun, eşitliğin savaşımının verildiği bir dünyada yaşayacaktır. Bugün de yaşadığı gibi.

SORU: Türkiye Yazarlar Sendikası Genel Sekreteri olarak, Sait Faik'in daha çok yaygınlaştırılması ve tanıtılması için ne gibi çalışmalar yapmayı düşünüyorsunuz?

ÖZYALÇINER: Sait Faik, ilk olarak bu yıl halkın arasında anıldı. Sait Faik Hikâye Armağanının ödül töreni ilk olarak bu yıl kapalı salonlardan, havasız yerlerden kurtarıldı. Kültürel ve sanatsal bir eylemi olmayan eski ödül törenleri bu yıl, Sait Faik'in kişiliğine yakışır bir biçimde Burgazada'da halka açılarak sanatsal ve kültürel bir eylem biçimine dönüştürüldü. Darüşşafaka Cemiyetiyle TYS'nin işbirliğinde girişilen bu eylem, ilerki yıllarda daha geniş yankılar uyandıracaktır sanırım. Başlangıç, olumlu oldu. Böylece, ödül töreninin yanısıra, asıl Sait Faik'in kişiliği, sanatı yetkili konuşmacılarla halka duyurulmuş oldu. Bence bu girişim, Sait Faik adının ve hikâyemizdeki yerinin yaygınlaştırılmasında bir başlangıç olarak önemlidir. Bu konuda Darüşşafaka Cemiyeti ile TYS'nin eylemine katkıları bakımından Burgazada muhtarı ve ihtiyar heyetinin büyük yardımları olmuştur.

Bundan sonra yapılacak ilk iş, Sait Faik'in evinin onarılması ve müze olarak daha çok işlerlik kazandırılmasıdır. Bu konuda sendika olarak Sait Faik müzesinde konuklara verilmek üzere, Sait Faik'le ilgili bir broşür bastırılmasına önayak olmak düşünülebilir. Yerli ve yabancı gezginler, adaya geldiklerinde bu kültür evinden gerekli yararlanmayı sağlayabilirler. Ayrıca Sait Faik'ten yapılmış seçmelerin yer aldığı Sait Faik Evi'nde satılacak yabancı dilden bir kitap da düşünülebilir. Sait Faik'i anma toplantılarının ve ödül törenlerinin ilerki yıllarda hikâye ve hikâyecilik tartışmalarının ağır basacağı bir forum durumuna getirilebilmesi de önerilerim arasında yer alabilir. Bu forum önce yerli, sonra da uluslararası bir duruma getirilebilir. Böylece Sait Faik'in anısı ve adı çevresinde Türk edebiyat ve kültürünün ülke çapında ve dünyada duyurulması, yaygınlaştırılması olanağı elde edilmiş olur.

(Politika - 27 Mayıs)

«SAİT FAİK HİKÂYE ÖDÜLÜ»NÜ KAZANAN ADNAN ÖZYALÇINER İLE BİR SÖYLEŞİ

SORU: Son günlerde Sait Faik'in toplumcu gerçekçi olup olmadığı konusunda yapılan tartışmalara ne diyorsunuz?

ADNAN ÖZYALÇINER: Sait Faik'in toplumcu gerçekçi olup olmamasından çok, öykülerinde toplumsal konuların ne ölçüde, nasıl yer aldığına bakmak gerekir. Sait Faik, Sabahattin Ali, Orhan Kemal gibi yazarlarımızdan kaynaklanan gerçeği yorumlamada bugün ulaştığımız toplumcu gerçekçi anlamında bir yazar değil. Ama aynı Sait Faik, insanın toplum içindeki çelişkilerini gerçekçi bir bakışla ustaca vermiş bir yazarımızdır. Doğa - insan, toplum - insan ilişkilerinde sömürülen, horlanan insandan yana çıkmıştır. Eşitliğin, özgürlüğün, sevgi, kardeşlik ve arkadaşlığın egemen olduğu bir dünyayı savunmuştur. Parababalarını kınamıştır. Borsalara karşıdır. Kelepçesiz, hapisanesiz bir dünya özler. Yoksulcan yanadır. Barışçıdır. Yaşanası, güzel bir dünyada sevginin de, ekmeğin de eşitçe bölüşülmesini ister. Bütün bunları anlatırken gerçekçi bir bakış açısı ile toplumsal sorunlara ışık düşürür. Bu yönüyle hem gerçekçi, hem de toplumcudur Sait Faik. Ama toplumcu gerçekçi değildir. Öte yandan Sait Faik'in toplum içindeki insanı ele almasını, ışığı, toplumsal şartlarından çok insana, kişiye yöneltmesini birçokları «bireycilik»le. «ben öyküsü» yazmış olmakla yorumlamaya kalkmıştır. Bunda son dönem öykülerinde ağırlık kazanan gerçeküstücü anlatımın da payı olsa gerek. Anlatımındaki zikzaklara karşılık Sait Faik, toplum içindeki insanı, toplumdan soyutlamadan ele aldığı için «bireyci» olamaz, «ben öykücüsü» sayılamaz.

SORU: Sait Faik'in öykücülüğümüz üzerinde etkisi nasıl olmuştur?

ÖZYALÇINER: Sait Faik'in öykücülüğümüz üzerindeki etkisini anlatım ve biçim yönünden ele almak gerekir. Türk öykücülüğünde yalın, süssüz anlatım, gerçekçi konular Ömer Seyfettin'le önem kazanır. Ömer Seyfettin'den sonra yetişen Cumhuriyet döneminin iki usta öykücüsü, biçim ve öz yönünden Türk öykücülüğünü ileri götürmüşlerdir. Birbirinin yandaşı olan bu iki öykücü Sait Faik ve Sabahattin Ali'dir. Sait Faik'te öyküde

anlatım ve biçim sorunu önem kazanırken, Sabahattin Ali, Türk öykücülüğüne gerçekçi planda derinlikler getiriyordu. Sait Faik, insanı ve toplumu ilgilendiren her konunun öykü olabileceğini göstermiştir. Okulcu öykü tanımını yıkmıştır. Sınırları kaldırmıştır. Öykücülüğümüzde önemli bir aşamadır bu. Öykü nedir, nasıl yazılır? Bunu göstermiştir Sait Faik. Oykücülüğümüzün biçim ve anlatım yönünden etkilenmesi Sait Faik'le olmuştur. Öz yönünden yoğun bir insan sevgisini aşılamıştır öykücülüğümüze. Ayrımsız, eşitçi, kardeş, dost bir dünya çizmiştir Sait Faik. Şiirsel bir yumuşaklık ve iyimserlik içinde sevgiden, dostluktan söz eder.

SORU: Bu kitabınıza Sait Faik ödülü verilmesini nasıl anlamlandırıyorsunuz?

ÖZYALÇINER: Bildiğiniz gibi, toplumcu gerçekçi yönü ağır basan bir kitapla bu yılki Sait Faik Armağanı'nı aldım. Dahası, siyasal öykülerin, politik gerçekliklerimizin konu edildiği bir öykü kitabıdır **Gözleri Bağlı Adam**. En güncel sorunlarımızın tartışıldığı bir kitap.

Böyle bir kitaba armağan verilmesinin nedeni, bence, Sait Faik'in barış, özgürlük ve dostluktan yana bir dünyanın yaratılmasını istemedi, hemen bütün öykülerinde haksızlığa karşı çıkarak eşitliği savunmasıdır. Çünkü insanların mutlu bir dünyada özgürlük ve barış içinde yaşamasına set çeken her türlü baskıcı, sömürücü, anamalcı güçlere karşı savaşım verenlerden yanadır Sait Faik. Ben de, armağan alan kitabımda, verilen bu siyasal, toplumsal savaşımın öykülerini anlatmaya çalıştım. Günüme ve çağıma tanıklık etmek için.

(Sanat Emeği - Temmuz)

YAVUZ: «ŞİİRİMİZ KENDİ GELENEĞİNE YASLANMALI»

Doğan **HIZLAN**

Şeyh Bedrettin Üzerine Şiirler'den bu yana şiirinizde bir dönüşüm söz konusu mu? Ödül kazanan «Doğu Şiirleri» kitabınız böyle bir soruyu gerekli kıldı.

Bedrettin Üzerine Şiirler'de geleneksel Türk şiirinin gerek deyiş özellikleri, gerek söz sanatları açısından bugüne getirdiği biçimsel özelliklerden yararlanarak yeni bir şiir kurmağa çalış-

tım. Biliyorsunuz Divan şiirimizin özellikle söz sanatları bakımından olağanüstü geniş ve verimli olanakları var. Bunlar, gereğince değerlendirilir ve çağdaş Türk toplumunun sorunlarını ortaya koymakta, bu biçimsel öğelerden yararlanılırsa, şiirimizin yeni boyutlar kazanacağına inanıyorum. Türk şiirinin gelenekleri özümsenmeden yüzdeyüz bizden olan, Türk olan bir şiir yaratılamaz düşüncesindeyim.

Şiir modellerini kendi dilimizin ve bu dille yaratılan edebiyatın içinde aramak zorundayız. Batılı modeller batı dillerinin dinsel yapıları içinde kuruldukları ve batının gelenekleri içinde oluştukları için Türk şiirine çıkış yolları sağlayamazlar, yol açıcı olamazlar.

Batılı model arama düşüncesi bizim ötedenberi büyük yanılgılarımızdan biri olmuştur. Edebiyatta olduğu kadar genel entellektüel düzlemde sürekli olarak öykünmeğe ya da doğrudan aktarmacılığa yönelmişizdir. Bizim ilk gençlik yıllarımızda batıda varoluşçuluk düşüncesi geçerli idi. Biz de bu doğrultuda düşünsel etkinliği model olarak almışızdır. Bugünse batıda özellikle Ferdinand de Saussure'le başlayan dilbilimsel temellendirme geçerlidir. Bugünün ilk gençlerinin bir bölümünün de bu doğrultuda düşünsel etkinlik içinde olduğunu gözlemliyoruz. Toparlarsak şöyle diyebilirim: Benim için şiirde olsun, düşünsel etkinlik alanında olsun, batılı modellerden kaynaklanmayan, geleneklerimize ve bu geleneklerin yeniden üretilmesine dayanan bir etkinlik söz konusudur, şiirde denemeye çalıştığım budur.

Doğu Şiirleri, özellikle bir kesimin şiirsele getirilmesi mi?

Yalnız o kadar değil. Doğuyu ben böyle algılıyorum. Genel anlamda doğunun asyatik tarzda, despotik, tarzda, despotik, merkezi, bürokratik devlet bağlamı içindeki yerini belirliyorum.

Bu algılayış biçiminiz imge düzeninizde seziliyor...

Evet. Bire bir diyeceğim bir imge düzeni vardır burada. İmgeler arasında organik bir bağ var. Örnek vereyim, akşam - Divanıharb, bulut - müfreze, yağmur - firari, başıbozuk. Bu özgünlük şiirime bakışta bir özgünlüğü oluşturuyor.

Öyleyse bu imge düzeni, birebir düzen okuru içerik'e götürüyor...

Birebir imge düzeni okurun içeriğe götürülmesinde ve şiirlerimin anlaşılmasında kolaylık sağlıyor. Bu imge düzeni okurun içeriği kavramasında rahatlık sunuyor.

Doğu Şiirleri adı daha geniş bir kültür kavramını kapsıyor.

Doğu kültürlerinin Hindistandan beri bir çok doğu ülkesini de aynı parantez içine alan ilkeleri, devlet yapısı var. Kültürleri de bu doğrultuda gelişme gösteriyor. Devletin kerim devlet olması, onların yaşama biçimini ve bu biçim içindeki ilişkilerini belirliyor. Halkın bu devlet yapısı içindeki ezilişi söz konusu. Doğu şiirlerinin getirdiklerine böyle bir geniş açıdan bakarsak kısıtlı yorumların dışına çıkabiliriz.

Şiirinizde şiir gereci olarak kullanılan bilgiden söz etmiştim yazımda. Bilgiyle bir tema'ya yaklaşımın yöntemi üzerine ne söyleyeceksiniz?

Bilgi önemli. Bilgi edinmek için okumak gerekiyor. Şiir malzemesi için okumak var, yani bir metni iki düzlemde okumak var. Hem bir şeyi öğreniyorsunuz, hem de arkadaki insansal özü çıkarmağa çalışıyorsunuz. Hiç kuşkusuz şiir aslında bir edadır. Padişah mimara bir bina yapılmasını buyururken yazısına «Hüküm ki» diye başlıyor. İşte okurken edindiğim bilgi buradan şiirsel malzemeye katılıyor. Ama bilginin sınırını öyle saptayacaksınız ki, şiire müdahale etmesin.

Doğu Şiirleri bir Anadolu uygarlığı görüşü ortaya koyuyor. Yerleşik olmayan bir uygarlık mı Anadolu uygarlığı?

Türküde belirtmiş bunu, «subaşı durak», Anadolu göçer bir toplum. Sürekli bir göçme anlatılıyor bu şiirlerde de. Konar göçer olması, hem şiirsel bir veri, hem de sosyolojik bir veri.

(Cumhuriyet - 20 Mayıs)

HİLMİ YAVUZ

Günümüz edebiyatı sizce gelenekten ne ölçüde, hangi yoldan yararlanabilir?

Gelenek, geniş anlamda süreklilik ve bütünlüğü içeren bir kavram. Süreklilik ve bütünlük de, edebiyat açısından, geçmişte

üretilmiş olan edebiyatın tarihselliğini kavramak demek. Bu kuşkusuz, biçimin tarihselliği. Çünkü gelenek, edebiyatın içinde, ancak, biçimde süreklilik ve bütünlük gösterebiliyor. İçerik, tarihsel ve toplumsal koşullara bağlı olarak değişebilmekte. Dil, bu anlamda bir biçim. Edebiyat da ulusal bir dil aracılığıyla üretilen iki düzeyli bir yapı. Doğrudan anlam (denotation) düzeyi, bir de dolaylı anlam düzeyi (connotation). Ben bu iki düzeyin de ulusal (bu anlamda da, geleneksel) olduğu düşüncesindeyim. Bir dilbilimcinin belirttiği gibi, Türkçede, örneğin 'deniz' sözcüğünün doğrudan anlamını içermesinin yanı sıra 'derya' sözcüğünün, fazladan, «arkayik, şiirsel» bir dolaylı anlamı vardır.

Bir biçim olarak dilin yapısal öğelerinden biri de, sözdizimi. Türk dilinin de kendine özgü bir sözdizimi var.

Bir biçim olarak dilin kullanımını belirleyen nesnel ilkeler var anlamına geliyor bu. Bir de dolaylı anlam düzeyinde ortaya çıkan anlatımbilim (stylistique) özellikler söz konusu: Eskilerin 'edâ' dedikleri. Bir örnek vereyim: Osmanlı sultanlarının mimarbaşılarına yazdıkları buyrultularda, sürekli olarak, 'Mimarbaşı Sinan Ağaya hüküm ki...', 'Mimarbaşı Davud Ağaya hüküm ki' gibi bir deyiş geçiyor. Bunda, özellikle, 'hüküm ki'de yukardan söylenmiş, emperyal bir edâ var. Diyeceğim, dilin biçimsel özgüllüğünden yararlanarak bir süreklilik ve bütünlük sağlanabilir. Gelenekten yararlanma, dar anlamda, buradan başlayabilir diye düşünüyorum.

Şimdi daha somutlayalım: Sizin «Bedreddin Üzerine Şiirler»de ve «Doğu Şiirleri»nde gelenekten yararlanma yolunda ne gibi çalışmalarınız oldu?

«Bedreddin Üzerine Şiirler», belirli bir tarihsel temanın (Şeyh Bedreddin Ayaklanmasının) şiirsel bir metin haline getirilmesiydi. Bu şiirsel metnin oluşturulması işinde, 15. yüzyıl Türkçesini gerek sözdizimsel, gerekse anlambilimsel açıdan belirleyen yapı ve deyiş özelliklerini araştırdım, ve bulgularımı, «Bedreddin Üzerine Şiirler»in söylem (discours) alanını oluşturacak bir seçmeyle değerlendirdim. Sözcük seçimi, edebiyatın özellikle bir dolaylı anlatım (connotation) sistemi olması açısından da büyük önemi var. «Bedreddin Üzerine Şiirler»de 15. yüzyıl Osmanlı toplumunun tarihsel bağlamını oluşturacak sözcükleri, özellikle benzetme (teşbih) öğeleri olarak kullandım; bu doğrultuda onlara me-

tin içinde dolaylı anlamlar yükledim. Bu, «Bedreddin Üzerine Şiirler»de gelenekten yararlanma sorununun bir kesimi.

Bence imge üretimi, şiirde içeriği oluşturmanın temel yöntemlerinden biridir. Nitekim, «Doğu Şiirleri»nde de bu yolu denedim. Örneğin bir «Doğu 1310» şiirini alın. Bu şiirde doğa olguları ve doğa nesneleri askersel terim ve nesnelerle birebir bir ilişki içindedir. Böylece bir benzetmede benzetilen ile benzetmelik arasındaki ilişki rastlantısallıktan kurtarılmış ve şiirde imgeler arasında organik bir bütünlük kurulmuştur. Akarsu (doğa nesnesi), vur emri'ne (askersel terim); akşam (doğa olgusu) divânıharp'e (askersel terim), bulut (doğa nesnesi) müfrezeye (askersel terim) benzetilmiştir. Böylece, dediğim türden bir bütünlük oluşmakta, iki kategori arasında birebir bir yapısal ilişki gerçekleşmektedir. Sanırım, Türk şiirinde, imgelerin bu ilişkiler içinde düzene konularak rastlantısallıktan kurtarılması ilk kez yapılmaktadır.

Biçimsel özelliklerin dilin yapısına ilişkin olarak sağladığı kullanım alanlarının yanı sıra, şiirde sözcüklerin düzenlenmesinde ortaya çıkan bir «melodi» sorunu var. Sözcüklerin ritimlerinden yararlanılarak gerçekleştirilen bir düzenlemeyi içeriyor bu. Türk şiirinin geleneğinde bu sorun alabildiğine kalıplaştırılmış; bir başka deyişle, bir tür tonalite yaratılmıştır: Aruz gibi... Bu tonalite olanaklarından bağımsızca seçim bir düzenlemeye gitmek mümkün olabilir diye düşündüm. Şiirimin, yer yer, aruz kalıplarının ritmini getirmesi bundan dolayıdır...

Bu, bir atonalite değil. Türk şiirinde gerçek atonaliteyi Behçet Necatigil gerçekleştirmiştir, «Kareler»i ile. Webern, Hildegard Jone'a yazdığı bir mektupta on iki ses düzenini Latince bir formülden yola çıkarak yatay ve düşey okumalarla temellendirdiğini belirtir. Necatigil'in «Kareler»de yaptığı da budur. Ben. aruz'un kalıplarını, çok yaygınlaştırılmış, aralara serpiştirilmiş bir tür serbest müstezad gibi kullandım.

Şunu da ekleyebilir miyim? Türk şiiri, özellikle söz sanatları açısından, çok zengindir. Lefîü neşir'den iham-ı tenasübe kadar sayınakla bitmez söz sanatı, bu geleneğin kendisi olan şeyler. Bunlardan da yararlandım. Sık sık anıştırmalar yaparak Bâki'den, Haşim'e, Yahya Kemal'e, Tevfik Fikret'e kadar birçok şairle aramdaki bağlantıyı vurgulamaya çalıştım. Cahit Sıtkı'nın Ziya Osman'a yazdığı mektuplardan birinde belirttiği gibi, şiir bir ortak mülk, bir patrimonie oluşturur.

«Doğu Şiirleri»nin arka kapağında, bu kitaptaki ürünlerinizle «doğu uygarlığının toplumsal ve düşünsel sorunlarına şiir kesitleri içinde yaklaşmayı amaçladığınız» belirtiliyor. Sizce doğu uygarlığı nedir, toplumsal ve düşünsel sorunları nelerdir? Bu kavramlara açıklık getirmenizi ve şiirinizin amacı üstüne bilgi vermenizi rica etsek...

Doğu uygarlığı kavramını Marksist tarih kuramının çerçevesi içinde ele alıyorum. Marx, kölelik, serflik ve ücretli emeği «Batı uygarlığının üç büyük döneminin karakteristiği olan üç büyük bağımlılık biçimi» olarak niteler. Doğu toplumlarının tarihi, bu üç kategoriden birinin kapsamına girmemektedir. Doğu toplumlarının kendine özgü bir örgütlenme biçimi ve bunun üzerinde yükselen bir uygarlığı var. Doğunun tarihine teorik açıklık getiren kavram, Marx'a göre, «Asya Üretim Tarzı» kavramı. Osmanlı düzeninin bu teorik çerçeve içinde de özgüllüğü söz konusu. Örneğin, Osmanlının kuruluşunda kanbağına dayanan bir aristokrasinin gelişmesi önlenmiş. Bu yüzden, örneğin, 14. Louis Fransası'nın, geleneksel (kanbağına dayanan) aristokrasi ile, atama yoluyla gerçekleştirilen aristokrasi arasında yaşadığı türden savaşımlar ve bunlar üzerine yükselen ideolojilere, Osmanlı toplumunda rastlanmıyor. Bir bakıma bu Osmanlının ne ölçüde ileri görüşlü olduğunu gösterir. Kuşkusuz, bu toplum yapısının (daha doğru bir deyişle, toplumsal örgütlenme biçiminin) farklılığı, ortaya sözünü ettiğim türden, birtakım düşünsel farklılıkları da ortaya çıkarmıştır. Biz bu anlamda batılı değiliz, olmamız da söz konusu değil.

Şiirin toplumun çeşitli kesimlerine iletilip yaygınlaştırılması için neler yapılmalı?

Şiirin Türk toplumunun geleneksel okuma eğilimi içinde önemli bir yeri olduğu düşüncesindeyim. Bu eğilim, giderek azalsa bile, devam ediyor. Amerika'da şiir kitaplarının 2000 - 3000 basıldığını bana Amerikalı bir şair arkadaşım, Allan Kaplan söylemişti. Bizdeyse bir şiir kitabı ortalama 3000 satıyor. İkinci, üçüncü baskıları yapılabiliyor bir şiir kitabının. Ama bugün, Türk okurunun eğilimleri romana doğru kaymakta. Bu da, büyük ölçüde Türkiye'de burjuvazinin gelişmesiyle bağımlı bir olgu.

Şiirin yaygınlaştırılması için benim önerebileceğim şu olabilir: Biçimde ve içerikte, «bize özgü» olanı yakalayabilen, bu-

nu toplumsal ve düşünsel sorunlarla birleştirebilen şiirlerdir yaygınlık kazanabilecek olan. Şair, güncelin aldatıcı ışığına kapılıp gerçek ve temelli sorunları gözardı etmemeli. Güncel koşullar değişince, şiirin okunurluğu da azalır kuşkusuz.

(Milliyet Sanat Dergisi - 22 Mayıs)

MUSTAFA YEŞİLOVA

Bize biraz kendinizden söz eder miydiniz?

1928 yılında Erzincan'da doğdum. Çocuk denecek yaşta İstanbul'a gittim. Kumkapı Ortaokulu'nda, sonra İstanbul Erkek Lisesi'nde okudum. Eminönü Halkevi Temsil Kolu'nda çalıştım. Anadolu Ajansı ile Tasvir gazetesinde muhabirlik yaptım. Askerliğimi bitirince, Emniyet örgütüne girdim. Polis Enstitüsü'nde okudum. 1960'da komiser muavini oldum. 1975'de başkomiser iken, kendi isteğimle emekliye ayrıldım. Evliyim, üç çocuğum var.

«Kopo» ilk romanınız... Sizi bu romanı yazmaya iten belli bir neden var mıydı?

Evet. Bazı yazarlarımız, ülkemizin doğusunu yanlış anlattılar bence. Zaman zaman «şovenist» bir tutum içine girdiler. Cumhuriyet tarihi, genç kuşağa yanlış aktarılıyordu. Olayların içinden gelmiş bir insan olarak, Kopo'nun öyküsüyle bir dönemin üstüne eğilmek istedim. Emniyet örgütündeyken, doğu görevimi Tunceli'de yaptığım sıralarda, Kopo'nun öyküsünü incelemiştim. Sonradan bu öyküyü roman olarak yazdım.

«Kopo» belgesel bir roman. Gerçek bir olayı ya da olayları roman biçimine aktarırken ne gibi sorunlarla karşılaştınız?

Bu konuda her yazarın karşısına çıkan sorunlar benim de karşıma çıktı. Örneğin, bizde birçok harita yabancı uzmanlarca yapılmıştır. Bunların bazıları Türk vatandaşları için gizlidir. Tunceli - Seyithan karakolu yanında bir subayımızın mezarı vardır. Bir nedenle, birliğini öğretmem gerekti. Bu arada bazı fotoğraflara da gereksinme duyuyordum. Milli Savunma Bakanlığı arşivlerinden yararlanmak için bir subay dostumun yardımını istedim. İlgili daire, bu girişimime olanak tanımadı. Önümüze

«gizlilik»i sürdüler. Söz gelimi İngilizler, belirli bir dönem sonunda bu gibi belgeleri açıklıyorlar. Bizde bu olayların üstünden kırk yıl geçmiştir. Belgeler henüz açıklanmamıştır. Sonra halkla görevliler arasında güvence bağları kopuk.

Gerçeği öğrenmek çok zaman alıyor. O zaman da olanaklarınız yetersiz kalıyor. Bence arşivler, bir süre sonra tarih yazdıranların değil, tarih yazanların önünde durmalıdır.

Yeni çalışmalarınız var mı?

«Karasu» adlı bir roman yazıyorum. Üç bölümden oluşacak. Talât Paşa öncesi, Talât Paşa dönemi ve Ulusal Kurtuluş Savaşı yıllarında Türk-Ermeni ilişkilerini içeriyor. Olayların canlı tanıkları yüzyıllık kişilerle ilişkilerim oluyor. Ellerinde ve bende sağlıklı bilgiler var. Biraz da dededen, babadan kalma işe yarar bir şeyler var...

Okurlar için yeni bir romancısınız... Günümüz Türk romanı üstüne düşüncelerinizi öğrenmek isterdik...

Yüzyılların ötesinden toplayıp getirdiğimiz, patlamaya hazır bir birikim vardır halkımızda. Bu birikimi sağlıklı bir biçimde patlatmak gerekir. Bu da, yazarlarımıza düşen bir görevdir. Halk, «Kim? Ne? Nerede? Niçin? Nasıl? Ne Zaman?» diye sormaya başlamıştır. Yüzeysel yapıtların ömürleri kısa olmaktadır artık. Yazarlarımız bu sevindirici soruların yanıtlarını vermelidir. Günümüz Türk romanında bir damar tıkanıklığı vardır. Kırk milyonluk bir ülke için, görebildiğimiz kadarıyla, soluklu yazarlarımız azdır. Şunu söylemem gerekli mi, bilemiyorum... Konularla, konulardaki kişilerle, akrabalık bağlarını güçlendirmeden, yazar kalemini kullanmamalıdır. Belgesel romanlarda daha da önemlidir bu. Örneğin, ben Kopo ile ancak üç yılda akraba olabildim ve üç ayda yazdım. Yazar, «ana memesi ile ana yüreği arasında oturan, kalemi ile vicdanı arasında büyüyen korkusuz bir adamdır» bir bakıma.

Günümüz Türk romanına döneyim yine... Saygıdeğer genç yazarlarımız vardır... Köyle tarihi yanyana getirip aradaki boşluğu doldurmak gerekir. Bir yerde boşluk sömürüyü çağırır. Kopukluk giderilmelidir. Boşluk, sömürünün sevdiği şeydir. Boşluğun giderilmesiyle arada yıkık köprü de kalmaz. Aydınla halk arasında nefes bütünlüğü, gönül bütünlüğüne dönüşür.

Bir anımı anlatmak isterim: Köyde öğretmenken, ilk dostluk kurduğum insan köy hocası oldu. Dostluğumuz pekişince, halkla konuşmalarımızın hiçbirini kaçırmadı. Derede beraber yüzdük, köy meydanında kolkola yürüdük. Ülke sorunlarını halkla beraber tartıştık. Köyün düşünce alanı genişledi, yayın organları okunur duruma geldi...

Şimdi ne yapıyorsunuz?

Bodrum'a yerleştim.

Siz de mi?

Ne de olsa Karya Kraliçesi Artemis'in ülkesi... Burada insan daha iyi nefes alabiliyor. Orman gerilerde... Çıplak tepelerin denize yürüyüşü var... Üstelik buradan ülkemize bir ucundan bakabiliyorum. Anadolu'nun batıdaki bir köşesinden...

(Milliyet Sanat Dergisi - 29 Mayıs)

FAKİR BAYKURT

Bugüne kadar 10 roman, 10 öykü kitabı yayımladınız, altı ödül kazandınız. Gerçekçi bir yaklaşımla özeleştiri yapacak olursanız, bu kitaplarla getirdikleriniz ve gerçekleştirmek isteyip de gerçekleştiremedikleriniz üstüne neler söylersiniz?

1955'in sonunda çıkan «Çilli» adlı öykü kitabımla birlikte bugüne değin roman - öykü 20 kitap, Orhan Kemal ödülüyle birlikte altı ödül. Birkaç tane de çocuk kitabıyla iki denemeler seçmem var. Benim yazarlık verimim bunlar. Ama asıl verim sayıda, sayının çokluğunda azlığında değil. Kalitesi ne bu yazdıklarımın?

İçtenlikle söylüyorum, pek tutmam şimdiye kadar yazdıklarımı. Tutmadığım için de basılanları kolay kolay okuyamam. Küçüklü büyüklü birçok hata kalmıştır diye korkar dururum. Okurlarım titiz bir yazar olduğumu bilirler. Yazdıklarımı önce beş altı kez elden geçiririm. Kitapçıya verip geri aldığım kitaplar vardır. Basılanları yeniden okuyabildiğimde düşkırıklığına uğrarım. Yeni baskı olanakları çıkar çıkmaz, kalem elde okumağa başlar, didik didik ederim onları. Yeni basım bambaşka bir

metindir. Bu çalışmalarla öykü ve romanlarının yapıları esastan değişmez, ama dil ve anlatımla gelişir. Bu çalışmalar hiç durmaz, yeni baskılarla, yeni düzenlemelerle sürer gider. Şöyle söyleyebilirim, bugüne değin ben yirmi şu kadar kitap yazmadım, yirmi o kadar kitabı sürekli olarak yazmaktayım.

Biraz daha ayrıntıya girelim. Ne yapmak istedim ben? Köyün, köylülerin yaşamına ışık tutmak. Bunu sanatın gereklerini, her iyi yazarı birinci derecede ilgilendiren sanatsal kaygıları göz önünde tutarak yapmak istedim. Toplumda hiç konuşmayan ya da yeni yeni konuşmaya başlayan bir katmandı biz yazmaya başladığımızda köylüler. Özellikle kadınların ağızları var, dilleri yok gibiydi. Hepsinin eline vur, lokmasını al. Giderek her şey gibi bu da değişti. Köylüler de konuşmağa başladılar. Kadınların dili çözüldü. Edebiyat dünyamıza yeni yeni kadın erkek tipleri, karakterleri girdi. Bilincini belki daha tam olarak bulamamış, ama onu sürekli olarak arayan insanlardı benim insanlarım. Bu dünya güzel, yaşamak tatlı, ama toplumun düzeni alabildiğine bozulmuş, kurallar köhnemiş. Kurtulmak için, düze çıkmak için ne yapmak gerekir? Kurtuluşun ilk adımı «Ne yapmak gerekir?» sorusunu sorabilmektir. Önce el ve göz yardamıyle, sonra ışıkla, aydınlıkla bulmağa başladılar aradıklarını. Şimdi, yaptıkları üretime dayalı olarak ve gerçekten düze çıkabilmek için siyasal savaşıma da yöneliyorlar. Bu savaşımda öncüleri hangi sınıftır, yandaşları kimlerdir, kimlere güvenebilirler, kimlere güvenemezler, nasıl örgütlenmeliler? Bunları araştırıyorlar. Benim yazarlıkta en kaçındığım nokta, kuruluk ile doğru yanlış birtakım savsözlere takılıp kalmaktır. Bunları yeğleyen arkadaşlara bir şey demiyorum, ama kendim yeğlemiyorum. Ben sanata şiirden geldim. Etli, kanlı canlı bir anlatımı aradım hep, arıyorum. Edebiyat doğru, etkileyici, yararlı, ama aynı zamanda güzel de olmalıdır. Güzellik deyince ille burjuva güzellikleri anlaşılıyor. Ne yanlış! Bütün toplumsal sınıfların özgün güzellik anlayışları vardır. Benim sınıfımın, katmanının güzellik anlayışı da ona göre. Yazdıklarımızı kentsoylu arkadaşlar beğenmiyorsa, buna aldırmam. Beğenirlerse aldırırım. Bilgiçlik başka, bilmek başka. Nerdeyse bizi sürüp çıkaracaklar yazı alanından. Daha önce de söyledim, bu alan geniştir, daha çoook yazarı, ozanı yutar... Olduğum yerde çakılıp kalmadım, geldiğim yerde de kalamam. Bunun için yazılı ve sözlü geniş bir kültür birikimimiz olduğuna inanıyorum. Halkımızın dil ve anlatım gücü, Türkçenin halkın

bağrında saklı olanakları son derece boldur. Bütün bu olanakların ortasında, bu anlayışla yaptığım çalışmaları yetersiz buluyorum. En iyi, iyinin düşmanı. Yazdıklarımdan çok yazacaklarıma güveniyorum.

1959'da yayımlanan «Yılanların Öcü» ile başlayıp «Irazca'nın Dirliği» ile (1061) süren, Orhan Kemal Roman Ödülü'nü kazanan «Kara Ahmet Destanı» ile bütünlenen üçlünüzün bu çalışmalar içinde özel yeri var mı?

«Irazca üçlemesi» çalışmalarım arasında en özen gösterdiğim, en sevdiğim romanlardır. Köyün ve köylünün durumuna sanatın ışıldağını tutmak, böylece bilimin, politikanın, yönetimin önünü aydınlatmak genel amacımdı. Yanı sıra, yüzyıllardır çok aşağı bir düzeyde, suskun yaşamaya bırakılmış kırsal kesim kadınını konuşturmak da ereklerimden biriydi. Babasız Kara Bayram ailesinin ak saçlı anası Irazca, ilk kez o coşkunlukla, o açık sözlülükle kamuoyunun önüne çıktı. Onun yapyalın haykırışı etkili oldu, yankılar uyandırdı. Her üç romanda da Irazca var. Köyün katı gerçekleri ortasında, onurlu, kararlı, biraz da ozansı bir insandır o... Birinci ikinci romanlarda var olan Haççe, üçlemenin son kitabı olan «Kara Ahmet Destanı»nda daha belirgin olarak ortaya çıktı. Burdur Devlet Hastanesi'nde tıpkı Irazca gibi direşken bir sağlık emekçisi oldu. Baskılar altında yılmış, bükülmüş Bayram'ın karşısında Irazca damarlı bir ortadirek görevi yüklendi.

Ayrıca bu üçlemede köy insanlarının, özellikle kadınların kapalı kalmış cinsel yaşamlarının örtüsünü kaldırmağa çalıştım. Nasıl Halit Ziya'dan önce Türk - İslâm kadınlarının tiyatroda, romanda görünmeleri yadırganıyorduysa, bu da yadırgandı. Ahlâk mahlâk gibi lâkırdılarla türlü çeşitli saldırılara konu oldum. Oysa insanın toplumsal ve ruhsal dünyasını işlemek amaçtır romancı için. Onu vermeğe çalışır romancı. Ahlâk gibi toplumun maddesel koşullarına bağlı yapılar ancak ötekilerle birlikte ele alındığı zaman anlam kazanır.

On beş, yirmi yıldır ağır bunalımlar içinde yaşatılan gençlerin durumuna da söz konusu ettim. «Irazca üçlemesi» kapitalistleşen Türkiye'nin bir «yakın çekimi»dir kanımca. Romancılığımın odağıdır.

Dört yıl önce Sait Faik Armağanı'nı kazandığınızda günümüz öykücülüğü konusundaki görüşlerinizi sormuştuk. Şimdi de romanı soralım: Romanımız nereden geldi, nereye gidiyor?

Başlangıçta, binlerce yıllık bir sözlü ve bir ölçüde yazılı anlatım birikimini boşlayıp batı havasında romanlar yazdı Türk romancıları. En ulusal sayılanlar bile gerçekte ulusal değildi. Ulusal, hatta bir ölçüde yöresel olmayan yapıtlar evrensele çıkamaz. Batı, kendisinin sürgit kopya edilmesini, yinelenip durmasını kendisi de istemez. Onda aslı var, ne yapacak uyduruğunu? Üstelik batı her zaman sağlıklı mı?

Türk romanı uzun süren başlangıç bocalamalarında kanımca bunca güzellikler taşıyan Türkçeyi, dilimizi de yitirdi. Ben onları okuduğum zaman hep Fransızcanın kötü çevirilerini okuyorum gibi bir izlenim aldım. Eskilerin yazdığı Türkçe, halkın konuştuğu Türkçe, o Türkçe değildi! Bu öykünmeciliği ilk olarak bir ölçüde Reşat Nuri bıraktı. Sabahattin Ali, Nâzım Hikmet halkın sağlıklı dilini yakaladılar. Orhan Kemal, Sait Faik dilimizi buldurdular bize. Yanları sıra daha gürbüz bir dil ve anlatım gücüyle Yaşar Kemal çıkıp geldi. Olağanüstü başarısını şimdi hızla sürdürüyor. Ona yeni arkadaşlar eklendiler, ekleniyorlar. Bence romanımız içeriğini de asıl şimdi buldu. Köylüler, işçiler yazılıyor. Dilini de kazandı yeniden. Ulus çoğunluğunun anladığı dille yazıyoruz artık. Kitap başka, yaşam başka değil.

Olan şudur: Bir süre geniş ölçüde Anadolu ve köy konularında, yöreselde çalışan romanımız şimdi daha ulusal konulara giriyor. Türkiye'nin geçirmekte olduğu yapı değişmeleriyle birlikte, içine girdiği yeni toplumsal çalkantılar da bunu geniş ölçüde etkiliyor, yönlendiriyor. Geniş köylü yığınları kentlere akıyor, kentler, köyleşiyor. Bence bugün toplumbilim açısından da bakıldığında, koca Türkiye'de bir buçuk, iki kentimiz var, yok. Kent sayabileceklerimizin bağrında büyük büyük köyler oturuyor. Köylülerimiz işçileşme sürecine girerken, işçilerimiz köylüleşiyor. Kağnının arkasından kopan yoksul çiftçilerimiz, bu sefer sadece erkekleriyle değil, kadını kızıyla, çocuklarıyla, en büyük ve hızlı uçaklara binip giderek, dünya çapında büyük makinelerin karşısına geçiyorlar. Avrupa'nın büyük kentlerinde, Berlinlerde, Münihlerde, Hamburg'larda on binlerimiz, yüz binlerimiz var. Viyana Seferi'nden daha anlamlı, etkili yeni Avrupa seferleri yaşıyoruz. Geniş ölçeklerle sömürülüyor ve billnçleniyoruz.

Emekçilerin örgütlenmesi henüz «ideolojik parçalanma» aşamasından kurtulamadıysa da, bence hızla yol alıyor. Böylesine büyük çalkantılar içinde yeni romanımız bambaşka boyutlarla dünyaya açılıyor. Çeşitlilik ve etkinlik bakımından da olağanüstü. Bu arada kimi geçmişi kurcalıyor, kimi geleceğe bakıyor. Bir ara özenle anlatılmasını savsaklar gibi olduğumuz birey'in durumu da yeniden önem kazanıyor.

Kısaca söylemek gerekirse, ben romanımız karşısında iyimser ve umutluyum. Hele bir de gençler. 12 Mart gençleri, bugün kurşun yağmurları altında yaşamaya, varolmaya çalışan gençler girsin yazı alanına, o zaman verim daha artacak, soluğumuz daha gürelecek.

Ve son soru: Günümüz edebiyatı halk kaynağından, halk edebiyatından ne ölçüde ve hangi açıdan yararlanabilir?

Halk kaynaklarına boşverilemez. Ama halk kaynakları, yani folklor, amaç haline de getirilemez. Bugünkü yazar ve okurlar, günümüzün sorunlarını anlayabilmek, dillerini ve anlatım olanaklarını güçlendirebilmek için halk kaynaklarına dikkatle bakmalıdırlar. Sınırını aşan bütün öykünmecilik ya da yararlanmalar gibi, folklor öykünmeciliği ya da yararlanmaları da zararlıdır. Çünkü bugünkü öz, folklorun dünkü özü değildir. Öz değişince biçim de zorunlu olarak değişir. Bugünkü toplumsal savaşım, başkaldırı, eşkiyalık, yiğitlik gibi konular müthiş bir yenileşmeyle, en azından boyut değiştirdiler. Sanatçıların folklora bakışları da değişik olmalıdır. Bu konuda Nâzım Hikmet gibi, bu yıl, adına konulmuş ödülü aldığım Orhan Kemal de iyi bir örnektir. Edebiyatta doğru yolda gelişebilmek için iyi örneklere bakmak gereklidir. Orhan Kemal bu örneklerin en iyilerindendir. Bilmem genç arkadaşlar ne derler?

(Milliyet Sanat Dergisi - 12 Haziran)

ARKADAŞIMIZ ÖMER ASLAN'IN SEYİT NEZİR'LE SÖYLEŞİSİ

— Ardarda çıkmış olan iki kitabınız ilerici ve sosyalist aydınlarca küçümsenmeyecek bir ilgiyle karşılandı. Ama nedense her ikisini de kendiniz yayınladınız. Nedenlerini açıklar mısınız?

— Aslında, belirttiğiniz çevrelerin gerek Şili Duyarlığı, gerekse Israrla için kamuoyunun önemseyeceği ölçüde ilgi duy-

dukları söylenemez. Ya da hiç değilse, bu ilginin geniş okur kitlesine yansıtıldığını belirtmek güç. Sorunun asıl kafa kurcalayan yönü, insanın yüzüne karşı şiirini öven, hani ün de yapmış, yargısına güvenilir kişilerin bunu okurlardan saklaması. Ama militan bir şair için üstesinden gelinemeyecek bir sorun değil bu. Ve sosyalist hareketimizin bölünmüşlüğünün de dışında değil. Çünkü şiire de siyasal amaçlarla yaklaşıldığı ve öyle olması gereken bir ortamda savaş veriliyor. Niye kendi yayınladığıma gelince, belli bir güncelliği içeriyordu yazdıklarım. Gecikmemeli, yayınevlerinin çağrısını beklememeliydi. Buna A. Kadir ustanın «Her ne pahasına olsa yayınlamak gerektiği» yolundaki yüreklendirmesini de eklersek, beklemek gecikme olurdu aslında.

— **Bir ara gazetelerdeki yazılarınızla sosyalist sanatın sorunlarını irdeliyordunuz. Yazarın örgütlenmesi, güncellik, slogan vb. kavramlar başlıca tartıştığınız konulardı. Bu konudaki görüşlerinizi «Israrla»da uygulayabildiğiniz kanısında mısınız?**

— Pek değil... İsterseniz önce bu kavramlara, bir sosyalist şairin nasıl yaklaşması gerektiği üzerinde duralım biraz.. Sosyalist şiir, işçi sınıfının duyarlığını yakalamak, dünyayı dönüştürmek amacıyla yorumlamak durumundadır. Nâzım, A. Kadim, Dinamo, A. Arif, Enver Gökçe gibi ustalardan sonra bu duyarlığın şiirleştirilmesinde bir tıkanma görüldü. Bu tıkanıklığı açayım derken küçükburjuva aydın duyarlığına yeniden A. İlhan ve popülizmle sulandıran Hasan Hüseyin'den sonrakiler de sosyalist şiir ırmağına güçlü kollar oluşturamadı. Çünkü artık evrensel bir doğru olan, yazarın örgütlülüğü ilkesi umursanmıyordu. İki nitelik taşıyan bu örgütlenme, hem işçi sınıfı partisi içinde hem de demokratik yazarlar örgütünde sorunlara tavırlı eğilmeyi dayatıyor. Bu tavır, bir sosyalist için elbette işçi sınıfının tavrıdır. Faşizme ve gericiliğe karşı demokratik halk kültürü, sosyalist kültürün omurgasını yaratmak için girişilen kavga da bireysel yetenegi dışlamaz ama, bu yetenek en verimli etkinliğini örgütlü bilinç ve duyarlıkla kazanır. Şiirini 1970'lerde oluşturan her şair bir yandan bu ortam yokluğunun verdiği acıyı, bir yandan da eksiklerle ve yanlışlarla kavgaya atılmanın acısını yaşıyor. İşçi sınıfının hayatın her alanında verdiği savaş, önemli siyasal boyutlara varırken, kitlelerin duyarlığında büyük yenilenmeler olurken şair bu değişimin içinde yer almıyorsa, hayatın dışına savrulması kaçınılmazdır. Güncelliğin ve sloganın şiirdeki yeri

bireysel ve toplumsal yaşantıdaki kalıcılıkları kadardır. İşte bu kalıcılığın derinliği «Israrla»da yer alan kimi şiirlerde şimdi bakıyorum da oldukça sığ. Başka deyişle güncelin ve sloganın bütünü yansıtılmış; gidici olan, kitlelerin duyarlığında tutunamayan ayrıntılar da, üstelik birtakım zorlamalarla, geçerli kılınmaya çalışılmış. Ancak şunu kaygısızca söyleyebilirim. Bu olumsuzluklar, varmak istenilen amacı düşünürsek, giderilebilir olgulardır. Ayrıca şiirlerin yürüyüşünü ve sağlığını pek de yaralamıyor kanımca.

— Son çalışmalarınızdan ve yayın olanaklarınızdan söz etmek ister miydiniz?

— Bitti diyebileceğim son şiir kitabım, Doğu ve Güneydoğu etkilenmelerini yansıtıyor. Ancak etkilenmiş de değil. Bu Kürt halkının içinde bulunduğu toplumsal gerçekliği araştırıyor. Aynı zamanda, yaşanılan durumun dönüştürülmesini de. Günümüzde demokrat aydınların da savaş açtığı şoven baskılara, bu baskıların tarihsel - sınıfsal içeriğini dışa vuran bir tepkiyle karşı çıkmak, her sosyalistin ve şairin de görevidir. Böyle bir sorumluluğun ürettiği ürünleri bilemiyorum hangi yayınevleriyle okura ulaştırabilirim? Hele bu konuda Balzac'ın ünlü saptaması da günümüzde daha katmerli bir olguyken, genç şairin kitabını gün yüzüne çıkarması çok zor. Aşağı - yukarı şöyleydi Balzac'ın sözü: «ünlü yazarların kitabından çok kolay kazanmak varken, hiçbir yayıncı ne kadar değerli olursa olsun, genç yazarın kitabını basmaz. Hangi yayıncı bir olanak tanımak istese, ünlü yazar buna daha çok karşı çıkar.» Diyeceksiniz ki şimdi yazarların örgütleri var. Umarız bu örgütler bu konuda da boş durmuyorlar.

(TÖB - DER, 14 Haziran)

5. ULUSLARARASI NASREDDİN HOCA ŞENLİĞİ GÜLMECE ÖYKÜ YARIŞMASINDA BİRİNCİLİK ÖDÜLÜNÜ ALAN MUZAFFER İZGÜ İLE SÖYLEŞİ

— Kısa özgeçmişinizi anlatır mısınız?

— Anlatayım. 1933 yılında Adana'da garson babayla, çamaşırcı anadan dünyaya gelen beş çocuğun en ufağıyım. Altı ya-

şımda elime şeker kesekâğıdını alıp Adana sokaklarında ekmek kavgasına düştüm. Girip çıkmadığım iş kalmadı bu kavga uğruna. Garsonluk, bulaşıkçılık, fırın işçiliği, pamuk ırgatlığı, gezgin satıcılık. Bir yandan da okuma. Ortaokul Türkçe öğretmenliğinden üç ay önce emekli oldum. Evliyim, üç çocuğum var.

— Gülmeceyle ilginiz ne zaman başladı?

— Yazmağa başladığım zaman, 1962 yılından beri. Ciddi yazmağa çalışıyordum, yazdığımı sonradan okuduğumda bir bakıyordum ki gülmece olmuş. Oysa ki Çukurova'yı anlatmak istiyordum, anlatıyordum da, ama anlattığım kara gülmece olup çıkıyordu.

— Özgeçmişinizin bunda etkisi olsa gerek?

— Elbette. Kovuyorlardı beni patronlar. Onlar güçlüydü. Ne yapayım, kovulduğum yerin karşısına geçip zort çekiyordum. Bu zort çekme, avuç düdük gibi yapılır, dudağa o götürülerek zurna gibi çalınır. Bu kime çalınırsa, onu aşağılamadır. Ben de böyle aşağılıyordum beni işten kovan patronları. Yapabileceğim birşey yoktu. O kovalayınca kaçıyordum. Yakalarsa dayak atıyordu. Ama dayağı yedikten sonra tekrar işyerinin önüne geliyor, bu kez daha çok iştahla zort çekiyordum. Birgün de fırın patronunun yüzüne koca bir avuç un attım. Adamın gözü görmedi, ben bastım kahkahayı. İşte bunlar... Protesto ediyordum onları, haksızlığı, ama bireysel. Birkezinde de pamuk ağası paramızı vermedi, kınnabın ucuna balmumu bağlayıp onunla akrep yakaladım, yirmi iki tane, doldurdum bunları bir kese kâğıdının içine gece yarısı gizlice ağanın kapısının altında deh ettim evine. Bunları yazdım, kara gülmece oldu bunlar. Yaş on altı, hep kavga, güçsüz, ama kendimce o yaşta güçlü saydığım kavgalar...

— Yayınlanmış yapıtlarınız?

— Gecekondu, İlyas Efendi, Halo Dayı, Bando Takımı, Donumdaki Para gülmece öyküleri, ötekiler roman. Ayrıca profesyonel sahnelerde oynanmış on bir sahne yapıtı, çocuk yapıtları, radyo oyunları. Gülmece dergilerinde yayınlanmış altı yüzden fazla öykü. Yine dergi ve gazetelerde yayınlanmış, kitap olmamış yedi roman.

— Bunların tümü gülmece mi?

— Başta söylediğim gibi, gülmece yazmadım ama, gülmece

oldu. Yalnız öykülerimde olsun, romanlarımda olsun, okuyucuyu kıkır kıkır güldürme yanlısı olmadım. Okuyucu beni gülmek için okumasın. Düşünmek, hatta öykü üzerinde tartışmak için okusun.

— Gülmeceyi tanımlar mısınız?

— Toplumdaki sınıf farkından doğan tersliği yakalayarak, gülmece olayı yaratmak değil, var olan olayın üzerine, iğne, alay ve hicivle yürümektir gülmece. Baskı döneminde en etkin silah. Bir özelliği de şu ki, ciddi bir makale anlatılmaz, ama bir gülmece öyküsü, ama bir Nasreddin Hoca fıkrası yeri geldiğinde taşı gediğine kor gibi anlatılır. Diyeceğim, gülmece daha çok usta kalır, daha çabuk halka yayılır.

— Gülmecenin toplumdaki işlevi ne olmalıdır?

— Gerçek gülmece var bir de ıvır zıvır şey var ki, ben ona gülmece demiyorum. Onun adı sululuk. Gerçek gülmece zaten sınıf bilincini taşır, sınıfını bilir, sınıfına seslenir. Burjuva eğlencesi değildir o. İki hödüğün macerası deyip, karnı tok olanları, karnı aç olanlara güldürmek gülmece değil, hödüklüğün ta kendisidir.

(Yürüyüş - 25 Temmuz)

UYAROĞLU: «ÖDÜLLER YAZARIN SESİNİ DUYURUR»

Işıl ÖZGENTÜRK

Sayın Uyaroğlu, siz çok ödüllü bir yazarsınız, dilerseniz önce ödüllerinizden sözedelim?

«1974 yılında, Milliyet Sanat Dergisinin açtığı yarışmada «övgüye değer genç ozan»lardan biri seçildim. 1977 yılında Antalya Sanat Şenliğinde en başarılı oyun ödülü kazandım. Sonra 1978'de Yakacık Şenliğinde öykü dalında birinci oldum. Ve 1978 Türk Dil Kurumu Çocuk Yazını dalında ödüllendirildim.»

Ödülden umutlu muydunuz?

«Kitabımın iyi bir kitap olduğuna inanıyordum. Ödül ala-

cak değerde buluyordum. Dostlarımdan, arkadaşlarımdan olumlu eleştiriler almıştım. Kitabımın başarısında Osman Kehri arkadaşın resimlerinin de büyük payı olduğuna inanıyorum. Bu yıl çocuk yazını dalında dört kitap ödüllendirilmek için yarıştı. Ama ben bu yıl daha çok çocuk kitabı yayınlandığını sanıyorum. Bu denli az kitabın katılmasının, daha önce ödül dağıtımında yapılan yanlışlarla ilişkili olduğunu düşünüyorum.

«Elbette. Odüller her alanda yazarın geniş kitlelere sesini duyurmasında yardımcı olur. Çocuk yazını için de bu böyledir. Bu nedenden ödülleri önemsemek gerek diyorum.»

Dört, beş yıldır çocuk edebiyatında bir gelişme var. Bu gelişmenin kitlelere ulaşması, daha etkin olabilmesi için neler yapmak gerek?

«Çocuk yazınında son yıllarda bir gelişme olduğu açık. Bunda hemen herkes birleşiyor. Çok güzel ve yetkin kitaplar yazan yazarlar, yayınlayan yayınevleri var. Ancak ben şu noktayı kitap yazmak kadar önemli görüyorum ve üzerinde durmak istiyorum: Kitaplar pahalı. Bu da doğal, bu düzende bu böyle olacak. Dolayısıyla kitapları emekçi çocukları değil de, burjuva ve küçük burjuva aydınlarının çocukları okuyor, alabiliyor. Büyük halk kitlelerinin çocuklarının da okuması gerek. Bu konuda devlete önemli görevler düşmekte. Bunlar yapılabilir: Örneğin, bir zamanlar nasıl klasikler Milli Eğitim Bakanlığınca basılıp, halka ulaştırılmaya çalışıldıysa, aynı şey bugün de çocuk kitapları için yapılabilir. Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı değerli yabancı ve yerli kitapları ucuz fiyatla basıp, halkın ve çocukların hizmetine sunabilir. Ayrıca okul kütüphanelerine gönderebilir. Ve çocukların bu kitaplarla karşılaşmaları sağlanabilir.

Bunun için özellikle 1979 Uluslararası Çocuk Yılında, Kültür Bakanlığındaki ilgililer kolları sıvamalıdırlar. Bir de yazarları özendirici bir ödüllendirme, bu alanda pek çok yeni ve değerli yapıtın ortaya çıkmasına yardım eder.»

1979 Uluslararası Çocuk Yılı için özel bir çalışmanız var mı?

«Bu yıl ozanlara, yazarlara çok iş düşüyor. Çocuklar için görev başına. Uluslararası Çocuk Yılı için demokratik örgütlerin ortak katkılarıyla kurulmuş ve İstanbul'da çalışmalarını yürüten

«ULUSLARARASI ÇOCUK YILI ÇALIŞMA GRUBU» var. Bu grubun çalışmalarına bir yazar olarak omuz vermek istiyorum. Şimdilik bu omuz verme işini, küçük bir katkısı olur düşüncesiyle, ödülümü çalışma grubuna bırakmakla gerçekleştirmeye çalıştım.»

(Cumhuriyet - 30 Eylül)

ÇETİN ALTAN: «BİZDE DENEME BATIDAKİNE ORANLA DAHA GENİŞ KAPSAMLIDIR»

Doğan HIZLAN

Bir Dil Ödülü kazandınız. Deneme dalında kazandınız, ama romancı ve hikâyecisiniz. Türk dilinin özleşmesi ve dilimizin bugünü üzerine düşündüklerinizi bize iletir misnz?

Türk Dili önemli bir değişim içindedir. Dilimizdeki soyut kavramların boşluğu toplumun yeni boyutlar kazanmasıyla birlikte aydınların, sanatçıların ve özellikle Türk Dil Kurumu'nun çabalarıyle de dolmaktadır. Soyut kavramlardaki zenginleşme düşün dünyamızın derinleşmekte yeni bir dinamizma kazanmakta olduğunu gösterir. Buna toplumun çağdaşlaşması da diyebilirsiniz.

Bir Yumak İnsan'da, yapıtlarından tanıdığımız, yazılarını okuduğumuz insanları bize bir başka yanıyla tanıttınız. Anılarla bezenmiş bir tür deneme bunlar. Bizde bu tür eksik. Deneme ve anı türü üzerine söyleyecekleriniz..

Bizde deneme dalı batıdakine oranla daha geniş kapsamlı olarak kullanılmaktadır. «Bir Yumak İnsan» edebiyatta portre türü denilen bir türün örneklenmesidir. Bu portrelerdeki anı malzemesi bunların anısal yönüne ağırlık vermekle birlikte asıl öz insandır. Yaşadığımız çevredeki insan tiplerinden bir buket derlemeye çalıştım.

Artık edebiyatımızın bir ustasısınız. Ödüllerin ne gibi işlevi var, gençler için hangi önemi taşıyor, daha gelişkin kuşaklar için hangi anlamı taşıyor?

Ödüller, yazarlarla okuyucular arasındaki ilişkiyi pekiştirir. Hem gençlerin ülkeye kendilerini daha hızlı olarak tanıtmalarını sağlar, hem de yaşamını kâğıtla kaleme armağan etmiş yaşlıların tüm çabalarının kör bir unutkanlık kuyusunda yok olmadığını belirler. Her iki bakımdan da sanatı ve sanatçıyı çalışmalarında, çabalarında olumlu bir özendirmeye yöneltir. Bu nedenle ödüllerin işlevi gün günden daha büyük bir önem kazanmaktadır.

Hikâyemiz ve romanımız bugün Batı ülkelerinde de yayınlanıyor. Böyle bir gelişmeyi siz nasıl yorumlarsınız?

Bir toplumun çağdaşlaşması dışarı açılmasıyla orantılıdır. İthalcilikten ihraççılığa geçme de diyebilirsiniz buna. Bu açılmada ne kadar başarıya ulaşabilirse o ölçüde evrensel bir ağırlığa yönelmiş oluruz. Bu konu bence Türkiye'nin bütün sorunlarından daha önde gelen bir önemdedir.

Siz birkaç kuşağın yazarlarını bütün özellikleriyle tanıyorsunuz. Kuşaklar arasındaki en belirgin kişilik ayrımı nedir sizce?

Şudur: Eski kuşak yazarlarında belirli bir dünya görüşü ve sistematiği yoktu. Buna karşın çok renkli ve düz ayak olmayan bir anlatımları vardı. Bugünkü yazarlar daha tutarlı, daha gerçeklere sağlam basan sanatçılardır. Uslup oyunlarından ziyade açık seçikliğe ve sağlamlığa önem vermektedirler.

(Cumhuriyet - 30 Eylül)

ÇETİN ALTAN'A ÖDÜLÜNÜ YARGITAY BAŞKANI VERDİ

Çetin Altan'la yazarlığı, yaşamı üstüne konuştuk. Sorular ve Çetin Altan'ın yanıtları şöyledir:

SORU: Bir Yumak İnsan adlı yapıtınızdaki kişilerin seçimini hangi değerlendirmeye göre yaptınız? Söz gelimi gazeteci olarak bildiğimiz Kaşalot Rasim'i sizden başka kaç kişinin tanıyabileceğini düşündünüz?

YANIT: Efendim, ben bu Bir Yumak İnsan'ın tiplerini yazarken böyle bir ayırım yapmadım. Bu, yazında bir tür olan portre dalındaki çalışmalardır. Her yazar, kendi belleğinden, ken-

di anılarından esinlenir yaptığı çalışmalarda. Ben de bu tipleri daha çok renkli olan tanıdıklarımdan seçtim. Yaşadığımız toplumdaki tipleri saydım becerebildiğim kadar, ama tabii tanıdığım tipler kendi yaşam çevreme dönük kişiler olduğu için belki ağırlık. gazetecilere, yazarlara, sanatçılara kaymıştır.

KENDİ YAPITINI ELEŞTİRİSİ

SORU: Son kitabınız «Küçük Bahçe»de yanlış değerlendirmiyorsam en vurguladığınız olgu «yalnızlık» ve yalnızlığın verdiği bunalım. Bunun gerekçesi nedir?

YANIT: Efendim, benim işlediğim bireyci yalnızlık değildir. Çeşitli değerlendirmeler içindeki boşluk araştırıldı. Bu boşluk teması. ya da bir bakıma anlamsızlık teması işlendi. Çünkü bu sadece bireyin kendi psikolojik dalgalanmalarıyla düştüğü bir boşluk olmuyor yaşamın içinde. Bazan kasıtlı olarak da itiliyor oraya kişi. Ve bunu bazı baskı çevreleri biliyorlar. O açıdan da degerlendirilmesi gereken bir çalışma oldu Küçük Bahçe. Çünkü özellikle toplumsal konularda ve topluma daha bilimsel açılardan bakan, toplum olaylarını değerlendirmek isteyen düşünür ve yazarların başına çok şeyler geliyor.

ÜÇ DOĞMADAN BİRİ SEKSTİR, AYIP DEĞİLDİR

SORU: Yapıtlarınızda genellikle toplumumuzca hoş karşılanmayan seksüel tümcelere yer veriyorsunuz. Neden yapıyorsunuz bunu?

YANIT: Efendim, bu çağın üç büyük doğması vardır. Bunlardan birisi sekstir. Bunun üstüne kişiler, gerektiği içtenlikle henüz gidememektedir. Bu, toplumun gelişmesiyle birlikte kırılacaktır. Ama, yazar sürekli doğmaları kırmaya dönük, alışılmışın dışında başka değerlendirmeler, başka yorumlar getirmeğe çalışan kişidir. İkinci doğması çağımızın, ulusçuluktur. Yani insancıllığa karşı ulusçuluğu ağır bastırır. Üçüncüsü de mistik konulardır. Bu üç doğma sade bizde değil, başka gelişmiş toplumlarda bile yine eskisi kadar olmasa da, bir ölçüde, hiç değilse bazı

çevrelerde katılıklarını sürdürmektedir. Yazarsa doğmaları boyuna kıran kişidir. O bakımdan ben kitaplarımda bu üç doğmaya karşı zaman zaman daha başka bakışlardan, daha başka açılardan bakmaya yönelmişimdir. Seks de bunlardan birisidir. Benim için seks konuları ayıp konular değildir.

ÇALIŞMA ODAM VE MASAM YOKTUR

SORU: Çetin Bey, nasıl çalışırsınız? Bir kitap yazmaya karar verdiğiniz zamanki tutum ve davranışınız ne olur?

YANIT: Bir kez makina çıkar, konur masanın üstüne, o masa da öyle pek ahım şahım, görkemli bir masa değildir. Ya yemek masasıdır, ya da öyle günlük işlerde pek kullanılmayan bir masadır.

SORU: Neden? Çalışma masanız yok mu?

YANIT: Yoktur, hayır.

SORU: Niçin?

YANIT: Çünkü benim oturduğum ev o kadar geniş bir ev değil. Ama son yıllarda başka bir yer buldum, orada çalışıyorum. Annemin evinde. Boş bir ev orası. Benim çalışma odam, çalışma masam falan, bilmem neyim yoktur yani. Yalnız ben yoğunlaştığım zaman başka bir konunun beni ondan koparması, beni tekrar aynı şeye yoğunlaşmaya zorlaması, o sırada içinde yaşamaya başladığım dünyayı sulandırıyor. O bakımdan kapı çalınsın, telefon çalsın istemiyorum. Kapının üstüne «Evde kimse yok» yazıyorum, telefonu da fişten çekiyorum. Ondan sonra makinayı koyuyorum. Makinanın yanına da bir sürü beyaz kâğıt koyuyorum. Ondan sonra yazmaya başlıyorum.

SORU: Kaçıncı hamur kâğıda yazıyorsunuz?

YANIT: Yoo, iyi kâğıda yazarım ben. Elimde olmayan bir tik belki. Mutlaka iyi kâğıda yazarım. Pelur kâğıdıdır genellikle.

SORU: Suretli mi yazarsınız?

YANIT: Hayır, hayır. Tek yazarım. Suret kafamı karıştırıyor.

Bir piyesimi o yüzden kaybettim. Ben söz gelimi, kopyasız yazmıştım. Piyes de kayboldu. Yok şimdi piyasada. Sonra kâğıtlarla daktilo, uzun süre durur orada. Kıvrantılar, dönmeler başlar. Kendime bir kahve pişiririm. Bilmem işte bir bira içerim. Oturuncaya kadar bir kıvrantı başlar. Oturduktan sonra bilemem ne kadar çalışırım Beş saat, altı saat, bazen yedi saat çalışırım, sonunda kendime «Artık durayım» derim.

ÇALIŞIRKEN YORULUNCA UYUKLARIM

SORU: Yedi saatte kaç sayfa çıkarırsınız?

YANIT: On - oniki sayfa çıkarırım.

SORU: Çok düşünür müsünüz yazarken?

YANIT: Evet, çok düşünürüm. Onbeş sayfaya kadar çıktığımı hatırlarım. Ama bazan üç sayfada da bırakırım. Üç sayfa alır beni. Çünkü ben müsvedde yapmam. Yazdığımı çizmem. Tekrar okurum ama ya bir virgül koyarım, ya da yineleme varsa. bir - iki cümleyi yeniden düzeltirim. Hatta yazılarımın asıllarını temize çekilmiş sanırlar. Gazetecilikten gelme bir alışkanlığım var benim. Müsvedde yapmaya kalkarsak, hemen bir anda yetiştirilmesi gereken yazıları, iki katı yazmak gerekir.

SORU: Yedi saat yazdınız. Sonra ne yaparsınız?

YANIT: Gene dışarıyla ilişki kurmam. Uyuklarım genellikle Yoruluyorum çünkü. Uykumun arasında da devam eder o yazılar. Onlar tekrar oynaşır kafamın içinde ve madensuyu çok içerim o sırada ben.

SORU: Ne kadar sigara içersiniz?

YANIT: Onu bilemiyorum. Çünkü ben sigaralar yanarken tekrar yakarım. Yanarken bir sigara daha yakmak bir şeyi zıplatıyor herhalde kafamın içinde. Beni görenler çalışırken bazan konuştuğumu da söylüyorlar. Bazan ben de kendimi yakalıyorum konuşurken. O sözcüklerin akışını ses olarak duymak istiyorum Yazdıklarımın akıcı olması için özen gösteririm. Akıcı olmalı, çabuk okunmalı isterim. Okunurken zeytinyağı içer gibi olmasın, kolayca aksın isterim.

(Dünya - 30 Eylül)

TOSUNER: «GÜNLÜK KAYGILARI SERGİLEDİM»

TDK roman ödülünü kazandınız. Roman ve dil ilişkisi üzerine söyleyecekleriniz...

Edebiyat eseri her şeyden önce dil ile var oluyor. Belirli bir içeriği sunma kabı dil. İçerik çok değerli de olsa, konulduğu kabın biçimini alıyor. Romanda anlatılan öz, konu, romanın diliyle, dilin kullanılım biçimi olan anlatıma sunuluyor. Çok değerli bir öz ve kötü bir roman, nasıl oluyor? Dil ve dilin kullanılışı kötü. Elbet, bu da bir şey. Dilin önemini vurgulamak açısından...

Romanın adı Sancı... Sancı... Romanınızın adı üzerine bir açıklama isteyelim sizden...

İnsan çeşitli sancılar duyar. Sancılardan kurtulma çabası içindedir hep. Başkalarına sancı da çektirir eline fırsat geçtikçe. Tuhaf şey, evet. Bir de şu: Diyelim, adam romatizmalı. Sancılar içinde. Oysa, toplumsal pek büyük bir derdi yok romatizmasından kaynaklanan. Adam, diyelim, kambur. Sırtında sancı falan yok. Bir başka sancı var, insanlardan gelen, ağrı kesiciyle dindirilemeyen bir başka sancı.

Sancı... Sancı...'nın Almanya olgusuna getirdiği farklı yaklaşımı açıklar mısınız?

Yaşanan hayatın gerçekliği, ilişkiler önde geliyor. Temel sorunları günlük kaygılarla sergilemeye çalışıyor. Sosyolojik çözümler taşımak değil roman olmak istiyor.

Öyküden romana geçiş konusunda yanlış bir yargı var. Siz bu konuya biraz aydınlık getirir misiniz?

Sanki öykü romanın çıraklığıymış gibi bir yargı var, evet Oysa, çok başka şeyler. Hiç öykü yazmadan da romana geçenler var. Önemli olan yazmak, bence. Yazabiliyor olmak. Anlatacağını ulaştırmak Ulaştırmadan duramayış önemli. Bir kısa öykü, bir kalın romandan çok daha değerli de olabiliyor. Yine öykü yazıyorum. Beni mutlu da kılıyor

(Cumhuriyet - 30 Eylül)

«TÜRK DİLİNİ İYİ KULLANAN BİR YAZAR HALKIN YAZARI OLUR»

TÜRK DİL KURUMU ÖYKÜ ÖDÜLÜNÜ. DONUMDAKİ PARA HİKÂYELER TOPLAMI İLE KAZANAN MUZAFFER İZGÜ. TAN ORAL'IN SORULARINI YANITLADI

Türk Dil Kurumu Öykü Ödülü'nün bir gülmece kitabına verilmesini nasıl karşıladınız? Gülmece edebiyatı üzerine düşündükleriniz

Gülmece dalında bir yapıta Türk Dil Kurumunun bu yıl öykü armağanını vermesi çok sevindirici ve umut verici bir olgu. Gülmece yazarları bir konuyu ele alırken onun şakasına, iğnesine, eleştirisine dikkat ederler. Bu konuda şaka ön sırayı aldığı için bugüne dek gülmece de şakaya alınmış, hatta yazarı da şakaya alınmış ve hep öyle düşünülmüş. Nedense gülmece ciddiye alınmamıştır. Oysa ki gülmecenin şakaya gelir yanı yoktur. Gülmece çok ciddi bir iştir. Doğal olarak burada gerçek gülmeceden bahsediyorum, yoksa okuyucuyu kıkır kıkır güldüren gülmece hokkabazlığından değil. Zaten gerçek bir gülmececi bu işin farkındadır. Niçin yazdığını, kime yazdığını çok iyi bilir. TV'den bir diziyi alıp, onu eleştiriyorum diye tutup bir gülmece dergisinde yinelemek gülmece değildir. Çizgisi de böyle, esprisi de böyle. Ben bunların kalıcılığına inanmıyorum. Türk Dil Kurumu Seçici Kurulu üyeleri sanırım böyle bir gerçek gülmece, gerçek olmayan gülmece olgusundan yola çıkarak yapıtım Donumdaki Para'ya ödül vermişlerdir.

Dil ile gülmece arasındaki bağlantı konusunda ne söylemek istersiniz?

Türkçe ile gülmece arasında çok yakın bir ilişki vardır. O da şudur ki, Türkçe gülmeceye çok yatkın bir dildir. O denli yatkındır ki, açınız bakınız, birçok atasözümüz, birçok deyimlerimiz sanki bir gülmece öyküsünün bir tümcesi, bir parçası gibidir. Ayrıca halkımız esprili konuşmaya bayılır. Anadolu'da esnaflar karşılıklı söz atarlar birbirlerine, bunların tümü gülmecedir. Bu bakımdan Türkçe iyi kullanıldığı zaman konuşma Türkçesi olarak gülmeceyi, zenginleştirir. Türkçenin gülmeceye, gülmecenin de Türkçeye katkısıyla Türk dili tabanda zenginleşir. Kuşkusuz bu zenginlik, yaygınlık da Türk Dil Kurumu'nun baş-

lıca amaçlarındandır. Türk dilini iyi kullanan bir gülmececi halkın yazarı olur. Çünkü tabandaki halk (ki bu işçimiz, köylümüz, küçük esnafımız, dar gelirli memurumuzdur) günlük yaşamıyla gülmecenin içinde olduğundan, diliyle de gülmecenin içindedir.

Gülmecenin işlevi bugün ülkemizde artmış mıdır? Gülmece sayfalarının artması bu işlevin ve ilginin artışına bir kanıt mıdır?

Gülmecenin işlevi giderek artıyor. Olumlu gelişimler var. Bugüne dek gazetelerde gülmece deyince bir iki Amerikan karikatürü, bir iki fıkra ile gülmece yapıldığı sanılırdı. Oysa ki bu sayfa ve köşelerin içinde bizden olan, bizim işçimizden, bizim köylümüzden, bizim gecekondulumuzdan hiç bir şey yoktu. Salt kahkaha attırmak gülmece sanılıyordu. Oysa ki Türkiye'de değişen koşullarla birlikte gülmece değişmiş, gerçek gülmeceye varılmak istenmiştir. Ama bu tam olarak yapılabiliyor mu? Buna hayır diyeceğim. Yergi ve hoşgörüden yola çıkan gülmece, hangi sınıfa seslendiğini bilmiyorsa, o gülmece sınıfına ihanet içindedir. Bunu görüyor ve izliyoruz. Deli tepek şeylerle gülmece işlevini yerine getiremez. Gülmecenin görevi, eleştirirken düşündürmektedir. Hatta tartışılan bir gülmece öyküsü, bir karikatür bence daha yeğdir. Zaten öyle değil mi, çok ciddi bir yazı, çok ciddi bir makale usta kalmayabilir. Ama bir gülmece öyküsü usta kalır, gerektiğinde bir Nasreddin Hoca fıkrası gibi taşı gediğine koymaya yarar, ki halkımız taşı gediğine koymayı çok sever. İşte bu yönden düşünürsek gülmecenin işlevi giderek artıyor değil, çok artmış, ama bu artışa karşın günümüzde ne yapılmış olarak düşünür ve görürüz.

(Cumhuriyet - 1 Ekim)

1978 YILINDA ARMAĞANLAR. ÖDÜLLER, YARIŞMALAR

ARMAĞANLAR. ÖDÜLLER

Haldun TANER

Yirmi iki yıl önce uluslararası bir tiyatro enstitüsü, ünlü tiyatrocular arasında bir soruşturma açmıştı. Yetenekli yazar yetiştirmek için ne yapmalı? Tiyatro otoritelerinin her biri başka bir şey öneriyordu. Kimi, tiyatro tekniği kurlarını yararlı ve hatta zorunlu buluyordu. Kimi, genç yazarların yanlışlarını somut olarak bizzat görebilmeleri için onların oyunlarını olduğu gibi oynayacak küçük deney tiyatorları salık veriyordu. Soruşturmayı yanıtlayanlardan biri de Bertold Brecht'ti. Onun önerisi kısaca şu idi: «Genç yazarlara bol para verin. Başka işe karışmayın.»

Heinrich Böll, Köln Kenti Edebiyat Ödülü'nü aldığı zaman televizyonda ödül beratını kaldırıp göstermiş:

— **Bu berat elbet de bir yazar için bir onur belgesidir.** demişti. Sonra da öbür eliyle yirmi bin marklık ödül çekini havada sallayıp:

— Ama asıl önemlisi **budur**, diye eklemişti. «Bu para bana iki yıl boyu başka işlerle oyalanmak zorunda kalmaksızın kendimi yeni eserime adama olanağı sağlıyor. Hiç değilse iki yıl bağımsız çalışabileceğim.»

Edebiyatçıyı ödüllerle özendirmek elbet yararlıdır.

Bazı ödüller paraca az görünse de prestij bakımından, reklam bakımından yazarını yine ihya eder. Başka bir deyimle, yazar sürümden kazanır. Nobel armağanı, Goncourt armağanı, kazanan sanatçıyı, verdiği ödülle değil, onu tiraj bakımından getireceği büyük kazançla zengin eder.

Nobel armağanı, hep bilirsiniz, bir vicdan azabından doğmuştur. Dinamiti bulan Nobel, insanlığa istemiyerek getirdiği bu yokedici silahın kefareti olarak önce sulh alanında, sonra da, çeşitli dallarda, bilim ve edebiyatta yılın en başarılı kişilerini ödüllendirmeyi öngörmüştü. Nobel'in belli bir statüsü, belli bir jürisi, belli değer ölçütleri vardır. Her jüride olduğu gibi, burada da şu şu şu çevrelerin, şu şu şu yayınevlerinin, şu şu şu kamuoyu dalgalanmalarının etkileri at oynatır. Sonunda jüri, adaylardan birinin kaderini değiştiren kararını verir. Kaç aday varsa bir eksiğinin bütün oklarına hedef olur. Yetmiş altı yıllık geçmişinde nice ünlü yazar Nobel'e lâyık görülmemiştir de, nice bilinmedik kimseler onurlandırılmıştır. Örneğin bir André Malraux, bir Louis Ferdinand Celine, bir Henry Miller çeşitli nedenlerle Nobel jürisine sempatik gelmemişlerdir. Jean Paul Sartre'ın bu armağan kendisine verildiği zaman geri çevirişi hatırlarda olsa gerektir. Neden Enzensberger yahut Grass değil de Böll? Neden Nabokov değil de Saul Bellow soruları, jüri kararlarından sonra yıllarca sürüp gitmiştir.

Goncourt armağanına gelince, yine hep bilirsiniz ki, bu armağan da bir çeşit kuyruk acısından doğmuştur. Edmond de Goncourt genç yaşta ölen kardeşi Jules'in anısını diri tutabilmek amacıyla Academie Francaise'e inat bir Goncourt Akademisi kurmuştu. Bu akademi üyeleri, münhasıran yazar olan on üyeden oluşacak ve her birine altı bin (bugünün rayici ile altmış bin) franklık aylık gelir sağlanacaktı. Nitekim Goncourt Vakfı bunu gerçekleştirdi. Akademi her yıl bir roman ödülünün galibini seçecekti. Kazanana verilecek ödül ise sadece beş bin franktı. Goncourt Akademisi, 1903'ten bu yana her yıl bunu da gerçekleştirdi. Ama vakfın kurucusu, frankın nerden nereye düşebileceğini öngörememişti. Sonuç olarak jüri üyelerine bugün 250'şer frank hakkı huzur, kazananlara da sadece 50 frank ödül verilmektedir. Vakıf statüsü esasen kazanana verilecek ödülü küçük ve önemsiz bir formalite saymıştı. Önemli olan bu sembolik ödülün tutarı değil, Goncourt adının her yıl bu vesile ile edebiyat kamuoyunda anılmasını sağlamaktı ki, bu da oldu. Sonbaharda Fransa'da edebiyat çevrelerinin en çok kullandığı kelime Goncourt kelimesidir. Her Fransız yazarı için Goncourt'u kazanmak bir bakıma Nobel'i kazanmak kadar, hatta bazen ondan da önemli bir başarı sayılır. Kazanan yazarlar aldıkları 50 frankı çerçeveletip duvarlarına asmakta, öte yandan bir günün

içinde üne kavuşan yapıtlarının 500.000'leri bulan tirajı ve bütün dillere çevrilme telif hakları ile bir anda zengin de olmaktadırlar. Fransa'da Goncourt dışında Femina, Renaudot gibi armağanlar da Goncourt talihlisi yazar dışındakileri onurlandırmak için çalışmaktadırlar. Amerika'da Puliztzer ödülü, Almanya'da Kleist ödülü ve benzerleri de aynı şekilde ora edebiyatçılarını özendirmeğe çalışırlar.

Bizde edebiyat ödülleri bir roman yarışması ile başladı. Sinekli Bakkal'ın birincilik kazandığı o yarışmadan sonra İnönü döneminde CHP, partiye yakın sanatçıları (Halk Partisi Armağanı) adı altında onurlandırma yolunu tuttu. Ama Türkiye'deki her iş gibi, bunların arkası pek gelmedi. Daha sonra ölen oğlunun anısını olsun diri tutmak isteyen acılı bir ana ile el ele veren Darüşşafaka (Sait Faik Armağanı)'nı kurdu. Türk Dil Kurumu, edebiyatın çeşitli dallarında Türk dilinin arılaşmasına katkıda bulunanlara Atatürk Vakfı'ndan ihsanlar dağıtmayı programladı ve bugüne kadar çeşitli yazarlara ödüller dağıttı. Ankara'daki (Sanat Dostları Cemiyeti), özellikle tiyatro alanında yılın başarılı yazar ve sanatçılarını onurlandırdı. Cumhuriyet (Yunus Nadi), Milliyet (Ali Naci Karacan) armağanlarını kurdular ve sürdürdüler. Orhan Kemal'in arkadaşları adını unutturmamak için bir (Orhan Kemal Armağanı) kurdular ve bugüne kadar hep hapse girmiş çıkmış yazarları tercih ederek bu armağanı dağıttılar. En son olarak da (Sedat Simavi Vakfı) kuruldu ve çeşitli alanlar arasında edebiyata da yüz bin lira gibi şimdiye kadar Türkiye'deki armağanların ulaşamadığı bir meblağ adadı.

Ödüllerin edebiyatçıları maddeten ve manen yüreklendirdiği muhakkaktır. Yapıtının kapağına kırmızı bir kuşak geçirmek, ondan iyi-kötü konuşulmasını sağlamak demektir. Lafı edilmeyen bir şeyle kim ilgilenir? Ödüllerin en büyük faydası, kanımca sanatçıya toplum için pek de gereksiz olmadığı inancını vermesidir. Çünkü sanatçı zaman zaman kendini «Ben fuzuli bir varlık mıyım», «Karanlıkta göz mü kırpıyorum», «Kendi kendimi mi kandırmaktayım», «Ömrümü boşuna mı bu işlere harcadım» gibi duygulara kaptırır. Ödül işte böyle zamanlarda onun sırtını sıvazlayan bir dosta benzer. Sanatçıya her devirde, her durumda gerek vardır. Milli cephenin son direniş çabaları, Süleyman Bey'in pişkinlik rekorlarını kıran son kolpoları, umudunu kendi gücünden çok karşı tarafın çözülmesine bağlayan muhalefetin iyimserlik-

leri, emin olun üçay sonra güncelliklerini de, önemlerini de yavaş yavaş yitirirler.

Ama ötede birtakım insanlar var ki, kültürsüz ve düzeyde kişilerin anlamadığı, akıl erdiremediği sanat diye bir şeylerle uğraşmaktadırlar. Aslında en esaslı işi onlar yapmaktadırlar. Sessiz ve derinden giderek insan gerçeğini işlemektedirler. Sanatçısız toplum, yaşanmaya değmeyecek kadar kuru ve yavan bir toplum olur. Yaşamı politika boyutuna indirgemek, onu fakirleştirmek, budayıp kuşa çevirmek olur.

NOT: Ankara Vapuru konusundaki iki yazımı hassasiyetle izleyen ve geminin hurdacılara satılmasını önleyerek bizim önerdiğimiz işlevlerden birinde kullanılmasını sağlayan ve bunu bana nazik bir mektupla muştulamak lütfunda bulunan Ulaştırma Bakanı Sayın Dr. Ergenekon'a candan teşekkürlerimi sunarım.

Darısı Kültür Bakanı'nın başına, onun da Tiyatro Müzesi konusundaki yazılarımızı aynı hassasiyetle izlemiş olmasını ve gideyarak olumlu bir karar almasını can ve yürekten dilerim.

(Milliyet - 25 Aralık 1977)

SEDAT SİMAVİ VAKFI ÖDÜLLERİ YÖNETMELİĞİ

1978'in başlarında yönetmelik yeniden oluşturulmuş ve Hürriyet Gazetesi aracılığıyla aşağıdaki biçimde kamuoyuna sunulmuştur:

Geçen yılki uygulamadan sonra yüksek öğretim kurumları, ilgili dernekler ve jüri üyelerinin önerilerinden faydalanılarak Sedat Simavi Ödülleri yönetmeliğinde değişiklik yapılmıştır. Bu yıl uygulanacak yeni yönetmeliği yayınlıyoruz:

Madde 1 — Ödül dalları

Sedat Simavi Ödülleri Fen Bilimleri, Sağlık Bilimleri, Görsel Sanatlar, Edebiyat, Spor, Kitle Haberleşmesi ve Sosyal Bilimler dalı olmak üzere yedi dalda verilir.

Madde 2 — Ödül verilme koşulları

Fen ve Sağlık Bilimleri kolundaki ödüller, son beş yıl içinde bu dallarda en büyük keşif, icat ve araştırmayı yapmış ve

belirli bir gelişimi sağlayacak bilimsel değer taşıyan eseri gerçekleştirmiş kişilere verilir.

Sosyal Bilimler, Edebiyat, Görsel Sanatlar ve Kitle Haberleşmesi dalında verilecek ödüller, son bir yıl içinde bu dallarda fikir yönü veya estetik değer ölçüleri açısından en güzel, en başarılı, en iyi araştırmaya dayanan eseri vermiş kişiye verilir.

Spor alanındaki ödül bütün spor dalları için son bir yıl içinde ülke çapında en önemli ve en üstün başarıyı sağlamış olan sporcuya verilir.

Ödül; düşünce, cinsiyet ve din farkı gözetilmeksizin sadece objektif ölçülere göre verilir.

Madde 3 — Adaylık

Vakıf Yönetim Kurulu ödül konusu olan dallarda bizzat başvurmaları için adaylara açık çağrıda bulunur.

Ayrıca ilgili kuruluşlar ve şahıslar adaylığın geçerliliği için gerekli koşulları yerine getirmek şartıyla aday gösterebilirler.

HÜRRİYET ve Vakıf mensupları dışından ve jüri üyesi olmayacak, dallarında uzman kişilerden kurulacak «Ön araştırma kurulu» da her dal için aday gösterebilir.

Madde 4 — Adaylık koşulu

Ödüle aday olmak için kişinin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olması zorunludur.

Madde 5 — Adaylık için başvuru süresi

Adaylık için başvuru süresi, 2 Ekim 1978 günü bitecektir. Bu açık çağrı üzerine herhangi bir şekilde aday olacak kişiler için en geç 2 Ekim 1978 akşamına kadar Vakıf Genel Sekreterliğine başvurulması gerekecektir.

Madde 6 — Ödül jürilerinin kuruluşu

Sedat Simavi Ödülleri ile ilgili olarak ödül verilecek her dal için bir jüri kurulur.

Her jüri 5-9 üyeden oluşturulur.

Her jüri ilgili daldaki üniversite, akademi ve yüksek öğretim kurumları üyeleri, meslek kuruluşu üyeleri, devletin o dal ile ilgili bakanlık veya sair kuruluş üyeleri, Vakıf temsilcileri ve HÜRRİYET Gazetesi temsilcisinden oluşur.

Her jüriye kimlerin çağrılacağı ve jüri üyelerinin sayısı Va-

kıf Yönetim Kurulunca saptanır. Jüriye seçilenlerin çağrısı Vakıf Genel Sekreterliğince yapılır.

Madde 7 — Jürilerin çalışması

Jüriler 16 Ekim'de gizli olarak çalışmalarına başlar.

Her jüri bir başkanla yazman seçer ve görevli olduğu ödül dalında başvuruların çok olması halinde ilk eleme için alt komite kurabilir.

Jüriler adaylar ve yapıtları veya faaliyetleri ile ilgili konularda uzmanlara danışabilir ve onları davet edebilir.

Jüriler ödülün bir veya iki kişiye verilmesini kararlaştıracağı gibi ödüle layık aday görülmediği takdirde o dalda ödül verilmemesine de karar verebilir.

Kararlar mevcut jüri üyelerinin yarıdan bir fazlasının oyu ile alınır.

Görüşmelerde oylar gizlidir.

Müzakereler ne jüri üyelerince ferden ne jüri olarak ve ne de Vakıf Yönetimi tarafından kamuya açıklanamaz.

Sonuçlar kesindir ve itiraz edilemez.

Jüriler vardıkları kararı 1 Aralık tarihine kadar bir yazı ile Vakıf Genel Sekreterliğine iletirler. Vakıf yönetimi açıklamadan jüriler hiç bir açıklamada bulunamaz.

Jürilerin ödül verilmesini kararlaştırdığı kişilerin isimleri 11 Aralık tarihinde ilan edilir.

Madde 8 — Ödül tutarı

Her yıl verilecek ödül tutarı toplam olarak Sedat Simavi Vakfı Yönetim Kurulunca saptanır.

Ortaya konulan ödül eşit miktarda yedi ödül dalına dağıtılır. 1978 yılı için toplam ödül tutarı 700.000 TL. dir.

Madde 9 — Ödül için başvurma

Sedat Simavi ödüllerinin adayları 3. maddeye göre saptanır.

Tüzel kişiler de aday olabilir.

Adaylar bir dal içinde bir konuda ve bir eserle başvurabilirler. Ödüle başvurmada başvurunun konusu bir eser olduğunda eserin basılmış olup olmamasının genişliğinin ve sayfa adedinin önemi yoktur. Edebiyat dalında ödül için başvuracak kişiler şiir, hikâye ve deneme gibi konularda başvurdukları takdirde yapıtın bir eser niteliğinde bulunması gerekir. Diğer bir deyişle tek bir şiir, tek bir hikâye, tek bir deneme ile başvurma mümkün

olmayıp, bunların bir eser niteliği taşıyan bütünlükte olması gerekir.

Başvuru süresi her yıl Vakıf Yönetim Kurulu'nun ilân edeceği günün akşamı saat 17.00'de sona erecek, postadaki gecikmeler kabul edilmeyecektir.

Belirli bir eserle başvuracak kişinin bu eserinden basılmış, daktilo edilmiş veya fotokopisi çıkarılmış on adedinin kişinin kimliği, hayat hikâyesi ile birlikte Vakıf idaresine verilmesi veya gönderilmesi gerekmektedir. Adayın eseriyle beraber bütün sanat ve bilimsel çalışmaları gözönüne alınacaktır.

Görsel Sanatçılarda yapıtın, renkli fotoğrafının veya slaytının Vakıf İdaresine teslimi veya gönderilmesi gerekir.

Sosyal, Fen ve Sağlık Bilimlerinde aslı ile beraber Türkçe geniş bir özeti verilmek şartıyla yabancı dilde eserle ödüle başvurulabilir.

Vakıf Genel Sekreterliğine bilgi verilerek takma isimle de ödüle başvurmak mümkündür.

Madde 10 — Ödüllerin dağıtımı

Aynı yılda aynı dalda iki kişiye ödül verilmesi uygun görüldüğü takdirde ödül tutarı bu adaylar arasında paylaştırılır.

Ödüle aday olan kişi adaylıktan sonra ölmüş ise kendisine ödül verilebilir ve ödül tutarı kanuni mirasçılarına ödenir.

Ödüle lâyık görülen tüzel kişi ise ödül tüzel kişinin temsilcisine verilir.

Herhangi bir ödül dalında ödül kazanmaya lâyık herhangi bir kişi veya eser bulunmazsa o dal için ayrılmış ödül miktarı bir ertesi yıla saklanır ve ertesi yıl için saptanacak ödül tutarına eklenerek o yıl ödül kazanacak olanlara eşit olarak dağıtılır.

Ödül kazanan kişi daha sonraki yıllarda da ödül için aday olabilir.

Ödül kazananların açıklandığı 11 Aralık'ta ödüller her dalda ödüle lâyık görülen kişilere ödenir. Ayrıca bir başarı belgesi ile Sedat Simavi ödülünü simgeleyen bir armağan kendisine verilir.

Ödül kazananlardan biri bu ödülü almak istemediği takdirde ödül tutarı bir ertesi yılın ödül tutarına eklenir ve o yıl ödül kazananlar arasında eşit olarak paylaştırılır.

Madde 11 — Ödül kazananların yükümlülüğü

Saptanmış olan her dalda ödül kazananlar ödülün açıklandığı tarihten itibaren altı ay içinde Sedat Simavi Vakfı Yönetim Kurulu'nun belirleyeceği bir konferansı vermek, gösteri veya sergi düzenlemek veya imza günü tertip etmek gibi bir hizmette bulunmak zorundadır.

BİR ÖDÜLÜN ARDINDAN

Atilla ÖZKIRIMLI

Bir seçici kurul üyesinin, açıklamama koşulu bulunmasına karşın verdiği oyun gerekçesini açıklaması hoş görülmez, biliyorum. Hele bununla da yetinmeyip kuruldaki görüşmelere ilişkin yeni açıklamalar yapması kimilerince çirkin de bulunabilir.

Yalnız şunu açıkça koyalım: Türkiye'de seçici kurullardaki görüşmeler, üyelerin raporları açıklanmaz (çoğu kez rapor falan da yoktur) ama kimin kimi savunduğu, kime oy verdiği daha toplantı biter bitmez dillerde dolaşır. Dedikodular alır yürür. Kimi seçici kurul üyeleri özellikle beslerler bu dedikoduları. Neden yazıya dökülmesinden kaçınılır peki? Kalıcıdır çünkü yazı. Dedikodu deyip geçiştirilemez. Yazıya dökülmeyince de çelişik sözler dolaşır ortada. Gemilerini bulanık suda yürütmekte ustalaşmış olanlar da kaptanlıklarını sürdürürler bu durumdan yararlanarak.

Beni bu yazıyı yazmaya iten ilk neden bu. Sedat Simavi Vakfı Edebiyat Ödülü'nün uyandırdığı yankı, kim olduklarını bilmiyorum ama, seçici kurul üyesi oldukları kesin, yalan yanlış haberlerin yayılmasıyla, küçük hesaplarla şaşırtıcı boyutlara ulaştı. Kimi dedikoduları duydukça, acaba benim olmadığım, katılmadığım bir toplantıda mı konuşuldu bunlar diye şaşkına dönüyorum gerçekten.

İkincisi, bir sorumluluğum var. Türkiye Yazarlar Sendikası temsilcisi olarak katıldım seçici kurula. Özgürdüm; kimse, hele örgütüm kesinlikle etkilemeye çalışmadı beni. Tersine, yargılarımda bağımsız olduğum özellikle belirtildi. Ama örgüt anlayışım, Atilla Özkırımlı olarak oyumu kullansam da, davranışımın seç-

memin nedenlerini örgütüme açıklamak sorumluluğunu yüklüyor bana.

Üçüncü olarak da kendime karşı sorumluyum. Ödüllerin işleyiş, iletiliş biçimlerine karşı çıktım hep. Yazılar yazdım bu konuda. Seçici kurullar sorunu üstünde durdum çokça. Eleştirdiğim, yanlış bulduğum bir konuda; hele yanlışlıkları somut olarak yaşadıktan sonra susamazdım. Kendimi yadsımak olurdu bu.

Sonundan başlayalım şimdi. Ödülle ilgili bu yazı bütünlensin diye de Vatan'da yayımlanan (16.12.1977) karşı oy gerekçemi aktaralım önce:

«Sedat Simavi Vakfı Edebiyat Ödülü, nicelik olarak Türkiye'de bugüne dek verilen en büyük ödüldür. Ödüle, ülkemizin yine en büyük basın organlarından birinin aracı olması, sanatçı - okur ilişkisi açısından özendiriciliği arttırıcı bir başka etkendir. İşte ödülün bu özendirici niteliğinin etkinliğini düşünerek, tek yapıtın ödüllendirilmesinden yanayım. Ama komitenin, ödülün eşdeğerde iki yapıt arasında paylaştırılması kararına, geleneksleşmemesini dileyerek, katılıyorum.

Yalnız, kanımca bu paylaştırma iki ayrı türdeki iki ayrı yapıt arasında olamaz. Çünkü eşdeğerlilik ancak aynı türden yapıtlar için söz konusu olabilir. Kendi türünde en başarılı bir romanın, bir şiir, öykü ya da deneme kitabının eşdeğerli oldukları ileri sürülemez. Böyle bir durumda her türün en başarılılarını seçip ödüllendirmek gerekir. Çünkü romanı, şiiri, denemeyi ya da bir tiyatro oyununu değerlendirme ölçüleri ayrı ayrıdır. Değişik türlerde yapıtların katıldığı böylesi bir ödülde ise en başarılılar saptandıktan sonra başka bir yol izlemek zorundasınız. Yanıtı verilmesi gereken soru şudur: Başarılılar arasında, genele, yani Türk kültürüne ve edebiyatına yeni bir soluk getiren, aşama sayılabilecek bir katkıda bulunan hangisidir?

İşte bu açıdan Peride Celâl'in romanı «Üç Yirmidört Saat»i, yazarın kendi gelişim çizgisinde bir aşama kabul etmekle birlikte, ödüle değer bulmuyorum. Kanımca bu roman gerek yapısı, gerekse kişilerinin işlenişi bakımından Türk romancılığına yeni bir şey getirmemektedir. Bunun için Halit Ziya Uşaklıgil'in romanlarındaki yapı sağlamlığını anımsamak yeter. Ödüle aday bir başka romana, Oktay Rifat'ın «Bir Kadının Penceresinden» adlı romanına baktığımızda ise romanın başkişisi Filiz'in işlenişindeki ustalığın Peride Celâl'den geri kalmadığını görürüz. Ayrıca yapılacak bir karşılaştırma aynı özün iki ayrı romanda ayrı

açılardan işlendiği sonucuna ulaşır. Nitekim bir paylaştırma söz konusu olunca bu iki yapıtın birlikte düşünülmesi gerekirdi.

Son olarak, şiirle romanın niteliksel başkalığı bir yana, ortak kimi ölçüler bulduğumuzu var sayalım. Yine de Peride Celâl'in romanıyla Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın şiirini bir kefeye koyamayız. İki sanatçının dünya görüşlerindeki ve sanat anlayışlarındaki farklılık engeller bunu.

Bütün bu nedenleri göz önünde tutarak, oyumu, ödüle katılan yapıtlar arasında şiir dalının en başarılıları saydığım Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın «Horoz»u ve Atilla İlhan'ın «Böyle Bir Sevmek»i doğrultusunda kullanıyorum.

Kimi bilgiler gerekli şimdi de. Ödüle katılan yapıtlar salt bunlar değildi kuşkusuz. Üstelik, Sedat Simavi Vakfı Ödülleri'nin öteki ödüllerden ayrı tutulmasını gerektiren önemli bir özelliği de var. Katılma koşullarındaki farklılık bu.

Yönetmeliğe göre, sanatçının başvurması, ilgili meslek kuruluşlarınca aday gösterilmesi ya da bir seçici kurul üyesinin önermesiyle ödüle aday olunabiliyor.

Olumluluğu tartışılamaz bu durumun. Çünkü bu yolla, son bir yıl içinde yayımlanmış bütün yapıtlar değerlendirmeye girebiliyor. Dahası, başvurma koşuluna bağlı kalınmadığı için katılanların en iyisini değil, yılın en iyisini seçmek söz konusu oluyor böylece. Kuşkusuz bu durum seçici kurul üyelerine daha çok sorumluluk yüklüyor. Bir tek sakıncası var yalnız: Ödül alan sanatçı, kendisi başvurmamışsa, reddedebilir verdiğiniz ödülü. Hangi babayiğit yapabilir bunu, diye gülümsemeyin! Türkiyeli sanatçılar içinde, bu davranışı yapabileceklerin varlığına inanıyorum. Gösteriş ya da küçük hesaplar uğruna değil, geçerli bir gerekçeye dayanarak yapabilecekleri kastediyorum.

Ama doğrusu, Sedat Simavi Vakfı yöneticilerinde böylesi bir kaygının belirtisi görülmüyordu. Ödülün paraca büyüklüğünün bunu olanaksız kıldığını düşünmelerinden değildi bu. Tersine en iyiye ulaşılmasıydı dilekleri. Yılın bütün ürünlerinin değerlendirilmesiydi önemli olan. Ödüle katılanların sayıca çok oluşu ne bir propaganda, ne de kamuoyunda prestij sağlama aracıydı onlar için. Kimlerin katıldığı, aday gösterildiği, önerildiği açıklanmayacaktı ki. Haktanır olmak gerek. Başından sonuna dek iyi niyetliydi vakıf yöneticileri.

Bu iyi niyet ödül olayının bütün aşamalarında belirgindi. Her şey ödül verilecek dallardaki komitelere bırakılmıştı. En kü-

çük bir imada bulunulmuyor, komitenin kararının kesin olduğu vurgulanıyordu. Büyük jüri bir formaliteyi yerine getirecekti yalnız.

On dört kişilik büyük jüri yedi ödül komitesinden birer temsilciyle yedi kişilik vakıf temsilcisinden oluşacaktı. Ama komiteler daha son toplantılarını yapmadan, yani sonuçları belli olmadan, vakıf yedi kişilik kontenjanını kullanmaktan caymış, ödüle gölge düşürülebilir kaygısıyla iki temsilciyle yetinmişti. Nitekim büyük jüri komitelerden gelen sonuçları onaylamaktan başka bir şey yapmadı.

Ama işte edebiyat dalında, öteki dallarda yetkili olmadığım için bir şey söyleyemem, gölge düşürülmüştür ödüle. Bunun sorumlusu ne vakıf yöneticileridir, ne Hürriyet gazetesi, ne de büyük jüri; doğrudan doğruya Edebiyat Ödülü Komitesi'dir. Gelecek yıllarda, komite her yıl değişeceğine göre, bu izlenim silinebilir, daha sağlıklı sonuçlara ulaşılabilir. Seçici kurul üyeliğinin meslek olmaktan çıkarılmasına bağlıdır bu da.

Tutarsızlığın önlenebilmesi tutarsızların ayıklanabilmesiyle olasıdır çünkü. Bir zamanlar, bir başka ödülün Orhan Kemal ile Faik Baysal arasında paylaştırılmasına göz yumduk. Orhan Kemal uğruna sustuk. Karşı çıkanların tavrı bize ters düştüğü için onları eleştirmekten de kaçınmadık. Ama tutarsızlığın ne ilki ne de sonuncusuydu bu. Son örnek karşımızda işte. Peride Celâl ve Fazıl Hüsnü Dağlarca adı yanyana.

Şunu açıklamakta yarar var yalnız: «Üç Yirmidört Saat» adlı roman, Peride Celâl adının uyandırdığı izlenimin kurbanı oluyor aslında. Gerekçemde de belirttiğim gibi, Peride Celâl'in romancılığında yadsınamayacak bir aşama bu yapıt. Yazarının aşk ve serüven romanlarıyla ünlenmiş olması, çoğu kişinin önyargıyla dudak bükmesine yol açıyor ama gerçek hiç de bu değil. Yalnız bir gerçek daha var: Türk romancılığına önemli bir katkısı olduğu savunulamaz «Üç Yirmidört Saat»in. Hele bir yılın en iyisi olduğu hiç. Oyun da burada işte. Onun için temelde Peride Celâl adına karşı çıkmıyorum ben. Emeğe saygım büyük. Ödülü yalnız ona verselerdi, bu cesareti gösterebilselerdi, düşüncemi açıklar, karşı oy verdiğimi belirtir, susardım. Önünde sonunda bir oylamadır söz konusu olan. İşin kuralı budur. Ama hayır, bu yapılmamış, yapılamamış, Peride Celâl adı Fazıl Hüsnü adıyla dengelenmek istenmiştir. Zevahiri kurtarmaktır bunun adı.

Ayrıntıya girmeyeceğim, on bir saat süren son toplantıda neler konuşulduğunu da aktaracak değilim. Ama gizliliğin, özellikle sonuç belirlendikten sonraki günlerde nasıl kötüye kullanıldığını gördüm. Rapor verilmediği, konuşmaların tutanakları olmadığı, yalnızca verilen oylar belgelendiği için (komite başkanı Haldun Taner sürekli notlar aldı) kimin kimi savunduğu, hangi yapıtı nereye kadar tuttuğu ya da tutmadığı (bu konuda ben de not aldım) üstüne dedikodular dolaşıp duruyordu ortalıkta. Sonucun büyük jüri onaylamadan açıklanmaması istenmişti bizden. Ama daha iki gün geçmeden, büyük jürinin toplanmasına dört - beş gün varken herkes biliyordu sonuçları. Sonuca karşı olan bizler (bir de Aydın Emeç karşı oy kullanmıştı) değildik fısıltı gazetesini harekete geçiren. Üstelik toplantıdaki görüşmelerin gelişimi, aşamaları olduğundan başka türlü yansıtılmıştı dışarıya.

Kimler mi adaydı? Nasıl bir değerlendirme yöntemi mi benimsenmişti? Bütün listeyi değil, bilinenleri açıklayacağım yalnızca. (Dillerde dolaşanları yazıya geçireceğim o kadar. Ötesine yetkili görmüyorum kendimi. Spekülasyon başlarsa, gerekirse bu da yapılabilir). Dört yazarın adı karşı oy yazımda geçiyor zaten. Bu dört sanatçıdan, Peride Celâl, Oktay Rifat, Fazıl Hüsnü Dağlarca ve Atillat İlhan'dan yalnız Dağlarca kendisi başvurmuştu. Daha doğrusu sonradan öğrendiğime göre, yayıneviydi girişimde bulunan. Kuşkusuz Dağlarca'nın onayını alarak. Oteki sanatçılar komite üyelerince aday gösterilmişti. Bilindiği için açıklamakta sakınca görmüyorum, Yaşar Kemal «Al Gözüm Seyreyle Salih»iyle, Fakir Baykurt «Yayla»sıyla aynı yolla aday olarak önerilmişlerdi. Aziz Nesin «Surname»siyle, Abbas Sayar «Dik Bayır»ıyla kendileri başvurmuşlardı. TYS ise Şükran Kurdakul'un «Çağdaş Türk Edebiyatı»nı aday göstermişti. (TYS temsilcisi olduğum için ne tür yakıştırmalar yapılabileceğini bildiğimden, başlarda oyumu Aziz Nesin ve Yaşar Kemal doğrultusunda kullandığımı belirtmeliyim.) Kısacası, tam otuz beş yapıt vardı değerlendirilmesi gereken. Roman, hikâye, şiir, oyun, deneme otuz beş yapıt. Eşdeğerlilik söz konusu olabilir miydi bunlar arasında?,

Sözü daha çok uzatmak, toplantının hikâyesine geçmek istemiyorum. Bu konuyu bir polemikte harcamak işime gelmiyor açıkçası. Yalnız tartışmalar sonunda (eleme yöntemi benimsenmişti toplantıda) gerekçemde adları geçen, en çok oyu alan 4

yapıt kalmıştı finale. Tek tek bakıldığında Peride Celâl oy çokluğunu sağlıyordu, ama paylaştırma kararında birleşildiğinden ikili olan oylar dağılmıştı. Üstelik üç üyeden ikisi yalnız Peride Celâl'e, biri de Dağlarca'ya veriyordu. Uzlaşılması istendi. Dağlarca bize verilen ödündü, ama kararımızı değiştirmedik.

Ayrıntıya girilebilir, adlar sıralanabilir, kimi konuşmalar aktarılabilir bu konuda. Ne gereği var? Bu yazı, kol kırılır yen içinde anlayışının yıkılması yolunda bir adım olabilirse ne mutlu! Doğrusu pek umutlu da değilim bu konuda. Öncelikle, artık herhangi bir seçici kurul üyeliğinin benim için hayal olduğunu biliyorum. Ama şunu da biliyorum: seçici kurullar sorunu Türk edebiyatının gelişimini engelleyici boyutlara ulaşmış, özellikle bu alandaki uzman gedikliler eliyle ödüller yozlaşmaya itilmiştir. Bir şeyler yapmak, bir edebiyat cuntasının egemenliğine son vermek gerekmektedir.

Aslında temeldeki sorunu böyle koymak, çözümü kişilerin değişimine bağlamak yanlış. Ama kişiler Türk edebiyatına egemen olan tutarsız sanat anlayışlarının somut ürünleri... Yanlış değer yargılarının, nesnellikten uzak eleştiri yöntemlerinin, temelsiz dünya görüşlerinin savunucuları...

İşte bir örnek: «Ben okudum satır satır; iyice de yoruldum. Çok kişinin kolay kolay okuyup bitirebileceğine de inanmıyorum; okunması gerektiğine de. Bu yargı, sanat eserine duyulması gereken saygının doğal bir uyarısıdır; yazarı için de, okurları için de, benim için de.»

Bu cümleler Rauf Mutluay'ındır (Cumhuriyet, 1.12.1977) ve Yaşar Kemal'in «Al Gözüm Seyreyle Salih»i için yazılmıştır. Hangi eleştiri anlayışına sığabilir, ne mene bir saygıdır bu, söyleyebilir misiniz?

Ya şunlar: «50 Yılın Türk Edebiyatı adlı eserimde, hiç de rastlantısal olmayan bir resim sayfası vardır, dört kadın yazarımızın fotoğraflarını gösteren bir sayfa. Her birinin yeteneğine ve yaşam özgürlüğüne doğal saygı duymam gereken dört kişinin resmi —izin verebileceğinizi sandığım bir nükteyle— 'Soyadı Değiştirenler' diye anılabilir. Sol yukarda (3. baskı, sayfa 535) Füruzan (önce Yerdelen, sonra Selçuk. Şimdi o adı da taşımıyor); yanında rahmetli Sevgi Soysal (daha önce Nutku ve Sabuncu idi); Sol altta Afet Ilgaz (ilk imzası Muhteremoğlu idi); sağ altta Tomris Uyar (Önce Tamer idi; bir ara Seber olacak sandık... Şimdi Uyar'dan da uzaklaşır gibi...) Bireysel haklarda saygıda

hiç kusur etmeksizin söyleyeceğim şudur ki, bu değişiklikler, Türkiye'de aydın kadın özgürlüğünün en açık kanıtıdır; ve edebiyatımızın çeşitli eserlerine de yansımıştır.» (Rauf Mutluay, Cumhuriyet, 15.12.1977).

Edebiyat tarihine, eleştiriye özel hafiye anlayışının egemen oluşudur bu. Hele «Türkiye'de aydın kadın özgürlüğünün en açık kanıtı» olarak kimi sanatçılarımızın evlilik sayısının gösterilmesi toplumbilimde yeni bir aşamadır ve bizdeki erkek eleştirmenlerin kafa aydınlığının en belirgin göstergesidir. Şaka bir yana, Türkiye'de eleştirinin gelişememesinin nedenlerinden biridir bu kafa aydınlığı sorunu.

Konuyu daha çok saptırmadan bağlarsak, şimdilik iki önlem geliyor akla. Tutarsızlıkların üstüne yürümek biri, ötekisi de seçici kurul üyelerinin raporlarının açıklanmasını sağlamak. Ama önce, her üyenin yazılı rapor vermesi koşulunu da getirmek gerek. (Sedat Simavi Ödülleri'nde yoktu bu kural. Komiteye bırakılmıştı çalışma yöntemi. Vakıf yöneticilerinin bu öneriyi göz önünde tutmaları dilenir.) Gerçi raporların açıklanması sorunu kökünden çözümlemez, ama hiç değilse edebiyatın ölçüleri içinde kalınması (bireysel ilişkilerin etkisizleşmesi gibi), işin ciddiye alınması (katılan yapıtların okunması gibi) gereğini duyurur. Sağlıklı bir tartışma ortamı yaratacağı için de ödüllere bir çekidüzen verilmesini sağlayabilir.

Burada duralım, şimdilik kuşkusuz.

(Birikim - Ocak)

ÖDÜLLER HAKKINDA

Erol ÇANKAYA

Şimdi rahmetli olmuş bir eleştirmenimiz rahmetli bir yazarımızın bir romanının yayımlanışından sonra aşka gelmiş, «iş te gidiyor, bir tur daha bindirdi, imkânı yok, yetişemiyecekler...» diye yazıyordu. Böylesi bir dille konuşan spikerleri bile mikrofondan uzaklaştırırlardı ama görülen oydu ki sanatçılara yarış atı, sanatçılar arası ilişkilere Gazi Koşusu mantığıyla yaklaşan bu anlayış etkin olabiliyordu. Durum günümüzde de pek farklı değil gibi. Sanatçılar gene böyle böyle koşturuyorlar ve ödülü alan

kazanıyor. Kazanan gerçekte kimdir ve nedir kazandığı; orası belirsiz ama!

Türkiye'de, sayılı birkaç ödül var. Bunlar her yıl dağıtıldıktan sonra birtakım tartışmalara yol açıyorlar, yazarlar belli belirsiz suçluyorlar birbirlerini. Kazanan, «anlaşılmış» olduğuna pek hoşnut; seçici kurula önceki yıllardan biraz kırık da olsa zararı yok! Beri yanda kazanamıyanlar, birtakım dümenlerin döndüğünü, kazanan kişinin seçici kurul üyelerinden filancayla olan ilişkilerini ortaya atarak yayıyorlar. Gerek Sait Faik, gerekse TDK ödüllerinden sonra her yıl bu olguyu gözlemliyoruz. Geçmişte de, bir kez verilmiş 1970 TRT ödüllerinden sonra bireysel çıkışlar pek olmadıysa bunun nedeni herhalde, ödül sayısının katılan herkese yeterli olmasıydı. Aynı şeyleri geçtiğimiz yıllarda olduğu gibi bu yıl da gördük.

Geçmişte ödüllere karşı oldukça sert ve yürekli denilebilecek çıkışlar yapılmıştı. Daha çok, kazanamamanın verdiği öfkeyle yapılmış çıkışlar da olsa, ideolojik temellerden kaynaklanan eleştiriler de özellikle TRT ve TDK ödüllerine karşı yapıldı. Ama nedendir bilinmez, vakti zamanında ödüllere karşı olduğunu ısrarla yazan; ödülleri bir tür «evcilleştirilme» yerleri olarak niteleyenler arasında bu tavrını sürdüren pek kimse kalmadı gibi. Sözgelimi geçmişte TRT ödüllerine «sosyalist kültüre kundak sokulduğu» iddiasıyla karşı çıkanlar günümüzde TRT ödüllerinden farksız ödüllerin kapısında sıraya girmiş damla baldan pay istemektedirler. Bir romancımızın ödüllere karşı olan sözlerini yayımlayarak ödül dağıtan bir kurumu ağır biçimde suçlayan kimileri katılmış, ödül bile almışlardır. Ama «kazanırken» kendilerinden birçok şeyi düne kadar suçladıkları kişilerin ayaklarına kılıçlarıyla birlikte atıyorlarmış, ne önemi var! Düşüncelerinin, onurlarının ürünlerini karşı oldukları kişilerin yargılarına nasıl teslim ettikleri; onların yasalarıyla yargılanmayı nasıl kabul ettikleri ise şaşkınlık verici bir yandır. Doğaldır ki vurgulanan çevreler, ödülün niteliğine, ilkelerine katılmayan, o düşünceyi benimsemediği halde ödül kapısında bekleşen «davetsiz konuklar»dır. Ötekilere bir söz etmekse zaten gereksiz.

Bu sözlerle çok kişinin ayağına bastığımı biliyorum. Çok kişi öfkelenecek sözlerime çünkü o kadar çok kişi ödül almış ya da ödüllere katılmış ki. Bunların bir bölüğü ise nerdeyse küfür diyaloğunu sürdürdüğü adamlara saygı ve hürmet sözleriyle «ithaf» ettiği kitaplarıyla henüz kaydını yaptırmış, bekleşi-

yorlar. Geç olsun da güç olmasın, bir gün mutlaka alacaklardır. Yeter ki sıraya girsinler, biraz daha törpülesinler!

Ortada olan yan, ödüllerin işlerliği üzerinde sosyalistlerin hiçbir etkinliğinin olmadığıdır; ödül dağıtmak gibi önemli bir «ödül»ü bir kampın işin başında kazandığı olgusudur. Geçmişte yaşanmış olan deneyler bunun göstergesi. Örneğin ödül kazanmış bir yazarımız aksi gibi tutuklanıverince «olağanüstü koşullar» nedeniyle ödülü duyurusuz, bahşiş verircesine el altından verilmiştir kendisine. Nasılsa ödül verilmiş bir şairimizin şiiri de «yazım kurallarına uymadığı» gerekçesiyle «düzeltilerek yayınlanmıştır. Arada bir «okur oyu»nun baskıyla namuslu bir yazara ödül verilse de bu, yasak savar gibi yapılmaktadır. Artık iyice yükselen protestolar birkaç yıl daha bastırılmış, sürdürülen oyuna kalındığı yerden devam edilmiş olacaktır. Beri yandan da yazar, ödülünü kazandığı kuruma alınmamak gibi bir gariplikle karşı karşıyadır. Bu nedenle ödül dağıtan çevreleri «ileri» bir çizgiye çekme amacıyla ödüle katılma gibi bir özür pek de geçerli olmamaktadır.

Bütün bunların yanında ödüllerin ciddi bir gösterge olduğu konusunda kuşkulara yer verecek pek çok olgu var. Daha şimdiden adı bile unutulmuş kimilerinin ödül kazandığını ancak raslantısal olarak öğreniyoruz. Ödülün satışı etkilediği yargısı da kesinlik taşıyan bir yargı değil. Değil, çünkü ödül kazanmamış bir kitabın kazanandan çok sattığı görülür şeylerden. Aynı şekilde, ödül alan kimi kitaplar yeni baskılar yaparken kimilerinde hiçbir hareketin görülmemesi de ilginçtir. Bu da, okurlardaki bir değişimi, bilinçli bir seçişin artık oluşmaya başladığını gösteriyor.

Ödüller çevresinde dönen tartışmalar her yılın edebiyat olayı olacak kadar ateşli oluyor; ideolojik alanları farklı kişiler bu nedenle sarmaş dolaş olabiliyor ya da ideolojik alanları aynı olan adamlar birbirlerinin boğazına sarılacak duruma geliyorlarsa bunun üzerinde düşünmek gerekir. Böyle bir kördöğüşünün yararı nedir, bu mekanizmanın edebiyatımıza kazandırdıklarının muhasebesi mutlaka yapılmalıdır. Bu herhalde sanatçılardaki burjuva bireyciliğinin, yürürlükteki rekabet piyasasının bir göstergesi. Sınıfsal yorumlarla kültür sorunlarına yaklaşan, bu yorumlara bağlı olarak birilerini «hain» ya da «yoldaş» ilân eden birtakım adamlar ödüller söz konusu olunca birbirlerinin rakipleri haline geliyorlar. Her biri tek durumda kalmış, ideolojik

saf tutmalar unutulmuştur; artık her koyun kendi bacağından asılmakta, herkes dünkü «yoldaş»ının kuyusunu kazmakla meşguldür. Bu düzeyde herkes birbirinin rakibidir; birbirlerini «piyasa»dan silmeye çalışan, piyasayı birbirlerine karşın ele geçirmeye uğraşan şirketler sözkonusudur artık. Madem ki bu düzeyde sanat ürünü «mal»dır, sürümü gerekir. Sürümü içinse pazarlama, reklam gibi fonksiyonlar gereklidir. Ortam da uygunsa ödül alan adamı televizyona bile çıkardıklarına göre..

Bütün bunlardan sonra hemen belirtmek isterim ki, adına - içeriğine yaraşır biçimde kurulacak bir «Nazım Hikmet Ödülüne sevinç duyarak katılabilirim. Böyle bir ödülün yaygınlaşıp etkin olmasının sosyalist sanata çok yönlü yararlar sağlıyacağına olan inancımdan dolayı; salt katılan biri olmaktan bile «şeref» duyacağımdan dolayı. Aynı şekilde, bir roman yazarı olsam kitabımı «Orhan Kemal Armağanı»na duraksamadan sokabilirim. Bütün olumsuzluklarına, genel olarak «ödül» ve «ödüllendirme» konusundaki öze değgin düşüncelerime karşın. Salt katılan biri olmaktan bile «şeref» duyacağım için.

* * *

Bu yılın hayli çarpıcı ve anlamlı bir olayı da büyük bir günlük magazinin çeşitli dallarda koyduğu ödüllerden birini edebiyata ayırmasıydı. Nihayet, bilinçli ulusal burjuvazimizin kültür sorunlarımız karşısındaki hamiyetli tutumunu görmek çok sevindirici. Bu kültürel himmetin hangi sonuçlara yol açacağını, hangi ediblerimizin birbirine girdiklerini, gelecek yıllarda çokça göreceğiz. Bundan sonra her yıl, varolan ödüllerin getirdiği - getireceği, keşmekeşe ek olarak bu ödülün daha büyük tartışmalara yol açacağı kuşkusuz. Bir kere 100.000 lirayı bulan maddi yanıyla diğer ödülleri bir anda «sadaka» seviyesinde bırakması çok etkileyici olacak. Ayrıca sistemin gereği olan reklam fonksiyonunu layığıyla yapacağına kuşku yok.

Bu yılın ödülü Dağlarca ile Peride Celâl arasında paylaştırıldı. (P. Celâl'i çok iyi tanıdığımı söyleyemiyeceğim. Ama bir Suat Derviş yaşıyor olsaydı ödül verilir miydi kendisine? Sanmıyorum.) Bu yıl üstüne olan gözlemler ödülün tutucu bir karakteri olduğuna işaret ediyordu. Bundan sonra da herhalde bu özün istisnai olarak dışına çıkılacak; kalan yıllarda ise, nasılsa seçici

kurulda yer almış, ilerici üyeler kendilerini boşuna helâk edip duracaklar.

Kendisinden şimdiden «Türk Nobel»i olarak söz ettiren bu ödül öyle sanıyorum ki çok yeni gelişmelerin başlangıcı olacak. Önümüzdeki yıl ulusal burjuvazimiz kültür alanına daha bir el atıp ulusal kültürümüze hizmet amacıyla dergi, kitap gibi yayın faaliyetlerine girişebilir. Bilindiği gibi geçtiğimiz yıl sporumuza el atılmış ve beli doğrultulmuştu. Böylece spor klüpleri kurma salgınından sonra bu yıl da «Tofaş - şiir», «Boronkay - öykü» ya da «Eczacıbaşı - fotoğraf» takımları kurulabilir. Çeşitli firmalar ulusal kültürümüzü de kalkındırmak için edebiyat takımları kurarak dergiler yayımlayabilirler. Ünlü ilâç firması Nobel'e ise derhal bir edebiyat ödülü koymak kalıyor. Böylece bizim de bir Nobel'imiz olacak, her yazarımız sırayla Nobel kazanabilecektir.

* * *

Yıllardan beri devletin kültür sorunlarına karşı niye bu kadar ilgisiz olduğu sorulur, bundan yakınılırdı. Bütün bunların üstüne bir de «devlet»in o pek bilinen dirayetli kültür politikası eklenirse tablonun daha da renklenmesi beklenebilir. İnönü'nün bir vakitler ustalıkla uyguladığı bu kültür politikası, öğrencisi olmakla övünen ellerde daha «çağdaş» bir kılıkla boy gösterecek olursa...

Tanrı esirgesin «gölge»lerini!

(Birikim - Ocak)

YARIŞMA, İÇLER ACISI ORTAMDAN MİZAH ÇIKARMAYI BAŞARAN İMZALAR VE GÜLMECE DALINA KATKI GETİRDİ

Alpay KABACALI

Milliyet Sanat Dergisi'nin Eylül başlarında koşullarını duyurduğu «Gülmece Öyküsü Yarışması», «Türk gülmecesini daha etkinleştirmek bu yolda çalışmak isteyenleri yüreklendirmek ve yazarlarımızın gülmeceye ilgilerini artırmak» amaçlarıyla düzenlenmişti, Katılma süresinin 15 Aralık 1977 günü sona ereceği bil-

diriliyordu. Yaklaşık üç aylık süre içerisinde 236 aday, 370 öykü gönderdi. Bunlar, yarışmaya beklenenin çok üzerinde ilgi duyulduğunu ortaya koyan sayılardı. Bu olağanüstü ilgi nedeniyle, sonuçların Ocak ayında açıklanması öngörülmesine karşın, üç kişiden oluşan Eleme Kurulunun tüm öyküleri okuyup değerlendirmesi için daha uzun bir süreye gereklik duyuldu. Hiç kuşkusuz, sanatın öteki dallarına oranla «bereketsiz» sayılan gülmece dalı açısından sevindirici bir ilgiydi bu.

Katılan öykülerin çoğu «ortalama» denilebilecek bir düzeyi tutturmuştu ve genellikle toplumsal olaylardan kaynaklanıyordu: Yarışmanın açıldığı MC iktidarı dönemindeki çeşitli yolsuzluklar, haksızlıklar, baskılar, anarşi olayları yansıtılıyor, «temel atma komedyası»na dönüşen «Ağır sanayi hamlesi» ele alınıyordu. Ekonomik sorunları işleyen, «kuyruk»ları konu alan, büyük kentler belediyelerinin çeşitli nedenlerle üstesinden gelemedikleri sorunları yansıtmayı amaçlayan öykülerin sayısı da kabarıktı. Ayrıca 12 Mart dönemi uygulamalarını vurgulayan, kimi sanatçı çevrelerini «entellektüalist» açıdan ve «humor»lu bir dille yeren öykülere de rastlanıyordu.

Bu öykülerin azımsanmayacak bir bölümünü yayımlanmakta olan gülmece dergilerinde yer alanlardan aşağı kalır nitelikte değildi. (Birçoğunun «final» bölümlerinde gereksiz uzatmalara rastlandığı, «bu öykü böyle bitmemeliydi» yargısına götürdüğü de burada belirtilmeli.) Sanat Dergisi'nin yarışmayı açmaktaki amaçlarından biri de gülmece sanatımızı daha etkinleştirmek olduğundan, gerek Eleme Kurulu gerekse bu kuruldan geçen 33 öyküyü değerlendiren Seçiciler Kurulu tam anlamıyla ince eleyip sık dokudular.

SEÇİCİLER KURULU TOPLANTISI

Seçiciler Kurulu 11 Şubat günü Milliyet gazetesi kitaplığında toplandı. Kurul üyeleri, elemeden geçen 33 öyküyü önceden okuyup geldikleri halde Kurul'da alınacak kararın ortaya getireceği adları merakla bekliyorlardı: Bilindiği gibi, yarışma amatör, profesyonel tüm yazarlara açıktı, ama kimlikleri gizleniyordu. Kapalı kimlik zarfları sonuçlar belirlendikten sonra açılacaktı. Zarflardan gülmece dalında ya da edebiyatın öteki dallarında

adlarını duyurmuş yazarların kimliği mi çıkacaktı, yoksa başarı oranının pek düşük olduğu bu dal yeni yetenekler de kazanabilecek miydi?

Seçiciler Kurulu üyeleri, önce ortak ölçütler saptanması gereği üzerinde durdular. Belirlenen ölçütler sırasıyla şunlardı:

1. Adayda bir «mizah» damarı, bir «mizah» bakışı olup olmadığı.
2. Adayın Türkçeyi yalın, dolambaçsız, «mizah» üslubuna uyan bir kıvraklıkla kullanıp kullanmadığı.
3. Öykülerin «mizahi» kurgusu.

Bu ölçütler saptandıktan sonra yarışmalarda genellikle «kıl payı» ile öne çıkıldığı, atbaşı giden iki ya da birkaç yarışmacıdan birine öne fırlama olanağı vermenin sakıncalar yaratabileceği belirtildi; birinci, ikinci ve üçüncü diye sıralama yapılmaksızın belirli öykülerin başarılı bulunduğunu açıklama yolunun da açık bulunduğu ifade edildi. Buna karşılık, özellikle dil açısından, teknik yönünden ötekilerden ayrılan öykülere rastlandığı bildirilerek her öyküyü aynı düzeyde saymanın sakıncalı olacağı görüşü de öne sürüldü. Ayrıca, bambaşka bir teknik gerektiren gülmece dalında başarı gösteren yarışmacıların özendirilmesinin zorunlu olduğu, Eleme Kurulu'ndan geçen 33 öykünün genellikle benzeri yarışmalardakinden üstün başarı düzeylerine eriştiği ifade edildi. Seçiciler Kurulu üyelerinden birinin deyişiyle, «pırıl pırıl öykülerle karşılaşmak insanın içini açıyordu. Adayların bir kısmı, eskilerin 'mihneti kendine zevketmededir hüner' fetvasınca içler acısı ortamımızın en olmayacak verilerinden mizah çıkarılmasını bilmişlerdi. Dilleri genel olarak çok iyi idi. Yarışma gelecek için umut veriyordu. Bu yarışmada sivrilen genç yazarlardan birkaçının yarının en iyi mizahçılarından olacaklarını tahmin etmek, fazla iyimserlik sayılmamalı idi.»

Bu genel değerlendirmelerden sonra, her öykü üzerinde ayrı ayrı durulunca sonucun belirleneceği görüşünde birleşildi.

DERECE ALAN ÖYKÜLER

Seçiciler Kurulu, her öyküyü enine boyuna eleştirip değerlendirir, üzerlerinde âdeta kılı kırk yararcasına dururken, tutulan notlardan derleyerek derece alan öykülere değgin görüşmelerin bir özetini veriyoruz:

★ Görgüsüz. Yapı ve dil başarılı... Ele aldığı konuyu ustalıkla işliyor, «trük» kurabiliyor... Yılın tipik güncel olaylarından banka soygununu vurgularken bakış açısı, kurgusu, tekniğiyle başarıya ulaşıyor... Ele aldığı konuyu, bir öykünün sınırları içerisinde kalarak başarıyla geliştirebiliyor... Yavaş yavaş yerleşen bir «obsession»u (saplantıyı) başarıyla öyküleniş... «Final» önceden düşünülüp hazırlanmış, ama buluş ustaca. Çok beylik, günlük bir olay, ancak bu başarıyla işlenebilirdi... Ağır basan toplumsal taşlama değil, psikoloji...

★ Bizden Sual İdecek Olursan. En büyük ustalık dilde, lehçeyle yazılmış. Giriş, serim, düğüm ve «öyküleme» (tahkiye) tekniği başarılı... Bir mektup biçiminde yazılması, bir diyalektiği ortaya koyuşu, bir içe bakışı verebilmesi... Bunların hepsi önemli... «Humour» olaydan değil, olaya bakıştan kaynaklanıyor. Köylü, kendine karşın kendine bakıyor: Komiği, olayın kendi içeriğinde... Bizde hastaneye köylü gözüyle bakan pek az yapıt vardır, hastane, hep «entellektüel» açıdan incelenmiştir... Gülmece geleneğimizde güldürüye dayanan bir anlayış egemendir. Oysa gülmecenin çeşitli dalları vardır, «komik»le «humour» arasında önemli bir ayrım bulunmaktadır. «Humour», ortak mantığa zıt şeye ya da ortak mantığın yanlış olduğunu, tanıtlamaya yönelir. Bu öyküde bir «kara mizah» anlayışı var: Türk köylüsünün yaşantısındaki kara mizahı getiren bir öykü...

★ Anayasa... Hangi Yasa... Dil ve anlatım yönünden en başarılı öykülerden biri. Gülmecenin toplum içinde, özellikle bizim toplumumuzda önemli bir işlevi vardır, olmalıdır da. Oysa, bütünsel açıdan bakarsak, şu sırada gülmecemizde siyasal içerik zayıf kalıyor. Bu açıdan da üzerinde durulması gereken bir öykü...

Geri kalan otuz öykü üzerinde de ayrı ayrı görüşmeler yapıldıktan sonra sonuçlar belirlendi: Birincilik Mehmet Güçlüege takma adıyla katılan 150 numaralı «Görgüsüz»e, ikincilik Ahmet Şahin takma adıyla katılan 208 numaralı «Anayasa... Hangi Yasa...»ya, üçüncülük Seymen Ankaralı takma adıyla katılan 96 numaralı «Bizden Sual İdecek Olursan»a verildi.

Ve üçüncüden birinciye doğru kimlik zarfları açıldı. Üçüncülüğü bir tıp profesörü olan Atif Taşpınar'ın kazanması ilginçti. Sanat Dergisi'nin 1975'de sonuçlanan Deneme Yarışmasında ikinciliklerden birini Ankara Hukuk Fakültesi doçentlerinden

Tuncer Karamustafaoğlu'nun, üçüncülüklerden birini ise Eğitim Fakültesi asistanlarından Bekir Onur'un kazandığı düşünülünce, sonuç «sürpriz» olmuyordu; kendi uzmanlık dallarının yanı sıra sanatla da ilgilenen, başarı kazanan bilim adamları çoktu...

İkinciliği alan öykünün yazarı, gülmece dalındaki çalışmalarıyla herkesin tanıdığı Muzaffer İzgü idi.

Birincilik alan Fuat Örer, iktisadi devlet kuruluşlarından birinin İstanbul'daki şubelerinden birinde ikinci müdürdü. Ve kimlik zarfındaki mektubunda bir not yer alıyordu: Benimle ilişki kurmadan öykümü yayınlamayın; bağlı olduğum kuruluştan izin almam gerekir, diyordu. Günlerden cumartesiydi, işyerinde yoktu. Ev telefonu da bulunamadı. Seçiciler Kurulu üyeleri, bu izin konusunun olumlu sonuca bağlanacağı umuduyla bir kitapta yayımlanabilecek nitelikte öyküleri saptamaya geçtiler. (Nitekim sonradan yarışmacının bağlı bulunduğu kuruluştan izin alındı.)

YAYIMLANABİLİR ÖYKÜLER

Gülmece Öyküsü Yarışması'nın koşullarından birinde, «Derece alan öykülerle Seçici Kurul'un saptadığı ve Milliyet Yayınları temsilcisinin onayından geçen öyküleri kitap haline getirme hakkının Milliyet Yayınları'na ait olacağı» belirtiliyordu. Bu amaçla Seçiciler Kurulu, kimlik zarfları Milliyet Yayınları yönetmeninin onayı alındıktan sonra açılmak üzere, yayımlanmaya değer bulduğu öyküleri de saptadı. Seçilen öykülerin adları şöyle:

Ötesi Yok Ötesi Var, Sirkatçi, Ortalama Merakı, Mebus mu Kuduz mu, Dedemin Cenneti, Anayasacı Öğretmen, Fatih'in Girdiği Kapı, Otomatik Kontrol, Hayırlı Evlât, Sürgün, Amatörce Bir Karşılama Töreni, Kulüp R, A ile Küçük a.

YARIŞMANIN ARDINDAN

Bir yarışma daha sonuçlandı... Seçiciler Kurulu üyeleri de, Eleme Kurulu üyeleri de tam bir tarafsızlıkla seçme yaptıklarına inanıyorlar. Şimdi sonuçlar kamuoyuna sunuluyor. Her yarışmanın ardından tartışmalar yapılabilir, «Hakkının yenildiğine» inanan yarışmacılara da rastlanabilir. Bunlar doğal; olumlu bir çizgide tartışmalar yararlı da olur...

Ve derece alan, 236 aday arasından sıyrılıp öne çıkan yarışmacıların, özellikle Sayın Fuat Örer ile Sayın Atıf Taşpınar'ın omuzlarına büyük bir yüküm yükleniyor, üstlerine, önemli bir görev düşüyor: Birer öyküyle yetinmeyip gülmece dalına yeni yapıtlar kazandırma yükümü, görevi...

(Milliyet Sanat Dergisi - 20 Şubat)

MADARALI ROMAN ÖDÜLÜ 1978

Fakir BAYKURT

1977'de ilk baskısı yapılan yerli romanlardan 10 tanesi Seçici Kurul'un incelemesine sunuldu. Bu romanlar şunlardır:

1) Gemileri Yakmak — Yusuf Z. Bahadınlı
2) Yalnızlar — Erhan Bener
3) Üç 24 Saat — Peride Celâl
4) Göçük — Celâlettin Çetin
5) Acı Lokma — Fahri Erdinç
6) Aşamalar — Afet Ilgaz
7) Süt Güğümündeki Kurbağalar — Yıldız İncesu
8) Küçük Oyuncu — Pınar Kür
9) Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz — Aziz Nesin
10) Sancı Sancı — Necati Tosuner.

Seçici Kurul üyeleri ödüle değer gördükleri roman üstüne Nisan ayı başında raporlarını yazıp oylarını verdiler. Çoğunluk doğdu. Yönetmeliğe göre, toplantı yapmaya gerek kalmadı.

Oyların dağılımı şöyle:

1) Adnan Binyazar : Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz - Aziz Nesin
2) Mustafa Ekmekçi : » » » » » » »
3) M. Şerif Onaran : » » » » » » »
4) İlhami Soysal : » » » » » » »
5) Mehmet Başaran : Acı Lokma - Fahri Erdinç
6) Oya Baydar : » » » »
7) Mehmet Bayrak : Çekimser

Mehmet Bayrak yedek üye idi. 17 Mart 1978 günü yitirdiğimiz Ceyhun A. Kansu yerine kurula girdi. Vaktinin çoğunu bir kitabın basım işlerine ayırmak zorunda kaldığı için değerlendir-

meye alınan romanları inceleyemediği için rapor yazamadı, oy kullanamadı.

Oya Baydar da oyunu telefonla bildirdi, raporunu göndermedi.

Madaralı Roman Ödülü'nün 1978 sonuçları 17 Nisan 1978 günü açıklandı. Ve Ankara Sanat Sevenler Derneği salonunda 23 Nisan 1978 Pazar günü kalabalık bir izleyici topluluğu önünde, yapılan bir törenle «Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz» adlı romanın yazarı Aziz Nesin'e bir diploma ile 10.000.00 TL. tutarındaki ödülü Madaralı Ailesinden Fethiye Madaralı tarafından sunuldu.

Törende Seçici Kurul adına Mustafa Şerif Onaran, Fikret Madaralı, Doç. Dr. Bedrettin Cömert, Sovyetler Birliğinden konuk yazar Grigori Aleksandrov ve Aziz Nesin birer konuşma yaptılar.

Seçici Kurul üyelerinin raporlarını açıklıyorum.

1) Adnan Binyazar'ın Raporu:

YAŞAR NE YAŞAR NE YAŞAMAZ

Madaralı Roman Ödülü'nün, bu yıl (1978), Aziz Nesin'in «Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz» adlı yapıtına verilmesi gerektiği kanısındayım. Bu kanıya, aşağıda belirteceğim gerekçelerle vardım.

Nesin, tarihimiz boyunca güncelliğini hiç yitirmemiş bürokrasiyi, insanımızın doğal tavrı açısından işlemiş, çelişkilerimizi toplumsal eleştiri ışığı altında görmeyi başarmıştır. Bürokrasiyi biçimlendiren kişilerle, bürokrasi altında ezilen kişiler arasındaki çelişki, romanının sürekliliğini sağlayan önemli bir etkendir.

Nesin'in romanı, romanımızın genellikle içinde yaşadığı bir hastalığı aşarak, olayları kişisel düzlemden romansal boyuta erdirmiştir. «Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz»ın toplumun romanı olması buradan geliyor. Abartılı biçimlemelerle bir «mizah» yaratımı ise, romana tam bir gerçekçilik kazandırmaktadır. Aşırı abartılarla gerçeğe varmak, uzun soluklu yazarların üstesinden gelebileceği bir iştir. Düz gerçeğin yerini, Nesin'in romanında bir «mizah» gerçeği almıştır. Bu yönüyle «Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz», çağdaş bir «Don Kişot»tur.

Nesin'in romanı, toplumsal eleştiriyi, sergileme - vurgulama - söylev yöntemleriyle değil, olayları yaşayan insanımızın (toplu-

mumuzun) gerçeğiyle, yaşam biçimiyle yapıyor. Bu, yazınımızı yapaylıktan, içtensizlikten kurtaracak tek yöntemdir. Sanatlarını «slogan»la ayakta durduracaklarını sananlara da en somut örnektir Nesin'in romanı.

«Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz», insanımızın kişililiğini belirleme, onu yaşam biçimi ve yaşam düzeni içinde görme yönünden de büyük önem taşıyor. Aziz Nesin, «mizah»ını ve «mizah»ı oranında etkili olan akılcılığını, insanımızın «mizah» biçimi ve akılcılığıyla kuruyor. Bu, toplumsal gelişmemiz açısından, toplum - yazar bütünleşmesinin örneği sayılmalıdır. Aziz Nesin'in sanatında yansıyan bu bütünleşme, insanımızın yaratıcı ve insansal gücünün belirlenmesini de sağlıyor.

Toplumsal çelişkilerin toplumsal özeleştiri ile ortaya çıkması ise, bence romanın en başarılı yönlerinden biridir.

«Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz»la Nesin, insana ne denli hoşgörü ile bakmak gerektiğini bir kez daha yinelemiş oluyor. Nesin'de öfkenin, kızgınlığın, düşmanca davranışın hiç bir izine rastlanmaz. O, öfke duyulacak, kızılacak, düşmanca davranılacak insanı bu duruma getiren düzeni kavrayarak, bu düzen içindeki insanı tam bir «komedya» gülünçlüğüyle verir. Aziz Nesin'in hoşgörüsüne evrensellik kazandıran bu tutum, bu romanın da en baş özelliğidir.

Nesin'in romanının önemli yanlarından biri de, anlatımla ilgilidir. «Tatlı Betüş»te yer yer görülen, «Surname»de tam bir üsluba dönüşen anlatım biçimi, «Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz»da doruk noktasına varıyor. Bu anlatım yolu, Türk yazınının çok başarılı anlatıcılarından biri olan Evliya Çelebi'nin anlatıcılığmdan kaynaklanıyor gibi göründü bana. Halkımızın anlaşma ve «yaşama» dilini yazınsal dile dönüştürmesinin yanında, Nesin'de çok önemli gördüğüm noktalardan biri de budur. Türk yazınının evrensel boyutlanmalara ermesi açısından da bu anlatımsal yorum (Yaşar Kemal'de türküden kaynaklanan, Fakir Baykurt'ta köy anlaşma dilinin yaratımsal birikimlerinden kaynaklanan, Orhan Kemal'de argo birikimlerle oluşan...), büyük önem taşıyor. Halkla bütünleşmede bu da etkilidir. Aziz Nesin, bu analtımsal gücüyle, Türk anlatıcılığına çağdaş bir yorum getiriyor.

Yaşamını insanımızın gerçeğiyle kaynaştırmış, ondaki yaratımsal ve anlatımsal özü çağdaş bir dünya görüşüyle biçimlemeyi bilmiş, Türk yazınını (Türk insanım, duygusunu, düşüncesini, yaratımını, varlığını, yaşam biçimini...) ulusal sınırların dışına

da taşırmayı başarmış; Türk romancısı, öykücüsü, oyun yazarı... bütün bunların özeti, «Türk anlatıcısı» Aziz Nesin'in bu ödülü almasında adımın geçmesinden büyük mutluluk duyuyorum.

2) Mustafa Ekmekçi'nin Raporu :

MADARALI ROMAN ÖDÜLÜ 1978

Romanı için değil belki ama, Aziz Nesin için «rapor» yazmak, bir, polislere kolay gelir. Şimdiye değin öyle oldu.

Seçici Kurullarının, oylarını ne yönde verdiklerine ilişkin «rapor»lar düzenlemelerini, onların da ne gerekçeyle oy verdiklerinin belirlenmesi gerektiğini, Aziz Nesin'in —yıllar önce— istediğini anımsıyorum. Haklıydı.

Madaralı Roman Yarışması'nda oyumu Aziz Nesin'in «Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz» adlı yapıtı için kullandım. Romanla ilgili raporumun özü şöyle :

«Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz»da, Aziz Nesin'in ustalığının doruğuna vardığını söylemeliyim. Şiir nasıl sözcüklerle yazılır denirse, roman da öyle. Sözcükleri hiç ama, hiç yadırgatmadan belli etmeden bir araya getiriyor. Bunu her babayiğit yapamıyor. Anlatım kolaylığını, kuşkusuz yılların verdiği ustalıktan alıyor.

Yaşar'ın serüvenlerini okurken, bazı bazı «bunları daha önce yine Aziz Nesin'in çeşitli öykülerinde okumuştum» dedim. Ama, sonra, bunun doğal olduğunu, romancının daha önce çıkmış öykülerinden, yazılarından yararlanmasının doğal hakkı olduğunu düşündüm. Öykü, nasıl romanlaştırılırsa, sanatçının öykü üzerinde çalışması, onu geliştirmesi nasıl doğalsa, öykülerde geçenlerden yararlanmak da doğal olmalı. Sanatçıyı her gün taze bir yumurta sunan bir tavuk gibi düşünmek ne derece doğru?

«Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz» düşsel, abartmalı yanları var gibi görünse de, içinde, çok kimsenin kendini bulabileceği bir yapıt. Okudukça, kendimi bulup durdum. Bir gün ağabeyim, babama şöyle demişti :

— Baba, biz kayıtlara göre, senin çocuğun görünmüyoruz!

Babam, çok içerledi :

— Olmaz öyle şey, dedi, ben hepinizi nüfusa yazdırdım...

— Yok işte, dedi ağabeyim, kayıtlara göre yok...

Bu, Anadolu'da nüfus işlemlerinin nasıl yürütüldüğünü gösteriyordu açıkça.

Benim nüfus cüzdanım da yanlıştı. Bir, kardeşim ablamla ikiz görünüyordum. Oysa ikiz, mikiz değildik. O benden iki yaş büyüktü. Nasıl olmuştu? Benden önce doğup kısa bir süre yaşadıktan sonra hastalıktan ölen Mustafa adında bir kardeşim olmuştu. Usuma takılıyordu :

— Acaba, ölen kardeşimin nüfusunu bana mı vermişlerdi?

Anam, sorumu karşıladı :

— Yok, dedi. Mustafa dedenin adı. Seninki onun adı değil. Seninki senin adın. Aslında senin adını, Frenk Mustafendi'nin adından aldı baban. Frenk Mustafendi, dedenin amcası...

Anam nerden bilecek Frenk Mustafendi'yi? Yıllarca Avrupa'da dolaşmış, gezip tozmuş. Namazı niyazı unutmuş! Benim adım da onun adıymış. Ölen kardeşimin değil.

Ama, okulda hastalanıp da, okulu terkedince askere çağırdılar. Yaşım büyük. Ne yapmalı? Yaşımı küçültmeye, doğrusu eski biçimine getirmeye karar verildi. Uzun bir serüvenden, duruşmadan sonra, yaşım küçültüldü. Okula gittim yeniden. Duruşma sırasında «Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz»daki «zat»a benziyen nüfus memuru N. Bey, duruşma sırasında ayağa kalktı. Yargıça şöyle dedi :

— Efendim, Mustafa Ekmekçi haklıdır. Nitekim biz, eski kayıtları karıştırırken, kütüğe bir çıkma yapıldığını ve gerçek yaşının şöyle şöyle olduğunu saptadık.

Öyle hoşuma gitmişti ki, N. Bey! Peki, böyle bir şey vardı da, niye bizi yormuşlardı böyle,...

Sonra, ilçemizin hükümet binası yandı. Nüfus yazımı yinelenirken, yoktum. Kardeşim, düzelttiğimiz eski yaşımı yazdırmış! Ablamla yine ikiz oldum!

Yeniden mahkemeye başvursam, zaten başvurmuşum. İkinci kez olmaz. Ama, mahkeme kararı da hükümet binasıyla yanmış. Askerlik şubesinde başka bir yaşım var!

«Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz»ın sorunları başıma gelmediği için, uğraşmadım...

Yapıtın, tüm bölümlerinde buluyor bir yerlerde kişi kendini. Yazarın toplumu kucaklaması da başarısının özü de burada.

«Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz», belki bu öyküyü, romanı yaşamayanlarca daha çok okunacak. Asıl okuması gerekenler, o düzeye gelmedikleri için...

«Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz»da anlatılanlar, çoğumuzun

«doğru» diyeceği şeyler. «Aynen böyle...» Aziz Nesin'in ayağının yerde olduğunu, gerçekçi olduğunu kanıtlar bu.

Aziz Nesin'de, bir yapaylığa da rastlamadım. Düşsel, abartmalı olanı da benimsetiyor insana. «Şurası usa yakın değil» diyemezsiniz Aziz Nesin'de, «Olmaz böyle şey» diyemezsiniz. «Amma güzel yazmış, doğru valla..» dersiniz.

Aziz Nesin, bilmiyorum yapıtları kaç dile çevrilmiş yazarımızdır. Ama, yazdıklarında çeviri havası, çeviri kokusu bulamazsınız. Yerlidir. Bizimdir...

«Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz» toplumumuzda, adı kalacak, ün yapacak yapıtlardan.

Ezilmişliğe karşı roman türünde, halk dilinde, halkın tepkilerini vurgulayacak yapıda bir söyleyiş. Sözcüklerin yan yana biçimli olarak dizilişi...

Buraya kadarki emekleriyle de Aziz Nesin'i kutlamam gerek.

3) Mustafa Şerif Onaran'ın Raporu:

MADARALI ROMAN ÖDÜLÜ 1978

Madaralı Roman Ödülü seçiciler kurulunun incelemesine sunulmuş 1977 yılında yayımlanan romanlar arasında Aziz Nesin'in «Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz» adlı romanını ödüle değer bulmaktayım.

Bu roman bir kara gülmecedir. Bürokrasinin çarkına kapılmış, geri kalmış bir toplumun; duygudan uzak, acımasız, kıyıcı, bir örnek insanların eleştirisidir. Zorlukla gülümseten, gülümsetmeden çok bir acı gülüşle insanın içini buran bir kara gülmecedir bu roman.

Yaşar, bu acımasız bürokrasinin ezdiği yeni bir roman kahramanıdır. Bırakıldığı, itildiği karanlık içinde gene de bizi umutla gülümseten bir roman kahramanı. Yaşar'daki ezilmiş insanla bürokrasinin umursamazlığı içimizi acıtan bir çelişkiyi vurguluyor. Aziz Nesin bu acıklı durumdan gülmece çıkarmış. Bu nedenle kara gülmece diyorum.

Aziz Nesin, Türkçe'nin tadına varmış sayılı yazarlarımızdan biridir. Özleştirilmiş, yalın bir dilin duruluğuyla geniş halk topluluklarına kendisini okutabilmek, ne yazacağını bilmesinin yanı sıra nasıl yazacağım bilen usta yazarın işidir.

Kimi eleştiriciler yüzeysel bir yazar gözüyle bakarlar Aziz Nesin'e, gerçek yazın adamı saymazlar. Oysa iyi incelenirse ancak usta yazarların başarabileceği bir anlatım kolaylığına vardığı görülecektir.

«Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz»da eleştirilecek yönler yok mu?

Romanın örgüsünde okura yapay gelen bir zorlama var. Yaşar'ın yaşamı bir gölge konudur. Toplumun çeşitli kesimlerinin anlatılmasında, eleştirilmesinde bir araç olarak kullanılmıştır Yaşar. Bozulmuş bir toplumun, yanlış işleyen bir bürokrasinin eleştirisidir bu roman. Kendine özgü gelenekleriyle tanıtılan hapisane yaşamı romanın gelişmesinde bağlantı yerleri hazırlamaktadır. Ne var ki bu bağlantılar gevşektir. Kimi bölümler eklenti gibi durmaktadır, romanın dokusu içinde göze batmaktadır.

Bu eklenti gibi duran yerler arkası yarıncılık anlayışıyla uzatılmış izlenimi veriyor. Sakızlama diyebileceğim gereksiz yinelemelerle şişirilmiş gibi duruyor.

Aziz Nesin'in daha yoğun bir roman dokusuna özen göstermesi beklenir.

«Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz»ın ne denli sağlam, ne denli yalın bir dili olduğuna değinmiştim. Aziz Nesin bölge ağzına yer vermemek için özel bir çaba göstermiş. Gene de kimi anahtar sözcükleri kullanmadan edememiş. Örneğin Yaşar'ın «emice» demesi, «Anşe» demesi belki de içtenlikli bir halk adamını okura daha yaklaştırma çabasını taşıyor. Bu anahtar sözcükleri kullanma gereksemesini duymadan da o etkiyi yaratamaz mıydı?

Gene de «Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz» Madaralı Roman Ödülü'ne yeni kan getiren bir roman. Aziz Nesin'e değişik bir açıdan bakmamızı gerektiren bir roman. Aziz Nesin'e gerçek yazın adamı olarak ayrıca önem vermemizi düşündüren bir roman.

Oyumu «Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz»a verirken yazınımızın değişik, yeni bir roman kazandığı inancındayım.

4) İlhami Soysal'ın Raporu:

Madaralı Roman Ödülü Sekreterliğine

1. 1977 yılı içinde yayınlanıp, Madaralı Roman Ödülü yarışmasına katılan 10 romanı okudum.

2. Bu yılki yarışmaya katılan romanların, geçen yıla göre sayıca az olmalarına karşın, sanat düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir.

3. Yarışmaya katılan romanlar içinde, içeriği, yapısı, kurgusu ve dili ile ödüllendirilmeye en değer bulduğum yapıt, Aziz Nesin'in «YAŞAR NE YAŞAR NE YAŞAMAZ» adlı romanıdır.

Nedeni :

«Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz», önce öykülerden oluşturulmuş radyo skeci, ardından tiyatro oyunu ve daha sonra sırasıyla televizyon ve sinema senaryosu olarak yazılıp işlendiği için, romanlaştırıldığında anlatı bakımından olgunluğunun en üst düzeyine erişmiştir. Dili açık, akıcı ve sağlamdır.

İşlediği konu bakımından toplumumuzun hemen her kesitini kapsamakta ve bürokratik aksaklıkları sergilemektedir. Toplumsal yergi saf bir karalama biçiminde değil, güldürürken düşündüren bir yaklaşımla yapılmaktadır.

Dünyaya adeta bir adem baba gibi gelmiş birinin, Yaşar'ın bürokrasi çarklarının ve toplumsal ilgisizliğinin bunaltısı içinde oradan oraya bir kuru yaprak örneği sürüklene sürüklene sonunda cezaevlerine kadar düşüp yaman bir üç kâğıtçı olarak yetişip yeniden ortaya çıkışının öyküleştirildiği bu romanda bizce asıl önemli olan yan, aksaklıklar ve gerçekler uygulanırken, romanı okuyanların bu sorunların nasıl çözülmesi gerektiğini de düşünmeye itilmiş olmalarıdır.

İnsanın yaşama ve varolma sevincini yitirmeyen, geriye değil ileriye dönük bir roman olarak Aziz Nesin'in «Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz» adlı romanı bizce, ödüllendirilmenin ötesinde her türlü övgüye değer çapta bir yapıttır.

Bilgi edinilmesi ricası ve saygılarımla.

5) Mehmet Başaran'ın Raporu :

Madaralı Roman Ödülü Sekreterliğine

Bu yıl ödüle aday olan romanlar, Madaralı Roman Ödülü değerlendirmesinde göz önünde tutulacak ölçütlere göre incelendi :

İlerici bir öze sahip olduğu, temiz, kıvrak bir dille yazıldığı, okuyanlarda geri bir yaşama düzeninin acılaştırdığı yaşam lokmasını tatlandırma bilinci uyandırdığı için, Fahri Erdinç'in

yazdığı ACI LOKMA adlı yapıtın ödüllendirilmesi uygun görüldü.

Bir öz yaşam çizgisi etrafında, Kurtuluş Savaşı sonrası Türk toplumundan, yaman bir kesit vermeyi başarmaktadır ACI LOKMA. Daha düşmanı kovalayan erlerin kasabaya girmesi beklenirken; Eşrafı, yandaşları sahip çıkmaktadır zafere. Onların borusu ötecektir yeni dönemde de. Yurt kurtarılmış, ama halk kurtulamamıştır, geri yaşama düzeninin acı lokmasını yemektedir. Girişilen yenilikler yozlaştırılmakta, kabukta kalmaktadır. Sanatçı Ali Efendi Kasabaya gelen Gazi'ye şöyle iletir bu gerçeği: «Benim eski Kafa, şapkayla da yenilenemez Paşam. Amma söz gelişi zatınız şimdi bu fesi giyseniz de, yeni kafanız eskimez. İşte bundan ötürü işe ters başlandı gibime geldiğinden...» Çantadan çıkma öğretmen Halil Efendi ailesi de, insanı insanlıktan çıkaran koşullar altında ezilmekte, ikilere bükülerek yaşam savaşımını sürdürmektedir. Üç çocukla dul kalmıştır, getirdiği üvey anayla kavga döğüş, birbirlerini yerler. Yokluğun yoksulluğun, sevgisizliğin, bakımsızlığın kıraç ortamında düşe kalka büyümeye çalışır çocuklar..

Parasız yatılı öğretmen okulu yılları... Yurt gerçeklerinden habersiz eğitim çalışmaları... Köy öğretmenliği... Bildiğini okuyan güçler karşısında, köyde yalnız bırakılmış Cumhuriyet Okulu... Aranışlar, bir işe yarayabilmek için çırpınışlar, iş değiştirmeler... Konservatuvar öğrenciliği... Radyoda çalışma... Hapisane... Son görüşmelerinde Ablasına şöyle der romanın kahramanı:

Yük ağdırmayınca, taş gurbet gezmezmiş.

Egemenler hesabına dönen yaşam çarkının baskısıdır bu «yük» çalışanları ondurmaz, düşünenlere göz açtırmaz, yetenekleri ufalar gider... Ve yuvarlanıp gidilen bir gurbettir ülke...

Yürekleri ağızlarında «Tehlikeli sınırı» geçmeye çalışanların soluklarını duyurarak başlayan roman, ulaşılan noktada, hareketli bir anlatımla, halkımızın yaşantısını yansıtan bir öz yaşam öyküsü çizer. Yazar, sonunda şöyle bağlar sözü. «Bu bir roman değil. Olsa olsa, yolunu arayan bir genç adamın otuz kadar yılının yaşantıları üstüne, otuz kadar hikâyeden bir hikâye... Haydi adını da «Acı Lokma» koyalım... Bu acı lokmayı tatlandırma hünerini öğrenmeye geldim ben...»

Sabahattin Ali'nin öldürüldüğü yıllarda «Aklına kelepçe vurdurmak, güdülmek istemeyenlerin» romanı bir bakıma Acı

Lokma. Sergilediği yaşam kesitiyle yurdumuzda verilen «Acı Lokma»yı tatlandırma savaşına da ışık tutmayı başarıyor.

Not: Oylar dağıldığı takdirde ödüllendirmeye değer saydığım ikinci yapıt, Erhan Bener'in kentsoylu aydınların, toplumundan kopmuş okumuşların bunalımlarını, yalnızlıklarını usta bir kurgu ve anlatımla sergileyen, tiplerine yaşarlık kazandıran «YALNIZLAR» adlı romanıdır.

6. Oya Baydar:

«ACI LOKMA»ya oy verdi, rapor vermedi.

7) Mehmet Bayrak'ın mektubu:

Madaralı Roman Ödülü Sekreterliğine

Nisan 1978 ayına yetiştirmek zorunda olduğum bir çalışmanın basım işleriyle doğrudan ilgilenmek durumunda kaldığım için, 1977 yılı romanlarını yeterince değerlendirecek olanağı bulamadım. Bu nedenle görüş belirtemiyorum.

Bilgi edinilmesini saygılarımla dilerim. 11 Nisan 1978

MEHMET BAYRAK
A d r e s :
Tıp Fak. Cad. Kâşif Hoca Sok.
Kılıçkan Apt. No. 5/6
Abidinpaşa - Ankara

ASIL ÖDÜL, ASIL ONURLANDIRMA

Haldun TANER

Sayın Kültür Bakanı, geçtiğimiz günlerde filmciler balosunda Türk sinemasının üç emektarına, Muhsin Ertuğrul'a, Baha Gelenbevi'ye, Bedia Muvahhid'e madalyalar verdi. 12 Mart hükümetinin Kültür Bakanı Sayın Halman da, yine icraatının ilk aylarında, Türk tiyatrosunun, Türk gazeteciliğinin, Türk sanat tarihçiliğinin üç beyaz saçlı emektarını onurlandırmış, boyunlarına birer nişan kurdelâsı geçirip ellerine birer onur beratı vermişti. Kültür yaşamımıza büyük ve uzun katkıları olan emektarların nişanlarla, onurlandırmalarla gönlünü almak tüm uy-

gar ülkelerde yerleşmiş vefalı bir gelenektir. Yerindedir. Sanat gibi, aslında nankör bir alanda pîr aşkına ömür tüketmiş ustalara gösterilen bu saygı ve sevgi, onların özverilerinin simgesel bir karşılığı olarak bu nişanları verenlerin, bu onurlamaları yapanların ve temsil ettikleri kuruluşların vicdanlarını da —bir süre için bile olsa— rahatlar. Hele bu bir bakan elinden verilirse, sade o hükümetin değil, tüm milletçe o kırışık alınlara kondurulmuş bir minnet öpücüğü kapsası alabilir. Bazı ülkelerde (Devlet Sanatçısı) diye bir de paye ihdas edilmiştir. Bunu takınanlar, boş geçmemiş ömürlerinin yerinde bir taçlanması sayar, avunabilirler.

Bir ara tek parti döneminde CHP'de, devlet çapında ödüller kurduydu. Şimdi öğreniyoruz ki, hükümetin Kültür Bakanlığı, sade yaşını başını almış, ununu eleyip eleğini asmış eski sanat ustalarını değil, yeni yetişenleri de özendirmek için yeni ödüller, armağanlar dağıtmak ve bunu sistemli bir şekilde düzene koymak isteğindedir. Böyle bir girişim elbet desteklenmek gerekir.

Ne var ki, bu yeni ödüllerin zaten enflasyon halinde bulunan bir sürü öbür ödüllerden daha başka olmasına, onların aklına gelmeyen gedikleri kapamasına özen göstermek çok daha yararlı olur.

Halen yurdumuzda Türk Dil Kurumu, Türk Oyun Yazarları Birliği, Ankara Sanat Sevenler Derneği, Yunus Nadi, Ali Naci Karacan, Sedat Simavi Vakıfları gibi kuruluşların, Sait Faik, Orhan Kemal, Madaralı vb. gibi kişilerin adlarını taşıyan armağanlar veriliyor. Bunların bir kısmı bir dalda, bazıları ise birçok dalda dağıtılıyor. Öyle ki, kimin ne aldığı gürültüye bile gidiyor. Herbirinin ayrı ve belli bir jürisi olan bu ödül yönetmelikleri, genel olarak, adaya belli bir para veriyorlar. Pratik yaşam gereksinmelerini çoğu zaman ihmal eden sanatçıyı üç-dört ay geçim sıkıntısından kurtaracak böyle bir toplu para, elbet yararsız değildir.

Ama banka çekleri dışında da bazı yollar vardır. Gerek yaşlı ustaların, gerek çiçeği burnunda yeteneklerin sırtı başka türlü de, hem de daha verimli olarak, sıvazlanabilir. Kültür Bakanlığı, umarız düzenleyeceği ödül yönetmeliklerinde bu seçenekleri de göz önünde tutar.

Yaşlı ustaları mükâfatlandırmak, bir kere yuvarlak sayılı yaş dönemlerinde onları ve hizmetlerini sanat çevrelerinde kutla-

mak ve bunu televizyonla, basınla yurt ölçüsünde yansıtmakla olur. Elde kalmış yapıtları varsa, onların basılması, eski yapıtlarının özenli bir biçimde yeni basımlarına geçilmesi, plastik sanatlarda çalışan bir usta ise resim ve heykellerinin yurt içinde, belki de dışında sergilenmesinin sağlanması, besteci ise bestelerinin yurdun en seçkin orkestraları ve solistleri ile icra edilmesi, onları herhangi bir para yardımından daha fazla pohpohlar. Yaşlı ustaların en fazla duygulanabilecekleri bir husus da, öldükten sonra adlarının bir atölyeye, bir okula, bir mahalleye, sokağa, caddeye, hattâ alana verilebileceği olasılığıdır. Bu adamları sanatçılığa iten nedenlerin başında geçici yaşam içinden hiç geçmeyecek, kalacak bir şeyler yaratmak ihtirası gelir. Bu bir kuruntudur ama, tatlı kuruntudur. Onların çoğu ansiklopedilerdeki, edebiyat tarihlerindeki, resim, müzik tarihlerindeki yerleri ve gelecek kuşakların akıllarında kalacak adlarının hayali ile yaşarlar. Bu naif hayali bozmanın âlemi yoktur. Tam tersine, bu hayali beslemelidir ki, yaratma ve yaşama güçleri hep coşkulu kalsın.

Türkiye'de bugüne dek yapılan heykellere, büstlere bir bakalım. Kentlerdeki has isimli sokak, alan adlarına bir göz atalım. Bunların yüzde doksanını ya askerler, ya devlet adamları, ya asker-devlet adamları, ya yöneticiler ya da iyi-kötü yaygınlık kazanmış gazeteciler, aydınlar oluşturur. Şimdi bir de Kültür Bakanlığı'nın yetkili seçici kurullarla heykeli yapılmaya, adı bir sokağa, bir sınıfa, bir okula, bir alana verilmeye lâyık sanat büyüklerini —tabii ölmüşler arasından— saptadığını düşünelim. Böyle bir onur tablosu bugün yaşamakta olan yaşlı ustalara verilecek en büyük amorti mükâfatı umudu olmaz mı?

Yaşlı ustaları onurlamanın bir yolu da, nicedir kurulmasını istediğimiz güzel havalı bir sanatçılar dinlenme evinde iki-üç aylık bir dinlenme olanağı sağlamaktır. Yüksekçe bir tepeden, sade kente değil kendi geçmişlerine de sanatçı jargonu ile (restropspektif) bakış olanağına burada kavuşur, yaşamlarının acı-tatlı bir bilançosunu çıkarırlar.

Yetenekli gençlere yapılacak en büyük iyilik ise, onların görgü ve kültürlerini artıracak, hiç değilse onlara bir yabancı dil bilgisi kazandıracak burslardır. Böyle bir yol açılırsa, edebiyat ve sanat dünyamızın alaylı aydın çoğunluğu günün birinde gerçekten aydın bir çoğunluğa dönüşebilir. Para vermek yerine, beğenilen ilk piyesinin Devlet Tiyatrosu'nda seçme bir rejisör

ve ekiple oynanması, beğenilen romanının, şiir ya da öykü kitabının devlet eliyle çok zarif bir şekilde yayınlanması, bir genci hem para ödülünden daha çok sevindirir, hem de para ödülünün yapamadığı bir şeyi yapar, yolunu açar, ortaya çıkarır, devreye sokar. Tabii bunlar dışında devletin ve Kültür Bakanlığı'nın yaşlı ya da genç ödül kazanmış ya da kazanmamış tüm sanatçılara vereceği genel bir ödül daha vardır ki, o da sanatçıya sansürsüz, çelmesiz, baskısız, karışmasız tam özgür bir yaratma olanağı ortamı sağlamaktır. O zaman herkes kendi alanında kendi kişisel yeteneklerinin olancası ile kendi gözünde durmadan ödüller kazanır durur. Sanat yapıtlarının yarına kalıp kalmamasında, ödüllerin etkisi hemen hemen yoktur. Ödüller ve armağanlar, onurlamalar ve madalyalar bir dostluk, bir özendirme jestinden öteye gidemez. Bir süre için o yapıtları kamuoyunda belirginleştirir, sürümlerini artırabilir. Ama uzun vadeli bir kalıcılık elbette ki, sağlayamaz. Nobel'i bile üç yıl önce kimin aldığının unutulduğu bir karmaşa içinde yaşıyoruz. Daha önemli olan, tüm sanatçıları onurlandırmaktır. Özgürlüklerini, saygınlıklarını koruyarak, güvencelerini sağlayarak.

(Milliyet - 30 Nisan)

«LİONS» EDEBİYAT ÖDÜLÜ'NÜN İÇYÜZÜ

Ender Kâmil BOYACI

«Uluslararası Lions Yönetim Çevresi Federasyonu» ismini taşıyan masonik - uluslararası kapitalistler örgütü bir edebiyat ödülü düzenledi. Bu ödülün amacı «insancıl bir dünyanın kurulmasına katkısı olan edebiyat yapıtlarını daha yaygın yığınlara ulaştırmak»mış! Bu ödül, «insanların birarada barış içinde yaşamaları amacına» yöneliyormuş ve aynı zamanda Lions'un insancıl amacını ortaya koymaktaymış.

Bu yıl şiir alanında verilen bu ödülü «Söz Gibi» isimli şiir kitabıyla Mehmet Kemal «kazandı». Seyyir Nezir ve Osman Serhat gibi «genç şairler» de bu kulüpten ödüller aldılar. Seçiciler kurulu ise Behçet Necatigil, Sabahattin Kudret Aksal, Konur Ertop, Doğan Hızlan ve Lions Yönetim Çevresi Başkanı Gültekin Malkoç'tan oluşmaktaydı. Ödül tutarı 10.000 liraydı.

Gültekin Malkoç kimdir? «Avukat. 1961'de masen oldu. Tanınmış ses sanatkârı Feriha Tunceli'nin eski eşi. Kardeşlik locasından» (Masonluk ve Masonlar, İstanbul 1968, Yağmur Yayınları, s. 168). Aynı kişi hakkında aynı bilgiler «Dünyada ve Türkiye'de Masonluk» isimli kitabın 439. sayfasında da vardır.

Bu ödülün amacı nedir? Lions kulübü, kapitalistlerin deyişiyle tam anlamıyla «beynelmilel» bir mason kuruluşudur. Kuruluş amacı, işçi sınıfı başta olmak üzere tüm emekçi sınıf ve tabakalar üzerinde tekelci kapitalistlerin mutlak diktatörlüğünü sağlamaktır. Bunların sözünü ettikleri «barış» ise işçi ve kapitalist sınıfların barışı, yani tam bir sınıf uzlaşmacılığıdır. Bu barışın, sosyalistlerin savundukları «barış içinde birarada yaşama» ilkesi ile belirlenen ve «silâhsızlanma» ve «dünya barışı»nı amaçlayan gerçek barışla bir ilgisi yoktur. Bu ödül, masonik ideolojiyi, sahte burjuva hümanizmasını Türkiye toplumuna yaymak, bir kısım saf aydınları kandırmak amacına yöneliktir.

Lions isimli örgütün kaynağı Amerika ve Avrupa tekelci sermayedarlarının kasalarıdır, çek defterleridir, petrol kuyularıdır, silâh tüccarlarının fabrikalarıdır. ABD, Fransa vb devletlerin başkanları da bu örgütün üyeleridir. İnsanları kitle halinde kıyıma uğratarak, topyekûn insanları yokederek dünya egemenliğini sağlamaya yönelik kapitalist diktatörlüğün ne gibi bir «insancıl amacı» olabilir?

Burjuvazinin koyduğu uydurma ödüller, gerçek aydınların, gerçek demokratların, sosyalistlerin gözlerini kamaştıramaz. Bunlara ancak yolunu şaşırmış, hareketin dışına düşmüş zavallılar inanabilir ve bu ödüllerden yararlanmak da övünç değil, emekçi halkımıza karşı «suç»tur!

(Politika - 31 Mayıs)

SAİT FAİK'İ ANMA TOPLANTISINDA HİKÂYE ÖDÜLÜ DE VERİLDİ

14 Mayıs günü, Burgazada'da Ada Muhtarlığı, Türkiye Yazarlar Sendikası ve Darüşşafaka Cemiyeti'nin ortaklaşa düzenlediği bir törenle Sait Faik ölümünün 24. yılında anıldı. Bu yıl Sait Faik Hikâye Ödülü'nü kazanan Selçuk Baran ile Adnan Özyalçıner'e ödülleri verildi. Ada halkından başka, kalabalık

bir yazar, sanatçı ve sanatsever topluluğunun katıldığı ve Başbakan, Senato Başkanı, Milli Eğitim Bakanı ve İstanbul Belediye Başkanı'nın mesaj gönderdiği tören Ödül Seçici Kurul Başkanı Prof. Vahit Turhan'ın konuşmasıyla açıldı. TYS ikinci başkanı Şükran Kurdakul, Sait Faik'in kişiliğini ve Türk hikâyesindeki yerini kısaca belirten bir konuşma yaptı. Bugüne kadar yapılan değerlendirmelerde Sait Faik'in emekçi dünyasına yer veren hikâyelerinin görmezden gelindiğini söyleyerek onun Yeryüzü dergisince düzenlenen bir soruşturmaya verdiği yanıtı okudu. Bu yanıtta Sait Faik, bir sanatçının görevinin yaşadığı ülkedeki sömürü ve işsizliğe karşı çıkmak olduğunu vurguluyordu. Ataol Behramoğlu, Sait Faik'in emek dünyasına sevgisini, emekçiye saygısını belirttikten sonra, «Şimdi Sevişme Vakti» şiirini, Sennur Sezer de «Arkadaş» şiirini okudular. İstanbul Milli Eğitim Müdürü Ruhi Kanak'ın okul kitaplarına gerçekçi yazarların hâlâ alınmadığına, kısa zamanda değişmesinin gerektiğine değinmesi yanında, ödül kazanan Selçuk Baran ve Adnan Özyalçıner de birer konuşma yaptılar. Aşağıda Adnan Özyalçıner'in yaptığı konuşmayı ve Kemal Özer'in anma töreni dolayısıyla Sait Faik değerlendirmeleri üzerine bir yazısını sunuyoruz:

HER ARMAĞAN YENİ BİR SORUMLULUKTUR

Adnan ÖZYALÇINER

Kısa öykücülüğümüzün ilk ustası Ömer Seyfettin'dir. Cumhuriyet edebiyatı öncesinde Türk kısa öykücülüğüne özde gerçekçi olmayı getiren, biçimde sade bir anlatımı sağlayan odur. Ömer Seyfettin'in bir başka özelliği de hemen hemen kısa öyküden başka bir şey yazmamış olmasıdır. Edebiyatımızın bu dalını geliştirmiş olmasıdır.

Kısa öykücülük yaygın bir sanat dalı değildir. Dünyada bu dalın ustaları sayılıdır.

Bizdeyse Cumhuriyet öncesinde Ömer Seyfettin'le ileri bir atılım yapan bu sanat dalı, Cumhuriyet döneminde, iki önemli öykücümüzü ortaya çıkarmıştır. Birbirinin yaşıtı iki usta öykücümüzü. Sait Faik ve Sabahattin Ali'dir bunlar.

Sait Faik de Ömer Seyfettin gibi, sürekli öykü yazdı. Edebiyatımızın bu dalının gelişmesinde biçim ve içerik yönünden bü-

yük katkıları oldu. Türk öykücülüğünün bugün edebiyatımızda onurlu bir yer almasında bu ustaların payı büyüktür. Türk öykücülüğünün sorumluluk yüklenen yazarları edebiyatı halka götürmede, halkının sorunlarını işlemede ustalardan ders almasını bilmiştir.

Sait Faik, Ömer Seyfettin'le birlikte öykülerini okuduğum ilk yazarlardan. Benim kuşağımın, 1950 kuşağından hemen herkesin ilk okuduğu ve etkilendiği yazar Sait Faik'tir. Çünkü o günlerde Sabahattin Ali yasaktır. Nâzım Hikmet yasaktır. Onun için Sait Faik'in benim kuşağımı yaygın bir biçimde etkileyen bir yazar olduğunu hemen söyleyebilirim.

Sait Faik surları, Karagümrük'ü, Fatih'i, Beyazıt'ı, Beyazıt alanındaki havuzu, tramvayları, boyacı çocuğu, kestaneciyi, kahvelerdeki, meyhanelerdeki, sokaktaki insanları yazdı. Yoksul insanları yazdı. İstanbul'u yazdı. Yoksul semtleri. Dolayısıyla benim çocukluğumu yazdı.

Ben Karagümrük'te doğdum. Orada büyüdüm. Bütün o yazılanları gördüm, yaşadım. O insanları tanıdım. Onlar en yakınlarımdı. Biri anam, biri de babamdı. İlk yazılarımın adı Kenar Mahalleden Notlar'dır onun için.

İkinci öykü kitabımın adı da Sur. 1063'te yayınlanan bu kitabımla 1964 Sait Faik Hikâye Armağanı'nı kazandım.

Sanatıma zaman zaman biçimsel kaygılar da egemen olsa, kimi sanat akımlarından da olumlu, olumsuz etkiler de almış olsam hep onları yazdım. Kendi mahallemin insanlarını. Yoksul İstanbul'u. İstanbul yazıcısı olarak, belki de en çok bu yüzden benzeşir yazdıklarımız Sait Faik'le.

Yoksulluğu bir alın yazgısı gibi taşıyan insanları yazdım öykülerimde. Önceleri alın yazgısı sanmıştım bu yoksulluğu. Yanıldığımı anladım sonra. Bu yoksulluğa neden olan birilerinin, bir şeylerin olduğunu gördüm.

İkinci kitabımla Sait Faik Hikâye Armağanı'nı kazandığımda genç bir yazardım. Bu armağan bana, öyküde yaptıklarımın başarılı olduğunun onaylanmasından çok, daha ileri atılımlar yapmam gerektiğini duyurdu sanırım. Armağanlar da genç yazarlara bu amaçla verilmeli. Daha doğrusu amacı bu olmalı.

Bugün burada, ikinci kez bu armağanı alıyorum. Gözleri Bağlı Adam beşinci öykü kitabım. Artık genç bir yazar değilim. Olgunluk çağında bir yazarım. Sait Faik Hikâye Armağanı'nı ikinci kez almakla büyük bir sorumluluk yüklenmiş olu-

yorum. Şimdiye kadar öyküde üç armağan aldım. Üç kez sorumluluk yüklendim. Yüklendiğim bu sorumluluk, halkıma karşı olan sorumluluktur. Sömürüsüz, baskısız bir dünyanın yaratılması için eşitliği, kardeşliği, barışı egemen kılma mücadelesinin sorumluluğudur bu. Yoksulluğun alın yazgısı olmadığının anlatılmasının, değilmesinin sorumluluğudur bu. Böyle kutsal ve çağdaş bir sorumluluğun yükünü sırtıma yüklediğiniz için, başta seçici kurul olmak üzere, hepinize teşekkür ederim.

Burgazada, 14.5.1978
(Yürüyüş - 6 Haziran)

YAPILMASI GEREKEN

Kemal ÖZER

Sait Faik, üzerinde tartışılan bir sanatçı. Kuşkusuz bu tartışmaya onun sanat değeri yol açmıyor. Türk öykücülüğünün doruk noktalarından biri olduğu söz götürmez. Daha çok, sanatının niteliği konuşulurken ayrı ayrı değerlendirmelere konu olduğu görülüyor. Yapıtlarının tümünü kavrayacak bir yorum yapılmak istendikçe çelişkili yargılara varma olasılığı artıyor.

Şimdiye değin izlenen iki abartık görüşten biri, Sait Faik'in topluma yönelirken sınıfsal bir yaklaşım içinde olmadığı, insanlara sınıfsal çelişkileriyle bakmadığı yolunda. Bu görüş sahipleri, toplumcu gerçekçi bir sanatın dışında düşünüyorlar onu, son çözümde bireyci bir sanat yaptığı yargısına varıyorlar. Emekçilerin dünyasına yönelen öykülerini ya görmezlikten geliyorlar, ya da onun sanatının asıl belirleyicisi saymıyorlar. Bireyci yaklaşımın sözcüleri ise, yine Sait Faik'in özellikle 1950'den önceki öykülerinden çok, son yıllardaki arayışlarını, yer yer gerçeküstücü öğelere açılan son öykülerini temel alıyorlar. Kendi anlayışlarının bir doruğu sayıyorlar onun sanatını. Toplumcu gerçekçi öykülerin yalınkat, kaba gerçekçi, insanı iç dünyasından yoksun, tek boyutlu bir varlıkmış gibi ele alan sığ yaklaşımına karşı onun öykülerinde psikolojik ayrıntılara inen, insanı tutkuları, düşleri, hayalleriyle, zaman zaman usdışına çıkan davranışlarıyla derinliğine kucaklayan bir anlatım ustalığı, özgün bir öykü dünyası buluyorlar. Onun, birilerince soyut bir söz dizisine indirgenen «insanı sevmekle başlar her şey» cümlesini, ötekiler hüma-

nizmin çağdaş bir yalvaçından gelmişçesine baştacı ediyorlar.

Her iki görüştekilerin de gerçekçi olmadığı, Sait Faik'i gerçek bir değerlendirmeye yönelmediği açık. Yine açık olan bir şey var, Sait Faik ne dışlanacak, ne de yalnız belli bir yanıyla benimsenecek bir sanatçı. Tümüyle ortaya konduğu zaman, bir toplumcu gerçekçiden beklediğimizi onun yapıtlarında bulamasak da emekçilerin dünyasına yerinde gözlemlerle yaklaştığını, onların toplum içinde tuttuğu yeri kavradığını, yüreğini onlardan yana koyduğunu, sermaye - emek çelişkisini zaman zaman yansıttığını, üst düzeyde bir sanat başarısı gösterdiğini görürüz. Önemli olan onun sanatını, hiçbir evresini göz ardı etmeden irdelemek, elbet olumlu yanlarını öne çıkararak, ama yanlış yargılara varacak kadar da küçümseyip büyümsemeden yerini saptamaktır.

14 Mayıs günü Burgazada'da yapılan anma ve ödül dağıtım toplantısı bu bakımdan çok olumlu ve umut vericiydi. TYS adına yapılan konuşamlarda hem soldaki sekterlere, hem de bireycilere karşı verilecek savaşımın ana çizgisi vurgulanmış oldu. Sekterlere duyurulmak istenen, sol edebiyatı arıttıklarını sanırken aslında olumlu değerleri bir bir elden çıkarmakla edebiyatı kurutmaya, giderek kendilerini de soluksuz bırakacak bir ortamı oluşturmaya yöneldikleriydi. Bireyciliğe, bireyci sanata karşı savaşım verilecekse, bunun, olumlu değerleri karşı yana bırakmamakla yapılması gerektiğiydi.

(Yürüyüş - 6 Haziran)

EDEBİYAT ÖDÜLLERİ

Demir ÖZLÜ

Edebiyat ödülleri, bizde, bugünkü yapısıyla 1950 yıllarında kurulmaya başlandı. Sayıları gittikçe artarak, bugüne kadar geldi. Öyle sanıyorum ki, o yıllarda ilk kurulan ödül, Sait Faik Hikâye Armağanı'dır. Yaşarken iyice anlaşılamamış olan seçkin yazarın, erken ölümünün doğurduğu acıyla kurulmuş olduğu düşünülebilir. Ardından, Sait Faik'in annesinin ölümü ile mal varlığını bir hayır kurumuna bağışlamasıyla, bu ödül, daha bir kurumlaşmış oldu. Sonradan da, sayıları günümüze doğru geldikçe artan edebiyat ödülleri kurulmaya başlandı.

Edebiyat ödüllerinin veriliş biçimi, ödüllendirilen kişi ya da yapıt çevresindeki tartışmalar, daha ilk yıllardan başlamıştı. Toplum yaşamı içinde, bu, doğal bir durumdur. Ama, giderek bu tartışmalar da tavsadı, toplumda önceleri daha bir yankılanan ödül sonuçları, yarattığı etkiyi giderek yitirmeye başladı.

'Niçin edebiyat ödülü verilir?' sorusunun karşılığını ararsak, öyle sanıyorum ki, birçok gerekçe bulunabilir. 1950 - 60 arası edebiyat dergileri ile gündelik gazetelerin sanat sayfaları, bu sorunun karşılığını araştıran yazılarla doludur. O dönemde, başta, Oktay Akbal olmak üzere, şimdi 'orta kuşak' dediğimiz yazarlar topluluğunun edebiyat ödülleri konulması akımının başını çektikleri görülür.

'Niçin edebiyat ödülü verilir ' sorusunun değil de, 'nasıl edebiyat ödülü verilir ' sorusunun karşılığını araamya çalışacağım.

Benim düşünceme göre, iki çeşit 'edebiyat ödülü' olabilir: Bunların birincisi genç yazarlara ya da ilk yapıtlarını yayınlayan yazarlara verilecek olan 'özendirme' ödülleri; ikincisi de kültür'ün, edebiyatın, düşünce ya da politikanın belli bir alanında uzun yıllar kararlı çalışmalar yapmış, olgunluk dönemi yazarlarına verilebilecek olan 'armağanlar'dır. (Bu iki farklı yapıdaki ödülün dışında, çok özel ödüller de olabilir. Örneğin, bir 'ismi' yaşatmak için verilen ödüller.)

Genç yazarlara, ilk yapıtlara verilecek edebiyat ödüllerinin, hem kamuoyunun dikkatini o genç yazar ya da şair üzerine çekmesi, hem de, edebiyat yaşamının başlangıcında olan genç kişiliği yüreklendirmesi —yaptığı işe bağlaması— açısından yararlı olacağı açıktır. Belli bir alanda, kararlı çalışmalarıyla ulusal kültüre ya da insanlığın ortaklaşa kültürüne katkılarda bulunmuş olgun bir yazarı ödüllendirmekse, zaten toplumsal bir borçtur.

Ama bizde edebiyat ödülleri bu tür anlayışlar üzerine kurulmadı. O yıl yayınlanan kitaplardan, ödüle gönderilip katılanlar arasında 'yarışma'ya benzer bir değerlendirme, ödül tüzüklerinin temel ilkeleri oldu. (Bu durum bazı yayınevleriyle, kitap dağıtım şirketlerinin, ödüller üzerindeki ağırlığını gittikçe arttıracaktır.) Ödül sayısı gittikçe arttığından, bir ödül, bazen genç bir yazara, bazen de olgunluk döneminde bir yazara, belli bir anlayış izlenmeksizin verilip durduğundan, bu ödüllerin verilişi,

belki de toplumu kanıksatan bir biçimde, aynı isimler çevresinde dönmeye başladı. Bu ödüllere kitaplarını göndererek katılan yazarlar, ödülün kendilerinden önce kimlere verilmiş olduğu, ödülü daha önce alanlarla, kendileri aralarındaki düşünce, tutum ayrılıklarını hiç gözönünde bulundurmadılar. Olgunluk dönemine yaklaşmış yazarlar, kendilerinden önce, henüz başlangıç döneminde sayılabilecek gençlere verilmiş olan ödülleri almakta bir sakınca görmediler. Toplumsal eğilimli yazarlardan, aldıkları ödülün maddi yanını —bu ödül bir anlamda, toplumun ona verdiği bir ödül sayılırdı— herhangi bir toplumsal savaşım veren kesime —bir greve, hastahanede tedavi gören bir ilericiye, toplumsal bir kuruma...— bağışlama davranışını gösterdiği görülmedi.

Edebiyat ödüllerine katılma koşulu, anlaşılır bir şey değildir. Niçin katılma koşulu? Yarışmayı seven bir ulus muyuz? Ödül, katılmamış bir yazara verildiğinde, reddetmesinden mi çekiniliyor? Jürileri, kendilerine başvurulan, kendilerinden bir şeyler dilenen kuruluşlar olarak tutmak isteyen eski Osmanlı ahlâkını andıran bir ahlâk anlayışından ötürü mü? Bilemem. Ama, edebiyat ödüllerinin gençlere özendirme ödülü, olgunluk çağındakilere belli bir alandaki sürekli katkılarından ötürü verilmemesi, bu durumu doğuran etmenlerden biri. Bu ödüllerin yapısı çarpıktır.

'Özendirme' ödülleri belli bir alanda yetenek gösteren gençlere, öteki esas armağanlarsa, ödül tüzüğünün belirlediği bir alanda —gerekçeleri belli bir alanda—, kararlılıkla diretmiş, katkıda bulunmuş yazarlara verilebilir. Örneğin bir yazarın dile yaptığı hizmetlerden ötürü, ulusal kültürün oluşmasına yaptığı katkılardan, yapıtlarında biçimsel yenilikleri sürekli yaratarak koruduğundan ötürü ya da insansal değerlere, barışa, ahlâksal değerlere, işçi sınıfının idealine... gösterdiği kararlı bağlılıktan ötürü...

Elbette bu tür bir ödüle katılma koşulu olamaz. Dans pisti değil ki bu, kişi kendini öne sürsün. Böylece ödüllendirilen bir yazar, jürinin dışında, kurgusal olarak da, kendi alanında, onun üzerindedir. (Jürilerin raportörleri olur, oturumlarda tutanak tutulur, gerektiğinde tutanak ile gerekçeler açıklanır.) Yazar, ödülü uygun bulursa kabul eder, bulmazsa etmez. Kendisine ödül veren jürinin anlayışını, daha önceki yıllardaki tutumunu, ödül veren kurumun toplumsal işlevini, kendince değerlendirir. Bir

yazarın en doğal hakkıdır bu. Bugünkü ödüller, katılma koşuluyla, bu hakkı yazarın elinden alıyorlar, ama asıl şaşılası olan da, yazarların bu durumu kabullenmesi.

Şimdi bakıyorum da şaşıyorum: Yapıtlarının zamana ne ölçüde dayanabileceği konusunda pek de olumlu bir belirti olmayan bir yazar (elbette bugünden bilinemez bu; ama bazı belirtiler olabilir, var sanılabilir. Eleştirinin görevlerinden biri de bu değil midir?) bir yığın ödül almış. (Ödül konusunda 'koleksiyon' merakına kapılanlar bile belki vardır.) Ama bakın, Türk toplumsal gerçekçiliğinin kurulmasına büyük katkıları olan, yaşayan yazar Reşat Enis'e herhangi bir ödül vermek kimsenin aklından geçmemiş... Hep Veli Ali, hep Ali Veli.

Bu edebiyat ödüllerinin ülkenin kültür birikimine katkısı var mı? Sanmam. Tersine, bu yapıdaki ödüller, gerçek kültürel çalışmaları yozlaştırmak ister gibi sanki.

Bu edebiyat ödülleri, genç kuşaklar önünde de, bir tuzaktırlar. Genç yazar kuşaklarının 'edebiyatta devrim' yapmalarını önlerler; onları, eski kuşaklara benzemeye sürüklerler.

Daha da önemlisi, toplumun gözü önünde, edebiyatçıların, birtakım onur paylarını kendi aralarında bölüşür hale gelmeleridir. Böyle bir tutum, edebiyat adamlarını, giderek, toplumdan soyutlar, ayrı bir 'topluluk' haline getirir. Toplumla bağları olan bir topluluk da değil, toplumdan yararlanan ama ona sırt dönen bir topluluk.

Böylece edebiyatçılar, bir gün, toplumun dinamik güçleri önünde, saygınlıklarını yitirmek tehlikesiyle karşılaşabilirler.

(Milliyet Sanat Dergisi - 12 Haziran)

LİONS KULÜBÜ, ŞİİR ÖZEL ÖDÜLÜNÜ ÜYEMİZ SEYİT NEZİR «ISRARLA» ADLI YAPITIYLA ALDI

Genç şairlerden üyemiz Seyyit Nezir, Lions Kulübünce düzenlenen şiir yarışmasında kazandığı özel ödülü, faşist katillerin vurduğu Doçent Server Tanilli'nin tedavisi için açılan kampanyaya bağışlamıştır.

Bir süre önce Lions Kulübü, «insan sevgisi ve barış» konusunu işleyen şiir kitaplarının katılabileceği bir yarışma düzenlemişti. Konur Ertop, Behçet Necatigil, Doğan Hızlan, Sabahattin

Kudret Aksal ve Gültekin Malkoç'tan oluşan jüri, yarışmaya katılan otuz kitabı değerlendirmiş, 1940 kuşağı şair ve yazarlarından Mehmet Kemal'e birincilik ödülünü vermiştir.

Bu arada, Seyyit Nezir'in «Israrla», Osman Serhat'ın «Gül ile Nergis» adını taşıyan şiir kitapları, değerlendirme kurulunca özel ödüle uygun görülmüşlerdir. Seyyit Nezir'in ödüllendirilmesi, kitapta yer alan «Haziran» şiiri hakkında İstanbul Toplu Basın Mahkemesince soruşturma açılmış olması yönünden de «Sanata ve düşünceye yapılan baskıyı kınama» niteliğinde görülmektedir.

Genç şair, ödül töreni sırasında yaptığı konuşmada, yarışma üzerine düşüncelerini şöyle açıklamıştır:

«İnsan sevgisi ve barış konusunu içeren bir yarışmaya, sosyalist şiirin bu konudaki yaklaşımını göstermek amacıyla katıldım. Aslında yazarın ve sanatçının konusu elbette insandır. Ancak sanatçı, insana ilişkin her türlü soruna sınıfsal açıdan bakamıyorsa, gerçek insandan söz ediyor olamaz. Bu nedenle, ilerici ve demokrat, dahası sanatçı da olamaz. Çünkü o, doğası gereği ilerici ve demokrat olmak, yaşayan insana toplumsal durumunu kavratmak, insanı gelecek için savaşıma yöneltmekle sorumludur. Nötron bombasının insanlığı tehdit ettiği, gizli ve açık savaş kışkırtıcılığının yapıldığı günlerde yaşıyoruz. Sanatçı, Brecht'in çağrısını da anımsayarak, faşizme, savaşa ve her türlü barbarlığa karşı örgütlü tavır almak zorundadır. Ülkemiz yazarı, sorumluluğunun bilincinde olarak, son bireyine kadar TYS'ndaki demokratik örgütlenmeye katılmalıdır. Ülkemizde Nâzım Hikmet'in kurduğu, 1940 kuşağının gelenekleştirdiği sosyalist edebiyatı ve halkçı demokratik edebiyat geleneğini sürdürme amacındaki bir kardeşiniz olarak yarışmanın vardığı sonucu şöyle nitelemek yanlış olmayacaktır kanısındayım: Düzenleyeni ve amacı ne olursa olsun, ödülün demokrat ve sosyalist şairlere verilmesi, emperyalizmin gizlendiği her türlü kılıfa ve anti-komünizme, edebiyat alanında indirilmiş önemli bir darbedir.»

Seyyit Nezir, aldığı ödülü, Server Tanilli'nin tedavisi için açılan kampanyaya bağışlaması konusunda şunları söylemiştir: «Faşist katiller, yüzlerce devrimci, demokrat ve sosyalist şehit ettikten sonra, saldırılarını Doğan Öz, Server Tanilli, Gültekin Gazioğlu'na kadar tırmandırdılar. İngiltere'de tedavi görmekte olan Tanilli için bütün olanakları seferber etmek, biz ilericilerin gö-

revi olduğu kadar, namus borcudur da. Ayrıca, emperyalizmin, ilerici aydınlara şirin görünmek amacıyla kurdurduğu bir örgütten kazanılmış ödülü böyle bir amaç için kullanmanın, bir protesto niteliğini de taşıyacağı kanısındayım.»

(TÖB - DER, 14 Haziran)

FAKİR BAYKURT'UN ORHAN KEMAL ÖDÜLÜ TÖREN KONUŞMASI

1942'de edebiyata başladığım zaman büyük özlemlerim vardı. Akçaköy ilkokulunun çalışkan bir öğrencisiydim. Şiir yazıyordum. O zaman ödüller yoktu. Ama öyle şiirler yazacaktım ki, adımı herkes duyacaktı. Göründüğüm yerlerde herkes resimlerimden tanıyıp bilecekti.

Köy Enstitüsünde hem okumayı, hem yazmayı ilerlettim. Özlemlerim olgunlaştı, duruldum biraz. İçinden geldiğim insanların çektiklerini anlatma hevesim bilince dönüştü. Kendimden önce yazıya başlamış yerli yabancı edebiyatçıları tanıdım. Ün'den daha önemli değerlerin varlığını öğrendim. O dönemde beş altı şiirim dergilerde ya adsız, ya başkalarının adıyla çıktı. «Şairlerin yazdıkları önemlidir, adları duyulsa da duyulmasa da olur!» dedim.

Gel oldu git oldu. Köy Enstitüsünde açılan bir yarışmada ikinci geldim. Salih Zeki Aktay'ın «Asya Şarkıları» adlı kitabını armağan ettiler. Son sınıfta bir yarışma daha oldu. Birinci geldim. Dönem karışıktı. Jean - Jacques Rousseau'nun «Emil» adlı bilimsel kitabını armağan ettiler. Bunlar ilk ödüllerim.

1955 sonunda ilk kitabım «Çilli» çıktı. Yurdumuzda varolan ödüller sayılıydı. Yeditepe dergisinin sahibi Hüsamettin Bozuk, kitabımın ödül değilse bile seçici kuruldan bir iki oy alarak reklam edilmiş olacağını söyledi. Bir oy bile almadım.

Ödül alma isteğim bu denli cansız iken, konuştuğum tanıştığım yazarların etkisiyle bu isteğim canlandı, nerdeyse bir yazarlık koşulu oldu: Ödül almazsan tanınamaz, tutunamazsın!.. Açılan yarışmalara katılmağa başladım. Devlet ödülleri, yanıp sönen fitili kısık lambalar gibiydi, yoktu. Özel kişilerin, kurumların ödülleri vardı.

1958'de «Yılanların Öcü» ile kazandığım Yunus Nadi Ödülü, tanınmamda yardımcı oldu. Ben daha başlangıçta toplumun ege-

men siyasal gücüne, hükümetlere aykırı düşen bir yazardım. Yunus Nadi birinciliği bu tutumumda direncime, moralime olumlu etkiler yaptı.

1970'te TRT'nin açtığı yarışmalarda iki ödül: «Tırpan» ile Roman Başarı Ödülü, «Sınırdaki Ölü»nün üç öyküsüyle Öykü Başarı Ödülü... O zaman TÖS Genel Başkanıydım. Sendikamızın tutumunu ben temsil ettiğim için, görevlisi bulunduğum bakanlığın olanca hışmını üstüme çekiyordum. Bu iki ödül, kitaplarımın yayılmasına yardım etti. Okurlarımın desteği büyüyordu. Bunu somut örnekleriyle görüyordum. Ve dediğim gibi, bu destek yazarlık moralimi sağlıklı tutuyordu.

1971'de Mamak'ta Sıkıyönetim tutukevindeyken Türk Dil Kurumu ödülleri açıklandı. «Tırpan» bu sefer de Türk Dil Kurumu'nun roman ödülünü kazanmıştı. Bu haberi askeri tutukevinde pek hoş bir biçimde duydum. Önce Ankara'daki kitapçı arkadaşımın çektiği kutlama telgrafı, her nasılsa sakıncasız görülmüş, bana verildi. Arkasından, Gece Nöbet Amiri Yarbay geldi; «Telefon ettiler, senin bir kitabın mı, romanın mı varmış. «Kürdan» galiba, birincilik almış, onu bildiriyorlar...» dedi. Belki telefon edenler cezaevi yöneticilerini işkillendirmemek için «Tırpan» diyemediler, «Kürdan» dediler, ya da Yarbayın kitapla ilgisi azdı, «Tırpan»ı duymamıştı.

O yıl özgürlükler öylesine kısıtlıydı ki, «Tırpan»ın ödül aldığı, açıklanamadı. Ege Üniversitesi gökbilim profesörü dostum Abdullah Kızılırmak da bilim ödülünü kazanmıştı. O da 12 Mart Yöneticilerinin tutuklattığı aydınlardandı, onunkini de açıklamadılar.

Sonra ben çıktım cezaevinden, ertesi yılın ödül törenine çağrıldım. «Geçen yılın ödülü olduğu için önce muhasebeden paranı al, sonra törene...» dediler. Törende beni de kürsüye çağıracaklar, konuşacağım, Cumhurbaşkanı elimi sıkacak sanıyordum. Hiç de öyle olmadı. Türk Dil Kurumu'nun o zamanki nazik Genel Başkanı ve Genel Yazmanı törenden sonra özür dilediler, anlayış rica ettiler.

Çocuklar gibi «Hayıırr! ille konuşacağım, Cumhurbaşkanı benim de elimi sıkacak!..» diye yırtınamazdım. Türk Dil Kurumu, diplomamı ve üstünde Atatürk rölyefi bulunan plâketimi sonradan posta ile yolladı, anı olarak saklıyorum.

1974'te «Can Parası» ile Sait Faik Öykü Ödülünü kazandım. Pera Palas Otelinde düzenlenen törende, çıktım konuştum ve muradıma erdim.

Şimdi yurdumuzda laklak lukluk Nobel Ödülü tartışılıyor. Bu konuda uyanan ulusal özleme Cumhurbaşkanı'mızın da katıldığına yılbaşında Köşk'te verilen şölende tanık olduk. Nobel Ödülü 70 yılı aşkın bir uygulama geçirmiştir. Maksim Gorki, Nâzım Hikmet, Jack London bu ödülün seçici kurulundan olur almamışlardır. Tolstoy'un adaylar arasında olduğu yıl da Sully Proudhomme adlı birine verilmiştir. Hak etmişlerden çok hakketmemişlerin alt alta dizildiği bir listedir Nobel... Zaman zaman bazı değerli yazarlar bu listeyi onurlandırmıştır. Bir gün bizim de bir yazarımız, ozanımız onurlandıracaktır inşallah!.

Hani lokantasının camına «Bu kentin en ünlü lokantacısı!», «Bu yurdun en ünlü lokantacısı!», «Dünyanın en ünlü lokantacısı!» gibi yazılar yazdıran övüngen meslekdaşları yanında, damarı tutup, «Bu sokağın en iyi lokantacısı!» diye yazdıran o alçak gönüllü lokantacı gibi ben daha çok yerli ödülleri topluyorum.

Bu yıl da Orhan Kemal Roman Ödülü'nü alıyorum. Belli başlı ilk ödülüm olan Yunus Nadi'nin seçici kurulunda üye idi Orhan Kemal. Verdiği oy ile o ödülü alınamı sağlayanlardan biri olmuştu. Şimdi ailesi tarafından anısına kurulmuş olan ödülü, «Yılanların Öcü»nün, bir süreği olan «Kara Ahmet Destanı» ile kazandım.

Ben bu ödülü alınca, Ankara'da bir yazar arkadaşım kutlamak için telefon açtı. Teşekkür edip «Darısı senin başına!» dedim. «Nerde bizde o şans! Biz cezaevine girip çıkmadık ki!» dedi telefonda. Burada Orhan Kemal Ödülü listesinde altı yedi yıldır yer alan arkadaşların hep cezaevine girip çıkmış yazarlar olmasının yarattığı bir yanlış anlamadan çok, bir gerçek dile geliyor. Nerdeyse cezaevine girip çıkmamış romancı kalmamış demek ki yurdumuzda! Girip çıkmamışlar, bizleri ödül aldığımız için şanslı görüyorlar. Biz de cezaevine girip çıkmamış olanları şanslı görelim. Ödül almak bir şanssa, onlar da alırlar; nitekim alıyorlar.

Benim için derin anlamlı bir ödüldür Orhan Kemal Ödülü! Orhan Kemal; Nâzım Hikmet ve Sabahattin Ali'den sonra, toplumcu gerçekçilik yolunda büyük adım atmış, o yolu bizler için daha ışıklandırmış büyük bir kültür emekçisidir, hepimizin çok saygı duyduğumuz çalışkan bir yazardır. Kalemini satmamış, kimseden bir şey beklememiş, başı dik, onurlu, gururlu, tam dört dörtlük, örnek bir yazar. Benim kuşağımın toplumcu gerçekçilik yolunu bulabilmesinde onun yardımları, etkileri olmuş-

tur. Ulusal kültürümüze onca katkısı olan bu büyük emekçinin toplumsal güvencesi, emekliliği, hiçbir şeyi olmamıştır. Resmi çevreler onun kadrini, ölümünden bunca yıl sonra, yeni yeni anlamağa başlıyorlar. İlk kez bu yıl Milli Kütüphane'de Anma Günü yapılıyor, Kültür Bakanı telgraf çekiyor.

Burada değerli Orhan Kemal ailesine, seçici kurul üyelerine, törene katılan siz konuklara, dostlara teşekkür ediyorum. Orhan Kemal Ödülü'nün büyük değerini yeniden belirtirken, genellikle bütün toplumcu gerçekçi yazarlarımız, ozanlarımız ve kendim için önemli olan başka bir ödülün sözünü etmek istiyorum.

Bizler devletin, gelip geçen türlü çeşitli hükümetlerin sakıncalı saydığı, itip kaktığı, polisin peşlerini bırakmadığı yazarlarız, ozanlarız. Bütün bu itip kakma ve horlanmaların yamacında bizleri halkımız, okurlarımız görmüşler gözetmişlerdir. Halkımız sayesinde kitaplarımız yeniden yeniden basılmış, yurdun en ıssız köşelerine kadar girmiştir.

Anadolu'da dolaşırken, bir yerde Fahri adında bir arkadaşla tanıştırdılar. Çınarın dibinde oturuyoruz. Fahri'nin çok gezen, çok iyi gezen bir arkadaş olduğunu, bu yüzden öteki işlerini aksattığını anlatıp bana geçtiler, benim de yazarlığımı öğdüler. Sonunda, «Ya Fahri gibi gezmeli, ya Fakir gibi yazmalı!» dediler.

Sevgi, halkın sevgisi değil mi ödüllerin ödülü? Halkın sevgisi...

Ne olursak olalım, bizler halkının büyük sevgisiyle de ödüllendirilmiş mutlu yazarlarız. Ben kendimi öyle görüyorum.

Orhan Kemal'in anısına, emeğine, ışığına saygılar sunarım. Ödülünü gerçekten öpüp başıma koyuyorum. Teşekkür ederim.

(Sesimiz - Temmuz)

TÜRK DİL KURUMU ÖDÜLLERİ ÜZERİNE SORUŞTURMA

Yürüyüş, Türk Dil Kurumu ödüllerine ilişkin olarak gelecek sayıda da devam edecek bir soruşturma yaptı. Bu soruşturmada, aşağıda yanıtlarını okuyacağınız sanatçılarımıza üç soru yöneltildi. Sorular şunlar: 1 - Bu ay sonuna doğru Türk Dil Kurumu (TDK) çeşitli dallardaki ödüllerini açıklayacak. Size göre bu yılki ödüller kime verilmelidir? 2 - Niçin böyle bir se-

çimi uygun görüyorsunuz? 3 - TDK'nın ödül politikası konusundaki görüşünüz nedir?

Gelecek sayımızda yanıtları topluca değerlendireceğiz. Soruşturmamıza katılan sanatçılarımıza teşekkür ediyoruz.

★

•ÖDÜLLER BARIŞ, ÖZGÜRLÜK, DEMOKRASİ VE BAĞIMSIZLIK SAVAŞÇILARINA VERİLMELİDİR•

Hikmet ALTINKAYNAK

•Sorularınızı birlikte yanıtlayacağım.

Biliyorsunuz TDK Yazın Ödüllerine belli sayıda yapıt gönderme biçimiyle başvurma zorunluluğu vardır. Öteden beri Kurum, ödüllere kimlerin hangi yapıtla katıldığını ödülleri dağıtma sırasında açıklayagelmektedir. Bu yüzden, çıktığını bildiğimiz yapıtların katılmadığını, bilmediğimiz kimi yapıtların da katıldığını düşünürsek, (bu arada anımsatalım, ödül alanlara ikinci kez katılma hakkı verilmemiştir) bu yılki ödül için göstereceğimiz aday biraz havada kalacaktır. Ama kendi notlarımıza göre, 1977'de yayınlanan yapıtları gözönünde tutup ve son yılların politik ve buna bağlı olarak da kültürel ortamını akıldan çıkarmayıp ödülün barış savaşımcısı, özgürlük, kardeşlik, demokrasi ve bağımsızlık savunucusu yazarlara verilmesini dileriz.

Ayrıca kendimiz de Türkiye Yazarlar Sendikası yayını olarak çıkan Edebiyatımızda 1940 Kuşağı kitabımızla eleştiri türü için başvurmuş durumdayız. Bu bakımdan yalnızca şiir türünde bir örnek vermekle yetinmek istiyoruz.

Bize göre bu yıl şu ozanlardan birine şiir ödülü verilebilir:

1 — Şükran Kurdakul (Acılar Dönemi),

2 — Mehmed Kemal (Söz Gibi),

3 — Sennur Sezer (Direnç).

TDK'nın ödül verme politikasına gelince. Her şeyden önce TDK'nın amaç, ilke ve yöntemleri, yazılı olarak belirlenmiştir. Ödül de bu amaç, ilke ve yöntemin dışında değildir. Tersine organik bir yapı içinde ayrılmaz bir parçadır.

Her yıl 26 Eylül (Dil Bayramı) sonrası tartışmalar başlar; bu

arada tartışma Kurum'un saptanmış ilkelerini, amaçlarını, eleştirmeye dek varır. Elbette o da eleştirilir. Çünkü bunlar birer doğma değildir. Ama kendine bunu niye amaç ediniyorsun diye soru yöneltmek biraz gariptir. Oysa kurumlara değil kurumların kendi koydukları ilkelere, amaçlara ters düşerek, yanlış yönetildiğine karşı olmak gerekir. Bize göre, TDK, Yazın Ödülleri verirken, (her yıl daha sağlıklı bir biçimde verilmekte olduğunu söyleyebiliriz), kendini bu ilkelerden soyutlayamaz.

Yukarda sıraladığımız özelliklerin yamsıra, ödüller ideal modele en yakın, ya da başvuran yapıtlar içinde en başarılıya, Türk Yazınına bir canlılık getirene, tarihsel bir yazın belgesi sunana, yeni değerleri ortaya çıkarana verilirse tutarlıdır; ödül adına, Kurum adına bağlılıktır. TDK'nın ödül verme politikası da bize göre bu olmalıdır.

★

«TDK GÖRÜNMEZ BİR DENGE POLİTİKASINI SÜRDÜRÜYOR»

Demirtaş CEYHUN

1, 2 — Doğrusu geçtiğimiz yıl yayımlanmış bütün yapıtları okuduğumu söyleyemem. Gene, okuduğum yapıtlar içinde herhangi birine TDK ödülü verilmesini önermek de belki anlamsız. Çünkü biliyorsunuz, TDK ödülü verilebilmesi için, söz konusu yapıtın ödüle katılmış olması zorunluluğu var. Ama gene de şunu söyleyeyim ki, geçtiğimiz yıl içinde yayınlanmış yapıtlardan şiirde Hilmi Yavuz'un «Doğu Şiirleri»ni, romanda Fahri Erdinç'in «Acı Lokma»sını, öyküde Adnan Özyalçıner'in «Gözleri Bağlı Adam»ını bu ödüllere aday gösterebilirim. Lâkin, TDK Ödül Yönetmeliğine göre, TDK ödülünü bir kez kazanan bir yazar, bir daha TDK ödüllerine katılamadığı için Adnan Özyalçıner'in adını sayamayız. Ne ki, şu an aklıma da başka bir ad gelmiyor.

3 — TDK ödüllerinin bence en yanlış yanı, bir kez ödül kazanan bir yazarın başka bir dalda dahi olsa ödüle bir daha katılamaması. Ayrıca, TDK'nın ödül konusundaki yaklaşımı da doğrusu onaylanabilecek gibi değil. Görünmez bir denge politikası gerçekten ustalıkla sürdürülmektedir. Buna değinmek isterim.

★

«TDK ÖDÜLLERİ GÜNLÜK HAYATTA SOLUKLANABİLMELİ»

Bilgesu ERENUS

1. TDK seçici kurulunda olmak, TDK üyesi olup, bu üyeler arasından gizli oyla seçilmek gibi nitelikler gerektiriyor. Düşüncede de olsa hadi bu engeli aştık diyelim, ama bir başka engel var. O da bu yıl hangi kitapların, kuruluş amacı Türk diline ve kültürüne hizmet olan bu kuruluşa, «lütfen beni seçer misiniz» diye başvurduğunu bilmek. Çünkü ödül yönetmeliğine göre (fırsat eşitsizliği, kâğıt politikası gibilerinden aslan ağzındaki koşullardan geçmiş bile olsa) her yapıt TDK ödülüne aday olamıyor. İlla da başvuracak. Hem de vaktini süresini iyi ayarlayıp —her yerde her zaman yayınlanmaz TDK yarışma koşulları— gözünü dört açıp öyle baş vuracak.

Bu yılki baş vuruculan tek tek tanımak olanaksız. TDK da bu konuda oldukça muhafazakâr. Ser verip de sır vermiyor. Allahtan 6 Eylül'e bir şey kalmadı şurda. Her yıl olduğu gibi bu yıl da 26 Eylül'de geniş kitleler «birileri gene ödül almış» ya deyip ya demeyecekler. Daha dar çevrelerde ise «vay o mu almış, neden almış» laflamaları yükselecek. Kısa bir süre sonra o da bitecek. Ta ki gelecek yılın 26 Eylül'üne kadar.

Bu gizli kapaklılıkta bu sorunun yanıtlanması bana güç geldi. Bu nedenle, bu yıl kendi ilgi alanımda izleyip yararlandığım bir kaç yapıtın adını vermeyi yeğ tutacağım. Gerçekçi Tiyatro Sözlüğü, (Aziz Çalışlar), Birey ve Toplum (Lukacs - Veysel Atayman), İşçi Tiyatroları (Armin Kammrad - Frank R. Scheck - Yılmaz Onay), Köy Seyirlik Oyunları (DTC Kürsüsü Yayınlarından), Zengin Mutfağı (Vasıf Öngören), İşgal (Başar Sabuncu), Ayrıca Çağdaş Türk Edebiyatı (Şükran Kurdakul).

2. TDK seçici kurulunda olunsaydı, seçilecek yapıtların ari dile özendirme ve yayma gibi Türk diline hizmetlerinin yanısıra, sanat değeri taşımasına da dikkat edilecekti. TDK seçici kurulunda olunmadığı için yönetmeliğin istediği bu nitelikler zaten ilerici, demokrat, yurtsever bir sanatçının asıl görevidir deyip biz bir başka neden daha ileri süreceğiz. Bu yapıtlar ve bunun gibileri, aynı zamanda toplumumuzun bu hızlı değişme aşamasında bilimsel sosyalizmden kaynaklanma kaygusu, özeni ve titizliğinde olup, bu konuda tartışma başlatıp yayma niyet ve niteliğindedirler.

3. Bu işi birinci sorudan beri zaten yapmaktayız. Sürdürelim. TDK ödül yönetmeliği çeşitli zamanlarda, çeşitli değişmelere uğramış. Gene de bir yığın kabuk bağlamış yanlışı barındırıyor özünde: Türk diline, Türk kültürüne hizmet amacıyla kurulmuş bir kurumun, yılın yayınlanmış oynanmış yapıtları arasından seçmek zahmetine girmeyip başvuru beklemesi; seçici kuruldaki kişilerin her dalda fetva vermesi (bu hem seçiciye hem yapıta insafsızlık); seçici kurul raporlarının, çok yer tutar kaygusu ile TDK dergilerinde bile yayınlanmaması. Oysa dergi seyircisi yığınla şey öğrenirdi bu özel sayıdan, hem yapıt hem seçicisi hakkında: Üye alımında özel kulüpçülük edasından kurtulamayış ki, bu doğrudan etkilemekte ödül yönetmeliğini, ödül politikasını.

Bu, araya yabancı sokmama telaşı, öylesine yerleşik ki, sanırım bu son kurultayda da ödül alanların bile TDK kurumuna doğal üyeliği söke söke alınamadı: Rüştünü çoktan ispat etmiş, 48 yaşındaki bu kurum artık iktidarlarla dirsek temasından ve kendine dönüklükten kurtulmalı. İlericilik, yurtseverlik baş koşul olmak üzere, dilimizde ürün veren tüm kişilere, yaşlı genç ünlü ünsüz demeden, baş vurmalarını bile beklemeden hasetsiz böbürlenmesiz, ürküntüsüz çağrılıklar çıkarmalı. O zaman ödüllerinin çıkardığı ses de daha yaygın olacaktır kuşkusuz.

Türk dili ve kültürünün gerçek sahipleri geniş kitlelerce farkedilir, beklenir, tartışılır olacaktır. Tabii günlük hayatta soluklanan bir ödüle dönüştürülmek isteniyorsa TDK ödülleri.

★

«ÖDÜLLENDİRME, YAPITLARIN NESNEL KATKILARINA GÖRE YAPILMALIDIR»

Onat KUTLAR

Türk Dil Kurumu ödülleri için söz konusu olan yapıtların hepsini izlemek olanağını bulamadığım için ne yazık ki bu sorunuza bir yanıt veremiyeceğim. Ancak TDK'nın yıllardır verdiği ödüllerin politikasına ilişkin birkaç noktayı belirtmeyi yararlı görüyorum. Yazı sanatıyla ilgili bir yapıtın «dil»inin «anlatım»ı ile derin ilgisi gözönüne alındığında, herşeyden önce, Kurumun artık bir yapıtı daha yalın, daha öztürkçe bir dili benimsediği

için değerlendirmesi, ödüllendirmesi kolaya kaçan bir davranış oluyor. Bunun yanı sıra, seçici kurulları oluşturan kişilerin salt kendi beğenilerini bir ölçü olarak almaları da yeterli değil. Bunlar tümüyle böyle oluyor savında değilim. Ama Kurum'un, daha açık seçik ilkeler benimsemesi, daha nesnel ölçütler bulması yararlı olur kanısındayım. Her değerli yapıt, aynı zamanda «dil»e yapılmış önemli bir katkıdır. Ödüllendirme'nin yapıtın yazınımıza getirdiği bu nesnel katkı gözönüne alınarak yapılması gerekir.

Bir de ödüllerin parasal karşılıklarını da yetersiz bulduğumu söylemeliyim. Ülkemizde ödüllerin, kitapların satışına önemli bir etkisi olmadığı düşünülürse, hiç olmazsa parasal karşılığının sanatçının yaşam kavgasında yararlı olacağı açıktır.

★

«TDK ÖDÜLÜNE ADAY OLMAYI BİLE DÜŞÜNMEYEN SANATÇILARIMIZ VAR»

Behçet NECATİGİL

Türk Dil Kurumu'nun bugün için dokuz türe çıkmış edebiyat ödülleri içinde sonuçları her yıl en çok merakla beklenenler şiir, öykü ve roman türlerindeki eserlerdir. Ödüllere aday olarak hangi sanatçılarımızın başvurduklarını bilmiyorsak da aday olmayı hiç akıllarından geçirmeyen sanatçılarımız olduğunu biliyoruz. Buna göre tahminlere bu sonuncuları katmak gereksizdir.

1977'de çıkmış şiir, öykü, roman türü kitapların çoğu önceki yıllarda bu ödülü kazanmış kimselerden birinin yeni bir eseri olduğu da düşünülürse bu gibilerin ikinci kez aday olduklarına veya onlara ödül verileceğine pek aklım yatmıyor. 1977'den bende yer eden atılımları ve oturmuşlukları ile belleğimde kalan şiir kitapları şu sanatçıların eserleridir. Mustafa Necati Karaer, Tekin Sönmez, Cahit Zarifoğlu, Ataol Behramoğlu ve Hüseyin Yurttaş; romanda, Ferit Edgü'nün 'O' isimli eserini unutamam. Beni çok etkiledi. Alışılmış doğrultular dışında özgün bir eser. Ödülü kazanmasını çok isterim.

Öykü kitapları içinde Celâl Özcan'ın 'Gökovanın Yalazları', Necati Tosuner'in 'Sisli' ve Yüksel Pazarkaya'nın 'Oturma İzni' isimli eserleri var. Birinden biri kazanır sanıyorum.

İster Türk Dil Kurumu'nun ister başka bir kuruluşun ya da

kişinin koyduğu bütün edebiyat ödül ve armağanlarının yararı ve etkinliği konusunda derinliğine bir yazının bu işlerle uğraşanlarca okunmuş olmasını dilerim. Demir Özlü'nün bu yazısı Milliyet Sanat Dergisi'nin 12 Haziran 1978 tarihli 281. sayısında çıkmıştır.

★

«TDK'NUN BİR ÖDÜL POLİTİKASI OLDUĞUNU SANMIYORUM»

Kemal ÖZER

1 — 1977 içinde yayınlanmış olup da TDK ödülüne katılacağını umduğum ve benim okuduklarım arasından, şiirde «Acılar Dönemi» (Şükran Kurdakul), öyküde «Eski Sevgili» (Leyla Erbil), romanda «Acı Lokma» (Fahri Erdinç) kazanmalı derim. Öbür dallarda oy belirtemeyeceğim.

2 — Sözünü ettiğim üç yapıt kendi dallarında, hem bir yazarlık birikimini ileri aşamalara götürdükleri için, hem de düşünsel yüklerini estetik bir kaygıyla dengeledikleri için, ödüle değer görünüyorlar.

3 — Türk Dil Kurumu'nun, seçici kurul üyelerinin kişisel davranışlarıyla kayıtlı olmayan, üst düzeyde bir ödül politikası olmadığı kanısındayım. Atatürkçülük ve dil özleşmeciliği gibi ne idüğü tam belirlenememiş, göstermelik kalan bir politika dışında...

Böyle olunca, şimdiye kadarki uygulamada görüleceği gibi, seçicilerin, «bu yıl evine yakacak alsın» kaygısıyla kimi yazarlara oy vermesi gibi çok öznel politikalarına indirgendi, indirgenebildi bu iş.

★

«SAĞLIKLI ÖDÜLLENDİRME YIĞINLARIN KATILIMINI GEREKTİRİR»

Işıl ÖZGENTÜRK

Bu yıl yayımlanan yapıtların tümünü okuyamadığımdan ilk iki sorunuza yanıt vermemeyi yeğliyorum. Diğer sorunuza gelince: Türk Dil Kurumu da bu ülkenin bir parçası. Ülkemiz-

deki değer karmaşasından kurtulması olası değil. Bu nedenden Kurumdan sağlıklı bir ödül politikası beklemek hayal olur. Karmaşıklık oraya da yansıyacaktır. Kişisel beğeniler, çıkar ilişkileri her alanda olduğu gibi ödülleri de belirleyecektir.

Sağlıklı bir ödüllendirme yığınların bu işe el atmasıyla gerçekleştirilebilir. Bunun için çeşitli araçlar kullanılabilir. Sendikalarda, okullarda oylamalar yapılabilir. Belki o zaman, ödüller verilmeden önce, böyle soruşturmalar açmak gereği duyulmaz.

★

«TDK ÖDÜLLERİ GİTTİKÇE CILIZLAŞIYOR»

Adnan ÖZYALÇINER

1. Türk Dil Kurumu Ödülleri tam on dalda veriliyor. Bu dalları şöyle sıralayabiliriz. Şiir, roman, öykü, oyun, çeviri. deneme, gezi, eleştiri, çocuk yazını ve bilim. On dalda çıkmış bütün kitapları okumuş ya da görmüş olmak olanaksız. Onun için ben size, yıl içinde bende ince, kalın bir çizgi çizmiş, uzaktan, yakından bir esinti getirmiş olan, aklıma şu anda geliveren kitapları söyleyebilirim. Bu da tam bir seçim olur mu bilmem. Kaldı ki benim seçtiğim kitaplardan kimileri belki de Türk Dil Kurumu Ödülüne katılmamışlardır, başvurmamışlardır. Ama olsun, başvursalardı onu seçerdim anlamına gelmeli bu. Ya da bu yılın o daldaki en iyisi budur anlamına.

Şiirde, Panzerler Üstümüze Kalkar (Enver Gökçe), Direnç (Sennur Sezer), öyküde; Demir Bebek (Bekir Yıldız), romanda; Doruktaki Öfke (Erol Toy), denemede, Çağdaş Türk Edebiyatı (Şükran Kurdakul), çocuk yazınında; Filler Sultanı ile Kırmızı Sakallı Topal Karınca (Yaşar Kemal).

2 - 3. Türk edebiyatına katkısı olabilecek, Türk edebiyatını değişik yönüyle etkileyebilecek kitaplar, ödüllendirmede ağırlık noktasını oluşturmalı, bence. Ödül için seçilecek kitabın yazarı, yalnız o yılki yapıtı ile değil, daha önceki yapıtlarındaki başarıları da gözönüne alınarak seçilmeli. Toplumsal açıdan yararlı olabilecek somut bir anlatıma sahip, toplumcu görüşün yapıtları yeğlenmeli. Yazılarında yalnızca öztürkçe kullanmakla dilcilik olmaz. Yalnız öztürkçeyle dilde yalınlık sağlanamaz. Anlatımında kolay anlaşılırlığı ve yalınlığı sağlayabilen yazar, Türkçeyi

en güzel, en doğru kullanabilen yazardır. İstediğince öztürkçe kullan, anlatımın çapraşıksa yazdığın Türkçe sayılmaz. Bana kalırsa böyle yapılmalı. Ama Di Kurumu, bunların hiçbirini uygulamıyor. Bütün bunlara ödüle başvurma zorunluğu gibi, herhangi bir dalda ödül alınınca öteki dallarda ömür boyu bir daha ödül alamama gibi sınırlamaları da katarsak, değerli bir çok yapıt hem edebiyat, hem dil değeri açısından dışlanıyor demektir. Bu bakımdan gönderilenler, herhangi bir yarışmaya gönderilmiş yapıtlar gibi güncel bir değerlendirmeden geçiriliyor. Dil ve edebiyat değerleri açısından kalıcılıklarına her zaman dikkat edilmiyor. Onun için de sonuçları açısından ödüller gittikçe cılızlaşıyor.

★

«HER DAL İÇİN AYRI BİR SEÇİCİ KURUL KURULMALI»

Sennur SEZER

Türk Dil Kurumu ödüllerinin iki özelliği var. Biri başvurma koşulu, diğeri ödülü bir kez alan sanatçının bir başka dalda da olsa ödüle katılamaması. Bu yanıyla ödül yapıta değil, sanatçıya verilen bir ödül niteliğini taşıyor.

Bu yıl yayınlanan kitaplardan hangilerinin ödül için başvurduğunu da, hangi sanatçıların daha önce TDK ödülü aldığını da tam bilmiyorum. Dahası bütün yayımlanan kitapları okuma olanağı bulamadım. Ben seçici kurul üyesi olsaydım, ödüle değer bulacağım kitaplar listesi bu yönden izlediğim yapıtlara göre olacak. Bu sıralamada şiirle çeviriden söz etmeyeceğim. Şiirde benim kitabım da katıldı bu yarışmaya bu yıl. Bir ödüle katılmak bu konuda yeterli olmak savını taşır. İki yüzlülük edecek değilim. Çeviride ise onca kitap yayınlanıyor ki bu konuda bir kitap adı ayıracak yiğit ancak başvuran kitapları gören kişidir.

Sıraladığım kitaplarda, Türk edebiyatına katkısı, ilerici devrimci niteliği, sanatçısının daha önceki dil tutumunu gözetmeye çalıştım.

Öykü: Eski Sevgili, Leyla Erbil; Demir Bebek, Bekir Yıldız; Roman: Kırmızı Sakallı Topal Karınca, Yaşar Kemal. Oyun: 804 İşçi, Ömer Polat. Deneme: Çağdaş Türk Edebiyatı, Şükran Kurdakul. Çocuk Yazını: Keloğlanın Diliyle, Ahmet Uysal.

TDK ödüllerinin en çok eleştirilen yönleri başta özelliği olarak saydığım başvurma zorunluğu ve bir kez verilmesidir. Siyasal yanı olmayan yapıtları yeğlediği de, bazı yılların ödül almış kitapları ayrı tutulursa, bir eleştiri konusudur. Bence en önemlisi Seçici Kurul'un ödül raporlarını yayımlaması ve her dal için özelliğine göre ayrı bir seçici kurul kurulmasıdır. Sanatçılar arasında bir yarışma eşitliği sağlaması ve özendirme yönünden bir ilk yapıt ödülü de önerilebilir.

★

«TDK ÖDÜLLERİ ASLINDA BİR YARIŞMADIR»

İrfan YALÇIN

1. 1977 yılında yayınlanmış bütün yapıtları okuduğumu söyleyemem. Ama okuduklarım içinde, roman türünde Ferit Edgü'nün «O»sunu, hikâye türünde Leyla Erbil'in «Eski Sevgili»sini, şiir türünde Gülten Akın'ın «Ağıtlar ve Türküler»ini, bilimsel inceleme türünde, Füsun Tayanç - Tunç Tayanç'ın «Dünyada ve Türkiye'de Tarih Boyunca Kadın»ını önemli bulduğumu belirtebilirim.

2. Ferit Edgü'nün romanı çok değişik, ilginç geldi bana. Reklam senaryosu tekniğinden yararlandığını sandığım yazar, romandan uzaklaşmağa, roman yazmamağa, daha doğrusu, bir anti - roman oluşturmağa çalışsa da, romana varmış sonunda yine. Hakkari'nin bir köyünde yedeksubay öğretmenlik yapan bir kişinin öyküsü bu. Doğa, kişiler, kış, hep bir «korku»nun optiğinden veriliyor. Öğretmen, yoğun, sökülüp atılamayan, elle tutulur gözle görülür bir korku olup çıkıyor sonunda. Yazar, bunu betimlemelerle, öğretmenin korkusunu anlatarak falan değil de, küçük küçük olgulara, izlenimlere, konuşmalara yedirerek sezdiriyor. Romana bireysel bilinç egemen olduğundan, Anadolu'nun yoksul, uzak bir köşesinden çok, o «köşe»nin insanlarının her çeşit korkusuyla özdeşleşmiş bir başka insanın (öğretmenin) korkusu dile getiriliyor. «O» belli ki, Kafka'yı çok seven bir yazarın başarılı bir yapıtı bence.

b. Leyla Erbil, olaylardan değil de, küçük küçük ayrıntılardan etkileyici yoğunluklar çıkarmağa çalışan bir yazar. Daha doğrusu şöyle söyliyeyim: Birtakım küçük küçük ayrıntıları anlatırken, bazı şeyleri derinden derinden kepçeliyor Erbil. «Es-

ki Sevgili»de, özellikle Eski Sevgili, Biz İki Sosyalist Erkek Eleştirmen, Bunak adlı hikâyeler, yazarın sosyalist dünya görüşünü bağırmadan, slogan atmadan usul usul duyurduğu, çatısı çok sağlam hikâyeler. Leyla Erbil'in adamakıllı yoğrulmuş, işlek bir dili var üstelik.

c. Gülten Akın, daha önceki şiir kitaplarında olduğu gibi, «Ağıtlar ve Türküler»de de, Anadolu insanının acısını, derdini, kısacası, çileli hayatını «ağıtlıyor». Folklorik dil şiirlere tümüyle egemen olmasa da, bütün dizelerde kıpır kıpır öyle. Şiirin altında, sahibinin adını görmesek bile, «İşte bu Gülten Akın'ın şiiri» dedirtecek özgün bir şiir dili kurmuş ozan. Toplumsal bilincin, ince duyarlığın, Türk dilinin çiçeklenmesinin bir sarmalı olmuş «Ağıtlar ve Türküler».

d. Füsun Tayanç - Tunç Tayanç'ın «Dünyada ve Türkiye'de Tarih Boyunca Kadın» adlı incelemesi, «kadın»ı bütün toplum biçimlerinde inceleyen, onu, içinde yaşadığı tarihsel ve ekonomik koşullardan soyutlamadan ele alan, diyalektik yöntemle yazılmış bir yapıt. Yer yer istatistik ve alıntılarla beslenmiş.

3. Önce şunu belirteyim ki, Türk Dil Kurumununki bir yarışma bence. Çünkü, Kurum her yıl çıkan kitapların tümünü inceleyip, varmamaktadır sonuca. Yazarlar kendileri göndermek zorundadırlar yapıtlarını. Kuruma gönderilmeyen bir yapıt armağan alamaz.

Türk Dil Kurumu'nun ödül verme politikası, birtakım dostluklardan, arkadaşlıklardan kaynaklanıyor galiba daha çok! Ya da ödül almak için yarışmaya gireceksin durmadan. Bıktırıncaya kadar. Yılmayacaksın, üzüntü duymayacaksın. Nasıl olsa gönderilen yapıtların pek okunduğu yok öyle. (Kura çekseler daha sağlıklı olur kesinlikle!)

Dileğim, halkın parasıyla yaşayan böylesine bir kurum, uzman kurullar kurarak, o yıl yayınlanmış bütün yapıtları tek tek inceletip öyle varmalı sonuca. Yargıcılar kurulu üyeleri, hangi nedenle oy verdiklerini ayrıntılı biçimde yazıp, bir rapor halinde kamuoyuna sunmalılar bunu.

(Yürüyüş - 19 Eylül)

SANATÇILAR TDK ÖDÜLLERİNİ TARTIŞIYOR

Geçen sayı başlattığımız Türk Dil Kurumu ödüllerine ilişkin soruşturmamız, bu sayıdaki yanıtlarla sona ermektedir. Sorula-

rımıza yanıt veren edebiyatçılarımıza tekrar teşekkür ederken, zaman darlığı, yaz tatili gibi nedenlerle diğer bazı sanatçılarımızın bu konudaki yanıtlarını alamadığımızı belirtmek isteriz.

Soruşturmamızın sonuçlarını, gelen yanıtları bir araya getirerek değerlendirmeyi yararlı görmedik. İsteyen herkes soruşturmanın yeraldığı iki sayı dergiyi bir araya getirerek ödüllendirmeye en çok lâyık görülen eserleri ve sanatçıları ortaya çıkarabilir.

Bu konuda bizim çıkardığımız somut sonuçlardan birisi gerçekten de ödüllendirmeye aday pek çok eser ve sanatçının olduğudur. Sanatçılarımızın yaptığı bu değerlendirmeye katılmamak olanaklı değil. Ne var ki, bu tür edebiyat ürünlerini kitlelere tanıtmak ve sanatçıların mesajlarını kitlelere ulaştırabilmek için önemli etkilere sahip olan ödüller, özellikle TDK ödülleri konusunda çok ciddi eleştiriler ve kaygular vardır. Ülkemizdeki sanat ve edebiyat savaşımının sağlıklı gelişimi için bu eleştirileri dikkate almak ve önlemler geliştirmek kanımızca önemli sorunlardan birisi olmaktadır.

Ne var ki bu adımın atılabilmesi, somut sonuçların elde edilebilmesi için kimi demokratik güçlerin yanında, sanatçılarımızın da somut talepler geliştirmelerinden ve bu önerilerini ısrarla savunmalarından başka bir çıkış yolu yoktur.

Sınıf mücadelesinde yerleri ve işlevleri her geçen gün biraz daha iyi anlaşılan sanatın ve sanatçının işlevlerinin yerine getirilmesi bu alandaki demokratikleşme mücadelesinin de başarıyla sürdürülmesine bağlıdır.

YÜRÜYÜŞ

«TDK, BELLİ BİR DÜNYA GÖRÜŞÜNÜ YANSITAN KİŞİLERCE YÖNETİLİR»

Hayati ASILYAZICI

Seçmek görevi oldum olası güç bir yükümlülük gerektirir. Burada bir yapıtı okuyor, yargılıyor ve değerlendiriyorsunuz. Yani dünyanın en güç işini yapıyorsunuz demektir bu. Bir yargıcın yargı kararı denli, nesnel olma davranışı işine girdiğinizi varsayarak, okuduğunuz yapıtı değerlendireceksiniz. Rafa kaldırmadan değerlendireceksiniz. Konuyu iyi anlatan, dili arı olan,

kompozisyonu ve buluşları, betimlemeleri yetkinleşen, görkemli bir yaratıya giden yazar, yaraştığı türde ödüllendirilmelidir.

Bu soy genellemeden bireysel bir değerlendirmeye gidiyor seçen kişi. Bütünsellikten bireyselliğe uzanıyor. Kollektif ürün değildir çoğunlukla değerlendirilen yapıt. Kimi şiir çevirilerinin iki kişi tarafından yapılması dışında, söz konusu olan Türk Dil Kurumu'nun düzenlediği yarışmalarda kişisel çaba ürünleri değerlendirilir. Seçiciler Kurulu'nun yöntemi ne olursa olsun, eleştirmenliği yeğleyen çoğu kişinin, seçme görevini daha bir nesnel yaklaşımla gerçekleştirdiğini görüyoruz. Kuşkusuz burada tanımlamaya çalıştığım seçmecilikle eklektizm arasında en küçük bir yaklaşım yoktur. Diyalektik ve kesin bir zıtlık söz konusudur seçmeciliğin böylesinde; yani eklektizmde. Ama böyleleri yok mudur? Vardır elbet, kişisel biçimde derleyip değerlendiren kişinin seçmecilikten kaçınması o denli güçtür. Ne ki, maddeci diyalektike dayalı yöntemle hareket eden seçici kurul üyesi seçme işinde üst düzeyi tutturacaktır. Çelişki diyalektiğinin farkına varan, ayırımını yapan kişinin bu çelişki diyalektiğinin öznel biçiminde eleştiri ve özeleştiriden payını alacağı için davranışları nesnel olacaktır. Öznel yaklaşımlar, seçici kurul üyesini aradığı doğrulardan uzaklaştırır elbet.

Yıllardır bu soy seçiciler kurulunu izlenişimdir. Yanılgıları, yan tutmaları gözlemleme olanağını bulmuşumdur. Çünkü, yazarları, eleştirmenleri, çokluk tanıma olanağını bulduğum için, yaptıklarını bilmem denli doğal bir şey olamaz. Kaldı ki bu bir ilke sorunudur, kişinin ilke sorunu. Yaklaşımlarda tarafsız olacaksınız ama değerlendirmede nesnel bir davranışın içine gireceksiniz. Kaç kişi vardır bu denli soylu ve nesnel davranan? Nihilist (hiççi) ve kuşkucu tavırlarla seçiciler kuruluna katılan kişi, başarısızlığı simgeler.

Yurdumuzda edebiyat ilginç gelişmeler gösteriyor. Önemli ürünlerin boy vermesi her yıl aynı düzeyde olmuyor kuşkusuz. Okur oranında artma, Türk yazarlarına karşın gösterilen ilgi umut verici. Ödüller, ilgiyi daha bir arttırıyor. Örneğin Türk Dil Kurumu'nun verdiği ödüller, Orhan Kemal için, Sait Faik için konulan roman ve öykü ödülleri daha çok önem kazandırıyor yapıtlara. Bu arada, Yunus Nadi Armağanı, Ali Naci Karacan gibi değişik nitelikte armağanlar da önemli katkılar getiriyor sanat dünyamıza.

Roman dalına baktığımda, Fakir Baykurt'un kendini aşmaya

çalışan, yeni arayışlara iten bir çalışmanın ürünü olan Yayla adlı yapıtı ile Erol Toy'un Iğrıp'ı üzerinde durdum. Baykurt bu yıl Orhan Kemal Roman Ödülü kazandı. Kara Ahmet Destanı ile. Giderek kendini aşan, yeni bir denemeyle ilginç bir roman ortaya koyan Erol Toy'un Iğrıp'ını yeğlerdim. Bu yıl ödüllendirme açısından deneme kavramıyla ilgili yeni bir roman yazan Erol Toy'u seçerdim. İki kişi ödüllenmiş oluyor değerlendirme ölçütlerine göre. İçerik ve kurgu bakımından Türk Dil Kurumu'nun Roman Armağanına en uygun yapıttır kanımca Iğrıp.

Öyküler içinde beş yapıt arasından bir seçme yapardım. Örneğin, Leyla Erbil - Eski Sevgili, Oktay Akbal - İlkyaz Devrimi, Adnan Özyalçıner - Gözleri Bağlı Adam ve Selçuk Baran - Anaların Hakkı. Son ikisi Sait Faik ödülünü paylaştı.. Leyla Erbil; Eski Sevgili'de öz ve biçim yönünden hem kendini aşıyor, hem de yeni bir şeyler söylemede başarıya ulaşıyor. Bu yönleriyle yapıtı ödüllendirilmede ağır basıyor.

Şiir dalında iki ozanı seçerdim ilk değerlendirmemde. Edip Cansever'in Sevda ile Sevgi'si ile Atilla İlhan'dan Böyle Bir Sevmek'i. Kuşkusuz Egemen Berköz'ün «Yalnızlıklar... Yalnızlıklar»ı, Enver Gökçe'nin «Panzerler Üstümüze Kalkar»ı ve Ece Ayhan'ın «Yort Savul»u geçen yılın ilginç şiir yapıtlarını oluşturuyor. Cansever, Ben Ruhi Bey Nasılım adlı yapıtıyla geçen yıl TDK ödülünü kazanmıştı. Bu nedenle özgün şiir anlayışıyla Atilla İlhan'ın Böyle Bir Sevmek adlı yapıtı, yüreğimde ağır basıyor. Türk Dil Kurumu'nun ödülleri arasına girerse Ece Ayhan ile Egemen Berköz'ün yapıtlarını olağan karşılarım yine de. Ancak, Enver Gökçe'ye bu ödülü verseler, sürprizle doldursalar bizleri. Ece Ayhan - Egemen Berköz bölüşebilir bu ödülü. Şükran Kurdakul'un Acılar Dönemi'nin de 1977 yılının başarılı şiir yapıtları arasında yer aldığını belirtmeliyim.

Bütünü olmasa bile, deneme yazılarını da içeren Haldun Taner'in Devekuşuna Mektupları'nı yine de bu türde seçmek isterdim.

İzleyebildiğim denli, gezi, çeviri ve oyunla ilgili yapıtlar arasında ödül gerektiren yapıtları anımsayamadım.

Türk Dil Kurumu'nun ödül verme politikası, kuşkusuz kendi iç sorunu olarak ortaya çıkarılmalıdır. Ödülü, daha doğrusu ödülleri koyan kurum, kendi yönetmeliğine göre bir değerlendirme yapacak demektir. Önemli olan seçiciler kurulu ve onun tutumudur. Diyelim ki, yukarda adlarını saydığım sanatçılar

ödüllendirilmedi? Ne olacak bu durum karşısında? Elime kalemi alıp Türk Dil Kurumu gibi bir kurumu eleştirmekle sonuç değişecek midir? Burada seçiciler kurulu eleştiriye açıktır. Bir baskı söz konusuysa, dilediği yapıtı seçemeyen kurul üyesi çekilmelidir öncelikle. Bu bir davranıştır; giderek eleştirel bir yaklaşımla olayları değerlendirme zorunluğu vardır. Ancak, şunu da bilmekte yarar var: Türk Dil Kurumu, belli bir dünya görüşünü yansıtan kişilerce yönetilir. Kurumu yöneten kişilerden dünya görüşlerinin dışında bir yaklaşımı beklemek biraz saf-dillik olur.

Doğal olarak sorularınızı yanıtlarken, kuruma pek öyle önemli bir eleştiri getiremiyorum. Ne ki, olasılıklar üzerinde durarak eleştiri yapıyorum. Çünkü, her ödül kendi kuralını getiriyor. Bu kurallara göre değerlendirme yapıldığını bilmekte yarar vardır.

«SANATÇI TOPLUMUN KONUŞTUĞU DİLLE KİTLEYE YÖNELMELİ»

Tanju CILIZOĞLU

İzin verirseniz anketinizin sorularına tek bir cevap vermek istiyorum.

Ülkemizde tüm üst yapı kurumları artık tükenmiştir. Burjuvazi kendi öz kurumlarına artık kan verememektedir. Herşey insana insan emeğine aykırıdır. Türkiye bu çelişkinin depreminde yaşamaktadır.

Türk Dil Kurumu da temel amacı burjuva jargonu yaratmağa dönük bir üst yapı kurumudur. Dilin arınması için yola çıkılmış ama amaç saptırılmıştır. Bilimsel kökenli ve halka dönük bir araştırma yapılmamakta, bu kurumun olanaklarından pay sağlanmak için çalışmalar saptırılmış bir yörüngede sürdürülmektedir. Türk Dil Kurumu'nun bugün belirttiği yöntem, bir sanatçının, yazarın halkından kopmasıdır. Halkın benimsemediği kelimelerle halka yaklaşmanın gerçeği ortadadır.

Dün Osmanlı sarayının, yörüngesine oturmuş ulufe ile yaşayan sanatçı ile halkın organik ilişkisi nasıl koparılmış ve halk kendi kültürünü kendisi üretmişse bugün aynı çelişkiyi Türk Dil Kurumu yürütmektedir.

Sanatçı, taraflıdır. Sanatçı seçimini yapmıştır. Bunun arası, ortası yoktur. Ya emeğe karşı, tüm üst yapı kurumlarına karşı olmak ya da bu üst yapı kurumlarının yörüngesine girmek. Seçim budur.

Sınıfsal seçimini yapmış sanatçının ödevi bu çirkin sömürüyü yapıtlarıyla halka aktarmak, bir sınıfın çelikleşmesini sağlamaktır. Bunu yüklenen sanatçı toplumun konuştuğu dille kitleye yönelmek zorundadır.

Türk Dil Kurumu ödüllerinin bir sapmanın, bir saptırmanın bedelini ödemekten öte işlevi yoktur.

«TDK, YAPITLARI RESMİ İDEOLOJİ DOĞRULTUSUNDA DEĞERLENDİRİYOR»

Aziz ÇALIŞLAR

Bugün için, TDK yerine ödül vermek istemezdim.

TDK'nun ödül verme politikası, TDK'nun kendi genel politikasından soyutlanamaz. Bu bakımdan, TDK'nun ödül verme politikasını onun kendi genel politikası ve siyasal-ideolojik konumu içinde görmek gerekir. Dolayısıyla, TDK ödülleri, kendi özel yönetmeliğinin dar sınırları dışında, TDK'nun «politikası» içinde ele alınmalıdır. TDK'nun politikası ise, kısaca özetlendiğinde, sanat yapıtlarının temelde «resmi ideoloji» uyarınca değerlendirilmesidir. Nitekim, şimdiye kadar, «resmi ideoloji» dışında kaldığı görülen hiç bir yapıtın TDK ödülü almamış olması bir rastlantı değildir. Buysa, «tarafsızlık», «salt dil» açısından değerlendirmenin altında aslında güçlü bir «taraflılık» yattığının özlü bir yansımasıdır. Bu da, TDK'nun dili «biçimci» bir anlayışla ele alarak, dili düşünce'den (resmi - ideoloji dışındaki düşünce'den) soyutlamasıyla birleşmektedir. Sonuçta, sanat yapıtları bir «kurgu - dil»e göre ödüllendirilmekte, genellikle, hangi yapıt daha çok «öztürkçe»ye karşıtlıktan uzaksa, ödüle daha çok yaklaşmaktadır. Özümlersek, TDK'nun ödül verme politikası, genelinde ve özünde, TDK'nun dili «biçimci», «soyut» olarak almasının; sanatı «resmi - ideoloji» doğrultusunda değerlendirme politikasının, «tarafsızlık» örtüsü altında, burjuva - idealist sınıfsal sanat ve dünya görüşünün, burjuva ideolojisinin somut bir yansısı ve anlatımıdır.

«TÜRKİYE'DE EDEBİYAT ÖDÜLLERİ, TOPLUMSAL ETKİNLİĞİNİ HIZLA YİTİRİYOR»

Demir ÖZLÜ

İzin verirseniz bütün sorularınızı birarada yanıtlıyayım.

TDK ödüllerini bilmem ama, ben herhangi bir roman ödülü jürisinde olsaydım, bu yıl oyumu Necati Tosuner'in «Sancı... Sancı...» adlı romanına verirdim. Romanda tarihsel perspektif arayanları belki tam anlamıyla doyurmaz ama, bir başına, batılı anlamıyla yeni bir roman olarak, bu kadar iyi yazılmış bir roman az bulunur bir başarıdır. Böylesi bir roman, günümüz Almanya'sında, Fransa'sında ya da roman gelenekleri eski olan bu çeşitten bir ülkede yayınlansaydı göklere çıkarılırdı. 1977'de yayınlanan romanlar içinde, bu değin iyi yazılmışı yoktur (Ayrıca bkz: Nedim Gürsel, 'Sancılı Kambur ya da Türkiyeli Sizifos, Türk Dili, s: 323, Ağustos 1978). «Sancı... Sancı...» sosyolojik olma savında bir roman değildir. Ama gene de, bir sınıf Alman ve Türk insanının (işçi sınıfına yakın kişilerdir bunlar) yaşantılarından görünümler sunar. Asıl da en önemlisi bütün bu çağdaş uğultu arasında romanın başkişisi Osman'ın bireysel mitosu, Petra'yla ilişkisinde oluşan diyalektik şiir, bir senfoninin ana-teması gibi ortaya çıkar; hem romanın ince çizgili biçimini tamamlar, hem de günümüz dünyasına bir aşk çığlığı yerleştirir.

Edebiyat ödüllerine gelince: bu konudaki düşüncelerimi Milliyet Sanat Dergisi'nin 281. sayısında açıkladım. (12 Haziran 1978). Bizde, edebiyat ödülleri, hemen hemen bütünüyle, yozlaşmışlardır.

İki türlü edebiyat ödülü verme politikası olabilirdi: Birincisi, genç yazarlara ya da ilk yapıtlarını yayınlayan yazarlara verilecek «özendirme» ödülleri; ikincisi de, belli bir kültürel etkinlik birikimi, edebiyat anlayışlarının belli bir alanında kararlı başarı, herhangi bir ahlâksal ya da toplumsal değere gösterilen sadakat, ulusal ya da evrensel kültüre katkı, örneğin işçi sınıfının idealine gösterilen bağlılık.. vb. gibi ödülle kararlaştırılmış bir tutumda varlık gösterıniş, olgunluk çağı yazarlarına verilecek armağanlar... Olgunluk çağına varmış ve edebiyata katkıda bulunmuş bir yazarın ödüllendirilmesi zaten toplumsal bir borçtur. Ama bu iki çeşit ödül iki ayrı yapıta ödüldürler ve sürekli

olarak aynı çizgide götürülecek bir tutarlılığın izlenilmesini gerektirirler.

Bizdeki edebiyat ödülleri, ikisini birbirine karıştıran, tuhaf yapıda bazı ödüllerdir; zaten; bu yüzden ve başka özel nedenlerle de, toplumsal önemlerini hızla yitirmişlerdir.

Asıl çarpıklık da, edebiyat ödüllerine yazarın yapıtlarıyla katılmasının, ödül tüzüklerinde şart koşulmasından doğmaktadır. Böylece, edebiyat ödülleri, ödül olmaktan çıkmakta, anlamsız birer yarışma halini almaktadır. Öyle sanıyorum ki, yazarların ikide bir, yarışmayı andıran ödüllere katılmalarla kendilerini öne sürmeleri, ağırbaşlı bir uğraş olan edebiyat etkinliğiyle, büyük ölçüde de bireysel, siyasal ve toplumsal anlamda onurlu bir tutum olması gereken yazarlık tutumuyla bağdaşmaz, düşüncesindeyim.

«TDK BİZİM İÇİN KAPALI BİR KUTUDUR»

Ömer POLAT

Sorularınızın üçüne ayrı ayrı cevap vermek oldukça güç. Bu, sizin sorularınızın kapalılığından değil, Türk Dil Kurumu'nun bize kapalı olduğundan. Kapalı bir kutu olduğundan.

Bu kurumun ödül verme ölçüsü nedir? Başvuru nasıl yapılır? TDK seçiciler kurulu nasıl oluşur? Kimlerden oluşur? Bütün bu sorular benim için kapalı ve berraklığa ulaşmamıştır. Bir yapıtta ilk göz önünde tutulan en önemli ilke yapıtın özü müdür, yoksa biçimi mi? Yoksa yapıt TDK sözlüğüne en çok uyan olduğu için midir ödüle lâyık görülmesi? Bilmiyorum. Hangi yapıtların da başvurduğunu bilmiyorum. Bildiğim tek şey YÜRÜYÜŞ'ün bir önceki sayıda yaptığı soruşturmada arkadaşlarımın verdiği yanıtlardan öğrendiğim bir kaç ad. Sonrası? Bizim için bilinmeyen, Kaf dağının ardında saklı gibi.

TDK önce açık olmalıdır. En azından başvuruculara açık olmalıdır. Ödül için başvurulan yapıtların duyurulması. Seçicilerin açıklanması. Her şeyin kamuoyunun gözü önünde ayan beyan yapılması. Bir de başvurma koşulunun kaldırılması. TDK'nun gücü mü yetmiyor o yıl yayınlanan bütün yapıtları alıp ödüllendirmeye sokmaya? Batar mı? Sanatçıyı onurlandırmaktan niye korkuyor bu kadar? Yoksa bu korku kapalı kutunun işine gelmesinden midir, nedir?

Hele verdiği ödül bugünün şartlarında çok az bir şeydir. Hiç değilse bu konu da göz önünde tutularak artırılması yapılmalı.

Ödüle lâyık çok yapıt çıktı. Bir sıralama gözetlemeden söylersem: Hilmi Yavuz'un «Doğu Şiirleri», Adnan Özyalçıner'in «Gözleri Bağlı Adam»ı, Leyla Erbil'in, «Eski Sevgili»si, Fahri Erdinç'in, «Acı Lokma»sı, Necati Güngör'ün «Sevgi Ekmektir»i, Sennur Sezer'in «Direnç»i, Aziz Çalışlar'ın «Gerçekçi Tiyatro Sözlüğü» ve Füsun Tayanç - Tunç Tayanç'ın «Türkiye'de ve Dünyada Tarih Boyunca Kadın» adlı incelemeleri ödüle lâyık. Hem çok ödüle. Bunlar okuduklarım. Bu ödüle lâyık yapıtların daha da çok olduğuna inancım sonsuz. Ama bizim sonsuz inancımızla TDK'nun sonsuz inancı arasında bir fark var mıdır, yok mudur yakında göreceğiz.

«TDK ÖDÜL YÖNETMELİĞİ YENİDEN DÜZENLENMELİ»

Ülkü TAMER

Türk Dil Kurumu ödüllerine bu yıl aday gösterilen kitapların tümünü okumadım; onun için, ilk sorunuzu karşılıksız bırakacağım.

Türk Dil Kurumu'nun ödül verme politikasına ilişkin görüşlerime gelince..

Bu konuda, Kurum'un belirli bir politika saptaması ve ödül yönetmeliğini yeniden düzenlemesi gerekir kanısındayım. Sadece «güzel Türkçe» kullanmak, Türk Dil Kurumu ödülü almaya yetmemeli. (Kaldı ki, geçmişte «Kötü Türkçe»nin ödüllendirildiğini de gördük.) Yapıtların içerikleri, sanat değerleri de göz önünde bulundurulmalı. «Zaten bulunduruluyor,» denilecek. Bilmiyorum, «zaten bulunduruluyor» mu?

Bir dalda ödül alan sanatçı, daha sonra hiç bir yapıtıyla başka dallarda aday gösterilemiyor. Söz gelimi, Melih Cevdet Anday, Turgut Uyar, Tomris Uyar çeviri dalında ödül aldılar. Demek ki, şiir ve öykü dallarında ödül alma olanakları kalmadı.

Ödüller daha çok genç sanatçılara verilmeli. Belki bir «Büyük Ödül» konularak, o yıl yapıt vermemiş olsa bile, kendini kanıtlamış bir sanatçının tüm yaşamı, emeği değerlendirilmeli.

«TDK YÖNETİMİNİN ANTİ DEMOKRATİK TUTUMU AÇIĞA ÇIKTI»

Hilmi YAVUZ

Bu yıl şiir ve deneme - eleştiri dalında ödüle katıldığım için bu iki soruya yanıt veremeyeceğim.

TDK'nun etkinliklerine ilişkin olarak söyleyebileceğim şudur. TDK demokratik ilkelerle kendini bağımlı saymayan, dil sorunlarını sözcük üretimi düzeyinde dar ve sınırlı bir biçimde algılayan kapalı ve kemikleşmiş bir grubun elindedir. Son TDK kurultayı sırasında gerek yar kurul çalışmalarında, gerekse Genel Kurul'da yöneticilerinin anti - demokratik tavırları kesinlikle açığa çıkmıştır. Kurul yönetiminin demokrat, ilerici ve dil sorunlarını Türkiye'nin genel sorunlarından soyutlamayan bir yönetime geçmesi gerekir. Önümüzdeki kurultaylarda Marksist aydınlar olarak bu doğrultudaki savaşımımızı sürdüreceğiz.

«TDK AZINLIĞA AÇIK BİR KURULUŞTUR»

Seçkin CILIZOĞLU

TDK, kuruluş biçimi, ekonomisi ve işleyişi ile yerleşik düzenin, azınlığa açık bir kuruluşudur. Bu oluşumu ile çağdaş dünya görüşünden ve kitlelerden uzaklaşan kurumun ödülleri de aynı niteliği taşır. Bu nedenle kurumun doğruları ile benim doğrularımın, ödüllendirilecek yapıtlar konusunda kurumun seçecekleri ile benim seçeceklerimin hiçbir zaman çakışmayacağına ve aramızda bir sınıfsal çelişki olduğuna inanıyorum. Bilimsel sosyalizm doğrultusunda, sınıfsal yaklaşım içindeki sanatçıların bu ödüllendirmeye başvurmasını da gereksiz ve anlamsız buluyorum.

(Yürüyüş - 26 Eylül)

LEYLA ERBİL'İN AÇIKLAMASI «EDEBİYATIN VE YAZARLARIN YOZLAŞMASINA NEDEN OLAN ÖDÜLLERE KATILMADIM VE KATILMAYACAĞIM»

Yürüyüş'ün TDK ödülleri üzerine yaptığı bir soruşturmanın sonuçları dergimizin 180. ve 181. sayılarında yayınlanmıştı.

Değerli yazar Leyla Erbil, söz konusu soruşturmanın birinci bölümünde kendisinin «Eski Sevgili» adlı yapıtını ödüle değer gören açıklamalar üzerine, dergimize bir açıklama gönderdi. Sayın Erbil'in, geçtiğimiz hafta içinde elimize geçen açıklamasını aynen sunuyoruz :

«Yürüyüş»ün 180'inci sayısında TDK ödülleri ile ilgili soruşturmanızı yanıtlayan bazı yazar arkadaşların ödüle, «Eski Sevgili»yi aday gösterdiklerini okudum. Adımın anılmasının doğurabileceği sakıncalar aşağıdaki açıklamayı gerektirdi.

«Sanatçıya asıl sorumluluklarını öteleyerek, şunun ödülünü bunun ödülünü kazanma saplantısı aşılayan, hele sanat ürününün bütününden soyutlanabilirmiş gibi işi 'dil'e ödül vermeye dek indirgemiş olan bu kurumların, toplumumuza derin zararlar verdiğini çeşitli fırsatlarla belirtmiştim.

«Özgür düşünce ve yaratma alanlarını 141 - 142'lerden önce denetim altında tutan, Türk edebiyatının ve yazarlarının yozlaşmasına neden olan bu ödüllerin hiç birine, kendi siyasal görüşlerime ters düştüklerini anladığım andan bu yana katılmadığımı ve katılmayacağımı yeniden duyurmak isterim.

Saygılarımla.

Leyla Erbil
20 Eylül 1978
(Yürüyüş - 3 Ekim)

TÜRK DİL KURUMU ÖDÜLLERİ TOSUNER, ALTAN, İZGÜ VE UYAROĞLU'NA VERİLDİ

Türk Dil Kurumu yazın ödülleri geçen hafta başında açıklandı ve kazanan sanatçılara 26 Eylül günü «Dil Bayramı» dolayısıyla düzenlenen törende verildi.

Bu yıl TDK ödüllerini roman dalında «Sancı... Sancı...» adlı yapıtıyla Necati Tosuner, öykü dalında «Donumdaki Para» adlı yapıtıyla Muzaffer İzgü, deneme dalında «Bir Yumak İnsan» adlı yapıtıyla Çetin Altan ve çocuk yazını dalında «Çocuk ve Şiir» adlı yapıtıyla İsmail Uyaroğlu kazandılar. Necati Cumalı, Adnan Binyazar, Özdemir Nutku, Konur Ertop ve Sami Karaören'den oluşan yazar ödülleri seçiciler kurulunun bu yıl şiir, oyun, çeviri, eleştiri, gezi türlerinde katılan adayların gerekli oy çokluğunu sağlayamadıkları, bu nedenle bu dallarda ödül verilmediği açıklandı. Aynı gerekçeyle bilim dalında da ödül verilmedi.

26 Eylül günü Ankara'da, TDK Konferans Salonunda düzenlenen töreni açarken bir konuşma yapan Türk Dil Kurumu Başkanı Prof. Dr. Şerafettin Turan özetle şunları söyledi:

«Kuşkusuz ki her dil, o dili konuşan toplumun girdiği kültür çevresi ve ilişkide bulunduğu toplumların konuştuğu dillerde ilişkiler ölçüsünde etki altında kalır. Türk dili söz konusu olduğunda Türk tarihinin çevre ve sınır tanımayan akışı içersinde bu etkileşimin diğer dillerden daha fazla olduğunu görüyoruz. Özellikle İslâm kültür çevresine girdikten sonra Arapçanın sadece Tanrı'ya yakarma dili, ibadet dili değil, bilim dili Farsçanın sanat ve kültür dili olarak benimsenmesini öngören bir kültür anlayışı karşısında Türkçenin büyük halk çoğunluğunun kendi kendine konuştuğu, devam ettirdiği, fakat okuryazarların, aydınların kendilerine özgü yapay bir dil oluşturmaları kaçınılmaz idi.

Özellikle devlet gücünün giderek azaldığı dönemlerde sanat ve kültür hayatımıza yeni bir kuşkunun egemen olduğunu görüyoruz. O kuşku da çökmekte olan imparatorluğu payandalarla devam ettirebilme amacına yönelik bir kuşkudur. Bu kuşku dolayısıyladır ki, o döneme kadar kitaplıklarımızı ve yapıtlarımızın bir kısmını süsleyen güzel minyatürlerdeki insan figürlerinin gözleri oyulmuş, tasvirlerin başları kazınmış, yazın hayatında ise resmi yazışmalarda bile öz Türkçe nerdeyse tümüyle bir tarafa bırakılarak Türkçe sözcüklerin Arapça ve Farsça çevirilerine yer verilmek için buyrultular çıkarılmıştır.

Bütün diller gibi, imparatorluk yaşamını sürdürmüş bütün toplumlarda olduğu gibi, Türkçenin de kendi niteliğine, öz benliğine kavuşması ulusçuluk akımının bir sonucu olarak 19. yüzyılda başlamıştır; bunu kuşkusuz hepimiz biliyoruz. Ama şurası da kuşkusuz ki, Türkçenin özleşmesi ve tüm gereksinmeleri karşılayacak sözcüklerle bezenip zenginleşmesi, bütün kavramları karşılayacak bir niteliğe bürünmesi ancak Cumhuriyet döneminde bilinçle ele alınmış bir sorundur.

Aslında Türk dil devrimi, harf devrimiyle birlikte başlamış ve bir adı da Dil Encümeni olan bildiğimiz, Harf Encümeni kurulup, 1928'de dilin özleşmesi ve benliğine kavuşması çabaları yüce Atatürk'ün eğilimi ve denetimi altında sürdürülmeye başlanmıştır. 1928'den 1932'ye kadar Türk Ocağı çevresinde sürdürülen bu çabaların 12 Temmuz 1932'ye gelindiğinde «Türk Dili Tetkik Cemiyeti» adıyla yeni bir derneğin kurulması suretiyle yeni bir döneme girdiğini görüyoruz.

Türk Dil Kurumumuzun ilk adı olan «Türk Dili Tetkik Cemiyeti» ilk büyük kurultayını bundan tam 46 yıl önce İstanbul'da Dolmabahçe'de toplamıştı 26 Eylül 1932'de. 710 üyenin katıldığı 9 gün süren çalışmalar boyunca dilde evrim mi devrim mi sorununun bugüne kadar az çok devam eden sorunların enine boyuna tartışıldığı bu ilk kurultayımızda derneğin tüzüğü yapılır ve çalışma programı izlencesi hazırlanırken son gün 5 Ekim 1932'de, bugün saygıyla anısını anmamız gereken Talip Fahri Ozansay başkanlığa bir önerge vererek Dil Kurultayı'nın toplandığı 26 Eylül'ün bayram olarak kutlanmasını önermişti.

Türk Dil Kurumu Türkçeyi özleştirme ve geliştirme çabalarına bir etkinlik kazandırma amacıyla 1955 yılından bu yana çeşitli dallarda ve çeşitli türlerde yarışmalar açmakta, ödüller vermeyi benimsemiş bulunmaktadır. 1955'de yazın olarak başlayan, sonra bilim ve yazın olarak iki dala ayrılan, 1962'de Basın Dil Ödülü'nün, 1969'da da Radyo Televizyon Dil Ödülü'nün verilmeye başlanmasıyla 4 dalda 13 türde verilmekte olan bu ödüllerin de 1955'den bu yana dil bayramlarında ödül kazananlara bu törende verilmesi de Kurumumuzun bir geleneği haline dönüşmüş olmaktadır.

Bu yıl her yıl olduğu gibi 13 türde açılan ödüllere yalnızca «roman», «öykü», «deneme», «çocuk yazını», «radyo ve televizyon» dil ödülü dallarında olmak üzere 5 türde ödül verme olanağına ermiş bulunuyoruz.

Bugün biraz sonra bu ödüllerini alacak arkadaşlarımızı sizlere tanıtmadan önce bugünkü ödül sayısıyla birlikte şimdiye kadar Türk Dil Kurumu ödüllerini kazanan yapıtların ve türlerin 122 olduğunu, bunların 11'inin bilim ödülü, 80'inin yazın ödülü, 20'sinin basın dil ödülü, 8'inin de radyo televizyon dil ödülü olduğunu belirtmeyi yerinde görüyorum.»

Şerafettin Turan'ın konuşmasından sonra 1978 yılı yazın ödüllerini kazanan saantçılara armağanları verildi.

NECATİ TOSUNER'İN KONUŞMASI

Roman dalında «Sancı... Sancı...» adlı yapıtıyla ödül kazanan Necati Tosuner'e armağanını Cumhurbaşkanı Vekili Sırrı Atalay verdi. Tosuner, ödülünü aldıktan sonra kısa bir konuşma yaptı ve şunları söyledi:

«İznimizle sizlere biraz dert yanacağım. Yazarlığa başladığımda, heveslendiğimde, yazarlık nedir bilmiyordum. Ne yazacağımı da pek öyle biliyor değildim. Bir şeyi çok iyi seziyordum: Anlatılacak bir şey taşıdığımı... Oysa, ondan söz etmek bile çok güçtü benim için, hele yazmak...

Sonra sonra, kendini yazmak, sergilemek, acı çekmek olsa da kalemi kendine batırmak, içtenliği aramak, üstüne üstüne varmak, direnmek, epey yardım etti bana. Yaşamak konusunda... Yazıyor olmak önemli bir şey oldu, bir yaşama biçimi oldu.

Düşünün! Adamın burnunda sivilce çıkmış, sokağa çıkamamış... Sırtımdaki sivilceyi yazdım diye, kimi kişilerce, bireycilikle, benmerkezcilikle suçlandım. Çok iyi. Bu ülkede bir milyon sakat insan yaşamıyor sanki... Yeryüzünde tek sakat insan yokmuş sanki...

Neyse... Geçtiğimiz ilk yaz, bu ayağım aynı yerden üst üste iki kez burkuldu. Sancı! O bir şey değil topallıyorum. Hani, komplekse kapılacağım nerdeyse, herkes ayağıma bakıyor. Ha, o zaman daha bir anladım kamburuma nasıl da alıştığımı.

Yarın uyanmışım, kamburum yok. Ben ne yaparım? Nasıl bakarım insanların yüzüne? Hele insanlar; sudan çıkmış balığa nasıl bakarlar?..

Neyse... Şimdi, şu anda, ikimiz de çok sevinçliyiz. Sevincimize katıldığınız için sizlere teşekkür ederiz... Teşekkürler...»

MUZAFFER İZGÜ'NÜN KONUŞMASI

Necati Tosuner'in konuşmasından sonra Kültür Bakanı Ahmet Taner Kışlalı, öykü dalında «Donumdaki Para» adlı yapıtıyla ödül kazanan Muzaffer İzgü'ye ödülünü verdi. İzgü, ödülünü aldıktan sonra yaptığı konuşmada şunları söyledi:

«Türk Dil Kurumu öykü ödülünü aldığım için çok mutluyum. Bu mutluluğumun yanı sıra asıl büyük mutluluğum, bu yıl öykü ödülünün bir gülmece öyküleri yapıtına verilmiş olması. Gülmece yazarları işi şakaya aldıklarından, nedense bugüne dek gülmece de şakaya alınmıştır, ciddi sayılmamıştır. Oysa ki gülmece, şaka olmasına karşın, şakaya gelmeyen, ciddi bir iştir. Gerçek bir gülmececi de bu ciddiliğin farkındadır. Sayın seçiciler kuruluna, bu konuda gülmece için yapıcı kararlarından ötürü sağolsunlar derim.

Ayrıca şunu da söylemek isterim ki, Türkçe ile gülmece arasında çok yakın bir ilişki vardır. Türkçe, gülmeceye çok yatkın bir dildir. Birçok deyim ve atasözümüz, sanki bir gülmece öyküsünün bir tümcesi, bir parçası gibidir. Türkçe iyi kullanıldığı zaman konuşma Türkçesi olarak gülmeceyi zenginleştirir. Türkçenin gülmeceye, gülmecenin Türkçeye katkısıyla Türk dilinin daha çok tabanda gelişeceğine inanıyorum. Kuşkusuz, bu zenginlik ve yaygınlık da Türk Dil Kurumu amaçlarındandır.

Dilsever olarak tümünüzün bayramı kutlu olsun.»

ÇETİN ALTAN'IN KONUŞMASI

Muzaffer İzgü'nün konuşmasından sonra deneme dalında «Bir Yumak İnsan» adlı yapıtıyla ödül kazanan Çetin Altan'a ödülü Yargıtay Başkanı Cevdet Menteş tarafından verildi. Altan, ödülünü aldıktan sonra şunları söyledi:

«Deminki arkadaşımın, Necati arkadaşımın konuşmasının bende uyandırdığı bazı dalgalanmalar oldu. İnsan acı çektiği için mi yazarlığa özenir, yahut yazar olduğu için mi, ona çaba harcadığı için mi acı çeker? Bu sorunun yanıtı tam olarak bilinmemiştir. Özellikle bizim toplumumuz gibi büyük atılımlar yapmakta olan ve o atılımlarla çağı bir an önce yakalamaya çalışan bir toplumda. Sanat adamının bir özelliği olan bu tür kendini arama özellikleri, atılımları, toplumlardaki büyük serüvenleri, lunaparklardaki in çık oyununa benzetilebilir. Bir bakarsınız, korkunç süratle inmektedir. Belki değer olarak değil, ama değerlendirmelerde, bazen bakarsınız, birden yukarı doğru çıkmaya başlar. Bu iniş çıkışlarda gene toplumdan kökenlenmiş gözlemler, uygulamalar, düşünceler topluma yansıtılmaya çalışılır. Ama bazen bütün bu özde duyulan, içten gelen arantıları, güzele dönüklükleri, iyiyi arayışları karşılığında, bir kör kuyu sessizliği ile unutkanlığı, en direnci güçlü olan kalemleri bile gece yarısı saatlerindeki yalnız yataklarında, «bu kadar az mı benim ışıklarım da hiç bir yansıma sağlayamadı» kuşkusu uyandırır kendisinde ve onu belki de hak etmediği kırıklıklara doğru çeker.

O bakımdan, bu tür ödülleri hem bu acı tatlı, ama ne de olsa yaşamın en büyük güneşlerini içinde taşıyan serüvene dönük gençlere bir özenme verdiği için, hem de yıllarını kalemle kâğıt arasındaki bir çiçeği dokumada ayırt etmiş olanla-

ra, o kör kuyuda değilse, bir merhaba deyip bir gönül sesiyle uzanmasının tatlılığını ileteceği için önemlidir. O bakımdan, benim anladığım bu merhabayı kendi gönlümde çok çınlayarak ve unutmayacağım bir tatlı duygu yapabileceğim, en kendimce teşekkürle karşılamak isterim. Bu yazarın kendi gönlümden gelen teşekküründen başka verebileceği bir şey yoktur. O bakımdan, isterim ki bu ödüllerle birlikte Türk toplumunda sanatçıların in - çık oyunundaki baş döndürücü süratle inmeleri, artık hep çıkmaya dönük dursun. Ve ödüller, bu işe gönlünü vermiş insanlara, bu işe gönlünü vermiş dostlar tarafından böyle bayramlarda armağan edilsin.

Sözlerimi noktalarken şunu da azıcık ters bir düşünceymiş gibi söylemek isterim: Bizim toplumumuzun en büyük sorunu ne ihracat sorunudur, ne de toplumun içinden geçmekte olduğu, çalkantılar sorunudur. Bizim toplumumuzun en büyük sorunu, sanat sorunudur. Abartıyor, diye düşünenler olacaktır. Ama bu en önemli sorunun çözülmesi ötekilerin çözümünün doruğu olduğundan, büyük bir önem taşımaktadır. Hiçbir zaman bundan üç yüz, dört yüz yıl önceki başka kuşakların yaptığı sanatlarla bu toplumlar anılırken, bu dönemde anılırken, ihracatta şu kadar büyüktü, diye anılmazlar. Sanata baktıkça anlaşılır bir toplumun ne kadar gelişmekte olduğu. Ve bu toplumda, çeşitli karamsarlıklara rağmen, zaman zaman insan elinde olmadan düşüyor ama, sanatına baktığın vakit, sizlerin bir eylül akşamında kendinize ait saatlerden vazgeçerek buraya, bizleri görmeye gelmeniz o karamsarlıkların çok ötesine geçiyor ve Türk sanatındaki büyük gelişmeler ve özellikle anlayışlardaki gelişmelere bakarak bu toplumun aslında iyiye gitmekte olduğuna inanıyorum. Tekrar teşekkür ederim.»

UYAROĞLU'NUN KONUŞMASI

«Çocuk ve Şiir» adlı yapıtıyla çocuk yazını dalında ödül kazanan İsmail Uyaroğlu, ödülünü Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Halûk Bayülken'den aldıktan sonra yaptığı konuşmada şöyle dedi:

«Çocuk yazını dalında, kitabımın ödüle değer bulunmasından sevinç duyduğumu belirterek başlamak istiyorum sözlerime. Ancak hemen ardından şunu eklemek istiyorum: İçimdeki

sevinç ışığı, yüzüme ulaşmadan parçalanıyor. Çünkü çocuklarımız geliyor aklıma. Okuma yazma çağındaki, ama gidecek okul bulamayan iki milyon çocuğumuz. Sokağa terk edilmiş çocuklarımız. Öğrenimini yarıda bırakıp hayat kavgasına atılan, büyük bir adam gibi, iş dönüşü evine ekmek götüren çocuklarımız. Çocukluğunu yaşayamamış, sevinçle dolu olması gereken günlerinin üstüne kara bir bant çekilmiş çocuklarımız. Annelerinin babalarının, ağabeylerinin, ablalarının vakitsiz ölüm haberleri içinde büyüyen, faşizmin öksüz ve yetim bıraktığı çocuklarımız. Söyleyin, hangi yazar, hangi ozan katılksız sevinç duyabilir bu durumda, kitabının ödül almasından.

Önümüzdeki yıl, Dünya Çocuk Yılı. Bu yılı, çocuklarımızın özgürce ve güven içinde, çocuk olmanın sevincine doyarak yaşayabilecekleri bir dünya kurma yolunda, eylem yılı yapalım: Barış içinde, savaşsız ve sömürüsüz bir dünya, çocuklarımıza verebileceğimiz en büyük armağan olacaktır. Ben aldığım ödülü, bu yoldaki çalışmalarına küçük bir katkı olur düşüncesiyle, ülkemizde oluşturulmuş bulunan Uluslararası Çocuk Yılı Çalışma Grubu Sekreteryası'na bırakıyorum. Ve bütün yazarlara, ozanlara, aydınlara, kültür emekçilerine Sekretaryanın çalışmalarına omuz verelim, destek olalım, diyorum. Bu konuda, Türk Dil Kurumu'na görevler düşüyor.

Türk Dil Kurumu'na başka alanlarda da görevler düştüğü inancındayım. Bilindiği gibi TDK, halkımızın verdiği ulusal kurtuluş savaşının temelleri üstüne kurulmuştur. Dolayısıyla böylesi soylu geleneği olan, emperyalizme karşı bir temel üstünde yükselen bir kurum olarak, kültür ve sanat ortamının demokratikleştirilmesi savaşımına daha etkin biçimde katılması gerekir. Kapılarını hiçbir ayrım gözetmeden, bütün devrimci yazar ve ozanlara açmalıdır. Hele bu ortamda, tekelci ve faşist güçlerin neredeyse toprağımızın rengini değiştirecek, kan rengine dönüştürecek ölçüde gemi azıya aldıkları, öte yandan 141 - 142'nin düşünce, örgütlenme ve yaratma özgürlüğünün üstünde Demokles'in kılıcı gibi sallandığı ilginçtir, bu olguların hemen yanıbaşında dilimizin ve halkımızın büyük, savaşkan ozanı Nâzım Hikmet'e sağlı sollu (!) saldırıların yoğunlaştığı bir ortamda TDK, ilericiliği, devrimciliği yalnızca birtakım sözcükler türetme olarak almamalı, devrimlerin bir bütün olduğunu unutmamalıdır.

Bir de ödüllere ilişkin bir şey söylemek istiyorum. Kimi yazar ve ozanlarımızın TDK ödüllerine katılmadıkları, katılmak iste-

medikleri biliniyor. Bunun nedenleri üstüne düşünülmeli, ödüllerin bütün ilerici, demokrat, devrimci yazarların tartışmasız katılabilecekleri bir niteliğe kavuşturulması için çaba gösterilmelidir.

Sözlerimi bitirirken sayın seçici kurul üyelerine, kitabımı ödüle değer buldukları için teşekkür eder, sizlere de değerli konuklar, saygılar sunarım.»

Son ödül, «Çağdaş Müzikte Folklor» adlı yapıtıyla Radyo ve Televizyon Dil Ödülünü kazanan Evin İlyasoğlu'na, TDK eski başkanı Prof. Seha Meray'ın eşi Bayan Meray tarafından verildi. İlyasoğlu da bir konuşma yaparak dil anlayışını açıkladı.

(Milliyet Sanat Dergisi - 2 Ekim)

TELEVİZYONDA YAPILAN SÖYLEŞİ

Şerafettin Turan — Sayın izleyiciler, 46'ncı Dil Bayramı'nı kutlama törenimize hoşgeldiniz. Kuşkusuz ki her dil, bu dili konuşan toplumun birliği, kültür çevresi ve ilişkide bulunduğu toplumların konuştuğu dillerle ilişikler ölçüsünde etki altında kalır. Türk dili sözkonusu olduğunda, Türk tarihinin çevre ve sınır tanımayan alışı içersinde bu etkileşimin diğer dillerden daha fazla olduğunu görüyoruz. O yüzdendir ki, türkçenin çok zengin bir dil olduğunu vurgulamak ve çağın kültür, sanat, bilim dilleri olan arapça, farsça yanında, onun değerlerini gelecek kuşaklara aktarma gibi bir amaçla kaleme alınmış bulunan zengin dil hazinemiz Divan-ü-l-Lugat-it Türk'ün bile arapça yazılmış olması, türkçenin kaldığı etkileri bize bütün açıklığıyla gösteren bir belirtidir.

Necati Tosuner — İzninizle sizlere biraz dert yanacağım. Ben yazarlığa başladığımda, heveslendiğimde, yazarlık nedir bilmiyordum. Ne yazacağımı da pek öyle biliyor değildim. Bir şeyi çok iyi biliyordum: Anlatacak bir şey taşıdığımı. Sonra sonra, kendini yazmak, sergilemek, acı çekmek de olsa kalemi kendine batırmak, içtenliği aramak, üstüne üstüne varmak, direnmek, epey yardım etti bana, yaşamak konusunda. Yazıyor olmak önemli bir şey oldu. Düşünün, adamın burnunda sivilce çıkmış, sokağa çıkamamış. Sırtımdaki sivilceyi yazdım diye kimi kişilerce bireycilikle, benmerkezcilikle suçlandım. Bu ülkede bir milyon sakat insan yaşamıyor sanki. Yeryüzünde tek sakat insan yokmuş sanki.

Muzaffer İzgü — Sayın konuklar, pek uzun değil, yani kısacık bir şey. Hepinizi saygıyla selâmlarım. Türk Dil Kurumu öykü ödülünü aldığım için gerçekten çok mutluyum. Bu mutluluğumun yanı sıra asıl büyük mutluluğum şu : Bu yıl öykü ödülünün bir gülmece öyküleri yapıtına verilmiş olması. Gülmece yazarları işi şakaya aldıklarından, nedense, bugüne dek gülmece de şakaya alınmıştır. Ciddi sayılmamıştır. Oysa ki gülmece, şaka olmasına karşın, şakaya gelmeyen, çok ciddi bir şeydir. Gerçek bir gülmececi de bu ciddiliğin farkındadır. Sayın seçiciler kuruluna, bu konuda, gülmece için yapıcı kararlarından ötürü teşekkür ederim.

Çetin Altan — Dostlarım, demincekki arkadaşımın, Necati arkadaşımın güzel konuşmasının bende uyandırdığı bazı dalgalanmalar oldu. İnsan, acı çektiği için mi yazarlığa özenir, yazar olduğu için mi, yahut ona çaba harcadığı için mi acı çeker? Bu sorunun yanıtı tam olarak bilinmemiştir. Özellikle bizim toplumumuz gibi, büyük atılımlar yapmakta olan ve bu atılımlarla çağı bir an önce yakalamaya çalışan bir toplumda.

İsmail Uyaroğlu — Değerli konuklar, çocuk yazını dalında kitabımın ödüle değer bulunmasından sevinç duyduğumu belirterek başlamak istiyorum sözlerime. Ancak, hemen ardından, şunu eklemek istiyorum : İçimdeki sevinç ışığı, yüzüme ulaşmadan parçalanıyor. Çünkü çocuklarımız geliyor aklıma. Okuma yazma çağındaki, ama gidecek okul bulamayan iki milyon çocuğumuz. Sokağa terkedilmiş çocuklarımız. Öğrenimini yarıda bırakıp hayat kavgasına atılan, büyük bir adam gibi iş dönüşü evine ekmek götüren çocuklarımız. Çocukluğunu yaşayamamış, sevinçle dolu olması gereken günlerinin üstüne kara bir bant çekilmiş çocuklarımız. Annelerinin babalarının, ağabeylerinin ablalarının vakitsiz ölüm haberleri içinde büyüyen, faşizmin öksüz ve yetim bıraktığı çocuklarımız. Söyleyin, hangi yazar, hangi ozan katıksız sevinç duyabilir bu durumda, kitabının ödül almasından? Değerli konuklar, önümüzdeki yıl, dünya çocuk yılı. Bu yılı, çocuklarımızın özgürce ve güven içinde, çocuk olmanın sevincine doyarak yaşayabilecekleri bir dünya kurma yolunda eylem yılı yapalım. Barış içinde, savaşsız ve sömürüsüz bir dünya, çocuklarımıza verebileceğimiz en büyük armağan olacaktır. Ben, aldığım ödülü, bu yoldaki çalışmalarına küçük bir katkı olur düşüncesiyle, ülkemizde oluş-

turulmuş bulunan Uluslararası Çocuk Yılı Çalışma Grubu Sekretaryası'na bırakıyorum. Ve bütün yazarlara, ozanlara, aydınlara, kültür emekçilerine, Sekretarya'nın çalışmalarına omuz verelim, destek olalım diyorum. Bu konuda Türk Dil Kurumu'na da görevler düşüyor.

Adnan Binyazar — Sayın seyirciler, bu yıl 46'ncı Dil Bayramı'nı kutladık. Bu nedenle Türk Dil Kurumu ödülleri bu yıl da dağıtıldı. Bu yıl ödüllerin tümü dağıtılmadı. Ancak roman dalında Necati Tosuner «Sancı... Sancı...»yla ödül aldı. Muzaffer İzgü «Donumdaki Para» adlı öykü kitabıyla öykü dalında ödül aldı. Deneme dalında Çetin Altan «Bir Yumak İnsan»la deneme ödülünü aldı. Masal ve Çocuk Yazını dalında İsmail Uyaroğlu «Çocuk ve Şiir» adlı yapıtıyla bu ödülü aldı. Oysa Dil Kurumu ödülleri, özellikle yazın ödülü 9 dalda veriliyor. Bu dallar şiir, roman, öykü, çeviri, deneme, eleştiri, tiyatro, gezi, masal ve çocuk yazını. Bu duruma göre beş dalda verilmemiş oluyor. Ancak dört dalda verilmiş oluyor. Bunun kamuoyunda çeşitli yankımaları oldu. Bu sonucu olumlu karşılayanlar oldu, olumsuz karşılayanlar oldu. Şimdi burada, üç arkadaş, bu konuyu tartışacağız. Hatta tartışma sözcüğünü de belki söyleşme biçimine dönüştürsek daha doğru olacak. Bu söyleşiye Türk Dil Kurumu genel yazmanı sayın Cahit Külebi katılıyor. Külebi, bilindiği gibi, Türk Dil Kurumu ödülünü ilk kez alan ozanlarımızdan biri. Gene söyleşiye Türk Dil Kurumu üyesi sayın Tahsın Saraç katılıyor. Ben de, hem söyleşide zaman zaman görüşlerimi sunacağım, hem de bu toplantıyı bir ölçüde yönetmeye çalışacağım. Adnan Binyazar. Bu seçiciler kurulunda birkaç dönem bulunduğum için yazın ödülleri konusunda birtakım sorunları tartışmak gerektiği inancındayım. Bu nedenle burada toplandık. Şimdi, ilk soruyu sayın Külebi'ye yöneltmek istiyorum. İlk sorum şu: Bu Dil Kurumu ödüllerinin ne olduğunu kısaca öğrenmek sanıyorum yararlı olacaktır, burada sözü sayın Külebi'ye bırakmak istiyorum.

Cahit Külebi — Sayın Binyazar, siz zaten yazın ödüllerimizi saydınız. Buna göre ben yinelemek istemiyorum. Yalnız ödüllerimiz konusunda kısaca bilgi sunmak düşüncesindeyim. Bilindiği üzere, bizim en başlıca tanınan ödül bölümümüz, bilim ve yazın ödülleridir. Bilim dalında iki bölümde ödül veriliyor. Biri insansal bilimlerde, öbürü bilimsel bilimlerde. Öbür yanda,

yazın ödüllerinde ise 9 dalda, sizin de demin belirttiğiniz gibi, ödül verilmektedir. Bu ödüller 1955 yılında başlamıştır. 1956, 57 yıllarında yalnız bilim ve yazın ödülü şeklinde, yayın ödülü şeklinde idi. 1956'dan sonra 6 bölümde ödül verilmeye başladı. Daha sonra ise 1976'da bunların sayısı 9'a çıkarıldı. Bilim ödülleri de ikiye çıkarıldı. Bunların yanı sıra bizim başka iki tane daha önemli ödülümüz var, bildiğiniz üzere. Bunlardan biri, TRT dil ödülüdür, öbürü de basın dil ödülüdür. Basın dil ödülü 1952'de kuruldu. TRT dil ödülü ise 1969'da kuruldu. Toplam olarak bir sayı vermem gerekirse bugüne değin bilim ve yazın ödüllerinde 91 kişiye, basın ödülünde 22 kişiye, radyo ve televizyon ödülüne ise 8 kişiye olmak üzere 122 ödül dağıtılmıştır 1955'ten 1978'e değin. Ayrıca şunu belirtmek istiyorum, bu ödüller her yıl, bilindiği gibi, bir kez verilmektedir. Ve bizim bu dallarda bir yılda Dil Kurumu olarak bugün dağıttığımız ödül, eğer herkes alırsa ödülü, 122 bin lira tutmaktadır ödül olarak. Bu konuda sunacaklarım bunlardır.

Adnan Binyazar — Teşekkür ederim sayın Külebi. Yalnız sözünüzü tamamlamadan, şu konuya da değinmenizi diliyorum. Bütün dallarda ödül verilmemesi bu yıl, başka yıllar da oldu, genel düzeyde de alabilirsiniz bunu, bu yıla da indirgeyebilirsiniz, bütün dallarda ödül verilmemesini nasıl karşılıyorsunuz, nasıl bir yorum yapılabilir? Çünkü kamuoyunda bu sorun gerçekten canlı biçimdedir, hâlâ tartışılıyor. Kamuoyu şunu soruyor, hani hiç bu değerde yapıt yok muydu da ödül vermediniz? Aslında kendime de yönelteceğim kadar bizim açıklamamız gereken bir konudur bu. Bu konudaki görüşlerinizi yanısıtır mısınız?

Cahit Külebi — Ben, demin sizin de değindiğiniz gibi, başlangıçtan başlayarak bu işin içinde bulundum. İlk ödülü almak talihliliğine uğradım. Daha sonra da, sayın Saraç gibi, sizin gibi, seçiciler kurulu üyeliklerinde bulundum. Bugün Türk Dil Kurumu'nda genel yazman olarak çalıştığım sırada, bu geçmişe de dayanarak, şunu söyleyebilirim. Bazı yıllarda bazı dallarda hiç başvuran olmuyor. Örneğin bu yıl basın dalında hiç kimse başvurmadı. Bazı yıllarda başvuran oluyor, fakat ya sayısı az, ya yetersiz görünüyor. Örneğin geçen dönemdeki ödülde bütün başvuranlar ödül almıştı. Bu yıl bazı dallarda başvuru olmadı, bazı dallarda az başvuru oldu. Bir de, bildiğiniz üzere, Türk Dil Kurumu tüzüğünde şöyle bir kayıt var. Gerek ödül yönetme-

liğinde, gerek tüzüğünde. Dilin özleştirilmesinde ve geliştirilmesinde başarılı durumda olmak ve Dil Kurumu'nun amaçlarına uygun bulunmak. Bundan yanlış bir sonuç da çıkarılmasın. Nitekim, şu anda belki değil, belki ilerde gerekseme görür de sorarsanız açıklarım, bizden ödül alan 121 arkadaşımız içinde Türkiye'nin büyük sanatçıları vardır..

Adnan Binyazar — Sayın Külebi, ona sonra değinelim izin verirseniz.

Cahit Külebi — Evet. Yalnız bunu şu şekilde özetleyim, izin verirseniz. Bir, ödüle az yapıt katılması veyahut hiç katılmaması. İkincisi, katılan yapıtlarda yeterli görülmemek ya da Dil Kurumu amaçlarıyla kimi kez biraz çelişki görülmesi. Bunun dışında herhangi bir neden göremiyorum.

Adnan Binyazar — Sayın Saraç, seçici kurullarda siz de uzun süre bulundunuz. Sizin döneminizde de sanıyorum kimi dallarda bu ödül verilmedi, anımsadığıma göre. Bu konuyu siz nasıl değerlendiriyorsunuz?

Tahsin Saraç — Ben ödüllendirmeyi genelde ele almak istiyorum. Ama bu konu bugün Kurum ödülleri gibi özel bir çerçeve içinde. Ama böyle bir genele gene de dokunmak zorunluğunu duyuyorum. Bir ödülün geçerliliği, onu veren yargıcıların bir yerde karşıda uyandıracağı saygınlıkla büyük ölçüde orantılıdır. Yani bir yaratıcının, bir sanatçının yapıtı üzerine yargıda bulunuyorsunuz, ama karşıdaki sizi bu yargıyı yürütebilecek nitelikte görmüyorsa, bu şey üzerinde birtakım tartışmalar her zaman olur. Kurum ödülleri için söylemiyorum bunu, bir genel görüş için söylüyorum, genelde. Şimdi kurumun, verdiği ödüller sözkonusu olduğunda işi biraz daha özele indirgemek gerekiyor. Ben, kendim, örneğin 64'te çeviri inceleme ödülünü aldıydım. Buna karşın, bu bir yerde beni sevindirdi, amma bir yerde de doyurmadı. Şu anlamda: Kendim de birtakım yapıtları değerlendirme yargıcı oldum, ama o dönemlerde bile bu yargıcılığın birtakım eksik yanları olduğunu kişisel olarak da sezdim, gördüm. Onun için burada bunu dile getirmek istiyorum. Kurumun verdiği 9 dalda ödül var. Ama bir yargıcı bu 9 dal üzerinde yargı yürütebilmek yetkisinde olamaz kanısındayım. Yani işi bu bakımdan temelde bir değiştirmeye götürmek gerekir.

Adnan Binyazar — Sayın Saraç, izin verirseniz...

Tahsin Saraç — İzin verirseniz ben şurayı belirteyim. Bir kişi hem şiir üzerinde yargı verecek, hem roman öykü üzerinde verecek, hem belki de hiç bilmediği bir dilin çevirisi üzerinde yargı yürütecek. Bir yerde oyun, tiyatroda, bile kişisel olarak çok iyi bir ozan ya da çok iyi bir romancı, bir yazar olduğu halde, tiyatrodan anlamayabilmesi sözkonusu olduğu halde, bir tiyatro yapıtı üzerine yargı verecek. Burada bir sakatlık var. Yani şeyden gelen, tüzükten yahut yönetmelikten gelen bir sakatlık var.

Adnan Binyazar — Peki, öneriniz ne, sayın Saraç?

Tahsin Saraç — Önerim şu: Bir kere bunun kaçınılmaz olarak yargıcıları belli konularda yetkisizliğe götürdüğü sözkonusu olunca önerim, bu 9 dalı değerlendirmek için belli birbirine yakın kümelerde birleştirmek, yargıcıların sayısını belli oranlara indirmek. Örneğin, şiir için ayrı bir yargı kurulu, roman, öykü, masal için ayrı bir yargıcı kurulu, oyun için ayrı, çeviri için ayrı, deneme ve eleştiri ayrı. Şimdi bunların hepsinin yargıcı üye sayısı 5 ya da 2 yedeğiyle birlikte 7 olmaya gerek yok. Üç kişilik, ama şiiri değerlendirebilecek üç kişi, romanı, öyküyü değerlendirebilecek üç kişilik şeylerle, kurullarla bir temelden değiştirici şey. Önerim bu. Şimdi her dalda bu yıl verilmedi. Bu. bir yerde çok verimli olmuştur. Hiç olmazsa yanlış değerlendirmelere şey yapılmamıştır. Ayrıca bu her dalda verilmemiş olması, çok doğal da olabilir. Şu anlamda: Değerli bulunan yapıtlar gelmemiştir, onun için bu değerlendirilmemiştir. Ama şu nokta da, sanırım, katılacak yapıtların sayısını azaltmada bir etken oluyor. Kurum'un bir dalda ödül alan bir üye ikinci kez katılamıyor yönetmeliğe göre. Örneğin, en, bakıyorsunuz bir ozan, çok değerli bir ozan, başka bir dalla da uğraşıyor. Diyelim oyun ya da çeviri. Çeviriden şey aldığı için, ad vermeye bilmiyorum gerek var mı, bir Melih Cevdet çeviri ödülü alıyor, şiire katılamıyor. Bir Bilge Karasu çeviri ödülü alıyor, öyküye katılamıyor. Bu katılma şeylerini (....) değiştiriyor. Şimdi, demek yönetmelikte, sanırım gene böyle bir değiştirmeye gitme zorunluluğu ya da yani olabilir. Bu da katılma oranını, dolayısıyla o katılacak yapıtlar arasında seçme şeysini arttırabilir.

Adnan Binyazar — Teşekkür ederim sayın Saraç. Sayın Külebi. Saraç'ın birtakım önerileri oldu. Bunun uygulamada birta-

kını güçlükleri olduğu kanısındayım. Ben de iki dönem, nerdeyse 8 yıl seçici kurullarında bulundum. Örneğin her dalı ayırıp onlara seçici bulmak acaba o kadar kolay mı, bunu uygulayabilir miyiz? Bu konuda aydınlatır mısınız bizi?

Cahit Külebi — Türk Dil Kurumu başlangıçta yazında tek ödül, bilimde tek ödülle işe başladı. O zaman şu savlar ileri sürüldü: Elmayla armutu nasıl toplarsınız diye. O zaman ilk ödülü alma şansına ya da şanssızlığına ulaşmış biri olarak üzüldüğüm ve düşündüğüm çok olmuştur. Örneğin Nobel Ödülü tek bir kişiye verilmektedir. Bir yıl bakıyorsunuz bir ozan alıyor, bir yıl bakıyorsunuz bir romancı alıyor. Bunların seçici kurulları, sayın Saraç'ın söylediği gibi, ayrı ayrı kimseler değil. Örneğin, önceden demiyorlar ki, bu yıl biz bir şaire ödül verelim, öyleyse şiirden anlayanları seçelim yargıcılar kuruluna. Ya da, biz bu yıl oyunda ya da romanda ödül vereceğiz, yargıcılar kurulumuzu oyundan anlayan, romandan anlayan kimselerden seçelim demiyorlar. Her zaman bir yargıcılar kurulu vardır. Elbette bu yargıcılar kurulunun saygınlığı, ödevini çok titizlikle ele alması ve tuttuğu işi çok iyi anlaması, başarması gerekmektedir. Ben, sayın Saraç'ın her dal için ayrı bir uzman yargıcılar kurulu kurulması konusunu bu bakımdan, Nobel gibi, ya da Fransa'da, yine Amerika'daki bazı ödüllerde olduğu gibi bizde de pekâlâ bir tek yargıcılar kurulundan değerlendirilebileceğini sanıyorum. Bildiğiniz üzere bu son kurultayda da bu konu çok tartışıldı, fakat kurultay çoğunluğu bizim çok yargıcılar kuruluna gitmeyi herhalde türlü nedenlerle uygun görmedi. Bir bu var.

Tahsin Saraç — Yalnız, sayın Külebi, bilakis bütün dallar için ayrı ayrı yargıcılar kurulu toplansın demiyorum.

Adnan Binyazar — Öbeklemeyi...

Tahsin Saraç — Öbeklemeyi, bunları birbirine gerçekten yakınlığı olan, benzerliği olanları bir araya...

Adnan Binyazar — Örneğin, roman, öykü..

Tahsin Saraç — Roman, öykü, masal...

Cahit Külebi — Sayın Saraç, Nobel için ne dersiniz?

Tahsin Saraç — Nobel için..

Cahit Külebi — Niye öbekleme yapmıyorlar?

Tahsin Saraç — Ödüllendirme şeysi birçok alt kademelerden

geçiyor, ondan sonra geliyor yani yargıcılar şeysine. Bir süzgeç şeysi var, biliyorsunuz.

Adnan Binyazar — Efendim, karşılıklı konuşmayı isterseniz keselim.

Cahit Külebi — İyi ama sözü bana vermiştiniz.

Adnan Binyazar — Sizin söz hakkınız sürüyor efendim.

Cahit Külebi — Efendim, ben, şu konu üzerinde durmak istiyorum: Çok yargıcılar kurulu kurulursa daha az acaba yanılırız, yahut daha mı haklı davranırız, bu konuyu tartışmayalım. Elbette...

Tahsin Saraç — Yanılma oranını azaltırız.

Cahit Külebi — Yanılma oranı belki biraz daha azalabilir.

Adnan Binyazar — Yalnız, sayın Külebi... Yalnız, bir şeyi anımsatabilir miyim? Biliyorsunuz, Dil Kurumu seçici kurul üyeleri ya Dil Kurumu üyesi olacaktır, ya da seçici kurul üyeleri yönetim kurulundan olacaktır. Örneğin, 4 kişi yönetim kurulundan, 3 kişi de dışardan. Ama bu dışardan olsa da, gene Dil Kurumu üyesi olması zorunlu. Bu üyeleri kotarıp bir araya getirmekte birtakım zorluklarımızın olduğu kanısındayım. O bakımdan bu öbekleme yoluna gidilebilir mi, yoksa gene bu biçimde sürebilir mi, gerçekten üzerinde durmamız gereken konulardan biri bu.

Cahit Külebi — Sayın Binyazar, şimdi siz konuyu başka bir yönden aldınız... Size katılmamaya olanak yok. Ama bizim yönetmeliklerimizde böyle saptanmıştır. Zaten ben yüzde yüz ne sayın Saraç'a, ne de size...

Tahsin Saraç — Yönetmelikten gelen bir..

Cahit Külebi — Ne de size yüzde yüz karşı değilim. Ama önemli olan şu: Bugün elimizdeki yönetmelikleri biz daha çok değiştirmek, daha yararlı kılmak için çabalıyoruz. Ancak şu noktalar üzerinde durmakta, bugüne değin aradan geçen, 1955-1978, sanıyorum 23 yıl olmuş. 121 kişi Türk Dil Kurumu ödüllerini almış. Şu nokta üzerinde durmak gerekir: Burada fazla uzmanlaşma, öbekleşme, yani bir insan şiirden anlıyor, romandan anlamıyor demek biraz güçtür. Belki hem şiirden, hem de romandan anlayan seçiciler kurulu üyelerini seçmek ve dediğiniz gibi de Kuruma üyelerinin dışından da bazı seçiciler kurulu üyeleri almakta yarar vardır. İkinci bir nokta daha var. Bu ödül alın-

masında katılma payı, siz de belirttiniz, bazı kez az oluyor veyahut hiç katılmıyorlar. Dil Kurumu, hiç katılınmayan, ya da çok yetersiz olan bir yapıta da ödül veremez. Asıl önemli bir nokta var. Dil Kurumu bu ödülleri koyduğunda, dilimizin özleştirilmesine yararlı oranlarda başarılı görülen yapıtlara bu ödüllerin verilmesini amaçlamış. Ayrıca ikinci bir nokta daha var. O da Dil Kurumu'nun amaçlarına uygunluk düşüncesi ileri sürülüyor. Teker teker, her yıl için baktığımızda, belki hakikaten yetersiz görüyoruz. Ama şimdi size ben okusam, Orhan Hançerlioğlu'ndan Aziz Nesin'e, Kemal Tahir'den Fakir Baykurt'a değin roman ödülünü alanlarımız vardır. Örneğin Sabahattin Eyüboğlu ilk çeviri ödülümüzü almıştır. Azra Erhat almıştır. Tahsin Saraç almıştır. Tokatlı almıştır. Daha birçok adlar sayabilirim. Türkiye'nin en tanınmış...

Adnan Binyazar — En son, rahmetli Bedrettin Cömert...

Cahit Külebi — En son Bedrettin Cömert bu yıl almıştır. Yani bu konularda ödül almak elbette herhangi bir belge, yani bu işte ondan büyük ustalık yoktur demek değil, ama Türk yazınının her alandaki ustaları almıştır. Bir noktayı daha, zamanı aşırmadan, bir noktaya daha değinmek istiyorum.

Adnan Binyazar — Sayın Külebi, toparlayalım.

Cahit Külebi — Efendim, ben, ötedenberi kendim de seçiciler kurulunda çalıştığım sırada daima üzülmüşümdür. Gerçekten çeviri dalında değerlendirmede elbette dil bilen, her dili bilen insanı bir araya getirmeye olanak yoktur. Ancak, bizim yönetmeliğimizde bir nokta var, onu size anımsatmak isterim, bildiğiniz üzere. O da, uzmanlara her zaman başvurulabileceğidir. Yani seçiciler kurulu kendilerini yetersiz gördüklerinde uzmanlara başvurabilirler. Teşekkür ederim.

Adnan Binyazar — Ben de teşekkür ederim. Sayın Külebi, çok önemli bir konu var, bir kaç dakika da ona değinelim. Yalnız, Bedrettin Cömert bu yıl aldı dediniz. Geçen yıl aldı. Onu sayın seyircilerimizin bilgisine sunuyorum. Şimdi ödüllerde en çok tartışılan konulardan biri, sayın Saraç önce sözü size vermek istiyorum, bu raporların yayınlanmaması. Yani seçici kurul, bütün, her kitabı bir bir ele alıyor, bunları değerlendiriyor. Bir rapor da vermek zorundadır, hem de oldukça ayrıntılı bir rapordur. Hepiniz seçici kurulunda bulundunuz, bilyorsunuz. Fakat bu raporlar yayınlanmıyor. Hatta kimi zaman kurumun yöne-

ticileri bile bu raporu göremiyor. Ancak orada toplanan kurulda açılıyor, kanılar bildiriliyor. İşte çeşitli dönemlerle oylamalar yapılıyor, sonuç belli oluyor. Gerek kurultaylarda, gerekse genel kamuoyunda bu raporların yayınlanmaması çok tartışılan konulardan biri. Bu raporların yayınlanması ya da yayınlanmaması sorununu nasıl ele alıyorsunuz?

Tahsin Saraç — Efendim, yaşamın her çizgisinde, ne pahaya mal olursa olsun, açıklıkta her zaman yarar olduğu kanısındayım. Bu kurultaya, raporların yayınlanması konusu gene getirildi. Daha önceki kurultayda böyle bir karar alınmıştı. Ama yönetim kurulu ve seçiciler kurulu buna uymadıkları için, yani yayınlamayı yeğ bulmadıkları için çeşitli eleştirilere uğradılar. Şu sakınca, ya da gerekçe ileri sürüldü: İşte bu birtakım kızgınlıklara, tartışmalara, hoş olmayan yollara, yayınlar belki de, yol açacağı için bundan kaçınılması daha uygun görüldü. Hatta gene Türk Dili dergisinde çıkan bir yazıda, işte öylesine kötü yapıtlar katılıyor ki, bunların ne olduğu, niçin reddedildiği yayınlanırsa bu, yazarı için çok acı, hatta belki de utanç verici bir nokta olur, çok kırıcı olur dendi. Ben bu kanıya katılmıyorum. Hiç olmazsa, eğer bu raporlar yayınlanacak olursa...

Adnan Binyazar — Sayın Saraç, toparlar mısınız, zamanımız doluyor.

Tahsin Saraç — Evet, bir kere kötü bir yapıtla katılmış olan kişi, adı ne kadar büyük olursa olsun, yapıtının ne olduğunu anlamış olacak. İkincisi, şu nokta ortadan kalkacak, kimi seçici kurullarda, kapalılıktan gelen bir şey ile, hepimiz aynı kurullarda çalıştığımız için gördük. Oy vermediği, kendisi oy vermiyor, şey yapmıyor. Ondan sonra, dışarı çıktıktan sonra, ben sana oy verdim, şu şu şu vermedi diye, gerçek dışı, birtakım çirkin noktalara yol açılıyor. Bunlar ortadan kalkmış olur hiç olmazsa. Ve bir ahlâk sorunu çözülmüş olur. Bir insan yüzleyemeyeceği bir konuda, ki bir kelime hiçbir zaman değişmemeli, sonucuna katlanmalı, verdiği raporun sonucuna kendisi de katlanmalı. Doğru ya da eksik olduğu belli olmuş olur böylece.

Adnan Binyazar — Teşekkür ederim. Sayın Külebi, bir iki cümleyle siz de bu konuya değinir misiniz?

Cahit Külebi — Evet, bir iki değil ama üç dört tümceyle yanıtlayacağım izninizle. Bir kere, sayın Saraç'ın söylediği düşüncelerden birçoğuna katılmamaya olanak yoktur. İkincisi,

yalnız bu kurultayda değil, daha önceki kurultaylarda da birer, hatta daha önce uzun yıllar yönetim kurullarımızda da bu konular tartışılmıştır. Ne var ki her şeyin düşünülürken öbür yanında birtakım sakıncalar da ortaya çıkmıştır. Geçen kurultayda alınan yayınlanma şeyinde yönetim kurulunda büyük güçlüğe uğradık. Arkadaşlarımızın çekilmesi gibi. Ve bu, kuruma sakınca getirecekti. Bu sene kurultaya sunduk. Kurultay bu sene bize daha uygulanabilir, daha esnek bir yöntem getirdi. Bu yıl şeyleri, kazanan yapıtları yayınlayacağız. Kaldı ki bir ödülün koşulları bellidir. Biz her yıl seçiciler kurullarıyla şeyleri, efendim ocak ayında yayınlıyoruz yönetmeliğimizi. Bu ödüle katılanlar yayınlanacağını da bilirler. Ve kişisel bakımdan hiçbir sakınca görmemekteyim. Bir tek tümce daha belirtmek isterim. Ancak, bizim ödül vermemizde ahlâksal bir sorun, ancak sayın Tahsin Saraç'ın da belirttiği gibi, soyut olarak düşünülebilir, somut olarak yoktur.

Tahsin Saraç — Ben somut olarak tanık oldum, onun için belirttim.

Adnan Binyazar — Sayın konuklara teşekkür ederim. Sayın seyirciler, Dil Kurumu ödülleriyle ilgili bir değerlendirmeyi size sunduk. Teşekkür ederim.

ESKİ CUMHURBAŞKANI, PEYAMİ SAFA ROMAN YARIŞMASI ÖDÜL TÖRENİNDE KÜLTÜR VE DİL ÜZERİNE KONUŞTU

CELAL BAYAR: «İDDİA EDİYORUM, KOMÜNİST İHTİLÂL BAŞLAMIŞTIR»

Peyami Safa adına kurulan roman armağanını kazananların ödülleri törenle verilmiştir. Türk Edebiyat Vakfı'nın Tünel'deki lokalinde yapılan toplantıda «Kamyon» romanıyla birincilik kazanan Tahir Kutsi Makal ve «Bitmeyen Gece» adlı yapıtıyla ikinci olan Ünal Ünnar ödüllerini ve plaketlerini almışlardır.

Tören, Türk Edebiyat Vakfı Başkanı Ahmet Kabaklı'nın konuşmasıyla başlamıştır. Eski cumhurbaşkanlarından Celal Bayar'ın da etkin bir tavırla katıldığı törende, Prof. Sabahattin Zaim, avukat Yusuf Türel, Tercüman gazetesi sahibi Kemal Ilıcak, Doçent Necmettin Hacıeminoğlu, Prof. Nevzat Yalçıntaş sanat, kültür ve eğitimle ilgili görüşlerini anlatmışlardır.

Daha sonra uzunca bir konuşma yapan eski cumhurbaşkanlarından Celal Bayar, konuyu çağımızın «sanat politikadan soyutlanamaz» görüşüne uygun biçimde değerlendirmiş, edebiyatın hangi yönde yol alması gerektiğini politik anlayışı çerçevesinde ele almıştır. Kültür ve dil üzerinde konuşan Bayar, ansızın «Sokakla devlet idare edilmez» demiştir. Kendisine yöneltilen bir soru üzerine eski cumhurbaşkanı Celal Bayar, komünizm sorununa değinmiş, komünizmin bir tehlike olduğunu belirterek, «Sıkıntımız tehlikeyi göğüsleyecek olanlara, tehlikeyi anlatamamış olmaktır» demiştir.

Celal Bayar, her şeye karşın «bedbin» olmadığını açıklayarak şunları söylemiştir:

«Bazı ilgili ve yetkililerin davranışlarına rağmen Türk milleti uyanıktır. Tehlikenin büyüklüğünü anlamıştır. Millet, komünizme karşı direnmesini bilecektir.»

27 Mayıs devrimiyle iktidardan uzaklaştırılan Celal Bayar, yakın tarihimize ışık tutmak istercesine dünü ve bugünü eleştirmiştir:

«Anarşi var diyerek mesele küçümsenmek isteniyor. Konuyu ciddiyetle ele alabilecek kişiler ise hafife ve hatta tehlikeyi işaret edenleri alaya alıyorlar. İddiamda ısrar ediyorum. Komünist ihtilal başlamıştır. Beynelmilel ihtilâl hareketinin içindeyiz. Türkiye'de bir-iki kere komünist ihtilâlin denemesi yapılmıştır. Son zamanlarda yapılan hareketler komünist strateji uygulamasının devamıdır. NATO'ya girişimiz emperyalist komünist tehlikesine karşı yanımızda ortak bulabilme gayesine dayalı idi. Petro'dan günümüze kadar Rus tehlikesi devam edegelmiştir. Stalin Kars ve Ardahan'ı resmen istemişti. Bugün ise tehlike sınırında yalnız Türkiye değil, birçok ülke vardır. Beynelmilel bir strateji tespit etmişler. Bu strateji içinde Afganistan'da başarıya ulaşmışlardır. Şimdi sıra İran'da.. İran'ı hallettikten sonra, sıra Türkiye'ye gelecek. Şah, komünizmle başarılı bir mücadele vermektedir. Türk devleti ve milleti de başarılı mücadele için hazır olmalıdır. Hazırlanın. Fakat tehlikeyi göğüsleme makamında olanlara anlatmakta güçlük çekiyoruz ki, bir gün asıl tehlike buradadır ve bu tutum tehlikeyi büyütmektedir. Bugün sorumlu mevkilerde bulunanlar tam bir burjuva gafleti içindedirler. Sokakla devlet idare edilemez.»

(Dünya — 7 Kasım)

TÜRKİYE MİLLİ KÜLTÜR VAKFI EDEBİYAT ARAMAĞANINI KAZANMASI DOLAYISIYLA TARIK BUĞRA İLE BİR KONUŞMA

Mustafa İSEN

— Bu yılın Milli Kültür Vakfı Edebiyat Armağanı'nı, Firavun İmanı adlı romanınızla siz kazandınız. Bu tür armağanların sanatçıya ve milli kültüre katkıları sizce nelerdir?

— Ödül'ü sırf ödül olduğu için önemsemeyi doğru bulmuyorum. Ödül'leri değerlendiren, önce ortaya konuş sebepleri sonra da seçim, yani jürilerinin kararlarıdır. Bu sebeplerle bu kararlar kamuoyunca benimseniyor ve güvenilebilir bulunuyorsa ödül önemlidir; ancak o zaman sanata, sanatçıya, dolayısı ile de milli kültüre olumlu katkılarda bulunabilir.

Bugün, hemen hemen her ülkede, düzünelerle ödül vardır; ama bunların arasında sonuçları ilgi toplayanlar bütün dünyada üçü, bilemediniz beşi geçmez. Ünlü Nobel Ödülü bile, konu dışı tercihler yüzünden etkinliğini geniş çapta kaybetmiş bulunuyor. Sonuçları böyle tercihler ve kulis tarafından belirlenen ödüllerin, söylediğiniz yönde yarar değil, zarar verdiğine inanıyorum.

Ama —tekrar edeyim— en önemli nokta, ödülü ortaya koyanlarla jürilerin konunun - romansa romanın, şiirse şiirin; kısacası ne ise onun - kurallarını ve ölçülerini sağlam olarak bilmeleri, benimsemeleri ve bunlara hiçbir yan tercihle ihânet etmemeleridir. Aksi halde, iyi niyetler ve cömertlikler işe yaramıyor. Biz bunun çarpıcı bir örneğini daha geçen yıl gördük: Türkiye'ye göre astronomik sayılabilecek bir ödül, Türkiye'nin en güçlü reklâm ve propaganda güçleri tarafından desteklendiği halde, onu kazanan esere ikinci baskı yaptırtamadı.

Ben bunu ölçü ve kuralların, ödülü ortaya koyanlarca da, jürisince de sağlam şekilde kavranamayışına bağlıyor, başlangıçta açıkladığım görüşe işte buradan varıyorum.

Dahası var: İnanç gruplarının çizgilerini keskinleştirdiği ve sınırlarını sertleştirdiği günümüzde ödüllerin ilgi çapı ve çerçevesinin de aynı sınırlar içinde kalması artık önlenememektedir. Artık bu ilginin yaygınlaşması ancak ve ancak grupların propaganda gücü ile orantılı olabilmektedir. Şunu demek istedim :

Ödül'ü koyanlar inançları ve anlayışları yönünde sanatçıya ve kültüre katkıda bulunmak için ödülle yetinmemeli, önce isabetli sonuçlar için, sonra da bu sonuçların propagandası için titizlik göstermeli, çaba harcamalıdır.

Burada, sorunuzla doğrudan doğruya ilgisi bulunmayan bir noktaya dokunmadan yapamayacağım:

İnanç ve anlayış grupları dedim. İnançları ve anlayışları bir ödül ile sınırlandıramayız. Artık bunların dergileri, dernekleri, sendikaları, ocakları, gazeteleri, yayınevleri, endüstride, ticarette, eğitim ve işkesimlerinde kurum ve kuruluşları bulunmakta; kısacası mücadeleleri hayatın bütün yönlerinde sürdürülmektedir. Edebiyatın, sanatın, düşüncenin toplum ve Devlet kaderi üzerindeki ciddi rolü kavrandığına ve inkâr edilemeyeceğine göre, söylediğim propaganda çabası inanç ve anlayışın bu çapında benimsenmelidir.

Söz bu noktaya gelince sitem önlenemiyor: Kurucularının ve yöneticilerinin değeri bilinen **Milli Kültür Vakfı**'nın daha önceki ödülleri - ne kadar üzülsek yeridir - onun paralelindeki dergiler, gazeteler ve öteki kuruluşlar tarafından, değil gereğince, zerre kadar ilgi görmemiştir.

Bununla beraber, bu sözleri sadece sitem etmek için söylemedim; bu sözler, ödül'lerden beklenen sonucu sağlamanın bir başka şartını anlatmak istiyor.

Bunların hepsini bir yana bırakıp da konuyu soyut olarak ele alacak olursak, derim ki;

Sanata, sanatçıya ve kültüre katkı bakımından **ödül**'ler, genç yetenekleri özendirdiği için.. sanatçılara şevk verdiği için.. en önemlisi de, konuya ve konunun değerli örneklerine ilgi çektiği, yeni ilgiler kazandırdığı için yararlıdır. En önemlisi dedim; gerçekten de en önemlisi budur, zira ödül'ün sanatçıya kazandıracağı şey veya şeyler bunun, yâni değerli bir sanat eserinin onunla ilgilenenlere kazandırdığının yanında devede kulaktır: Asıl kazanan okunan değil, okuyandır.

— Günümüzde Türk romanının meseleleri sık tartışılan bir konu. Sizce romanımızın bugün durumu ve ana meseleleri nelerdir?

— Dünya'nın en büyük romanlarından birisi olan **Rus Romanı**'nı Rusya'da devlet zoruyla kemire kemire tüketen derdin tehdidi **Türk Romanı**'nın en büyük meselesidir; bu da «politika»dan

başka bir şey değildir. Sık sık tekrarlarım: Bir romancı, bir bilim adamı gibi, objektif olabilmeli, olaylara ve özellikle de insanlara bağımsız ve hür bir kafa ile bakabilmelidir. Olayları ve insanları peşin hükümlerimizin, yandaşlıklarımızın kalıplarına dökmek veya onların elbiselerini giydirmek bize belki bir şeyler kazandırabilir; ama roman'ın canına okur. Politika bizim roman kaabiliyetlerimize ün vermiş, para vermiş, bunun karşılığı olarak da asıl başarılarını engellemiştir.

Bunun dışında Türk Romanı'nın bir şansızlığı da, Türkiye'de sağlam bir tarih kültürünün ve romancıya büyük güç katan felsefe, sosyoloji, psikoloji bilimlerinin geleneğinin bulunmayışıdır. Ama, bu demek değildir ki, Türkiye'de roman ve romancılar yoktur. Aksine, ben edebiyatımıza girişinden pek az sonra Türkçe'de -gerçek anlamıyla- büyük romanlar yazıldığını biliyorum. Bunlar yazılmaktadır da. Çünkü roman, bir bakıma ve bir çapta da kişiye bağlı bir yetenektir. Bugün için bir Türk Romanı'ndan söz edilmese de, güzel ve değerli Türk romanları, hattâ romancıları bulunduğunu rahat rahat söyleyebiliriz.

— «Küçük Ağa» dizisiyle Kurtuluş Savaşı'na bu konuyu işleyen diğer eserlerden farklı bir yaklaşımınız olmuştur. «Firavun İmanı»nda Milli Mücadele kadrosunun zaferden sonraki iç çekişmelerini ele alıyorsunuz. Bu bakımdan eserinizin getirdiği yorum ne olmuştur?

— Hiç bir romanımı özel bir yorumlama veya belli bir yoruma varmak için yazmadım. Yazarın ilgi duyduğu konular vardır; bunlar, her şeyden önce, hattâ sadece, roman olmalıdır. Yorum onlar romanlaşırken oluşur. Yazarın -hiç değilse kendim için iddia edebilirim- bir yorum veya bir yargı için işe başlaması romana ihanettir. Gelişmenin tabiiliğini mutlaka bozan, hayatı ve insanları yozlaştıran bir yanılgıdır bu. Bir yorum aramak isteyenlerin ve bulduklarına inananların haklarına dokunmadan söylüyorum; Firavun İmanı, daha önce yazılan Küçük Ağa'daki oluşumun beşinci perdesidir; bir trajedinin değilse bile, bazı trajik kaderlerin Türkiye'yi derinden ilgilendiren hikâyesidir.

Onda yiğitlikler, dürüstlükler, kahramanlıklar, temizlikler ve kalleşlikler, çıkarcılıklar dalavereler anlatılır. Yorum okuyucunundur.

— Tarihi roman kavramı veya roman - tarih münasebetinde sanatçının kişilere ve olaylara karşı takınacağı tavır sizce nasıl olmalıdır?

— İkinci sorunuza cevap vermeye çalışırken söyledim: Objektif, tarafsız. Hür ve bağımsız bir kafa ile. Peşin hükümlere ve inanç veya görüş paraleline sokmaya kalkışmadan. Kişileri ve olayları anlamaya çalışarak.

Yazarın burada -ve genel olarak- sübjektiflik hakkı konu ve kişi seçiminden öteye gitmemelidir derim.

— Öncelikle kendi eserlerinizi basmak üzere bir yayınevi kurma teşebbüsünde bulunduğunuzu haber aldık. Sizi bu teşebbüse götüren sebepler nelerdir? Ne gibi eserler basmayı ve Türk kültürüne ne şekilde katkıda bulunmayı düşünüyorsunuz?

— Yol Yayınevi'ni, söylediğiniz gibi, öncelikle kendi eserlerimi basmak iiçn kurdum. Sebep de şu: Küçük Ağa kısa sürede dördüncü baskısını da bitirdi. İbiş'in Rüyası'nın üçüncü baskısı şu günlerde Kervan tarafından çıkarılmak üzere. Firavun İmanı'nın ilk baskısı çıktığı yıl tükenmişti. Ve yayımcılarım dönüp dolaşıp bu romanlarım üzerinde duruyor, öteki kitaplarım için, adetâ bunların satmayacağı dönemi bekliyorlardı. O hale gelmişti ki, ben sanki başka roman yazmamış, hikâyeleri -dört baskı yapmalarına rağmen- olmamış, piyesleri oynanamış birisiydim. Bir cesaret, bir dost desteği ve teşviki, girdim bu işe. Bir sebep de, Türkiye'de artık dağıtım meselesinin çözümlenmiş bulunması ve ANDA gibi dürüst, sağlam ve başarılı kuruluşların bulunuşudur.

Umduğum sonucu alabilirsem, fazla beklemeden, ne olduğu bilinen sanat ve düşünce dünyama uygun her çeşit eseri, yazarları ünlü, ünsüz demeden basmak istiyorum.

(Hisar)

1978 YILINDA DERGİLERE BAKIŞ

1978'DE DERGİCİLİĞİMİZ VE DERGİLERİMİZ

Alpay KABACALI

Dergiciliğimizin 1977'de yaşadığı bunalımdan söz ederken (Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı, 1978) kâğıt fiyatlarının yüzde 250'yi aşan oranlarda zam görmesinden sonra içinde bulunulan darboğazın 1978'de iyice daralacağını ve kapanan dergiler listesine yenilerinin ekleneceğini yazmıştım. Yıl başında MC hükümetinin düşürülmesi geniş bir kesim için 1978'i «umut yılı»na dönüştürdüyse de, yönetime gelen CHP ağırlıklı hükümetin siyasal alanda yetersiz kaldığı, özellikle can güvenliğini sağlamakta ve terörizmi durdurmakta başarıya ulaşamadığı gibi, gerek ekonomi, gerekse kültür alanındaki beklentilere de karşılık veremedi.

Kültür alanındaki beklentiler çok genişti (bkz. «Sanatçı örgütleri yeni hükümetten ne bekliyor?» konulu soruşturma. **Milliyet Sanat Dergisi**, 23.1.1978). Kısaca özetlersek, «çağdaş dünyanın sanatçılarına tanınmış bulunan bütün özgürlükleri, hakları ve olanakları Türkiyeli sanatçılara da tanıyıcı.. bir anlayış ve tutum» bekleniyordu. Ne yazık ki kültür alanında da somut sonuçlar getiren ileri adımlar atılmadı ve özellikle yeni kâğıt zamları ile kâğıt dağıtımı politikası kültürel yaşamı MC'ler döneminden de geriye götürdü.

Dergiciliğimiz 1978'i işte böyle bir ortamda yaşadı ve yaşanan gerçeklik ister istemez dergiciliğimizin genel görünümüne de yansıdı.

MADDİ ÇERÇEVE

Bu görünümün maddi yönü şöyle: Dergilerin okuyucu yitirmeleri, savaşımlarını pek güç koşullar altında sürdürmeleri ve özellikle kâğıt sorunu, birkaç sayı birarada ya da iki üç ay aralıklı yayımlanmaları, ya da kapanmaları..

● Düzenli olarak çıkan aylık dergiler şunlar: **Türk Dili, Varlık** ve **Türkiye Yazıları.**

● Haftalık **Milliyet Sanat Dergisi** de düzenli olarak yayımlandı; 24 Temmuz - 6 Eylül arasında altı hafta tatile girdi.

● **Birikim** Ocak - Haziran arası ayda bir, düzenli olarak yayımlandı. Haziran - Temmuz iki, Temmuz - Ağustos - Eylül'de üç sayı birarada, çok sayfalı özel sayılar verdi.

● **Oluşum** ile **Sesimiz Ağustos** - Eylül, **Güney** Mart - Nisan sayılarını birarada yayımladılar. **Yapıt** ise Ağustos'ta çıkmadı.

● **Saçak Şiir Dergisi** Ocak ve Şubat'ta tek tek sayılar çıkardı; Mart - Nisan ve Mayıs - Haziran'da ikişer, Temmuz - Ağustos - Eylül ve Ekim - Kasım - Aralık'ta üçer sayı birarada yayımlandı.

● Mart'ta yayına giren **Sanat Emeği** Aralığa değin düzenli çıktı.

● Kayseri'de Temmuz 1976 - Aralık 1977 arasında 23 sayı yayımlanan **Hakimiyet Sanat**, 1978'in Temmuz'unda yeniden yayına girdi ve Temmuz - Ekim arasında dört sayısı yayımlandı.

● İzmir'de çıkan **Dönemeç**, Mart 1978 tarihli 25. sayısında yayınına son verdi.

● **Yeni Türkü** Nisan, Mayıs ve Haziran'da üç sayı yayımlandı.

● **Gözlem** Yayınevi'nin çıkardığı **Gözlem'in** Ocak - Mayıs'ta (13 - 17. sayılar) beş sayısı, Cem Yayınevi'nin çıkardığı **Güvercin'** in Aralık ve Temmuz'da iki sayısı (2 - 3. sayılar) yayımlandı.

● Genişçe bir sanat - edebiyat bölümü ayıran aylık **Özgür İnsan** Nisan'da çıkan 54. sayısından sonra yayımlanmadı.

● Üç aylık **Toplum ve Bilim'in** ancak Kış ve Bahar sayıları (3'üncü ve 4'üncü sayılar) yayımlandı.

● Üç aylık **Felsefe Dergisi** düzenli çıktı: Ocak.., Nisan.., Temmuz.. ve Ekim.. tarihli 2 - 5. sayılar.

● Üç aylık **Yazı'nın** 1'inci (Mayıs'ta) ve 2'nci (Ekim'de) sayıları çıktı.

● Kültür Bakanlığı **Ulusal Kültür** adıyla üç aylık bir dergi yayımlamaya başladı. (Yalnızca 1'inci (Temmuz) sayısı çıktı).

● Son olarak daha uzun süreli (periyodlu) iki dergiyi analım: **Genel Dilbilim Dergisi** (süresi belirsiz 1'inci sayı Şubat, 2'nci sayı Temmuz) ve Hacettepe Üniversitesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümünün çıkardığı F.D.E. (Yılda bir; 1'inci sayı Mart).

Görüldüğü gibi, düzenli olarak çıkan aylık dergiler azınlıkta. İki ya da üç ayda bir çıkabilen «aylık» dergilerle iki aylık, üç aylık dergiler sıralamada daha geniş yer tutuyor.

İÇERİK, KONU AĞIRLIKLARI

Yukarıda çizdiğimiz genel görümün içerik yönünden yansıyışına bakınca, dergilerimizin genellikle birer «süreli antoloji» olmaktan kurtulamadıklarını, bu nedenle güncelliğin ve olayların gerisinde kaldıklarını gözlemliyoruz. Gönderilen denemeler, düşünce yazıları, günlükler, öyküler, şiirler vb. yayımlanıyor ve böylelikle bir 'işlev' yerine getiriliyor ama, bir başka işlev, okur ilgisini yaşanan gerçekliğe yöneltme işlevi savsaklanmış oluyor. Birkaç örnek:

● 1977'nin Nobel Edebiyat Ödülünden (V. Aleixandre) yalnızca **Varlık**'ın Ocak ve Mayıs 1978 sayılarında yer alan iki kısa yazıda söz edildi. 1978'in Nobel Edebiyat Ödülü ise (I.B. Singer) aylık dergilere yansımadı.

● «Otobüs» filmi 1977 sonlarının sanat çevrelerinde en çok sözü edilen olaylarındandı. Ancak **Sanat Dergisi** (19 Aralık) ile **Güney**'de soruşturma konusu edildi; bir de **Birikim**'de değinme konusu oldu (Atilla Özkırımlı, Şubat).

● Zekeriya Sertel'in Nazım Hikmet üzerine yazdıkları da, birtakım «olay»lara yol açmasına karşın, aylık dergilerin pek azına yansıdı: **Sanat Emeği**'nde (Ekim) bir yorum, **Varlık**'ta (Ekim) birkaç satırlık birkaç yanlışlı bir haber-yorum ve **Türkiye Yazıları**'nda (Ekim) ilgisizlik belirten birkaç satır.

● Atatürk Kültür Merkezi'nin yeniden açılışı ve açılış programının düzenlenişi de üzerinde durulması gereken bir «olay»dı. Buna da yalnızca **Sanat Dergisi**'nde (9 Ekim) değinildi.

● Giderek yaygınlaşan sanat şenliklerinden ve bu şenlikler çerçevesinde düzenlenen yarışmalardan da pek söz edilmedi aylık dergilerde. Burada yalnızca **Türkiye Yazıları**'nın Nasreddin Hoca ekini (Temmuz) anabiliyoruz.

● Önceki yıllarda dergilerde de tartışma konusu olan ödül ve armağanlar 1978'de pek yankı uyandırmadı. Bu konuda Atilla Özkırımlı'nın Simavi Ödülü dolayısıyla yazdıklarını (Birikim, Ocak) ve Demir Özlü'nün ödülleri konu alan bir genel yazısını (Sanat Dergisi, 22 Haziran) anmalıyız.

Ele alınan konuları da şöyle sıralayabiliriz:

A) Özel sayılar:

● Varlık Nisan'da «Yedi Meşale», Kasım'da Atatürk,

● Türk Dili Temmuz'da okunuşunun 50. yılı dolayısıyla «Söylev», Kasım'da yine 50. yıldönümü dolayısıyla «Yazı Devrimi».

● Türkiye Yazıları Nisan'da dergi tarafından düzenlenen aynı adlı seminerin bildirilerini içeren «Ulusal Demokratik Kültür Politikasının Temel Öğelerine Yaklaşım.»

● Sanat Emeği Kasım'da büyük Ekim Devrimi'nin yıldönümü dolayısıyla «Ekim Devrimi ve Sanat».

● Ilgaz Nisan'da «Ceyhun Atuf Kansu» özel sayısı olarak yayımlandı.

B) Ekler:

● Sanat Dergisi her sayısında 8 sayfalık «Ülke ülke çağdaş dünya şiiri» eki verdi.

● Türkiye Yazıları Mayıs'ta AFSAD'ın düzenlediği tartışmalı toplantıya verilen bildirileri kapsayan 52 sayfalık «Türkiye'de fotoğraf sanatının işlevi», Temmuz'da 16 sayfalık «Nasreddin Hoca» eki yayımladı.

C) Diziler:

● Sanat Dergisi «Dünya resminde çıplak» (hazırlayan: Ferit Edgü, 16 Ocak - 20 Mart), «Türk edebiyatında emperyalizmle savaşım» (haz.: Konur Ertop, 24 Nisan - 22 Mayıs), «Türk edebiyatında etkilenme ve çalıntılar» (haz.: Afşar Timuçin - Yusuf Çotuksöken, 11 Eylül - 13 Kasım) başlıklı dizileri yayımladı.

D) Ağırlık verilen konular:

Özel sayılardaki kapsamda olmasa da geniş yer ayrılan konular şunlardı:

● Sanat Dergisi 26 Aralık 1977 sayısında geride kalan yılın sanat olaylarını değerlendiren «yıllık değerlendirmeler»e, 13 Şubat sayısında «TV - edebiyat - sinema - tiyatro ilişkileri»ne, 13 Mart sayısında «Gerçekçilik» akımına. 13 Kasım sayısında «Günlük» türüne ağırlık verdi.

● **Türk Dili** Ocak'ta «Yıllık değerlendirmeler»e, Şubat'ta Divan Şiirinin günümüzdeki durumuna, Mart'ta «Hekimlik dili»ne, Nisan ve Mayıs'ta Ceyhun Atuf Kansu'yu anma yazılarına, Haziran'da «Yazın dergileri»ne, Ağustos'ta «Anlatım özellikleri» konusuna, Eylül'de «Dil yazıları»na ağırlık verdi.

● **Sanat Emeği** Mart'ta Maksim Gorki, Nisan'da Sabahattin Ali ve Vedat Türkali, Haziran'da Nazım Hikmet üzerine yazılanlarla bu sanatçıların ürünlerinden örneklere ağırlık verdi.

● **Özgür İnsan**'ın Nisan sayısında Ceyhun Atuf Kansu'yu konu alan yazılar ağırlık kazandı.

● **Sanat ve Toplum**, Eylül - Ekim sayısında Bedrettin Cömert için geniş bir bölüm ayırdı. Bu dergi 1978'de çıkan üç sayısında da «Çocuklar için üretim» bölümüne yer verdi.

E) «Kültür» konusu:

1978'in dergilerinde ağırlık verilen konular arasında «kültür», önemli bir yer tutuyor. 1977'de de dergileri, dergi yazarlarını ilgilendiren konu ve sorunların başında yine «kültür» vardı. 1978'de dergilerde çıkan yazılar şunlardı:

● **Sanat Dergisi**'nde: «Kültür alanının yeniden düzenlenmesi» (Onat Kutlar, 23 Ocak), «Türkiye'de kültürün ve kültür politikasının dünü, bugünü, yarını» (Emre Kongar, 30 Ocak), «Kültür ve sanatta kurumlaşma» (Cavit Orhan Tütengil, 30 Ocak), «Televizyon ve kültür» (Halûk Şahin, 1 Mayıs), «Ulusal - demokratik - çağdaş devrimci kültür üzerine» (Emre Kongar, 5 Haziran), «Klasik kültür» (Adnan Binyazar, 17 Temmuz), «Ortaöğretimde ders kitapları sorunu» (Emre Kongar, 24 Temmuz), «Kâğıt zamlarının kültürümüze etkileri» konulu soruşturma (24 Temmuz).

● **Birikim**'de: «Kültür üzerine» (Tahir Abacı, Mayıs), «Lenin ve kültür» (Nedim Gürsel, Mayıs).

● **Sanat Emeği**'nde: «Dünya komünist ve işçi partileri programlarında kültür sorunu» (Temmuz, Ağustos ve Eylül), «Kültür alanı demokratikleşmelidir» (Eylül), «Bulgaristan'da sosyalist kültürün örgütlenmesi» üstüne söyleşiler (Eylül), «Güney Afrika'da kurtuluş hareketi ve kültür» (Ekim).

● **Türkiye Yazıları**'nda: Batı ve Avrupa Kültürü üzerine bazı görüşler» (Sargut Şölçün, Eylül), «Kültürün sürekliliği» (Ö. Naci Soykan, Ekim).

● **Oluşum**'da: «Ulusal bir kültür» (Şahin Yenişehirlioğlu. Temmuz).

● Sanat ve Toplum'da: «Sosyalist kültürün genç bir örneği: Küba» (Gürhan Uçkan, Temmuz.., Eylül.. ve Kasım..)

● Ulusal Kültür'de (Temmuz), Gözlem'de (Aralık ve Şubat), Yapıt'ta (Mayıs), Güney'de (Ekim), yer alan çeşitli yazılar..

F) «Eleştiri» konusu:

1978'de hemen hemen eleştiri yoktu ama, eleştiri yokluğundan, eleştirinin bizdeki düzeysizliğinden yakınan ya da eleştiri yöntemlerinden söz eden yazılar vardı:

Sanat Dergisi'nde: «Yaratmanın kıskançlığı ve eleştirel nesnellik» (Bedrettin Cömert, 24 Nisan), Türk Dili'nde: «Eleştiri ve eleştirimiz» (Seyfettin Başçılar, Ocak), Oluşum'da: «G. Lukacs'ın adını anarak ya da eleştiri özgürlüğü üzerine» (Özdemir İnce, Mart), «Şiir eleştirisi üstüne» (Bilgin Adalı, Mart), Sesimiz'de: «Sanat eleştirisinin işlevi» (Kaya Özsezgin, Haziran), Dönemeç'te: «Eleştirinin özgül çelişkisi mi?» (Veysel Çolak, Mart), Saçak'ta: «Eleştiri üzerine» (Ceyhun Atuf Kansu, Ocak), Yazı'da: «Yurdumuzda marksçı eleştirinin durumu» (Bedrettin Cömert, Ekim).

Burada kısaca değinilmesi gereken şu: «Edebiyatlar nesnel eleştiriye gereksinim duyarlar» sözü, çağımızda tartışma götürmeyen bir belit (aksiyom) sayılıyor. Oysa eleştiri, öteden beri hiçbir kesimden ilgi ve destek görmeyen bir etkinlik. Eleştrinin yalnızca geniş okur kitlelerinin desteğiyle kendi yolunu açmasını beklemek, edebiyatımızın sağlıklı bir doğrultuda oluşup gelişmesini geciktirecektir.

G) Değerlendirme, anma yazıları:

1978'de eleştiri hemen hemen yoktu ama, birtakım değerlendirme, anma, inceleme yazıları yayımlandı. Anılan, incelenen yazarların başında yine Nazım Hikmet vardı. (Sanat Emeği'nde, Türkiye Yazıları'nda, Sanat ve Toplum'da, ilk kez Türk Dili'nde ve başka dergilerde.) Onu Sabahattin Ali izliyordu. (Türkiye Yazıları, Sanat Emeği, Birikim, Ilgaz.) 1978'de yitirdiğimiz Ceyhun Atuf Kansu ile Bedrettin Cömert'i konu alan pek çok yazı yayımlandı.

1977 sonunda ya da 1978 içinde aramızdan ayrılışları dolayısıyla anılan ya da incelenen yazarlar şunlardı: Oğuz Atay (Afşar Timuçin, Sanat Dergisi, 19 Aralık; sonradan Özgür İnsan ve Oluşum'da Atay'ın sanatını konu alan üç inceleme daha yayımlandı), Cahit Öztelli (Hikmet Dizdaroğlu Sanat Dergisi, 27

Şubat), İsmail Hakkı Baltacıoğlu (Sanat Dergisi, 24 Nisan), Adnan Tahir (Türker Acaroğlu, Sanat Dergisi, 19 Haziran), Agâh Sırrı Levend (Cahit Külebi, Sanat Dergisi, 13 Kasım).

Ölüm ya da doğum yıldönümleri dolayısıyla konu edinilen aramızdan ayrılmış yazarlar ise şunlardı: Sabahattin Eyuboğlu (kültür yaşamamıza etkilerini ve hizmetlerini konu alan bir soruşturma, Sanat Dergisi, 16 Ocak; Mehmet Salihoğlu, Varlık, Şubat; M. Rauf İnan, Sesimiz, Mart), Halikarnas Balıkçısı (Şükran Kurdakul, Sanat Dergisi, 9 Ekim; M. Günsev, Varlık, Ekim; Aytimur Doğan, Türkiye Yazıları, Kasım), Fahir Onger (yayımlanmamış yazıları, Sanat ve Toplum, Temmuz.. ve Kasım..) ve Sanat Dergisi'nde birer yazı ile anılan ya da incelenen Neyzen Tevfik, Ahmet Vefik Paşa, Kemal Tahir, Sabri Esat Siyavuşgil, Asaf Halet Çelebi, Yahya Kemal, Aka Gündüz, Sadri Ertem. Türk Dili'nde Ataç'tan ve Ahmet Haşim'den, Varlık'ta Tevfik Fikret'ten, Abdullah Cevdet'ten ve Abdülhak Şinasi Hisar'dan söz eden birer yazı yer aldı.

Doğum ya da yazarlık yılı dolayısıyla konu edinilen yaşayan yazarlar A. Kadir (Eray Canberk, Sanat Dergisi, 2 Ocak; Türkiye Yazıları, Şubat), Zeki Ömer Defne (Behçet Necatigil, Sanat Dergisi, 10 Temmuz), Ömer Faruk Toprak (yapıtlarından örnekler, üzerine yazılanlar vb., Sanat ve Toplum, Temmuz..), Pertev Naili Boratav (halk bilimine katkılarını konu alan bir soruşturma ve İlhan Başgöz'ün yazısı, Sanat Dergisi, 23 Ekim), Şükran Kurdakul (yapıtlarından örnekler, yazarla uzun bir konuşma vb., Sanat ve Toplum, Kasım..)'du.

Türkiye Yazıları, edebiyatçılarımızın kendi kalemlerinden yaşam öykülerini yayımlamayı Mahmut Makal, Şükran Kurdakul, Fakir Baykurt, Hasan Hüseyin, Muzaffer Buyrukçu, Talip Apaydın, Abdullah Aşçı ve Gülten Akın'la sürdürdü.

Doğum ya da ölüm yıldönümleri gözetilmeksizin yazılmış, yazarları ya da akımları konu alan inceleme yazıları arasında dikkati çeken birkaçı: «Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Saatleri Ayarlama Enstitüsü» (Berna Moran, Birikim, Mart), «Yeni Türk Şiirinde solun tarihçesi» (Asım Bezirci, Sanat Emeği, Ağustos ve Eylül), «Sabahattin Ali'nin gerçekçiliği» (Mehmet Ergün, Türkiye Yazıları, Ağustos ve Eylül), «50. yılında Yedi Meşale» (Hikmet Dizdaroğlu, Sanat Dergisi, 3 Nisan).

H) Öteki konular:

«Yarışmalar, soruşturmalar, tartışmalar», önceki yıllarda, dergiler değerlendirmesinde ayrı bir bölüm oluşturacak kapsam genişliğine erişirdi. Günlük gazetelere yansıyan, günlük basının bile «haber» saydığı, geniş bir kesimi ilgilendiren tartışma konuları dergilere pek yansımadığı gibi, önceki yıllarda tartışma konusu olan ödüller, armağanlar da pek yankı uyandırmadı.

● Soruşturmalar düzenleyen tek dergi, haftalık Sanat Dergisi'ydi. Şu konuları soruştururdu:

«Otobüs» filmi (19 Aralık), Sabahattin Eyuboğlu'nun kültür yaşamımıza etkileri ve hizmetleri (16 Ocak), Sanatçı örgütlerinin yeni hükümetten bekledikleri (23 Ocak), Sanatçı gözüyle Türkiye'nin geleceği (20 ve 27 Mart), Sait Faik'in edebiyatımızdaki yeri ve etkileri (15 Mayıs), Kâğıt zamlarının kültürümüze etkisi (24 Temmuz), Yeni yayın döneminde çıkacak kitaplar (25 Eylül), Pertev N. Boratav'ın halk bilimine katkıları (23 Ekim).

● Ödüller: Sanat Dergisi'nin 1977'de açtığı «Gülmece Öyküsü Yarışması»nın sonuçları derginin 20 Şubat günlü sayısında açıklandı ve birinciliği alan öykü aynı sayıda yayımlandı (İkincilik alan öykü 27 Şubat, Üçüncülük alan öykü 6 Mart sayısında).

Yapıt'ın öykü ve şiir yarışmalarında derece alan ürünler Mart-Kasım sayılarında yayımlandı.

Türk Dili'nin lise ve dengi okullar öğrencileri arasında açtığı «Dil devrimi» konulu yarışmanın sonuçlarıyla Birincilik, İkincilik ve Üçüncülük alan yazılar derginin Mayıs sayısında yayımlandı.

● Dil konulu yazıların sayısı geçen yıllara oranla arttı. 1978'de çıkan Genel Dilbilim'in ve Türk Dili'nin yanı sıra Varlık, Türkiye Yazıları ve Sanat Emeği'nde dil sorunlarına eğilen yazılara rastlandı. Temmuz ayında düzenlenen Dil Kurultayı da bu üç dergide çeşitli açılardan ele alındı.

● Geçerlik bulan bir tür de günlüktü. Oktay Akbal, Mehmet Seyda, Muzaffer Buyrukçu, Tomris Uyar, Sami N. Özerdim, Burhan Günel, Hasibe Ayten, Tahsin Yılmaz, Tuncer Uçarol, Fikret Kuzbel, Yılmaz Gruda, Uğur Kökden, Mazhar Candan'ın günlükleri yayımlandı (Türk Dili, Varlık, Oluşum ve Sesimiz'de). Sanat Dergisi de Salâh Birsel'in günlük türü üstüne bir incelemesiyle çeşitli sanatçıların günlüklerinden örnekler yayımladı.

● Şiir ve öyküye hemen hemen her dergide yer verildi. Ürün yayımlamayan Sanat Dergisi de konusu alınan yazarlardan örnekler aktararak bu türlere geçen yıllara oranla daha çok yer verdi.

● Edebiyat dergilerinin plastik sanatlar konularına yer ayırmaya başladıkları da gözlemlendi.

SONUÇ

Hemen her yıl, yıl sonu değerlendirmesinde, zorunlu olarak. aynı noktalara değiniyoruz. Bu yılı da dergilerin güç koşullar altında yaşamaya çabaladıklarını, 1978 sonlarında başgösteren kâğıt bunalımından sonra tam anlamıyla bir ölüm kalım dönemine girdiklerini; içerik yönünden ise güncellikten kopuk olarak, birer «süreli antoloji» niteliğinde yayımlandıklarını; son yıllarda üzerinde durulan sorunlardan en bellibaşlısının kültür sorunu olduğunu, eleştirinin (nesnel eleştirinin) ilgi ve destekten yoksun bulunması nedeniyle sağlıklı bir gelişme doğrultusu tutturulamadığını; ancak, dergiciliğimizin süregiden çizgisinin edebiyatımıza, kültürümüze en azından birikim yoluyla katkı sağladığını belirterek ve dergiciliğin ülke ekonomisine önemli ölçüde bağlı bulunduğuna işaret ederek özetlemeye çalışalım.

Türkiye'nin geleceği konusunda karamsar olmadığımıza göre, dergiciliğimiz yönünden de karamsar değiliz. Bugünkü gizilgüç (potansiyel) ve birikim, geleceğin dergiciliğine çok şeyler taşıyacak.

20 Kasım 1978

1978 YILINDA ÇEVİRİ SORUNLARI

ÇEVİRİ EDEBİYATIMIZ VE KÜLTÜRÜMÜZ

Konur ERTOP

Türk dilinin en eski ürünleri arasında çeviriler önemli bir yer tutar. Bu çeviriler, uygarlığımızın tarihini, gelenek, inanç, düşünce tarihimizi tanıtmak bakımından zenginlik taşır.

Doğu Türkistan'da, Turfan'da ele geçen Uygurca yazmalar arasında komşu kültürlerden yapılmış pek çok çeviri kitap bulunmaktadır. Bunlar genellikle dinsel metinlerdir. Genellikle Mani ve Buda dinleriyle ilgilidirler. Sanskrit, Çin, Sogut, Tahar, Sak dillerinden çevrilmişlerdir.

Bunlardan biri Beşbalıklı bilgin Sıngku Seli Tutung tarafından Türkçeye çevrilmiş Altın Yaruk yani Altın Işık adlı kitaptır. Altın Yaruk'ta Buda dininin ilkeleri, Buda'nın yaşamından öykülerle birlikte anlatılır. Bizim adını bildiğimiz ilk çevirmenimiz olan Sıngku Seli Tutung, Çinli Budist hacısı Hüan Tsang'ın yaşam öyküsünü ve yolculuklarını anlatan kitabı da Uygurca'ya çevirmiştir. Bu tür çeviriler arasında Sekiz Yükmek yani Sekiz Yığın, Kalyanamkara ile Papamkara hikâyesi, Kuansi İm Pusar yani Ses İşiten İlâh gibi metinler dikkati çekmektedir. Bu dinsel çevirilere yara bakımını ve ilaçları konu edinen, anatomi ve fizyolojiden sözeden tıp metinleri, astronomi, astroloji, takvim kitapları da eklenmektedir. Hattâ Mani rahiplerince Akdeniz kıyılarından Ortaasya kültür çevresine taşınıp Türkçeye kazandırılmış bir Ezop romanı parçası da aralarında yer almaktadır

Bu geniş çeviri eylemi sonucunda Türkçe, belli ve düzenli

bir anlatım gücü kazanmıştır. Türk kültürünün daha önce tanımadığı soyut ve karışık din ve felsefe kavramlarını dile getiren birtakım sözcükler bu çevirilerde Türkçeye çevrilerek karşılanmıştır. Bir bölüm sözcükler de Türkçenin ses yapısına göre değiştirilerek yani yerleştirilerek alınmıştır. Bu çevirilerde metni Türk dilne uygulama yolunda oldukça serbest bir yol izlendigi, gerekli açıklayıcı eklemelerle ana metnin genişletilip daha kolay anlaşılacak hale getirildiği görülmektedir.

İslâm dini benimsendikten sonra yeni kültür ve uygarlık çevresi yeni çeviri hareketlerine konu olmuştur. İslâm dininin kutsal kitabı Kur'an çeviri alanlarının başında yer almıştır. İlk Kur'an çevirileri satır altı çevirisi denen metinler halindeydi. Yani Kur'an'daki sözcüklerin altına, Arapça tümce içindeki sıralanışlarına göre Türkçe karşılıklar yazılıyordu. Bu tür çevirilerde Türkçenin sözdizimi gözetilmiş olmuyordu, ancak Arapça sözlere Türkçe karşılıklar bulmakta özen gösteriliyordu.

XIV. yy. da, Anadolu'da Arapça ve Farsçadan geniş ölçekli bir çeviri girişimi başladı. İslâm dünyasının ünlü sanat ve özellikle de bilim yapıtları iki yüzyıl boyunca kolay anlaşılan bir dille, çok zengin bir Türkçe terim sistemi kullanılarak çevrildi. Ama XV. yy. dan sonra yazı dilinde gittikçe ağırlığı artan ağdalı Osmanlıca, bütün yazılı metinler gibi çevirilere de egemen oldu. Zamanla Osmanlı kültürü, Arapça - Farsça metinlerin orjinallerine sahip çıktı. Çevirinin yerini yabancı metinlerin kendisi aldı. Türk sanatçıları ve bilginleri Arap ve Fars dillerinde eser vermeğe koyuldular. Medrese artık çeviriyi gereksiz saymağa başladı.

Tanzimattan sonra, yeni bağlanılan uygarlığın «ana dili» sayılan Fransızcadan çeviriler yapılmağa başlandı. Ancak ilk çeviriler, içinden kolay kolay çıkılamayacak, karışık dilli metinler halindeydi. Osmanlıca sanat nesrinin hünerlerini gösterme kaygısı çeviriyi anlaşılmaz biçimlere sokuyordu.

Bir yandan üstünkörü antolojilerden, bir yandan piyasa romanları külliyatlarından yapılan çeviriler çoğaldıkça çevirinin dili ve anlatımı daha sadeleşti. Öte yandan çevrilen metinler yeni benimsenen uygarlığı daha yakından ve daha geniş ölçekte tanıtacak metinler olmağa başladı.

Çeviri, yerli kültürü, yabancı kültürlerle besleme hareketidir. Çevrilen eserlerin seçimi ve çevriliş biçimi yerli kültürü zenginleştireceği gibi yozlaştırabilir de! Bunun için çevirinin sağ-

lam bir kültür anlayışına bağlanması gerekir. Böyle bir anlayış dilimize dünya klasiklerinin kazandırılması konusunu karşımıza çıkarır. Bugün bu konu büyük ölçüde çözümlenmiştir. Ama bu başarı kolay kazanılmış değildir. Klasiklerin çevrilmesi ve kültürümüze maledilmesi için önce kültürümüzün bu gereksinmeye açık duruma gelmesi gerekiyordu.

Düşünmeliyiz ki, Ahmet Mithat Efendi, «Avrupa edebiyat eserlerinden klasik sayılmak derecesini bulanların yavaş yavaş dilimize çevrilmesi»ni öğütlediği zaman büyük tepkiyle karşılaşmıştı. Cenap Şahabettin «Bizim, Avrupanın klasik eserlerine ihtiyacımız olmadığını» söyleyebilmişti.

Bu tartışmadan yarım yüzyıl sonra, dünya klasikleri, bir kültür hareketi çerçevesi içinde dilimize çevrilmiş ve kültürümüzü beslemeğe başlamıştır.

Tercüme Bürosunun Dünya Klasiklerine yönelik geniş çaplı çeviri hareketine 1960'lardan sonra toplumcu yapıtların büyük ölçekli çeviri hareketi eklenmiştir.

Bugün çeviri dilimiz, çeviri tekniğimiz ve yöntemlerimiz gelişme içindedir.

Klasiklerden başka, çağdaş dünya kültürünün en yeni ürünleri hemen hemen günü gününe Türkçeye kazandırılmaktadır. Çevirinin zengin bir hareket içinde yapılması tek kaynaktan, körükörüne alınıp taklit edilmesini önlemektedir. Kültürümüzün eleştirici düşünce düzeyinin yükselmesi çevirilerin akıl ışığında denetlenip benimsenmesine imkân vermektedir. Böylece artık çeviri, kültürümüz için taklit edilecek bir örnek olmaktan çıkmış, kültüre katkı sağlayan bir besin olmuştur...

(Cumhuriyet - 10 Aralık)

ÇEVİRİ EDEBİYATI VE SORUNLARI

Avusturya Kültür Ofisi tarafından düzenlenen çeviri edebiyatı sempozyumu, 6, 7 ve 8 Aralık günlerinde yapıldı. Sempozyuma Avusturya'dan İnnsbruck Üniversitesi Karşılaştırmalı Edebiyat Enstitüsü Başkanı Prof. Dr. Zoran Konstantinoviç, yine aynı üniversiteden Dr. Fridrun Rinner, Viyana Üniversitesi Rektörlerinden Dr. Elisabeth Markstein, ülkemizden de Prof. Dr. Cevat Çapan, Doç. Dr. Akşit Göktürk, Bertan Onaran, Ahmet Örs ve Ahmet Cemal katıldılar. Sempozyumun başkanlığını Prof. Dr. Macit Gökberk yaptı.

Sempozyumun ilk gün konuşmacılarından **Prof. Dr. Zoran Konstantinoviç**, «Ulusal Kültürlerin Gelişmesinde Çevirinin İşlevi» başlıklı bildirisinde önce Avrupa edebiyatında çevirinin kısa ve özlü bir tarihçesini verdi. Çeşitli yüzyıllarda yazılan baş yapıtların çeviri aracılığıyla nasıl çok değişik edebiyat çevrelerini türlü yönlerden etkilediğini örneklerle açıkladı. Cervantes, Shakespeare, Goethe gibi yazarları örnekleri arasına alan Prof. Konstantinoviç, bildirisinde kimi yapıtların edebiyat tarihindeki «dönem oluşturucu» etkisi üzerinde özellikle durdu. «Bin bir gece masalları»nın Avrupa dillerine çevrilmesinin, Avrupa edebiyatında yarattığı etkinin başlı başına bir inceleme alanı oluşturabileceğini ortaya koydu.

Dr. Elisabeth Markstein, «Çevirinin Olanakları ve Sınırları» başlıklı bildirisinde, çeviri edebiyatının güncel ve somut sorunlarına eğildi. Aynı zamanda Solzenistin'in yapıtlarını Almancaya çevirmiş olan Dr. Markstein, bildirisinde şu noktalara ağırlık verdi: Metne tümüyle sadık çeviri düşünülebilir mi? Dilbilimi ve yazın bilimi ile çeviri uğraşı arasındaki ilişkiler nelerdir? Dillerin birbirinden çok farklı yapıları karşısında, başarılı bir çeviri ortaya koyabilmenin koşulları neler olabilir? Çevirinin olanakları konusunda edebiyat tarihinde ileri sürülen başlıca görüşler nelerdir?

Bertan Onaran'ın sunduğu bildiri, «Çeviri ve İnsanlar Arasında Barış» başlığını taşıyordu. Çeviri uğraşını yalnızca kendi alanı içersinde değil, ama çok geniş boyutlar içersinde ele alabileceğini belirterek, temelini Wilhelm Reich'ta bulan «bilgi edinmek, çalışmak, sevmek» ilkeleri açısından çevirinin işlevi üzerinde durdu .Giderek daha makineleşmekte olan, insancıl değerlerin unutulmakta olduğu bir dünyada, insanı insan kılan gerçek değerlere ilişkin mesajların başka dillere çevrilmesinin, olabildiğince geniş kitlelere yayılmasının sağlanmasını istedi.

Sempozyumun ikinci gününün ilk konuşmacısı Doç. Dr. **Akşit Göktürk**'tü. **Akşit Göktürk**, «Çeviride Metin Dışı Anlam İlişkileri» başlıklı bildirisinde çevrilecek metne çeşitli yaklaşım yolları üzerinde, dilbilimsel açıdan durdu. Metnin işlevi, metnin izlediği (teması) ve metnin alıcısı (okuru) gibi ögeler arasındaki ilişkileri örneklerle dile getirdi. Bu ögelerin okur açısından yalnız yabancı bir yapıt için değil, kendi dilinde okuyacağı bir yapıtı anlamak için de önem taşıdığını belirtti.

Ahmet Örs, «Çevrinin Bazı Sorunları — İzlenimler» başlıklı

bildirisinde yine çevirinin somut bazı sorunlarına, kendi deneylerine geniş ölçüde dayanarak eğildi. İstanbul Üniversitesi Yabancı Diller Yüksek Okulu Almanca Bölümü asistanlarından olan Ahmet Örs, kaynak metni ve çeviriyi her iki dilde karşılıkları olan bir terim listesi, sözcük kataloğu olarak görmeye çalışmanın büyük yanılgılara götüreceğini belirttikten sonra, bu alanda çeşitli örnekler verdi.

Ahmet Cemal, «Teknik ve Yaratıcılık Yönüyle Çeviri» başlıklı bildirisinde özellikle çeviri uğraşının öğrenilebilirlik ve öğretilebilirlik sınırları üzerinde durdu. Çıkış noktası olarak çevirinin yazılmış bir yapıtın «bütünlüğünden» hiç bir şey yitirmeksizin bir başka dile «götürülmesinin» olanaksız olduğunu, böyle bir amacın ancak ütopya diye nitelendirilebileceğini belirttikten sonra, çeviriden ne beklenebileceğini bazı örneklerle açıkladı.

Sempozyumun son gününde Dr. Fridrun Rinner, «Rilke Çevirileri ve Dünya Edebiyatında Estetik Sorunları» başlıklı bildirisinde, Rilke çevirilerinin sorunlarını ele aldı. Bu ünlü Avusturyalı ozana karşı dünya edebiyatında gösterilen ilginin son yıllarda yeniden arttığını belirten Dr. Rinner, çok değişik ve uygulamadan alınma örneklerle, Rilke'nin şiirlerini estetik yönünün çevirilerde nasıl yansıtıldığını ve yansıtılması gerektiğini belirtti.

Sempozyumun son konuşmacısı olan Prof. Dr. Cevat Çapan, «Şiir Çevirisi» başlıklı bildirisinde şiir çevirisinin niteliği, bu uğraşın beraberinde getirdiği özel güçlükler ve sorunlar üzerinde ayrıntılı olarak durdu. Düz yazı çevirileri karşısında şiir çevirilerinin özelliğini vurgulayan Prof. Çapan, çeviride «yaratıcılık» unsurunun en çok şiir çevirilerinde belirginleştiğini, bunun bir zorunluluk olduğunu, şiir çevirisinin çoğu durumlarda tam anlamıyla br «yeniden yaratma» niteliğini taşıdığını, verdiği çeşitli örneklerle açıkladı.

(Cumhuriyet - 10 Aralık)

ÇEVİRİBİLİMİN SINIRLARI VE BOYUTLARI

Ahmet CEMAL

Özellikle 1920'lerden sonraki toplumsal ve siyasal gelişmeler, iletişimi, karşılıklı bilgi alışverişini, ağırlığını düşünülebile-

cek hemen her alanda duyuran bir gereksinime dönüştürmüştür. Bu olguya ek olarak bir de yeryüzünde konuşulan dillerin çokluğu düşünülürse, sözü edilen gereksinimi karşılayan en önemli aracın sözlü ve yazılı çeviri olduğu kendiliğinden ortaya çıkar.

Çeviri uğraşına, yine yüzyılımıza varana değin, çok genel deyişle başlıca iki açıdan bakılmıştır. Bunlardan biri, tümüyle uygulanma (tekniğe) ilişkin diye nitelendirebileceğimiz bakış açısıdır; bu düzey, aynı zamanda çeviriyi salt bir uygulayım sayan, örneğin yazınsal çevirilerin sanatsal yaratıcılık yönü üzerinde pek durmayan bir anlayışın oluşma ortamıdır. İkinci bakış açısının doğrultusunda görüşler geliştirenler ise çeviriyi «daha bilimsel» sayabileceğimiz bir düzeyde ele almışlardır. Burada önem taşıyan bir noktayı hemen vurgulayalım: Çevirinin bu düzeyde ele alınması, bilimlerde karşılaştırma yönteminin giderek genişleyen bir uygulama alanına kavuşmasıyla hemen hemen aynı zamana rastlar. Ancak bu «daha bilimsel» düzey, hiçbir zaman bugünkü anlamda bilimsel nitelikler taşımamış; ileri sürülen kuramlar, çoğu kez somut bir içerik kazanamadan kısır tartışma ortamlarının dişlileri arasında parçalanıp gitmiştir.

Bir yandan «bilimsel çağ» sayılan, öte yandan da, az yukarıda değindiğimiz iletişim gereksiniminden ötürü «çevirl çağı» diye nitelendirilen çağımızda, çeviri uğraşının da çağdaş bilimin yöntemleri içerisinde ele alınmasından daha doğal bir şey olamazdı. Bugün batıda bu yapılmış, çeviribilim çalışmaları, kuram ve uygulamasıyla, enstitüleri ve yayınlarıyla çok geniş boyutlarda yürütülmeye başlanmıştır. Bu çalışmalar yoğunlaştığı ölçüde de bir gerçek, varlığını giderek belirginleşen biçimde duyurmaktadır: Bugün hemen bütün bilim dalları için geçerli olan bir kural, çeviribilim için de geçerlidir ve bu bilim dalının, anlambilim ve dilbilim gibi dallarla kuracağı ilişkilerden bağımsız gelişebileceğini düşünmek olanaksızdır.

Çeviri uğraşına bilimsel yöntemlerle yaklaşım, her şeyden önce uzun yılların ürünü olan bir «tartışmalar birikimi»nin ayaklarının yere değmesini sağlamıştır. 1968'den bu yana Saarbrücken Üniversitesi'nde «Uygulamalı Dilbilim ve Çeviri» dalında öğretim üyeliği yapan Prof. Dr. Wolfram Wills'in geçtiğimiz yıl yayımlanan «Çeviribilim — Sorunlar ve Yöntemler» (Übersetzungswissenschaft — Probleme und Methoden) adlı yapıtında ayrıntılarıyla belirttiği gibi, çağdaş çeviri kuramı, artık

hemen bütün yönleriyle klasik diye nitelendirdiğimiz çeviri kuramından çok farklıdır; yüzyılımızın ortalarına değin varlığını korumuş olan normatif tartışma yöntemi, yerini konuya akılcı biçimde yaklaşan, çeviri sürecini metin bağlamları içerisinde araştıran bir yönteme bırakmıştır. Bu gelişme, geniş ölçüde felsefenin damgasını taşıyan bir çeviri kuramından, dilbilimi ile çok yakın ilişki içerisinde bulunan bir uzmanlık dalına geçiş anlamını taşımaktadır.

Çeviribilim denildiğinde, doğal olarak, bu bilim dalından nelerin beklenebileceği, nelerin beklenemeyeceği sorusu, özellikle uygulama açısından büyük önem kazanmaktadır. Durumu önce özet olarak açıklamak istersek, belki şöyle diyebiliriz: Çeviribilim bazı amaçları doğrudan, kendi alanı içerisinde gerçekleştirebilir, bazı amaçların gerçekleşmesine ise ancak dolaylı olarak birtakım katkılarda bulunabilir. Çeviri ile anlambilimin ve dilbilimin alışverişini iyi saptamak, kuramların uygulamaya yansıma biçimleri üzerine tartışma yürütmek ve sağlıklı sayılabilecek sonuçlara varmak, «doğru» çeviri yapmayı öğretmek, çeviribilimin doğrudan gerçekleştirebileceği amaçlar arasındadır. Buna karşılık, çeviribilimden, çevirinin sınırlarını ve faktörlerini kesinlikle saptayan veriler sunmasını beklemek yanlış olur. Bu yanlışlık, aygıtlar yardımıyla çeviri yapma girişimlerinde çok açık biçimde ortaya çıkmış, çevirinin yöntembilimsel sorunlarının reçete tipi çevirilere bağlanamayacak denli değişken ve çeşitli olduğu anlaşılmıştır. Bunların yanı sıra, çeviribilimden çevirinin sanat yönünü geliştirmeye dolaysız katkı da beklenemez; sanat değerini taşıyan bir çeviri, her şeyden önce yazarı iyi anlamak, kaynak dilin kültürel ortamını çok iyi bilmek vb. gibi, bilim dışı diye nitelendirilebilecek koşullardan kaynaklanır. Durumu şöyle de dile getirebiliriz: «Sezgi», «satırların ardında yatanı gereğince kapabilme» gibi öğeler, yalnızca çeviribilimin sunacağı araçlarla sağlanabilecek türden değildir.

Yurdumuzda son yıllarda çeviribilim doğrultusundaki çalışmaların ilerisi için umut verici bir düzeyde geliştiğini söyleyebilme olanağı vardır. Bunu derken, hiç kuşkusuz, bu çalışmaları yürütmek başlıca görevleri olan üniversitelerin çabalarına değinmiş oluyoruz. Filoloji bölümlerinde ve üniversite düzeyindeki yabancı dil okullarında verilen çeviri dersleri, şimdilik bu çalışmaların ağırlık noktasını oluşturmaktadır. Bu çalışmaların bugün için «çeviribilim doğrultusunda» gelişmesi, ama çeviribi-

lim düzeyine tam anlamıyla varmamış olması ise kanımızca birinci planda yurdumuzdaki yabancı dil eğitiminin, özellikle liselerdeki yabancı dil eğitiminin düzeyi ile doğrudan ilgildir.

1 — Gerek çeviribilimin, gerekse her türlü çeviri uğraşının temel koşulu sayılan «kaynak dili ve amaç dili çok iyi bilme» koşulu, ülkemizde henüz çok ender durumlarda gerçekleşmektedir. Gerek Türkçe açısından, gerekse yabancı dil açısından çoğu kez eksik bilgilerle donatılmış olarak yüksek öğretim düzeyine aktarılan öğrencilere çeviribilim aracılığıyla bir şeyler kazandırabilmek son derece güçtür. Kanımızca aynı güçlük, bugüne değin ülkemizde gerçek anlamda «karşılaştırmalı yazınbilim» çalışmalarının yapılamamış olmasının da nedenidir.

2 — Yabancı dil öğrenmek söz konusu olduğunda, «kullanabilecek kadar bilsin, yeter» sözü, bugün ülkemizde neredeyse kökleşmiş bir düşüncenin anlatımıdır. İnsan bir dili iyi bildiğini sanabilir, ancak, çeviri yapmaya kalktığında en güvendiği sözcüklerde bile kuşkuya kapılır, araştırır ve gerçek doğruyu ancak bu çabaların sonunda bulabilir. Bir dili iyi bildiğini sanmak başka şey, sözcükleri gerçekten yerine oturtabilmek başka şeydir. Yabancı dili en iyi öğretebilecek, öğrenilmiş olanın da düzeyinin korunmasını sağlayabilecek en elverişli araç, çeviridir.

Ülkemizde yabancı dil öğretiminin liselerdeki eksik düzeyi, hiç kuşkusuz üniversitelerde yarının çeviribiliminin temellerinin gereğince atılmasını engellememelidir. Çeviri derslerinin giderek daha bağımsız bir yapı içerisinde ele alınması, çeviribilimin kürsülerinin ve uygulamalı dilbilim ile çeviribilim çalışmalarını birlikte yürütecek enstitülerin kurulması, batıdaki bu tür kurumlarla yoğun bir işbirliğinin gerçekleştirilmesi sözü edilen temellerin atılmasına büyük katkılarda bulunacaktır.

(Sanat Dergisi — Mayıs)

TYS'NİN SEMPOZYUMUNDA ÇEVİRİ SORUNLARI ÜZERİNDE DURULARAK ÇÖZÜM ÖNERİLERİ GETİRİLDİ

Bülent BERKMAN

Türkiye Yazarlar Sendikası'nın 5. Yıl Şenliği çerçevesinde düzenlediği, Türkiye'de çeviri yapıtların yayınsal, hukuksal ve kültürel sorunlarını aydınlatmayı ve çözüme ulaştırmayı amaç-

layan çeviri sempozyumu geçtiğimiz hafta içinde, İstanbul Tabipler Odası'nda yapıldı.

Türkiye Yazarlar Sendikası Genel Başkanı Aziz Nesin'in Ankara'da olması nedeniyle katılamadığı sempozyum için hazırladığı açılış bildirisinin okunmasından sonra söz alan çevirmen, yayıncı, yazar ve hukukçular, çeviri edebiyatının güncel sorunları üzerinde durdular, çözüm için somut öneriler getirdiler.

Sempozyumda ilk söz alan Aziz Çalışlar, «Türkiye'de Çeviri ve Çeviri Yazarlığı» konulu bir bildiri sundu. Konuyu tarihsel yönüyle ele alan Çalışlar, çeviri edebiyatının Türkiye'deki gelişimini üç ana dönemde topladı: Tanzimat, 1. Cumhuriyet ve 2. Cumhuriyet. Tanzimat döneminin, batıya yönelme ve ilk edebiyat türü çevirilerin yapıldığı dönem olarak önemsenmesi gerektiğini söyleyen Çalışlar, bu dönemde kurulan Babıâli Tercüme Odası'nın bir adım olduğunu belirtti. Bu konuda Çalışlar şunları söyledi:

«Mütercim Asım Bey ile Farsça, Arapça'dan iyice arınmış olarak Türkçe (Osmanlıca)'ye yönelmenin başladığı bu dönemin çevirmenleri, daha çok romantizm ve serüvene değgin konuları işlediler. Yusuf Kâmil Paşa, Şinasi, Samipaşazade, Beşir Fuat gibi birçoğunu sayabileceğimiz bu dönem çevirmenleri içinde en önemlisi şüphesiz Ahmet Vefik Paşa'dır. Şekspir, Hugo gibi büyük yazarların yapıtlarını çeviren bu yazarlar, bu klasiklerin kolaylarını okuyucuya aktarırken, daha zor olanlarını yalnız kendileri bilmeyi yeğlemişlerdir. Bir bakıma, bunları birer erdem sayıp kendilerine saklamışlardır.

1. Cumhuriyet dönemindeki yazarlar ise, Avrupa'daki batı hümanist düşüncesiyle bağdaşan yapıtlara ağırlık vermişlerdir. Ancak bu dönemde, batıyı, batının lanse ettiği kişilerden tanıma yoluna gidilmiştir.

2. Cumhuriyet döneminde ise, artık devlet himayesi dışında çeviri hayatı ağırlık kazandı. Bu dönemde batı hümanist düşüncesini eleştiren, maddeci düşüncenin örnek yapıtları verildi. Yalnız batı kültüründen değil, doğu kültüründen de çeviriler yapılarak bir evrensel kültüre yönelinilmesi, yine bu dönemde oldu.»

Aziz Çalışlar, çeviri hayatının, batı ile kurulan ilişki ve sisayal bir fikir özgürlüğünün gelişimiyle de doğru orantılı olduğunu söyledi.

ÇEVİRMENLERİN SORUNLARI

Daha sonra söz alan konuşmacı, çevirmen Hüsen Portakal idi. Yayınevleri ve çevirmenler arasında belli bir anlaşma olmadığına, tüm ilişkilerin rasgele kurulduğuna değinen Hüsen Portakal, enflasyonlar karşısında kendilerini koruyacak ne bir devlet kurumu, ne de yasal örgüt olmadığından yakındı. Portakal sözlerini şöyle sürdürdü:

«Yayınevleri bugün, genel olarak, 'düşük ücret, yüksek kâr' amacıyla kitap yayınlamaktadır. Bunda ülkemizin kapitalistleşme süreci içinde olmasının ve siyasi iktidarların kültür düşmanlığının etkisi vardır. Kitap maliyeti artışlarından zarar gören ise, yayınevi değil, çevirmendir. Çünkü yayınevi kitabın fiyatını değiştirirken, çevirmene yaptığı ödeneği artırmamaktadır. Şu anda yürürlükte olan uygulama şöyledir:

Örneğin, 40 liralık bir kitabın maliyeti 10 liradır. Bu fiyatın % 25'idir. % 40'ı da dağıtım masrafına gidince, geriye kalan % 35'in dağılımı % 30 yayıncıya, % 5 ise çevirmene olarak yapılır. Emek ile sermayenin çelişmesi burada da görüldüğü gibi açıktır.»

Hüsen Portakal, daha sonra, çevirmenlerin sorunlarına bir ölçüde çözüm getirebilecek önerilerini sıraladı, buna göre:

1. Yüzde 5'lik telif hakkı en az yüzde 12,5'a çıkarılmalı, şiir, felsefe, vb. gibi ağır konularda ise bu oran daha artmalıdır.

2. Yayınevi ile yapılacak anlaşmada, kitabın kaç tane basıldığı kesinlikle saptanmalıdır.

4. On formaya kadar olan çevirilerde, çevirmene ücret peşin ödenmelidir.

5. Basılan her 1000 kitaptan 10'u çevirmene verilmelidir.

6. Çevirmen kitabı kendisi seçmemişse, doğabilecek herhangi bir ceza durumundan da sorumlu olmamalıdır.

YAYINCILARIN SORUNLARI

«Yayıncılık ve Kitap Sorunları» konulu bildirisini sunan yayıncı Ramazan Arkın, yayıncılık sorunlarının en büyüğünün çeviri sorunu olduğunu söyledi. Bir yayınevinin çeviri için, telif ücreti, çevirmen ücreti, redakte ve düzeltme ücretinin yanı sıra

bir de Kurumlar Vergisi ödediğini belirten Arkın, bu verginin kaldırılmasının, Kültür ve Milli Eğitim bakanlıklarının, bir çeviri kurumu oluşturarak, çevirmenlere yayınevlerinin veremediği yeterli geliri sağlamasının zorunluluğu üzerinde durdu.

Ansiklopedi türü çeviriler üzerine de konuşan Ramazan Arkın, bu türün bir çeviriden öteye uyarlama türü olduğunu söyledi. Arkın, bu türdeki çeviriler için, çevirmene kelime başına 15 - 30 kuruş, kitap türünde ise forma başına 500 - 700 lira ödendiğini söyledi. Ancak, bu rakamlar sempozyuma katılan çevirmenlerce «abartılmış rakamlar» olarak karşılandı.

Daha sonra «TRT - Çeviri Yapıt İlişkileri» konusunda bilgi veren TRT Fikir Hakları Sorumlusu Akın Beşiroğlu, kendine özgü konuşmasıyla, birçok gerçeği dile getirdi. 1934 - 48 döneminde, uluslararası anlaşmalara karşı Türkiye'nin şaşkın kaldığını, bir bakıma istemezlik gösterdiğini söyleyen Beşiroğlu, 1948' de Bern tartışmalarına kabul edilmesi ile, 1951'de konunun yasa olarak yürürlüğe girdiğini belirtti.

Türkiye'nin uluslararası tartışma ve toplantılardan gereğince yararlanamadığını söyleyen Akın Beşiroğlu sözlerini şöyle sürdürdü :

«TRT Kurumu, Uluslararası Radyo - TV Birliği'ne bağlıdır, onun aldığı kararları uygular. Ancak telif hakkı sahiplerinin çoğu haklarının farkında değildir. Farkında olanlar ise mesleki bir bütünlük kuramamışlardır. Mesleki bir birlik kurulması halinde, hak sahipleri eserlerinin yayınını daha kolay izleyebilecek, TRT de kişilerle tek tek görüşmekten kurtulacaktır. Bugün söylenen 'TRT Kurumu fikir ve sanat korsanlığı yapıyor' sözleri de, böylece çözüm bulacaktır.»

BAKANLIK ÇALIŞMALARI

Kültür Bakanlığı temsilcisi olarak sempozyuma katılan Adnan Binyazar, çeviri ürünlerinin, Türk yazınında yerli ürünlerin yeterli olmamasından dolayı, her zaman okuyucu bulduğunu, bu durumun küçük şehirlerde büyük kentlere oranla daha çok hissedildiğini söyledi. Binyazar, Hasan Ali Yücel döneminin yayıncılık konusunda en tutarlı ve örnek dönem olduğunu belirttiği konuşmasında şunları söyledi :

«Bu dönem, özellikle klasiklerde, tam anlamıyla bir atılım

dönemi olmuştur. Bizim için çok yararlı olan bu klasiklerin, denilebilir ki, hâlâ etkisindeyiz. Bilinçli aydının yetişmesinde olduğu gibi, Türk yazarının bağımsız ve tutarlı yapıtlar verebilmesi de klasiklerin etkisiyle olmuştur.»

1950'lerden sonra batı kültürünün de oluştuğunu, son otuz yılda nesnel davranılmamasına karşın büyük atılımlar gözlemlendiğini söyleyen Adnan Binyazar, Kültür Bakanlığının, konuya değgin yaptığı çalışmalar hakkında da bilgi vererek şöyle dedi :

«Kültür Bakanlığı'nda çeviri yapıtların seçilmesi ve topluma kazandırılması için bir Danışma Kurulu ve buna bağlı bir «Yardımcı Felsefe Kurulu» oluşturuldu. Bakanlığın yeni aldığı bir karar ise, çeşitli yapıtların Türkçeye çevrilip, hangi dilden çevrildilerse, o ülkede bastırılması yolunda. Böylece yapıtlara dış pazar da sağlanmış olacaktır.»

HUKUKSAL SORUNLAR

Sempozyumun buraya kadar ele alınan konuları, çevirmen, yayıncı ve yazarların telif, yayınlama, vb. sorunları üzerine idi. Bundan sonra söz alan konuşmacılar konunun hukuksal yönünü ele aldılar.

1952 yılında İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğretim üyelerinden Prof. Hirsch tarafından hazırlanan Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu ile çeviri yapıtların hukuksal yönlerinin belirlendiğine değinen Doç. Dr. Neclâ Giritlioğlu, konuyla ilgili bilgiler verdi.

Daha sonra söz alan Demir Özlü ise, 142. maddenin hâlâ yürürlükte olmasının gülünç olduğunu, bu maddenin kaldırılmasının gerektiğini söyledi.

Sempozyumun son konuşmacısı Avukat Turgut Kazan'dı. Kazan «Ceza Hukuku Uygulamaları ve Çeviri Yapıtları» konusunda bilgi verdi. Kazan'ın konuşması özetle şöyleydi :

«Türkiye'de çeviri yapıtlara uygulanan ceza eylemleri, gerçek anlamda yasalarla bağdaşmamaktadır. 142. madde, Türkiye'yi ya da sosyal bir sınıfı direkt olarak hedef alan yapıtlar için geçerli olabilir. Ancak Lenin'in, Marx'ın, Dimitrof'un yapıtlarının Türkçeye çevirileri de 'Komünizm propagandasıdır' gerekçesiyle 142. maddeden işlem görür. Bu yanlıştır, çünkü, Lenin, Marx ya da Dimitrof, Türkiye'yi hedef alarak yazmamışlardır yapıtlarını.

Yine 142. madde, 'Bilim özgürlüğü tamdır' diyen 20. madde ile de çelişir.

Bir de Matbaalar Kanunu vardır ki, bu da anlamsızdır. 5681 sayılı yasanın 4. maddesi şöyle: 'Matbaacı her bastığının iki nüshasını şehrin mülkiye âmirine ve savcıya verir.' Yani bu madde 'basında mutlaka suç işlenir' düşüncesiyle hareket edildiğini ortaya koyuyor. Ticarette de suç işlenebilir, ancak tüccarlar için böyle bir kanun yoktur. Hiçbir açıklaması olmayan ve demokratik bir ülke ile bağdaşmayan bu madde kaldırılmalıdır.»

Bugün 12 Mart dönemine oranla daha fazla sayıda, fikir suçu dosyasının karar arifesinde olduğunu söyleyen Turgut Kazan, demokratik mücadelede önce hukuku demokratikleştirmenin önemini vurguladı, bunu da demokratik bilinçteki hukuk adamları ile yazarların sağlayabileceğini söyledi.

Türkiye Yazarlar Sendikası'nın düzenlediği sempozyum, çeviri edebiyatı konusunda Türkiye'deki güncel sorunlara ışık tutarken, sempozyuma katılan çevirmen, yayıncı ve yazarlar, bu sorunlara çözüm getirecek somut önerilerini hükümet ilgililerine de duyurma olanağı buldular.

(Sanat Dergisi - 26 Haziran)

1978 YILINDA ÇEVİRİ SORUNLARI

TYS ÇEVİRİ SORUNLARI RAPORU

TYS Dış İlişkiler ve Çeviri Kurulu'nun ön çalışmaları ve önerisi ile Yönetim Kurulu'nun onayı ve yürütmesi sonucu düzenlenen ve konuyla en önde ilgili kişilerin katılmasıyla 2 Haziran'da Çeviri Sempozyumu'nun TYS açısından ortaya çıkardığı sonuçlar şöylece özetlenebilir:

I. Ana Saptamalar:

a) Çeviri sorunu, tek tek çevirmen ve yazarların sorunu olmaktan çıkmış, bir «örgüt sorunu» haline gelmiştir. Dolayısıyla, bu sorunlara ancak «örgüt»le çözüm getirilebileceği açıkça ortadadır.

b) Bu bakımdan, TYS, çeviri yapıt ve hakları konusunda, tüm yazarlık hakları konusunda olduğu gibi, tek ve zorunlu «mesleki birlik», konuyla ilgili öbür örgüt ve kurumlar karşısında tek «muhatap» tüzel kişi olma durumuyla yükümlüdür.

c) Bunun için de, TYS, ilgili örgüt ve kurumlarla ilişkisini gözden geçirerek düzenlemeli; bu arada, kendi üyelerinin bu zorunluluğun bilincinde olmalarını mutlaka sağlayacak şekilde, kendi sorunlarına örgüt içinde sahip çıkmaları gereğini kendilerine bir kez daha duyurmalıdır: sorun, özünde, ekonomik savaşım; fikirsel yaratımların, toplumsal - ekonomik düzen içinde, yaratıcıdan yana düzenlenebilmesi, işlerlik kazanabilmesi savaşımıdır.

II. Yayınevleriyle İlgili Saptamalar:

a) Çevirmenin (yazarın) yayıneviyle karşı karşıya kalması durumu ve iş yapması koşulları, yayınevleri ile TYS arasında ger-

çekleştirilebilecek sözleşmeler uyarınca yapılabilmesi olanağının yaratılması zorunluluğu artık açıkça ortadadır (tutarlı bir çözüm getirilmek isteniyorsa).

b) Bunun için, belli başlı yayınevleri ile bir-örnek bir sözleşme ya da protokol yapılabilmesi yoluna gidilerek, ana koşullar, mantıksal boyutlar içinde saptanabilmelidir (eğer, yayınevlerini temsil edecek tek bir örgüt yoksa, ya da işlevselliğini yitirmiş bulunuyorsa).

c) Bunun içindeki maddeler (çevirmenlerden derlediğimiz yanıtlar da göz önünde tutularak), şöyle özetlenebilir başlıcalıkla:

ı) Çeviri karşılığının, ya yüzde olarak ya da forma başına olarak, ama, belli bir sistemde düzenlenmesi.

ıı) Yüzde ise, bunun en az yüzde 12,5'a; forma ise, en az 750 TL. ye çıkarılması (bu ölçü, «taban» ve «tavan» olarak, yayınevi - çevirmen niteliği olgusu içinde düzenlenebilir).

ııı) Her iki halde de, alınacak ücret ile genel gelir arasındaki tutarlılığı kurmak; bunun için de, örneğin, baskı sayısının saptanabilmesi yollarını, ya da kitap fiyatı arttırımından doğan sakıncaları önceden önleme yollarını bulmak.

ıv) Ödeme koşullarını, zaman açısından, belli bir düzene sokmak, ve bundan doğacak hukuksal yükümlülükleri belirlemek.

d) Yayınevleri ile yapılacak bu gibi sözleşme ya da protokollarda, örneğin, kâğıt sorunu, ya da cezai sorumluluklar gibi sorunlar karşısında, ortak eylemde bulunabilme yolları da göz önüne alınabilmelidir.

e) Öte yandan, bugünkü uygulamalar içinde, hukukça açık seçik şekilde, zarara uğramış bir çevirmen yazar üyenin durumu «tipik bir ibret davası» şeklinde ele alınarak, hak aranabilir, ve kamuoyuna duyurulabilir. (Bu davaları üstlenebilecek hukukçu üyelerimiz vardır); sorun, yayınevlerinin TYS'yi ve üyelerini «ciddi»ye almasını sağlamaktır en azından.

f) Şimdiye kadar yapılan uygulamaların (çevirmen - yayınevi sözleşmelerinin) Borçlar Yasası'na göre yapıla geldiği, oysa, hukukçuların belirttiğine göre, bunun Fikir ve Sanat Eserleri Yasası'na göre yapılması gerektiği göz önüne alındığında, yayınevleri ile bu durumun da açığa çıkarılmasına çalışılabilmeli; burda asıl olan Fikir ve Sanat Eserleri Yasası'nın getirdiği hak-

lardan yararlanılamaması gibi olumsuz bir durumun giderilmesi sağlanabilmeli.

III. TRT'yle İlgili Saptamalar:

a) Başlıcalıkla, Radyo ve TV birlikleri karşısında, «mesleki birlik» olarak çıkmak, ve bu kurumlarla doğrudan doğruya, karşılıklı sözleşme'ye oturma zorunluluğu olduğu gibi; böyle bir şeyin gerçekleşebilmesi de yine bu karşı kurumlarca beklenmektedir.

b) Bu karşılıklı sözleşmelerde, gerek çeviri gerekse telif haklarının korunması, ve ileriye doğru geliştirilmesi,

c) Çeviri ve telif hakları artık sadece ulusal değil, uluslararası da bir düzeye ulaşmış bulunduğundan, uluslararası sözleşmeler ve haklar için, uluslararası örgütlerle sözleşme yapma durumuna gitme, ve bunun için de TRT'nin yasal olanaklarından yararlanabilme.

d) Özellikle, Bern, Cenevre, Stocholm sözleşmeleri gibi, uluslararası sözleşme ve Uluslararası Yazarlar Guild'i gibi örgütlerin uygulamaları, ve UNESCO kararları gibi, yazar haklarını gözeten ya da söz konusu eden uygulamalardan bir an önce «haberdar» olmak,

e) TRT Yönetim Kurulu içindeki (üyemiz olan) yazar üyelerin değil aksine, örgütümüz lehine hareket etmelerini sağlamak,

f) TRT Hukuk Müşaviri Akın Beşiroğlu ile yakın ilişki kurarak, (gelecek yıl görevinden ayrılacağı düşünüldüğünde), bu uygulamaları gerçekleştirmek yoluna gitmek.

IV. Kültür Bakanlığı ile İlgili Saptamalar:

a) Kültür Bakanlığında kurulan çeviri ve yayın kurulları ile ilişki içine girerek, çeviri ve yazar haklarının Bakanlıkça ele alınmasını, ayrıca, bu kurulların yayın faaliyetleri ile ilgili girişimlerde bulunmak, bu olanaklardan üyelerimizin yararlanmalarını sağlamak.

b) Özetle, Kültür Bakanlığı karşısında da bir «mesleki birlik» olarak çıkılması, ve konuyla ilgili anlaşma ve faaliyetlerin gerçekleşmesine başlanması.

V. Demokratik Haklarla İlgili Saptamalar:

a) Başlıcalıkla, 141. ve 142. maddelerin kalkması için yapılan ve yapılacak girişimlerde yer alarak, yazar haklarının bu yoldan da korunmasına ve geliştirilmesine çalışmak.

b) Çeviri yapıtlar üzerinde yanlış uygulana gelen bu 141

ve 142. maddelerin doğurduğu olumsuz sonuçların giderilmesi yolunda gerekli yollardan ya da gerekli kuruluşlara başvuruda bulunmak.

c) «Toplatılan Kitaplar» gibi, bu yanlış cezai uygulama ve kararları içinde toplayan bir kitabın hazırlatılabilmesi yoluna gidildiği kadar; bundan başka, bu gibi uygulamalar sonucu hüküm giymiş yazarlara gerekli yardım yollarını araştırıp bulmak. (Burda, bugün için, 12 Mart'tan daha çok çeviri kitabın yargılanmakta olduğunu göz önüne almakta büyük yarar vardır). Gerektiğinde bu durum, belli bir vesileyle, basına duyurularak, fikir hakları açısından «olay» olarak işlenebilir (tabii. uygun zaman içinde).

d) Matbaalar Kanunu'nun (5681 sayılı). 4. maddesi'nin iptali için gerekli girişimlerin yapılması, ya da en azından bu durumun mantıksızlığının, demokratik haklar açısından, açığa serilmesi.

VI. Çeviri Sempozyumu ile ilgili bildirilerin, daha önce düzenlenmiş olan «Telif Hakları Sempozyumu» bildirileri ile bitiştirilerek TYS'ce yayınlanması.

VII. Rapor'da sözü edilen durum, sorun ve önerilerin TYS'nin ilgili kurullarınca, ya da Yönetim Kurulu'nca ele alınarak. uygun ve gerekli girişimlere başlanması dileğiyle,

TYS Dış İlişkiler ve
Çeviri Kurulu Başkanı
Aziz Çalışlar

ÇEVİRİ DENEN YAZI TÜRÜ

Osman Fuat ÖZKILIÇ

Çeviri bilimsel ya da dörütsel yapıtların dilden dile çevrilmesine olanak sağlayan yazı türüdür. Çevirinin özgün dilinden değil, çevrildiği dilden üçüncü bir dile yapıldığı da görülmekle birlikte bu yolun dolambaçlı ve çevirinin başarısını güçleştiren engellerle dolu olduğu kuşkusuzdur.

Bilimsel yapıtların çevirisinin başarısında kaynak yapıta uygunluk ve bilimsel verileri ifadeye elverişli bir dil yeterli ögeleri oluşturduğu halde dörütsel yapıtların çevirisinde bunları aşan çabalar sözkonusu olur. Hele şiir çevirilerinin sorunları çok daha karmaşıktır.

Çeviri bilimsel ve dörütsel yapıtların dilden dile yayılmasına olanak vererek kültürler arasında etkileşim koşulları yaratmakla kalmaz, dillerin gelişimine, zenginleşmesine de katkıda bulunur.

Edebi yapıtların dilden dile çevrilmesi edebi çeviri denen yazı türünü oluşturur. Edebi çeviri sayesinde ulusal edebi ürünler başka dillerdeki edebi ürünlerle karşı karşıya gelmek, yarışmak, etkileşmek, uluslararası değerler düzeyinde dolaşmak olanakları ve zorunlulukları içine girerler.

Goethe «Faust» adlı yapıtını Fransızcaya çeviren Gérard de Nerval'in çevirisi için şu sözleri söylemiştir:

«Artık Faust'u Almancacından okumayı sevmiyorum. Bu yapıtın Fransızcasında her sayfa bana bir kez daha taptaze, yepyeni ve inceliklerle dolu geliyor.»

Çeviriye böylesine değer verenler yanında kuşkuyla bakanlar da çıkmıştır. Örneğin Miguel de Cervantes 1611 yılında şöyle diyordu:

«Bir yapıtı başka bir dile çevirmek bir halıyı, figürleri belli belirsiz, renkleri ile görüntülerinin tamamı ise anlaşılamıyacak biçimde tersine çevirip yaymak gibidir.»

İvan Turgenef edebi çevirilerin iki kısma ayrılabileceğini söylemiştir. (...bunların bazısının amacı okuru salt yabancı ülkelerin güzel yapıtları ile tanıştırmaktır; öte yanda ise büyük yapıtların yeniden yaratılırcasına yapılan çevirileri yer alır ve bu sonuncularda çeviren, dörütsel yeteneği, yabancı düşünce ve duyarlıklara girebilme gücüyle orantılı olarak çabasında başarıya yaklaşır.»

Bize kalırsa bütün edebi çeviriler yeniden yaratılırcasına özen gösterilerek fakat aslına uygun ve çevrildiği dilin kuralları zedelenmeden yapılmalıdır.

Çevirinin başarısını sağlayan ögelerden başta geleni kuşkusuz, yapıtın yazarı ile çevireni arasında bulunabilecek düşünsel ve duygusal yakınlıktır. Çeviren, çevireceği yapıtı çevrilmeğe değer bulacak kadar beğenmelidir. Çevirinin başarısını, çevirenin hem yapıtın diline hem de çevrildiği dile vukufu yanında bu iki dilin birbirleri karşısındaki durumları da etkiler. Bir yapıtın çevrileceği dilin zengin ve gelişmiş olması çevirinin başarısı bakımından çok önemlidir kuşkusuz. Bu öge özellikle şiir çevirilerinin başarısını koşullar. Şiir uyaklı ve ölçülü ise ve çeviride biçim korunacaksa çeviriye çevrildiği dilin

olanakları büyük oranda yansıyacaktır. Şiirin çevrileceği dil ne kadar gelişmişse şiirin biçimsel gereksinimlerini karşılayabilecek olanaklar o kadar çeşitli olacak ve çevirene birçok seçenekler verebilecektir.

Çeviri dönen yazı türünün çevirenin yazarlık yeteneğinin gelişimine katkıları olduğu eskiden beri söylenir. On sekizinci yüzyılda yaşamış Rus yazarı Denis Fonvizin (1745 - 1792) genç yazarlara şöyle öğüt veriyordu:

«Sık sık şiir yazın... egloglar, elejiler kurmağa çalışın ve elinizden gelirse çeviri yapın.»

André Maurois, Marcel Proust'un sanatının oluşumunda İngiliz yazarı Ruskin (1819 - 1890)'ın iki yapıtını Fransızcaya çevirmesinin büyük ve olumlu payı bulunduğunu belirterek, «Ruskin'in yapıtına duyduğu büyük sevgi olmasaydı Proust belki de kendi kendisini keşfedemiyecekti» der.

Elektronik makinaların, sayısal verileri biriktirip işledikleri, karışık matematiksel işlemleri kolayca sonuçlandırdıkları gibi, dilden dile çeviride de yeni bir çığır açmaları olasılık dışı değildir. Şimdiden bu tür çevirilerden söz edilmeğe başlamıştır. Şu var ki, elektronik makinaların çevirisi olsa olsa fotoğraf sanatına benzeyebilecektir; ressamın fırçasından doğan resim gibi, özgün ve kişilikli bir çeviri ise her halde gene salt insan tarafından yapılabilecektir.

(Cumhuriyet - 12 Ağustos)

1978 YILINDA TARTIŞMALAR

SERTEL'İN NAZIM HİKMET DİZİSİ YAZARLAR SENDİKASI'NI KARIŞTIRDI

- TYS Yönetim Kurulu, Zekeriya Sertel'i, Nazım Hikmet'e hakaret ettiği gerekçesiyle Nazım Hikmet Kurulu üyeliğinden çıkardı.
- TYS Başkanı Aziz Nesin, kendisinin bulunmadığı toplantıda alınan kararı «Yazar özgürlüğüne karşı» bulduğu için istifa etti.
- Zekeriya Sertel, «Nazım'a hakaret iddiasını şiddetle reddederim. Ben birlikte yaşadığımız günleri yazıyorum» dedi.

Türkiye Yazarlar Sendikası, Zekeriya Sertel'i «Nazım Hikmet Kurulu üyeliği»nden çıkarmıştır. TYS Yönetim Kurulu, Zekeriya Sertel'i gazetemizde yayınlanan «Nazım Hikmet'in Son Yılları» adlı yazı dizisinde «Nazım Hikmet'e hakaret ettiği iddiası» ile bu kararı almıştır. Türkiye Yazarlar Sendikası Başkanı Aziz Nesin ise, kendisinin bulunmadığı Yönetim Kurulu toplantısında alınan bu kararı, «Yazar özgürlüğüne karşı bir davranış» olarak nitelemiş ve hem başkanlıktan, hem de yönetim kurulu üyeliğinden istifa etmiştir. Zekeriya Sertel ise, TYS Yönetim Kurulu'nun kararı üzerine, «Nazım'a hakaret etmek aklımdan geçmez. Böyle bir iftirayı şiddetle reddederim» demiştir.

TYS KARARI

TYS Yönetim Kurulu'nun Zekeriya Sertel hakkında aldığı karar İkinci Başkan Şükran Kurdakul ve Genel Sekreter Adnan Özyalçıner tarafından THA aracılığı ile şöyle açıklanmıştır:

«Onur üyemiz, büyük şair Nazım Hikmet, Bay Zekeriya Sertel'in kaleme aldığı bir yazı dizisinde, tarihsel olgulara ters düşen tek yanlı görüşler, kaynağı belirsiz aktarmalar ve küçük düşürücü nitelemelerle hakarete uğramıştır. Şairin, bu yazılarda adları geçen kimi yakınları da, bu yanlışlıklar dizisinden büyük üzüntü duyduklarını belirtmişler, kimi olayların ya Bay Zekeriya Sertel'in belleğinde yanlış kaldığını, ya da bilinmez hangi amaçlarla özünden saptırılarak verildiğini ifade etmişlerdir. Yönetim Kurulumuz bu yazı dizisinden sonra Bay Zekeriya Sertel'in TYS - Nazım Hikmet Kurulu'ndaki üyelik görevine son vermiştir. Durumu kamuoyuna açıklarken, kimden ve nereden gelirse gelsin bu tür anılarda ortaya atılan kanıtsız - dayanaksız savları en başta Nazım Hikmet Usta'nın yüce kişiliğinin yalanladığını belirtmek isteriz.»

AZİZ NESİN İSTİFA ETTİ

TYS Yönetim Kurulunun, Zekeriya Sertel hakkında aldığı karardan sonra, Başkan Aziz Nesin istifa etmiş ve şu açıklamayı yapmıştır :

«Türkiye Yazarlar Sendikası'nın 15 Eylül 1978 tarihli Yönetim Kurulu toplantısında Zekeriya Sertel'in Milliyet'te yayınlanan Nazım Hikmet'le ilgili anılarından ötürü, (Nazım Hikmet Kurulu)'ndan çıkarılma kararı alındığını, Türk Haberler Ajansının bülteninden öğrendim. Dünkü Yönetim Kurulu toplantısında ne yazık ki bulunamadım. Ben, aşağıda sıraladığım nedenlerden ötürü bu karara katılamıyorum.

1 — Zekeriya Sertel'in yayınlanan anıları daha bitmemiştir. Hiç olmazsa bu anıların yayını bittikten sonra, Yönetim Kurulu bir karar almayı düşünebilirdi.

2 — Bu karar büyük sanatçıların en önemli özelliğini bilmezden gelmektir. Büyük sanatçıların yaşamlarındaki bütün ayrıntılar açıklanmak zorundadır. Bunu açıklayacakların başında belge olarak da tanıklıklar gelmektedir. Zekeriya Sertel, bu tanıkların en önemlilerinden biridir.

3 — Zekeriya Sertel'in Nazım Hikmet Kurulu'ndan Yönetim Kurulu kararıyla çıkarılması, en çok savunmamız gereken yazar özgürlüğüne karşı bir davranıştır. Böylece ancak belli doğrultuda yazıların çıkmasına müsaade ediliyor, demektir. Zekeriya Sertel'in bu yazılarına karşı olunabilinir. Bu durumda yazarı

Kuruldan çıkarmak değil, yanlış olan bölümlerine yanıt vermek, konuyu doğrulatmak, böylece gerçeklerin ortaya çıkmasına yardım etmek gerekirdi.

4 — Yönetim Kurulundaki arkadaşlarım, hiç olmazsa benim de bulunacağım gelecek toplantıya konuyu erteleyerek düşüncemi almak gereğini duymalıydılar. Çünkü bu yazı dizisi daha uzayacağına göre, bugünden yarına ivedilikle karar alınması gereken bir durum yoktu ortada.

5 — Başkanı bulunduğum üç yıl içinde, Türkiye Yazarlar Sendikası Yönetim Kurulunun gücünden aldığı bir hoşgörü ile hiçbir üyesine, hiçbir biçimde ceza vermemiştir. İlk kez böyle bir çıkarılma kararı, ne yazık ki, benim bulunmadığım bir toplantıda verilmiştir.

6 — Büyük bir yazar, ölümünden sonra yakınlarının sahip çıkacağı kişilikten kamunun ve dünyanın sahip çıkacağı bir kişiliğe yücelir. Nazım Hikmet böyle bir ulu kişiliğe yücelmiştir. Yakınlarının sahip çıkma istekleri, doğruları ve gerçekleri örtmeye yönelmemelidir.

Ne yazık ki 11 kişilik Yönetim Kurulumuzdan 8 arkadaşımın, böyle bir önemli kararı, hem de benim bulunmadığım bir toplantıda almış olmaları beni çok üzdü. Yönetim Kurulunun çoğunluğu ile yazar özgürlüğü konusunda anlaşamadığım da ortaya çıktı. Bu nedenle, büyük üzüntüler duyarak, üç yıl canla başla emek verdiğim Türkiye Yazarlar Sendikası Genel Başkanlığından ve Yönetim Kurulu üyeliğinden, kendileriyle bağdaşamayacağımı ve uyuşamayacağımı anladığım Yönetim Kurulu üyelerini ve kendimi daha özgür bırakabilmek için, istifa ediyorum.»

ZEKERİYA SERTEL'İN KARARA YANITI

TYS açıklaması üzerine Zekeriya Sertel şunları söylemiştir:

«Ben Nazım'la beraber yaşadığımız günleri yazıyorum, hayalimden uydurmuyorum. Ve Nazım'ı bir insan olarak anlatmaya çalışıyorum. Nazım benim en yakın dostum, en çok sevdiğim, saydığım insandı. Ona hakaret etmek aklımdan geçmez ve böyle bir iftirayı şiddetle reddederim. Ben sadece olanları olduğu gibi anlatmaya çalışıyorum.»

(Milliyet - 17 Eylül)

SERTEL, TYS NAZIM HİKMET KURULU'NDAN ÇIKARILDI; SENDİKA BAŞKANI AZİZ NESİN İSTİFA ETTİ

İstanbul Haber Servisi — Zekeriya Sertel'in Nazım Hikmet'le ilgili anıları Türkiye Yazarlar Sendikası'nda görüş ayrılıklarına neden olmuştur. Sendika Yönetim Kurulu adına yapılan açıklamada Sertel'in; sendikanın Nazım Hikmet Kurulu üyeliğine son verildiği bildirilmiştir. Daha sonra bir açıklama yapan Sendika Başkanı Aziz Nesin de görevinden ayrıldığını belirtmiştir.

TYS İkinci Başkanı Şükran Kurdakul ve Genel Sekreter Adnan Özyalçıner'in Sertel'le ilgili ortak açıklamaları özetle şöyledir:

«Onur üyemiz, büyük şair Nazım Hikmet, Bay Zekeriya Sertel'in kaleme aldığı bir yazı dizisinde, tarihsel olgulara ters düşen tek yanlı görüşler, kaynağı belirsiz aktarmalar ve küçük düşürücü nitelemelerle hakarete uğramıştır. Şairin, bu yazılarda adları geçen kimi yakınları da, bu yanlışlıklar dizisinden büyük üzüntü duyduklarını belirtmişlerdir. Kimi olayların ya Bay Zekeriya Sertel'in belleğinde yanlış kaldığı, ya da bilinmez hangi amaçlarla özünden saptırılarak verildiğini ifade etmişlerdir. Yönetim Kurulumuz, yazı dizisinden sonra Bay Zekeriya Sertel'in TYS - Nâzım Hikmet Kurulu'ndaki üyelik görevine son vermiştir.»

NESİN İSTİFA ETTİ

Öte yandan, durumu öğrenen TYS Başkanı Aziz Nesin, Yönetim Kurulu'nun aldığı bu karara katılmadığını bu yüzden de Başkanlıktan ve Yönetim Kurulu üyeliğinden ayrıldığını belirtmiştir. Nesin kararın kendisinin bulunmadığı toplantıda alındığını da eklemiştir.

Nesin, ayrılma gerekçesinde şöyle demektedir:

«Yazar olarak bizim görevimiz sonuna dek özgürlüğü ve başta da yazar özgürlüğünü savunmak ve bu yolda savaşım vermektir. Durum böyleyken TYS Yönetim Kurulu'nun yazılarından ötürü Zekeriya Sertel'i Nazım Hikmet Kurulu'ndan çıkarmış olmasını yazar özgürlüğüne karşı bir davranış olarak görüyorum.

Nâzım Hikmet'in yakınlarının da üzüntüsünün Zekeriya Ser-

tel'i Nazım Hikmet Kurulu'ndan çıkarma gerekçesi olmasına katılmıyorum.

Açıkladığım nedenlerle, hem kendi özgürlüğüm hem de bu arkadaşlarımın özgürlüğü için TYS Genel Başkanlığı'ndan ve Yönetim Kurulu üyeliğinden istifa ediyorum.»

(Cumhuriyet - 17 Eylül)

NAZIM HİKMET'LE İLGİLİ YAYIMLANAN ANILAR DİZİSİNİN DOĞURDUĞU TARTIŞMALAR SÜRÜYOR

Zekeriya Sertel'in günlük bir gazetede yayınlanan Nazım Hikmet'le ilgili anı dizisi üzerine Türkiye Yazarlar Sendikası'nda başkan ile yönetim kurulu arasında bir anlaşmazlık başgöstermiş, bunun sonucunda yönetim kurulu Nâzım Hikmet Kurulu üyesi olan Zekeriya Sertel'in bu üyeliğine son vermiş, başkan Aziz Nesin de kendisinin katılmadığı yönetim kurulunun bu kararına karşı yönetim kurulu üyeliğinden ve başkanlıktan istifa etmiştir. Biz de aşağıda Aziz Nesin'in, yönetim kurulu üyelerinin ve Nazım Hikmet Kurulu üyelerinin TYS'deki olay ve anı dizisi üzerine düşüncelerini yansıtıyoruz.

Aziz NESİN

1 — Bu anıların Nazım Hikmet'in kimi yakınlarını üzdüğü belirtiliyor. Ve bu çıkarma kararının gerekçelerinden biri olarak gösteriliyor. Büyük sanatçıların yaşamları kimi yakınlarının ilgi sınırlarını aşan bir yücelik taşır. Onlar artık yalnızca yakınlarının değil, bütün halkın, kamunun ve dünyanın insanıdırlar. Yaşamlarını insanlar yüzyıllar boyunca olumlu ve olumsuz yanlarıyla öğrenmek ve böylece onların eserlerini daha iyi değerlendirmek isterler. Nazım Hikmet, böyle bir ulu kişiliğe yücelmiş şairdir. Kimi yakınlarının tekelinde değil, bütün dünyanın namuslu insanlarının sahip çıkacağı şairdir. Bu nedenle kimi yakınlarının üzüntüsünün Zekeriya Sertel'i Nazım Hikmet Kurulu'ndan çıkarma gerekçesi olmasına katılamıyorum.

2 — Yazar olarak bizim görevimiz sonuna dek özgürlüğü ve başta da yazar özgürlüğünü savunmak ve bu yolda savaşım vermektir. Durum böyleyken Türkiye Yazarlar Sendikası Yönetim Kurulu'nun yazılarından ötürü Zekeriya Sertel'i Nazım Hikmet Kurulu'ndan çıkarmış olmasını yazar özgürlüğüne kar-

şı bir davranış olarak görüyorum. Benim tanıdığım özgürlük, öylesine geniştir ki, yalanları yazmak bile bunun içerisine girer. Bu durumda yapılacak iş, yalan yazan bir yazarı cezalandırmak değil, karşı düşünce olarak doğruları yazmakla o yazarı kamu önünde cezalandırmaktır. Yönetim Kurulu Zekeriya Sertel'in yalan ya da yanlış yazdığı inancındaysa bunları düzeltmesi, yazması gerekirdi.

3 — Nazım Kurulu'ndan çıkardıkları Zekeriya Sertel, Nazım Hikmet'in en yakın arkadaşıdır. Yaşamı boyunca Nazım'ı korumuştur. 86 yaşındadır. Türkiye'deki demokratik savaşımın öncülerindendir. Kendisini Nazım Hikmet Kurulu'ndan çıkarma kararı veren Yönetim Kurulu üyelerinin çoğu Zekeriya Sertel - Demokrasi savaşımındayken sürgünlerde ve cezaevlerindeyken daha doğmamışlardı bile. Bu bakımdan kararı bir saygısızlık olarak görüyorum.

4 — Böyle bir önemli kararı Yönetim Kurulu'ndaki arkadaşlarım benim bulunacağım bir toplantıya erteleyebilmeli, hiç değilse telefonla düşüncemi almak gereğini duyabilmeliydiler. Bu dizi yazı daha süreceğine göre bugünden yarına ivedilikle karar alınması gereken bir durum yoktu.

5 — Büyük sanatçıların bütün ayrıntılarıyla yaşamı yazılırken. belgeler önemlidir. Belgelerin en başında da tanıklar ve tanıklıklar gelir. Zekeriya Sertel, Nazım'ın yaşamının en yakın tanığıdır. Bu bakımdan Yönetim Kurulu kararı büyük şairimizin yaşamını aydınlatıcı belgelerin yayınlanmasına karşı olduğu izlenimini vermiştir.

Bütün bu açıkladığım nedenlerle, kurucusu bulunduğum ve üç buçuk yıldan beri Genel Başkan'ı olarak canla başla çalıştığım Türkiye Yazarlar Sendikası Yönetim Kurulu'ndaki 8 arkadaşımla, bu karar yüzünden uyuşamadığım ve bağdaşamadığım ortaya çıkmıştır. Hem kendi özgürlüğüm hem de bu arkadaşlarımın özgürlüğü için Türkiye Yazarlar Sendikası Genel Başkanlığı'ndan ve Yönetim Kurulu üyeliğinden istifa ediyorum.

Şükran KURDAKUL (TYS 2. Başkanı) :

1 — Yönetim Kurulu'nuzun Bay Zekeriya Sertel'i TYS Nazım Hikmet Kurulu'na ataması nasıl bir haksa, bu anı yazılarında yalnız büyük şairin yalanlayabileceği ya da doğrulayabileceği savlar ve çirkin nitelemelerden ötürü bu görevden uzaklaştırma istemini kullanması o denli doğal bir haktır. 2 — Büyük şair için

«Yalan, Yalancı» türünden onur kırıcı nitelemeleri bol bol kullanma özgürlüğünü kendisine tanıyan bu yazı dizisinin yazarını Nazım ile ilgili özel bir görev olan kuruldan affetme, onun yazma özgürlüğüyle çelişen bir karar değildir. 3 — Yönetim Kurulu'muzu oluşturan arkadaşlarımız yaratma özgürlüğünün üstünlüğü ilkesine bağlılıkları bilinen kişilerdir. Arkadaşlarımız bu kararla yaratma özgürlüğüne ve anı yazarlığına değil, olsa olsa anı simsarlığına özgü ahlâka karşı çıkmışlardır.

Adnan ÖZYALÇINER (TYS Genel Sekreteri) :

Nazım Hikmet Kurulu üyeliği TYS Yönetim Kurulu'nun atama kararı ile oluşur. Zekeriya Sertel Nazım'ın yakın arkadaşı olması dolayısiyle bu kurula alınmıştır. Kurul üyeliğinden çıkarılışı yazılarında aynı arkadaşça tavrı, aynı yakınlığı göstermediği içindir.

Yönetim Kurulumuz 15 Eylül cuma günü saat 17.00'de yaptığı olağan toplantısında bu kararı almıştır. Başkan ve 1 yönetim kurulu üyemiz dışında tam sayıyla yaptığımız toplantıya 2. Başkan Şükran Kurdakul başkanlık etmiştir. Böylece gündemin birinci maddesi olan Zekeriya Sertel'in Nazım Hikmet Kurulu'ndan çıkarılması kararı Türkiye Yazarlar Sendikası Yönetim Kurulu'nda hazır bulunan sekiz üyenin oybirliğiyle alınmıştır.

Kemal ÖZER (TYS N. Hikmet Kur. Üyesi) :

TYS Yönetim Kurulu'nun Zekeriya Sertel için aldığı kararı olduğu gibi benimsiyorum. Zekeriya Sertel ,yayınlanmakta olan «Nazım Hikmet'in Son Yılları» adlı yazı dizisinde, onun kişiliğini, sanatını, ve bunlardan yola çıkarak uğrunda savaşım verdiği dünya görüşünü, en hafif deyimiyle, gözden düşürücü bir tutum içindedir. Bu tutum içindeki bir kimsenin Nazım Hikmet Kurulu'nda çalışması hem büyük ozanın anısına, hem de kurulu oluşturan tüzüğe ters düşerdi. Kanımca, Yönetim Kurulu'nun bu tersliği gideren bir karar alması, kutlanması gereken bir olaydır. Sendika Başkanlığı'ndan ve Yönetim Kurulu'ndan ayrılmış bulunan Aziz Nesin'in bu kararı, bir özgürlük sorunu olarak görmesine ise katılmıyorum. Yazma özgürlüğünü kısıtlayıcı değil, tam tersine, dayanaksız - kanıtsız savlar ileri sürmenin kılıfı haline getirilirse özgürlüğün nerelere varacağına dikkati çeken olumlu bir yan var, söz konusu kararda.

Demirtaş CEYHUN (TYS eski Gen. Sek.) :

Yönetim Kurulu'ndan ayrılmamış olsaydım ben de Zekeriya

Sertel meselesinde öteki arkadaşlarımla aynı doğrultuda oy kullanırdım. Ayrıca Zekeriya Sertel anımsadığım kadarıyla son Genel Kurulumuzda sendikamızın onur üyeliğine Genel Kurul kararıyla alınmıştı. Genel Kurul tutanaklarının gözden geçirilerek bu durumun saptanması ve Zekeriya Sertel'in sendika üyeliğinin de Yönetim Kurulu gündemine alınmasını gerekli görüyorum. Sayın Aziz Nesin'in Zekeriya Sertel'in Nazım Hikmet Kurulu'ndan çıkarılması olayını yazar özgürlüğü şeklinde değerlendirmesine, doğrusu, katılmak olanaksız. Bence bu karar bir özgürlük kısıtlaması değildir. Karara katılıyorum ve Aziz Nesin'in böyle fevri bir davranışla istifa etmesini anlayamıyorum. yersiz buluyorum.

Ruhi SU (N. Hikmet Kur. Üyesi) :

Ben TYS'de Nazım Hikmet Kurulu'nda bir üye olmak dolayısıyla günlük gazetede çıkan Nazım Hikmet'le ilgili yazıları doğru bulmuyorum. Yani Nazım Hikmet hakkında söylenen sözlerin, isnad edilen gerçeklerin doğru olduğuna inanmıyorum, doğru hatırlandığına inanmıyorum. Belki doğru tarafları var, fakat bunu da şimdi gereksiz buluyorum. Çünkü Nazım Hikmet'in sanatını belirleyici hiç bir özellik taşımamaktadır. Bence bu yayının tek özelliği politik olmasıdır. Yani politik bir yayındır bu. Bu açılardan da yanlış, zararlı buluyorum. Benim düşüncem bu.

ZEKERİYA SERTEL ELEŞTİRİLERİ YANITLADI

«TYS Yönetim Kurulu'nun karar metnini bugün gazetelerde okudum. Gördüm ki, savundukları Nazım değil, Nazım'ın yanında bulunup da ismi geçenlerden bazılarını savunmak istiyorlar O zaman şaşırdım. Nazım hakkında ileri sürdükleri gerçeğe aykırı ne varsa çıkarıp göstermeliydiler. Ben, tersine Nazım ile beraber yaşadığım, tanığı olduğum olayları olduğu gibi yazıp tarihe vermeye çalışıyorum. Şimdiye kadar bilinenlerin bazıları yanlışsa, onların da düzeltilmesine yardım ediyorum demektir. Bu benim tarihi görevimdir. Bu kararı verenler, hâlâ aşiret zihniyetinden kurtulamamış görünüyorlar. Putlara tapmak devrinde değiliz. Nazım'ı bir put yapıp, tapınılan bir tabu haline sokmak yanlış bir şeydir. Ben onu bir insan olarak tanıtmaya çalışıyorum. Böyle büyük bir şairi olduğu gibi tanıma-

mız gerekir. Ne yazık ki, biz hâlâ söz özgürlüğüne alışmamışız. Beni üzen bu oldu.»

(Cumhuriyet - 18 Eylül)

ZEKERİYA SERTEL'İN, NAZIM HİKMET'LE İLGİLİ ANILARINA GÖSTERİLEN TÜM TEPKİLERİ SAYGI İLE KARŞILAMALIYIZ

Afşar TİMUÇİN

Geri kalmış ülkelerin gerçek sanatçıları birer büyük kahramandır. Onlar istese de istemese de böyledir bu. Toplumlarından aldıklarını işleyip geliştirip toplumlarına ulaştırırken sayısız güçlüğe uğrarlar. Harcanmak, en azından yoksul kalmak acı çekmek, açlık çekmek hemen hemen yazgılarıdır. Yitirerek var olurlar, yitirerek büyürler, yitirerek etkinleşir, güçlenir, güçlendirirler. Geri kalmış ülkelerin gerçek sanatçıları —bunlar zorunlu olarak toplumcu gerçekçi sanatçılardır— birer büyük kahraman da olsalar birer insandırlar. Tam yetkin insan ya da tam yetkin toplum düşü insan zihninin boş bir ürünüdür. Evet, onlar birer insandırlar, insan oldukları için seçim yapmak durumunda ve seçimlerini kendilerine göre yapmak durumundadırlar. Her insan gibi sevinçleri, özlemleri, yanlışları, yanılgıları, düşleri, kırgınlıkları vardır. İnsanlar yaşantılarıyla gömülür, ürünleriyle yaşarlar. Anılar her durumda aldatıcıdır. İnsan ilişkileri çetrefildir çünkü. Hele iki insanın ilişkisini taş çatlasa yargılayamazsınız. Çünkü bazı sevinçler bazı acıların altında yatar. Yaşamın zorunlu diyalektiği büyük insanları da bütün insanlar gibi alacaktır.

Ölmüş, kendini savunamaz duruma gelmiş bir büyük yazarı, bir kahramanı anlatırken yapıtlarından giderek anlatmalı, yani ürünleriyle ele almalı, ürünleriyle değerlendirmeliyiz. Geneli yakalarız yapıtta. Yaşantının dile getirilmesi çabası özelin ele geçirilmesi gibi oldukça güç hatta olanakdışı bir çabayı gerektirir. En yakınını en kötü anlatır insan. Bunu baştan bilmek, ona göre yönelmek gerekir ölmüşlere. Ayrıca özelin büyük bir geçerliliği yoktur genel insan için. Ancak sanatsal özel, yani genelleştirilmiş özel tüm insanları ilgilendirebilir. Özeli magazin yazarlarının ölçüsüz yargılayıcılığına bırakmak doğru olur. Bir büyük yazarımız varsa, benim de yaptığım gibi, o yazarımızı yapıtları-

nın özelliklerine girerek değerlendirmek en doğrusu olacaktır.

Şimdi, yılların gurbetçiliğinden pek yüzeysel Nazım Hikmet notlarıyla dönmüş olan Sayın Zekeriya Sertel'in gazetelerdeki Nazım Hikmet belirlemeleri ne Nazım Hikmet'e, ne kendisine, ne bize birşey katacak nitelikte. Nazım Hikmet yıkanır mıydı, Bayan Vera Nazım Hikmet'i sömürür müydü, bunlar merak edilmesi bile ayıp şeylerdir. (Sayın Aziz Nesin de aynı ayıbı işlemişti.) Sayın Zekeriya Sertel'in Nazım Hikmet'le ilgili notlarına tepki göstermeliyiz. Bu tepki, Sayın Zekeriya Sertel'in tutumuna olduğu kadar, daha önce aynı yanlışa düşmüş olan Sayın Aziz Nesin'in tutumuna da bir tepkidir, kendiliğinden. Sayın Aziz Nesin'in tepkiye karşı tepkisinde belki az da olsa bir kendini savunma telaşı vardır. Sayın Zekeriya Sertel haklı değildi. Sayın Aziz Nesin iyice haksızdır. Bir kere, eylemin usule uygun olması değil, doğru olmasıdır önemli olan, yanı gün olur örgüt disiplinine de boşverilir, bunu kendisi bizden iyi biliyor. Ayrıca, genel başkanlık gibi çok önemli bir görevi omuzlamış bir kişi bu görevi sıradan nedenlerle bırakıp gitti miydi çok agır yargılanır. Siz bir kaptan ya da pilot düşünebiliyor musunuz ki yolun yarısında yolculardan birine kızıp «Ben bu zımbırtıyı sürmüyorum arkadaş, beğenmeyen gelsin sürsün» diyebilsin. Sayın Aziz Nesin, genel başkanlığı genel kurul toplantısına kadar götürmeli, gerekirse orada bırakmalıydı. İnsanlar baş seçtikleri kişilere sonuna kadar güvenmek isterler. Hele bu baş gerçekten Aziz Nesin gibi örgüte büyük hizmeti geçmiş biriyse.

Ben, sözümü bitirirken, yazarlarımızdan artık Nazım Hikmet anılarını —ne ölçüde yarar sağlayıcı olursa olsun— bir yana bırakmalarını, eğer Nazım Hikmet'i gerçekten seviyorlarsa, kıskançlık duymadan sevebiliyorlarsa, onu yapıtlarıyla derinden derine ele almalarını diliyorum.

(Cumhuriyet - 19 Eylül)

NAZIM HİKMET DESTANI

Mehmed KEMAL

Nazım Hikmet, sanat alanına adımını atalı beri hep gündemde olmuştur. İstese de, istemese de onu hep gündemde tutmuşlardır. Bu gündemde oluş bir yazgı mıdır, bir rastlantı mı-

dır, bir şans mıdır? Nazım Hikmet aynasına bakıldığında içinde hepsi de vardır.

Nazım Hikmet, şair bir paşanın torunu olarak dünyaya gelmiştir. Onun için tanınmış şairler ilk yazdıklarıyla ilgilenmişlerdir. Padişahın Basın Yayın Müdürü'nün oğludur. Gene basın ve sanat çevreleri ile ilgisi olmuştur. Dayısı Atatürk'ün en yakın arkadaşlarından Ali Fuat Cebesoy'dur. Ulusal Kurtuluş hareketine karışan Nazım Hikmet, bir süre sonra, kendini sosyalizmin ilk uygulaması denenen Sovyetler Birliği'nde bulmuştur.

Bütün bu fırsatlar ve rastlantılar, Nazım Hikmet'in gündemde kalması için yeterli sayılır. Nazım Hikmet, bu yüzden hep bir efsane adam olmuştur. Efsane kişiler için çok şeyler uydururlar. Nazım için de uydurulmuştur. Bunlardan biri Nazım'la Atatürk arasında geçtiği söylenen öyküdür. Nazım, Atatürk döneminde yaşamıştır. Elbette Nazım'ın ününü Atatürk de duymuştur. Onunla ilgilenmek istemiştir. Ama hiç bir zaman Nazım'la Atatürk ilişkisi uydurulduğu gibi kabaca olmamıştır. Önce uydurma olayı anlatalım. Atatürk, Dolmabahçe'de arkadaşları ile sofrada konuşurken, söz dönmüş dolaşmış, Nazım'a gelmiştir. Bunun üzerine Atatürk, hemen buyurmuş:

«Gidin, şu deli oğlanı bulun, sofraya gelsin!»

Hemen polisler yola koyulmuşlar, Nazım'ı aramaya çıkmışlar. Sonunda geceyarısı evinde bulmuşlar, uykudan uyandırmışlar. Kapıyı açan Nâzım, polislere:

«Ne var, ne oluyoruz?» diye sormuş. Polisler de:

«Hemen giyin, seni Atatürk istiyor, götüreceğiz,» demişler.

«Zorla mı?»

«Hayır.»

«Gönül rızasıyla mı?»

«Evet.»

«Öyle ise, lütfen Atatürk'e söyleyin, ben Deniz Kızı Eftelya değilim. Gecenin bu saatinde gelmek istemiyorum.»

Polisler yüz geri edip, dönüp gitmişler.

Bu Nazım üstüne uydurulmuş bir öyküdür. O dönemde ne Atatürk böyle bir şey yapar, ne de Nazım Hikmet Atatürk'e karşı böyle davranır.

Bu öyküyü işitmiş olan şair Hasan Izzettin Dinamo, Ankara hapishanesinde, kuledibinde, bir gün aynı koğuşta yatan Nazım Hikmet'e olayı sorar:

«Üstad, şu Deniz Kızı Eftelya hikâyesi ile Atatürk'ün seni çağırması olayının aslı astarı var mı?»

Nazım Hikmet, gülerek, bu soruya şu yanıtı verir:

«Halk her zaman efsaneler yaratmaktan hoşlanır. Gerçi Atatürk'le aramızda benzer bir olay geçti ama denildiği gibi değildir. Bacaklarımda siyatik ağrıları vardı. Onun çok azdığı günlerdeydi. Eş dost, siyatik için Yalova kaplıcalarını salık verdi. Çocukların rızkından keserek kalktım, oraya gittim. Banyolarda oldukça dinlendirici bir güç vardı. Birkaç banyo aldım. Bir gün banyodan çıkmış, dışarda ağaçlar altında dinleniyordum. Baktım, biraz sonra Atatürk, çevresiyle birlikte gelerek biraz ötemde bir masaya oturdu. Ben, onları görmezlikten geldim. Ne benim rahatım kaçsın, ne de onlarınki diye düşündüm. Bacaklarımı güneye uzattım, dinleniyordum. Bir yandan da kafam onlarla uğraşıyordu. Onların da benimle ilgilendiklerini biraz sonra öğrendim. Yaverlerden biri yanıma gelerek:

— Nazım Hikmet Bey, dedi. Paşa hazretleri sizi masasına çağırıyorlar.

Yerimden kımıldamaksızın adamın yüzüne baktım. Şimşek çakmışcasına şunu düşündüm. Beni Atatürk'ün masasında görenler olursa, çevremde uzun yıllar doğan devrimci efsane bir duman gibi dağılacaktı. Nazım da Atatürk'e teslim oldu diyeceklerdi. Böyle düşünerek yavere:

— Kardeşim, dedim. Paşa Hazretleri'nin masasına çağrılmak benim için büyük bir onurdur. Ne yazık ki bacaklarımdaki siyatik öyle sıkıştırmaya başladı ki, inlemeden şurdan şuraya gidecek hal komadı. Lütfen söyleyin, beni bağışlasınlar.

Yaver geri dönüp gitti. Sanırım söylediklerimi Atatürk'e iletti. Atatürk, ondan sonra orda bulunduğu sürede mavi gözleri ile durmaksızın beni süzdü. Olayın aslı budur.

Sonra İstanbul'da ben de duydum. Paşa beni masasına çağırmış da, ben de:

— Arkadaş, yanlış kapı çaldınız. Ben Deniz Kızı Eftelya değilim, siz gidin onu çağırın... demişim.

Ben aklımı peynir ekmekle mi yedim ki, Ulusal Kurtuluş Savaşımızın en büyük kahramanına böyle kaba bir söz söyliyeyim.»

Öyle sanıyorum ki, ülkemizde kitapları en çok basılan, en çok satılan, sözü en çok edilen, hakkında en çok yazı yazılan ozan Nazım Hikmet'tir. Sadece ülkemizde değil, dünyada da en çok sözü edilen Türk ozanı gene Nazım Hikmet oluyor.

Diyeceğim, Nazım Hikmet her zaman gündemde olmuştur. Sağlığında da, ölümünden sonra da... Gündemdeki kişiye saygı göstermek gerekiyor. Nazım'a karşı yapılan bir saygısızlığı, onu ülkemizde ve dünyada sevenler bağışlamıyor. Nazım, her zaman gündemde olan, saygın bir kişi olduğu için ona ait bilinenler yazılmayacak mı? Elbette yazılacak. Sırası gelince, arası soğuyunca, her şey yazılacak.

Zekeriya Sertel'in Nazım Hikmet hakkında yazdıkları çoğu çevrelerce mevsimsiz bulunmuştur. Zekeriya Sertel'in Sovyetler Birliği ve Nazım Hikmet hakkında olumsuz bazı şeyler yazmakta olduğu kulağımıza yıllar öncesinde çalınmıştı. Hatta böyle şeyler yazdığı takdirde Türkiye'ye girebileceği fısıldanmıştı. Bir gazetenin girişimi ile koltuğunda bu yazdıkları Yeşilköy'e kadar gelmiş, geri çevrilmişti. Uzun yıllar olumsuz olduğu söylenen yazıları korudu. Artık kendini özgür saymış olacak ki, olumsuz yazılarını yayınlayarak kişisel özgürlüğünün tadını çıkarıyor.

Bu yazılar içinde bir «yıkanma» öyküsü var. Mapusanede uzun yıllar yatanlar, yıkanma güçlüklerinin ağır baskısını bilirler. Ne su vardır, ne suyu ısıtacak ateş vardır. Bir mahpus birkaç ay yıkanmadan yoksun kalır. Parası olanlar kolonya ile filan temizlenebilirler. Böylece, mahkûm, öyle zaman olur ki yıkanmayı unutur. Nazım Hikmet de uzun yıllar hapis yatmıştır. Yıkanma zorlukları karşısında, yıkanma alışkanlığını yitirebilir. Yazacak hiç bir şey kalmadı da bu mu kaldı? Zekeriya Sertel bunları yazdı. Daha önce bunu, buna benzer şeyleri Aziz Nesin de yazmıştı. Yazılmasın, demiyorum ama biraz erken değil mi

Bildiğim kadarıyla Nazım Hikmet çağında bir çok kişiyi ağırlığı ile ezmiştir. Öyle ki, Nazım'ın var olduğu dönemde bir çok kişi kendini yok saymıştır. Bunlar şair olsun, yazar olsun. Nazım önünde ezilmişlerdir. Nazım'ın sağlığında Nazım'a bir şey yapamamışlardır. Ancak Nazım'ın ölümünden sonradır ki meydanı boş bulup dil uzatmaya kalkışıyorlar. Bunu yaparken bile Nazım'ı çok sevdiklerini söyliyerek yapıyorlar. Nazım'ı karalayarak, ona dil uzatarak üne kavuşulabilir. Ününü, genç kuşaklar önünde yitirmiş olanlar, böyle bir işi göze alabilirler. Ama Nazım Hikmet sevgisi, Nazım Hikmet sevgisizliğine her zaman baskın çıkmıştır.

Nazım'ın kendi bir efsane olduğu gibi, yaşamı da bir destandır. Böyle soylu bir destanın içinde, bütün büyük destanlarda,

epopelerde olduğu gibi güzellikler de, çirkinlikler de yer alabilir. Olumlu, olumsuz bir çok yanlar bulunabilir. Destanı oluşturan, destanı yapan ögeler bunlardır. Siz hangi destan gördünüz ki içinde sadece iyiler vardır ve kötüler yoktur. O zaman destan olmaz. Nazım Hikmet destanının da içinde, dışında, çevresinde iyiler, kötüler, iyilikler, kötülükler olacaktır ki, destan destan olabilsin, efsane efsane olabilsin.

(Cumhuriyet - 21 Eylül)

OZANA SAYGI

Oktay AKBAL

«Bizim avludan mı kalkacak cenazem / Nasıl indireceksiniz beni üçüncü kattan / Asansöre sığmaz tabut / Merdivenlerse daracık / Belki avluda dizboyu güneş ve güvercinler olacak / Belki kar yağacak çocuk çığlıklarıyla dolu / Belki ıslak asfaltıyla yağmur / Ve avluda çöp bidonları her zamanki gibi.»

Nisan 1963'te, ölmeden bir iki hafta önce yazmış bu dizeleri... Ekber Babayev'e okumuş, çok üzülmüş Ekber, «böyle bir şiiri yazmamış ol» gibilerden bir şeyler söylemiş. İçine doğmuş sanki yaşamın son sınırına geldiği... Altmış bir yıl! Üç yaşında paşa torunluğu. On yedisinde komünist üniversite öğrenciliği. Sonra tutuklamalar, hapisler, kaçışlar, arayışlar, özlemler, seviler, dizeler dizeler...

Babayev anlatıyor nasıl öldüğünü... Yapının önünde kocaman bir maden plaket var. «Büyük devrimci Türk ozanı şu kadar yıl burda yaşadı, burda öldü». Üçüncü katın ön pencere camında bir Karagözle Hacivat duruyor. Eliyle yerleştirmiş, çıkaran olmamış. Üç kat tırmanıyoruz. İşte bu onun kapısı, sabah kalkmış, sessizce gazeteleri almaya gidecekmiş, yığılıvermiş. Karısı duymuş uyandığını, geri dönmediğini ancak bir süre sonra anlamış. Bulamamış evin içinde, sonra kapının iç yanında görüvermiş cansız gövdesini...

Merdivenler o kadar daracık değil. Niye ona öyle gelmiş Zaten tabutunu burdan indirmişler, asansöre sokmamışlar. Herkesin oturduğu bir apartman katı işte. Dili olsa anlatsa! Bakıyoruz pencerelere, balkona. Dizeler mırıldanıyoruz. Duygulanıyoruz. Bir gün önce mezarına gittik yeniden. Durmaksızın yürüyen gölgesinin önünde durduk, onu duyduk, düşündük. Bir

çınar ağacı istiyordu mezarının başında. Var, o çınar ağacı, ama Anadolu'nun bir köy mezarlığında değil, Moskova'da...

Nazım Hikmet konusuna değinmemin nedeni Zekeriya Sertel'in «Nazım Hikmet'in Son Yılları» adlı yazı dizisi... İlgiyle okudum birkaçını. Ne var ki yanlış anlamalara, yorumlamalara uygun. Geçen gün sokakta öğrenciler kendi aralarında konuşuyorlardı: «Adam yıkanmazmış bile — Sosyalistler yıkanır mı hiç?» Böyle saçma sapan savlara yol açmak iyi mi Kim bilebilir, kimin daha çok kimin daha az yıkandığını? Hem çok mu önemli büyük bir ozanın sık ya da aralıklı banyo yapması yapmaması! Bir yazarın gerçek yaşamı bu tür gündelik olaylar mıdır? Kimse bilemez onun kişisel gizlerini, eşi, çocukları, dostları bile. En iyisi hiç değinmemektir bu denli kişisel yönlere.

Yazarlar Sendikası Yönetim Kurulu, Sertel'i Nazım Hikmet'i Anma Komitesi üyeliğinden çıkarma kararı almış. Bir tutum, bir görüş... Belki biraz acele etmişler, yazıların sona ermesini beklemek daha doğru olurdu. Başkan Aziz Nesin de bu karara katılmamış, görevini bırakmış. Böylece iş büsbütün alevlenmiş oldu. Bugünlerde kimi görsem soruyor, ne dersiniz siz bu işe diye? Ne diyeyim, bir bardak suda fırtına! Aziz Nesin bir iki yıl önce bir gazetede Sertel'inkine benzer şeyler yazmıştı. Birçok kimse hiç hoşlanmadı yazdıklarından. Ne gereği var bunları açıklamanın diye düşünenler oldu. Nesin «Büyük bir ozanı her yanıyla tanımalıyız» dedi yanıt olarak. Acaba Nazım'ı tanıtmak için yazılanlar ne denli gerçekleri yansıtıyor? Burası kuşkulu.

Büyük sanatçıları ne gereğinden çok yüceltmeli, putlaştırmalı; ne de küçültmeli, aşağılamalı... Hele ölümlerinden sonra yazılanlar, söylenenler çok daha önemlidir. Büyük sorumluluktur tarihe, geleceğe karşı «falan yazar şöyleydi böyleydi» demek... Yıkanmayı sevmezdi, yalan söylemekten hoşlanırdı, bilmem ne yapardı diye yazmak konuşmak dedikodudan öteye gitmez. Bunu yapanlara da doğrusu iyi gözle bakılmaz. Kamtlanamayacak savlar kamuoyunda tepkiler yaratır ister istemez.

Hem hiç kimse başka birini tam anlamıyla tanıdım da diyemez. Hele o tanıdığı kişi büyük bir ozansa... Sanatçının her günü, her saati değişiktir. Çeşitli kişilikler yaşar onda. Sanatçıya saygı denen şey budur. Nazım Hikmet gibi büyük bir ozandan söz eden kişiden beklenen ilk davranış, saygıdır. Nazım Hikmet'in düşmanlarının eline ucuz, üstelik de doğru olup olmadığı bilinmeyen birtakım karalama silâhları vermek değil!..

(Cumhuriyet - 22 Eylül)

«BAZEN KİŞİLER DE ÖZGÜRLÜKLERİN KULLANILMASINI ENGELLEMEK İSTERLER»

Dr. Yücel SAYMAN

Türkiye'de oldum olası, yurtsever, özgürlükten yana yazarın başında ceza yasası maddeleri, bilirkişi raporları, tutuklanmalar, hapislikler Demoklesin kılıcı gibi sallanır durur. Son yıllarda, buna bir de birtakım çevrelerin «gayrı resmi» baskısı eklendi: Bazı ülkelerin siyasi rejimlerin niteliğini tartışmayacaksın, eleştirmeyeceksin; Türkiye'deki siyasi akımların tabularına, kıyıdan köşeden dokunmayacaksın. Gönüllü sansürcüler hazırdır. Hemen bir «ambargo kararı» alınır, ilerici basında, dergilerde yazılarının yayınlanması için kulaklara fısıldanır, toplantılarda görüşlerini dile getirmen engellenir, hatta üyesi olduğun dernekten atılıverirsin.

Yazar Zekeriya Sertel, büyük şair Nazım Hikmet ile ilgili anılarını yayımlarken, TYS tarafından Nazım Hikmet Kurulu'ndan çıkarıldı. Sendikanın eski Genel Sekreteri, Serteli'n sendika onur üyeliğinden de çıkarılmasını önerdi. Yazıları yüzünden uzun yıllar ülkesine alınmayan, özgürlük mücadelesi içinde yaşlanmış bir yazarın, yine özgürlük mücadelesi içinde güçlenmiş bir sendikaya «layık görülmemesi» ne şaşırtıcı! Ya yaşlı yazar özgürlük nedir öğrenememiş, ya da sendika yöneticileri yazarın özgürlüğüne tahammülsüzler.

Sertel hakkında alınan kararın «resmi gerekçesi» anılarda Nazım Hikmet'e çirkin iddialarla hakaret edilmiş, «yalancı» denmiş olması. N. Hikmet Kurulu üyelerinden birine göre, kararda, «Dayanaksız - kanıtsız savlar ileri sürmenin kılıfı haline getirilirse özgürlüğün nerelere varacağına dikkati çeken olumlu bir yan» varmış. Başımızı ellerimizin arasına alıp düşünelim. Tüm demokrasiden yana olanların ve bu arada TYS'nin, karşısına çıktığı sıkıyönetim mahkemelerinde, DGM'lerde, bunca kişi «eylemleriyle, yazılarıyla özgürlüğün nerelere varacağını gösterdikleri» için mahkûm edilmediler mi? Bir Mümtaz Soysal, bu değerli bilim adamı, üniversitede okutulan kitabı ile «Bilim özgürlüğünün sınırları içinde kalmadığı» nedeniyle hapis yatmadı mı? Bazılarınca tüm bu mahkeme kararlarının «özgürlükleri sınırlamadığı» ileri sürülmedi mi? Eğer yazar, dayanaksız - kanıtsız savlar ileri sürüyorsa, bu yayın organlarında, gazetelerde, dergiler-

de kamuoyuna inandırıcı biçimde açıklanır. Kararı yazarın okuyucusu verir. Yazar, dayanaksız - kanıtsız savlarla ortaya çıkıyorsa, itibarını yitirir, okuyucu bulamaz. Sertel olayında gözden kaçırılmaması, saklanmaması ve üzerine gidilmesi gereken şudur: Yazar, zamansız, gereksiz, kanıtsız, hatta doğru olmayan şeyler söylemiş olsa bile, apar-topar cezalandırılması yazar özgürlüğü ile ne derece bağdaşır?

Olaya bu noktadan yaklaşınca «resmi gerekçe»nin ardında başka nedenlerin de bulunduğu TYS Yönetim Kurulu üyelerinin ve Nazım Hikmet Kurulu üyelerinin açıklamalarında göze çarpıyor. Yayının «tek özelliği politik olması»ymış, anılarda onun (Nazım Hikmet)'in kişiliğini, sanatını ve bunlardan yola çıkarak uğrunda savaşım verdiği dünya görüşünü, hafif deyimiyle, gözden düşürücü bir tutum» varmış. Eğer' bu görüş özgürlüğün sınırlarının aşıldığının kanıtı olacaksa, yazarların önünde yeni bir çığır açılıyor demektir. Siyasi iktidar bu görüşü resmileştirecek olsa, Türkiye'de, kapitalizmi savunan bir burjuva sanatçısının dünya görüşünü eleştiren, yazar çizer, bilim adamı... Hapishaneleri doldurur, taşırır. Sertel, gittiği ülkelerde gördüğü aksak yönleri, yapılan hataları, yeri geldikçe belirtiyor. Bu satırlarda sosyalizmi gözden düşürücü amacın, tutumun bulunduğunu ancak bağnaz bir okuyucu, o da sosyalizmle yazarın belirttiği ülkelerdeki rejimi özdeşleştirerek ve kendini zorlayarak görebilir. Ne var ki, anıların yayınlandığı ilk günlerde Sibirya sürgününden tek kurtulan Türk olan ve Nazım Hikmet'in hiç yanından ayrılmayan «gölge»den bahseden bölüm, kimilerinin canını sıkmış olmalı. Gönüllü sansürcüler hemen faaliyete geçmişler.

Olayda umut verici yön, TYS Genel Başkanı Aziz Nesin'in onurlu bir davranışla, kararı, yazar özgürlüğü ile bağdaştırmayarak, Yönetim Kurulundan istifa etmesi. Beklediğimiz, yazar-özgürlüğünü savunan tüm yazarların, yazar özgürlüğüne karşı olan ihraç kararını protesto etmeleri. Özgürlüğe karşı yalnız siyasi iktidarlar düşmanlık göstermezler. Bazen kişilerin de özgürlüklerin kullanılmasını engellemek istedikleri görülür. H. J. LASKİ bir eserinde şöyle der: «Özgürlük istenildiği gibi davranmak değildir, denmesine izin verilmemeli. Aksine, özgürlüğü kısıtlamayı öngören her istek bir elekten geçirilmeli. Özgürlük düşmanları hiç bir zaman özgürlüğe karşı olduklarını kabul etmez, mutlaka başka nedenler gösterirler. Ancak, ben hiç bir şe-

kilde, onların özgürlük tapınağını insanlara hapishane yapan bu ilkelerin karşısında eğilmeyeceğim.»

(Cumhuriyet - 25 Eylül)

AZİZ NESİN, TYS BAŞKANLIĞINA DÖNDÜ

TYS 2. Başkanı Şükran Kurdakul ve Genel Sekreter Adnan Özyalçıner, Genel Başkan Aziz Nesin'in istifasını geri aldığını açıklamışlardır. Aziz Nesin, Zekeriya Sertel'in gazetemizde yayınlanan, «Nazım Hikmet'in Son Yılları» başlıklı yazı dizisinden ötürü, TYS Yönetim Kurulu tarafından Nazım Hikmet Kurulu»ndan çıkarılması üzerine istifa etmişti.

Aziz Nesin'in istifasını geri almasıyla ilgili THA haberi şöyledir:

«TYS 2. Başkanı Şükran Kurdakul ve Genel Sekreteri Adnan Özyalçıner'in açıklamasında, «Yönetim Kurulu ile Genel Başkan arasındaki anlaşmazlık giderilmiş, uyum sağlanmış ve Aziz Nesin görevine devam etmeye karar vermiştir» denilmiştir. Öğrenildiğine göre, Yönetim Kurulu, Aziz Nesin'in 22 Eylül 1978 günkü toplantısında konuyu ele alarak Genel Başkanın basına yansıyan sözlü istifasını kabul etmemiş ve durumu kendisine bildirme kararı almıştır. Bu bir yazı ile Genel Başkan Aziz Nesin'e bildirilmiş ve Nesin istifasını geri almıştır.»

AZİZ NESİN, NİÇİN İSTİFA ETMİŞTİ?

TYS Başkanı Aziz Nesin, kendisinin bulunmadığı toplantıda Zekeriya Sertel'in «Nazım Hikmet Kurulu» üyeliğinden çıkarılmasını öğrenince, bunu 16 Eylül 1978 günü «yazar özgürlüğüne karşı» bulmuş ve istifasını açıklarken şöyle demişti:

«Yönetim Kurulunun çoğunluğu ile yazar özgürlüğü konusunda anlaşamadığım da ortaya çıktı. Bu nedenle, büyük üzüntüler duyarak üç yıl canla başla emek verdiğim Türkiye Yazarlar Sendikası Genel Başkanlığından ve Yönetim Kurulu üyeliğinden, kendileriyle bağdaşamayacağım ve uyuşamayacağımı anladım. Yönetim Kurulu üyelerini ve kendimi daha özgür bırakabilmek için istifa ediyorum.»

KURDAKUL'UN AÇIKLAMASI

TYS 2. Başkanı Şükran Kurdakul, «İstifa eden Aziz Nesin ile istifaya neden olan kararı alan Yönetim Kurulu arasındaki çelişki nasıl giderildi ve uyum nasıl sağlandı?» sorusuna, «Genel Başkan'ın istifasını kabul etmeyerek kendisini göreve çağırdık. Sevinçliyiz ki, Aziz Nesin de bu konuda Yönetim Kurulu çağrısını kabul ederek, çelişkilerin giderildiği ve uyum sağlandığı biçimde bir bildirimde bulunarak, isteğimizi kabul etmiştir» yanıtı vermiştir.

Kurdakul'un, bu konudaki açıklaması şöyledir:

«TYS Nazım Hikmet Kurulu'nun özel bir yönetmeliği vardır. Bu yönetmelikle kurula kimlerin üye olabileceği ve kimlerin üye niteliklerinin devam edebileceği 1 ve 4. maddelerde açıkça belirtilmiştir. Yönetim Kurulu kararı, Bay Zekeriya Sertel'in yazılarında, özellikle (yalan) ve (yalancı) deyimlerini sık sık kullanmasından ötürü, bu üyelik niteliğini yitirdiği biçimindedir. Bu yazılardaki siyasal savlarla, Yönetim Kurulu kararının hiçbir ilişkisi yoktur. Ayrıca Yönetim Kurulu kararının yazma özgürlüğü ile de ilişkisi olmadığı gibi, kendisine ve yazılarına sansür koyma amacı da yoktur. Hal böyle iken Sayın Genel Başkanımız, belki yönetmeliğin bu maddelerini gerektiği derinlikte düşünemediği için, bilinen biçimde görevden çekildiğini beyan etmştir.

Yönetm Kurulumuz ise, cuma günkü mutad toplantısında Sayın Aziz Nesin'in şimdiye kadar TYS Tüzüğü ve Nazım Hikmet Kurulu Yönetmeliği doğrultusunda başardığı sayısız görevleri gözönünde tutarak, kendisinden göreve devam etmesini istemeyi kararlaştırmıştır.

Sevinçliyiz ki Aziz Nesin, bu konuda Yönetim Kurulu çağrısını kabul ederek çelişkilerin giderildiğini ve uyum sağlandığı biçiminde bir bildirimde bulunarak, isteğimizi kabul etmiştir.»

Aziz Nesin, İstanbul'da olmadığı için istifasını geri almasından sonra kendisiyle görüşülememiştir.

(Milliyet - 26 Eylül)

KİŞİYE TAPMA HASTALARI VE NAZIM HİKMET

Attila İLHAN

Siz duymamış olabilirsiniz, şu diyeceklerimin hiç birisi sır

değil... Yıllardır yazılır, söylenir, tartışılır, aralarına yenileri eklenir, liste genişler, işin ucu nereye varırsa varsın, küçültücü ya da olumsuz bir yargılamayla sonuçlanmaz.

SANATÇI ÇELİŞKİLERİYLE BÜYÜKTÜR

Balzac adını duymayan var mı? Adının tam yazılışı Honore Balzac'tır. O aradaki 'de' Fransız adlarında soyluluğa delalet ediyor, o halde Balzac soylu bir aileden geliyor diyeceksiniz. Hayır... Uzun incelemelerden sonra Balzac'ın bu 'de'yu uydurduğu meydana çıkmıştır. Yazar soyluluğa çok meraklıydı, aristokrat bir yaşantıyı severdi, aristokrat geçinirdi, tek eksiği adındaki soylu eki, eh o da bir kulpunu bulmuş, bu eksiği kafadan eklemiş. Peki şimdi Balzac'a sahtekâr mı diyeceğiz? Ona bakarsanız, adamcağıza bu sıfatı vermek için çok davranışı var, yayımcılara yazmadığı, hiç yazmayacağı kitapların adlarını verip avans çekmek, onda, cebinde metelik yokken hava basıp aristokrat yaşamalara özenmek onda hatta, parasına ve soyluluğuna özenerek, Madam Hanska adındaki Polonyalı dulun, ufak ufak 'Jigololuğu'nu yapmak, onda... Ama ne olursa olsun, Balzac Balzac'tır, çağdaş romancılığın babası, ender yetişir büyük bir yazar. Sosyalizmin en büyüklerinin fikirleriyle kralcı olan bu büyük yazarı nasıl övdüğü herkesçe bilinir.

Canım yalnız Balzac mı? Baudelaire, malum-u alınızı esrarkeşti, daha çok da afyona düşkündü. Saçlarını yeşile boyayıp dolaştığı Paris'te anlatılır. Rimbaud ile Verlaine birbirleriyle sevişirlerdi. Oscar Weild'in bu nedenden zindana düştüğü meşhurdur. Casimir Dudevant diye bir soyluyla evli olduğu halde, George Sand'ın hem Alfred de Musset, hem de Marie Dorval adında bir kadın oyuncuyla düşüp kalktığını biliriz. Malraux, Çinhindi'nde tarihi eser kaçakçılığından hapis yatmıştır. Jean Cocteau ile artist Jean Marais'in sevdaları karikatürlere kadar geçti. Ünlü kadın romancı Colette kocası Willy'den, erkek kılığında dolaşan bir Markiz'e kaçmıştı. Edgar Allan Poe'nun, daha niceliklerinin ayyaşlığı bin kere anlatılmıştır vs vs...

Sanatçı bireysel ve toplumsal diyalektiği en büyük çatışmalara, giderek en yaratıcı sentezlere gebe olan adamdır. Onu bu diyalektik, bu diyalektiğin getireceği değişiklikler süreci içinde ele almak gerek. Ancak böyle yapılırsa, bireycilerin katı ve dondurulmuş 'kahraman' tipinden uzaklaşır, sanatçı da esnek ve

gerçekçi bir ilişkiler ağı içersinde diyalektik yerine oturtulur. İnsanı, ister büyük sanatçı, isterse büyük devlet adamı olsun, çelişiklikleriyle ele almayıp, yekpare ve bütün kusurlarından arınmış bir put halinde görenler, kökeni Ummet Derebeyi toplumunda olan dinsel bir doğmatikliğin etkisindedirler. Ancak Papa ya da Halife kusursuzdur ya da öyle gösterilir. Ancak ümmet toplumunda onların beşeri zaaflarından sözetmek günahtır. Gelişmiş, hele kendini diyalektik bir süreç içinde değerlendirmeye alışmış bir toplumda, en büyük yazarı da en büyük yöneticiyi de koşullarının diyalektiği içinde bilmek ve değerlendirmek olağan bir şey sayılmak lâzım gelir. Aksini yapmak, hem hâlâ kişiye tapma geleneğinden sıyrılamamışlığı hem de diyalektiği hiç anlamamışlığı kanıtlar.

KAFALARINDA BİR «NAZIM» YAPMIŞLAR

Bunları Zekeriya Bey'in Nazım Hikmet'le ilgili anıları dolayısıyla soldan gösterilen bazı tepkileri kınamak için yazdığımı anladınız, elbet... Hiç kimse Nazım Hikmet'i benim kadar sevmesin ve savunmasın, hiç kimse onun sanatının gücüne benim kadar inanmış olmasın, burası böyle üstelik kanıtlanmış ve Zekeriya Bey'in, bazı en beşeri zaaflarını yazması, Nazım Hikmet'i ozan ve devrimci olarak benim gözümde küçültür mü, ne münasebet, aksine önemini artırır: Böyle bir çelişkiler yumağı içinden öyle pırıl pırıl bir sanat eseri çıkarmış kişiyi büsbütün sayarım.

Fransız basınında sık sık Malraux'un mythomane (olmadık şeyleri olmuş gibi anlatmak) olduğu yazılmıştır. Şimdi Malraux küçüldü mü? Yaratmak, özellikle edebiyatta, olmayan şeyleri varmış gibi yazmak olduğuna göre, her sanatçının biraz, ne biraz epeyce, mythomane olması gerekmez mi? Sanatçıların bu niteliği az buçuk hayatlarına girmemiş midir? Zekeriya Bey, bunu söyledi diye neden Nazım'a iftira ediyor olsun? Önemli olan bakın nedir, söylenenler gerçek mi değil mi, onu bilmek... Eğer bize anlatılanlar gerçekse, ki öyle olduğunu sanıyorum, o zaman tepkimiz bizim gerçeğe katlanamadığımızı göstermiş oluyor. Demek ki çoğumuz kafamızda kendimize göre yemez içmez, her yerde hazır ve nazır bir Nazım Hikmet yapmışız, adamın gurbette yaşaması bunu sürdürmemizi kolaylaştırmış, şim-

di onunla yaşamış olanlar gerçekleri açıklayınca, öfkeleniyor, gerçeği kabulleneceğimize, anlatana sövüyoruz.

Sol gerçeği söylediği zaman sağın öfkelenmesini eleştirir, peki kendi içinde gerçeğin söylenmesine kendisi niye öfkeleniyor? Nazım, açıklananlara rağmen hâlâ çağımızın en büyük ozanıdır ama, ben size bir şey söyleyeyim mi, bu türden tepki gösterenler hayli küçüldüler.

(Dünya - 26 Eylül)

BİR DAKİKALIK «KÜFÜR DURUŞU» YAPTILAR

26 Eylül Salı günü İşçi Kültür Derneği İstanbul'da «Dilimizin usta işçisi Nazım Hikmet» konulu bir toplantı düzenledi. Amaç Nazım Hikmet'i savunma perdesi ardında İsmail Bilen'i ve sahte TKP'yi savunmaktı. Osman Saffet Arolat'ın takdimcilik yaptığı toplantıda Onat Kutlar, Ataol Behramoğlu, Şükran Kurdakul, Can Yücel, Kemal Özer, Kemal Sülker konuştular. Adnan Özyalçıner ve Asım Bezirci toplantıya mesaj gönderdiler. Dikkati çeken nokta. A. Kadir gibi bir şairimizin de belli amaçlara alet edilmiş olmasıydı.

Konuşmacılar Zekeriya Sertel'e Nazım Hikmet'le ilgili yazısına ve Zekeriya Sertel'in Nazım Hikmet Kurulu'ndan ihracını kınayanlara küfürler yağdırdılar.

Onat Kutlar bu tutumu kınayan yazarlara cevap olarak, «dedikodular düşünce yapıtı olamaz» dedi. Ataol Behramoğlu TYS üyelerine ateş püskürdü. Kemal Sülker Zekeriya Sertel'i «bunak» olarak niteledi.

TOPLU KÜFÜR AYİNİ

Gecenin en utanç verici olayı Can Yücel'in önerisiyle «Küfür Duruşu» yapılmasıydı. Can Yücel salonda bulunanları Nazım Hikmet'le ilgili yazıyı yazan ve onu savunanlara karşı bir dakika «küfür etmeye» çağırdı. Ve insanlar ayağa kalkarak içlerinden bir dakika küfür ettiler.

(Aydınlık - 30 Eylül)

NAZIM, ZEKERİYA SERTEL VE ÇETİN ALTAN

SORU: Zekeriya Sertel, biliyorsunuz Nazım Hikmet'le il-

gili anılarını yazıyor ve bir olay oldu. Bu konuda ne düşünüyorsunuz?

YANIT: Bu konuda bir kere çok şey düşünüyorum. Bir kez ben Nazım'ı hiç tanımadım şahsen. Fakat Nazım'ın salt inandığı fikirler açısından başına gelenler az sorun değildir. Onaylamadığım fikrin adamı da olsa, aynı eziyetleri çekmiş olsa, ben gene bu eziyetlere karşı çıkardım. Yani bir suçtan iki defa yargılanmış olsaydı, bir insan, ben buna karşı çıkardım. Çünkü ayıptır bu. Bu düpedüz uygarlık dışı bir iştir. Bu, Marga Carta'dan falan geriye gidiştir. Fikir suçunu ben zaten kabul etmem ama, bir suçtan iki defa yargılanamaz bir insan. Bu sorun çözümlenmeden Nazım Hikmet hakkında birşeyler yazmanın pek de bir anlamı yoktur. Yani, Nazım'ın özel yaşamındaki, kimsenin kanıtlayamayacağı ve kimsenin doğru ya da yanlış diyemeyeceği gözlemleri arka arkaya getirmek ve «Ben objektifim» demek iddiası, elbette ki bir yazarın kendisi için olabilir ama, Nazım, değeri açısından söyleyemiyorum. Uğradığı belalar açısından herhangi bir insan değil. İlk önce Nazım'ı bir Türk vatandaşı yapmak şarttır. Objektif olmadan önce bu meseleyi çözmek gerekir. Nazım'ın aleyhinde bulunarak herkes para kazandı. Onu içeriye tıkan kazandı, eline kelepçe vuran da kazandı. Ona söven de kazandı, Nazım'ın yapıtlarını yayınlayanlar da kazandı. Nazım'ı öğenler de kazandı. Şimdi Nazım'ı eleştirenler de kazanıyor. Bu da insafa sığmıyor. Çünkü Nazım, şu anda bizimle eşdeğerde değildir. Yurttaşımız değil. Eğer her konuda objektifsek, bir kere onu oraya getirelim. Hayır. Karşı çıkmıyorum, yazarlık ölçüsü açısından yapılabilir ama, ben bunu onaylamam şahsen.

SORU: Yazarlık ölçüsünden kastınız, Sertel'in anlatım biçimi değil mi?

YANIT: Evet, evet. Bir de şunu düşünüyorum: Nazım sağ olsaydı, acaba o'nu yazan hakkındaki anılarını nasıl yazacaktı? Bu da boşlukta kalıyor. Bunu bilmeyince, anıların objektif olduğunu nasıl bileyim? Alt tarafı bunu yazan bir kalem de bir fotoğrafın objektifi ya da merceği değil ki. Üstelik, Nazım'ın gerçekten aleyhinde çok haksız yere spekülasyon yaptılar. Yapılmıştır bizim toplumumuzda «Vatan haini» diye. Bunlara «Vatan haini» diyen kişilerin, bir kısmı da «Vatan haini» olarak asıldı. Ne bileyim şimdi, yahut genç kuşaklar nasıl değerlendirecek. Hangisi «Vatan haini?» Menderes, «Vatan haini» diye tutturmuştu

Nazım için. Menderes'i de «Vatan haini» diye astılar. Hangisi «Vatan haini'ydi?»

Bu «vatan haini» sözü gayet politik bir sözdür. Hele bir sanatçıya «Vatan haini» falan demek öyle kolay iş değildir. Bir raslantı olmasını gönül ister ama, Nazım'ın 14 yıllık hapsinin, Kemal Tahir'in 14 yıllık hapsinin, Aziz Nesin'in 5,5 yıllık hapsinin, Orhan Kemal'in 5,5 yıllık hapsinin, Ruhi Su'nun 5 yıllık hapsinin, Ulvi Uraz'ın 3,5 yıllık hapsinin hepsi raslantı olabilir mi? Bunlar gönül adamları. Bunlar ne siyasetçi, ne ellerinde top tüfek var. Nazım bunlardan biridir. Bizim toplumumuzda yüceltilmiş insanlardan biridir.

HER SANATÇI GİBİ NAZIM DA ÇOCUKSU OLABİLİR

SORU: Zekeriya Sertel'i tanır mısınız?

YANIT: Tanırım. Benim Zekeriya Bey'e karşı sevgim de vardır, saygım da vardır. Bilmiyorum Nazım için böyle şeyler yazacağını. Onu da inanarak yazıyordur kendisi. Yaşlı bir adamdır Zekeriya Bey. Zekeriya Bey'in başından da bir sürü dert geçmiştir. Ben Zekeriya Bey'e saldırmak için söylemiyorum bunları ama, gönül istemezdi böyle şeyler yazsın. Yani, ben şu yaşa gelmişim. Bilmem kendi yurdumun bu kadar süre dışında, ülkenin başı belaya girmiş bir ozanıyla şu kadar arkadaşlık etmişim. Ondan sonra ondan getire getire anlattım diye, getireceğim şey, objektiflik adına, her sanatçıda olan çocuksu özellikleri eski şeylermiş gibi anlatmak. Bu sanatçıyı tanımamak demektir. Ben, Zekeriya Bey'i sanatçıyı biraz daha iyi tanır sanırdım. Elbette ki Nazım sanatçı. Sanatçı olduğu için çocuksu. Çocuksu olduğu için de bütün çocuklardaki özel merak, kendine ilgi gösterilmesi isteği, onun güzellikleri onlar. Bu da bir sanatçının güzellikleri diye değerlendirilebilirdi başka bir anlatımla. Zekeriya Bey, kalemini o kadar ustaca kullanmamıştır anladığım kadarıyla. Ama ben büsbütün kötü niyetli olduğuna da inanmıyorum. Aynı ölçüde başka bir sanatçıyla arkadaşlık etseydi, onda da aynı şeyleri görecekti. Çocuksuluğu içinde Nazım yeni fikirlere hayran, yeni arabaya bakar, şık, yakışıklı olmak ister. O gün de girmez banyosuna. Bunların aksini isteyenler o zaman bunların hepsini alırlar, rap rap rapçı yaparlardı. Sanatçı rap rap rapçı değildir ki. Sanatçıyı tanımak lâzım, Na-

zım'ı anlamak için. Ben Nazım'ı hiç tanımadım ama, onu Zekeriya Bey'den daha iyi anlıyorum. Yani, Hügo'nun bilmem evdeki hizmetçinin peşinden koşması gibi. «Aman efendim ayıp etmiş koca ozan» denecek bir olay değildir Nazım'ın yaptıkları. Bunlar sanatçının şirinliğidir.

NAZIM «SOVYET'İM» DEMİŞ, BAŞKASI DA AMERİKALI OLUYOR

SORU: Nazım Hikmet'in gerek şiirlerinde, gerek Zekeriya Sertel'in anılarında Sovyetler Birliği için «Benim ikinci yurdum, özlemim» demesini nasıl karşılıyorsunuz?

YANIT: Efendim, şimdi «Ben Sovyet'im» demek, teorikman bir komünist için pek de ters düşmez. Ne olur yani «Sovyet yurttaşıyım» demişse. Adam kalkıyor «Ben Amerikan yurttaşıyım» diyor. Bir sürü insan başka tabiyetlere geçiyor. Ama onlar ünlü kişi olmadığı için kimse bilmiyor. Bunun cezası da yoktur. Fransız olmuş Türk yok mu?

MASON'UM, EVET DOĞRUDUR

SORU: Son bir soru, meslektaşımız İlhami Soysal, son kitabında sizin de mason olduğunuzu yazdı. Doğru mu bu?

YANIT: Mason olduğum doğru mu, diye bir soruysa masonum. Doğrudur, evet. Bir ülkedeki yasal dernekler arasında egemen sınıfın kontrolu açısından fark yoktur. Burjuvazinin egemen olduğu bir toplumda burjuvaziye karşı olan bir kişi bile, onun örgütlerine girmeden edemez. İşyeri, evi, çocuğunun okulu, o kontrolun altındadır. Kaldı ki, masonluk daha da özgür bir kurumdur. İttihatçılar, Namık Kemal, Yunus Kâzım Efendi masondu. Abdülhamit ittihatçılara mason oldukları için kızıyordu. «Bütün Türkiye bunların egemenliğinde olamaz» diyordu. Kendisinin tek başına egemenliği altında olsun istiyordu. Öte yandan Troçki, Allende, Mitterand masondur. Türkiye'de masonluğun ne olduğu bilinmiyor.

(Dünya - 30 Eylül)

NAZIM HİKMET TİCARETİ VE ANTİKOMÜNİZMİN PASLANMIŞ SİLAHLARI

Milliyet gazetesinin televizyon reklamlarıyla sunduğu «Nazım Hikmet'in Son Yılları» başlıklı yazı dizisi, dizinin yazarı Zekeriya Sertel'i tanıyanları bile düş kırıklığına uğrattı. Zekeriya Sertel'in antikomünist ve antisovyetik görüşlerini bilenler, onun bu yazı dizisinde bu görüşlerini bol bol yansıtacağını kestirebiliyorlardı. Fakat yılların gazetecisinin bu işi biraz daha «ustalık»la, biraz daha belli bir «düzey»de yapacağı beklenmekteydi.

«Nazım Hikmet'in Son Yılları» tam anlamıyla montaj bir yazı. Diziyi bir kaç gün izleyenler, Nazım Hikmet'in burada bir araç olarak kullanıldığını, yalan yanlış ve şişirme bir takım bilgilerin, Zekeriya Sertel'in antikomünist ve antisovyetik düşüncelerinin monte edilmesi için bir araya getirilmiş ve bazan düpedüz uydurulmuş şeyler olduğunu gördüler.

Zekeriya Sertel neden böyle yapmıştır? Antikomünist ve antisovyetik düşüncelerini Nazım Hikmet'le ilgili olmayan bir başka yazı dizisiyle de sunabilirdi. Fakat o zaman, Nazım Hikmet ticaretinin sağlayacağı yararlar söz konusu olmayacaktı. Nazım Hikmet, haklı olarak, sadece Türkiye'de değil, tüm dünyada büyük emekçi yığınların faşizme, kapitalizme ve emperyalizme karşı savaşımlarının, ulusal bağımsızlığın ve yurt sevgisinin simgesi olmuş bir şairdir. Onun kişiliğini paravan ederek tüm bu ülkülere ve bu ülkülerin en büyük ölçüde gerçekleştirildiği ülkelere sövmekten, bir taşla bir kaç kuş vurma amacı güdülmektedir. Adı bir reklam ögesi gibi kullanılarak geniş halk yığınlarının ilgisi çekilmekte, sonra antikomünist, antisovyetik propagandanın gerekleri yerine getirilmekte, böylece hem Nazım Hikmet hem inandığı ülküler karalanmakta, sonuç maddi açıdan da gerek «yazar», gerekse yayın organı için epeyce kârlı olmaktadır. Nazım Hikmet adının kullanılarak büyük şaire ve inandığı ülkülere sövülmesi, ülkemizde antikomünizmin ve antisovyetizmin çoktan paslanmış silahlarıdır. Ne yazık ki Zekeriya Sertel'in yazı dizisi de bunun ötesinde bir değer ve anlam taşımamaktadır.

Yazı dizisinde Nazım Hikmet'in gerçeğe yakın bir portresi şurda dursun, düşmanca, ya da en azından onu hiç bir zaman anlamamış bir elin acemice çizdiği bir karikatüründen

başka bir şey yoktur. Türkiye'den ayrıldıktan sonra Moskova'ya ayak bastığı ilk güne ilişkin olarak, Konstantin Simonov'un Türkçede de yayınlanmış bir yazısı vardır. Simonov'un yazısında beliren seçkin portreyle, Sertel'in aynı olaya ilişkin satırlarındaki karikatür arasındaki fark, söz konusu yazı dizisinin tümüne özgü çarpıklık, acemilik ve entellektüel düzeysizliğin de tipik bir örneğidir. Üstelik Sertel, Nazım'ı Moskova'ya her nedense trenle getirmiş. Oysa Nazım'ın Moskova'ya uçakla geldiği, havaalanında aralarında Simonov, Tihonov gibi önde gelen yazarların da bulunduğu seçkin bir sanatçılar topluluğunca karşılandığı filmlerle, yazılarla belgelenmiş bir olgudur. Bu ve bu türden «muhayyel» bilgiler, Sertel'in yazı dizisinin «belgesel» değerinin de ne olabileceğini göstermektedir.

Yazı dizisinde Nazım Hikmet'in, tüm yaşamını verdiği komünizm ülküsüne ve ikinci yurdum diye adlandırdığı Sovyetler Birliği'ne karşı söylenmiş tek bir söz ya da iması yok. Buna karşılık Sertel, Nazım Hikmet'in sözlerini ve düşüncelerini kendi keyfince yorumlayarak amaçladığı sonuçlara varmak istiyor. Nazım'ın Sovyet halkı için söylediği övücü sözleri «kendi kendini aldatmış olmak için» söylediğini sanmak için, insanın Sovyetler Birliği'ne bir komünist, hatta bir sempatizan olarak değil de, Sertel gibi turist, hatta azılı bir antikomünist olarak gitmesi gerekir.

Ölmüş bir yazarın kendisi hakkında geleceğe bıraktığı en büyük ve inandırıcı kanıt, yapıtı ve yaşarkenki eyleminin Biyograflar ve çevresinde «hasbel kader» bulunmuş kişilerin yazdıkları anı vb. türünden şeyler ise, onun yapıtının ve eyleminin yorumuna yardım edecek bir düzeyde iseler bir anlam ve değer taşırlar. Zekeriya Sertel ve gibilerin yazdıklarıysa, ülkemizin içinde bulunduğu koşullar düşünüldüğünde, emperyalizmin ve halkımızın her türden düşmanlarının ekmeğine yağ sürmekten, yazarlarına da maddi çıkar ve onursuzluk getirmekten başka bir işe yaramayacaktır.

(Sanat Emeği - Ekim)

BARIŞ DERNEĞİ BAŞKANI DİKERDEM'İN AÇIKLAMASI

Barış Derneği Genel Başkanı Mahmut Dikerdem, Zekeriya Sertel'in yazı dizisine bir açıklama göndermiştir. Açıklamanın

«Dünya barış hareketi ve Nazım Hikmet'in bu hareket içindeki yeri»yle ilgili bölümleri şöyledir:

«Barış Derneği olarak, Dünya Barış Hareketi ve Nazım Hikmet'in barış savaşımındaki yeri konusunda Bay Zekeriya Sertel'in yazı dizisindeki gerçeklere ters düşen savları yanıtlamak istiyoruz.»

Bilindiği gibi emperyalizmin dünyada soğuk savaş dönemini başlattığı yıllarda Nazım Hikmet savaşsız ve sömürüsüz bir dünya ülküsünü gerçekleştirmek yolunda mücadele verenlerin ön safında yer almış, barış savaşımına eşsiz sanat gücüyle katkıda bulunmuştur. Barış için uğraş onun yaşamıyla özdeşleşmiş, sanatının olduğu kadar çalışmalarının da çok önemli bir parçası haline gelmiştir. Nazım Hikmet'in barış davasını ölümüne dek elinde bir bayrak gibi dalgalandırdığı ve Asya, Afrika ve Latin Amerika'yı da kapsayan gezilerinde Dünya Barış Hareketinin canlılık ve etkinliğine önemli katkılarda bulunduğu bilinen bir gerçektir. Bu kişiliği iledir ki, Nazım Hikmet, Dünya Barış Konseyi'nin Başkanlık Divanı'na seçilmiş, Uluslararası Barış Ödülü'nü (şimdiki adıyla Joliot-Curie Barış Ödülü) Picasso, Neruda ve Paul Robson ile birlikte almıştır.

Bay Zekeriya Sertel, Nazım Hikmet'in barış kongrelerini salt kapitalist ülkeleri ziyaret edebilmek, Viyana çarşısında alışveriş etmek için bir vesile saydığım iddia etmektedir. Bay Sertel'e göre Nazım Hikmet, 'Barış kongrelerinde konuşmalarla ilgilenmez' bu toplantılarda 'hep beylik lâflar edildiğini' tecrübesiyle bilirmiş! Bu sözlerin açık anlamı, Nazım Hikmet'in barış hareketini kişisel heveslerini tatmin için bir araç gibi kullandığıdır. Ama, Zekeriya Sertel anıların başka bir bölümünde şunları da yazmaktadır:

'Nazım, barış için çalışmalara katılmaya bayılırdı. Harpten nefret ederdi. İnsanların insan gibi yaşamalarını, mutlu olmalarını isterdi. Hele gençlerin daha yaşamadan ölüme sürüklenmelerine gönlü razı değildi. Dünya barışı için çalışan Dünya Barış Konseyi'ne bunun için girmişti. Bu örgüt içinde elinden geldiği kadar barış için yararlı olmaya çalışırdı. Her toplantıda yeni bir teklifle ortaya çıkmak isterdi.'

Yazarın bir başka iddiasına göre Nazım'ın barış şiirleri bestelenip türkü haline getirilmek üzere Paul Robson'a gönderilmiş fakat ondan hiçbir cevap alınamamıştır. Oysa Robson, Nazım Hikmet'in kendisine gönderdiği 'Kız Çocuğu' adlı barış şiirinin

İngilizce çevirisini bestelemiş, bu türkü 1955 Helsinki Barışseverler Dünya Kurultayı'nda delegelerin bir ağızdan söyledikleri bir türkü olmuştur. 'Anılar'da Nazım'ın eseri ile ilgilenilmediği iddia edilen Paul Robson ABD'de, Nazım'ın serbest bırakılması için Amerikan halkına yayınladığı bildiride, 'Biz Amerika'da elimizden geleni yapmalıyız ve Türk hükümetine Nazım Hikmet'i serbest bıraktırmalıyız. Amerikan halkının tüm ilerici güçleri, büyük şairi kurtarmak için birleşmelidir. Amerikan halkının kültürünü, hakikaten seven yazarlarımız, ressamlarımız, aydınlarımız protesto sesini yükseltmelidir. Bu sesi susturmak isteyenlerin duyacakları gibi, Nazım da sesimizi duyacaktır. Hemen harekete geçersek, büyük ulusal ozanı Türkiye emekçileri, Amerika ve bütün dünya için kurtarabiliriz' diye sesleniyordu. Nazım hapisanede açlık grevi yaparken, 1957 yılında Varşova'da toplanan Dünya Barış kurucularının Büyük Kurultayı'ndaki açış konuşmasında Polonya Barış Komitesi Başkanı Jozef Sirankevits de Nazım'ın 'Kız Çocuğu' şiirinin tamamını kürsüden okumuştur.»

(Milliyet - 7 Ekim)

AZİZ NESİN: «TYS'NİN BÜTÜNLÜĞÜ BOZULMASIN DİYE İSTİFAMI GERİ ALDIM»

Aziz Nesin, «TYS Başkanlığı'ndan istifa edip sonra istifasını geri alma nedenini» açıklamıştır.

Bilindiği gibi, TYS Yönetim Kurulu, «Nazım Hikmet'in Son Yılları» adlı yazı dizisinden ötürü, Zekeriya Sertel'i «Nazım Hikmet Kurulu» üyeliğinden çıkarmıştı. Aziz Nesin, kendisinin bulunmadığı toplantıda alınan bu kararı onaylamamış, «yazar özgürlüğüne aykırı bulduğu gerekçesiyle» istifa etmişti. Daha sonra TYS İkinci Başkanı Şükran Kurdakul ile Genel Sekreter Adnan Özyalçıner ortak açıklama yaparak, «Başkan ile Yönetim Kurulu arasında uyum sağlandığını ve Aziz Nesin'in istifasını geri aldığını» açıklamışlardı.

Aziz Nesin ise istifasını neden geri aldığını şöyle açıklamıştır:

«Türkiye Yazarlar Sendikası Başkanlığı'ndan istifamın nedenlerini açıkladığım halde, istifamı geri alışımın nedenlerini

açıklamamış olmam, kimilerinin yanlış yorumlarına neden olmuştur. Bu yüzden istifamı geri alışımın nedenlerini açıklıyorum :

1 — Günümüzde yurdumuzdaki örgütler genellikle sürekli olarak parçalanma, bölünme, dağılma, kopma ve ayrılışma içindedirler. Hiç kuşkusuz TYS üyeleri arasında da değişik görüşte ve değişik siyasal anlayışta yazarlar vardır. Böyle olması da doğaldır. Bugüne dek bu değişik görüşler arasında dengeyi sağlayarak, TYS'nin yönetimini tek siyasal anlayışın egemenliğine bırakmadık. Böylece TYS, kuruluşundan bu yana bölünmeyen bir örgüt olarak kaldı. Böyle sürmesi de dileğimizdir.

TYS Başkanlığı'ndan ve Yönetim Kurulu üyeliğinden ayrılmamın, bugüne dek büyük çabalarla korumayı başardığımız örgüt bütünlüğümüzü bozacağını, kimi üye arkadaşlarımızın başvurularından, uyarılarından anladım.

Toplumcu bilince vardığım gençlik günlerimden beri benim için örgütün varlık ve bütünlüğü, bireysel kaygılarımdan önde gelir. Sendikamızın bütünlüğünün bozulmaması, sağlıklı yürümesi için istifamı geri almak gereğini duydum.

İSTİFAMI GERİ ALIŞIM ÖDÜNDÜR

2 — Açıkça söylemeliyim ki, istifamı geri alışım, benim için bireysel açıdan bir özveri, hatta özveriden de öte bir ödün olmuştur. Bunun ödün olduğunu, Yönetim Kurulu'ndaki arkadaşlarım da kabul etmişlerdir. Onlarla aramızdaki uyum, görüşlerimize bağlı kalarak sağlanmıştır. Bu konunun daha çok deşelenmesinin, sendikamızın sağlıklılığına zarar vereceği kanısındayım. Oysa TYS, kapsamlı çalışmaları ile Türkiye'de demokratik baskı gruplarından önemli biri düzeyine yükselmiştir. Böyle önemli bir örgütün gücünü yitirmemesi için, bu konudaki sorunların merkezi demokrasi yöntemine uygun olarak örgütün organları içinde tartışılması en büyük dileğimdir.

3 — Sendikamızın kurultayına altı aylık bir zaman kalmıştır. Beni Yönetim Kurulu'na seçen Genel Kurulumuzun toplantısına dek Başkanlığı sürdürmeyi uygun bulduğumdan istifamı geri aldım.

4 — Sendikamızın başlatılmış ve yürütülmesi gerekli birçok işleri, ayrıca dış ilişkilerimiz ve uluslararası ilişkilerimiz vardır. Örneğin İstanbul'da yapılacak Balkan Yazarlar Toplantısı,

Avrupa Yazarlar Örgütü'nün yine İstanbul'da yapılacak toplantısı bunlar arasındadır. Nitekim şimdi Moskova'ya gidiyorum. Daha sonra da, daimi büro üyesi bulunduğum Asya - Afrika Yazarlar Birliği toplantısı için Taşkent'e gideceğim. Bütün bu görevleri yerine getirmeden işleri yüzüstü bırakmayı doğru bulmadığım için istifamı geri aldım.

DUYGUSAL NEDEN

5 — Bütün bu ulusal nedenlerden başka, bir de duygusal neden var. TYS Yönetim Kurulu İkinci Başkanı Şükran Kurdakul'la, hem Yönetim Kurulu üyesi hem de Nazım Hikmet Kurulu Sekreteri olan Kemal Sülker evime dek gelerek, istifamı geri alınam için Yönetim Kurulu'nun çok incelikli dileğini bildiren yazıyı getirdiler ve kendileri de bu dileği tekrarladılar. Bu, öylesine incelikli ve duyarlılıklı bir davranıştı ki, bunun karşısında, istifada direnmek, yapamayacağım bir şeydi. Kendilerine teşekkür ederim.

İşte bütün bu ussal ve duygusal nedenlerle istifamı geri aldım. TYS'nin bir demokratik baskı grubu olduğuna inananların ve bu örgütün bütünlüğünü sağlamak ve sağlıklı yürümesini isteyenlerin, bu konuda örgüt dışı tartışmalara girmemeleri içten dileğimdir.

İstifamı geri alışımdan sonra, benim başkanlığımda, sendikamızın Yönetim Kurulu ile Nazım Hikmet Kurulu'nun ortaklaşa toplantısında, Zekeriya Sertel'in dizi yazılarında bulunduğu söylenilen gerçeklere aykırı bölümlerin yazı ile doğrulanmasına ve bunların yayınlanmasına karar verildi. Daha en başta yapmamız gerekeni, uzun tartışmalarımızdan sonra doğruyu bularak, en sonunda yapmış olduk.

Bu açıklamama yer verdiğiniz için teşekkür ederim.»

(Milliyet - 7 Ekim)
(Cumhuriyet - 8 Ekim)

TOPTAN YANIT

Nazım Hikmet üstüne yayınladığım anılar, beklediğimden artık ilgi gördü. Bu geniş ilgi Nazım Hikmet'in geniş halk yığınlarınca ne kadar sevildiğini gösterdiği için beni de sevindirdi. Bu

yazılardan tedirgin olanlar da oldu. Bu bakımdan hayli tepki ile karşılandı.

Bu çeşitli tepkilere gereken yanıtı vermeden önce kimi noktaları belirtmek isterim.

Nazım Hikmet yalnız Türkiye'nin değil, çağımızın en büyük şairidir. Her büyük adam gibi, o da halkın adamıdır. Halka mal olmuş büyüklerin artık özel hayatı yoktur. Halk onun her yanını olduğu gibi bilmek, öğrenmek ister ve bu onun hakkıdır da. Kaldı ki Nazım Hikmet'in halktan gizlenecek bir yanı da yoktur.

Büyük adamlar da insandırlar. Onların da kusurları ve zaafları olabilir. Ama bu kusurlar onları küçültmez. Büyük bildiğimiz kişilerin zaafları onları hiçbir zaman küçültmemiştir. Buna pek çok örnekler verilebilir. Örneğin, ünlü Fransız romancısı Balzac bir orta halli aile çocuğu olduğu halde adına bir soylu biçim vererek bir soylu gibi görünmeye çalışmıştır. Oburluğu ve pisliği ile tanınır. Ama bunlar Balzac'ın büyük bir adam olmasını engelleyememiştir. Ünlü İngiliz yazarı Oscar Wilde'i ahlâksız olarak tanırız. Bu yüzden hapse düşmüş. Bir ara eserleri okullara sokulmamıştır. Ama gene de Oscar Wilde büyük bir romancı olarak gereken ünü ve yeri almıştır. Yahya Kemal obur bir adamdı, yerken çevresindekileri tiksindirirdi. Fazla olarak korkaktı ve hayatının son yıllarını devletin yardımı ile lüks sayılan bir otelde geçirdi. Ama Yahya Kemal, Türk edebiyatındaki yerini korudu. Bir de dünyanın sayılı kompozitörü Çaykovski'yi düşünün. Onun zaafı bile Çaykovski'nin büyüklüğüne gölge konduramamıştır. Bu örnekleri böylece uzatıp durabiliriz. Büyük adamlar yapıtları ile yargılanırlar. Hayatlarındaki özelliklerle değil, onlar yaratıcılıkları ile, yarattıkları o mevkie yükselirler.

YA YANLIŞ YAPTILAR YA DA AYIP ETTİLER

Büyükleri putlaştırmak geri milletlerin işidir: Her toplum belirli bir dönemde kahramanlar yaratmak gereksinimini duyar, sonra bu kahramanı putlaştırır ve ona tapar. Tevfik Fikret'in dediği gibi putunu kendi yapar, kendi tapar. Putlara tapmak ilkel toplumların, aşiret döneminin işidir. Putlara ve putlaştırmaya ilk karşı gelen Peygamber Muhammed olmuş ve zamanındaki put-

ları kırdırmış, puta tapmayı da yasak etmiştir. Nazım Hikmet de edebiyat âleminde o zaman yaratılmış olan putlara karşı gelmiş ve onları yıkmak için savaşmıştır.

Bu gerçekleri gözönünde bulundurarak anılarımın yarattığı tepkileri inceleyebiliriz:

İlk tepki Türkiye Yazarlar Sendikası Yönetim Kurulu'ndan geldi. Bu kuruldaki arkadaşlar, yayın başlar başlamaz beni Nazım Hikmet Kurulu'ndan çıkarmak sureti ile bu yazıları protesto etmekle gülünç bir duruma düştüler. Yazıların çıkmasını beklemeden acele karar verdiler. Nedenleri de şu: Ben daha ilk anılarımda Nazım'ın yalan söylediğini yazmışım. Böylece Nazım'ı küçük düşürmeğe çalışmışım. Gerçeğe aykırı şeyler yazarak Nazım'a hakaret etmişim. Bir kez Nazım benim en yakın dostum, en çok sevdiğim, saydığım arkadaşımdı. Yer yüzünde Nazım'a hakaret etmeyi düşünden bile geçirmeyecek biri varsa o da benim. Bu arkadaşlar Nazım Hikmet'i yakından tanımıyorlar. Hatta Nazım'ı yeterince okumamışlar. Okumuş olsalardı, Nazım'ın «Otobiografi» başlığını taşıyan şiirinde gerekince, hatta durup dururken yalan söylediğini itiraf eder. Ben onun yalanlarını fantezi olarak görüyor ve kimseye zararı dokunmayan masum yalanlar olduğunu söylüyorum. Bu gerçeğin bilinmesi Nazım'ı küçültmez, sadece insan yanını belirtir. Kaldı ki bu gerçeği Yazarlar Sendikası Başkanı Aziz Nesin benden önce daha kesin çizgilerle belirtmişti. Bu kez bu denli duygusallık gösteren arkadaşlar, neden o vakit hiçbir tepki göstermemiş, hatta Aziz Nesin'in sendikadan istifasını geri almasında direnmişlerdir. Bu birbirini tutmayan davranışlarını anlamak güçtür.

Eğer hedefleri putlaştırdıkları Nazım'ı korumaksa yanlış bir iş yapmışlardır. Çünkü Nazım putlaşmaya karşı idi ve gençliğinde bunun savaşımını yapmıştı. Yok, Nazım'ı perde olarak kullanıp onun yanındaki gölge adamı korumak istemişlerse, o vakit söylenecek tek söz şudur: **Ayıp ettiler.**

NE ZAMAN BU ANILARI YAYINLAYACAKTIM

Bunun dışında okuyucular arasındaki tepkilerin bir bölümü düzeysel eleştiriler, bir bölümü de iyi, lehte olanlardır.

Eleştiricilerin çoğu hoşgörüden yoksun dar görüşe dayanıyor. Bu anıları yayınlamakla Nazım'a saygısızlık gösterdiğim,

veya iddialarımı belgelere dayandırmayıp ulu orta yazdığım, veyahut bu açıklamanın zamansız olduğu söyleniyor. Bu ve bunlara benzer savlar daha çok Nazım Hikmet'i tanımayan kişilerce yapılıyor. Nazım'ı yitireli 15 yıl oldu. O halde bu anıları yayınlamanın zamanı ne vakit gelecek? Ben tarihi belge yayınladığımı savunmuyorum. Sadece yarın Nazım'ın yaşamı ve sanatı üstüne araştırma ve inceleme yapacaklara yardımcı olacak bazı malzeme vermek, Nazım'ın insan ve şair olarak şimdiye dek bilinmeyen yanlarını vermek istedim. Bu yazılarda kötü niyet aramak, bir büyük adamın yaşantısını olduğu gibi vermeye çalışmanın bir günah olduğunu sanmak ancak dar görüşlülerin yapacağı bir şeydir.

ATTİLA İLHAN DİYOR Kİ:

Beni sevindiren şey, çoğunluğun bu yazıları sevgi ile, derin bir ilgi ile karşıladığını görmek oldu. Şimdiye dek aldığım mektuplarla, telefonlarla okuyucularımın hep beni tebrik ettiklerini gördüm. Dost, tanıdık veya ilk rastladığım kişiler hep bu anıları yayınlamakla iyi bir iş yaptığımı söyleyerek beni kutladılar. Gazetelerde yazar arkadaşların çoğu anıları olumlu karşıladılar. Bir gazetenin aydınlar arasında yaptığı bir ankete cevap veren şair ve yazarlar hep beni savundular. Bunların içinde özellikle Attila İlhan iki yazı yazarak beni benden daha iyi savundu. Bütün eleştirilere en iyi yanıt olacak olan bu yazılardan bazı parçalar aktarmakta yarar görüyorum. Attila İlhan diyor ki:

«Sanatçı bireysel ve toplumsal diyalektiği en büyük çatışmalara, giderek en yaratıcı sentezlere gebe olan adamdır. Onu bu diyalektik, bu diyalektiğin getireceği değişiklikler süreci içinde ele almak gerek. Ancak böyle yapılırsa bireycilerin katı ve dondurulmuş 'kahraman' tipinden uzaklaşılır, sanatçı da esnek ve gerçekçi bir ilişkiler ağı içersinde diyalektik yerine oturtulur. İnsanı, ister büyük sanatçı, isterse büyük devlet adamı olsun, çelişkileriyle ele almayıp, yekpare ve bütün kusurlarından arınmış bir put halinde görenler, kökeni ümmet-derebeyi toplumunda olan dinsel bir dogmatikliğin etkisindedirler. Ancak papa ya da halife kusursuzdur ya da öyle gösterilir. Ancak ümmet toplumunda onların beşeri zaaflarından sözetmek günahtır. Ge-

lişmiş, hele kendini diyalektik bir süreç içinde değerlendirmeye alışmış bir toplumda, en büyük yazarı da en büyük yöneticiyi de koşullarının diyalektiği içinde bilmek ve değerlendirmek olağan bir şey sayılmak lâzım gelir. Aksini yapmak, hem hâlâ kişiye tapma geleneğinden sıyrılamamışlığı hem de diyalektiği hiç anlamamışlığı kanıtlar.

Bunları Zekeriya Bey'in Nazım Hikmet'le ilgili anıları dolayısiyle soldan gösterilen bazı tepkileri kınamak için yazdığımı anladınız, elbet... Hiç kimse Nazım Hikmet'i benim kadar sevmesin ve savunmasın, hiç kimse onun sanatının gücüne benim kadar inanmış olmasın, burası böyle üstelik kanıtlanmış ve Zekeriya Bey'in, bazı beşeri zaaflarını yazması, Nazım Hikmet'i ozan ve devrimci olarak benim gözümde küçültür mü, ne münasebet, aksine önemini artırır: Böyle bir çelişkiler yumağı içinden öyle pırıl pırıl bir sanat eseri çıkarmış kişiyi büsbütün sayarım.

Eğer bize anlatılanlar gerçekse, ki öyle olduğunu sanıyorum, o zaman tepkimiz bizim gerçeğe katlanamadığımızı göstermiş oluyor. Demek ki, çoğumuz kafamızda kendimize göre yemez içmez, her yerde hazır ve nazır bir Nazım yapmışız, adamın gurbette yaşaması bunu sürdürmemizi kolaylaştırmış, şimdi onunla yaşamış olanlar gerçekleri açıklayınca, öfkeleniyor, gerçeği kabulleneceğimize, anlatana sövüyoruz.

Sol gerçeği söylediği zaman sağın öfkelenmesini eleştirir, peki kendi içinde gerçeğin söylenmesine kendisi niye öfkeleniyor? Nazım, açıklananlara rağmen, hâlâ çağımızın en büyük ozanıdır ama, ben size bir şey söyleyeyim mi, bu türden tepki gösterenler hayli küçüldüler.»

BİZ SOSYALİZMİ ELEŞTİRMİYORUZ, UYGULAMAYI ELEŞTİRİYORUZ

Bir de sol çevrelerden bazı kişiler, anılarda Sovyetlere karşı bir hava sezdiler ve tedirgin oldular. Bunlar iki şeyi birbirinden ayırdetmeden sonuca vardıkları için yanılıyorlar. Sovyetlere karşı sayılan olaylar sosyalizme, sosyalist rejim ve sisteme karşı değil, bu sistemin uygulanmasında görülen sakatlıklara karşıdır. Yani biz sosyalizmi eleştirmiyoruz. Bizi şaşırtan şey sosyalizmin uygulanmasında işlenen hatalardır. Bu aksaklıklar

Sovyetler'de de eleştirilir. Bir kolhozun kötü yönetildiğini onlar da acı acı eleştirirler. Bizler, oralara gittiğimiz zaman hayalimizde büyüttüğümüz sosyalist cennetine gitmekte olduğumuzu sanmıştık. Sonra içinde yaşayıp da gerçeklere, uygulamada işlenen yanlışlara tanık oldukça hayal kırıklığına uğradık. Örneğin Stalin döneminde işlenen cinayetlerin, zulüm ve baskıların korkunç kalıntılarını görüp öğrendikçe, şaşırdık. Gene örneğin anayasada, her cumhuriyette yerli dilin resmi dil olarak kullanılacağı yazılı olduğu halde uygulamada yerli dil yerine Rusça kullanmak zorunda kalındığına tanık olunca, elbette hoşlanmadık. Bizim üstünde durduğumuz, uygulamadaki bu eksiklerdi. Bizleri üzen ve rahatsız eden bu idi. Yoksa kusuru sosyalist rejimin kendisinde bulmuyor ve sosyalizmi eleştirmiyorduk. Kaldı ki bu olaylar artık bütün dünyaca bilinen şeylerdir. Artık bu gerçeklerin gizli yanı kalmamıştır. Bunu yalnız bizde doğmatik ve sekter kimi kişiler görmek istememekte ve bunlara dokunulmasını günah saymaktadır.

Gene Attila İlhan bu vesile ile ikinci yazısında diyor ki:

«Nazım Hikmet, Zekeriya Sertel, Sovyetler Birliği'nde de, öteki Doğu Bloku ülkelerinde de yıllarca yaşadılar. Bunlar sıradan aydınlar değillerdi. Hele çocuk hiç. Sosyalizm adına başlarına gelmedik belâ kalmamıştı, gene de sosyalizmi ve sosyalizmin kalesi saydıkları Sovyetler Birliği'ni savunmuşlardır. Eğer bu adamlar, yaşanmış deneyimlerine dayanarak bazı eleştiriler getiriyor, bazı gözlemleri yazıyorsa bunların karşısında ilk takınılacak tavır saygı ve temkin olmalıdır. Zira eleştiri ya da gözlem, resmi çevrelerden çağrılarla bu ülkelerde üç - beş günlük turistik turların ardından gelmiyor, uğruna bir ömür vermiş özlemlerin ve yaşanmış katı gerçeklerin ardından geliyor.»

Buna ekleyecek sözüm şu: «Gerçekleri görmeye çalışalım.»

(Milliyet - 8 Ekim)

SON YANIT

Zekeriya SERTEL

TYS Nazım Hikmet Kurulu'nun yukarda okuduğunuz açıklaması gerçeği meydana çıkarmak için içtenlikle yazılmış bir eleştiri olsaydı, ona sevinerek yanıt vermek isterdim. Ama TYS, daha anılar çıkmaya başlar başlamaz saldırıya geçti, sonra attığı yanlış adımı düzelteyim derken daha büyük bir yanlışlığa

düştü. Anılar çıkmadan yanlış arayıp bulmak amacı ile bir komisyon kurdu. Böylece kötü niyetini ortaya koydu.

Yayınlanmamış bir yazıda illâ yanlış aramaya çalışmak en azından gülünç ve ayıp bir şeydir. Zaten yukarıdaki eleştiriyi okuduktan sonra bulduklarını iddia ettikleri yanlışların incir çekirdeği doldurmayan şeyler olduğunu göreceksiniz. Nazım Hikmet İstanbul'da benimle son görüşmeden bir gün sonra mı, yoksa üç gün sonra mı ülkeden ayrılmış? Bükreş'ten Moskova'ya trenle mi, yoksa uçakla mı gitmiş? Moskova'ya güler yüzle mi, yoksa heyecanlı mı çıkmış? Falan filân... Hep bunlara benzer küçük ve önemsiz şeyler üzerinde durarak gülünç duruma düşüyorlar. Onun için bunlara yanıt verip işi gereksiz bir polemiğe dökmek istemiyorum.

Yalnız bu arkadaşlara bu vesile ile şunu yansıtmak istiyorum:

Ben Nazım'ı 1928'den beri tanıyorum. 40 yıl içerde ve dışarda birlikte yaşadık. Özellikle ülkeyi bırakıp gurbete geçtikten sonra onun yaşamını benim kadar yakından bilen kiişlerin sayısı 5 - 10'u geçmez. Ben ona ait anılarımı şundan bundan işittiğim, kulaktan kapma öykülere dayanarak yazmadım. Yazdığım ve anlattığım olayları ya birlikte yaşadım, yahut doğrudan ondan dinledim. TYS'deki arkadaşlar Nazım Hikmet'i bütün yaşamları boyunca bir kez ya görmüş, ya da görmemişlerdir. Nazım hakkındaki bilgileri şundan bundan işittiklerine, gazete, dergi ve kitaplarda okuduklarına dayanır. Hangimizin doğruyu söylediğini okuyucunun ve tarih yazarlarının takdirine bırakıyorum.

İşte olkadardır ol hikâyet, bakisi dürüğu binihayet.

(Milliyet - 25 Ekim)

TOPUN AĞZINDAKİ ADAM

Haldun TANER

Nazım Hikmet konusunda konuşmak için fırtınanın dinmesini, toz dumanın yatışmasını bekledim.

Geçtiğimiz haftaların baş konusu, hep bildiğiniz gibi, M. Zekeriya Sertel'in anıları idi. Sosyeteden sanat çevrelerine, öğrenci yurtlarından kumar klüplerine, fakültelerden gazete idarehanelerine kadar hemen her yerde herkesln birbirine sorduğu soru aynı idl:

— Ne diyorsun Zekeriya Sertel'in anılarına?

Ve aydın, yarı - aydın, kapitalist, küçük burjuva, işçi, sanatçı, bürokrat, bilim adamı herkes de ille bir şey söylemiş olmak için ayaküstü ahkâm kesiyordu:

— Çok ilginç, diyordu kimi.

— Doğru bile olsa şu ara sırası mı idi, diyordu başkası.

— Kırk yıllık arkadaşı mı daha iyi tanıyacak onu, yoksa ikinci elden tanıyan gençler mi?

— Aziz Nesin'in istifasını beğendim de, geri almasına aklım ermedi diyordu, bir büsbütün başkası.

— İşin aslı büsbütün başka, diyordu çok bilmiş bazıları.

— Sendika bağnaz hareket etti, diyordu bir grup.

— Nazım Hikmet, prestijinden çok yitirdi bu kasıtlı yazılarla, diye suçluyordu .bir başka grup.

Hasılı, diyordu oğlu diyordu.

Futbolcu Cemil'in sakatlığı, Süleyman Bey'in son ayak oyunlarından başka konu konuşmayan bir ortamda bu yazı dizisinin bunca ilgi uyandırması ve bir şairin, geçici de olsa, bir güncellik kazanabilmesi belki bir kazanç bile sayılabilirdi.

Yalnız şiirseverlerin bildikleri Nazım Hikmet'in bazı az bilinen şiirlerini bir milyonluk bir okuyucu kitlesine yayması da caba. Lehte aleyhte konuşanların hemen hepsinin birleştiği bir nokta vardı:

— Ama adamın şiirleri çok güzelmiş.

Bunu bugüne kadar hiç bir Nazım Hikmet şiiri okumamış işadamları bile söylüyordu. Bildiklerinden, anladıklarından mı? Ola da bilir. Niye olmasın? Ama, galiba daha çok, herkesten başka bir yargıda bulunup eklerini belli etmekten korktuklarından bir; bir de biraz sonra batıracakları birini sûretâ haktan görünerek önce göklere çıkarmanın kurnaz bir taktik olmasından iki. Birisi için söylenen:

— Evet, kabul, iyi şairdir; hatta çok büyük şairdir, kalıbı ile başlayan tümceler çoğu zaman (Ama) ile başlayan ikinci yerici bir tümceye gebedirler. Konuşan oyunu asıl orada belli eder. Bu (Ama)'lı tümcelerde bazıları, oybirliği ile beğeni kazanan şaire, vatan hainliğinden düşman ajanlığına kadar çeşitli karalar bile çalıyorlardı.

Üne ulaşmış her insanın yazgısından Nazım Hikmet neden beri olsun? Üne ulaşmış insan, projektörün aydınlattığı insandır. Meziyetleri de, kusurları da büyür. Göze batar. Düş-

manı, çekemeyeni çok olur. Eleştirilir. Hatta kara çalınır. Üne ulaşan insan, topun ağzında demektir. Daha baştan ünün kefareti olarak bunu kabullenmeyi göze almış olması gerekir. Köşesinde sessiz sedasız oturan bir bilge bu fırtınalardan uzak kalabilir. Ama gösterişli işler yapan, eylemlere giren, yazıları, şiirleri dudaklarda bayraklaşan sivrilmiş ünleri, insanlar ille bir yerden vurmanın yolunu ararlar. İnsanoğlu da kusursuz olamayacağına göre, birçok gedikler bulurlar. Hele sanatçı takımında! Sanatçı nedir? Tüm düşünsel ve duygusal melekeleri denge halinde, normal ve ölçülü bir adam mı? Ne gezer. Tam tersine, sanatçı bazı aşırı gelişen melekeleri ile sanatçı olur. Bu gelişen melekeler ise ister istemez ondaki bazı başka melekelerin zararına gelişir. Picasso'nun ne bencil bir adam olduğunu karısı anılarında sergilemedi mi? «Seramik fırınında yakacak bulamadığı için Ondördüncü Louis üslûbu eşyalarını yakan bir seramikçinin hikâyesini çok severdi kocam» diyor. Ve hemen ekliyor: «Ben eminim ki, Picasso kendi fırınında yakacak bitse, eseri uğruna, değil Ondördüncü Louis üslûbu möblelerini, beni ve çocuklarını bile yakabilirdi.» Tevekkeli, Faulkner, «Yaratıcı sanatçı aslında normal bir yaratık değil, bir canavardır» buyurmamış. Sanat devlerine uzaktan bakmak gerek. Yanlarına yaklaşınca nice cücelikleri ortaya çıkabilir. Bir genç kız, o onurlu, kerli felli, burnumdan kıl aldırmayan Henri de Monterland'ın cimriliğini ortaya döküp rezil etmedi mi? Alman ekspressionist tiyatrosunun babası Georg Kaiser, eserini rahat yazabilmesi için boş evini kendine açan bir dostunun biblolarını satıp karnını doyurmadı mı? Sonra da mahkemede, «O anda yalnız piyesimi bitirmek saplantısı içinde idim. Beni bundan alıkoyacak her engeli düşünmeden aşmak zorunda idim. Bibloları satıp sandviç aldım. Param olunca onları geri almak kolaydı. Ama o anda durmak zordu» demedi mi? Paul Verlaine'le Arthur Rimbeau'nun eşcinsel ilişkileri, Baudelaire'in esrarkeşliği, ünlü birer şair olmasalar ayyuka çıkacak mıydı? Bütün bunların yanında Nazım Hikmet için söylenebilecek olan ufak tefek kusurlar bunların yanında devede kulak kalır. Bundan çok önce dostum rahmetli Vâlâ Nurettin, «Bu Dünyadan Nazım Geçti» adlı eserinde bir dev sanatçının yanında bulunmak, arkadaşı olmak şansını gerçekçi ve sevecen gözlemleri ile değerlendirip Nazım Hikmet'in bilinmeyen çocuksu, sevimli zaaflarını da büyük yanları yanında yansıtmadı mı? Bilimsel ve gerçekçi olmak iddiasında olan hangi dünya

görüşü, insanların yalnız iyi yanlarını vurgulayıp, zayıf yanlarını örtülü geçmeyi salık verebilir? Nazım Hikmet, sağ olsa putlaştırılmak istenmesine herkesten önce karşı kordu gibime geliyor.

Anı yazmak, otobiyografi yazmak, başkasının biyografisini yazmak çok zordur, rizikoludur. Hafızay-ı beşer nisyan ile maluldür = İnsan belleği unutkanlık hastasıdır. Zamanla gerçekleri çarpıtabilir, süsleyebilir, bozabilir. Ayrıca herkes her konuya kendi açısından bakabilir. O konuya kendi yargılarının, bilerek bilmeyerek rengini taşırabilir. Bunu yaparken de gerçeğin tâ kendisini yansıttığını sanabilir. Bunu beğenmeyen, yanlış bulana da, (yine gerçeğin tâ kendisi sandığı) (kendi) görüşlerini, (kendi) yargılarını belirtmek olanağı tanınmıştır. Fikir özgürlüğü ortamında görüşler çatışır. «Yargı halkındır» diye beylik bir de lâf dolaşıyor ortalarda. Halkın yargısı da yine (kendi) değer yargılarına, (kendi) koşullanmalarına göre çeşitli olur. İşin gerçeğini kendi sağ olsa, o tartışmanın konusu kişi mi verir o halde? Kişinin kendini iyi tanıdığını size kim söyledi, derim o zaman ben de size. Bugünkü psikiyatriye göre insanlar genellikle kendi kafalarındaki kendi imajlarını kendi kişilikleri sanırlar. İnsanın bir de gerçek benliği vardır ki, bunu hiç bir zaman tam bilemez. Bir de onun başkaları tarafından kabullenilmiş imajı, daha doğrusu imajları vardır. Bu imajlar da başkaları dediklerimizin her birinin (kendi) açısına göre değişir... Nazım Hikmet'i oldukça yakından tanıdıklarını sananlar, Zekeriya Serteller, Vâlâ Nurettinler, Ekber Babayefler, Aziz Nesinler bize Nazım Hikmet sandıkları biri hakkında kendi açılarından yazılar yazdılar. Şimdi onu, onlar kadar bile tanımayanlar bu anlatılan Nazım Hikmetlerin kendi imajlarındaki Nazım Hikmetlerle uyuşmamasından rahatsız oluyorlar. Bunu açığa vuruyorlar. Bu da onların hakkı. Haklı ile haksızı ayırdetmek ise yukarda dediğim gibi, bence halka düşmemiş. Çünkü o da kendi değer yargılarının koşullanmalarının uzantısında birbirinden hayli değişik yargılara varacak.

Bence daha verimli sonuçlara varmak için ünlü kişileri tutarlılıkları, tutarsızlıkları, ufak tefek kusurları, yalanları, çelişkileri, yıkanıp yıkanmamaları, sık çamaşır değiştirip değiştirmemeleri ile değil, sadece ve sadece yarattıkları ve insanlığa kazandırdıkları eserleri ile yargılamak gerek.

(Milliyet - 29 Ekim)

1978 YILINDA ELEŞTİRİ VE DENEME

DERGİLERDE DENEME VE ELEŞTİRİ

Cemal SÜREYA

Dergilerin eleştirinin, birimi olduğunu söyler dururuz. Bundan murat, dergilerin yaratı ürünlerinden çok, yayımladıkları düşünsel ve eleştirel yazılara dayandıklarıdır. Eleştirisini kurmamış bir dergi, nice güçlü şiirler, nice güzel öyküler yayımlamış olursa olsun, dergi olarak edebiyat evreninde yerini tam almış sayılmaz. O şiirler, o öyküler çoğunca günün birinde kitap haline gelmekte, dergiden kopmakta, bir başlarına varolmaktadır. Düşünsel yazılar, eleştiriler yazılar için öyle diyebilir miyiz? Onların çoğu dergi sayfalarında kalacaktır.

Ülkemizde denemenin ve eleştirinin dergilere bağlı yazgısı, bu iki türün yapılarını da etkilemiştir. Çünkü dergide yayımlanmadan kitap haline gelmiş yazılara pek raslanmadığı gibi, büyük oylumlu deneme ve eleştiri yazıları da dergilerce uzun süre basılamamıştır. Bu da, yazarları etkilemiş, oylumlu yazıların kaleme alınamaması sonucunu doğurmuştur. Hele gazete biçimi, az yapraklı dergilerin egemen olduğu dönemde bunun iyice böyle olduğu görülüyor. Eleştirmen, deneme yazarı, iki sütun içinde, 3 - 500 sözcükle bütün bildiklerini ya da deneylerini ortaya koymak zorundaydı o günlerde. Şimdilerde (birkaç yıldan beri) çok yapraklı yayın organlarının, hele iki aylıkların, üç aylıkların yayımlanıyor oluşu bu durumu biraz değiştirir gibi. İlerde daha da değiştirecektir. Gerçeğin bazı öğelerine belki de üç bininci sözcükte, onuncu sayfadan sonra raslayacağımızı öğrenmeye başladık. Edebiyatımızın gelişmesi de bunu zorunlu kılmaktadır. Daha önemlisi, oylumlu çalışma-

lar, kısa yazıların niteliğini ve yapısını da değiştirebilecektir. Edebiyatımızdaki aşırı slogan tutkusunun yerleşmesinde, geçmişimizi dolduran o kısa yazıların da bir payı olmamış mıdır? Denemenin, çoğunca yalnızca bir edebiyat eleştirisi biçiminde belirmesi biraz da eski koşulların bir sonucu değil miydi? Diyeceğim, oylumlu yazıların bir yandan akıp duruyor olması, yazı hayatımıza sağlıklı bir hava getirecektir. Bununla deneme ve eleştiriyi oylumlu yazılara mı bağlıyorum? Değil. Edebiyatımızın bugünkü durumunda bunun zorunlu olduğunu söylüyorum. Hiç değilse, az yapraklı dergiler döneminin yarattığı yapıda bir değişiklik meydana gelebilecektir. Daha şimdiden deneme konularının salt edebiyat alanının dışına sarktığını gösteren örnekler var. Kazanılacak yeni nitelikler, denemenin ya da eleştirinin, kitap halinde ortaya konulmasını, konulabilmesini de kolaylaştıracaktır.

Yılın başında, Mehmet H. Doğan'la konuşuyorduk; yedi sekiz yıl önce Orhan Veli üstüne yaptığı geniş çalışmanın hâlâ çekmecede olduğunu söyledi. Bu durumda, Mehmet H. Doğan'ın aym boyutta bir çalışmaya girmesi beklenebilir mi? Ondan beklense, başkalarından beklenebilir mi? Yazar «sözü almak» isteyen kişidir. Ortada görünmek, düşündüklerini, deneylerini iletişim ağı içinde çiçek tozu gibi serpmek isteyecektir. Hele günümüz koşullarında onu, bildirisini şişeye koyup okyanusa atan biri olarak hiç düşünemeyiz. Kendine elverişli gelen yola uyarlanmakta gecikmeyecektir. Dergiler eleştirinin birimidir, evet. Ama, bu gelişme içinde, eleştirinin de dergilerin yalnızca bir birimi olmaktan kurtulmasını dileyelim.

Denemenin ve eleştirinin bu yıl en rahat soluk aldığı yerler, yeni, bir bölüğü de 78 içinde yayın hayatına girmiş dergiler oldu: Yazı, Felsefe Dergisi, Oluşum. Yazı'nın, daha ilk sayısıyla, edebiyat eleştirisinin birçok diri noktasını kendinde topladığı kanısındayım. Bu dergi birçok yeni soru getiriyor. Yabancı kaynaklara fazlaca eğildiğinin söylenmesine karşın, bizim edebiyatımız için de sorulması zorunlu sorulardır bunlar. Her şey bir yana, büyük bir tutku, bir taptazelik görüyorum Yazı'da. Felsefe Dergisi de, yayımladığı çeviriler ve yazılarla denemeyi besleyecek katkılarla çıkmakta. Yazı'nın, edebiyatın en güncel verilerinden yola çıktığına tanık oluyoruz. Felsefe Dergisi ise, düşünsel planda, dipte sağlam bir temel oluşturma özleminde.

Yeni çıkmaya başlayan Sanat Emeği ve Sanat ve Toplum

dergileri, edebiyatı, dolayısiyle eleştiriyi, bir silâh olarak görüyor. Sanat Emeği'nin eleştirisi belirli bir çizgide, bir izlence içinde. Buna karşılık, Sanat ve Toplum'un işi biraz daha zor olacak. Çünkü, ilerde değineceğim, son sıralarda, toplumcu, kavgacı kesimde çıkan her dergi eleştiri planında ayrı bir yer tutma eğilimiyle işe başlıyor. Artık, toptan bir toplumculuk adına değil, örgütler adına konuşuluyor. Güney dergisi de kültür siyasası konusunda, çeşitli kesimleri suçlayarak yeni bir tavır içinde göründü. Edebiyata az yer veren Birikim ve Toplum ve Bilim dergileri, daha serinkanlı davranarak, yayımladıkları bir iki gözdoldurucu yazıyla eski yerlerini korudular. Yürüyüş'te. edebiyat eleştirisi, örgütün siyasal tutumuna uygun biçimde ortaya kondu. Türkiye Yazıları'nda, bu konuda bir kararsızlık gördük; yine de edebiyatı seçme özlemi içinde bu dergi; edebiyatı kültür sorunuyla birlikte, bir kültür sorunu olarak ele aldı; kültür ve edebiyatın sorunlarından çok, bunların kitleye nasıl ulaştırılabileceği sorunuyla ilgilendi Türkiye Yazıları.

Varlık bu yıl da durgundu. Türk Dili geçen yıllara göre daha «demokratik» bir yol izledi. Doyurucu denemeler, eleştiri yazıları da yayımlandı bu dergide. Gelgelelim, yayımlanan yazılar arasındaki korkunç düzey farkı Türk Dili'nin yeni yöneticilerini düşündürmelidir. Aynı kentte bile oturmaması gereken iki yazı, Türk Dili'nin sofrasında rahatça buluşabiliyor. Zaman zaman çıkarılan özel sayıların yanısıra, dergide belli konular için düzenlenen «özel bölüm»ler («Anlatım Özellikleri», «Yazı Devrimi» gibi) yararlı oldu.

Bir de Milliyet Sanat Dergisi var. Haftalık bir magazin olmasına karşın, bu derginin, eleştiriye ve denemeye, kendi olanaklarının üstünde katkılarda bulunduğu söylenebilir. Plastik sanatlara daha çok yer veriyor. Ama yılın bilançosuna girebilecek birçok deneme, eleştiri, inceleme yazısı Milliyet Sanat Dergisi'nde çıktı.

Mehmet H. Doğan, çağdaş kanıtlara dayanarak edebiyatı savunan, yapıtları ve türleri gerçek yerlerine oturtmaya çalışan birkaç eleştirmenden biri. Bu yıl daha çok kitap tanıtma yazılarıyla yetindi. Ancak bu yazıların çoğunda, yol gösterici bir tavrın (yöntemin de diyebiliriz) izlerini gördük. Oluşum'daki «Ağaç Ağaçtır» başlıklı denemesi de ilginçti.

Afşar Timuçin de eleştiri, deneme ve çıkışlarıyla 78'de varolan yazarlardan. Özellikle Milliyet Sanat Dergisi'nde Yusuf

Çotuksöken'le birlikte yayımladığı «Türk Edebiyatında Etkilenme ve Çalıntılar» başlıklı yazı dizisi ilgi gördü. Çeşitli dallarda, giderek ortaya çıkan, büyüyen çok yönlü bir çalışma içinde Afşar Timuçin.

Füsun Altıok için de aynı şeyi söyleyeceğim. Yayımladığı küçük yazılarda bile üreticiydi. «Günümüz Öykücülüğü» başlıklı yazısı geniş kapsamlı bir çalışmanın ürünüydü.

Birikim'de Berna Moran'ın, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın «Saatleri Ayarlama Enstitüsü» üzerine; Atilla Özkırımlı'nın, Sabahattin Ali üzerine yazıları; Toplum ve Bilim'de, Nedim Gürsel'in «Thomas Münzer, Şeyh Bedreddin ve Nâzım Hikmet» yazısı; Şükran Kurdakul'un, Toplum ve Bilim'de Ahmet Hamdi Tanpınar'ın öykü ve romanlarını ele alan, Sanat ve Toplum'da Fakir Baykurt'un çalışmalarına eğilen yazıları; Bilgin Adalı'nın, şiirin özgül nitelikleri çevresinde dönen çalışmaları; Ahmet Telli'nin (bazı saplantıları bir yana bırakılırsa) eleştiri yazılarında kendini aşma çabası; Türk Dili'nde, Önay Sözer'in «Anlatım» denemesi; aynı dergide Cemil Yener'in Fuzuli'nin anlatımını ele alan yazısı... bütün bunlar, yılın, deneme ve eleştiri alanında görmezden gelinemeyecek olaylarıdır.

Salâh Birsel denemelerini sürdürdü. Bir kitap kurdunun serüvenleri olarak ortaya çıkan bu yapıtlarında, yazar, bizi bir yere götürme sevdasında değil. Bu özelliğiyle de edebiyatımızda benzersiz kalıyor. Denemeyi bir çeşit kara şiir gibi geliştirmekte Salâh Birsel. Denemeyi edebiyat eleştirisinden, hatta bir bakıma edebiyattan koparmaya çalışıyor.

Melih Cevdet Anday Cumhuriyet'teki, Haldun Taner Milliyet'teki sütunlarını bu yıl edebiyat ve kültür sorunlarına daha yoğun biçimde açtılar. İki yazar da, denemelerinde, hümanist bir kültürün savunucuları olarak göründü. Melih Cevdet Anday'ın ayrıca en genç yazarlarla ilgilendiğine tanık olduk.

Rauf Mutluay, Cumhuriyet'teki yazıları kesildikten sonra bir suskunluk evresine girdi. Sadece izlenimci değil, aynı zamanda iyice kişiselleştirilmiş, ayrıca bilimsel görünmesine özen gösterilmiş bu yazıların. Rauf Mutluay'ı yanlış noktalara attığını, onun çıkışındaki iyiniyeti biraz belirsizleştirdiğini bir iki yıl önce yazmıştım. Ancak, Mutluay'da, bizim edebiyatımızda çok az yazarda görülen iki erdemi var: yanlışlarını düzeltme çabası içinde olan bir yazar o; ayrıca, bir yazısındaki duygusal yargısını, ikinci üçüncü yazıda sürdürmeme çabası içinde. Rauf

Mutluay, dergilerde yazarken daha geniş çerçeveler içinde deviniyordu, daha da üretkendi. On yıl kadar önce Hüseyin Rahmi Gürpınar üstüne yayımladığı kapsamlı incelemeyi düşünüyorum da...

Ancak, Rauf Mutluay'ın ayrılışının Cumhuriyet gazetesi için hepten hayırlı olduğunu da söyleyemeyeceğim. Bir bakıma onun yerini almış olan Doğan Hızlan'ın aşırı bir çekingenlik içinde bulunduğu sanısındayım. Mutluay'da aşırı kişiselleşmiş yargılar, Hızlan'da iyice «ortalama» yargılara düşüyor bu gazetenin sayfalarında. Doğan Hızlan, bir yapıt için, daha önce dergilerde çıkmış yazıların; güvendiği kişilerin toplantılarda ya da ayaküstü söylemiş oldukları sözlerin ortalamasını alarak yargılar veriyor sanki. Eleştirmenin kendisini bu kadar geriye atması nesnellik olamaz. Başka bir adı olması gerekir bunun. Çünkü Doğan Hızlan'ın tek tek doğru olan yazılarını bir araya getirdiğiniz zaman, bunların birbirine göre doğru olmadığını, ya da eleştirmenin yapıtlar arasında ayrımlar bulma zahmetine girmediğini görüyorsunuz. Sözgelimi, Doğan Hızlan'ın, Kasım ayında Melih Cevdet Anday'ın bütün şiirlerini bir araya getiren «Sözcükler»ine bakan yazısını alalım; doğru yargılar var o yazıda. Ama onun başka yazılarında da başka şairler için aynı doğruları, aynı biçimde kullanmış olması, «Sözcükler»e, Melih Cevdet Anday'ın şiirine, o şairlerin şiirleri karşısında bir konum sağlamıyor.

Muzaffer Uyguner, belki de her şeyi sevdiği için her yapıta aynı biçimde yaklaşmakta; Hikmet Dizdaroğlu, belki de yalnız övmek istediği yapıtları ele aldığı için sadece övgüyü ön plana getirmekte.. Doğan Hızlan'da başka bir örneğin işe karıştığı sanısındayım: kaçak davranma isteği. «Ortalama»ya kim karşı çıkabilir ki?

Doğan Hızlan'la aynı noktadan işe başlamış olan Konur Ertop ise daha olumlu bir gelişim çizgisinde. Bu yılki yazılarıyla da kanıtlanıyor bu. Gazetelerdeki tanıtma yazıları eleştirinin bir ölçüsü değil elbet. Ama gazete yazılarını yazanların, aslında yılların eleştırmenleri olduğu gerçeğini unutmamalı. Konur Ertop dergilerde yazma geleneğini bozmayacağa benzer. Ayrıca, ondaki araştırmacı kimliği, eleştirisini kurtaran, çok yerde besleyen bir öğe. Gerçekte çok daha esnek bir yazar olan Doğan Hızlan'ın ise bu niteliğini yıllardır unutmaya çalıştığı görülü-

yor. Doğan Hızlan'ın bu satırları dostça bir uyarı olarak göreceğinden kuşkum yok.

Asım Bezirci, Politika'daki yazılarında, sürekli olarak, sanatın propaganda olduğu konusunu işlemişti. Bence, Bezirci, bu kesin tavrını almakla iyi etti; çünkü gerçek konumunu bulmuş oldu. Onda, makro planda doğru bulduğu her şeyi mikro plandaki bütün görünümlerle kanıtlamaya kalkmak gibi bir eğilim var. Ülkemizdeki edebiyatın çok büyük bir kesimi onu artık ilgilendirmiyor. Özellikle de büyük bir şiir kesimi. Yani en sevdiği sanat türünün büyük bir kesimi. Asım Bezirci bir şiir eleştirmeni olarak yetişti. Baştan beri başka türlere de aynı yoğunlukla el atsaydı, ayrı bir oluşum süreci içinde olacak, türleri yerine oturtmada ayrı deneylerden geçecekti. Bunu yapmadı, daha çok şiirle uğraştı. Kendisi de şairdir. Sonunda şiiri yalnızca ideolojiye vurmak gibi bir ustalık edindi. Bence, bu ustalık, bugün onun bütün yapıtlarla boy ölçüşebilen bir eleştirmen olmasına yetmiyor. Ama artık Bezirci'yi daha çok bir siyasa adamı olarak dinliyoruz. Bir siyasa adamının sanatı küçümseyişi, bir yazarınkinden her zaman daha az yaralayıcıdır. Ben, Asım Bezirci'nin sanat tutumu ile sözgelimi Mehmet Kaplan'ın Türk edebiyatının büyük kesimine karşı olan tutumu arasında fazla bir ayrım görmüyorum.

Bir edebiyatın aşağı yukarı toptan küçümsenişi, aynı plandaki bir edebiyatın, kendi iç çekişmesi sonucu, kesim kesim birbirini küçümsemesine yol açmıştır bugün. Okuyun **Güney** dergisinde Sanat Emeği'ne karşı yöneltilen katı suçlamaları, bunu göreceksiniz. Fraksiyonlar arası siyasal çatışma, bugün, edebiyata da sıçramış bulunuyor. Aydınlık yazarları, Sanat Emeği'ndeki yazarların daha önce başka yazarlar için reva gördükleri haksız karalamaların daha ağırlarını onlara yöneltmiyorlar mı bugün? Dil konusunda bile, bütünüyle Stalin'in görüşünden çıkış yapan Halkın Kurtuluşu ile öbür kesimler arasında derece derece farklılaşan bir düşünce, hiç değilse bir bakış yelpazesi ortaya çıkmıyor mu? Sanırım, hiç bir ülkede, salt siyasal terimlerle edebiyat bu kadar aşağılanmamıştır. **Güney** dergisinin tavrı da ilginç: hem sanat ve kültür alanında, fraksiyonlar arasında bir bütünlük kurmak istiyor, hem de yalnız kendisinin doğru söylediğini ileri sürüyor. Eleştirinin, 78'de, toplumcu kavgacı kesim için pek parlak olmadığı kanısındayım. Bedreddin Cömert'in, Yazı dergisinin ikinci sayısında ya-

yımlanan «Yurdumuzda Marxçı Eleştirinin Durumu» başlıklı yazısında değindiği gerçeklere bir de yukarda andığım durum eklenmelidir. Marxçı eleştiri, 78 yılında, yalnızca çarpıtılmakla kalmamış, fraksiyonlar arasında bölünmüş ve kişiselleştirilmiştir de. Bence, bu ikincisi, birincisinden daha da sakıncalı. Dönülmez bir nitelik taşır görünüyor da ondan.

Demir Özlü, bu yıl pek ortalarda görülmedi. Ama onun, yılın başında, **Oluşum, Türkiye Yazıları** dergilerinde aydın sorunu üstüne yayımladığı yazılar durumu tam anlamıyla değerlendirmekteydi. Bu yazıların birinde şöyle diyordu Demir Özlü: «Önemli olan, düşünce yaratıcısı yazarın, kendisini olduğundan başka bir şey olarak göstermeye çalışmamasıdır. Eksiksizce, bütünsele her zaman varamasa da sınırlarını belirleyebilmesi, düşüncelerinin devindiği alanı açıklıkla aydınlatabilmesi, özverili, açık - seçik olmasıdır. Bugün, çok sınıflı, kültür kaynakları değişik, kültür değişmeleri devingen, karmaşık, çok tikel nitelikler de taşıyan bir toplumda yaşıyoruz. Kültür dünyasında çeşitli görüşler, eğilimler yan yana bulunacaktır. İçten bir küçük burjuva ilericiyi, palavra atan keskin bir solcuya tercih ederim. Ulusal maddeci kültür, sorarak, anlayarak, açıklıkla tartışılarak kurulabilir (**Oluşum**, Ocak 1978).

Ve Enis Batur! 1978'in deneme ve eleştiri alanında yılın yazarı olarak belirdi bence. Kendi payıma, birçok yargısına katılmasam da, bu genç arkadaşı önemli bir yazar olarak selâmlamak için biraz geç kaldığımı sanıyorum. Ataç, bir yazısında, «en tam edebiyat adamı» olarak tanımlıyordu kendini. Haklıydı bu yargısında. İşte bir tam edebiyat adamı daha! Enis Batur'da takıldığım yerler, hatta yadsıdığım yanlar yok mu? Bir araba. En başta, abartmalara gidişi, eleştiride kendi buluşlarının peşine fazlaca takılması. Ancak bunların hiç biri ondaki gerçek yazar niteliğini görmemi engelleyemez. Karanlık ve ürkütücü «Ayna»dan sonra, **Oluşum** ve **Yazı**'da eleştirel bir yöntem için yayımladığı yazılar ve öbür yazıları, Enis Batur'u ön sıraya getirmiştir.

Bir bölüğü bu yıl ortaya çıkmış birçok yeni yazar da, yılı eleştiri ve deneme alanında kurtaracak katkılarda bulundu. Hacettepe Üniversitesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü Dergisi'nin (F.D.E.) ilk sayısında ilginç yazılar vardı: Tuğrul İnal'ın, Tanju İnal'ın yazıları; Abidin Emre'nin «Dizeler Arasında» başlıklı nefis denemesi (Bedreddin Cömert'in «Genel Dilbilim ve Dil De-

ğerlendirmesi» başlıklı yazısı da bu sayıda yayımlandı; Bedrettin Cömert en gözdoldurucu yazılarını bu yıl yayımlamıştır; alçakça öldürülüşü onun en verimli dönemine rasladı; İkinci Yeni üstüne yazısı da çok değerli bir incelemeydi).

Ertuğrul Özkök'ün iletişim konularındaki çalışmaları da yeni bir yazarı müjdeliyor. Daha önce adına Soyut'ta rasladığımız Oğuz Demiralp da deneme ve eleştiri alanında gerçek bir yetenek. Oluşum ve Yazı dergilerinde Abdülhak Şinasi Hisar, Ahmet Hamdi Tanpınar, Oğuz Atay üstüne yayımladığı yazıları büyük bir tatla okudum. Denemeyi, edebiyat, sanat konularından hayatın her noktasına indirmeye çalışan Mazhar Candan'a yeniden kazanılmış gözüyle bakabiliriz. A. İnam ise çevrimsel bir öykünün öğelerini geliştirir gibi. Sayılardan sözcüklere geçişi değiştirdi onu. Ülker Onart, Türk Dili'ndeki boygösterisiyle umut bağlanabilir bir yazar olarak ortaya çıktı.

Bütün bunlar gösteriyor ki, 1978'de eleştiri, birtakım bunalımlarına, bazı ustalarından (Fethi Naci, Memet Fuat) yoksun kalışına, boş sözlerin çok yerden sel gibi akmasına, has ile düzmecenin çok yerde birbirine karışmasına, edebiyatın siyasal gerilim içinde birkaç adım daha gerilemesine karşın, her şeye karşın, diri çıkış noktaları da getirmiştir. Yıl içinde çıkmış, bir bölüğü daha eski yıllarda yayımlanmış deneme ve eleştiri yazılarını kapsayan iki kitaptaki (Çağdaşlık Sorunları, Selim İleri; Çağdaş Yazın ve Kültür, Nedim Gürsel) yazı başlıkları bile bu alanda alınmış yolu gösteriyor sanısındayım. Genç kuşağın bu iki değerli temsilcisinin tartıştığı konular denemenin ve eleştirinin, ülkemizde, tam gelişkin olmasa da, sağlıklı bir düzeye geldiğinin yeni işaretleridir.

1978 YILINDA ÇOCUK EDEBİYATI

Erdal ÖZ

GİRİŞ

1979 yılı, «Dünya Çocuk Yılı» olarak kutlanacak. Birleşmiş Milletler Dünya Çocuk Hakları Bildirgesi'nin yayınlanışının 20. yıldönümü nedeniyle, UNESCO, 1979 yılının bütün dünyada çocuk yılı olarak kutlanmasını kararlaştırdı.

1978 yılı, bütün dünyada bu kutlama yılının hazırlıklarıyla geçerken, bir gazete haberine bakılırsa, Türkiye bu konuda da dünyaya öncülük eden ülke oldu; ilk kutlama denemeleri Türkiye'de yapıldı.

İyi, güzel, ama dünyada ve Türkiye'de 1979 yılını çocuk yılı olarak kutlarken, çocuğun dünyada ve Türkiye'deki durumu nedir? Bu kutlama neyi değiştirecektir?

Cumhuriyet Gazetesi, yerinde bir kararla, 1978-1979 Yunus Nadi Armağanı yarışması'nın konusunu «En güzel çocuk romanı» olarak açıklarken, çocuğun dünyada ve Türkiye'deki durumuna şu güzel sözlerle yaklaşmaya çalıştı:

«Yeryüzünü kapsayan insan toplumları arasındaki dengesizlik, çocukların dünyasına da yansımıştır. Bir yanda yüzmilyonlarca çocuk, besinsiz, bakımsız, eğitimsiz yaşarken; öte yandan zengin toplumların çocukları tüm olanaklar içinde yarınlara hazırlanmaktadırlar.

Ne var ki sorun burada da bitmemektedir. Yeryüzündeki büyüklerin kavgaları çocuklara da yansımakta; baskılardan uzak yetişmesi gereken çocuklar, küçük yaştan koşullandırılmakta; barış dünyasının bütünlüğüne katkıda bulunacak insanlar olarak büyüyeceklerine, savaş dünyasının bağımlı bireyleri olarak eğitilmektedirler. Denebilir ki çoğu ülkede çocuklar kan

davalarının komandoları gibi büyütülmekte; çağdaş, bilimsel, özgür ve aydınlık öğretimden yoksun bırakılmaktadırlar.

Türkiye'de durum tüm milli eğitim çabalarına karşın olumlu sayılamaz. Çocuk sorunumuz yarınlara doğru işleyen bir yara gibidir. Toplumdaki servet - sefalet uçurumu çocuk dünyamıza da yansımıştır. Bu dengesizlik yüzünden nice çocuğumuzda tohum niteliğinde bulunan yetenekleri değerlendirmekten yoksun bulunuyoruz. İşlenmemiş yetenekler ise çocuk büyüdükçe kuruyor, külleniyor, yokoluyor. Diyebiliriz ki toprağımızın altında madenleri nasıl işleyemiyorsak, çocuklarımız arasındaki büyük değerleri bulup işleyemiyoruz. İlaçsızlık, doktorsuzluk, kreşsizlik, okulsuzluk, ilgisizlik ve her türlü olanaksızlık, kentsel ve kırsal yoksul kesimlerde temel düzendir.

Maddi olanakların yanısıra, çocuklarımızın manevi gelişmesini sağlayacak olanaklarımız da kıttır. Çocuk, okul çağına geldiğinde neler okuyacaktır? Ders kitapları dışında küçüklere gönül rahatlığıyla verebileceğimiz yapıtların sayısı pek azdır. Çocuğun dünyasını zenginleştirecek; sevgi, barış ve kardeşlik yolunda taze bilincini oluşturacak; evrenin yalın güzelliklerini ve gerçeklerini aldatmacasız, bir dille küçüklere yansıtacak kitaplarımız nerede?

Dilimizde çocuk edebiyatının kısırlığı çarpıcıdır.»

Cumhuriyet gazetesinin bu yaklaşımlarına katılmamak olanaksız. Ancak 1978 yılına dönüp bir daha bakacak olursak, asıl çarpıcı olanın, dilimizde çocuk edebiyatının kısırlığı değil de, yayıncılar açısından piyasadaki kâğıt kısırlığı ve okuyucular açısından da para kısırlığı olduğu görülecektir.

1978 YILI, ÇOCUK EDEBİYATIMIZA NE GETİRDİ?

Geçen yılın çocuk edebiyatımıza neler getirdiğini daha iyi anlayabilmek için, öncelikle çocuk kitaplarımızın geçirdiği büyük değişikliği gözler önüne sermek istiyorum:

Bütün bir yıl içinde yayımlanan çocuk kitaplarına topluca bakacak olursak, 1978'in, bu kitaplar üzerindeki etkilerinin, geçmiş yıllardan oldukça değişik olduğunu göreceğiz.

1978 yılı, çocuk kitaplarının kapak arkalarına çok büyük bir değişiklik getirdi. Özellikle kitap fiyatının yazılı olduğu yer-

de, ya fiyatın üzerine yapıştırılmış yeni fiyat etiketleri vardı ya da eski fiyatın jiletle kazınma izleri ve damgayla basılmış yeni fiyat lekeleri vardı. Öyle ki, birkaç etiketin üst üste yapıştırıldığı da görüldü. Kitabı çirkinleştiren bu tür girişimlerin elbette nedenleri olmalıydı. Damgayla ya da etiketle değiştirilen yeni fiyatlarla kitap almak zorunda kalan okurların öfkesi, sanıldığı kadar uzun sürmedi. Çünkü kızıp almaktan vazgeçtiği kitabın yeni fiyatının, aradan bir iki ay bile geçmeden yeni bir damga ya da etiketle yeniden artırıldığını gören okur, sonunda gözünü kapamak, daha da alınmaz duruma girmeden, parasını bastırıp kitabı almak zorunda kaldı. Giderek de alıştı buna.

Yine de bu fiyat artışlarından en az etkilenen yayınlar çocuk kitapları oldu. Artışlar beşer onar lirayı aşmadı. Oysa büyükler için basılan kitaplardaki fiyat artışları yüzde yüzü bulmuştu. Çocuk kitaplarının fiyat artışları ürkütücü olmadı belki, ama bu kez de kitaplar başka tür değişimlere uğramak zorunda kaldı.

Bir kere, çocuk kitapları, 1978'le birlikte, «birinci hamur» adı verilen beyaz, kalın, güzel kâğıtlara basılamaz oldu. Çocuk kitaplarının vazgeçilmez hammaddesi olan bu güzel kâğıtlar, «üçüncü hamur» denilen, hani gazetelerin basıldığı kırem rengi, samanlı, gevşek, kötü kâğıtlara yerini bırakıverdi. Böylece, çocuk kitaplarının uğradığı en büyük değişiklik, kitapların hammaddesinde, yani kâğıdında oldu.

İş bununla da kalmadı, kitaplar giderek incelmeye başladı. Fiyatların artışını önlemek için, kalın kitaplar yerine ince kitaplar basmak, yayıncıların bulduğu kaçınılmaz bir çözüm yolu oldu.

Ne yazık ki renkli basımlar da giderek azaldı; hem de hızla azaldı. Kötü kâğıda renkli resimlerin basılması olanaksız olmasa bile çok kötü sonuç verdiğinden, renkli baskılar ortadan kalktı, siyah beyaz resimli ya da resimsiz çocuk kitapları ortalıkta görünür oldu.

Böylece hem kâğıdı bozulan, hem renkli resimlerden yoksun kalan çocuk kitapları, bütün albenilerini yitirip sıradan kitaplar düzeyine düştüler. Bu da gerek kitap resimleyen çizerleri, gerekse kitap yazan yazarları özendirme bakımından büyük bir gerilemeydi. Bu albenisiz kitapların fiyatları da artırılınca, orta gelirli ya da dar gelirli evlere çocuk kitaplarının girmesi, artık bir sorun olmaktan da çıkıp uzak bir düş oluverdi.

Özellikle piyasada yayımcının kitap basacak bu en kötü kâğıdı bile bulamaması, kâğıdın piyasadan yok oluşu, basılan kitap sayısında da büyük bir düşüşe yol açtı. Çok az yeni kitap basılabildi.

Yine de 1978 yılı, çocuk kitaplarının satışında ilginç bir yükselmenin görüldüğü yıl oldu.

Kitapların çirkinleştiği, inceldiği, karardığı, pahalılaştığı bir ortamda, hele posta, ambar gibi taşıma ücretlerinin alabildiğine yüksek boyutlara vardığı bir ortamda, tutarlı çocuk kitaplarının daha büyük satışlara ulaşması, ilk bakışta şaşırtıcı görülebilir, bir çelişki sayılabilir. Ama bunun nedeni açıktır. Bunun nedeni, Türkiye'deki yönetim değişikliğidir. 1977'nin yılbaşı gecesi öğretmenler ve öğrenciler üzerinde devletçe yürütülen faşist baskılar hafifledi, kalktı. Çocuklarına tutarlı, ilerici yayınları okutamayan, sınıfına o tür yayınları soktuğu, okuttuğu saptanırsa yerinden yurdundan edilen, sürülen ya da açığa alınan öğretmenler, yeni yönetimle birlikte biraz olsun soluk aldılar. Gerçi tam bir yıldır işbaşında bulunan CHP ağırlıklı hükümet, tutarlı çocuk yayınlarının okullara girmesi konusunda hiç ama hiçbir girişimde bulunmadı, ama MC'nin baskısının kalkışıyla birlikte, öğretmenler, kendiliğinden çocuklarına diledikleri kitapları çekinmeden salık vermeye başladılar. Bu da sonuç olarak, çocuk kitaplarının tüketimine kaçınılmaz bir hız verdi.

Ancak, elindeki basılı kitapları hızla tüketen yayıncılar, eksilen kitapların yeni basımlarını yapacak kötü kâğıdı bile piyasada bulamadılar, bu yüzden de, basılı kitaplar hızla tükenirken, yeni kitaplar da basılamaz oldu. Bu da, sonuç olarak, 1978 yılında yeni çocuk kitaplarının pek az basılmasına yol açtı.

Çeviri kitap yayımlamak, yayıncılar açısından, yerli bir kitabı yayımlamaktan çok daha kolaydır, çok daha kârlıdır. Bu bilinen bir gerçek. Nedenlerini burada açıklamayı gereksiz buluyorum. 1978 yılı, yerli kitapların da basımında büyük azalmaların görüldüğü bir yıl oldu. Büyük yayınevlerinin çoğu, ellerindeki yerli yazarların çoğunu bir bir kapı dışarı ettiler. Yalnızca kitapları sık sık yeni basımlar yapan, çok okunan, çok satan, yayınevinin hem adını yücelten, hem de öbür kitaplarının satışını hızlandırıp sürükleyen birkaç ünlü yazarla yetindiler. Çeviri kitaplara döndüler, büyük sözlüklere, ansiklopedik yayınlara ağırlık verdiler. Bu yüzden de 1978 yılı, özellikle genç ya-

zarların, yeni yazarların yüzlerine kapatılan karanlık bir yıl oldu. Bu eğilim, çocuk kitaplarında da kendini gösterdi. Yerli çocuk edebiyatımız, son üç dört yılda gösterdiği gelişmeyi 1978'de gösteremedi. Çocuk kitaplarında da ağırlık, daha ucuza malolan, daha kârlı olduğu bilinen çeviri kitaplara yöneldi.

Topluca bakınca, kendi yazarlarımızın yarattığı çocuk edebiyatımız, yerli çizerlerimizin yarattığı çocuk kitaplarımız, 1978 yılında, ancak bir iki yayınevinin direnmesiyle, güçlükle soluk alabildi.

Sonuç olarak, 1978 yılı, çocuk edebiyatımıza pek az yeni değer getirirken, pek çok şey aldı götürdü.

KÂĞIT SORUNU

1978 yılının kitap açısından en büyük sorunu kâğıt sorunuydu. Kâğıda üst üste yapılan zamları hadi bir yana koyalım, ama 1978 yılı, yayıncıların, karaborsada da kâğıdı bulamadıkları bir yıl oldu.

Yayıncısınız. İşiniz kitap yayımlamak. Gerekli kâğıdı devletin kâğıt fabrikalarından, yani SEKA'dan isteyeceksiniz. Alacağınız kâğıdın parasını hemen SEKA'ya yatırmak zorundasınız. Yatırdınız. Bekleyeceksiniz. Çok bekleyeceksiniz. SEKA, gerekli kâğıdı size hemen vermeyecektir. Altı, yedi, sekiz, dokuz ay geçecek ve SEKA size parasını ödediğiniz kâğıdı vermeyecektir. Başka yolunuz yoktur, karaborsadan, olağanüstü yüksek fiyatla kâğıt bulup almak, kitap basmak zorundasınız. Ama 1978 yılı, karaborsadan da kâğıt bulup almanın olanaksız olduğu bir garip yıl oldu sonunda. 1978'in son aylarında artık kitap yayınlanamaz oldu.

Oysa piyasayı dolduran günlük gazeteler, hele «renkli basın», dilediğince «pazar ekleri», «bayram ekleri», «bilmemne ekleri» hazırlamakta ve sayfalarını hergün dilediğince artırabilmektedir. Ne adına? Türkiye'deki kamuoyunu oyalama, yanıltma, beyinleri yıkama, değişik yollardan halkı yozlaştırma adına. Oysa SEKA, döviz kıtlığı nedeniyle sıkıntı içindedir; Türkiye'nin gereksindiği kâğıdın hammaddesini sağlamakta güçlük çekmektedir. Ama bu yoz basın, dilediğince kâğıdı, hem de «tahsis» adı altında, en ucuz yoldan SEKA'dan alabilmekte, kâğıtla bir-

likte sağlanmış kıt dövizi de har vurup harman savurmaktadır.

Bir örnek vereyim: Renlik basının belki en yüksek sayıda basım yapanlarından, ama halkı en çok yozlaştıranlarından biri, 1978 yılının Kurban Bayramının ilk gününde tam 32 sayfa olarak çıktı. Hadi bunun 16 sayfasını gazetenin doğal sayfa sayısı sayalım ve ikinci 16 sayfalık ek üzerinde benim o gün yaptığım gibi bir oyun oynayalım: O gün gazetenin ekini üşenmeden önce ortadan ikiye, sonra yine ortadan ikiye, sonra yine ortadan ikiye katladım. Elimde tam 128 sayfalık bir kitapçık oluştu. Bu gazetenin her gün en az 600-700 bin tane basıldığını hep biliriz. 600 bin tane basıldığını varsayalım. Demek ki yalnızca gezetenin o gün yayımladığı Bayram Eki'ne harcanan kâğıtla, her biri katlanınca 128 sayfalık olan tam 600 bin tane kitap basılabilirdi. Bizde iyi satan bir kitap genellikle 5.000 tane basılır. 600 binin her 5.000 tanesi bir kitaba harcansa, her biri 128 sayfa olan ve her biri 5.000 tane baskı yapan tam 120 değişik kitap basılabilirdi bu kâğıtla.

İş bu kadar yalın, durum bu kadar acıklıdır, korkunçtur.

Yöneticisi bulunduğum Arkadaş Kitaplar'da, bu gazetenin bir günde gazeteye ek olarak harcadığı kâğıt elimize geçseydi, demek ki her biri 128 sayfalık tam 120 yeni kitap yayımlayabilirdik. Bu gazetenin bu kâğıdı bizlerden hem de ne kadar ucuza aldığı da hesaplanacak olursa, durumun gülünçlüğü de, korkunçluğu da kendiliğinden ortaya çıkacaktır.

İşin daha da ilginç yanı şudur: Zaman zaman yayıncı olarak karaborsada, olağanüstü fiyatla da olsa kâğıt bulunabilmektedir. Bu kâğıt, işte bu günlük gazetelerin, «bobin artığı» diye anılan kâğıt artıklarıdır. Bu da, bu tür gazetelerin ayrı bir ticaret yolu, iğrenç bir kâr yoludur.

1978'in yayın dünyasına, dolayısıyle çocuk yayınlarına getirdiği en korkunç yenilik, kâğıt konusunda olmuştur ve yukarıda anlattığım biçimde olmuştur. Kültürün en büyük araçlarından gereçlerinden biri kâğıttır. «Kültür Bakanlığı» adı altında kurulan bakanlığın bir yıl içinde bu yolda hemen hiçbir girişimi olmamıştır.

Çocuk yayınları açısından yapılacak öneriler, bütün yayınlar için de geçerli olmak üzere, kabaca şöyle özetlenebilir:

1. Hükümet, kültür hizmeti yapan yayınevlerine, fabrika-

dan, fabrika satış fiyatına, yani aracısız, peşin parayla gerekli kâğıdı hemen teslim edebilmelidir.

2. Hükümet, kültür hizmeti yapan yayınevlerinin yayınlarına, posta giderlerinde kesinlikle indirim yapabilmelidir.

3. Hükümet, kültür hizmeti yapan yayınevlerinin karşısına, bir yarışmacı gibi çıkıp beceriksizce yayın yapmak yerine, özel kesimin giremediği alanlarda yayıncı durumuna girmeli, yararlı yayınların dağıtımında yardımcı olmalı, kitapların, özellikle de çocuk kitaplarının okullara, kitaplıklara sokulması ve indirimli alınıp indirimli satılmasında aracı olmalıdır.

4. Hükümet, döviz sıkıntısının bunca ağırlaştığı şu dönemde, en azından, günlük gazetelerin belli günlerde çıkardığı eklerin çıkmasını önlemeli, bu kâğıdın kültür hizmetlerinde tüketilmesine olanak sağlamalıdır.

Bu saydığımız masumca öneriler, ilk akla gelenlerdir ve devlete yeni yükler, yükümlülükler getirmeyecek en ilkel, en kolay, en yalın önlemlerdir.

Yoksa, 1979 Dünya Çocuk yılı, en azından, artık çocuk kitaplarının bile yayınlanamadığı bir yıl olarak kutlanmak zorunda kalınan bir yıl olacaktır ülkemizde.

1978'İN ÇOCUK KİTAPLARI

Yıl içinde iki büyük yayınevi, **Bilgi** ve **May Yayınevleri**, çocuk kitapları yayımlamaya başladılar. **Armağan Çocuk Klasikleri**, **Başkan Yayınları**, **Altın Kitaplar**, çeviriye dayalı birkaç yeni kitapla yayınlarını sürdürürken, **Yeni Dünya Yayınları**, **Köyün Çocuğu Yayınları** hemen hiç yeni kitap yayımlamadılar. Tutarlı bir yayınevi olan **Gözlem Yayınevi** «Çanlar Savaşı» ve «Şilide Neler Oldu» adlı iki güzel kıtapla yetinirken, eğitim dizisinde çok ilginç bir kitap yayımladı: «Politik Çocuk Kitabı», Marksist düşünür ve eylem adamlarının görüşlerinin derlendiği yararlı bir el kitabı. Dieter Richter'in derlediği bu kitap, özellikle çocuk eğitimi ve çocuk edebiyatıyla ilgilenen kişiler için, sağlam bir başvuru kitabı olacak nitelikte.

Milliyet Yayınları, küçük boy, ciltli, mavi kapaklı çocuk dizisini, bir kısmı çeviri, bir kısmı da bilinen kendi yazarlarının yazdığı çocuk kitaplarıyla sürdürürken, «Yeni Çocuk Dizisi» adı altında yeni ve ilginç bir diziye başladı. İlk kitap Aziz Nesin'-

dendi. «Aziz Dede'den Masallar» adını taşıyan bu kitaptaki masallar, daha önce Arkın Yayınevince ayrı ayrı kitapçıklar olarak yayımlanmış masalların yeni basımıyla oluşuyordu. İsa Çelik'in resimlediği bu kitap, dizinin ilk kitabı oldu. İkinci kitap Yalvaç Ural'ın çocuklar için yazdığı şiirlerinin toplandığı «Sincap»tı. Renkli, temiz basımlı, albenili olacağı anlaşılan bu dizi, sanırız kâğıt yokluğundan olacak, iki kitaplık bir dizi olarak kaldı.

Arkadaş Kitaplar, 1978'in en çok kitap yayımlayan dizisi oldu. Yıl içinde tükenen birçok kitabının basımlarını yenilemeye çalışırken, yerli ve yabancı yazarlardan tam 20 yeni kitapla, bu yıl da öncülüğünü sürdürdü. Yayımladığı yirmi yeni kitaptan oniki tanesi yerli yazar ve çizerlerin elinden çıkmış kitaplardı:

Köy Çocuklarından Anılar / Feyzullah Ertuğrul
Falaka / Ahmet Rasim
Güneşe Vurgun Çocuk / İhmal Amca
Hayat Okulu / Işıl Özgentürk
Cüceler de Büyür / Ahmet Tümel
Güzel Günler Göreceğiz / Nasım Hikmet
Çıt Etti Çiçek Açtı / İlhan Başgöz
Yazıları Seven Ayı / Dağlarca
Mavi Kuşu Gören Var mı / Çetin Öner
O Güzel İnsanlar / Talip Apaydın
Ceylanlar Suya İndi / Fikret Otyam
Bu Elma Başka Elma / Sevgi Sanlı

Yöneticisi olduğum bu dizinin eleştirisini, değerlendirmesini ne yazık ki yine ben yapmak zorunda kalıyorum, ve yapmıyorum.

Koza Yayınları, bu yıl «Yeni Çocuk Kitapları» adı altında yayımladığı diziye hız verdi. Çoğu çeviri, birkaçı da yerli kitaplardan oluşan bu diziden başka, yayınevi, çok satan Afacan Beşler, Gizli Yediler dizisine bu yıl bir de Korkusuz Üçler dizisini ekledi.

May Yayınevi, Yıldız Kitaplar adı altında yeni bir çocuk dizisine başladı. Yıl içinde bu dizide 12 kitap yayımlandı. Çeviriye dayanan, resimlenmesi ve düzenlenişi açısından özensiz, yerli çocuk edebiyatımıza şimdilik hiçbir katkısı olmayan, ama çağdaş yabancı yazarlara dayalı yeni bir çocuk dizisi.

Bilgi Yayınları Çocuk Dizisi. Tutarlı ve büyük bir yayınevine yakışmayacak hafiflikte, çocuklar için özetlenmiş dünya klasikleri. Çevirenin adı bile yok. Tek özelliği, beyaz güzel kâğıda basılmış ve ciltlenmiş olması. Yıl içinde ancak dört kitap yayımlayabildi.

Ya - Ba Yayınları. Ömür Candaş'ın başlatıp yürüttüğü ilginç bir dizi. Geçen yıl hiç yeni kitap sunamayan bu dizi, ilk altı kitabını «Esi Yayınları» adı altında yayımlamıştı. Bu yıl dizinin adı «Ya - Ba Yayınları» oldu. İlk kitabından bu yana «Yetişkinler» için, yani 10 - 15 yaş kuşağı için yayın yapan tek dizi. Dizinin özelliği, çeviriye dayalı olması. Temiz pak, albenili, iyi çevirilerle sunulan, dünyanın usta işi kitaplarının yer aldığı ilginç bir dizi. 1978 yılı içinde altı kitap yayımladı.

1978'DE ÇOCUK DERGİLERİ

Yeni bir dergi: Kumbara

Ekim ayında yayımlanmaya başlayan aylık bir çocuk dergisi. Ekim ve Kasım sayılarını görebildim. Türkiye İş Bankasının yayımladığı bu dergi, parasız dağıtılıyor. İlk sayısı 150 bin, ikinci sayısı 200 bin basıldığını öğrendiğimiz Kumbara'yı ONK Ajansı hazırlıyor. Osman N. Karaca'nın sorumluluğunda hazırlanan dergi, çağdaş yazarlarımıza, çizerlerimize sayfalarını elden geldiğince açmaya çalışıyor. İlk bakışta Milliyet Çocuk Dergisi'ni andıran bir görünüşü var. Gelecek sayılarında kişiliğini daha çok bulacağına inanarak, bekliyoruz.

Milliyet Çocuk Dergisi

Etkinliğini yitirmeden düzenli olarak yayınını sürdürüyor. Yıl içinde derginin her sayısında yayımlanan İsmail Gülgeç'in Ormangiller adlı birer sayfalık çizgi öyküsü, ülkemizde çizgi - öykü adına büyük bir kazançtı. Önce Uzay Çocukları adlı çizgi romanıyla işe başlayan Mıstık, giderek Millıyet Çocuk Dergisi'nin bütün sayfalarında birbirinden güzel çizgileriyle derginin temel taşı oldu. Derginin bir yılı, sanki Mıstık Yılıydı. Zaman zaman çağdaş yazarlarımıza değişik açılardan sayfalarını açan Milliyet Çocuk Dergisinin orta sayfalarında her sayı verdiği yabancı kökenli çizgi romanların artık yararına inanmıyorum. Ne-

rede Milliyet Çocuk Dergisi okuyan bir çocuk görsem, hep o resimli romanları izliyorlar, öbür sayfaları geçiştiriyorlar. Ülkü Tamer'in bu konuda geniş bir soruşturma yapmasını ve bu çizgi romanların yararları - zararları konusunda bir daha düşünmesini çok isterim.

Tercüman Çocuk Dergisi

Başındaki gibi gereksizliğini gideremeden yayınını sürdürüyor.

1978'DE ÇOCUKLAR İÇİN ÇİZENLER

Kitaplar gittikçe renksizleşse, baskı güzelliklerini yitirseler de, kitap resimleri ve dergilerdeki çizgiler açısından 1978'in ilginç kişilerini burada anmak istiyorum.

İsmail Gülgeç, Milliyet Çocuk Dergisindeki Ormangiller adlı birer sayfalık çizgi öyküsüyle, çocukların da büyüklerin de beğenisini kazandı. Yalvaç Ural'ın «Sincap» adlı çocuk kitabına yaptığı resimler de Ormangiller'deki ustalığının devamıydı.

Mıstık, Milliyet Çocuk Dergisindeki birbirinden güzel resim ve çizgileriyle derginin vazgeçilmez çizeri oldu.

İsa Çelik, bu yıl başarılı bir çocuk kitapları resimleyicisi olarak belirdi. Önce «Aziz Dede'den Masallar» adlı kitabın çizeri olarak göründü, sonra Arkadaş Kitaplar'da ardı ardına «Ülkelerin En Güzeli» ve «Buğdayı Kim Öğütür» adlı çocuk kitaplarıyla usta işi örnekler verdi.

Yılın en başarılı çizerlerinden biri de, Dağlarca'nın Arkadaş Kitaplar dizisinde çıkan «Yazıları Seven Ayı» adlı çocuk kitabıyla adını ilk kez duyuran Elif Ayiter'di.

Ferruh Doğan, yine Arkadaş Kitaplar dizisinde çıkan, Marcel Ayme'nin «Nuhun Gemisi» adlı kitabına belki en güzel çizgi ve resimlerini yaparken, Tan Oral, İhmal Amca'nın «Güneşe Vurgun Çocuk» adlı kitabını oya gibi işlenmiş resimlerle donattı. Çetin Öner'in son kitabı olan «Mavi Kuşu Gören Var mı», bir ustayı daha çocuk kitapları içinde gösterdi: Kayıhan Keskinok, açtığı sergilerin yanısıra bundan böyle çocuk kitaplarının da yeni bir yorumcusu, çizeri, boyacısı olacak gibi. Osman Kehri, Turgut Keskin, Mustafa Delioğlu, Deniz Oral, Belkıs Taşkeser, Meral Erez, Güner Ener, yılın başarılı çocuk kitapları çizerleriydiler.

TÜRK DİL KURUMU ÇOCUK YAZIN ÖDÜLÜ BU YIL İSMAİL UYAROĞLU'NA VERİLDİ

Türk Dil Kurumu'nun Çocuk Yazını dalındaki ödülü, bu yıl gerçekten başarılı bir çocuk kitabına verildi. İsmail Uyaroğlu'nun, Arkadaş Kitaplar dizisinde yayımlanan Çocuk ve Şiir adlı kitabı, bu ödülden önce de büyük ilgi görmüş, dergi ve gazetelerde, övgü dolu eleştiriler almıştı. Geçen yıl bu dalda verilen ödülün yerini bulmadığını belirtmiştim. (Bakınız: Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı 1978). Geçen yılki uygulamaya bir tepki olsun diye de, yayınevi olarak, Arkadaş Kitaplar dizisinde yayımlanmış hiçbir kitabımızı, bu ödül için TDK'na göndermemiştik. İsmail Uyaroğlu, kişisel başvurusuyla katıldığı bu ödülü, bileğinin gücüyle, şiirinin gücüyle haklı olarak aldı. Aldı ama, namuslu bir yazar olarak, ödülü alırken yaptığı konuşmada o da tepkisini göstermekten geri durmadı:

İsmail Uyaroğlu'nun konuşması:

«Çocuk yazını dalında kitabımın ödüle değer bulunmasından sevinç duyduğumu belirterek başlamak istiyorum sözlerime. Ancak hemen ardından şunu eklemek istiyorum: İçimdeki sevinç ışığı, yüzüme ulaşmadan parçalanıyor. Çünkü çocuklarımız geliyor aklıma. Okuma yazma çağındaki, ama gidecek okul bulamayan iki milyon çocuğumuz. Sokağa terk edilmiş çocuklarımız. Öğrenimini yarıda bırakıp hayat kavgasına atılan, büyük bir adam gibi iş dönüşü evine ekmek götüren çocuklarımız. Çocukluğunu yaşayamamış, sevinç dolu olması gereken günlerinin üstüne kara bir bant çekilmiş çocuklarımız. Annelerinin, babalarının, ağabeylerinin, ablalarının vakitsiz ölüm haberleri içinde büyüyen, faşizmin öksüz ve yetim bıraktığı çocuklarımız. Söyleyin, hangi yazar, hangi ozan katıksız sevinç duyabilir bu durumda, kitabının ödül almasından.

Önümüzdeki yıl, Dünya Çocuk Yılı. Bu yılı, çocuklarımızın özgürce ve güven içinde, çocuk olmanın sevincine doyarak yaşayabilecekleri bir dünya kurma yolunda, eylem yılı yapalım. Barış içinde, savaşsız ve sömürüsüz bir dünya, çocuklarımıza verebileceğimiz en büyük armağan olacaktır. Ben aldığım ödülü, bu yoldaki çalışmalarına küçük bir katkı olur düşüncesiyle, ülkemizde oluşturulmuş bulunan Uluslararası Çocuk Yılı Çalışma Grubu Sekretaryası'na bırakıyorum. Ve bütün yazarlara,

ozanlara, aydınlara, kültür emekçilerine, Sekretaryanın çalışmalarına omuz verelim, destek olalım, diyorum. Bu konuda, Türk Dil Kurumu'na da görevler düşüyor.

Türk Dil Kurumu'na başka alanlarda da görevler düştüğü inancındayım. Bilindiği gibi TDK, halkımızın verdiği ulusal kurtuluş savaşının temelleri üstüne kurulmuştur. Dolayısıyla böylesi soylu geleneği olan, emperyalizme karşı bu temel üstünde yükselen bir kurum olarak, kültür ve sanat ortamının demokratikleştirilmesi savaşımına daha etkin biçimde katılması gerekir. Kapılarını hiçbir ayrım gözetmeden, bütün ilerici, demokrat, sosyalist, devrimci yazar ve ozanlara açmalıdır. Hele bu ortamda, tekelci ve faşist güçlerin neredeyse toprağımızın rengini değiştirecek, kan rengine dönüştürecek ölçüde gemi azıya aldıkları, öte yandan 141 - 142'nin düşünce, örgütlenme ve yaratma özgürlüğünün üstünde Demoklesin kılıcı gibi sallandığı, ilginçtir bu olguların hemen yanıbaşında dilimizin ve halkımızın büyük savaşkan ozanı Nazım Hikmet'e sağlı sollu saldırıların yoğunlaştığı bir ortamda TDK, ilericiliği, devrimciliği yalnızca birtakım sözcükler türetme olarak almamalı, devrimlerin bir bütün olduğunu unutmamalıdır.

Bir de ödüllere ilişkin bir şey söylemek istiyorum: Kimi yazar ve ozanlarımızın TDK ödüllerine katılmadıkları, katılmak istemedikleri biliniyor. Bunun nedenleri üstüne düşünülmeli, ödüllerin bütün ilerici, demokrat, devrimci yazarların tartışmasız katılabilecekleri bir niteliğe kavuşturulması için çaba gösterilmelidir.

Sözlerimi bitirirken sayın seçici kurul üyelerine, kitabımı ödüle değer buldukları için teşekkür eder, sizlere de değerli konuklar, saygılar sunarım.

İKİ KONUK BULGAR YAZARI ÇOCUK EDEBİYATINI KONUŞTULAR

Türkiye Yazarlar Sendikası, «1979 Çocuk Yılı Yaklaşırken Çocuk Yazınının Durumu» konulu bir yuvarlak masa toplantısı düzenledi. TYS'nin çağrılısı olarak yurdumuza gelen iki Bulgar yazarı ile Türk yazarlarının katıldığı bu toplantıya Türkiye'den Osman S. Arolat, Gülten Dayıoğlu ve Erdal Öz katıldı. Adnan Özyalçıner'in sunuculuğunu yaptığı bu toplantıda iki

Bulgar yazarının «Çocuk yazını» konusundaki görüşlerinden ilginç bulduklarımı aktarıyorum:

Nikolay Yankov (Edebiyat eleştirmeni ve çocuk yayınları yapan «Otoçestvo», yani Vatan Yayınevinin yöneticisi):

«Çocuk kitapları konusunda bizim sağlam ve geleneksel alışkanlıklarımız var. Bütün büyük Bulgar yazarları, kesinlikle bir iki çocuk kitabı yazmışlardır. Dimitrov'un 1947'de söylediği bir sözü burada anmak isterim: Her iyi yazar, en iyi zamanlarından birazını çocuklara ayırmak zorundadır, der Dimitrov. Bütün Bulgar yazarları bunu uygulamışlar, çocuklar için de yazmışlardır.»

«Çocuklar için yazılan kitaplarımızda, başlangıçtan bu yana hümanist bir ruh görülmektedir. Yurt sevgisi, evrensel bir tutumla birlikte işlenmiştir.»

«Çocuk kitaplarında önemli olan, yazılan kitapların yüksek düzeyde tutulmasıdır.»

«Çocuğun eğitiminde, özellikle şiirin büyük önemine inanıyorum.»

«Çocuk edebiyatı, Bulgaristan'da bir devlet sorunudur. Her yerde de böyle olmak zorundadır.»

«Her şeye katlanabiliriz, her şeyden yoksun olabiliriz, ama her şeyi çocuklara vermek koşuluyla.»

«Bulgaristan'da çocuk kitaplarının durumu, sosyalist devrimden öncesine kıyasla çok değişik. Çünkü şimdi okuyan yazan çocuk sayısı çok yüksek. Böyle olunca edebiyata ilgi ve basılan kitap sayısı da doğal olarak yükseldi. Örneğin, devrim öncesinde bir çocuk kitabı 5 - 6 bin basılırken, bugün kitap 30 - 35 bin tane basılıyor. Daha çok basılamayışının nedeni, kâğıt sorunudur. Kâğıt gereksinmesini karşılayamıyoruz.»

Bulgaristan'da her köyde, her kentte halk kitaplıklarımız var. Ayrıca her kitaplıkta oldukça geniş bir çocuk kitapları bölümü var. Bu kitaplıklar, ya devletin ya da parti ve sendika gibi kuruluşlarındır. Her kitaplığa bir kitap alınsa, basılan bir kitabın 5 bin tanesi o anda tükenmiş olur. Büyük kitaplıklar, basılan bir kitaptan birkaç tane alır.»

«Yayımlanan bir kitap, yurdun dört bir yanına bir anda dağıtılır. Yıllar önce kitaplar, yalnızca büyük kentlerde sıkışır kalırdı, uzak yerlere, kasabalara, köylere hiç kitap ulaşmazdı. Bugün Bulgaristan'ın her köşesine kitap ulaştırıyoruz.»

Svetan Angelov (Bulgar çocuk yazarı) :

«Bizde genç yazarlar, önce gazete ve dergilerde boy gösterip gelişirler, ancak ondan sonradır ki yazdıkları kitap olarak yayımlanabilir. Bu yüzden gazete ve dergilere çok önem veririz. Bu dergi ve gazeteler, çocuk edebiyatımızın akciğerleridir. Solunum onlarla sağlanır.»

«Bulgaristan'da, 19. yüzyıldan bu yana çocuklar için yayın yapan yayınevlerinin gerek kurucuları, gerekse yöneticileri hep usta yazarlar, büyükler için yazan yazarlar olmuştur. Devrimden sonra edebiyatımızda büyük bir değişim oldu, ama bu gelenek değişmedi. Bugün de çocuk yayınlarını yönetenler. Bulgaristan'ın büyük yazarlarıdır.»

«Kötü bir dergi, kötü bir kitap, çocuğa kötü bir kişiden daha çok zarar verir.»

«Dergilerin dağılımı, bizde aboneleme yoluyla yapılır. Örneğin mektup dağıtan posta dağıtıcıları, bir çocuğu bir dergiye abone yazabilir. Çocuk, istediği dergiyi postacıya bildirir, parasını ona verir ve böylece o dergiye abone olur. Bir dergiye bir yıl için abone olmuşsa, çocuğun mektup dağıtıcısına ödemiş olduğu para, bir simit parası kadardır. Yani bir simit fiyatına bir dergiye bir yıl için abone olunabilir. Dergiler bu kadar ucuzdur. En yoksul bir aile bile, bugün çocuğunu 4 - 5 dergiye abone yapmaktadır.»

«Yöneticisi olduğum çocuk dergisinde şu ilkelere önem veririz:

* Çocuğun toplumsal yapısını oluşturmak,
* Onun yurt sevgisini geliştirmek,
* Onu evrensel duygulara yöneltmek,
* Onu, ulusların kardeşliği inancıyla yetiştirmek.»

ÇOCUK EDEBİYATI KONUSUNDA 1978'İN İLGİNÇ YAZILARI

Çocuk yılı, çocuk edebiyatı, çocuk kitapları, haber olarak dergi ve gazetelerde sık sık yer aldı. Ama çocuk edebiyatı üzerinde 1978 yılı, geçmiş yıllara oranla, üzerinde en az düşünülen yıl oldu diyebilirim. Gidip göremediğim, izleyemediğim birçok açıkoturumda, öğrendiğim kadarıyla, çocuk edebiyatının, genel anlamdaki edebıyattan ayrı bir edebiyat türü olup olmadı-

gı, yine ana tartışma konusu olmuş. Aziz Nesin, ayrı bir çocuk edebiyatının varlığını ilginç bir yazıyla savundu. Bu görüşe karşı çıkanlar oldu. Anlaşılan bu konu, çocuk edebiyatının ilginç bir konusu olarak daha uzun süre tartışılacak. 1978 yılı, değişen hükümet sorumlularına birtakım öneriler sunan yazılarla geçiştirildi. Daha çok da kâğıt sorunu tartışıldı. Belki de çocuk edebiyatından söz açılan birçok yazının ana konusu kâğıt sorunu oldu diyebiliriz. Yine de birtakım dergi ve gazeteler, çocuk edebiyatı konusunda soruşturma açmasalardı, birtakım dergi ve dernekler düzenledikleri seminerlerde yazarlardan çocuk edebiyatı konusunda da bildiriler sunmayı istemeselerdi, çocuk edebiyatı neredeyse bir iki genel yazıyla geçiştirilecekti. Yıl içinde, görüp ilginç bulduğum, çocuk edebiyatımız konusunda değişik görüşleri yansıtan yazı, soruşturma yanıtları ve bildirileri seçerek yazının sonuna almadan edemiyorum. Dileyelim yeni yıl, çocuklarımız kadar çocuk edebiyatımız açısından da tutarlı, umutlu, aydınlık bir yıl olsun.

AYRI BİR ÇOCUK YAZININ OLUP OLMADIĞI VE ÇOCUK İÇİN YAZMANIN NEDEN ZOR OLDUĞU ÜZERİNE

Aziz NESİN

Çocuk yazını diye ayrı bir yazın var mıdır, olmalı mıdır? Ayrı bir çocuk romanı, çocuk öyküsü, çocuk oyunu olamaz, yargısı, 60'lı yıllarda Türkiye'ye batıdan aktarılarak geldi. O günlerde yapılan bir çocuk romanı yarışmasında, yarışmanın yargıcılar kurulundan bir yazarca, birtakım öznel nedenler yüzünden, bu düşünce (çocuklar için ayrı bir yazın olamaz, olmamalıdır, düşüncesi) ortaya atıldı ve kimilerince de benimsendi. Bu yargının nedenini de buldular; çünkü, çocuk da insandır.

Üstelik savlarını destekleyici örnek de gösterdiler: Çocukların en çok sevip okudukları romanlardan «Gülliver'in Gezileri» ile «Robinson Crusoe» da çocuklar için değil büyükler için yazılmıştı. Ama çocukların çok benimsedikleri bu romanlar, çocuk romanı sayılmışlardır. (Kısaltılmış Don Kişot'u da buna ekleyebiliriz.) Demek, çocuklar için ayrı bir yazın gerekmez.

Bu iki, bilemediniz üç-beş örneğe karşı, bu savı çürütecek

yüzlerce çocuklar için yazılıp yine çocukların benimsediği çocuk yapıtları ve büyükler için yazılıp da çocukların hiç ilgi duymadıkları milyonlarca örnek görmezden gelindi, üstelik «Çocuklar da insandır» denilerek, sanki ayrıca çocuklar için yazmak, çocukça yazmakmış gibi, çocukları küçümsemek, aşağılamakmış gibi gösterilmek de istendi.

Çocuklar için ayrı tiyatro oyunu, ayrı yazın olup olmaması, bizim öznel görüşlerimize, isteklerimize bağlı bir sorun değildir. İnsansoyunun, çocuklar dönemiyle olgunluk dönemi arasında bir ayrım varsa, ister istemez çocuk yazınıyla büyümüşlerin yazını arasında da bir ayrım olacaktır. İnsansoyunun çocukluk dönemiyle büyümüşlük dönemi arasındaki en büyük ayrım, zaman ve mekân ölçütlerindedir. Zaman ve mekân ölçütleri ayrı olanlar için —hatta onlar büyümüş insanlar bile olsalar— aynı yazın yapıtları geçerli olamaz.

Hiçbir canlının çocukluk dönemi, insansoyunun çocukluk dönemi denli uzun sürmüyor. Birkaç örnek vermemiz gerekirse, ortalama yaşam süresi sekiz yıl olan kedi yavrusunun çocukluk dönemi aşağı yukarı dört ay sürer ki, bu dört aylık çocukluk dönemi, ortalama kedi yaşamının yirmidörtte biridir. Köpeğin çocukluk dönemi de aşağı yukarı ortalama yaşamının yirmide biridir. Filden kuşa dek, bütün canlıların çocukluk dönemleri, yaşamlarına göre çok kısa sürer. Bir at yavrusu, doğduktan birkaç saat sonra ayakları üstüne dikilebilirken, insansoyunun ayakları üstüne dikilmesi, büyük çaba ve savaşımla geçen bir yıllık (yani insan yaşamının altmışta biri) bir zaman alır.

Ortalama insan yaşamı altmış yıl denilirse, bunun kaçta kaçı çocukluk dönemidir? Çocukluk dönemi 0 - 6 yaş olan okul öncesi, 6 - 9 yaş dönemi, 9 - 12 yaş dönemi ve yeniyetmelik «teenagers» denilen 12 - 18 yaş dönemi olmak üzere onsekiz yıl sürüyor. Demek, ortalama yaş olan altmış yılın on sekiz yılı çocukluk dönemi olarak sürüyor. Bu, aşağıyukarı, bir insan yaşamının üçtebiri demektir. İnsansoyunun çocukluk dönemi çok uzun sürmektedir. (Büyümüş insanı, yaşamını kazanabilir duruma gelmesi olarak alırsak, bu dönem 25 - 30 yaşa dek sürmektedir ki bu, insan yaşamının yarı süresi demektir; insandan başka hiçbir canlıda bu dönem bu denli uzun değildir).

İnsanın çocukluk döneminin çok uzun sürmesine karşı, insanın büyümüşlük ve yaşlılık dönemleri, çocukluk dönemine göre, kısa sürmektedir.

İnsansoyunun çocukluk dönemi uzun ve büyümüşlük dönemi de kısa sürdüğünden, örneğin bir çocuğun bir yıllık zamanı ile, büyümüş bir insanın bir yıllık zamanı, kendilerine göre, aynı zaman değildir. Hatta aynı insanın çocukluğundaki bir yılla, yaşlılığındaki bir yıl, yine kendine göre, aynı uzunlukta bir yıl değildir. Çocukluk dönemi uzun sürdüğünden, çocuklukta geçen zamanlar da daha uzun sürmektedir. Bunun böyle olduğunu kendi çocukluk günlerimizi anımsayarak anlayabiliriz. Çocukluğumuzdaki tatil günleri, oyun saatleri geçmek bilmezken, yaşlılığımızdaki tatil günleri, göz açıp kapayıncaya dek biter. Beş - on yaşımızın oyun saatleri hiç bitmeyecekmiş gibi uzarken, yaşlılığımızın saatleri değil, günleri, ayları değil, yılları bile «daha dün gibi» geçmiştir.

Çocukla büyümüşün zaman ölçütlerinin ayrı olduğu çok açıktır.

Çocuğun mekân ölçütleriyle büyüğün mekân ölçütlerinin bir olmadığını anlamak için, çocukluğumuzdaki yaşadığımız yerleri, sonradan, bir de büyümüşken görmeliyiz. Çocukluğumuzdaki yer boyutlarının, o yerleri büyümüşlüğümüzde gördüğümüz zaman, ne denli küçük olduklarını görerek hep şaşmışızdır. Çocukluğumuzun odaları, yatakları, salonları, merdivenleri, mutfakları, bahçeleri, oyun alanları hep büyük, kocamandır. Okullar koskocaman, derslikler geniştir. Çocukluğumuzun mekânı büyüktür, boyutludur. O yerleri bir de büyümüşlüğümüzde görünce, çocukluğumuzun bizi nasıl yanılttığına şaşarız. Çocukluğumuz bizi düşkırıklığına uğratır. Demek, çocukla büyümüşün zaman ölçütü gibi, mekân ölçütü de ayrıdır, birbirine uymaz.

Çocuğun büyümüşlerden ayrımı, salt zaman ve mekân ölçütlerinin ayrılığında kalmaz. Çünkü zaman ve mekân ölçütleri ayrıysa, yaşamın bütün ölçütleri de ayrı demektir. İnsansoyu, çok doğal olarak, içinde yaşadığı zaman ve mekân ölçütlerine göre yaşar, biçimlenir ve bilinçlenir. Zamanın ve mekânın özdeksel ölçütleri, zorunlu olarak manevi ölçütlerini de belirler. Böylece, insan kendi ölçütlerinin dünyasında yaşar. Bu yüzden çocuğun dünyası, büyümüşün dünyasından ayrıdır. Çocuk ve büyümüş, aynı dünyanın içinde, ama ölçütleri ayrı olduğu için, ayrı dünyaları yaşamaktadırlar. Büyümüşlerin, anababaların, öğretmenlerin çocukları anlamalarındaki zorluk burdan gelmektedir. Çocuk başka bir dünyada, büyümüşlerse başka bir dünyadadırlar. Çocuğun zaman ve mekân ölçütü nasıl başkaysa, zorunlu

olarak bunlara uygun biçimde, düşleri, düşünceleri, tasarıları, değerlendirmeleri, sevgileri, yargıları, sevgisizlikleri, algılanmaları, duygulanmaları, kısacası bütün manevi yaşamları da, büyümüş insanlardan ayrıdır.

Ölçütleri ayrı, dünyaları ayrı olanlara, aynı yazın yapıtı seslenemez. Ama, kimi yapıtlar, hem çocuklar, hem büyümüşler için ilgi çekici olabilir. Gülliver'in Gezileri, ya da Robinson Cruose'nin büyümüşler için yazılmışken çocuk romanı da sayılmaları, bu yapıtların her iki dünyaya, çocuk ve büyümüş dünyasına denk düşmüş olmasındandır. Nitekim, kimi çocuk yapıtları da büyümüşlerin ilgisini çekmektedir.

Çocuk oyunu, çocuk romanı, çocuk öyküsü yazmanın çok zor, hatta büyüklere yazmaktan çok daha zor olduğu sıksık söylenir. Bu zorluk neden ileri geliyor? Çünkü, çocuklar için yazacak olan yazar, artık büyümüştür; çocuk dünyasından ayrı bir dünyada, o ayrı dünyanın ölçütleri içinde yaşamaktadır. Onun çocukluğundaki boyutlar unutulmuştur. Büyümüş insanlar dünyasının yazarı, zaman ve mekân ölçütleri ve bunlara uygun olarak bütün algılanma ve duygulanmaları ayrı olan bir dünyanın yaratıkları olan çocuklar için yazacaktır. Aşağıyukarı, sanki başka ve bilinmedik bir gezegende varolduğu sanılan insanlar için yazmak gibi birşeydir bu. Bu durumda yazarın, kendi zaman ve mekân ölçütlerinden yani kendi dünyasından çıkıp, çocuğun zaman ve mekân ölçütlerine, çocuğun dünyasına geçmesi gerekir. Bu, nasıl olacaktır? Kimileri, çocuklar için yazmanın koşulu olarak, büyümüşlerin çocuk olmaları, çocuklaşmaları, çocuklarla bir olmaları, çocuklar gibi olmaları gerektiğini söylerler. Bence bu çocuk yazını yazmak için en büyük yanlıştır. Çünkü, büyümüşün çocuğa öykünmesidir. Zorlama ve yapay bir iştir. Bu yolla verilen çocuk yapıtları da yapay yapıtlar olur.

Çocuk yapıtları yazmak için, çocuk dünyasını, o çocuk dünyasının özdeksel ve manevi bütün ölçütlerini tanımaya, öğrenmeye, incelemeye çalışmak gerekir. Bu bakımdan çocuk yazını, herşeyden önce, bir araştırma, bir inceleme sorunu olarak bir teknik iştir. Çocuk yazını, önce bir teknik iş olduğu içindir ki, şairlik, romancılık, öykücülük gibi yayıncılık hiçbir öğretimle öğretilmediği halde, salt çocuk yazarlığı, bir de oyun yazarlığı öğretim yoluyla öğretilebilir ve öğretilmektedir. Çünkü, oyun ve çocuk yazarlığında zanaat, teknik önde gider. Hiç kuş-

kusuz, bu işin zanaatını ve tekniğini bilenler, ille de iyi oyun, ille de iyi çocuk yapıtı veremezler, ama işin zanaatını, tekniğini bilmek, iyisini yazmanın başta gelen koşuludur. Ancak bu teknik bilgi öğrenilerek, çocukların dünyasına girebilir.

Çocuk dünyasına girebilmenin daha başka bir zorluğu, çocuk dünyasıyla büyümüşlerin dünyasının birbirlerinden kesin ve belirgin sınırlarla ayrılmamış olmasıdır. Bu sınır kesinlikle ayrı olsaydı, çocuk yazarının işi çok kolaylaşırdı. Oysa, insansoyu, sürekli değişim içinde olduğundan, dünyası da sürekli değişmektedir. Bu yüzden değişen dünyalarımız, sınırsız olarak, ya da sınırları birbirine geçmiş ve birbirinin içinde erimiş olarak vardır. O zaman, çocuk dünyası deyince, hangi dünyayı, nasıl bir dünyayı anlayacağız? Çocukluk dönemlerini, 0-6 yaş dönemi (okul öncesi), 6-9 yaş dönemi, 12-18 yaş yeniyetme dönemi diye ayırmak, yapay ve zorlama bir ayırmadır. Çünkü, bu dönemdeki çocukların dünyaları ayrıdır ama, birbirlerinden kopuk olarak ayrı değildir. Sürekli bir değişim ve gelişim içindedir ve ancak ayrılıkları uzun aralıklarla belli olabilir. Nitekim, çocukluğundaki zaman ve mekân içinde büyümüş, o ölçütlerden hiç ayrılmamış bir büyümüş insana, zaman ve mekân ölçütleri de kendisiyle birlikte değişmiş olduğu için çocukluğu hiç de ayrı bir dünya gelmeyecektir.

İnsan yaşamının dönemleri arasında kesin sınırlar olmadığı için, çocukluk dönemlerini ayırmak yapay ve zorlamaysa da, zorunludur. Çocuğun bu dönemlerine göre, onların dünyalarının gereği ayrı bir yazı tekniği kullanmamız gerekir.

Yazında öğretimle öğrenebileceğimiz, yalnızca oyun ve çocuk için yazmanın tekniği olduğunu söylemiştim. Çocuk oyunu, yazmaya gelince, bu her iki yazma tekniğini de (hem oyun yazmanın, hem de çocuklar için yazmanın) bilmeyi gerektirir. Bu tekniği bilmeden, kendiliğinden denk düşmüş çocuk yapıtları yazılmış olabilir, vardır da... Ama bizim işimiz, kendiliğinden olanlar değil, bir işin bilinçli olarak nasıl olabildiğini, yazıldığını öğrenmektir.

(Milliyet Sanat Dergisi, Sayı: 288)

ULUSAL DEMOKRATİK KÜLTÜRÜMÜZDE ÇOCUK EDEBİYATININ ÖNEMİ

Aşağıdaki yazı, «Türkiye Yazıları» dergisinin Ankara'da düzenlediği «Ulusal demokratik kültür politikasının temel ögelerine yaklaşım» konulu seminerde Erdal Öz'ün okuduğu bildirinin tam metnidir.

Erdal ÖZ

Edebiyatın pek çok tanımı, pek çok yorumu yapılmıştır. Bütün bu tanım ve yorumların ötesinde, ben edebiyata, onda bulduğum çok önemli bir özellikle yaklaşmak istiyorum.

Bana öyle geliyor ki, edebiyat, geniş bir açıdan bakılırsa, bir araştırmadır. Belki de yaşamın araştırılması. Bütün çeşitliliği, zenginliği içinde sürüp giden ve adına «yaşam» dediğimiz bu oluşuma yeni anlamlar, yeni çözümler getirme çabasıdır edebiyat.

Ben burada iyi bir edebiyat yaratıcısından söz ediyorum. Yaşamı araştırmak, usta edebiyatçıların işidir. Usta yazarlar, bütün yazdıkları yapıtlarda hep bu soruya yanıt aramışlardır.

Böyle olunca, iyi bir edebiyat okuru da, bu yaratılan yapıtları okumakla, kendine çok şeyler çıkaracak, ondan çok şeyler edinecektir.

Buradan şu sonucu çıkarabiliriz sanıyorum: İyi bir edebiyat yapıtı, onu okuyanın değişimine, oluşumuna, gelişimine katkıda bulunacaktır. Edebiyatın etkinliği olsa olsa budur. Yani, etkin olabileceği alanlarda, kişinin, kişilerin, toplumun, dünyanın değişimine katkıda bulunmak. Kendi gücü oranında katkıda bulunmak.

İnsanlar, her dönemde sanata, edebiyata gereksinme duymuşlardır. Edebiyat, insanların bir gereksinmesini karşılıyor öyleyse. Bu gereksinme, yaşamın anlamını kavrama isteğidir.

Ve yaşamı tanımaya en çok gereksinim duyanlar da, hiç kuşkusuz çocuklardır.

Burada, çocuklara, değerli bir ozanımızın, Behçet Necatigil'in «Korku» adlı şiiriyle yaklaşmak istiyorum:

Tanrı onları dört gözden ayırmasın
Hiçbiri anne baba yokluğu bilmesin.

Büyükler gidince çocuklar küçükse onlar da ölmeli
Çünkü kendi evlerinden gayrı evler el evleri
Hele o kış ayları, korkulu akşam üzerleri.

Bizler ki büyükken bu kadar yalnızız da
Ya onlar küçücük kalırsa ardımızda?

Hem onlar geç büyürler, sonra da güç büyürler
Daha yavru, dünyanın farkında değiller
Üşümüş, soğuklarda yatağımıza gelirler.

Bizler ki büyükken bu kadar yılmışız da
Ya onlar küçücük kalırsa ardımızda?

Çocuklar, en güçsüz olanımız, yaşam deneyi en az olanımız. Ama çocuklar, öylesine kalabalık, öylesine çoklar ki. Onlar, gelecek günlerimizin tek yürütücüsü, tek geliştiricisi. Bir süre sonra bizler yokuz ve onlar var. Bu ülkeyi, bu yurdu her şeyiyle bir gün gelecek onların eline bırakacağız. Onlar da, daha sonra kendi çocuklarına bırakacaklar.

Onlara karşı sorumluyuz; çocuklarımıza karşı.

Hem de iki bakımdan:

Birincisi: Onlara, belki sorunları daha çok, ama çözüm yolları daha belirlenmiş, geliştirmesi daha kolay, daha güzel, daha aydınlık bir ülke bırakmak. Bundan sorumluyuz.

İkincisi: Bıraktıklarımızı, bıraktığımız yerden alıp daha iyiye, daha güzele, daha insanca olana, yani daha ileriye götürecek düzeyde, onları bilgiyle, deney zenginliğiyle donatmak, onları eğitilmiş, yetenekli, sorumlu kişiler olarak yetiştirmek. Bundan da sorumluyuz.

Oysa şu topraklar üzerinde, bizler her geçen günle birlikte daha da yaşlanıp çöküyoruz. Ve çocuklarımız, her

geçen günle birlikte, istediğimiz, özlediğimiz bir kişiliğe kavuşmadan büyüyorlar. Geç kalıyoruz. Geç kaldık. Artık vakit geçirmememiz gerek.

Çocukluk yıllarımızı düşünüyorum. Çocukluğumuzda bize okutulanlarla, bugün çocuklarımıza okutulanlar arasında öyle pek de büyük bir ayrım göremiyorum.

Bizim çocukluğumuz, tek parti tek şef dönemiydi. Kocaman bir göçyolları haritası, karatahtamızın yanından hiç eksik olmazdı. Ortaasyadan, nasıl olduysa, bir kuraklık sonucu kalkıp yollara düşen biz Türklerin, bütün yeryüzüne dağılışını şaşkınlıkla öğrenirdik. Bununla övünmeyi de öğrenirdik. «Milliyetçilik» duygusu yüreğimize işlerdi. Kendimizden başka kimseleri beğenmezdik, sevmezdik. Çünkü dünyanın aslı, temel ögesi bizdik, biz Türklerdik. Büyüklerimiz bize bunu öğrettiler.

Gerçi günümüzde tek parti, tek şef kalmadı. Ortalıkta şeften, liderden geçilmiyor. Ama o göçyolları haritaları yine okulların dersliklerinde asılı. Yine Ortaasyalardan kopup dünyanın dört bucağına dağılan Türklerin göçyollarını belirten renkli haritalar var dersliklerde. Şu son günlerde bunların kaldırılmış olduğunu sanıyorum.

Oysa, gerçekte, bugünün göçyolları haritaları değişmiştir. Göçyolları değişti çünkü. Artık Ortaasyalardan değil de, dağlardan tepelerden kentlere göçen yoksul insan sürülerinin göçleri çizilmeli haritalara. Şu yoksul Türkiyemizden başlayıp Almanyalara, Fransalara, Hollandalara, Avustralyalara, Libyalara göçüp giden işsizler ordusunun, çağımızın bu en büyük göçünün, işgücü göçünün göçyolları haritaları yapılıp asılmalı dersliklere. Çünkü bugünkü Türkiyemizin gerçek göçyolları haritaları, acı ama gerçek haritaları bunlardır.

Bizden öncekiler bize hiç mi bir şey öğretmediler, hiç mi bir şey bırakmadılar? Hayır, bunu söylemek istemiyorum. Ama bize gerçekleri, doğruları öğretmediler, yararlı olanları öğretmediler. Bunları bizlerden bilinçli olarak gizlediler. Bizden pek çok şeyi esirgediler. Bizi yanlış eğittiler. Bugün, yıkılan faşist yönetimin, eğitim alanında bilinçle yürütmek istediği genel politika buydu. Onlar, gerici ideolojilerinin temellerini gelecek kuşakların kişilik-

leri üzerinde denemekteydiler. Üstümüzden bir Moğol sürüsü gibi, bir Vandal sürüsü gibi gelip geçtiler.

Bizden pekçok şeyi esirgediler, dedim. Oysa, bilgi, insanın kurtuluşunda kullanabileceği en güçlü silâhtır. Türkiyemizin, hele emperyalizme karşı kendi sınırlarımız içinde ilk büyük kurtuluş savaşı vermiş olan Türkiyemizin, bugün hâlâ geri kalmış, sömürülen bir ülke durumunda olması, bilgi ve eğitim yetersizliğinden olmuştur. Bizim başarısızlıklarımızın temel nedeni, gerekli bilgi ve eğitimi zamanında edinememiş olmamızdır.

Tek tek kendini yetiştirmiş, kurtarmış kişileri bırakın bir yana. Bizler, Türkiyenin kesiti, ortalaması değiliz. Bırakın beni, seni, onu. Öyle bir kuşak yetişti ve işbaşına geçti ki, onların yönetiminde Türkiyemiz bugünkü durumuna geldi. Bundan hepimiz sorumluyuz.

Bugün dersliklerde, öğrenci yurtlarında, sokaklarda vuruşan, yaralanan ya da yaralayan, ölen ya da öldüren çocuklarımızdan hepimiz sorumluyuz. Bu, bilinçle yürütülmüş çarpık bir eğitimin sonuçlarıdır. Çocuklarımıza daha küçük yaşlarda gerçekten demokratik ve çağdaş bir eğitim verilseydi, yetişkin olduklarında, düşünceleri arasındaki uyuşmazlıkları, silâhla değil, vuruşarak değil, en azından konuşarak, tartışarak çözümlemeye çalışırlardı.

Bizden öncekilerin bizden esirgediğini, bizim, çocuklarımızdan esirgemeye hakkımız yoktur.

Bu toprakların üzerinden sayısız büyük uygarlıklar gelip geçti. Oldukça zengin bir kültürümüz var.

Edebiyatı, genellikle kültürün içinde düşünmek, kültürün kapsamı içinde düşünmek, kültürün bir dalı olarak düşünmek, yanlış olmaz.

Çocuk edebiyatını da, edebiyat kavramından kesin çizgilerle ayırmak, gibi bir yanılgıya düşmemek gerekir. Çocuk edebiyatı, ya da daha doğru bir söyleyişle çocuklar için edebiyat, doğrudan doğruya edebiyat'tır, edebiyatın ta kendisidir.

Öyleyse, çocuk edebiyatının yeri de, 'kültür' dediğimiz kavramın içindedir. Konuya böylece sokulmak, doğru olacak sanıyorum.

Az önce, bu topraklar üzerinden sayısız uygarlıkların gelip geçtiğini söylemiştim. Bu topraklarda kalan kültür,

işte bu sayısız uygarlıkların bıraktığı sayısız kültürlerin karışımıdır, birikimidir öyleyse.

Bu, bize kadar gelen kültür birikimlerinin, kapitalizm öncesi bir toplum yapısının kültürü olduğunu, bu yolda inceleme yapanlar saptamışlardır. Çünkü kapitalizmin bu topraklara sokuluşu yenidir. Toplumumuz genel yapısıyla, şimdi beceriksiz bir kapitalizm dönemindedir. Kapitalist yoldan, kalkınma özentilerinin tarihi pek yenidir. Yeni de olsa, bu beceriksizce kapitalizm. Türkiyemizin toplu yapısını yavaş da olsa değiştirmiştir; değiştirmektedir.

Kapitalizmin doğup geliştiği Batıya, giderek büyüyüp emperyalizme dönüştüğü Batı'ya kapılarımızı açışımız, Batıya özenişimiz, Batı kültürünün de etki alanına sokmuştur bizi.

Batıdan gelen kapitalizmin kültürüyle, bu topraklarda var olan kapitalizm öncesi kültür, yani feodal kültür, zamanla birbirine karışmıştır. Sonuç olarak da, ortaya yozlaşmış garip bir kültür çıkmıştır. Bugün ülkemizde yaygın olan, yürürlükte olan kültürün ana özelliği budur. Yozlaşma.

Bu yozlaşma, öylesine kışkırtılmış, öylesine yaygınlaştırılmıştır ki, toplumumuzun bütün katmanlarına, bütün kurumlarına yansımıştır. İnsanımız, yozlaşmayla özdeşleşme durumunda kalmıştır. Bütün değerler, bütün beğeniler, bu yozlaşmanın etki alanında bırakılmıştır. Toplumumuzun bugünkü insanı, insanımızın düzeyi, insanımızın ilişkileri, davranışları, insanımızın yapısı, bu yozlaşmayla alabildiğine bozulmuş, aşağılaştırılmıştır. Egemen güçler, bunun böyle olmasında ellerinden geleni yapmışlardır. İnsanımızın töreleri, kültürü, her şeyi, bütün değerleri, bu yozlaşma kışkırtıcılığının kurbanı olmuştur. Öyle ki, eski dönemlerdeki toplum yapımızda görülen insanca ögeler bile bugün özlenir olmuştur. Bir toplum için gerçekten çok acı bir görünüştür bu.

Yukarıda da söyledim, yine söylüyorum. Bu topraklar üzerinden sayısız büyük uygarlıklar gelip geçmiş, bizlere oldukça zengin bir kültür birikimi bırakmışlardır. Bu kültür, yüzyılların bize bıraktığıdır. Sel gidecek, kum kalacaktır. Yüzeyde ve yaygın olarak görülen bu yozlaşma, özdeki sağduyuyu yine de yenememiştir. Yüzyılların

getirdiği kültür birikimlerini kimse bir anda silip yok edemez. Yok edememiştir. Bu büyük kültürün üstü, bu büyük közün üstü kül bağlamıştır. Ama içteki ateş, külün altındaki köz, yanıp durmaktadır.

Umutsuz olmaya hiç gerek yok. Umut da, inanç da insanoğlunun en eski, en yüce tutkusudur. Umudu, inancı yitirmedikçe, bu büyük tutkuları diri tuttukça, bilimin ışığında bu toplumu kurtarmak, diriltmek, yüceltmek elimizdedir. Gelecek toplumun insanını yeniden yaratmak elimizdedir.

Gelecek toplumun bize en yakın ilk insanları çocuklarımızdır.

Çocuklarımıza karşı her bakımdan gerçekçi olmak zorundayız. Onları ayrı yaratıklarmış gibi görmekten, onları küçük görmekten artık kendimizi kurtarmalıyız. Onlar da hoşlanmıyor bundan. Tıpkı küçükken bizim de hoşlanmadığımız gibi. Kimse küçük görülmekten, küçümsenmekten, aşağılanmaktan hoşlanmaz. Yeter ki düpedüz aşağılık olmasın.

Bizim bu gerici milli kültür anlayışına da, milliyetçilik anlayışına da karşı çıkmamız doğaldır.

Tarihimizde de, kültürümüzde de gurur duyacağımız pek çok şey olduğu gibi, utanç duyacağımız, nefretle anacağımız şeyler de pek çoktur. Bunları, bütün bu olguları dikkatle bir bir ayıklamak zorundayız.

Bütün ulusların tarihleri ve kültürleri böyledir. Bu yalnızca bize özgü bir durum değildir.

Utanç duyulacak tarihsel olgularla milliyetçilik yapılamaz.

Bugün, onların milliyetçilik akımlarının altını biraz eşeleyecek olursak, dayandıkları şeylerin bize övünç değil, utanç verecek şeyler olduğunu apaçık görürüz.

Bize kadar gelen kültürlere sahip çıkarken ve bu kültürler üzerinde dikkatli bir ayıklama yaparken, amacımız, kendi yaratılarımızla onu daha da zenginleştirmek, gelecek günlere daha tutarlı bir kültür birikimi, daha sağlam bir edebiyat birikimi bırakmaktır. Çocuklarımız da, bizim bıraktıklarımız üzerinde gerekli ayıklamayı yapacak ve kendi yaratılarıyla zenginleştirdikleri bu kültürü, bu sanatı, bu edebiyatı, daha sonraki kuşaklara, yani kendi

çocuklarına bırakacaklardır. Ulusal bir kültürün, ulusal bir edebiyatın oluşumu da böyle olsa gerek.

Doğru olan şu ki, gururumuzu ve nefretimizi, ulusal gururumuzu ve ulusal nefretimizi, çocuklarımızdan saklamamalıyız. Onlara da açıklamalıyız bunları. Bize kadar gelmiş olan kültür birikimi üzerinde akıllıca bir ayıklama yapıp, bu kültürün içindeki demokratik ve sosyalist ögeleri birer birer ayıklamak, bugünden yarına oluşacak kültürümüzü bu temel ögeler üzerinde kurup yükseltmek, bizim genel tavrımız olmalıdır. Edebiyatımızın da, onun ayrılmaz bir kesimi olan çocuk edebiyatımızın da ileriye dönük, gerçekçi tavrı bu olmalıdır.

Çocuk edebiyatı, öncelikle çocukların da rahatlıkla okuyabileceği bir edebiyattır.

Olaya daha üstten, daha geniş bir açıdan bakacak olursak, çocuk edebiyatının temelinde, çocuğa verilen önemin yatmakta olduğunu görürüz. Her sınıf, çocuklara kendi sınıfsal bakış açısından önem verir. Bunda da haklıdır. Her sınıf, çocukların kendi sınıfının savunucuları, kendi düzeninin geliştiricileri olmasını ister. Ve onları bu yolda eğitir. Eğitimin sınıfsal oluşu bundandır.

Ülkemizde çocuk eğitimi, beceriksizce de olsa, egemen sınıfların keyfince yapılmaktadır.

Egemen güç, bir baskı aracı olan devleti kullanandır, onun sahibidir.

Eğitim, devlet okullarında yapılır. Devlete sahip olan, okulların da sahibidir. Dolayısiyle eğitimin de. Her egemen sınıf, kendi ideolojisini eğitimle çocuklarına öğretecektir. Onları kendine eğitecek ve dilediği tıpte yurttaşlar üretecektir.

Burada, ülkemizde ilginç bir durumla karşılaşıyoruz.

Egemen güçler, büyükler için yapılan edebiyatımıza her zaman karşı olmuşlardır. Ama edebiyatımızın gelişimi, bir tepki biçiminde, bir direniş biçiminde olmuştur. Hükümetler, hiçbir zaman bu edebiyatın okunmasını, yayılmasını istememişler, ellerinden geldiğince onu yok etmeye, yayılmasını önlemeye, kötü göstermeye, yasaklamaya kalkışmışlardır. Hükümetlerin, edebiyatçılarımızın üzerindeki baskısı bir gelenek gibi sürüp gelmiştir. Yine de edebiyatımız, bütün bu baskılara, yasaklamalara karşın, geliş-

miş, toplum içinde kendince bir yaygınlık kazanmıştır. Etkin de olmuştur. Edebiyatımızın başarıları küçümsenemez. Demokrasi ve sosyalizm yolundaki savaşımda, edebiyatçılarımız üzerlerine düşen görevi başarıyla yürütmüşlerdir. Bugün kitleler üzerinde oldukça etkin, oldukça kalabalık bir okuyucusu olan bir edebiyatçı kuşağı yetişmiştir. Ama bu başarı, çocuk edebiyatı alanında gösterilememiştir.

Çocuklarımız, bu bozuk düzenin eğitim alanı içinde, etki alanı içinde yapayalnızdır. Tutunacak dalları kalmamıştır.

Sözümüzü toparlayarak diyebiliriz ki:

Çocuk edebiyatına, bugünkü konumuzla öbür toplumsal, eğitsel, sanatsal sorunlar arasında, edebiyatın yalnızca bir dalı, bir ayrıntısı olarak bakamayız. Olaya böyle yaklaşmak büyük bir yanılgı olur. Yapayalnız bırakılmış çocuklarımızı, bu yanlış, bu sapkın sınıfın etki alanından öncelikle kurtarmak için, onları kurtarmak ve kazanmak için, onlara eğilmek, onlara önem vermek, onlar için çalışmak, onlar için yaratmak zorundayız. Egemen sınıfın denetiminden kurtarabildiğimiz her alanda elimizden gelen uyarıcı görevi yapmalıyız. Çocuklarımız için yapacağımız başarılı bir çocuk edebiyatı, en azından onlara tutunacak bir dal uzatmak olacaktır. Bu onların oluşumunu, gelişimini sağlayacaktır.

Yaklaşık tam yedi milyon ilkokul çocuğumuz var. Buna ortaokuldaki çocuklarımızı da eklersek, tek başına büyük bir ulusu oluşturacak bir nüfus kalabalığıyla karşılaşırız. Büyük bir ulustur çocuklarımız.

Çocuk edebiyatı da işte bu çağlardaki çocuklar için yaratılan edebiyattır. İlkokul öncesi ve ortaokul sonrası çağındaki çocukları, çocuk edebiyatının gerçek okurları saymıyorum.

Yapılması gereken şudur:

Çocuklara, edebiyatın bütün sanatsal incelikleri, ustalıkları içinde, onlar için, öncelikle onlar okusun diye, onlar sevsin diye, gerçekçi, çağdaş, ayakları yerde, kültürümüzün ve dünya kültürülerinin öğelerinden kopuk olmayan, kusursuz edebiyat yapıtları hazırlamak.

Çocuklar için edebiyat, ancak böyle bir tutum içinde başarılı, etkin ve tutarlı olabilir.

Bugünkü çağdaş sömürünün bütün kötülüklerinden, pisliklerinden arındırılmış bir toplumu özletmeliyiz çocuklarımıza. Toplumumuzun gerçeklerini çocuklarımıza yansıtırken, onu, dünyanın gerçeklerinden de uzak tutmamalıyız. Çünkü günümüzde çağdaş sömürü, artık uluslararasıdır, çokulusludur. Bu yüzden de sömürünün ulusu yoktur, milliyeti yoktur.

Çocuklarımızı bu çağdaş gerçeğin ışığı altında eğitmeli, okutmalı, aydınlatmalıyız.

Toplum olarak, bir sınıfın, öbür sınıf ve tabakaları ezdiği, sömürdüğü bir toplumda yaşıyoruz. Bu sömürü hepimizin her günkü davranışında, ner ilişkimizde vardır, açıkça görülür bu. Her gün yaşadığımız bir olgudur. Bütün haksızlıkların, kötülüklerin, pisliklerin, bu sömürüden bir azınlığın, hem de ülkesi ve ulusu olmayan küçücük bir azınlığın çıkarları uğruna bütün bunlara katlandığımızı, çocuklarımızdan saklamamalıyız. Karşılaştığımız bütün haksızlıkların, kötülüklerin, pisliklerin, bu sömürüden doğduğunu çocuklarımıza apaçık anlatmalıyız.

Bugün çocuk edebiyatının yükleneceği temel görev bu olmalıdır. Onların ilgisini çekerken, onlara kendini okuturken, onları eğitirken, eğlendirirken, oyalarken, temelde onları yüceltirken, edebiyatın görevi, bütün bu gerçekleri onlara aktarmaktır. Onları bu gerçeklere hazırlamaktır.

Usta bir yazarın, çocuklara anlatamayacağı hiç bir konu yoktur. Çocuklara her şey anlatılabilir. Aslında bugün onlara her şey gerçeklerden saptırılmış ve yanlış olarak zaten anlatılmaktadır. Bize düşen görev bunları doğru olarak anlatmaktır. Her şeyi anlatabiliriz onlara diyorum. Her şeyi. Yeter ki anlatmasını bilelim. Yeter ki, anlatacağımız şeyleri öncelikle kendimiz çok iyi kavramış olalım. Yeter ki, yazacaklarımız; çocukların rahatlıkla okuyabileceği yalınlıkta olsun. Onlar için yazacağımız şeyler yeter ki gerçekten birer sanat yapıtı olsun, birer usta işi olsun. Büyükler de okuyunca tad alsınlar. Edebiyat tadı alsınlar. Bunu başarmanın yolu yöntemi yoktur. Bu, yazarın kişisel ustalığına, yaratanın sanatçı üstünlüğüne bağlıdır.

(Türkiye Yazıları, Sayı: 13)

ÇOCUK EDEBİYATI

Fakir Baykurt'un bu yazısı, TÖB - DER'in 4 - 10 Şubat tarihleri arasında Ankara'da düzenlediği «1977 Demokratik Eğitim Kurultayı»na sunduğu bildirgenin bütünüdür.

Fakir BAYKURT

Çocuk Edebiyatı konusuna, bir ana politikanın ayrıntılarından biri olarak bakmak gerekir. Ama önemli bir ayrıntı.

Ülkenin ekonomisine egemen olan sınıfın, yönetimde, eğitimde, edebiyatta varolan etki ve güdümü ne ise, çocuk edebiyatı konusunda da bu etki ve güdüm, doğrudan ya da dolaylı olarak, her zaman görülür.

Genel eğitim ve edebiyattan ayrı bir çocuk edebiyatı düşünmenin eksikliği, hattâ olanaksızlığı uzun boylu tartışılacak bir sorun olmadığı gibi, ülkenin ekonomi ve politikasından bağımsız bir çocuk edebiyatı da düşünülemez.

Konuya büyük önem verip, «her şeyden önce çocuk edebiyatı» gibi yaklaşımlar bizi daha işin başında abartık yanlışlıklara götürebilir.

Böylece, çocuk edebiyatının konumu belirlenmiş oluyor. Öteki toplumsal, eğitsel, sanatsal sorunlar arasında çocuk edebiyatının yeri bir «ayrıntı»dır.

Bir «ayrıntı»dır diye çocuk edebiyatının önemini küçümsemek yanlıştır. Her toplumun en kalabalık kesimini çocuklar oluşturur. Çocuk yayınlarını bir sürüm ve kâr konusu olarak düşünürseniz, yetişkinlere yönelik yapıtların 5 - 10 binlik baskıları iki üç yılda zor tükenirken, okul öncesi ve okul çağı çocukları için çok sayıda basılmış yayınların kısa sürede kapışıldıklarını görürsünüz. Sadece ilkokul çocukları kendi ülkemizde 7 milyondur. Komşu sosyalist ülkelerde çocuk dergi ve gazetelerinin baskı sayıları yüz binlerle, milyonlarla anlatılıyor. Başarılı çocuk kitapları da öyle.

Bu alana kârcı bir tavırla üşüşen kapitalist toplum yayımcıları, çocuk yayınlarını düğme ya da sandviç satışı

gibi ticaret örnekleriyle eşdeğerde görürler. Yararlı olan, gerekli olan ne ise onu verelim diye değil, hızla satılarak en çok kâr sağlayacak ne ise onu sürelim, diye düşünürler. Egemen sınıf ideolojisini yayınlara katmaksa hemen bunun yanısıra ortaya çıkar. Tütün, içki, oyun alışkanlığı gibi, bol resimli, heyecanlı, vurdu kırdılı, aşağılık kompleksle rine uygun, üstünlük gururlarını okşayıcı, nefes kesen nitelikteki içeriğiyle bir yayın endüstrisi, daha yaşamın erken basamaklarında bulunan körpe milyonları sarar. Bunun içinden çıkmak, çıkabilmek, çocuklar ve ana babalar için zordur. Çocuk edebiyatı, sadece kendi toplumlarının, satın alma isteği uyarılmış çocuk kitlesi için değil, dış ülkelerin körpe kuşakları için de bir yayılmacı (emperyalist) kültür aracı olarak etkinlik sağlar. «Kadere karşı gelinmez. Güçlünün yanında yer almak gerekir. Beş parmağın beşi bir değildir. Çalışkan ve itaatli ol, büyüklerin gözüne gir. Eski köye yeni âdet getirme. Böyle gelmiş böyle gider. Kızılderililer, Siyahlar, azgelişmişler, sömürge ülke insanları haksız, beyazlar haklıdır...» yollu görüşler, kâr getiren alanlarda gelecek kuşakların zihinlerine ekilmiş olur.

Kendi yurdumuzda da böyle değil mi? Resimleri dışarda basılmış, metinleri içerde şipşak ayarlanmış, çırpıştırma ya da derleme hikâye ve masallardan oluşan pekçok yayının içeriği, sınıfçı, ırkçı, emperyalist, feodal, dinci, şeriatçı, padişahçı görüşlerle doludur. Özel girişimci yayınevleri, devletin bilerek boş bıraktığı bu geniş alanda birer taşla ikişer kuş vururlar. Hem kârlarını sağlar, hem de haklı bir dünyanın bugünkü ve yarınki yurttaşları için zararlı olan görüşlerin yayımını yaparlar.

Türkiye'de çocuk edebiyatı genellikle, egemen sınıfın kültür ve eğitim politikasına uygun olarak dışa bağımlı, tek yanlı sınıfsal etkilemelere açık bir alan halindedir. Emeği en yüce değer sayan, bağımsızlıkçı, demokrat görüşlere, yakın zamana kadar sımsıkı kapalı tutulmuştur. Her türlü heyecansal etkilemeye hazır, son derece duyarlı yaştaki çocuklara kolayca benimsetilen görüşlerin karşısına daha güzel bir dünya isteyen yayınlar yeter ölçüde çıkamamıştır.

Böyle bir işi bugüne kadar devletin yapmasının son

derece yanlış ve zararlı olacağı dönemler yaşanmıştır. Devlet kimin elinde? Niteliği ne? O devlet bir de çocuk edebiyatı yayınları yaparsa ne olur?

Kooperatifler, dernekler, sendikalar, öteki meslek kuruluşları bu konuya zaman zaman ilgi göstermek istemişler, bir yandan işlerinin çokluğu, bir yandan iki yılda değişen yönetim kurullarının yarattığı kopukluk nedeniyle, esaslı bir başlangıç ve başarı örneği ortaya koyamamışlardır. Belirttiğim engeller aşılsa da bu kuruluşlar aracılığıyla elde edilecek sonuçların yeterli olacağından kuşku duymak gerekir. Çocuk edebiyatı alanında yapılacak yayınların piyasada tutunabilmesi için, yazım, çizim, kâğıt, karton, baskı, dağıtım gibi açılardan «kaliteli» olması zorunludur. Bu da her şeyden önce büyük sermaye ve işletme olanakları ister. Dağıtım ve satış için son derece gerçekçi olmak zorunludur. Baştaki devlet, temsil ettiği egemen sınıf ideolojisiyle çelişen yayınların okullara, çocuklara ulaşmasını her zaman engelleyebilir. Yürürlükteki üretim biçimi değiştirilmeden yapılacak, yapılabilecek işlerle, bu üretim biçimi ileri doğru değiştirildikten sonra yapılabilecek işler ayrı ayrıdır. Egemen üretim biçiminin kapitalist olduğu toplumlarda, bu işi özel girişimci yayınevleriyle yürütmekten kaçınmak, gerçekçi bir tutum değildir. Piyasaya, «rekabet» koşullarına uygun, kaliteli, ucuz çocuk yayınları sürebilmenin bütün koşullarını iyi düşünüp saptamak gerekir. Bugün için öğretmenler, kendi meslek kuruluşları olan «TÖB - DER»in öncülüğünde çok hisseli bir şirketi bu iş için geliştirmeyi düşünebilirler. Katılma ve destekleme yeter düzeyde olursa, merkezde oluşturulacak yazım, çizim, redaksiyon, basım ve satış kolları tutarlı bir eşgüdüm anlayışı içinde çalışarak yurt ölçüsünde başarı kazanabilirler. Elde edilecek kârla dergiler çıkarılabilir, çocuk kitaplıkları açılabilir, çocuk edebiyatını geliştirici ödüller konup yarışmalar düzenlenebilir.

Sosyalist toplumlarda devletin ve toplumdan yana kooperatiflerin bu işe yatırım yaptıklarını, destek olduklarını biliyoruz. Oralarda zorluklar sadece sanat değeri yüksek, daha iyi, daha güzel yapıtların yaratılması alanında görülmektedir. Baskı, dağıtım, maliyet konularındaki sorunlar geniş ölçüde çözülmüştür.

Hangi üretim biçimi içinde olursa olsun çocuk edebiyatının ortak evrensel bazı ilke ve ölçüleri olduğunu unutmamak gerekir:

Çocuk edebiyatı, öncelikle bilgi veren çocuğa şu ya da bu yöndeki görüşlerin erkenden benimsetilmesine yarayan bir araç değildir. Ruhbilimin, eğitbilimin ortaya koyduğu yeni bilgilere göre çocuk, doğduğu andan başlayarak gelişen, kendine göre duyarlı, devingen bir varlıktır. Çocuk, küçük insan, ya da yarınki insanın boş bir kalıbı değildir, algı gücü sınırlı, deneyleri, duyarlığı, istekleri genellikle yetişkinlerden farklı bir yaratık... Onu ne «küçüktür» diye büyüklerden aşağı bir noktaya yerleştirip «masal bebesi» olarak görmeli, ne de olduğundan fazla abartıp, «büyüğe verilen her kitabı ona da verebiliriz, ilgilenir, anlar» deyip ağır zorluklara koşmalı. «Nasıl çocuklar için ayrı bir gökyüzü, ayrı bir deniz yoksa, ayrı bir çocuk ederbiyatı da olamaz!» deyip konuyu yadsımamalıdır. Algı gücü ve deney birikimi yetişkinlerden farklı olduğu için çocuk edebiyatı ve yayınlarına gereksinme vardır.

Bir örnek:

Büyük kardeşi ilkokul 2'ye giden 6 yaşındaki G. anaokuluna gidiyor. Resim yapıyor. Resimlerini, gördüm. Pastel boya ile resim kâğıtlarına yapılmış coşkun resimler. Nisan ayında bir gün kırda kendisiyle yürüdük. Doğa yeşil çimen, sarı, kırmızı, mor çiçeklerle örtülmüştü. Onun resimlerindeki renkleri düşünerek: «Bak ne güzel, bunların da resimlerini yap!» dedim. «Olmaz!» dedi. «Niçin olmaz?» Şu karşılığı verdi: «Çünkü bu kırlar çok geniş, kâğıda sığmaz, büyük kâğıt olmalı, bu kadar kâğıt bulunur mu?

Dünyaya bütüncü görüşle bakmakta olan çocuğun, son derece parçacı motifler olan resim ve yazıya geçerek soyut bir dünyada iletişim kurabilmesi zaman işidir.

Ona ilk evrelerde yaşına göre, bol resimli, az yazılı, giderek bu oranların değiştiği yayınlar vermek gerekir. Başlangıçta öncelikle bilgi değil, tat veren, hoşlandıran, duygulandıran, kitap okumayı sevdiren yayınlar vermeli, bilgi, içeriğe giderek katılmalı, dozu azdan çoğa doğru geliştirilmelidir. Bu yayınların amacı, çocukları okumaya alıştırmak, onlara kitabı sevdirmek, giderek

ileride okuyan, yazan, düşünen, konuşan, eleştiren, eleştiriye açık, düşüncesini savunan «kültür insanı olma»sında yardımcılıktır.

Çocuk edebiyatı yayınlarını ille kahramanı çocuklardan oluşan hikâye ve romanlar, ya da masal türünde kitaplar olarak anlamak gerekmez. Her yaştan, her ulus, din ve meslekten insan çocuk roman ve hikâyelerine konu olabileceği gibi, roman, hikâye, masal türlerinin dışındaki türlerde de çocuk yayınları tasarlanıp yazılabilir. Bunda zorunluk vardır, çünkü bir toplumun çocuklarını sadece masal, hikâye, ya da romanla yetiştirip öteki türlerle karşılaşmamış ya da az karşılaşmış halde büyütmek yanlıştır. Geçmişte ve bugün, kendi toplumu ve bütün insanlık için olumlu işler başarmış, ünlülerin yaşam öyküleri, tarihsel konular, ilgi çekici coğrafya, bilim ve teknik konularını açıklayan yayınlar yaşlarına uygun olarak hazırlanıp çocuklara ulaştırılmalıdır.

Ünlü klâsiklerin özetlenerek, denetimli sözcük listelerine uygun bir anlatımla, resimli baskılarının çocuklar için sanıldığı derecede yararlı oldukları konusunda değilim. Az ölçüde, bu tür yapıtlardan seçilmiş, parçaların ya da bütünlerinin yayınlanması yararlı olabilir.

Bir toplumda çocuk edebiyatı yayınlarını geniş ölçüde çeviri kitaplara dayandırmak, sonuçta, kültür emperyalizmine yol vermek sayılacağından, son derece sakıncalıdır. Çocuk yayınları arasında yerli yapıtlar, çocuk yayınlarından daha geniş yer tutmalıdır. Ünlü ve olgun yazarların, çocuklar için de kitaplar yazmağa özendirilmesi gerekir. Yazarların bu konudaki çekingenliği ve nazlanması kırılmalıdır. 1965'te ziyaret ettiğim Bulgaristan Halk Cumhuriyeti'nde yaşamını çocuk edebiyatına veren Dora Gabe ile yaptığım görüşmede kendisi bana, «Bütün büyük yazarlar, aynı zamanda çocuklar için de bir şeyler yazmışlardır!» demişti. Meslekdaşımın bu sözünü bir sefer daha yinelerken, pek çok büyük yazarın da yaşamlarını sadece çocuklar için yazmağa adadıklarını eklemekten kendimi alamıyorum.

İçinde yaşadığımız günlerde; ülkemizin ve dünyamızın taşıdığı kötülüklerden arındırılması, değiştirilmesi bilincini uyandırıcı, çalışmayı emeği ve değer üreten in-

sanı sevdirici, bağımsızlık savaşlarında halkın yenilmezliğini kanıtlayıcı, daha iyi bir dünya için savaşım azmini artırıcı, barışçı, demokrasiden, eşitlikten, özgürlükten yana çocuk edebiyatı yapıtlarının her evredeki çocukların yaşına, duyarlığına, algı ve düşgücüne uygun olarak yazılmış, sanatçının kendine seçtiği yola aykırı değil, o yola uygun çalışmalarıdır.

Bunun için öğretmenlerle yazarlar, verimli işbirliği örnekleri ortaya koyabilirler. Öğretmenler, çocuğu gözleyen ve inceleyen yazılarıyla yazarları uyarabilir, derleyecekleri gereçlerle, önerileriyle, eleştirileriyle, onları destekleyebilirler.

Çocuk yayınlarında yazarı tek başına çalıştırmak yeterli değildir. Çizeri ondan ayırmadan, hattâ yazar - çizer - bir de ruhbilim ve eğitbilimin çocukla, edebiyatla ilgili ölçü ve ilkelerini iyi bilen, bu alanda deney sahibi redaktör üçlüsünün zaman zaman bir araya gelerek çalışmalarına, böylece çocuğa yöneltilecek yapıtı kusurlarından arındırıp olgunlaştırmaya gereklik vardır.

«Benden kitap istediler, oturup iki gecede yazıverdim!» diyen profesyonel yazar, sadece kendine yeterinden çok güvenme yönünden kusurlu değil, aynı zamanda iki gecede kitap yazdığı o alanı ve çocukları bilmiyor demektir. Yetişkinler için hazırlanan bir kitaba gösterilen titizliğin daha çoğu çocuklar için hazırlanan kitaba gösterilmelidir. Çocuklar kusurları, hataları, hatta içtenlikten uzak, saygıaltı tavırları yetişkinlerden daha iyi görürler. Çünkü onlar yetişkinlerden daha duyarlıdırlar. Eleştirme ve değerlendirme yetenekleri körelmemiştir... Hatta, yazar - çizer - redaktör üçlüsü, kitabı yayınlamadan önce bir kez de, yarın onun okuru olacak çocuk gruplarından biriyle oturup topluca gözden geçirmeli, bir eleştirme ve değerlendirmesini daha yapmalıdırlar.

Çizerle işbirliğine duyulan gereksinme, sadece kitabı daha iyi süsleyebilmek için değildir. Çekici renklerle, sanatlıca çizgilerle bir kitabı rafta ya da vitrinde, «Al beni! Al beni!» diye yırtınır hale getirmek kolay olabilir. Fakat öyle yanlışlıklar da yapılabilir ki, çizerler, yazarlar ve yayıncılar çocukların gözünde sınıfta kalırlar.

Ünlü ozan F. Hüsnü Dağlarca'nın «Balina ile Man-

dalina» adlı kitabını böyle bir yanlış resimleme örneği olarak gösterebilirim. Dağlarca'nın bu şiir - öyküsü, Kuzey Denizlerine düşmüş Antalyalı bir mandalinanın sevgi dolu bir balina tarafından, deniz yoluyla ve Cebelitarık boğazından geçirilerek Antalya önlerine bırakılmasını anlatır. Dönüşünde balıkçılar balinayı avlayıp öldürürler... Burada çizer, balinayı başı solda, kuyruğu sağda, yani hep yandan görmüş ve çizmiştir. Öyle kolayına gelmiş ya da öyle güzel görmüş olabilir. Fakat dünya haritasını da tıpkı kitap gibi karşısına alan çocuk, balinanın geliş ve dönüş yollarında aynı yönden ve yandan görünmesini kabul edebilir mi? Hele kıyıdaki evlerin de bu yön duygusundan habersizmiş gibi çizilmesi temelli bir yanlışlıktır. Sözünü ettiğim işbirliği yapılmış olsaydı bu yanlışlıklar temizlenebilirdi.

Çocuk edebiyatı ve yayınları konusunda söylenecek, tartışılacak çok yan ve ayrıntı vardır. Sürenin sınırları içinde bunların hepsini dile getirme olanağı yoktur. «Bir ana politikanın ayrıntısı» olarak gördüğüm çocuk edebiyatını, çocuk kitaplıkları, çocuk dergileri, çocuk tiyatroları, çocuk sinemaları, çocuk köyleri, çocuk tatil siteleri gibi çocuğa ilişkin öteki ayrıntılarla birlikte düşünüp sistemleştirmeğe de gereklik vardır.

Çocuk edebiyatı konusunu açımlarken bir «tarihçe» yapmadım. Geçmişte kalan ve bugün çekilen en mütevazi emeği bile burada saygı ile anmak isterim. Gene de yapılanların son derece az ve yetersiz olduğunu söylemek bir zorunluluktur. Seminer, açıkoturum, tartışma, bildiri, komisyon çalışmaları yapılmış ve yapılmakta olmasına karşın az ve yetersiz.

«HEM TÜRKÇEYİ BİLMİYOR, HEM DE MARKSİST HERKESTEN»

Erdal ÖZ

Çocuklar için hazırladığım Arkadaş Kitaplar dizisini oluştururken, başından beri toplumcu, gerçekçi bir çocuk edebiyatımızın doğup gelişmesinden yana oldum. Bunu üç yıldan bu yana çok yerde söyledim, yazdım. Ancak bu ko-

nuda şöyle bir açıklama yapmak gereğini duyuyorum: Toplumcu gerçekçi bir edebiyat, ister büyükler için, ister çocuklar için yapılsın, önceden belirlenmiş birtakım katı kurallara uyularak oluşturulan, belli çelişkilere dayandırılan, belli kavram ve sözcükleri yan yana getirerek yaratılan, yapay, cansız, kurgusal bir edebiyat değildir. Toplumcu gerçekçi bir edebiyat, belli bir dünya görüşünün doğal sonucudur. Yaşamın bütün zenginliklerini yansıtan, capcanlı, ayakları yerde, etkin bir edebiyattır. Bu tavrı edinmek, doğa ve toplum olaylarına bu bakış açısından bakmayı edinmekle, bu bakış biçimini edinmekle sağlanır. Bunu edinememiş bir yazardan boş yere toplumcu gerçekçi edebiyat ürünleri vermesini beklemek, yanlıştır.

Bilseniz, Türkiye'nin dört bir yanından, Arkadaş Kitaplar dizisinde basılması için her gün neler, ne özenti yazılar geliyor bize. Her birini yepyeni umutlarla açıp okumaya başlıyorum. Büyük bir çoğunlukla daha ilk sayfada her şey bitiyor. Verilen onca emeğe de, harcanan onca kâğıda da yazık oluyor. Ülkü Tamer'in bir şiirinde vardır: «Hem dersini bilmiyor, hem de şişman herkesten,» der. Onun deyişine benzeterek söylersek: «Hem Türkçeyi bilmiyor, hem de Marksist herkesten,» diyesim geliyor. Bu yeniyetme arkadaşlar, toplumcu gerçekçi olmayı, devrimci olmayı, belli kalıplara, belli sözcüklerle oturtulan çok kolay bir edebiyat olayı sanıyor. Bence edebiyata da, çocuklara da en büyük kötülük böylesi özenti yapıtlardan gelecektir. Çünkü ortaya çıkan ürünler, çok daha itici, çok daha okumaktan soğutan şeyler olacaktır. Postadan her gün çıkan bu yazıların yüz tanesinden en az doksandokuz tanesi böyle; inanın hiç abartmıyorum. Böyle yazılmış yazılara karşı hiçbir sorumluluk duymuyorum artık. En azından buna alıştım diyebilirim. Çünkü asıl sorumlu olduğumuz, çocuklardır; asıl onlara karşı sorumluyuz, yükümlüyüz. Bu yolda olumlu adımlar atmak, değerli yapıtlar vermek isteniyorsa, her şeyden önce Türkçemizi, anadilimizi iyi bilmek, onu çok çok iyi kullanmak gerek. Resimde çizgi neyse, renk neyse; müzikte ses neyse; edebiyatta da sözcük odur. Sözcüklerin ustaca yan yana getirilmesiyle oluşan, öncelikle böyle oluşan, çok etkin, çok büyük bir oyundur edebiyat. Yerli bir çocuk edebiyatının, hem

de toplumcu gerçekçi bir çocuk edebiyatının oluşumuna gönül vermiş biri olarak diyorum ki: Önce Türkçeyi, ana dilimizi, yazı dilimizi çok ustaca kullanmayı öğrenelim, sonra da doğa ve toplum olaylarını bir Marksist olarak değerlendirmeyi, böyle bir bakış açısını edinelim. Bu bakış, bizde emanet bir giysi gibi durmamalı; bizim genel tavrımız, davranışımız olmalı. Göreceksiniz, o zaman ürünler kendiliğinden gelecektir. Kendi anadiliyle dupduru düşünmesini bilmeyen kimse ne yazar olabilir, ne de Marksist.

Çocuklar için yazdığını bilen bir yazarın, o kitaba getireceği içerik, öncelikle böyle temel bir tavrın ürünü olmalıdır, diyorum.

(Politika Gazetesi, 12.12.1977)

ÇOCUK KİTAPLARI KONUSUNDA YAZARLARIN SORUŞTURMA YANITLARI

Cumhuriyet Gazetesi, 22 Nisan 1978 günü çocuklar için kitaplar yazmış olan yazarlarımıza şu soruları sordu: «Çocuk edebiyatı ürünlerinin niteliği ne olmalıdır? Çocuk yayınları hangi aşamaya varmıştır? Bu iki konulardaki önerileriniz?» Yazarların bu sorulara verdikleri yanıtları ilginç bulduğum için olduğu gibi buraya alıyorum:

YAŞAR KEMAL'İN YANITI

Bizde çocuk edebiyatı diye bir şey yoktu, olmadı. Birtakım suyuna tirit çevreler bizde çocuk edebiyatı diye yutturuldu. Son onbeş-yirmi yıldır da en kötü Amerikan çizgi romanları çocuk edebiyatı diye yutturuluyor. Bir kültür politikamız yoktur ki, bir çocuk edebiyatı politikamız olsun. Özünde çocuk edebiyatı politikamız vardı ya, bu da çocuklarımızı faşistleştirme, köleleştirme üstüneydi, çünkü yönetimdeki kimselerin politikaları ulusumuzu toptan köleleştirme üzerineydi. Kültür, sanat adamlarımız bunca aşağılama, hor görme, onları baskı altında kıvrandırma, aç, yoksul bırakma, çağımızın gördüğü en büyük zulmü

Türk düşünce ve sanat adamlarına uygulama boşuna değildi, sebepsiz değildi. Bir ulusu yıldırma, yabancılaştırma, köleleştirme üstüneydi her şey. Ulusal Kültürü yok edilmeden sonuna kadar bir ulus sömürücülerin baskısı altında kalamazdı. Önce ulusal kültürü yok etmeyi, en büyük politikaları saydılar uyduruk milliyetçiler. Çocuk edebiyatımız da böylesi bir yıldırma, bir kültürü yok etme politikasiyle başbaşa gitti. Dünyadaki en iyi çocuk edebiyatı büyükler için yapılmış edebiyattır. Andersen masallarını çocuklar için yazmadı, Grimm Kardeşler masallarını çocuklar için toplamadı, Cervantes Don Kişot'u çocuklar için söylemedi, Gülliver'in gezileri de çocuklar için değildir.

Çocukları insanların çoğunluğundan ayırarak onlar için başka türlü bir edebiyat yapmak şimdiye kadar ne dünyada, ne de Türkiye'de başarılı olamadı, bundan sonra da olamayacak.

Biz sözlü edebiyatımızdan, son yılların genç edebiyat yaratılarından yararlanarak bir çocuk edebiyatı kitaplığı yaratabiliriz. Çocukları büyük insan çoğunluğundan ayırmadan, onlara başka yaratıklarmış gözüyle bakmadan bir çocuk edebiyatı kitaplığı yaratılabilir.

MEHMET SEYDA'NIN YANITI

Bir toplumda yetişkinlerin, büyüklerin durumları ne ise, toplumun aynası, toplumun geleceği dediğimiz çocukların durumları da odur. Büyükler eğer her çeşit toplumsal yardımdan, güvenceden yoksun bir yaşama bırakılmışlar, buna boyun eğmişlerse, çocuklar adına bundan ayrı bir durum düşünülemez.

Türkiye'de toplumsal sınıfların iyice belirlendiği, bilinçlenmenin başladığı şu son on yıllık çalkantılı dönemde, halk çoğunluğundan yana olmayan hükümetlerin yapmaktan kaçındıkları şeyler arasına, toptan eğitim öğretim sorunlariyle birlikte çocuk yayınları da girer. Çocuk yaymlarındaki çocuk edebiyatındaki kalite yüksekliği bugün devletin resmi kuruluşlarının değil, bazı özel yayınevlerinin elindedir.

Ama yaygınlaşarak, etkinleşerek yararlı olmak bakımından yeterli midir bu? Elbette değildir. Her baba, her aile büyüğü ayda elli-altmış lira ödeyip, okul kitapları dışında, çocuğuna kitap alamaz. Oysa hepimiz, çocuklarımızın okul kitapları dışındaki kitapları da okumaya heveslenmesini, bunu bir alışkanlık durumuna getirmesini diliyoruz.

Birincisi, ateş pahasına çıkan kâğıt fiyatlarının ivedilikle düşürülmesi, hükümetin başlıca kültür politikasından biri olmalıdır.

İkincisi; şimdi Kültür Bakanlığı ile özel yayınevleri, çocuk yayınları konusunda, bir ortak çalışma statüsünde anlaşmaya varabilirler. Yazarını sağlamayı, kitabı basmayı yayınevleri; basılan kitap sayısının belirlenecek bir oranını indirimli olarak, satın alıp yurdun en kuytu bucak bölgelerine dağıtmayı Kültür Bakanlığı üstlenebilir.

Üçüncüsü; ya bunun dışında ya da bunun yanısıra Kültür Bakanlığı sorununa doğrudan doğruya kendi el atıp yılda en az iki kez yarışma açarak, seçilecek kitapları kendi tesislerinde bastırarak elverdiğince ucuz fiyatlarla yayınlayıp yurt düzeyine yayarak yılda on-on beş kitapla çocuk kültürüne katkıda bulunabilir.

Sonuncusu; çocuk yayınları çocuk edebiyatının daha da gelişmesi, etkinleşmesi konusunda unutmamalıdırlar «marifet iltifata tabidir» sözü her zaman geçerlidir..

IŞIL ÖZGENTÜRK'ÜN YANITI

Çocuklar deyince benim aklıma Maksim Gorki'nin bir sözü gelir. Söz şöyle: «Çocukların başkalarına yetişkinlerden daha çok acıdığı sanılır. Oysa bu yanlıştır. Çocuklar hiçbir şeye acımazlar: acıma nedir bilmezler.» Çocukların dinsel resimlerdeki kanatlı melekler kadar masum olduklarına kendilerini inandırmaya çalışan ana babalara, çocukların dünyadan habersiz olmaları işlerine gelen burjuva dünya görüşünü savunan eğitimcilere, yazarlara göre değil bu söz. Bu toplumcu gerçekçi bir yazarın çevresindeki her şeye olduğu gibi çocuğa da korkmadan, ger-

çekçi bakışını yansıtıyor. Çocuk nedir bizim için? Evin içinde bir küçük varlık dolaşır ve bütün bunlardan sonra biz genelde onu yaşamın dışında görmeye çalışırız. Ona en çok yakıştırdığımız şey meleklik. «Benim melek yavrum.» Ne çok söylenir bu söz. Çünkü onun bir melek olmasını istiyoruz. Görecek ama düşünmeyecek, sanırsın pembe bulutlarda yaşayan bir varlık.

İşte çocuk ve çocuk edebiyatı konusunda benim en çok düşündüğüm nokta bu. Yazarak, çizerek, eğiterek çocuğa insanların dünyasını, bu dünyadaki ilişkileri kavratmak. Ona sen toplumsal bir varlıksın, işte yaşam böyle acılarla, böyle sevinçlerle, böyle zorluklarla doludur, bunu bil ve yaşamayı becerebilmek için kendini hazırla demeli çocuk edebiyatı. Bunun için de önce ona babanın, yazarın, eğitimcinin çocukları melek olarak görmekten vazgeçip, ayaklarını yere bastırmaları gerek. Ayakları yere sıkı basan çocuk insana en çok yaraşan, insan olmanın onurunu en çok duyacağı yolda güvenli, sabırlı ve bilerek ilerleyecektir. Bize düşen yalnızca ilk adımda ona omuz vermek olmalıdır.

(Cumhuriyet, 22.4.1978)

İSMAİL UYAROĞLU'NUN YANITI

Ülkemizde çocuk edebiyatının son yıllarda önemli bir gelişme gösterdiğinde, hemen herkes birleşiyor. Bu yargıya ben de katılıyorum. Ancak bu daha çok, yazarların ortaya koydukları ürünler açısından doğru. Yayınlanan kitapların okurlara, yani çocuklara ulaşması açısından ise aynı şeyi söylemek pek mümkün değil. Genellikle belirli bir kesimin, burjuva, küçük burjuva ve aydın kesimin çocukları okuyabiliyor bu kitapları. Geniş işçi, köylü ve emekçi kesimin çocukları alamıyor. Pahalı. Onun için ben, neler yapılabilir sorusuna bu açıdan karşılık vermeye çalışacağım. Önerilerim özetle şunlar olacak:

— Yayınevlerinin çıkardıkları kitaplar, kapitalist düzen gereği zorunlu olarak pahalı olacaktır. Devlet, Millî Eğitim Bakanlığı, bir zamanlar klasikleri nasıl basmışsa, öyle, her yönüyle nitelikli çocuk kitabı yayınlamalı, bun-

ları ucuz bir fiyatla halk çocuklarının yararına sunmalıdır.

— Okul kitaplıklarına öncelikle bu kitaplar gönderilmelidir. Hemen her okulun kitaplığında dizi dizi klasikler var ama hiç bir çocuk Euripides'i, Flaubert'i alıp okumuyor.

— Bakanlık tarafından, MC'cilerin «Yavrutürk»ünden ders alıp nitelikli bir çocuk dergisi çıkarılmalıdır.

— Son önerim biraz değişik olacak. Çocuk edebiyatının gelişmesine katkıda bulunmak, yeni yazacakları özendirmek bakımından, her yıl verilecek bir ödül konmalıdır. (Bunu Kültür Bakanlığı da yapabilir.) Çocuk yılı olması bakımından, bu ödül, önümüzdeki yıl için mutlaka konmalıdır.

ÖZGÜR COŞKUN'UN YANITI

Ülkemizde günümüzün çocuk edebiyatı keskin çizgilerle ayırt edilemeyecek kadar çapraşık bir düzeydedir. Bu da yazarlarımızın çocuk edebiyatına eğilmemesinden ileri gelmektedir. Çünkü, çocuk edebiyatı başlı başına bir sanattır. Çocuk edebiyatına varılması gereken en olgulu yer çocukları her yönüyle eğitmek ve okumayı temelden alıştırmak düzeyi iken bu henüz gerçekleştirilmemiştir. Son iki-üç yıl içinde bazı yazarlarımız ve yayınevlerimiz bu konuyu her ne kadar ele almışlarsa da çocuklara annebabaları ve okulda öğretmenleri okuma-yazma zevkini aşılamamakta, okumayı bir ders olarak nitelemektedirler. Buna bir de önceki ulusal eğitim anlayışının katı ve bilinçsiz tutumu eklenirse ülkemizde çocuk edebiyatının hangi düzeyde olduğu apaçık ortaya çıkar.

ÇOCUK KİTAPLARI KONUSUNDA YAYINCILARIN SORUŞTURMA YANITLARI

Cumhuriyet Gazetesinde, 22 Nisan 1978 günü, çocuk kitapları yayıncılarına sorular yöneltildi. Yayıncıların yanıtlarını olduğu gibi aktarıyorum:

TARIK DURSUN'UN YANITLARI
(Koza Yayınları Yöneticisi)

Çeşitli yayınevlerinin çocuk yayını konusunda değişik politikaları var. Siz yayın politikanızda genel olarak nelere özen gösterdiniz?

Günümüzde çocuk edebiyatına gereğinden de fazla ilgi gösteriliyor. Bu sevinilecek bir olgu. Yalnız; çocuğu bir öğrenci olarak karşıya almak, yalnız bir tek açıdan ona bir şey vermek, yine bu tek açıdan onu eğitmeye kalkışmak, yanlış demeyeyim ama biraz aşırı bir «işgüzarlık» gibime geliyor. Yanı sıra, çocuklar için sürdürülen ve sürdürülecek olan engellenmesi imkânsız bir tavır daha var: «Kara Çocuk Edebiyatı». Gangster hikâyeleri, hırsız - polis ve sığır çobanlarının hikâyeleri ile çocuklarımızın taze beyinleri yıkanıyor, onları gelecek için koşullandırıyor. Bununla savaşmak gerek, fakat kim savaşacak. Milli Eğitim Bakanlığı mı, Kültür Bakanlığı mı?

Fiyat politikasını ne belirliyor?

Çocuk kitapları konusunda yayıncılarımız geniş yığınlara değil de küçük ve orta burjuva çocuklarına inmek, o çevrelerde yaygınlık kazanmak amacını güdüyor. Fiyat politikaları bu. Elbette, çocuğa en güzel kâğıda, en güzel resimlerle bezenmiş kitaplar verilmesin demiyorum. Ama biz yoksul bir toplumuz, savurganlığın bizi nerelerden alıp nerelere getirdiği meydanda.

Yayıncının zorlukları neler oluyor, ne yapmalı?

Devlet, çocuğa 23 Nisanların dışında da sahip çıkmalı. Bunu yaptığı anda, zorluk zorluk diye yayıncıyı kıvrandıran ne varsa ortadan kalkabilir.

MARİANNA YEROSİMOS İLE
ABDULLAH ÖZKAN'IN YANITLARI
(Gözlem Yayınları Yöneticileri)

Öncelikle size şu soruyu sormak istiyorum. Yayınlarınız özellikle çocuğa yönelik değil de, çocuğun çevresindeki kişilere yönelik kanısı uyandırıyor. Bu bir yayın politikası mı?

Kendiliğinden oluşan bir politika. Biz çocuğu toplumdan so-

yutlamıyoruz. Çocuk da bizimle birlikte bir yığın sorunu yaşıyor. Bizim amacımız büyükle çocuğu ortak bir yerde buluşturmak. Onları birlikte düşünmeye yöneltmek. Örneğin Vietnam savaşıyla ilgili bilgileri içeren şiir kitabını babayla çocuk birlikte okusun, kitapların eksiğini baba tamamlasın istiyoruz. Çocuk herşeyi bilmeli, öğrenmelidir. Açlığı, yoksulluğu, kitle ölümlerini öğrenmelidir. Sevgiyi, dostluğu öğrenmelidir.

Yani çocuk pamuklar arasında korunması gereken bir varlık değildir. Ona pembe gözlükler verilmemelidir, demek mi bu?

Çocuk toplumsal bir varlıktır. Deneyleri büyüklere oranla daha az olan bir varlık. Ve bu çocuk belirli bir eğitimden geçiyor. Bu eğitimin kuralları çocuğu bir bilgi sentezine ulaştırmıyor, ondaki yaratıcı gücü geliştirmiyor. Çocuk yayını alanında yapılacak her türlü çalışma bu boşluğu dolduracak yönde olmalıdır. Çocuklara eleştirisel bir bakış açıcı kazandırmalıdır, çocuğun çevresindeki kişileri, eğitimciyi, çocuk bilimcisini, anayı babayı uyarmalıdır, dikkatleri bu alana çekmelidir, çocuğun çevresindeki kişileri tartışmaya çağırmalıdır. Başta söylediğimiz gibi çocuk toplumdan soyut değil. Çocuğun sorunlarıyla toplumun sorunları çakışıyor. Ancak çocuğun çocuk olmasından gelen kendine özgü sorunları da var. Örneğin korku, altına işeme, güvensizlik, arkadaşsızlık, insan ilişkilerindeki karmaşık yapının çocukta uyandırdığı derin düş kırıklığı.. Bu sorunları da ülkemizin ekonomik ve toplumsal sorunlarından ayıramayız. Ve bu sorunların da sağlıklı çözümü elbetteki, toplumsal ekonomik düzenin sağlığa kavuşmasına bağlı. Gene de bir şeyler yapılabilir. Çocuğa sorununun toplumsal bir sorun olduğu ve kendisinin toplumsal bir varlık olduğu hissettirilebilir. Çocuk kendini çoğaltabilsin, kendi varlığını kavrasın, aslolan budur.

Bizim soruna bu boyutlarla bakmamızı sağlayan bizim çocuk kavramına sınıfsal açıdan yaklaşmamızdır. Bu alanda ülkemizde yeterli teorik birikim yoktu. Bunun sonucu dünya marksist literatüründen yararlanmak zorunda kaldık. İlke olarak düşünsel bir alt yapı oluşturmayı amaçladık.

DR. TURHAN BOZKURT'UN YANITLARI
(Altın Kitaplar Yayınevinin yöneticisi)

— **Çocuk yayınlarıyla ilgili politikanızı kısaca açıklar mısınız**

— Çocuk yayınlarımızı giderek artırmak kararını geçen yıl vermiştik. Bu yıl bunu daha da hızlandırmayı, olanaklarımız içinde düşünmekteyiz. Örneğin, 1978 yılı programında kırk çocuk kitabı yayınlamayı planlamış bulunuyoruz. Altın Kitaplar Yayınevi, genellikle klâsik çocuk kitaplarını yayınlamaktadır. Bir süre sonra bu kaynak tükenecektir. Seçkin klâsik çocuk kitaplarının sayısı pek fazla değildir. Yerli yazarların çocuk kitaplarına yöneldiklerini görmekten sevinçliyiz. Ancak baskı sayısının azlığı ve kitabın ucuz fiyatla satılması şimdilik onlar için pek özendirici düzeyde değil. Bu işi yalnızca topluma bir hizmet olarak yüklendikleri kanısındayım.

— Karşılaştığınız en önemli sorunlar neler oluyor?

— En önemli zorluk, bugüne dek çocuklarımızda kitap okuma ve kitap alışkanlığının yerleşmemiş olması. Elbette ekonomik koşullar kitap almalarını engelliyor. Hele kırsal kesimlerde bu çok daha olanak dışıdır. Ancak halk kitaplarının bu bölgelere hizmet götürmesi zamanı gelmiştir. Kentlerde ise sayın öğretmenlerin ve ana-babaların çocuklarda okuma alışkanlığını oluşturmada büyük etkileri olacağı inancını taşıyorum. Kâğıt, baskı, cilt dağıtım sorunlarına herhalde bir çok arkadaş değinecektir, bir de ben değinmeyeyim.

— Uzun bir yayıncılık geçmişiniz var, bu alanda deneyelerinizin sizde oluşturduğu düşünceler neler oldu?

— Bir yayımcı olarak, bu konuda on, onbeş yıllık bir deneyimiz var. Ancak kendimi yine de yetkili bir kişi olarak görmüyorum, çocuk yayınları konusunda. Ama bireysel bir görüş olarak şunları söyleyebilirim: Çocuk yayınları günden güne daha olumlu bir gelişme göstermektedir. Gerek içerik, gerekse dış görünümüyle çocuklara sevimli gelecek, onlara okuma sevgisi aşılayacak pek çok yapıt yayınlandı son yıllarda. Yerli yazar ve ressamlarımızın katkılarıyla daha da iyiye gideceği inancımı yineleyeyim.

ERDAL ÖZ'ÜN YANITLARI
(Arkadaş Kitaplar yöneticisi)

— Arkadaş Kitaplar, yayın politikasında daha çok Türk yazarlarına, onların yapıtlarına öncelik tanımaya çalışıyor ve sizin elinizden doğal olarak pek çok roman, hikâye, masal metni geçiyor, gözlediğiniz ortak özellikler neler?..

— Biz Arkadaş Kitaplar olarak, Türkiyemizin sorunlarına açık, toplumcu gerçekçi bir çocuk edebiyatının oluşturulmasına çalıştık. İlk kitabımızın Nâzım Hikmet'ten, «Sevdalı Bulut» oluşu bir raslantı değildir. Üç yılda doksan kitap yayınladık. Bu kitapların yarıdan çoğunun kendi yazarlarımızdan oluşu, ilginçtir. Çocuk edebiyatını genel olarak edebiyatın dışında düşünmedik. Bu yüzden de öncelikle ünlü yazarlarımızdan çocuklar için yazmalarını istedik. Yazdılar. Şimdi yayınevimize Türkiye'nin dört bir yanından yayınlanmak isteğiyle kitap metinleri geliyor. Gelen metinlerin ortak yanı şu: Toplumumuzun her bölgesinde, her kesiminde sınıfsal çelişkilerin alabildiğine öne çıkarıldığını, çocuklara toplum olaylarının toplumsal çelişkilerin sınıf açısından verilmeye çalışıldığını görüyoruz.

— Metinlerdeki bu ortak özelliği nasıl açıklıyorsunuz?

— Bu metinleri yazan arkadaşlar, sol görüşlü arkadaşlar, toplumsal sorunların sınıfsal açıdan çözümleneceğine inanmış arkadaşlar, dünyaya, topluma, doğaya bu açıdan bakıyorlar. Ancak bir yazarlık özelliği edinmeden, bir ustalığa varmadan yazdıkları anlaşılıyor. Saygıyla izliyorum bu çabaları. Ama ben asıl çocuklara karşı sorumluyum.

— Sanatsal değerlerin geriye itilmesi, toplumsal özün yeterli sanılması çocuklar için yazmanın küçümsendiği izlenimi bırakıyor insanda? Ne dersiniz?

— Bunun değişik nedenleri olabilir. Şimdiye kadar çocuk edebiyatı adı altında yapılanların çok kötü, çok ucuz şeyler oluşu, çocuklar için yazmanın çok kolay olduğu kanısını uyandırmış olabilir. Bir başka neden, büyükler için yazmayan kişilerin anlatmak istedikleri şeyleri çocuklara yutturacaklarını sanmaları olabilir. Bir başka neden de, sözün bir takım ilkel kalıplar içinde, hiçbir sanat, hiçbir biçim kaygusu güdülmeden yazılabildiğine ve bunun edebiyat olacağına inanç olabilir.

ÇOCUK EDEBİYATIMIZIN SORUNLARI ÜSTÜNE SÖYLEŞİ

Erdal ÖZ

SORU: Son yıllarda çocuk yayıncılığının ciddî ve tutarlı olarak yaygınlaşmasının nedeni neler olabilir sizce?

ERDAL ÖZ: Son yıllarda çocuklara yönelik tutarlı çocuk

kitaplarının artışı toplumumuzun geçirmekte olduğu değişimin kaçınılmaz sonucudur. İkinci olarak gerici güçlerin elinde bilinçle yanlış eğitim gören çocuk ulusumuzun elden geldiğince kurtarılma isteği, üçüncü olarak da bu alanın alabildiğine boş olmasıdır. Çocuk kitaplarının çoğalması yanında nitelik de önemlidir. Boyuna Batıdan kitap çevirmenin yararlı olduğunu sanmıyorum. Konfeksiyon bir edebiyatı çocuklara taşımanın pek yararlı olacağını sanmıyorum. Çeviri kitapların sürekliliği çocuğu topluma ve çevresine yabancılaştırıyor. Çocuğu kendi çevresi içinde, kendi gerçekleri içinde gelişen bir edebiyatla, yerli bir edebiyatla karşılamalıyız.

SORU : Çocuk edebiyatı olur ya da olmaz tartışmalarına ne diyorsunuz?

ÖZ : Bu konu çocuk edebiyatının geliştiği ülkelerde de tartışılmakta. Bizde yeni başladı bu tartışma. Aslında çocuk edebiyatı birkaç yıldır edebiyatımızın ana konularından biri oldu. Ben çocuk edebiyatı deyimini yanlış buluyorum. Çocuklar için edebiyat deyimini kullanmak belki daha doğru olacak. Bu edebiyatı genel anlamdaki edebiyattan kesinlikle ayıramayız. Yalnızca, çocukların okuyabileceği bir edebiyat türü düşünemiyorum. Bu amaçla yazılmış pek çok kitap var. Hepsi de kötü şeyler. Büyüklerin de okuyamıyacağı bir çocuk kitabı, çocuklara sunulmuş yanlış, eksik, etkisiz bir kitaptır.

SORU : Biliyorsunuz, önümüzdeki 1979 yılı, «Çocuk Yılı» ilân edildi. 1979 Çocuk Yılı'na girerken sizce çocuk edebiyatımızın yol açtığı sonuçlar nasıl olacaktır?

ÖZ : 1979 Çocuk Yılı'na girerken çocuklarımızı şanssız görüyorum. Çocukların artık kitap almaları bile olanaksız olmuştur. Artan hayat pahalılığı karşısında kitaba ayıracak parası daha da azalan ana babalar şimdi eskiden daha da pahalı kitaplarla karşı karşıyadırlar. Çocuk kitaplarının özel yayınevlerince yapılması, kâr amacının ağır basması ancak varlıklı ailelerin çocuklarına kitapları ulaştırabilmektedir. Yoksul halk çocukları zaten kitaptan yoksundur. 1979 Çocuk Yılı'nın bu konuda daha farklı olacağını sanmıyorum. Daha da kötü olacağını gösteren belirtiler pek çok.

SORU: Bu konuda devletin ne gibi bir tutumu olabilir?

ÖZ : Sosyalist ülkelerde bu iş devletin elinde. Oralarda çocuk kitaplarını, dergilerini devlet milyonlarca basıyor ve yok fiyatına satıyor. Bizde ne yapılabilir? Bugünkü aşamada devle-

tin böyle bir görev yüklenmesine olasılık veremeyiz. Ama çocuk kitapları yayımlayan yayınevlerine, kitabın ana maddesi olan kâğıdı devlet çok daha ucuza verebilir. Posta giderlerini azaltabilir ve en önemlisi bu kitapların dağıtımına devlet yardımcı olabilir.

SORU: Çocuk kitaplarının okullara girişi konusunda ne gibi sorunlar var?

ÖZ: Yıkılan MC yönetiminde «Arkadaş Kitapları»nın okullara sokulması genelgelerle yasaklanmıştı. Sınıflara müfettişler sokuldu, çocukların çantaları arandı ve bu kitapları bulunduran çocukların öğretmenleri sürüldü. Okullara girişimiz kesinlikle engellenmeye çalışıldı. Şimdiki hükümetin böyle bir tavır içinde olacağını sanmıyorum. Nitekim Kültür Bakanlığı Dünya Çocuk Yılı dolayısıyla yabancı ülkelerde hazırlanan Dünya Çocuk Kitapları Fuarı'na bizim kitaplarımızla katılma kararı aldı. Bu bile önemli bir aşamadır. Devletin kitaplarımızı okullara salık vermesi, okul kitaplıklarına satın alması, okutması gerekiyor. Bekliyoruz.

(Politika, 6.5.1978)

DÜNYA ÇOCUK YILININ HAZIRLIKLARI

1978 yılı, 1979'un hazırlık çalışmalarıyla geçti. Birçok girişimde bulunuldu.

İlk girişim, birçok demokratik örgütün katılmasıyla 22-30 Nisan tarihleri arasında İstanbul'da **Çocuk ve Sanat Haftası** adıyla kutlandı. İstanbul Şehir Tiyatrolarında, bir hafta süreyle çocuk oyunları oynandı, çocuk filmleri gösterildi, çocuk kitapları sergilendi, yazarlar çocuklara kitaplarını imzaladılar.

TV'de Konuşa Konuşa adlı programda 29.1.1978 günü Çocuk Yayınlarının Ülkemizdeki Durumu tartışıldı. Açık oturumu Ülkü Tamer yönetti. Oturuma katılan konuşmacılar şunlardı: Rakım Çalapala, Mıstık, Gülten Dayıoğlu ve Erdal Öz. Ancak, açıkoturumda konuşulanlar, akılalmaz bir makaslamadan geçirilip kuşa çevrilerek yayımlandı.

Cumhuriyet Gazetesi, 1978 - 1979 Yunus Nadi Armağanı Yarışmasının konusunu En Güzel Çocuk Romanı olarak saptadı.

Milliyet Gazetesi, 1978 Karacan Armağanı'nın konusunu Fotoğraflarla Çocuklar olarak belirledi.

İş Bankası Yayınları, 1979 yılı yayın programını açıklarken,

yeni bir diziye, «Dünya Çocuk Yılı Dizisi»ne başlıyacağını duyurdu.

Türk Dil Kurumu'nun bu yıl Çocuk Yazını adındaki ödülünü Çocuk ve Şiir adlı kitabıyla kazanan İsmail Uyaroğlu, onbin lira değerindeki ödülünü, ülkemizde oluşturulan Uluslararası Çocuk Yılı Çalışma Grubu'na bıraktı.

Kültür Bakanlığı, Çocuk Yayınları Danışma Kurulu'nun aldığı bir karara uyarak, 1979 Çocuk Yılı nedeniyle, çocuk edebiyatı dallarında yarışmalar açtı. Çocuk romanı, çocuk öyküleri, çocuk oyunu dallarını kapsayacak olan yarışmanın seçiciler kurulu şu kişilerden oluştu: Orhan Asena, Talip Apaydın, Fakir Baykurt, Mehmet Seyda, Selim İleri.

İki ayda bir yayımlanan Sanat ve Toplum dergisi, her sayısında önemli bir bölümü Çocuklar için üretim başlığı altında, çocuk edebiyatından, özellikle de masallardan oluşan örneklere ayırdı.

Milliyet Sanat Dergisi, çocuk yılı dolayısıyla, Çocuk Oyunu Yarışması düzenledi.

Bu yıl 18-23 Ekim tarihleri arasında açık bulunan Otuzuncu Frankfurt Kitap Fuarı'nın ana konusu Çocuk ve Kitap'tı. Kültür Bakanlığı da, fuarda, Türkiye'den seçilmiş birtakım çocuk kitaplarını sergilemeyi denedi. Fuarda onbir ülkeden yirmibeş konuşmacının katıldığı ve üç gün süren bir de seminer düzenlendi. Seminer'in konusu Yabancı Uyruklu Çocuklar ve Çocuk Yazını'ydı. Bu seminere, Türkiye'den de Fakir Baykurt, Meral Alpay, R. Anhegger ve Yüksel Pazarkaya katıldılar.

Türk Kütüpaneciler Derneği İstanbul Şubesi, Dünya Çocuk Yılı'nın ülkemizde daha iyi değerlendirilebilmesi amacıyla, 26 Mart-26 Nisan günleri arasında Türkiye Uluslararası Çocuk Kitapları Fuarı açmayı kararlaştırdı.

Antalya Festivali'nde bu yıl çocuk konusuna ağırlık verileceği açıklandı.

Yıl içinde yurdun değişik kesimlerinde çocuk edebiyatı açık oturumlarda tartışıldı. Kartal, Yakacık, Bodrum, Çanakkale, Adapazarı'nda açık oturuma katılan yazarlar, çocuklar için yazdıkları kitaplarını da imzaladılar.

Arkadaş Kitaplar, bu yıl Almanya'nın Oldenburg ve Münih kentlerinde düzenlenen çocuk kitapları fuarlarında sergilendiler.

Vasıf Öngören'in yazdığı ve on masaldan oluşan Masalın Aslı adlı çocuk kitabı, Almanya'da Ararat Yayınevi'nce Almanca olarak yayımlandı. Masalın Aslı, iki cilt olarak yakında Arkadaş Kitaplar dizisinde çıkıyor.

SOVYETLER BİRLİĞİ'NDE TÜRKOLOJİ ÇALIŞMALARI

1 — Giriş
Swetlena Uturgauri
Yelena Maştakova

2 — Sovyetler Birliği'nde Türk Kültürünün İncelenmesi
Prof. Anatoliy Jeltiyakof

3 — Sovyet Türkolojisinde Türk Ortaçağ Edebiyatı Sorunları
Doç. Yelena Maştakova

4 — Sovyet Edebiyat Bilimcilerinin Araştırmalarında Yeni Türk Edebiyatının Sorunları
İda Sonina

5 — Yeni Türk Edebiyatının Sovyetler Birliği'nde Öğrenilmesi
Galina Gozbatkina

6 — S.S.C.B.'de Türkiye Türkçesi Dilbiliminin Gelişimi
Akademisyen: Andrey Kononov

SON ALTMIŞ YILDA SOVYETLER BİRLİĞİ'NDE TÜRKOLOJİ
(Kültür, Edebiyat, Dil)

SWETLENA UTURGAURİ
Yönetmen ve Redaktör

YELENA MAŞTAKOVA
Redaktör

Türkoloji, her zaman Sovyet Doğu biliminin çok önemli bir kolu olmuştur; günümüzde de bu önem sürmektedir. Komşu Türkiye'nin tarihi ve kültürü her zaman Sovyet bilginlerinin dikkat ve ilgisini çekmiştir. Bugün çok sayıda türkolog, çalıştıkları Sovyet bilim merkezlerinde, Türkiye'nin tarihi, ekonomisi, kültürü, edebiyatı ve Türk diliyle ilgili araştırma ve incelemeler yapmaktadır. Bu bilim merkezleri şunlardır:

Sovyetler Birliği Bilim Akademisi Doğubilim (Şarkiyat) Enstitüsü - Moskova.

Sovyetler Birliği Bilim Akademisi Doğubilim Enstitüsünün Leningrad bölümü - Leningrad.

Sovyetler Birliği Bilim Akademisi Dil Enstitüsü - Moskova.

Özbekistan Bilim Akademisi Doğubilim Enstitüsü - Taşkent.

Gürcistan Bilim Akademisi Doğubilim Enstitüsü - Tbilisi (Tiflis).

Azerbaycan Bilim Akademisi Doğubilim Enstitüsü - Bakü.

Ermenistan Bilim Akademisi Doğubilim Enstitüsü - Erivan.

Türkmenistan Bilim Akademisi Dil ve Edebiyat Enstitüsü Doğubilim Bölüm - Aşkabad.

Tacikistan Bilim Akademisi Doğubilim Enstitüsü - Düşenbe.

Moskova Üniversitesi'nin Asya - Afrika Halkları Enstitüsü - Moskova.

Leningrad Üniversitesi Doğubilim Fakültesi - Leningrad.
Tbilisi Üniversitesi Doğubilim Fakültesi - Tbilisi (Tiflis).
Bakü Ünversitesi Doğubilim Fakültesi - Bakü.
Erivan Üniversitesi Doğubilim Fakültesi - Erivan.
Taşkent Üniversitesi Doğubilim Fakültesi - Taşkent.

Bu üniversite ve bilim kurumlarında, türkologlar eğitilmekte ve dil uzmanları da yetiştirilmektedir.

Sovyetler Birliği'ndeki Türkoloji çalışmaları üzerine tam bilgi, ancak özel bir kitapta verilebilir. Bu nedenle, Sovyetler Birliği Bilimler Akademisi'ne bağlı Doğubilim Enstitüsü'nce hazırlanan burdaki yazılarımızda, yalnız kültür, edebiyat ve dille ilgili Rusça yazılmış incelemelere değgin bilgiler yeralabilmiştir.

1979 yılında «Nauka» Yayınevi, Sovyet Bilimler Akademisi Doğubilim Enstitüsü Türkologlarından Antonina Sverçevskaya'nın hazırladığı, Sovyet Türkologlarının bütün yapıtları ve Türk yazarlarının Rusçaya çevrilmiş kitaplarını içeren «Türkiye Bibliografisi 1917 - 1977» adlı kitabı yayınlayacaktır. Bu konuyla ilgilenenlerin, daha geniş bilgi edinmeleri için, adıgeçen kitaptan yararlanmalarını salık veririz.

Burda derlediğimiz incelemelerin «Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı»nda yayınlanma olanağını sağlayan değerli yazar Aziz Nesin'e şükranlarımızı sunarız.

SOVYETLER BİRLİĞİNDE TÜRK KÜLTÜRÜNÜN İNCELENMESİ

Profesör : Anatoliy JELTİYAKOF

Dünya uygarlığının çok ilginç olaylarından biri olan Türk kültürü, dünyanın birçok ülkesinde değişik alanlarda çalışan araştırıcıların yıldan yıla artan dikkatini çekiyor.

Türk kültürünün incelenmesinde başta Türkologlar olmak üzere Sovyet bilgin ve kültür adamları, önemli yer tutmaktadır. Sovyet bilim adamlarının Türkiye'nin kültür hayatına, Türk ulusunun maddi ve mânevi kültür tarihinde olduğu kadar Türk diline de ilgisi bilhassa son onyıllarda artmıştır.

Önerilen yazının amacı, Türk kültürünün tarihine ve bugünkü durumuna ait sorunlarla ilgili Sovyet uzmanlarının önemli yapıtlarını kronoloji sırasıyla ve özetlenmiş bir şekilde tanıtmak-

tır. (1) Yazıda ele alınan problemler yazarın ilgi alanı çerçevesinde kasten kısıtlanmıştır.

Ülkemizde Türk kültürü uzun süreden beri incelenmektedir. Devrim öncesi Rusya'da askerî - siyasi ve ekonomik sorunların yanısıra, Osmanlı devletindeki hayatın değişik tarafları da, örneğin kültür, toplum ve aile hayatına islâmın etkisi, Türklerin uğraşı ve dinlenmeleri, bayram ve şenlikleri, eğitim ve sanatların durumu ve başka konular gittikçe ilgi çekiyordu.

Bilim olarak Türkoloji, Rusya'da 18'inci yüzyılın başlarında doğmuştur. (2)

Doğu kültürünün ve bu arada Osmanlı Türk kültürünün de incelenmesindeki ilk başarılar, 1724 - 1725 yıllarında kurulan Rusya Bilimler Akademisi'ndeki Şarkiyat uzmanlarının çalışmalarıyla bağlıydı.. 19'uncu yüzyılın başlangıcından itibaren genellikle Şarkiyat ilmi ve özellikle Türkoloji, Rusya'daki bazı üniversite ve yüksek okullarda önemli yer tutmuştur. (3)

İ. N. Berezin (1818-1896) (4), V. D. Smirnof (1846-1922) (5); A. E. Krımski (1871 - 1942); V. V. Bartold (1869 - 1930); A. N. Samoy-

---

(1) Yazar kısmen bu konuya değinmişti; bk: A.D. Jeltiyakof. Leningrat'ta Türkiye tarihi, ekonomisi ve kültürünün 50 yıllık incelenmeleri (1917 — 1967). — «Türkoloji derlemesi 1970». Moskova, 1970. Sa. 176 - 191. Aynı Yazar: Türkiye tarihinin incelenmesi «Asya müzesi — Sovyetler Birliği Bilimler Akademisinin Leningrat şubesi». Moskova, 1973, Sa. 428 - 434.

(2) A.N. Kononof. Rusya'da Türk dillerinin incelenmesi tarihi, Ekim devrimi öncesi dönemi. Leningrat, 1972, Sa. 25 ve daha sonra.

(3) A.N. Kononof. Aynı yapıtı. (Sa. 96 - 179) ve Rus türkologları sözlüğü. Ekim devrimi öncesi dönemi. Redaktör ve önsöz yazarı A. N. Kononof. Moskova, 1974; V.V. Bartold. Avrupa ve Rusya'da Doğu'nun incelenmesi. Leningrat. 1925; A.D. Jekiyakof. St. Petersburg üniversitesinin Doğu fakültesinde Yakındoğu ülkeleri tarihinin incelenip okutulması (Arşiv belgelerine göre) — «Yabancı Asya ülkelerinin tarih sorunları» Leningrat üniversitesi, 1977.

(4) Üç yıllık Doğu seyahatinden kısa notlar. — «Millî Eğitim Bakanlığının bülteni». 1847, 4'üncü kısım N 7 sa. 1 - 24.

(5) Türk uygarlığı, ekolleri, softalar, kütüphaneler, kitapçılık (Yaz 1875 İstanbul seyahatinden). — «Vestnik Yevropı», 1876. Kitap 8. Sa. 527 - 576; kitap 9. Sa. 7 - 57.

loviç (1880 - 1938); V.A. Gordlevski (1876 - 1956) (6); gibi ünlü Rus bilgin ve Türkologları, Türk kültürünün incelenmesinde derin bir iz bırakmışlardır.

Devrim öncesi Rus Şarkıyat uzmanlarının tarih ve kültür incelemelerinde islâm dini büyük yer tutmuştur (7).

Osmanlı devletinde eğitim problemleri Rus araştırıcılarının dikkatini daha fazla çekiyordu. (8)

Rus bilginleri okurlarına Türk tiyatrosunu (Karagöz, ortaoyunu, temaşa-i-taklit ve profesyonel truplar) (9), Türk folklorunu (10), müslüman ve Türk mimari anıtlarını (11), kütüphanelerini, kitap basımını, basınını v.b. tanıtmışlardır (12).

---

(6) Adları geçen bilim adamlarından son dördünün etütleri daha ileride söz konusudur.

(7) A. Kâzımbek. İslôm tarihi. — «Rusekoye Stovo» dergisi, 1860, Sayı 2, Sa. 19 - 152; Sayı 5. Sa. 267 - 306; Sayı 8. Sayfa 129 - 162; Sayı 10. Sa. 270 - 302; A. Krımski. İslâmiyet tarihi. Kısım 1 - 2. Moskova, 1904. Kısım 3. Moskova, 1912; A.E. Schmidt. Din olarak İslâm tarihi etütleri. — «Mir İslama» dergisi 1912. Sayı 1, sa. 32 - 55; Sayı 2, Sa. 185-202; Sayı 4, Sa. 564-581; J.N. Berazin. İslâm dini ve öğrenim seviyesi. — «Oteçestvennıye Zapiski», 1855, Cilt XCVIII, sayı 1, Sa. 1 - 40; Sayı 2, Sa. 81 - 108; A. Krımski. İslâm ve ilerisi. Moskova, 1899.

(8) V. Miştolt. Osmanlı devletindeki askerî hastaneler ve İstanbul tıp okulu. — «Morskoy Sbornik», 1860, Sayı 6, Sa. 150 - 172; K. Pangalos. Osmanlı devleti ve eğitim. St. Petersburg, 1862, Sa. 33; A. Çaykovski. Osmanlı devletindeki harp okulları ve Osmanlı ordusu subayları hakkında birkaç söz. — «Voyennıy Sbornik», 1876, Sayı 12, Sa. 399 - 410; D.V. Putiyata. Küçük Asya notları. St. Petersburg, 1896, Sa. 154; A. Petriyayef. Osmanlı devletinde okul işi. — «Sbornik konsulskih doneseniy», 1903, c. 1, Sa. 72 - 94; N. Karintsef Osmanlı devletinde okul. Osmanlı devletinde okul reformu. — «Russkaya Şkola», 1909, C. 1, Sayı 2, Sa. 71 - 84; C. 2, Sayılar 5-6, Sa. 100 - 121; K.D. Maçavarlani. İstanbul'daki Robert Koleji. Batum, 1902.

(9) S. Umanets. Osmanlı devletinde tiyatro. — «İstoriçeskı Vestnik», 1893. C. 53, Sayı 9. Sa. 764 - 794; Osmanlı devletinde ve İran'da tiyatro. — «Kavkazskı vestnik», 1902. Sayılar 8-9. Sa. 143 - 165; V.O. M-ski. İstanbul eğlenceleri. Yaz izlenimlerinden. Tiflis, 1903, Sa. 12; N. Martinoviç. Türk «Karagöz» tiyatrosu. St. Petersburg, 1910.

Türk kültürü sorunlarının incelenmesine akademi üyesi V. A. Gordlevski [13] ve profesör A. N. Samoyloviç [14], yapıtlarıyla önemli katkıda bulunmuşlardır.

Bütün anlatılanlar, Osmanlı devletinin kültür hayatına, Türk ulusunun kültür mirasına devrim öncesi Rusya'daki doğu bilimcilerinin ciddi ve devamlı ilgi gösterdiklerini kanıtlıyordu. [15] Bu incelemelerin birçoğu günümüzde de bilimsel önemini korumaktadır.

Türkiye'nin incelenmesinde Sovyet bilginlerinin karşısına prensip olarak yeni inceleme alanları ortaya çıkmıştır. Sosyo-ekonomik formasyonların evrimi, geniş yığınlarının durumu, sınıf savaşı, ulusal kurtuluş hareketi, ulusal kültürün şekillenmesi, kültür hayatının ilerlemesi gibi köklü toplumsal sorunlar ön plâna alınmıştı.

Sayıca çok olmıyan Sovyet Türkologları 1920 - 1930 yıllarında o dönemin önemli sorunlarını göz önünde bulundurarak, 1918 - 1923 yıllarında yapılmış Türk devriminin güncel sorunlarına Türk Cumhuriyetinin politik ve sosyo - ekonomik gelişmesi gibi prob-

---

(10) B. Miller. Türk folklor şarkıları. Müziği, metinleri, tercümeleri. Moskova, 1903.

(11) I. Berezin. İstanbul'un görülmeye değer yerleri. St. Petersburg, 1854; N. Kondakof. İstanbul'daki Kahriye camiinin mozaikleri. Odesa, 1881; Aynı yazarın: «Bizans kiliseleri ve İstanbul anıtları». Odesa, 1886; V. Markof. İstanbul Aya-Sofya camii. Moskova, 1911.

(12) K. Bazili. İstanbul kütüphaneleri. — «Millî Eğitim Bakanlığı bülteni». 1836, Sayı 1, Sa. 141 - 159; Sayı 6, Sa. 518 - 531. İstanbul umumî kütüphaneleri. — «Millî eğitim bakanlığı bülteni». 1854, Sayı 4, Sa. 85 - 88; Osamnlı devletinde kitap basımı. — «Teleskop», 1832, Sayı 4, Sa. 616 - 620. I.I. Goloborodko. Osmanlı Türkiyesi ve Osmanlı sonu Türkiyesi. Moskova, 1908. Osmanlı Türkiyesi. 2'nci basılış. Moskova, 1913, özellikle Sa. 24 - 123.

(13) V.A. Gordlevski. Seçme yapıtları. C. 2-3, Moskova, 1961-1962

(14) A.N. Samoyloviç. Osmanlı devletinin basını üzerine notlar. «Mir İslama» dergisi. 1912, C. 1, Sayı 2, Sa. 284 - 287; Sayı 3, Sa. 484 - 492; Sayı 4, Sa. 633 - 644.

(15) B.M. Danzig. Rus bilim ve edebiyatında Yakındoğu. Moskova, 1973. Yakındoğu'da Rus gezmenleri. Ekim devriminden önce. Leningrat, 1965.

lemlerin incelenmesine öncelik tanıyarak, Türk kültür sorunlarını yeteri kadar inceleyemiyorlardı. 1940'larının sonlarından başlayarak Türk kültürü sorunları Sovyetler Birliği'nde devamlı, düzenli ve geniş bir programa göre incelenmektedir.

1920 - 1930 yıllarında, Türk kültürünü inceliyen Sovyet bilim adamları, bağımsız Türkiye Cumhuriyetinin kurulmasında önemli taktöz olarak yeni Türk ulusal kültürünün şekillenmesinde çözücü rol oynıyan proseslerin incelenmesine daha çok dikkat etmişlerdir. Milli eğitimin düzenlenmesi, kent ve köylerde okulların gelişmesi, kadınların okutulması, okursuzluğun giderilmesi, Türk yazısı reformu yeni Türk alfabesinin kabulü gibi sorunlara Sovyet bilginlerinin yakından ilgi göstermelerinin nedeni işte budur.

Türkiye Cumhuriyetinin kültürel kalkınmasına ait bu prensip sorunlarının aydınlatılmasında, Sovyetler Birliği Şarkiyat ilimleri derneğinin yayını «Novı Vostok» dergisi baş rolü oynamıştır. «Narodnoye Prosveşçeniye», «Vısşaya Şkola», «Prosveşçeniye Natsionalnostey», «Revoliutsiya i pismennost» dergilerinde, akademi bültenleriyle derlemelerinde, sosyo - politik mevkut yayınlarda ve basında da değerli birçok yazı yayınlanmıştı.

Bütün bu yayınlarda çok geniş yankılara yol açan konu. Türk harf devrimi olmuştur. Yazı reformunun tarihçesi, Arap harflerini esas tutan eski Türk alfabesi yerine lâtin alfabesinin uygulanması mücadelesi ve bu savaşımda Atatürk'ün rolü, akademi üyesi A. N. Samoyloviç, K. Yust ve başkalarının yazılarına konu olmuştur.

Türk yazı reformunun uygulanmasını ve sonuçlarını, ayrıca dil politikasını dikkatle izliyen Sovyet bilginleri, başta Atatürk olmak üzere Türkiye ilerici çevrelerini bu konudaki politikasını daima destekliyerek, genç Türk devletinin kültürel ve ekonomik kalkınması için bu devrimlerin zorunluluğunu belirtmişlerdir. (16)

---

(16) Yolcu. Yazı mücadelesi (İstanbul'dan bir mektup). — «Novi Vostok», 1926, Sayı 15, Sa. 293 - 301; S.Ş. Türkiye'de yazı reformu. — «Novı Vostok» 1929, Sayı 25, Sa. 249 - 257; K. Yust. Türkiye'de harf devrimi. — «Kultura i pismennost Vostoka», 1929, Kitap IV, Sa. 18 - 48; A. Samoyloviç. Türkiye'de dil çalışmaları. — «Pismennost i Revoliutsiya». 1933, derleme 1, Sa. 187 - 191; Gr. Yanski. Türkiye'de lâtin alfabesine geçişin dördüncü yılı. — «Revoliutsiya i pismennost», 1933, Sayı 1 (16), Sa. 142 - 158.

Türkiye'de öğretim usulünün laiklik ilkelerine göre yeni baştan kurulması çalışmaları da, Sovyet uzmanları tarafından büyük bir dikkatle ve olumlu bir şekilde aydınlatılmıştı. Türkiye'de 1924 «Tek tedrisat kanunu» ile başlıyan eğitim devriminin başlıca aşamaları, kadınların eğitimi, meslek öğretimi, yüksek öğretim kuruluşlarının gelişmesi konuları Sovyet eğitim kuruluşları görevlilerinin birtakım yapıtlarında ele alınmıştı. (17)

1920 - 1930'larda Türkiye Cumhuriyeti kültür hayatının incelenmesi için, bu ülkeyi gezmiş olan Sovyet kültür adamlarının gezi notları ve not defterleri özel bir önem taşımaktadır. Ressam E. E. Lansere, yazarlar L. Seyfullina, P. Pavlenko, L. Nikulin, gazeteciler D. A. Lebedef ve Yu. Tişanski, Türkiye'deki ilerici güçlerin ve yeni yetişmiş aydınların okursuzluk ve cahillikle mücadelesi tablolarını okurların gözü önünde canlandırıyorlardı. Gezi notlarıyla not defterlerinin yazarları, tanınmış birçok Türk kültür, edebiyat, sanat, bilim adamlarıyla görüşmelerini, Türkiye'deki kültür ve eğitim örgütleriyle kuruluşlarının çalışmalarını v.b. anlatıyorlardı. (18) Bu gezi notlarıyla not defterleri o zamanlarda olduğu gibi günümüzde de Türkiye Cumhuriyetinin ilk 10 yılıyla ilgili anılar olarak önem taşımaktadır. Türkiye Cumhuriyeti o zaman, tarihindeki en enerjik ve en etkili devrimler dönemini yaşamıştır. O zaman Türkiye'de olan değişikliklerin anlaşılması için yeter ki Mayıs - Temmuz 1924'de Türkiye'ye bir gezi yaparken medreselere giden ve mevlevi ayinlerini gören

---

(17) Mirni. İstanbul'da okul sorunu (İstanbul'dan bir mektup). — «Novı Vostok», 1924, Sayı 5, Sa. 378 - 387; A.G. Gotalof-Gotlib. — «Türkiye'de millî eğitim». — «Kommunistiçeskoye Prosveşçeniye», 1934, Sayı 2, Sa. 147 - 156; L. Simski. Türkiye'de okul. — «Narodnı Uçitel» dergisi 1934, Sayı 1, Sa. 111 - 114; İ. Nerovetski. Çağdaş cumhuriyet Türkiyesinin kültür cephesinde. — «Vestnik Znaniy», 1935, Sayı 7, Sa. 523 - 524; L. Rijova. Yeni Türkiye'de yüksek okul. — «Vışşaya Şkola» dergisi, 1937. Sayı 4, Sa. 105 - 108.

(18) E.E. Lansere. Ankara'da bir yaz. 1922 yazında yazılmış Anadolu gezisi defterinden resim ve notlar. Leningrat, 1925; Lidya Seyrullina. Zeval eden islâm ülkesinde. Türkiye gezisi. Tüm eserleri C. 3, Moskova - Leningrat 1929. P. Pavlenko. İstanbul ve Türkiye. Moskova, 1930; L. Nikulin. İstanbul, 1928. Yu. Tişanski. Yeni Türkiye'de. Moskova 1933.

Lidya Seyfullina'nın notlarını, yani müslüman ruhanilerin, devletin kültürel v.b. politikasına ruhanilerin karışma hakkının kaldırıldığı yıllara rastlayan P. Pavlenko'nun (1927'de) ve L. Nikulin'in (1933'de) notlarını gözden geçirelim.

1920 - 1930 yıllarında Türkiye Cumhuriyeti'nde gerçekleştirilen kültür devrimlerinin en önemli sonuçları, Sovyet Türkologlarından E. L. Galperina [19] (Necibe)'nin ve A. F. Millet (Melnik)'in yazılarında özetlenmişti.

1920 - 1930 yıllarında Sovyet bilginleri, Türk kültürünün mirasının başka yönlerini de incelemiye başladılar. Ortaçağ Türk minyatürü. [20] Karagöz tiyatrosu [21] ve Türk meddahları üstüne tanıtıcı niteliğinde yapıtlar yayınlanmış, ayrıca Türk maddi kültür tarihi konularında birtakım yazılar da kaleme alınmıştır. Adı geçen yapıtların başında Leningrat Devlet Ermiaj Müzesi görevlilerinden bir grubun 17'nci yüzyıl İstanbul sanatları ve el sanatları konusundaki yazıları [22], A. A. Bıkof'un Türk akçeleri [23], V. S. Garbuzova'nın İstanbul kuyumcuları hakkındaki yapıtları geliyor. [24] V. A. Gordlevski, Anadolu Selçukileri konulu monoğrafyasının bölümlerinden birinde, Konya sultanlığı anıtsal sanat yapıtlarını ele almıştır. [25]

Sovyet besteci ve müzikçilerinin dergisi «Sovyetskaya Muzı-

---

(19) Necibe. Türkiye'de kültür devrimlerinin 10 yılı. «Prosveşçeniye natsionalnostey». 1934, N. 1, Sa. 60 - 64; A. Melnik. Türkiye. Moskova, 1937. Sa. 143 - 150.

(20) B. Denike. Doğu sanatı. İslâm sanat tarihi üstüne notlar. Kazan, 1923, Sa. 148 - 161.

(21) G. Krıjitski. Ekzotik tiyatro. Leningrat, 1927, Sa. 44 - 48.

(22) A.A. Aciyan. 17'inci yüzyılın ilk yarısında İstanbul zanatları. (Doktor adayı tezleri). Leningrat, 1936.

(23) A.A. Bıkof. 16'ncı ilâ 17'nci yüzyıllardaki Türk akçeleri, Leningrat, 1939.

(24) V.S. Garbuzova. 17'nci yüzyıl İstanbul kuyumcuları hakkında Evliya Çelebi'nin anlattıkları. — «Devlet Ermitaj Müzesi Doğu bölümünün etütleri». 1940. C. III, Sa. 313 - 324.

(25) V.A. Gordlevski. Anadolu Selçukî devleti. Moskova - Leningrat, 1941. Sa. 130 - 136.

ka» da 1930 yıllarında, Türk müziği konusundaki ilk yazılar çıkmağa başlamıştır. Müzik bilimcisi V. Belyayef, Türk müziği üstüne, notalardan parçalar da içeren bir yazıyı [26] bu dergide yayınlamıştır.

Aynı dergide, Türk müzik bilimcisi Mahmut Ragıp'ın Türkiye'de Batı Avrupa müziğinin yayılması tarihi konusundaki yazısının tercümesi de basılmıştı. V. Belyayef bu tercümenin önsözünde 19'uncu yüzyılda ve 20'nci yüzyılın başlarında Türk toplumunun Avrupa müzik kültürüne kavuşması tarihini ve özelliklerini anlatmıştır. V. Belyayef Türkiye Cumhuriyeti'nde müzik reformu sorunları hakkındaki kendi fikrini açıklamış ve bu alanda yapılan çalışmaları takdir etmiştir. [27] Ünlü Sovyet bestecisi, Doğu müziği ve şarkıları uzmanı M. M. İpolitof - İvanof, Türk bestecileriyle, halk müziği folklorcularının yenilikçi faaliyetlerini, «yeni Türk kültürünün gelişmesinin bir belirtisi» olarak nitelendiriyordu. Belirttiği gibi, müzik ve şarkı folkloru çağdaş müzik tekniği ile birleşen «Türk müziğini bütün milletlerce anlaşılır hale getirecek ve Türk halk müziği içinde saklı bulunan değerleri bütün dünyanın gözü önüne serecektir.» [28]

Böylelikle, 1920 ilâ 1930'larda Sovyet historyografisi, Türk kültürü sorunlarının incelenmesinde büyük bir ilerleme kaydetmiştir. İncelemelerin konuları zamanın gereklerine yaklaştırılmış, Türk ulusunun kültür mirasının incelenmesi ise Türkiye Cumhuriyeti'nin kültürel kalkınması sorunları ve ülkenin bağımsız politik ve ekonomik gelişmesi gerekleriyle bağlanmıya başlamıştı. Bunun dışında, zamanına göre önemli monoğrafiler, örneğin, Türkiye halkının bağımsızlık savaşı zamanındaki Anadolu basını konusunda K. Yust'un kitabı [29] ve ilk Türk anayasası için

---

(26) V. Belyayef. Türk müziği. — «Sovyetskaya Muzıka» dergisi. 1934, Sayı 5. Sa. 54 - 62. Sonra aynı yazarın «Müzik folkloru ve eski yazılar» konulu kitabında tekrar basılmıştır. Moskova, 1971, Sa. 163 - 176.

(27) Mahmut Ragıp. Türkiye'de garp musikisi. Önsöz V. Belyayef. «Sovyetskaya muzıka», 1933 Sayı 6, Sa. 136 - 141.

(28) Sovyet bestecisi M.M. İpolitof - İvanof'la mülâkat. — «Sovyetskaya Muzıka» dergisi, 1934. Sayı 12, Sa. 84 - 85. Aynı sayıda, Mahmut Ragıp yazısının devamı.

(29) K. Yust. Anadolu basını. Tiflis, 1922.

mücadeleye aktif katkıda bulunan ünlü Türk yazarı Nâmık Kemâl hakkında V. Stanbulof'un kitabı çıkmıştır. (30)

1940 yıllarında, Türk kültürü alanında incelemeler yapılabilmesi için ortam elverişli olmamıştır. 1941 - 1945 Büyük Vatan Savaşında Sovyet Türkolog safları gözle görülür derecede seyrekleşmiştir. Ama, üniversitelerde şarkiyat ilminin gelişmesine ilişkin 1944 tarihli hükümet kararı, Moskova, Leningrat ve Sovyetler Birliği'ni oluşturan bazı cumhuriyetlerin üniversitelerinde Doğu fakültelerinin açılması, Doğu tarihinin ve Doğu ülkelerindeki çağdaş durumun incelenmesi için elverişli koşullar yaratmıştır. Son 20 yılda Sovyet - Türk ilişkilerinin normalleşmesi sonucunda Sovyetler Birliği'yle Türkiye arasında kültürel ilişkiler genişlemiştir ki bu da Sovyetler Birliği'nde Türk kültürü sorunlarının daha geniş olarak incelenmesine yol açmıştır.

Türk kültürü sorunlarının incelenmesi 1950 yıllarından itibaren Sovyet Şarkiyatçılarının çalışmalarındaki bellibaşlı yönlerden biri olmuştur. (31) Son 15 - 20 yıl Moskova, Leningrat ve Güney Kafkas Cumhuriyetlerinde Türkiye kültürü inceleme grupları kurulmuştur ya da kurulmaktadır.

En büyük başarı gösterenler, Sovyet edebiyatçı Türkologları olmuştur. Son 25 yıl içinde Türk edebiyatının tarihi konularında onlarca doktora adayı ve doktora tezi verilmiş, çok sayıda kitap, yazı ve Türk yazarlarıyla şairlerinin birçok yapıtı çevrilmiştir. (32) L. O. Alkayeva, N. A. Ayzenşteyn, A. A. Babayef, I. V. Borolina,

---

(30) V. Stambulof. Namık Kemâl. Moskova, 1935.

(31) O. Gureviç. Türkiye'de millî eğitim. — «Narodnoye Obrazovaniye» dergisi, 1948, Sayı 4, Sa. 53-61; A.F. Miller, Türkiye'nin çağdaş tarihi. Moskova-Leningrat, 1948. Sa. 149 - 158. 8. Danzig. Türkiye. Moskova, 1949, Sa. 138 - 140.

(32) Edebiyatçı türkologların yapıtları hakkında bazı bilgiler için bkn. M.S. Mihaylof. Türkolojimizde Türk edebiyatının incelenmesi. — «Voprosı yazıka i literaturı stran Vostoka. Moskova, 1958, Sa. 275 320; A. Sverçevskaya. Türk edebiyatıyla ilgili Sovyet yapıtlarından özetler (1950-1972) — «Problemy literatur orientalnych. Materiały II. Miedzinarodowego Sympozium Warszawa-Krakow 22-26 maja, 1972». Warszawam 1974, Sa. 167 - 174; A.K. Sverçevskaya. T.P. Çerman. Türkiye bibliyografyası (1917-1958). Moskova, 1959 NN 2823-3127.

V. S. Garbuzova, H. Kâmilef, E. İ. Maştakova, F. A. Salimzyanova, S. N. Uturgauri, R. G. Fiş ve daha başka Sovyet edebiyatçı Türkologlarının adları bizde olduğu kadar dış ülkelerde de iyi bilinmektedir. Bunlar, Sovyetler Birliği hallkarına Türkiye'nin hayatını tanıtma işine inceleme ve tercümeleriyle büyük katkıda bulunmuşlardır. Bunlar aynı zamanda, Türk kültürünün az incelenmiş sorunlarına tarihçi ve başka Türkologların dikkatini çekmişlerdir. Bunun bir sonucu olan birtakım önemli yapıtlar yalnız ülkemizde değil, dış ülkelerde ve Türkiye'de de tanınmıştır.

Türk kültürünü inceliyen Sovyet bilginlerinin en başta ele aldıkları temel sorunlardan biri, milli eğitim, özellikle laik okulların kurulup gelişmesi tarihi olmuştur. Bu konuları aydınlatan ilk monoğrafya, şu satırların yazarıyla birlikte Yu. A. Petrosyan tarafından 1965'te yayımlatılmıştır. (33) Monoğrafyada 18'inci yüzyılın sonlarından birinci dünya savaşına kadar Bab-ı Âli'nin eğitim alanındaki önlemleri ve politikası, eğitim gelişmesindeki başlıca aşamalar, lâik okullarda ve meslek öğretim kuruluşlarındaki ders programları ve öğretim usûlleri söz konusuydu. Bu monoğrafide önemli yer tutan bir konu daha, Türk kadın eğitimi tarihidir. Ayrıca, en tanınmış liselerin, yüksek öğretim kuruluşlarının, İstanbul üniversitesinin tarihi ele alınmış, yabancı kolej ve okulların çalışmaları değerlendirilmiştir. Bu kitapta, 18'inci yüzyılın sonlarında ve 19'uncu yüzyılda uygulanan askeri ve idari reformlar sonucunda Osmanlı devletinde açılan laik okulları, politika, ekonomi ve kültür alanlarında yeni fikir ve istekler ileri süren yeni Türk aydınlarının yetişmesinde büyük rol oynadığı belirtilmektedir.

Cumhuriyet Türkiye'sinde milli eğitim tarihinin ve durumunun incelenmesine Ermeni doğu bilimcisi bayan R. S. Danielyan (34) ve Azeri bilgin T. P. Dadaşef'in (35) monoğrafilerinin önemli bir

---

(33) A.D. Jevyckof, Yu. A. Petrosyan. Türkiye'de eğitim tarihi. (18'inci yüzyılın sonu — 20'nci yüzyılın başı). Moskova, 1965, 176 Sa.

(34) R.S. Danielyan, Türkiye'de eğitim. 1923-1960. Erivan, 1971. 145 Sa.

(35) T.P. Dadaşef. Yeni çağ Türkiyesinde eğitim. (1923 - 1960). Moskova, 1972, 171 Sa.

katkısı olmuştur. Danielyan'ın yapıtında Osmanlı imparatorluğundaki eğitim işleri genel bir şekilde, 1920 ilâ 1930 yıllarındaki öğretim reformları ve daha sonraki 20 yılda öğretim işlerinin gelişmesi daha ayrıntılı olarak tarif edilmiştir. T. P. Dadaşef'in Türk kaynak ve incelemelerine dayanarak kaleme aldığı eserindeyse, tek laik eğitim sisteminin başlıca aşamaları ciddi olarak değerlendirilmiş, öğretim reformları ve sonuçları ayrıntılı bir şekilde aydınlatılmıştır.

Monoğrafinin yazarı, 1920 yıllarında gerçekleştirilen ilerici reformlara aykırı olarak ikinci dünya savaşından sonra Türkiye'nin ilkokullarında yeniden din derslerinin uygulanması gibi önemli bir sorun üzerinde özel olarak duruyor. T. P. Dadaşef, 1960'ların sonlarında, bilhassa köylerde olmak üzere Türkiye'deki ilkokulların bütün çocukları kapsamadığını da gösteriyor. Gençliğin yalnız az bir kısmı yüksek öğrenim yapabiliyordu. Sovyet araştırıcısı, Türkiye'de milli eğitim sorunlarının çözümlenmemiş kalmasının sosyal nedenlerini de belirtiyor.

1960'lardan itibaren Türkiye ekonomisinin daha büyük hızla gelişmesi, ekonomi dallarının yapısında değişikliklerin başgöstermesi, birtakım çağdaş sanayi dallarının kurulması şartlarında, kalifiye mühendis, teknisyen, ekonomist, sosyolog v.b. yetiştirilmesi sorunu ortaya çıkmıştır. Çağdaş Türkiye'de tabii bilimler, teknik ve hümanitar bilimlerde orta ve yüksek öğrenim sahibi kadrolar yetiştirilmesi problemleri, Yu. A. Li'nin (36) tezinde ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Bu tezde, teknik meslek okulları, yüksek okullar fabrikalardaki işçi kursları, meslek öğretiminin gelişmesindeki eğilimler değerlendirilmiş, kadro yetiştirilmesiyle gereksinimi arasındaki orantısızlıklar gösterilmiştir. Aynı tezde Türkiye'deki yabancı okullarda ve dış ülkelerde Türk uzmanları yetiştirmenin mesleki ve siyasi tarafları da ele alınmıştır.

Bu konuda çok sayıda yazı (37) ve bilgi yayınlanmıştır. (38) Eği-

---

(36) Yu. A. Li. Türkiye ekonomisi için orta ve yüksek öğrenimli kadro yetiştirilmesi (1960-1970 yılları). Moskova, 1975 Doktora tezi özeti. Baskıya hazırlanmakta olan kitap.

(37) Yukarıda adları geçen kitapların bibliyografyasına bkz. Ayrıca : E. Smirnova. «Türkiye'de öğretim». — «Narodnoye Obrazovaniye» dergisi, 1972, Sayı 2.

tim projesi, ders kitapları, öğrenci gençliği eğitimi, üniversitelerin, özellikle İstanbul ve Ankara üniversitelerinin çalışmaları, öğretmen ve öğrencilerin eğitim sisteminin demokratlaştırılması için verdikleri mücadeleler incelenmesi gereken önemli konulardır.

Şimdi Sovyet Türkologlarının eserlerinde önemli yer tutan konular, Türkiy'de kitap basımının ve basının tarihidir. Savaş sonrası Türk mevkut yayınlarından özetler ilk olarak 1951'de basılmıştır. Özetlerin yazarı A. M. Şemsettinof, en başta, 1945-1950 yıllarında Türkiye'nin iç ve dış politikası sorunlarında sağcı ve ilerici basın arasındaki tartışma üzerinde durmuştur.

Doğuşundan 1960'ların başına kadar Türk basınının tarihi, A. H. İbrahimof'un [39] kaleme aldığı bir kitabın konusudur. Eserde en başta, 2'nci Dünya Savaşı'ndan sonraki ve özellikle 27 Mayıs 1960 Devrimi'nden sonraki basının toplum hayatında oynadığı rol üzerinde dikkatle durulmaktadır.

Osmanlı Türkiye'sindeki Türk kitap basımının ve mevkut basının gelişmesinin tarihsel - kültürel, sosyo - politik ve ideolojik yönleri, şu satırların yazarının uzun yıllar yaptığı incelemelerin konusudur. Bir monoğrafisinde (40) ve yazılarında, Osmanlı musevi, ermeni ve rumlarında kitap basımının tarihi ele alınmış, İbrahim Müteferrika'dan 20'nci yüzyılın başlangıcına kadar Türk kitap basımının tarihi ve gelişmesi ayrıntılı olarak incelenmiştir. Yazar, özel olarak, 18'inci yüzyılda Türk kitap basımının laik niteliği ve o zamanki Osmanlı Türk toplumunda olumlu bilgi ve bilimlerin yayılması bakımından taşımış olduğu önem üzerinde duruyor. Kitabın büyük bir bölümü, Türk mevkut basınının 1820 yıllarından Birinci Dünya Savaşı'na kadarki bir dönemi kapsıyan tarihine ayrılmıştır.

Osmanlı Türk mevkut basınının gelişmesindeki başlıca aşamaların değerlendirilmesi ve bunun kültürel ve siyasal yönlerinin tanımlanması için, özellikle 1876 Teşkilât-ı esasiye kanunu (anayasası) için mücadele döneminde ve Jön Türk devrimi ha-

---

(38) K.N. Toskoviç. Türkiye'de öğretim usulü. Özetlenmiş bildiri. Dış ülkelerde yüksek ve orta öğretim dizisi. Moskova. 1976, 80 Sa.

(39) A.H. İbrahimof. Türkiye basını, Moskova, 1965, 46 Sa.

(40) A.D. Jeltiyakof. Osmanlı Türkiyesinin sosyo-politik ve kültürel hayatında basın. 1729-1908 yılları. Moskova, 1972, 320 Sa.

zırlıkları yıllarında gerek Osmanlı devletinde çıkan, gerekse yurt dışındaki Türk göçmenlerinin çıkardıkları onlarca takım Osmanlı Türk gazete ve dergilerinden yararlanılmıştır. Kitapta basın kanunlarının ve Osmanlı devletindeki sansür makamlarının çalışmalarının değerlendirilmesi büyük yer tutmaktadır. (41)

Yayıncılığın imparatorluğun müslüman olmıyan uyrukları arasında doğuşundan başlayarak 19'uncu yüzyılın ortalarına kadar Osmanlı imparatorluğunda kitap yayıncılığının tarihi, özellikle İbrahim Müteferrika'nın yayıncılığı, A. H. Rafikof'un (42) monoğrafisinde ele alınmaktadır. Monoğrafide ayrıca, Avrupa'da Arap harfleriyle kitap basılması ve Muhammet Ali zamanında Mısır matbaalarının çalışmaları söz konusudur.

Osmanlı Türkiye'sinde Ermeni kitap basımı, basını ve gazeteciliğinin tarihi üstüne yapıtları da Türkologların ilgisini çekebilir. (43) Ermeni kültürü ve toplumsal düşünüşü tarihinin incelenmesine büyük katkısı olan bu yapıtlar, Türk basın tarihi konusunda da değerli birçok bilgi içeriyor.

Yukarıda kaydedildiği gibi, Osmanlı Türk basın tarihinin incelenmesi Osmanlı Türk kültürünün yamsıra Osmanlı Türkiye'si toplum hayatının da incelenmesi için büyük önem taşıdığını göstermiştir. Sovyet bilginleri, Osmanlı Türk mevkut yayınlarım

---

(41) Osmanlı Türk basını tarihinin söz konusu dönemiyle ilgili yapıtlarından. Örn. : A.D. Jeltiyakof. Türk sosyalist basınının doğuş tarihi üstüne. — «Türkologiçeski Sbornik. 1973». Moskova, 1975, Sa. 192 - 203. Aynı yazar : Türkiye'de siyasî resmin doğuşu. — «Türkologica» kitabı. (Akademi üyesi A.N. Kononof'un 70 inci doğum günü ile ilgili olarak yayınlanmıştır.) Leningrat, 1976, Sa. 247 - 257.

(42) A.H. Rafikof. Osmanlı Türkiyesinde kitap basımı tarihi. Leningrat, 1973, 230 Sa.

(43) A.S. Babayan. Ermeni kitabı. Erivan, 1956; K.A. Korkotyan. İstanbul'da basılı Ermeni kitabı (1567-1850). Erivan, 1964, 153 S. (Ermenice). Aynı yazar: İstanbul'da basılı Ermeni kitabı (1567-1850). Erivan 1966. 21 Sa. (Doktora tezi özeti, Rusça); V.G. Gukasyan. İstanbul ermeni basını ve gazeteciliğinin şekillenmesi. 1832-1853. Erivan, 1975, 337 Sa. (Ermenice).

değerlendirerek, Avrupalılaşma, Garplılaşma, çağdaşlaşma düşüncelerinin, Osmancılık, Türkçülük, İslâmcılık, Turancılık doktrinlerini incelemede çok ilerlemişlerdir. Adı geçen doktrin ve düşünceler tarihin belirli dönemlerinde değişik biçimde yaygınlaşmış ve aynı değişik biçimde Türk toplumunun görüşlerini ve ülkenin gelişmesiyle ilgili politik ve kültürel sorunlar konusunda hükümetleri etkilemiştir. (44)

Sovyet Türkologlarının önemli ödevlerinden biri, Türkiye'deki bilimsel incelemelerin tarihini ve bugünkü durumunu incelemektir. Bilhassa humanitar ilimlerin inceleme yöntemlerinin değerlendirilmesi ilgi çekicidir. Türkiye'de basın, eğitim ve ideolojinin tarihi üstüne yukarıda adları geçen yapıtlar bu konuda bazı bilgi içeriyor.

Humanitar ilimleri arasında yapıtlarımızda en iyi aydınlatılan, çağdaş Türk dilciliğidir. Türkçenin incelenmesi ve Türkiye Cumhuriyeti'nde Türkolojinin bazı yönlerine ilişkin bir yazı A. N. Kononof tarafından kaleme alınmıştır. (45) Bu konuya ait bazı

---

(44) A.S. Tveritinova. Jöntürkler ve Turancılık. — «Kratkiya Soobşçeniya İnsiltuta Narodov Azii». 1956, XXII, Sa. 66 - 74, E. Yu. Hasanova. Türkiye'de milliyetçiliğin gelişmesi. («Türk yurdu» dergisine göre). Bakû, 1961, 16 Sa. (Doktora tezi özeti); Aynı yazar: Jöntürkler döneminde (1908-1914) milliyetçilik. Bakû, 1966. 162 Sa; Aynı yazar: Türkiye'de marksçılığın yayılması tarihi üstüne (19. yüzyılın sonu - 20. yüzyılın başı). — «Marksizm v stranah Vostoka». Moskova, 1970, Sa. 144-152; O.İ. Giginəişvili. 19.- 20. yüzyıllar Türk toplumu ideolojisinin tarihi. — «Vostoçni Sbornik» C. 1, Tiflis 1960. Sa. 207-236. (Gürcü dilinde). Yu.A. Petrosyan. Jöntürkler hareketi (19. yüzyılın ikinci yarısı - 20.nci yüzyılın başlangıcı). Moskova, 1971, 328 Sa. A.D. Jeltyakof. Basın... K.A. Belova. 1960'lar Türkiyesinin kültür hayatında fikir mücadelesi. — «İdeologiçeskaya Borba i Sovremennaya kultura». Moskova, 1972, Sa. 351-367; N.M. Farfuttinof. «Kadro» grubu ve 1930'lar Türkiye'sinin toplum hayatındaki rolü. (Doktor adayı tezi özeti). Moskova, 1974, 28 Sa.

(45) A.N. Kononof. Türkçenin incelenmesi tarihi, Leningrat, 1976, Sa. 63-85. Aynı yazar: Türkiye'de türkoloji. «Narodı Azii i Afriki». 1965, Sayı 6, Sa. 225-228.

sorunlar tez ve yazılarda da aydınlatılmıştır. (46)

Sovyet bilginlerinin Türkiye'deki tarih incelemeleri üstüne yayınlanmış yazıları, genellikle Türk tarihçilerinin ayrı ayrı yapıtları ya da Türk mevkut bilim ve tarih yayınları üstüne yapılan eleştirilerdir. (örn. «Bülten»). Türkiye tarihine ait değişik sorunlar üzerinde bazı monoğrafilerimizde yer alan tarih ve kaynak icmalleri de, Türk tarih biliminin durumu ve düzeyi hakkında fikir veriyor. (47)

Ülkenin tarihine ait çeşitli dönem ve sorunlar üzerinde çağdaş Türk tarihçilerinin çalışmaları ve tarih incelemelerinin organizasyonu konularındaki yazılar da bu amaca yöneliktir. (48)

---

(46) G.İ. Antelava. Çağdaş Türkçede lehçe reformu. Tiflis 1971, 21 Sa. (Doktora tezi özeti); I.V. Sevortyan. Türk dil kurumunun 8'inci kongresi eşiğinde Türkiye'de dilcilik. — «Sovyetskoye Vostokovedeniye», 1958, Sayı 2, Sa. 130-142; L.N. Strarostof. Çağdaş Türkiye'de dil devrimi. — «Asya ve Afrika ülkelerinde dil incelenmesi sorunları». Moskova, 1970, Sa. 113-120; A.N. Baskakof. Türk dil kurumunun dil politikası. — «Sotsilo-lingvistiçeskiye problemı razvivayuşçihsya stran» Moskova, 1975, Sa. 20-28.

(47) Bk. D.E. Yeremeyef. Türklerin kökeni (kökeni ve etnik tarihinin başlıca aşamaları). Moskova, 1971, Sa. 5-45; S.F. Oreşkova. 18'inci yüzyılın başlarında Rus-Türk ilişkileri. Moskova, 1971, Sa. 3-25; A.D. Noviçef. Türkiye tarihi. Cilt 1, Feodallik çağı. Leningrat, 1965, Sa. 257-284.

(48) A.S. Tveritinova. Türk halifeliğinin sahte rivayeti. «İzvestiya Otdela Obşçestvennıh Nauk Akademii Nauk Tadikskoy SSR», 1954, Sayı 5, Sa. 167-180; A.D. Noviçef. Çağdaş Türk historiografisinde Türkiye'nin Ortaçağ tarihi. — «İstoçnikovedeniye i istoriografiya stran Azii». 1965, 1'inci sayı, Sa. 113-125; A.D. Jeltiyakof, Yu.A. Petrosyan. Türk tarihçilerinin yapıtlarında Jöntürk hareketi. — «Narodı Azii i Afriki», 1965 3'üncü sayı, Sa. 56 - 65; P.P. Moiseyef, Yu.A. Petrosyan. Türkiye Üniversiteleriyle bilim merkezlerinde. — «Narodı Azii i Afriki», 1969, 2'nci sayı, Sa. 249-252; Yu.A. Petrosyan. Türkiye tarih bilimi merkezleriyle kütüphanelerinde. — «Narodı Azii i Afriki». 1973, 3'üncü sayı, Sa. 238-241; S.F. Oreşkova Çağdaş Türkiye'de tarih biliminin «bunalımı» ve çağdaş Türkiye'de tarih incelemelerinin bazı yeni yönleri. — «Velikiy Oktyabr i Turtsiya». Moskova, 1977, Sa. 61-65.

Kaynaklara dayanarak Sovyetler Birliği'nde çevrilip yayımlanan Türk tarihi yapıtlarında da eklenir. (49) Çağdaş Türk historiografisi konusundaki büyük yapıtlar arasında Yu. İ. Rüstemof'la M. K. Zulalyan'ın kitapları dikkati çekiyor. (50) Sovyet tarihçilerinin karşısında duran önemli bir sorun, mevcut historyoğrafi yayınları genelleştirerek Türkiye'deki tarih bilim konusunda eserler meydana getirmektir.

Sovyetler Birliği'nde son çeyrek asırda Türk sanatının incelenmesi çok ilerlemiştir. Sanat uzmanı Türkolog Yu. A. Miller, «Osmanlı Türkiye'si sanatları» kitabında, 15'inci yüzyıldan 19'uncu yüzyılın başlangıcına kadar Osmanlı devletinde mimarlık, minyatür resim ve seramik, halıcılık, kakma, tahta oyma, savat, nakış gibi sanatların gelişmesini göstermiştir. (51) Orta çağ Türkiye'sindeki kakmalı silâh ve süslü seramik konulu etütlerin yazarı da odur. (52)

12'nci ilâ 19'uncu yüzyıllarda Osmanlı Türk mimarlığı ve yapı sanatı konusunda İ. F. Borodina'nın kaleme aldığı yazı bir

---

(49) Hüseyin. Beda'i-ül-vakai (Şaşılacak olaylar). 1'inci bölüm. Moskova, 1961, Önsöz: A.S. Tveritinova, Sa. 5-23; Evliya Çelebi. Seyahatname. Kısım 1, Boğdan ve Ukrayna. Moskova, 1961, Önsöz: A. D. Jeltyakof, A.S. Tveritinova, V.V. Mavrodin, Sa. 5-24; G.V. Puturidze. Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi. Kısım 2 (Etüt ve yorum). Tiflis, 1973. (Gürcü dilinde); Ts.A. Abuladze. Gürcüzade'nin «Fetihname-i Tiflis» kitabı. Tiflis 1975, Sa. 5-82 (Gürcü dilinde).

(50) Yu. Rüstemof. Çağdaş Türk burjuva sosyolojisi (Eleştiriler). Bakû 1967, 154 Sa; M.K. Zulalyan. Çağdaş Türk historyografyası ışığında Ermenistan'ın eski ve ortaçağ tarihi sorunları. Erivan, 1970, 148 Sa.

(51) Yu. Miller. Osmanlı Türkiyesi sanatları. Moskova-Leningrat, 1965, 167 Sa.

(52) Yu. Miller. 16'ncı ilâ 17'nci yüzyıllarda Osmanlı Devletinde kakmalı silâh yapımı, Leningrat 1953, 18 sayfa (Doktora tezi özeti); Aynı yazar: Süslü Türk seramiği. Leningrat, 1972, Ayrıca: V.S. Garbuzova. Küçük Asya fayansları tarihinden. (16'ncı ilâ 18'inci yüzyıllar). — «Üçonıye Zapiski Leningradskogo Gosudarstvennogo Universiteta». 1958, 7'nci kitap, 256'ncı sayı. Sa. 21-40.

monografi düzeyindedir.[53] Müzik sanatı, ressamlık, resim sanatı, tiyatro, sinema, kütüpaneler, müzeler ve Türkiye Cumhuriyeti'nde sanatın gelişme yolları üstüne de ilgi çekici yeni eserler çıkmıştır. [54] Türk kültürü sorunlarına Sovyet Türkologlarının artan ilgisi hakkında fikir veren önemli bir olay, Türkiye tarihi konusundaki yüksek okul ders kitaplarına kültür bölümlerinin alınmasıdır. [55] Çağdaş Türkiye hakkındaki akademi kılavuzlarında ve Sovyet ansiklopesilerinde kültür ve bilim sorunları gittikçe daha fazla yer tutuyor. [56] Bunlarda eğitim, bilim dernekleriyle kuruluşları, mevkut bilimsel yayınlar, edebiyat, tiyatro, sinema, müzik, şekil sanatları ve mimarlık, basın, radyo ve televizyon, kütüpaneler, arşiv ve müzeler, ayrıca sağlık işleri, turizm ve spor hakkında geniş bilgi yer almaktadır.

---

(53) İ.F. Bovolina. 12'nci ilâ 19'uncu yüzyıllarda Osmanlı Türk mimarlığı. — «Vseobşçaya istoriya arhitektur». 8'inci cilt, Moskova, 1969, Sa. 427-476.

(54) V.I. Vinogradof. İstanbul festivalinde. — «Sovyetskaya Muzika», 1975. 6'ncı sayı, Sa. 114-120; A. Jitomirski. Türkiye'de — «İskusstvo» dergisi. 1970. 10'uncu sayı, Sa. 47-50; B. Vaymarn. Çağdaş resim sanatında millî özgünlük sorunu. — «İskusstvo» 1966, 6'ncı sayı, Sa. 56-59; R. Fiş. İbrahim Balabanla başbaşa. — «İnostrannaya Literatura» drg. 1966, 5'inci sayı, Sa. 243-251; İ.E. Fadeyeva. İlk profesyonel Türk tiyatrosu — «Narodı Azii i Afriki» drg. 1972, Sayı 3, Sa. 139-145; A. Hüseyinof. Gerçekçilik savaşında Türk sineması. — «Aziya i Afrika segodnya» drg. 1975, 6'ncı sayı Sa. 34-36; A.H. Rafikof. Türkiye millî kütüphanesi. — «Trudı Biblioteki Akademii Nauk SSSR i fundamentalnoy biblioteki otdeleniya obşçestvennıh nasuk Akademii Nauk SSSR». Cilt 5, Moskova-Leningrat, 1961, Sa. 229-244; E. Zamanova. Çağdaş Türkiye estetiğinde iki karşıt sanat eğilimi. — «Uçonıye Zapiski Azerbaycanskogo universiteta. İstoriya i filosofiya». 1964, 1'inci sayı, Sa. 87-98.

(55) A.D. Noviçef. Türkiye tarihi, Cilt 1. Leningrat. 1963, Sa. 160-174; 247-254; Türkiye tarihi. Cilt 2. Bölüm 1. Leningrat, 1969, Sa. 251-263 v.b.

(56) Çağdaş Türkiye. Moskova, 1958, Sa. 203-266; Çağdaş Türkiye (kılavuz). Moskova, 1965, Sa. 251-314; Türkiye Cumhuriyeti (kılavuz) — «Sovyetskaya İstoriçeskaya Entsiklopedi̇ya». Cilt 14, Moskova, 1973, Sa. 592-594.

1970'lerde, Türkiye'nin İstanbul, Ankara ve İzmir kentleri hakkında röportajlar dizisi basılmıştır. Türkiye'de gezi yapan Türkologların yazdıkları bu kitaplarda, ülkenin en büyük merkezleri olan bu kentlerin kültür hayatına büyük yer ayrılmıştır. Örneğin, Yu. A. Petrosyan ve A. R. Yusupof'un [57] İstanbul ve İzmir'le ilgili üç kitabında islâm öncesi tapınak ve ibadetaneler, ayrıca cami, saray, müze, yapma göl, su hatları ve daha başka muazzam yapılar ayrıntılı bir şekilde betimlenir, N. G. Kireyef'in Ankara'ya ilişkin kitabında Türkiye başkentinin çağdaş kültür hayatı üzerinde büyük dikkatle durulmaktadır. Burada öğretim kuruluşları, bilimsel araştırma kurumlarıyla dernekleri, kütüpaneler, müzeler, tiyatrolar, müzik merkezleri, yığınsal haberleşme araçları, ayrıca Ankara halkının eğlence ve dinlenme yerleri hakkında geniş bir fikir veriliyor, günümüzde Türkiye Cumhuriyetinin hayatı, Dm. Yeremeyef'le [58] V. İ. Danilof'un [59], kitaplarında da söz konusudur.

Sovyetler Birliği'nde Türkiye kültürü incelemeleri son 60 yılda elle tutulur derecede gelişmiştir ve Sovyet Türkolojisinin en önemli yönlerinden biri olmuştur.

---

(57) A.R. Yusupof. İstanbul Moskova, 1970. 131 Sa. Yu.A. Petrosyan, A.R. Yusupof. İki kıtada bir kent. Bizans, Konstantinopolis, İstanbul. Moskova 1977, 288 Sa; Aynı yazarlar: İzmir, Moskova 1972, 184 Sa; N.G. Kimayef. Ankara. Moskova, 1972, 176 Sa. Fotoğraf ve resimler içeren bütün bu yayınlar büyük tirajla basılmıştır.

(58) Dm. Yeremeyef. Karadenizde bir ülke. Moskova 1968, 134 Sa.

(59) V.I. Danilof. Türkiye'de 7 bin kilometre. Moskova 1975, 160 Sa.

SOVYET TÜRKOLOJİSİNDE TÜRK ORTAÇAĞ EDEBİYATI SORUNLARI

Doçent: Yelena MAŞTAKOVA

Tarihsel gelişmesinde Türkiye edebiyatının incelenmesi Sovyet Türkolojisinde göze çarpan bir yer tutmaktadır. (1) Gerçi uzmanlarımızdan çoğunun çalışmaları yeni ve en yeni zamanların edebiyatına ayrılmıştır, yani aşağı yukarı geçen yüzyılın ikinci yarısından günlerimize kadarki zamana. Ama Türkologlar, bugünkü yazarların yaratıcılığını çoğu zaman önemli derecede etkileyen ulusal geleneklerin anlamını kavrama zorunluğunu gittikçe daha çok duymaktalar. Ortaçağ edebiyatının incelenmesi bize, yalnızca bilimsel - tarihsel bakımdan önemli görünmüyor. Bu inceleme, çağdaş Türkiye'nin bir sıra edebi, kültürel ve ideolojik sorunlarının doğru anlaşılmasını arayıp bulma bakımından da günceldir.

Sovyet edebiyat araştırıcıları, incelemelerinde, kendilerinden öncekilerin elde etmiş oldukları sonuçlara ve deneyime dayanmaktadırlar. Sözkonusu, tanınmış Türk ve Avrupalı bilginlerin yapıtlarından başka, önemini bugün de yitirmemiş olan Rus Türkologlarının çalışmalarıdır. Örneğin gerçekler üstüne mükemmel bilgileri olan Petersburg üniversitesi profesörü V. D.

---

(1) A.K. Sverçevskaya'nın «Doğu edebiyatı sorunu. 2. Uluslararası Sempozyum Malzemeleri. Varşova-Krakov 22-26 Mayıs 1972. Varşova» 1974, derlemesinde (sayfa 167-174), «Türk edebiyatı alanında inceleme özeti (1950-1970)» başlığıyla çıkan yazısı bu konuda bir fikir vermektedir.

Smirnof (1846 - 1922 [2]), Lazarevski doğu dilleri enstitüsünden (Moskova) uğraşdaşı akademisyen A. E. Krimski (1871 - 1942) [3] ve V. A. Gordlevski (1876 - 1956) [4] Türk kültürünün diğer olayları çevresinde edebiyat sürecinin özgünlüğünü belirlemeye çalışmışlardır.

Sovyet Türkolojisi, varlığının ilk on yılında, öncelikle yeni ve en yeni zamanın başlıca olarak Türk dil ve tarihini incelemekle uğraşmıştı. Bu da iki yeni devlet arasında —Sovyet ve Türk devleti— nitelik bakımından yeni karşılıklı ilişkilerin tarihsel bir gereği olmuştu.

Son çeyrek yüzyılda ortaçağ Osmanlı edebiyatının incelenmesi bizde planlı bir nitelik almış olup, yalnızca Sovyetler Birliği Bilimler Akademisi Doğu Bilimleri Enstitülerinde değil, (Moskova ve Leningrad), dört üniversitede de (Moskova, Leningrad, Bakû, Tiflis) ayrıca başka kentlerdeki bilimsel kuruluşlarda da okutulmaktadır.

Şimdi inceleme işlerimizde yeni bir aşamaya girilmiştir. Ortaçağ tarih ve edebiyatını inceleyen Türkologlar, ayrı ayrı somut gerçeklerle olayları, tekstolojik araştırmaları v.b. incelemekle birlikte, bir sıra nazari temel sorunlar ileri sürüp bunları Marksist metodoloji açısından çözmeye çalışıyorlar. Bu sorunlar, araştırmaların derinleştirilmesini ve bilimin yeni çağdaş gelişme düzeyinde genelleştirme istemekteler. Örneğin birbirleriyle bağlı şu sorunları alalım: edebiyat tarihinin aşamalara ayrılması ve tek bir dünya edebiyatı süreci çerçevesinde şu ya da bu edebiyatın özgün bir sistem olarak ele alınıp gözden geçirilmesi.

---

(2) V.D. Smirnof. Türk edebiyat tarihi. «Genel edebiyat tarihi», adlı kitapta. Redaktörler V.F. Korş ve A.i. Kirpiçnikof, cilt 4, Sen-Petersburg, 1891, 130 sayfa; aynı kişinin: Osmanlı edebiyatının örnek yapıtlan seçmeler ve parçalar halinde. Sen-Petersburg, 1891, 2. basım Sen-Petersburg, 1903, 291 sayfa; aynı kişinin: Kuçibey Göriceli ve 17. yüzyılın başka Osmanlı yazarları Osmanlı imparatorluğunun düşüş nedenleri üstüne. Sen-Petersburg, 1873, 275 sayfa.

(3) A.E. Krımski «Osmanlı tarihi ve edebiyatı (kuruluşundan düşüşünün başlamasına kadar)», cilt 1, Moskova, 1916, 279 sayfa, cilt 2, Moskova, 1910, 164 sayfa.

(4) Akademisyan V.A. Gordlevski. Seçme yapıtlar, cilt 1-4, Moskova, 1960-1968; Ortaçağ Osmanlı edebiyatı ve kültürü üstüne çalışmalar, folklor notları ve incelemeler.

Bu sorunların çözülmesi için kıyaslamalı - tipolojik çözüm araçları kullanılması şarttır; yani edebiyatta estetik önem taşıyan herhangi bir gerçeğin ya da olayın belirli bir tipe, türe aidiyetini belirlemeye, belli bir tarihsel dönemde başka edebiyatlarla ortak ya da benzer gelişme eğilimlerini ortaya çıkarmaya çalışmalı v.b.

Malzemelerin zamana göre tasnifi sorunu, tarihsel gelişmesi içinde herhangi bir edebiyatı ele alıp bunun üstüne yazan her müellif karşısında duragelmiştir. Zamanlara ayırma işinin, bizim bilgi alanımızda da kendi gelenekleri var. Örneğin ötedenberi, tezkereden başlayarak, hanedansal tanımlama ilkesi varolagelmiştir, yani herhangi bir saltanatın ya da belli bir hanedanlığın hüküm sürdüğü zaman kurulmuş olan edebiyatın tanımlanması gibi. Fakat bu ilke Türk edebiyatıyla ilgili olarak bugün eleştirilmeye değmez. Bütün Doğu edebiyatını da kapsayan bu sorun, malzemeleri yayınlanmış olan özel bir konferansta tartışılmış ve İ. V. Borolina [5] Türk edebiyatı üstüne düşüncesini bildirmişti.

Aşamalara ayırma sorunlarının çözülmesi Doğu edebiyatı biliminin en önemli ödevlerinden biridir. Aşamalara ayırma, edebiyat üstüne bilgileri genelleştirme niteliğini taşır. Aynı zamanda bu, edebiyatı inceleme işini daha da derinleştirmek, toplumun yaşamındaki değişik dönemlerde edebiyatın oynadığı tarihsel rolü açıklamak için çıkış noktasıdır. Edebiyat, kamusal bilincin belirtisi olarak, toplumla birlikte gelişmekle göreli bir başınabuyrukluk kazanır. Aşamalara ayırma, belli bir edebiyata özgü gelişme kuralları yasallığının ilkelerini yansıtmalı, aynı zamanda dünya edebiyat sürecinin en genel yasallıklarına uygun düşmelidir.

Edebi aşamaların genel tarihsel temelini tanıyan Türkologlarımız, Türk edebiyatının gelişmesinde başlıca üç evre görüyorlar: ortaçağ, yeni ve en yeni; bunların hepsinin de kendi aşamaları var.

---

(5) İ.V. Borolina, V.B. Nikitina, Y.V. Payevskaya, L.D. Pozdneyeva. Ortaçağda Doğu edebiyatının aşamalara ayrılışı sorunu üstüne «Doğu halkları edebiyatı tarihin aşamalara ayrılması sorunları» adlı derlemede, Moskova, 1968, sayfa 50-60; «Ortaçağda Doğu edebiyatı» adlı üniversite ders kitabının önsözü de aynı müellifler tarafından yazılmıştır. Birinci kısım, Moskova, 1970, sayfa 3-20.

Ortaçağ Osmanlı edebiyatının ilk aşamasına (XIII. yüzyıldan XV. yüzyılın yarısına kadar) en erken ortaçağ edebiyatı diyoruz. Osmanlı devleti kurulduğu zaman ve varlığının birinci yüzyılında edebiyat, Türk halkının ve o bölgedeki başka halkların ağızdan şiir söyleme geleneğinin karşılıklı etkisiyle Arap - İran kültürünün güçlü etkisi altında oluştu. Bu süreçler, Türk edebiyatının gelişme niteliğine ileride de büyük bir etkide bulundu. Bütün bunlar bizde daha yeterince incelenmiş olmaktan uzaktır. Bununla birlikte bazı ciddi çalışmalar da vardır. Örneğin V. S. Garbuzova tarihsel - filolojik incelemesinde «Kıssa'i Melik Danişmend»den sözediyor. (6) E. D. Cavelidze incelemesinde, Celâleddin Rumi'nin şiirlerinde yansıyan dinsel - felsefi görüşleri ve bunların ortaçağ Osmanlı edebiyatına etkisi üzerinde büyük bir dikkatle duruyor. (7) H. G. Köroğlu, kahramanlık destanı «Oğuzname»yle ilgili sorunlar üstünde topluyor dikkatini. (8) Daha başka bir sıra yazılarda, erken zamanlarda yaşamış olan Türk ozanları yapıtlarının değişik yanları gözden geçirilmektedir: Şeyyad Hamza (9), Yunus Emre (10), Ahmedi (11) ve başkaları.

---

(6) V.S. Garbuzova. Melik Danışmend destanı. Tarihsel-filolojik inceleme. Moskova, 1959, 188 sayfa.

(7) E.D. Cavelidze. Celâleddin Rumî ve Osmanlı edebiyatının oluşması (dünya görüşü sorunları). Tiflis, 1975, 56 sayfa. (Doktora tezi özeti). «Ayrıca bak N.A. Ayzenşteyn'in «Anadolu Selçuklularının edebî yapıtları üstüne bazı gözlemler» — «Bahaeddin Veled'in yaşamı». «Sovyet türkolojisi» dergisinde. 1976, sayı 3, sayfa 48-84.

(8) H.G. Köroğlu. Oğuz kahramanlık destanı. Moskova, 1976, 238 sayfa. Artık Türk folklorunun incelenmesi ve Türk folklorundan çevirilerin yayınlanması sorunlarını bir yana bırakalım, çünkü bu, Türk şiiri nazariyesi (aruz, ayrı ayrı tür biçimleri gibi) üstüne özel çalışmalar gibi, başka bir bilim alanıdır.

(9) G.A. Gorbatkina. Yusuf ve Zeliha üstüne ilk Türk şiiri (XIII. yüzyıl). «Asya halkları enstitüsünce yayınlanan kısa bilgiler» de, sayı 84, edebiyat bilimi. Moskova, 1965, sayfa 3-13; A.G. Tahircanof. Şayyad Hamza'nın «Kıssa'i Yusuf Ali» ve «Yusuf ve Zelihası». «Türk halkları filolojisi ve tarihi» adlı kitapta, 7-10 haziran 1967'de Leningrat'da yapılan türkoloji konferansında okunan raporlar. Aynı müellifin: «Yusuf ve Zelihe» Firdusi ve Osmanlı ozanı Şayyad Hamza'nın «Yusuf ve

I. V. Borolina'nın [12] özel bir yazısında, ortaçağ Osmanlı edebiyatının ilk aşamasının kısa bir genel kuralsallık nitelemesi yer almaktadır. Burada, Ortaçağ Osmanlı edebiyatı ilk aşamasının ilk özelliklerini koşullandıran, yazarların dünya görüşünün dinsel - felsefi ve karışık karakteri sorunu, yalnızca folklorda değil, telif yapıtlarında da ağızdan söyleme biçiminin üstünlüğü sorunu gözden geçiriliyor. Bilindiği gibi, geleneksellik, şaşmaz yasallık (bir ozandan öbürüne yinelenegelen timsaller, konularda belli motifler ve ikinci derecede olaylar, geleneksel türler ve değişmeyen tatbiki sanat araçlarıyla birlikte şiirsel biçimler v.b.) hep telif yapıtlarına özgü şeylerdir. Bu aşamanın sonunda kent edebiyatı, edebi süreçte özel bir rol oynamaya başladı, şiirde kişilik ilkesi yavaş yavaş gelişti, Türk dili başlıca edebi dil olarak yerleşti.

Osmanlı edebiyatı tarihinin ikinci aşamasına (XV. yüzyılın ortasından XVII. yüzyılın başına kadar) kimi bilim adamları gelişmiş ortaçağ edebiyatı, kimileri de rönesans edebiyatı diyorlar. Ozanların yapıtlarını somut inceleme bakımından yalnızca iki

---

Zelihe»si. «Asya, Afrika ülkeleri filolojisiyle tarihi» adlı kitapta. Leningrad, 1967, sayfa 51.

(10) V.G. Kudelin. Yunus Emre'nin yaşamını ve yapıtlarını inceleme tarihinin bazı sorunları. «Moskova üniversitesi Bülteni»nde, 1970, sayı 2, sayfa 72-81; aynı müellifin: Yunus Emre şiirleri (Ortaçağ edebiyatında ümanizm sorunu üstüne). Moskova, 1974 (doktora tezinin özeti). 27 sayfa; aynı müellifin: Yunus Emre «Risalât al-Nushiya»sında felsefi ve ahlâki etik sorunlar. «Edebiyat ve zaman» adlı kitapta. Moskova 1973, sayfa 99-107.

(11) V.İ. Aslanof. Ahmedi ve «İskendername»si. «Asya, Afrika halkları» dergisinde, 1966, sayı 4, sayfa 161-175; A.H. Nuriahmedof, Leningrad'daki el yazmalarında Ahmedi'nin «İskendernamesi». «Asya halkları enstitüsünce yayınlanan kısa bilgiler» de. Sayı 69, 1965, sayfa 136-151; C. Kahramanof. Eski bir el yazması üstüne. «Azerbaycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Bilimler akademisinin raporları», cilt 18, 1962, sayı 9, sayfa 71-74.

(12) V.V. Borolina. Ortaçağ Osmanlı edebiyatının başka halklarınkiyle ortak tipik çizgileri. «Doğu edebiyatı sorunları» derlemesinde çıkmıştır. Varşova, sayfa 49-57.

kitap adı verebiliriz. Y. İ. Maştakova Mihri Hatun divanı (XV. yüzyıl) ilk kez olarak hazırlayıp yayınladı; inceleme niteliğindeki giriş yazısında da bu pek özgün kadın şairin sanat özelliklerinden söz etmektedir. [13] E. D. Cavelidze, monoğrafisini, Ruhi Bağdadi'nin yaşamına ve yapıtlarına ayırmıştır (XVI. yüzyıl. [14] Bu lirik ozanın çözümü, geniş bir planda onun dünya görüşünü gözden geçirmek ve bu dünya görüşünün, tasavvuf temelinde, herşeyden önce hurafilikle belirlenmiş olduğunu saptamak olanağını verdi.

İleride en önemli yazarların yapıtlarının bütün yanlarıyla incelenmesi, birçok gerçeklerin ve olayların yorumlanması, ikinci aşamadaki edebiyatın karakteri üstüne büyük bir güvenle hükme varmak olanağını sağlayacaktır. Şimdilik bu aşamayı tanımlamada, bir sıra prensip sorunlarda Türkologların düşüncelerinin birbirine benzememesinden gelen önemli ayrımlar vardır. Fakat yeni bir bilimsel varsayımın ileri sürülmesi ve bu varsayım ışığında somut malzemelerin işlenmesi, belli olumlu sonuçlar verir.

İ. V. Borolina'nın yapıtlarında, Osmanlı edebiyatında bir rönesans dönemi bulunmasının kuramsal kanıtlaması yer almaktadır. [15] Toplumsal - kültürel rönesans hareketi, kendisini ortaçağ feodal - kilise kültürüne karşı koyabilecek yeni bir dünyasal kültür yaratma girişimi anlamına geliyordu. Bu dönem —diye yazıyor araştırıcı— Doğu'da da geçmişe baş vurma olarak karakterize edilmektedir; antik geleneklerin ortaçağ skolastiğinden kurtuluş süreci yer almaktaydı. «Resmi» dince izlenmelere karşın, eskilerin yapıtlarında (sevgi ve düğün - şenlik

---

(13) Mihri Hatun. Divan. Hazırlayan Y.İ. Maştakova, Moskova, 1967; bak aynı müellifin Mihri Hatun şiirlerinden bir el yazması üstüne. «Doğunun yazılı yapıtları. Tarihsel filolojik inceleme. 1969 Yıllığı» Moskova, 1972, sayfa 208-219 ve 382-397.

(14) E.D. Cavelidze. Ruhi Bağdadi (Yaşamı, dünya görüşü, liriği). Tiflis, 1968 (Gürcü dilinde). 153 sayfa.

(15) İ.V. Borolina, V.B. Nikitina, Y.V. Payavskaya, L.D. Pozdneyeva. Doğu edebiyatlarında Rönesansın bazı ortak sorunları üstüne. «Doğu edebiyatlarının kuramsal sorunları» derlemesinde. Moskova, 1969, sayfa 377-392; İ.V. Borolina. Osmanlı edebiyatı. «Ortaçağda Doğu edebiyatı» adlı kitapta. İkinci kısım, 1970, sayfa 315-439.

şarkılarında, oyunlarda v.b.) putperestlik belirtileri yeniden baş göstermişti. İ. V. Borolina'ya göre bu, Osmanlılarda, özellikle alevi - kızılbaşların dinsel törenlerinde ifadesini bulmuştur. Bu halde yazar, Batı'daki rönesans döneminin bilinen olaylarına benzer genel ve tüm bir halk güldürüsü, «karnaval» kültürü belirtisini görmektedir. Bu, (ramazan gece şenlikleri, Karagöz sahne arası dialogları, Nasreddin Hoca fars ve fıkraları, bektaşi fıkraları, yansılamalar, sözcük oyunları v.b.) gibi özgün bilgiler üzerinde işlenmektedir. Bunun ışığında Melihi ve Revani şiirleri (XV - XVI. yüzyıl) gözden geçirilmekte ve rönesans hümanizminin kent bohemleri ortamında kendisine destek bulduğu sonucuna varılmaktadır. «Özgür düşünceliler, ancak feodal durgunluktan ve gerilikten kurtulmuş bir ortamda yapıtlar yaratabildiler. Ve bu yapıtlar, edebiyatı, dinsel dünya görüşüne karşı lâyık dünya görüşü uğruna yeni bir savaşım aşamasına, yani rönesans dönemini muştulayan aşamaya yükselttiler. [16] «Karnavalsal» kültürle organik bir biçimde bağlı olarak dalâlet de gözden geçirilmektedir. Bu dalâleti İ. V. Borolina aslında tarihsel ilerici bir olay olarak görüyor. [17] Gerçi fikri ilişkilerde bunlar tek bir erek sayılmamaktadır. Bu edebi rönesans döneminde sevgi efsanelerine ayrıca dikkat edilmiştir. Osmanlı Türk ozanları mistik sevgi fikrini sanatsal bir güvenle vermişlerse de, çoğu zaman bu, dünyasal sevginin doğrulanması gibi ters bir etki doğurmuştur. «Kent yaşamının gelişmesi, her yerde, edebiyatta demokratik eğilimler belirmesini koşullandırır.» [18] Folklorda doğan türler, eskiden edebiyatta mevcut olanları çıkarıp bir tarafa atarak onların yerine yavaş yavaş geçiyorlar. İ. V. Borolina şöyle yazıyor: «Lirik şiir insanın iç dünyasını açıyor, aşk destanı ve uzun öyküyse... karakterin gelişmesini yansıtmaya başlıyorlar. Edebiyat, yavaş yavaş başlıca konu haline gelen somut, canlı

---

(16) İ.V. Borolina ve başkaları. Doğu edebiyatlarında rönesansın bazı ortak sorunları üstüne..., sayfa 388.

(17) Ortaçağ Doğu edebiyatlarında dine aykırı öğretilerin önemli sorunu «Ortaçağ Doğu edebiyatlarında hümanizm sorunu» adlı yazıda (V.B. Nikitina ve Y.V. Payevskaya'yla birlikte) İ.V. Borolina tarafından gözden geçirilmiştir.» Bu yazı «Doğu edebiyatlarında hümanizm fikirleri» adlı derlemede çıkmıştır. Moskova, 1967.

(18) İ.V. Borolina ve başkaları, Doğu edebiyatlarında rönesansın bazı ortak sorunları üstüne... sayfa 391.

insana, sosyal tabakaların hiyerarşisi düzeni dışına çıkan yeni kahramana hitap ediyor.» [19]

Üçüncü dönemin özelliği —ortaçağ sonu edebiyatları (XVII. yüzyıldan XIX. yüzyılın ortasına kadar)— geçiş karakteriyle belirlenmektedir. O zaman ülkede ortaçağ dönemi sona ermiş ve burjuva toplumu oluşmaya başlamıştı. Ve edebiyat, gelişerek, kendisine yeni nitelikler kazanarak, özü bakımından aydınlıkçı yeni zaman edebiyatına geçiş yapmaktaydı. Bu dönemin içinde kendi aşamasal ayrımları var. Öyle ki, XVII. yüzyılı «yerme yüzyılı» saymak için gerekçe yok değil. Bu halde çıkış noktamız, toplum yaşamından çıkarılacak şeyleri red açısından eleştirip, bunlarla alay etmeyi esas alan yapıtların yeğin gelişmesinden, nitel ve nicel artışından başlıyor. Genellikle bu yerme «çizgisi» bütün Osmanlı - Türk tarihinde izlenmektedir. Dönemin toplumsal çelişkileri, özgün komik biçimlerde yansımış, ilerici toplumsal dönüşte açıkça kendisini göstermiştir. Güldürü ve yermeyle birleşmiş olarak çoğu zaman ulusal öğeler de göze çarpmakta, sık sık folklor geleneğiyle bağ görülmekte, bazı gerçekçilik belirtileri duyulmaktadır. Osmanlı - Türk ulusal edebiyatının gelişme süreci için bütün bunların pek büyük bir önemi olmuştur. Sözü geçen yazının yazarı, Osmanlı - Türk yermesi ve güldürüsü denemelerinde (XIV.-XVII. yüzyıl) [20] daha başka birçok sorunla birlikte, yukarıdaki sorunları ele almıştır; kitabın ekinde ilk kez olarak Aşık Paşa, Şeyhi, Ruhi ve Nef'i'nin bazı şiirlerinin Rusça çevirileri yayımlanmıştır.

Böylece, XVII. yüzyılda Osmanlı devletinde, komedi biçimlerinden yararlanma bakımından pek çeşitli olan yermede bir yükseliş göze çarpmaktadır. Değişik türlerdeki öğretici niteliğin güçlenmesi gibi, tarihsel yapıtlarda, risaleler, bilimsel ve daha başka tezlerde publicistique ilkesinin gelişmesi de aynı zamana raslar. Toplumsal gereksinimleri özgün bir biçimde yansıtan yapıtlar gittikçe daha çok ortaya çıkıyordu. Övgü edebiyatında bir düşüş görülmektedir. Edebiyatta yer alan biçim değişmesi, dü-

(19) Aynı yazıda, sayfa 391-392.

(20) Y.İ. Maştakova. Osmanlı - Türk edebiyatında yerme ve güldürü tarihinden (XIV. — XVIII. yüzyıl). Moskova, 1972, sayfa 279; aynı müellifin: Nef'i'nin «Sihâm-i Kaza» yerme derlemesinden. «Doğu'nun yazılı yapıtları. Tarihsel - filolojik inceleme. 1971 yıllığı. Moskova, 1974, sayfa 50-60 ve 523-534.

şuncesel - tematik, türsel ve daha başka değişikliklerde de kendini göstermiştir.

İdeolojik planda bütün geçiş dönemi, toplumun öncü katlarının görüşlerinde giderek açıkça beliren reform eğilimlerinin güçlenmesi koşullarında yer almıştı. Bilindiği gibi, Osmanlı imparatorluğunu uzun bir süre saran ve diplomatik, ticari ve daha başka Osmanlı - Avrupa temasları süresinde apaçık görülen toplumsal - ekonomik bunalımın bilincine varılması, Osmanlı devletinin gelişmiş Batı Avrupa ülkelerinden özellikle bilim, öğretim ve daha başka birçok alanlarda geri kalmışlığı, sözü geçen eğilimlerin ortaya çıkmasına nesnel olarak yardım etmiştir. XVIII. yüzyıldaki reform girişimleri, ve bunlardan bir kısmının XIX. yüzyılın ilk 25 yılında yapılmış olması —sınırlı sonuçlar verdiği halde— yaşamında değişiklik yolları arayan toplumsal bilincin daha enerjik bir biçimde uyanmasına yardım ettiler. Tarihine 1729'da başlamış olan Türk dilinde kitap yayıncılığı, daha sonra da basının yavaş yavaş gelişmesi (21), olumlu bir rol oynadı.

XVIII. yüzyılda Osmanlı Türkiyesi'nde, aydınlıkçı düşünüşlerin (22) «ilk öğelerinin» ortaya çıkışı görülmektedir. Bunlar herşeyden önce publicistique yapıtlarda ifadesini bulmuştur. En parlak örneği de ilk Osmanlı matbaacısı İbrahim Müteferrika'nın (1674? - 1745) «Usûl ul-hikem fi nizam ul - ümem» adlı risalesidir. Aydınlıkçılık, hukuk düzeni ve yasa uğrundaki bu ateşin savaşçısının, Avrupa'nın bilimsel ve kültürel kazanımlarına Osmanlıların da katılmasını savunan bu insanın yapıtlarında, Fransız aydınlıkçılığının yankıları duyulmaktadır. Bu kitap, müellifin çağdaşlarını ve bunları izleyenleri de etkilemiştir. Bunun etkisi, Ahmed Resmi'nin (1700 - 1783) «Hülâsa'i itibâr» adlı siyasal yermesinde (pamlette) de kendini göstermiştir. Onun Viyana ve Berlin elçilik görevleri üstüne (1757 ve 1763) sefaretnamesi, kendisinden öncekilerin —Fransa'daki elçiliği üstüne (1720 - 1721)— Mehmed Çelebi Yirmisekiz'in «Paris sefaretnamesi - Şehdi Osman'ın Rusya'daki (1758) elçiliği üstüne sefaret-

---

(21) A.D. Jelyekof. Osmanlı Türkiye'sinin toplumsal-ekonomik ve kültürel yaşamında basın (1729-1908). Moskova, 1972, 319 sayfa.

(22) Y.I. Meştakova. XVIII. yüzyıl Osmanlı - Türk kültüründe yeni olaylar. «Türk tarihinin sorunları» adlı kitapta. Moskova, 1978, sayfa 34 - 54.

nameler'i ve daha başka birçoklarınınkiler de kendi zamanlarının bazı öncü düşünüşlerini yansıtmaktadırlar. (23) Bundan başka, asıl XVIII. yüzyılda özellikle büyük bir gelişme kaydeden sefaretnameler, Osmanlı - Türk düzyazı tarihinde olumlu bir rol oynamışlardır. Bunlar, kimi gelenekleri zenginleştirerek, hem içeriğe hem de biçime yenilikler getirmişlerdir. Yeni içerik Avrupa ülkelerinin daha önce Osmanlılarca bilinmeyen yaşam biçiminin, kültürünün, biliminin ve daha başka şeylerin betimlenmesinden gelmişti. Batıyla güçlenmiş olan kültürel temasların doğrudan doğruya etkisi altında, Türk dilinde, ulusal folklora ve Avrupa dramı biçimine dayanan ilk yazılı oyunlar doğdu. (24) Zamanın öncü esintileri daha sonra, örneğin İzzet Molla'nın (1778 ya da 1785 - 1829) şiir biçiminde yazmış olduğu «Mihnet-i Keşan» mektup halinde yazılmış olan şiir seyyahatnemesinde de görülmektedir. (25)

Bunlar ve daha başka birçok gerçek (26) hep bir arada, ortaçağ Osmanlı edebiyatı içinde aydınlıkçı tipte yeni edebi öğelerin, ağır da olsa, aralıksız olgunlaştıklarını göstermektedir. Öyle ki, Tanzimat edebiyatı, yalnızca Batı'nın etkisi altında ve ülkede yönetim organları kanalıyla yapılan reformlar sonucunda doğdu, ama bu birden olmadı. Osmanlı devletinin Avrupa'yla ilkin kütürel, sonra da edebi bağları bunda büyük bir rol oynadı, ama bunların etkisini, Osmanlılarda yüz yıldan yüzyıla geçişi görülen ilerici ulusal gelenekler hazırladı. Genellikle bu

---

(23) Y.İ. Maştakova. Osmanlı safaretnameleri üstüne (XVIII. yüzyıl edebiyat tarihinden). «Doğu edebiyatları sorunları» kitabında, sayfa 115-121; aynı müellifin: Sefaretname XVIII. Osmanlı edebiyatının tür biçimi olarak, Türkoloji derlemesi 1973, kitabında. Moskova, 1975, sayfa, 214-222.

(24) Y.İ. Maştakova. XVIII. yüzyıl Türk-Avrupa edebî-ilişkiler tarihi üstüne. Osmanlı - Türk tarih ve filoloji derlemesinde. Moskova, 1976, sayfa 66 - 68.

(25) Y.İ. Maştakova. İzzet Molla'nın «Mihnet-i Keşan»ı. «Türkoloji» kitabında. Leningrad, sayfa 274 - 283.

(26) İ.V. Borolina. Ortaçağ Osmanlı edebiyatında bölgesel temaslar ve yerel gelenekler. «Doğu edebiyatlarında uluslararası ve ulusal olan şeyler» derlemesinde. Moskova, 1972, sayfa 190-203; N.S. Yakovleva. Yeni Türk düzyazısının kuruluşunun edebi önkoşulları. «Leningrad üniversitesi bülteni», 1976, sayı 20, sayfa 107-114.

bağlar, her gelişme aşamasında, belli bir edebiyat tipiyle koşullanmıştı. Bunlar, karakterleri bakımından ayrı ayrı nitelikler taşıyıp Osmanlı - Türk edebiyatı için tek bir anlamı olmayan başka başka sonuçlar vermiştir. (27)

Ayrı ayrı şiir ve düzyazı yapıtlarının bilimsel araştırma sonuçları ve Osmanlı malzemeleri temelinde genel doğu bilimleri sorunlarının incelenmesi, ortaçağ Osmanlı edebiyatının tarihi şu ya da bu derecede yansımıştır.

Günlerimizde, Rus okurlarına XIII - XIX. yüzyıl Osmanlı - Türk şiirlerini deneme biçiminde tanıtan, ilk kitapları V. S. Garbuzova yazmıştır. (28) Çoğu Rus dilinde ilk kez çıkmış olan şairlerin yaşamı ve yapıtları, şiirlerin aslı ve çevirileri bolca verilerek anlatılıyor. Aynı yazarın Osmanlı, Türk edebiyatını kapsayan (XIII. yüzyıldan XX. yüzyılın 60 yıllarına kadar) konferansları (29), Türk şiirinin sonuçlarını saptayan çalışması (30) ve ansiklopedik yazısı da yayımlanmıştır (Osmanlı - Türk edebiyatı, kuruluşundan Tanzimat dönemine kadar. (31) R. Babayef «Osmanlı, Türk edebiyatı» (32) denemesinde, «Klasik» Osmanlı edebiyatı üzerine kısaca sözediyor:

Üniversite ders kitabında XIII. yüzyıldan XIX. yüzyılın yarısına kadarki Osmanlı - Türk edebiyatına ayrılan bölümler, uz-

---

(27) İ.V. Borolina, V.B. Nikitina, V.V. Payavskaya. Aydınlıkçı edebiyatın ulusal kökleri sorunu (Türkiye, İran, Hindistan). «Moskova üniversitesi bülteni» kitabında. Filoloji. Sayı 2, 1975, sayfa 51-56.

(28) V.S. Garbuzova. Ortaçağ Osmanlı - Türk şairleri. Üniversite ders kitabı. 1963, 199 sayfa. Aynı müellifin: XIX. yüzyıl Osmanlı - Türk ozanları. Leningrad, 1970. Sayfa 1 - 22.

(29) V.S. Garbuzova. Türk edebiyatı. «İran, Afgan ve Türk edebiyatlarının kısa tarihi» kitabında. 1971, sayfa 89-117.

(30) V.S. Garbuzova. Osmanlı - Türk şiiri XIII. yüzyıldan XX. yüzyılın ilk 25 yıllarına kadar (başlıca gelişme aşamaları, yaratıcılık zincirlemesi sorunları). Profesörlük tezi özeti. Leningrad, 1975, 27 sayfa.

(31) A.A. Babayef, V.S. Garbuzova. Türk edebiyatı, «Kısa edebî ansiklopedi» kitabında, cilt 7, Moskova 1972, sayfa 669-672.

(32) Z. Alkayeva, A. Babayef. Türk edebiyatı. Kısa deneme. Moskova, 1967, sayfa 7 - 31.

manlar için çok ilginçtir. (33) İ. V. Borolina bu kitabında, ortaçağ Osmanlı - Türk edebiyatı alanındaki uzun yıllar süren incelemelerinin genel sonuçlarını çıkarmıştır. Daha önce yazarın kılavuz edindiği bazı kuramsal ilkelerden söz etmiştik. Bunlar bazı bölümlerde daha geniş delillerle gösteriliyor, bazılarındaysa tam yeterince değil bizce. Görülüyor ki bu, birçok somut malzemenin incelenmemiş olmasından ya da her bölümün küçük hacimli oluşundan ileri gelmektedir. Bununla birlikte, bir sıra yazılı yapıtlar ve folklor yapıtları yorumlanmakta ve çoğu zaman Türkologların dikkatini çeken yepyeni bir nitelenme kazanmaktadırlar.

Böylece Sovyet bilim adamları, Osmanlı - Türk somut şiir ve düzyazı yapıtlarını incelemekte ve yalnızca Türkoloji için değil, genellikle Doğu edebiyatı bilimi için kuramsal önemi olan problemleri çözümlemektedir. Türkologlar, bu araştırmalara dayanarak, dünya edebiyat sürecinin incelenmesine de katkıda bulunmaya çalışıyorlar. Ayrı ayrı dallarda uzman Sovyet edebiyat bilginlerince yıllardır sürdürülen çalışmalar sonucunda, bunlarca hazırlanmakta olan on ciltlik «Dünya edebiyat tarihi»nde, zengin ve kendisine özgü Türk edebiyatının da layık olduğu yeri alacağı umud edilebilir.

(33) İ. V. Borolina, Osmanlı-Türk edebiyatı. «Ortaçağ Doğu edebiyatı» kitabında. Kısım 2, 1970, sayfa 315-439; aynı yazarın: Türk edebiyatı. «Yeni zamanlarda Doğu edebiyatı» kitabında, Moskova, 1975 sayfa 71 - 162.

SOVYETLER BIRLİĞİ'NDE TÜRKOLOJİ ÇALIŞMALARI

SOVYET EDEBİYAT BİLİMCİLERİNİN ARAŞTIRMALARINDA YENİ TÜRK EDEBİYATININ SORUNLARI

İda SONİNA

Yeni Türk edebiyatının doğuşu, 19. yüzyılın ikinci yarısına rastlar. O zamana kadar Türk edebiyatı, feodal ilişkiler aşamasının uzamış olması nedeniyle, ortaçağ niteliğini koruyagelmiştir (1).

Yeni Türk edebiyatı Sovyetler Birliğinde özellikle 1950 yıllarından itibaren yoğun olarak incelenmeye başlanmıştır. 19. yüzyıl 60-80 dönemi Türk edebiyatı incelemelerine getirilen yaklaşım, bu alanda prensip bakımından bir yenilik olmuştur. Edebiyat olaylarına tarihsel - tipolojik açıdan bakış, Sovyet bilim adamlarına, bu dönem edebiyatını ilk kez, Doğuda aydınlanma ve aydınlıkçılık genel sorunlarıyla bağlı olarak ele almak ve bunun özelliklerini aydınlıkçı edebiyat olarak belirlemek olanağını vermiştir (2).

Geçen yüzyılın 60-70 yılları Türk edebiyatı incelemelerinde yeni yöntemi yansıtan ilk araştırmalar, N. A. Ayzenşteyn (3) ile H. K. Kâmilev'in (4) araştırmaları olmuştur.

Geleneksel olarak «Tanzimat edebiyatı» denilen 1839-1857 yılları Tanzimat reformları sonrası edebiyatını N. A. Ayzenşteyn, «Türk aydınlıkçı edebiyatı» diye niteliyerek iki kısma ayırıyor. Bilimcinin belirttiği gibi, birinci kısım 1839 Tanzimat reformundan sonra, yine iki aşamaya bölünen ikinci kısım da 1860'larda başlar. N. A. Ayzenşteyn, Namık Kemal ile Ahmet Mithat'ın eserlerini, Abdülhak Hamit'in tiyatro oyunlarını, birinci kısmın karakteristik yapıtları sayıyor. İkinci kısma Nâbizade

Nâzım'ın, Sezai'nin, Recaizade Mahmut Ekrem'in eserleri giriyor.

Aydınlıkçı düşünceler, edebiyat akımlarının çerçeveleri içinde yayılmıştır. Ayzenşteyn bu akımları, aydınlanma düşüncelerinin, genellikle klâsisizm çerçeveleri içinde oluştuğu Fransız aydınlıkçı edebiyatıyla karşılaştırarak inceliyor ve zamanın değişmiş olduğunu dikkata alarak, Türkiye'de aydınlıkçı edebiyatın, Avrupa'da klâsisizmin artık aşılmış olduğu bir dönemde oluştuğunu belirtiyor. Türk edebiyatında, aydınlanma ideolojisi aynı zaamnda klasisizm, santimentalizm ve romantizmda yansımış, romantiklik yanı baskın gelmiştir.

H. Kâmilev'in kitabı (6), 60 - 80 yıllarındaki büyük aydınlıkçı yazarların, yani İbrahim Şinasi'nin, Namık Kemal'in, Ahmet Mithat'ın Samipaşazade Sezai'nin sanatlarına ayrılmıştır. Bu yazarların sanatları, incelemenin ana sorunu, yani aydınlıkçı ideolojinin 19. yüzyıl Türk edebiyatının oluşmasıyla bağları açısından ele alınıyor. Bilim adamı, Tanzimat yazarlarının, aydınlıkçı düşüncelerin en dolgun biçimde yansımış olduğu eserlerine dikkati çekiyor. Her şeyden önce, aydınlıkçıların propaganda açısından büyük önem verdikleri tiyatro oyunları türü, ayrıca aydınlıkçı yazarların getirdiği yeniliğin çarpıcı biçimde dile getirildiği eserler dikkate alınıyor. Üstelik, çözümlenen eserlerin yalnız sosyal anlamı değil, biçim özellikleri de niteleniyor. Aydınlıkçıların sanatı, geniş bir sosyal ve edebi zemin üzerinde veriliyor.

L. O. Alkayeva'nın çalışmaları, yeni Türk edebiyatı araştırmalarına önemli bir katkı oldu (7). «Türk Romanında Konu ve Kişiler» kitabında yeni düzyazının, ayrıca kaynaklarında Namık Kemal ile Ahmet Mithat bulunan roman'ın oluşması süreci gösteriliyor. Bu yazarların düzyazı eserleri, yeni tip birer eser olarak değerlendirilip konu yapısı, kompozisyon, kişilerin karakter özellikleri açısından ayrıntılarıyla çözümlenmiştir. Bunun yanısıra, 19. yüzyıl 60 - 70 dönemi edebiyatının Avrupa edebiyatının Avrupa edebiyatıyla ve tecrübesi ilk kez Namık Kemal tarafından benimsenmiş olan Fransız edebiyatıyla karşılıklı ilişkileri gösterilmiştir. Namık Kemal'in romanlarının ayrıntılı bir çözümlemesi, Hugo, Rousseau ve kısmen Walter Scott'un onu nasıl etkilediklerini sergilemektedir. Öte yandan L. O. Alkayeva, yeni düzyazının klâsik Türk edebiyat gelenekleriyle ve halk edebiyatıyla bağlarına da işaret etmektedir (örneğin, folklor

konuları işleyen ve meddahların anlatım biçimini kullanan Ahmet Mithat). Bilimci başka bir çalışmasında, yeni edebiyatın sorunlarını, Türklerin ulusal bilinçlenmelerinin gelişmesi ışığı altında inceliyor (7a).

19. yüzyıl ikinci yarısıyla 20. yüzyıl başları Türk şiirinin gelişmesindeki ana eğilimler, V. S. Garbuzova'nın kitabında ele alınıyor. Bilimci, şiirin genel gelişme aşamalarını izliyor. Aydınlıkçılardan Ziya Paşa, Şinasi, Namık Kemal, Abdülhak Hâmit'in şiiri dikkat merkezindedir. V. S. Garbuzova, anılan yazarların, aydınlıkçı düşüncelerin yansıdığı şiirlerinin yenilikçi karakterini, ayrıca geleneksel şiir biçimlerine, şiirin uyak ve ritm yapısına getirdikleri yeniliği (bunda baş rolü Abdülhak Hamit'in şiiri oynamıştır) vurguluyor. «19. yüzyıl Türk şiirinin oluşmasından» söz edilirken «şiire yeni türler getiren» Recaizade Ekrem'in rolü ayrıca belirtiliyor (8).

Türk edebiyatı tarihinin sonraki kronolojik çerçevesi, 19. yüzyılın 80 yıllarıyla 1908 dönemini kapsar. Bu dönem edebiyatının gelişme özellikleri, Türkiye'de Sultan II. Abdülhamit (1876 - 1908) rejiminin kurulması sonucu ülkede sosyo - politik durumun değişmesiyle bağlıdır (9).

Sovyet edebiyat bilimcilerinin bu dönemi ele alan araştırmalarındaki ana sorun, realizmin oluşması ve diğer edebi akımlarla ilişkileri sorunudur. Araştırmacıların dikkati, başlıca 19. yüzyıl sonuyla 20. yüzyıl başları edebiyatına, «Servetifünun» dergisi (1891 - 1901) çevresinde kümelenen yazarların sanatı üzerinde yoğunlaşıyor. Bu dönem edebiyatının incelenmesini L. O. Alkayeva başlattı (10). Zengin bir tarihi - edebi malzemeye dayanan bu kitapta «Servetifünun» yazarlarının niteliği, Türk edebiyatı tarihindeki önemli rolleri, ayrıntılı olarak incelenmektedir. Bilimcinin belirttiği gibi, «Servetifünun» topluluğunun ortak bir estetik platformu yoktu, bunlar sanat yöntemleri bakımından da birbirlerinden farklıydılar, ama «bir bütün olarak ve ayrı ayrı Servetifünuncular, devirlerinin özelliğini, doğmakta olan Türk burjuvazisinin dünya görüşünü, ideolojisini yansıtmışlardır».

«Servetifünun» edebiyatının önde gelen romancısı Halit Ziya'nın sanatı L. O. Alkayeva'nın dikkat merkezindedir. Halit Ziya «modern Türk romanının ve hikâyesinin kurucusu» olarak niteleniyor. Eserleri üzerinde yapılan ciddi bir inceleme, Halit Ziya'yı 19. yüzyıl sonu 20. yüzyıl başları edebiyatının karak-

teristik çizgilerinin bir temsilcisi olarak göstermek, ayrıca yeni Türk düzyazısının oluşma sürecindeki kural ve özellikleri saptamak olanağını vermiştir bilimciye. Düzyazısının oluşmasında belirleyici eğilim olarak, Halit Ziya'nın realist yöntemi benimseme çabalarına işaret ediliyor. L. O. Alkayeva, bu yolun karmaşık ve çelişkili olduğunu gösteriyor. Bu durum, Türkiye'nin tarihi ve edebi durumunun özellikleriyle, ayrıca edebiyatın hızlı gelişmesi süreci faktörüyle açıklanır (bu süreç daha önceki dönemde görülmüş ve değişen koşullarda başka bir nitelik kazanmıştır). Bu da kısmen, 20. yüzyıl başları düzyazısında, Fransız gerçekçi yazarlarıyla romancılarının yanısıra, Zola ve Goncourt Kardeşlerin natüralist konsepsiyonlarının Türk edebiyatını önemli derecede etkilemiş olmalarında kendini göstermiştir. L. O. Alkayeva, «Batı etkisinin ikili yönünü ve çelişkili oluşunu», bir yandan kısa süreli öğrenme sürecini, öte yandan da «her zaman yaratıcı olmayan hazır tecrübenin benimsenişini» gösteriyor. Bilimci, marksist metodolojiye dayanarak saptamıştır ki, Türk romancılarıyla hikâyecileri, her ne kadar bazı kompozisyon usûlleri ve hatta konu kurma şemaları almış olsalar da, «konular Türk realitesince esinlenmiş, Türk toplumunun yaşamından alınmıştır.»

Bu kitapta savunulan konsepsiyon, L. O. Alkayeva'nın başka bir çalışmasında, «Türk Romanında Konu ve Kişiler» (11) de geliştirilmiştir. Bilimci, 19. yüzyıl —son 30 yılı— 20. yüzyıl başları edebiyatını değerlendirerek realizmin ilerleyişinden söz ediyor. Genel çizgileriyle, Türk edebiyatının bu dönemi, realist yöntemin benimsenmesi yolunda yeni kazanımlar dönemi olmuştur. Halit Ziya'nın «Mai ve Siyah» ve «Aşk-ı Memnu» romanlarının düşünce ve sanat bakımından çözümlenmesi bunu doğruluyor. Romanın tematik ve türsel diyapozonunun daha da genişlemesi açısından, realist ulusal Türk düzyazısının oluşmasının özellikleri bakımından, kitapta ayrıca Mehmet Rauf'un «Eylül» romanının analizi de veriliyor.

L. O. Alkayeva'nın kitabında, realiteyi betimlemenin özel bir ilkesi, «edebiyatın reel yaşantıya giderek daha çok başvurmasının» bir sonucu olarak, yergiye büyük bir dikkat ayrılıyor. Yergi sanatı, diyor bilimci, «didaktikten realizme doğru bir hareket eğilimi gösteriyor». Sanatında erken realizmin en belirgin biçimde kendini gösterdiği Hüseyin Rahmi'nin bir dizi romanı, asıl bu açıdan inceleniyor.

N. A. Ayzenşteyn'in araştırmalarında (12) «Servetifünun» yazarlarının sanat yöntemi, dünya edebiyat süreci ve Türkiye'nin tarihsel koşullarının özellikleriyle bağlantılı olarak ele alınıyor. Araştırmacı, «Tanzimat edebiyatından, Türk aydınlıkçılığından gelen» edebiyatın köklerini göstermeye çalışıyor. «Servetifünun» edebiyatında iki eğilim belirterek, bunların «Türk realizminde iki yönün filizleri» olduğu hükmüne varıyor. N. A. Ayzenşteyn, «Servetifünun» realizmini karakterize ederek, bunun henüz «eleştirisel gerçekçilik» olmadığı yargısını öne sürüyor ve bunun o aşamadaki yasallığını açıklıyor.

«Servetifünun» şairleri arasında Tevfik Fikret'in sanatı, Sovyet bilim adamlarının en çok dikkatini çekmektedir. Tevfik Fikret incelemelerini, büyük bir Türk edebiyatı araştırmacısı olan akademi üyesi V. A. Gordlevski başlatmıştır (13).

Sovyetler Birliğinde Tevfik Fikret'e gösterilen ilgi, özellikle 1950'lerde arttı. Sovyet araştırmacıları, Tevfik Fikret'in gerek şiirin özüne, gerekse biçimine getirdiği yeniliğin niteliğini belirtiyorlar. Araştırmacılar, şairin yurttaşlık bilincini, demokratikliğini ve yüce insancıllığını, düşünce ve estetik platformunun özelliklerini ve mısrağ ile uyağın ritmik organizasyonu alanında Türk şiirini yenileştiren bir şair olarak rolünü vurguluyorlar. «Tarihi Kadim» ile «Tarihi Kadime Zeyl»i inceleyen bilimciler, bunların felsefi yönelimlerini, şairin materyalist ve ateist görüşlerini taşıdıklarını açıklıyor ve bu manzumeleri yeni dönem edebiyatının yurttaşlık bilinci aşılayan şiirinde, nitelik bakımından yeni bir olay olarak değerlendiriyorlar (14).

Yeni Türk edebiyatının son aşaması, yani II. Meşrutiyetten 1917 yılına kadarki dönemin edebiyatı da, Sovyet bilim adamlarının ciddi araştırmalarına konu olmaktadır. Bu dönemin tarihi - edebi konsepsiyonu, Sovyet edebiyat biliminde ilk kez olarak L. O. Alkayeva tarafından geliştirilmiştir (15). Bilimci, Türk toplumunun ulusal koşullarından hareket ederek, edebiyat olgularını dönemin en önemli olaylarıyla, yani 1908 II. Meşrutiyet Devrimi, Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşıyla bağlantı halinde ele almaktadır.

Bilimci, Türk Edebiyatı Tarihi Üstüne Denemeler'de, o zamana kadar incelenmemiş malzeme getiriyor bilim alanına. Önceleri V. A. Gordlevski (16), V. F. Minorski (17) gibi bilginlerin incelemiş olduğu kimi yazarların (örneğin Mehmet Emin'in) sanatına bir yeni açıdan ışık tutuluyor. «Denemeler»de, edebiyat

eserlerinin çözümlenmesi, dünya görüşü bakımından, yazarların ulusal konu ve ülkenin politik yaşamının diğer köklü sorunları karşısında aldıkları tutum bakımından veriliyor. L. O. Alkayeva, politik ve ideolojik gruplar (türkçülük, osmanlıcılık, halkçılık, batıcılık vb) arasındaki mücadelenin keskinleşmesini, çeşitli sanat akımlarının savaşını bu açıdan değerlendiriyor. L. O. Alkayeva, Türk şiirinin gelişmesindeki karmaşık olay ve eğilimleri göstererek, «arı sanat» sorununu ve Avrupa sembolizminin etkisi altında dekadans şiirinin (Yahya Kemal, Ahmet Haşim vb) Türkiye'de yayılmasını inceliyor. Bilimci, halk edebiyatına, hece ölçüsüne, halk diline dönen hececi şairlerin şiirini, bu dönem edebiyatının olumlu bir olayı olarak niteliyor. Ama, «Denemeler» yazarının işaret ettiği gibi, düşünce bakımından çeşitli eğilimleri olan şairlerde, biçim bakımından ortak eğilimler görülebilir. Türkçülüğün ideoloğu olup eserlerinde halk şiiri biçimlerini ve halk dilini kullanan Ziya Gökalp'ın sanatı bu açıdan çözümlenmiştir.

L. O. Alkayeva, 1908 yılına kadar şiirinde halkçılık konularını, istibdada karşı savaş motiflerini işleyen, bazı şiirlerindeyse devrime çağrı sesleri bile duyulan Mehmet Emin'in geçirdiği evrimi izleyerek, jön Türkler devriminden sonra da şiirlerinin biçim bakımından esasta halkçı kaldığını fakat, Türkçülük ideolojisinin etkisiyle şairin dünya görüşündeki değişiklikleri yansıtan konularının gerici şoven nitelik kazandığını ispat ediyor.

1908 - 1918 dönemi edebi yaşamının, ülkedeki karmaşık sosyal süreçlerle bağlı olan değişik eğilimler arasındaki kavgalı ve karışık panoramasında L. O. Alkayeva, belirleyici eğilimi, yani ulusal edebiyatta realist yöntemin kök salması için verilen mücadeleyi vurguluyor. Bilimci, Türk realist hikâyesinin kurucuları sayılan Refik Halit'in ve Ömer Seyfettin'in sanatını asıl bu eğilim çerçevesinde değerlendiriyor. Kanısınca, edebiyata yeni sosyal konular getiren, yeni sosyal ortama açılan, tipik bir ulusal karakter yaratan bu yazarlar olmuştur. L. O. Alkayeva, Ömer Seyfettin'in sanatına özel bir dikkat gösteriyor. Bilimci, yazarın dünya görüşünü, şovenizm ve nasyonalizmi savunmaktan, türkçülüğün eleştiri ve ifşasına kadar geçirdiği evrimi izliyor, hikâyelerinin düşünce içeriğinin çokyönlü oluşunu ve bedii bakımdan cisimlendirme özelliklerini gösteriyor, ayrıca Ömer Seyfettin'in «Gerçek özgün Türk hikâyesini yaratma» çabalarını belirtiyor.

L. O. Alkayeva, ayrıca, «kesin olarak didaktikten kopup realizmin geniş yoluna çıkan» yerginin oluşmasında Ömer Seyfettin'in rolünü vurguluyor ve devam ediyor: «Yazarın realizmi yalnız genişlemesine değil, derinlemesine de gelişiyor..., yazar eserlerinde karmaşık felsefi ve ahlâksal sorunlar koyuyor» (18).

Ömer Seyfettin'in hikâyelerinin düşünce ve sanat bakımından çözümlenmesi, bilimciyi şu yargıya götürüyor: «Ömer Seyfettin'in hikâye kahramanlarının timsallerinde kişiselleştirdiği karakterlerin evrensel özellikleri ve felsefi sorunlar, hayatı sanat açısından incelemek ve realiteyi yargılamak için araç hizmetini görmüştür. Böylece, Ömer Seyfettin'in realizmi, eleştirisel bir eğilim taşımakta ve 19. yüzyıl sonu - 20. yüzyıl başları eleştirisel gerçekçiliğiyle birleşmektedir» (19).

Söz konusu dönemin edebiyat olaylarına değinen N. A. Ayzenşteyn'in kitabında (20), Türk realizminin sorunları yoğun bir biçimde inceleniyor. Realizmin tek gelişme konsepsiyonu ve olaylara tarih açısından bakış ilkesi, bu çalışmanın özüdür. Bilimciye göre, sosyal konuya dönüşle ve hikâyenin —oynak oluşu nedeniyle— dönemin ana türlerinden biri olarak ön safa çıkışıyla ayırtedilen 20. yüzyıl 10 yılları edebiyatı, Türk edebiyatında realizmin ve küçük türlerin gelişmesinde önemli bir aşama olmuştur.

N. A. Ayzenşteyn, realizmin oluşması sorunu ve 20. yüzyıl başları Türk edebiyatında hikâyenin gelişmesi açısından, Ömer Seyfettin'in değerlendirilmesine yeni bir yaklaşım getirmek çabasındadır.

Bilimcinin belirttiği gibi, Ömer Seyfettin'in sanatında «Türk realizmi yeni bir nitelik kazanıyor: eğilimcilik». Ömer Seyfettin'in o zaman çok keskin bir sorun olarak duran ulusal sorun karşısındaki tutumuna değinen N. A. Ayzenşteyn, bir dizi hikâyesini örnek göstererek, yazarın bir düşünce evrimi geçirdiği, «nasyonalist ideolojiden türkçülüğü eleştiriye geçişin, bu evrimin zirvesini oluşturduğu» sonucuna varıyor. Ömer Seyfettin'in değerlendirilmesine bilimcinin getirdiği yeni yaklaşım, «aydınlıkçı sanat ilkelerinin belirli etkilerini taşıyan» kritisizminin niteliğini göstermiş olmasındadır.

20. yüzyıl başları realizminin kesin yerici yönelimini değerlendirirken N. A. Ayzenşteyn, yazarın sanatında yerginin güçlenen rolünü uygulayarak «... komikçe yermenin Ömer Seyfettin'in sanatının en parlak yanını oluşturur» (20a) diye yazıyor.

Realist yöntemin ve hikâye türünün gelişmesinde Ömer Seyfettin'in rolünü yüksek değerlendiren N. A. Ayzenşteyn şunu belirtiyor: «Ömer Seyfettin'in sosyal hikâyesine eleştirisel gerçekçiliğin bir tamamlanmış olayı gözüyle bakılamaz. Yazar, Türk toplumundaki sosyal ilişkiler alanına el atmamıştır denilebilir. Sosyal eşitsizlik, halkın durumu sorunlarının somut olarak konmasından daha uzakta bulunmaktadır. Eleştirisel gerçekçiliğe özgü olan «küçük insan» konusu, daha sanatında yansımış değildir. Ömer Seyfettin, halkın yaşamı üstüne genel ve soyut akıl yürütmelerle yetinir sadece» (20b).

N. A. Ayzenşteyn, 20. yüzyılın ilk 10 yılları realizmi konsepsiyonuna ilişkin görüşlerini geliştirirken, büyük realist yazar Refik Halit'in hikâyeciliğini de ele alıyor. «Memleket Hikâyeleri», Rafik Halit'in, Ömer Seyfettin'den farklı olarak, «artık anlatmak»tan «göstermeye» geçmekte olduğuna tanıklık etmektedir. Bir bütün olarak, Ömer Seyfettin ve Refik Halit'in sanatları, realist edebiyatı konu, düşünce ve tür bakımından zenginleştirerek onun gelişmesine bulundukları büyük katkı açısından ele alınmaktadır.

G. V. Sorokuomovskaya'nın araştırmaları, Sovyet bilimcilerinin Refik Halit ve Ömer Seyfettin'in sanatlarına artan ilgisini gösterir (21). Bu araştırmalarda Türk hikâyeciliği, 20. yüzyılın ilk on yıllarında Türk edebiyatında realist yöntemin gelişmesindeki özellikler çerçevesinde inceleniyor. Bilimci, «Memleket Hikâyeleri» yazarının artık «eleştirisel gerçekçilik mevzilerinden» yola çıktığı görüşünü savunuyor ve «Refik Halit'in 20. yüzyıl başlarında yazdığı hikâyelerin, Türk eleştirisel gerçekçiliğinin sonraki gelişme yollarının belirlenmesinde önemli bir rol oynadıklarını» vurguluyor (21a).

Refik Halit ile «Memleket Hikâyeleri»nin, Çehov'un etkisi açısından ele alındığı ilk çalışmalardan biri G. V. Sorokoumovskaya'nın çalışmasıdır (22). Bilimci, Çehov'un «Step»ini Refik Halit'in «Hakkı Süküt» ile karşılaştırarak, Rus yazarının düşünce bakımından ve «düşünce propagandacısı olarak» olumlu kişi yönünden etkisini gösteriyor. Kahramanları «küçük insanlar» olan «Şeftali Bahçelerinde», «Şaka», «Yılda Bir», «Koca Öküz» hikâyelerinin genel çizgisini G. V. Sorokoumovskaya şunda görüyor: «Hikâyelere, Çehov'a özgü hazin ve düşünceli bir hava hâkimdir. Komizm, ironi ve yerginin sımsıkı kaynaştığı Çehov mizahı dolu komik sahnelerde bile» (22a).

Düşün içeriği bakımından karmaşık ve çelişik olan Ömer Seyfettin'in sanatını G. V. Sorokoumovskaya: «Bu seçkin yazarın eserleri, Türk edebiyatında hikâye türünün gelişmesi tarihinde tüm bir dönem oluşturmuştur» diyerek, küçük düzyazının gelişmesinde oynadığı rol açısından ve Türk edebiyatında realist yöntemin oluşması açısından inceliyor (22b).

Ömer Seyfettin'in sanatına V. S. Garbuzova'nın bir yazısında da değiniliyor (23). Bilimci, eserlerinin karakteristik çizgileri olarak «yüksek insancıllık ülkülerini» belirtiyor. Bunun kanıtını, Ömer Seyfettin'in kadın sorununda aldığı tutumda buluyor: «Ömer Seyfettin'in hizmeti, Türk edebiyatında ilk kez, kadının yazgısı sorununu prensip bakımından yüksek bir noktaya çıkarıp çözüm yollarını arayanlardan biri olmasındadır» (23a). Bilimcinin kanısınca, yazarın sanatının bu yanı, bir dizi hikâyesinde, ayrıca «Kurumuş Ağaçlar»da özel bir inandırıcılıkla açılıyor. Hikâye şu bakımdan da ilgiyi çekiyor: V. S. Garbuzova'nın saptadığına göre, Ömer Seyfettin'in konusuyla Rus yazarı A. I. Kuprin'in bir hikâyesinin temelinde aynı efsane yatmaktadır (Demir Kaya). gerçi hikâyelerin düşünce anlamı başkadır.

Yeni Türk edebiyatı incelemeleri, 1970'lerde de sistemli bir şekilde sürüyor. Ayrıca, 1908 - 1918 dönemi edebiyat sorunlarını işleyen yazılar, denemeler, ders kitapları düzenli olarak çıkıyor. Örneğin, N. S. Yakovleva'nın bir kitabında bu dönem edebiyatı inceleniyor (24).

«Yeni Zamanda Doğu Edebiyatı» ders kitabının Türkiye bölümü 1908 - 1917 dönemi edebiyatına ayrılmıştır (25). Bu bölümü kaleme alanlar, 1908 yılından sonra «edebi hayat panoramasının giderek daha karmaşıklaştığını, çeşitli düşünce ve estetik akımları arasındaki mücadelenin keskinleştiğini, edebiyatın sosyal görevlere hizmet etmesinden yana olanlarla «arı sanat»ı savunanlar arasındaki çelişkilerin derinleştiğini» belirtiyorlar. Bu dönemde şiir ve düzyazı'da çeşitli dekadans akımlarının yaygınlaştığı belirtilmekle birlikte, belirleyici rolün, Ömer Seyfettin'le Refik Halit'e ait olduğu vurgulanıyor. Çünkü Türk düzyazısında eleştirisel gerçekçiliğin ilk kazanımları bu realist yazarların adlarıyla bağlıdır. Ömer Seyfettin'in, ayrıca Refik Halit'in sanatlarına gösterilen bu büyük ilgi çok doğaldır: Türk düzyazısının gelişmesindeki, o zamanın baş türü olan hikâyeciliğin oluşmasındaki rolleri pek büyüktür.

Böylece, 1908 - 1918 dönemi Türk düzyazısında ana yöntem olarak realizm konsepsiyonu, söz konusu dönem Türk edebiyatını inceleyen bütün Sovyet bilimcilerince paylaşılmaktadır.

1908 sonrası Türk şiirinin gelişme yolları, V. S. Garbuzova'nın özel bir çalışmasının konusudur (26). Bu çalışmada, Sovyet bilimcisi L. O. Alkayeva'nın araştırmaları gözönünde bulundurulmuş ve bilim alanına yeni materyal getirilmiştir. Bilimci, Türk şiirinde 1908 yılından sonra ortaya çıkan akım ve yönlere, düşünce ve ideoloji konsepsiyonlarının (islâmcılığın, osmanlıcılığın, türkçülüğün) şiirde yansımasına başlıca dikkatini çevirmiştir. Bu dönem Türk şiirinin karmaşık koşullarda gelişip «son derece karmaşık bir olay teşkil ettiğini» ve şiirde «o yılların sosyal düşüncesinin yansımış olduğunu» belirten araştırmacı: «Şairlerin sanatında her aşama, bir kural olarak, Türk şiirinin ileriye doğru bir adımı olmuştur» diye bağlıyor (26a). Kitaba, çoğu Sovyetler Birliğinde ilk kez tanıtılan Faik Ali'nin, Ahmet Haşim'in, Mehmet Akif, Yahya Kemal, Süleyman Nazif, Ziya Gökalp'ın, hececi beş şairin şiirlerinin asılları ve Rusça çevirileri alınmıştır. Şiirlerde, aslının özellikleri duyurulmuş, ele alınan yapıtların, şiir biçimi yönünden bazı özellikleri çözümlenmiştir.

Bu yazıda yalnız Rus dilinde Moskova ve Leningrad'da çıkan araştırmalar dikkate alınmıştır. Yeni Türk edebiyatı araştırmaları, —Bakü, Erivan, Tibilisi— gibi doğu bilimleri merkezlerinde de yürütülmektedir.

Sovyetler Birliğinde Türk edebiyatı araştırmaları, temelleri eski doğu bilginlerince atılan geleneklere dayanır. Yeni Türk edebiyatı araştırmalarına V. D. Smirnov'un büyük katkısı olmuştur (27). Akademi üyesi V. A. Gordlevski'nin «Yeni Osmanlı Edebiyatı Üstüne Denemeler» (28) ve «Osmanlı Edebiyatının Geçiş Dönemi» (29) kitapları, ayrı bir önem taşır. V. A. Gordlevski'nin «Denemeler»inde, «Avrupa okulu temsilcileri» İ. Şinasi ve Namık Kemal'den başlayarak Türk edebiyatının panoraması verilmiştir. 19. yüzyıl ikinci yarısı yazarlarının (Ahmet Mithat, Abdülhak Hamit, Recaizade Ekrem vb) sanatı da, Avrupa etkisi açısından ele alınıyor. Ahmet Mithat'ın o dönem edebiyatına hizmetini V. A. Gordlevski, «Eserlerini toplumun geniş kitlelerinin anlayabileceği şekilde yazmaya çalışmasında, Dumas'nın etkisiyle Türkiye'de romanı yaratmasında» görüyor (29a). Biçimde yenilik yapan bir şair olarak değerlendirilen Abdülhak Ha-

mit'in. «Yetenekleri sayesinde şiiri Arap ve Acem kalıplarından kurtardığı» belirtiliyor (29b). Hüseyin Rahmi'nin romanlarında «fronk hayranlığını yermesi», Mehmet Tevfik'in, Ahmet Rasim'in, Nabizade Nazım'ın eserleri de V. A. Gordlevski'nin dikkat alanındadır. «Şiirlerinde ilk kez halkın sesi işitilen, ilk kez sanatçı bir biçimde Türk köylüsünü terennüm eden» Mehmet Emin'e özel bir dikkat gösterilmiştir (29c).

V. A. Gordlevski «Denemeler»inde, 19. yüzyılın son 10 yılı - 20. yüzyıl başları Türk edebiyatının panoramasını çizerek, «Daha başlangıcından itibaren Batı Avrupa düşüncesinin habercisi olan» «Servetifünun» dergisinin değerlendirmesini yapıyor ve o yılların edebi ve sosyal hayatında oynadığı rolü saptıyor. Derginin eylemiyle bağlantılı olarak, çevresinde kümelenen şair ve yazarların adları veriliyor. Şairler arasında rolü ve dönemin şiirine etkisi bakımından Tevfik Fikret, yazarlar arasındaysa Halit Ziya'nın rol ve etkisi belirtiliyor.

«Denemeler»in sonunda, 1908 yılından sonraki politik ve edebi durumun ve «Fecr-i Âti» topluluğunun kısa bir değerlendirilmesi yapılıyor.

«Osmanlı Edebiyatının Geçiş Dönemi» de 19. yüzyıl ikinci yarısı edebiyatına toplu bir bakışla başlayıp 20. yüzyılın ilk on yılıyla sona eriyor. V. A. Gordlevski bu kitabında, «Denemeler»e bakarak, gerek edebiyat olaylarına, gerekse söz konusu dönem yazarlarının, özel olarak Şinasi ve Namık Kemal döneminin, Servetifünun edebiyatıyla Tevfik Fikret ve Halit Ziya'nın değerlendirilmesine daha derin bir yaklaşım getiriyor. Türkoloji edebiyat bilimine bir sıra ad ve edebiyat olayını ilk kez V. A. Gordlevski getirmiştir.

Böylece, Sovyet edebiyat bilimcilerinin, Yeni Zaman edebiyatının incelenmesinde belli başarıları vardır. Bunlar, edebiyat olaylarını derinlemesine çözümlemeye, tarihi - tipolojik açıdan etüd etmeye, Türkiye'de edebiyat hareketinin belli başlı eğilimlerini, dünya edebiyat sürecinin kurallarıyla sıkı bağlantı halinde ele almaya çabalıyorlar.

DİPNOTLAR *

1. Bk., «Yeni Zaman Doğu edebiyatı» kitabının «Türk edebiyatı» bölümüne. Moskova, 1975.

2. Bazı aydınlıkçı çizgiler, L.O. Alkayeva'nın araştırmalarında belirtilmiştir. Örneğin, L.O. Alkayeva «Halit Ziya Uşaklıgil'in Sanatı». Moskova, 1959; Aynı bilimcinin A. Babayev'le birlikte yazdığı «Türk Edebiyatı», Moskova, 1967, s. 32-44. Aşağıdaki araştırmalara bk.: N. A. Ayzenşteyn «Türk Realizminin Tarihi». Moskova, 1968; Aynı bilimci: «Doğuda Aydınlıkçılık Sorunu Üstüne», «Doğu Ülkeleri Edebiyatı Tarihi Üstüne Yüksek Okullar Konferansı çalışmaları» derlemesi. Moskova, 1970; Aynı bilimci: «Türkiye'de Aydınlıkçılık Sorunu Üstüne», «Doğu Edebiyatlarında Aydınlıkçılık» derlemesi. Moskova, 1973; Aynı bilimci: «Türk Edebiyatında Aydınlıkçı İnsan Kavramı» (N. Kemal'in «Cezmi» romanı örneğinde), «Doğu Edebiyatı Sorunları, Varşova, 1974; I.V. Borolina, İ.R. Sonina «Türk Aydınlıkçılığının Bazı Sorunları», «Doğu Ülkeleri Edebiyatı Tarihi Üstüne...»; Aynı bilimcilerin «Yeni Zamanda Doğu Edebiyatı» kitabının «Türk edebiyatı» bölümü. Moskova, 1975.

3. N.A. Ayzenşteyn «Türk Realizminin Tarihinden». Doktora tezi özeti. Moskova, 1965. Aynı bilimci: «Türk Realizminin Tarihinden». Moskova, 1968.

4. H.K. Kâmilev «Modern Türk Edebiyatının Kaynaklarında». Moskova, 1967. Aynı bilimci: «İbrahim Şinasi ve «Şair Evlenmesi» Oyunu», «Asya Halkları Enstitüsü Kısa Haberleri», sayı 60, 1962, s. 12-15.

5. N. Kemal'de ve aydınlıkçı çağdaşlarında romantizmin ağır bastığı, N.A. Ayzenşteyn'in «Türkiye'de Romantizmin Tarihinden» adlı yazısında söz konusu edilmektedir. «Doğu Edebiyatlarında Realizmin Oluşması Sorunları» derlemesi. Moskova, 1964.

6. H.K. Kâmilev «Modern Türk Edebiyatının Kaynaklarında». Moskova, 1967.

7. L.O. Alkayeva «Türk Romanında Konu ve Kişiler». Moskova, 1966.

7a. L.O. Alkayeva «Yeni Türk Edebiyatında Ulusal Bilinçlenmenin Gelişmesi», «Doğu Edebiyatlarında Enternasyonal ve Ulusal Özellikler» derlemesi. Moskova, 1972, s. 64-71.

---

* **Bütün kaynaklar Rusça'dır.**

8. V.S. Garbuzova «19. Yüzyıl Türk Şairleri». Leningrat, 1970, s. 54.

9. Abdülhamit dönemi Türkiye'sinde sosyal-politik ve edebî durumun bir değerlendirilmesini L.O. Alkayeva 1958'de Moskova'da çıkan «Halit Ziya Uşaklıgil'in Sanatı» kitabında vermiştir; Aynı bilimci: «1908-1939 Dönemi Türk Edebiyatı Tarihi Üstüne Denemeler». Moskova, 1959.

N.A. Ayzenşteyn, söz konusu dönemi, bir başka açıdan değerlendiriyor. «Zamanında Fransız aydınlıkçılığı 1789 büyük devrimince «diyalektik olarak aşılmıştı, Türk aydınlıkçılığını Abdülhamit istibdadı kaldırdı». N.A. Ayzenşteyn «Türk Realizminin Tarihinden...» s. 37.

I.V. Borolina ve I.R. Sonina'ya göre, her ne kadar Aydınlanma dönemiyle 1908 devrimi arasında Abdülhamidin gerici yönetimi yatıyorsa da, 1908 devrimi önemli derecede Türk aydınlıkçılarının eylemleriyle hazırlanmıştır. Bk. «Yeni Zamanda Doğu Edebiyatı» kitabının «Türk Edebiyatı» bölümü, s. 76.

10. L.O. Alkayeva «Halit Ziya Uşaklıgil'in Sanatı..., s. 24.

11. L.O. Alkayeva «Türk Romanında Konu ve Kişiler». Moskova, 1966, s. 56.

12. N.A. Ayzenşteyn «Türk Realizminin Tarihinden». Moskova, 1968.

13. V.A. Gordlevski «Yeni Osmanlı Edebiyatı Üstüne Denemeler» Moskova, 1912 (Seçme Eserler, c. III, Moskova, 1961). V.A. Gordlevski, Tevfik Fikret'in şiirlerinin «konularındaki yeniliği», «işitilmedik uyakları» belirtiyor. V.A. Gordlevski «Osmanlı Edebiyatının Geçiş Dönemi». Bakü, 1926, s. 66.

14. L.O. Alkayeva «Tevfik Fikret», «Doğu Bilimleri Enstitüsü Kısa Haberleri», sayı 22, 1956, s. 45-55; Aynı bilimci: «Sabiha Sertel'in Tevfik Fikret. Ideolojisi ve Felsefesi. İst. 1946, kitabını tanıtma yazısı, «Sovyet Doğu Bilimi» dergisi, 1956, s. 187-191; L.O. Alkayeva «1908-1939 Dönemi Türk Edebiyatı Tarihi Üstüne Denemeler». Moskova, 1959; F.A. Salimzanova «Tevfik Fikret'in «Tarih-i Kadım»i Üstüne», «Asya Ülkeleri Enstitüsü Kısa Haberleri» sayı 44, 1961, s. 3-12; Aynı bilimci: «Servetifünun» Dergisi ve 1896-1901 Döneminde Tevfik Fikret», «Asya Halkaları Enstitüsü Kısa Haberleri», sayı 60, 1960, s. 35-47; Aynı bilimci: «Tevfik Fikret'in Yurttaşlık Bilinci Aşılayan Şiirleri». Doktora tezi özeti, Moskova, 1963; M. Gülmaliyev «Servetifünun Yazarlarının Edebî-Estetik Görüşleri Üstüne Notlar», «Doğu Halkları Edebiyatı ve Folkloru» derlemesi. Moskova, 1967, s. 161-165; R.G. Fiş «Türk Yazarları - Kitaplar ve Yazgıları». Moskova, 1963; Aynı ya-

zar: «Umut Yelkeni». «Ak Yelken» Şiiri kitabında. Moskova, 1967; H. K. Kâmilev «Türk Şiirinde Sosyal Konular». Moskova, 1968, s. 21-31; V.S. Garbuzova «19. Yüzyıl Türk Şairleri». Leningrat, 1970, s. 72-95; «Yeni Zaman Doğu Edebiyatı» ders kitabının «Türk Edebiyatı» zölümü, Moskova, 1975, s. 137-146.

15. L.O. Alkayeva «1908-1939 Dönemi Türk Edebiyatı Tarihi Üstüne Denemeler». Moskova, 1959.

16. V.A. Gordlevski «Yeni Osmanlı Edebiyatı Üstüne Denemeler».

17. V.F. Minorski «Osmanlı Şiirinin Yeni Yönelimi Dolayısıyla Emin Beyin Ulusal Şiirleri». Moskova, 1903.

18. L.O. Alkayeva «Türk Romanında Konu Ve Kişiler», s. 106.

19. L.O. Alkayeva, a. g. e., s. 132.

20. N.A. Ayzenşteyn «Türk Realizminin Tarihinden..., s. 70, 72.

20a. N.A. Ayzenşteyn, a. g. e., s. 73.

20b. N.A. Ayzenşteyn, a. g. e., s. 76.

21. G.V. Sorokoumovskaya «Türk Hikâyesi Sorunu Üstüne». «Akademisyen I.G. Kraçkovski'nin Anısına Yazılar» derlemesi. Leningrat, 1958; G.V. Sorokoumovskaya «20. Yüzyıl İlk Çeyreğinde Türk Hikâyesi». Doktor adayı tezi özeti. Leningrat, 1960.

21a. G.V. Sorokoumovskaya «Türk Hikâyesi..., s. 11.

22. G.V. Sorokoumovskaya «Refik Halit ve Çehov», «Türkoloji Derlemesi». Moskova, 1966.

22a. G.V. Sorokoumovskaya, a. g. e., s. 241-245.

22b. G.V. Sorokoumovskaya «Türk Hikâyesi..., s. 17.

23. V.S. Garbuzova «Ömer Seyfettin'in Görüşleri Üstüne Birkaç Not», «Asya ve Afrika Ülkeleri Dil ve Edebiyatları Üstüne Araştırmalar Derlemesi». Leningrat, 1966.

23a. V.S. Garbuzova, a. g. e., s. 135.

24. N.S. Yakovleva «İlk Adımlarından Olgunluk Çağına Kadar Türk Hikâyesi», «Hakkı Sükût. Türk Yazarlarının Hikâyeleri» kitabı. Leningrat, 1974. Ömer Seyfettin için şöyle diyor araştırmacı:

«Bu yazarın adı, Türk edebiyatında realist yönelimli edebiyatın daha da sağlamlaşıp gelişmesiyle, sosyal sorunlara dönük özgün Türk hikâyesinin doğuşuyla bağlıdır». Refik Halit de realist bir yazar olarak niteleniyor.

25. «Yeni Zaman Doğu Edebiyatı...», s. 78.

26. V.S. Garbuzova «19. Yüzyıl Çeyreği Türk Şairleri». Leningrat, 1975.

26a. V.S. Garbuzova, a. g. e., s. 71.

27. V.D. Smirnov «Türk Edebiyatı Tarihi Denemeleri». St. Pe-

tersburg 1891. Bu kitapta Şinasi'nin, A. Mithat'ın, N. Kemal'in sanatları ele alınıyor. Türk edebiyatındaki rolüne yüksek bir değer verilen N. Kemal'in tiyatro eserlerinde «Çok yurtseverlik coşkusu bulunduğuna» işaret ediliyor. Düzyazıları arasında «Evrak-ı Perişan» ile «Bütün kusurlarına rağmen..., Türk toplumunun benzer ahlâk dışı temelleri hakkında doğru bir fikir edinmek olanağını veren «Sergüzeşt» romanı en önemliler olarak niteleniyor. 19. yüzyıl ikinci yarısı edebiyatında yeni türlerin oluşması Avrupa edebiyatının, «Avrupa örneklerinin» etkisine bağlanıyor, s. 116-117.

28. V.A. Gordlevski «Yeni Osmanlı Edebiyatı Üstüne Denemeler».

29. V.A. Gordlevski «Osmanlı Edebiyatının Geçiş Dönemi», Bakü, 1926.

29a. V.A. Gordlevski «Yeni Osmanlı Edebiyatı..., s. 378.

29b. V.A. Gordlevski, a. g. e., s. 381.

29b. V.A. Gordlevski, a. g. e., s. 410.

YENİ TÜRK EDEBİYATININ SOVYETLER BİRLİĞİ'NDE ÖĞRENİLMESİ

Galina GOZBATKİNA

Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatı başlangıçtan beri Sovyet Türkologlarının dikkatini çekmektedir. Sovyet Türkologları Türk yazarlarının yeni yapıtlarını bilimsel çevrelere tanıtıyor, edebiyatta başgösteren prosesleri inceliyor, gelişimin kuralların belirtmeye çalışıyorlar.

Rus Şarkiyat Okulunun geleneklerini devam ettiren ve ünlü Türkolog Akademi üyesi Vladimir Gordlevski'nin yapıtlarından yararlanan Sovyet bilginleri Türk edebiyatının gelişimindeki önemli dönemleri inceleyen eserler vermişlerdir. Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatının Sovyet Türkologlarının araştırmaları içinde özel bir yeri vardır.

Edebiyat olaylarının her taraflı incelenmesi Sovyet Türkologlarının önemli yapıtlarının başlıca özelliklerindendir. Edebiyat olayları dönemin genel edebi sürecinin gelişimiyle birarada, yani sosyal, tarihsel, felsefi ve estetik karakterli nedenlerin bütünü ele alınarak inceleniyor. Sovyet Türkologları belli bir yapıtı incelerken, onun yazarın yaratıcılığındaki yerini, genellikle edebiyata katkısını belirtiyor, eserin içerik, ideolojik, sanatsal, üslup özelliklerini araştırıyorlar.

Moskova ve Leningrad Türkologlarından Leyla Alkayeva, Natalya Ayzenşteyn, Ekber Babayev, Svetlana Uturgauri, İda Sonia, Genzietta Sorokoumovskaya, Radiy Fiş, Nelli Yakovleva, Tevfik Melikov, Lel Starostov, Galino Gorbatkina Cumhuriyet dönemi Türk şiiri ve düz yazısı alanında incelemeler yapmaktadırlar.

Yukarıda isimleri geçen Türkologlar, Türk edebiyatının önemli sorunlarını araştıran birçok bilimsel yazı, kitap, tezler yayınlamışlardır. Bunların basılanı yayınlandıkları tarih sırasına göre aşağıdaki listeye alınmıştır (1).

---

(1) - I. Leyla Alkayeva. Türk edebiyatı tarihi üstüne yazılar. Moskova, 1959.

1908-1939 yılları arasındaki Türk edebiyatını ele alan kitap, inceleme kısmı ve Reşat Nuri, Aka Gündüz, Halide Edip, Yakup Kadri, Reşat Enis'in sanatıyla ilgili yazıları içeriyor.

Yalnız bir yazı içinde Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatı ile ilgili Sovyet Türkologlarının tüm yapıtlarını tanıtmak im-

II. Ekber Babayev. Çağdaş Türk edbiyatı üstüne yazılar. Moskova, 1959.

L. Alnayeva'nın kitabının devamı olarak düşünülen bu yapıtta 1939'dan sonraki Türk edebiyatının gelişimi konu ediliyor, Nazım Hikmet, Sabahattin Ali, Orhan Kemâl, Yaşar Kemâl, Orhan Veli, Melih Cevdet Anday, Oktay Rifat, Orhan Hançerlioğlu, Kemâl Tahir, Sait Faik, Oktay Akbal, Samim Kocagöz, Suat Derviş'in sanatı değerlendiriliyor.

III. Radiy Fiş. Türk yazarları (kitapları ve hayatları) Moskova, 1963.

Kitaba Tevfik Fikret, Orhan Veli, Nazım Hikmet, Sadri Ertem, Sabahattin Ali, Orhan Kemâl, Suat Derviş, Aziz Nesin'le ilgili yazılar alınmıştır.

IV. Hayrulla Kâmilev. Sabahattin Ali'nin gözüyle Anadolu, Moskova, 1965.

V. Natalya Ayzenşteyn. Türk edebiyatında gerçekçiliğin tarihi, Moskova, 1968.

Türk edebiyatında gerçekçiliğin gelişimi konu edilen kitapta XIX. yüzyılın ikinci yarısından XIX. yüzyılın son yıllarına kadarki dönemi sanat eserlerine dayanılarak incelenmiştir.

VI. Natalya Ayzenşteyn. Sait Faik ve öykücülüğü, Moskova, 1971.

VII. Leyla Alnayeva. Türk edebiyatında zaman türünün tarihi. (20. yüzyılın 20-50 yılları). Moskova, 1975.

Yapıt, aynı yazarın «19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında yazılmış Türk romanlarında konu ve kahramanları», Moskova, 1967, kitabının devamı olarak son dönemde Türk romanının gelişme kuralları, Yakup Kadri, Reşat Nuri, Sabahattin Ali, Sadri Ertem, Nazım Hikmet, Kemâl Tahir, Samim Kocagöz, Yaşar Kemâl, Fakir Baykurt, Sait Faik, Oktay Akbal gibi yazarların yapıtlarına dayanarak zamanın temel düşünce ve sanat özelliklerini ele almaktadır.

VIII. Yeni Çağ Doğu edebiyatı. Moskova, 1977.

Moskova üniversitesine bağlı Asya ve Afrika ülkeleri enstitüsü uzmanları tarafından hazırlanmış kitabın Türk edebiyatı bölümünü üniversite öğretim üyelerinden İrina Bololina ilâ İda Sonina hazırlamışlardır.

IX. Nelli Tanovleva. Aziz Nesin'in yergi öyküleri. Leningrad, 1977.

Kitapta öykücünün özgeçmişi, dünya görüşündeki gelişimler, öykülerinde kullandığı sanatsal araçlar incelenmektedir.

kânsızdır. Aynı nedenle biz bu yazıda Türk yazarlarının Rus ve başka Sovyet halklarının dillerine çevrilmiş yapıtlarını da ele almıyoruz. Yalnız şunu belirtelim ki, Türk edebiyatından çok sayıda çeviriler yapılmış ve her kitabın önsözünde Türk edebiyatı, Türk yazar ve ozanları hakkında çok ilginç düşünceler ve bilgiler verilmiştir.

Sovyet Türkologları, günümüz Türk edebiyatının önemli olguları üzerinde titizlikle durarak, edebiyat alanındaki gelişimin, edebiyattaki milli özgünlüklerin, Türk edebiyatının dünya edebiyatının gelişimindeki yerini incelemeğe özen gösteriyorlar. Onlar aynı zamanda Türk yazarlarının yapıtlarına dayanarak edebiyat yöntemlerinin karşılıklı etkenliği, edebiyat akımlarının birbirine etkisi, edebiyat türlerinin özellikleri, gelenek ve yenicilik sorunları gibi konuları ele alan incelemeler yayınlamışlardır. Örneğin, Leyla Alkayeva'nın yukarıda adları geçen kitaplarında yeni çağ Türk edebiyatındaki edebiyat akımları ve onların birbirzine etkisi konularına değinmiştir. Türk edebiyatında romantizm problemi Natalya Ayzenştayn'in bir yazısına konu olmuştur (2).

Türk edebiyatında eleştirisel gerçekçiliğin estetik yönden gelişimi, onun ideoloji savaşımında yeri, 30 yıllarındaki eleştirisel gerçekçiliğin değerlendirilmesi konuları Natalya Ayzenşteyn'in adı geçen kitabında ele alınmıştır. Çağdaş Türk edebiyatının gelişimi, edebiyat yöntemleri arasındaki ilişkilerin özellikleri, sosyalist eğilimli edebiyatın doğuşu konusu ise Svetlana Uturgauri'nin yazılarında incelenmiştir. Türk düz yazınında modernizm sorunlarına Leyla Alkayeva, Natalya Ayzenşteyn ve Svetlena Uturgauri kendi yazılarında değinmişlerdir (3). Örneğin Leyla Alkayeva yaptığı araştırmalara dayanarak Sait Faik'in son dönem yapıtlarında eksistansializm dünya görüşü belirtilerinin, insanlar arasındaki yalnızlık, gerçek yaşamdan kaçmalar, düşünce karmaşalığının sık sık görüldüğünü kaydederek, Sait Faik'in son dönem öykülerinin biçim yönünden de anlaşılması güç biçimler aldığına, özellikle epizod ve tipler arasındaki

---

(2) Natalya Ayzenşteyn. Türkiye'de romantizmin tarihi, yazısı «Doğu Edebiyatında Gerçekçiliğin Gelişimi», Moskova, 1964 kitabında yayınlanmıştır.

(3) Svetlana Uturgauri, Süssüz, gerçek Orhan Kemâl'in «Hamam Anası» öyküler kitabının Rusça çevirisine önsöz, Moskova, 1968.

kopmalara, rüyalar, düşlerin garip ortaşım bağlantılarına, tipin moraline, gerçeğin tasvirindeki tahriflere dikkati çekmektedir. Öte yandan Leyla Alkayeva, Sait Faik'in son öykülerinde mevcut olan gerçekçi ögeleri, konuşma dilinin canlılığını, güzelliğini de belirtiyor (4). Leyla Alkayeva ve Natalya Ayzenşteyn bunalım belirtilerinin ve gerçekçi edebiyat biçimlerinde yaptığı deformasyonun Sait Faik sanatının başlıca ögesi olmadığını yazılarında vurgulamışlardır. Sait Faik'in son büyük yapıtı olan «Kayıp Aranıyor» romanını ele alan Leyla Alkayeva, kahramanın sosyal, psikolojik determik davranışlarını inceleyerek, ölüm döşeğinde olan yazarın çıkmazdan kopabildiğini ve eksistansiyalist morali yenebildiğini inandırıcı bir şekilde göstermiştir.

Yeni kuşak Türk yazarlarının yapıtlarındaki modernizm belirtilerini inceleyen Svetlana Uturgauri yazılarında bu edebiyat akımının özelliklerini, gelişim kurallarına uygunluklarını ele almıştır (5). Bize göre «bunalım edebiyatı»nda birbirine yakın iki meyil mevcuttur. Birinci gruba ait yazarlar, Freud'un insan anlayışına dayanmakta ve üniversal bir kahraman örneğinde genellikle insanın yalnızlığını belirtmeye çalışmış, bunu da sosyal nedenlere değil, biolojik nedenlere, yani insan tabiatının mükemmel olmayışına bağlamışlardır. Yazar, «Bunalım edebiyatı»nda mevcut olan ikinci grubun ise eksistansializm etkisinde olduğunu belirtiyor ve somut öykülere dayanarak öykü yazarlarının kendi kahramanlarını «dış gerçekten» tecrit etmediklerini, tiplerin trajedisini biolojik nedenlere değil, sosyal bunalımlara bağladıklarını yazıyor (6).

Svetlana Uturganri aynı zamanda «bunalım edebiyatı» ile Batıda mevcut olan eksistansializm edebiyatı arasındaki tipik benzerlikleri ele almış, bu iki edebiyat arasındaki farklılıklara değinerek Türkiye'ye özgün toplumsal, tarihsel, ideolojik etkenlerin biriminden ileri gelen farklılığı belirtmiştir. Bunun yanısıra, yazarların halktan insanın yazgısına eğilmeleri, antiemperlalist savaşımı ele almaları «bunalım edebiyatına milli bir

(4) Leyla Alkayeva. Türk edebiyatında roman türünün tarihi. Moskova, 1975. s. 232-243.

(5) Svetlena Uturgauri. Çağdaş Türk edebiyatında Modernizm. Sorunları. «Asya ve Afrika Halkları» dergisi, sayı 5., 1973.

(6) a.g.s., sayfa 62.

özellik vermiş ve bunun sonucu olarak birçok yapıtın «bunalım edebiyatı» akımından kopmasına neden olmuştur. Örneğin Leyla Erbil, Adnan Özyalçıner, Erdal Öz gibi yazarlar toplumsal ve politik olayların etkisiyle eski estetik tutumlarından vazgeçmiş ve 70'lerde gerçekçi - sosyal yapıtlar vermişlerdir. (Leyla Erbil'in «Tuhaf Bir Kadın», Adnan Özyalçıner'in «Grev Bildirisi», Erdal Öz'ün «Yaralısın»ı gibi...)

Türk şiiri Sovyet Türkologlarının her zaman dikkat merkezinde bulunmuş ve onlar bu konuda ilginç incelemeler, araştırmalar, yazılar yayınlamışlardır.

Bu yapıtların büyük bir kısmı Nazım Hikmet'in sanatına ayrılmıştır. Onların hepsini burada belirtmek imkânsız olduğundan, yalnız bir kısmını aşağıdaki listeye alıyoruz (7).

---

(7) Ekber Babayev. Nazım Hikmet, Moskova, 1957.

Ekber Babayev. Nazım Hikmet'in şiirinde Toplum ve Birey. «Sosyalizm Şiiri», 1969. Kitabında bir yazı.

Ekber Babayev. Barış ve Özgürlük Ozanı Nazım Hikmet, «Noviy Mir» dergisi sayı 12, 1951.

Ekber Babayev. Nazım Hikmet. Moskova, 1975.

Akşin Babayev. Nazım Hikmet'in piyesleri. Bakü, 1967.

Vladimir Gordlevskiy. Nazım Hikmet için «Şarkiyat Enstitüsü Bülteni», sayı 2, 1952.

A. Fevrolskiy. Nazım Hikmet'in Piyesleri «Nazım Hikmet Piyesleri», Moskova, 1954, Kitabına önsöz.

A. Vladimirova. Nazım Hikmet Tiyatrosu. «Teatr» dergisi, sayı 1, 1957.

Hayrulla Kâmilev. Barış ve Özgürlük Ozanı Nâzım Hikmet. Moskova, 1952.

T. Moiseyenko. Nazım Hikmet. «Kapitalist memleketlerin ilerici edebiyatları barış savaşımında» Moskova, 1952, kitabında.

S. Kizsanov. Nazım Hikmet Hakkında «İnostronnaya Literatura» dergisi, sayı 1, 1962.

V. Pluçek. Nazım Hikmet ve Tiyatro. «Nazım Hikmet Piyesleri». Moskova, 1962. kitabına önsöz.

K. Simonov. Nazım Hikmet hakkında. «Den Poesiyi» yıllığı, 1966.

Lel Starostov. Nazım Hikmet için. «Den Poesiyi» Moskova, 1968.

Lel Starostov. Ekim Devrimi ve Nazım Hikmet. «Ekim Devrimi ve Dünya Edebiyatı» Moskova, 1967 kitabında bir yazı.

Sovyet Türkologları çağdaş Türk şiiri üstüne birçok ilginç yapıtlar yayınlamışlardır. Örneğin, Tevfik Melikov'un Türk şiirinin gelişimi, özellikleri, sorunlarına değinen yazılarını belirtebiliriz (8). Birçok Türk ozanının sanatını konu edinen yazılar yayınlanmıştır. Ekber Babayev ve Leyla Alkayeva'nın ünlü ozanlardan Orhan Veli, Oktay Rifat, Melih Cevdet Anday, Yahya Kemâl, Cahit Sıtkı Tarancı üstüne incelemeler yapmışlardır. Tevfik Melikov, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Oktay Rifat, Rifat Ilgaz, Ahmet Arif'in şiirlerindeki felsefi ve estetik yönleri araştırmış, adı geçen ozanların yapıtlarının sanatsal özelliklerini, belirtmeye çalışmıştır (9).

Sovyet bilgini Y. Martinsev ise Türk şiirinin biçim ve teknik özelliği, ses uyumu üstüne yazı yayınlamıştır (10).

T. Himelnitskaya. Nâzım Hikmet'in Lirik Şiirleri. «Devrin Sesi», Moskova-Leningıad, 1963, kitabından.

T. Himelnitskaya. Nazım Hikmet'in Lirik Şiirleri hakkında. «Sovestkaya Otçirna» dergisi, sayı 2, 1954.

R. Fiş. Nazım Hikmet. Moskova, 1960.

R. Fiş. Sıradan Biz Kahraman hakkında «Şarkiyat Enstitüsü Bülteni», 1952

R. Fiş. Hayat Dolu Şiir. «Ogonyon» dergisi, sayı 33. 1951.

R. Fiş. «Nazım Hikmet'in» İnsan Manzaraları «Voprosı Literature» dergisi, sayı 3, 1959.

R. Fiş. Kalbin Usu. Nazım Hikmet'in Lirik Şiirleri. Moskova, 1977.

G. Gorbotkina. Nazım Hikmet'in Masal-Piyesleri. Moskova, 1967.

M Zeynattulin. Nazım Hikmet Şiirinin Dil ve Uslüp özellikleri doktora tezi. Moskova, 1955.

(8) Tevfik Melikov. Türk şiirinde İkinci Yeni. «Asya ve Afrika Halkları» dergisi, sayı 2, 1973.

Tevfik Melikov. 60 yılları Türk Şiiri. «Azerbaycan Üniversitesi Bülteni» sayı 2, 1968.

Tevfik Melikov. 60 yılları Türk Şiirinde önemli akımlar. «Doğu Edebiyatı» kitabı, Moskova, 1969.

Tevfik Melikov. Genç Türk Şiirinde ilerici yöneliş «Çağdaş Dönemde Asya Halklarının Edebiyatı» kitabı, Moskova, 1975.

(9) Tevfik Melikov. «Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi» Moskova, 1975 kitabına önsöz.

(10) Y. Martınsev. Çağdaş Türk şiirinde ses tekrarı, «Sovyetskaya Turkologiya» dergisi, sayı 6, 1974.

Sovyet Türkologlarının inceledikleri konulardan biri de edebiyat türleri sorunu, onların gelişimi, transformasyonudur. Leyla Alkayeva'nın yukarıda adı geçen monografisi Türk romanına ayrılmıştır. Genrietta Sorokaumovskaya ile Nelli Yakovleva ise Türk edebiyatında öykü türünün gelişimini ele almışlardır (11).

Batı ve Rus edebiyatı ile Türk edebiyatı ilişkileri de Sovyet Türkologlarını ilgilendiren konulardandır. Bu alanda Sovyet bilginleri Rus Şarkiyat Okulunun, özellikle Akademi üyesi Vladimir Gordlevski'nin geleneğini devam ettirmektedirler (12).

Sovyet Türkologları Avrupa, özellikle Fransa kültürü, edebiyatı, felsefesi ve estetiğinin Türk edebiyatına etkisi konularını da incelemişlerdir. Yukarıda adları geçen hemen hemen bütün yapıtlarda bu konuya değinilmiştir. Rus ve Sovyet edebiyatı ile Türk edebiyatı ilişkileri de incelenen konular arasındadır. Leyla Alkayeva, N. Ayzenşteyn, Svetlana Uturgauri, Ekber Babayev, Radiy Fiş, M. Mihaylov bu alanda ilginç denemelerde bulunmuşlardır. Gorki'nin Türk edebiyatındaki eleştirisel gerçekçiliğin gelişmesine etkisi Svetlana Uturgauri'nin bir yazısına konu olmuştur (13).

Sovyet Türkologlarının inceledikleri konular arasında gelenek ve yenicilik, folklor ve edebiyatın karşılıklı etkileri sorunları da vardır. Şu veya bu yazarın yapıtını incelerken, hem özde, hem biçimde gelenek ve yenicilik ozanlarını tespit etmeye çalışıyorlar. Önceki edebiyatın yarattığı, zenginliklerden çağdaş yazar nasıl yararlanmıştır? Yazarın sanatını folklor hangi ölçü-

---

(11) G. Sorokonmovskaya. Türk hikâye türünün sorunları. «Akademi üyesi İ. Kraçkovski'nin hatırına», Leningrad, 1958.

G. Sorokaumovskaya XX. yüzyılın ilk çeyreğinde Türk Öyküsü kitabı Leningrad. 1960. Doktora tezi.

N. Yakovleva. Başlangıçtan günümüze dek Türk Öyküsünün gelişimi. «Susmanın Bedeli» Moskova, 1974. Kitabına önsöz.

N. Yakovleva. Aziz Nesin'in satirik öyküleri, Leningrad, 1977.

(12) V. Gordlevskiy. Yeni Osmanlı Edebiyatı üstüne yazılar, «Tüm Yapıtları», cilt 2, Moskova, 1961.

V. Gordlevskiy. Osmanlı Edebiyatının geçiş dönemi. Moskova, 1961.

(13) Svetlana Uturgauri. Gorki ve Türk edebiyatı. «Gorki ve Yabancı Doğu Edebiyatı» Moskova, 1968, kitabında.

de etkiliyebilmiştir? Günümüz edebiyatına ne gibi yenilikler getirmiştir yazar?

Bütün ülkelerin edebiyatları için güncel olan bu sorunlar Sovyet Türkologlarının da dikkatini çekmektedir. Örneğin G. Gorbatkina'nın yazılarında bu konu önemli yer tutmaktadır. Folklor konuları, tipleri, tekniğinden geniş ölçüde yararlanan Nazim Hikmet'in geleneği olduğu gibi almadığını, çağın isteğine, yazarın dünya görüşüne dayanarak onu geliştirdiğini yazıyor G. Garbotkina (14).

Yeni Türk edebiyatı üstüne Sovyet Türkologlarının yaptıkları incelemeler hakkında verdiğimiz kısa bilgi, Sovyetler Birliği'nde Türk edebiyatının önemli problemleri, belirtileri ve proseslerine büyük ilgi gösterildiğini kanıtlamaktadır. Sovyet bilginleri Türk edebiyatının en önemli ve en ilginç dünya edebiyatlarından biri olduğu kanısındadırlar.

---

(14) Galino Garbetkina. Nazım Hikmet'in piyesleri. (N. Hikmet sanatında gelenek ve yenicilik sorunu) doktora tezi, Moskova, 1966.

Galino Garbetkina. Alişir Nevai hakkında bir Türk Destanı. «Edebiyat ve Çağ» Moskova, 1973 kitabında bir yazı.

SSCB'DE TÜRKİYE TÜRKÇESİ DİLBİLİMİNİN GELİŞİMİ

Akademisyen Andrey KONONOV

Rusya'da Osmanlıca - Türkçenin bilimsel incelemelerine Petro I tarafından alınan bir sıra belli çabalarla başlanmıştı. Bu arada, genç adamlar Türkçeyi öğrensinler diye Persid'e (1716'da) ve Sar'grad'a (1724'te) gönderildi.

XVIII. yüzyılın sonunda C. - B. - D. Gol'derman'ın «Türkçe Dilbilgisi» adlı kitabının Rusçaya tercümesi iki baskı olarak çıkmıştı. XIX. yüzyılda - XX. yüzyılın başlangıcında o yıllara göre oldukça kısa bir zaman içinde her çeşit Türkçe ders kitapları basılmıştı. Bunlar arasında O. İ. Senkovskiy, A. K. Kazem - Bek, A. O. Muhlinskiy, L. M. Lazarev, M. A. Tarent'iev, V. D. Smirnov, S. E. Sakov tarafından hazırlanan gramer ve okuma kitapları, G. Razi, A. Hanceri, A. K. Kazem - Bek, K. Mostra, M. A. Gamazov, P. P. Tsvetkov tarafından hazırlanan sözcükleri kaydetmek gerekiyor.

İyi yetiştirilmiş Türkçe öğretmenleri olan yüksek okulların, bu arada Moskova, Kazan, Peterburg üniversitelerinin, Dışişleri Bakanlığı Asya Şubesi nezdindeki doğu dilleri ders kurslarının var olması Ekim öncesi Rusya'da Türk dilbiliminin başarılı gelişmesine yardımcı olmuştu (1).

Büyük Ekim Sosyalist Devriminden sonra ülkemizde Türk dilbilimi prensip itibariyle tamamıyle yeni ideolojik ilkelere dayanılarak gelişti. Tüm yerli şarkiyat üzerine bu arada Türk dilbilimi üzerine de yeni görevler ortaya konuldu. Bunları yerine getirmek maksadıyla eski yüksek okullar yeni baştan düzenlendi ve bundan başka yeni yüksek okullar da öncelikle Moskova'da ve Leningrad'da açıldı (2).

---

1. Bkz. A. N. Kononov. İstoriya İzuceniya Türkiskih Yazıkov v Rossii. Dookt'yolrskiy period. Leningrad, 1972; Billiograficeskiy slovar otecestvennıh türkologov. Dookt'yabrskiy period. Moskova, 1974.

2. Bkz. A.N. Kononov. İ.İ. Yoriş. Leningradskiy Vostoenly institut. Moskova, 1977.

20 yılların başlangıcında oluşturulan bu yeni tip şarkiyat öğretim yerlerinin yeni isteklerini karşılıyacak yeni ders kitaplarına gereksinimi vardı. Türk dilbilimine gelince yeni kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyeti'nin dilini, ekonomisini, tarihini, kültürünü öğrenip pratikte uygulayacak Türkologları hazırlamak gerekiyordu.

O zamanlarda sayı bakımından çok az olan Türk dilbilimi uzmanları Moskova'da, Leningrad'da ve tek tük Harkov'da ve Kiev'de vardı. Bu uzmanlar, eski ders kitapları bazı nedenler yüzünden yeni istemlere uygun gelmediği için (bazıları da çoktan bibliografiya nadiratı haline gelmişti) çağdaş Türkçe ders kitabı hazırlamakla meşguldü. Sayıca az olan bu Türkologların enerjik şekilde çalışmaları neticesinde 20 - 30 yıllarından başlıyarak Türkçe dersler öğretilen Leningrad Şark Enstitüsünde (1920 - 1938), Moskova Şarkiyat Enstitüsünde (1921 - 1954) ve bir sıra diğer yüksek okullarda Türkçe gramer, Türk dilinde okuma kitapları, sözlükler ve diğer ders kitapları hazırlanmağa başlandı (3).

Ekim sonrası devirde ilk Türkçe grameri hazırlayan V. A. Gordlevskiy'di (1876 - 1956). Onun 1921 yılında «Osmanlıca Öğrenmek İçin Ders Kitabı» (Tukovodstvo dl'a uzucenia Osmanskogo yazika. Moskova, 55 s., V. basma) adlı eseri çıktı. Bu kitap önce basılmış, Türk dili. 1909 - 1910 ders yılı Lazarev Enstitüsünde okunan konferanslar için ders kitabı» (Turetski yazık. Posobie K Leksiam v Lazarevskom Unstitute b 1909 - 1910 Akademiceskom godu, Moskova, 95 s., Taşbasma) adlı eserinden geliştirilip hazırlanmış bir kitaptı. Bu kitabın ders kısımları ve bazı teoretik kısımları G. Eglicka'nın (4) «Türk Dilini Öğrenmek İçin Ders Kitabı. Almancadan tercüme. Önsözü ek olarak V.A. Gordlevsky hazırladı» (Prakticeskol Zukovodstvo dl'a izucenia turetskogo yazika. Perevod s nemetskogo. S prilojeniem vvedenia, Sostavlengrogo ve Gurdlevkiym. Moskova, 1908, Taşbasma) adlı kitaba dayanılıyor. Bu kıtabın önsözünü yazan, G. Eglicka'nın Ders Kitabının metodolojik önemini kaydederken kitaptaki «bazı gramer kaidelerin izahı bazı kere somut itirazlar doğuruyor» (s. III)

---

3. Bkz. A.N. Kononov. Ocerk istorii izuçeniya turetskogo yazıka. Leningrad, 1976, s. 27-113 (sonra: oçerk).

4. «Türkisch Konversations Grammatik von litsekra tecidelberg, 1895.

diyerek buna okurların dikkatini çekiyor. Eglicka - Gordlevsky'nin metodolojik ve gramer görüşleri sonraki iki kitapta geliştirilmiş şekilde yer aldı: 1) «Osmanlıca Öğrenmek İçin Ders Kitabı. Anahtarlı. Eglicka'nın derslerini Rusçaya aktaran V.A. Gordlevsky (Rukovodstvo dl'a izucenia Osmanskogo yazıka, S Klüçom. Po Materialam Egliçki Pererabotal po ruski V.A. Gordlevsky, Moskova, 1916). 2) V.A. Gordlevsky. Türk Dilbilgisi. (V.A. Gordlevsky Grammatika Turetsikogo yazıka. Moskova, 1928; yeni baskısı: Akademik V.A. Gordlevsky «Seçkin Eserler», II, Moskova, 1961, s. 11 - 129). Gordlevsky'nin gramer görüşlerinin teşekkülüne çoğu Türkologlarının görüşlerinin teşekkülüne olduğu gibi) P. M. Melioranskiy'nin (1868 - 1906) «Kazak - Kırgız Dilinin Kısaltılmış Grameri»nde (Kratkaya grammatika Kazak - Kizgizskogo yazıka, Sant - Petersburg, I, 1894, II, 1897) açıkladığı bazı ana görüşleri etki yapmıştı.

V.A. Gordlevsky'nin adı yukarıda geçen son kitabında yetkin biçimini alan gramer şeması Moskova Türkologları tarafından hazırlanan ders kitaplarında yer almıştı (5).

20 yıllarında çıkan Türkçe kitaplar arasında S. G. Tseruniyan'ın (S. K. Dreruniya'nın, 1860 - 1931) «Osmanlıca Ağızları Dersleri» (Kurs Osmanskih govorov, tc. I, Moskova, 1924, 588 s.) kitabı ayrı bir yer tutuyor. Bu kitap için önsözü ve haşiyeleri hazırlayan N. K. Dmitriev (1898 - 1954) ilk defa olarak Türk Dili gramerinin ana savları üzerine kendi görüşlerini açıkladı ki bu ana savları sonra bir sıra Türk dilleri üzerine araştırmalarında geliştirilip yer aldı.

Birkaç sene içinde Moskova ve Leningrad yüksekokullarında Türkçe öğreten N. K. Dmitriev Türk dili grameri, fonetiği, üzerine kendi görüşlerini yazdı. «Türk Dili Düzeni» (Story Turetskogo yazıka, Leningrad, 1930) (6) Bu kitabın ikinci baskısı redaktörü E.V. Sevortyan'ın N. K. Dmitriev'in tasvirci şema-

---

5. Bkz. Ş.S. Aylarov İzuceme turestkogo yazıka v Mosk 39 60 Let. — Velikim Oktyalr i Tutsia, tezisi i zegüme dokladov nauçnoy konfezensii. May 1977 g. Tbilisi, Moseroto 108-113 (sonra «relim oktyalı i Tumsia»)

6. Yeni baskısı: «Yazıki zarubejnogo Vostoka i Afriki. P. Pod obşey redaksiye prof up P. Serdüçenko, M. 1960 (S. predisloviem i primeçam'em E. V. Sevortyan).

sı, hocası olan V.A. Gordlevsky'nin «Türk Dilbilgisi»nde açıkladığı tasvirci şemasının gelişimi ve devamıdır. Zaten bu kitap hazırlanmasına N. K. Dmitriev de katılmıştı. Her ikisinin tasvirci gramerlerinin P. M. Melioranskiy'nin «Kazak - Kırgız Dilleri Kısaltılmış Grameri»nde (Kzatkaya grammatika Kazak - Kirgizogo yazıka) açıkladığı tasvirci şemasıyla baglantıları olduğu besbelli (s. 7).

Türk dili grameri esaslarının özel metodlara ve usullere dayanılarak açıklanması, A. N. Samoyloviç (1880 - 1938) (7) tarafından hazırlanan çağdaş Osmanlıca - Türkçenin kısaltılmış ders grameri» (Kratkaya uçebnaya grammatika Sovremennogo Osmansko - Tureskogo yazika, Leningrad, 1925) kitabında yer almıştır. Bu kitabın öncesi A. N. Samayloviç ve H. N. Kazizade tarafından hazırlanan «Osmanlıca - Türkçe Öğrenmek İçin Ders Kitabı» (Rukovodstvo dl'a pratiçeskogo izuçeniya Osmansko - Turetskogo yazıka, Petersburg, 1915 - 1917).

A. N. Samayloviç'in gramer kavrayışlarının oluşturma yollarını incelerken onun «Kırım - Tatar Dilinin Kısaltılmış Grameri Üzerine Bir Deneme» (Opit Kratkoy Krımsko - Tatarskoy grammatiki, Petersburg, 1916) kitabında hocası olan P. M. Melioranskiy'nin yukarıda adı geçen eserinin etkisi açıkça izleniyor.

Demek oluyor ki, A. N. Samayloviç'in Rusya Türkologları tarafından XIX. yüzyılda oluşturulmuş olan gramatik şemadan kendi Türkçe gramerinde atlaması özellikle dikkate şayandır (8).

20 yılların sonunda ve 30 yılların başlangıcında Türkçe Harkov'da ve Kiev'de (9) öğrenmeye başlanmıştı. Ders kitabı olarak şunlar kullanıldı: Ya. A. Avdalov'un «(Osmanlıca) Türkçe Ders Kitabı» («Praktiçişki Uçebnik Turetskogo (Osmanskago» yazıka». Harkov, 1930, 69 s.; ve Ukrayna dilinde yazılan Türkçe gramerin ilki ve yeganesi T.İ. Grunin'in (1898 - 1970) «Türk Dili. Türkoloji Grameri ve Yeni Alfabe» (Tureska Mova. Elementarna grammatica ta novi alfabet, Harkov - Kiev 1930, 198 s.).

---

7. Bkz. A.N. Kononov. A.N. Samaylovis grammatist. Sovetskaya türkologiya. 1973, N3, Str 37-48.

8. Bkz. A.N. Kononov. Türksikol yazıkoznam'e Akademii nank Voprası yazıkoznaniya, 1974, N4, s. 43-44.

9. Bkz. İ.M. Falkoviç. K. istorii sovetskogo vostvkovedemya na Ukzaine. Nezodı Azii i Afriki, 1966, N4, s. 270-278.

Rus dilinde Latin harfleriyle (Latin alfabesi Türkiye'de I.IX. 1928'de yürürlüğe girdi) yazılmış «Çağdaş Türk Dilbilgisi» (Fonetik, Morfologi, Sintaus) (Grammatika sovremennogo Turetskogo yazıka (Fonetika, Morfologiya, Sintaksis, Leningrad, 1934) adlı ilk Türk dilbilgisi İstanbul'da doğma Hikmet Cevdetzade ve A. N. Kononov tarafından hazırlandı. Bu kitapta bir dereceye kadar önceki Türk dili araştırmalarının başarıları göz önünde bulundurulup geliştirildi. Adı geçen bu iki kitabın yazarlarından ikincisi Türk dili grameri düzeni üzerindeki kendi görüşlerini yetkinleştirip bunları daha sonra çıkan iki kitapta açıkladı. «Türk dilbilgisi» (Grammatika Turetskogo yazika, Moskova - Leningrad, 1941) ve «Çağdaş Türk Edebi Dilinin Grameri» (Grammatika sovremennogo Turetskogo Literaturnogo yazika, Moskova - Leningrad, 1956).

Maalesef az miktarda basılmış olduğu için E. V. Sevortyan'ın «Türk Dilbilgisi»ni (Grammatika Turetskogo yazika, V. M., 1947, basma) Turkologlar pek iyi bilmiyorlar.

S. N. İvanov'un «Türk Grameri Dersleri» kitabındaki (Kurs turetskoy grammatiki, I, Leningrad, 1975, II, Leningrad, 1977) gramer üzerine bazı önemli görüşlerinin yeniciliği dikkate şayandır.

Ayrıca Türk dilinin morfolojisi ve sintaksı üzerine araştırmaları inceliyen bir sıra kitap kaydetmek gerekir. Bunlar arasında M. S. Mikaylov'un (1896 - 1969) Türk fiilin dolaylanmalı çekimi ve S. S. Mayzel'in (1900 - 1952) Türk izafet takibi üzerine araştırmalar.

Şunu da kaydetmek gerekir ki adı geçen kitaplarda, içinde tartışılacak noktalar var olmasına rağmen. incelediği konular ilk olarak her bakımdan ve etraflıca aydınlatılmıştı.

Türk dili grameri düzeni üzerine bazı ayrıntılı araştırmalar N. K. Dmitriev, M. S. Mihaylov, S. S. Mayzel, A. N. Kononov, S. N. İvanov, A. N. Baskakov, P. İ. Kuznetsov, S.A. Sokolov, V. G. Kondratyev, E. A. Grunina, V. Y. Guzev, N. N. Canaşıya, R. A. Aganin, L. N. Starostov, K. M. Lübimov, M. S. Cıkıya, R. R. Gusipova, N. M. Golubava vb. tarafından yapılmıştır.

Türk sintaks sorunlarına son yıllarda gitgide ilgi artmaktadır. Buna delil üç profesörlük doktorası A. N. Baskakov'na «Çağdaş Türkçede Terkipler»i (Moskova, 1974), S. A. Sokolov'un «Çağdaş Edebi Türk Dilinde Bileşik Cümle Sintaksı Üzerine Araştırmalar»ı (Profesörlük doktoranın özeti, Avtoreferat, Moskova,

1974) ve Ş. S. Ayl'arov'un «Çağdaş Türk Dilinde Gelişmiş Cümle Azaları» adlı kitabı (Moskova, 1974).

Fakat aynı zaman Türk sintaksının ana sorunlarına daha fazla dikkat verilmesini kesinlikle ortaya koymak gerekiyor (10), öncelikle bağsız girişik cümleleri (bağsızlık cümleler arasındaki bağlılığım ifade eden tarihi temelli tiptir).

Türk dili fonetiği düzenine yeter derecede önem verilmiyor. Türk dilbiliminin bu alanında Ç. V. Sevortyan'ın «Türk Edebi Dilinin Fonetiği» (Ponetika Tretskogo literaturnogo yazıka. Moskova, 1955) adlı tek bir monografisi ve «Türk, Azerbaydjan karşılaştırmalı ve Özbek dillerinin karşılaştırmalı fonetiği üzerine bilgiler» Türk dilleri karşılaştırmalı grameri üzerine araştırmalar. (Materiyalı sraonitel'noy fonetiki turetskogo, azerbaydjanskogo uzbekstogi yazıkov. İssledovaniya po sravnitel'noy grammatike Türkskish yazıkov, c. I, Moskova, 1955). Türk dilinin fonetik düzenin oluşturulmasının tarihini incelemek için şu aşağıdaki araştırmaların ayrıca önemleri var. N. K. Dmitriev «Osmanlıca dialektoloji üzerine bilgiler.» «Karamalik» dili fonetiği (Materiáli po Osmanskoy dialektologii. Fonetika «Kazamalitskogo» yazıka. Sapiski Kollegii vostokovedov, III, Leningrad, 1928, s. 417 - 458, IV, Leningrad, 1930, s. 107 - 159) ve V. G. Guzev «Eski Anadolu Türk Dili Fonetiği (Leningrad'da saklanan Melik Danişmende Efsanesi'nin nüshası üzerine)» (Fonetika Staroanatoliisko Turkskogo yazıka. Na materiale Leningradskogo Spiska Skazaniya o Melike Danişmende. Avtoreferat. Leningrad, 1966, 16 s.).

Türk dili fonolojisi ve fonetik derslerinde Türk fonolojisini eksperimental verilere dayanılarak Rus dilinde anlatan ve Z. N. Starostov tarafından hazırlanan tek «Türk Dili Ders Kitabı Giriş Kısmı» (Uçebnik turetskogo yazika. Vvodni kurs. Moskova, 1951) adlı kitap ve V. G. Kondrat'ev tarafından hazırlanan «Türk Dilinin Giriş Fonetik Kısmı» (Vvodni foneticeskiy kurs turetskogo yazıka, Leningrad, 1976) adlı kitap kullanılmaktadır. Bundan başka gramerler (bk. yukarı) ve birçok ders kitapları, kaide ola-

---

10. Bkz. A.N. Baskonov. Sintaksiceskie problemı v grammaticeskih issleda jumigaih turetskogo yazıka. Voprası yazıkoznaniya. 1971, N5, s. 113-118. N.P. Golubeva. İzncemie sintakrisa sovremennogo turetskogo yazıka b sovetskoy türkologii (itogı i perspektivı). Velikl Oktiyabr i Turtria, s. 113-116.

rak, Türk dilinin fonolojisi ve fonetiği üzerine bilgi veriyor. Çağdaş Türk dilinde sesli uyma sorunları üzerine Ş. S. Ayl'arov doktora yazdı (Avtorefenat, Moskova, 1974).

Oysa, açıklandığı gibi Türk dilbiliminin «dar» yerlerinden biri (ülkemizde ve dışarıda) fonoloji - fonetik araştırmalarıdır. Bu da Türk dili fonolojisinin ve fonetiğinin eksperimental açıdan incelenmesi gerektiğini ortaya koyuyor. Bunu yerine getirmek için ülkemizde yeter derecede yetenekli uzman var.

Türk dilbiliminin genel sisteminde (başka dillerde olduğu gibi) dialektografi ve dialektoloji üzerine araştırmalara önemli yer verilmektedir. Türk dilbiliminin bu alanındaki başarılarımız yeterli sayılmaz. Oysa Sovyet Türkologları bunun üzerine de çalışmaktadır: Gürcistan Cumhuriyeti İlimler Akademisi akademisyeni S. S. Cikiya, öğrencileri E. V. Gudioşvili, N. N. Canaşiya, V. T. Cangidze birlikte Kafkasya'daki Türk lehçelerini incelediler. V. Y. Guzev'in Bulgaristan'daki bir Türk lehçesi üzerine bir yazısı var (11). A. P. Vekilov Türk lehçeleri üzerine bir kitap hazırladı ve bunu Leningrad Devlet Üniversitesi Şarkiyat Fakültesi Türk Filolojisi Kürsüsü öğrencilerine aktarıyor.

SSCB'de Ekim öncesi devirdeki sözlük hazırlama (bak. yukarıda) eski geleneklerine dayanan Türk Leksikografisi 1931 yılında D. A. Magazanik (1896 - 1948) tarafından (A. B. Abdurahmanov ile İ.V. Levin katılanlardı) hazırlanan ve V. A. Gordlevskiy'ce denetlenen «Türkçe Rusça Sözlük» (40.000 kelime) kendisinden bahsettirdi.

İlk Sovyet Rusça - Türkçe sözlük (40.000 kelime) Türk dili kelime hazinesini iyiden iyi bilen D. A. Magazanik ile M. S. Mihaylov tarafından hazırlanıp iki defa basıldı. (Moskova, 1943, Moskova, 1946). Bu sözlük ki kısa zaman sonra tükenmişti. E. M. - E. Mustafaev ile V. G. Şerbinin tarafından hazırlanan «Rusça - Türkçe Sözlük» (47.700 kelime, Moskova, 1972) için yol açmıştı.

Bu gibi klasik tipindeki sözlüklerden (hazırlayanlar arasında E. L. Gal'perina'yı ve R.A. Aganin'i hatırlatmak gerekir) başka

---

11. Bkz. A.P. Verilov, Turetskaya dialektdogiya, I, Leningrad, 1973, s. 11-13 Ve s. 26-40 Türkiye türkçesi lehçeleri üzerine bibliografi var, ayrıca bu kitabın önsözünde Anadolu'daki Türk lehçelerinin incelenmesi tarihinden faydalı bilgi veriliyor (s. 5-25).

özel sözlükler de basıldı: dokumacılık terimleri (İ. V. Levin ve saire), askeri terimleri (D. A. Magazanik, P. S. Buçkarev, L. P. Boçkarev, B. M. Hohlov), heologizmler (D. A. Magazanik, M. M. Kasumov, A. A. Fedosov), ceografi isimleri (D. A. Magazanik), dış ticaret terimleri (B. N. İbragimova), politik, diplomatik, hukukçuluk terimleri Rusça - Türkçe sözlüğü (E. Z. Gal'perina) (12) SSCB Bilimler Akademisi Şarkiyat Enstitüsü uzmanları tarafından hazırlanan Türkçe - Rusça Sözlük (48.000 kelimelik, Moskova, 1977) basıldı.

Leksikografinin bu gibi başarılarının yamsıra Türk dili leksikolojisinin biraz geride kaldığı bellidir. Oysa son zamanlar bu alanda da bazı gelişmeler katediliyor. E. V. Sevortyan'ın «Türk Dilleri Etimoloji Sözlüğü» (C. I. Moskova, 1974) Sovyet leksikoevjisinin başarısıdır. Leksikolojinin bazı sorunları üzerine V. F. Yeşilova, V. E. Pol'akova, A.A. Kâmilova, R.R. Yusipova, G. İ. Antelava, E. V. Mamulin doktora yazdılar (13). Türk dili tarihinde arap ve farsi dillerden alınan leksik benimsemeleri önemli bir rol oynamıştı. Bu sorunu S. S. Mayzel, S. N. İvanov, L. N. Starustov, A. N. Baskakov inceledi.

Sovyet - Türk dilbiliminin bugünkü başlıca sorunlarından biri Türk yazı edebi dilinin tarihidir. Onun fonetiği, gramer düzeni yapısı üzerine araştırma yapılmadan tarihi gramer hazırlanamaz. Bu da bugünkü Türk dilbiliminin başlıca görevidir.

Türk dili tarihi üzerine V. V. Radlov, K. G. Zel'man, P. M. Melioranskiy, V. D. Smirnov, V. P. Gourdlevkiy (14) tarafından yapılan incelemelerden sonra bu gibi araştırmalara ara verildi. Türk yazı edebi dili üzerine yeniden incelemeler N. K. Dmitriev «XVI. yüzyılı Osmanlıca açıklamalar, Osmanlıca lehçeleri üzerine bilgiler». Karamalik dilinin fonetiği - «Osmanskie glossi XVI beka.» «Materiali po Osmanskoy dialektveogii. Funetika» Karamalistskogo» yazıka) ve T. İ. Grunin (Türk edebi dilinin gelişme devirleri - Etapı Rezvitku turetskoy literaturmoy movi.

---

12. Bkz. A.N. Kononov. Oçerci, s. 112-113. R.A. Aganin, sostavlenie dvuyazıcn h slovarey v SSSR. Velikiy Okt'abr i Turtsiya, s. 116-121.

13. Bkz. A.N. Kononov. Oçerk, s. 60-61.

14. Bkz. A.N. Kononov. Oçerk, s. 53.

Moluznanstvo, 1953, N. 3 - 4) başlamıştı. Ayrıca bk. A. N. Kononov «Türk Yazı Edebi Dilinin Oluşturmasının Başlıca Devirleri» (Osnovnie etapı formirovania turetslogo pismenno - literaturnogo yazıka. Voprosi yazıkoznania, 1977, N. 4, s. 21 - 36).

XVI. yüzyılının Osmanlıcası tarihi için şu gibi araştırmalar ilgi çekicidir: V. S. Garbuzova, «Melik Danişmende Menkibesi Tarihi - filoloji araştırmalar» («Srazanie o Melike Danişmende, İstorigo - filologiçeskoe İssledovavie, Moskova, 1959) ve V. G. Guzev «Eski Anadolu Türk Dilinin Fonetiği» (Leningrad'da saklanan «Melik Danişmende Menkibesi» nüshası üzerine) (Fonetika staroanatoliysko - Türkskogo yazıka. Po materialam Leningradskogo spiska «Skazanil o Melike Danişmende, Autoreferat, Leningrad, 1960). Ayrıca şu gibi eserleri kaydetmek gerekir: E. A. Gunnina'nın karşılaştırıp tarihi açıdan Türk dilinde indikatif» (İndikativ v turetskom yazıke Sravnifel'no - istoriçeskom Osveçenii. Avtoreferat, Moskova, 1975) adlı profesörlük doktorası ve V.G. Guzev'in XIII - XVI yüzyılları Küçük Asiya Türklerinin dili üzerine araştırmaların kısaca özeti» (Kratkiy obzor issledovaniy po yazıkam Türkov Maloy Azü XIII - XVI V. Türkologiçeskiy sbornik, 1972, Moskova, 1973).

Osmanlıca dilinde basılmış olan seçkin eserlerinin açıklama (veya da seçme) halinde hazırlanıp basılması Türk dili tarihi gramerinin hazırlanmasında büyük ve önemli rol oynamaktadır. Şimdilik bunun üzerine az yapıldı, ama böyle güç ve özel filoloji eğitimini ve ustalığı isteyen Türk dilbilgisi alanında da bazı başarılar var: XV. yüzyılının şairesi Mihri - Hatun'un «Divan'ı üzerine açıklamalar (Moskova, 1967) E. İ. Maştakova tarafından ve XVI yüzyılının sonu - XVII yüzyılının başlangıcında yaşıyan Türk şairi ve bilgini Veysi'nin Habnamesi (Kniga Snovedeniy, Moskova, 1976) F. A. Salimz'anova tarafından hazırlandı.

Türk dili tarihi grameri hazırlanırken Türk tarihsel edebiyatının gözönünde bulundurulması gereken eserler şunlardır: S. S. Cikiya, İbrahim Peceni'nin Gürcistan ve Kafkas üzerine bilgileri» (Svedeniye İbrahimo Peçeni o Gruzii i kavkaze. Türkçe metni basıp Gürcüce'ye tercümesini, önsözünü ve açıklamaları S.S. Cikiya yaptı. Tibilisi, 1964), Gürcistan vilâyetinin uzun listesi» (15).

---

15. S.S. Cikiya'nın bu sorunlara dair başka eserlerini bkz. «sb.» Vostucnoya filologiya, III posv'aşennı 75-letin S.S. Cikiya. Tbi'lisi, 1973. (Eserlerin listesi, s. 14-23).

(«Prostranni reestz gürcistanskogo vilâyeta», «Hüseyin Beda'-v ul-veka'i» (Udivitel'niye Sobitiya, metnin basılması, önsözü ve redaktörlüğü A. S. Tveritinova tarafından yapıldı. Annote edilmiş içindekileri ve fihristi Sn. A. Petrosyan'ındır. Kısım I - II. Moskova, 1961).

Azerbaydjan ve Türk dilleri leksikası tarihi için XVII - XVIII yüzyılında Gürcistan'ın leksikografı, siyasi adamı, edebiyatçısı Sulhan - Saba Orbeliani'nin «Leksikoni Kartuli - Gürcüce sözlüğü» ilgi çekicidir. Bu sözlük Ts. A. Abuladze tarafından hazırlanıp «Sulhan - Caba Orbeliani'nin sözlüğünün» kelimes listesinin Türkçeye tercümesi» adlı bir kitap olarak 1968'de Tbilisi'de basıldı (Turetskip perevodi slovnika Slovar'a Sulhan - Sabe Orbeliani) Gürcü dilinde; özeti Rusça, s. 194 - 206, Türk sözlerinin Latince fihristi, s. 207 - 256.

Türk dili (herhangi başka dillerde olduğu gibi) tarihine organik olarak diplomatik dili ve elyazıları dili katılmaktadır. Bu gibi konular yerli Türkolojide eskiden V. D. Smirnov (1846 - 1929 (16) tarafından ve bugünlerde A. P. Vekilov tarafından incelenmektedir. A. P. Vekilov böyle konular üzerine birkaç yazı yazdı ve Leningrad Devlet Üniversitesi Şarkiyat Fakültesi Türkoloji Kürsüsü öğrencilerine bunun derslerini veriyor.

1932 yılında oluşturulan Türk Dil Kurumu'nun dil politikasının ilkelerini ve yönlerini göz önünde bulundurarak son 40 yıl içinde Türk yazı dilinin grameri, dil hazinesi üzerinde yapılan somut değişiklikleri çok dikkatli ve etraflıca incelemek gerekiyor. Bu politikaya karşı koyanların da görüşleri dikkate şayandır. Bugünkü Türk dilinin bu önemli alanı üzerinde şimdilik pek az incelemeler yapılmaktadır.

Sovyet Dilci - Türkologların yaptıkları araştırmaların önemli yönlerinden biri Türkiye Türkçesi dilbilimini Türkiye'deki, Avrupa'daki, Japonya'daki durumu.

Türkiye'de bile özellikle son yirmi sene içinde Türkiye Türkçesi gerek başka Türk dilbiliminin türlü türlü alanları üzerinde çalışmalarda başarı gösteren yetkin bilgin az değildir.

Bu yazıda Türikye Türkçesi üzerine SSCB'de 60 sene içinde çalışmalarının durumunu kısaca gözden geçirme, Sovyet Tür-

---

16. Bkz. V.D. Smirnov'un A.P. Ispigor'şev'in tarafından hazırlanan eserleri listesine. «Türkologiceskiya sbornik, 1973, Moskova. 1975, s. 278-281.

kologlarının büyük ölçüde yaptıkları verimli çalışmalarının ancak şematik olarak betimlenmesidir.

Sovyet egemenliği yılları zarfında Türkiye Türkçesi üzerine dilbiliminin başarıları ve sonuçları gelecekte daha büyük ölçüde yapılması gereken görevlere yol açıyor. Düşüncemize göre bu görevler şunlardır:

1. Çağdaş teknik başarılarına dayanılarak Türkçenin fonetik düzeninin eksperimantal bilimsel incelenmesi.
2. Karşılaştırılıp tarihsel esaslara dayanılan çağdaş Türkçe gramerin hazırlanması.
3. Türkdili tarihsel gramerin yazılması için gereken bilgilerin toplanması, analize edilmesi ve hazırlanması.
4. Son yıllar Türk dili kelime hazinesindeki değişiklikleri göz önünde bulundurarak Türk dili leksikası üzerine incelemelere devam edilmesi. Türk dili leksikolojisi üzerine araştırmalar ve her çeşit sözlüklerin hazırlanması ayrıca dikkate şayandır.
5. Türk dili dialektolojisi daha derin surette incelenmesinin devamı.
6. Türk yazı dili seçkin adları üzerine açıklamaların basılmalarının devamı.
7. Osmanlıca diplomatik ve elyazı üzerine incelemelerin daha fazla geliştirilip yapılması.
8. Türk dilinin incelenmesi tarihi konusu üzerine çalışmaların devamı.

1978 YILINDA TÜRKİYE'YE GELEN EDEBİYATÇI KONUKLAR

MISIRLI İKİ YAZAR TÜRKİYE'YE GELDİ

Ülkemiz ile Mısır Arap Cumhuriyeti arasındaki Kültürel İşbirliği Anlaşması gereğince, Türk Hükümeti'nin davetlisi olarak El Ahram Gazetesi Edebiyat Yönetmeni, romancı ve hikâyeci Servet Abaza ile Romancı Nihad Şerif, 21 Aralıkta Kahire'den Ankara'ya geldiler.

23 Aralık'ta Ankara'dan İzmir'e oradan da 27 Aralıkta İstanbul'a giden yazarlar, Dışişleri ve Kültür Bakanlıkları'nın hazırladıkları bir program çerçevesinde inceleme ve değinilerde bulunduktan sonra, 3 Ocak 1978 de Kahire'ye dönmüşlerdir.

EFRAİM KİŞON İSTANBUL'DA

Dünyaca ünlü İsrail yazarı Efraim Kişon Aralık ayında birkaç gün için Türkiye'yi ziyaret etmiş ve basın konferanslarına katılmıştır.

Tiyatro yazarı olarak pek çok ülkede eserleri oynanan Kişon. çok başarılı bir toplum mizah ve hicivcisidir de. Pek çok dile çevrilmiş olan hikâye ve romanları arasında «Adanmış Topraklar Üstünde» adlı eseri Varlık Yayınları arasında yayınlanmıştır. Ankara ile İstanbulu görebilen Kişon yakında İzmir ve güney kıyılarımızı görmek için tekrar yurdumuza döneceğini söylemiştir.

TÜRKİYE YAZARLAR SENDİKASI BULGARİSTAN'LA BİR KÜLTÜR ANLAŞMASI İMZALAYACAK

Bir süreden beri dış ülkelerle kültür anlaşmaları yapmak üzere girişimlerde bulunan Türkiye Yazarlar Sendikası aynı amaçla yurdumuza gelen Bulgaristan yazarlar Birliği İkinci Başkanı Kalçef ile bu alanda bir sözleşme imzalayacak.

Dün (23 Aralık) bu konuda ortak bir basın toplantısı düzenleyen iki örgütün başkanları yapılacak kültür anlaşmasının komşu iki ülke arasındaki dostluk bağlarını pekiştireceğini ve ülkelerin yazarlarına daha geniş ufuklar açacağını söylediler.

Türkiye Yazarlar Sendikası Başkanı Aziz Nesin yaptığı açış konuşmasında Polonya, Federal Almanya, Demokratik Almanya, Kanada, Arnavutluk ve Çin Halk Cumhuriyeti ile de aynı anlaşmanın yapılacağını belirtti ve «**Bu anlaşmaları eşit koşullarla, onurlu anlaşmalar olarak yapıyoruz. Az gelişmişliği üzerimize alamıyoruz. Çünkü Türk edebiyatı dünyaya onur veren bir edebiyattır**» dedi.

(Hürriyet ve Dünya - 24 Aralık)

İKİ BULGAR YAZARI KÜLTÜREL ANLAŞMA YAPMAK İÇİN TÜRKİYE'YE GELDİ

Adnan ÖZYALÇINER

Türkiye Yazarlar Sendikası'nın çağrılısı olarak bugünlerde Türkiye'de bulunan iki konuk yazardan sözetmek istiyorum. Komşumuz Bulgaristan ile kültürel ilişkilerimizin pekiştirilmesi amaciyle gelen bu iki Bulgar yazarı, Türkiye Yazarlar Sendikası ile Bulgar Yazarlar Birliği arasında imzalanacak iki yıllık bir kültür anlaşmasının imzacılarıdır. Komşu ülke halkları arasında kültür ve sanat yoluyle daha içten bir yakınlaşmayı amaçlayan anlaşmayla yazarların birbirlerinin ülkelerini gezerek birbirlerinin kültürlerini daha yakından tanımaları, sanat, edebiyat, kültür sorunları üstüne her iki ülkede yapılacak toplantılar, iki ülke edebiyatının yapıtlarının birbirlerine tanıtılması daha düzenli bir biçime girecektir.

Bulgar Yazarlar Birliği adına anlaşmayı imzalayacak olan Kamen Kalçef Yazarlar Birliği'nin II. Başkanıdır. Türk okurları Kamen Kalçef'i yazar olarak tanırlar. Kalçef'in Türkçeye çevrilmiş iki romanı var: «Dimitrof» ve «Devrim Sancısı»

1914 yılında doğan Kamen Kalçef, biyografik roman yazarı olarak ün yapmıştır. Romanları çeşitli dillere çevrilen Kalçef, 1938 yılından bu yana öyküler ve romanlar yazmaktadır. Yazar, romanlarında Bulgaristan halkının faşizmle savaşımını, devrim sürecini anlatır. Yalın bir anlatımı olan yazar, «Dimitrof» adlı romanında Dimitrof'un hayat hikâyesinin çevresinde Bulgaristan devrimini vurgularken «Devrim Sancısı»nda kendi hayat hi-

kâyesini temel olarak devrime ulaşılıncaya kadar olanları sıralar. Üniversite yıllarında uğradığı işkenceler, cezaevleri...

«Devrim Sancısı» adlı romanında evlerinin basılışını yalın bir gerçekçiliğe mizah ögelerini de katarak şöyle anlatıyor:

«Jandarmalar yatakları alt üst ediyor, dolapları açıp kaçıyor. Köşe bucaktan ellerine geçirdiklerini ortaya yığıyorlardı. Birkaç boyalı kirmen, bir kavanoz reçel, bir kutu toplu iğne v.b... Muhtar köşedeki bir avuç tohumluğu koca çizmesiyle vira çiğneyip silah arıyordu. Kendinin çıkardığı toz bulutundan aksırdı. (...) Jandarmalar silahları aramaya devam ettiler. Kıdemlileri bir kitap alıp okumaya durdu. (...) Arama tarama epey uzun sürdü. Dolaplardan topladıkları kitapların hepsini bir çuvala doldurdular. (...) «Meşenin Altında» masalını bile alıp çuvala attılar.»

Ülke ayrımı gözetmeyen faşizmin değişmeyen yöntemlerini işte böyle sergiliyor romanında Kalçef.

Bulgar Yazarlar Birliği'nin Genel Sekreteri olan ikinci konuk yazar Liçezar Elenkof, şair. Elenkof, 1936 doğumlu. Önce Moskova'da okumuş. Sonradan Sofya Üniversitesi'nin Bulgar Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirmiş. Şimdi Drujba (Dostluk) dergisinin genel yayın yönetmeni. İlk şiir kitabı 1967'de yayınlanan Elenkof'un bugüne kadar yayınlanmış beş şiir kitabı var. Elenkof, «Eylül Kuşağı» diye adlandırılan genç kuşak şairlerinden. Şiirlerini devrim döneminde yazmaya başladıklarından bu kuşağın şairlerine «Eylül Kuşağı» deniyor.

Elenkof, devrimi düşünsel bir yorumla aktarıyor şiirlerinde. Kısa şiirlerinin yanında uzun «poem»leri de var. Bunlardan biri «Dimitrof Ülkesi» adını taşıyor.

(Cumhuriyet - 24 Aralık)

KALÇEV: TYS İLE İMZALADIĞIMIZ KÜLTÜR ANLAŞMASI, EDEBİYAT İLİŞKİLERİMİZ İÇİN İLK CİDDİ ADIMDIR

Türkiye Yazarlar Sendikası ile Bulgaristan Yazarlar Birliği arasında, 25 Aralık günü, her iki ülke yazarlarının eşit ilişkiler çerçevesinde işbirliği yapmalarını öngören bir kültür anlaşması imzalandı. İmza törenine TYS yöneticileri ve üyeleri ile Bulgaristan Yazarlar Birliği adına İkinci Başkan Kalçev ve Dış İlişkiler Sekreteri Licesar Elenkov katıldılar. Anlaşma, iki ülke yazarlarının çağrılı olarak Bulgaristan'ı ve Türkiye'yi ziyaret et-

melerini, Gabrovo Gülmece Yarışması'na ve Nasreddin Hoca Şenliklerine karşılıklı birer temsilci gönderilmesini, bir yıl Bulgaristan'da bir yıl Türkiye'de edebiyat ve kültür sempozyumları düzenlenmesini öngörüyor. TYS Genel Başkanı Aziz Nesin, imza töreninde yaptığı konuşmada, «Gerçek barışın resmi devlet anlaşmalarının ötesinde halkların birbirlerini yakından tanımalarına bağlı olduğuna inanıyorum.» dedi. Kalçev de TYS'nin yakın ilgisi ile gerçekleştirilen anlaşmanın iki ülke yazarlarına da yararlı olması dileğinde bulundu. Aşağıda Kalçev'le yapılan konuşmayı bulacaksınız.

Kemal ÖZER

Bulgaristan Yazarlar Birliği ile Türkiye Yazarlar Sendikası arasında imzalanmış bulunan ikili kültür anlaşması hakkında ne düşünüyorsunuz? Neler getiriyor bu anlaşma iki ülkeye?

Bence, her şeyden önce, edebiyatımızın yakınlaşması için ilk ciddi adım saymak gerekir bu girişimi. Şimdiye dek ilişkilerimiz düzensizdi. Tek tek kişilerin çabalarıyla yürütülüyordu. İlk kez bu anlaşmayla bir düzen sağlanmış oluyor. Bulgar ve Türk yazarlarının ülkelerimiz arasında gidiş gelişlerini, edebiyatlarımızın çeviri yoluyla tanıtılmasını, tek sözcükle, yazarlarımızın daha geniş tanıtılmasını düzene sokuyor. Bundan başka, karşılıklı dergi ve gazete alışverişini, edebiyat yaşamına ilişkin bilgileri aktarmayı öngörüyor. Yıldönümlerine katkı da söz konusu. Örneğin Orhan Kemal'in yıldönümü bizde de anılacak, eylül sonlarında Bulgaristan'da yapılmakta olan uluslararası şiir şenliklerine ozanlarınız katılacak. Üç ay önceden saptanmış bir konu üzerinde karşılaşmalar yapılacak, iki ülkede de. Bu karşılaşmaların amacı, sanatla ilgili önemli sorunların çözümlenmesi. Ayrıca çevirmenleri yetiştirmeyi öngörüyoruz. Genç Türk çevirmenleri gelip çalışsınlar Bulgaristan'da. Bu konuda da bir temel atılsın. Özetlersek, iki ülkenin dostluk ve işbirliği içinde yaşamasına edebiyatın, edebiyatçının katkısını önemsiyoruz ve bu anlaşmanın bu katkıyı düzene sokarak geliştireceğine inanıyaruz.

Çağdaş Türk edebiyatı üzerine görüşleriniz nedir?

Çağdaş Türk edebiyatının yakın dönemi büyük değer taşıyor. En başta Nâzım Hikmet'i verdi dünyaya. Sizin için de, dünya için de büyük bir övünçtür bu. Kendisini tanıdım. Bence ya-

ratıcılığında ve görüşlerinde öyle bir genişlik vardı ki, bir rönesans içtenliği taşıdığı söylenebilir. Sonra Sabahattin Ali'yi tanıyorum öykülerinden. Büyük bir umuttu, çok yetenekli bir öykücüydü. Erken yitirilişine her zaman üzülmüşümdür. Çok değerli bir yazarınız da Aziz Nesin. Mizah yazarı olarak Bulgaristan'da iki büyük armağan kazandı. Bunlardan Hitır Petır armağanı ilk kez bu yıl verilmeye başlandı. Bütün dünya yazarlarına açık olan bu armağanı haklı olarak o aldı. Kendisine toplum adamı olarak da saygım var. Bu yıl Sofya'da yapılan Dünya Yazarları Toplantısı'na büyük katkısı oldu. İmzalamış bulunduğumuz anlaşmanın hazırlanışında da katkısı büyüktür. Yine yapıtları Bulgaristan'da çevrilip yayınlanan yazarlarınızdan Yaşar Kemal'in yaratıcılığına saygım var. Ozanlarınızı daha az tanıyorum. Çeşitli örnekler okudum dergilerde. Orta ve daha genç kuşaktan özgün ozanlar var. Bu anlaşmanın sağlayacağı olanaklar çevirmenleri geliştirdikçe, ozanları daha iyi tanıyacağımızı umuyorum. Biliyorsunuz kötü çeviri en ünlü yazarı bile öldürür.

Türk okuru sizi «Proleter Devrimci Dimitrov» romanınızla tanıyordu. Son günlerde «Devrim Sancısı» yayınlandı. Önümüzdeki günlerde bir başka romanınızın daha yayınlanacağı biliniyor. Romancı olarak kendi sanatınızın özelliklerini açıklar mısınız?

Önce şunu söyleyeyim: Başlıca konum, çağdaş sorunlar. Sosyalist toplumda insan yaşamındaki ruhsal değişiklikler, ahlâk sorunları beni ilgilendiriyor. Sosyalist insanın geçmişle yaptığı savaşta edindiği yeni değerler ilgimi çekiyor. Toplumumuz ileriye, gelişmeye açık bir toplum. Yol düz değil üstelik. Değişmeler, sarsıntılara yol açıyor, insanların yaşamında. Büyük çelişkilere yol açıyor. Bir yazar bunları bilmeli, bilmek için de halka yakın olmalı. Yaratıcılığımın estetik yanına gelince... Görebildiğim kadarıyla, benim üslubumda içtenlik, lirizm ağır basıyor. Ama bu lirizm, ele alınan kişilerin gerçekliğinden kaynaklanıyor. Bir iç konuşma gibi okura yüreklerini açmalarından... Yoksa, yapay şeylere, yapmacığa her zaman karşı olmuşumdur. Ortak bir dil arıyorum okurun ta içine işlesin diye. «Devrim Sancısı»nda bu üslub açıkça görülüyor. Sevinçle yazmışımdır. «Yeni Kentte İki Kişi» romanım da öyle. Son romanım «Ayna»da karmaşık sorunlara değiniyorum. Çağdaş konulara koşut olarak el attığım

iki tarihsel konu ise Dimitrov ile 1923 ayaklanması. Ama çağdaş sorunlara yardımcı olsun diye el atıyorum bunlara. Çağdaş insanın sosyalist eğitimine yardımcı olsun diye. Devrimcilerin ahlâk yapısını gençlere aşılamak için. Çünkü tarihsel konular, diyalektik bir biçimde çağdaş konulara bağlıdır.

İstanbul'a bu ilk gelişiniz mi? Burada geçirdiğiniz günlerle ilgili izlenimleriniz?

Daha önce iki kez gelmiştim, bu üçüncü gelişim. Gezgin olarak gelmiştim daha önce. Her zaman bir daha gelmeyi istedim. Üçüncü gelişimden sonra İstanbul'a hayranım. Bence İstanbul dünyanın en güzel kentlerinden biri, belki de en güzeli. Siz belki alışmışsınız, değerini bilmiyorsunuz. Çeşit çeşit insanlar, karşınıza çıkıveren güzellikler, deniz, mimari, birbirleriyle öyle kaynaşmış ki... Kış olmasına karşın her saniye yeni, ilginç şeyler buluyorum. Topkapı Sarayı'ndan kente doğru görünüm, örneğin. Zevkli kimselermiş sultanlar. Ama insanlar pek oralara yanaşamazmış. Şimdi sultanlar yok, rahat rahat geziyor halk. Boğaziçi'nin iki kıyısı sonra... Karadeniz'le Marmara arasında olduğu gibi, iki ülke arasında da bir bağ, canlı bir bağ oluyor Boğaz. Nâzım, elini Varna'da suya sokup «Çok selâm İstanbul'a» derdi. Sonra Çamlıca tepesinde açılan görünüm. Kapalıçarşı, Mısırçarşısı... Mağaza gezmeyi sevmediğim halde yazar olarak buralarda çok ilginç insanlarla karşılaştım. Kapalıçarşı'nın edebiyata geçtiğini söylediler. İstanbul da edebiyatta büyük yer almalı. Dickens'in Londra'sı gibi. Böyle bir kentte yaşadığınız için sizi kıskanıyorum.

(Sanat Dergisi - 2 Ocak)

LENÇ: «GÜLMECE ÖĞESİ TAŞIMAYAN TAŞLAMA, HIRÇIN BİR HOMURTUDUR»

Türkiye Yazarla Sendikası'nın Sovyet Yazarlar Birliği ile yaptığı kültür anlaşması çerçevesinde (dergimizin 31 Ekim 1977 günlü sayısında tanıttığımız ve bir öyküsünü sunduğumuz) gülmece yazarı Leonid Lenç, Letonyalı Türkolog ve şair Uldis Berzinş, çocuk öyküleri yazarı İgor Nagayev ülkemize geldiler. TYS yöneticilerince konuklanan Sovyet sanatçıları, düzenlenen bir basın toplantısına da katıldılar ve Türk yazarlarıyla tanıştılar. Aşağıda, Leonid Lenç'le yapılan konuşma yer alıyor.

Asıl soyadınız, Popov. Lenç nereden geliyor. Belli bir anlamı var mı?

Gülmece yazarlığına 1925 yılında küçük fıkracıklar yazarak başladım. Ülkenin güneyinde, yöresel gazetelerde yayımlanıyordu bu fıkracıklar. Lenç takma adını o sırada seçtim. Hâlâ da kullanıyorum... Neden bu kadar uzun süre yaşadı bu adcık acaba? Bilmiyorum. Fakat bana öyle geliyor ki, şöyle iri kıyım romanlar yazmış olsam, Lenç takma adını değiştirirdim sonradan. Küçük öykü türü içinse, tıpatıp uygun bir ad bu. Lenç'in anlamını soruyorsunuz. Bunun öyküsü de şöyle: Adım Leonid, biliyorsunuz. Rusçada küçültme eki geldiğinde bu ad Lyona, Lyonçik olur. İngilizce «lunch» sözcüğünü böyle bir şey sanıp kendime takma ad olarak seçtim. Meğer, öğleye doğru yapılan ikinci bir kahvaltı anlamına geliyormuş...

Edebiyata şair olarak başladınız. Şiirle ilişkiniz sürüyor mu?

Gülmece ve taşlama sorunları üstüne makalelerimde ve konuşmalarımda, iyi ve kısa bir gülmece öyküsünün, şiirsel düzyazı ritmini taşıması gerektiğini pek çok kez belirtmişimdir. Bir iç ritmi, ezgisi olmalıdır böyle bir öykünün. Bundan başka, sözgelimi, Bunin'in her öyküsü gerçek bir şiirdir bana kalırsa.

Öykülerinizi 1930'larda yayımlamaya başladınız. Sovyet gülmece edebiyatının en zengin ve çok yönlü bir dönemi bu. Oleşa, İlf-Petrov ve özellikle Zoşçenko gibi ustalar, başlıca yapıtlarını bu yıllarda yarattılar. Bu ustalarla, onların oluşturduğu gelenekle ilişkiniz nedir?

Beni SSCB Yazarlar Birliği üyeliğine öneren kişilerin Mihail Zoşçenko ve Yevgeni Petrov olduğunu söylemem, yeterli bir yanıt olacaktır sanırım. Sovyet gülmece edebiyatı ve bu arada benim yazarlığım, onların açtığı yollarda gelişti. Fakat hiçbir zaman bu ünlü ustalara öykünmedim. Kendi yolumu aradım.

Ustalığınızın belli başlı özellikleri, başta bürokrasi olmak üzere toplumsal aksaklıkların, küçük burjuvalık, karaçalıcılık, yalancılık gibi kişilik sakatlıklarının eleştirisi olarak niteleniyor. Buna ekleyeceğiniz şeyler olacağını sanırım.

Eleştirmenlerimiz beni, taşlamacıdan çok gülmece yazarı sayarlar. Fakat öyle sanıyorum ki, yaşadığımız zamanda bizim türümüzden yazarları «salt gülmececi», «salt taşlamacı» diye bölümlere ayırmak olanaksız. Gülmece yazarı eğer okuyucusunu sadece eğlendirmekle yetinmeyip onda yaşam üstüne yararlı birtakım toplumsal düşünceler uyandırmak istiyorsa, taşlamacı (yergici) olmaması elde değildir. Öte yandan, gülmece öğesi taşımayan taşlama, hırçın bir homurtudan başka bir şey değildir ki, bu türden homurtular okuyucuyu etkilemez. Ben iyi ve gülünç insanlar üstüne, onların zayıflıkları, hataları ve özellikle de çocuklar üstüne yazmayı seviyorum. Çocuklar ve onların iç dünyaları zengin bir gülünçlü (komik) konular hazinesidir. Fakat bu, bir taşlamacı olarak, eski toplumun döküntüleriyle alay etmemi, onların ruhsal sakatlıklarını güldürünün eğri aynasında okuyucuya göstermemi engellemiyor.

Sovyetler Birliği'nde toplumsal eleştiri olmadığı yolunda bir kanı yaygınlaştırılmak istenir sosyalist olmayan ülkelerde. Ülkenizde bulunduğum sırada bunun tersini gösteren örneklerle çok sık karşılaştım. Sözgelimi, sizin de 1934 yılından beri yazı kurulunda bulunduğunuz «Krokodil» dergisinde, güncel ve çok sert eleştiriler, taşlamalar okudum, karikatürler gördüm. Toplumsal eleştirinin ülkenizdeki yeri ve bu arada haftalık gülmece dergisi «Krokodil»in etkisi konusunda düşüncelerinizi öğrenmek isterdim.

Sovyetler Birliği'nde toplumsal eleştiri olmadığını sananların yanıldığı kanısındayım. Bizce, eleştiri ve özeleştiri, toplumumuzun gelişmesinin temel yasasıdır. Başta Pravda olmak üzere tüm Sovyet gazetelerinde ve başta 5 milyon tirajlık Krokodil gelmek üzere tüm gülmece (taşlama) dergilerinde eleştiri ve özeleştiri büyük yer tutar. Ayrıca, Sovyetler Birliği içindeki her cumhuriyetin kendi gülmece dergileri olduğunu ve bunlarda çok sert fıkralar, eleştiriler yayınlandığını göz önünde bulundurmak gerek. Bunlar arasında, yakın dostum Ukraynalı yazar F. Makivçuk'un otuz yıldan beri yönettiği Ukrayna yergi dergisi «Biber»in özel bir yaygınlığı olduğunu ayrıca belirtmeliyim. Ülkemizde gülmece edebiyatının daha büyük boyutlu ürünleri de var kuşkusuz. Fazıl İskender'in «Kazlatur» adlı romanını ve Krokodil'in bugünkü yönetmeni Yevgeni Dubrovin'in gülmece yapıtlarını bunlar arasında sayabilirim.

Ülkenizde en çok sevilen yabancı ülke gülmece yazarları kimlerdir?

Doğal olarak, kardeş sosyalist ülkelerin gülmece yazarları ülkemiz okuyucusunca daha çok tanınmakta. Örneğin, çağdaş Polonya gülmece yazarlarından Stefenia Grodzenskaya, Anatoli Potemkovski. Yanuş Osenka vb; Bulgarlardan Vasil Tsonev, Hristo Pelitev ve Pyotr Neznakomov, Sovyetler Birliği'nde geniş okuyucu yığınlarınca en çok sevilen yabancı ülke gülmece yazarlarının başında geliyor. Ülkemizde, Aziz Nesin çok sevilmekte, neşeli, akıllı yaratıcılığına büyük değer verilmektedir. M. Twain, Haşek, Dickens gibi dünya gülmece klasiğinin büyük ustaları da hiç kuşkusuz her Sovyet okurunca tanınmakta, kitaplarının tirajı milyonları aşmaktadır.

(Sanat Dergisi - 23 Ocak)

LETONYALI BERZİNŞ: «OZAN, HALKIN YÜKÜNÜ OMUZUNA ALMAYA HAZIR OLMALI»

Kemal ÖZER

Türkiye Yazarlar Sendikası'nın Sovyet Yazarlar Birliği ile yaptığı anlaşma gereğince geçtiğimiz günlerde ülkemize gelen üç Sovyet yazarından biri, genç Leton ozanı Uldis Berzinş idi. Arkadaşlarıyla birlikte iki hafta boyunca İstanbul ve Ankara'da sanatçılarımızla tanışan ve incelemeler yapan Berzinş'in bizim açımızdan ilginç yanı, ülkemizde hemen hiç bilinmeyen Letonya edebiyatını temsil etmesi kadar, özellikle Türk şiiri üzerinde yaptığı çalışmalarla tanınmış bir Türkolog olmasıydı. Nitekim bu genç ozan ve Türkologla yaptığımız konuşma, hem Leton şiirinin özellikleri konusunda bizi aydınlattı, hem de bugünkü şiirimizi yakından izleyen bir sosyalist ülke ozanının görüşlerini öğrenmemize olanak sağladı.

Berzinş'in kısa yaşam öyküsü şöyle:

1944'te Letonya'nın Riga kentinde doğmuş. Orta öğrenimini bitirince Leton dili ve edebiyatı okumaya başlamış. Ancak bu arada askere gitmiş. Askerlikten sonra ise Leningrad Üniversitesi'nin Doğu Bilimleri Fakültesi'nde Türkoloji Bölümü'ne girmiş. 1971'de burayı bitirmiş. 1974'te, yayınlanan kitabı bulunmamasına karşın dergilerdeki çalışmaları yeterli görülerek Sovyet Yazarlar Birliği'ne üye alınmış.

Çocukluğundan beri şiir yazdığını söyleyen Berzinş'in tüm

görüşlerinde söz konusu ülkücülüğün izleri yansıyor. Ozanı belirleyen sorumluluktur ona göre:

«Leton ozanı Knuts Skuljenilks bir dizesinde şöyle der: «Vur bana senin bu kan yükünü, götüreceğim onu sendelemeden, başkalarının yüküdür alırım onu, çünkü omuzlarım boş.» Evet bu dizede şöylendiği gibi ozanın omuzları boş olmalı her zaman. Çünkü her zaman halkın yükünü omuzuna almaya hazır olmalı. Dahası var, sırtı da pek olmalı. Çünkü sendelememesi gerek bu kan yükünün altında. Hem vicdan, hem sanat bakımından. Sanatı da güçsüzse halkın yükünü omuzlayamaz.»

Berzinş'e göre çağdaş Türk şiiri, halkın yükünü omuzlayacak sanat yetkinliğine İkinci Yeni döneminden geçerek varmıştır:

«İkinci Yeni dönemini sevmem belki tuhafınıza gidiyor. Ama İkinci Yeni olmadan yetenekli, sorumlu bir kuşak gelemezdi. İmgelerin, simgeli anlatımın temelini o dönem attı. Dünya şiir sürecini Türk şiirine getirdi. Okuru bu konuda eğitti.. Bugünkü genç Türk şiiri dnüya şiirinden geri kalmış değil bu yüzden. Bana göre İkinci Yeni'nin yaptığı iş çok büyük.» Türkoloji çalışmalarında da tutumunu bu görüş belirliyor. Şimdiye kadar yaptığı çalışmalar ve tasarılar şöyle:

«Dağlarca'yı ilk okuyuşumda çok sevdim. Hem düşüncelerime, hem duygularıma yakın buldum. Özellikle şiirinin yapısı bakımından... Bitirme tezim Dağlarca hakkındaydı. 1974'te Dağlarca'nın şiirlerinden yaptığım çevirileri kitap olarak yayınladım. Önsözünü Tevfik Melikov yazdı, düzenlemesini Vera Feenova yaptı. 'Ot/Yıldıza/Durunca' adını taşıyan bu kitap Sovyetler Birliği'nde Dağlarca'dan ikinci kitap oluyor. İlki Ly Seppel'in çevirisiyle Estonya'da yayınlanmıştı. Dağlarca'dan başka İsmet Özel'den yaptığım çeviriler 1975'te Şiir Günü Yıllığı'nda çıktı. Nihat Behram'dan çevirdiklerim gazetede ve radyoda yayınlandı. Yine radyoda Orhan Veli, Oktay Rıfat, Melih Cevdet, Cemal Süreya'dan çevirilerim okundu. Şimdi Dede Korkut üzerinde çalışıyorum. İki üç ay sonra yayınevine vereceğim. Dört ortaçağ ozanını (Yunus Emre, Pir Sultan Abdal, Nedim, Baki) kitap olarak hazırlamak istiyorum. Çağdaş ozanlardan kitap yapmak için iki önerim var. Ya doğrudan Oktay Rifat'tan bir kitap olacak, ya da dört çağdaş ozanı (Oktay Rifat, Cemal Süreya, Attila İlhan, İsmet Özel) bir araya getireceğim. Çağdaş Türk Şiiri Anatolojisi hazırlıyorum ayrıca. Dağlarca'dan, çevirdiğim

çocuk şiirleri ise 1979'da basılacak. Nâzım Hikmet'in 80. yıldönümü için epik bir yapıtını sunmak istiyoruz.»

Bütün bunların yanı sıra Leton şiirini Türk okuruna tanıtmayı, böylece halkına borcunu ödemeyi amaçlayan genç Türkolog, ülkemize yaptığı geziyi bu açıdan da değerlendirmiş, bir Baltık şiiri antolojisi yayınlaması için yayınevlerimizden biriyle bağlantı sağlamış. Örneklerle karşılaşmadan önce Türk okurunun Leton edebiyatı ve şiiri için bilmesini istediği özellikler şunlar:

«Leton edebiyatı genç bir edebiyat. Ondokuzuncu yüzyıldan başlıyor. Dinamik olduğu ölçüde folklora bağlı bu yüzden. En gelişmiş tür olan şiire bakarsak, Leton şiirinde hem dünya şiirinin etkisi vardır, hem de kökleri folklordan kopmamıştır. Klasik dönem yok, bunun yerini halk şiiri tutuyor. Halk şiirimiz halkın kollektif bilincinde hâlâ yaşıyor. Ozanı bilinmeyen bir buçuk milyon dörtlük dolaşıp durur halkın ağzında. Bir buçuk milyon olduğumuza göre demek ki herkese bir dörtlük düşüyor. Bugünkü şiirimizin de toplumsal rolü çok büyük. Şiir kitapları sekiz bin basılmakta. Tanınmış ozanların kitapları ise 32 bin basılıyor. Letonya Yazarlar Birliği'nin 170 üyesinden yarıya yakını ozan.»

(Sanat Dergisi - 30 Ocak)

ANNA MASALA

Roma Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Anna Masala, 21 Şubat günü İtalyan Kültür Merkezi'nde «Folklorun Aracılığı İle Bir Ulusun Tarihi» konusunda Türkçe konuşmuştur.

LAURENTIU FULGA

18 Haziran günü İstanbul'da düzenlenen bir törenle Türkiye Yazarlar Sendikası ile Romanya Yazarlar Birliği arasında eşitlik ilkesine dayalı bir kültür anlaşması imzalandı. Anlaşma imzalanırken TYS'yi İkinci Başkan Şükran Kurdakul, Romanya Yazarlar Birliği'ni Birlik İkinci Başkanı Lauretiu Fulga temsil ettiler. 1916'da doğan konuk yazar Fulga, bir süre askeri lisede ve Bükreş Edebiyat Fakültesinin Felsefe Bölümünde okudu. 1942'de şiirle yazı yaşamına giren sanatçı, ülkesindeki antifaşist savaşta görev aldı. Daha sonra gazetecilik, tiyatro danışmanlığı,

yayın müdürlüğü görevlerinde bulundu ve romanlarıyla tanındı. Başlıca romanları «Kahraman», «İki Kemanın Konseri», «Orfe'nin Ölümü», «Bireşim», «Büyülenme»dir.

Sayın Fulga, hemen hemen tüm yapıtlarınızda, fantasizm (düşsellik) ve büyüsel gerçekçilik üzerinde direnişinizi, gerçekten kaçışın ya da korkunun yansıması olarak tanımlayabilir miyiz? Bu yolu kendinize bir sığınak olarak seçtiğiniz söylenebilir mi?

Önce şunu söyleyeyim size, benim düşselliğim ve büyüsel gerçekçiliğim, hiçbir zaman bir kaçışın ya da korkunun yansıması olamaz. Sorunlarından kaçmama olanak tanımayan bir dünya yaşıyorum. Ben bu sorunlarla varım. Varlığım bu sorunlara bağlı benim. Nasıl kaçar, nasıl sığınak ararım kendime. Ayrıca, ben hiçbir şeyden korkmam. Çünkü benim dünyam, bugünün Romanya'sı, hiçbir şeyden korkmaz. O halde bu düşsellik olsa olsa, sosyalist Romanya'da diğer sanatsal biçimler gibi, insanoğlunun görüş ve düşüncelerini dile getirmek için kullandığım bir sanatsal biçimden başka bir şey olamaz.

Neden başka biçimler değil de özellikle düşselcilik üzerinde ayak dirediğinizi söyler misiniz?

Neden olacak, düşsellik, gerek konu, gerekse ulusal varlığımızın sonsuzluğu açısından son derece zengin olan eski Romen mitolojisinin modern tanımlaması da ondan. Böylece, güncel dünya, kendisini kurtarmak, insanlığa, başkalarının tehdidine karşı direnme şansı tanımak ve varlığını yenilemek için oldu bitti mitolojinin yardımına gerekduydu ve duyacak.

Sizce düşsellik, sorunları çözmeye yetecek güçte midir? Bir başka deyişle büyüsel gerçekçilik ve düşsellik aracılığıyla gerçeğe varabileceğinize inanıyor musunuz?

Düşsellik ya da büyüsel gerçekçilikle elbetteki gerçeği yani güncel gerçeğin toplumsal ve politik sorunlarına varılamaz. Tersine onlar, tıpkı bir duvarın taşları gibi kenetlenmiştir. Birbirinden ayrılmaz. Ayrılırsa duvar duvar olmaz. Hani taşlar bir araya gelir de duvarı oluşturur ya, işte öyle sorunlar da sarsılmaz bir diyalektik birlik içersinde bulunurlar. İzin verirseniz bir örnek vermek istiyorum. Böylece hem felsefi bir söylev çekmekten kurtulmuş, hem de konuyu daha iyi aydınlatmış ol-

rum sanıyorum. Romen folklorunda evrensel benzerleri olduğuna inandığım «Manole Usta'nın Manastırı» adlı çok eski bir söylence efsane vardır. Bu söylencede, büyük bir senyör tarafından ısmarlanan bir manastırın öyküsü anlatılır. Senyör Manole Usta'ya görkemli bir manastır yapmasını buyurmuştur. O da kolları sıvayıp işe koyulmuştur. Adam dört elle çabalamakta, çırpınıp durmakta, gelgelelim manastırın yapımı bir türlü bitmek bilmemektedir.

Neden?

Nedeni var mı? Kötü güçler. Gün boyu örülen duvar, akşam olup da karanlık basar basmaz yıkılır. yerle bir olur. Usta büyük bir çıkmazın içerisinde kıvranıp durmaktadır. Gelgelelim gecenin birinde bir düş görür. Düşünde, manastırı tamamlayabilmesi için, tek çıkar yolun şantiyeye gelecek ilk kadını, başını taşlarla ezerek öldürmesi olduğu söylenir. İşçilere azık getirecek kadının öldürülmesi istenir, yoksa manastırın sonsuza dek bitmeyeceği söylenir. Rastlantı bu ya, o sabah da gelen kim olsa beğenirsiniz? Gele gele ustanın kendi karısı gelmesin mi? Gel çık işin içinden! Ne yapsın adamcağız? Aşağı tükürse sakal, yukarı tükürse bıyık. İşin içinden çıkılır gibi değil. Gözünün yaşına bakmaz, öldürür kadını. Karısını kurban eder ve yapı da biter. Ölümsüz bir yapı çıkar ortaya. Evet, bu mitolojiden alınma bir olaydı. Ama biz Romen yazarları, günümüzde manastırlar yapan Manole Usta'lar değiliz. Bir kitabın tamamlanması için bir kadını kurban etmeyi de aklımızdan geçirmiyoruz. Bir başka toplum kuruyoruz (özgür ve mutlu mu mutlu), bir başka insan bilinci kuruyoruz (daha akılcı, daha gönül gözüyle gizli şeyleri gören), bir başka insan tipi kuruyoruz (temel erdemlerini geliştiren, bir yüce dünyaya inanabilecek). O halde, mitolojiye, mitolojinin moral hizmetine başvuruyor, bu arada gerçeği de yadsımıyoruz, ama onu yeni değerlerle zenginleştiriyoruz.

Öteki Sosyalist ülkelere oranla Romen edebiyatının ülkemizde yeterince tanınmadığı kanısındayım. Bakın, örneğin şu anda aklıma Panait Istrati ve Zaharia Stancu'dan başkası gelmiyor. Romen edebiyatı deyince yalnızca bu iki adı anımsıyorum. Bunun başlıca nedeni sizce ne olabilir?

Bağışlayın ama, bu iki yazarı tanıyan sizsiniz Yapıtları

Türkçeye çevrilen başkaları da var. İzin verirseniz burada, nazik aracılığınızla bana sayfalarında yer ayıran Milliyet Sanat Dergisi'ne ve çevirileriyle Romen yazınının ülkenizde yayılması için çalışmış diğer Türkiyeli yazar meslektaşlarıma teşekkürlerimi ileteyim. Gerçekten de, klasik, modern ve evrensel yönden ün yapmış pek çok değerli yapıtlar ülkenizde tanınma olanağı bulamadı. Özellikle, şimdilerde, ülkelerimiz arasındaki mesafenin, Türk ve Romen yazarlarının geniş işbirliğiyle kapanacağını, eğer kültürün yararı açısından düşünülecek olursa, dilin ulaşım için bir güçlük, bir engel olmasının sona ereceğini ve artık yayınevi yöneticilerimizin ilişkilerini geliştirmek için ellerinden geleni yapacaklarını, bu arada Romanya'ya gelen her yazarın, kendi edebiyatının sözcüsü olmasını, evrenselliği feshetmek için (gerek sizinkilerin, gerek bizimkilerin) birer elçi olacaklarını sanıyorum. Bu nedenle, kendimi çok iyimser buluyor, sizler tarafından çok iyi anlaşılacağıma inanıyorum.

Peki günümüz Romen edebiyatı ne durumda? Ana konusu, sorunu ne? Neyi arıyor? Devrim sonrası Romen edebiyatını yakından ilgilendiren en önemli konu nedir?

Burjuvazi bizlere bencillik, bireycilik, insanı görmezden gelme ve horlama, ayrıksılık gibi insan bilincine egemen olan birtakım kusurlar bıraktı. Devrim, bunların tümünü yıkmayı, ortadan kaldırmayı başaramadı. Ve aradan geçen bu otuz yıldan sonra çözümlemekle yükümlü olduğumuz başka ekonomik ve toplumsal yükümlülüklerimiz oldu. İşte bu yüzdendir ki sosyalizmin bu çelişkisi, edebiyatın gözünden kaçmıyor. Yazarlar, bir yandan kendilerini eğitirken bir yandan da insan tipini eğitmek görevini üstlendiler. Öte yandan, güncel Romen edebiyatı, ana sorun olarak geçmişin yargılamasını yapıyor. Bir daha kimsenin aynı yanılgılara düşmeye cesaret edememesi ve bundan böyle insana ve onun geçmişine saygı gösterilmesi için, Romen edebiyatının bu yönde çalışmalar yapması gerçek bir görevidir. Toplumsal ve zihinsel de içinde olmak üzere, insanlığı her türlü kölelikten kurtarmak isteyen sosyalizmde bu tür çelişkinin bir daha ortaya çıkmaması için bunu yapmak, Romen edebiyatının görevidir. Kısacası en ufak bir çekimserlik göstermeden, herkesin özgürce davranacağına, kendi yeteneğine bağlı kalması gerektiğine inanıyoruz. Silahsız ve askeri anlaşmasız, tüm insanlığın ulusal bir özgürlük ve bağımsızlık içerisinde yaşadığı bir

dünyada, Romen edebiyatının durumumuza uygun düşen kendi soylu amacını yerine getirmek için elinden geleni yaptığına inanıyorum.

Sizce edebiyatın işlevi ne olmalıdır?

Bence edebiyat, yazarın yaşadığı dönemin bir itirafı ve yazarın insanlığa kendini anlatma şansı olmalıdır. Ben fildişi kulesine kapanıp tutsak kalmış tek bir yazarın bile bulunacağına inanamıyorum. Hiçbir sanatçı, kendisini dünyanın büyük ve çoğu kez de korkunç sorunlarından soyutlayıp onları görmezden gelemez. Böyle bir sanatçı yitmiş, kaybolmuş demektir artık.

Biraz da bizim edebiyatımızdan söz edelim. Türk edebiyatı, ülkenizde yeterince tanınıyor mu?

Romanya'da Türk edebiyatından yapıtlar yayımlamak için bir şeyler yapılmadı diyemem. Ama, sizinle açık yüreklice konuşmak istiyorum, bizde yalnızca iyiye yer var. Türk dilini bilen pek çok elemanlarımız var. Gelgelelim bunlar Türk edebiyatındaki ilerlemeyi görme ve en yeni başarılı ürünlerinizi değerlendirme olanağına sahip değiller. Bu nedenle, bir kez daha söylüyorum, bir yuvarlak masanın başına toplanıp konuşmamız, kitapları masanın üzerine koymamız gerekiyor. Bu kitapların hangi dil aracılığıyla birtakım yollar alacağını ve her iki ülkede ne kadar tanınacaklarını saptamamız gerekiyor.

(Sanat Dergisi - 26 Haziran)

KONUK YUNAN YAZARI VE KÜÇÜK BİR OLAY

Geçen hafta (15 Mayıs) ilk kez bir Yunan yazarı Dışişleri Bakanlığı'nın çağrılısı olarak Türkiye'ye geldi: YANİS MANİKAS. 1926'da Atina'da doğan Manikas'ın anne ve babası Urlalı. Üç şiir kitabı yayınlamış: «İrinika» (Barış İçin), «Odi Polika» (Uzun Yol) ve «Mikri Peripati» (Küçük Gezinti). İlk kitabındaki «Vietnamlı Ana» şiiriyle Fransa'da Konkur İkinci Ödülü'nü kazanan Manikas'ın Arnavutça ve Romenceye de çevrildiği, şiirlerinin antifaşist niteliği için Romanya'da da ödüllendirildiği, ülkeler arasında dostluk ilişkileri kurulmasına aracılık ettiği gerekçesiyle kendisine Bulgaristan ve Arnavutluk tarafından dostluk nişanı verildiği bildiriliyor. Faşizm ve militarizm karşıtı

şiirleri yüzünden 1947'de idam isteğiyle yargılanan, sekiz yıl tutuklu kalan Manikas, İstanbul'a da gelerek Türkiye Yazarlar Sendikası yetkilileriyle görüştü. Ama, az daha İstanbul'da da tutuklu kalacaktı: «Mevzuat Hazretleri» yüzünden eli kolu bağlı bulunan Dışişleri Bakanlığı memurları, çağrılı yazarın Etap Oteli'ndeki hesabının tümünü ödeyemediler... Sonradan bir çözüm yolu bulundu ve Manikas Ankara'ya hareket edebildi. 27 Mayıs günü Yunanistan'a dönen yazar orada çağdaş Türk şiirini tanıtan konuşmalar yapacak...

● Arjantinli yazar Manuel Puig, geçen hafta (24 Haziran) İstanbul'u ziyaret etti. «Rüya Gibi» romanı dilimize de çevrilen Puig'in yeni romanı da yakında ülkemizde yayınlanacak.

● Sovyet Azeri şairlerinden Bahtiyar Vahabzade, Baku Belediye Başkanıyla birlikte, Ankara Belediye Başkanı Vedat Dalokay'ın konuğu olarak Türkiye'ye geldi. Ankara ve İstanbul'da bulunarak Türk yazarlarıyla görüştü. (Temmuz)

BİR SANAT ELÇİSİ : ELEN HRİSTOVA

Genç Bulgar Türkologu Elen Hristova çağrılı olarak geldiği İstanbul'da (10 Temmuz) on beş gün kaldı, Türk yazarlarıyla tanıştı ve ülkesine döndü. Sofya Üniversitesi'nin Türkoloji Bölümünü bitiren Hristova, Sofya Radyosunun Türkçe Bölümünde çalışıyor ve Türk edebiyatından çeviriler yapıyor. Daha önce Mustafa Balel'den öykü çevirilerini «Bülten» dergisinde yayımlamıştı. Bu kez de Adnan Özyalçıner, Aysel Özakın, Demirtaş Ceyhun ve Yusuf Ziya Bahadınlı'nın öykülerinden çevirileri aynı derginin Nisan sayısında sanatçılarımızın yaşam öyküleriyle birlikte yer aldı.

SURİYE YAZARLAR BİRLİĞİ BAŞKANI

Türkiye ile Suriye arasında geçen Mayıs ayında Şam'da imzalanan Kültür Mübadele Programı gereğince Dışişleri Bakanlığı Kültür İşleri Genel Müdürlüğü aracılığı ile 15 - 23 Temmuz 1978 tarihleri arasında ülkemize gelen Suriyeli Arap Yazarlar Birliği Başkanı Ali Akla Orsan, Ankara ve İstanbul'da incelemelerde bulunmuştur.

Hindistan'ın kadın şairlerinden bayan Prabhjot Kaur ve tanınmış bir romancı olan eşi Narenderpal Singh çıktıkları bir dünya gezisi münasebetiyle Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreter Yardımcısı Büyükelçi Vahap Aşiroğlu'nun daveti üzerine, ülkemizin çeşitli edebiyat, sanat ve kültür kuruluşlarında incelemeler yapmak ve edebiyatçılarını tanımak amacıyla ağustos ayında bir hafta Türkiye'de bulunmuşlardır.

MİCHEL CLERC

Yazdığı ilk romanı «Bahşiş»le «en çok satan yazarlar» arasına giren Michel Clerc, Eylül başında turist olarak Türkiye'yi ziyaret etmiştir.

İKİ BULGAR YAZARI TYS'NİN ÇAĞRILISI OLARAK GELDİ

Matei Şopkin ile Gerço Atanasov adlı Bulgar yazarları Türkiye Yazarlar Sendikası'nın (TYS) çağrılısı olarak on günlük bir inceleme için yurdumuza gelmiştir. (Eylül) Sendikanın Bulgar Yazarlar Birliği ile yaptığı ikili kültür anlaşması çerçevesinde çağrılan yazarlar, bu süre içinde çeşitli basın yayın kuruluşlarını gezecekler, bu arada Türk yazarları ile tanışacaklardır.

Çağrılılardan Matei Şopkin şairdir ve Rusça, Fransızca, Rumen ve İspanyolca olmak üzere, çeşitli dillere de çevrilmiş oniki kitabı bulunmaktadır. Bulgaristan'da romanlarıyle tanınan Gerço Atanasov'un ise yedi yapıtı vardır ve romanları Rusça, Fransızca, Almanca, Lehçe ve Çekçe dillerinde de yayınlanmıştır.

TYS ÇOCUK YAZINI İÇİN YUVARLAK MASA TOPLANTISI DÜZENLEDİ

Türkiye Yazarlar Sendikası, yaklaşan Çocuk Yılı dolayısıyla çocuk yazını için 6 Ekim saat 10.00 - 17.00 arasında İstanbul Tabipler Odası'nda bir yuvarlak masa toplantısı düzenlemiştir.

Sabahki oturumda TYS Genel Sekreteri Adnan Özyalçıner'in yapacağı açış konuşmasından sonra konuk Bulgar yazarı Nikolay Yankov ile Svetan Angelov bildirilerini sunacak, ardından Osman Arolat, Erdal Öz, Gülten Dayıoğlu «Çocuk Yazının Türkiye'deki Durumu» üstüne birer konuşma yapacaklardır.

TÜRK VE BULGAR YAZARLAR, «ÇOCUK YAZINI»NI TARTIŞTI

TÜRKİYE YAZARLAR SENDİKASI'NIN DÜZENLEDİĞİ TOPLANTIDA OSMAN S. AROLAT, ERDAL ÖZ, GÜLTEN DAYIOĞLU, NİKOLAY YANKOV VE STEVAN ANGELOV BİRER BİLDİRİ SUNDULAR.

Bülent BERKMAN

1979 yılının «Dünya Çocuk Yılı» olarak kabul edilmesi nedeniyle, Türkiye Yazarlar Sendikası, İstanbul Tabip Odası'nda Türk ve Bulgar yazarlarının katıldığı, «Çocuk Yazını» konulu bir toplantı düzenledi. Osman S. Arolat, Erdal Öz, Gülten Dayıoğlu ile Bulgaristan'dan Nikolay Yankov ve Stevan Angelov'un katıldığı toplantıda, iki komşu ülkede çocuk yazını konusunun ele alınışı ve işlenişi tartışıldı.

Türkiye Yazarlar Sendikası Genel Sekreteri Adnan Özyalçıner'in, çocuk ve çocuk yazının önemini belirten açış konuşmasıyla başlayan toplantıda ilk bildiriyi Bulgar yazarı ve edebiyat eleştirmeni Nikolay Yankov sundu. Bulgaristan'da Otaçestvo (Vatan) yayınevinin de yöneticiliğini yapan Yankov, ülkesinde çocuk yazınına verilen önemi belirten bir konuşma yaptı. Yankov, özetle şöyle dedi.

«Bulgar yazarlarının çalışma koşulları, sosyalist devrimi öncesine göre çok değişik. Çünkü şimdi okuyan, yazan çocuk daha fazla, böyle olunca yazın ve yayım oranı da artıyor, doğal olarak. Örnek verirsek, devrim öncesinde, çocuklar için hazırlanan bir kitap 5-6 bin basılırken, bugün 30-35 bine ulaşıyor, bu rakam.»

Daha sonra söz alan Osman Saffet Arolat ise, çocuk konusunu değişik bir açıdan irdeledi ve kapitalist toplumda bireylerin, Türkiye özelinde ise çocukların tüketici olarak yetiştirilmesi ve şartlandırılması konusunda bir bildiri sundu.

TV'de, ABD ve İngiliz yapımı olan dizi filmler toplam yayın süresinin yüzde 35.6'sını kapsarken, çocuk eğitimine ayrılan sürenin yüzde 3, çocuk programlarının tamamının ise yüzde 4 oranında olduğunu söyleyen Arolat, «Türkiye'de, kapitalizmin şartlandırma çemberinin kırılması yolunda geri bıraktırılmış ülkelerdeki devrimci savaşımı örnek alarak, yarının yaratıcıları çocuklarımıza en hür ortamı yaratmak için el ele vererek savaşmak zorudayız» dedi.

Bulgar yazarı Stevan Angelov ise, ülkesinde yayınlanan ço-

cuk dergileri konusunda bir bildiri sundu. Angelov özetle şunları söyledi:

«Bulgaristan'da, dergilerin çocuk yazınındaki yeri çok önemlidir. Derginin niteliği çocuk üstünde direkt etki yapar. Öyle ki, kötü bir yayın, çocuğa kötü bir kişiden daha çok zarar verir. Bu bilinç ile iyi yayınlar vermek için çaba harcanır.

Dergilerin dağıtımı abone sistemi ile yapılır. Bir derginin aylık abone fiyatı ise bir simit fiyatı kadardır. En yoksul bir Bulgar ailesi bile, çocuğunu ayda 5 dergiye abone yapabilir.»

Daha sonra konuşan Erdal Öz, çocuklara her şeyi olduğu gibi anlatmanın gerektiğini söylerken, «Ulusal kültürümüzü ve ulusal nefretimizi onlardan saklamamalıyız» dedi.

Batıdan gelen kapitalist kültürle, daha önceden var olan feodal kültürün karışmasıyla, ortaya çıkan garip ve yozlaşmış kültürün, toplumun bütün katmanlarına yansıyarak, yüzyılların getirdiği sağlıklı kültür birikiminin yaşama geçmesini engellediğini belirten Öz, şöyle dedi:

«Çocuklara karşı iki tür sorumluluğumuz var: Onlara iyi bir kültür birikimi bırakmak ve onları bu birikimi daha iyiye götürmeleri için gerekecek bilgi ve deneyimle dolu olarak yetiştirmek.»

Toplantının son konuşmacısı eğitimci yazar Gülten Dayıoğlu idi. Zararlı yayınların engellenmesinin, demokratik bir düzende mümkün olmadığını belirten Dayıoğlu, bu tür yayınlara karşı, çocuklara iyi nitelikli, üst düzeyde kitaplar sunmak gerektiğini söyledi.

(Milliyet - 12 Ekim)

«YAKLAŞAN ÇOCUK YILI AÇISINDAN ÇOCUK YAZINI» KONULU TOPLANTIYA ÜÇ TÜRK, İKİ BULGAR YAZARI KATILDI

Bülent BERKMAN

1979 yılının Dünya Çocuk Yılı olarak kabul edilmesinden sonra, Türkiye'de de bu yılı en iyi biçimde kutlamak amacıyla yapılan hazırlıklar ve çalışmalar, çeşitli kuruluşlarca sürdürülüyor. Son olarak, Türkiye Yazarlar Sendikası, Cağaloğlu'ndaki İstanbul Tabip Odası salonunda Türk ve Bulgar yazarlarının katıldığı, «Yaklaşan Çocuk Yılı Açısından Çocuk Yazını» konulu bir toplantı düzenledi. Bulgaristan'dan Bulgar Yazarlar Birliği'n-

den Nikolay Yankov ve Stevan Angelov ile Türkiye'den Osman Saffet Arolat, Gülten Dayıoğlu ve Erdal Öz'ün konuşmacı olarak katıldıkları toplantı, iki komşu ülkede çocuk yazını konusunun ele alınışı, işlenişi ve kitlelere ulaşımı açısından, izleyenlere bir karşılaştırma yapma olanağı sağladı.

Türk yazarları, genel olarak Türkiye'de yazın ve çocuk yazınının yinelene yinelene ezberlenmiş sorunlarını dile getirir, yıllardır çözüm bulamamış bir dolu aksaklıkları sıralarken, konuk yazarlar kendi ülkelerinde devletin sağladığı sonsuz olanakları ve düzenli yayın, dağıtım organizasyonunu övünerek anlattılar.

Türk konuşmacılar, konunun sayılara dökülmemesi için çaba göstermelerine, yurdumuzda yapılan çocuk yayınlarını nicelik açısından ele almaktan kaçınmalarına karşılık, Bulgar yazarlarınca verilen sayıları duydukça şaşırmaktan kendilerini alamadılar. Bugün Bulgaristan'da, en az 7 - 8'i dış ülkelerde de sözü edilebilecek nitelikte, onlarca çocuk dergisi yayımlanırken, o ülkenin nüfusunun toplamı kadar ilk ve ortaokul öğrencisi bulunan ülkemizde —iyi, kötü ayırt etmeksizin—, yayımlanan çocuk dergilerini toplasak, sayılarının birkaçı geçmeyeceklerini görmek, gerçekten çok acıydı. Sanırız, Türkiye'deki yazar, yayımcı ve dolayısıyla okuyucunun sorunlarını devlet ile yayıncılık arasındaki kopukluğu öğrenen Bulgar yazarları da bizden daha az şaşkınlığa düşmemişlerdir duydukları karşısında.

Toplantı, Türkiye Yazarlar Sendikası Genel Sekreteri Adnan Özyalçıner'in, çocuğun ve çocuk yazınının önemini belirten açış konuşmasıyla başladı.

Özyalçıner'in ardından Bulgar edebiyat eleştirmeni Nikolay Yankov söz aldı, Türkiye ile Bulgaristan arasındaki kültürel ve yazınsal ilişkilerin bugüne değin hemen hemen yok denecek düzeyde olduğunu, şimdilerde yeni yeni yaşam bulmaya başladığını belirttikten sonra, özetle şunları söyledi:

«Çocuk kitapları konusunda bizim sağlam ve geleneksel alışkanlıklarımız var. Bütün büyük Bulgar yazarları, kesinlikle bir iki çocuk kitabı yazmışlardır. 1947'de yazar Dimitrov'un söylediği bir sözü anımsatmak istiyorum: Her yazar en iyi zamanlarından birazını çocuklara ayırmalıdır. Bulgar yazarlar bunu yapmışlardır. Bulgar yazarlarının çalışma koşulları üzerine de birkaç söz etmek istiyorum. Bugünkü koşullar, sosyalist devri-

mi öncesine göre oldukça değişik. Çünkü şimdi, okuyan, yazan çocuk daha çok. Böyle olunca yazın ve yayım oranı da artıyor, doğal olarak. Örneklersek, eskiden —10 - 12 yaş arası çocuklar için— hazırlanan bir kitap 5 - 6 bin basılırken, bugün 30-35 bine ulaşıyor, bu sayı. Çocuk yazını olsun, yetişkinler için yazılan kitaplar olsun, hepsi ya devlet, ya da parti, sendika gibi kuruluşların örgütleri eliyle yapılır. Kitapların basımı ticari amaçla değil, isteğe göre olur. Şöyle de denilebilir: 15 bin satan bir kitap, eğer kitapçılarda daha uzun süre beklemiş olsa, 30-35 bin de satabilir.»

Daha sonra söz alan Osman Saffet Arolat ise, çocuk konusunu değişik bir açıdan irdeledi ve kapitalist toplumda bireylerin, Türkiye özelinde ise çocukların tüketici olarak yetiştirilmesi ve şartlandırılması konusunu içeren bir bildiri sundu. Emperyalizmin yoz saldırı araçlarından olan «Tommiks», «Teksas», «Mister No», «Zagor» vb. gibi kitapların haftada 170 bin, ayda 680 bin, yılda ise, 8 milyon 160 bin sattığını söyleyen Arolat, kapitalist devlet düzeninin, bu yayınların sürekliliğini önleyemediğini belirtti. Televizyonun da, çoğu ABD yapımı olan dizi filmler ve reklamlarla bu tahrip olmuş çocuk beyinlerine saldırarak, toplumun gerçek bir tüketici toplum olarak yetişmesini sağladığını söyledi.

İNGİLİZ ROMANCI MARGARET DRABBLE ÜLKEMİZE GELDİ

Çağdaş İngiliz Edebiyatı'nın gözde romancılarından Margaret Drabble 20 kasım - 24 kasım tarihleri arasında İstanbul Türk-Kültür Derneği'nin konuğu olarak İstanbul'u ziyaret etti. Mrs. Drabble «Jerusalem the Golden», «The Mill Stone» ve son yapıtı «The Ice Age» gibi romanlarıyla tanınmıştır. Yazar, düz yazılarıyla 1973'te Amerikan Sanat ve Edebiyat Akademisi'nin ödülünü, usta İngiliz romancısı E.M. Forster'in anısına verilen armağanı kazanmış olup, 1976'daki çalışmalarından ötürü kendisine Sheffield Üniversitesi'nden Fahri bir ünvan verilmiştir.

Mrs Drabble Boğaziçi Üniversitesi'yle İstanbul Üniversitesi'nde konferanslar vermiş, 23 kasım perşembe günü, İstanbul Türk - İngiliz Kültür Derneği'nde «İngiltere'de modern Roman» konulu bir konuşma yapmıştır.

Yapılan en çok satan kitaplar listesine de girmiş yazarın

henüz dilimize çevrilmiş bir romanı yoktur. Toplantının ana konusu da Mrs. Drabble'ın romanlarının Türkçeye çevrilmesi olmuştur. Yazar, yapıtlarının dilimize çevrilmesinden sevinç duyacağını, ancak bu çeviri çalışmasının 'dilin' inceliklerini ve olanaklarını bilen bir çevirmen tarafından yapılmasını dilediğini belirtmiştir.

İstanbul'u çok beğendiğini söyleyen Mrs. Drabble. kısa süreli gezisinde gözlem olanağını en iyi biçimde kullanacağını sözlerine eklemiş. Türk yazınında çeviri ve çevirmen sorunlarının da tartışıldığı toplantıda çeşitli soruları yanıtlayan İngiliz romancı, yapıtlarının birçok dillere çevrildiğini ,ancak Japonca yayımların kendisi için gerçekten ilginç olduğunu söylemiştir.

İngiltere'de, deniz aşırı ülkelerde ve Avrupa'da çeşitli konularda konferanslar veren Mrs. Drabble İstanbul ve Ankara kentlerinde de konuşmalar yapmıştır.

Kasım akşamına dek İstanbul'da kalan yazar, daha sonra Ankara'ya gitmiş ve 30 Kasım'da yurdumuzdan ayrılmıştır.

TÜRK EDEBIYATÇILARI VE EDEBİYATI YURT DIŞINDA

NAZLI ERAY'IN ÖYKÜLERİ BİR AMERİKAN DERGİSİNDE YAYIMLANDI

Amerika Birleşik Devletleri'nde yılda iki kez yayımlanmakta olan eleştiri, yazın ve çeviri dergisi St. Andrews Review'un 1978 kış sayısında genç öykücü Nazlı Eray'ın dört öyküsünün çevirisi yayımlanmıştır. Eray'ın yaşam öyküsünün de verildiği dergide yer alan öyküleri şunlardır: «Monte Kristo», «Keçi Ayaklı Tanrı Pan», «Mösyö Hristo», «Köpeğin Gözleri».

Dergide Melih Cevdet Anday ve Behçet Necatigil'in, Prof. Talât S. Halman'ca çevrilen ikişer şiiri de yer almıştır.

BİR SOVYET DERGİSİ RIFAT ILGAZ'IN ÖYKÜLERİNİ YAYIMLADI

Sovyetler Birliği'nde yayınlanan İnostrannaya Literatura (Yabancı Edebiyat) dergisinin 1978 Ocak sayısında Rıfat Ilgazdan üç öykü yayınlandı. Öyküleri Rusça'ya Çanga Malişevski çevirmiş. Dergide Rıfat Ilgaz'ın kısa bir biyografisi verilerek yayınlanan öykülerin, «Altın Ekicisi», «Palavra», ve «Garibin Horozu» adlı kitaplardan yapılan bir seçme olduğu belirtiliyor.

NEDİM GÜRSEL, PROF. ETİEMBLE

7 yıldan beri edebiyat araştırmalarını Paris'teki Sorbonne Üniversitesi'nde sürdürmekte olan öykü yazarı Nedim Gürsel, Fransız televizyonunun düzenlediği ve 28 Kasım günü yayınlanan bir söyleşiye katılmıştır. Bilim ve sanat kollarındaki yayınlara ayrı bir yer veren Fransız televizyonunun 3. kanalındaki 20 dakikalık bu yayına ünlü dilci bilim adamı ve yazar René Etiemble de katılarak genç yazarımızla Türkiye'deki dil devrimini de tartışmıştır.

ETİEMBLE İLE N. GÜRSEL FRANSIZ TV'SİNDE TÜRKÇE VE FRANSIZCA'NIN ÖZLEŞMESİ KONULU SÖYLEŞİ YAPTILAR

Paris'te Sorbonne Üniversitesi'nde doktora öğrenimini yapan öykü yazarı Nedim Gürsel'le aynı üniversitenin dil ve edebiyat profesörü René Etiemble'in Fransız Televizyonunu «Tribune Libre» adlı programında Türkçenin ve Fransızcanın özleşme sorunları konusunda bir söyleşi yaptıklarını daha önce bildirmiştik. Aşağıda bu söyleşinin metnini bulacaksınız.

Televizyon yapımcısı: Bu akşam «Tribune Libre»de iki konuğumuz var. Sorbonne Üniversitesi profesörlerinden René Etiemble ve onun çağrılısı olarak aramızda bulunan Türk yazarı Nedim Gürsel. Sayın Etiemble, birçok dalda yapıtlar verdiniz. Bu yapıtlar içinde en çok yankı uyandıranlardan biri de hiç kuşkusuz «Parlez - Vous Franglais?» (Frangilizce bilir misiniz?) oldu. Fransız dilinde kullanılan İngilizce sözcüklere karşı yürüttüğünüz amansız savaş öbür dillere duyduğunuz ilgiyle, daha doğrusu karşılaştırmalı edebiyat alanında yaptığınız araştırmalarla çelişmiyor mu? Bir yanda ulusçu bir tutum, öte yanda bütün dünya kültürlerine yönelen aşırı bir ilgi. Bu iki karşıt eğilimi nasıl uzlaştırıyorsunuz?

Etiemble: Aslında, karşıt olmak şöyle dursun, birbirini tamamlayan iki eğilim söz konusu. Bu nedenle bir uzlaşmadan sözetmek bana oldukça yersiz geliyor. Kendi dilimi ve kendi edebiyatımı her türlü emperyalist saldırıya karşı savunmakla öbür dil ve edebiyatları da savunmuş oluyorum. Kaldı ki, «Parlez-Vous Franglais?»ye bir bölüm ekleyerek, İspanyolcanın Fransızlaştırılmasına karşı çıkan İspanyol yazarı Cadolso ile, İngilizcenin Fransızlaştırılmasını eleştiren İngiliz yazarı George Moore'un görüşlerine de yer vermiştim. Öte yandan, Sorbonne'daki derslerimde Almancanın Fransızcalaştırılmasından sözedip bazı örnekler üzerinde durduğumda, en çok Alman öğrencilerinin şaşırdıklarını anımsıyorum. Benim görüş açım kısaca bu. Sanırım yorum gerektirmeyecek kadar da açık. Eğer Frangilizceye karşı bugün de aynı savaşımı sürdürüyorsam, bu, Frangilizce sorununun görünümünden daha fazla önem taşıdığına inandığım içindir. Kültür emperyalizmi üzerine yapılan uluslararası bir toplantıda söylenmiş şu sözler kaygılarımı haklı çıkaracak nitelikte: «Bugün dilsel yeni - sömürgeciliğin başlıca silahı İngilizamerikanca olmuştur.» 23 Ekim 1977 tarihli Le Monde gazetesin-

deyse, Gillet Deleuze, Henri Cobard'ın «Dilsel Yabancılaşma» adlı kitabından sözederken şunları yazıyor:

«Bir Afrikalı için 'goluvalar atalarımızdır' demek hangi ideolojik rolü oynamışsa, bugün Amerikan kovboy filmleri de biz Fransızlar için aynı rolü oynamaktadır. Ne var ki, Afrikalıları Fransız sömürgeciliği zorlamıştı böyle söylemeye; oysa bizim Amerika'ya karşı hiçbir zorunluğumuz yok.»

Günümüz dünyasının efendisi Amerika Birleşik Devletleri karşısında kendi kendimizi kültürsüzleştirmeyi, Fransız kültürüne yabancılaşmayı iş edinmişiz bir kez. Tıpkı, bizim efendi olduğumuz dönemde başka ulusları kültürsüzleştirdiğimiz gibi. Fransa'nın Afrika ve Hindi Çin halklarını kültürsüzleştirmesine, onları kendi kültürlerinden uzaklaştırmasına nasıl karşı çıktıysam, şimdi de Amerika'nın bize aynı şeyi yapmasına karşı çıkıyorum.

Bu sabah öğrencilerimden biri, beş yaşındaki oğlunun gökyüzüne bakıp «Anneciğim şu koca 'cadille'e bak!» diye sevinçle el çırptığını söyledi bana. Büyükayı burcuna Frangilizce bir ad takıp çocuklarımızı ana dillerine yabancılaştırıyorsak, Fransa hapı yuttu demektir.

Nedim Gürsel: Sayın Etiemble, günümüzün önemli sorunlarından birini, kültürsüzleştirme olarak nitelediğiniz bir olguyu tartışmak için burada bulunuyoruz. Söz konusu olguyu ekonomik, toplumsal ve siyasal düzeylerde gözlemlemek, birbirleriyle eklemlenen bu üç düzey açısından soruna yaklaşmak mümkün. Siz, Frangilizce olarak adlandırdığınız karma dilin ülkenizde yaygınlık kazanmasından yola çıkarak, bu olgunun yalnızca dilsel değil, ekonomik, toplumsal ve siyasal yönlerine de dikkati çektiniz. Geçen yıl onuncu baskısı yapılan «Parlez-Vous Franglais?» adlı yapıtınızda Fransızcanın özleşmesini savunmakla, ülkenizin siyasal ve kültürel, hatta ekonomik bağımsızlığını da savunmuş oldunuz. İyi ama, az önce televizyon seyircilerine dinlettiğiniz Japon müziğiyle ne ilgisi var bunun? Asya'nın uzak bir ülkesinden buraya ulaşan ezgiyle, Frangilizce arasında benim göremediği mbir bağ mı var yoksa?

Etiemble: Sevgili Gürsel, sandığınız kadar karmaşık bir ilişki, ya da görünmeyen bir bağ yok elbet. 1964 yılında Japonya'ya gittiğimde beni havaalanında karşılayan yazar dostlarım elime bir kitap tutuşturmuşlardı. Frangilizce konusunda kopardığım gürültünün yankısıydı bu kitap. Japoncadaki İngilizce sözcükle-

ri eleştiriyor, Japongilizcenin zararlarını bir bir sıralıyordu. Japonların bu girişimini anımsatmak, aynı sorunun her ülkede benzer tepkiler uyandırdığını belirtmek için seçtim o ezgiyi. 1945'den sonra Amerikan saldırısına uğrayan Japoncanın direncini vurgulamak istedim. Diyeceğim, hangi dili konuşursa konuşsun, yabancı bir dilin saldırısına uğrayan her ulus kendi dilini savunmak zorundadır. Siz Türkler aynı saldırıyla karşılaşmadınız mı? Bugün kullandığınız dili, bir yazar olarak her dilin üzerinde tuttuğunuzu bildiğim Türkçeyi, önce Arap ve Farsçanın, sonra da İngilizce ve Fransızcanın boyunduruğundan kurtarmak gerekmedi mi?

Nedim Gürsel: Hem de nasıl! Üstelik yeni bir olgu da değil bu, kökeni çok eskilere, nerdeyse bundan dokuz yüzyıl öncesine değin uzanıyor. Türkler XI. yüzyılda Arap ve Acem uygarlıklarının etki alanına girip İslâm dinini benimsediklerinde, ister istemez bu uygarlıkların dilleriyle de ilişki kurdular. Giderek, Arapça - Farsça sözcüklerin saldırısı çoğaldı. Ve Türkçenin kalesi, deyim yerindeyse, düştü. Osmanlıca olarak adlandırdığımız, sizin Frangilizce teriminize benzetirsek «Türkfarsarapça» diyebileceğimiz karma bir dil çıktı ortaya. Türk dili, yapısı bakımından ne Arapça ne de Farsçayla hiçbir benzerlik taşımıyordu. Böylece dilimizin tüm dizgesi, yani sesbilimsel (phonologique), sözdizimsel (syntaxique) ve yapıbilimsel (morphologique) alanlarındaki işlevselliği bu iki dilin yapısal özelliklerine uymak zorunda kaldı.

Etiemble: Ural - Altay dilleri grubuna bağlı bulunan Türkçenin, bir Hint - Avrupa dili olan Farsça ve Sâmi dilleri grubundan Arapçayla yapısal benzerlik taşımadığı ortada. Bu nedenle, dilinizin başına gelenleri çok iyi tahmin edebiliyorum.

Nedim Gürsel: Somut bir örnek vereyim. Osmanlı saray kültürü içinde önemli bir yeri olan Divan şairlerimiz Arap koşuğu aruz'u benimsemişlerdi. Aruz kalıpları Arapçadaki uzun ve kısa sesli hecelere dayanır. Oysa Türkçede uzun sesli hece yoktur. Bu nedenle, aruzla yazmak için Arapça ve Farsça kökenli sözcüklere başvurmak zorunda kaldılar. Osmanlı İmparatorluğunun bilim dili Arapça, edebiyat dili Farsçaydı. Türkçeye gelince, bozulmuş, yapısal dönüşümlerde, daha doğrusu bozuşturmalara uğramış karma bir dil olan Osmanlıcaya bırakmıştı yerini. Ve ses uyumu diye adlandırdığımız Türkçenin temel özelliği aruza ters düşüyordu. Böylece Arapça ve Farsça sözcükler,

hatta bu dillerin sözdizim kuralları dilimizin içine çöreklendiler. Şairlerimizi, halka yabancı bir dille yazmaya, geleneksel halk edebiyatımızın hece sayısına dayalı koşuk kalıplarından uzaklaştırarak aruz kullanmaya zorladılar.

Osmanlı İmparatorluğu, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra yıkıldı. Atatürk tarafından 1923'de Anadolu toprakları üzerinde kurulan Türkiye Cumhuriyeti dil sorununa büyük önem verdi. Çalışmalarına 1932 yılında başlayan Türk Dil Kurumu, kurucusu Atatürk'ün tam bağımsızlık ilkesi ışığında dilimizi özleştirme savaşımına girişti. Yabancı dillerin boyunduruğundan kurtulmak, Türkiye'yi ulusal bir dil, çağdışı bir bilim ve edebiyat dili durumuna getirmek için yapılan çabalar bugün de başarıyla sürdürülüyor. Bir yandan Osmanlıcanın uzantısı Arapça ve Farsça, öte yandan da Fransızca ve İngilizce kökenli sözcüklerden arındırılıyor Türk dili.

Etiemble: Bu özleştirme çalışmalarının Fransızcaya karşı yönelmesi ayrıca sevindirdi beni. İspanyolcanın, Almancanın Fransızcalaştırılmalarına karşı olduğum kadar Türkçenin de Fransızcalaştırılmasına karşıyım. Fransızcanın Türkçeleştirilmesine de. Dil coğrafyasında, dilsel düzende herkes kendi evinde kalmalı. Bu, aptalca bir koruma içgüdüsü ya da bilinçli bir kendine dönme olarak yorumlanmamalı. Az önce sizin de dediğiniz gibi, yabancı kökenli sözcükler hiç olmazsa sesbilimsel ve sözdizimsel açıdan özümlenmeli. Yazım kuralları açısından da. Bu, dilin benimsediği, iyice sindirdiği sözcükler için geçerli elbet. Yoksa bir dilin başka bir dili ele geçirmesine temelden karşıyım.

Nedim Gürsel: Evet. Bugün Türk dilini konuşan uluslar, özellikle de Türkiyeliler açısından sevindirici bir durum var ortada. Türk Dil Kurumu'nun 1932 yılından beri sürdürdüğü çabaların başarıya ulaştığını söyleyebilirim. Prof. Berke Vardar'ın bir kitabından edindiğim bilgiye göre, özleştirme eyleminin başladığı 1932 yılında dilimizdeki Türkçe sözcüklerin oranı (yazı dilinde) % 35 kadarmış. Bu oran 1975'de yayımlanan sözlükte % 80'e, hatta % 85'e ulaşmış bulunuyor.

Etiemble: Beni yüreklendiriyorsunuz doğrusu. Yabancı sözcüklere Fransızca karşılıklar arayan, Fransa'da «Sözcük Bankası» diye adlandırdığımız kurulun giriştiği işe siz çok daha önce başlamışsınız. Biz bu alanda sizi örnek almalı, Türkiye'nin deneyinden yararlanmalıyız. Sizleri örnek göstererek, Fransız hükümetinin iki yıl önce çıkardığı yasaların uygulanmasını iste-

meliyiz devlet kurumlarından. Yitirecek vaktimiz yok. İki bin yılını beklemeden girişmeliyiz bu işe. Geç bile kaldık. 31 Ekim 1975 tarihli yasanın tam anlamıyla uygulanacağı günleri, çocuklarımızın gökyüzündeki yıldızlara Frangilizce adlar koyamayacakları günleri sabırsızlıkla bekliyorum. Fransız radyo ve televizyonunda da karma bir dil değil, Fransızca konuşulmalı. Oysa ilişkin yasanın resmi gazetede yayımlanmasından bu yana dikkat ettim, televizyon ve radyo yabancı sözcükleri kullanmaya devam ediyor. Hele bazı İngilizce sözcüklerin söylenişi bir felâket! Ne İngilizceye benziyor, ne Fransızcaya. Bu gidişle, okulda öğrendikleri az buçuk İngilizceden de olacak çocuklarımız. Birkaç örnek vereyim: Geçen gün birinci kanalda izlediğim bir yayında hem «suspins», hem «süspens» denildiğine tanık oldum. Oysa Fransızcada «süspan» (suspens) demek olanağı varken Amerikalılara özenmek de ne oluyor? Amerikalılar Fransızcadan alıp kendi dillerine uydurmuşlar bu sözcüğü. Bizse onlara özenip, Fransızca bir sözcüğü Amerikalılar gibi söylemeye çabalıyoruz.

Nedim Gürsel: Birkaç örnek verir misiniz?

Etiemble: Ulusal bayramımız 14 Temmuz günü yapılan geçit törenine Fransızca «defile» demek varken hangi nedenle «parade» denildiğini anlamış değilim. Ya «one man show»lar, Frasa fabrikalarında yaptığımız «command car»lar, her yıl ulusca kutladığımız «memorial day»ler. Bütün Fransızları Fransızca konuşmaya, ana dillerini kullanmaya çağırıyorum.

(Sanat Dergisi — 9 Ocak)

POLONYALI TÜRKOLOG BEKİR YILDIZ'I TEZ KONUSU YAPTI

Bekir Yıldız'ın daha önce Lehçeye çevrilen «Kara Vagon» adlı hikâyesinden yola çıkan Varşova Üniversitesi Türkoloji Enstitüsünden Türkolog Yvetta Sviyezacinska, hikâyecimizin özgeçmişi, sanatı ve yapıtlarını, hazırladığı tezde ele alıyor.

AMERİKA'DA, TV'DE MEHMET ÂKİF PROGRAMI

15 Ocak 1978 günü, Amerika'nın Doğu yakasında yayın yapan Channel 68 televizyon istasyonunda, Talât Sait Halman, İs-

tiklâl Marşı şairi rahmetli Mehmet Âkif ve şiirleri konusunda bir program sunmuştur. Programda, Halman, Mehmet Âkif'in hayatı ve sanatı hakkında bilgi vermiş, Âkif'ten çevirdiği iki şiiri, bu arada «Çanakkale Şehitleri»nin İngilizcesini ve İstiklâl Marşının tümünü okumuştur.

GEÇEN YIL ALMANCA'YA İKİ TÜRK YAZARININ, AZİZ NESİN İLE ÇETİN ÖNER'İN YAPITLARI ÇEVRİLDİ

Yüksel PAZARKAYA

Türk yazarlarının yabancı dillere çevrilmeleri çetin bir iş. Bunun nesnel nedenleri var. En az yazarlarımıza ilişkindir bu nedenler. Bana kalırsa, çağdaş Türk yazarlarının şiir ve anlatımcı düzyazı alanında verdikleri ürünler, öbür ülkelerin çağdaş yazınlarıyla rahatlıkla boy ölçüşebilir.

Denir ki, Türkçe yaygın bir dil değildir. Bir Çekçe, bir Polonyaca, bir Yunanca, bir İtalyanca vb. pek mi daha yaygındır? Yaygınlığı, çevrilmenin ya da çevrilmemenin birincil nedenlerinden sayamayız. Kaldı ki, Türkçenin olanakları ve barındırdığı güzellikler, Türkçeyi meslek olarak öğrenmiş yabancılar tarafından her zaman imrenmeyle karışık dile getirilmektedir.

En başta gelen neden, bugün Türkiye'nin yönetimiyle, dünya halkları ve ülkeleri demetinde aldığı yerden doğmaktadır. Ne yazık ki, uzun yıllardır bu yer, saygınlık yaratan bir yer olamamıştır. Özellikle son yıllarda, insanı sevmeyen yöneticiler, dost bilinen ülkelerde bile adımızın anılmamasını başarmışlardır. Zorunlu anılmalar da hep bir gazetecilik görevi çerçevesinde olumsuz biçimde gerçekleşmiştir.

Bir milyonun üzerinde yurttaşımızın yaşayıp çalıştığı Federal Almanya'da geçtiğimiz yıl ancak iki Türk yazarının iki kitabı çevrilip basılmıştır. Oysa, yedek yardımcı işçi ordusu bireyleri olarak, ikinci sınıf olarak görülen ve davranılan insanlarımıza karşı belli bir saygınlığın oluşmasında da sanatın, yazının önemli etkinlikleri olabilir. Yazınımızdan önemli örneklerin Almancaya ve öbür yabancı dillere çevrilmesi, sanatçılarımızın konuk oyunlar, sergiler ve konuşmalarla yabancı ülkelerde daha çok tanıtılması, Fakir Baykurt'un geçen yıl Federal Almanya'da yaptığı bir radyo konuşmasında belirttiği gibi, biraz da

devlete düşer, devletin olanaklarını kullanma yetki ve sorumluluğunu yüklenmiş hükümetlere, devlet memurlarına düşer. Yazarına, gazeteci ve çevirmenine, sanatçı ve bilim adamına ancak baskı ve sansür yöntem ve yasalarıyla yaklaşan, onlara düşmanca bir gözle bakan yöneticilerden bunu bekleyemezdik.

İç ve dış siyasetiyle dünyada saygınlık kazanan bir hükümet iş başında kalırsa, ülkemizin yazınına ve sanatın da yabancıların daha yoğun biçimde eğileceklerinden kuşkumuz yoktur.

ÇETİN ÖNER: «GÜLİBİK»

Anrich yayınevi Çetin Öner'in «Gülibik» adlı çocuk kitabını «Gülibik - der Hahn» Almanca başlığıyla çevirerek yayımladı. Türkçesi daha önce Arkadaş Kitaplar dizisinde çıkmıştı.

Dört başı bayındır bir çeviri kitap için neler gerekliyse, hepsi bu kitabın oluşumunda bir araya gelmiş. En başta Cornelius Bischoff, yetkin bir çeviri ortaya koymuş. Türkçeden Almancaya çevirinin özel güçlüklerini bu işle biraz uğraşmışlar iyi bilirler. Ama bir çocuk kitabını çevirmek, şiir çevirisinden de güçtür, derim. Çeviri, küçük okuyucuyu kavrayabilmeli. Onu yer yer de olsa, şaşırtmamalı, kuşku içinde koymamalıdır. Yabancı bir yazarın, yabancı bir ülkeden, yabancı yaşam koşullarından kotardığı öyküyü, yabancı dili okuyan çocuklara gönderdiği sevgiyi, selamı, çevrilen dilde sağlanacak ustaca bir yetkinlikle küçük okura rahatça özümsetebilmelidir. Okumak, zevk vermeli, sürüklemelidir. Bunların hepsini sağlamış Bischoff, kutlarım.

Yayınevi, kâğıdından sayfa düzenine, dizgi özenine, dış biçim, cilt ve kapak görünümüne değin, kitapçılık sanatında güzellik yaratmak için ne gerekiyorsa, madden hiç birini esirgemediği gibi, kitabı ele alınca iç açan biçime getirme işlerini de belli ki, üstün, sanatçı beğenili kişilere teslim etmiş.

Kitabın bu biçimi almasında en önemli katkı ressam Orhan Peker'den gelmiş. Peker, «horoz ve çocuk» konusuna, bundan birkaç yıl önce benim Federal Almanya'da Türkçe ve Almanca olarak çıkardığım bir antolojide yer alan Ümit Kaftancıoğlu'nun öyküsü «Al Horoz»u resimlendirirken başlamıştı. Çetin Öner'in kitabı için özel olarak yaptığı çocuk ve horoz motifli bütün re-

simlerde bu özümsenmiş uğraşın sanat olmuş örneklerini görüyoruz.

Ancak, kapaktaki renkli resim dışında, iç sayfalarda 21 adet saydığım siyah-beyaz basımlı çalışmalarında, Anadolu yaşamını yoğun ve etkili bir biçimde yansıtan başka motifler de var. Bu resimler bir yandan Anadolu'nun havasını yakalayıp sunarken, bir yandan da bu hava Alman çocuklar için de sanki hiç yabancı değilmiş etkisini yaratıyor.

Tarlada çalışma, Anadolu'da kasaba pazarı, otobüste köylüler, ak kâğıda tuşeyle kondurulmuş lekelerle biçimlenirken, bu lekelerin akarlığında, saptanan duruşların pregnanlığı güneş altındaki yaşamı bütün canlılığı, bütün sıcaklığı ile kâğıt üstünde soyutluyor.

AZİZ NESİN: «İHTİLÂL NASIL YAPILIR?»

Batı Berlin'de kurulan yeni bir yayınevi, «edition der 2» ikinci kitabı olarak, «İhtilâl Nasıl Yapılır - Türkiye'den Siyasal Gülmeceler» (Almancası: Wie bereitet man einen Umsturz vor?) başlığıyla Aiz Nesin'in öykülerinden seçmeler yayımladı. 16 gülmece öyküsü dışında üç tane de «Kendi Yaşamöyküm» «Atatürk'le Konuştum» ve «Çıktık Açık Alınla» başlıklarını taşıyan, yazarın yaşamöyküsüne ilişkin öykü yer alıyor bu kitapta.

Bu, Aziz Nesin'in Almancaya çevrilen ilk kitabı değil. 1962 yılında Viyana'da yayımlanan ve 28 öyküyü içeren «Der unheiligie Hodscha» kitabı uzun süredir tükenmiş bulunuyor. 1965 yılında Doğu Berlin'de «Zübük» romanının Almancası çıkmıştı. Bu da yanılmıyorsam, çoktan tükendi. Bunun dışında Almancaya çevrilmiş kitapları var mıdır Aziz Nesin'in, bilmiyorum. Ama pek çok gazetede, dergide, antolojide tek tek çevrilerek yayımlanmış öykülerini anımsıyorum. Önce Türkçesini, sonra Almanca çevirisini 1974 ve 1976 yıllarında Münih'te yayımladığım «Ağaca Takılan Uçurtma» adlı antolojide de yazarın iki öyküsü yanında, İstanbul Şehir Tiyatroları'nın başarıyla oynadığı çocuk oyunu «Bi Gıdım Bal» da yer almaktadır.

Siyasal gülmece öyküleri deyince, insan güncel ve yerel konular düşünüyor öncelikle. Ama ellilerde yazılmış, Türkiye'deki demokrasi emeklemelerinden doğan toplumsal çarpıklıkları,

salt yerel havalarına karşın, bugün de-hatta Almanca çevirileriyle okuduğumda sanki Türkiye'nin belli yıllardaki, belli yörelerdeki, belli insanları arasındaki durumları değil de, dünyanın neresi olursa olsun, çağımızın hangi döneminde, hangi insanlar arasında olursa olsun her zaman güncel, her zaman etkin durumlar olarak bütün tazeliği ve sıcaklığıyla algılıyorum.

(Sanat Dergisi - 16 Ocak)

CUMALI VE SAMARAKİS TÜRK YUNAN DOSTLUĞUNA EĞİLDİLER

Kosta DAPONTE

Necati Cumalı, Yunanistan Bansın - Yayın Genel Müdürlüğü'nün çağrılısı olarak 16 - 26 Aralık 1977 günleri arasında Atina'ya gitmişti.

Cumalı, bu gezisi sırasında Atina sanat çevreleriyle tanıştı. Bu arada, Bugünkü Türk sanatı, düşünce ortamı, memleketimizin siyasal yapısı ve Türk halkının milletlerarası ilişkilerde dostluk ve barışa yönelik duyguları, istekleri üstüne kendisine yöneltilen sorulara karşılık verdi.

Cumalı'nın görüşmeleri Yunanistan basınında geniş ilgi uyandırdı. Bu arada Yunanistan'ın en çok satan «TA NEA» gazetesi yazarlarından Razvani, Cumalı ile günümüzün en çok okunan Yunan romancısı SAMARAKİS arasında bir buluşma düzenledi. Samarakis'in «Çatlak» romanı dilimize çevrilmiş ve E Yayınları arasında yayınlanmıştı.

CUMALI ile SAMARAKİS Cumalı'nın oteldeki odasında karşılıklı olarak halklarının barış duygularını dile getirdiler. İki saat süren bu konuşmaya «TA NEA» geniş bir yer ayırdı. Yayınlamadan önce Atina TV'si de okuyucularına duyurdu.

TA NEA: Türk ve Yunan yazarları arasında bir buluşma girişimini nasıl karşılıyorsunuz?

● SAMARAKİS: Elbette iyi görüyorum... Bu girişimi desteklemeliyiz. Ancak (Çay ve Sempati) türünden çıkması için bu karşılaşmaların devlet düzeyinden çıkarılması da gerekir...

● CUMALI: Mükemmel... Türkiye Yazarlar Sendikası'na da bu görüşü ileteceğim. Derhal kabul edeceğine inanıyorum. Bu

karşılaşmayı gerçekleştiren Ta Nea gazetesini de içtenlikle kutluyorum.

TA NEA: Necati Cumalı'nın Florina'da doğduğunu ve ailesinin yıllarca Yunanistan'da yaşadıklarını biliyoruz. Samarakis de Türkleri hem ülkelerinde hem de göçmen olarak yakından görüp tanıdı. Önce anılarınızdan söze başlayalım.

● CUMALI: Florina'dan çok küçük yaşta ayrıldım. 1922'de Bir yılbaşı günü idi. Hâlâ hatırlarım. Çocuk yaşta olduğum için kafamda simgeler var, anılar değil. Evimizin önündeki dere benim için yeni bir dünyanın başlangıcı idi. Göçmen olarak vapura bindiğimiz Selanik'teki tramvaylar... İzmir yakınlarında küçük bir kent olan Urla'da herkes Florina'dan sözediyordu. Anlatılan Florina'yı yeniden kurdum. 1973'te Papadopulos'un meşhur referandumundan önce Florina'ya gittim. Anamın anlattıklarından evimizi kimseye sormadan buldum... Ertesi gün de hayatımın en büyük heyecanını duydum. Bugün aynı evde oturan kişinin bir notunu buldum: Kostas Hacıantoslu adındaki bir tarımcı idi. Kendisiyle buluştuğumuzda bana şunları söyledi: «**Bir dahaki gelişinizde ev tamir edilmiş olacak o zaman burada kalacaksınız. Siz bu evde doğdunuz, ben de bu evde büyüdüm. Bu ev ikimizindir...**»

● SAMARAKİS: Türkiye'ye ilk kez 19 yaşında iken gitmiştim. Savaştan önce idi. Çalışma Bakanlığının göçmenlerle ilgili bir işini izliyordum. Karşılaştığım tüm basit insanlarda derinliğine bir insanlık gördüm. Bir saat ayakkabımı tamir etmeye uğraştıktan sonra benden para almak istemiyen kunduracı gibi örneğin.. «Sen benim kardeşimsin» diyerek sonunda benden para almamıştı.

● CUMALI: Yunanistan'da her gelişimde kahve parası ödediğimi de hatırlamıyorum.

● SAMARAKİS: İzmir'e, Bursa'ya gittim. Gençleri yakından tanıyıp sorunlarını dinledim. Basit insanların Yunanistan için yalnızca iyilik dolu duyguları var. Açık kalpli insanlar... Bizi birbirimizden ayıran birşeye rastlayamadım...

● CUMALI: Halklarımızda «doğuştan» bir düşmanlık duygusu yoktur. Bu da kanıtlanmıştır. (Makedonya 1900) adlı kitabımda sürekli olarak Florina'dan eski Yunanistan'dan sözediyorum. Kitabım Türkiye'de çok iyi karşılandı ve tutuldu. Dido Sotiriu'nun «Benden Selâm Söyle Anadoluya» adlt kitabı da çok duyarlı bir konuya değinmesine karşın hiçbir tepki görmeden

aynı başarıya erişti. Bu kitap hem Türk hem de Yunan halkının acılarını dile getiren bir kitap olarak kabul edildi.

● SAMARAKİS: Ben de Türk ve Yunan'lıların bu ortak sorunlarına değinmek istiyorum. 1953 yılında Birleşmiş Milletler Uluslararası Çalışma Örgütü Temsilcisi olarak Brezilya'ya gittiğimde, Brezilya hükümetinin yalnızca Türk ve Yunanlı göçmenleri Hitler kamplarına benzeyen bir yere topladığını görmüştüm. Diğer göçmenlere birinci sınıf insan muamelesi yapılıyordu. Dostum Cumalı, yalnızca bizim yurttaşlarımız bir arada tutuluyordu.. Almanya'da da Türk işçilerini Yunanlı işçilerle bir arada garlara giderek bir gazete, bir haber aradıklarını da gördüm.

● CUMALI: Dostum Samarakis kadar değilse bile benim tecrübelerim de söylediklerini doğruluyor. İzmir'de de düşmanlığın hiçbir zaman söz konusu olmadığı büyük bir aile gibi idik. Bütün kötülüklerin savaşa yükletildiğini hatırlarım. Hiçbir zaman «Bizi Yunanlılar mahvetti» sözünü duymadım. Bunun yerine «Bizi savaş yıktı» deniliyordu.

TA NEA: İki halk arasındaki dostluktan sözediyoruz. Bu olağanüstü duyguların kamuoyunda düşünen bir bölüm insanların malı olduğuna inanıyoruz. Bu dostluk ve kardeşlik duygularının ne denli ve hangi yollardan tüm halklara maledilebileceği de konuşulmalı kanısındayız.

Bir de aydınlar, aslında varlığını kabul etmediğiniz «düşmanlığı» besleyen çevreleri nasıl etkileyebileceklerdir?»

● CUMALI: Kanımca sorunuz yerindedir. Ben Türkiye Yazarlar Sendikasının üyesiyim. Döndüğümde şu öneriyi yapmayı düşünüyorum: Bütün Balkan ülkeleri yazarlarının bir kongrede bir araya gelerek «Fikir adamlarının Balkan İttifakı» diyebileceğimiz bir örgüt kuralım. Zaman zaman toplanarak sorunları inceleyelim ve de nereden gelirse gelsin kötü propagandaya karşı savaş açalım.

● SAMARAKİS: Dostum Cumalı'nın görüşünü sevinç ve ilgiyle dinliyorum. Ancak Ta Nea gazetesinin önerisi iki ülke arasındaki uçurumun kapatılması amacını güttüğünden şunu da eklemek istiyorum: Düşünü kurduğumuz bu kongre gerçek yazarların gerçek fikir emekçilerinin kongresi olmalıdır. Onları temsil etmelidir. Örneğin Yunanistan'da Kültür İşleri Bakanlığı bu işe karışacak olursa yine çay partileri için hanımlar seçilip gönderilebilecektir..

● CUMALI: Devlet mekanizmasının karışmaması önerisine

katılıyorum. Gerçek temsilcilerin düzeyinde kalmalıdır. İki ülke arasındaki kardeşlik ancak böyle sağlanabilecektir... Çünkü fikir olarak şovenizm, insanlık dışı olduğundan korkunç bir şeydir. Kanımca da bunun iki nedeni vardır: İlk başta kendi çıkarları için kötü basının izlediği sansasyon gazeteciliği ile tarih öğretimi, her yerde tüm tarih kitapları halkı askeri yenigiler sırasında göklere çıkarır. Hiçkimse şimdiye kadar barış içinde yaşıyan halkların güzelliğini anlatmaya girişmemiştir. Bunu hiç bir ölkede bulamazsınız...

● SAMARAKİS: Anlamsız bu şovenizm, bazı «güçler» tarafından da ithal edilmektedir...

Kendi planlarını geçirip uygulayabilmek için bu şovenizm duygularının beslenmesi gereğine inanmaktadırlar...

● CUMALI: Bravo... Halklarımız dünyada olup bitenleri başımıza gelenlerin şayet birlik ve beraberlik olsaydı kaçınılabileceğini de öğrenmelidir. Yabancı dediğimiz bu güçler ise bu işten vazgeçmemektedirler. Arapları böldüler, Filistinlileri kovdular. Kore'yi böldüler. Çin Hindini yıktılar işte bunları görüp öğrenmeliyiz.

● SAMARAKİS: İşte bu nedenle halkımızı aydınlatarak yöneticilerimizi de uyarmalıyız.

● CUMALI: Ayrıca da iki halk arasındaki düşmanlık duygularını beslemek yanlısı olmayan iki ülkedeki politikacılara da yardımcı olmalıyız. Bizde de sizde de bu tür politikacılar mevcuttur. Burada da bize bu konuşmaları yapmak olanağını verdiği için Ta Nea gazetesine bir kez daha teşekkür etmek istiyorum.

● SAMARAKİS: Yıllardır Türklerle Yunanlılar kardeşlik içinde yaşamışlardır. Sözünü ettiğimiz nedenlerle iki halk da aynı savaş meydanlarında birbirine karşı savaşarak öldüler. Ortak sorunları olan iki ülkeyiz. Acaba biz fikir işçileri siyasal yöneticileri etkilemek için mücadeleye mi başlamalıyız?

● CUMALI: Elbette. İlk başta bu bizden, fikir emekçilerinden gelmelidir. Hiç bir sanatçı düşmanlığı savunarak ün kazanamamıştır.

● SAMARAKİS: Bir dostluk örneğini Yunanlı doktorların bir Türk kızını tedavi etmeleri olayında gördük.

● CUMALI: Evet. Gazetelerde okudum. Bizdeki gazeteler bunu birinci sahifelerinde yazdılar. Televizyonda da gösterildi. Bu olaylar sınırları ve politikaları aştığından ayrı bir önem taşı-

maktadır... Türkiye'de bazı atasözlerimiz vardır. «Kardeş önce kardeşini bıçaklar, sonra da kucaklar» derler.

● SAMARAKİS: Bizde de «Gecenin en karanlık anı tan'dır.» derler. Bu gün ışığını en kısa zamanda getirmeye çalışalım...

(Cumhuriyet - 21 Ocak)

«NAZİM HİKMET 77 HAFTASI» İÇİN HARCANAN 163 BİN ALMAN MARKI BERLİN SENATOSUNDA TARTIŞMA KONUSU OLDU

BERLİN — Türkiyeli Akademikerler ve Sanatçılar Derneği Batı Berlin kuruluşunun, Berlin Kreuzberg sanat dairesi ile ortaklaşa hazırladığı ve parasal yükümlülüğü Batı Berlin Eyalet Kültür Senatörlüğünün Alman Lotorya örgütü ile birlikte üstlendiği «NAZIM HİKMET 77» şöleninin ardından yazılan eleştiri ve övgülerden sonra şimdi de şölen için harcanan 163 bin Alman markını muhalefet partili Hartwig ROSELER verdiği demeçlerle Senatör ZAUBERZWEİG'in görevden çekilmesini istemektedir.

Charlottenburg Eğitim Dairesi Başkanı olan Hıristiyan Demokrat Partili ROSELER yaptığı açıklamada:

— 11 Kasımda başlayıp 21 Kasımda biten «NAZIM HİKMET 77» haftasının SANAT VE BİLİM Senatörü ZAUBERZWEİG tarafından 163 bin alman markı harcanarak birtakım kuruluşların kendi ideolojilerini yaymak olanağını sağladığını, bu nedenle Batı Almanya hükümetlerinin vergiden toplanan paralarını KÜLTÜREL çalışmalar adı altında siyasal kuruluşlara verdiğini ileri sürmüştür. Hıristiyan Demokrat Partili CHARLOTTENBURG eğitim dairesi başkanı ROSELER'in suçlamalarına cevap veren KÜLTÜR VE SANAT Senatörü ZAUBERZWEİG:

«Tüm dünya ülkelerinde BERTOLT BRECHT — ve PABLO NERUDA gibi NAZIM HİKMET de büyük bir şairdir. NAZIM HİKMET'in de aynı şekilde BRECHT ve NERUDA gibi kültürel çalışmalarımızda yeri vardır.

ZAUBERZWEİG sözlerini şöyle bitirmiştir:

— NAZIM HİKMET şöleni Berlin'de ilgi gören sanat olaylarından biridir. Şölenin teknik yönden ve görev alanların tutumu açısından eleştirilmesi yapılabilir.

BEKİR YILDIZ'IN HİKÂYELERİ LETONCA'YA ÇEVRİLİYOR

Sovyet yazarlarından Letonyalı Türkolog Uldis Berzins, Liesma Yayınevi adına Bekir Yıldız ile bir ön anlaşma yaptı. Bu anlaşma uyarınca Bekir Yıldız'ın hikâyelerinden yapılan bu seçmeler kitabı Türkolog Janina Dja'nın çevirisiyle Letonya'da yayınlanacak.

FRANSA'DA TÜRKÇE ÖĞRENMEK İSTEYENLER İÇİN HAZIRLANAN KASETLERİN SATIŞINA BAŞLANDI

Geçtiğimiz günlerde Fransa'da, Türkçe öğretimiyle ilgili önemli bir atılım gerçekleşti, kendi kendine dil öğrenmede büyük kolaylık sağlayan «audio - comparative» yöntemiyle doldurulmuş Türkçe kasetler satışa çıkarıldı.

Türkçe öğrenmek isteyen tüm Fransızlarca, özellikle de Türk işçileriyle ilgili çevrelerce çok olumlu karşılanan bu girişimin dilimizin Avrupa'da yaygınlık kazanmasına büyük katkıları olacaktır.

Türkçenin sesbilimsel, biçimbilimsel ve sözdizimsel özelliklerine olduğu kadar günlük konuşmadaki deyimlere, Yunus Emre. Nâzım Hikmet ve Orhan Veli'den seçilmiş şiirlere de yer veren «Türkçe Öğretim Yöntemi»ni, Doğu Dilleri Yüksek Okulu öğretim üyelerinden Güzin Dino hazırladı, laboratuvar ve basım çalışmalarını Altan Gökalp gerçekleştirdi. Türkçe kaset ve broşürlerin dağıtımı, Paris'te bulunan Türkoloji Enstitüsü'nce yapılmaktadır.

«NALINLAR» İNGİLTERE'DE İNGİLİZCE OYNANACAK

Necati Cumalı'nın «Nalınlar» adlı oyunu, İngiltere'de Newcastle'de İngilizce olarak oynanacak.

22 - 29 Mayısta düzenlenecek «Türk Haftası» nedeniyle sergilenecek oyunu Haldun Dormen sahneye koyuyor. Nüvit Özdoğru'nun İngilizceye çevirdiği «Nalınlar»da Yıldız Kenter, Göksel Kortay, Yüksel Gözen, Kerem Yılmazer, Nevra Serezli, Nüvit Özdoğru ve Erol Ertan rolleri paylaşacak. Oyunun dekor ve giysilerini Osman Şengezer, müziğini de Kerem Yılmazer hazırlıyor.

METİN AND, ABD VE KANADA'DA KONFERANSLAR VERECEK

Yazar ve Üniversite Öğretim Üyesi Metin And, ABD ve Kanada üniversitelerinde Türk kültürü üzerine çeşitli konularda konferanslar verecek.

Ford Vakfı'nın desteğiyle düzenlenen konferans gezisi, 12 Martta başlayacak ve Nisan sonuna kadar sürecek.

Metin And, ayrıca, kitaplarının ABD ve Kanada'da yayımlanması konusunda yayınevleriyle de görüşmeler yapacak.

ULUSOY, NAZIM HİKMET VE AZİZ NESİN'İN YAPITINI SERGİLİYOR

Nazım Hikmet ve Aziz Nesin'in «Legende Avenir (Geleceğin Efsaneleri)» adlı yapıtının, Fransa'da ünlenen Türk tiyatro sanatçısı Mehmet Ulusoy'un Özgürlük Tiyatrosunca Mart ayı içinde Brüksel ve Seraing kentlerinde sahneleneceği bildirilmiştir.

Haberi veren «La Libre Belgique» gazetesi, yapıtla ilgili şunları yazmaktadır:

«Geleceğin Efsaneleri, devrim çağlarını ve halk masallarını çekici ve katı bir biçimde kuruyor. Basit aksesuar, boğuk, dolaysız ve monoton bir dil, şiir ve politika, hepsi aynı yapıtta bunların.»

«Geleceğin Efsaneleri» adlı yapıtın 9 - 10 Mart günleri Brüksel'de «140 Tiyatrosunda», 11 Mart günü Seraing'de Kültür Ocağında Fransızca olarak sunulacağı belirtilmektedir.

ÜSTÜN'ÜN ŞİİRİ ÜSTÜNE BİTİRME TEZİ HAZIRLANDI

Bulgaristan'da Sofya Üniversitesi öğrencilerinden Eziba Çavuş, Nevzat Üstün'ün şiiri üstüne hazırladığı bitirme tezinde onun şiirinin çağdaş toplumcu Türk şiiri içindeki yerini değerlendirmektedir. Eziba Çavuş, tezinde Üstün'ün şairliğinin niteliklerini sergilemek için konuya sorularla girmekte, sonra da bu soruları gerekçeli bir biçimde ve bilimsel bir tutumla yanıtlamaktadır.

Üstün'ün duru, toplumcu, yurtsever ve insancıl şiirinin 1940 kuşağının ürünlerine yenilikler, atılımlar ve yeni bir ses getirdiği belirtilmektedir tezde.

Üstün'ün şiirleri inceleme konusu edilirken, onun diğer edebiyat türlerindeki başarılı çalışmalarına da değinilmiştir.

Üstün'ün şiir çizgisini çeşitli dönemlere bölerek inceleyen Çavuş, şairin şiir tekniği, şiir dili gibi öğeler üzerinde de durmuştur:

Çavuş, tezini şu cümlelerle noktalamaktadır:

«Nevzat Üstün'ün şiirleri güzelliğin ve gerçeğin, çağsal isteklerin, toplumcu güdünün amaca yönelik ürünü sayılır. Ozan, kuru yalınlığın yerine daha duyarlığa ve olay - insan ikilemi içersinde bütünselliğe eğilimlidir.»

PARİS'TE SABAHATTİN ALİ İÇİN AÇIKOTURUM DÜZENLENDİ

Paris'te Beaubourg Sanat Merkezi'nde, 2 Martta hikâye ve roman yazarımız Sabahattin Ali için bir açıkoturum ve fotoğraf sergisi düzenlendi.

Açıkoturumda, sanatçının, Publication Orientalist de France tarafından yeni basılan «Kuyucaklı Yusuf» romanı, çevirmeni Paul Dumont tarafından tanıtıldı. Güzin Dino, Sabahattin Ali'nin Türk edebiyatındaki yerini anlatan bir konuşma yaptı. Eserlerin yapısını ve toplumsal gerçekçilik yönünden konuların işlenişini anlattı. Pertev Naili Boratav, yaşam öyküsünü ele aldı. Nedim Gürsel, Sabahattin Ali'nin Türk edebiyatı içindeki yerini saptamaya çalıştı. Abidin Dino'nun konuşmasından sonra, konuşmacılar, dinleyicilerin sorularını yanıtladılar.

Sergi, Sabahattin Ali'nin çektiği fotoğraflardan oluşuyordu. Bunlar arasında kendi portreleri, eşinin ve kızının fotoğraflarının yanısıra 1930 ve 1940'ların önde gelen sanat ve fikir adamlarının da fotoğrafları yer alıyordu.

METİN AND'IN «MAGİÇ İN İSTANBUL» ADLI KİTABI KANADA'DA YAYIMLANACAK

Metin And'ın geleneksel Türk sihirbazlığı, gözboyacılığı, yanılsama sanatı konusunda hazırladığı İngilizce bir kitap bugün-

lerde «Magie in İstanbul» adı altında Kanada'da yayımlanacak.

Kitapta Bursa Halk Kitaplığında bulunan 15. yüzyıldan kalma bir el yazması yapıttan söz edilmekte, bu el yazmasının bu konuda yazılmış ilk kitaplardan biri olduğu belirtilmektedir. Bunun dışında Osmanlı dönemindeki sihirbazlık, elçabukluğu, gözboyacılığı sanatından örnekler verilmekte, daha sonra Türkiye'ye gelen batılı sihirbazlar anlatılmaktadır.

KEMAL ÖZER'İN ŞİİRLERİ «NEUE LİTERATUR» DERGİSİNDE

Bükreş'te Alman dilini konuşanlarca yayınlanan aylık «Neue Literatur» (Yeni Edebiyat» Dergisi; Kemal Özer'in «Kavganın Yüreği» başlıklı şiir kitabından seçilmiş beş örneğe de yer vermiştir. Dergide, Werner Söllner tarafından Almancaya çevrilen «Sorular», «Deniz Orakçısı», «Silâh», «İlkyaz Öğretisi» ve «Ağıt» adlı şiirlerin yanı sıra Kemal Özer'in yaşam öyküsü kısaca anlatılarak. «Toplumsal olayları lirik biçimde yansıtmayı üstlenen Nazım Hikmet sonrası kuşaktan» bir ozan olduğu belirtilmektedir.

NAZLI ERAY'IN ÖYKÜLERİ JAPONYA'DA

Japonya'da yılda iki kez yayımlanan, edebiyat ve eleştiri dergisi «One Mind» kış özel sayısında Öykücü Nazlı Eray'ın «İçdünya» adlı öyküsüne de yer vermiş ve yazarın özyaşamına değinmiştir. Yıllıkta yapıtları yayınlanan öteki bazı tanınmış yazarlar şunlardır: Kazuko Shirahisi, Jonathan Cott, İzumi, Tamura Ryuichi, John Solt ve Carlos Reyes.

NECATİ CUMALI FARSÇA'YA ÇEVRİLDİ

Necati Cumalı'nın «Vur Emri» adlı oyunu Seyit Reza Hoseyni tarafından Farsçaya çevrilerek İran Radyo ve Televizyon Kurumu tarafından yayınlanmakta olan «Tiyatro Dergisi» programında yer aldı. Yine Necati Cumalı'nın «Derya Gülü» oyunu Celâl Hoşreşahi'nin Farsçaya çevirisiyle İran Radyosu'nda bugünlerde

sahnelendikten sonra, kurumun «Cep Yayınları» dizisinde kitap halinde yayınlanacak. Cumalı öteki yapıtı «Nalınlar»ın sergilenmesini, Amerikalı yazarlarla tanışması için Amerikan Kültür Heyeti tarafından davet edildiği New York dönüşünde, İngiltere'deki «Türk Haftası»nda izleyecek.

ZEYYAT SELİMOĞLU ALMANCA'YA ÇEVRİLDİ

Berlin Üniversitesi Türkoloğu Prof. Dr. Ericgrün ve öğrencileri, profesörün yönettiği bir seminer çalışmasında Selimoğlu'nun «Direğin Tepesinde Bir Adam», «Kıçüstünde Toplantı», «Koca Denizde İki Nokta» ve «Karaya Vurdu Deniz» adlı dört kitabındaki öyküleri «Mehmet Kaptan Kuarteti» başlığı altında Almancaya çevirmeye başladılar.

«POLİTİS»DE ABİDİN DİNO'NUN YAZISI YAYINLANDI

Atina'da yayınlanan aylık kültür dergisi «Politis», Abidin Dino'nun geleneksel Türk sanatları üzerine bir yazısını yayınlamıştır.

ABD'DE TÜRK KÜLTÜRÜ VE YAZINI ÜZERİNE YAYINLAR

ABD'de Minneapolis kentinde bulunan Bibliotheca Islamica yayınevi Türk kültürü ve yazını üzerine bir dizi kitap yayınlamaktadır. Bunlardan ilki Talât Sait Halman'ın önsözünü yazdığı ve yayına hazırladığı «Modern Turkish Dram : An Anthology» dir. Yapıtta Türk tiyatrosu ve dramatik edebiyatı üzerine tanıtıcı bir incelemeden başka Necati Cumalı'nın «Susuz Yaz», Turhan Oflazoğlu'nun «Deli İbrahim», Güngör Dilmen'in «Midas'ın Kulakları» ve Haldun Taner'in «Keşanlı Ali Destanı» adlı oyunlarının İngilizce çevirileri yer almaktadır.

Yayınevi Divan Edebiyatı üzerine bir el kitabı niteliğinde Prof. Walter G. Andrews'nun «An Introduction to Ottman Poetyr» kitabını yayınlamıştır.

Richard L. Chambers ile Günay Kut (Alpay) «Contemporary Turkish Short Stories: An Intermediate Reader» başlığı altında bir çağdaş Türk hikâye antolojisi hazırlayıp yayınlamışlardır

FRANSA'DA TÜRK FOLKLORU ÜZERİNE ÇALIŞMALAR

Fransa'da Pertev Naili Boratav'ın öğretim yardımcılarından Bayan Michele Nicolas Türk folkloru üzerine üç kitap yayınlamıştır. Bunlardan birincisi Publications Orientalistes de France yayınları arasında 1972'de yayınlanan ve «Croyances et Partiques Populaires Turques Conternant les Naissances» başlığını taşıyan 163 sayfalık bir incelemedir. Kitapta Anadolu'da, özellikle Bergama köylerindeki doğum gelenekleri, doğumla ilgili uygulama ve inançlar yer almaktadır.

Michele Nicolas'ın ikinci kitabı Türk balıkçılık folklorunu inceleyen «Poissons et Péche en Turquie» adlı Centre National de Recherche Scientifique kurumunun 1974'de yayınladığı kitaptır.

Üçüncü kitap ise Aynur Flamain ile Michele Nicolas'nın birlikte çevirdikleri 1977 yayın tarihli «Contes de Turquie»dir. Kitap daha çok Prof. Pertev Boratav ile Bayan Boratav'ın derledikleri Türk masalları, tekerlemeleri ve hikâyelerinin çevirisidir.

NAZIM HİKMET'İN ŞİİR KİTABI AMERİKA'DA YAYINLANDI

Nazım Hikmet'in seçilmiş şiirlerinden oluşan bir kitap New York'ta Parsea Books adlı yayınevince basıldı. «Things I Didn't Know I Loved» (Tutulduğumu Bilmediklerim) adını taşıyan yapıt, Nazım Hikmet'in bir başka dildeki en başarılı çevirileri olarak nitelendirildi.

HOLLANDA'DA TÜRK YAZINI

Hollanda'da yılda 6 kez yayımlanan «War» dergisi, Mart 1978 sayısını tümüyle Türk yazınına ayırdı.

AMERİKA'DA TÜRK ŞİİRİ

Amerika'da yayınlanan Internantional Poetry Review'in 1978 Bahar sayısında Orhan Veli, Cahit Külebi, Ali Püsküllüoğlu ve Özcan Yalım'dan İngilizceye çevrilmiş şiirler yayınlanmıştır.

ECEVİT'İN ŞİİRLERİ YUGOSLAVYA'DA

Üsküp'te Türkçe olarak yayınlanan «Sesler» dergisinin Haziran sayısında Bülent Ecevit'in şiirleri ile ozan yanı üzerine bir inceleme yayınlandı.

«TÜRK BİLGİSİ ARAŞTIRMALARI»

Harvard Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Merkezi «Journal of Turkish Studies» adıyla bir dergi yayımlamaya başlamıştır. Prof. Dr. Fahir İz'le Prof. Şinasi Tekin'in yayınladıkları derginin ilk sayısında yerli ve yabancı yazarların Türk kültürü üzerine incelemeleri yer almıştır.

ÇETİN ALTAN, «PEN» KULÜBÜNÜN «YUVARLAK MASA» TOPLANTISINA ÇAĞRILDI

Fransızcaya çevrilmiş üçüncü romanı «Viski - Whisky», geçenlerde Paris'te satışa çıkan, gazeteci ve yazar Çetin Altan, önümüzdeki 23 - 26 Mayıs tarihleri arasında uluslararası «PEN» kulübünün İsveç dalı tarafından Stockholm'de düzenlenecek «Yuvarlak Masa» toplantısına davet edilmiştir.

Uluslararası «PEN» kulübünün 43. kongresi nedeniyle yapılacak «Yuvarlak Masa»ya, davet mektubunda kullanılan deyimle, «Dünya çapındaki yazarlar» çağrılmış olup, aralarında İspanyol Juan Goytisolo, Meksikalı Octavio Paz, Batı Alman Gunther Grass, Fransız Michel Foucault, İngiliz Graham Greene, Sovyet Andrei Voznesenski bulunmaktadır.

Türkiye'nin ilk kez temsil edileceği böyle bir toplantıya «PEN» kulübünün üyesi olmamasına rağmen çağırıldığı için memnuniyetini belirten Çetin Altan, ayrıca Batı Alman Televizyonundan, dünya tarihini etkilemiş büyük kentlere ilişkin hazırlanmakta olan dizinin İstanbul'a dair bölümüne katkıda bulunmak üzere teklif aldığını söylemiştir.

Söz konusu dizinin yapımcısı Dr. Denker, Almanya'da yayınlanan bir kitapta Çetin Altan'ın tarihi İstanbul'a dair bir yazısını okuduktan sonra kendisiyle temas etmiştir.

Çetin Altan'ın yapıtlarını Fransa'da basan ünlü «Flammarion» yayınevi, 1976'da «Büyük Gözaltı»nın, geçtiğimiz yıl «Bir Avuç

Gökyüzü»nün ve son günlerde de «Viski»nin çevirilerini satışa çıkarmıştır. Birinci roman, ayrıca, İsveç ile Venezuela'da, ikincisi Venezuela ile Sovyetler Birliği'nde de yayınlanmış olup, «Viski» için şimdi de Venezuela'dan teklif gelmiş bulunmaktadır.

Çetin Altan, edebi yaşamındaki gelişmelere sevindiğini, İstanbul'da şu sıralarda **«Küçük Bahçe»** romanıyla **«Milliyet Yayınları»nda «Bir Yumak İnsan»** başlıklı portreler dizisinin satışa çıktığını da belirttikten sonra, yazar olarak şimdiki sorunlarını da şu şekilde özetlemiştir:

«Burada (Paris'te) çevirmenimle çalışmak olanağını bulsam, 2 - 3 yıla kadar Fransa'daki kitabımın sayısı, sanıyorum ki, en az 6'ya çıkacak. Ama, Fransa'da çevirmenimle çalışma olanağım olmadığından, Türkiye'nin dışa açılması, bana ait ölçüde, gerçekleşeceği yerde zorlaşıyor. Bu zorluğu Paris'te değil, Türkiye'de çözmem gerekiyor. Bu durumu bilmiyorum, kendi ülkemde kim değerlendirecektir. Mesleki son sorunum bu...»

(Milliyet - 23 Mart)

ARZA ERHAT PARİS RADYOSUNDA

Fransız Televizyonu'nun Orient Express Treni'nin tarihi konusunda yayınlanan belgesel bir filmde, İstanbul Bölümü'nde yazar Azra Erhat'la yapılan bir söyleşiye de yer verilmiştir.

Televizyonun birinci kanalında akşam haberlerden sonra yayınlanan bu programda Azra Erhat, 9 - 10 yaşlarında iken Orient Express'le İstasbul'dan Viyana'ya yaptığı ilk yolculuğu anlatmaktadır.

Viyana'daki tütün şirketine müdür tayin edilen babası ile birlikte bu yolculuğu Azra Erhat şöyle dile getiriyor:

«Bu en büyük ve ilk tren yolculuğumu çok iyi hatırlıyorum. Çok mutluydum, suda balık gibi.. Yataklı vagonların içindeki dekoru çok sevmiştim. Çok şaşırmıştım da. Kompartımanın içinin bu kadar mükemmel biçimde nasıl yapılabildiğini de merak ediyordum. Elle boyanmış gibiydi.. Tiyatro dekorunu andırıyordu.»

Aynı belgesel filmde 19'uncu yüzyıl sonlarındaki Orient Express'in ilk seferlerinin vardığı İstanbul'dan bazı sahneler gösterilmiş, ayrıca 1920'lerde Atatürk'ün yaptığı devrimlerden söz edilmiştir.

Konuşmacılar, Atatürk'ün devrimlerinden sözederken, şapka devrimini de konu etmişler Orient Express'in geleneksel fe-

sin yasaklanması sonunda Paris'teki şapkacılara sipariş edilen şapkaların aylarca İstanbul'a vapurlarla taşındığını da hatırlatmışlardır.

BÜLENT ECEVİT'İN ŞİİRLERİ ERMENİCE'YE ÇEVRİLDİ

Başbakan Bülent Ecevit'in 1976 yılında Ajans Türk Basımevi'nce yayınlanan «Şiirler» adlı kitabında yer alan şiirler kendi özel izniyle Dr. İkma Sarıaslan tarafından Ermeniceye çevrildi.

İstanbul'da yayınlanan «Marmara» adlı Ermenice günlük gazetenin 15 günde bir çıkan edebiyat-sanat ekinin 9 Şubat 1978 günkü sayısı tümüyle Ecevit'e ayrılmış, Ecevit'in ozan kişiliğini tanıtan bir yazı, 17 şiiri, düzyazılarından örnekler ve fotoğrafları yer almıştır.

AZİZ NESİN'İN ÖYKÜLERİ, YUGOSLAVYA'DA SIRPÇA KİTAP YAPILDI

Yugoslavya'da bugüne kadar, gazete ve dergilerde Türkçe, Sırp-Hırvatça, Slovence, Arnavutça olarak birçok öyküsü yayınlanan Aziz Nesin'in, geçtiğimiz günlerde ilk kez, seçme öykülerinin Sırpça çevirilerini içeren bir kitap yayınlandı.

Yedinstvo yayınevince hazırlanan kitapta Nesin'in 21 öyküsü yer almaktadır. «Maya Priça-Kendi Hikâyem» adını taşıyan kitaptaki öykülerin çevirilerini şimdi hayatta olmayan Süreyya Yusuf yapmıştır. «Kendi Hikâyem», «Fil Hamdi Nasıl Yakalandı», «Kazan Töreni», «Ah, Biz Eşekler», «Parle Vu Franse», «İnsanlar Uyanıyor», «Sekiz Ayaklı Sizi» gibi tanınmış öykülerinin de bulunduğu kitap hakkında, eleştirmen Vladeta Vukoviç'in, bir gazetede yaptığı değerlendirmede, Nesin'in dünya çapında bir gülmece yazarı olduğu vurgulanmaktadır.

ÇETİN ALTAN'IN OYUNLARI ÜZERİNE TEZ YAPILDI

Çetin Altın'ın «Büyük Gözaltı», «Bir Avuç Gökyüzü» adlı romanlarından sonra «Viski» adlı yapıtı da Fransa'da, «Flammarion» basımevince yayımlanmıştır. Böylece Altan'ın tüm romanları Fransızcaya çevrilmiş olmaktadır.

«Whisky» adıyla yayımlanan romanına bir önsöz yazan Çe-

tin Altan, bütün ömrünce Türkiye'de gerçek bir demokrasinin yerleşmesi ve emekçi sınıfının sınıf bilincine ererek, parlamentoda temsil edilmesi için savaştığını belirterek şöyle sürdürmektedir: Ancak, küçük burjuva kökenli olduğum ve İstanbul'da oturduğum için beni viski içmekle suçladılar. Ben de Viski'yi yazdım.»

Gene, yazarın ilk romanı olan «Büyük Gözaltı» İspanyolcaya çevrilerek Venezuella'da, Monte Avil Basımevince yayınlanmıştır. Eser, İspanyolca konuşan tüm Latin Amerika ülkeleriyle, İspanya'da satılmaktadır.

Öte yandan, fıkra, röportaj, araştırma ve inceleme dallarındaki yapıtları dışında 11 piyesi bulunan Çetin Altan'ın piyesleri üzerine Ankara Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi, tiyatro bölümünde bir doktora tezi yapılmıştır. Deniz Taşkan'ın hazırladığı tez «Çetin Altan ve Tiyatrosu» adını taşımaktadır.

ALTAN SOVYETLER BİRLİĞİ'NE GİDİYOR

Son romanı Viski'nin yayımlanması nedeniyle Fransa'ya bir gezi yapan Çetin Altan yakında Türk Yazarlar Sendikası ile Sovyet Yazarlar Birliği arasında yapılan kültür anlaşması gereğince Sovyetler Birliği'ne gidecek, ordan dönüşte de Dünya Yazarlar Birliği'nin çağrılısı olarak örgütün mayıs ayında İsveç'de yapılacak genel kuruluna, dünyanın çeşitli ülkelerinden çağrılan kırk yazarla birlikte onur konuğu olarak katılacaktır.

MAKAL'IN «BİZİM KÖY»Ü FRANSA'DA ÜÇÜNCÜ KEZ BASILDI

Mahmut Makal'ın Fransa'da Plon yayınevince «Un Village Anatolien» adıyla yayımlanan «Bizim Köy»ünün üçüncü basımı yapıldı. «Bizim Köy»ün bu üçüncü basımına, Makal'ın ilk yapıtından 25 yıl sonra yazdığı, Türkiye'de «Bizim Köy 1975» adıyla çıkan kitabının çevirisi de «Son Bildiri» başlığı altında eklendi. Bilindiği gibi Makal'ın «Bizim Köy»ü on beş kadar dile çevrilmiştir.

NÂZIM HİKMET'İN BİR OYUNU ÜSKÜP'TE SAHNELENİYOR

Nâzım Hikmet'in Yugoslavya tiyatrolarında birçok oyunları sahnelenmiştir. Üsküp Halklar Tiyatrosunda Türkçe sahnelenen

oyunları yanısıra, Belgrad, Sarayova, Niş, Usturumca ve Köprülü tiyatrolarında da (Sırpça-Hırvatça ve Makedonca) sergilenmiştir.

Üsküp Halklar tiyatrosunda bir ay önce, Nâzım'ın bugüne dek henüz hiçbir yerde sahnelenmemiş «İvan İvanoviç Var mıydı, Yok muydu» adlı oyununun provalarına başlandı. Tiyatronun Türk sanatçıları yönetmen Mikro Stefanovski'nin hazırladığı bu oyun üzerine yoğun çalışmalar yapmaktadırlar. Oyun nisan ayının ortalarında seyircilere sunulacaktır. Aynı tiyatroda her yıl Nâzım Hikmet'in oyunlarından biri sahnelenmektedir. Şimdiye dek sahnelenmiş oyunlar şunlardır: «Enayi», «Şöhret veya Unutulan Adam», «Kafatası», «Ferhat ile Şirin» ve «İnek».

«İvan İvanoviç Var mıydı, Yok muydu?» adlı oyunda, Nazım Hikmet, çağımızın yabancılaşma sorununu, bürokratların durumunu yeni, çarpıcı bir dramatürjü ile sergilemekte, bürokratizmi, Stalin dönemindeki soysuzlaşmayı hiciv öğeleriyle kamçılamaktadır. Üsküp Halklar Tiyatrosundaki kalabalık Türk tiyatro sanatçısı bu oyunu gerçekçi bir tiyatro estetik-sanat anlayışıyla hazırlamaktadırlar. Baş rolleri bu tiyatronun ünlü sanatçıları Lütfi Seyfullah (Petrov) ve Şerafettin Nebi (İvan İvanoviç) paylaşacaklar.

Üsküp tiyatro çevrelerinde bu oyun üzerine şimdiden büyük ilgi duyuluyor.

Necati ZEKERİYA
Üsküp

YUGOSLAVYA'DA NAZIM HİKMET'İN BİR KİTABI DAHA YAYIMLANDI

«Yaşamak Güzel Şeydir Be Kardeşim» romanı ve birçok şiiri Sırpça-Hırvatça, Makedonca ve Slovence yayımlanan Nâzım Hikmet'in seçme şiirlerinden derlenen bir kitabı daha geçenlerde Sırçpa-Hırvatça yayınlandı. Ozanın bu kitabında çoğunlukla hapishanelerde yazdığı şiirler yer almaktadır. Kitabın adı da bu yüzden «Piyesme i Tamnice-Şiirler ve Hapishaneler» adını taşımaktadır. Bu şiirlerin yanı sıra, aynı kitapta ozanın «Taranta Babu'ya Mektuplar» ve «Simavne Kadısı Oğlu Şeyh Bedrettin» adlı destanları da yer almaktadır. Kitabı baskıya müsteşrik Lamia Hacıosmanoviç hazırlamış. Nâzım Hikmet üstüne belgesel bir yazı yazmış, şiirleri ve «Şeyh Bedrettin Destanı»nı da o çevirmiş-

tir. «Taranta Babu'ya Mektuplar» bölümü ise Dr. Duşanka Boyaniç'in çevirisiyle sunulmaktadır.

Dünya ozanları dizisinde ve çok lüks baskıyla yayımlanan Nâzım Hikmet'in bu son kitabının ilk sayfalarında Türk ozanı Ülkü Tamer'in «Nâzım Hikmet Sokağı» adlı şiiri de yer almış, kapak resmini ünlü ressam Mersad Berber hazırlamıştır.

Necati ZEKERİYA
Üsküp

SAMİM KOCAGÖZ'ÜN «İZMİR'İN İÇİNDE» ADLI ROMANI ROMANYA'DA YAYINLANDI

Samim Kocagöz'ün, çevirisini Rumen Türkologlarından Valeriu Veliman'ın yaptığı «İzmir'in içinde» adlı romanı mart ayı içinde Romanya'da Rumence yayınlanmıştır. Öte yandan, yazarın 1976 yılında Macaristan'da yayınlanan «Onbinlerin Dönüşü» adlı yapıtı da çok büyük ilgi görmüş ve baskısını kısa sürede tüketmiştir. «Onbinlerin Dönüşü» Rusça, Özbekçe ve Macarca'dan başka Bulgaristan'da da Türkçe olarak basılmıştı, şimdi de Bulgarca'ya çevrilmektedir.

VASIF ÖNGÖREN'İN ALMANCA KİTABI

Almanya'da yeni kurulan Ararat Yayınevi ilk olarak Vasıf Öngören'in masallarını yayınlamıştır. Des Marchens Kern (Masalın Aslı) adıyla yayınlanan kitabın kapağını da Erkal Yavi çizmiştir. Ahmet Doğan'ın kurduğu Ararat Yayınevi (Ararat Verlağın amacı Almanya'da ve Almanca konuşulan ülkelerde Türk edebiyatını tanıtmaktır. Des Marchens Kern'de kapak yazısında masalların niteliği şöyle açıklanıyor: «Başta çocuklar için yazılmıştı bu kitap, ama çocuklarla birlikte ana-babaları da düşünmeğe götürüyor.»

Stuttgart'ta kurulan Ararat Verlag (Ararat Yayınevi) Masalın Aslı kitabının ikinci cildinden sonra Adalet Ağaoğlu'nun «Fikrimin İnce Gülü»nü «Die Zarte Rose Meıner Sehsucht» Orhan Kemal'in «Murtaza»sını da «Murtaza/oder das Pflichtobewusstseindes kleinen Mannes» adıyla yayınlayacaktır.

METİN AND, ABD'DE KONFERANSLAR VERDİ

Metin And, ABD'de kırk günde 14 üniversitede verdiği 20 konferanslık geziyi tamamlayarak Mayıs sonunda yurda döndü.

Gezide, New York, Columbia, Princeton, Cornell, Yale, Michigan, Chicago gibi önemli Amerikan üniversiteleri yanında Portland, Binghamtan, Connecticut, Massachusetts, Washington üniversitelerini dolaştı, kimi konferans niteliğinde, kimi de ders olarak antropoloji, tiyatro, dans, kukla, müzikoloji, tarih mukayeseli edebiyat öğrencilerine verilerde bulundu.

And konuşmalarında ve derslerinde daha çok Türk kültürünün değişik konuları üzerinde durdu, Chicago ve New York'taki Türk öğrencilerine iki de Türkçe konuşma yapan tiyatro adamımız, radyo ve televizyon için çekilen röportajlarla kendisine yöneltilen sorıları yanıtladı.

FRANSA'DA TÜRK EDEBİYATI

Nedim GÜRSEL

Nâzım Hikmet ve Yaşar Kemal'in bazı yapıtlarının dışında edebiyatımızın Fransa'da tanınmadığı, Fransızcaya tek tük çevrilmiş olan Erhan Bener, Kemal Tahir, Aziz Nesin, Çetin Altan, daha eskilerden Halide Edip, Reşat Nuri, v.b. gibi yazarlarımızın da pek ilgi uyandırmadıkları bir gerçek. Ne basın ve televizyonda, ne de Üniversitedeki seminerlerde, araştırma gruplarında pek sözü edilmiyor edebiyatımızın. M. C. Anday'ın «Kolları Bağlı Odisseus»u, Orhan Kemal'in «Bereketli Topraklar» adlı romanı, Mahmut Makal'ın «Bizim Köyü», son bir kaç yıldır da Güzin Dino ile Marc Delouze'un birlikte çevirdikleri Yunus Emre'nin seçme şiirleri bu yargının dışında kalması gereken sayılı örnekler. Bir de Sabri Esat Siyavuşgil'in çevirdiği Sait Faik'in öyküleri var elbet. Ama ne yazık ki, «Haritada bir Nokta» başlığıyla Hollanda'da Fransızca olarak yayımlanan bu güzel kitap Fransa'da pek bilinmiyor. Diyeceğim, Nâzım Hikmet'le Yaşar Kemal'in dışında yalnızca çağdaş değil eski edebiyatımızın, Divan ve halk şairlerimizin de Fransız okuruna ulaştıkları söylenemez. Eldeki antolojiler, örneğin Nimet Arzık ile Akil Aksan'ın antolojileri ve Yves Régnier'nin düzyazıya uyarladığı Yunus Emre Divanı oldukça yetersiz. Bu arada Pertev Boratav'ın «Türk Masalları» ve «Tekerleme», Güzin Dino'nun «19. Yüzyılda Türk Romanının Oluşumu» gibi doğrudan Fransızca yazılmış değerli incelemelerin, bilimsel araştırmaların da çok az olduğunu, Üniversitede Türk edebiyatı üzerine hazırlanan doktora tezleriyle birlikte bu tür çalışmaların sayıca on onbeşi geçmediğini belirtmeliyim.

SONUÇSUZ TARTIŞMALAR

Anlayacağınız Fransa'da Türk edebiyatının genel görünümü, başka edebiyatlara oranla hiç de parlak değil. Eski Fransız sömürgelerinden tutun da Uzak Doğu ülkelerine, Doğu Avrupa'dan Güney Amerika'ya dek hemen tüm dünya ülkeleri edebiyatlarından yapılan çeviriler arasında Türk edebiyatı pek kısır kalıyor. Bu durumun Türkiye'nin tarihsel özelliklerinden, toplumsal ve politik yapısından kaynaklanan bir çok nedeni var elbet. Ama sorun azgelişmişlik sorunu değil yalnızca, Batının ülkemizi, giderek tarih ve kültürümüzü yeterince değerlendirememesinin ya da bilerek değerlendirmek istememesinin temelinde, içinde yaşadığımız kültür karmaşasıyla, bu karmaşanın politik uzantılarının da payı olduğunu sanıyorum. Örneğin kültürümüzün kökenleri konusunda ulusça görüş birliğine varmış değiliz henüz.

Yıllardır süregelen bu tartışma ortamında, en belirgin kültür değerlerimizin bile yeterince anlaşılıp halkımızca benimsenmediği, bir tarafın yücelttiği öğeleri öteki taraf yok saydığı günümüz Türkiyesinde, çağdaş edebiyatımızın Batıda neden tanınmadığını araştırmak pek önemli olmayabilir. Ama son günlerde Fransa'da birbiri ardınca yayımlanan üç kitap bu konu üzerinde düşünmeye zorladı beni.

SABAHATTİN ALİ'NİN EN İYİ ROMANI

Sabahattin Ali'nin «Kuyucaklı Yusuf» adlı romanının Fransızca'ya çevrilmesi, Yaşar Kemal'in daha önce Gallimard tarafından yayımlanan «Orta Direk»inin bu kez cep kitapları dizisinde otuz bin basılması ve önümüzdeki günlerde çıkması beklenen «Bizim Köy»ün genişletilmiş üçüncü baskısı edebiyatımızın Fransa'da tanıtılması açısından büyük önem taşıyor.

«Kuyucaklı Yusuf» en iyi romanıdır Sabahattin Ali'nin. Öyküleri düzeyinde olmasa bile, gerçekçi edebiyatımızda kendine özgü, tartışılmaz bir yeri vardır. Fethi Naci'nin deyimiyle Anadolu kasabalarında geçen «Modern bir tragedya»dır bu roman. «Kuyucaklı Yusuf»u Fransızca'ya Paul Dumant çevirmiş, S. Ali'nin yaşam öyküsünü ve gerçekçilik anlayışını ele alan bir de önsöz yazmış kitaba.

ORTA DİREK'İN ÖNEMİ

«Bizim Köy»ün Plan Yayınevince yapılan üçüncü baskısıysa Güzin Dino'nun ilk çeviriye yaptığı bazı eklerle güncelliğini sürdürüyor. Dino, Mahmut Makal'ın «Bizim Köy 1975» adlı kitabından bazı bölümleri çevirerek zenginleştirmiş, «Bizim Köy»ü. Ayrıca günlük gazete haberlerinden yola çıkarak yaptığı bir kurguyla kitabın yayımlanmasından bu yana, Türkiye'nin geçirdiği son yirmi yıllık evrimi, bugün içinde bulunduğumuz kargaşayı yansıtmak istemiş. «Bizim Köy»ün genişletilmiş üçüncü baskısı bir edebiyat yapıtından çok toplumsal gerçeklerimizi, kırsal kesimdeki değişmeleri ortaya koyan bir tanıklık olarak ilgi çekecektir sanıyorum. Oysa Yaşar Kemal'in bence en başarılı, en yetkin romanı «Orta Direk» tam anlamıyla bir edebiyat yapıtı. Yazar daha sonraki romanlarında ne yazık ki, «Orta Direk»in düzeyini tutturamadı pek. Fransa'da çok sözü edilmesine, hakkında övgü dolu eleştiriler çıkmasına karşın «İnce Memed II» sıradan bir serüven romanıydı bence. «Orta Direk»in yeniden yayımlanması bu bakımdan özel bir önem taşıyor. İnce Memed'in serüvenlerinden sonra Fransız okurlarının Meryemce'ye, doğaya karşı direnerek bir çeşit «Uzun Yürüyüş»ü başarıyla sona erdiren Ali ve Elif'in dünyalarına daha bir yakınlık duyacaklarını umuyorum. Hele romanın sonunda Meryemce'nin «İndik ya! Geldik ya!» sözleri yalnızca Çukurova'ya inmeyi başaran Toros köylülerinin değil, tüm insanlığın direncini vurguladıklarından, Fransa'da olduğu gibi, başka ülkelerde de yankılanacak, dünya halkları bu sözlerde kendi dirençlerini, kendi yaşama sevinçlerini bulacaklardır. Meryemce'nin, üzerinde yaşadığımız toprakların ürünü bir kadın, bir Anadolu anası olmasından övünç duyduğumu, onun yenilmez inadı ve büyük sevecenliğinin günümüzde de sürdüğünü bilmekten gizli bir tad aldığımı belirtmeliyim..

(Cumhuriyet - 27 Mayıs)

PARİS'TE ÇAĞDAŞ TÜRK EDEBİYATI ÜZERİNE BİR AÇIK OTURUM YAPILDI

Paris'te Fnac kitabevinin mayıs ayında düzenlediğ açık oturumlardan ilki çağdaş Türk edebiyatına ayrılmıştır. Nedim Gürsel, Güzin Dino ve Altan Gökalp'in konuşmacı olarak katıldıkları

ve Françoise Docquiert'in yönettiği açık oturumda günümüzün Türk edebiyatının başlıca sorunları tartışılmış, çağdaş Türk yazarlarının yapıtlarından, özellikle de Batıda tanınmayan şair ve öykücülerimizden örnekler sunulmuştur. Kalabalık bir seyirci topluluğunun izlediği toplantı, Paris edebiyat çevrelerinde olduğu kadar üniversite çevrelerinde de ilgi uyandırmıştır.

ARAS ÖREN'İN ALMANYA'DA DÖRDÜNCÜ KİTABI

Batı Berlin'de yaşıyan şair Aras Ören, ardarda yayınladığı yapıtlarıyla ününü gün geçtikçe daha geniş bir çevreye yayıyor. Örneğin, Heinrich Böll ve Günter Grass'ın birlikte çıkardıkları L76 adlı politika ve edebiyat dergisinin son sayısında Aras Ören'in şiirlerine on sayfa ayrılmış. Oy Hüzünlü İstanbul adı altında toplanan şiirlerde, şair 1977 Mart'ının İstanbul izlenimlerini sergiliyor.. Dergi ayrıca Mikis Theodorakis, Rudi Dustchke, Carl Amery, Böll ve Grass gibi sanatçıların da yazılarına yer vermiş.

Aras Ören'in Almanya'da yayınlanacak dördüncü şiir kitabı ise önümüzdeki eylül ayında piyasaya çıkarılacak. Almanya, bir Türk Masalı adıyla yayınlanacak olan kitabı 'Econ Yayınevi' basıyor..

34 ÜLKEDEN 350 ŞAİRİN KATILDIĞI ULUSLARARASI PARİS ŞİİR ŞENLİĞİ BİR AY SÜRECEK

Doğan HIZLAN

20 Mayıs'tan bu yana Paris'te şiir yaşanıyor. Kentin bütün bulvarları şiir afişleriyle bezenmiş. Her ülkeden yüzlerce şair barış ve şiir için Paris'e gelmiş. Fransa kendi edebiyatının büyük şairlerine olan saygısını sergilerken dünya şiirinin kapısını da burada açmış

Paris Belediye Başkanı Jacques Chirac'ın korumalarında Uluslararası Paris Şiir Şenliği 20 Mayıs'ta başladı 20 Haziran'da bitecek. Dünyanın ünlü şairleri düzenlenen toplantılarda, yapılan konuşmalarda birbirlerini tanıyorlar, şiir tadı alışverişinde bulunuyorlar. Her gün düzenlenen toplantı bir şairi onurlandırıyor. Paul Claudel'e saygı, Saint-John Parse'e saygı, Apollinaire'e

saygı, Artur Rimbaud'ya saygı.. Anış günlerini böyle adlandırmış şenlik komitesi. Şairler alınırken onlar üzerine bilgi verilmesinin yanısıra, şiirlerinden seçkin örnekleri de seçkin tiyatro sanatçıları sunuyorlar.

34 ülkeden 350 şair, Paris şiir şenliğini renklendiriyor..

Bütün dünyanın oluşturduğu şiir şenliğine bizden de Cahit Külebi katıldı. Külebi, sorularımızı yanıtlarken, orada edindiği izlenimleri bize iletirken, bu tür şenliklere gösterdiğimiz ilgisizliğin de nedenlerine eğildi. Şenlik'te Külebi'nin şiirlerinin Türkçesi ile Fransızcasından oluşan küçük bir kitapçık da yayınlandı.

● Sayın Külebi, Paris'teki Uluslararası Şiir Şenliğine katılan tek Türk şairisiniz. İzlenimlerinizi öğrenmek isteriz.

Sanıyorum ki Uluslararası Paris Şiir Şenliği yalnız şiir yönünden değil, öbür sanat dallarıyla da karşılaştırıldığında anlaşılacağı gibi özelliği olan bir şenliktir. Üzülerek ama gerçekleri bildiğim için üzülmeyerek şunu söyliyeyim ki, şenlikte benim katıldığım bölüm, şenliğin çok az bir bölümünü içermektedir. Şenlikte Amerika, İngiltere, Fransa, Sovyetler Birliği'nden tutun da Afrika, Güney Amerika'ya kadar - tabii Şili dışında - bir çok ülkenin şairleri yer almıştı. Biz Türkler ilk bir haftalık bölümde yer alan çağrılı konuk ülkelerden biriydik. Mutlulukla belirteceğim bir nokta daha var. Ben ve arkadaşımızın şiirleri okundu ama kişi olarak yalnız ben vardım. 27 Mayıs günü düzenlenen Dünya Şairleri Günü'nde Neruda'nın ve öteki şairlerin yanısıra Nâzım Hikmet'den de şiirler okundu. Fransızlar Nâzım Hikmet'i de dünyanın ünlü şairleri arasında saydıklarından programa alıyorlardı. Bu Türk ulusu olarak bizi sevindirecek ve övündürecek bir olaydır.

● Açılışı ve sizin konuşma yaptığınız ilk günü anlatır mısınız?

Belediye Başkanı Chirac, Belediye Sarayı'nda hepimizin katıldığı bir törenle şenliği açtı. Aynı gün 16.30'da UNESCO Sarayı'nda yabancı ozanlar bir araya geldiler. Bu toplantı dört buçuk saat sürdü. Toplantının sonuna doğru bize sıra geldi. Akil Aksan ile birlikte sahneye çıktık. Ve şöyle konuştum:

«Türkiye'den ve şairlerinden size selâm getirdim. O Türkiye ki iki kıta ortasında bulunduğu için herkes tanıdığını sanır, fakat hiç kimse tanımaz. Biz şairler yüzyıl boyunca Fransız şairleri ile İran şairleri arasında bocaladık. Cumhuriyetten sonra kendi geleneksel kalıtlarımıza yöneldik. İnsan sevgisine, kardeşliğe ve

ezilmişlerden yana olmağa yönelen bir şiir ile uğraştık. Anadolu'nun kıraç topraklarını, Anadolu'nun güzelliklerini ve orada yaşayan yoksul halkımızın sorunlarını yansıtmaya çalıştık.»

Akil Aksan söylediklerimi Fransızca olarak salondakilere iletti. Tiyatro sanatçısı Nicole Huc, şiirimi Fransızca okumak için sahneye çıktığında elinde bağlaması bir halk ozanı da sahnede göründü. Daha önce de müzik eşliğinde okunmuştu şiirler. Bu şenliğe katılan Afrika şair bakanlardan biri şiirlerini gitar eşliğinde okudu. Okunan şiirim Sivas Yollarında idi. Fon müziği olarak da bağlamanın ezgileri duyuluyordu. Ardından da Necati Cumalı ile Fazıl Hüsnü Dağlarca'dan birer şiir sunuldu. Ötekiler arasında en çok bizim program beğenildi.

● Konuşmamızda Dışişleri Bakanlığı Kültür Dairesi'nden yakındınız. Oysa edebiyatımızın, sanatımızın dışarı ülkelere açılması yönünden bu girişimler çok önemli. Yakınma nedenleriniz...

Sayın Hızlan, ben Türkiye'yi daima tencerede çok pişmiş bir tavuğa benzettim. Neresinden tutsanız çıkaramazsınız, dağılır.

Hep biz yoksuluz diyoruz. Bizden yoksul ülkeler tanınmak için daha büyük paralar harcıyorlar. Sanatı siyasal eğilimlerin üstünde tutmaya alışmalıyız. Paris Belediye Başkanı Chirac, bildiğiniz gibi sağdadır ama düzenlediiğ şenlikte Nâzım Hikmet vardır.

● Bir de küçük kitap hazırlanmış. Bu işle kim uğraştı?

Diğer işlerle de olduğu gibi Akil Aksan, Akil üçümüz için de birer kitapçık hazırlamış. Hatta bir Türk Şiir Gecesi de düzenlediler.

Gene aynı konuya döneyim, bir ay Paris'te her yerde şiir var. Bir gün Hugo'nun evi önünde onun şiirlerini okuyorlar bir gün Mirebau köprüsü üzerinde Apolinaire'in aynı adlı şiirini seslendiriyorlar

● Elimizdeki olanaklarla tanıtma görevini gerçekleştirebileceğimiz kanısındasınız...

Bundan birkaç yıl önce Kültür Bakanlığı bu iş için 22 milyon lira harcadı. Kültür Bakanlığı iyi dil bilenlerimize antolojiler hazırlattırabilir ve bu antolojileri küçük bir mali destekle dışardaki büyük yayınevlerimize yayınlattırabilir. Bir de Messica gibi Huc gibi iyi şiir okuyanlara plâklar doldurtulabilir. Bu girişimler sonunda, Türkiye'nin dışarıda sanıldığından biraz farklı, gelişme yolunda olmanın da üstünde devrimci, çalışkan ve kendine özgü

bir ekini ve sanatı olduğunu benimsetebilirler. Demin de belirttiğim gibi bir küçük ampul gibi yedi dakika yanıp sönmemizin izleniminden çok daha etkin izlenimler sağlanabilir.

(Cumhuriyet - 10 Haziran)

ARAS ÖREN DOELEN'DE

Bugün Rotterdam'ın De Doelen salonunda düzenlenecek Dünya Şiir yarışması «Poetry»ye ülkemizden **Aras Ören katılıyor.** Her yıl yinelenen ve dünyanın çeşitli ülkelerinden şairlerin işçi şiirleri okudukları yarışmada geçen yıl Fazıl Hüsnü Dağlarca birinci olmuştu.

PARİS ŞİİR ŞENLİĞİNE CAHİT KÜLEBİ DE KATILDI

Paris Belediye Başkanı Jacques Chirac'ın 20 Mayıs - 21 Haziran tarihleri arasında UNESCO'nun Büyük Salonu'nda düzenlediği «Paris Uluslararası Şiir Şenliği»ne ülkemiz şairlerinden Cahit Külebi de katılmıştır.

35 ülkeden 50'ye yakın şairin yer aldığı ilk toplantının Türk şairleriyle ilgili bölümünü UNESCO Temsilci Yardımcısı Büyükelçi Akil Aksan, yönetmiş, onun Cahit Külebi, Fazıl Hüsnü Dağlarca ve Necati Cumalı'dan çevirdiği şiirler tanınmış Fransız Aktörü Nicole Huc tarafından okunmuştur. Ayrıca Cahit Külebi'nin Türkiye'yi ve şiirimizi tanıtan kısa konuşması, dünya ozanlarına Türk ozanlarının mesajını iletmesi büyük sevgi yaratmıştır. Şiirlerin okunuşu sırasında bir Türk Saz Sanatçısı bağlama çalarak eşlik etmiş, art ezgi (fon müziği) oluşturmuştur.

AMERİKA'DA YAYINLANAN BİR ANTOLOJİDE ÇAĞDAŞ TÜRK EDEBİYATI KONU EDİLDİ

Amerika'da yeni çıkan New Writing from the Middle East (Yeni Orta Doğu Yazını) adlı beş yüz sayfalık antolojinin bir bölümü Çağdaş Türk Edebiyatına ayrıldı. Türkiye bölümünde, Oktay Akbal, Sait Faik, Orhan Kemal, Yaşar Kemal ve Aziz Nesin'den birer hikâye, Melih Cevdet Anday, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Nâzım Hikmet ve Orhan Veli Kanık'tan şiirler ile Cahit Atay'ın «Pusuda» adlı oyunu yer alıyor. Seçmeler, daha önce ya-

yınlanmış çevirilerle yeni çeviriler arasından, antolojinin yayıncıları Prof. Leo Hamalian ve Prof. John Yohannan tarafından yapıldı. Yaşar Kemal'i Thilda Kemal, Aziz Nesin'i Gönül Suveren. Sait Faik'i Spiro Koskof, Nâzım Hikmet'i Randy Blaasing ile Mutlu Konuk İngilizce'ye çevirdiler. Oktay Akbal, Orhan Kemal, Melih Cevdet Anday, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Orhan Veli Kanık ve Cahit Atay'dan çevirileri ise Talât Sait Halman yaptı.

Antoloji, Amerika'nın önde gelen yayınevlerinden New American Library tarafından ünlü Mentor dizisi kitaplarından biri olarak yayınlandı.

NAZIM HİKMET, 15. ÖLÜM YILDÖNÜMÜNDE YUGOSLAVYA'DA ANILDI

Saraybosna'da çıkan «Osloboceye (Kurtuluş)» günlük gazetesinin kültür sayfalarında, büyük Türk ozanı Nazım Hikmet'in 15. ölüm yıldönümü nedeniyle ozan İzzet Sarayliç'in Nazım'ın. bu yıl Yugoslavya'da yayınlanan sırpça-hırvatça şiir betiğinin çeşitli açılardan değerlendirildiği yazıda, şiirlerine de yer verildi.

Yine Saraybosna'da, 15. günde bir çıkan «Odyek (Yankı)» yazım-sanat-kültür dergisinde de, Lamiya Haciomsanoviç'in çevirileriyle Nazım Hikmet'in «Yürüyen Adam» ve «Karıma Mektup» şiirleri yayınlandı.

Büyük ozanın 15. ölüm yıldönümü, Yugoslavya'da Türkçe olarak yayınlanan «Birlik» ve «Tan» gazeteleri ile «Sevinç» çocuk dergisinde de yansıtıldı.

«Tan» gazetesinde, Nusret Dişo Ülkü'nün Nazım Hikmet'e sunduğu «Tuna Boyunda» adlı şiiri, ile Hasan Mercan'ın Nazım'ın Moskova anılarına değgin yazısı, «Birlik» gazetesinde ise, ozanın şiirlerinin yanı sıra, Slavklyup Ciniç'in «Devrimci ve Ozan Nazım Hikmet» başlıklı bir denemesi yer aldı.

Öte yandan, Yugoslavya'da yayınlanan bazı gazete ve dergilerde de Bekir Yıldız, Tarık Dursun K. Talip Apaydın ve Serhat Kestel'in öyküleri ile Fazıl Hüsnü Dağlarca, Şükrü Enis Regü ve Başaran'ın şiirleri yer aldı.

Necati ZEKERİYA
Üsküp

YAŞAR KEMAL FRANSA'DA «ÇAĞIMIZIN BİR NUMARALI ROMANCISI» OLARAK NİTELENDİRİLDİ

Yaşar Kemal'in «Ölmez Otu» kitabının Fransa'da piyasaya çıktığı sırada ünlü sanat dergilerinden Magazine Literaire, temmuz-ağustos sayısında sanatçıya ayırdığı sayfasında «Çağımızın bir numaralı romancısı» demektedir.

Ünlü eleştirmen Alain Bosquet tarafından kaleme alınan yazıda özetle, «Yaşar Kemal edebiyat tarihinde tanıdığımız en büyük hikâyeciler arasına katılmaktadır» denilmekte, Fransızcaya bugüne dek yalnız beş kitabının çevrilmiş olmasına rağmen Ingiliz dilinde daha fazla yapıtının bulunduğu da hatırlatılmaktadır.

YAŞAR KEMAL'İN YAPITLARI CEP KİTAPLARI DİZİSİNDE

Gallimard yayınevinin cep kitapları dizisi olan Folio'da İnce Memed'in yayınlanmasından sonra şimdi 1979 mayısında da İnce Memed'in de cep kitabı olarak çıkacağı öğrenilmiştir. Önümüzdeki yılbaşından önce de yazarın Binboğalar Efsanesi, yine Gallimard yayınevinde dünya yazarları dizisinde piyasaya çıkacaktır. Kemal'in Yer Demir, Gök Bakır ve İnce Memed adlı kitapları 1979 mayısında ABD'de yayınlanacaktır.

ATİNA'DA İKİ YAYINEVİ YAŞAR KEMAL'İN KİTAPLARINI ÇEVİRİYOR

Öte yandan, Atina'daki yayınevlerinin Yaşar Kemal'in İnce Memed adlı yapıtını Elence olarak yayınlamasından bir yıl sonra, gerek Themelio, gerekse Delfi adındaki yayınevlerinin Yaşar Kemal'in tüm yapıtlarını yayınlamak üzere bir anlaşma imzaladıkları bildirilmektedir.

PERTEV NAİLİ BORATAV'IN 70. YAŞI İÇİN BİR KİTAP YAYINLANDI

Otuz yıla yakın bir süredir Paris Üniversitesi'nde «Türk Halk Edebiyatı» çalışmalarını sürdüren Prof. Dr. Pertev Naili Boratav'-

ın yetmişinci yaşı için, Paris'teki meslekdaşları ve dostları tarafından «Kalbur Saman İçinde» (Quand le Crible Etail Dans la Paille) adıyle bir kitap yayınlanmıştır.

Kitabın başında Türk Halk Ebediyatına ve bilimciliğine büyük katkıları bulunan Boratav'ın kısa tanıtma yazısı yer almakta ve Mairelle Klaus'un, Prof. Boratav'ın yapıtları ile ilgili on iki sayfalık bibliyografisine yer verilmektedir. Ünlü Türkolog Prof. Dr. Bazin ile birlikte 34 bilimci ve yazarın Türk edebiyatı ve kültürü üzerine makalelerinin bulunduğu kitapta ayrıca Metin And, Güzin Dino, Aynur Flamain, Altan Gökalp, Nedim Gürsel, Samim Kocagöz ve Sedat Veyis Örnek makaleleriyle yer almaktadır.

ÖZER'İN ŞİİRLERİ ÇEKÇE VE BULGARCA'DA

Şair Kemal Özer'in «Geceye Karşı Söylenmiştir» adını taşıyan son kitabındaki şiirleri Çekçe ve Bulgarca'ya çevrildi.

Özer'in üç bölümden oluşan son kitabındaki «Haliç» bölümünde yer alan on beş şiir Çekçe'ye Dr. Ludek Hrebicek tarafından çevrildi ve «Svetova Literatura - Çağdaş Edebiyat» dergisinde yayımlandı. Aynı kitabın ikinci bölümünü oluşturan «Gül Üstüne Çeşitlemeler»in ise Bulgarca'ya çevrildiiğ ve Varna'da çıkan «Orbita - Yörünge» dergisinde yayımlanacağı bildirildi.

METİN AND'IN YAZILARI YUNANİSTAN'DA

Atina'da üç ayda bir yayınlanan «Theatro» dergisi» son 59-60 sayısında Metin And'ın iki yazısına 36 sayfa yer ayırdı ve resimli olarak yayınladı. Yazılardan biri «İslâmda Tragedya Kavramı ve Eski Yunan Tragedyası ile Karşılaştırılması», ikinci yazı ise «1818 ile 1914 Yılları Arasında İstanbul'da Yunan Tiyatrosu» konularında. Dergide, ayrıca, Metin And'ın bilgisayarla yapılmış bir resmiyle uzun bir özyaşam öyküsü ve yapıtlarının listesi de yer almakta. Derginin aynı zamanda yazarın aynı sayıda iki yazısını yayınlaması Türk - Yunan ilişkilerine kültür ve sanat yoluyla bir katkıda bulunmak girişimi olarak yorumlanmaktadır.

ÇETİN ÖNER'İN «GÜLİBİK» ADLI YAPITI ALMAN TV'SİNE ALINIYOR

Yazar, TV film yapımcısı Çetin Öner'in yazdığı «Gülibik»

adlı çocuk öyküsü Federal Almanya'nın «NBR» televizyonu tarafından filme alınacaktır.

«Bir çocuğun oyuncak varsayımı ile yaklaştığı bir horoza giderek oluşan dostluk ve sevgi bağları»nı anlatan Öner'in «Gülibik» adlı yapıtı aynı zamanda, Doğa-Çocuk, dostluk kavramı-çocuk ve hayvan sevgisi-çocuk olgularına da, sade ve akıcı bir dille yaklaşmaktadır.

1977 yılında Alman Yazar Cornelius Bischoff tarafından Almanca'ya çevrilen «Gülibik» Federal Almanya'nın ünlü yayınevlerinden «Anrich» tarafından yayınlanmıştır.

Öykü kitabının Alman basımını da, bir süre önce yitirdiğimiz ünlü ressamlarımızdan Orhen Peker, Alman çocuklarına etkin bir yaklaşım getirecek biçimde resimlemiştir.

«GÜLİBİK» DÜNYA ÇOCUKLARINA AÇILIYOR

Çetin Öner'in, çocuksu duyguları yansıtan «Gülibik» adlı yapıtı, ünlü Alman sinemacısı Günter Haaser tarafından filme alınacaktır. Haaser, filmin Viyana ile İsviçre TV'lerinde de gösterilmesi için bu ülke TV yönetimleriyle de ilişki kurmuştur.

ÜMİT YAŞAR OĞUZCAN'IN YAPITLARI İTALYANCA'YA ÇEVRİLDİ

Şair Ümit Yaşar Oğuzcan'ın iki yapıtı İtalyanca'ya çevrilmiştir.

Anna Masala tarafından «Lettere İn Cerca Di Padrone» adıyla İtalyanca'ya çevrilen şairin Sahibini Arayan Mektuplar adlı yapıtı 124 sayfa olup, içinde şairin biyografisi, şiirlerinden örnekler ve kendisiyle yapılmış bir konuşmayla birlikte, mektupların Türkçeleri de yer almaktadır. Eser İnstituto Di Studi İslâmıcı yayınıdır.

Öte yandan, Giacomo E. Carretto'da şairin seçme şiirlerini «Di Ümir Yaşar O Di (Certa) Poesia» adı altında çevirmiştir. Bu yapıt da Annalı Di Ca'Fosca ili yayınıdır.

DÖRT TÜRK HİKÂYECİSİNİN ÖYKÜLERİ BULGARİSTAN'DA YAYINLANDI

İstanbul Haber Servisi — Demirtaş Ceyhun'un «Piyangomanlar», Adnan Özyalçıner'in «Asfalt», Aysel Özakın'ın «Sessiz Bir

Dayanışma» ve Yusuf Ziya Bahadınlı'nın «Mustafa'nın Kağnısı» adlı öyküleri, daha önce de Mustafa Balel'in öykülerini çeviren Elen Hristova tarafından Bulgarca'ya çevrilerek Sofya'da çıkmakta olan Bulgar Yazarlar Birliği organı «Bülten»de yayınlandı.

KEMAL ÖZER'İN ŞİİRLERİ DE ÇEVRİLDİ

Kemal Özer'in «Geceye Karşı Söylenmiştir» adlı şiir kitabında ikinci bölümü oluşturan «Gül Üstüne Çeşitlemeler» Varna'da çıkmakta olan «Ortiba» (Yörünge) dergisinde yayınlanmak üzere Bulgarca'ya çevrilmiştir. Özer'in aynı şiir kitabında yeralan «Haliç» adlı üçüncü bölüm de «Svetova Literatura» (Çağdaş Edebiyat) dergisinde yayınlanmak üzere. Dr. Ludek Hrebicek tarafından Çekçe'ye çevrilmiştir.

MEHMED KEMAL'İN 15 ŞİİRİ RUMENCE'YE ÇEVRİLDİ

Romanya Kültür Bakanlığı'nın çağrılısı olarak Romanya'ya giden Türkiye Yazarlar Sendikası üyelerinden şair, yazar, gazeteci Mehmed Kemal ile Çevirmen Tektaş Ağaoğlu on beş gün süren gezi programı içinde, başta Bükreş olmak üzere Cluj-Naboca ve İlaş kentlerindeki kültür merkezlerini ziyaret etmişlerdir.

Ülkenin en büyük edebiyat ve sanat dergisi Lucianal'ın Mehmed Kemal ve Tektaş Ağaoğlu ile bir görüşme yaptığı gezi sırasında Kemal'in son şiir kitabı «Söz Gibi»den on beş şiir çevrilmiş ve edebiyat dergilerinde yayınlanmıştır. «Sürgün Alayı» adlı romanının da Rumence'ye çevrilip basılması için anlaşmaya varılan Mehmed Kemal on beş günlük geziden dönerken Türk şiiri ve düzyazısı hakkında Rumen Radyosunda bir demeç vermiş, gezi izlenimlerini anlatmıştır.

NÂZIM HİKMET'İN «SAAT 21-22 ŞİİRLERİ» ATİNA'DA YAYINLANDI

Nâzım Hikmet'in 1945 yılında hapiste iken karısı Piraye'ye yazdığı «Saat 21-22 Şiirleri» adlı yapıtı Atina'daki Themello Yayınevi tarafından yayınlandı.

Şiirleri Yunanca'ya Petros Markaris çevirdi. Markaris uzun

yıllardır Atina'da yaşıyan ve çevirileri yanı sıra tiyatro çalışmaları ile de tanınan bir sanat adamıdır.

Saat 21-22 Şiirleri kitabının içinde ayrıca Abidin Dino'nun çizdiği bir Nâzım Hikmet portre deseni yer almaktadır. Dino'nun bu deseni bu yıl nisan ayında Atina'da düzenlenen sergi sırasında yaptığı öğrenilmiştir.

Çevirmen Petrol Markaris kitaba bir de önsöz yazmıştır.

Nâzım Hikmet'in şiirleri Yunanistan'da daha önce 1959'da Stelios Mayopulos, 1976'da Aris Diktaios'un (Almanca'dan), çevirileriyle yayınlanmıştı. Ünlü ozan Yannis Ritsos'un Nâzım'dan yaptığı çeviriler de Türkçe'den yapılmadığından, yeni çeviriler çok ustaca olarak nitelendirilmektedir.

Bilindiği gibi Nâzım Hikmet'in Romantikler adlı - Yaşamak Güzel Şey Be Kardeşim - romanı da geçen yıl yine Themelio Yayınevi tarafından yayınlanmıştır. Bu romanın Elence'sinin önsözünü Abidin Dino yazmış, çevirisini de Fransızca'dan K. Kotzias yapmıştır.

TARIK DURSUN'UN «DENİZİN KANI» ADLI ROMANI BULGARİSTAN'DA YAYINLANDI

Tarık Dursun'un «Denizin Kanı» adlı romanı Bulgaristan'da «Narodna Kultura» (Halk Kültürü) kitabevi tarafından yayınlanmıştır. 10 bin adet basılan kitabın büyük ilgi gördüğü ve daha şimdiden ikinci baskı için hazırlandığı bildirilmektedir.

Kapak resimleri tanınmış Bulgar Ressamı Dimitir Taşev tarafından çizilen «Denizin Kanı»nı, Penko Tsonevski dil zenginliğini ve ayrı ayrı kahramanların şivelerini koruyarak başarıyla Bulgarca'ya çevirmiş metnin Bulgarca metni üzerine de Editör Jan Kovaçev çalışmıştır.

Tarık Dursun'un deniz süngeri avcısının yaşamını konu alan yapıtı yalnız okurlar arasında yankı uyandırmakla kalmamış Bulgar edebiyat eleştirmenleri de romana ilgi göstermişlerdir. Türk edebiyatını iyi tanıyan ve Bulgaristan'da yayılmasında büyük payı bulunan Paraşkev Paruşev, yazar hakkında kaleme aldığı yazısında şu görüşlere yer vermiştir: «Tarık Dursun mutlu sanat yıldızı altında doğmuş bir yazardır. Edebiyat eleştirmenleri türlü vesilelerle, onun «Hasangiller» ve «Vezir Düşün» gibi ilk hikâye kitaplarıyla Türk edebiyatına kazandırdığı, o yepyeni, taze ve özgün dünyayı belirtmeden geçemez. Yazarın her yeni ya-

pıtı, ilk adımın tazeliğini, şiirsel duygularını taşır.» Paruşev ayrıca Tarık Dursun'un yepyeni bir dünya algılamasıyla Türk edebiyatında bir boşluğu doldurduğunu belirtmiş, «Yaratıcı dünyasını, günlük pratikçilikten uzak tutabilmesi, yaratıcı gücü ve yeteneğinin anlatımı olan yapıtlarının üstün niteliklerinde yansımaktadır» demiştir.

STRUGA ŞİİR AKŞAMLARI'NA TÜRK OZANLARI DA KATILDI

Necati ZEKERİYA

Bu yıl Struga Şiir Akşamları 24-29 ağustos günleri arasında Makedonya'nın Struga kentinde yapıldı. Şenliklere birçok ülkelerden yüze yakın ozan gelerek, şiirlerini ayrı ayrı yerlerde okudular. «Şiir ve Eleştiri» başlığı altında düzenlenen sempozyuma katıldılar. Bu yılki şiir festivalinde Filistin ve Alman şiir geceleri düzenlendi, «Altın Çelenk 78» ödülü ünlü İspanya ozanı Rafael Alberti'ye verildi. Şenliklerde bir gece de onun yaşam öyküsüne, ozan kişiliğine ve şiiri onuruna ayrıldı.

Bu güne kadar, Sturga Şiir Akşamları'na her yıl Türkiye'den de ozan ve eleştirmenler, yayıncılar katılmışlardır. Bu yıl da kabarık sayıda Türk ozan, yazar ve yayıncıları gelmişlerdir. Elde edilen bilgilere göre bu yıl, Türkiye'den «Altın Çelenk 74» ödülünü kazanan Fazıl Hüsnü Dağlarca'dan başka, ozanlardan Hasan İzzettin Dinamo, Muzaffer Uyguner, Özdemir İnce, Arif Damar, Metin Demirtaş; yayıncılardan da «Struga Akşamları» (Altın Çelenk Ödülünü Alan Ozanlar Antolojisini) yayınlayan «Koza» yayınevi sahipleri yazar Tarık Dursun K. ve Mehmet Harmancı vardı. Türk ozanlar kendi şiirlerini Struga ve Ohri'den başka, Üsküp, İştip, Manastır, Kırcova, Kalkandelen kentlerinde de okumuşlar, konuklara Dağlarca'nın filmi gösterilmiştir.

TÜRK ŞİİRİNE KARŞI BÜYÜK İLGİ

Struga Şiir Akşamları programı çerçevesinde her yıl, bir ülkenin şiiri sergilenmektedir. Bugüne kadar bir çok ülkelerin (İtalya, Fransa, Cezayir, Polonya, Romanya) şiiri, çeviri yoluyla Struga Şiir Şenliklerinde hazır bulunan konuklara tanıtılmış,

seçilen şiirler Makedonca'dan başka, İngilizce, Fransızca ve Rusça'ya da çevrilmiştir. Gelecekteki Struga Şiir Akşamlarından birinde, Türk şiiri de toplu olarak tanıtılacak, Türk çağdaş şiirine özel bir gece ayrılacak, şiirler dört dile çevrilecektir. Ondan başka, Belgrad yayınevlerinden biri «Balkan Şiiri Antolojisi»nde Türk şiirine özel bir bölüm verecek, bu antoloji gelecek yıl yayınlanacaktır. Üsküp yayınevlerinden biri de, 1979 yılında bir «Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi» basacaktır. Türk şiirinden başka, Türk öyküsüne ve romanına karşı da Yugoslavya'da ilgi artmıştır. Bu yıl Aziz Nesin'in «Moya Priça» (Kendi Hikâyem) başlığı altında merhum Süreyya Yusuf'un çevirisiyle Sırpça - Hırvatça öyküler kitabı Prişitine'de yayınlandı. Yılın sonuna kadar Yaşar Kemal'in de «Leganda o Araratu» (Ağrı Dağı Efsanesi) adlı romanı yine Priştine'de «Yedinstvo» (Birlik) yayınları arasında Sırpça-Hırvatça Cemal Bayraktari'nin çevirisiyle yayınlanacaktır.

(Cumhuriyet-29 Ağustos)

ÜÇ TÜRK ŞAİRİ STRUGA ŞİİR GECELERİ'NE KATILDI

23 - 29 Ağustos günleri arasında Yugoslavya'nın Struga kentinde şiir geceleri yapıldı. İspanyol şairi Rafael Alberti'nin Altın Çelenk Ödülü aldığı bu yılki toplantıya Türkiye'den de Hasan İzzettin Dinamo, Arif Damar ve Metin Demirtaş katıldı. Dinamo ve Damar'ın Struga Şiir Geceleri'ne değgin izlenimlerini öğrenmek istedik. Dinamo ve Damar sorularımızı şöyle yanıtladılar.

Doğan HIZLAN

● Sayın Dinamo yurt dışına ilk çıkışınız. Struga'ya indiğinizde ilk izleniminiz, duygunuz ne oldu....

Struga'ya iner inmez Ohri gölünün yakınındaki lüks bir otele yerleştirildik. 100 kişilik bir şair grubu türlü dillerle otelin salonlarında cıvıldaşmağa başladı. Bizim çevremizde de Türkçe konuşan bir dostlar grubu yabancılığımızı giderdi. Bu arkadaşların hemen hepsi şair ve yazardı. Necati Zekeriya, İlhami Emin, Şükrü Ramo, Fahri Kaya, Esat, Fahri Ali, Bedri Selim, Hasan Mercan, Nusret, Mehmet Arif Bozacı. Bunlar hep çevremizdeydi. Bu arkadaşlar hemen geceli, gündüzlü bizim çevremizde dolaşıyor, yeni bir Türk vatanında imişiz gibi çevremizi

bizden seslerle dolduruyorlardı. Günümüzün her saati güzel şeylerle süsleniyor, geziler birbirini izliyordu.

● **Şiir gecesi nasıl oldu? Gösterilen ilginin oranı neydi?**

Şiirlerin okunacağı gece, Ohri gölünden çıkan büyük derenin üzerindeki köprüde akşamla birlikte büyük lambalar yakıldı aşağı doğru akan çayın her iyi yanı ampullerle süslendi. Yine çayın her iki yanı onbinlerce insanla dolup taştı. Şiire karşı duyulan bu ilgi beni çok düşündürdü.

Sanki büyük bir şenliğe gelmişler gibi çoluk çocuk, kadın kız, erkek hepsi çayın kenarında loş ışıklar altında şiirlerini okumağa hazırlanan dünya şairlerine bakıyorlardı. Şairler birer birer şiirlerini okumağa başladılar. Ben bu bölgenin yönetiminde büyük rolü olan ve yanımda oturan Şükrü Ramo'ya buradaki şiiri Arif Damar'a okutmasını söyledim. Bu da salt daha genç olmasındandı. Damar, orada okudu. Öbür Avrupalı şairlerin mızmız okuyuşları yanında gürül gürül bir işçi şiiri okudu.

Şunu da söyleyeyim ki oraya gelmiş olan Avrupalı şairler, dingin duruşlarıyla, dingin şiirler okuyorlar, hiç de büyük ilgi toplamaksızın geçip yerlerine gidiyorlardı. Türk şairi anonsu yapılınca, çayın kenarında dikilen ve durmadan kımıldayan kalabalık, birdenbire duruldu, herkes gözlerini köprünün üstündeki şaire dikerek kulak verdi. Bu çok hoşuma gitmişti. Bu çevrenin Türke karşı gösterdiği ilgiden başka hiç bir şey değildi. Dinleyicilerin arasında binlerce Türk vardır diyordu. Şükrü Ramo.

● **Rafael Alberti şiirlerini okudu, onun üzerine düşünceleriniz?**

Köprü üstündeki şiir okuyuşları, Alberti'nin daha önce kendisine verilmesi kararlaştırılan Altın Çelenk'in verilmesi töreniyle başladı. Okuyucular arasında oturan ak saçlı, ak yüzlü olan Alberti, kucağına verilen bir kutuyu alarak orada nal şeklindeki büyük bir al, altın çelengi eliyle okşadı, sevindi sonra kutuyu sekreterine bırakarak ilk şiirini okudu. Hatırladığıma göre bu Granada adlı uzun şiirdi. İşte şiir gecesi bu gümüş saçlı, İspanyol şairinin okuyuşu ile başlamış saatlerce sürmüştü.

● **Siz nerelerde şiir okudunuz?**

Manastıra giderek bir fabrikada şiirlerimi okudum.

Struga şiir geceleri, insancıl kültür davramşlarının en iyilerinden biridir. Şiirin ilk kez bu kerte önemli dostluklarda rol oynadığını gördüm ve şiirin büyük bir şey olduğuna daha çok inandım.

DAMAR:

● Böyle bir edebiyat şenliğine ilk kez katılıyorsunuz, uluslararası nitelikte ve yurtdışına çıkıyorsunuz. İzlenimlerinizi iletir misiniz?..

Genel olarak benim de içlerinde bulunduğum 1940 toplumcu şiiri hakkında bilgileri yoktu. Niyazi Akıncıoğlu'nu, Enver Gökçe'yi bilmiyorlardı hatta Rifat Ilgaz'ı, Ahmed Arif'i bile, Üsküp ve Halklar Tiyatrosu Müdürü İlhami Emin arkadaş, önümüzdeki yıl Ahmed Arif'i, Rifat Ilgaz'ı, A. Kadir'i çağırmayı düşünüyorlar.

● Siz şiirlerinizi nerede okudunuz?

Ben Struga'da Drim köprüsü üstünde pazar akşamı (27) bütün dünyadan gelen, şairlerden her ülkeden bir şair vardı. Dinamo'yu önerdik. Dinamo benim okumamı istedi, ben okudum. Ben Ölüm Yok diye bir şiiri okudum. İlhami Emin arkadaş Makedoncaya çevirdi. Ben bu şiiri Türkiye'de bir çok toplantılarda okuduğum için ezbere okudum. Daha önce Türk şairlerine ilgi gösterilmiyordu ilgileri bana döndü, ne yazık ki fransızcam yeterli olmadığından anlaşamadım. Dil bilmememin ilişki kurmayı engellemekte işlevini gördüm.

Köprü üstünde benim şiirimin çevirisinin bir bölümü okundu. Sonra gerek Türkçe tamamı, gerek Makedonca'sını Kiçevo'da kitaplıkta aydınlara okudum, sonra da fabrikaya gidip işçilere şiirlerimi okudum, onlar bana kendi halk türkülerini ben de öğrendiğim kadarı ile Ruhi Su'nun türkülerini okudum.

● Başka ne gibi ilişkileriniz, çalışmalarınız oldu?

Üsküp televizyonunda şiir üzerine bir konuşma yaptık. Zagreb televizyonuna Türk eleştirisi ile ilgili bir konuşma yaptım.

Pazartesi günü Üsküp Sanat Müzesinde Seslerin Ayak Seslerini okudum. Şairler oraya Varlık dergisi geldiği için en çok Varlık dergisi şairlerinin etkisini taşıyorlar. İçlerinde Necati Ze-

keriya, İlhami Emin, Suat Engüllü, İrfan Bellür benim en çok beğendiklerim oldu. Bellür'ün özellikle şu mısraını anmalı: «Geleceği yönlendirecek bir geçmiş..»

● **Onların şiirlerinin sorunları nedir?**

Sosyalist şairin o ülkede sorunu daha başka genel sorunlar. Alt yapı sorunları çözülmüş, üretim ilişkileri çözümlenmiş, daha iyiye doğru gidişi, özlemi yazacak.

(Cumhuriyet - 10 Eylül)

TARIK DURSUN K. ULUSLARARASI DEÇAN YAZARLAR KARŞILAŞMALARINA KATILIYOR

Yugoslavya'nın özerk bölgesi Kosova'da her yıl yapılan «Uluslararası Deçan Yazarlar Karşılaşmaları»na bu yıl Türkiye'den hikâyeci romancı Tarık Dursun K. çağrılı olarak katılıyor.

5 - 15 Ağustos günleri arasında yapılacak olan Deçan Karşılaşmaları'na dünyanın birçok ülkesinden yazar, denemeci ve eleştiricilerle birlikte yayıncılar da çağrılmakta, karşılaşma günleri boyunca ülkeler arası yazarlık ve yayıncılık sorunları görüşülüp tartışılmaktadır.

Deçan Karşılaşmaları Kosova Yazarlar Birliği eliyle düzenlenmektedir.

NEDİM GÜRSEL ULUSLARARASI 3. TÜRKOLOJİ SEMPOZYUMUNA KATILIYOR

Yugoslavya'nın Sarajevo kentinde 18 - 22 Eylül tarihlerinde yapılacak olan Uluslararası Üçüncü Türkoloji Sempozyumu'na ülkemizden Nedim Gürsel'in de katılacağı öğrenilmiştir. Nedim Gürsel, Osmanlı - Osmanlı öncesi edebiyatlarının tartışılacağı sempozyumda, bu yıl yayımlanan **Şeyh Bedreddin Destanı Üzerine** adlı yapıtının özetini sunacak, çeşitli ülkelerden çağrılı yazar ve bilim adamları Türkçe, Fransızca, İngilizce, Almanca ve Rusça bildiriler okuyacaklardır. Geçen yıl Almanya'nın Hamburg kentinde yapılan sempozyum bu yıl Sarajevo Üniversitesi'nce düzenlenmektedir.

FRANSIZ AKADEMİSİ ÜYESİ MİCHEL DEON'A GÖRE YAŞAR KEMAL, SESİNİ DÜNYAYA DUYURMAYA BAŞLAYAN BÜYÜK BİR YAZARDIR

Fransız Akademisi üyelerinden yazar Michel Deon, Yaşar Kemal'in Ölmez Otu romanını tanıtan eleştirisinde «Yaşar Kemal, sesini Anadolu sınırlarının ötesine de duyurmaya başlayan büyük bir yazardır» demektedir.

Paris'te pazar günleri çıkan tek gazete olan Journal Du Dimanche'ta yayınlanan bu yazıda özetle şöyle denilmektedir:

«Yaşar Kemal'den daha önce İnce Memed I ile İnce Memet II'yi okumuştuk. Bu yapıtları, çağdaş Türk edebiyatını en iyi temsil eden bir yazarı kanıtlıyordu. Hiçbir yabancı etkinin altında kalmayan romancı, Türk geleneklerinden esinlenmektedir. Kaldı ki, Türkiye'nin birçok yöresi dış etkilere tümüyle kapalı kalmıştır. Yaşar Kemal'in son olarak Fransızcaya çevrilen «Ölmez Otu» kitabında, ancak Doğulu masalcıların büyüleyici niteliklerinde rastlanan bir soluk vardır. Yüzyıllardan beri yalnız mevsimlerin düzenlediği bir varoluşa çağdaş yaşam karıştığı zaman bu inandırıcı olmaktan uzak bir dış müdahale gibi kalmaktadır. Atlı veya motorize askerler, Şevket Bey'i aramaya geldikleri zaman garip bir dünya ile karşılaşırlar. Kendi geçmişinden kopmuş yeni Türkiye'den geldikleri için ve eskisini de anlayamadıklarından köylülerin sözlerini de anlayamayarak bırakıp giderler. «Ölmez Otu» patetik, acı ve güçlü bir romandır. Yaşar Kemal ise kuşkusuz sesini Anadolu sınırlarını aşarak duyurmaya başlayan büyük bir yazardır. Türkiye'nin birkaç ozanı dışında edebiyat alanında kuraklığa terk edilmiş olduğunu sanıyorduk. Bu belki yeniden doğuşun bir işareti ve uyanışıdır. Dikkat etmemek büyük bir hata olabilir.»

ARİF DAMAR: YUGOSLAVYA'DA BÜYÜK BİR İLGİ İLE KARŞILANDIK

Nezih COŞ

— **Struga Şiir Şenliği üstüne ilk izlenimleriniz ne oldu?**

— Struga Şenliği nedeniyle ilk kez yurt dışına çıkmış oldum.

Yugoslavya'da karşılaştığım her olay beni çok heyecanlandırdı.

Orada çok sıcak karşılandık. Şahsen ben kendimi Türkiye'de sandım. Hatta bu yüzden oğluma bir oyuncak alırken, pazarlık yapmaya başladım. Burada öyle şey olmaz dediler. O zaman Yugoslavya'da olduğum aklıma geldi.

Hasan İzzettin Dinamo ve Metin Demirtaş'la birlikte Türkiye'yi başarıyla temsil ettik sanıyorum.

Başlangıçta şiir okuma sırasında 30 ülke arasında sonlardaydık. Üsküp'te ise beni 5. sırada çıkardılar. Bu değişiklik, gördüğümüz ilgiyi belirtebilir.

— Şenlik hakkında biraz bilgi verebilir misiniz?

— Struga Şiir Geceleri, Makedonya Yazarlar Birliği ile Struga kenti yöneticileri tarafından birlikte organize ediliyor.

Şenlik, dünyanın her yanından ilerici, devrimci şairleri bir araya getirerek Yugoslavya'da yaşayan halklar ile dünya halklarının dostluğuna, kardeşliğine katkıda bulunmayı amaçlıyor.

Şenliğin giderleri 20 kadar fabrika, işletme gibi kuruluş tarafından karşılanmış bu yıl.

Struga Şiir Geceleri 16 yıldır yapılıyor. Bu yılki 17. şenlige 30 ülkeden 107 şair katılmıştı. Katılan ülkeler arasında ABD, SSCB, Çin Halk Cumhuriyeti, Romanya, Hindistan vb. gibi birçok ülke vardı. Bulgaristan, Doğu Almanya ve Arnavutluk gibi bazı ülkeler katılmamıştı.

Struga'da her yıl bir şaire «altın çelenk ödülü» veriliyor. Önceden kararlaştırılan bir ödül bu. Geçen yıl İsveçli Arthur Lundkvist'e verilen «altın çelenk» bu yıl İspanyol şairi Refael Alberti'ye verildi.

— Şenlik boyunca nereleri gezdiniz, ne gibi kültürel etkinlikler oldu?

— 27 Ağustos'ta Struga adlı göl kentinde yapılan şiir gecesinde Türkiye adına ben «Ölüm Yok Ki» adlı şiirimi okudum. Bu gecede, her ülke bir şiirle temsil edildi. Rafael Alberti'den sonra en çok alkışlanan biz olduk. Aynı şiiri Kicevo kentinde bir fabrikada işçilere, kent kitaplığında da aydınlara okudum.

Struga'dan sonra Kicevo kentine Çek şair Vladimir Reisel ve Amerikalı S. Barkan ile birlikte üçlü bir yabancı şair grubu

olarak gelmiştik. Burada anti-faşist savaşta hayatlarını kaybeden partizanların anıtını da ziyaret ettik.

Üsküp TV'sinde şiir üzerine bir söyleşimiz oldu. Bu kentteki Çağdaş Sanat Müzesi'nde «Seslerin Ayak Sesleri» adlı şiirimi okudum. Sırbistan'ın Özerk bölgesi Kosova'da da 2 gün kaldık. Burada Türkçe olarak haftada bir kez çıkan Tan gazetesini gezdik.

Şenlik sürcsince Makedonya, Filistin ve B. Almanya şiir geceleri yapıldı. Okunan tüm şiirler Makedonco'ya çevriliyordu. Şenliğe Filistin'in tanınmış şairi Mahmut Derviş de gelmişti.

Şenlikte şiirin dışında da sanat etkinlikleri oldu. Makedonya Yazarlar Birliği, Kalkendelen kasabasında bir «Çevirmenler Sempozyumu» düzenledi. Filistin şiir gecesinde Tel Al Zaatar olayları üstüne Yugoslavların çektiği çok güzel bir belgesel film gösterildi.

— Yugoslav şairleriyle de görüşmeler yaptınız herhalde..

— Tabii. Pek çok Yugoslav şairle tanıştık. Türk asıllı Necati Zekeriya bizi evine çaya çağırdı. Orada Yugoslav şairlerinden İzzet Sarayliç'le tanıştık. Şiirlerini N. Zekeriya'nın Türkçesiyle tanıdığımız Sarayliç bizim şiirimizi tanıyor. Onun şiiri de bizim Orhan Veli'den biraz etkiler taşıyor. Sarayliç, saf şiiri savundu. «Şair bilgisini şiire dökmekten kaçınmalı» dedi.

Cem Yayınlarından kitabı çıkan Vasko Popa ile de tanıştık. Popa'nın şiiri de bizim İkinci Yenicilerin deneylerine benziyor.

Ancak dikkatimi çeken bir şey var. Yugoslavlar, Türkiye edebiyatını 20 yıl süresince yalnızca Varlık dergisinden izlemişler. toplumcu şiirimizi, devrimci 1940 kuşağını tanıyamamışlar. Onlara Niyazi Akıncıoğlu, Enver Gökçe, Ahmet Arif, Rıfat Ilgaz, A. Kadir gibi bu kuşağın önemli şairlerini anlatmaya, tanıtmaya çalıştık.

— Bu yıl «Altın Çelenk» alan Alberti'yi nasıl değerlendiriyorsunuz?

— Refael Alberti bir entellektüel. İspanya'da faşizme karşı çıkmış, Franco iktidara gelince ABD'ye gitmiş. İspanya'da faşizm yıkılınca Carillo'nun partisinden milletvekili de olmuş. Bence Lorca gibi büyük bir şair değil. Lirik bir şair. Şenlikte «Granada»sını okudu. Çok büyük bir şiir değildi. Alberti, proletaryanın sınıf kavgasının coşkusunu veren bir şair değil bence.

Türkiye'de onun gibi çok şair var.

— Yugoslavya'nın toplumsal yaşamında özellikle dikkatinizi çeken yanlar oldu mu?

— En dikkatimi çeken şey, Yugoslavya'da ulusal sorunun Marksist - Leninist açıdan halledilmiş olmasıydı. Bu her yerde göze çarpıyordu. Çeşitli halkların tamamen eşit toplumsal haklara sahip olarak bir arada yaşadıklarını gördüm. Türk asıllı birçok kişi toplumda önemli mevkilerde görev alabiliyor Yugoslavya'da.

Örneğin Şükrü Ramo arkadaş, faşizme karşı çarpışmış eski bir partizan olarak bugün Makedonya Meclisi asbaşkanıydı. Fahri Kaya arkadaş, partinin Makedonya şubesi yöneticilerindendi. Şair İlhami Emin arkadaş, Makedonya Yazarlar Birliği asbaşkanı ve Üsküp Halklar Tiyatrosu müdürüydü.

Bedri Selim arkadaş, Kosova Tan gazetesini yönetiyordu. Fakat bu kişiler hep Alman emperyalistlerine karşı Yugoslavya'nın Kurtuluş Savaşı'na katılmış insanlardı.

(Aydınlık - 22 Eylül)

YAŞAR KEMAL'İN ROMANLARI, FRANSA'DA GENİŞ İLGİ GÖRDÜ

Yaşar Kemal'in Fransızcaya çevrilen «Ölmez Otu» romanının Fransa'daki yankıları sürmektedir. Geçen hafta da Fransa'nın sosyalist lideri Mitterand bir TV konuşmasında Yaşar Kemal'in yapıtlarını övmüş, tanınmış Fransız eleştirmenlerinden Michel Deon ise romancımızdan söz ederek «Yaşar Kemal, sesi Anadolu sınırlarının ötesinde coşkuyla duyulmaya başlayan kesinlikle büyük bir yazardır» yargısına yer vermiştir.

Fransız Sosyalist Partisi Birinci Sekreteri François Mitterand, Fransız televizyonunun ilgiyle izlenen «Apostrophes» adlı edebiyat programında «Arı ve Mimar» başlıklı kitabının satışa çıkması dolayısıyla konuşurken Yaşar Kemal'in Fransızcaya çevrilen «İnce Memed», «Orta Direk» ve «Ölmez Otu» adlı romanlarından övgüyle söz etmiştir. Denize tutkusu olduğunu belirten sosyalist lider, bunu karada «tatmin etme» yoluna gittiğini açıklayarak okyanuslardaki görkemli hareketliliği Yaşar Kemal'in bu destansı yapıtlarında bulduğunu ifade etmiştir.

Öte yandan, Fransız Akademisi üyelerinden, tanınmış romancı ve eleştirmen Michel Deon, Paris'te haftada bir yayımla-

nan «Journal de Dimanche» gazetesinde, «Ölmez Otu» romanını konu alan eleştirisinde Yaşar Kemal'i «büyük bir yazar» olarak tanımlamış ve yapıtlarında «doğulu masalcıların büyüsü bulunduğunu» söylemiştir.

Michel Deon'un yazısında şu cümleler yer almaktadır:

«Yaşar Kemal'den daha önce İnce Memed I ile İnce Memed II'yi okumuştuk. Bu yapıtlar, çağdaş Türk edebiyatının en iyi temsilcisi olan bir yazarındı. Hiçbir yabancı etkinin altında kalmayan romancı, Türk geleneklerinden esinleniyor. Onun Fransızcaya son olarak çevrilen Ölmez Otu romanında da ancak doğulu masalcıların büyüleyici üslubunda rastlanan bir soluk var. Yüzyıllardan beri yalnızca mevsimlerin düzenlediği bir varoluşa çağdaş yaşam karıştığı zaman bu, inandırıcı olmaktan uzak bir dış katılma gibi kalmakta: Atlı ya da motorize güçler Şevket Beyi aramaya geldikleri zaman garip bir dünya ile karşılaşırlar. Kendi geçmişinden kopmuş yeni Türkiye'den geldikleri için, eskiyi de anlayamadıklarından, köylülerin sözlerine bir anlam veremezler ve çeker giderler. Ölmez Otu patetik, acı ve güçlü bir romandır. Yaşar Kemal ise sesini Anadolu sınırlarının ötesinde coşkuyla duyuran kesinlikle büyük bir yazardır. Türkiye'yi birkaç ozan dışında, edebiyat alanında kuraklığa mahkûm sanmıştık. Yaşar Kemal, bir yeniden doğuşun işareti ve uyanışıdır. Onu görmezlikten gelmek büyük bir hata olur.»

HASAN İZZETTİN DİNAMO: «ŞENLİK YUGOSLAVYA'DA YAŞAYAN HALKLARI BİRLEŞTİRİCİ BİR ROL OYNADI»

Nezih COŞ

Ağustos ayında Yugoslavya'nın Makedonya Cumhuriyeti kentlerinden Struga'da, 17. Uluslararası Şiir Geceleri yapıldı. Bu şenliğe Türkiye adına üç şair, Hasan İzzettin Dinamo, Arif Damar ve Metin Demirtaş katıldılar. Şenlik üzerine Arif Damar'la yaptığımız söyleşiden sonra, Hasan İzzettin Dinamo'nun da görüşlerini öğrenmek istedik.

Buluştuğumuzda, yaşlı şair yorgun görünüyordu. Önce bunun nedenini sorduk. Bir süre önce, Menekşe'de birkaç kez faşist komandoların saldırısına uğradığını, bu saldırıları kazasız belasız atlattığını, ancak bu olayların, üzerinde belli bir sinir gergin-

liği yarattığını söyledi. «Ellerimde bir uyuşma var. Bu, yazı yazmamı engelliyor» dedi. Tasarı halindeki birçok çalışmasını sürdürememek onu üzüyordu.

Yine de Struga üzerinde biraz sohbet etme isteğimizi kırmadı. Önce uluslararası bir edebiyat ve kültür olayı olarak Struga Şiir Şenliği'ni nasıl değerlendirdiğini sorduk.

«Benim için çok önemli bir edebiyat olayı. Son derece de yeni bir şey» dedi ve ekledi:

«Ancak bu güzel şey sonuna dek yararlı olarak kullanılmış değil. Bir kez, hemen her şair kendi dilinde şiir okudu. Katılanlar ise, bir - iki dilden başka kültür olanakları olmayan sanat adamlarıydı.»

«Yabancı şairlerle aranızda pek fazla kaynaşma olmadı galiba?»

«Struga'ya katılan şairlerin çoğu Slav uluslarındandı. Hepsi birbirlerinin dillerini anladıkları için kaynaşıyor, hemen samimi olabiliyorlardı. Biz ise iyi yabancı dil konuşamadığımız için kendi başımıza kaldık.»

«Altın Çelenk'i alan Alberti'yi nasıl buldunuz?»

«Struga'daki 100 şair arasında dünyanın büyük şairleri yoktu. İspanyol şairi Rafeel Alberti, bunlar arasında dikkati çekenlerdendi. O da uzun yıllar memleketinin dışında yaşadığından devrimci şiirden çok, ülkesinin özlemiyle yaşamış, şiirlerinde de bunu dile getirmiş bir sanatçı, «Granada» şiirini okuyuşunda da bu hava vardı»

«Struga'da izleyicilerin sayısı tahminen ne kadardı?»

«Struga'da nehrin iki yanına toplanmış olan izleyiciler büyük bir kalabalık oluşturuyorlardı. 8 - 10 bin kişiyi bulduğunu sanıyorum.»

«Şenlikte Türkiyeli şairler nasıl karşılandı?»

«Çok sıcak karşılandık. İzleyiciler şiirlerimizi her yerde büyük bir coşkunlukla dinledi. Dikkatimi çeken şu oldu: Yugoslav şairleri ve yabancı şairlerin tümü şiirlerini dikte ediyorlarmış gibi. dingin bir sesle okudular. Alberti'nin okuyuşu da böyleydi. Biz ise Türkiyeli şairler olarak, şiirlerimizi etkili, gür, coşkun bir sesle okuduk ve büyük ilgi gördük. Arif, Struga köprüsü üzerinde okuduğu şiirle büyük alkış aldı. Ben eski ünlü Manastır kentinde «Özgürlük Türküsü» adlı şiirimi okudum.

«Yabancı şairler, grup grup Yugoslavya'nın başka kentlerine, fabrikalarına götürülüyor. Gezdiriliyorlardı. Beni de Fran-

sız ve Amerikalılarla birlikte ünlü Manastır kentine götürdüler. Kentin buzdolabı fabrikasını gezdirdiler. Sonra kentin büyük kitaplığında şiirlerimizi okuduk. Günlerdir yanlarında sakin sakin oturduğum Fransız şairler, benim şiirimi gür, yüksek bir sesle okuyuşumdan şaşırdılar. Çok alkışlandım. Sonradan Manastırlılar gösterdikleri dostlukla da bu beğenilerini ortaya koydular.

«Daha sonra Kosova vb. gibi birkaç kent daha gezdik. Tarihi bakımdan önem taşıyan önemli yapılar gördük. Örneğin, Manastır'da Atatürk'ün okuduğu Harbiye Okulu binasını, Struga dolaylarındaki kayalıklarda bulunan bir manastırda, Slav harflerini bulan kişinin mezarını gezdik. Çok güzel doğal görünümlerle karşılaştık.»

«Sizi fazla yormayalım. Son bir soru olarak şunu soralım: Şenlik, izleyen halk açısından nasıl bir anlam taşıyordu sizce?»

«Şenlikte okunan tüm şiirler, Makedon halkı için yazılmamışsa da, Makedon halkını bir araya getirici bir nitelik taşıyordu. Makedon halkı, daha çok yanyana gelmek, daha çok bir ulus yoğunluğunda yaşamak istiyor gibiydi. Dünya şairlerinin gelip Struga'da, köprü üstünde şiirlerini okumaları, Makedon ulusunu destekler bir hava taşıyor ya da Makedonlar şiirlerde bu havanın yaşadığını duyuyorlardı. Şenlik aynı zamanda 6 cumhuriyetten oluşan Yugoslavya'da, uluslar arasındaki birliği güçlendirici bir rol oynuyorlar, bu amaç doğrultusunda önemli bir işlev görüyordu.»

(Aydınlık - 26 Eylül)

DAĞLARCA'NIN MAKEDONCA'YA ÇEVRİLEN KİTABI UNESCO TÜRKİYE MİLLİ KOMİSYONUNA VERİLDİ

Çeşme'de çalışmalarına devam etmekte olan 8. Balkan UNESCO Milli Komisyonları Konferansı'na katılan Yugoslav heyeti Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın Makedoncaya çevrilen bir kitabını, Türkiye Milli Komisyonu Başkanı Bedrettin Tuncel'e armağan etmişlerdir.

Bedrettin Tuncel Yugoslav Hükümetinin kültürümüzün tanıtılması amacını taşıyan bu kitabın gerçekleştirilmesindeki çabasını övmüş, «Balkan ülkeleri arasındaki bilim, kültür, eğitim ve enformasyon alanlarındaki işbirliğinin daha da gelişeceği ve bunun barışa hizmet edeceği inancındayız» demiştir.

FRANKFURT'TA KİTAP SERGİSİ

Yüksel PAZARKAYA

Her yılın Ekim ayında dünyanın en büyük kitap sergisi kurulur. Bir hafta süren bu sergide ülkeler özellikle yeni kitaplarını gösterirler. Yayımcılar, kitap ajanları karşılıklı alışveriş yaparlar. Yazarla, yayımcılarla, kütüphanecilerle, kitapçı ve okuyucularla buluşup görüşürler. Böylece aralarındaki gerekli ilişki bir ölçüde Frankfurt Kitap Fuarı'yla da sağlanmış olur.

Bu yıl sergi otuzuncu kez açıldı. Demek ki, savaştan sonra ilk kez 1949 yılında kurulmuş. Sergilenen üç yüz binin üzerinde kitap 78 ülkenin beş bine yakın yayınevinden geliyor. Sergideki her üç kitaptan biri bu yılın yeni yayımı.

Bu yılki kitap fuarında Türkiye'den yine çok az sayıda yayınevi gayri resmi olarak katıldı. Türkiye'nin bu yıl da devlet olarak yeri yoktu Frankfurt'ta.

Duisburg'taki Kaynar kitabevi bu yıl fuara katılarak, elindeki Türk kitaplarını sergiledi. Bu kitaplar çeşitli yazarlardan ve çeşitli yayınevlerindendi... Kaynar Kitabevi'ni bu girişiminden dolayı kutlamak gerekir. Bu kitapevinin daha da büyük önemli girişimi, Frankfurt Kitap Fuarı'na bu yıl üç tanınmış yazarımızı çağırması olmuştur. Aziz Nesin, Fakir Baykurt ve Kerim Korcan kitabevinin konuğu olarak Frankfurt'a geldiler. Orada Türk ve Almanlar için yapılan toplantıda bugünkü Türk edebiyatının durumu ve sorunları üzerinde konuşmalar yaptılar. Sergiden sonra Almanya ile Hollanda'nın çeşitli kentlerinde yapıtlarından okudular, kitaplarını okurları için imzaladılar.

Frankfurt Kitap Fuarı'nda Türkiye'nin acınacak durumunu görüp, «Gelecek yıl fuara Yazarlar Sendikası olarak katılacağız. Sorunu Kültür Bakanlığı'yla birlikte ele alıp, Türk yazarlarının da burada gereği gibi temsilini sağlayacağız» dedi. İçimize su serpti. Çünkü Aziz Nesin derse, yapar. Bunun için biz de kendisine sağlık ve esenlik diliyoruz.

ALMANCA TÜRK KİTAPLARI

Bu yılki Kitap Fuarı'nda Almancaya çevrilmiş bazı Türk kitapları da çeşitli Alman yayınevlerinin sergisinde yer alıyordu.

Bu kitapların bir bölümü geçen yıllarda Almancaya çevrilmişti. Ama bazıları da yeniydi. Bu yıl çevrilip basılmışlardı.

Bundan da önemlisi, Stuttgart'ta arkadaşımız Ahmet Doğan'ın kurduğu Alman Yayınevi, «Ararat Verlag» adındaki bir yayınevi, yalnızca Türk kitapları basmak için kuruldu. Yani Türk yazarına, Türk edebiyat ve kültürüne Federal Almanya'da hizmeti amaçlıyor. Yayınevinin ilk iki kitabı bu yıl piyasaya çıktı. **Vasıf Öngören**'in «Masalın Aslı» adlı çocuk kitabı iki cild olarak «Der Kern des Maerchens» adıyla Almanca yayımlandı. Öngören bu masallarında, insan toplumunda gördüğümüz gelişmeleri masal havasıyla, ama tarihsel akış içerisinde, çocukları düşünmeye alıştırarak anlatıyor. Ahmet Doğan'ın Almancaya çevirdiği bu kitapları tanınmış ressamımız Erkal Yavi renkli, güzel resimlerle bütünlemiş.

«Ararat Verlag»ın bundan sonra çıkacak iki kitabı da Frankfurt Fuarı'nda tanıtıldı. Bunlar Adalet Ağaoğlu'nun «Fikrimin İnce Gülü» romanı ile Orhan Kemal'in «Murtaza» adlı ünlü romanı. Görüldüğü gibi bir yandan Adalet Ağaoğlu gibi çağdaş bir yazarımızı Almanca'ya çevirilirken, öte yandan modern Türk edebiyatının klasiklerinden ve en güçlü yapıtlarından sayılan Orhan Kemal'in «Murtaza»sını ilk kez Alman okura sunuluyor. Bu kitaplar 1979'da piyasaya çıkacak.

Ahmet Doğan'ı bu girişimi dolayısıyla kutlar, başarısının sürekli olmasını dileriz. Bu yılki kitap fuarında ayrıca yeni kitap olarak bizim çevirdiğimiz Bülent Ecevit'in «İch Meisselte Llcht Aus Stein» adlı kitabı vardı. Klett - Cotta Yayınevi'nde, bunun dışında bir Hamburg yayınevinin de Nazım Hikmet'in «Memleketimden İnsan Manzaraları»nı bütün olarak yayımlayacağını öğrenip sevindik.

(Milliyet - Almanya basımı - 1 Kasım)

FRANKFURT KİTAP FUARI DOLAYISIYLA DÜZENLENEN YABANCI İŞÇİ ÇOCUKLARI VE YAZINLARI SEMPOZYUMUNDA YÜKSEL PAZARKAYA'NIN KONUŞMASININ ÖZETİ:

ANADİLSİZ-BENLİKSİZ

Yüksel PAZARKAYA

Türkçe Bana Ne Gerek?

İki yıldır «Halk Eğitim Merkezi»nde Türkçe öğrenen bir Al-

man tanıdığım var. «Türkçe güç, ama çok zevkli bir dil» diyor. Evde karısının, kızının yakınmalarına yol açacak denli üzerine düşüyor Türkçe'nin. Öğrendiği Türkçe sözleri, tümceleri yüksek sesle konuşuyor.

Türkçe öğrenmesinin nedeni insan. Federal Almanya'da bir milyonun üzerinde Türk yaşıyor. Onlara, işte, alış-verişte, kahvede, tramvayda, her yerde rastlıyor. O insanlardan Almanca öğrenmelerini istemek yeterli değildir, diyor. Onlarla ilişki kurmak için, bizim de Türkçe öğrenmemiz gerekir, diye düşünüyor.

Bu Alman tanıdığın çalıştığı işletmede Türk işçileri de var. Her olanakta onlarla konuşuyor. Hem kendi Türkçesini geliştiriyor, hem de onların işletme içindeki sorunlarına eğiliyor. Çalıştığı işletmede daha önce görmediği iki Türk gencine rastlamış. Meslek eğitimi görmeleri için, çırak olarak yeni alınmışlar. On altı, on yedi yaşlarında iki genç. Oldukça küçük yaşta anababalarıyla birlikte Almanya'ya gelmişler. Almanya'da büyümüşler.

Bizim tanıdık, bu gençlerle de biraz Türkçe konuşmak istemiş. Ancak, kendisi söyleyip, kendisi dinlemiş. Bu iki Türk gencinden biri hiç Türkçe bilmiyormuş, öbürü çok az biliyormuş. Ama Almanya'da yaşadıkları bölgenin şivesini oranın yerlileri gibi konuşuyorlarmış.

Bu Alman, olayı bana aktarırken, hâlâ büyük bir şaşkınlık içindeydi. İki Türk genci kendisi kadar bile Türkçe konuşamıyordu. Havsalasına sığmıyordu bu, ama gerçekti. Sayısız Türk çocuğu bu durumdaydı. Artık Alman gazeteleri, kitapları radyo ve televizyonları da bu usalmaz durumu sık sık konu edinen yayınlar yapıyordu.

Çocuklarımızın, gençlerimizin Türkçelerini yitirdiklerini, ya da hiç öğrenemediklerini bir olgu olarak kanıksamaya başlamıştık. Ama yanıt yerine gelen bu soru, yabandaki genç kuşağımızın vardığı bilisizliğin, bilinçsiz ideolojinin maskesini düşürüverdi: Gelecekteki Batı sanayi ülkelerinde «mikroprozessor»lar toplumunun yardımcı yedek işçi ordusunun ideolojisiydi bu.

Öğrencilcr arasında yapılan okuma yarışmalarında Türk çocukları Almancayı en iyi okuyarak, Almanya birinciliğini kazandılar. Kendileriyle konuşmak istediğimizde, Türkçeyi ya hiç bilmediklerini, ya da çok kötü konuşabildiklerini saptadık. Bunun gibi, bir süre önce Essen kentinde yapılan bir şenlikte Türk-

çe okuma yarışması da yapıldı. Bu yarışmayı kazanan Türk çocuklarının Almancayı çok kötü konuştuklarını gördük.

Türk çocukları, öbür ulusların çocuklarından daha az yetenekli değil. Yetenekleri var ki, gerekli desteği ve çevreyi bulunca, okulda ve okuldışı becerilerde ortalamanın üzerinde başarı gösterebiliyorlar. Ne ki, evlerinde ve çevrelerinde destek görenler de, bu desteği çoğunlukla tek yönlü olarak görüyorlar. Bu yüzden, Almancada ve Alman okullarında başarılı olan bir çocuk, Türkçeden salt kopuyor, dolayısıyla Almanlaşma sürecine giriyor. Türkçesi iyi olan çocuklarımızın en büyük bölümü, Türkiye'de okula gitmiş, sonradan Almanya'da çalışan anababasının yanına getirilmiş çocuklar ve gençlerdir. Onların Almanya'da öğrenim sürdürmeleri, geçerli, çağdaş bir meslek öğrenmeleri, yardımcı işçilik dışında bir iş tutabilmeleri de çoğunlukla olanaksızdır.

Yabancı Amaç

Çocuklarımızın büyük bir çoğunluğunun, yedek yardımcı işçi bilinçsizliğine düşürülmesinin ardında yabancı amaçlar yatıyor mu? Daha doğrusu, yaşadıkları ülkelerin düzeni, onları bile bile mi yarının yedek yardımcı işçi ordusu olarak tutmak istiyor? Ne alaycı, ne de önyargılı bir soru bu? En azından bu soruyu yöneltebilmek isteminden kaynaklanıyor. Kendi içinde çelişkin bir soru. Yanıtı evetse, yasak bir sorudur o. Yanıtı hayırsa, nasıl bir özgürlükçü demokrasidir ki, yüzbinlerce genç insanın bugün eşitsizlik bir ortam içinde yarının horlanmışları olarak büyümelerine göz yumuyor.

Sorunun karşılığını belki bu ülkelerin kendi toplum yapılarını gözlemleyerek bulabiliriz. Anamala bağlı sanayi toplumları düzeninde, sanayileşme sürecindeki gelişmeyle birlikte, okuma yazma sorunu çözüldü önce. Daha sonra yasal okul süreleri gittikçe artırıldı. Bugün Federal Almanya'da yasal okul süreci dokuz yıldır. Dokuz yıllık okuldan sonra 15, 16 yaşına gelen genç, en az üç yıllık yasal meslek öğrenme zorunluluğuyla karşılaşır. Sanayi toplumundan teknolojik, teknolojik toplumdan elektronik topluma geçişte, anamalın boyunduruğundaki üretim ilişkileri, insanların 19 yaşına dek öğrenmeleri için yasal zorunluk koymuştur. Çünkü, yapısı gittikçe incelen ve soyutlaşan üretim ilişkileri, üretimi aksatmadan sağlayacak ve geliştirecek emek-

çilere gereksinme göstermiştir. Gelecekte üretim ilişkileri «mikroprossezorlar» (minik elektronik aygıtlar) temeli üzerinde işlemeye başlayınca, belki yasal öğrenim süresi uzatılacak, belki öğrenimin içeriğinde gerekli düzeltmeler yapılacaktır. Nitekim, temel eğitimin dokuz yıldan on yıla çıkarılması için çalışmalar sürüyor.

Bu saptamadan Alman halkının özgür ve gelişmiş bir okul eğitiminden geçtiği sonucunu çıkarmak yanıltıcıdır. Aslında okul süresinin, insanın bilinç ve kişilik kazanmasında tek etken olmadığını saptıyoruz bugünün ileri anamalcı Batı toplumlarında. Eğitimin süresini kimin, hangi sınıfın çıkarları saptıyor? Okul ve meslek eğitiminin içerik ve niteliklerini hangi sınıfın çıkarları saptıyor? Kişilik belirleyici birincil etkenler bunlardır eğitimde.

Dokuz yıllık temel eğitim ile üç yıllık meslek eğitiminin yasal zorunluk olduğu Federal Almanya'da eğitimdeki başat ilke, elemektir. Daha temel eğitimin dördüncü sınıfında başlar eleme ve yüksek öğrenimin sonuna değin sürer. Anamalcı toplum düzeninin isterlerine göre, insanlar on yaşından başlayarak, çeşitli okul türlerine ve meslek kollarına ayrılırlar. Bu ayrılmanın kişisel istemle bir ilişkisi olmadığı için, eleme niteliğindedir. Yüksek öğrenimden bir örnek vermek gerekirse, altmışlı yıllarda Alman sanayiinin kimya uzmanlarına gereksinimi fazlaydı. Liseyi bitiren gençler türlü yöntemlerle bu dala kaydırıldılar. Yetmişli yıllarda artık sanayi kimyagere doymuştu. Bunun yerine bilgisayar uzmanlarına artan gerekseme karşısında, bu dalda çeşitli eğitim olanakları yaratıldı, üniversitelerde «Informatik» adıyla yeni bir dal oluşturuldu.

Okulsal ve mesleksel eğitimin kişi isterlerinin dışında düzenlenip, örgütlenmesi sonucu, 19 yaşına değin yasal zorunlukla eğitim örgütlerinden geçen bir toplumun içinde her sabah milyonlarca kişi, ilk iş olarak «Bild-Zeitung» gibi, renkli basın diye bildiğimiz basının en bayağı, en sığ, insana, insan bilincine en koyu sövgüyü oluşturan bir günceyi okumaktadır. Okumaya koşullandırılmışlardır, zorlanmaktadırlar.

Yabancılar da Düzenin Gereği

Bütün anamalcı toplum düzenlerinde olduğu gibi, Federal Almanya'da da halk tepeden inme yönetilmektedir. Tepede ise, anamalın temsilcileri bulunur. Federal Almanya Meclisinde bu

görünüm apaçıktır. Meclisteki en sol parti «Almanya Sosyal Demokrat Partisi»dir (SPD). Ve 1966 yılından beri koalisyonla işbaşında olan bu parti, hem anamalın Federal Almanya'daki, hem de Birleşik Amerika çıkarlarının dünya üzerindeki, sağcı Hristiyan Birlik partilerinden daha güvenceli temsilcisidir. Daha etken bir düzen koruyucusudur.

Durum böyle olunca, yabancı işçilerin Federal Almanya'ya getirilmesine karar verilen ilk günden bu yana, resmi yabancı işçi siyaseti, sanayiin, dolayısıyla anamalın gereksinmelerine göre oluşturulmuştur. Yabancı işçilerin bir bölümüne gerekseme kalmayınca (1966 ve 1975 yıllarında), usa en gelmedik ayakoyunları ve dolaplarla sınırdışı edilmişlerdir. Yıllarca kendilerinden kesilen toplumsal güvence ödentilerinden, örneğin işsizlik kesintilerinden, doğan haklarını bile alamamışlardır.

Ama siparişler artıp iş durumu yeniden düzelince, kendilerine yeniden gerekseme doğunca, atmak için öne sürdükleri bütün nedenleri birden unutup, kullanılmalarında hiçbir sakınca kalmamaktadır.

İkinci, üçüncü kuşak yabancıların yetişmeleri de aynı kuralla işlemektedir. Yabancıların yığınsal olarak ülkeye getirilmeleriyle birlikte, Almanların yaptıkları işlerde kendiliğinden bir kaydırma gerçekleşmiştir. Ağır, pis, ucuz ve tekdüze işler yabancılara bırakılmıştır. Sokak ve yapıların temizlik işleri, gömüt ve bahçe işleri, sanayiin belli kesimlerindeki pis ve ağır işler, teknolojinin önümüzdeki yıllarda beklenen yeni dev bir atılımına karşın (minik bilgisayarlar dönemi açılacak), toplumda gerekli işler olarak kalacaktır. Bu işleri zaten ülkede bulunan ikinci, üçüncü kuşak yabancıların büyüyüp üstlenmeleri doğal değil midir? Üstelik 1960'ların ortalarında Alman doğumları ortalamanın oldukça üstünde bir artış göstermiştir. Bu doğumların iş yaşamındaki sonuçları ise, 1980'lerin ortalarında sayıları birden artacak Alman iş isteyenleri olarak kendisini gösterecektir. Uzman işçi gereksemesi önümüzdeki yıllarda salt Alman uyruklulardan karşılanabilecektir. Bu yüzden, yeni kuşak yabancıların belli mesleklerde eğitilmeleri, uzmanlaştırılmaları için masrafa girmeye, çaba harcayıp yorulmaya gerek yoktur.

Kendi toplumsal düzenlerinin bir sonucu olan bu yabancılar siyasetinin doğurduğu açmaz kısaca şudur:

● Okul çağındaki yabancı çocukların ve gençlerin yarısı.

yasal zorunluğa karşın, bugün hiçbir okula gitmemektedir. Yalnız Türk çocuklarının sayısı 400.000 dolayındadır.

● Okul çağında olup da okula gidebilen öbür yarıdan ancak üçte biri dokuz yıllık temel eğitimi bitirebilmektedir.

● Temel eğitimin dördüncü sınıfında lise ve yüksek okullara yönelen dala ayrılanlarla, dokuz yıllık temel eğitimi bitirebilen yabancılar arasında daha ileri okula gidebilenlerin sayısı bir elin parmaklarıyla sayılabilir. Lise ve yüksekokullara yönelebilen yabancı gençlerin büyük bir çoğunluğu Avusturya, İsviçre, Hollanda ve Amerikan kökenlidir.

● Bir meslek dalında çıraklık eğitimi bile, dokuz yıllık temel eğitimi bitirmeye bağlı olduğundan, yabancı gençlerin çok büyük bir bölümü bu olanaktan da yoksundur. Oysa, dokuz yıllık temel eğitimden sonra üç yıllık kuramsal ve uygulamsal meslek eğitimi de Alman gençleri için yasal bir zorunluluktur.

● Temel eğitimi tamamlayıp meslek eğitimine hak kazanan az sayıdaki yabancı gençler, ancak Alman gençleriyle Ortak Pazara üye ülkelerinin gençlerinden sonra bir yer bulabilmekte ve bu yer mesleksel tasarılarına uysun uymasın sevinmektedirler.

● 31.12.1976 gününden sonra ülkelerinden Federal Almanya'daki anababalarının yanına gelen yabancı çocukların ve gençlerin hiçbir yasal hakları yoktur. Ne okula gidebilirler, ne meslek öğrenebilirler, ne de yardımcı işçi olarak çalışma izni alabilirler. İnsancıl bir kılıfa büründürülen ailelerin birleştiirlmesi olayının ardındaki gerçek de özellikle Türk gençleri için işte budur. Çünkü, son yıllarda Türkiye'deki durumların da zorlamasıyla ailelerinin yanına gelen yabancı çocukların başında Türk çocukları gelmektedir. Ve Türkler Almanya'daki yabancılar arasında da hakları en az sağlanmış ve en az korunmuş ulusal kümedir. 1965 yılında Federal Almanya ile Türkiye arasında imzalanan ikili Toplumsal Güvence Anlaşması, öbür yabancı işçi gönderen ülkelerle yapılan benzerlerinin en gerisidir.

Durum bütün korkunçluğuyla budur. Bu durum insanlık dışıdır: Ne Birleşmiş Milletlerin insan hakları kurallarıyla, ne Avrupa Parlamentosunda dillerden düşmeyen insan hakları sözleriyle, ne de Helsinki Anlaşmalarıyla bağdaşmaktadır.

Önümüzdeki Avrupa yılı dolayısıyla usumu daha da sık kurcalayan bir soru var:

Avrupa Birliği derken, sayın sanayiciler ve siyasetçiler acaba kimin Avrupasını düşünüyorlar?

Yalnız Almanya, Fransa, İngiltere, Belçika, Hollanda ve İskandinavya'nın Avrupası mı, yoksa aynı zamanda Yugoslavya, Yunanistan, İspanya, Portekiz ve Türkiye'nin Avrupasını da düşünüyorlar mı?

Beylerin usuna yalnız zenginlerin Avrupası mı geliyor, Avrupa Birliğinden söz ederken?

Avrupa'nın yoksul bırakılmışlarını da eşit haklara sahip ortak olarak onaylıyorlar mı? Yabancı işçileri ve çocuklarını onaylıyorlar mı, yoksa onlara Beyler Klübü olarak gördükleri bir Avrupa'nın uşakları gözüyle mi bakıyorlar?

Bu Avrupa, ancak bütün insanları ulus, dil, din ayrımına uğramadan, sömürülmeden aynı haklara sahip olur, eşit davranış görür ve eşit şanslara sahip olurlarsa, insanca bir Avrupa olabilir.

Ekinsel, toplumsal, siyasal ve en başta iktisadi sömürü, zorunlu olarak ayrıma götürür. Yabancı işçiler ve çocukları bugüne değin haklarından edilmişlerdir, ayrıma uğramışlardır. Almanca konuşulan yerlerde «Auslaender» (yabancı) sözü en kötü sövgülerden olmuştur. Batı Avrupa'da bugün yabancı işçi olmak, kulağa her ne kadar sert gelse de, antik çağ esiri, koloni çağının yerli halkı, kuruluş döneminin kızılderilisi, Ku-kluxklan döneminin zencileri ve bugün Güney Afrika'da kara derili olmakla birdir.

(...) Yöntem olarak pek çeşitli çözüm yolları vardır. Bu yolların bir çoğu birarada uygulanarak sorun en etken biçimde çözümlenebilir. Bütün öbür yolları yadsımadan, bizce en gerekli olan yolu burada kısaca önererek düşüncelerimizi kapatmak istiyoruz.

1. Yabancı çocuklar şimdi bulundukları ülkenin yasal zorunluluklarına uyarak, hiçbir ayrılık gözetmeksizin, okullara alınmalıdırlar. Almanya'daki çocuklar, Alman okullarına kaynaştırılmalıdırlar.

2. Bütün Alman okullarında ve okul türlerinde yabancıların anadilleri ,örneğin Türkçe, İngilizce, Fransızca, Latince gibi, yabancı dil olarak yerleştirilmelidir. Bu azınlık dilleri yalnızca yabancı işçi çocuklarınca yabancı dil olarak öğrenilmekle kalınmamalı, isteyen Alman öğrenciler de, alışılmış yabancı diller

yerine Türkçe, Yugoslavca, Portekizce v.b. dilleri seçebilmelidirler.

3. Bu dillerdeki yabancı dil eğitimi, o dilin konuşulduğu ülkenin ekinini, toplumbilimini, tarihini, coğrafyasını içerecek biçimde örgütlenmelidir.

4. Bu dilleri okutacak öğrenmenler o ülkede yetiştirilmelidir. Örneğin Türkçe öğretecek öğretmenler, Türk ya da Alman olabilirler. Ancak, iki ülke arasında varılacak bir anlaşma sonucu, Türkiye yüksek öğretmen okullarında Almanca ve Türkçe eğitimle yetiştirilmelidirler. Elbette birinci dil Türkçe olacaktır bu eğitimde. Bazı Alman üniversitelerinde yabancılara Almanca okutacak öğretmenlerin yetiştirilmeye başlandığı gibi.

5. Bütün Alman okul, şehir ve bölge kitaplıklarında anadil yazınları, örneğin Türkçe yapıtlar, yeterli sayıda ve sürekli bir güncellik içinde sunulmalıdır.

6. Yabancılar arasında yetişen yazar ve sanatçıların yapıtları, gereğinde iki dilde, Almanya'da da basılıp yayımlanmalıdır.

7. Almanya'daki yabancı işçilerin ulusal yazınlarından tanınmış yapıtlar çok daha geniş çapta Almancaya çevrilip yayımlanmalıdır.

8. Yabancı işçilerin ve ailelerinin bugün içinde bulundukları güvencesiz durum, siyasal kararlar ve gereğinde yeni yasal önlemlerle düzeltilmelidir. Yabancı işçiler ve aileleri, yarınlarını düşünmek zorunda kalmadan, burada güvenle yaşayabilmelidirler. Oysa bugünkü durum, kendilerine iktisadi gerek kalmadığı an, kişisel ve ailesel acılara, yıkımlara bakılmadan, kendilerinin Almanya'dan sınırdışı edilmesi biçimindedir.

Beş yıl Almanya'da kalan yabancıya sınırsız oturma ve çalışma izni, sekiz yıl kalana oturma imtiyazı konusunda Federal Konsey kararı uygulamaya geçirildikten başka, on yılını yasal olarak geçiren yabancılarla, Almanya'da doğmuş çocuklarına kendiliğinden ikinci uyruk tanınmalıdır.

Beş yılını doldurup süresiz oturma iznine hak kazananlara, yerel seçimlere katılma hakkı da verilmelidir.

1978 YILINDA EDEBIYATA VE EDEBIYATÇILARA İLİŞKİN OLAYLAR

CUMHURBAŞKANI'NIN «SANAT OLAYI» NİTELİĞİNDEKİ KABUL TÖRENİ VE ÇAĞRILAN SANATÇILARIN LİSTESİ

Cumhurbaşkanı Korutürk'ün sanat ve kültür çevrelerinin önde gelenlerini çağırdığı kabul töreni «olağanüstü bir olay» diye nitelendirildi genellikle. Olumlu yönü ağır bastı bu toplantının. Nicedir hor görülen sanatçılar, yazarlar, ozanlar ilk kez devletin en büyüğünce verilen bir kabul töreninde onurlandırıldılar. Şaşırmışlardı çoğu. Beklenmedik bir olaydı bu. Herkes koşup geldi yurt dışından, İstanbul'dan ve başka kentlerden. Uzun yıllar birbirlerini göremeyen sanatçılar mutluluk içinde hem birbirleriyle konuşma olanağını buldular, hem de devlet yönetiminde beliren yeni eğilimi sevinçle ve kıvançla içlerine sindirdiler.

Doğal olarak, eleştirileri, dedikoduları olabilir bu toplantının... Ama başlangıç olarak bir aşama, değerli bir aşamaydı doğrusu.

Eleştiriler ve tartışmalar daha çok kimin niye çağrılı olmadığı, kimin niye çağrıldığı konusu üzerinde çıkabilirdi. Çağrılacak olanların titizlikle seçilmesi konusunda çaba harcandığını, kısıntılı olanaklar nedeniyle ancak bu kadar sanatçının ve yazarın çağrılabildiğini biliyoruz.

Aşağıda çağrılı olanların tam bir listesini yayınlıyoruz:

Müzik:

Besteciler: Ahmet Adnan Saygun, Necil Kâzım Akses, Cemal Reşit Rey, Hasan Ferit Alnar, İlhan Usmanbaş, Nevit Kodallı,

Bülent Tarcan, Muammer Sun, İlhan Baran, Cevat Memduh Altar (Sanat ve müzik tarihçisi), İlhan Mimaroğlu, Bülent Arel.

Şefler: Hikmet Şimşek, Gürer Aykal, Demirhan Altuğ, Orhan Tanrıkulu, Sabahattin Kalender.

Solistler: Mithat Fenmen, İdil Biret, Verda Erman, Ayşegül Sarıca, Gülay Uğurata, Ferhunde Erkin, Gülsin Onay, Ersin Onay, Elif Aran, Bedii Aran, Ergican Saydam, Hülya Saydam, Hüseyin Sermet, Erdoğan Saydam, Meral Güneymen, Hüseyin Sermet, Deniz Erman Gelenbe, Suna Kan ve eşi Faruk Güvenç, Ayla Erduran, Nusret Kayar, Tunç Ünver, İsmail Aşan, Leylâ Gençer, Suna Korad, Ayhan Baran, İsmet Kurt, Işık Kurt, Attila Manizade, Alis Manukyan, Erol Uras, Özgül Tanyeri, Ferhan Ünet, Orhan Güney, Pekin Kırgız, Yıldız Tambul, Keriman Davran, Seyit Ahmet Yıldız, Müfide Özgüç, Mete Uğur.

Orkestralar: Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası Müdürü Aykut Doğansoy, İzmir Devlet Senfoni Orkestrası Müdürü Tuncer Olcay, İstanbul Devlet Senfoni Orkestrası Müdürü Mükerrem Berk, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası Başkemancısı Oktay Dalaysel, orkestranın en yaşlı üyesi Naci Bolgi, en genç üyesi Hüseyin Ertuğ, İstanbul Orkestrası Başkemancısı Semih Argeşo, İzmir Orkestrası Başkemancısı Kenan Kutucuoğlu, Devlet Opera ve Balesinden İlhan Özsoy.

Hafif Batı Müziği: Hafif Batı Müziği Sanatçıları Sendikası Başkanı Şanar Yurdatapan, İleri Müzik-İş Sendikası Başkanı Timur Selçuk, Şerif Yüzbaşıoğlu, Modern Folk Üçlüsü, Ajda Pekkan, Ayten Alpman, Alpay, Erol Evgin, Tanju Okan, Ayla Algan, Nilüfer ve Grup Nazar, Nusret Kayar, Engin Sansa, Yalçın Başar.

Türk Musikisi: Türkiye Müzisyenler Sendikası Genel Başkanı Halil Aksoy.

Klasik Türk Musikisi. Besteciler: Yesari Asım Arsoy, Avni Anıl, Erol Sayan, Sadi Hoşses, Semahat Özdenses, Çinucen Tanrıkorur.

Solistler: Münir Nurettin Selçuk, Müzeyyen Senar, Safiye Ayla, Hamiyet Yüceses, Nesrin Sipahi, Perihan Altındağ Sözeri, Alaaddin Yavaşça, Zeki Müren.

Topluluk Yöneticileri: Dr. Nevzat Atlığ, Kutlu Payaslı, Emin Ongan.

Türk Sanat Müziği Bestecileri: Rüştü Şardağ, Yusuf Nalkesen, Şekip Ayhan Özışık, Cevdet Çağla.

Solistler: Emel Sayın, Behiye Aksoy, Gönül Yazar, Yaşar Özel, Kâni Karaca.

Türk Halk Müziği. Besteciler: Ahmet Gazi Ayhan, Neşet Ertaş.

Solistler: Ruhi Su, Bedia Akartürk, Muzaffer Akgün, Nida Tüfekçi.

Aşıklar: Murat Çobanoğlu, Şeref Taşlıova, Ali İzzet Özkan.

Enstrümantalist: Recep Birgit.

Plastik Sanatlar

Ressamlar: Eşref Üren, Cevat Dereli, Nurullah Berk, Avni Arbaş, Turan Erol, Orhan Peker, Eren Eyüpoğlu, Oya Katoğlu, Arif Kaptan, Mustafa Pilevneli, Naciye İzbul, Seyha Özsoy, Sevim İnaltok, Şefik Bursalı, Şühendan Fırat, Cihat Burak, Nedim Günsür, Nuri İyem, Malik Aksel, İsmail Altınok, Mustafa Asliier, Hüseyin Çay, Adil Doğançay, Enver Damokan, Ali Çelebi, Ayetullah Sümer, Ali Karsan, İron Karsan, Zeki Faik İzer, Elif Naci, Abidin Dino, Sabri Berkel, Fahrünnisa Zeyd, Selim Turan, Ferruh Başağa, Adnan Çoker, Fethi Karakaş, Şükriye Dikmen, Hasan Kaptan, Devrim Erbil, Özdemir Altan, Adnan Turani, Mahmut Cüda.

Seramikçiler: Sadi Diren, Hamiye Çolakoğlu, Jale Yılmabaşar, Mustafa Tunçalp, Vedat Ar, Güzin Galatalı, Füreyya, Candeğer Furtun, Bingül Başarır, Attila Galatalı, Sevim Fenmen.

Karikatürcüler: Bedri Koraman, Turhan Selçuk, Nehar Tüblek, Tan Oral, Ali Ulvi, Ferruh Doğan, Tonguç, Mıstık, Güngör Kabakçıoğlu, Oğuz Aral, Altan Erbulak, Ferit Öngören, Vehip Sinan.

Fotoğrafçılar: Sami Güner, Ara Güler, Ozan Sağdıç, Gültekin Çizgen, Mustafa Türkyılmaz.

Süsleme Sanatçıları: Prof. Emin Barın (hattat), Neyzen Niyazi Sayın (ebru), Prof. Dr. Süheyl Ünver (tezhipçi).

Örgütler: Karikatürcüler Derneği Başkanı Semih Balcıoğlu, Grafik Sanatçıları Derneği Başkanı Mengü Ertel, Fotoğraf Sanatçıları Derneği Başkanı Şahin Kaygun, Ankara Fotoğraf Sanatçıları Derneği Başkanı Fikret Otyam, Yeni Fotoğraf Dergisi sahibi ve Yazı İşleri Sorumlusu Engin Çizgen, Görsel Sanatçılar Derneği Başkanı Orhan Taylan.

Galeri Yöneticileri: Ertan Mesçi (Artisan), Gencay Kasapçı (Vakko), Yahşi Baraz (Baraz), Aydın Cumalı (Cumalı), Osman Oral (Güzel Sanatlar Galerisi), Çiğdem Simavi (Maçka Galerisi).

Heykeltraşlar: Zühtü Müridoğlu, Sadi Çalık, Hakkı Karayiğitoğlu, Nusret Suman, Ali Teoman Germaner, Lerzan Bengisu, Taner Başoğlu, Osman Macunoğlu, Yavuz Görey, Kenan Yontuç, Yervant Oskan, Zerrin Bölükbaşı, Hüseyin Anka, Nejat Sirel, Gürdal Duyar, Hüseyin Gezer, İlhan Koman.

Mimari: Hikmet İsmet Koyunoğlu, Hamit Zübeyr Koşay. Mahmut Akok, Sedat Hakkı Eldem, Abdurrahman Hancı, Feridun Akozan, Mehmet Ali Handan, Vedat Dalokay, Doğan Tekeli, Orhan Arda, Turgut Cansever. Behruz Çinici, Sabri Oran, Sadri Aran, Teoman Öztürk, Selçuk Milar.

Edebiyat: Türkiye Yazarlar Sendikası Genel Başkanı Aziz Nesin, TYS Genel Sekreteri Demirtaş Ceyhun.

Şiir: Fazıl Hüsnü Dağlarca, Oktay Rifat, Melih Cevdet Anday, Ahmet Muhip Dranas, Cemal Süreya, Hilmi Yavuz, Edip Cansever, Behçet Necatigil, Cahit Külebi, Gülten Akın, Ümit Yaşar Oğuzcan.

Roman: Oktay Akbal, Yaşar Kemal, Necati Cumalı, Selim İleri, Füruzan, Tarık Buğra, Fakir Baykurt, Talip Apaydın, Çetin Altan, Adalet Ağaoğlu.

Öykü: Hulki Aktunç, Bekir Yıldız.

Oyun: Haldun Taner, Sabahattin Kudret Aksal, Güngör Dilmen, Nazım Kurşunlu, Orhan Asena, Turan Oflazoğlu.

Çeviri: Sait Maden, Bedrettin Cömert, Bertan Onaran, Atilla Tokatlı, Tahsin Saraç, Talat Halman, Sevgi Sanlı, Bedrettin Tuncel.

Deneme: Salâh Birsel, Nusret Hızır, Mehmet Kaplan.

Gezi: Mahmut Makal.

Çocuk Edebiyatı: Erdal Öz.

Tiyatro

Örgütler: Tiyatro Yazarları Derneği Başkanı Melih Cevdet Anday, TYD Genel Sekreteri Recep Bilginer, Sanatsevenler Derneği Başkanı Anıl Çeçen, Sinametik Derneği Başkanı Vecdi Sayar, Ankara Sinametek Derneği Başkanı Mahmut Tali Öngören, Sinema Yazarları Derneği Başkanı Atilla Dorsay, yönetici Onat Kutlar, Devlet Tiyatrolarında Çalışanlar Derneği Başkanı Alp Öyken, Senaryo Yazarı, Yönetmen ve Yardımcı Yönetmenler Derneği Başkanı Orhan Aksoy, Sinema Oyuncuları Derneği, Başkanı Hakan Balamir, sekreteri Semra Özdamar, Sinema Emekçileri Sendikası Başkanı Mevlut Akıncı, Görüntü Yönetmenleri Derneği Başkanı Gani Turanlı, Sanatçılar Birliği Derneği

Başkanı Günay Akarsu, İstanbul Üniversitesi Film Merkezi Müdürü Aziz Albek, Film TV Seslendirme Sanatçıları Derneği Başkanı Cüneyt Türel, TRT Derneği Başkanı Erkan Oyal, Ordu Foto - Film Merkezi Komutanı Albay Cihat Çiftçili, Devlet Tiyatroları Genel Müdürü Cüneyt Gökçer, İstanbul Opera - Bale Müdürü Aydın Gün, Bursa Ahmet Refik Paşa Tiyatrosu Müdürü Ali Cengiz Çelenk, İzmir Devlet Tiyatrosu Müdürü Ragıp Haykır.

Sanatçılar: Muhsin Ertuğrul, Vasfi Rıza Zobu, Bedia Muvahhat, Bozkurt Kuruç, Kerim Avşar, Tekin Akmansoy, Şahap Akalın, Beklan Algan, Cihat Ünal, Macide Tanır, Nurşen Girginkoç, Reşit Gürzap, Can ve Arsen Gürzap, Muazzez Kurdoğlu, Halûk Kurdoğlu, Asuman Korad, Nedret Güvenç, Mediha Gökçer, Semih Sergen, Zihni Küçümen, Hamit Akınlı, Başar Sabuncu, Ergin Orbey, Haldun Marlalı, Yıldız Kenter, Müşfik Kenter, Şükran Güngör, Genco Erkal, Nisa Serezli, Tolga Aşkıner, Zeki Alasya, Metin Akpınar, Müjdat Gezen, Haldun Dormen, Gazanfer Özcan, Rutkay Aziz, Erdoğan Akduman, Aydın Gürpınar, Vasıf Öngören, Altan Erbulak, Tevfik İnce, Muammer Karaca, Münir Özkul, Tevhit Bilge, Toto Karaca, Ali Sururi, Orhan Boran, Celâl Şahin.

Dekor - Işık: Osman Şengezer, Cevdet Batur, Hale Eren, Refik Eren, Nuri Özakyol, Şedat Hızal.

Sinema

Yönetmenler: Lütfi Akad, Halit Refiğ, Metin Erksan, Tunç Okan, Atıf Yılmaz.

Senaryocular: Vedat Türkali, Bülent Oran.

Oyuncular: Ayhan Işık, Türkân Şoray, Filiz Akın, Hülya Koçyiğit, Kadir İnanır, Cüneyt Arkın, Fatma Girik, Tarık Akan, Adile Naşit, İzzet Günay, Fikret Hakan, Sadri Alışık, Hulûsi Kentmen.

Bale

Meriç Sümen, Duygu Aykal, Gülçan Tunççekiç, Suna Şenel, Oytun Turfanda, Üstün Öztürk, Mehmet Balkan, Taner Akakçe, Erkan Çimenciler, Ceyhun ve Jale Özsoy, Deniz Özsoydaş, Rengin Kaş, Duygu Varlıer, Betül Çakmakçı.

Pantomim: Erdinç Dinçer.

Sanatı Destekleyen Kişiler

Vedat Nedim Tör, Şakir Eczacıbaşı, Nejat Eczacıbaşı, Prof.

Kemal Kutlu, Prof. Mazhar Şevket İpşiroğlu, Sebiha Tansuğ, Çelik Gülersoy, Muharrem Nuri Birgi, Prof. Suut Kemal Yetkin.

Eleştirmenler

Özdemir Nutku, Metin And, Vedat Günyol, Lütfi Ay.

(Sanat Dergisi - 20 Şubat)

SANAT DERGİSİ'NİN SORUŞTURMASI AKBABA DERGİSİNİN KAPANIŞI ÜZERİNE NE DEDİLER?

Necmi Rıza AYÇA

25 seneden fazla emek verdiğim Akbaba için bir evlâdımı kaybetmiş kadar üzüntülüyüm. Akbaba'dan yetişmemiş bir mizahçı düşünemiyorum.

Yusuf Ziya Ortaç üstadın ölümünden sonra Akbaba, zaten bitkisel hayata girmişti. O yaşamı da bugüne kadar sürdü. Kısaca böyle.

Erdoğan BOZOK

Al Capp artık «Hoş Memo»yu çizmeyecekti. Kimine göre Al Capp bıkmıştı bu uğraştan. Kimine göre iflas etmişti.

Her sabah günlük yaşamına «Hoş Memo» ile başlayan milyonlarca gazete okuru için geçtiğimiz ayın liste başı haberlerinden biriydi bu.

Oysa aynı günlerde ülkemizde bir dev göçmüştü yayın yaşamından. Ancak bu göçten çoğu kişinin haberi bile olmamıştı.

«Akbaba» gülmece dergisi kapanmıştı.

Yarım yüzyılı aşan yaşamı boyunca bugün yazar ve çizer olarak usta bellediğimiz gülmececilerimizin tümünü eğiten, yüreklendiren ve gülmece dünyamıza kazandıran bir okul, sayfalarını kapatmıştı okurlarına. Ya da kapatmak zorunluğunda kalmıştı.

Anadolu halkı Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde işgal ordularını vatanın bağrından söküp atmaya uğraşırken, Akbaba'da Yusuf Ziya Ortaç ve arkadaşları emperyalist güçlerin kuklası İstanbul hükümetine karşı kalemlerini süngü yapmış, Mehmetçiğin İstanbul'a girişini coşkuyla alkışlamışlardı.

Cumhuriyet tarihimizin bütün olayları. İkinci Dünya Savaşı'nın gerilimli yılları, çok partili döneme geçiş, 27 Mayıs dev-

riminden bugüne dek bütün yaşadıklarımız, gülmece sanatımızın en seçkin örnekleri olarak satır satır, çizgi çizgi yer almıştır Akbaba sayfalarında.

Cumhuriyetin ilk ilânı günlerinde Y. Z. Ortaç «Kutlu Olsun» başlıklı yazısında şunları söylemişti:

«Eğer içinizde bu yeni doğan çocuğa yan bakanlar varsa, korkmayınız. Ne olsa onlar da bizim kanımızdandır, bir süre sonra onlar da bizim gibi ısınır, onlar da aynı sevgiyi duymaya başlarlar. Şimdiki yabancılık, ürkeklik ortadan kalkar. Tehlike, sevmiyor gibi değil, seviyor görünenlerden gelebilir.

Fakat hayır, anası vatan, babası millet, eğiticisi Mustafa Kemal olan bir yavrunun geleceğinden endişe etmeye sebep yoktur. Onun yaşaması, özgürlüğü, eğitimi tam bir güven altındadır.»

Akbaba: 1 Kasım 1923 Gülmececilerin, iktidarların zaman zaman hışımlarını çekmesi doğaldır. Akbaba'nın da doğrudan ya da ekonomik baskılarla ezilmek istendiği dönemler olmuş ancak dergi, Atatürkçü ve halkçı ilkelerinden ödün vermeden, ezilen kitlelerin yanında, sömürü düzenine karşı savaşını sürdürmüştür.

Gerçek bir Atatürk devrimcisi olan Ortaç, bir başyazısında şunları yazıyordu:

MEVLİT

Artık pazar günleri radyonun düğmesini çeviremiyorum: Ya Câmiûl Ezher ağziyle Arap Türkçesi bir dua çıkıyor, ya tecvitli hafız ağziyle bir mevlit!

Nedir bu? diye sordunuz mu, cevap hazır:

— Atatürk'ün ruhu için!

Atatürk, bu pazar mı ölmüştü? Hayır... Bu pazar mı doğmuştu? Hayır... Bu pazar mı Samsun'a çıkmış, İzmir'e girmiş, İstanbul'a ayak basmıştı? Hayır, hayır, hayır!

E, öyleyse, Tanrının pazarı ne mevlididir bu?.. Tertip eden kim? Okutan kim? Radyo ile yayınlanmasına müsaade eden kim?

Meyhanede pazar keyfi yapan sarhoşun devlet radyosundan dinlediği budur.

Kahve penceresinden kaldırım güzellerini dikizleyen çapkının gönül eğlendirdiği yayın da bu.

Evde yatağa uzanmış, gaztesini okuyanları, iki büklüm saygıya dâvet eden de yine bu.

Bunlar, Atatürk'ün ruhuna okunuyor öyle mi?.. Hayıır, Atatürk'ün ruhuna değil, Atatürk'ün inkılâplarının ruhuna!

Mevlit, Tanrı kelâmı değildir. Büyük şair Süleyman Dede'nin eseridir. Ama, Müslüman Türklerin mukaddes duygularını ürperten bu manzum hikâyeyi dinlemenin de «âdâb-u erkânı» vardır elbet. Camide, nasıl gazel okunmazsa, rasgele her yerde de mevlit okunmaz...

Akbaba, 4 Şubat 1954

Bir derginin yayın yaşamına son verme olayının ötesinde, yarım yüzyıldan fazla bir zaman süreci içinde her hafta yüzbinlerce okura güleryüzüyle seslenen bir gülmece hazinesinin niçin bu noktaya geldiğini veya getirildiğini irdelemekte, araştırmakta yarar görüyoruz.

Kanımızca, bir kişinin, birkaç kişinin değil, ulusun malı olmuş kuruluşlardan bir tanesidir. Akbaba gülmece dergisi.

Ferruh DOĞAN

«Akbaba» dergisi kapanmış... Bence Yusuf Ziya Ortaç'ın ölümüyle kapanmış sayılır Akbaba. Akbaba bir okuldu, başöğretmeni de Yusuf Ziya... Kurtuluş Savaşı'ndan sonra Cumhuriyet'in bir mizah dergisine gereksinmesi vardı; Yusuf Ziya, Teodor Kasap'ın «Diyojen»inden, Cem'in «Kalem» ve «Cem»inden, Refik Halit'in «Aydede»sinden, Sedat Simavi'nin mizah dergilerinden gelen birikimi toparlayıp, Akbaba'yı kurdu ve Cumhuriyet'in tek mizah dergisi olarak yaşattı.

Akbaba demek Yusuf Ziya demektir. Yurdumuzun en genç yazar çizerinden en ünlü yazar ve çizerine kadar herkes Akbaba'dan geçmiştir. Kimi uzun süre, kimi kısa... Yusuf Ziya her devirde o devrin gerektirdiği kadroları Akbaba'da toplayabilen bir yöneticiydi aynı zamanda. Bu yüzden köşeleri hep yumuşak dönmüştür.

Yusuf Ziya'nın Akbaba politikasını şu anım çok iyi anlatır sanıyorum: Yeni bir karikatür anlayışının denemelerini gençliğin hırçınlığı ile çizdiğimiz yıllarda eski anlayıştaki çizgi ve yazılara karşı çıktığımız zaman bize söylediği şu olmuştu: «Sizin istediklerinizin hepsini yapsam bana yazık, yalnız benim istediğimi yapsam size yazık, gelin şunun ortasını bulalım.»

13 Şubat akşamı eve geldiğimde,

— Milliyet Sanat'tan aradılar. Akbaba'nın kapanışına ilişkin bir yazı istiyorlar, dediler.

Düşünmeden söylediğim söz şu oldu:

— Akbaba kapanmış mı?

İyi-kötü bir gazeteciyim, Akbaba'nın kapandığına değgin en küçük bir haber değmedi gözüme gazetelerde. Çoktan beri yazmadığım, bu yüzden de izleyemediğim Akbaba sessiz soluksuz kapanmıştı ha? Bu kaçıncı kapanışı? Bu üç. 1930'larda kapanmış, 1949'larda kapanmış; işte, yine kapandı.

Ben, Akbaba'da, 1959'larda yazmağa başladım. Gürün'deydim o zaman. Bazı sanat-yazın dergilerine dizin (şiir), Akbaba'ya gülmece öyküleri veriyordum. (Akbaba ile tanışıklığım, Gürün'den ayrılan bir memur ailesinden bana kalan Akbaba koleksiyonu ile başlar. Çocuktum. Yıllarca karıştırdım o cildin sayfalarını ve gülünecek bir şeyler buldum onda.) 27 Mayıs 1960 olayını izleyen günlerde Ankara'ya geldim ve bir haftalık dergide redaktörlük yapmağa başladım. Ozan adım Hasan Hüseyin, gazeteci ve gülmececi adım Hüseyin Korkmazgil'di. Bazen Korkmazgil olurdu bu, bazen de Mr. Hüseyingil. İmzasız yazdığım da oldu Akbaba'da. Öyle ki, bir sayıda hem Hüseyin Korkmazgil imzasıyla öykü, hem Dr. Hüseyingil imzasıyla «Doktorunuz Diyor ki» başlıklı yazılar, hem de imzasız taşlamalar yazdığımı anımsıyorum. 1959'dan başlayarak, yıllarca yazdım Akbaba'da. Fakat, acı olan şu ki, Yusuf Ziya Ortaç'la yüzyüze tanışma, el sıkışma olanağı bulamadım bir türlü.

Severdim Akbaba'yı. Her hafta belirli gün ve saatlerde bayilerde bulunuşu, titiz ve temiz sayfa düzeni, sayfaların üstün bir beğeniyle işlenişi, yazışmalardaki saygılı tavır, beni çocuklar gibi sevindirir, mutlu ederdi. Yıllarca işsizlik çektikten sonra, 27 Mayıs 1960'la Ankara'ya gelip, küçük bir ücretle basında çalışmaya başladığım zaman tek güvencem şuydu: Akbaba'nın yazarıyım. her hafta yazacağım Akbaba'da ve her hafta belirli bir ücret gelecek Akbaba'dan. Bekârdım, bu para bana yeterli. Artan zamanımı dizine (şiire) ve başka çalışmalarıma verebilirdim. Bu güvenceyle yerleştim Ankara'ya ve birçok dergiyle birlikte, Akbaba'da da yıllarca yazdım. Öykü notlarımı işyerimde veya otobüslerde alır, hemen öyküye veya fıkraya dönüştürür, yollardım

Yusuf Ziya Ortaç'a. Hatta, kopyasız yazardım, hem de yazı makinesiyle. İyi bir şey değil ama, bilirdim ki ulaşır Akbaba'ya ve o hafta çıkar Akbaba'da. Öyle olurdu gerçekten de... Yalnız, zaman zaman telefon açan Yusuf Ziya Ortaç, «Korkmazgil, şu yazında küçük bir dikkatsizlik yapmışsın. Dalgından herhalde. Yazıyı sana geri yolluyorum. Onu lütfen, hemen gözden geçir ve kuşun kanadıyla ulaştır bana, bu sayıya yetişsin» derdi. Çok titizdi bu konuda, yazara saygısı büyüktü. Yalnız, birçok yere birden yazılar yetiştirdiğim günlerde şöyle bir telefon konuşması olmuştu aramızda:

— Korkmazgil, kuzum, bu kadar yazıyı ne zaman yazıyorsun sen?

— Yazıyorum işte...

— İnsan bilmem ne tavuğu olsa, bu kadar çok yumurtlamaz, kuzum! Şaşırıyorum senin velûtluğuna!..

Bu sözü söylemesinde, belki de, o sırada «rakip» durumunda çıkmaya başlamış dergilere yazmamın da rolü vardı sanıyorum. Çünkü, Yusuf Ziya Ortaç, Akbaba yazarının başka dergilerde yazmasını pek istemezdi. (Kim ister ki?)

Yusuf Ziya Ortaç'ın öldüğü günlerde yazmıyordum Akbaba'da. Yazmadığım için de düzgünce izleyemiyordum dergiyi. 1973 Kasımında Almanya'ya, Goethe Enstitüsü'ne gittim. Orada yaşadıklarım ve gördüklerim, tam da Akbaba'lıktı!.. Akbaba'ya yeniden yazma isteği duydum. Almanya'dan yazıp yolladıklarım çıktı Akbaba'da. Fakat, Yusuf Ziya Ortaç ölmüş, yerini oğlu Ergin Ortaç almıştı. Onu da tanımıyordum. Üstelik, ben yazmayalı, Akbaba'nın yazar kadrosu da değişmişti. Aziz Nesin yazmıyordu, Adnan Veli ölmüştü. Vedat Saygel yazıyor muydu, bilemiyorum. En çok yazanlardan biri, Muzaffer İzgü idi. Almanya'dan yolladığım öyküler çıktı Akbaba'da, ama, bana göre, konuk bir yazarın yazıları gibi çıktı. Belki, Akbaba'dan uzaklaşmamda bunun da etkisi vardır. Bir süre yazdım, sonra hepten bıraktım. Birkaç yıldır izlemiyordum Akbaba'yı. Yalnız onu değil, «mizah dergisi», «mizah gazetesi» diye çıkan ve tirajları yüzbinleri bulan dergi ve gazeteleri de izlemiyorum çoktan beri. Türkiye, kapitalistleşme süreci içinde, belirli bir yere gelmiştir bugün. Bu dönemin gülmecesi, elbette ki, Akbaba türünden dergilerin anladığı gülmece olmayacaktı. Dörtdörtlük gülmece öyküsü istemiyor günümüz okuru, daha çok, Amerikan gülmecesi denilen türden, tüketim toplumlarına özgü boşalım veya otomasyon gül-

mecesi istiyor. Bunu da verecek basın sanayii kurulmuştur bugün ülkemizde. Örnekleri var bunun. Akbaba eğer tiraj yitirmekten kapanmışsa, buna şaşmamak gerekir. Ve ayrıca, gülmece yazarı da kolay kolay yetişmiyor. Yetişenler, başka başka ilişkiler içinde, değişik yayın organlarında toplanmışlarsa, Akbaba elbette ki sütsüz kalacaktı. Kapanma nedeni herhalde budur.

Türkiye'de, hiçbir gülmece dergisi bu kadar uzun ömürlü olmamış ve kuşakları etkilememiştir. İlk kapandığı tarihten, 1930'lardan ,bugüne kırk sekiz yıl geçmiş aradan. Ya ondan önceki yıllar?

Şunu hemen belirtmeliyim ki, bugün etkinliklerini sürdüren gülmece yazarları ve karikatürcüler, çıraklık ve ustalık yıllarını Akbaba'da geçirmişlerdir. Akbaba, Türk gülmecesi için saygı duyulacak bir beşik görevi yapmıştır. Türkiye gibi bir ülkede, isterse belediye hizmetlerini olsun, eleştiri ve yergi ilkesine dayalı bir dergiyi bunca yıldır yaşatmanın ne demek olduğunu bilen bilir!.. Ve işte, Akbaba'da yazmış olanların yüzde doksanı toplumcu kimselerdir. Bence, son derece önemli bir noktadır bu.

Akbaba'nın bu üçüncü kapanışı, Türkiye'nin yeni bir dönemeçte bulunduğunun en somut kanıtıdır. Çünkü, Akbaba'nın her kapanışında, Türkiye yeni bir döneme girmiştir.

Akbaba'nın yeniden çıktığı gün, Türkiye için bambaşka bir gün olacaktır, bana öyle geliyor.

Engin ORTAÇ

Akbaba, Türkiye'nin en uzun ömürlü mizah dergisi, hatta en uzun ömürlü dergisidir. Elli yedi yıl Türk okurlarına hizmet etmiştir. Elli yedi yıl en azından Türk mizahının yarısı demek olduğuna göre, Akbaba yalnız bu mizah dergisi değil, Türk mizahının okuludur da.

Günümüzde ünleri sınırlarımızı aşan, Cumhuriyet döneminin birçok mizah yazarı ve karikatürcüsü bu okulda yetişmiş, ilk eserlerini bu okulda, Akbaba'da vermişlerdir.

Yarım yüzyılı aşkın bir yayın hayatı yalnız Türkiye için değil, bütün yeryüzünde ulaşılması güç bir süredir. Batı medeniyetinin mizah kültürüyle ünlü ileri ülkelerinde bile elli yedi yıllık şerefli bir yayın hayatına sahip olmuş bir başka mizah dergisi ya yoktur, ya bir-iki tanedir.

Elli yedi yıllık Akbaba, 1977 yılı sonunda yayınına ara vermişti. Ancak bu ara verme ilk kez olmamaktadır. Daha önce de Akbaba yayınına iki kez ara vermişti. İlki Harf İnkılâbı'ndan sonra kurulan Serbest Fırka zamanında, ikincisi ise, 1950 seçimleri yaklaşırken.

Bir tarih, bir mizah edebiyatı, bir sanat ve kültür hazinesi olan Akbaba'nın yakın bir gelecekte çağımızın koşullarına uygun olarak yeniden Türk okurlarına en iyi şekilde hitap ile faydalı işine ve şerefli hizmetine devam edeceğine inanıyorum.

(Sanat Dergisi - 20 Şubat)

CUMHURİYETİN İLK 50 YILINDAKİ YAYINI BAŞLI BAŞINA MİZAH OLAYI SAYILABİLECEK «AKBABA» KAPANDI

Ferit ÖNGÖREN

Cumhuriyetin ilk elli yılında başlıbaşına bir mizah olayı olabilen Akbaba mizah dergisi kapandı.

Kurucusu Yusuf Ziya Ortaç, Akbaba için küçücük bir kuştur demekten hoşlanırdı. Yusuf Ziya'dan sonra Akbaba neşesini yitirmiş yaşlı bir kuş olmaktan kurtulamadı. Son beş yıldır günün mizahını karşılamaktan gittikçe uzaklaştığı izlenebiliyor artık.

Elli yaşını aşmış Akbaba kendisini yenilemekte pek istekli görünmedi. 12 Mart (1971) ortamında gelişen canlı genç mizah anlayışına ters düşen Akbaba, sürekli kilo düşmeye başladı ve eridi; kurucusunun on yıl ardından gözlerini kapadı.

Akbaba, bu uzun yaşamıyla dünyada üç beş mizah dergisi arasında yer alıyor. Meşrutiyet ve Cumhuriyet yıllarında yaşayabilen tek mizah dergisi, «Karagöz» bile 1939 yılında gözlerini kapadığı zaman, ancak 31 yaşında bir delikanlı idi.

Akbaba, Türkiye'deki mizah dergisi geleneği içinde yer alır ve son halkasını oluşturur. Bu geleneği özetlemek Akbaba'nın yerini belirleyebilir.

1908 Meşrutiyeti ile birlikte yayınlanan ünlü mizah dergisi «Kalem», ülkeye ilk kez yeni bir mizah dergisi yapısı getirmiştir. Dergideki başlıca imzalar direktör Ali Bey, karikatürist

Cem ve yönetici Salah Cimcoz'dur. Ali Bey'in ardından Salah Cimcoz ile Cem yeni bir dergi çıkararak olayı sürdürdüler. Bu derginin adı «Cem»dir. Bu kez karikatürist Cem, Salah Cimcoz'un boşluğunu doldurmak için aranırken Refik Halit'i buluyor. Dergiyi birlikte sürdürüyorlar. Birinci Dünya Savaşı patlayınca Cem, Paris'e kaçmıştır. Bu kez de Refik Halit, Cem'in boşluğunu doldurmak için çizer arar. Rıfkı'yı bulur. Çıkardıkları derginin adı «Aydede» oluyor. Refik ve Rıfkı, Kurtuluş Savaşı'na Ankara hükümetine, Atatürk'e, savaşan ordu'ya karşıdırlar ve işgal kuvvetlerinin yanında yer alırlar. Ancak, Aydede geniş bir kadro edinmiştir. Ratip Tahir, Ramiz, Yusuf Ziya, Orhan Seyfi Orhon gibi. Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasından sonra, Refik Halit ve hain Rıfkı yurt dışına kaçacaktır. Onların kaçışı ile Aydede, gene başı «A» olan yeni bir dergiye dönüşecektir: Akbaba. Sahipleri Yusuf Ziya ile Orhan Seyfi'dir. Bakın Halil Nihat Boztepe durumu nasıl belgeliyor:

Akbaba için tarih:

Ah idüp derd-i maişetle Ziya ile Seyfi/Koşuyorlardı bu kış günleri kısmet peşine/Geldi bir karga şu tarih ile, gak gak diyerek/Dediler «Aydede»nin «Akbaba» konmuş leşine.

Bu tarih 1922 yılını gösteriyor.

* * *

Akbaba dergisinin bu ilk kapanışı değildir. Daha önce iki kez kapandığını izleyebiliyoruz 1930 ve 1949 yıllarında. 1960 yılında da kapanmayı güçlükle atlatmıştır. Gerçekten de Akbaba Türkiye'nin önemli dönemeçlerinde kapanmaktan kurtulamamıştır. Bu durum, bütün mizah dergileri için sözkonusu olabilir, yalnız Akbaba için değil.

İlk kapanışı ve ikinci kapanışı da çok partili hayata geçiş denemeleri sırasında oluyor. 27 Mayıs da Akbaba'yı güç durumda bırakmıştır. Serbest Fırka'ya karşı çıktığı için kapanış, Demokrat Parti'ye karşı çıktığı için kapanış. Demokrat Parti'yi tuttuğu için kapanış sarsıntısı. 12 Mart'tan sonra da yavaş yavaş ölüm.

Bağlı olduğu mizah dergisi geleneği içinde, günlük politikaya bağımlı olan Akbaba, tek partiyle işbirliği yapma, karşıya körükörüne vurma sisteminden kurtulamadı; kısacası çok partili düzenin mizahına geçemedi. Çok partili düzen yerleştikçe de Akbaba politik etkinliğini yitirmeye başladı. Sonunda, mizahı

günlük politikaya bağımlı olan Akbaba, yeni, neşeli anlamlar taşıyan bir şey söylemez olmuştu.

Bakın bu yapıyı ve kapanışları Akbaba'nın kurucusu Yusuf Ziya'nın kaleminden izleyelim. 20 Mart 1952 tarihinde Akbaba'nın üçüncü kez yayın hayatına girmesi dolayısıyla yazdığı baş yazıda önemli bir özeleştiri var:

«Sonra M. Kemal kendi safına siyasi ismi koydu: «Halk Fırkası». Biz o günden sonra Halk Fırkası'ndaydık.

Artık Şark Cephesi kahramanı Kâzım Karabekir Paşa'nın adı, Akbaba'nın dilinde (Şarkılı İbret Paşa) idi. Akdeniz'de düşman donanmasına meydan okuyan Hamidiye kahramanı Rauf Bey'i, neredeyse küçücük hokkamızın Karadenizi'nde boğacaktık.

Fakit Serbest Fırka'ya gülemedik. Bizim ona attığımız her kahkahaya o ,okuyucularımızın sillesiyle bize cevap verdi. Politika mizahının en güzel örnekleri ile dolu o eski sayılarımızın satışı, bir ayda yirmi beş binden iki bine düşmüştü.

İki bin... Zarara dayanmak imkânsızdı. Bir müddet can çekiştikten sonra Serbest Fırka kapanırken biz de kapandık...»

İkinci kapanışı Akbaba'da Yusuf Ziya şöyle anlatıyor:

«Biz DP'ye vurdukça, millet bize vurdu. 1949 baharında canevinden yaralanan Akbaba, bir daha gözlerini yummuştu.»

Akbaba'nın üçüncü kez yayın hayatına girişi 20 Mart 1952. Yanında delifişek bir çocuk çizer var: Oğuz Aral. Derginin son sayısında şunlar yazılı: Yıl: 56, Cilt: 32, sayı: 52, 28 Aralık 1977. Çizerleri: Cafer Zorlu ve Zeki.

Akbaba'nın yapısı, beş aşağı, on yukarı «Kalem» dergisini korumuştur. Bir kapak, bir başyazı ayrı bir önem taşır. Bir mizah hikâyesinin varlığı gelenektendir. Küçük fıkralara, değinmelere yer verilir. Yazılardan oluşan dergiye karikatürler serpiştirilmiştir. Yabancı karikatürlere her sayıda özellikle yer verir.

* * *

Akbaba mizah degisi, Cumhuriyet mizahı için tam bir okul görevini yerine getirmiştir. Hemen bütün mizah yazarları ve çizerleri Akbaba'da çalışmışlar, çoğunluğu ise orada yetişmişlerdir.

Her sayıda yayınladığı mizah hikâyeleri ile, başta Aziz Nesin olmak üzere geniş bir mizah hikâyecisi kadrosunun oluşmasına önayak ve yardımcı olmuştur.

Her sayıda yayınladığı başyazıları ile basınımıza renkli kalemler kazandırmasını bilmiştir.

Bütün karikatürcülerin Akbaba okulundan geçtiği doğrudur.

Akbaba, 50 yıllık Cumhuriyet diliminin hafta hafta bütün olaylarını belgelediği için ayrı bir önem de taşıyor.

Akbaba, kendisine karşı çıkan dergilerin kadrolarını da yetiştirmiş okuldur. Bugün Akbaba öldü ama, mizah dergilerimiz haftada yarım milyon satıyorlar. Tek avuntumuz bu oluyor ve 56 yaşındaki Akbaba'nın bundaki payı sanıldığından da büyüktür.

* * *

Akbaba mizahı, daha çok bir salon mizahıdır. Bağlı bulunduğu mizah dergiciliği geleneğinin bu özelliğine, Yedi Meşaleci şair Yusuf Ziya titizlik göstermekten ayrıca hoşlanıyordu. Sadece aydınlar arasında geçebilecek mizahı sayfalarında halka duyurmayı Yusuf Ziya bir eğitim sayıyordu.

Ancak Akbaba'nın bu özelliği 56 yıl içinde önemli değişimler ve açılımlar geçirmiştir. Akbaba'nın ilk yıllarında buram buram tüten İstanbulluluk, İstanbul salon esprileri formu, zamanla ülkenin sosyal dönüşümlerine bağlı olarak, daha halkça esprilere, doğru bir açılım göstermiştir. Gene de Akbaba sonuna değin, halkın mizah zevkini yansıtmaktan uzakta kalarak, bir aydın mizahı diyebileceğimiz edebi mizah dergisi niteliğini korumak istemiştir.

Dergi kapanınca Akbaba'ya gittim. Oğul Ortaç, bana Akbaba'nın ilk kez kapanmadığını, bunu bildiğimi ve kapanışı bir bitiş değil bir ara verme saymamı söyledi. Sevindim.

(Sanat Dergisi - 20 Şubat)

HASAN İZZETTİN DİNAMO'YU, KOMANDOLAR ÖLDÜRMEK İSTEDİ

Reha ÖZ

«Öyle bir hırsla çeviriyordu ki elindeki teli. Ne yapacağım diye düşünüyordum. Yerde alıp kafalarına atacak bir taş bile yoktu. 'Adam böyle boğulur' diyordu... 'Böyle tren yoluna atılır insan' diyordu... Sanki boğazıma geçirmiş de teli sıkıyormuş gibi, kendinden geçmiş, hınçlı kinli dönüyordu çevremde sürekli...»

Yaşlı adam, bir yandan aynı hareketleri yapıyor, bir yan-

dan aynı anları yaşıyormuşcasına soluk soluğa, anlatıyor, anlatıyordu...

«Kutsal İsyan», «Kutsal Barış» adlı yapıtları anımsıyacaksınız. Yazarını da kuşkusuz; HASAN İZZETTİN DİNAMO.

Saldırıya uğrayan, öldürülmek istenen, bu ünlü yazarımızdı işte Menekşe Tren İstasyonu'nda. Saldırgan bir takım kişiler, «Kahrolsun Komünistler» teraneleriyle güpegündüz boğma teliyle karşısına çıkıyorlardı insanın, bir insan nasıl boğazlanır koyun gibi, onu gösteriyorlardı...

Sözünü ettiğimiz olay 4 Mart 1978 cumartesi günü oluyordu ve üçüncü saldırıydı Dınamo'ya karşı yapılan.

«Tansiyonum 21'e çıkmış olaydan sonra» diyordu. «Oysa benim tansiyonum 14'tür hep...» Ve gene de sözederken kendisine saldıranlardan, tüm sevecenliğiyle, hakları olmadığı halde «çocuklar» diyordu. «Çocuklar, gençler, bizim Menekşe'nin çocuklarından...»

«Menekşe'de küçük bir kulübem vardır» diye söze başladı ünlü yazar. «30 yıldır bizimdir. Burada birkaç yıl kaldık, sonra Ataköy'e yerleştik. Burada birkaç hayvanım kaldı. Kedilerim falan, ağaçlarım vardır. Hergün gider kedilere ciğer götürür dönerim.»

Sonra da ilk saldırıdan başlayarak şöyle anlattı olayları:

«Yerel seçimlerden önce gene gittim Menekşe'ye. Birden bire evin yanında 20 kişilik bir grupla karşılaştım. Gençler üstüme gelmeye başladılar. Çevrede hiç kimse yoktu halktan, susmuş ve kaçmış gibi görünüyordu herkes evine. Gençleri tanıyor muyum diye baktım, birini tanıyorum. Bir taşın üstüne oturmuş, Menekşe'nin çocuklarından biri. Bülent ismi. Bir balıkçının oğlu, yakında oturuyor. Sonra Bülent başladı bağırmaya 'Kahrolsun Komünistler' diye öbürleri de bağırdılar. Üstüme yürümeye başladılar, ama sıyrılıp kaçtım aralarından, tren yoluna çıktım, onlar da kaçtılar sonra...»

Üzgün, suskun anlatıyordu Dinamo, bu ünlü yazarımız. Saçlarına düşen nice aktan sonra, kendisine yapılan bu hareketi, bu çirkin saldırıyı hazmedemiyordu belli. Devam etti sonra:

«Bu olay unutuldu derken bir ay önce bu kez Küçük Çekmece İstasyonu'nda saldırıya uğradım. 10 kişi vardı çocuklar. Beni kolumdan tutup perondan tren yoluna atmak istediler. Zor kurtuldum ellerinden. Atabilselerdi garanti öldüreceklerdi beni...»

Ve son, geçen cumartesi olan saldırıyı da şöyle anlatıyordu:

«Menekşe Tren İstasyonu'nda bir kalabalığın olduğunu gördüm. Etrafımı sardılar sonra. En önde bulunan uzun boylu, kırmızı yanaklı, Trakyalı'ya benzeyen, sert bir genç, elinde bir boğma teli tutuyordu. Karşıma geçti dönmeye başladı çevremde. Korktuğumu belli etmeyeyim diye ben de neredeyse sinema seyrediyormuşcasına, o döndükçe ben de dönüyordum. 8 - 10 kişi varlardı, çevrede oturdular sonra, baktım, elleri boş değildi. Bülent de vardı başlarında. Kimse yoktu o sıra benden ve onlardan başka tren istasyonunda. Baktım daha sonra iki kişi geliyor ilerden, onların da gelenleri görmesi üzerine şaşkınlıklarından yararlandım ve tren yoluna atlayarak kaçtım eve. Ciğerleri attım hayvanların önüne parçalamadan, paylaştıramadan falan, sonra oradan Bakırköy'de bir yazar arkadaşımın evine sığındım...»

Sustu bir an. Gözlerkinden bir bulut geçti, şöyle dedi:

«Hâlâ herkesin gözü önünde böyle şeyler yapabiliyorlar demek. Biz devr-i devran değişti derken...»

Kendi kendine konuşur gibi daha sonra «cebimizde bir çakı bile yok... Ucuza gider insan burda...» diye mırıldandı. Sonra döndü yüzüme ekledi:

«Karakola git dediler. Düşündüm. Karakollarda çok sopa yedim ben küçüklüğümden beri. Gitmem dedim. Birinci Şubeye git dediler. Birinci Şube'de hiç dostum yoktur benim... Giderim bir de ben suçlu çıkarım.»

Ve bir yazar bir ünlü yazar, fotoğrafını çektiğimiz sırada, tüm üzüntüsüne karşı gene de güldü espriyle.

(Cumhuriyet - 19 Mart)

DEMİRTAŞ CEYHUN TYS GENEL SEKRETERLİĞİNDEN AYRILDI

Türkiye Yazarlar Sendikası Genel Sekreteri Demirtaş Ceyhun kişisel nedenlerle bu görevinden ve TYS Yönetim Kurulundan ayrıldı. Türkiye Yazarlar Sendikası Yönetim Kurulunun 16 Mayıs günkü toplantısında Genel Sekreterliğe Adnan Özyalçıner seçildi. Burada sendikanın «hummalı» sözcüğüyle nitelenebilecek çalışmalar içinde olduğunu da belirtelim: Anma günleri ve geceleri, 5. kuruluş yıldönümünü parlak bir biçimde kutlama hazırlığı, uluslararası kongreler toplama hazırlıkları, yazar hakları konusunda yeni bir sendika yayınının bastırılması, ikili kültür anlaşmaları, kurullar, komisyonlar vb... Yönetim Kurulundaki

on kişinin bunca iş arasında nasıl olup da yazı yazmaya zaman ayırabildiklerine şaşanlar çoğalmaya başladı...

(Sanat Dergisi - 22 Mart)

TÜRK EDEBİYATI VAKFI

Ahmet KABAKLI

Bilindiği gibi 28 Mayıs Pazar akşamı, TÜRK EDEBİYATI VAKFI, Tarabya Oteli konferans salonunda, güzel bir törenle hizmete açıldı.

Sayın Celâl Bayar, Sayın Demirel ve Sayın Türkeş, 300'ü aşkın edebiyatçı, sanatkâr ve fikir adamımızın katıldığı bu açılış törenine şeref verdiler. Sayın Erbakan da, evvelce kararlaştırmış olmamıza rağmen, İstanbul ve Konya'daki Fetih Mitingleri dolayısıyla açılışta bulunamadı.

Ünlü bir devlet adamımızla, memlekete büyük hizmetler görmüş ve görecek üç seçkin liderin, böyle bir edebiyat vakfının açılışında toplanmaları, sanıyorum tarihimizde İLK olaydır.

Bunun büyük manası, millete bağlı yüksek sanat edebiyat ve kültürünün, korunma ve yüceltilme yönleriyle devlet ve milletimize emanet edilmiş ve bu emanetin benimsenmiş bulunmasıdır. Nitekim Sayın Bayar, Demirel, Türkeş ve (telefonda) Erbakan, bana bu VAKFIN gelişmesi ve büyük milliyetçi sanatkârlar yetiştirmesi yolunda «her türlü yardım ve hizmete hazır olduklarını» lütfen beyan etmişlerdir.

Türk dil, sanat, edebiyat ve kültürünün, milliyetçi liderlerden iltifat ve destek görmedikleri tenkid ve kaygısı da, böylece askıda ve geçmişte kalmıştır. Çünkü bu ilgisizlik hali (gerçek olsa) dünyanın gidişine ve bizim geleneklere aykırıdır. Tarihimizde devlet adamları her zaman edebiyat - musiki mimari ve diğer sanatlarımızın birinci derecede koruyucuları oldular. Batı'da da bu böyledir, Doğu'da böyle sürüp gitmektedir.

Esasen milletinin 2000 yılda meydana getirdiği dil, edebiyat ve yüksek sanatların zevki ile zevklenmeyen, ruhu ile ruhlanmayan, inancı ve heyecanı ile canlanmayan liderler, eninde sonunda yabancılaşırlar. Onun ve onu bilenlerin karşısında acze düşüp cahilliklerinden ötürü, menfi, yıkıcı kesilirler. Yeni dil, yeni millet, yeni sanat icadı gibi gülünç «devrimbaz»lıklar milli iman ve törenin getirdiği edebiyat ve sanatla halli hamur olmayan türedilerin marifetidir.

TÜRK EDEBİYATI VAKFI'nın açılışında, liderlerden başka «yaşayan şairlerimizin en büyüğü» dediğim Necip Fazıl, ünlü fikir ve üslûp adamımız Cemil Meriç ve ilimle sanatı meczetmiş değerli ruh hekimi Prof. Ayhan Songar da konuştular.

Necip Fazıl: «Bu vakıf, bir ruhun madde âleminde müeyyidesidir. Edebiyat bir kavmin teessürüdür. Edebiyat yok edilmiştir de hâlâ nasıl huzur içinde oturabiliyoruz, şaşıyorum.» dedi. Cemil Meriç: «Halktan koparılmış, yabancı, cahil aydın»ların «müstagrip»ler olarak tutuldukları «gariplik ve garp hayranlığı» illetiyle edebiyatımızı nasıl «yok ettiklerini» açıkladı. Ayhan Songar: «Dil uydurmacılığının hastalıklar literatüründeki» tıbbi yerini göstererek «kelime kısırlığının ne türde bir aptallık» olduğunu ifade etti.

Milletimizin büyük fertleri, mazisi ile geleceği arasında kopan dostluk ve sevgi bağlarını onarmak; menfi sanatla yıkılıp «Babil kulesi»ne döndürülen cemiyetimizi güzel sanatla yeniden onarmak; günümüze kadar getirilmiş büyük halk, tekke, divan ve «yeni» edebiyatların korunması, tanıtılması, yorumlanması... Bunlara dayalı, fakat bunlardan farklı, Türk - İslâm ruhundan neşet eden bir gelecekler edebiyatı'nın temellerini atmak; genç sanatkârlarımızı milletle kaynaşmaya özendirmek; Türk kültür ve medeniyetini ülkeye ve dünyaya tanıtmak gibi amaçlarla kurulan TÜRK EDEBİYATI VAKFI... Şimdilik, 150 kadar sanatkâr, fikir adamı ve edebiyat severin maddi manevi fedakârlıkları sayesinde kuruldu.

TÜRK EDEBİYAT VAKFI, (Nuruosmaniye Caddesi 17/1 - 2 kat 2) edebiyat severlerin her türlü teşvik ve ilgilerine açık beklemektedir.

(Tercüman - 2 Haziran)

TÜRK EDEBİYATI VAKFI

Tekin ERER

Tercüman Gazetesinin değerli yazarlarından Ahmet Kabaklı arkadaşımızın teşebbüsü ile, Türk milli sanat, edebiyat ve fikriyatını yurt içinde ve yurt dışında yüceltmek gayesiyle «Türk Edebiyatı Vakfı» kurulmuştur.

Türk Edebiyatı Vakfı, kuruluşunu çok mesut bir güne tesadüf ettirmiştir: 29 Mayıs İstanbul'un fetih gününe... Dileyelim

ki, Türk Edebiyatı Vakfı da edebiyatımızda yeni bir çağ açsın!..

Vakfın açılışında Üçüncü Cumhurbaşkanımız Celâl Bayar, Adalet Partisi Genel Başkanı Süleyman Demirel, Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Alparslan Türkeş de şeref misafiri olarak bulunmuşlar ve Demirel'le Türkeş vakfın kuruluşunu kutlayan veciz birer konuşma yapmışlardır.

29 Mayıs 1978 akşamı Tarabya Otelinde kalabalık bir davetli kitlesi önünde yapılan açılış merasiminde Ahmet Kabaklı, Necip Fazıl ve Cemil Meriç de, vakfın önemini belirten duygularını dile getirmişlerdir.

Sayın Demirel şöyle demiştir:

«Sanatkâr, şair ve edip milleti manen besler. Sanat içtimai tesanüt ister. Sanatkârını korumasını bilen milletler, büyük sanatkârlar çıkarmışlardır. Bu vakfın Türklük için, Türkiye için hayırlı olmasını diliyor ve kurucularına teşekkür ediyorum.»

Sayın Türkeş de «Sanatların en önemli dalının Edebiyat olduğunu» belirtmiştir.

* * *

Türk Edebiyatı Vakfı'nın hedef ve gayesi nedir? Vakfın Başkanı Sayın Ahmet Kabaklı açılışta bunu şöyle izah etmiştir:

«Gayemiz, Türk edebiyatını, sanatını ve kültürünü yaşatmak ve yaymaktır. Temel kültür ve edebiyat eserlerimizi ihmalden kurtaracak yeni neslin istifadesine sunmak, halk edebiyatı ve folklor ürünlerini derlemek, Türk gelenek ve göreneğini yaşatmaktır. Edebiyatın her dalında başarılı sanatkâr yetiştirmek maksadıyla yarışmalar düzenlemek ve meydana getirilen sanat eserlerini değerlendirmek istiyoruz. Tarihi Türk medeniyetinin madde ve manevi evrakını Türk ve Dünya kamuoyuna duyurmak azmindeyiz. Milli eserlerin daha geniş çevrelere dağılıp yayılması için müesseseleşeceğiz.»

Bu ifadeler açıkça gösteriyor ki, Türk Edebiyatı Vakfı bu vatanın bu milletin sesini verecek, bu millete bağlı yabancı ideolojilerin tesirinden uzak milli bir edebiyatın yeşermesi için doğmaktadır. Bu vakfın damgasında «Türk Milliyetçiliği» vardır. Türk Edebiyatı Vakfı'nın gönlünde ve ruhunda milli edebiyat, milli sanat, milli tefekkür yatmaktadır. Böylesine ulvi vé milliyetçi bir teşebbüsün, milli edebiyatı yaşatma ve yükseltme gayesinin bugüne kadar geç kalışının günahı ne kadar büyükse, ideal bir aşkla milli edebiyat davasına sarılmak da o kadar yararlı hizmet olacaktır.

Ne zaman milli edebiyat sözü edilse, rahmetli Ord. Prof. Mustafa Şekip Tunç'un 4 Mayıs 1941 tarihli «Cumhuriyet» gazetesinde yayınlanan makalesindeki şu cümleleri aklıma gelir:

«Konuşulan dile bigane kalanların yeni dilde esaslı ve hakim yeni Türk nesrine sahip olduklarını ümid etmek, bir mucizeye inanmak olur. Çünkü her yeni yaratma, eski yaratmaları bilmek ve onları aşmakla mümkündür. Bu bakımdan yeni yetişen neslin eski eserleri okumaları, anlamaları lüzumludur.

Ana dilini her ne sebeple olursa olsun mükemmel ve müstakil bir seviyede yoğuramamış olan milletlerin mükemmel eserler yaratmaları hayaldir. Bizim ana dilimiz mükemmeliyet ve müstakârlıktan uzaklaşmaktadır. O halde böyle bir dilden klasik eserler çıkabileceğine kim inanır?»

Gerçekten edebiyatımız uydurma dile değer verilmeye başladığından beri hastadır. Vatanı parçalamak isteyenler bu işe dilimizden başlamışlar ve Türkçeyi bozmanın, daraltmanın, kısırlaştırmanın savaşına girmişlerdir. O kadar ki, bugün bir «Olmak» fiilinden çeşitli manalara gelen birçok kelimeler doğurtmuşlardır. «Olağan, olanak, olasılık» gibi... Dil kısırlaştıkça, edebiyat da ona muvazi olarak kısırlaşmakta, yıllardır, ele alınacak milletlerarası çapta değerli bir edebi eser göze çarpmamaktadır. Dilsiz edebiyat olur mu? Diline bağlı, sahip, kabiliyetli milliyetçiler, fikir adamları ve yazarlar da, umumi havadan iğrenerek ve tiksinerek eser vermekten adeta kaçınmaktalar. Bu suretle milli edebiyat tam bir çıkmaz içindedir. Meydan, komünizan ve bozgunculuğa müptela yazarlara kalmıştır.

Türk Edebiyatı Vakfı, Türk edebiyatı böyle bir çıkmazda bulunduğu dönemde doğmuş bulunuyor. Kabaklı ve arkadaşlarının işi zor... Fakat davaya heyecanla ve ciddiyetle eğildikleri takdirde yapacakları hizmet gerçekten bir çağ açacak değerdedir. Vakfa yürekten başarılar diliyorum.

(Son Havadis - 5 Haziran)

TÜRKİYE YAZARLAR SENDİKASI'NIN BEŞİNCİ KURULUŞ YILDÖNÜMÜ ŞENLİĞİ BUGÜN BAŞLIYOR

Türkiye Yazarlar Sendikası Genel Başkanı Aziz Nesin, 9 Haziranda yaptığı basın toplantısında, sendikanın beşinci kuruluş

yıldönümü nedeniyle İstanbul'da onbeş gün süreyle düzenlenecek törenler hakkında bilgi vermiş, ayrıca Ankara'da da bir gecenin gerçekleştirileceğini bildirerek, Türkiye Yazarlar Sendikası'nın şimdiye dek olan çalışmalarını anlatmıştır.

Toplantıda sendikanın dış ilişkilerini ele alan Nesin, üyesi bulundukları örgütler arasında Avrupa Yazarlar Birliği ile Asya-Afrika Yazarlar Birliği'nin bulunduğunu açıklamış, Sovyet ve Bulgar Yazarlar Birliği ile karşılıklı kültür anlaşmaları imzalandığını belirtmiştir. Aziz Nesin, Arnavutluk, Çekoslovakya, İtalya, Yunanistan, Yugoslavya ve Çin Halk Cumhuriyeti ile de karşılıklı kültür anlaşmaları imzalamak için gerekli girişimlerde bulunduklarını söylemiş, «Önümüzdeki pazar günü Romanya Yazarlar Birliği ile kültür konusunda bir anlaşma yapacağız,» demiştir.

Daha sonra başkanı bulunduğu örgütün sendikal çalışmalarına da değinen Aziz Nesin şu görüşlere yer vermiştir: «Yazar telif haklarından vergi bağışıklığının 10 bin liradan 100 bin liraya çıkartılması yasa tasarısı olarak hazırlanmıştır. Ayrıca sendika üyelerinin de sarı basın kartına sahip olmaları ve bu kartın sağladığı haklardan yararlanmaları için çalışmalar yapıyoruz. Ölmüş yazarlarımızın ölüm ve doğum yıldönümlerinde anma toplantıları yapmak da amaçlarımız arasında. Kurmak istediğimiz Nâzım Hikmet Enstitüsü için ilk elden 80 bin lira ayrılmıştır. Ayrıca Türk kültürüne çeviri yoluyle büyük hizmet yapan Hasan Ali Ediz adına bir "Ediz Çeviri Ödülü" vereceğiz. Bu ödül de şenlik sonunda açıklanacaktır.»

Yazarla okur ilişkilerini kurmak ve pekiştirmek amacıyla geçen yıl İzmir Fuarı'nda ve Ankara Sanat Sevenler Derneği'nde açılan kitap sergisinin büyük ilgi uyandırdığını bildiren Aziz Nesin, İstanbul Festivali dolayısıyle Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nde bir hafta sürecek kitap sergisi açacaklarını söylemiştir.

8 - 11 TEMMUZ GÜNLERİNDE ANKARA'DA TOPLANAN ONALTINCI TÜRK DİL KURULTAYI HAREKETLİ GEÇTİ

Onaltıncı Türk Dil Kurultayı 8 - 11 Temmuz günleri arasında Ankara'da toplandı. Başbakan Bülent Ecevit, Senato Başkanı Sırrı Atalay, Anayasa Mahkemesi Başkanı Kâni Vrana, Yrgıtay Başkanı Cevdet Menteş, Milli Eğitim Bakanı Necdet

Uğur'un da katıldığı Kurultay'ın açış konuşmasını Türk Dil Kurumu Başkanı Prof. Şerafettin Turan yaptı. Turan özetle şunları söyledi:

«Türk dili ve kurumumuz için bugün en güncel ve ivedi sorunun teknik alandaki gelişmeler ve iletişim araçlarının artmasıyla orantılı olarak dilimize dolan yabancı terimlere karşılık bulma zorunluluğu olduğunu belirtmeliyim. Türk Dil Kurumu olarak, geçen kurultaydan bugüne yayınladığımız 28 yapıttan 7'sinin hekimlik, uygulayım ve fiziksel kimya gibi önemli bilim dallarıyla ilgili terimler olması, buna verdiğimiz önemi belirtebilir. Bununla birlikte bu sorunun tüm kamu kuruluşlarının ve ilgililerin ortak çabalarıyla çözümlenebileceğine inanıyoruz.»

Daha sonra konuşan Başbakan Bülent Ecevit, Türkçe ile felsefenin en karışık kavramlarının bile en kolay ve anlaşılır biçime getirildiğini söyleyerek şöyle dedi:

«Özleştirmenin Türkçeyi yozlaştıracağını ve Türkçeyi yoksullaştıracağını sananlar vardı. Oysa artık belli oldu ki, bunun tam tersi gerçekleşti. Türk dili öz kaynaklarına indiği ve dayandığı oranda güçlendi, anlatım olanakları o oranda genişledi. Türk dilinin özleştirilme süreciyle, Türkçemizde artık seçkin veya aydın dili - halk dili ayrımı kalmamıştır, yazı dili, yazın dili, konuşma dili ayrımı kalmamıştır, dilde bir ölçüde bütünleşme sağlanmıştır. Köylü, kentli dili ayrımı da ulaşımdaki, iletişimdeki ve eğitimdeki gelişmelerin de katkısıyla, ama en başta dilimizdeki yeni ve sağlıklı gelişmenin sonucu olarak hızla ortadan kalkmaktadır.»

Ecevit'in konuşmasından sonra Kurultay Başkanlığı seçimi yapıldı ve eski milletvekillerinden Necmeddin Sahir Silan başkan seçildi. TDK Genel Yazmanı Cahit Külebi'nin Yönetim Kurulu, Muzaffer Uyguner'in denetçiler raporunu okumalarından sonra, raporların eleştirilmesine geçildi.

Yönetim Kurulu raporunun eleştirisi sırasında, beş dakikayla sınırlanan konuşma süresi nedeniyle Aziz Nesin ve Necmeddin Sahir Silan arasında geçen tartışma üzerine, Silan başkanlıktan çekildi. Yerine Prof. Cevad Geray geçti. Bundan sonra Aziz Nesin, Gülten Akın ve Erdal Öz'ün konuşma sürelerini de kullandı. Aziz Nesin konuşması sırasında Türkiye Yazarlar Sendikası ile Türk Dil Kurumu arasında bir çatışma bulunmadığını söyledi.

16. Dil Kurultayı'nın ikinci gününde, yarkurulları oluşturuldu ve çalışmalar bu kurullar düzeyinde sürdürüldü. Kurultay'da oluşturulan Yarkurullar şunlardı:

Derleme ve Tarama, Dilbilgisi, Sözlük, Terim, Tüze ve Tüzük, Yayın ve Tanıtma, Bütçe ve Plan.

Yarkurul toplantıları tartışmalı geçerken, özellikle Yönetim Kurulu'nun yayın politikası eleştirildi ve Yönetim Kurulu'nun bir önceki Kurultay kararını uygulamadığı öne sürüldü.

Kurultay'ın son gününde yapılan seçimlerle yeni Yönetim Kurulu belirlendi. Aziz Nesin'in öncülük ettiği «Kurultay içi muhalefet» grubu, işbaşında bulunan Yönetim Kurulu'nun hazırladığı listeye karşı yeni bir liste düzenleyerek seçimlere katıldı. Ancak, Prof. Şerafettin Turan başkanlığındaki grup yeniden Yönetim Kurulu üyeliklerini paylaştılar.

Yönetim Kurulu üyeliğine seçilen 35 kişi şunlardır:

Prof. Bedia Akarsu, Oktay Akbal, Prof. Gündüz Akıncı, Sabahattin Kudret Aksal, Prof. Doğan Aksan, Ömer Asım Aksoy, Özcan Atalay, Prof. Ozcan Başkan, Fakir Baykurt, Adnan Binyazar, Salah Birsel, Doç. Dr. Mustafa Canpolat, Necati Cumalı, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Kemal Demiray, Satı Erişen, Tahir Necat Gençay, Prof. Macit Gökberk, Doç. Akşit Göktürk, Prof. Vehide Hatipoğlu, Orhan Hançerlioğlu, Sami Karaören, Prof. Nursen Keleş, Cahit Külebi, Özdemir Nutku, Prof. Sedat Veyis Örnek, Emin Özdemir, Tahsin Saraç, Ömer Atila Sav, Prof. Bahri Savcı, Prof. Şerafettin Turan, Prof. Vahit Turan, Prof. Cavit Orhan Tütengil, Prof. Berke Vardar, Prof. Tahsin Yücel.

Yeni Yönetim Kurulu'nun, Kurultay'dan sonra yaptığı görev bölümünde TDK Başkanlığına yeniden Şerafettin Turan, Asbaşkanlığa Ömer Atila Sav, Genel Yazmanlığa yeniden Cahit Külebi getirildiler. Derleme ve Tarama Kolu Başkanlığına Doç. Dr. Mustafa Canpolat, Dilbilgisi Kolu Başkanlığına Satı Erişen, Sözlük Kolu Başkanlığı'na Emin Özdemir, Yayın ve Tanıtma Kolu Başkanlığına Adnan Binyazar ve Sayman üyeliğine de Prof. Gündüz Akıncı seçildiler.

Türk Dil Kurumu'nun yeni Denetleme Kurulu asıl üyeliklerine Muzaffer Uyguner, Sabahattin Teoman, Bülent Aydın, yedek üyeliklerine de Muammer Uygur, Prof. B. Cahit Ünal ve Muzaffer Hacıhasanoğlu seçildiler. Onur Kurulu asıl üyelikleri-

ne ise Prof. Dr. Atalay Yörükoğlu, Salim Başol, Ali Rıza Önder, Prof. Nusret Hızır, Reşat Oğuz, yedek üyeliklerine Fahrettin Uluç, Prof. Dr. Osman Ersoy ve Dr. Mehmet Tuğrul getirildiler.
(Sanat Dergisi - 17 Temmuz)

YAZARLAR SENDİKASI BULGARLARLA KÜLTÜR ANLAŞMASI İMZALADI

Türkiye Yazarlar Sendikası ile Bulgaristan Yazarlar Birliği arasında iki ülke yazarlarının karşılıklı işbirliği esasına dayalı iki yıllık bir kültür anlaşması imzalanmıştır.

25 Aralık günü imza töreninin açış konuşmasında TYS Genel Başkanı Aziz Nesin «Gerçek barışın resmi devlet anlaşmalarının ötesinde halkların birbirlerini yakından ve gerçeklikle tanımalarına bağlı olduğuna inanıyorum.» demiştir.

Park otel salonunda imzalanan anlaşmada iki ülke yazarlarının eşit ilişki çerçevesi içerisinde birbirlerini tanımaları ve kültürlerinin yaygınlaştırılması konusunda ortak görüş birliğine varılmıştır.

Bulgar Yazarlar Birliği İkinci Başkanı Kamen Kalçev'e bir mangal hediye eden Aziz Nesin, «Gerçek barışın resmi devlet anlaşmalarının ötesinde halkların birbirlerini yakından ve gerçeklikle tanımalarına bağlı olduğuna inanıyorum. Bu mangal Türkçe bir atasözünü simgelemektedir. Türk yazarları mangal yürekli cesur bireylerdir. Bulgar dostlarımızın bizim yüreğimiz olan bu mangalda ısınmalarını diliyoruz.» demiştir.

Bulgar Yazarlar Birliği İkinci Başkanı Kamen Kalçev de yaptığı konuşmada TYS'nin yakın ilgisi ile gerçekleştirilen kültür anlaşmasının iki ülke yazarlarına yararlı olması dileğini belirtmiştir.

TYS'NİN «YAZAR HAKLARI» KONULU SEMPOZYUMUNDA KÜLTÜREL GELİŞMENİN KOŞULLARI DA BELİRLENDİ

Türkiye Yazarlar Sendikası'nın düzenlediği «Yazar Hakları» konulu sempozyum 6 ve 7 Şubat günlerinde İstanbul Tabip Odası toplantı salonunda yapıldı. Sendika, bu toplantıyı yazarların

çeşitli sorunlarının topluca gündeme getirilmesi ve çözümyolu önerilerinin saptanması amacıyla gerçekleştirmişti. Topluca sergilenen sorunlar ve önerilen çözüm yolları yeni hükümetin bakanlıklarına iletilecek, gereken yönetsel ve yasal önlemlerin alınması istenecekti.

Sempozyum, 6 Şubat günü TYS Genel Başkanı Aziz Nesin tarafından açıldı. Nesin, konuşmasında öteden beri devletin sanata ilgisiz kaldığını, hatta sanatın halka ulaşmasının çeşitli yollarla engellendiğini belirterek şöyle dedi:

«Bizler, devletin bizi kanatları altına almasını istiyoruz. Ülkeler çoğu kez başkansız, kralsız, başbakansız kalmıştır. Türkiye'de de böyle olmuştur. Ama, hiçbir zaman yazarsız, edebiyatsız bırakılmamıştır. Bizler sanayiciye, tüccara, büyük toprak sahiplerine tanınan hakları istiyoruz. Balıkçılara ve küçük esnafa 60 bin lira vergi bağışıklığı tanıyan devlet, bize 10 bin liralık vergi bağışıklığı tanıyor. Bunun için bizim devletimiz yoktur. Son kâğıt zamlarını da salt fiyat artışı olarak ele almamak gerekir. 15 liraya satılan bir kitap, zamdan sonra 30 lira olmuştur. Bu durum en çok okuru etkilemiş, edebiyta dolaylı bir sansür uygulanmıştır.»

Yazar sorunlarından başlıcalarını sayan TYS Genel Başkanı, konuşmasının sonunda, «yasal açıdan önümüze engeller konulması, mesleki gelişmemiz için birinci koşul sayılmalıdır. İkinci koşul da öteki meslek gruplarına tanınan bağışıklıkların bize de tanınmasıdır,» dedi.

Nesin'in konuşmasından sonra sempozyumu yönetmek üzere Aziz Nesin, TYS İkinci Başkanı Şükran Kurdakul ve TYS Genel Sekreteri Demirtaş Ceyhun, kürsüde yerlerini aldılar; sempozyum programının uygulanmasına geçildi. Konuşmalardan sonra ele alman konu ve getirilen öneriler tartışılıyor, böylece sorunların çeşitli yönleriyle sergilenmesi sağlanıyordu.

TEMEL SORUNLAR

Açılıştan sonra programa göre ilk bildiriyi İstanbul İktisadi Ticari İlimler Akademisi öğretim üyelerinden Prof. Dr. Ali Sait Yüksel sundu. Yüksel, «Yazar haklarının temel sorunları ve uluslararası uygulamalar» başlığını taşıyan bildirisinde kül-

tür düzeyinin yükseltilmesiyle ekonomik kalkınma arasında doğru orantı bulunduğunu belirterek şu görüşe yer verdi:

«Özellikle kalkınmalarını hızlandırmaları gereken ülkelerin aydınları, genel eğilimleri bakımından zaten yeterince nazlı ve hatta ürkek, çekingendirler. Bütün bu olumsuz koşullara bir de finansal çekicilikten yoksunluk ve özel finansal özveri istemleri de eklenince o ülkenin yaratma gücünün gelişim ve hız düzeyini kestirebilmek güç olmaktadır. Bu tür toplumlarda yazma ayrıca çileli ve —yerine, zamanına göre— dikenli bir uğraşıdır. Temel yapısı yönünden yazma ve yaratmanın —maddi anlamda— nankör ve verimsiz olduğu da, bu uğraşı dalının bilinen bir başka özelliğini oluşturur. Yazma ve eser yaratma uğraşısının özellikle bu yönü, bir yabancı ünlü sözde şu biçimde anlatımını bulmuştur: 'Sanat ve edebiyat üstüne konuşmak istiyorsanız, banka müdürleri ve avukatlarla sohbet etmelisiniz. Çünkü sanatçı ve yazarlar yalnızca paradan söz ederler.'»

Prof. Dr. Yüksel, bildirisinin sonunda şu önerileri getirdi: «Sorunun kısa ve uzun sürede çözüme bağlanması gereken iki yönü vardır: Önce bir vergi hukuku sorunu olarak bugün için sembolik bir nitelik taşıyan telif hakkı istisnasının dinamik bir yapıya ve eser yaratmayı teşvik edecek bir etkenliğe tez elden kavuşturulması gerekmektedir. Sonra da işleri ya da memurlukları gereği yazması ve eser vermesi beklenen kurumlardaki çalışmaları özendirecek hukuksal çerçevenin, teşvik düzenlemesinin ve kültür verimlerini teşvik edecek önlemlerin Kültür Bakanlığınca toptan bir düzenleme ve ilgili mevzuatı gözden geçirme sorunu olarak yeniden ele alınması gereği de belirtilmelidir.»

İ. T. T. İ. A. Siyasal Bilimler Fakultesi öğretim üyelerinden Prof. Dr. Salih Şanver, bildirisinde «Telif gelirlerinde vergi ayrığı (istisnası)» üzerinde durdu. Gelir Vergisi Kanunu, Kazanç Vergisi Kanunu ve Vergi Usul Kanunu'ndaki telif gelirleriyle ilgili hükümleri açıklayan Şanver, Almanya ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki vergi sistemlerinden de söz ettikten sonra «Varolması gereken hukuk» başlığı altında şu önerileri getirdi:

«Telif ayrığı yasamızda vardır. Bu ayrık, 1963 yılında 10 bin liradır. 1978 yılında, söz konusu iki yılın enflasyon oranı en az bire altıdır. Böylece, ayrık en az 60 bin liraya çıkarılmalıdır. Kesimsel (maktu) ayrık yöntemi, ilerde yeni artırmaları gerekli kılar. Vergi yasamızdaki yöntem değiştirilerek oransal yön-

teme geçilirse, ayrık ilerde kendiliğinden artar. Oransal yöntem yeğlenmelidir. Bilim ve sanat bir bütündür; kimi bilimsel ve sanatsal faaliyetlere ayrık tanımak, kimine tanımamak, ayrıcalık yaratmak demektir. Bir yasa değişikliğinde, ayrıklık kuralı, fikir ve sanat eserleri ölçüsünde olmamak üzere genişletilebilir. Bu genişlemede ölçüt, hangi faaliyetin ticari, hangi faaliyetin mesleki olduğunun belirtilmesidir. Böyle bir yasa değişikliğinde, meslekten olmayanın ve mirasçının ayrıkları kaldırılabilir.»

«ESER SAHİPLERİNİN HAKLARI»

Sabah oturumunun son bildirisini İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku ve Fikri Hukuk Kürsüsü öğretim üyelerinden Prof. Dr. Ünal Tekinalp sundu. Prof. Tekinalp, «Eser sahipliği haklarının genişletilmesi açısından yasal sistemimizin değerlendirilmesi ve bazı öneriler» başlıklı bildirisinde, fikir ve sanat eserleri hukuku alanında güncelliğini sürdüren araştırma ve tartışma konusunun «eser sahibine herhangi bir sınırlamaya bağlı olmaksızın hakların ve etkilerin nasıl sağlanacağı ve etkin bir korumanın hangi yoldan gerçekleştirileceği» sorunu olduğunu, bunun da çok yönlü olarak ele alınması gerektiğini belirtti. Tekinalp'a göre, «Çözüm araştırması bir yandan a) eser sahipliği haklarında sınırlı sayı (numerus clausus) ilkesinin terkedilmesine, b) hakların içeriklerinin geniş kapsamlı olarak anlamlandırılmalarına, c) genel ve özel menfaat düşünceleri ile eser sahipliği haklarındaki istisnaların daraltılmalarına bağlıdır. Öte yandan da mesleki birlikler aracılığı ile hakların savunulup izlenilmelerine ve mesleki birliklerin eser sahiplerinin menfaatlerinin gözönünde tutularak düzenlenmelerine, görevlendirilmelerine yönelmiştir.»

Sorunları çeşitli yönleri ile ortaya koyduktan sonra 1951 yılında kabul edilen «Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu»nun sistemi üzerinde bilgiler veren Prof. Tekinalp, bu yasada eser sahiplerinin haklarının maddi haklar ve manevi haklar olmak üzere ikiye ayrıldığını, manevi hakların da «kamuya sunma yetkisi», «adın belirtilmesi yetkisi», «eserde değişiklik yapılmasını önlemek yetkisi», «o sıradaki zilyed ile malike karşı ileri sürülebilecek haklar» olmak üzere dört kümeye ayrıldığını açıkladı. Yasa-

nın tanıdığı mali haklar ise «işlenme hakkı», «çoğaltma hakkı», «radyo ile yayın hakkı», «pay ve izleme hakkı» olmak üzere beşe ayrılıyordu.

Bu haklarla ve yasada öngörülen koruma süreleriyle ilgili bilgiler veren Prof. Tekinalp, bildirisinin son bölümünde şu dört nokta üzerinde değerlendirme yaptı: 1. Sınırlı sayı ilkesi (eser sahiplerine hangi hakların tanındığının yasada birer birer sayılması, bunların dışında herhangi bir hak kabul edilmemesi), 2. Manevi haklarda koruma süresi, 3. Haklarda kamu düzeni, genel ve özel menfaat düşünceleri ile yapılan sınırlamalar, 4. Mesleki birlik sorunu. Bildiride, yasanın, 25 yılı aşkın bir süredir yürürlükte bulunmasına karşın, değişikliği gerektirecek biçimde eskimediği; yine bu süre içerisinde eser sahiplerinin kendilerine tanınan hakların bilincine eremediklerinden yasanın uygulanmadığı belirtiliyor ve şu öneriler getiriliyordu: 1. Bu yasanın uygulanması sağlanmalıdır, 2. Yasanın menfaatler dengesi yorumuna ve bu hukuktaki son gelişmelere uygun uygulanması sağlanmalıdır. Bu yöntemlerle sınırlı sayı ilkesinin sakıncaları aşılabilir ve hakların içerikleri genişletilebilir. Her şeyden önce de yasanın 42. maddesinde öngörülen «mesleki birlik»in kurulması sağlanmalıdır.

KÂĞIT SORUNU

İlk günün öğleden sonraki oturumunda Devlet Plânlama Teşkilâtı uzmanlarından İcen Börtücene, yayımcı Oğuz Akkan ve yayımcı Mehmet Ali Yalçın «Kâğıt sorunu» konusunda birer bildiri sundular. Bu bildirilerde kâğıt darlığının ve devletin kâğıt politikası ile bu konudaki uygulamaların ve çeşitli spekülasyonların kültürel kalkınmayı engellediği belirtilerek sorunun çözümü için öneriler getiriliyordu.

İcen Börtücene, bildirisinin başında «Bugüne kadar üretim alanı ve tüketim kolaylıkları açısından devletin yürüttüğü politika, kalkınmaya katkı sağlayacak nitelikten çok kâğıdın üzerinden büyük spekülatif kârlar sağlanan bir ticari meta haline dönüşmesine yol açmıştır» diyor ve Türkiye'de kâğıt üretimi üzerine bilgiler veriyordu: «Üretim durumumuzun öteki ülkelerle karşılaştırıldığında önemli ölçüde düşük düzeyde bulunduğu görülür. Yıllık üretim ABD'de 55,9, Japonya'da 15,6, Kanada'da, 13,2,

Sovyetler Birliği'nde 8,2, Batı Almanya'da 8,5, Türkiye'de ise 0,3 milyon tondur. Kâğıt üretiminde son yıllardaki gelişmeler bir yandan üretim hacmini artırırken, öte yandan sektörün dışa bağımlılığını da artırmaktadır.»

Tahsis ve fiyat politikasının sonuçlarına da değinen Börtücene, ülkemizde devletin özellikle son yıllarda bu işleri yürütmek yerine, gerek yaptığı tahsislerle, gerek uyguladığı fiyat politikasıyla kâğıdın üzerinden büyük kârlar sağlanmasına ve bu maddenin toplumsal işlevinin bir kenara itilerek, bir ticari meta haline dönüşmesine neden olduğunu bildirdi, devletin kâğıt karaborsasına yol açtığını, göz yumduğunu açıkladı. Önerilerini de «üretime dönük önlemler», «tahsis ve fiyat politikasına dönük önlemler» olmak üzere iki kümede, maddeler halinde sıraladı, devletin bu önlemleri «en azından bir burjuva ahlâkının kâğıt piyasasına egemen olması için yerine getirmesi gerektiğini ifade etti.

Yayıncı Oğuz Akkan ile Mehmet Ali Yalçın da kâğıt sıkıntısının ve karaborsasının büyük ölçüde arttığına dikkati çekerek bu nedenle yayınevlerinin bazı yayınlardan vazgeçme, en azından bunları geri bırakma yoluna başvurduklarını açıkladılar; kâğıt sorununun çözümlenmesi için çeşitli öneriler getirdiler.

SANATÇILARA GÜVENCE

Tüm Sanatçılar Birliği Genel Başkanı Kemal Sülker, «Sanatçıların sosyal güvenliği» konulu bir bildiri sundu. Sosyal güvence sağlanması yolundaki çabaları anlatan ve uygulamadan örnekler veren Sülker, bildirisinin sonunda şöyle dedi:

«Sanatçılar, hangi dallarda çalışıyor olurlarsa olsunlar, hemen her ülkede, o ulusun kültür düzeyini yücelten kişiler olarak pek çok güvenceye kavuşturulmuş, pek çok ayrıcalıklarla korunmuş, daha özgün yapıtlar vermeleri için desteklenmiştir. Özellikle telif haklarının sahiplerine iletilmesi için uluslararası anlaşmalar yapılmış, fakat Türkiye bunlara karşı duyarsız ve ilgisiz kalmıştır. Türkiye, 1951 yılında Bern Sözleşmesini imzalayarak telif haklarına saygılı olacağını bildirmişse de, bu sözleşme kâğıt üzerinde kalmıştır. Oysa daha sonra Cenevre, Roma ve Floransa anlaşmaları yapılarak telif haklarına uluslararası geçerlik sağlanmıştır. Zamanla bu anlaşmalar daha da geliştiril-

miştir. UNESCO da Dünya Telif Hakları Örgütü'nü oluşturmuş ve bu örgüt uluslararası planda telif haklarını korumayı üstlenmiştir. Bizde ise sanatçılar henüz bu haklardan yararlanma olanağı bulamamaktadırlar. Bu amaçla sanatçı örgütleri, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun 42. maddesinde öngörülen «sanatçılar birliği»ni Tüm Sanatçılar Birliği adıyla oluşturma aşamasına gelmişlerdir. Hazırlanan birlik tüzüğü ilgili bakanlıkların onayından geçtikten sonra, Tüm Sanatçılar Birliği, sanatçılarımızın haklarının alınmasında ve sosyal güvencelerinin sağlanmasında kendine düşen görevi yapacaktır.»

Kemal Sülker konuşurken sempozyuma Kültür Bakanı Ahmet Taner Kışlalı ile Bakanlık Müsteşarı Şerafettin Turan katıldılar. Sülker'den sonra söz alan Kültür Bakanı, Tüm Sanatçılar Birliği tüzüğünün onaylandığını açıkladı ve yazarların sorunlarıyla yakından ilgilendiklerini, sanatçıların vergi bağışıklığını katsayı sistemine bağlama yolunda çalışmalar yapıldığını bildirdi; yeni hükümetin kültürü siyasal iktidarların yönlendirmesinden çıkarıp özerk bir kuruluşa devretmekten yana olduğunu söyledi. Daha sonra kişisel görüşlerini açıklayan Kışlalı, kâğıt konusunda bir haksızlık olduğunu, basının ayrıcalıklarından yazarların da yararlanması gerektiğini açıklayarak şöyle dedi: «Sanatçıya devletin verdiği değeri göstermek amacıyla, oluşturulacak sanat kurullarının yardımıyla ödüller vermek, sanatçılar için dinlenme köyleri kurmak düşünülebilir ve gereklidir.»

Sempozyum yöneticileri, yakın ilgisinden dolayı Bakan'a teşekkür ettiler.

7 Şubat günlü oturumda ilk bildiriyi Devlet Planlama Teşkilatı uzmanlarından Tevfik Çavdar sundu. Çavdar, «Kitap tanıtma ve pazarlama sorunu» başlıklı bildirisinde kitap üretimini «arz ve talep» açısından ele alarak «Türkiye'de kitap üretiminde ülkenin gelişimiyle ters orantılı olarak bir azalma olmaktadır» dedi. Çavdar, üniversiteler yayınlarını elde etmekte büyük güçlüklerle karşılaşıldığını da açıkladı ve bu yayınların «Üniversitelerarası Seçme ve Yerleştirme Merkezi»ne benzer bir merkezi örgüt aracılığıyla dağıtılmasını önerdi.

OYUN YAZARLARININ SORUNLARI

İkinci günün ikinci bildirisini Oyun Yazarları Derneği adına Necati Cumalı sundu. «Oyun yazarlarının telif hakları» baş-

lıklı bu bildiride Türk oyun yazarlarının telif haklarının a) Yayın, b) Tiyatrolar, c) TRT yoluyla doğduğu belirtiliyor; bu hakların ne ölçülerde elde edilebildiği ayrı ayrı inceleniyordu.

Cumalı, tiyatrolar yoluyla doğan telif haklarını da ödenekli tiyatrolar yoluyla doğanlar, özel tiyatrolar yoluyla doğanlar ve amatör topluluklar yoluyla doğanlar olmak üzere üçe ayırdı. Ödenekli tiyatroların yazarlara telif hakkı ödediğini, ancak bazı hakların da çiğnendiğini ve «yan zararlar»ın söz konusu olduğunu bildiren Cumalı, bu «yan zararlar»ın kimisini açıkladı. Örneğin, «ödenekli tiyatrolarda 10 liraya oyun seyreden seyirci, özel tiyatrolarda 40 lira ödemesi gerektiği zaman bu tiyatrolara verdiği parayı çok görür. Bu durum da haksız bir rekabeti yaratmış, beslemiş olur. Oysaki oyun yazarlarının telif haklarının korunması açısından bütün tiyatroların yaşamasının, ödeme güçlerini sürdürebilmelerinin önemi vardır.»

Ödenekli tiyatrolar konusunda getirilen öneriler şunlardı: «1. Ödenekli tiyatroların giriş ücretlerinin günün yaşam standardına göre ayarlanması, 2. Bu ayarlamanın geciktiği süre boyunca yazara yıldan yıla tiyatro bütçesinin gösterdiği artış ölçüsünde gerçekleşen telif hakkına ek olarak ayrıca prim ödenmesi, 3. Tiyatro ile yazar arasında mutlaka sözleşme imzalanması, bu sayıyı aşan davetiyeler için yazarın hakkının ya davetli seyirci tarafından ya da tiyatro idaresi tarafından ödenmesi, 5. Taşrada kurulan ödenekli tiyatroların telif hakkı ödeme zorunluluklarının kanunlaştırılması.»

Cumalı, oyun yazarlarının en çok sömürüye TRT ile ilişkilerinde uğradıklarını bildirerek şu açıklamayı yaptı: TRT kurumu ile oyun yazarlarının ilişkileri 1974 yılına kadar yazardan alınan «temliknameler»le düzenleniyordu. Yazar bir «temlikname» ile yasadan doğan tüm haklarını kuruma devrediyordu. Bu temliknamelerin gerçekte hukuki bir değeri yoktu. Ancak TRT, bunlara dayanarak uzun süre yazarları sömürdü. «1974'ten buyana kurum ile yazarların ilişkisi, "istisna akdi" ile sürmektedir. İstisna akdi bir yapımcı (müteahhid) ile işveren arasında para karşılığı yapılması gereken bir işi öngören sözleşme türüdür. Radyo ve TV ile yayın yapma hakkını tekelinde bulunduran bir kurum tarafından tek taraflı olarak hazırlanmış, yazarın çaresizlik içinde boyun eğmek zorunda kaldığı bir sözleşmedir. Bu sözleşme de Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu bakımından hükümsüzdür.» Yazarlara imzalatılan «istisna akdi»nin birinci maddesini oku-

yan Cumalı, şu yorumu getirdi: «Bununla, üç beş kuruşa ihtiyacı olduğu için eserini öbür ülkelerin ücret tarifeleriyle karşılaştırıldığında gülünç olan bir tarifeyle TRT'ye bir kez kaptıran yazar bu sözleşmeyi imzalamış olmakla, malından mülkünden olmuş, toprağından evinden atılmış hükmündedir. Bir çeşit müflistir. Güneyli zenci ile sahibi bey arasındaki kölelik sözleşmesi de olsa olsa bu derece ağır hükümleri kapsar.» Cumalı, konuşmasını şöyle tamamladı: «Değindiğim bazı ana konular bugün için gerçekleştirilebilirse, başta eski temliknameler ile bugünkü istisna akitleri hükümsüz sayılır, ödenekli tiyatrolarla ilgili konular çözümlenirse. oyun yazarları açısından önemli bir aşama geride bırakılmış olur.»

TRT'NİN TUTUMU

TRT Derneği İstanbul Başkanlığı adına «Kitle iletişim araçları ve kültür ilişkileri» başlıklı bir bildiri sunan Oktay Arayıcı, televizyon konusuna ağırlık vereceğini bildirerek TRT televizyonunun kuruluş serüvenini özetledi. Başlangıçta DPT uzmanlarının televizyona karşı çıktığını, ancak birtakım baskılar sonucunda TV yayınına başlandığını bildiren Arayıcı, buna karşın, TRT'nin özerk oluşu sayesinde birtakım gelişmeler sağlandığını belirterek şöyle dedi:

«Aziz Nesin, 1976'da Milliyet Sanat Dergisi'nin kültür sorunu soruşturmasına verdiği cevapta şöyle diyor: 'Çağımızda sınıfsal bir toplumun kendi kültürü olabilmesi için, her şeyden önce, o sınıfın kendisinin ulusal olması gerekir. Oysa Türkiye'nin egemen sınıfı, Kurtuluş Savaşı'ndan ve Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra, ulusallık niteliğini gitgide yitirmiştir.' Gerçek budur. Ama durum böyle de olsa, kaçınılmaz olarak burjuvazimiz, kendi anamalcı düzenini sürdürebilmek için, bu düzeni yeniden üretecek düşünsel çalışmayı yapmak zorundadır, bunun bilincindedir. Dışarda kendi ekonomik benzerinde hazırdır bu malzeme. Böylece görevimiz tehlikeler, tatlı sertler, kaygısızlar, petroçelliler, doktorlar, kadın polis, polis dosyaları ekranlarımıza yerleşirler. Bu arada yerli yapımcılarımız köşede durur. Yerli yazarlarımızın yapıtları, ucundan tutulmayı bekler. Hiçbir yerli ürün ekrana gelemez olur. Bunda, aynı zamanda ekonomik baskı yapma, sanatçımızı maddeten güçsüz duruma düşürüp

kendi siyasal doğrultusuna getirme düşüncesi de etkindir... Çok mu karamsar çizdim tabloyu? Gerçekleri söylemeye çalıştım. Geleceğin Türkiyesi, bu gerçeklerin gereği ne ise ona göre kurulacaktır.»

EDİTÖRLERİN VE ÇİZERLERİN SORUNLARI

7 Şubat günü, öğleden sonraki oturumda Editörler Derneği Başkanı Ramazan Gökalp Arkın, «Yayın sorunu ve editörler» konulu bildirisini okudu. Arkın, editörlerin sorunlarından ilkinin kâğıt darlığı ve karaborsası olduğunu bildirdi, bunun önlenmesi için somut öneriler getirdi. Gazete kâğıdı ile aynı hamur ve gramajda kitap kâğıdı arasında bir kat fiyat farkı bulunduğunu bildirerek bu ayrımın giderilmesini istedi. Posta fiyatlarındaki artışın yayıncıların ikinci bir sorunu olduğunu bildiren Editörler Derneği Başkanı, gazete için uygulanan posta ücretinin kitaplara da uygulanması dileğinde bulundu. Bildiride dağıtım örgütlerindeki düzensizlik üzerinde de durularak bu konuda çözümler bulunması da isteniliyordu. Yayıncıların istekleri arasında kitabın geniş halk kitlelerine iletilmesi için kitap fuarları kurulması ve baskı malzemesinin en önemlilerinden olan ofset filmlerinin ithalinde kolaylık sağlanması da vardı. Arkın, yabancılara ödenen telif hakları konusunda yayıncılar arasında bir yarış olduğunu belirterek bu durumun kitap fiyatlarının yükselmesine yol açtığını ifade etti, radyo ve TV'nin reklam tarifelerinde kitap ilanları için indirim sağlanmasını, gelişigüzel sürdürülen devlet yayınlarının bir ilkeye bağlanmasını, Milli Eğitim ve Kültür Bakanlıklarının başıboş olarak çıkan çocuk yayınlarına eğilmesini ve bu alanda önlemler alınmasını istedi.

Karikatürcüler Derneği adına konuşan Oğuz Makal, çizerlerin sorunlarının siyasal baskılar; karikatür, çizgi - roman, çizgi - film gibi ürünlerinin karşılığının alınması ve telif haklarında vergi bağışıklığının yükseltilmesi olduğunu bildirdi.

SANATÇININ YERİ

Son bildiriyi Sanatçılar Birliği Derneği Başkanı Günay Akarsu verdi ve «Toplumda sanatçının yeri ve önemi» başlıklı bildirisinde «toplumsal savaşım bir bütün olduğuna göre sanatçı da

gerek birey olarak gerek sanat ürünleriyle savaşımın ta içinde yerini almak, savaşıma katılmak zorundadır» görüşünü savundu. Akarsu, bildirisinin sonunda şöyle dedi:

«Genel savaşım içinde sanatçının ve sanatçı örgütlerinin yadsınamaz önemini bir kez daha yineledikten sonra, demokratik savaşımın her alanda olduğu gibi, sanat alanında da sürdürülmesinin yararına inanıyorum.»

(Sanat Dergisi - 13 Şubat)

BİR SEMPOZYUMUN GETİRDİKLERİ...

● **TYS'nin düzenlediği sempozyumda yazar haklarına değgin tebliğler sunuldu.**

Türkiye Yazarlar Sendikası'nın düzenlediği «Yazar Hakları» konulu «sempozyum»da dolaylı-dolaysız yoldan yaratma özgürlüğümüzü kısıtlayan ekonomik ve hukuksal sorunlar tartışıldı. Düşün, sanat adamları, birlik ve dernek temsilcileri değişik sanat dallarında üretken olan kişilerin yaratılarının oluşum aşamasından kamu yararına sunuluş aşamasına kadarki evrelerde karşılaştıkları engelleri gün ışığına çıkardılar. Genel ve özel durumları sergileyerek «eser yaratma» gibi toplumsal bir görevin, toplumsal görev ve sorumlulukları olan öteki kurumlarla ilişkilerini değerlendirdiler.

Bu yönüyle «sempozyum» Türkiye'de ilk kez, yazar haklarının daha kapsamlı deyimle «eser sahipliği haklarının» toplumsal içeriğini gözler önüne sererek varılacak çözüm yollarını göstermiş oldu.

TYS Genel Başkanı Aziz Nesin'in açılış konuşmasında belirttiği gibi, siyasal iktidarlarca ya yok, ya da düşman sayılan, ama gene de dönemler boyunca uğradığı baskıya karşın şaşılacak biçimde gelişen edebiyatımız ve öteki sanatlarımızın yaratıcıları örgütlü olarak sorunlarına sahip çıkma bilincini ortaya koydular.

İlk günkü konuşmacılardan Prof. Dr. Sait Ali Yüksel yazar haklarının temel sorunları ve uluslararası uygulamalar üzerinde konuşurken, Batı Almanya, Amerika Birleşik Devletleri ve sosyalist ülkelerdeki uygulamalardan örnekler verdi.

● Prof. Dr. Salih Şanver ise, «Telif Gelirleri ve Vergi Ayrığı» konulu bildirisinde ülkemizdeki uygulamayı, yönetsel görüşler,

yargı kararları ve vergi hukukçularının görüşlerine dayanarak değerlendirdi.

Ayrık (İstisna-bağışıklık) kuralı ile memleketimizde güzel sanatları korumak, yaymak ve teşvik etmek amacı güdülmüştür. Ayrıkta «asıl neden kültürel çalışmaların korunması ve teşvikidir», «memleketimizde ilim ve kültür sahasında yapmaya mecbur olduğu hamleler göz önünde tutularak.. istisna hükmü konmuştur?» biçiminde görüşlerden yola çıkarak konuyu maliye ve vergi kuramları açısından tartıştı.

«Bizce, maliye ve vergi kuramında ayrığa iki dayanak bulmak mümkündür. Birinci dayanak ayrım ilkesidir. Bu ilkeye göre, işgücü geliri, işin zahmeti ve güvensizliği nedenleriyle, anamal gelirinden az vergilenmelidir. Serbest meslek kazançları, ticaret kazançları ücretler arasında yer alır. İlke bizi ticari kazançtan az vergi ödemeye götürebilir. Fakat ilke bizi, ücretten az vergi ödemeye ve telif gelirinin diğer serbest meslek kazanç gelirlerinden farklı olmasına götürmez. Sonuçta birinci dayanak zayıftır. Kamusal mal, hem malı tüketen kişi içindir, hem diğer kişiler içindir. Kamusal malın dışsallıkları ve serpinti etkileri vardır. Kamusal vergi ile, özel mal fiyatla karşılanır.

Bilim ve sanat toplumda kamusal maldır. Bu tür mallar için. Kurumlar vergisinde bağışıklık kuralı yer almıştır. Toplum, kamusal mallar için vergi gelirlerini harcadığından bu kamusal mallardan toplumun az vergi alması pek doğaldır. Sonuçta ikinci dayanak kuvvetlidir.»

Prof. Dr. Ünal Tekinalp ise, «Eser Sahipliği Haklarının Genişletilebilmesi Açısından Yasal Sistemimizin Değerlendirilmesi» konusunda verdiği bildiride «eser sahibi»ne herhangi bir sınırlamaya bağlı olmaksızın hakların ve yetkilerin sağlanması, etkin bir korunmanın gerçekleştirilebilmesi koşullarını tartıştı.

Kâğıt sorunları üzerinde konuşan **İcen Börtücene, Oğuz Akkan, Mehmet Ali Yalçın** ise, siyasal iktidarlarca düzenlenen üretim, tahsis, fiyat politikasının düzenleyici işlevi olmadığı görüşünü savundular. **İcen Börtücene**, bilim sanat yapıtlarının üretim sürecinde karşılaştığı darboğazın ancak «devletin radikal bir kâğıt politikası belirlemesiyle» mümkün olacağını belirterek, uygulamada «fiyat farklılıklarının kıtlık yarattığını, dolayısiyle karaborsaya yol açtığını» vurguladı.

Börtücene ve öteki konuşmacılar, bu konuda devletçe öngörülmesi gerekli önlemleri şöyle özetlediler:

1 — SEKA, üretiminin tahsis yoluyle yayımcılara da sağlanması,

2 — Merkezlerde satış mağazaları, depolar açılması,

3 — Kitap kapakları ithalinin devletçe yapılması,

4 — SEKA'da üretim planlamasının karaborsaya yol açmayacak biçimde önceden saptanması.

İkinci günkü konuşmacılardan Tevfik Çavdar ise «Kitap Tanıtma ve Pazarlama Sorunları» üzerinde durmuş, kitabın üretiminden gelen aksaklıkların piyasa koşullarını da etkilediğini, pahalılığa, dolayısiyle daha az basıma, daha az okunma sonucunu getirdiğini belirtmiştir.

Necati Cumalı'nın oyun yazarlarının, Oğuz Makal'ın çizenlerin hakları üzerinde bildiriler sunduğu sempozyumda Tüm Sanatçılar Birliği Genel Başkanı Kemal Sülker, örgütlerinin sanatçının sosyal güvenceye kavuşturulması yolunda her türlü yasal savaşımı yapacağını söylemiştir.

(Cumhuriyet - 11 Şubat)

TÜRK KÜLTÜR, SANAT VE YAZIN DÜNYASINDAN HABERLER

Kültür Bakanlığı Kültür Yüksek Kurulu ile Danışma Kurulları geçen yıllardan daha ayrı bir biçim ve anlayışla yeniden oluşturulmuştur.

KÜLTÜR YÜKSEK KURULU ÜYELERİ

Kültür Bakanlığı Kültür Yüksek Kurulu Üyeleri şu adlardan oluşmaktadır: Yılmaz Dağdeviren, Prof. Sadum Ersin, Prof. Dr. Osman Ersoy, Prof. Dr. Bozkurt Güvenç, Dr. Cahit Kınay, Doç. Dr. Emre Kongar, Prof. Doğan Kuban, Aziz Nesin, Prof. Dr. Sedat Veyis Örnek, Nijat Özön, Haldun Taner, İlhan Usmanbaş. Kurulun Genel Yazmanlığına Bakanlık Danışmanı Fakir Baykurt, getirilmiştir.

DANIŞMA KURULLARI

Kültür Bakanlığı Danışma Kurulları üç Danışma Kurulu ile bir Yardımcı Danışma Kurulundan oluşuyor:

Kültür Yayınları Danışma Kurulu: Prof. Dr. Bedia Akarsu,

Oktay Akbal, Gülten Akın, Prof. Dr. İbrahim Agâh Çubukçu, Prof. Dr. Macit Gökberk, Prof. Dr. Nusret Hızır, Doğan Hızlan, Selâhattin Hilâv, Doç. Dr. Nejat Kaymaz, Prof. Dr. Özdemir Nutku, İbrahim Olgun, Prof. Dr. Gültekin Oransay, Doç. Dr. Olcay Önertoy, Prof. Dr. Sedat Veyis Örnek, İsmet Parmaksızoğlu, Doç. Dr. Günsel Renda, Cemal Süreya, Doç. Dr. Mete Tunçay.

Çeviri Yapıtlar Danışma Kurulu: Burhan Arpad, Doç. Dr. Bedrettin Cömert, Azra Erhat, Doç. Dr. Akşit Göktürk, Vedat Günyol, Bertan Onaran, Doç. Dr. İlber Ortaylı, Tahsin Saraç, Doç. Dr. Taner Timur, Prof. Dr. Tahsin Yazıcı.

Çocuk Yayınları Danışma Kurulu: Talip Apaydın, Prof. Dr. Osman Ersoy, Dr. Erdoğan Okyay, Dr. İnci San, Prof. Dr. Atalay Yörükoğlu.

Felsefe Yardımcı Danışma Kurulu: Prof. Dr. Bedia Akarsu, Prof. Dr. İbrahim Agâh Çubukçu, Prof. Dr. Macit Gökberk, Prof. Dr. Nusret Hızır.

(Ulusal Kültür - Temmuz)

HACI BEKTAŞ ŞENLİĞİ ÜZERİNE

Ümit SARIASLAN

Hacı Bektaş Şenliği, bu yıl, onbeş yaşında. 16 - 20 Ağustos günlerinde Hacıbektaş'ta yapılıyor. Beş gün süren Şenlik, benzerlerinin en eskilerinden gibi görünürse de, sözcüğün dilimizdeki tutmuş kullanımına, toplumsal - kültürel boyuttaki anlam ve işlevine uygun olarak edindiği yaşı yenidir.

Şenlikler ayı Temmuz, tüm ülkede şenlik olayına yeniden dikkatleri çekti. Kültür dünyamıza ilginç açılımlar getiren, yeni soluklar, birikimler taşıyan şenlik olayına nasıl bakmalı? Şenliklerin kültür sorunumuz içinde yerleri ,örgütlenme sorunları.. Halkla ilişkileri.. Temmuz, bu alanda ilginç tartışmalarla geçti.

Kültürel yaşamımız, dış etkilenmelere, yaz yönlendirmelere sürekli açık oluştu. Okul kitaplarından TV'ye, sinemadan müzik dünyamıza, sokaklara, renkli basına, evlerimizin içine değin. Sokaktaki insandan, aydınımıza kendimize düşeni aldığımız bu yoz kültür, toplumsal insanın karşıtı bir insanı amaçlıyor; kültürel ve toplumsal sorunlara yüzeyden bakan, aktarmacı, kolay yargılı, edilgin insan. Beklentileri, ilgileri, aradığı TV dizileriyle, reklamlarıyla çizili; kendi olmaktan çıkarak izleyen düşünen, oku-

yup davranan.. insan. Ekonomik düzlemde bulunduğumuz nokta, kültür düzeyinde böylesi bir olumsuzluğu getirdi topluma.

Şenliklerin önemi bu noktada beliriyor. Emeğin kutsallığına, insan yaratıcılığının saygın kılınmasına, sanat ürünlerinin yaratıcı, üretici insanlarla, halkla ortaklaşa yaşanılmasına, yeni yaratılarla desteklenmesine yönelik özleri var. Bu öz, doğru değerlendirilebilirse şenlikler, yozlaşmaya karşı kültür güvenceleri olarak işlevlerini zenginleştirebilirler.

Bu açıdan bakıldığında Hacı Bektaş Şenliği'nin önünde önemli bir sorun var. Halkın ilgisini korurken, ilginin kaynağını da korumak. Bu yılki düzenlemelerle bir kültür ve sanat şenliği konumuna ulaşmak yeteneği taşıyan şenlik, her yıl binlerle insanın geleneksel canlı ilgisini topluyor. Sürekli bir ilgi bu. Ayırt edici özelliği de halkımızın toplumsal-tarihsel özgün koşullarımızdan getirdiği geleneksel bir birikimden kaynaklanıyor olması. İlginç olan, genç Hacı Bektaş Şenliği, kurumlaşmazdan önce de bu insanlar ilçeye akın akın geliyorlardı. Aynı günlerde. Bu ilginin kaynağı Hacı Bektaş'tır. Benzeri diğer şenliklerdeki çağdaş kültür, turizm etkinliklerine halkın ilgisini çekmek, bunu yaşar kılmak önde gelen sorun durumunu korurken, buradaki sorun, halkın zaten var olan ilgisini korumaktır. Uzun süre halka boş sözlerle, kof değerlerle yaklaşılmasına karşın kitleler, ilgilerini sürdürdüler. Bu, düzenlemelerin başarısından değil, anılan kaynağa halkın geleneksel bağlılığındandır. Şimdilerde, şenliğin sorumluluğunu taşıyan yeni eller, bir yandan varolan geleneksel, tarihsel ilgiyi korurken, bir yandan da bu birikimi çağdaş bir doğrultuda oluşturmak, yönlendirmek zorundadırlar. Halkın kendiliğinden ilgisini dağıtmadan sanat düzleminde, onun beğeni düzeyini, seçme yeteneğini geliştirmek, yükseltmek. Bu, geleneksel olan damarı korurken, çağdaş bir kan da aşılamak, Hacı Bektaş Şenliği'nin güncel sorunudur.

Genelde şenlikler, özel olarak Hacı Bektaş Şenliği, toplumsal-kültürel kalıtımızı en iyi değerlendirmek zorundalar bu nedenle. Hele, Hacı Bektaş gibi bir çizgi adamının çağında ilerici bir eylemin doğrultusunda yaşamış halk adamlarının adından çıkan şenlikler. Onun için, tüm kültür düşün yaşamımızın da sorunu olan geçmişi sağlıklı değerlendirmek, Hacı Bektaş Şenliği için özel bir önem taşıyor. Değindik, halkın ilgisini korurken, ilginin kaynağını da korumak..

Günümüzde ve tarihte karanlık dikta düzenlerinin özlemci-

leri, eylemcileri toplumsal geçmişin en saygı değer, kişi ve kurumlarına «sahip» çıkmak kurnazlığını hep sürdürmüşlerdir. Halktan, halkın değerlerinden yana görünmek, halk düşmanlarının baştan beri en önemli oyunları olmuş. Bugün de öyle.. İkide birde Hacı Bektaş'ların, Yunus'ların.. adını ağızlarına alarak insanlık dışı karanlık düşüncelerine giysi yapanlar herkesin göreceği yerlerdedirler. Halkın kutsadığı, geleneksel ve güncel yaşamı içinde sarıldığı değerlere sahip çıkıyor görünmek, ya da «sahip» çıkarak onu kendi olmaktan, özü olmaktan çıkarmak düzen egemenlerinin eski yeteneklerinden. Çağdaş insanın, çağın gerçek sahiplerinin, yarının habercilerinin türlü nedenlerle sahip çıkmadıkları, çıkamadıkları her soy tarihsel değere, geçmişin ilerici özlü kalıtına toplumsal gelişimin bu noktasında hep, kafatasçılar sahip çıkmışlar. Bu yeni bir gerçek değildir.

Hacı Bektaş Şenliği, gelecekte çağdaş bir kültür ve sanat şenliğini amaçlıyor. Bu nedenle adını aldığı, birikimine yaslandığı tarihsel değeri gerici düşüncenin kundaklarından korumak zorunda. Hacı Bektaş'ın adından çıkarak insanca bireşimlere gitmek istenirken yine, Hacı Bektaş'ın adından çıkarak kitleleri yanıltmak, kendi insanlık dışı, barış düşmanı ereklerine gereç kılmak isteyenlere dikkat!

Günün insanı sürekli sağlıksız bir konumda oluşturulmak istenirken ,aynı insanın geçmişteki insansal, ilerici ögeleri de yazlaştırılmak istenmektedir. Bu, insanın özünü kurutma çabasıdır. İnsana özgü tüm değerleri yozlaştırmadan, insanlık dışı düşüncelerine yer bulamayacaklarını iyi bilen şenlik düşmanları kol geziyor.

(Cumhuriyet - 19 Ağustos)

TÜRKİYE YAZARLAR SENDİKASI İKİNCİ KİTAP SERGİSİNİ BUGÜN İZMİR FUARI'NDA AÇIYOR

Doğan HIZLAN

Türkiye Yazarlar Sendikası'nın İzmir Fuarı'nda bu yıl ikinci kitap sergisini açıyor. Sergide her gün 18 - 24 arasında TYS üyesi yazarlar okurlarına kitaplarını imzalayacaklar, söyleşi yapacaklar. Bu yıl kimi yazarlarımız ayrıca Köy İşleri Bakanlığı'nın pavyonunda imza günlerini sürdürecekler.

TYS'nin kitap sergisi ve imza günleri fuar boyunca sürecek.

Açılacak sergiye ilişkin ayrıntılı bilgiyi öğrenmek üzere TYS ikinci Başkanı Şükran Kurdakul'a sorular yönelttik. Soruların yanıtlarıyla bu etkinliğin niteliği daha iyi anlaşılacağı kanısındayız.

● Sayın Kurdakul bu sergi ve sergideki imza günleri konusındaki düşünceleriniz. Bu tür etkinlikler yararlı oluyor mu özellikle okur-yazar ilişkisi açısından.

Geçen yılki girişimimiz ilk kez büyük ölçüde tutulduğu için başlangıçta özellikle yayınevlerinde bir çekingenlik ve kuşku yaratmıştı. Ama birinci günden sonuncu güne kadar TYS'nin pavyonu fuarın en çok gezilen pavyonu oldu. Bunun yanısıra otuz gün sonunda 483.000 liralık kitap satışı yapıldığı öğrenildi. Eğer İzmir Belediye Meclisi'nin ve Belediye Başkanı sayın İhsan Alyanak'ın Kültür ve Sanata yakınlığının simgesi olan bu ilgi daha büyük bir pavyon verilmesi biçiminde sonuçlansaydı kuyrukta bekleyenlerin azalması satışların daha çoğalması sonucunu yaratabilirdi.

Bu yıl ise yayınevlerimiz arasında çekingenlik söz konusu olmadığı gibi önemli ölçüde artış vardır. Geçen yıl 17-18 yayınevi katılmıştı, bu yıl bu sayı 28'e ulaşmıştır.

● Katılan yayınevlerini sayabilir misiniz?

Çağdaş, Sander, Türk Dil Kurumu, Gözlem, Hürriyet Yayınları, Redhouse, Komal, Bilgi, Yeni Dünya, Arkın, Gelişim, Remzi, Yaşam, Altın Kitaplar, Sosyal Yayınlar, Cem, Kavram, Öncü ve Sorun, Bilim, May, Derinlik Yayınları, Tekin, Milliyet Yayınları, Okar, Aydınlık, Arkadaş Kitaplar, İş Bankası Kültür Yayınları, Kurtuluş Yayınları.

● Okur - yazar ilişkisinde sergilerin, imza günlerinin önemli oranda bir etkisi var mı?

Benim bulunduğum günlerdeki gözlemlerim çok olumludur elbette okurun kendisine malettiği yazarlara karşı sadece kitabı imzalatmak gibi bir sevgi gösterisi değil, onu kendisinden bir parçaymış gibi kabul ederek, zamanın olanaklarını hiçe sayarcasına konuşmak, istediğini gördük. Topluma siyasaya ve sanata

ilişkin sorularla bir söyleşi havası gereksinimini duydukları da gözlemlerim arasındadır.

Nitekim bu gereksinimi bu yıl içinde karşılayabilmek için Ankara Sanatsevenler Derneği'nde imza törenlerinin yamsıra yazarlarımızı okurları ile bir buçuk iki saatlik söyleşilerle görevlendirdik.

● TYS'nin üyeleri yalnız edebiyatçılardan mı oluşmaktadır?

Hayır. Belki başlangıçta üyeleri arasında çoğunluk edebiyat kesiminden idi, çoğunluğu edebiyat kesimi oluşturuyordu ama özellikle son iki yılın gelişme grafiğinde her meslek dalından yazarlar ağır basmaktadır. Bu nedenle imza törenlerinde bir ekonomist, bir sosyolog hatta bir beslenme uzmanımız da okurlarının karşısına çıkmaktadır.-

● Sergide ve imza günlerinde daha çok hangi tür kitaplar ilgi görüyor?

Kesin bir saptama söz konusu olmamakla birlikte öyle sanıyorum ki en çok satılan kitaplar çocuk kitaplarıdır. Bu alanda yayın yapan kitabevlerinin üç dört tanesi katıldığı halde, imza günlerinde ise elbetteki o gün bulunan yazarın mesleğine bağlı kitaplar çoğunluğu aldı.

● Bu sergilerden, imza günlerinden sendika bir gelir elde etmektedir, bu nereye harcanmaktadır, amacı neye yöneliktir

TYS bağımsız bir sendikadır. Dolaylı olarak da kendi etkinliklerini saptıracak, onu bağımlı kılacak yardımlardan uzak bulunmaktadır. Tüzüğünde yazılı amaçları gerçekleştirmek için kendi öz gücünü bu çeşit girişimlerle seferber ederek gerçekleştirme yolları aramaktadır. Bunun iki yönlü bir yararı olduğu söylenebilir:

Bir yandan özel ve devlet girişiminin bugüne değin çağdaş bir anlayışla örgütleyemediği kitap dağıtım sorununa bir ölçüde de olsa çözüm getirmekle eğitsel işlev.. Öbür yandan kazandığı parasal güçle yazarların güvencesini sağlama yolunda olumlu sonuçlar alınmasıdır.

● İlk gün kitaplarını imzalayacak yazarların adlarını verebilir misiniz

Bugün Aziz Nesin, Vedat Günyol, Adnan Özyalçıner ve Hikmet Çetinkaya kitaplarını imzalayacaklardır.

(Cumhuriyet - 20 Ağustos)

DÖRT DÖRTLÜK BİR ELLİ YIL

Fakir BAYKURT

Yazmaya yeni başladığım yıllarda, kimi kitapların üzerindeki yuvarlak içine alınmış (RK) harflerine bakar bakar imrenirdim: «Bir gün benim de kitaplarım basılacak, üstlerine bu damgalardan vurulacak mı?»

Damga derdim Remzi Kitabevi'nin güzelim im'ine. Bütün iyi kitapları da bir tek Remzi Kitabevi basar sanırdım.

Yıl 1942, 43... Kitaplıklarda hep onun kitapları vardı sanki. Gönen Köy Enstitüsü kitaplığı bir saraydı gözümde. Milli Eğitim'in ak kapaklı klasikleri de gelirdi paket paket. «Varlık» daha kitap yayımına başlamamıştı. Yöneticiydim, arkadaşlarıma kitap verir, rafları düzene sokardım. Remzi Kitabevi'nin «Dünya edebiyatından çeviriler» dizisinin kapakları, kara tek çizgi içinde kırmızı tek çizgi ile çevriliydi. Bütün Maksim Gorki o dizide basılmıştı. Mustafa Nihat Özon'un çevirilerinden, Bütün Panait İsrati o dizide. Yaşar Nabi'nin çevirilerinden. Bütün Zola'lar, Balzac'lar, Pearl S. Buck'lar, Steinbeck'ler, Caldwel'ler, Stendhal'ler, Çehof, O'Henry o dizidendiler. Kimdi, devlet mi vardı ardında bu kitabevinin

Bugün bile bilemem toplam sayısı kaç oldu bastığı kitapların. Kaç çeviri, kaç yerli, kaç bilim kitabı, kaç okul kitabı, kaç çocuk ve gençlik yayını, kaç tane çeşitli türlerden? Devlet olsa çıkamaz, nitekim çıkamıyor içinden. Üstelik bir kitabevinin değerlendirilmesini sadece sayılarla mı yapmalı? Basılan kitapların niteliğine bakmak gerekmez mi? Bugünkü iyi yayınevlerinin hiç biri yokken Remzi Kitabevi olağanüstü bir öncülükle çekip getiriyordu ülkenin yayımcılığını.

Enstitüde öğrenciydim. «Sırça Köşk» yayımlanmıştı. Yakında öğretmen olacaktım. Köyde elimin altında bulunsu istemiştim. En sevdiğim hikâyeciydi Sabahattin Ali. Isparta'dan satın almıştım. Pat bir haber, Bakanlar Kurulu yasaklamıştı «Sırça Köşk»ü. Şaşkın ördek gibi geri geri yüzmeğe başlamıştı baştaki hükümet. Şimdi de kitap yasaklıyordu. Sonra daha ince becerilerini sergi-

leye sergileye yenileri gelecekti. Yenileri eskilerini aratacaktı. Ben bakıyordum kitaplara. Kitapların üstündeki (RK) im'lerine. Benim de olacak mıydı acaba?

«Bitmeyen Kavga»sı da burada çıkmıştı Steinbeck'in. Mahkemeye düşmüştü Amerikalı romancının kitabı. Sait Faik'in ilk kitabı «Semaver» de burada basılmıştı. Yakup Kadri'nin, Hasan-Âli Yücel'in, İ. Hakkı Tonguç'un kitapları, «Canlandırılacak Köy», «İlköğretim Kavramı»..

Nazım Hikmet'in «Sesini Kaybeden Şehir» adlı yapıtı, içinde o ünlü «19 Yaşım» şiiri, «Gorki'ye Mektup» burada basılmıştı, yıl 1931, Remzi Kitaphanesi.. Bir not: «Şiirlerin resimleri ressam Abidin tarafından yapılmıştır.» Arka kapakta başka notlar: Aynı «yazıcının» kitapları tanıtılıyor. 835 Satır, Jokond ile Si-ya-u, Varan 3, 1+1=1 (Nail V. ile beraber..) Çıkacak: Benerci Kendini Niçin Öldürdü? İlk kitabı değilse de, ilk kitaplarından biri burada basılmış en sevdiğim ozanın. Benim de olacak mı?

Sanırım ilk 1950'de gittim İstanbul'a. Sirkeci'den yukarı, Ankara Caddesi'nin yokuşundan yürüyünce sağda bir yerdeydi Remzi Kitabevi. Vitrin yayımladığı kitaplarla bezeliydi, içerisi dardı. İki, üç kişi çalışırdı. Oğul çıkarmış gibi işlerdi tastamam bir arı kovanına benzeyen o dükkân. Remzi (Bengi) Bey otururdu dipte. Ardından belli belirsiz bir kapı depoya açılırdı. İlk kitabım «Çilli» 1955'in sonunda Yeditepe'den çıktı, kimbilir kaç kez gidip geldim İstanbul'a, her halde her seferinde birkaç kez önünde durdum, içine girdim, erişilmez kadar uzak buldum Remzi Kitabevi'ni kendime. Gülmez, konuşmaz bir adamdı her halde, orada öyle otururdu Remzi Bey, görünüşüne bakardım, «Çok büyük yazarların kitaplarını basa basa her yanı gurur kesmiş bir kitapçı, sana yüz vermez, git başka yerlerde ara yolunu!» derdim kendi kendime.

«Yılanların Öcü» 1958'de Yunus Nadi Yarışmasında birinci oluncaya değin çok dergiciden, çok kitapçıdan kibarca yüzgeri edilmiştim. «Yılanların Öcü»nün başarısı üstüne yayınevlerinden telier mektuplar gelmeğe başladı: «Başkasına verme, biz basalım.» Kafamda besbelliydi gideceğim yer. Ancak böyle bir başarıyla varırsam açılırdı o demir kapı.

Yaşar Kemal birkaç yıldır Cumhuriyet'te çalışıyordu. Her gidişimde buluşup konuşuyorduk. Onun kitapları da (RK) im'iyle çıkıyordu. «Yılanların Öcü» Cumhuriyet'te günlere bölünerek çıkacaktı. On beş gün kadar konuğu olacaktım gazetenin. Bir gün,

«Kitap işini ne yapıyorsun?» diye sordu Yaşar Kemal. «Remzi Kitabevi'ne gideceğim ama hiç çıt yok!» dedim. «Bana 'Ağzını bir yokla' dediler. İstersen gidip konuşalım..» «Hemen veririm!..» dedim.

Gittik birlikte. Sözleşmeyi Yaşar Kemal'le Remzi Bey düzenlediler. Hesap kitap işini ikisi konuştular. Arada bana da soruyorlardı; hee, hıı diyordum. Yıllardır içimde uyuttuğum istek gerçek oluyordu.

Şavşat'a gittim öğretmenliğe. Basılmış kitap tam da düşlediğim gibi çıkıp geldi. Bir arkadaşın evindeydik. Yatak odası, oturma odası, hepsi bir göz yerdi. İki kişilik karyolaya serdik yazar payı olarak yollanmış otuz kitabı. Baktım karşıdan; belki bir ölçüde onun da etkisiyle ötekiler yazıldı, Remzi'de, Bilgi'de biri birini izledi kitaplarım. «Hiç basılmasa da yazardım!» diye bir güveni de sık sık duymuşumdur içimde, doğrudur, ama bir yazarın okurlarına ulaşmasında, düzenli olarak yayılmasında, aradığı zaman bulunmasında kitabevinin büyük payını düşünmeden de edemem.

1969'da «Tırpan»ı tamamlamış, ön yayım için Cumhuriyet'e vermiştim. İki kitabevli bir yazardım. Fevzipaşa'dan Ankaraya gidip gelişlerimde Bilgi istiyordu. Sahibiyle arkadaştık. Remzi Kitabevi durumu çakmıştı. Bir gün hiç ummadığım bir konuk çıkıp geldi. TÖS Genel Merkezinde Cihat İmer'le buluştuk. Remzi Bey'in başlıca yardımcısıydı kendisi. Birlikte sırtlanmışlardı onca işi, yükü. «Tırpan» için gelmişti. Daha TRT ve TDK ödülleri de yoktu ortada. Olur diyemedim, söz veremedim Cihat Beye. «Ama ben Remzi Bey'e alır gelirim dedim, iki yıl sonra emekli olacağım, beni kırma!..» dedi Cihat Bey. Otogar'a kadar götürdüm. Otobüs kalkacak. Cihat Bey hâlâ üsteliyor; peki dedim, «Ardından koşulan bir yazar» olmanın tadını mı, şişmesini mi diyeyim, insana hoşnutluk veren bir zorlamayla o tadı da tattırmış oldu Remzi Kitabevi.

Bir yazarın iş yaptığı yayınevi, yayımcısını, «Bak, bak. reklâmını yapıyor, bak bak yağ yakıyor!..» derler korkusuna düşmeden öğmesi, değerlendirmesi çok zordur. Fakat bilen iyi bilir, ne ben o işi yaparım, ne Remzi Bey'in öyle bir gereksinmesi vardır. Bambaşka, arkadaşlığı, dostluğu anımsatan güzel bir ilişkidir onunla bizim ilişkimiz. Efendi adamdır. Sabahın erinde gelir ,akşamın gecinde gider. Şimdi iki evlâdı yürütür işlerin ağır yanını, o hâlâ gelir gider, oturur. İyi bir öğretmen, bazı davranış-

larına bakarak öğrencilerinden kimin ne olduğunu, olacağını nasıl değerlendirebilirse, Remzi Bey de yazarları, kitapları öylesine, çok az bir yanılmayla değerlendirip seçebilmiştir. Onun tuttuğunu okurlar da tutmuştur. Çoğu buna «iş» der geçer. İşi de «ticaret» anlamına kullanırlar. Elbet iştir ve ticarettir. Bu düzende başka türlü nasıl olur? Fakat bir de «aşk» vardır «iş»in yanında. O olmasa bugünkü başarılı yere gelinemezdi.

Başarılı, dört dörtlük bir elli yıldır bu. Özel girişimci bir yayınevi olarak Remzi Kitabevi bu elli yılda topluma çok önemli hizmetlerde bulunabilmiştir. Bu elli yılda Remzi Bengi'nin emeği çoktur. Dizgide, baskıda, ciltte elbet başka başka insanların da emekleri vardır, yazarların emekleri vardır; ama bütün bunları bir araya getirip örgütleyen, değerlendiren insan da hiç kuşkusuz Remzi Bengi'dir. O olmasa bu koca elli yıl olmazdı.

(Cumhuriyet - 2 Eylül)

BABA REMZİ'Yİ YİTİRDİK

Azra ERHAT

Telefon çaldı, Nejat Ebcioğlu; «Fena bir haberim var, dedi. Baba'yı yitirdik.» İçim cız etti, acı bir pişmanlık da duydum çünkü Remzi Bengi'nin ellinci etkinlik yıl dönümü için bir yazı yazmaya hazırlanıyordum, daha yazmamıştım o yazıyı. Son gördüğümde yüzü her zamanki gibi gülüyordu Baba'nın, sevinmişti iyileştiğime, Londra'dan sağlıklı döndüğüme.. «Sizi de çok iyi gördüm» dedimdi, başını sallamıştı. Ergeç.. demek istemişti. O baş sallayışlarını çok kez gördümdü Baba'nın, bir dostu yitirdiğimizde, gider onu yanaklarından öperdim. Onca dost da yitirmiştik, Hasan Ali Ediz, Sabahattin Eyüboğlu, daha niceleri. Her gidişimde Remzi Bengi'yi daha bir az ufalmış bulurdum. Çok sağlıklı bir görünüşü vardı, ama ufalıyor, eriyor gibiydi. O da gitmiş, bunca yıllık dost..

Baba Remzi'nin ellinci etkinlik yıldönümü için bir anımı dile getirmek istiyordum. Çok anım var onunla ilgili, hepsi de güzel, ama bu bir başkaydı; Sabahattin Eyüboğlu, Vedat Günyol, ben tutuklanmıştık bir Temmuz günü. Eyüboğlu'nun eşi Magdi ve Yaşar Kemal'in eşi Thilda ile biz, beş kişi. Birinci Şubede

dört beş gündür bekliyorduk, ne olduğunu, ne olacağını hiç bilmeden, bu tuhaf olaydan hiçbir şey anlamadan. Bir gün koridorda rastladığım Sabahattin, sesinde acı bir şaşkınlıkla: «Bu adamlar bizi tanımıyorlar» demişti. Evet tanımıyorlardı, haydi beni tanımasınlar, ama Sabahattin Eyüboğlu'nu nasıl tanımazlardı? Düşündüm taşındım, Sabahattin Eyüboğlu'nu tanıtmak için ne yapmalı diye kafa yordum. Yazılarını, kitaplarını görmemişler, okumamışlar mıydı? Görmemişlerse, göstermek, okumamışlarsa okutmak gerekti. Birinci Şubenin müdür yardımcısı mı ne, onun yanına çıktım, bir telefon edebilir miyim diye izin istedim, verdi, ben de Remzi Kitabevinin numarasını çevirdim. Remzi Bengi çıktı karşıma, heyecanlı, telaşlıydı, sesi titriyordu. «Remzi bey, ne olur, Eyüboğlu'nun, Günyol'un ve benim sizde ve başka yayınevlerinde ne kadar kitabımız varsa hepsini toplayıp gönderin, bizi tanımıyorlar!» Aradan çok az bir zaman geçti, bir saat mı ne, müdür yardımcısının odasına çağırdılar, Eyüboğlu da oradaydı, birkaç paket kitap gelmiş, masanın üstüne açılmıştı. Yanılmıyorsam Oğuz Akkan getirmişt kitapları. Haber Babıâli'de dolaşmıştı besbelli, kitap dünyası seferber olmuştu. Ama Eyüboğlu'nun ağzından acı gülümsemesi silinmiyordu. «İşte görecekler, okuyacaklar, bizi tanıyacaklar» dedim. Oralı olmadı: «Kimbilir neler bulurlar okuduklarında, bugüne kadar okuyup anlamadılarsa, bundan sonra da anlamazlar» diye kesip attı. Haklıydı, yazılarımız, kitaplarımız değildi söz konusu, başka bir dümen dönüyordu, bizim akıl erdiremiyeceğimiz bir dümen.

O gün bugün Remzi Kitabevi olanca yayınevleri arasında başka bir yer tutar. Baba Remzi bana «İşte İnsan»ın basılışında da destek olmuştu. Epey yıl çalıştığım bu kitabı bitirir bitirmez hemen yayımlanmasını istiyordum. Öylesine içimi dökmüştüm o kitaba ki, boşalmış, havada kalmış gibiydim, kitap hemen basılmazsa kendime gelemiyeceğim, o korkunç boşluk sürüp gidecek diye inanıyordum. Çok da para istiyordum, böylesi bir kitap daha yazılmamşıtı, o bir yana, ben bütün benliğimi dökmüştüm bu kitaba, okurlarla dialog hemen kurulmazsa, yok olacağım, öleceğim sanıyordum. Remzi bu duygumu anladı, para konusunda güldü ama pek o kadar kırmadı fiyatı ve kitabı hemen baskıya verdi. O gün ilk kez bağlandım Remzi Kitabevi'ne.

Yazarla arasında başka türlü bir bağ olduğunu bir kez daha denedim Remzi'nin. Yıllardan beri benden bir mitoloyi yazmamı isterdi. Her gördüğümde bu isteğini yineler, bense «Remzi bey,

mitoloji yazmak çok zor bir iş, ben tek başıma böyle bir işi göze alamam, gelişigüzel bir mitoloji yazamam, bilimsel bir konu bu, şimdiye dek yapılageldiği gibi masal anlatamam ben,» derdim de, bayağı kırıldığını sezerdim. 12 Mart döneminden sonra, dört aylık tutukluluk süresi bitince, evime döndüm, ama nasıl döndüm, çalıştığım Uluslararası Çalışma Örgütü ben büsbütün aklanana kadar maaşımı veriyor da, büroda gelip çalışmamı yasaklıyordu. Öyle ya, ola ki bir suçum görülürdü, suçlunun suçu ortaya çıkana dek suçsuz saymak uygarlık gereği idi, onun için askıya almışlardı beni. Maaşını al, evinde kal.. Çok acı, onur kırıcı bir durumdu bu, üstelik bir yıldan fazla sürdü, niye bu kadar uzadığını da bir türlü anlayamadı uluslararası örgüt. Nasıl anlasın! Ama orada Remzi gene birşeyler anladı, başkasının pek anlıyamadığı: benim ruh haletimin nice olduğunu, gecikmeden bana iş vermek gerektiğini anladı ve Mitoloji Sözlüğü siparişini yineledi. Bu kez Erol Erduran da girdi devreye, büyük boy sözlükler, şöyle güzel, şöyle yararlı bir kitap olacaktı bu. Onlar ne kadar istekli göründüyse, ben o kadar güç kazanıyor, dört aylık yıkılıştan sonra kendimi toparlıyordum yavaş yavaş. Hafta geçmiyordu ki, telefonla işi hızlandırmam için israr edilmesin. Fişler yapmaya, gece gündüz çalışmaya koyuldum. Çevremde olup biteni unuttum gitti, bir iş vardı yapılacak, güzelin güzeli bir iş, hem olumlu yararlı, hem de kendimle, yaşadığım olaylarla en ufak bir ilintisi olmayan nesnel bir çalışma. Söylencelere, masallara dalmak ne büyük avuntuydu o karmaşa, o kavram kargaşası günlerinde! Yapamam mı demiştim, ne yanılgı, asıl yapabileceğim iş buydu, var gücümle sarıldım ve de altı ay içinde bitirdim. Yazdıkça dizgiye veriliyordu, yazarla yayın arasında böylesi bir uyum az görülmüştü. Soy ağaçları için dizgi ve baskı bakımından çok çetrefil tablolar yapıyordum, hepsini parlak biçimde dizdiriyor, bastırıyor Erol Erduran. Benim moralim de yükseldikçe yükseliyordu. Kitap bittiğinde pazarlık konusunda gene olur olmaz diye bir direnmesiyle karşılaştım Remzi'nin. Yalancıktan bir direnişti bu, sonunda anlaştık, az mı çok mu, umurumda bile değildi artık. Mitoloji Sözlüğü var olmuştu. Baba Remzi'nin, derin anlayışı, iyi yüreğiyle olmuştu bu iş. Bir işi yola koydu mu, pek ilgilenir görünmezdi artık, ne kutlar, ne de teşekkür kabul ederdi. Gülümser, başka konuya geçerdi.

Remzi Kitabevi Babıâli'de bir çığır açmıştır kuşkusuz. Neler yayınladığı, nasıl yayınladığı konusu üzerinde durmak bana

düşmez, başkaları Remzi Kitabevi'nin etkinliği üstüne bol yazı yazacaklardır elbet. Ben kendimi dile getirmek istedim bu yazıda, yüzlerce Türk yazarı arasında bir ufak yazar olarak, Remzi Bengi'ye sevgim, bağlılığım büyüktür, derindir. Onun yokluğu hepimiz için büyük bir yokluk. Güzel bir insandı, ömrüm oldukça rahmetle anacağım.

(Cumhuriyet - 20 Ağustos)

YAZARLAR BİRLİĞİ KURULDU

Birlik, yazarlar arasında mesleki dayanışmayı sağlamak ve güçlendirmeyi amaçlıyor.

Ankara'da uzun zamandır kuruluş çalışmaları sürdürülen Yazarlar Birliği'nin kurulduğu açıklandı. Kurucuları arasında fikir, edebiyat ve sanat çalışmalarıyla tanınmış şahıslar bulunuyor. Fikir, sanat ve kültür hayatında eserleriyle etkili olan yazarlar, bu mesleki kuruluşla daha da güçlü bir kamuoyu oluşturma aracına kavuştular.

Yazarlar Birliği'nin kurucuları arasında şu şahıslar bulunuyor: Yahya Akengin, Alper Aksoy, Hüsnü Aktaş, Beşir Ayvaz, Yavuz Bülent Bâkiler, Erdem Bayazıd, Zeki Ceyhan, Mehmet C. Çiftçigüzeli, D. Mehmet Doğan, Saadettin Elibol, Hasan Kayıhan, Necmettin Türinay, Mustafa Yazgan, Ahmet Günbay Yıldız. Müteşebbis Yönetim Kurulu da şöylece teşekkül etmiştir: D. Mehmed Doğan (Başkan), Yahya Akengin (Başkan Yardımcısı), Alper Aksoy (Başkan Yardımcısı), Mehmed C. Çiftçigüzeli (Genel Sekreter), Necmettin Türinay (Mali Sekreter).

Halihazırda Ankara'da teşkilâtlanan Yazarlar Birliği önümüzdeki günlerde bütün Türkiye çapında üye kayıt faaliyetine girişecek. Daha sonra da mesleki dayanışmayı güçlendirici, milli yapı içinde yazarların müessir olarak yer almasını sağlayıcı faaliyetlerde bulunacak. 1979 yılı içinde yapılması planlanan faaliyetler arasında «Türkiye Yazarlar Kongresi» toplamak, çeşitli yazı dallarında mükâfatlar vermek, yazarların ülke içinde ve yurd dışında tanıtılmasına çalışmak, Türkiye çapında seminerler ve konferanslar düzenlemek de yer alıyor.

(Hisar - Eylül)

HALİKARNAS BALIKÇISI'NIN MEZARI İÇİN BAĞIŞ KAMPANYASI AÇILDI

Darnadel Kültür ve Turizm Kurumu'nun 1. Olağan Genel Kurulunda Çanakkale'nin çeşitli tarihi ve turistik sorunlarına çözümler getirebilmek üzere çalışmalar yapılması kararlaştırılmış, bu arada Halikarnas Balıkçısı'nın (Cevat Şakir) mezarını yapmak amacıyla bir bağış kampanyasının açıldığı da bildirilmiştir.

Çanakkale'de düzenlenecek kültürel ve turistik organizasyonların, Türk turizmine ve dış politikasına yeni boyutlar getirirken, kentin de turistik potansiyelini hareketlendirerek sosyo-ekonomik yaşantısına çağdaş katkılarda bulunmak amacını güden DKTK'nin Olağan Genel Kurul toplantısında alınan karar arasında, «Çanakkale'nin Türk Turizmindeki Yeri» konulu bir seminer yapılması, «ASSOS»un doğal yapısı içindeki evlerin restoresini gerçekleştirerek turistlerin kullanımına açmak, Kilitbahir Kalesini, restorasyon sonunda, Uluslararası Kongre Merkezi durumuna sokmak gibi maddeler de bulunmaktadır. Genel Kurulda ayrıca Türk Dil Kurumu ile işbirliği yaparak «Yunan» sözcüğünün kökeninin araştırılması, «İon» sözcüğünden çıktığı saptanırsa, bugün Mora yarımadasında yaşayan Grekleri anlatmadığı ve Türk dış politikasının sapmasına yol açtığı gerekçesiyle kullanılmaması ve TDK sözcüğünden çıkarılması yolunda çalışmalar yapmak kararı da alınmıştır.

Toplantının önemli kararları arasında bulunan kampanyanın başaltılması konusunda DKTK Başkanı İsmet Öktem şunları söylemiştir:

«Anadolu'nun gerçek nitelikleri ile tanıtılmasına en büyük ve nesnel katkıyı «Balıkçı» ve arkadaşları yapmıştır. Onların bu savaşımı; Anadolu'nun örtük ve gizli kalmış tarihini aydınlığa çıkardığı gibi çağdaş boyutlarda bir turizm potansiyelini de beraberinde getirmiştir. Bu doğrultuda, Genel Kurul toplantısında aldığı kararla Cevat Şakir'in anısına layık bir mezar yapılmasını gündeme getirmek ilk görev olarak benimsendi. Türkiye Öğretmenler Bankası Çanakkale Şubesinde, devletimizin, Anadolu'dan sorumlu tüm demokratik kuruluşların ortak olacağına inandığımız 10417 no.'lu bir hesap açtırıldı.»

(Cumhuriyet - 21 Ekim)

YAZI DEVRİMİNİN 50. YILDÖNÜMÜ DOLAYISIYLA TÜRK DİL KURUMU KONUŞMALAR DÜZENLEDİ

ANKARA (Cumhuriyet Bürosu)

Türk Dil Kurumu, yazı devriminin 50. yıldönümü dolayısıyla bir konuşmalar dizisi düzenlemiştir. «Yazı devrimi konuşmaları» adını alan dizi, 1 Kasımda Ord. Prof. Dr. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu'nun «Yazı Devriminden Dil Devrimine» adlı konuşmasıyla başlayacaktır.

Türk Dil Kurumu'nun «Yazı devrimi konuşmaları» dizisinde, 4 kasımda Doç. Dr. Mustafa Canpolat'ın «Türkiye'de Yazı Devrimi Girişimleri», 18 kasımda Prof. Fehmi Yavuz'un «Yazı Devrimi Anıları» ve 25 kasımda da M. Rauf İnan'ın «Atatürk Devrimleri ve Yazı Devrimi» adlı konuşmaları yer alacaktır.

Hepsi de Türk Dil Kurumu'nun Kavaklıdere'deki yeni yapısının salonunda yapılacak olan «Yazı devrimi konuşmaları, 2 Aralıkta Doç. Dr. Emre Kongar'ın, 9 Aralıkta Sami Özerdim'in «Türk Yazı Devrimine Karşı Çıkanlardan Örnekler» adlı konuşmasıyla sona erecektir.

«Yazı Devrimi konuşmaları», Türk Dil Kurumunca yazı devriminin 50. yıldönümü dolayısiyle düzenlenen izlencenin bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu yıldönümü dolayısiyle Kurum, kendi yapısında bir sergi düzenleyecek, yayınlar da yapacaktır. «Türk Dili» dergisinin kasım sayısı da yazı devrimine ayrılmıştır.

FRANKFUT'TA AÇILAN ULUSLARARASI KİTAP SERGİSİNE TÜRK YAZARLARI DA KATILDI

FRANKFURT (ÖZEL)

Frankfurt'ta 18 Ekim Çarşamba günü bir uluslarası kitap sergisi açıldı. Bu yılki sergi «kitap ve çocuk» konusu üzerineydi. Serginin açılışında bir konuşma yapan Federal Aile Bakanı Antje Huber, Alman Kitapçılar Birliği Barış Ödülü'nün 22 Ekim'de, Paris kilisesinde yapılacak bir törenle tanınmış İsveç çocuk kitapları yazarı Astrid Lindgren'e verileceğini açıkladı.

Bu yılki sergide 77 ülkeden katılan 1000'in üstünde yayınevi kitaplarını sergiliyor. Sergi alanı bu nedenle geçen yıla oranla % 20 genişletildi. Sergide bir dizi Türk yayınevinin yanı sıra

AYDINLIK ve ORIENT VERLAG da yayıladıkları kitapları sergiliyorlar.

Sergi nedeniyle Türkiye'den üç yazar, Fakir Baykurt, Aziz Nesin ve Kerim Korcan da Frankfurt'a geldiler. Yazarlarımız 19 Ekim günü sergideki Türk pavyonlarında bulunarak okurlar ve ziyaretçilerle tartıştılar. Aynı gün Türk kitapçılığının dışa açılması sorunları ve Türk edebiyatının tanıtılması ile ilgili iki tartışmalı toplantı yapıldı. Yazarlarımız 20 Ekim'de Tel Kulüp üyeleri ile bir sohbet toplantısı yaptılar. Daha sonraki günlerde Ruhr bölgesindeki kömür ocaklarını ve Türkiyeli işçilerin çalıştığı bir mozaik fabrikasını gezen yazarlarımız, bugün Duisburg Üniversitesinde «Günümüz Türk Edebiyatı ve Almanya'daki Türk Çocuklarının Kültür Sorunları» konulu bir konferans verecekler.

(Aydınlık)

FRANKFURT ULUSLARARASI KİTAP FUARININ ARDINDAN

Çiğdem KÖMÜRCÜOĞLU

18 Ekim'de başlayan Frankfurt Uluslararası Kitap Fuarı 23 Ekim Pazartesi günü sona erdi. Bu yıl fuara dünyanın dört bucağından 5 binin üstünde yayınevi katıldı. Fuar süresince Frankfurt otellerinde yer bulmak imkânsızdı.

Fuarda Türkiye, Aydınlık gazetesi ve yayınları, Hürriyet Yayınları, Kaynar Türk Kitabevi, Gelişim, Remzi, Arkın, Sander ve Türkiye İş Bankası Yayınları tarafından temsil edildi. Ararat Verlag ve Orient Verlag ise bu yıl fuara. Alman yayınevlerinin pavyonunda katıldılar.

Aziz Nesin, Fakir Baykurt, Kerim Korcan, Adalet Ağaoğlu, Ülkü Tamer ve Aras Ören gibi yazarlarımızın fuarda bulunmaları, Türk pavyonlarına duyulan ilgiyi oldukça artırdı. Aziz Nesin, Fakir Baykurt ve Kerim Korcan, Kaynar Kitabevinin çağrılısıydılar. Adalet Ağaoğlu «Fikrimin İnce Gülü» adlı romanının Almancaya çevrilmesi ve basılması nedeniyle Ararat Verlag'ın çağrılısı olarak Frankfurt'ta bulunuyordu. Aras Ören ise Almanya'da yaşıyor ve Almanca dört şiir kitabı var. Ayrıca, Aziz Nesin'in «İhtilâli Nasıl Yaptık» ve «Zübük» adlı kitaplarını Almanca olarak yayınlayan Edition Der 2 Yayınevi, Aziz Nesin'i tanıtan bir de pano hazırlamıştı.

Yazarlarımız, Türk pavyonlarında okurlar ve ziyaretçilerle tanıştılar. Kitaplarını imzaladılar. 19 Ekim'de, «Türk Kitapçılığının Dışa Açılma Sorunları» üzerine düzenlenen tartışmalı toplantıya katıldılar. Toplantı, iş günü olmasına rağmen oldukça kalabalık bir dinleyici topluluğu tarafından hatta yer yer baştan sona ayakta izlendi. Köln televizyonu önce toplantıyı, daha sonra da Türk pavyonlarını filme aldı.

(Aydınlık - 2 Kasım)

AZİZ NESİN, FAKİR BAYKURT ve KERİM KORCAN FRANKFURT'TA 30. KİTAP FUARI'NA GİTTİLER

16 - 23 Ekim tarihleri arasında Dünya kitapçılarının ve yayınevlerinin buluşma yeri olan, Frankfurt kitap fuarına, her geçen yıl daha çok katılma olmaktadır. Bu yıl 71 ülkeden 4600 yayınevi 280.000 yapıt sergilediler.

Ülkemizden 18 yayınevi fuara katıldı. Fuarda dünya kitapçılığını tanımak kadar, kitapçılığımızı da dünyaya tanıtmak amacımızdır.

Almanya'daki Kaynar Türk Kitabevi, Türk kitapçılığını tanıtmak amacı ile şu programları düzenledi.

Ünlü yazarlarımızdan Fakir Baykurt, Aziz Nesin, Kerim Korcan 19 Ekim günü 9.00 - 13.30 arası Türk Stand'larında okuyucularını karşıladılar.

Aynı gün, saat 14.00 - 15.00 arası, Türk edebiyatının dünyaya açılma sorunları tartışıldı, çareleri araştırıldı. İkinci toplantının hazırlıkları yapıldı. Türk yayıncıları, Türk kitapçılarından çevirileri yapılmış yabancı yayınevleri, konuya ilgi duyan Türkler katıldı toplantıya.

İkinci toplantı, 15.30 - 16.45 arasındaydı. Aziz Nesin, günümüz Türk edebiyatı konusunda ,Fakir Baykurt, günümüz Türk Çocuk edebiyatı konusunda, Kerim Korcan, günümüz Türk romancılığı konusunda konuştular.

Konuşmaları Osman Tataroğlu, Yağmur Atsız Almancaya çevirdiler.

Toplantıya dünyanın ileri gelen ülkelerinin belli başlı yayıncıları ile Türkiye'nin komşusu ülkelerin yayıncıları çağrılmıştı. İlgiyle izlenildi. Toplantıları W.D.R. Alman Televizyonu ve Radyosu izledi.

Aziz Nesin, Kerim Korcan, Fakir Baykurt 31 Ekim tarihine dek Almanya'da kalacaklar, bu süre içinde Türk işçilerinin çalıştığı fabrikaları gezecekler. Ruhr bölgesi kömür ocaklarına inecekler. Duisburg Üniversitesinde, üniversitelerarası toplantıda Türk edebiyatını tanıtacaklar. Duisburg şehir idaresinin düzenleyeceği bir toplantıda Türk çocuklarının kültür sorunlarını inceleyecekler.

Cumhuriyetimizin 55. yılında, Kaynar Kitabevinin de 5. kuruluş yılı günü olan 29 Ekim Pazar günü Duisburg'ta imza günü düzenlendi. Yazarlarımız kitaplarını sevenlerine imzalayacaklar.

(Cumhuriyet)

18-23 Ekim arasında düzenlenen «30. Frankfurt Kitap Fuarı»na ülkemizden 16 yayınevi ve 4 yazarımız katıldı.

77 ülkeden 5 bin 98 yayınevinin kitaplarını sergiledi fuara Duisburg'daki Kaynak Kitabevi'nin olanaklarıyla katılan Aziz Nesin, Fakir Baykurt, Adalet Ağaoğlu ve Kerim Korcan kitaplarını imzaladılar ve Alman kitapseverleri çağdaş Türk edebiyatı ve sorunları konusunda aydınlatıldılar.

282 bin kitabın sergilendiği ve Dünya Çocuk Yılı nedeniyle «Çocuk ve Kitap» sloganıyla düzenlenen fuarda «En İyi Çocuk Romanı Yazarı» yarışması da düzenlendi. Bu yarışmada ödüllü İsveçli kadın yazar Astrid Lindgren kazandı. Bilindiği gibi Lindgren «Uzun Çoraplı Pipi» adlı roman dizisiyle ün yapmıştı. Dizi, aynı zamanda televizyon için filme alınmış ve pek çok ülkede gösterilmişti.

(Milliyet)

Türkiye Yazarlar Sendikası'nın Kasım Ayında Kâğıt Sorunu Üstüne Düzenlediği Basın Toplantısında Aziz Nesin'in Konuşması

Yurdumuzda kâğıt sorunu, kültür yaşamımızı baltalayan dayanılmaz bir duruma gelmiştir. Bugünkü hükümet iş başına gelir gelmez, Türkiye Yazarlar Sendikası olarak kâğıt sorununu bütün ayrıntılarıyla hükümete anlatmayı kendimize bir görev bildik. Ve sanayi, kültür, devlet bakanlarına bir kültür faciası durumuna gelmiş olan kâğıt sorunumuzu açıkladık. Ne yazık ki bugüne dek, sorunun çözümü için hiç bir olumlu girişimde bulunulmadığı, hiç bir önlem alınılmadığı gibi, sorunu daha da çıkmaza sokan işlemler yapıldı.

Türkiye Yazarlar Sendikası, konuya hükümetin ilgisini çekmek için bir de sempozyum düzenledi. Sempozyumdaki konuşmaları derleyerek bir kitap yaptık. Bu kitabı sizlere sunuyoruz. Kitapta kâğıt sorunu hem bilimsel, hem de uygulamsal olarak bütün ayrıntıları ile ele alınmış ve açıklanmıştır. Şimdi bu kitabı bir de uyarı mektubuyla birlikte, adları geçen bakanlara sunuyoruz.

Hâlâ umudumuzu yitirmediğimiz, yitirmek de istemediğimiz hükümetin bu uyarımızı dikkate alarak kısa zamanda sorunu hakça çözümleyecek önlemler getirmesini ummaktayız.

Hükümet'in güttüğü politikasını, elbette istemeyerek, Türk Kültür ve Edebiyatına indirilmiş öldürücü bir yumruk olduğunu söylemeliyiz. 1978 Yılında, geçen yıla göre, edebiyat kitaplarının basımının sayısı üçte bire inmiştir.

Kâğıt konusunda acı gerçekleri birkaç madde içinde özetle sunuyorum:

1 — En iyi satış yapan bir kitap, basıldıktan bir yıl sonra ancak % 20 kazanç getirir. Oysa aynı boyutta basılmamış olan bir defter bir yıl sonra % 80 kazanç sağlamaktadır. Kitapçı bir yıl çalışıp didinerek ve zararı da göze alarak ancak % 20 kazanırken, kâğıtçı hiç çalışmadan yalnızca elindeki kâğıdı bekleterek % 80 kazanmaktadır. Bu durumda, kâğıda yazı basmamak, kâğıda yazı basmaktan daha kazançlıdır. Kitap, kâğıdın yazıyla kirlenmesi anlamına gelmektedir. Bu, açıkça, kitap basımını önleyen ters bir iştir ve bir kültür felâketidir.

2 — Kâğıt fabrikaları, her para yatırana kâğıt vermektedir. Kâğıt vermek için hiç bir belge aranmamaktadır. Bu, ticaretin serbestliği değil, karaborsanın serbestliği demektir. Çünkü herhangi bir yerden eline yüz bin lira geçiren hattâ yüz bin lira borç alan herhangi bir kimse, bu parayı kâğıt için fabrikaya yatırarak, kâğıdı alır almaz % 40 kârla yani yüz bin liralık kâğıdı 140 bin liraya satabilmektedir. Yılda üç dört kez bu devir yapılarak 100 bin lira ile, hem de hiç çalışmadan bir yıl içinde 400 bin lira rahatça kazanabilmektedir. Bâb-ı Âli'ye yükçü olarak gelen kimi kimselerin kâğıt karaborsası yaparak bir kaç yıl içinde milyoner oldukları basın ve yayın içinde çalışanların bildiği bir gerçektir.

3 — Besleme basın yıllardan beri olduğu gibi şimdi de bugünkü hükümetçe kâğıtla beslenmektedir. Dergi ve gazete çıkarma hakkı alanlara fabrikalardan ayrılan kâğıdın kullanımı

denetlenmediği için, bu kâğıdı alanlardan bir bölümü kâğıtlara karaborsada satarak, yayından kazanamadıklarını kâğıt karaborsasından kazanmaktadırlar.

4 — Kimi gazeteler kendilerine ayrılan bobin kâğıtlarını top haline getirerek, hem kendileri kitap yayını yapmakta, hem de bu kâğıtları karaborsa pazarına sürmektedirler.

5 — Gazetelere maliyetinden ucuza kâğıt verilmekte, yani devlet eliyle gazetelere yardım yapılmaktadır. Gazetelere ortalama kilosu 8 liradan verilen kâğıt kitap için kilosu 15 liradan verilmekte, yani kitap çıkaranlar kültür hizmeti yaptıkları için cezalandırılırken, kimi gazeteler kâğıt karaborsası yaptıkları için kâğıdın her kilosu başına kendileri 7 lira para ödülü almaktadırlar.

Kilosu 15 lira olan kitap kâğıdı her zaman fabrikadan satın alınmadığı için karaborsadan kilosu 22 liraya sağlanabilmektedir. Böylece bu fahiş fiat dizim ve basıma da iletilerek kitap fiatları anormal yükselmekte ve bu büyük fiat farkını okurlarımız ödemek zorunda bırakılmaktadır. Bu da okur sayısını azaltmaktadır.

6 — Kültür hizmeti diye çıkarıldıkları için ucuz kâğıt alabilen renkli gazetelerin kültürle hiç bir ilişkisi olmayan eklerine harcanan kâğıdın yıllık ders kitaplarına yetecek kadar olduğu size sunduğumuz kitapta açıklanmıştır. Kültür hizmeti diye kültürle ilişkisi olmayan renkli basına devletçe yardım edilmekte ve bunun sonucunda kâğıt karaborsası yaratılmaktadır.

Bu durumda sorumlu bakanlıklardan ivedi olarak el koymalarını istiyoruz. Kâğıt sorunu mutlaka en kısa zamanda kültür emekçilerinin uğraşlarını kısıtlayan ekonomik açmazdan kurtarılmalıdır.

Sendikamız bu konuda gereken her türlü eyleme girişme kararında olduğunu ilgililere ve kamuoyuna duyurur.

EDEBİYATÇILARIMIZI ANMA YAZILARI, TÖREN VE TOPLANTILARI

- 25. ölüm yıldönümünde Neyzen Tevfik
- 60. yaşdönümünde A. Kadir
- Ölümünün 5. yıldönümünde Sabahattin Eyüboğlu
- Yedi Meşale'nin 50. yılı
- 58. ölüm yıldönümünde Ömer Seyfettin
- 155. doğum yıldönümünde Ahmet Vefik Paşa
- Ölümünün 30. yılında Sabahattin Ali
- 5. ölüm yıldönümünde Kemal Tahir
- 60. yaşdönümünde Ali Nihat Tarlan
- Ölüm yıldönümünde Güner Sümer
- 24. ölüm yıldönümünde Sait Faik
- Ölümünün 45. yıldönümünde Ahmet Haşim
- 5. ölüm yıldönümünde Tahir Alangu
- Ölümünün 15. yıldönümünde Nâzım Hikmet
- 75. yaşdönümünde Zeki Ö. Defne
- Ölüm yıldönümünde Süreyya Yusuf
- 13. ölüm yıldönümünde Refik Halid Karay
- Ölümünün 63. yıldönümünde Tevfik Fikret
- 10. ölüm yıldönümünde Sabri Esat Siyavuşgil
- 5. ölüm yıldönümünde Halikarnas Balıkçısı
- 20. ölüm yıldönümünde Asaf Hâlet Çelebi
- 70. yaşdönümünde Pertev N. Boratav
- Orhan Kemal
- 20. ölüm yıldönümünde Yahya Kemal
- 20. ölüm yıldönümünde Akagündüz
- 50. yaşdönümünde Necati Zekeriya

25. ÖLÜM YILDÖNÜMÜNDE: HALKIN ARASINDAN GELİP SANATINI HALKA SEVDİREN NEYZEN TEVFİK AKILCI, GERÇEKÇİ BİR USTAYDI

Konur ERTOP

Bodrum'da eski tersaneye doğru uzanan cadde «Neyzen Tevfik Caddesi» adını taşır. Kasabaya giren caddeye kendi adını veren ve Bodrum'a bugün tanıdığımız kimliğini kazandıran Halikarnas Balıkçısı, «Neyzen» adlı öyküsünde bu dikkate değer sanatçının ustası olduğu «ney»le ilişkisini, kişiliğine ışık tutacak ipuçları vererek anlatır. Mütarekede, Fatih'te, Ahmet Muhiddin-i Rufai Efendi'nin dergâhına devam eden, tasavvuf düşüncesine ve tarikat zevkine yabancı olmayan Halikarnas Balıkçısı, Neyzen'i tanıtırken ilk dizeleri bir ayrılık ve kendini buluş simgesi olarak ney'i anlatan Mesnevi'den gelen bir esine bağlı kalır: Bodrum'un ışık dolu havasında yağızlaşan kara kuru bir çocuktur Tevfik. Arşipel'in kıyılarında oyuncak kayığını yüzdürerek eğlenir. Bir gün kahvede bir yabancının ney çaldığını görür. Ney'in sesi çocuğun iç dünyasına yeni ufuklar açar. Bu ses bilinmezliklere işaret etmektedir. Onlara ulaşmak için ise insanın kendi kendisi olması gerekmektedir...

Neyzen Tevfik (1879-1953) yüzyılımızın ilk yarısında sanat dünyamızda ve popüler kişiliğiyle halk arasında oldukça geniş ilgi toplamıştır. Ona popüler kişiliğini veren öğelerden birincisi ney'idir. Sevgiyi, acıları, özlemleri dile getirmekte en büyük ustalarından sayıldığı bu sazı, çağrıldığı toplantılarda hatırlı kişilerin isteklerini, dileklerini hiçe sayıp elini sürmediği halde derbeder görünüşüyle bütünleştiği bir sokak köşesinde, sefil bir içkievinde aklına esince coşkunlukla çalması

halkta ona karşı derin bir sevgi yaratmıştır. Kişiliğiyle birleşen ikinci öğe içkidir. Gece gündüz içer. Kahvelerde, sokaklarda körkütük sarhoş görünür. Dostu hekimler onu sık sık akıl hastanesine alırlar, sağlığını korumaya çalışırlar. Neyzen onların kendisine haksızlıklar yaptığını ileri süren ağır taşlamalar yazar. Taşlamalarında, nefeslerindeki teklifsiz söyleyişlere, içkisine, yaşantısına bütünüyle karşı olan Mehmet Akif «Derviş Ahmet» adlı şiirinde, Neyzen'in «İçkiye üç bin dört yüzüncü tövbesinden cayması»nın öyküsünü anlatır: «Bir ömürdür içiyorsun, bırak artık şunu, der; / Derviş Ahmet bu hidayetle hemen tövbe eder.» Ama içkisiz yaşam ona renksiz gelir; sıkıntılıdır, mutsuzdur: «Zikreder, vahdete girsem diye zorlar, giremez, / Hû çeker, sine döver, hiçbiri eğlendiremez. / Saatin ömrü soluktan da kısayken, hani, dün, / O, ne yıllar devirir, saniye geçtikçe bugün!» Sokağa çıkar, ayakları onu içkievlerine doğru sürükler. Direnmeye çalışır: «Ne o? Meyhaneye geldin mi? Sakın girme, dayan / Aman Ahmedim, sonu pek yaman! / Kuzum Ahmedim, gireyim deme! / Mola istemem, vereyim deme!» Sonunda içeri girip bir köşeye yerleşir: «Bari meyhaneye düştün be mübarek derviş. / İçmeden geç ki desinler: dede sultan ermiş!» İçmemekte direnir. Bu başarısını ödüllendirmeye hak kazanmış olur: «Sen / ne cevhersin, a devletli, ne cansın, bilsen! / Aba altındaki sultanlara sultansın sen. / Sen ki Kevser dağıtan Haydar'a kulsun ancak, / Sana ısmarlamayan, kimlere ısmarlayacak?.. / Hadi evlât, dede sultan ne içer, bir sor ki... / Doldurun dervişe benden iki binlik, Yorgi!»

İçki onun kurulu düzenle çekişmesinde keskin bir uyarıcı olur. Taşı gediğine koymaktan kaçınmayan, lafını esirgemeyen, tok sözlü, alaycı bir insandır. Kadıköy'de Aksaraylı Hamdi'nin gazinosunda yanına yaklaşan ayakkabı boyacısına boyanacak pabucu olmadığı için yüzünü boyatır. O halde kalkıp Papazın Bahçesi'ne, Ahmet Rasim'in yanına gider. «Bu ne hal Neyzen, Kuşdili tiyatrosunda Otello rolünü mü oynadın?» diye soran Ahmet Rasim'e, «Merhamet insanın yüzünü bazen kara çıkarır» der ve ekler: «Kâinata bir kere de bu heybetle görüneyim dedim. Tanrıya şükür olsun ki böyle bir yüz karam oldu. Ya çıkmazına boyanaydım...»

Onun ününün en büyük nedeni de yergileri, taşlamalarıdır. Edebiyatımızda Nef'i ve Eşref'ten sonra türün üçüncü büyük ustasıdır. Ve halkın içinden gelip, halkın arasında eser verdiği

için halk tarafından en çok tanınmış ve sevilmiş olan hiciv sanatçısıdır.

Neyzen Tevfik'in şiirlerini toplayan iki kitabı, «Hiç» (1918) ve «Azab-ı Mukaddes» (Kutsal Azap, 1949) adlarını taşır. Bu adlar bile onun dünya görüşünü özetlemektedir.

Neyzen'in şiirleri eski edebiyat anlayışına bağlıdır. Dili oldukça eskidir. Eski kültürümüzün malı olan adlara imgelere geniş yer verilir. Söz oyunları, anıştırmalar şiirinin bugün kolayca anlaşılmasına engel olur. Eski gülmece anlayışının hoşgördüğü açık-saçık sözler de onun şiirinde geniş yer tutar. Ancak bu sözler onun şiirini çirkinleştirmemiş, sevimli kılmıştır denilebilir. O kadar ki halkın Neyzen'i sevmesinde ,benimsemesinde bu tür şiirlerinin büyük payı olmuştur. Halk bu şirlerle sanki egemen sınıfların, kurulu düzenin, ihtiyaca yanıt vermeyen ahlâkın baskısına karşı çıkmıştır.

İkinci Meşrutiyet'ten üç yıl önce Eşref'in çıkardığı «Deccal» gazetesinde Abdülhamit için yayımladığı bir şiir yüzünden Neyzen Tevfik, gıyabında idama mahkûm edilmiştir. Abdülhamit'in agzından bir söylev biçimindeki şiirde padişah, «Ettim istibdat ile tarihe ibka-yı nam» (Uyguladığım baskıyla tarihte adımı edebileştirdim) der. Dünya alt-üst olsa, attığı zulüm temellerinin haşre dek süreceğini söyler. «Ben o cellâdım vatanda açtığım her yarenin / İltihabı bir zaman etmez kabul-i iltiyam» (Ben o cellâdım ki vatanda açtığım yaralar kolay kolay iyileşmez) diye ekler. Kendini tarihin Cengiz, Haccac, Yezit, Timur, Hülâgû, Nemrut gibi ünlü zalimleriyle karşılaştırır; «Her cihetçe zaliman-ı dehre ben oldum imam» (Bütün dünyanın zalimlerine, her yönden önder oldum) der. Mezarından intikam dumanı tütecektir; zavallı milleti mahşerde kalkıp kendisinden hesap soramasın diye bir daha derlenip toparlanmasına olanak vermeyecek biçimde ezmiştir: «Ol kadar ezdim şu miskin milleti kim etmesin / Fasl-ı dava eylemekçün rûz-i mahşerde kıyam.»

Neyzen'in siyasal yergisi Cumhuriyet döneminde çıkarcı politikacı tipine yönelecektir: «Kime sordumsa seni, doğru cevap vermediler, / Kimi hırsız, kimi alçak, kimi deyyus dediler... / Künyeni almak için, partiye ettim telefon, / Bizdeki kayda göre, şimdi o meb'us, dediler!»

Genellikle Alevi - Bektaşi şiirinde gördüğümüz teklifsiz bir anlatım biçiminde Tanrı'ya seslenerek adaletsizliklerden, bozukluklardan söz eden şiir geleneği Neyzen'in .kaleminde çekici ör-

nekler vermiştir. Böyle şiirlerinden birinde Tanrı'nın ululuğunu dile getirdikten sonra akıl almaz işlerini, meydan verdiği düzensizlikleri sıralar:

«Ulu Tanrım akıl ermez sırrına / Bin bir ismi, Hakda pinhan eylersin / İçirirsin sabrın peymanesini / Hikmetini sonra ayân eylersin // Bozuktur düzenin, olmazsın akort, / Tavşana kaç dersin, tazıya aport, / Haham, papaz, hoca ettikçe zart zurt, / Alay eder, güler isyan edersin. // Sen indirdin yere şu dört kitamı, / Ayrı ayrı her birinin hesabı, / Her bir dinin sensin putu, mihrabı, / Yalanına kendin iman edersin. // Çiftçi olur öküzünü haydarsın / Ağa olur hizmetkârı paylarsın, / Yersin, göksün, yıllar, günler, aylarsın, / Asırları toplar bir ân edersin. // Bir iraden adam yapar eşeği, / Azlolurken batar ona döşeği, / Gazabındır şu felâket şimşeği, / Her nereye çaksan süzan edersin. // Şımartırsın bir sonradan görmeyi, / Öğretirsin halka çorap örmeyi, / O çalarken tam gözünden sürmeyi, / Yakalarsın, hapse ferman edersin. // Zengin olur kasaları kitlersin, / Fakir düşer, garip başın bitlersin, / Deri, kemik, beden bizi ciltlersin, / Hicranlara canlı divan edersin. // Serserinim, düştüm aşkınla mey'e, / Nasıl girdin elimdeki şu ney'e? / Hem seversin beni Neyzen'im diye, / Hem de sarhoş diye destan edersin.»

Eski kültürün özgür düşünceye olanak veren tarikat eğitimi Neyzen Tevfik'in şiirinde sık sık tasavvuf terimlerine, din konularına yaklaşmasına yol açmıştır. Ama bu tür şiirlerinde o daima akılcı, gerçekçi görüşe sahiptir. Rıza Tevfik'in aynı nitelikteki şiirlerine hatırlatma yaparak yazdığı bir şiirde şunları söyler: «Ne şeriat, ne tarikat, ne hakikat, ne türe, / Süremez hükmünü bunlar yaşadıkça bu küre / Cahilin korku kokan defterini Tanrı düre! / Marifet mahkemesinden verilen hükme göre, / Cennet iflâs eder, efsane-i Âdem de geçer.»

Çıkarcı din adamını, yobazı alabildiğine yerer: «Koku aldıkça koşar hırs ile mevta peşine / Benzemiştir yüzü sırtlan derisinden meşine.»

Din kurallarını aklın ışığında tartışırken dine bağlı politikanın ortaya çıkardığı kötülükleri, bozuklukları da açığa vurur: «Ulu Tanrım, bu Arap açmazı Türk'ü yendi, / Tam bin üç yüz sene biçareye müslim dendi! // Altı bin yıl bu maval gezdi ağızdan ağıza, / Kapılan yandı bu iman denilen mıhladıza. // Aslı yok, astarı yok, esteri yok, kervanı var. / Aklı yok, rehberi yok, varlığı yok, şeytanı var. // Bu uğurda sürünenler tamam üç

yüz milyon, / Hepsi de birbirinin zıddı ve şer'an mel'un! // Gece bastı, kara kaplı kitap oldu hâkim / Anırırken tepişen bunca eşek hep âlim. / Hepsi de kendisinin gittiği yol doğru sanır, / Razıdır yaptığına az buçuk elden utanır! // Utanırdan garazım menfaatinden korkar, / Yoksa her şeye müsait o sarık, kanlı yular! // Sargı sarmış gibi bir kör çıbana manzarası, / O kızıl fes, o Grek damgası, yüzler karası! // Taşıdı yüz sene bu illeti biçare vatan, / O cinayet sürüsü gitti sılaya karadan! // Ademin hasleti temsil edemez, bu piyesi, / Türk'e düştü beşerin zaviye-i tesviyesi.»

Dinin yanlış anlaşılması gibi ulusçuluğun yanlış anlaşılmasının, «Turan» hayallerinin, Orta Asya düşlerinin de karşısındadır: «Mevsimi geldi vatan pürşeref ü şan olacak! / Seyreden satvet-i milliyyeyi hayran olacak! (satvet-i milliyye: ulusal atılım) / Ordumuz arz ü semalarda hükümran olacak! / Saf be saf ins ü melek bende-i Turan olacak!» (Saf, saf, melekler ve insanlar Turan'a köle olacak.)

Çağının ilersinde olan yaşlı yergici dünya sorunlarına, uluslararası politikaya yaklaşırken de sağduyunun sesini dile getirir: «Çobanın ismi Führer'dir, kasabın ismi Duçe, / Defter-i zulmünü garbın yed-i Kudret dürüyor (Tanrı'nın eli dürüyor) / Asgari on yedi milyon sığırı bir sığıra / Rabbimin kudretine bak ki nasıl güttürüyor.»

Tarihin boş bir avuntu biçiminde yüceltilmesine karşı çıkar. Tarihin şanlarına, şereflerine sığınmayı eleştirir. Yolsuzluklara, bozuk yönetime sapanların şanlı ataların mezarlarına bakmaya yüzü olamayacağını söyler: «Çürüdü memleketin iç yüzü çöktü temeli, / Şimdilik harice karşı yerimiz olsa dahi, / Yüzümüz yok bakacak kabrine ecdadımızın / Tükürür zannederim çehremize tarihi.»

Neyzen Tevfik sağduyulu, uyanık, ilerici halk gülmecesinin çekici örneklerini vermiştir. Ancak anlatımı bugünkü yazınımızın gerisinde kalmış bulunmaktadır. Bugün elimizde doğru dürüst, eksiksiz basılmış toplu yapıtı da yoktur. Şiirlerinin titizlikle derlenmesi, açıklayıcı notlarla basılması beklenir. Ölümünün 25. yılında sanatımızın bu ilginç temsilcisini anarken yapıtının basımı için yayımcılarımıza bir hatırlatmada bulunmayı da görev sayıyoruz.

(Sanat Dergisi - 30 Ocak)

ÇAĞDAŞ BİR ŞAİRİN 60. YILI: A. KADİR

1940 kuşağının önde gelen ozanlarından A. Kadir'in 60. yaş günü (21 Aralık) hafta içinde kutlandı. Geçtiğimiz Çarşamba günü Türkiye'de Yazarlar Sendikası'nın Harbiye Şehir Tiyatrosu'nda düzenlediği ilgiyle izlenen toplantıda, Meral Taygun ve Ali Taygun, A. Kadir'den seçilmiş şiirlerden örnekler okuyarak programı sundular. Konuşmacı olarak Aziz Nesin, Asım Bezirci, Kemal Sülker ve Azra Erhat, sanatçının şiirleri ve yaşamıyla ilgili görüşlerini dile getirip çeşitli anılarını anlattılar. Bu arada Bezirci, A. Kadir'in şiirlerinin yapısı ve nitelikleri üzerinde durdu. Sülker, birlikte geçirdikleri sürgünlük günlerini, Azra Erhat ise yaptıkları çeviri çalışmalarıyla ilgili ayrıntıları sergilediler. Eray Canberk, Ataol Behramoğlu, Kemal Özer ve Aydın Hatipoğlu sanatçının şiirlerini okurken Sümeyra Çakır da Mevlânâ'dan A. Kadir'in yenileştirdiği ve Ruhi Su'nun bestelediği iki şiiri seslendirdi. Törenin sonunda sahneye çağrılan A. Kadir, bu toplantının uyandırdığı duyguları ve yaşam üzerindeki görüşlerini dile getirdi ve iki yeni şiirini okudu. Tören sonunda A. Kadir'in yaptığı konuşmayı sunuyoruz.

**
*

Bugün ömrümün en güzel günlerinden birini yaşadım. Çok yoğun işleri arasında, bugünü düzenlediği için, Türkiye Yazarlar Sendikası'na teşekkür ederim ve ona bütün uğraşlarında başarılar dilerim. Siz kardeşlerim de, hepiniz ayrı ayrı zahmet edip buraya kadar geldiniz ve benim mutluluğumu kat kat arttırdınız, hepinizi ayrı ayrı kucaklamak isterim. Hakkımda konuşan dostlarıma, şiirlerimi okuyan sanatçı ve şair kardeşlerime de ayrı ayrı teşekkür ederim. Bugün hayata yeniden doğmuş gibiyim. Bana büyük güç kattınız. Sağ olun, var olun!

Bir genç arkadaş sordu bana geçenlerde, «Yaşlılığı nasıl karşılıyorsun?» diye. Çok iyi karşılıyorum, dedim, keyifle. Çünkü, dedim, hiç ummazdım böyle uzunboylu yaşayacağımı. Yirmialtı, yirmiyedi yaşlarında Anadolu'da sürgündeyken, kırk yaşıma kadar bir yaşayabilsem başka bir şey istemem, diyordum. Çünkü çekmediğim kalmamıştı. Ama, kırkıma geldim ölmedim. Kırkımda, bir ellime varsam başka bir şey istemem, diyordum. O sıralar günde dört paket cıgara içiyordum. Birkaç yıl sonra sağlığım bozuldu, cıgarayı birden kestim. Böylece ellime vardım,

ölmedim. Bu sefer, bir altmışıma varsam başka bir şey istemem demeye başladım. İşte görüyorsunuz, altmışıma vardım, gene ölmedim. Yaşlılığı keyifle ben karşılamayayım da kim karşılasın? Üstelik, bugünlerde cıgaraya yeniden başladım, hem de, cıgaraya ilk başladığım o delikanlılık günlerimin, onyedi onsekiz yaşımın esrikliği içinde...

Şimdi artık, bir yetmişime varsam başka bir şey istemem, demiyorum. Ona razı değilim, şimdi artık en az seksenime kadar yaşamak istiyorum. Çünkü çok borcum var. Bu borcum yalnız halkımadır. Çünkü ben ne öğrendiysem ondan öğrendim. Yaşamın anlamını ondan öğrendim. Azbuçuk bir şeyler söyleyebiliyorsam ancak onun sağlıklı diliyle söyleyebiliyorum. Azbuçuk çalışkansam, bu huy bana ondan geçmiştir. Sevmesini azbuçuk biliyorsam, azbuçuk vefalıysam, bunu da ondan öğrenmişimdir. Ayrıca öfkeyi o öğretti bana, kahıretmeyi ve küfretmeyi o öğretti, ve de dayanmayı. Bugün yaşıyorsam, bugün ayaktaysam, köküm ona bağlıdır da ondan. Ama yaşadıkça da, ayakta kaldıkça da ona borçlanıyorum. Borçlarımı ödemek için de yaşamak istiyorum.

Yaşamımda pek öyle yakındığımı sanmam. Bütün çektiklerim helâl olsun! Çünkü, kendimi haklı bir yola adadığıma inanıyorum. Çünkü geçtiğim yol halkımın geçtiği yoldur. Çetin ve kahırlı bir yoldur ama hiç de kapalı bir yol değildir.

Herkes gibi benim de bazan arkama baktığım olur, geçtiğim yollara şöyle uzun uzun bakarım. Ne de olsa taş değilim. Birden sırtımın ürperdiğini duyarım. Yüreğim ağrır. Ama gene de tam o anda bana sorsalar, «**Hayata yeniden başlasan, hangi yoldan geçmek istersin?**» diye sorsalar, şu yanıtı veririm, gözümü hiç kırpmadan : «**AYNI YOLDAN!**»

(Cumhuriyet - 24 Aralık)

A. KADİR'İN ŞİİRİ : YAŞANTIDAN KAZANILAN KURAMLARLA BESLENİR; ŞAİRİN İNSANCIL, UMUTLU BAKIŞIYLA YEŞERİR

Eray CANBERK

«**Sen orda dalından koparılmış bir zerdali gibi dur, / ben burda zerdalisiz bir dal gibi durayım.**»

A. Kadir'i ilk kez bu dizeleriyle 1960 yıllarında tanıdım. Dizelere ustaca yerleştirilmiş karşıtlığı sezmemek olanaksızdı. Top-

lum içinde yaşayan insana uzak bir şiir anlayışının yarattığı karmaşadan kurtulmak için bir tutamak bulmuştum. «Hoş Geldin Halil İbrahim»i yaşama umudu belirmiş, daha doğrusu iyileşeceği kesinleşmiş, hasta bir insanın sevincine benzer bir coşkuyla okuduğumu çok iyi anımsıyorum. Adını yeni duyduğum, şiirlerini yeni tanıdığım bu şairin beni saran, beni umutlandıran özelliği neydi? İnsana olan inancı, bağlandığı dünya görüşüne olan inancı kesinlikle namuslu kalmasını bilerek sürdürdüğü savaşımı... A. Kadir'in özelliği bunlardı. Yıllar sonra yakın ilişkilerimiz olunca şiircesiyle (poetika) yaşamı bu kadar özdeş olan çok az şair, çok az sanatçı tanıdığımı anladım.

Gerçekten A. Kadir'in yaşam çizgisiyle şiir çizgisi tam bir tutarlılık gösterir. Küçük yaşta babasını yitirmiş ve dar gelirli bir ailenin çocuğu olarak ekmek kavgasına girişmiştir. Bu ekmek kavgası 60 yaşına vardığı bu yıla kadar sürecektir. Yine ilk gençlik yıllarında annesini yitirmesi, A. Kadir'e yeni bir duygu yükü getirecektir. Dünya görüşünün oluşmaya ve temellenmeye başladığı dönemde de yine temel bir sorunla karşılaşacaktır. Bu, şiirinin ana çizgilerinden biri olan özgürlük sorunudur. Özgürlüğünü ve özgürlükleri savunmak, korumak için verdiği savaşım da 60 yaşına vardığı bu yıla kadar sürecektir.

A. Kadir denince bir şairimizin şu nitelemesini anımsamamak elde değil: «Özgürlük ve ekmek şairi.» 1938 Harp Okulu Olayı'nda sudan nedenlerle hapse mahkûm edilmesi, 1943 yılında «Tebliğ» adlı şiir kitabının yayımlanmasından sonra toplatılması ve şairin sıkıyönetimce sürgüne gönderilmesi, Anadolu'nun çeşitli yerlerinde sürgün yaşamı A. Kadir'in özgürlük temasını neden enine boyuna işlediğini ortaya koyar. Paranın ve paraya bağlı değerlerin en öne çıktığı Demokrat Parti döneminin açık ve gizli baskısı içinden de alnının akıyla çıkmasını bilmiştir A. Kadir. Kişiliğinden ödün vermemiş ve baskıya karşı ustaca direnme yolları bulmuştur. Mevlânâ'yı Türkçeleştirmesi bir rastlantı değildir. 1950 - 1960 dönemine egemen olan yoz ve gelip geçici değerlere karşı sesi yüzyıllar öncesinden gelen ve insanlığa kalıcı, bozulmayan değerleri gösteren Mevlânâ'yı yeniden sunmuştur. Azra Erhat'la birlikte yaptığı Homeros çevirileriyse hem dilimizin anıtlarından biri olmuş, hem de dar kafalıların anlamakta güçlük çektiği yeni tür bir özgürlük savaşımı örneği vermiştir. Bazı çevrelerce bile bile «harcanmak» istenen Tevfik Fikret'in günümüzde yaşayan bir şair niteliği-

ni kazanması da A. Kadir'in sabırlı çalışmalarıyla ortaya koyduğu «Bugünün Diliyle Tevfik Fikret» kitabının yarattığı bir sonuçtur.

A. Kadir Mevlânâ'yı, Hayyam'ı, Tevfik Fikret'i bugünkü dile aktarır, Homeros'u, Eluard'ı çevirir; başlangıçta Necip Fazıl'dan, Faruk Nafiz'den etkilendiğini saklamaz; «benim ilgi duyduğum yalnız Nâzım'ın şiiriydi,» der... Bütün bunlar A. Kadir'in kendi şiirini değerlendirmemiz için ipuçlarıdır. Yine bütün bunlar gerçek bir şiirin geçmişi derinlemesine ve yaşadığı çağı da alabildiğine genişlemesine kavradığının, özümlediğinin kanıtlarıdır.

A. Kadir'in şiirlerinde yaşamını göz nuruyla ve kalemiyle kazanan namuslu bir aydının onurlu diklenişi vardır. Bu diklenış, zaman zaman alayla karışık bir aldırmazlığa dönüşür. «Halk adamı»nın yapması gereken neyse onu yapar A. Kadir. Dünya görüşüne aykırı gelen bütün davranışları hoşgörüsüzce eleştirir. Bir anlamda katı kuralcıdır. Aynı dünya görüşünü paylaşanlar arasında yanlışa düşenler ya da yan çizenler olursa bunlara karşı tavrı kesindir. Bütün bu özellikleri şiirine de olduğu gibi yansımıştır. A. Kadir'in şiircesinde dil asal görevini üstlenmiştir, kelimeler somut olayların, somut görünümlerin karşılığıdır. Dilin kullanımındaki bu kuruluk, bu katılık şairin insancıl ve mutlu bakışıyla yeşerir ve yumuşar. Özgürlük için savaşımın ve ekmek kavgasının içindeki bütün insanların sözcüsü gibidir. Onların söylemek isteyip de söyleyemediklerini şiire döker.

Kendisinin de söylediği gibi, A. Kadir'in ustası Nâzım Hikmet'tir. Başlangıçta Nâzım Hikmet gibi yazmak istemiş, daha çok biçim yönünden Nâzım Hikmet'e öykünmüştür. Şiircesini temellendirdikçe Nâzım Hikmet'ten uzaklaşmış ve kendine özgü bir öz, bir biçim oluşturmuştur. A. Kadir'in ne Nâzım Hikmet'e öykünmesi zorlama bir olgudur, ne de Nâzım Hikmet'in etkisinden kurtulması... Bu öykünme, sanatın ve zanaatın genel kuralının doğal sürecidir. Nâzım Hikmet'in öğretiye ve dünya görüşünün kurallarına sıkı sıkıya bağlı bir temel vardır şiirinde. Bir anlamda bilgiden deneye doğru gider. Aynı öğretiye ve dünya görüşüne bağlı olan A. Kadir'in şiirinin temelindeyse gözlem ve deneyler yer alır. Yaşantıdan gelen, yaşantıdan kazanılan kuramlarla yaratır şiirini. Yaşamın kuralları inandığı

düşünceyi doğruladığı için de şiirinin boşlukları yoktur. Toplumcu gerçekçi şiirimizin bu açıdan bir «ana kaynağı»dır A. Kadir.

Hapisler, sürgünler, siyasal ve iktisadi baskılarla dolu bir yaşamın içinden geçip 60 yaşına vardı A. Kadir usta. Bir «halk adamı» gibi yuva kurdu, çocuk büyüttü, ekmek parası kazandı. Bütün bunlar olup biterken şiirini oluşturdu. İşe şiirle başlamıştı, yine şiirle sürdürüyor. Otuz beş yılı aşan sanat yaşamında yaptığı şiir çevirileri de önemli bir yer tutar. Bu çevirilerde de halkı ve özgürlüğü amaç edinmiş, halka ve özgürlüğe arka çıkmış şairleri dilimize aktarmaya çalışıyor. Bugüne kadar iki cildi yayımlanan «Halk ve Demokrasi Şiirleri» bunun en güzel kanıtıdır.

«Biraz düze çıkınca rahat bir eve taşındık. Benim de bir çalışma odam oldu. Ama ben daracık evlerde, gürültülü yerlerde çalışmaya alışmışım. Baktım çalışma odasında falan olmuyor. Topluyorum öteberimi, gidiyorum oturma odasına. Çoluk çocuk, gürültü patırdı arasında çalışıp duruyorum» diyor A. Kadir. Bu da onun gerçek bir «halk adamı» olduğunu göstermez mi?

(Sanat Dergisi - 2 Ocak)

ÖLÜMÜNÜN 5. YILDÖNÜMÜNDE SABAHATTİN EYUBOĞLU

Oğuz AKKAN

Ölümünün beşinci yılında, Sanat Dergisi'nin sorusu, bana da şu soruyu sordurdu: «Birlikte yapılan çalışmalar, Mavi Yolculuklar, fırıldaklar, kımıldaklar, o tatlı sohbetler, Pazartesi ve Çarşamba geceleri... bütün bunlar yakın dostları için çok çok önemli. Ama onu tanımayanlara, genç kuşaklara Sabahattin Eyuboğlu'nu, onun kültür yaşamımızdaki yerini nasıl anlatmalı?»

Sabahattin'in denemeciliği, çevirmenliği, eleştirmenliği, sanat tarihçiliği, eğitmenliği ve film yapımcılığı, bu konularda birlikte çalıştığı arkadaşlarının da belirttiği gibi, birbirinden önemli yanları. Ama onun bütün bu yanlarının başında «bilge»liğinin, «düşünür»lüğünün geldiğine, kültürümüzü en çok düşün alanında etkilediğine inanıyorum. Günümüzde yaşayan bir Sokrates, bir Yunus gibiydi. Türk kültürünü, yalnız Ortaasya ya da İslâm'a bağlayanlara karşın Anadolu temeline oturtuyor, Anadolu insanlarını, Hititlerden, Friklerden, Homeros'tan, Selçuklu'dan, Osmanlı'dan bugüne bir zincirin halkaları gibi birbirine bağlı gö-

rüyordu. Mavi ve Kara'da şöyle der: «Fetheden de biziz artık, fethedilen de. Eriten de biziz, eriyen de. Biz bu toprakları yoğurmuşuz, bu topraklar da bizi. Onun için en eskiden, en yeniye ne varsa yurdumuzda, özmalımızdır bizim. Halkımızın tarihi, Anadolu'nun tarihidir.»

Türk kültürünün, Anadolu temelinde, insan sevgisine, özgür düşünceye dayanarak gelişmesini istiyordu. Bu açıdan bakılınca diğer çalışmalarının, denemelerinin, eleştirilerinin, çevirilerinin, ders ve filmlerinin de aynı amaca yönelik olduğu anlaşılıyor. Kalıplaşmış düşünceye, bağnazlığa karşıydı. Klasik kültüre ve klasiklere verdiği değer, Shakespeare, Moliere, La Fontaine, Rabelais, Flaubert, Hayyam, vb. çevirilerinin nedeni aydınlık düşüncenin egemenliği içindi. Bir denemesinde yazdığı gibi «Bütün dünya devletlerinin ergeç sosyalizme gideceğine» inanıyordu. Ama bu gelişmenin her yerde kanlı devrimleri gerektirdiğine inanmıyordu. Bir Mavi Yolculukta bana, huzursuzluk çıkaran iki kişi için «Sosyalistim, demek kolay. Ama kollektif yaşama alışmak güç» demişti.

İmzaya, ünvana, üne boş verirdi. İmeceye, ortak çalışmaya inanırdı. «Yunus Emre» kitabının sonuna o sırada yayınlanan bildirileri özetleyip koymuştum da bana hemen «Altına imzanı at, çorbada senin de tuzun olsun» demişti.

Çocuksu gülüşlü, tatlı sohbetli Sabahattin, alçakgönüllü ve hoşgörülüydü. Bir - iki kişi dışında bazı terslikleri bile küçük gücenmelerle bağışlamıştı. Yine bir Mavi Yolculukta, bir olaya üzüldüğümü görünce yanıma gelmiş, elimi alıp avucumu açarak: «Üfle, demişti. Ver Akdeniz'in rüzgârına gitsin.» Ve öyle olmuştu.

Her sabah kapıdan çıkarken duvardaki yazısına bakarım: «Merhaba», der. «Senden, dünyadan, denizden, rüzgârdan ne haber.»

Ben de «Merhaba Sabahattin» derim.

Melih Cevdet ANDAY

Avrupa burjuvazisinin bu anakarayı dünyada üstün bir duruma getirmesi, bütün öteki anakara ülkelerinde olduğu gibi, Osmanlı toplumunda da çeşitli tepkilere yol açmıştı. Bu üstünlüğün gizi araştırılırken kimi aşağılık duygusuna kapılıyor, kimi de kızgınlık içinde bunu görmezlikten gelmeyi, daha doğrusu ona bulaşmamayı yeğliyordu. Kısacası ya hayranlık, ya nefret. Tanzimattan beri aydınlarımızı en çok uğraştıran sorun bu olmuştur dersek yanlış olmaz. İşte bu tartışmanın tarihsel gidişi

içinde Sabahattin Eyuboğlu'nun gerçekten özgün bir yeri var. Sabahattin Eyuboğlu, Avrupa'da iken Türkiye'yi, Türkiye'de ise Batıyı aradı. Bu karşılaştırma onun ruhunda hiçbir karmaşa yaratmamıştı. Kuşkusuz, o bir kültür adamı olarak, Batı uygarlığı karşısında toplumumuzun yerini doğru saptamaya çalışırken, bilim ve sanat alanlarındaki etkinlikleri ele alıyordu. Ekonomik sorunla hiç ilgilenmedi demek istemiyorum, bir zamanlar, Ankara'da iken, bana Osmanlı sanayiini övdüğünü anımsarım. ama ekonomide gerilemek ya da ilerlemek değildi onun için önemli olan, bunu sağlayan düşünüş biçimleriydi. Düşünüş biçimlerinin kaynaklarını ise sanat yaratıcılıklarında aramamız gerekirdi. Sabahattin Eyuboğlu, eşzamanlı iki ozan, Yunus Emre ile Dante üzerinde durduğu gibi, zamandaş olmayan Homeros ile Âşık Veysel'i de sık sık yanyana getirip bundan keyif alırdı. Batı uygarlığı dilde ve ruhta halklara yaklaşmakla büyümüştü, bunun bizde de böyle olması gerekirdi, yoksa araç gereçler aynı idi. Diyebilirim ki, Sabahattin Eyuboğlu dışarda Türkiye'yi, burada iken de Batı uygarlığını, hem de rahatça, kolayca yaşardı. Bu konuda hiçbir zaman, hiçbir ikiliği olmamıştır sanıyorum. Klasikleri Türkçeye çevirir ya da çevirtirken de, bizim ozanları Fransızcaya çevirirken de benzer bir coşku duyardı. Bu yüzden onun dostları içinde Batı'yı gözü kapalı baştacı etmiş kimse bulunmadığı gibi, Batı'dan nefret eden bir softa da yer alamazdı. Batı uygarlığının ulaştığı üstün düzey karşısında karmaşaya kapılmamanın tek çaresi bu başarının kaynaklarını iyi bilmekti, Sabahattin Eyuboğlu ise bizim o kaynaklara ortak olduğumuza içten inanıyordu. Üst yanı ayrıntılardı ki, bunlar bir toplum içinde bile saptanabilirdi. Yoksa buradaki softa Batı'da da vardı, oradaki sömürgen aramızda da dolaşıyordu. Faşist orada da, burada da bulunurdu. Biz insansal olanı ayırdetmekle ancak doğru yolu bulabilirdik. Konu buraya bağlanınca Tanzimat'tan beri sürüp gelen karmaşa kendiliğinden çözülürdü artık. Ben Sabahattin Eyuboğlu'nda ne Batı hayranlığı, ne de Batı düşmanlığı görmüşümdür. Bunu çok ilginç bulurum.

Sabahattin BATUR

Yaşamın ve doğanın her alanında tek tük olağandışı örneklere rastlanır.

Sabahattin Eyuboğlu da böylesine olağandışı bir kişiliğin sahibi idi.

Gerçek ve katıksız bir düşünce adamı, batılı anlamında bir denemeci, film yönetmeni, çevirmen olduğu halde kamuya yayılmak, tanınmak, bilinmek, yaşadığı döneme damgasını basmak gibi bir isteği, bir tutkusu yoktu.

Sabahattin Eyuboğlu bir denemeci, bir düşünce adamı olarak bilinmektedir. Belli bir ortamda kime sorsanız böyle söyler. Ne var ki onun bu ünü ve niteliği kendi isteğinin dışında biçimlenmiştir. Çünkü hiçbir zaman suyun yüzüne çıkıp da görünmek istememiştir. Onun tek dileği suyun içinde, ötekilerle birlikte olmaktır. Hatta nice buluşlarını, düşüncelerini çevresindekilerle bölüşmüştür. Yani hiçbir zaman bir kişilik yaratmak, bir kişilik olmak peşinde koşmamıştır.

Sabahattin Eyuboğlu yazı makinasının başına oturmadan dağları taşları devirmiş, doğuyu batıyı bellemiş, bu güzelim Anadolu'yu yüreğinden, ciğerinden sevmiş bir insan. Ama kalemi eline alınca kâğıdın önünde derin derin düşünerek, en duyarlı ölçütlerle ince eleyip sık dokuyarak yazan bir kimse. Üstelik kullanacağı sözleri ve sözcükleri de imbikten geçiren, onurlu ve gerçekçi bir yazar. Hangi konudaki yazısı olursa olsun, severek, anlayarak okuduğunuz yazılarından birisini günler sonra yeniden okuyunuz, yine her seferinde şaşıracaksınız yenilikler, gerçeğe yaklaşımlar bulacaksınız. Aynı yazı her seferinde sizi alıp biraz daha ötelere götürecek, hani nerdeyse size kendinizi aşma olanağı, hevesi verecektir.

Ne o güzelim şiir çevirmenlerinde, sanki Türkçe yazılmış gibi zevkle okunan ya da seyredilen tiyatro aktarmalarında, ne de öteki deneme ve düşünce yapıtlarının bizim dilimizin kalıplarına dökülmesinde, bunlardan sadece birisini yapanlar kadar bile iddialı değildi. Yaptığı işi, öylesine ince eleyen sık dokuyan bir tutum içinde ele alırdı ki, o yazının nereden ve kimden aktarıldığına dikkat etmemiş olanlar, bunu Sabahattin Eyuboğlu'nun sanırlardı. Tek iddiası başka dillerde söylenmiş bir düşüncenin bizim dilimizde en iyi bir biçimde söylenmesi idi. Olsa olsa böyle bir iddiadan söz edilebilir. Ama adım başında kendisini öne çıkarıp, bir benlik, bir kişilik yaratma iddiasından hep uzak durmuştur. Kendisini saklama çabası da bir başka yönden belirginleşme isteğini simgeleyebilirdi. Ne var ki, Sabahattin Eyuboğlu'nun böyle bir çabası da yoktu. Doğası öyle olduğu için öyle görünüyor, öyle davranıyordu.

Adnan BİNYAZAR

Sabahattin Eyuboğlu'nun yazınımızdaki en büyük etkisi, toplumsal ve kültürel kavramlara getirdiği «açıklık»ta görülür. Eyuboğlu'na değin, kavramlarda bir bulanıklık söz konusudur. Kıyısından köşesinden aydınlatılmaya çalışılmıştır, ama onlara toplumsal ve kültürel somutluğu Eyuboğlu kazandırmıştır. Yazınımızdaki ve düşün yaşamımızdaki önemi de buradan geliyor.

İnsan kafasındaki soyutlama gücü, insanın düşünsel varlığının kanıtıdır. Soyutlama gerçekleştiği zaman insan, dilini geliştirmiştir. Dilini geliştiren insan soyutlama yapmayı başarmıştır. Somut varlıkların insan zihninde soyutlama yaratması ne denli önemliyse, soyutlanmış düşüncelerin somut bir dünya görüşünde bütünlenmesi de öylesine önemlidir. Eyuboğlu, düşünsel yaşamımızda bunu gerçekleştirmiştir. Onun kullandığı «halk» kavramı, kavram olmaktan öte, bir toplumun yaşamı, tarihi ve yaratımıdır. Eyuboğlu «halk» dediği zaman, bu kavramda toplumun tüm yaşam savaşımlarını görebiliriz. Yalnız bununla da kalmaz Eyuboğlu, kavramlar arasındaki çelişkileri göstererek toplumların çelişkisini de vurgular. Çok kullandığı «aydınlanma», «aydın insan», «kültür», «kafa tembelliği», «düşünce namusu»... gibi kavramlarda da bu eytişimi (diyalektiği) görebiliriz.

Eyuboğlu, sanatsal sorunlarla toplumsal sorunları iç içe görmeyi bildiği için de yazınımızda etkili olmuştur. Toplumsal kaygılarla girişilmiş olmasına karşın, Tanzimat'tan bu yana toplum sanata, sanat topluma yabancılaştırılmıştır. Öykünmeci sanat anlayışı yapmıştır bunu. Sanat yapıtlarında, insan yaşamı «model» yaşamlara uyarlanmaya çalışılmıştır. Bu nedenle insan önce kendine, bunun sonucu olarak da kendi yaratımlarına (sanata) yabancılaşmıştır. Eyuboğlu, insanın yetiştiği, yaşadığı ortama ilgi yarattığı, o ortamın gerçeklerini söylemeye çalıştığı bir ölçüde bu tarihsel yabancılaşmayı önlemeye çalışmıştır. Örneğin batı kültürünün kaynaklarını batıda değil, Anadolu'nun orta göbeğinde aramak gerektiği bilincini uyarmıştır. Hititlerin soluğuyla, çağımızda kaval çalan çobanın soluğu arasındaki «ses», onun için gerçek kültürdür. Bu kökenden beslenmiş kültür de, ne bir «model batı»dır, ne de öykünmedir. Bu yönüyle Eyuboğlu kültürel bir «temellendirme»yi gerekli görmüştür. Bir toplumun tarih ve kültür içinde kişilik kazanmasını da buna bağlamıştır.

Ayrıca, sanatın toplumun bilinçlendirilmesinde bir araç oldu-

ğu gerçeğine de Eyuboğlu'nun yazılarında daha çok rastlarız. Ona göre sanat, bir yeteneğin olağanüstü ürünü olduğu ölçüde, toplumun da ortak malıdır. Bu nedenle sanat yapıtı toplumu dile getirmedi mi büyük önem taşımaz. Toplum emeğiyle beslenmemiş, toplumda üretimsel bir etki bırakmamış sanatın Eyuboğlu için büyük değeri yoktur. Böyle bir sanat da yoktur.

Bu yönden, Eyuboğlu'nu sanat yaşamımızdan çok, düşünsel yaşamımızda etkili görüyoruz. Toplumla, onun ortak yaratımı olan sanatı özdeş saydığı için Eyuboğlu'nun, düşünsel yaşamımız açısından daha etkili olacağı doğaldır.

Azra ERHAT

Sabahattin Eyuboğlu, Cumhuriyet döneminin bir kültür öncüsüdür. Bu dönem bir geçiş dönemidir: Doğu kültüründen Batı kültürüne geçiş. Eyuboğlu bu geçiş sürecini tüm yaşamında, düşüncesinde ve etkinliğinde tam bir tutarlılıkla simgeler. Onun kişiliğinde Doğudan Batıya geçişi ve sonunda da kendi özbenliğini buluşu evre evre izleyebiliriz. Bu bakımdan Sabahattin Eyuboğlu kültür gelişimimizin bir aynasıdır denebilir. Eyuboğlu doğulu şiirin yapısı ile batılı şiirin yapısını karşılaştırıp incelerken, ikisi arasında önemli bir ayrıma parmak basmıştı: Birinin duragan, değişmez, gelişmez, yalnız yineleyici ögelerle oluştuğunu, öbürünün ise sürekli bir akış içinde düşüncede belirgin bir gelişim gösterdiğini vurgulamıştı. Sanat dallarının hepsinde Doğu kültüründen Batı kültürüne geçişi bu öz niteliğe bağlayarak, değişimi bu yönde kolaylaştırmaya çalışmıştır. El değmedik alan bırakmamıştır bu konuda. Düşünür ve sanatçı olarak kişiliğinin çok yönlülüğü de burdandır. Kültür kollarının hepsinde aktarmacılıktan başlayıp özgün yaratıcılığa varmanın çarelerini ortaya sermiştir. Öyle ki, yaşamının sonlarına doğru ulusal rengini bulup özümlediği kültürü günlük yaşamında sürdürmeyi, bu yoldan yaygınlaştırıp bir yaşam felsefesi düzeyine çıkarmayı başarmıştır. Doğulu kültürün özelliği olan «kitabilikten» Batılı kültürün devingenliğine ulaştırmıştır etkinliğini. Bu çabasında sağladığı büyük başarı, yurdumuza ve ulusumuza özgü kültür ögelerinin aslında Doğuya değil, Batıya daha yakın olduğunu ortaya çıkarmak olmuştur. Dilde olduğu kadar, yaratıcılığın her kolunda özbenliğimize varmak için arındırma sürecine onun kadar yararı dokunan, onun kadar etken bir yol gösterici daha bulunamaz kanısındayım.

Sabahattin Eyuboğlu Cumhuriyet döneminin başlangıç yıllarında çevirileri ve gözlemleri ile Batının yapıcılığını kavrayıp betimlemek görevini üstlenmiştir. Çeviri alanında Batının ana yapıtlarını, klasikleri ön plana alması, sonra da bu çalışmaları ömrü boyu üstün düzeyde sürdürmesi Batı düşüncesine açılışı tam anlamıyla gerçekleştirmiştir. Buradaki öncülüğü, düşünceyi giderek gelişen bir dil ustalığı ile yansıtma bakımından değerlidir. Çevirinin aktarmacılıkta kalmayıp ulusal geleneklerimizle kaynaşmasına yol açmıştır. Bir yandan düşünümüze ufuklar açacak uluslararası yapıtlarla ilişkiyi kurarken, öte yandan da ulusal kültürümüzün tüm verilerini, halkımızın yüzyıllardan bu yana sürdürüp koruduğu düşün ve sanat değerlerini bir bir ortaya sermek, türlü yol ve yöntemlerle yaygınlaştırmak çarelerini bulmuştur. Böylece kültürümüze aslında yabancı olan doğulu kalıntıları silmeye, yerine öz niteliklerimizi yansıtan bir kültürün yerleşmesine, gelişmesine yardımcı olmuştur. Sabahattin Eyuboğlu kültür verilerimizin hepsini, hangi çağdan, hangi yöreden gelmiş olurlarsa olsunlar, özenle, sevgiyle inceler, benimserdi. Çok etkili olan öğretici ve sevdirici gücüyle, halk kültürümüzün batılı yöntemlerle değerlendirilmesine, yapıcı ve yaratıcı öğelerinin yaşatılıp sürdürülmesine önayak olmuştur. Uluslararası insanlık değerleri ile ulusal insanlık değerlerini tam bir bileşim içinde kişiliğinde yansıtan Eyuboğlu kültürümüzün çağın uygarlık düzeyine çıkması için büyük katkıda bulunmuştur. Örnek aydın olarak etkisi hiç azalmayacak, günden güne artacaktır.

Vedat GÜNYOL

Sabahattin Eyuboğlu bundan tam beş yıl önce göçtü gitti dünyamızdan, günü saati gelince göçüp gideceğimiz dünyamızdan. Aramızdan ayrıldı, demiyorum. Çünkü, bu sözde sakat bir anlam var. Sanki biz, bu dünyaya kazık kakmışız da, ölmeyecekmişiz de, o ölmüş göçmüş gibi bir anlam. Sabahattin Eyuboğlu, o güzelim yüreğinin ihanetine uğradı, vakitsiz göçüp gitti. Yüreği, o canı başıyla, kafası, kültür birikimiyle, sağduyusu, hoşgörüsü, insancılığı, dostcanlılığı, halk dostluğu, çıkarsız sanat ve düşünce havariliğiyle yeri doldurulamaz bir özlem acısı, bir özlem sancısı bıraktı ardında.

Trabzon'da daha lise yıllarında başlayan, babasının batı uygarlığına açık görüşlerinde bilinçlenip, akıl doğrultusunda, ispatlı bilim yolunda pekişen inançlarıyla, Türk gerçeğine eğilmesini bil-

di. Softalığın, medrese kafasının, yobazlığın karşısında cephe aldı ve bu tutumunu ömrünün sonlarına kadar sürdürdü.

Softalık, yani alışılmışa, göreneğe dayanan geri kafalılık, her alanda kuşku yaratır, kuşku üretir. Sabahattin Eyuboğlu, Türk insanının ileriye, güzele, iyiye yönelişini engelleyen engeller arasında, kuşkuya birinci sırada önem vermiştir. «Aldanmamak için kuşku içinde yaşamak, dünyayı toptan kaybetmektir.» diyor bir yazısında. Oysa, asıl özgürlük, «kuşkudan kurtulmakla başlar.»

Özgür düşünceye yer vermeyen, hak tanımayan bir toplumda yaşadı ve öldü Sabahattin Eyuboğlu. Bunca açık yürekli, gizlisi saklısı olmayan bir insan, nasıl olurdu da, 12 Mart günlerinde, Gizli Komünist Partisini kurmakla suçlanabilirdi? Sabahattin Eyuboğlu, böylesi bir suçlama altında dört ay hapiste yattı. Yazılarında, hayat deneylerinde kuşkudan yakınıp duran bir insan, bir büyük düşünür, kuşkular altında özgürlüğünden olmuştu. Namuslu Türk aydınının, günün birinde kuşkulara kurban gideceğini önceden görmüştü.

Sabahattin Eyuboğlu, batı düşüncesine, batı kafasına, ispatlı bilimin aydınlığına gönül vermiş bir insandı. Ona göre, Avrupa, dünyamızın gençliği, yeniden doğuşu, yarına, yarınlara açılan penceresiydi... Atatürk'le başlayan kabuk değiştiren Türkiye, «kendi geleneklerini hor görüp, Avrupa'nın düşünce, bilgi, ahlâk, hukuk ve sanat ilkelerini benimsemeye karar vermekle, gençlik çeşmesinin nerede olduğunu açığa vurmuştu.»

Bu batı, hangi batı idi? Kokuşmuş, kendi değerlerini yadsıyan bir batı mı, yoksa, kabuk değiştirmeye hazır, eleştirel bir düzeyde, kendini yadsıyıp, yeniliklere yelken açan bir dünya mı? Ona göre batı, realist dünya görüşünden sapıp insan ve dünya ötesine başvuranların dünyası değildi.

Sabahattin Eyuboğlu, batı kafasının aydınlığında, Türk gerçeğine eğilme yolunda olumlu adımlar atanların başında gelmektedir. Orhan Burian'ın daha 1939'larda, «Hümanizma aracılığıyla kendimize dönme» diye başlattığı yolda, yani Türk gençliğine batının düşünce yöntemleriyle eğilme çabasına öncülük edenlerin başında yer aldı Eyuboğlu. Halk türkülerine, halk ozanlarına sevgiyle eğilişinin, Köy Enstitülerine gönüllü olarak atılışının altında yatan gerçeği, hümanizma yoluyla Türk gerçeğine eğilme tutkusu yatmaktadır.

Sabahattin Eyuboğlu, Türk düşüncesine bu düşünüş ve yöntemle neler getirdi dersiniz? Önce, Montaigne çevirisi, sonra başka çeviriler ve de, o eşsiz, o yalın, o ulaşılmaz Türkçesiyle dü-

şünce hayatımıza, denemeleri, yazıları ile, dilinin kıvraklığında, sevilesi, öpülesi, kucaklanası kıvraklığında, özgür düşüncenin, insan sıcaklığının, hoşgörünün, hoşgörürlüğün tartışma götürmezliğini getirdi. Sonra gerilere dönüp, Türk geçmişinde, Sümerlerden, Selçuklulardan, Hititlerden bu yana, Anadolu topraklarında yeşermiş düşünce ve geleneklere gönül serip, onları özümseme, çeşitli kültürlerden oluşan uygarlık potasında bir bütünlüğe varma girişimine atıldı.

Halikarnas Balıkçısı'nın öncülüğünde, yandaşlığında, eğiliminde, Anadolu gerçeğine kendini daha bir bilinçle adayan Eyuboğlu, çevirdiği kültür filmlerinde olsun, yazdığı yazılarda olsun, bu gerçeği dile getirdi.

Sabahattin Eyuboğlu deyince, Türk'ün dilinde, geleneğinde, yaşayışında, türküsünde, kiliminde, nakışında, minyatüründe, iyiye, güzele, doğruya, haklıya sonsuz bir özlem gelir akla önce ve sonra.

M. Ş. İPŞİROĞLU

Sabahattin Eyuboğlu dil, edebiyat ve sanat üzerindeki yazıları, denemeleri, çevirileri ve filim çalışmalarıyla çok yanlı bir düşün adamıydı. Çok yanlılık, kişiliği oluşmamış bir kimse için, tehlikeli olabilir, yüzeyde kalmasına ve dağılmasına neden olur. Sabahattin için böyle olmamıştı. Çok yanlılık onun kişiliğine zenginlik katmış ve olayları dar açıdan görmekten onu korumuştur. Türk kültürünün gelişmesini sağlayabilecek düne, şimdiye, ve yarına ilişkin her sorun —eski Anadolu uygarlıklarının benimsenmesinden gelecek kuşakların yetişmesini içeren Köy Enstitülerine ve güncel politik olaylara kadar her şey— onu yakından ilgilendiriyordu. Fakat hangi sorunla uğraşırsa uğraşsın, her zaman bunlara geniş bir açıdan, sözü kullanmaktan çekinmeyelim, evrensel bir açıdan bakıyordu. Önyargılar, dogmacılık ve bağnazlık hayatı boyunca ona yabancı kaldı. Böylece Sabahattin Eyuboğlu, Türkiye'de yeni bir aydın tipini canlandırır; dünyaya açık, insancıl bir aydın tipini. Bu insan örneğinin ülkemizde çoğalmasını dileyelim.

Sabahattin'in verdiği örneği ileriki kuşakların ne denli benimseyeceklerini zaman gösterecek. Fakat kültür hayatımız üzerindeki etkisini görebilmek için, yarını beklemeyi gereksiz buluyorum. Çünkü bu etki, o daha yaşarken vardı, bugün de sürmektedir. Kanımca, Sabahattin'in en büyük başarısı dilimize olan katkısı oldu. Edebiyat özentiliklerinden arınmış bir düşün-

ce dilinin oluşmasına yardımcı olmayı, Sabahattin her aydının görevi sayıyordu. Platon'dan yaptığı çevirileri ve ömrünün sonuna kadar sürdürdüğü Montaigne çevirilerini bu açıdan değerlendirmek gerekir. Dünya edebiyatından klasiklerin, çevirisi, Ankara'da Milli Eğitim Bakanlığında çalıştığı yıllarda, Sabahattin'in ortaya attığı bir düşüncedir. Türkçenin olanaklarından yararlanarak yapısına esneklik kazandırma, donmuş dil kalıplarını kırma, bu yıllarda uğraştığı sorunların başında geliyordu. Bu sıralarda ortaya çıkan devrik tümce uygulaması dilimize yeni anlatım olanakları kazandıracak bir devrimdi. Bu işte Sabahattin'in payı büyüktür. Yazarlarımız arasında devrik tümceyi ilk olarak kullananlardan biri oydu. Fakat sonradan devrik tümcenin moda olup basmakalıp kullanıldığı zamanlarda aydınları uyarma yine ona düştü. Sabahattin'in Shakespeare'den, Rabelais'den, La Fontaine'den, Mevlânâ ve Hayyam'dan pek çok çevirileri vardır. Fakat bunları seçerken çok titiz davranırdı, Türk diline, düşünce ve duyarlığına bir katkısı olacağına aklı yatmadıkça, hiçbir kitabın çevirisini yapmaya karar veremezdi.

Sabahattin'le birlikte çalıştığımız, filim yaptığımız ve kitap yazdığımız yılları düşünüyorum. Dil devrimine inanmıştı. Bu inanç bana Batı dillerine bilinç kazandıran büyük filologların inancını anımsatırdı. O da Grimm Kardeşler gibi sevgiyle dilimize eğiliyor, kulak veriyor, ondan yanıt bekliyor, onda saklı olan gizli güçleri uyandırmaya çalışıyordu.

Bu yazıyı Sabahattin'in ölümünün beşinci yıldönümü için yazıyorum. Sabahattin'i tanıyanlar onu her zaman sevgiyle anacaklardır. Fakat bu sevginin duygusal bir düzeyde kalmamasını dileyerek yazımı bitirmek istiyorum. Sabahattin'in Türkçemize ve özellikle düşünce dilimizin oluşmasına katkısı, yanılmıyorsam şimdiye kadar gerek Dil Kurumunca, gerek dilbilimcilerimizce bir araştırma konusu olarak ele alınmadı. Oysa bunun bir şükran borcu olduğu kadar bilimsel bir görev olarak da yapılması gerekirdi.

Nuri İYEM

Sabahattin Eyuboğlu'nu ilk kez nerde ne zaman tanıdım bir türlü anımsayamıyorum. Nerde ise tüm sanat dallarına gerçek bir ilgi duyan ve her fırsatta düşüncelerinin doğrultusunda onlarla ilişki kuran, giderek birtakım sanat eylemlerinin oluşma-

sına da elinden geldiğince çaba harcayan bu insanı, hep hazır ve nâzır olarak yanıbaşında bulmuştur çoğu sanatçılarımız.

Çeşitli çevirileri, Köy Enstitüleri uğraşları, üniversiteler içinde olduğu kadar, yaşam içinde de sürdürdüğü öğretim görevliliği, birçok dergideki sürekli yazılar, plastik sanatlar alanında düşün ve incelemeleri, giderek resim galerilerine değin uzanan türlü çalışmalar. Bitmez tükenmez bunca çabayı, yaşamın vazgeçilmez tadı olarak kabullenmek, âdeta güle oynaya, keyifle, zevkle sürdürmek... Kendisine karşıt olanlarca tutuklatılıp bir yere kapatılsa bile, hep aynı devinim içinde bulunabilmek.

Çok yönlüydü ya, ayrıca sanat dalları içinde resim ve şiire çok açık bir kişiliği vardı, gibi gelir bana. Okulda resim derslerinde başarılı olması ve de edebiyata düşkünlüğü bunun kanıtı sayılabilir.

Sonra, ressam ve şair dostlarının çokluğu gelir aklıma. Şiir çevirilerinde çok başarılıydı. Bir de çocuksu neş'esiyle mutluluklar duya duya yaptığı uçurtmalar, çarkıfelekler, onun resim sanatına olan eğiliminin bir başka türde görünümü neden olmasın? Bana kalırsa, içindeki resim yapma isteğini bu yoldan doyuruyordu. Bir bakıma, —bana göre— yaptığı çarklar, fırıldaklar, uçurtmalar, hep devinim durumunda renk ve biçimin oynaşlı uyumudur. Bu yorumlarımı giderek kendisine söyledim. «Hoca, sen aramızda en aşırı ve ileri uçtaki ressamsın. Bu uçurtmalar, bisiklet tekerleğinden yaptığın çarkıfelekler, çeşit çeşit fırıldaklar, hepsi birer yeni tür resim. Öyle ki, bünyesine doğanın rüzgârını, hareketi ve hızı toplayarak oluşan sürekli değişkenlik içinde yeni bir tür resim. Üstelik kökleri ta çocukluğumuzun heyecanlarına dayanıyor.» Önce gülerdi bol bol. Sonra da, «Boşuna uğraşma Nuri; beni nonfigüratif örneği ressamların çabası içine sokamazsın. Uydurma da olsa, söylediklerin hoşuma gitmiyor değil hani. Ama avucunu yala, bu tuzaklara düşmem.» karşılığını verirdi. O zaman da; «Öyleyse Hoca sen çocukluğuna doyamadın,» deyince, çoğu kez «Eh, bu kabulüm» diye yanıtlardı.

Sabahattin Eyuboğlu'nun resme olan düşkünlüğünün bir başka kanıtı da, çekmiş olduğu sayısız diyapozitifler, bence. Onları gösterirken izlediğim oldu kendisini. Her seferinde onun fotoğraf aracılığıyla, herhangi bir doğa görünümü karşısında, kendisinde uyanan resme özgü bir heyecanı anlatmak isteği içinde olduğu kanısına vardım. Ve bizler, eline sağlık ne de güzel çekmişsin bunları dedikçe. bir sevinç, bir mutluluk kaplardı o sevimli «Aydede» yüzünü.

Pek çok dostu vardı ya, galiba en başta geleni Halikarnas Balıkçısı idi. Tanıyanlar arasında çok az kişi, Balıkçı'nın büyüsünden kendini koruyabilmiştir. Ne var ki, büyülendiği kadar, Sabahattin Eyuboğlu da Balıkçı'yı büyüleyebilmişti. Biri, diğerinin bulunduğu şehre vardı mı, ilk aradığı kişi olurdu. İkisinin karşılıklı ilişkilerinden bir Mavi Yolculuk türedi. Öyle bir Mavi Yolculuk ki, Bodrum var oldukça sürüp gidecek. Hatta Eyuboğlu'nu da Balıkçıyı da bilmeyen, tanımayan, ama her yıl Bodrum'a Mavi Yolculuk'lara çıkan pek çok insan olacak.

Elbette ki, Eyuboğlu Sabahattin, yaşamasını seven ve daha önemlisi, yaşamasını bilen bir insandı. Resimle, şiirle, müzikle, filmle, fotoğrafla, kitapla, geziyle, eğlenceyle ve dostlarıyla birlikte yaşamak... Kendisine dilediği gibi uygun bir çevreyi yaratıp onun içinde yaşamını başarı ile sürdürmüş olan S. Eyuboğlu, bu yetenekleri ve sağlayabildiği olanakları ile düşün ve sanat ortamımızda etkinliğini sürdürebilmiş, âdeta mektep yaratmış, bir düşün ve sanat adamımızdır. Yarattığı mektebin adına Mavi Yolculuk dense, yeridir sanırım.

Şükran KURDAKUL

Sabahattin Eyuboğlu'nun yazın alanındaki çalışmalarını, 1930 - 1940, 1940 - 50 dönemlerinin koşullarını göz önünde tutarak doğrusu öteki dallardaki çalışmalarından daha etkili buluyorum. 1930 - 40 yıllarında özellikle «Kültür Haftası» ve «İnsan» dergilerinde çıkan yazılarında edebiyatımızın en temel sorunlarına bilimsel açıdan yaklaşır Eyuboğlu. Eskiyen değerlerin eskime nedenlerini ortaya koyarken alabildiğine nesnel ve korkusuzdur. Bu gözüpekliğin çağdaşlaşma sürecinin —diyebiliriz ki— ilk aşamalarını yaşarken «resmileşme» tehlikesiyle karşılaşan yazınımız için ileriye götürme işlevi olduğunu düşünüyorum.

İkincisi, aynı evrede toplumcu gerçekçi akımın estetik sorunlarına gene nesnel ve yol açıcı, biçimde eğilmekte, nerdeys, günümüzün geldiği sonuçlara yakın değerlendirmelere varmaktadır. Özellikle bu dönemdeki çalışmalarının toplumcu gerçekçi akımın karşılaştığı, karşılaşabileceği tehlikelere dikkati çekmesi yönünden büyük işlevi olduğunu düşünüyorum.

Hayranlıkla seyrettiğimiz belgesel filmlerine, sanat tarihi yapıtlarına karşın edebiyatçı kimliğini daha etkili görmemin nedenleri bunlar olmalıdır.

(Sanat Dergisi - 16 Ocak)

«7 MEŞALEYE» 50 YIL UZAKTAN MERHABA

Cevdet KUDRET

«Yazılarımızda ne dünün mızmız ve soluk hislerini, ne son zamanların renksiz ve dar Ayşe - Fatma terennümünü bulacaksınız.» Sabri Esat Siyavuşgil, Ziya Osman Saba, Yaşar Nabi Nayır, Muammer Lütfi, Vasfi Mahir Kocatürk, Cevdet Kudret, Kenan Hulûsi Koray ürünlerini toplayıp yayınladıkları ortak kitapta kendilerini Yedi Meşaleciler olarak tanıtıyorlardı. Kenan Hulûsi Koray dışında altı ad da şairdi.

Yedi Meşaleciler'in ilk kitabının yayınlandığı tarih 1928 yılının nisan ayıydı. Yedi Meşaleciler, yapıtlarını Yusuf Ziya Ortaç'ın çıkardığı Meşale dergisinde yayınlamayı sürdürdüler.

Vasfi Mahir Kocatürk (1907 - 1961), Sabri Esat Siyavuşgil, (1907 - 1968), Cevdet Kudret (1907), Yazar Nabi Nayır (1908), Kenan Hulûsi Koray (1900 - 1943), Ziya Osman Saba (1910 - 1975).

Gençlik ne güzel şeydir. İnsan kendini bütün alışkanlıkların dışında görmek ister. Toplum hayatında olduğu gibi, sanat hayatında da kuşaklar arasındaki çatışmalar oradan doğar. Gelenekmiş, görenekmiş, kuralmış; hepsini atmak ister genç adam. Kendi kuralını kendi koymak ister. Ama kolay mı onca engeli aşmak?.. Günün birinde her şey tavsar, bir zamanlar yıkmayı tasarladığının savunucusu olur. İşte o zaman, enerji kıtlığı başlamış; —eğer aşırı savunuculuk ediyorsa— enerji bunalımı başgöstermiş demektir. Zaten, yeni sanat akımlarının öyle sık sık ortaya çıkmayışı; çıkanlardan da çoğunun birkaç yıl sonra unutulup gidişi; o akımları ileriye süren «hızlı» sanatçıların da zamanla suyu çekilmiş değirmene dönüşü bunu kanıtlar.

1928 nisanında Yedi Meşale adlı kitapla ortaya çıkan genç kuşak da, kendilerinden önceki kuşakların «hep vefasız sevgiliden başka söyleyecek bir şey bulamadıklarını, okuyucuların aynı his ve düşüncelerin değiştirile değiştirile kendilerine sunulmasından bıkıp usandıklarını» söylüyor; kendilerininse, «konularını elden geldiğince genişletmeye çalıştıklarını, dünün mızmız ve soluk hislerini terennüm etmeyeceklerini» bildiriyorlardı. Bundan başka, düşünce ve duyguları «buluş» adını verdikleri birtakım yeni mecazlar, yeni söyleyiş biçimleriyle vermeye çalışmakta idiler. Sözgelimi, «Güneş battı» demiyor da, «Sulara atılarak güneş intihar etti» diyor; Bağdat Caddesindeki sıcak bir yaz

öğlesi «Yaz, beygirin boynunda; sallar çıngırağını; / Öğle, bir talikanın döner tekerleğinde» diye yazıyorlardı.

«Mızmız ve soluk hislerin» kararttığı edebiyat dünyasını aydınlatmak için, kendilerine Yedi Meşale adını vermişlerdi. Topluluğu tutanlar dahi, bu adı çok «iddialı», «mübalâğalı», «gururlu» bulmuşlardı. Bunlardan yalnız bir tanesi, «Bu elektrik nurları asrında meşale sönük bir kıvılcım sayılabilir; o bakımdan, kendilerini meşaleye benzeten gençler çok mütevazi davranmışlar» diyerek bizi savunmuştu. Asıl buna kızmıştık. Demek ki, kendimizi yeterince yüksek görememişiz.

Ama ne olursa olsun, —ister kızsınlar, ister kızmasınlar— ok yaydan çıkmış, hedefini bulmuştu. Bir anda ünlü kişiler olmuştuk. Nitekim, Ahmet Haşim, bir yazısında: «Tanılmıyorken bir gün içinde tanılmak; edebi âlemin her yeni varlığa omuz silken aldırmazlığını iyiliksever bir dikkate çevirmek; (...) bu genç alayın en tembelimize bile verdiği şu garip merakın sebebi ne olsa gerek?...» diye yazmıştı.

Kendinden önceki kuşakları hırpalayarak ortaya çıkan Yedi Meşale'nin atılımı hoşgörüyle ve çok geniş bir ilgiyle karşılanmıştı. Diyebilirim ki, hiçbir şiir kitabı için o kadar çok yazı yazılmamıştır.

Altı tanesi şiir, bir tanesi nesirle edebiyat alanına giren bu gençlerden yalnız Ziya Osman, şiiri sonuna kadar sürdürdü. Ötekiler zamanla, inceleme, bilim, çeviri, yayıncılık alanlarına yöneldi. İyi mi ettiler bilmem. Ben kendi hesabıma, «Keşki şiirden başka hiçbir şeyle uğraşmasaydım» derim. Iyi ya da kötü, şöyle ya da böyle, ama yalnız şiir... İnsanın heyecanını sürekli olarak ayakta tutan, tetikte bulunduran şeydir şiir. Oysa bugün... Cahit Sıtkı'nın dediği gibi, «Nerde o günler, o şevk, o heyecan?»

Yedi kişinin beşi öldü. Geriye iki kişi kaldı: Yaşar Nabi, Cevdet Kudret... Yaşlı, yorgun, bezgin iki adam... Acaba sanat ve kültürümüz için yararlı bir şeyler yapabildiler mi?... Yaşar hesabına «evet» diyebilirim. Ama ben... Sormağa korkuyorum...

Gene de oturduk, bizim için mutlu bir tarih olan nisan ayı için, Varlık dergisinde bir Yedi Meşale Özel Sayısı hazırladık. Birtakım incelemeleri, anıları, her birimizin eski ve yeni yazılarından derlenmiş parçaları bir araya getirdik. Belki de ilginç bir sayı oldu...

Elli yıl, insanın hayatında bir kez gelir. Onu da anmayacak değildik ya!...

(Cumhuriyet - 8 Mart)

YARIM YÜZYILLIK BİR OLAYI ANIŞ

Yaşar NABİ

Mart sonlarında, Bodrum'da oturan yakın dostum Cevdet Kudret'ten bir mektup aldım. Nisan ayı Yedi Meşale'nin yayınlanışının 50. yılı imiş. Yarım yüzyıllık bu olayın enine boyuna kutlanması gerektiğini belirtiyor ve bunun için çalışmalara giriştiğini bildiriyordu.

Şimdi, okurlarımızdan birçoğunun «Yedi Meşale» de nedir? diye soracaklarını sanıyorum. Hakları da var. İki üç nesil geçmiş bu arada. Nerden bilsinler 1928'lerde oluşan, üstelik ömrü de pek kısa süren bu olayı.

«Yedi Meşale» ha! Edebiyat dünyamızdan bir «Yedi Meşale» olayı geçtiğini yaşıtlarımızdan bile kaçı hatırlar, ya da kaçı bu olayın kutlanacak bir yanı olduğunu düşünür.

Hey gidi günler hey!.. Demek tam elli yıl geçmiş, gençlik yıllarımızın o heyecanlı günlerinden bu yana. Bu olaya adları karışmış yedi şair kimlerdi? Sabri Esat, Vasfi Mahir, Ziya Osman, Kenan Hulûsi, Muammer Lûtfi, Cevdet Kudret ve ben. Hayatta kalanlarsa Cevdet'le benden ibaret.

Kaç edebiyat nesline yuvalık etmiş olan Servet-i Fünun'da, 1926 - 28'lerde ilk şiir denemelerini yayınlayan gençler arasında yedisinin aralarında yakın dostluk kurulmuştu. Ahmet İhsan'ın matbaasında karşılaşarak arkadaşlık kuran bu yedi genç günün birinde yeterince ustalığa eriştiklerini düşünerek son şiirlerinden birer demeti kitap halinde yayınlamayı kararlaştırdılar. Aralarında para toplayıp son şiirlerinden ve Kenan Hulûsi'nin nesirlerinden oluşan bir küçük yapıtı «Yedi Meşale» adıyla yayınladılar.

Edebiyatımızın hayli durgun bir döneminde çıkan bu küçük kitap hiç ummadığımız bir ilgiyle karşılanmıştı. Gazete ve dergilerde birçok yazılar çıktı bu kitapçık üzerine. Yerenler de oldu ama daha çok övücü yazılardı çıkan yazılar.

Bu durgun ortamda Yedi Meşale'nin uyandırdığı geniş ilgiyi gören Akbaba sahibi Yusuf Ziya birlikte bir edebiyat der-

gisi çıkarmayı önerdi bize. Sevinerek kabul ettik. Meşale olacaktı bu yeni derginin adı. Meşale adıyla basın dünyasına katılan bu dergi de epey ilgi topladı başlangıçta. Ne var ki ancak 8 sayı çıkabildi. Daha başka basın organları gibi, Latin harflerinin kabulü yüzünden okurlarından çoğunu yitirerek kapanmak zorunda kaldı. Bu serüven de gençlik anılarımız arasına karışıp gitti.

(Varlık - Nisan)

58. ÖLÜM YILDÖNÜMÜNDE ÖMER SEYFETTİN

Nuri ERSÖZ

Edebiyat tarihine geçen yazarların hayatları ve edebi değerleri üzerinde yazılan kitaplar, onların renkli hatıralarına ve üstün hizmetlerine karşı duyulan saygının vefa ifadesidir. İleri batı ülkelerinde bu gibi yazarlar hakkında yüzlerce eser yayınlanırken, Türk dilinin sadeleşmesinde ve yeni bir edebiyat dili oluşturulmasında çığır açan önder hikâyecimiz Ömer Seyfettin için, ölümünden yıllarca sonra yazılanlar ne kadar azdır.

Ömer Seyfettin'in hayatı, ne kendisi, ne de ölümünden sonra yakınları tarafından yazılmış değildir. Yalnız, «AND» hikâyesindeki kan kardeşi Mıstık'ın annesinden ve komşuları Abilana'dan dinlediklerimizle, son günlerine kadar Gönen Ömer Seyfettin İlkokulu ile münasebetlerini sürdüren ablaları Güzide Hanımın verdiği bilgiler, esaslı birer kaynak halinde birbirini teyit eder mahiyettedir.

DİLİN ARITILMASI İÇİN ÇALIŞTI

Ömer Seyfettin, 1884'te Gönen'de doğdu. Babası Yüzbaşı Ömer Şevki Bey, Kafkas Türklerinden, anneleri Fatma Hanım, İstanbul'un tanınmış ailelerindendir. Ömer Bey, iki kalpli, dürüst ve mert bir askerdi. Oğlunu da aile ananesine uygun olarak kendisi gibi yetiştirmişti. Babasının Arap atları, Ömer Seyfettin'e at sevgisi ve koşu merakı vermişti. Onun «KAŞAĞI» hikâyesi, bu günlerin sergilediği bir serüvenin hazin tablosudur.

Güzide Hanım, Ömer Seyfettin'in çocukluğunu şöyle anlatır:

«O, çok hareketli, afacandı. Komşu çocuklarını başına toplar, türlü muziplikler yaparlardı. Annemin hikâyelerini ve Abilana'-

nın dev masallarını arkadaşlarına anlatırken, kendiliğinden ilâveler yapmak suretiyle onları eğlendirir ve korkuturdu. Onun hayatı boyunca devam eden nükteli ve alaycı huyu, hoşsohbetlik halinde bu yıllardan başlar. Burada, yaradılışının ve Gönen'de oluşunun tesiri vardır. Zira, Gönen'li arkadaşları da Ömer Seyfettin gibiydiler.»

Ömer Seyfettin, Edebiyat tarihimizin önde gelen yazarlarından; Türk dilinin ağdalı lügatlarla terkiplerden arınma ihtiyacını ilk duyanlardandır. Yirminci yüzyılın başlarında Türk Edebiyat ve Sanat Dünyasına, gazete ve dergilerdeki güzel yazıları ve hikâyeleriyle katıldı. O, milli ideale sahip bir Edip, Türkçülüğü ülkü edinen bir milliyetsever, fikri hür, vicdanı hür, müstesna bir insandı. Yazı hayatında sadece bir hikâyeci değil, ince duyguları ve cancağızım cesareti ile, dilde inkılap yapan bir sanatkârdır. O, daha ziyade edebi eserler okul, yazmanın zor olduğunu söylerdi. Bununla beraber, Ağustos böceği gibi ötüp yan gelmektense, karınca gibi çalışmayı, çok eser vermeyi tercih etmiştir. Konularını hayal ve efsane aleminden değil, toplumun karekteristik özelliklerinden seçmiştir. Tasvirleri kısa ve ahenklidir. Sıkıcı olmayan bütün hikâyelerinde bir noktaya doğru gidiş ve akış vardır. Kendine has üslubu o kadar açıktır ki, olayları takip etmede güçlük çekilmez.

GÖNENLİLER KENDİSİNİ HÜRMETLE ANIYOR

Ömer Seyfettin'in son yılları acıklı geçti. Eşinden ayrılışı, Birinci Dünya Savaşının akibeti, muahedeler ve işgaller, onun milliyetçi ruhunu ve milli gururunu yaralamıştı. Baş ağrıları da çok rahatsız ediyordu. Şubat ayının sonlarına doğru hastalığı arttı. Nihayet, Haydarpaşa Tıp Fakültesi Hastanesine kaldırıldı. Burada, derdine çare değil, hastalığına ad bile konmadan gözlerini ebediyen kapadı. 6 Mart 1920'de Kuşdili Mahbutbaba kabristanına gömülen Ömer Seyfettin, 1939'da Asri mezarlığa nakledildi. Mücadeleli geçen otuz altı yaşının son on senesine sığdırdığı en verimli çağında aramızdan ayrılan Ömer Seyfettin'in ömrü vefa etseydi, Türk edebiyatına birbirinden güzel pekçok eser verecek, ideal tek hikâyecimiz kalacaktı.

Gönen'liler, büyük hikâyeci ve Edip evladının adını bir ilkokula ve liseye vermekle ona karşı duyulan sevgilerini göstermişlerdir. Ad vermede müstesna bir vazife zevkini tattığım Ömer

Seyfettin İlkokulunun salonunda, onun Kabataş Lisesindekine benzer, zarif kaideli bir de büstü vardı. Büstü, Heykeltıraş Zühtü Müritoğlu göndermişti. Ömer Seyfettin'i sadece şekil olarak değil, yüz hatları ile, şahsiyetini ve ruhi haletini ifadelendiren büyük sanatkârı minnetle anıyoruz. «DOĞDUĞUM YER» şiiriyle cennet köy özlemini çektiği şehrin çarşı içindeki eski şadırvan yerini bugün Ömer Seyfettin'in ikinci büstü süslüyor. Buradaki alanın adı da «ÖMER SEYFETTİN MEYDANI»dır. Güzel hatıralarıyla ruhu şadolsun.

(Son Havadis - 10 Mart)

AHMET VEFİK PAŞA, MOLİÈRE UYARLAMALARI, ÇEŞİTLİ HİZMETLERİYLE TÜRK TİYATROSUNA ÖNCÜLÜK ETMİŞTİ

Zeynep ORAL

Çember sakalı, başındaki mavi püsküllü fesi, harmani biçimindeki geniş ceketi, bol mu bol pantolonları, tek gözüne taktığı «monokl»u... Kâh öfkeli, kâh alaycı, kâh sonsuz sevimli, kâh nükteci, kâh acımasız, ama her zaman kararlı, ne istediğini, neyi niçin yaptığını bilen... Devlet adamı, ama devlet adamından çok sanatçı, sanatçıdan çok sanatçının dostu... Dilbilimci, tarihçi, tiyatro adamı... Hem de şu ya da bu yönlü değil, pek çok yönlü bir tiyatro adamı... Ahmet Vefik Paşa'dan söz ediyoruz ama, bütün bunları bir sıraya sokup baştan başlayalım.

Yaşamı boyunca (1823 - 1891) Abdülmecit, Abdülaziz ve Abdülhamit dönemlerinde devletin çeşitli katlarında hizmet görecek olan Ahmet Vefik Paşa'nın babası, dedesi yüksek devlet memuru. Yani yüzünü Avrupa'ya dönmüş, yabancı dilleri konuşan, okuyan, bir ülkeden diğerine gidip gelen, çağlarının «görmüş geçirmiş» kişileri. Bu nedenle on yaşına geldiğinde Ahmet Vefik Paris'te okumaktadır liseyi. (Babası Paris Elçiliğine atanmıştır). İstanbul'a döndüğünde «Babıâli Tercüme Odası»nda çalışmaya başlar. Üç yıl bu görevde kalır, 1840'da elçilik kâtibi olarak Londra'ya gönderilir. Kısacası, Ahmet Vefik Efendi yirmisine gelene dek Latince, Fransızca, İngilizce öğrenmiş; Paris'te, İngiltere'de yüzlerce oyun seyretmiş, batı tiyatrosunun kaynağına eğilmiş, edebiyat ve tarih bilgisini geliştirmiş, batının tüm klasiklerini okumuştu... 1851'de, 28 yaşında Osmanlı hükümetinin Tahran Elçisidir. Bu kez doğuyu, doğu sanatını, bu sanatın kaynaklarını

inceler. Tahran Elçiliği sırasında elçilik binasına Türk bayrağını çektirmesi, hem de bunu kendiliğinden ve ısrarla yaptırması, onunla başlayan bir geleneğe yol açar.

Refik Ahmet Sevengil, bunu Ahmet Vefik Efendi'nin kişiliğini belirleyen bir olay diye niteliyor. Nitekim, bundan böyle bu devlet adamı - sanatçının kişiliğini (öfkesini, nüktesini, milliyetçiliğini, gururunu, alınganlığını, hassaslığını, geçimsizliğini vb...) belirleyen çeşitli olaylara tanık olacağız. Bunlardan pek çoğu dilden dile, kitaplardan kitaplara geçerek günümüze dek fıkra olarak gelmiş...

RESMİ GÖREVLER VE İLGİNÇ FIKRALAR

Ahmet Vefik Efendi, Tahran dönüşü İstanbul'da Adliye Nazırı olur, 1861'de de Paris Elçiliği'ne atanır. İşte bu Paris dönemiyle ilgili fıkraların bini bir para: III. Napolyon, Paris sokaklarında pek şık, süslü püslü bir beyaz arabayla dolaşırmış. Bir gün bakmışlar ki Paris sokaklarında bu arabanın bir eşi daha gezinmekte. Sahibi de yeni Osmanlı elçisi! Hemen sultana haber, sultandan Ahmet Vefik Efendiye haber, 'arabasını değiştirsin' diye... Ahmet Vefik Paşa'nın cevabı: İstanbul'daki Fransız sefiri, padişaha mahsus saltanat kayığının benzerini yaptırdı. Sefir o kayığı ortadan kaldırırsa bu araba da kendiliğinden kalkar.» Sonuç: Her ikisi de ortadan kalkmış. Ama önce İstanbul'daki kayık, sonra Paris'teki araba.

Yine Paris'teki bir şölende III. Napolyon, Ahmet Vefik Efendi'ye, «Osmanlı İmparatorluğu çöküyor, çatırtılarını işitiyorum» deyince, Ahmet Vefik Efendi şu cevabı vermiş: «Bizim ülkemiz çok uzakta, ordan buraya ses gelmez. Duyduğunuz çatırtılar, olsa olsa Fransa'nın krallık idaresidir. Bendeniz Paris'teyim, burada çok yakından işitiyorum.»

Ahmet Vefik Efendinin Paris elçiliği bir yıl sürdü, buna benzer «münasebetsizlikler» nedeniyle (bir keresinde de Müslümanlığa karşı olan bir oyunu, gala gecesinden önce imparator locasına, oradan da sahneye çıkararak durdurduğu rivayet edilir) geri çağrıldı. İstanbul'a geldi ve Divan-ı Muhasebat Reisliğine (Sayıştay Başkanlığı) getirildi. Bu yıldan sonra Ahmet Vefik Efendi bir yandan Darülfünun'da ders verecek, bir yandan bu dilbilgisi, tarih derslerinin notlarını kitap haline getirecek, bir yandan da adını ölümsüz kılan Moliére çevirilerine ve uyarlama-

larına başlayacaktır. Biz bu yazıda milliyetçilik, dil ve tarih üzerine düşüncelerine değil; tiyatro ilişkilerine, tiyatro çalışmalarına ve tiyatroya katkılarına eğileceğiz.

MOLİÈRE'DEN İLK UYGULAMALAR

Ahmet Vefik Efendinin, Molière'den yaptığı ilk uyarlamalar «Zor Nikâhı» (Le Mariage Force) ve «Zoraki Tabib» (Le Medecin Malgre Lui) dir. Sevengil'e göre, Ahmet Vefik Efendi «Molière'in eserindeki 17. asır Fransızlarını, huy, anlayış, konuşma şekli, hülâsa her bakımdan 19. asır Türk'ü yaptı. Ahmet Hamdi Tanpınar ise Türk Edebiyat Tarihi kitabında bu ilk Molière uyarlamasına değinirken, şöyle yazmıştı: «... Burada hem sağlam bir garp kültürünün ve tiyatro anlayışının hem de büyük bir mizaç hususiyetinin karşısındayız. Çünkü Molière'i tercih etmek herhangi bir muharriri sevmeye benzemez. O, insanlığın kendisi olan sayısı az şairlerdendir. Orada biz çıplak hakikatlerin dünyasına gireriz.»

Tanpınar'ın deyişiyle, «tercihini» Molière'den yana çoktan yapmıştı Ahmet Vefik Efendi. Çünkü Molière'e inanmıştı. Çünkü Molière'in eserlerinde olayı olduğu gibi bir yana bırakıp oyun kişilerinde Türk insanını yansıtabiliyor, oyunu yerli bir içeriğe oturtabiliyor, kendi yorumunu katabiliyor, Türk oyun geleneği etkilerinden yararlanabiliyor, seyircisiyle sıkı bir ilişki kurabiliyordu. Bu oyunlar Gedikpaşa Tiyatrosunda sahnelenince (1869 - 70), seyircisiyle sıkı bir ilişki kurabildiği açıkça görüldü.

Onun Molière'i yeğlemesinin bir nedeni de aralarındaki benzerlik olamaz mı? Yaşamının her anında kendine özgü davranışlarıyla gülünç durumlar yaratmaktan, gülünç durumlardan ve mizahtan yararlanmaktan geri kalmadığını unutmamak gerekir.

Gedikpaşa Tiyatrosunda bu oyunlar oynanadursun, Ahmet Vefik Efendi 1872'de Sadaret Müsteşarlığına atanır. 1875'de Petersburg'da toplanan İlim Kongresinde görev alır. Bu arada Gedikpaşa Tiyatrosunda iki Molière uyarlaması daha oynanır: «Tabib-i Aşk» (L'amour Medecin) ve «Meraki» (önce «Hayali Hasta» adını verdiği «Le Malade İmaginaire). Daha ilk uyarlamalarında bile Ahmet Vefik Efendi yalın bir Türkçeye, konuşma diline sıkı sıkıya bağlıdır. Ancak bununla yetinmeyip oyunlarında o dö-

nem aydınların dil tutumunu alaya alır, dil sorunlarından güldürü öğesi olarak yararlanır.

1876'da, İkinci Abdülhamit tahta geçince, mezarda son bulacak bir kavga başlar. Ancak kavgadan önce, «fırtınadan önceki sessizlik» dönemi vardır: Ahmet Vefik Efendi önceleri padişahın güvenini kazanır ve sırasıyla, Mebusan Meclisine başkan (o meclis ki, Abdülhamit döneminde topu topu bir kez toplanabilecektir), sonra vezir, sonra «Paşa», sonra da başvekil olur. (Sadrazam yerine Başvekil denilmesini ilk o istemiştir.) Bütün bunlar olduğunda yıl 1877'dir. Çok değil, bir yıl sonra Abdülhamit'le araları açılır. Böylesine «belalı» birinin İstanbul'da bulunması tekin değildir; vekillikten azledilir ve Hüdavendigâr (Bursa) valiliğine atanır.

AHMET VEFİK PAŞA VE BURSA

Tanzimat tiyatrosunun en parlak dönemlerinden biri başlamaktadır. Bursa, sanat yaşamının doruk noktalarına vermeye hazırdık artık.

Ahmet Vefik Paşa, ünlü tiyatrosunu yaptırmadan önce bir süre başka iş de görür Bursa'da. Eski mimari ve sanat eserlerini gün ışığına çıkartmak, öğretmen okulları açmak, hastaneler kurmak, yollar yaptırmak, sayıları çok bol olan çıkmaz sokaklardan kenti arındırmak gibi... Arabaya biner, özellikle çıkmaz sokaklara dalarmış. Arabacı her çıkmaz sokağın sonunda durduğunda, «Vali Paşanın arabası durmaz» diye o anda belediyeden işçi getirtip duvarı yıktırır, yolu açtırırmış... Yine Bursa valiliği sırasında Maliye Bakanlığından gelen tüm para isteklerini geri çevirmiş. İstekler yinelenince bakanlığa şu kısa telgrafı çekmiş: «Para denilen bok, bu vilayette yok...» Bakanlığa yollanacak değil ama tiyatro yaptıracak parası vardı. Bu tiyatronun yaptırılışını ünlü oyuncu Ahmet Fehim Efendinin anılarından izlemeden önce biraz gerilere gidelim.

Tanzimat tiyatrosunun en önemli isimlerinden olan Güllü Agop'un yönetimindeki «Osmanlı Tiyatrosu» topluluğu 1870 yılından beri Gedikpaşa Tiyatrosunda temsiller veriyordu. Topluluğun en ünlü elemanlarından, oyuncu ve yönetmen Fasulyacıyan ile Güllü Agop'un arası 1877'de açılır. Bundan önceki deneyler, Gedikpaşa'dan ayrılıp, Güllü Agop'a rakip olarak yeni

bir kumpanyayı İstanbul'da barındırmanın ve tutturmanın güçlüğünü ortaya koymuştur. İşte bu nedenle, Fasulyacıyan birkaç arkadaşıyla birlikte Bursa'ya gidip temsiller vermeye karar verir. Bundan sonrasını Ahmet Fehim Efendinin anılarından izleyelim:

«Gedikpaşa Tiyatrosu'na girdikten altı ay sonra Fasulyacıyan'la birlikte Bursa'ya gittik. Kumpanyada Triyans, Tospatiyan, Binemeciyan, Holasiyan, Canikyan, kadınlardan da Madam Fasulyacıyan, Hiranuş, Şirinyan, Virginya, Zagakiyan ve Sofi vardı. Ahmet Vefik Paşa, kısa boylu, dolgunca, çember sakallı, yüzünün çizgileri muntazam, güzel adamdı. Sırtında Osmanlı setresi, başında Tunus fesi, gözünde monokl, sevimli asil bir hali vardı. Paşaya hulûs çakmak için evvelce Gedikpaşa'da oynanmış olan Meraki ile Zor Nikâhı komedilerini oynadık.»

Bu oyunları izleyen Ahmet Vefik Paşa, temsil sonunda «size bir tiyatro yaptıracağım, eserler vereceğim, onları oynayacaksınız, tiyatroya kira vermeyeceksiniz, yalnız yılda iki temsilin gelirini hastaneye vereceksiniz» deyince oyuncular kulaklarına inanamazlar. Paşa dediklerini bir bir yerine getirir. İşe, bugün bile tiyatrocuların başlıca sorunlarından olan «bina»dan başlar. Tiyatro binası çabucak tamamlanır ve tiyatro 15 Eylül 1879'da «Meraki» oyunuyla açılır. Bursa'daki valiliği süresince Ahmet Vefik Paşa yalnız bu tiyatroya gereç yani oyun sağlamakla kalmayacak, aynı zamanda tiyatro yöneticisi olarak ve oyuncularla seyircileri yetiştirme açısından önemli bir işlevi yerine getirecekti.

Çevirdiği ve uyarladığı Molière oyunları şunlardır: «Azarya» (L'Avare), «Dekbazlık» (Les Fourberies de Scapin), «Yorgaki Dandini» (George Dandin), «Dudukuşları» (Les Precieuses Ridicules), «Don Civani» (Don Juan), «İnfial-i Aşk» (Le Depit Amoureu), «Tartüf», «Savruk» (L'Etourdi), «Kocalar Mektebi» (l'Ecole des Maris), «Kadınlar Mektebi (l'Ecole des Femmes), «Adamcıl» (Le Misanthrope), «Okumuş Kadınlar» (Les Femmes Savantes). Bu eserler içinde Türk toplumuna uyanları uyarlayıp diğerlerini çeviren Ahmet Vefik Paşa, çevirilerinde de alabildiğine serbest davranmış, kısaltmalardan, eksiltmelerden ya da eklemelerden hiç kaçınmamıştır. Bunların tümüne kendi kişiliğini katmış, atasözlerine, deyimlere, argo sözcüklere bol bol yer vermiş, kendi yorumunu getirmiştir.

Ahmet Vefik Paşa'nın tiyatro yönetiminde, tiyatrocu ve se-

yirci yetiştirmekte, oyunları sahnelemekte de etkili bir rol oynadığını belirtmiştik. Ahmet Fehim'in anılarında şunları okuyoruz:

«... Paşa bize Molière'in her eserinin psikolojisini, yazılma sebebini, karakterleri bir bir anlatır, tahlil ederdi. Provalara ekseriya gelir, eserin sahnedeki seyrini takip eder (...) küçük boy Molière kitaplarını açar, bakar, bize ufak tefek mizansenler gösterirdi... O zamanlar yetişen aktör pek çok olmadığından, bizzat uğraşarak öğretirdi...»

Provayı beğenmeyince salonu terkettiği, müthiş öfkelendiği, hatta bir seferinde ünlü oyuncu Holas Efendiye kızıp sonunda onu tokatladığı, provayı beğenip beğenmediğinin, yüz mimiklerinden anlaşıldığı, çok beğendiği oyunculara armağanlar (para, altın) verdiği, oyundan önce Paşa'nın isteği üzerine bir kadın oyuncunun sahnede şarkı söylediği, Paşa çevre kaza ve köyleri teftişe çıkmadan önce topluluğa «Hazır ben yokken pis oyunlarınızı oynayın, kurtlarınızı dökün» dediği ve o dönemlerde tiyatroda melodramların oynandığı... çeşitli anılarda dile getirilen olaylardandır.

Ahmet Vefik Paşa, tiyatronun sürdürülmesi için seyircinin de yetiştirilmesi gerektiğine, seyircisiz tiyatro olamayacağına inanmıştı. Bu nedenle kapı kapı dolaşarak abone toplar, tüm memurlara bilet dağıtır, gece tiyatroya gelip gelmediklerini araştırır, gelmeyenlerin mazeretlerini tek tek soruştururdu. Bir de Tiyatro Muhipleri Encümeni (Tiyatro Sevenler Komitesi) kurmuştu. Bu komite hem tiyatronun denetimi ve mali sorunlarıyla ilgilenir, hem de tiyatroya seyirci sağlamanın yollarını araştırırdı. Bütün bu çabalar sonucu seyirci yetiştirmeyi başarıp başarmadığını bilmiyoruz ama, başka bir işi başardı. Hakkında tahkikat açıldı. Bir gazete bunun nedenini şöyle belirtti: Halkı cebren tiyatroya sevkediyordu, kendisi alkışlarsa seyircinin de alkışlamasına, kendisi gülerse onların da gülmelerine izin veriyordu...

VALİLİKTEN UZAKLAŞTIRILMA GEREKÇESİ

Valilikten atılmasına, Fasulyacıyan ve arkadaşları hakkında da soruşturmalar açılmasına ve bu oyuncuların gözaltına alınmalarına yol açacak olan bu soruşturmanın tek nedeni, Paşa'nın tiyatro yaptırması, sanattan yana çıkması, sanatı ve sanatçıyı ko-

ruması değildi. Ahmet Vefik Paşa'nın II. Abdülhamit'le arası alabildiğine gerginleşmişti. Devrin güçlü ve gözde adamı Sait Paşa sadrazam olmuştu. O Sait Paşa ki, Ahmet Vefik Paşa'nın baş düşmanı... Ondan gelen emirlere Bursa valisi hiç mi hiç kulak asmaz ve günün birinde Dahiliye Nezaretine şu yazıyı yollar: «Sait imzalı bazı telgraflar geliyor. Bu adam kimdir?» Sait Paşa, Bursa'ya yeni bir memur atayınca Ahmet Vefik Paşa «ihtiyacım yok» diye geri postalar. Sait Paşa birini görevden alınca, bu kişi Ahmet Vefik Paşa'nın sevdiği, hele tiyatroyla ilgili biriyse, «kalsın» der, görevini sürdürtür. Çekişmeler sürerken, soruşturma da sonuçlanır: Karar; Ahmet Vefik Paşa valilikten azledilir. İşte gerekçelerden bir kısmı:

«Valiliğe tayininden azline kadar tiyatroyla uğraşmış, İstanbul'dan Fasulyacıyan namında birinin idaresinde getirttiği kumpanya üç sene haftada üç gece oynanmıştır; biletler vilâyet matbaasında basılmış, zaptiye tarafından ahaliye dağıtılmıştır. (...) Hükümet sıfatına yakışmayacak surette piyeslerin provasında bulunmuştur. Zaptiyeler marifetiyle fahişelere bilet verilmiş, haftanın birkaç gecesini kadınlara ayırarak onları da tiyatroya getirmiş, aralarına fahişeler de sokmuştur... Zaptiyelerden teşkil edilen muzika takımını tiyatroya tahsis etmiş (...) gayretini tiyatronun idaresine hasretmiştir... Kız mektebi mualimini aktrislere hoca tayin etmiş (...) tiyatroya mahsus on dokuz piyesi resmi ruhsat almadan Bursa matbaasında bastırmış, matbaaya yirmi bin kuruş borcu kalmıştır...»

Bundan sonrası en azından bir Molière oyunu kadar gülünç... İstanbul'da cezalandırılmayı bekleyen Ahmet Vefik Paşa'ya saraydan emir gelir: Yeniden başvekil olmuştur. İki gün süren kutlamalar, törenler. «Aleyhimdeki mazbatayı hep mühürlediler, şimdi de gelirler, şapur şupur eteğimi öperler» demekten kendini alamaz Paşa... Ancak etek öpme faslı pek uzun sürmemiş, çünkü üçüncü günün ortasında bu görevden de azledilmiş (30 Kasım 1882).

Bu tarihten sonra Rumelihisarı'ndaki evine çekilir. Bir yıl sonra sultandan gelen görüşme isteğine «Ben oyuncak değilim» deyip kahkahalarla gülerek cevap verir. Yoksulluk içinde, ağrı sızı içinde, nefes darlığı içinde 21 Nisan 1891'de ölür. Babası, dedesi ya da öteki devlet büyükleri gibi Eyüp Sultan mezarlığına ya da Sultan Mahmut türbesi yakınlarına değil, Rumelihisarı'na gömülür. Çünkü, özellikle son yıllarında, «sakın beni

Sultan Mahmut türbesine gömmesinler. Ömrüm boyunca uğraştığım adamlarla bir de ahirette tepişmek istemem» deyip durmuştur.

Kaynakça: Refik Ahmet Sevengil: «Tanzimat Tiyatrosu» (Devlet Konservatuarı Yayınları Dizisi), Metin And: «Türk Tiyatrosu» (1839 - 1908) (İş Bankası Kültür Yayınları), Sevim Orbay: «Ahmet Vefik Paşa» (Türk Dil Kurumu Yayınları), Tiyatro Araştırmaları Dergisi Yıl: 1974. Sayı: 5

(Sanat Dergisi - 3 Nisan)

ÖLÜMÜNÜN 30. YILINDA SABAHATTİN ALİ'NİN GERÇEKÇİ HİKÂYE VE ROMANINDAKİ YERİ BELİRTİLİYOR

Demir ÖZLÜ

..Hususi muhasebe müdürü bile, bej pardesüsünün üstüne silindir şapkayı oturtmuş, «1.55» boyu ile ön tarafta yer almıştı.

(Asfalt Yol, Yeni Dünya, 1943)

Vilâyeti istasyona bağlayan asfalt yolun açılış törenine köylüler de bürokratlar da katılırlar; (Bir köy öğretmeninin notlarından):

«Bugün ömrümün en mesut günü idi. Şehrin kenarında taklar kurulmuştu, bütün memurlar resmi elbiselerini giyip gelmişler. Hususi muhasebe müdürü bile, bej pardesüsünün üstüne silindir şapkayı oturtmuş, «1,55» boyu ile ön tarafta yer almıştı...»

«Yerime döndükten sonra aklıma geldi, köylülere, yakına gelmeleri için işaret ettim. Bu yol herkesten evvel onların demektir. Birkaç tanesi ilerleyecek oldu, candarmalar bırakmadı, ben de sesimi çıkaramadım ama neşemin yarısı kaçtı.»

Vilâyete yakın köye, öğretmen tayin edilen genç adam, köylülerin mahsullerini taşımaktaki perişan hallerini görür, köyün çeler verdirir. Vilâyetle demiryolunu birleştirecek, köylerinde ekonomik faydasına olan yol, bu dilekler üzerine değil, fakat viyakınından geçen yolun yapılması için çeşitli köylerden dileklâyete gelen bir devlet büyüğünün, bu yoldan geçerken otomobilinde rahatsız olması üzerine yapılır, hem de asfalt olarak..

Ama daha açılış töreninde, köylülerin asfalt üzerine çıkmasına izin verilmez.

«Köylüler belki acemiliklerinden, belki de bir şey söylerle diye çekindikleri için, asfalta basmaya cesaret edemiyerek, yolun iki kenarındaki toprak kısımda yürüyorlar ve büyük gözlerle ortaya, üzerinde taze otomobil lastiği izleri ıslak ıslak parlayan asfalta bakıyorlardı..»

Daha sonra da kağnıları ve öküz arabaları asfaltı şiddetle tahribediyor diye, bu yoldan geçmeleri yasaklanır. Asfaltın yapılmasına amele yazılıp açıkta yatan köylüler de «Beş on kuruş kazanıp vergi borcunu ödeyecekler.» Vali, devlet büyüklerine hos görünmüştür, ama bu işten asıl kârlı çıkan, asfalt yolu gerektiği gibi yapmayan müteahhittir.

Kuyucaklı Yusuf romanının, Anadolu Türk toplumunun yaşamının 1903 - 1914 yılları kesimini ele alıp gösterdiği düşünülürse, üç romanı ve yığınla hikâyeleri ile Sabahattin Ali'nin bütün bir 20. yüzyılın ilk yarısındaki toplumsal oluşumumuzu, en belirli, en keskin çizgileriyle anlatmış olduğu anlaşılır.

Bir yandan jandarmaya bırakılmış, kendi yalnız ve uysal kaderini yaşayan ama aslında sırtından geçinilen köylüler vardır. Öte yandaysa onu ezen, onun sırtından geçinen eşrafla bürokrasi, Türk toplumunun 20. yüzyılın ilk yarısındaki en belirgin çelişkisi budur, bu topraklar üzerinde yaşayan insanın trajiği de bu derin sınıfsal çelişkiden kaynaklanır.

Sabahattin Ali, bu derin toplumsal çelişkiyi ve bu çelişki içindeki Türk insanının trajiğini, en dar ya da geniş her türlü şematizmin dışında, en insancıl anlamda yaşayan canlılığıyla görüp gösterdi.

Asya tarzı despotik devlet yapısı, Avrupa kapitalizminin etkileriyle çözülünce 20. yüzyılda devlet yapımızı kuran güçler merkezcil - otoriter - militer, anlayışları oluşturmuşlardır. Aracı burjuvaziyi ayakta tutan, onu ayakta tutarken de içinde ulusal burjuvazi karşı - tezini güçlendiren, 1923 de iktidarı ulusal ticaret ve zorla yaratılan mali burjuvaziye kaptıran 1908 deneyi. «İşte 1908 hareketi ve halk: «Sokağın başından iki candarma ile genç bir candarma çavuşu belirdi. Hürriyetin ilânından beri oldukça kendilerini gösteren bu devlet kuvvetlerine karşı halk, eski zaptiyelere yaptığı gibi lâübalilik gösteremiyor ve bir tanesi bir yerde görününce herkes işine gücüne gidip üstüne iş açmamayı tercik ediyordu.» (Kuyucaklı Yusuf, s. 95)»

Sabahattin Ali, üç roman (Kuyucaklı Yusuf, İçimizdeki Şeytan, Kürk Mantolu Madonna), birçok hikâyeler (Değirmen, Kağnı, Ses, Yeni Dünya..), mizah hikâyeleri (Sırça Köşk), şiirler (Dağlar ve Rüzgâr) yazdı.

Gerçekçi anlamda Türk hikâyeciliğinin, daha doğrusu modern maddeci Türk düz yazısının kurucusudur. Eşsiz hikâyeler yazdı.. Bu hikâyelerde sadece en damıtılmış anlamda bir toplumsal bilinç, sadece en doğru toplumsal çelişkilerin gösterilişi yoktur, aynı zamanda her çeşit yozlaşmadan uzak insansal bir bakış, halkın içinde, bütün bu tarihsel baskılara karşı yaşayan insansal eğilimlerin de gösterilişi vardır.

1940 yılları, 1940 yılına giden yıllar, edebiyatımıza modern anlamda maddeci düşüncenin geldiği, edebiyatımızı otantikleştirdiği, ayaklarını yere bastırdığı, dönemdir. Maddeci - gerçekçi edebiyatımızın kuruluşunda en büyük onur payı Sabahattin Ali'ye düşer. O, bu anlayışın, düz-yazı alanındaki, hiçbir sapma göstermeyen, en halis temsilcisidir.

Artık bu noktadan sonra, örneğin «İçimizdeki Şeytan» romanında yazarın romana fazla müdahale ettiği, ya da kahramanlarını fazlaca düşünsel konuşturduğu gibi eleştirilerin önemi yoktur. Çünkü edebiyatlarda kurucular'ın yerleri başkadır. Sabahattin Ali yalın bir kurucu da değildir. Onda, gerçekliğin maddeci bilinci patlak vermektedir.

(Cumhuriyet - 8Nisan)

SABAHATTİN ALİ 30. ÖLÜM YILINDA TÜRKİYE YAZARLAR SENDİKASI'NIN DÜZENLEDİĞİ TOPLANTIDA ANILDI

Hikmet ALTINKAYNAK

Tanınmış öykücü ve romancımız Sabahattin Ali, ölümünün 30. yılında, Türkiye Yazarlar Sendikası'nın düzenlediği bir toplantıda anıldı.

Geçtiğimiz pazartesi akşamı Harbiye Şehir Tiyatrosu'nda yapılan anma toplantısını kalabalık bir dinleyici grubu izledi. Bu arada sanatçının aile kişileri ve yakın arkadaşlarıyla ilgili fotoğrafları da ilk kez sergilendi.

Anma programı şu sırayı izledi :

● Toplantının açılışını Türkiye Yazarlar Sendikası Genel

Başkanı Aziz Nesin yaptı. Sabahattin Ali'nin yakın arkadaşı da olan Nesin, «Türk edebiyatına onur veren, Türk edebiyatına katkıda bulunan yazarlarını anmak Sendikamızın görevidir.» sözleriyle konuşmasına başladı. S. Ali için toplantı yapmaktan ayrıca «övünç ve mutluluk» duyduklarını belirtti.

Aziz Nesin konuşmasında özetle S. Ali'yle tanışmalarından son görüşmelerine, bu arada özellikle Markopaşa dergisini çıkardıkları döneme (1946 - 1947) değgin anılarını anlattı. Derginin ilk sayısının nasıl kapışıldığını, S. Ali'yle birlikte çalışmalarının özelliklerini dile getirdi. Siyasal iktidarın baskısından kurtulmak için ne tür savaşımlardan geçip geldiklerini sergiledi.

● Aziz Nesin'den sonra Sabahattin Ali'nin kızı Filiz Ali Laslo, babasıyla olan ortak anılarından söz etti. Kendisine aybaşlarında nasıl kitaplar alıp sevindirdiğini, opera provalarına götürdüğünü, eğitimi ve gelişimiyle özel olarak nasıl canla başla ilgilendiğini, gereğinde kendi yaşında bir çocuk olup nasıl oyunlar oynadığını sıraladı. Özellikle «saklambaç» oyununu çok severdi. dedi. Bu nedenle öldüğüne yıllarca inanamadığını belirten Filiz Ali, «Sabahattin Ali'ye Armağan» adıyla bir kitap hazırladığını, bu kitaba babasının dostlarından gelen yazılarda da dile getirildiği gibi, babasının «çok konuşan, şakacı, kültürlü» biri olduğunun belirdiğini söyledi.

● Sabahattin Ali'nin okul arkadaşlarından emekli edebiyat öğretmeni Salim Rıza Kırkpınar'ın büyük bir ilgi toplayan, S. Ali'nin en uzun şiiri «Rüzgâr»ı okuyuşuyla programa devam edildi.

● Sonra Azım Bezirci, «Sabahattin Ali'nin Eskimezliği »konusunda konuştu. İlk kez üniversitede öğrenciyken, onun «Sırça Köşk» öyküsünü okuduğunu, aradan yıllar geçtikten sonra inceleme yaparken bunu yeniden okuduğunda aynı duyguyu yeniden duyduğunu söyledi. Bunu da S. Ali'nin «gerçekliğe geleceğin gözüyle bakmış olmasında, yani devrimci bir bakış açısında» yattığıyla açıkladı. Bu nedenle de yapıtları «bilimsel sosyalist bir dünya görüşüne yaslanmaktadır» dedi.

Bezirci, S. Ali'yi sürekli okutan, eskitmeyen nedenlerden biri de «estetikçe kusursuz, yetkin oluşudur.» (...) «Asıl önemlisi S. Ali işçi sınıfının yazarıydı, gelecek işçi sınıfınındır S. Ali onun için yaşıyor» diyerek sözlerini bitirdi.

● Erdal Alova, S. Ali'nın «Hapishane Şarkısı» şiirini sundu. Bu arada şiirlerinden besteler yapan sanatçı Kerem Güney ise,

korosuyla birlikte «Avluda Volta Vururum», «Göklerde Kartal Gibiyim» ve «Aldırma Gönül Aldırma» şarkılarını okudu.

● Tiyatro yazarı Bilgesu Erenus'un S. Ali'nin «Çilli», «Devlerin Ölümü», «Hanende Melek» ve «Yeni Dünya» öykülerinden oluşturarak yazdığı oyun, sanatçı Sedef Bediz'ce sergilendi.

● Demir Özlü'yse, «S. Ali'nin sanatı» üzerine yaptığı konuşmaya onun «Asfalt Yol», «Bir Öğretmenin Not Defterinden» öykülerinden alıntılar okuyarak girdi, Kuyucaklı Yusuf'un 1912-1913 yıllarını anlattığı düşünülür ve bu yapıtı ayrı tutulursa, öteki romanları ve tüm öyküleriyle S. Ali XX. yüzyıl sanatçısıdır, dedi.

Özlü, «Maddeci edebiyatımızın kuruluşunda onur payı S. Ali'nindir» diyerek sözlerini onun yapıtını niteleyen şu tümceyle bitirdi: «Yapıtlarında gerçekliğin maddeci bilinci patlak vermektedir.»

● Aydın Hatipoğlu, S. Ali'nin «Çocuklar Gibi» adlı şiirini sundu.

● Kemal Sülker, S. Ali'nin son beş yılını ele alan konuşmasında bu zaman diliminin siyasal, toplumbilimsel ve kültürel bir tablosunu çizdi. Bu tabloyu önemli anabaşlıklarda açıklayan Sülker, özellikle ırkçı, Turancı faşistlerin, yaşadığımız günlerin son yıllarında olduğu gibi, o dönemde de zaman zaman saldırılara geçtiklerini anlattı. Bunları S. Ali'nin İçimizdeki Şeytan romanında ele almasıyla daha çok saldırılara uğradığını açıklayan Sülker, S. Ali'ye düşman olanlar bu yüzden düşmandır, dedi. Sözlerini de S. Ali'nin bu tür yazarlarla savaşıma girdiğini anımsatıp «S. Ali Türk edebiyatına yeni bir okul kurmuştur» diyerek bitirdi.

● Sennur Sezer, S. Ali'nin «Dağlar» şiirini okudu. Bu arada kızının ,onun saklambaç oyununu sevdiğini anarak, belki de S. Ali bu şiirde gizlidir, dedi.

● Son olarak da, toplantının sunuculuğunu da yapan Atilla Özkırımlı, programa göre kendisinin de konuşması gerektiğini, ancak zamanın ilerlemesi programın uzaması nedeniyle konuşmayacağı, yalnızca bir noktaya değineceğini söyledi. Özkırımlı, sözü, S. Ali'nin öldürülmesi olayına getirerek, «S. Ali'yi kimin, niçin öldürdüğü önemli değil, önemli olan bu onu öldüren elin ardında bir devlet elinin olmasıdır, üzücü yan budur» dedi.

● Aydın Çeçen ve Kaya Tanyeri'nin S. Ali'nin «Düşman»

öyküsünden uyarladıkları filminin sunuluşuyla anma toplantısı, bugüne dek görülmemiş bir ilgi sürekliliğiyle bitirildi.

(Sanat Dergisi - 17 Nisan)

5. ÖLÜM YILDÖNÜMÜNDE: KEMAL TAHİR, ROMANI TÜRKİYE'NİN TARİHSEL GERÇEĞİ İLE YOĞRULUP «TÜRK ROMANI»NI YARATMA SAVINDADIR

Mehmet H. DOĞAN

21 Nisan'da beş yıl oluyor Kemal Tahir öleli. Ardında 1 hikâye kitabı (Göl İnsanları, 1955), 14 roman (Sağırdere, 1955; Esir Şehrin İnsanları, 1956; Körduman 1957; Rahmet Yolları Kesti, 1957; Yediçınar Yaylası, 1958; Köyün Kamburu, 1959; Esir Şehrin Mahpusu, 1962; Kelleci Memet, 1962; Yorgun Savaşçı, 1956; Büyük Mal, 1970; Yol Ayrımı, 1971), iki ödül (Yunus Nadi Armağanı, 1967-68, Türk Dil Kurumu Roman Ödülü 1968) ve yayınlanmamış daha birçok romanı ve çeşitli konulardaki görüşlerini saptadığı tarih notlarını içeren sarı defterler bıraktı. Bu defterlerden temize çekilen romanlar da son yıllarda birer birer yayımlanmakta. 1974'te yayımlanan «Namusçular» ve «Karılar Koğuşu», 1976'da yayımlanan 2 ciltlik «Hür Şehrin İnsanları», 1977'de yayımlanan «Dam Ağası» ve 2 ciltlik «Bir Mülkiyet Kalesi» ile Kemal Tahir'in roman listesi gittikçe kabarmaktadır.

1940'ta yazılan «Göl İnsanları»nın ilk biçimindeki 4 hikâyenin bir kaynağa göre (Türkiye Defteri, Nisan 1974) 26 Şubat 1941' den 10 Mart 1941'e kadar, bir başka kaynağa göre (Tahir Alangu, Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman, Cilt 3) 10 Mart 1941'den 25 Nisan 1941'e kadar Tan gazetesinde Cemalettin Mahir takma adıyla yayımlanmasından hemen sonra dikkatleri üzerine çekmiş; daha ilk ürünlerinde, döneminin ün yapmış romancılarıyla, (Refik Halit, Reşat Nuri) karşılaştırılmış, kimi zaman onlardan üstün tutulmuş, Nâzım gibi sanat üzerine yargılarına güvenilen bir kişinin övgülerini kazanmış, ölünceye kadar da gerek romanlarıyla, gerekse düşünceleriyle en çok tartışılan bir romancı olmuştur Kemal Tahir. Bugün onu Türk edebiyatının en büyük romancısı ve özgün bir düşünce adamı olarak kabul eden hayranları kadar, onu bir «karadavut tefrikacısı» sayan, özellikle «Dev-

let Ana» ve ondan sonraki romanlarını okunmaz bulan, yanlış saplantılara takılmış bir kişi olarak gören karşıtları da var. Kimileri «aşılmaz» kabul ederken, kimileri de «okunmaz» buluyor onu. Kemal Tahir adı, yaşadığı yıllardaki kadar olmasa da, bugün hâlâ tartışmalara, birbirinin tam karşıtı yargılara yol açıyor.

Bunun doğal bir sonucu olarak, Kemal Tahir üzerine kapsamlı incelemelerin, en küçük ayrıntısına kadar inilmiş yaşam-öyküsü çalışmalarının olması gerekir gibi geliyor insana. Ama, dergilerde, gazetelerde kalmış tek tek eleştirilerden başka bir şey bulamıyoruz. Bunlardan en dişe dokunanı, belki de, Türkiye Defteri'nin Nisan 1974 tarihli sayısında Naci Çelik'in «Kemal Tahir İçin Biyografi Çalışması» ile Tahir Alangu'nun «Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman'ının 3. cildindeki, Kemal Tahir'in yapıtları üzerine uzun yazısı. Edebiyat tarihi, inceleme ve eleştiri alanındaki tembelliğimizin ilgi çekici bir örneğidir bu. Yirmi yılı aşkın bir süre içinde yirmiye yakın roman vermiş, hem de Kemal Tahir gibi iddalı bir romancının yapıtları üzerine, düşünce yapısı, roman dili üzerine, Türk romanındaki yeri üzerine geniş kapsamlı incelemelerin yapılması, hızla gelişen romancılığımıza kuramsal yönden büyük katkısı olacak bir görevdir de.

KEMAL TAHİR'İ DEĞERLENDİRMEDE DÜŞÜLEN YANLIŞLIK

Sağlığında olsun, ölümünden sonra olsun, Kemal Tahir üzerine yapılan eleştirilerin büyük çoğunluğunda ortak bir yan, biraz da romancının tartışılmaya yatkın düşünceleri nedeniyle, eleştirilen romanın bir sanat yapıtı olarak değerlendirilmesinden çok romanda ileri sürülen savlar çerçevesinde bir fikir tartışması havası taşımalarıdır. Özellikle «Devlet Ana» ve daha sonraki romanları (örneğin, Yol Ayrımı, Kurt Kanunu, Bozkırdaki Çekirdek) üstüne yazılan eleştiri yazılarının büyük bölümü, hemen tamamen batılılaşma, Osmanlı tarihinin nasıl anlaşılması gerektiği, Asya Tipi Üretim Tarzı'nın Türk tarihine uygulanması (Hilmi Yavuz'un deyimiyle «Türk gerçekliğinin zihinsel olarak yeniden üretilmesi») konuları yöresinde dolanmaktadır. Ölümünden sonra yazılanlarda ise, büyük çoğunlukla, onu bir romancı olarak değil, bir düşün adamı olarak tanıtmak gibi bir başka yanlışa düşülmüş, romancı yanı ihmal edilmiştir. Bunun

bir nedeni, yukarda da belirttiğimiz gibi, Kemal Tahir'in Türk tarihine bakış açısının çok değişik ve tartışmaya gelir olması ise de yapılan değerlendirme yanlışlarını bağışlatır bir şey değildir bu. Kemal Tahir, sağlığında kendisinin de birçok kez söylediği gibi, her şeyden önce bir romancıdır, işlevini bir romancı olarak yapmak istemektedir. Yeni Dergi'de, Selim İleri'nin, kendisiyle yaptığı bir konuşmada söylediği şu sözler, Kemal Tahir'in romanlarını inceleme işine getirdiği yaklaşım yönünden gerçekten çok ilginçtir:

«... Kitaplarım için yazılan yazılarda, beni ortaokul kitaplarındaki birtakım basmakalıp bilgilere karşı fikirler ileri sürüyorum diye kınıyorlar. Oysa ben, bütün düşüncelerimi romanlarım için geliştirmeye çabalıyorum. Devamlı buna çalışıyorum. Bu nedenle, romana, asıl romana değinmeden, olumlu ya da olumsuz yönde beni eleştirmek, hemen hemen imkânsızdır.» (Yeni Dergi. Haziran 1973).

Kemal Tahir, bugün, «sarı defterler»de duran henüz yayımlanmamış romanları dışında, söyleyeceklerini söylemiş ve ölümüyle birlikte noktasını koymuş bir romancıdır. Bir sanatçının en eksiksiz ve en doğru olarak değerlendirilebileceği bir konumdadır. Bir romancı olarak kişisel gelişimindeki aşamaların araştırılması, romanlarının teker teker ve topluca değerlendirilmesi, düşünsel gelişimindeki ipuçlarının romanlarındaki olay örgüsü ve tiplere yansıyış biçiminin ayrıntılı bir laboratuvar çalışmasıyla ortaya konması zamanıdır bugün. Edebiyat eleştirisinin karşısında duran bir görevdir bu. Yerine getirilmesi gecikmiş bir görev.

Kemal Tahir'in Türk düşün yaşamı içindeki yeri de romancılığının değerlendirilmesi sırasında ortaya çıkacaktır. Çünkü Kemal Tahir, romanlarında Türk toplumunu 700 yıllık geçmişiyle ele almaya, bu uzun toplumsal gelişim içinde Türk tipini, Türk insanını bulup ortaya çıkarmaya çalışmış bir romancıdır. Bu yolla, gelişmiş batı toplumlarının bir edebiyat ürünü olan romanı kendi tarihsel gerçeğimizle yoğurup Türk romanı yaratma savındadır. Dostoyevski'nin bir batılı ile tartışırken söylediği, «Biz sizin bütün kültürünüzü, romanda tekniğinizi aldık, biliyoruz. Bunun üzerine Rus dehasını koyduk» sözlerinden kalkarak, Kemal Tahir de, «...şimdi biz isteriz ki, varsa böyle bir şey, Türk dehasını geliştirelim. Yani, işi şimdilik başka türlü belirleyemiyoruz. Fransız romanında, İngiliz romanından dışarda yeni bir

şeyi nasıl yapacağız? Ancak, onun içine Fransız dehasının yerine Türk dehasını getirecek kişi yaparsa yapacak bunu...» demektedir. (Türk Romanı Üzerine Açık Oturum, s. 42)

Bu konuya, Kemal Tahir'in romancılığı üzerinde konuşurken yeniden döneceğiz. Benim burada vurgulamaya çalıştığım şey, onun romancılığının düşünce tarzından, düşünce tarzının ise romancılığından ayrı olarak düşünülemeyeceği olgusudur. Bu iki alan birbirinden çıkar, birbirini etkiler, birbirini yönlendirir. Hilmi Yavuz şöyle dile getiriyor bunu: «...roman konusundaki kuramsal görüşleriyle Kemal Tahir'in dünya görüşü bir bütünlük gösterir. Kemal Tahir'in romancılığı, onun dünyayı algılayış tarzından soyutlanarak düşünülemez.» (Roman Kavramı ve Türk Romanı, s. 58)

ROMAN ÜZERİNE DÜŞÜNCELERİ

Doğu toplumları, Osmanlı İmparatorluğu'nun sosyo-ekonomik yapısı, tarih olarak Tanzimattan, aslında İmparatorluğun duraklama döneminden beri başlayan batılılaşma hareketi ve bunun yeni Türk toplumunun kuruluşu üzerindeki olumsuz ve olumlu etkileri.. vb. konular Kemal Tahir'le başlamadığı gibi onunla da bitecek değildir ve bitmemiştir. Bunlar, tümüyle can alıcı toplumsal sorunlar olarak, daha geniş bir planda, daha belirlenmiş bir bağlamda bugün de tartışılmaktadır. Kemal Tahir söz konusu olduğunda yapılacak şeyse, onun genel olarak bu düşünce temelinde Türk romanına ne getirdiği, özel olarak bu düşünce tarzının romanlarını nasıl etkilediğinin araştırılması olacaktır.

Kemal Tahir'in romancılığı üzerinde durmadan ve onun Türk romancılığında yerini belirlemeye çalışmadan önce, onun roman üzerine düşüncelerine bakalım. Kemal Tahir, romancılarımız içinde, roman üzerinde en çok düşünmüş, onu bir eylem biçimi olarak kavramış olanlardan biri, belki de birincisidir. Roman ve romancı üzerine düşüncelerini, romanlarından ve yazılarından çok, roman üzerine yapılan açık oturumlarda söylediklerinde bulabiliriz.

Milliyet gazetesinin düzenlediği bir açık oturumda romanı, «çok derinlere giden, bilim, felsefe ve tekniğe dayalı, dünyadaki bütün meseleleri içine alabilen çok geniş bir edebiyat türü» olarak tanımlıyor, romanın öneminin ise onun «gündelik olayların

nereden çıktığını, nasıl geliştiğini ve nereye doğru yöneldiğini göstermeye çalışan bir edebiyat türü» olmasından ileri geldiğini ekliyor (Milliyet, 28.10.1971).

Daha 1959'da Pazar Postası dergisince düzenlenen ve sonradan kitap olarak yayımlanan açık oturumda, romanın, «sosyal tezatların çok karışık bir hale gelip, insan ruhunun kolayca anlaşılmaz ve tek düzenli olmadığı devirlerin bir edebiyat tarzı» olduğunu, insanın kendi kendini, davranışlarını merak ettiği, irdelemeğe başladığı bir devrenin edebiyatı olduğunu söyleyerek sözü çok doğru bir biçimde «dram» öğesine getiriyor: «...romanın bence merkezi, çevre değil, insanın bizzat kendisidir. İnsanın bizzat kendisi de değil, insanın dramı, gelip takıldığı yer.. Dram demek, insanın takıldığı yer demektir.» (Beş Romancı Tartışıyor, Düşün Yayınevi, 1960, s. 13).

Bu çok karmaşık insan ve toplum gerçeğini dile getirebilmek için —yeterli tarihsel, sosyal, ekonomik araştırmaların yapılmamış olduğu ülkemizde— bu araştırmaları kendi başına yapmak zorundadır: «Günümüzde, gerçekçi roman, temel meselelerinde, tarih ve sosyoloji tezleri hazırlamaya benzer çalışmalar istiyor.. gerçekçi roman için, bilhassa böyle tarihin belli bir döneminden hareket ederek o dönemdeki köklerden bugünün insanını belirlemeye çalışan ve gelecekteki insanın nasıl davranabilir olduğunu araştırmaya çalışan bir yazar için, böyle bir çalışma zorunludur.» (Türk Romanı Üzerine Açık Oturum, s. 37-38).

Burada, bu özel çalışmadan elde edilecek sonuçlar karşısında edebiyatın, romanın özel bir durumu vardır. Bugün, 1970'lerin sonlarında bile birçok romancının hâlâ karıştırdığı, henüz açık bir biçimde anlayamadığı bu özel durumu o şöyle açıklıyor: «Ayrıca da, edebiyat için özel bir durum var: Bilimsel olarak tespit edilmiş bir konu, bir buluş, tek başına, bir edebiyat eserine temel olamaz. Edebiyatçı, bilimin vardığı yerden sonrasını zorlamak zorundadır.» (a.g.y., s. 39).

Bu konuda, 1959'da da benzer şeyler söylemektedir: «Bunu geriye atmaya çalışmalı romancı —dünya görüşlerini ve felsefesini— romanı yazarken.. Çoğu zaman ikinci plana bırakmaya çabalamalı. Romancının, romanı tasrih ederken birinci vazifesi budur. Romanı yanlış yola götürecek şey, romancının iç istekleridir.» (Beş Romancı Tartışıyor, s. 43).

Kemal Tahir, birçok edebiyatçı gibi edebiyata şiirle girmesine, 1932'den 1939'a kadar gazetecilik yapmasına ve bu arada şiir-

ler, denemeler, hikâyeler, çeviriler yayımlamasına karşın asıl sanatçı kişiliğini bulması, «Göl İnsanları»ndaki hikâyelerle ve ilk yayımlanan romanı «Sağırdere» ile oluyor. Bu arada sarı defterlerini doldurmaya başlamıştır. «Kanun Namına» adlı bir roman taslağı; «Kablettahir» adlı bir köy romanının başlangıcı hep bu yıllardadır. Kemal Tahir, «Göl İnsanları»ndan sonra bir daha hikâyeye dönmeyecektir.

Tahir Alangu, Kemal Tahir'in romanlarını, «Çankırı-Çorum dolaylarını anlatan köylü çevresi romanlar» ve «Kurtuluş Savaşını büyük bir roman dairesi halinde anlatmaya yönelen şehir serisi» romanlar diye ikiye ayırıyor ve «Onun köy ve şehir serisindeki romanları, diğer birleşik özellikleri ve ilişkileri bir yana, sağlam kişi bağlantıları ile de tam bir 'nehir roman' özelliği göstermektedir» diyor (Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman, cilt 3, s. 460).

Yine Tahir Alangu'ya göre, Kemal Tahir köy ve şehir romanlarında, gerek köy ve gerekse şehir insanındaki «ters birikmeleri», onlardaki sağlam ve çürümemiş nitelikleri arıyor: «Yazar, bütün romanlarında sürekli olarak yanlışlığa düşen insanın çukurda debelenişinin dışında, hangi noktalarda kurtuluşu hazırlayabileceğimizi araştırıyor, bu konuda dışardan gelecek düşüncelerin işe yaramazlığını açıkça ortaya koyuyor. Şehirli ve köylü insanlarımızda, onları gittikçe birbirinden uzaklaştıran, etkilenmeleri imkânsız hale getiren ters birikimler var. Ama bunları bazı noktalarda yan yana getirebilecek bileşki noktaları artık hiç kalmamış mıdır? Kemal Tahir, işte bu noktaları romanlarında adım adım araştırıyor ve gösteriyor.» (a.g.y., s. 498).

«Köy çevresi» içinde düşünülecek romanların (Sağırdere, Körduman, Yediçınar Yaylası, Köyün Kamburu, Rahmet Yolları Kesti) içinde belki de en «roman» olanı «Sağırdere»dir. «Sağırdere», köy ve köylü gerçeğini, o güne kadar yayımlanmış köy romanlarından (sayıları hiç de fazla değildir bunların) daha gerçekçi bir biçimde anlatmasının yanında roman yapısı en sağlam, en dengeli olanıdır. Nâzım Hikmet, Sağırdere için, «Sağırdere romanı aydınlıktır, umuttur... sahici Türk romancılığında bir merhaledir» diyor ve büyük bir öngörüş gücüyle «Bundan sonra daha ne kadar büyük eser yazarsan yaz o, senin en taze, en ölmeyecek kitaplarından biri olarak kalacaktır» diye ekliyor .

Düğün ve Gurbet adlı iki bölümden oluşan romanın bu iki bölümü arasında anlatım yönünden bir ayrım vardır. Köyde ge-

çen ilk bölümün, köy yaşamının yavaşlığına bağlı, ağır, zor ilerleyen gidişine karşılık, Yamörenli Mustafa'nın Ankara'daki gurbetlik günlerini anlatan bölümü, kent yaşamının karmaşıklığını, hızlılığını yansıtacak biçimde daha renkli ve daha hızlı tempodadır. Bu, daha o günlerde Kemal Tahir'in roman anlatımı ve biçimi üzerinde düşünmüş olduğunu gösterir.

Ne var ki, daha sonraki romanlarda, giderek bazen 50 - 60 sayfayı bulacak uzun konuşmalarla, romanın yapısı içinde erimemiş, yama gibi duran didaktik bölümlerle, ayrıntılarla bu biçim dengesi bozulacaktır.

Burada Kemal Tahir'in romanlarında, sonradan en eleştirilen noktalardan biri olacağı için, ayrıntının kullanılışı üzerinde kısaca durmak gerekir. Bir romancı olarak, Kemal Tahir'in ayrıntıya (tafsilata) bakış açısı başkadır. Lukacs'a göre «Tolstoy'da kurgunun öğeleri» olan ve bir sanat yapıtında «zekice gizlenmiş» olması gereken ayrıntılar, Kemal Tahir'in romanlarında ayrıntı olarak kalır, romanın kurgusu içinde erimez, bir çeşit doldurma görevi görür. Özellikle uygulanan bir yöntemdir bu ve Kemal Tahir'i doğalcılara, o kadar kaçtığı Zola'ya yaklaştırır. Önce Kemal Tahir'in ayrıntı konusunda düşündüklerine bakalım:

«Sonra romanda da bu tafsilatlı yazışın tenkidine uğradım, ama bunu hiç umursamadım. Sebebi şudur: roman, gerçek roman, büyük roman yavaş cereyan etmek zorundadır. Bunun yavaş cereyan etmesi için yer yer kesilmesi gerekir.. romanın zaman zaman duraklaması ve zaman zaman okuyucunun iyice sindirmesi, kendini toparlaması gerekiyor.» İşte bu duraklamaları, romanın hızının yavaşlatılmasını, araya kendi başına bir bütün olarak yerleştirdiği ayrıntılarla yapar Kemal Tahir. Ayrıntı, hatta yanlış bilgiler veren (dürbünün icadı, vb.) ayrıntı konusunda o kadar eleştiriye uğramış olan «Devlet Ana» üzerinde konuşurken şöyle savunur kendini: «Biz Devlet Ana'da, iki aylık bir devreyi anlatırız. İki aylık devrede topladığımız şeylerin hiçbiri öyle kolayca tarih kitaplarında, ansiklopedilerde, makalelerde bulunur şeyler değillerdir. Hepsi, iğneyle kuyu kazarcasına elde edilmiş, yan yana getirilmiştir. Elimizde olsaydı belki daha da çok bilgi katardık. Bulabildiğimizin azamisini kullandık. Bence kitabımıza zarar vermedi, çünkü yetmedi. Tafsilat bence azdır bile.» (Türk Romanı.., s. 82-83).

ROMANCININ GÖREVİ

Kemal Tahir, ayrıntı karşısındaki bu tutumuyla olsun, romanlarında dış görünüşleri betimlemekten çok ağırlık verdiği incelemeci, bilgi toplayıcı yanıyla olsun —kendisi istemese bile— Doğalcıların yanında yer alır. Hatta, «Biz Türk ruhunu, Türk ruhunun bir noktasını aydınlatmayı düşüneceğiz.. Bence inkişaf bu noktada olacak ve bu neticeye varıldığı zaman birisi bunu formüle edecek, ilmen, sosyoloji bakımından formüle edecek. O zaman biz çok büyük bir vazife yapmış olacağız» (Beş Romancı.., s. 88) derken romancının görevinin incelemek, olanı sergilemek olduğunu, «gerisini yasacıların düşünüp düzeltmesi gerektiğini» söyleyen Zola'ya yaklaşmaktadır. Bu nedenle de, ta baştan beri, «Yediçınar Yaylası», «Köyün Kamburu» ve «Rahmet Yolları Kesti»den beri, şematizmle, görmediği şeyleri belli kalıplara döküp roman yazmakla suçlanır. Orhan Kemal, «Kemal Tahir'in romanları, köyü bilmeyen, ezbere iş yapan adamın çok şematik planı içinde gibi geldi» der örneğin.

ÜÇ ELEŞTİRİ

Köy çevresi romanlarındakı tiplerle ilgili olarak, birbirinden çok ayrı zamanlarda ve ayrı yapıtlar için yapılmış üç eleştiri, Kemal Tahir'in tipleri karşısındaki tutumunu daha iyi aydınlatacaktır. «Göl İnsanları»ndaki tipler için Nâzım'ın eleştirisi: «Senin Göl İnsanları'na gelince: Ben o yazıları hâlâ ve neşredildikleri şekilde dahi seviyorum. Kusurları malum: Arka arkaya, dört tane, birinci plânda cinsiyet münasebetlerini veren dört hikâyenin neşri ve bu münasebetlerin dört hikâyede de aşağı yukarı aynı vecheden verilmiş olması.» (Türkiye Defteri, Nisan 1974).

Orhan Kemal'in, «Köyün Kamburu» üzerine söyledikleri ise şunlar: «Köyün Kamburu'na gelince, frengililerle uğraştığına (K. Tahir'in) şaşıyorum ben Kemal Tahir'den ben aydınlık, ileri, yurdunu ileri götürecek olumlu tipler istiyorum. Benim memleketimde böyle insan yok mu? Benim memleketimde sadece gavatlar, pezevenkler, deyyuslar mı var?.. Yani başka şey yok mu?» (Beş Romancı.., s. 30).

«Büyük Mal» adlı roman dolayısıyle Fethi Naci, insan sorununu «sevgisizlik», «nefret» yönünden ele alır:

«Sevgisizliğin romancısıdır Kemal Tahir. Bugünlerde yayımlanan Büyük Mal'ı 1958 ve 1959'da yayımlanan Yediçınar Yaylası ve Köyün Kamburu ile birlikte okuyunca bu gerçek açık seçik ortaya çıkıyor.. bu üç romanda da kimse kimseyi sevmez.. 'sevmek' bile az geliyor K. Tahir'in bu romanlarda insanlara ve insani ilişkilere bakışını açıklamak için: 'Nefret etmek' de diyebiliriz. Ağalardan nefret, köylülerden nefret, memurlardan nefret, bu romanlarda bunların dışında kimseler bulunmadığına göre, kısaca, insanlardan nefret..» (On Türk Romanı, s. 45).

ELEŞTİRİLERE YANITI

Kemal Tahir'in bu eleştirilere yanıtı, romanlarında olumlu tipi değil insan dramını aradığı, olumlu tipi yazacak olsa roman değil destan yazması gerekeceğidir. «Sevgisizlik» suçlamasını ise şöyle yanıtlar: «İnsanları toptan sevdiğini söylemek, namusluyla, namussuzu, ihanet edenle etmeyeni ayıramama zayıflığındandır. Bütün insanları sevdiğini ileri sürmek, sevilmesi gereken namuslu adamların sevgi payına namussuzları, hiç de hakkımız olmadığı halde ortak etmektir.» (Yeni Dergi, Haziran 73).

«Onun roman anlayışı 'romanlık kişi' anlayışına dayanmaktadır» diyen ve Kemal Tahir'i 19. yüzyıl büyük Fransız romanlarındaki gerçekçi anlayışa yaklaştıran Tahir Alangu ise, yalnızca köylüler değil kentlileri de anlatırken, Kemal Tahir'in Türk insanındaki çürümüş yanı anlatmakla, çürümemiş, sağlam kalmış yanları aradığını, söylemektedir.

Romanlarındaki tiplerin kişiliklerini etkileyen, onların çok sivri, çok keskin ve gerçek yaşamındakinden çok değişik, batar tipler olarak ortaya çıkışına bir neden olarak, Kemal Tahir'in Türk toplumunun tarihine bakış açısında bilimsel doğruluğun ötesine geçen abartmaların (Osmanlılığın, kerim devlet görüşünün yüceltilmesi, buna karşılık bütün kötülüklerin, eksikliklerin batılılaşma hareketine bağlanması, ATÜT düşüncesinden çıkıp Osmanlı toplumunu sınıfsız bir toplum olarak göstermesi.. vb.) gerek olay kurgusunu, gerekse tiplerin oluşturulmasını, bu abartmalar yönünde değiştirdiğini, çarpıttığını ileri sürebiliriz.

Kemal Tahir'in, kenti, kentli insanı konu alan romanlarında daha gerçekçi olduğunu; romancı kişiliğinin daha bir öne çıktığını görüyoruz. Gerçekten de, «Sağırdere»den sonra ancak «Esir Şehrin İnsanları», «Esir Şehrin Mahpusu» ve «Yorgun Savaşçı»

ile yeniden romana döndüğünü görürüz Kemal Tahir'in. Az olmakla birlikte yine uzun diyaloglar, ondan da az olmak üzere yama betimlemeler bu romanlarda da vardır, ama hiçbir zaman romanın kurgusunu zedeleyecek ölçüde değil. İnsanlara bakışı, insanları verişi tek yanlı değildir ;onları bütün olumlu ve olumsuz yanlarıyla, romanın gidişi içinde edimleriyle verir. Esir Şehir dizisinde, «yıkılmakta olan Osmanlı Imparatorluğu'nun temel mümessillerinden bir Osmanlı kişisi» saydığı Kâmil beyin aydın kaytarmacılığını anlatırken bile, «hem gerçekten namuslu davranmak, hem de bu namusluluğun içinde kaytarmacılığın rahatını aramak, hangi zümreye mensup olursa olsun Kâmil bey gibilerin kara bahtıdır» diyecek kadar gerçekçi, nesnel davranır kahramanlarının karşısında. «Yorgun Savaşçı»da, İmparatorluğu yıkmakla suçlanan eski İttihatçı aydın ve subayların kişiliğinde gerçek dramı, gerçek roman kahramanlarını bulur. Bu yorgun, utanç ve suçluluk duygusu içindeki kadronun Milli Kurtuluş hareketine katılma çabalarını anlatır. Kemal Tahir'in romancı ustalığı, gerçekten güç ulaşılır bir düzeye yükselir bu romanlarda. Romancının dünya görüşü, felsefesi, bütün romanlarında ortaya çıkan tezi, kendisinin de gerçek bir romancı için gerekli saydığı gibi «geriye itilmiştir, ikinci plana bırakılmıştır», hatta ondan da öte romanın yapısı içinde erimiştir. Romancının düşüncelerinin sözcülüğünü yapan Dr. Münür bile gerçek bir roman kişisidir.

Oysa bu serinin diğer romanlarından «Yol Ayrımı»nda ya da «Kurt Kanunu»nda, ya da köy serisinden «Bozkırdaki Çekirdek»te, roman kişileri, olaylar değil, tezdir egemen olan. Böyle olunca da, kişiler, kahramanlar tezi açıklayacak, savunacak ya da olumsuzluklarıyla onu destekleyecek insanlar olur, çıkar. Dramlarının bile yapay bir biçimde çizildiği görülür. Dr. Münür, sayfalarca ve sayfalarca tarih dersi verir. Üstelik olaylarla, gerçek roman kişileri aracılığıyla verilmediği için de doğrulukları, gerçeğe uygunlukları artistik olarak kanıtlanmamış dersler olarak kalır bunlar. Örneğin, «Kurtuluş Savaşı Sonunda 600 yıllık Osmanlı İmparatorluğu'nun mirasını reddettiğimiz» savı gibi, yalnızca sav olarak kalır.

«Devlet Ana», daha önce ayrıntı konusunda da gördüğümüz gibi, romana aykırı birçok şeyin bir araya toplandığı bir kitap. Buna, tartışmalı özünü ve bütün roman boyunca her düzey ve tabakadan insanın ,kendisine roman dili olarak kabul ettiği,

«inandığı, ısındığı, bölge dili olmaktan kurtarıp kendi roman üslubuna başarıyla yaydığı» (Mehmet Seyda) Orta Anadolu Türkçesitle konuşturulması gibi bir dil sorununu da eklersek «Devlet Ana»nın Türk aydınları, Türk edebiyatçıları arasında neden birbirine o kadar zıt görüşler uyandırdığını, atesli tartışmalara yol açtığını anlamak kolaylaşır.

ÖZGÜN BİR KİŞİLİK, ÇOK YÖNLÜ İNSAN

Bu kısa ve taslak halindeki incelemede daha çok Kemal Tahir'in sanatçı kişiliği, romancılığı üzerinde bazı ipuçları yakalamaya çalıştık. Oysa, başta da söylediğimiz gibi, Kemal Tahir gibi özgün bir kişiliği olan ve çok yönlü bir insanın bütünüyle değerlendirilebilmesi için daha ayrıntılı, daha yoğun çalışmalar gerekir. Kemal Tahir'in düşünür kişiliği, tarih anlayışı, felsefi düşünceleri konusunda da aynı şeyleri söyleyebiliriz: «Vardığı sonuçları kabullenmesek bile, görüşlerini, dar bir politik açıdan ya da çok sevdiği bir deyimle 'ortaokulda öğretilenler' bakımından değil, Marksist metot ve bilimsel araştırmalar açısından eleştirmemiz; onunla bu alanda hesaplaşmamız gerekir. Ne var ki, bu da Türk sosyalist düşüncesine K. Tahir'in getirdiği bir zorunluktur.» (Selâhattin Hilâv, Türkiye Defteri. Temmuz 74).

Kemal Tahir, bir romancı olarak, yaptıkları kadar yapamadıklarıyla da, çalışma yöntemiyle; bir düşünür olarak, insanın bildikleri, kendisine öğretilenler karşısındaki şüpheciliğiyle önemlidir ve Türk edebiyatında örnektir. Köy romanlarına insani derinliği getiren, köy romanlarının tekdüzelikten, röportaj kuruluğundan kurtarılıp insan dramı üzerinde kurulması, dıştan fotoğrafçı bakışın yerini, tarihsel incelemelere dayanarak gerçekliklerin alması gerektiğini vurgulayan Kemal Tahir olmuştur.

Romancının, romanını yazacağı toplumu, o toplumun insanlarını «tarihsel gelişimi içerisinde inceleyip, meydana vuracağı özelliklerden, bugünün ve geleceğin zorluklarının çarelerine sağlam dayanaklar bulmak» zorunda olduğunu; bunun için hazır kaynaklar yoksa, bu roman dışı incelemelerin de romancı tarafından yapılması gerektiğini, bunsuz bir roman yazılamayacağını, romancı olunamayacağını da ilk vurgulayan Kemal Tahir olmuştur. Bu incelemeler kimi zaman yanlış yolara çıkmış, yanlış sonuçlar vermiş, yanlış uygulamalara da götürmüş olabilir.

Ama bu, yalnızca sezgilere dayanıp, gerçeğin araştırılmasını savsaklamaya götürmemelidir. Yine Kemal Tahir'in kendi sözleriyle söylersek. «Gerçek kendisini zor teslim eder, çünkü canlıdır, değişkendir. Canlı ve değişken olduğu için de bir kere teslim alınınca, sürgit elimizde kalmaz. Bu sebeple gerçekle girişilecek savaşın sonu yoktur. Bu savaşın zaferi ancak sürekliliğindedir.»

Ve Kemal Tahir bunu bize yaşamıyla da göstermiş, kanıtlamış bir kişidir.

(Sanat Dergisi - 24 Nisan)

DEĞİŞENİN İÇİNDE DEĞİŞMEYEN

Haldun TANER

Bir insanı iki cümle içinde özetlemek zordur. Kemal Tahir gibi çok yanlı bir yazarı özetlemek ise çok zordur. Hatta olanaksızdır. Ama her konuda sonu gelmez abur cubur gevezeliklerden hoşlanan televizyonumuz, nedense onun ilk ölüm yıldönümünde biz dostlarını iki dakikayı geçmeyen bir Kemal Tahir tanımına zorlamıştı. O sıkıda imdadıma anî bir çağrışımla Lessing'in bir sözü yetişti.

Onsekizinci yüzyılın bu ünlü Alman yazarı şöyle diyordu: «İnsanı değerli yapan, bir gerçeğe varmak için olanca gücünü, çabasını harcamış olmasıdır. Çünkü insanın gücünü, yeteneklerini, durmadan artıp gelişen mükemmellik açlığını varılmış bir gerçek değil, o gerçeği yorulmadan arama çabası bileyip güçlendirir. Elde edilmiş bir şey insanı rahatlatır. Tembelliğe ve böbürlenmeye götürür. Tanrı sağ elinde gerçeği, sol elinde de gerçeğin peşindeki bütün zahmetli yolları uzatıp bana seç dese, ben ikincileri seçerdim.» Bu söz sevgili ve değerli dostumuzun kişiliğine ne kadar uyuyordu.

Kemal Tahir'in didişken zekâsı da hazırlop gerçekleri değil, gerçeğe giden çetin yolların çeşitli varsayımlarını deşmek, denemek için yaratılmış gibiydi. Yaşamını araştırmaya adadı. Uzak ve yakın tarihimizi didik didik etti. Sayısız kitap okudu. Sayısız sarı defterler doldurdu. İkinci elden verilen ve bizi tembel koşullanmalara götüren her gerçeği yeni baştan bir de kendi zekâ ve yargı süzgecinden geçirmeyi âdet edinmişti. «Gerçek, kendini zor teslim eder» diyordu. «Çünkü canlıdır. Değişkendir. Canlı ve değişken olduğu için de bir kere teslim alınınca sürgit elimizde

kalmaz. Bu sebeple gerçekle girişilecek savaşın sonu yoktur. Bu savaşın zaferi ancak sürekliliğindedir.»

Kemal Tahir romancılığa bir çokları gibi ani bir kararla balıklama dalmadı. Ön hazırlığa girişti. Yazacaklarını nereye, neyin üstüne, nasıl oturtacağını yıllar boyu bıkmadan usanmadan inceden inceye saptadı. Başlıca pusulası diyalektik düşünce tarzı olmakla birlikte, tek başına yalnız ona da bel bağlamadı. Dogmadan kaçtı. Her gerçeğin her yer ve zaman için geçerli olamayacağını, yerel koşulları da tüm ayrıntısı ile incelemenin, hesaba katmanın şart olduğunu anladı. Örneğin Türk köyünün, Türk üretim tarzının özellikleri hesaba katılmalı idi. Köyün sosyo-ekonomik koşullarının ve bunların şekillendirdiği köylü psikolojisinin derinliğine ve genişliğine ve de bir tarihî gelişim ve birikim içinde tam bir incelemesine girişmeden ne gerçekçi, ne de artistik bir yaratmaya geçmek olanaksızdı. Onun köye bakışında, kendine özgü, böylesine objektif ve bilimsel bir yaklaşım vardı. Herkes eşkiya romanı yazabilir. Biraz safsa, naifse, kulak dolgunluğu ve şartlanmışlıkla eşkiyayı bir efsane kahramanı yapmaya da kolayca kayabilir. Eşkiyanın yürekli yanına, eylemciliğine, zenginleri soyup fakirlere dokunmayan insafına vurulabilir. Sonra da o coşku ile oturup eşkiyayı bir çeşit sosyal reformcu gibi yüceleştirmeye kalkabilir. Ama Kemal Tahir dağ krallarının ve eşkiyalık töresinin romantik tuzağına düşecek adam değildir. (Rahmet Yolları Kesti) de eşkiyayı destanlaştıracak yerde, onu devletin zayıf anlarında ortaya çıkan bir toplum hastalığı olarak, başına buyruk ilkel bir gasıp olarak ele aldı.

Bütün mitoslardan, destanlardan ürkerdi. Onların balonunu delmek isteği, içinde fıkır fıkır kaynardı. İttihat-Terakki tutkusu, herhangi bir şefe bağlı çağdışı bir fanatizm onu bazen aşırı paradoks karşı çıkmaya iterdi. Tarihimizde olumlu bir imaj çağrışımı yapan Jön Türkleri alışık olunanın dışında bir pencereden ilk gören Türk yazarı sanırım odur.

Henüz devletçe yazdırılmış tarih kitaplarının, okuma kitaplarının koşullandırmaları etkisinde bulunan kuşaklar onu ilkin yadırgadılar. Rejime karşı olanlar onun kişiliğinde kafası işleyen bir müttefik bulmuş olmanın aptalca kuruntusuna düştüler. Onun kimseye aldırdığı yoktu. Bilimsel incelemelerin yıllar sonra objektif ölçülerle ortaya koyacakları gerçekleri, o çok öncesinden sanatçı olarak yansıtmış olmanın kefaretini bir süre çekti. Ama sonra? (Kurt Kanunu)'ndaki, (Yol Ayrımı)'ndaki korkunç gerçekçilik bugün gülünç olmadan yadsınabilir mi?

Karagöz gazetesine de başyazarlık etmiş olmaktan gelen indirgemeci ve genellemeci alışkanlığı bir yana, Kemal Tahir'in gerek Paşazade Kâmil, gerek Dr. Münir, gerek gazeteci Selim'in ağzından bize ilettiği tahlillerin, sentezlerin, sonuçların çoğuna az veya çok ortak olmamaya olanak var mı?

«Bizdeki bütün ihtilâl ve devrim hareketlerinde vatanı dar yerden kurtarmak ilkesi başta geliyor» diyor Kemal Tahir. Oysa önemli olan sade kurtarmak değil. Sonrası. Bu davranıştan önce gerekli ve önemli olan bu davranışa temel olacak gerçeği niteleyiş ve buna dayatılacak düşünce düzenidir. Kurtardık diyelim. Sonrası ne olacak? Bizde bütün devrimci ve işler başarıcı öncüler, sonrası kolay, demişlerdir. Oysa her seferinde bu sonrası ne kadar karanlık çıkmıştır.

İşte her dar yerde canını dişine takabilen, ama varta atlatıldıktan sonra çayda boğulan bir toplum olmamızın nedeninde hep bu kolaya kaçışımızın -onun coşkulu sohbetlerindeki deyimi ile- kaytarışımızın hissesi bulunmuyor mu?

«Hürriyeti alalım, gerisi kolay», «Düşmanı kovalım, gerisi kolay», Güçleri yenip kolayda yenilen bir toplum olmaktan ne zaman çıkacağız? İnsanlarımız, «Katıldıkları hareketlerin nedenlerini ve evrimini iyice kavramamış olmaktan, olaylara bir yandan katılıp başka bir yerden dışarı fırlatılmak»tan ne zaman kurtulacak?»

Gerçek ve büyük yazarlar eskimeyen yazarlardır. Sık sık güncelleşir onlar. Nitekim Üsküdar Şehir Tiyatrosu da ünlü romancının (Yorgun Savaşçı) adlı yapıtını oyun olarak Türk seyircisinin önüne getirirken bunu durduğu yerde yapmıyor. Mütareke günlerindeki durumla bugünkü durum arasında bir paralellik gördüğü için yapıyor.

Yunan yurdumuza girerken bile süren İttihatçı - İtilafçı çekişmesi. Kurtuluş hareketini İttihatçılar yönetiyor sloganı ile silaha sarılanları caydıran bozguncu propaganda. Yurdu İttihatçılara kaptırmamak için düşmanı bile yeğ görecek gözü kızmış bir gaflet ve alçaklık. İç çöküntüyü dış payandalarla geciktirebiliriz devekuşuluğu... Yurt yararını unutturan gözü kızmış parti fanatizmi. Mevki ihtirası. Ayak oyunları.

Hemen her şey sanki bugün gibi.

Türk geçmişini iyi inceleyen yazar bugünümüzü, yarınımızı da ister istemez iyi kestirebiliyor. Türk insanının katılımını çok iyi ve derinliğine kavradığından, değişen içinde pek değişmeyen

yanımızı çok iyi ortaya çıkarıyor. Geçici ve düzayak yazarla kalıcı ve gerçek yazarı ayırt eden de bu değil mi?

(Milliyet - 6 Kasım)

PROF. ALİ NİHAT TARLAN'IN 80. YAŞ GÜNÜ KUTLANDI

Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan'ın 80'inci yaş günü onu seven öğrencilerinden bir grubu bir araya getirdi. Birlikte yenilen yemekten önce, hazır bulunanlar arasındaki ilk öğrenci nesline mensup Prof. Dr. Mehmet Kaplan kısaca hocası Ali Nihad Bey'i tanıtan bir kouşma yaptı ve şunları söyledi:

«Çocuklar, aranızda hocamızın en yaşlı öğrencisi olarak birkaç cümle söylemek isterim. Hocamızı 1935'te tanıdım ve itiraf ederim ki onun önemini o günlerde çok iyi anlamadım. Onu asıl şimdi anlıyorum. Biz aynı zamanda Fuad Köprülü'nün de öğrencileriydik. Fuad Köprülü bize edebî eseri çevresiyle anlatıyor ve edebî eserin kendinden hiç bahsetmiyordu. Hocamız Ali Nihad Bey ise edebî eserin içinde, kendisine has, müstakil bir dünya bulunduğunu söylüyordu. Yazdığı yazılar hacim bakımından küçük de olsa önemli bir metodu ortaya koyuyordu. Edebî eseri, çevresiyle değil, kendi içindeki malzeme ile değerlendirme. O zamanlar bu metodun değerini, Köprülü'nün tesiriyle yeterince anlayamamıştım. Batılı yazarların metod kitaplarını okumaya başladıktan sonra, onlardan yıllarca önce hocamızın en doğru metodu bize göstermiş olduğunu anladım. Ona karşı duyduğum saygı arttı. Şimdi diyorum ki keşke yeniden öğrencisi olsam.

Ali Nihad Bey'in bir diğer özelliği hocalığı idi. Daima derslerine vaktinde giren, öğrencileri ile meşgul olan, nazik bir insandı. Onun hatırası hâlâ aramızda bütün canlılığı ile devam ediyor ve edecek. Burada toplanan nesiller onun başlatmış olduğu edebî eseri kendiyle izah ve anlama çabasını, kendilerinden sonrakilere aktaracaklar. Hocamız müsterih olmalıdırlar, yetiştirdikleri iki değerli arkadaş. Alparslan ve Mehmet Çavuşoğlu onun yolunu takip edeceklerdir.»

Bu toplantı ve konuşma dolayısıyla çok mütehassis olduğunu ifade eden Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan bu toplantı münasebetiyle yazdığı şiiri okudu:

Bir rüzgâr gibi geçti seksen sene ömrümden
Yârânımı kaybettim hâlâ yaşıyorum ben
Allah'a imanımla sevgi beni yaşatan
Hakk'a imanım bütün severim onu candan
Hocalığı severim, talebemi severim
Çok yaşayacakmışım böyle imiş kaderim
Hakk'a sonsuz şükürler, çok mükâfatlar gördüm
Aziz evlâdlarımdan çok iltifatlar gördüm.

(Hisar - Mayıs)

HÜZZAM MAVİSİ

Adalet AĞAOĞLU

1936 yılının Mart ayında doğdu. Bir yaşında boğmaca, iki yaşında söğüt dalından bir atı, üç yaşında gök mavisi bir tulumu, dört yaşında ise tahta sandalyeden bir kamyonu oldu. Beş yaşında, dört yaşındaki bir kızı başkentin Meşrutiyet caddesinden Kızılay alanına kaçırdı. Yakalanıp tutuklandı. Büyükbabasının yanına sürgüne yollandı. Altı yaşında oyuncak bir davul buldu. Sokak sokak dolaşıp davulun tokmağını vurdu. Yedi yaşında kömürlükte Karagöz oynattı. Kömürlüğe giriş biletlerini kendisi sattı. Dokuz seyirci geldi. Sekiz yaşında edebiyat dergisi sahibi. Çıkardığı tek nüshayı on dört kişiye okuttu; karşılığına on dört teşekkür sundu. On yaşında yaralı bir serçenin fotoğrafını çektirdi. Göklerin ve denizlerin önü açık maviliklerini sevdi.

On sekiz yaşında başka mavi dostları oldu. «Mavi», birlikte çıkardıkları dergiye ad kondu. Çocukların ve on sekizindeki gençlerin dünyasına karanlığı yaşam diye verenlere kırgın şiirlerle hikâyelerini en çok burda yazdı. On dokuzunca Üniversite Tiyatrosunda ve Sahne Z'de insanlara tiyatroyla görünmeyeni göstermek istedi. Büyü tuttu, ama yirmisini geçince askere gitti. Sanattan ansızın tek boyutlu insanlar dünyasına göç etti, tek boyutlu insanlar dünyasına göç, tek boyutlu insana karşı ilk kesin tepkisini getirdi. Uzun boylu ilk sahne oyunu «Yarım Cumartesi»yi yirmi ikisinde yazdı: (Dertlenmeyin, yarın cumartesi. İzinli çıkarsınız. Gece denize girer, ellerinizi yakamozlandırırsınız). Yine yirmi iki yaşında, ilk aşkının dağı Kızılay'da

özgürsüzlüğe karşı duran yaşıtları gibi birçok cop yedi. Yirmi dört yaşında tiyatro öğrenimi için Paris'e gitti. «Yarın Cumartesi»nin sahnelenişinde bulunamadı. Babasından hiç destek ve yardım görmedi. Bunu görenlerle de konuşabilmeye çalıştı ama pek beceremedi. Buna karşın «bozuk düzen»in birbirine düşürdüğü, ezdiği, aralarında sevgisizliği bir mikrop gibi çoğalttığı insanlarını gördü. Bu düzenin kendisini gördü. Gördüğünü yazdı. Adına «Bozuk Düzen» dedi ve ilk büyük çığlığını attı: İnsanları sevmek için ille ölmelerini mi beklemek gerek? Yirmi altı yaşındaydı. Yazdığım arkadaşı Asaf'la omuz omuza çalıştıkları AST'da sahneledi. Aynı tiyatroda «Godot'yu Beklerken»de oynarken trajik durumlara gülmenin zoruyla sahnede fıtık oldu. Fıtığıyla birlikte yaşamayı nerdeyse sevdi ve benimsedi. Onu yerinden fırladıkça geri tıkıştırarak AST'da pek çok başarılı oyunun sahnelenişine imzasını attı. Birçoğunda oynadı. AST'ın Anadolu turnesinde geçirdiği trafik kazasında Asaf'ı en çok yitirenlerden biri oldu. Kazadan kendi alnında bir dikiş izi kaldı. Yarası dikiş altında işledi. Otuz üç yaşında tiyatroda tek boyutlu sanatçıyla, kapı önünde tek boyutlu devrimciyle müşerref oldu. Gelişimin çok boyutlu zenginliğini elinde kalan tek şeyle, yaşamıyla savundu. Battı çıktı; yeniden battı, yeniden çıktı ve otuz altı yaşında tek boyutluluğa karşı «çifte su verilmiş bir çelik gibiyim» dedi. Bu bilenişi sevdiği kadar güzel kadınları da sevdi. Ucu sivri acıyı tanıdı. İçkisini ihmal etmedi. Yüreğini sıcak tutan her masaya yürekten kopma dizelerini bıraktı. Otuz dokuzunda baba oldu. Oğlunun adını, ecelsiz genç ölümlere saygı, Sinan diye koydu. Sonra gitti, Gülhane Parkında, üstünde üç yaşının mavisi bir gömlekle güneşe karşı oturdu. O resimde yorgun durdu.

Kırk yaşında sol bacağında kara bir ben çıkardı. Kara benle barış içinde yaşamak istedi ama, hasta hücreler gövdesinde başıbozuk ordular gibi ansızın hücuma geçti. Bu selâmsız saldırıyı önlemek üzere Londra'ya giderken Paris vitrinlerinden, birinde, tutuklanıp kurutulmuş mavi bir kelebek gördü. Çınar yaprağı büyüklüğünde, kurutulup çerçevelenmiş mavi bir kelebek. Çok iri ve çok mavi. Onurlu ve diri kanat çırpıp dururken yaşamı o an durdurulmuş en mavi kelebek. Kendini kendisine ilk kez sunarcasma satıcıdan bu tutuklu ve çerçevelenmiş mavi kelebeği istedi:

«Şu hüzzam mavisi kelebeği bana verir misiniz?»

Kırk bir yaşında, o hüzzam mavisi kelebeği duvara asarak çekip gitti.

Adı Güner Sümer. Bir yıldır kayıp. Gözü arkada gittiği söyleniyor. Bir tahmine göre de Asaf, Sermet, Sevgi, Oğuz, öteki Oğuz ve yaşıtı daha bazı sanatçı - yazar dostlarıyla birlikte olduğu.

27 Nisan 1978
(Cumhuriyet - 29 Nisan)

GÜNER SÜMER

Demir ÖZLÜ

Güner Sümer öleli bir yıl oluyor. Onun, bir tiyatro sanatçısı ve bir yazar olarak, kısa yaşamının son yıllarında bir yanda bırakılmış olmasının buruk acısı, öyle sanıyorum ki, gittikçe daha çok kişiyi sarıyor.

Güner Sümer, kısa yaşamı sonunda, iki uzun tiyatro oyunu (Yarın Cumartesi, Bozuk Düzen), birçok kısa oyun, hikâyeler ve yarım kalmış bir roman (Adı Nâlan) bıraktı ardında. Türk tiyatrosuna, oyuncu ve sahneye koyucu olarak katkıları bu yazılı metinlerin dışındadır.

Bozuk Düzen'in başına konulmuş satırlarda şunları söylüyordu: «Bizim için çok geç. Biz kendimize istediğimiz gibi bir hayat kuramadık. Hayatımızda ne varsa, hepsi de sahte, hepsi de yalan. Hiç biri de bizimle uyuşmuyor.»

Kısa bir süre önce yayınlanmış 'Gerçekçi Tiyatro Sözlüğü'nde Güner Sümer'le ilgili maddede Aziz Çalışlar, 1961'de yayınlanmış olan Yarın Cumartesi oyununun özünü şöyle tanımlıyor: «... iyi insanın kötü olamayacağını, bağışlama duygusunun insanı yüceltteceğini işleyen Yarın Cumartesi». Doğrudur bu belirtme. Güner Sümer, ilk oyununda bu çeşit insansal değerlerden çıkmıştı yola. Ardından da, belli bir toplumsal sınıf için, dünyanın en yaygın sınıfı için, pek de iyimser olmayan Bozuk Düzeni yazdı. Umutlu, renkli hayallerin genç yazarı, giderek artan bir umutsuzluğa, umutsuzluğun getirdiği nihilizme sürükleniyordu. Bana, üçüncü bir uzun oyun yazmayı başarırsa, bunun temasının, iyi, insansal değerlere inanan genç bir insanın, bu toplumda geçirdiği deneylerle nasıl bir koyu nihilizme doğru yol aldığını göstermek olacağını birçok defa söylemiştir. Yol-

culuk yarı yolda kaldı. Bu üçüncü oyun yazılamadı. İnsansal değerlere inanan genç insan Bozuk Düzen'deki karamsarlığa kadar geldi, yarı yolda kaldı.

Bu karamsarlığı, bir çeşit nihilizmi, Güner'in Bozuk Düzen'in arka kapağına yazdığı sözlerden okumak olanağı vardır: «Biz, düzeni bozuk bir dünyanın, geri kalmış bir toplumunda yaşayan orta sınıf insanları, gözlerimizi umutsuz bir çağa açmıştık, umutsuz bir çağda yaşamımızı sürdürüyoruz. Tek gücümüz belki de bu umutsuzluğumuz. Tek umudumuz kendimizi böylesine içtenlikle kavrayabilmenin verdiği bir direnç. Bu umutsuzluk bizim için yeni bir hümanizma biçimidir. Yeni bir dünyanın yeni insanları için kurulmasına inandığımız gün savaşımız amansız olur. Bu savaşta iyi bir gelecek söz konusu olursa sadece bizi bu umutsuzluğa düşürenleri yok etmek değil, kendimizi de yoketmenin gerektiği bilincindeyiz. Çünkü bu sevisiz, bu duygusuz, bu yorgun dünyada bizim yitirecek hiç bir şeyimiz kalmadı.»

İnsanlığın tarih-öncesinde yaşadığımızı biliyordu. Bunu uzak hayallerle aşmayı değil, yaşanan gerçeği derinden kavramayı, bize verilmiş somut koşullarla savaşa savaşa varolmayı seçmişti.

Değerini yadsımam: geleceğin bütünsel insanını, bugün yaşanan gerçeklikteki geleceğin ışıklarını da görüp sezdiren iyimser yazarlar vardır. Sırasında bu bir erdemdir de. Ama o alan, o —iyimserlik alanı— çok defa da, kendine ya da çevreye doğruyu söylemek istemeyen sanatçıların toplandıkları bir yer de oluyor. Bize verilmiş gerçekten kaçarak, yaşayacak, etkileyici sanat yapıtları yaratılabileceğine pek de inanmam. Güner Sümer de, sanata ilişkin bu temel gerçekleri derinden algılamış soy sanatçılardan biriydi.

Hani bir memurun işine devam etmesi gibi, bir sanat ya da edebiyat alanında durmadan üreten, düzenli aralıklarla yapıtlar ortaya çıkaran kişiler vardır. Onlardan değildi Güner Sümer. O çeşitten bir yaratışa da inanmazdı.

Sanatsal yaratışın bir 'yaşamayla dolma', sonra da «boşalma süreci olduğuna inanırdı. O yüzden, yaşamında, sanatsal açıdan ölü dönemler olmuştur. Bu ölü dönemlerin en uzununu toplumsal etmenlerle, kişisel nankörlerin eklenmesiyle son yıllarında da yaşadı. Bu dönemi ülkemizde tiyatro yapılabilmesi-

nin maddesel koşullarıyla da ilgilidir. Öte yandan da Türkiye'de tiyatronun oluşumuna, onun alçalış ve yükseliş eğrilerine de bağlıdır.

Doğru olan da budur. Sanat memurları, yaşadıkları dönemi kendilerinin gürültleriyle doldurup, yaşadıkları sürece büyük sanatçı, önde gelen sanatçı... olarak görünebilirler. Ama çoğunlukla ölümlerinden sonra, o düzenli aralıklarla ortaya çıkmış pek çok yapıtın pek de bir değeri olmadığı aranılmasına gereksinme olmadığı görünüverir.

Sanatı kişiliğinin ayrılmaz varoluş savaşımı yapmış, bu yüzden de o ölü dönemleri de yaşayan, yaşamayı göze alan sanatçınınsa değeri, ölümünden sonra, geçen süreyle daha da büyür. Sanat ve edebiyat tarihleri, bu çeşit örneklerle doludur. Güner Sümer'in pekçok sayıda olmayan yapıtı da bu çizgiyi izleyecek, yıllar üst üste yığıldıkça bir dönemi dolduran yapay örnekler dökülecek, az ama, gerçeklikle uygunluk taşıyan sanat yapıtlarının, bir dönemin ruhunu yakalayabilmiş olduğu daha iyi anlaşılacak.

(Cumhuriyet - 29 Nisan)

ÖLÜMÜNÜN 24. YILINDA SAİT FAİK'İN SANATI

Ahmet MİSKİOĞLU

Sait Faik'in yapıtı; insanlar arasında, türlü çevreler ve geniş doğa içinde bize bir «azap»ı, salt egemen olan «yalnızlık azabı»nı tanıtır. Bu, varoluşçuların sözünü ettikleri iç sıkıntısını anımsatan bir duygudur.

Sait, insanları, toplumu, doğayı özetle değindiği her şeyi seven adamdır; bunu sık sık deyimler de. Ama hiçbir zaman kurtulamadığı yalnızlık duygusu yüzünden, çevresiyle hep anlaşmazlık içindedir. Belki, anlaşmazlık içinde olduğu için yalnızdır. Sonuç olarak çevresinden kopar, kaçar, aylak olur. Yapıtında çeşitli çevrelerin bulunması bundandır.

Her çevre ellerinde çok güçlü silâhları olan düşmanlar gibidir; Sait ise onların arasında «sevgi, kardeşlik, müsamaha, dostluk, mayıs akşamları» ile yüklü olarak dolaşır. Birlikte bulunduğu, sevdiği, kıskandığı, acıdığı, yardım ettiği insanlardan apayrı olan bir insandır; bu yüzden incinir. Bu kez de doğaya

sığınır. Sait'in yapıtında doğanın asal temierden biri durumuna gelmesinin nedeni bence budur. Her dolaştığı çevreyi onlardan kaçmasına karşın seven Sait, doğayı da bütün öğeleriyle birlikte sever.

Her kaçıştan sonra bir dönüş vardır. Salt dostluk istiyor, yalnızlığın «azab»ından kurtulmak istiyor.

Yalnızlık «azab»ından kurtulmak, hiçbir zaman gerçekleşmemiştir. Yalnız bir kez, o da düştü, «azap» bütün ayrıntılariyle yaşandıktan sonra, dostluğun sıcaklığına erişilir.

Meyhane, kahvehane, park, köprüaltı, cami avlusu, orman, fakir ve kenar semtler, balıkçı çevresi, yabancıl çevre; Sait'in yalnızlıktan kurtulmak için aylak dolaştığı çevrelerdir.

Sait Faik'in öykülerinin kompozisyonunu temelli öykü, parçalı öykü, denememsi öykü ve gerçeküstücü öykü olmak üzere dört gruba ayırıyorum. Bunları birer birer görelim.

1 — Temelli öykü

a) Bir alana egemen sanılan tepelerin daha önce tutulmasından sonra bütün coğrafyaya egemen oluş gibi, Sait Faik ele alacağı konuda önce bir iki noktayı tanıtır: Öyküye başlarken ya bir portre, ya bir çevre betimler, ya da bir görünüm ortaya koyar.

Söz gelimi Kriz öyküsüne bakalım. Temeller, «mütekait Miralay Rıza Beyin portresi» ve «onun oğlu Necmi»dir. Her iki temel birbirinden ayrımlı çevreler içinde ortaya konuyor, öykü geliştikçe temellerin bağlantısı güçleniyor.

Sait Faik'in kompozisyonuna temelli öykü adını verdiğim öykülerinde ara sıra temeller konup öykü kurulduktan sonra, öykünün bütün ağırlığının bir ya da iki temel üzerine yüklenmiş, öbür bir ya da ikisine dayanılmamış olduğu görülür. Öyle ki, o üzerine dayanılmayan temeller kaldırılırsa öykü yıkılmıyor. Demek, o temeller gereksizdir. Öykü için gereksiz olmakla birlikte, onlarda yazarın söylemek istediği birtakım nedenler yok değildir. Gereksiz temelli öyküye bir örnek: Lohusa öyküsü.

b) Temelli öykülerde bir iki temel bulunduğunu, öykünün bu temeller üzerine kurulduğunu söyledik. Ara sıra da her temelin üstüne ayrı bir yapı kurulmakta, bir öykü içinde söz gelimi iki temel üzerine kurulmuş iki ayrı yapı göze çarpmaktadır. Sanki öykü, bir değil, iki tanedir.

Buna en iyi örnek, Lüzumsuz Adam'daki Ayten öyküsüdür. Ayten'de bir öyküye geçildikten sonra; «Bak biz Üsküdarlı Se-

vim'den ziyade, fıstıkçı kızdan söz açacaktık, Sevim'i görünce unuttuk» diyerek konu değiştirilip Ayten anlatılmaya başlanır. Yani bu öyküye, iki tane öykü diyebiliriz. Ama ikisi arasında hiçbir bağ yok mudur? Her ikisinde de aşağı yukarı birbirine benzediğini söyleyebileceğimiz iki kadın anlatılmaktadır.

2 — Parçalı öykü:

Sait Faik'te aylak dolaşma çok vardır. Dolaşılan, birbiriyle ilişkisi pek az olan yerler de ara sıra arka arkaya anlatılır. Hepsinde de Sait'i buluyoruz elbet. Ama öykü parça parça demektir. Çok zaman parçalar arasındaki ilişki, birbirini izleyen zamanlar içinde birbirini kovalamalarından oluşur.

Mahalle Kahvesi'ndeki İzmir'e öyküsü, buna örnek olarak verilebilir. Parçalar arasında elbet «zoraki» bir bağ da vardır. Bağ ister istemez kurulmuştur. Ama bu ne kerteye değin sağlam bir bütünlüktür? Bütünlük daha çok aynı yazış yolu, aynı görüş açısı bulunuşundan ileri gelmektedir. Ama bu yeterli midir? Sait Faik'in bu dağınık tekniği tek bir öyküde kalsaydı, o öykü için «pek acemice bir öykü» demek zorunluğunda kalırdık. Ama, bütün öykülerinin aynı tip oluşu; bize onun yapıtının çok özel bir yol olduğunu zorunlu olarak onaylattırıyor.

3 — Denememsi öykü:

Sait Faik'te olgu ve konu, anlatmak istediği nenlerin bir aracından başka bir nen değildir. Olgu onda önemsiz olduğu denli de azdır. O bize her öyküsünde kendi dünyasını verir. Öykülerini bir araya getirirsek, doğrudan doğruya kendi romanı ortaya çıkar. Onun bir öyküsünün uygun bir parçasını kaldırıp başka bir öyküsüne eklemek olasıdır.

Sait Faik'in bazı öyküleri, aslında önemsiz olan olgu kesiminden ayırılırsa, bir deneme ortaya çıkmış olur. Böyle öykülerine «denememsi öykü» adını verebiliriz.

Gramofon ve Yazı Makinesi (Mahalle Kahvesi), önce tam bir denemedir; ama duyguya dayanan bir deneme... Sonra, bir olgu anlatılıyor. Süt öyküsü de denememsi öykülerdendir. Sait'in bu tutumu, az ya da çok onun her öyküsünde görülür.

Sait'in tekniğinde bir çevrenin, bir portrenin ya da bir görünümün öyküye sık sık temel yapıldığını belirtmiştik. Deneme parçalarının dahi temel ödevi gördüğünü unutmayalım.

Ama ara sıra öykü, baştan başa deneme oluyor, ya da deneme - temel çok büyük yer tutuyor. İşte bu tip öyküler, asıl

denememsi öykülerdir. Buna en güzel örnek, Mektup (Havuz Başı) öyküsüdür.

4 — Gerçeküstücü öykü:

Özellikle son öykülerinde Sait Faik gerçeküstücü bir nitelik taşımaktadır. Onun gerçeküstücülüğe yönelmesi zaten zorunlu idi.

Ilk yapıtlarından başlayarak, olgudan olguya atlamalar, birbirine bağsız sanılan parçalar, gerçeküstücülüğe gidişin belirtileridir... Arka arkaya gelen bağsız, anlamsız, karışık parçaların üst üste yığılması, bize bir anlam belirler. Sait'te gerçeküstücülük, duygu ve çağrışımların üst üste yığılmasıdır. Özellikle «Yılan Uykusu» öyküsü, öbür nitelikler bakımından olduğu gibi, gerçeküstücü teknik bakımından da olgun bir yapıttır.

(Cumhuriyet - 13 Mayıs)

ÖLÜMÜNÜN 45. YILDÖNÜMÜNDE AHMET HAŞİM ÜZERİNE NOTLAR

Hikmet DİZDAROĞLU

1. Doğum yılı

Birçok ozanımızda olduğu gibi, Ahmet Haşim'in yaşamına ilişkin konularda da belgelere dayalı sağlam bilgilerimiz azdır. Kaynaklar, birbirlerinden aktararak, aynı bilgileri —yanlışlarıyla birlikte— yineleyip durmuşlardır. Son Asır Şairleri (İbnülemin Mahmut Kemal İnal) ve Haşim'in en yakın arkadaşı Abdülhak Şinasi Hisar bile, bize yeterince yardımcı olamamışlardır. Birincisinde, hicri ya da rumi oluşu belirtilmeden, 1301 yılında doğduğu yazılıdır.[1] Abdülhak Şinasi Hisar ise, «Bağdat'ta, 1885'te, belki de hatta biraz daha önce doğmuştu.»[2] diye kesinlemeye gitmeden kaçınır.

Öbür kaynaklarda, nereden alındıkları açıklanmadan, Haşim'-

(1) İbnülemin Mahmut Kemal İnal, **Son Asır Türk Şairleri**, Cüz : 3, İstanbul, 1932, s. 567.

(2) Abdülhak Şinasi Hisar, **Ahmet Haşim - Şiir ve Hayatı**, İstanbul, 1963, s. 7.

in doğum yılı olarak şu tarihleri görmekteyiz: 1883 ya da 1884, 1883 - 1884, 1884, 1885.

Haşim'in doğumuna ilişkin ilk —ve sanırız tek— araştırmayı Cevdet Kudret yapmıştır. Şerif Hulusi'nin görüşlerini eleştirmiş, çelişkilerini ortaya koymuş, şu sonuca varmıştır: Haşim'in doğum yılı olarak gösterilen 1301 tarihi hicri değil rumidir, bundan ötürü de 1885 yılında doğmuştur.[3]

Milli Eğitim Bakanlığı belgeliğinde Ahmet Haşim'in sicil dosyasının incelenmesi, yukarıdaki tarihlerden hiçbirinin doğru olmadığını ortaya koymuştur. Bu dosyada ilginç belgeler bulunmaktadır: Galatasaray Lisesindeki numarası, okuduğu dersler, bunlardan aldığı notlar, hangi yıllarda ve nerelerde çalıştığı, sicil özeti, Alemdar Nüfus Memurluğundan çıkarılan nüfus kaydı bunlar arasındadır.

Atatürk Üniversitesi öğretim üyelerinden Sayın M. Kaya Bilgegil'in yayımladığı bu belgelerden öğreniyoruz ki, Ahmet Haşim, hicri 1304, rumi 1303 yılında Bağdat'ta doğmuştur.[4] Hicri 1304 yılının Eylül, Ekim, Kasım, Aralık ayları 1886 yılına, öbür ayları ise 1887 yılına girmektedir. Rumi 1303 yılı da 1887'den 1888 yılına taşmaktadır. Haşim'in doğum günü ve ayı bilinmediğinden, 1886 yılında mı, yoksa 1887 yılında mı doğduğunu kesinleme olanağından yoksunuz. Ancak, hicri ve rumi tarihler 1887 yılında birleştikleri ve ayların çoğu bu yılın sınırları içinde kaldığı için, 1887 yılında doğmuş olduğunu düşünebiliriz. Kısaca, Haşim'in doğum tarihini 1886'dan önceye alamıyoruz.

Burada ilgi çekici nokta şudur: İbnülemin Mahmut Kemal'e verilen bilginin kaynağı Ahmet Haşim'dir. İnal'ın isteği üzerine, özgeçmişini yazarak ona iletmiştir. Nüfus kaydındaki bilgiyi de Ahmet Haşim'in verdiği kuşkusuzdur. Haşim, demek ki, İnal'a başka türlü, nüfus memurluğuna başka türlü bildirimde bulunmuştur.

Resmi belgelere güvenmek zorunda olduğumuzdan, Alemdar Nüfus Memurluğunca çıkarılan nüfus kaydındaki 1303 ve 1304 tarihlerinin, Haşim'in doğum yılını belirleyen tarihler saymamız gerekir.

---

(3) Cevdet Kudret, «Ahmet Haşim'in Doğum ve Ölüm Yılları», Yeni Dergi, 36, Eylül 1967.

(4) Prof. Dr. M. Kaya Bilgeli, «Ahmet Haşim'e Dair Bazı Vesikalar», **Kubbealtı Akademi Mecmuası**, yıl: 5, sayı: 3, Temmuz 1976, s. 45.

2. Annesi

Ne Haşim, ne de başkaları, annesinin adını bildirmemişlerdir. Oysa Haşim annesine çok düşkündür. Önce **Resimli Kitap** dergisinde yayımlanan «Şi'r-i Kamer: Dicle'nin ve Annemin Hatıraları» başlıklı diziyi annesinin anısına adamıştır. Annesiyle ilgili :

> **Bir hasta kadın. Dicle'nin üstünde, her akşam**
> **Bir hasta çocuk gezdirerek, çöllere gül-fâm**
> .....
> **Annemle karanlık geceler ba'zı çıkardık**
> **Boşlukta, denizler gibi yokluk ve karanlık**
> **Sessiz uzanır tâ ebediyyetlere kollar...**

dizelerini o şiirlerde buluyoruz.

Haşim'in, annesinin adını bir yerde anmayışı çok ilginçtir. Bereket versin, Alemdar Nüfus Memurluğunun nüfus kayıt örneği yardımımıza koşuyor ve bize annesinin adını bildiriyor: Sare.

«Sare», İbranice bir sözcüktür, Hazreti İbrahim'in karısının adıdır. Sare'den İshak Peygamber, ikinci eşi Hacer'den de İsmail Peygamber doğmuştur. Sare sözcüğü, İbraniceden Arapçaya geçmiştir. Türk kadın adları arasında Sare'ye hiç rastlanmaz, «Sara» biçimi kullanılır. Farsça sıfat olan sârâ (halis, katıksız) ile, «yüreklilik, güç» anlamlarına gelen Türkçe sara[5] sözcükleri ayrı kökenlidir ve birbirleriyle ilişkileri yoktur.

3. Eşi

Haşim, kendi çirkinliğine inanmıştı. Bu yüzden, evlenmekten korkuyordu. Bir gece, suratının çirkinliğini düşünerek uykusu kaçar. Suratımı şöyle bir düzelteyim, der. Başını lepiska saçlarla örter; yanağındaki halepçıbanını kaldırır, ağzını küçültür, çenesini inceltir. Fakat yine de memnun olmaz. «Anladım ki, bu kafayı kökünden kesip atmaktan başka çare yok.» kanısına varır.

Onun bu korkusunu ve çekingenliğini, Yakup Kadri şu satırlarla bize aktarır: «Evlenmekten, daima, kaçtı. Çünkü, alacağı kızın kendisini sevmeyeceğine önceden kanaat getirmişti

(5) Tarama Dergisi, II, İstanbul, 1934, s. 1168.

ve aldatılan bir koca olmak rezaleti, ona, felâketlerin en büyüğü gibi görünüyordu. Kaç defa zifaf odasının eşiğine kadar gelmiştir ve oradan tersyüz geri dönmüştür.»[6] Yine Yakup Kadri'nin açıkladığına göre, «Kadınlarda yegâne aradığı şey, onların, doğrudan doğruya cinsiyetimize hitap eden tarafları idi.»

Haşim, aslında, yaşama bağlı, «dünya nimetleri»ni seven, mutluluğu arayan bir kişidir Arkadaşı Abdülhak Şinasi Hisar'ın doğru bir tanı'sı vardır: «Haşim eğer sevmemiş ve büsbütün yalnız kalmamış olsaydı, ihtimal ki daha evvel ölürdü Hayata bağlılık onda bilhassa aşktan geliyor ve ölümünü de. hayata aşkı tecil ediyordu (geciktiriyordu.)»[7]

Nitekim, ölümüne yakın —yıllarda? Aylarda?— «zeki ve hassas olduğu söylenen» bir bayanla tanışır, sonunda da onunla evlenir. Haşim, eşini çok beğenmiştir. Abdülhak Şinasi Hisar'ın anlatışına bakılırsa, akrabalarına eşini anlatırken: «O, bulunmaz bir kadındır, siz onu bilemezsiniz.» dermiş.

Haşim'in eşinin adı, bir yıl öncesine değin, «Güzin» olarak biliniyordu. Prof. M. Kaya Bilgegil'in yayımladığı belgelerden öğreniyoruz ki, asıl adı «Güzin» değil «Zarife»dir. Haşim'in ölümü üzerine, kendisine bağlanacak dul maaşı için, Haşim'in nüfus cüzdanı örneği gerekmektedir. Bu örneği almak üzere Kadıköy Kaymakamlığına verdiği 13.9.1933 tarihli dilekçede. hem pulun üzerinde, hem de adres yerinde «Zarife» adını görüyoruz.[8]

Demek ki, Haşim'in eşinin ası Zarife'dir. Ancak, bir başka belgede «Güzin» adıyla karşılaşıyoruz. Dilekçesine «Zarife» adını yazan Haşim'in eşi, bir mektubunda «Güzin» adını kullanmıştır.

Mektubun öyküsü şöyledir: Zahir Güvemli, Ahmet **Haşim ve Şiirleri** adlı kitabında, Haşim'in eşinden, «hizmetine bakan» diye söz etmiştir (s. 23). Eşi, buna üzülerek, Haşim'in Galatasaray Lisesinden arkadaşı olan, **Cumhuriyet** gazetesi yazarlarından, rahmetli Abidin Daver'e bir mektup yollar, «hizmetine bakan» sözünün yanlışlığını, Haşim'in nikâhlı eşi olduğunu belirterek, durumun açıklanmasını ister. Abidin Daver, bu isteğe uyarak, mektubu, sütununun altında yayımlamıştır.

---

(6) Yakup Kadri, **Ahmet Haşim**, İstanbul, 1934, s. 20.

(7) Abdülhak Şinasi Hisar, a.y., s. 133.

(8) Prof. Dr. M. Kaya Bilgegil, «Ahmet Haşim'in Zevcesinin İsmi», **Kubbealtı Akademi Mecmuası**, yıl: 6, sayı: 1, Ocak 1977, s. 66, 67

Abidin Daver, mektubun başına, kısa birkaç satır eklemiştir. şöyle diyor: «Mektep arkadaşım Ahmet Haşim'in eşi Bayan Güzin Özgünlü'den bir mektup aldım. Mektubunda bahsettiği şey. gazetemizi ilgilendirmemekle beraber, rahmetli arkadaşımın hatırasına hürmeten, bu mektubu aynen neşrediyorum.»

Haşim'in dul eşi Güzin Özgün'ün mektubunu veriyoruz:

«Sayın Bay;

Türk edebiyatının büyük şairi Ahmet Haşim'in eşiyim.

Merhum hakkındaki neşriyat meyanında en son çıkan ve Zahir Güvemli imzasını taşıyan ve 7 Gün gazetesinden iktibas edildiği kaydedilen Ahmet Haşim ve Şiirleri adlı eserde hakikate uymayan bir ifade okuyarak, çok üzüldüm. Muharrir, merhumun vefatını anlatırken 'hizmetine bakan' kaydını koymak suretiyle benim izzeti nefsimi rencide etmiş bulunuyor. Şunu söyleyeyim ki, zevcimin yedimde bulunan ve ailemden beni talep ettiğine dair imzalı mektubundan anlaşılacağı veçhile ben hizmetkârı değildim ve o tarihte İnhisarlar İdaresinde bir memur idim. Bunu her suretle şimdi ispata hazırım. Binaenaleyh bu cihetin sütununuzda ve efkâr-ı umumiye huzurunda tekzibini saygılarımla rica ediyorum.» (Cumhuriyet gazetesi, 19.VII.1948).

Bir yanda Zarife, bir yanda Güzin. Hangisi doğru? İkisi de. İkilemi ortadan kaldıracak yardımcı bilgiyi, Abdülhak Şinasi Hisar'da buluyoruz. Abdülhak Şinasi Hisar'ın kitabında (s. 134), şu bilgiye rastlıyoruz: Haşim'in eşinin gerçek adı Zarife'dir; fakat Haşim, bunu beğenmeyerek, «Güzin»e çevirmiş, hatta nüfus cüzdanına da «Güzin»i kaydettirmiştir. İşte Haşim'in eşinin iki adı olmasının ve iki ayrı ad kullanmasının nedeni budur.

Yalnız, Abdülhak Şinasi Hisar, bir noktada yanılmaktadır· «Güzin» adı, nüfus kütüğüne geçirilmemiştir. Kadıköy Kaymakamlığına verdiği dilekçede adının «Zarife» olarak geçmesi, bunu kanıtlamaktadır.

4. Ölüm tarihi

Ahmet Haşim, 4 Haziran 1933'te ölmüştü. Ama, bir zamanlar, Haşim'in öldüğü ay ve gün için, değişik tarihler öne sürülmüştü.

İlk yanılgı, Mülkiye dergisinden doğuyordu. Bu derginin Ahmet Haşim'e ayırdığı haziran özel sayısında, «Türk sanat ve şiirinin büyük üstadı Ahmet Haşim, 4 Mayıs Pazar günü ebediyete

karıştı.» deniliyordu.[9] Ataç da bu yanılmanın ayrımına varmayarak, Hayat Ansiklopedisi'ne yazdığı «Ahmet Haşim» maddesinde, Haşim'in Mayıs 1933'te öldüğünü söylüyordu.[10] Şerif Hulusi (Kurbanoğlu), bu yanılgıyı düzeltmiş ve Haşim'in ölüm tarihini doğru saptamıştır: 4 Haziran 1933.[11]

Yıllar sonra, Muzaffer Uyguner, Mülkiye dergisinin ve Ataç'ın bildirdikleri tarihin doğruluğunu savunmuştur.[12] Cevdet Kudret buna tepki göstermiş, Haşim'in 4 Mayıs 1933'te değil, 4 Haziran 1933'te öldüğünü, 5 ve 6 Haziran 1933 tarihli Cumhuriyet gazetesinde verilen haberlere dayanarak belgelemiştir.[13]

Biz, Cevdet Kudret'in verilerine iki belge daha ekleyeceğiz.

Cumhuriyet gazetesi, bir zamanlar, «40 Yıl Önce» köşesi açmıştı. Bu köşenin 5 Haziran 1972 tarihli olanına baktığımızda, 5 Haziran 1933 tarihli Cumhuriyet'te şu haberin yayımlanmış olduğunu görürüz: «Büyük şairimiz Ahmet Haşim, dün saat ikiyi elli beş geçe Kadıköy'ündeki evinde uyurken, yürek durmasından vefat etmiştir. (...) Cenazesi bugün Eyüp'teki aile kabristanına defn olunacaktır.» Birinci belge bu.

İkincisi ve hiçbir kuşkuya yer bırakmayanı da, eşinin dilekçesindeki saptamadır. Kadıköy Kaymakamlığına verdiği dilekçesinin ilk paragrafında «Kadıköy'ünde Cafera Mahallesinde, Bahariye Caddesinde 87 numaralı Belvü apartmanında 4 Haziran 1933 tarihinde vefat eden zevcim Ahmet Haşim Bey'in...» diyerek.[14] Haşim'in ölümünün ay ve gününü kesinliğe kavuşturmuştur. Artık bu tarihi şu ya da bu biçimde değiştirme olanağı yoktur.

Bununla birlikte, insanın en yakın dostlarının bile nasıl yanılabileceğini göstermek için, Abdülhak Şinasi Hisar'ın, Haşim'in ölüm gününü «3 Haziran» olarak bildirdiğini söylemekle yetineceğiz.[15]

---

(9) Mülkiye dergisi, 27, Haziran 1933.

(10) Hayat Ansiklopedisi, C. IV, İstanbul, 1935, s. 1895.

(11) Şerif Hulusi, Ahmet Haşim - Hayatı - Şiirleri, İstanbul, 1947, s. XVIII.

(12) Muzaffer Uyguner, «Ahmet Haşim», Varlık, 697, 1 Temmuz 1967.

(13) Bkz. Yukarıda, 3 numaralı dipnotunda anılan yer.

(14) Bkz. Yukarıda, 8 numaralı dipnotunda anılan yer, s. 65.

(15) Abdülhak Şinasi Hisar, a.y., s. 171.

(Türk Dili - Haziran)

5. ÖLÜM YILINDA
TAHİR ALANGU, KENDİNİ, ŞAİRLERİ VE YAZARLARI TANITMAYA VERMİŞTİ

Behçet NECATİGİL

Rauf Mutluay yeri gelir, anlatır, bir yazısına da almıştı: Tahir Alangu, bir dost evinde uzun sürmüş bir özlemi, günlerin yalnızlık ve yorgunluklarını gidermek için oturulan sofrada, önce büfedeki içki şişelerine bakmış ve sormuş ev sahibine. «İçerde daha var mı?» —«Yok, Hoca! Yetmez mi?»— Davetli sayısını gözden geçirmiş, başını sallamış Alangu: «Yeter, yeter ya, artmayınca yetmez, sen hele bir şişe daha aldır!»

Doğruluğunu birçok olgularla kanıtlayabileceğimiz, Alangu'nun bu «özlü söz»ünün, «artmayınca yetmez» sözünün örneklerini ben daha çok, sanat alanında görürüm. Durduğu, kaldığı yerde kendiliğinden çoğalmayan; zaman içinde azalma, erime, unutulma olasılıklarına karşı, önceden önlemler almamış olan bir şöhretin, yani artmayan bir şöhretin yetmediği, evet, daha çok sanat - edebiyat, alanındaki nice nice hazin örneklerde görülür. Yazar, çizer, bunca tutkulu çaba, ömrümü verdim bu işe, yaptıklarımdan hiç değilse şununla, şununla, şununla unutulmam ben... deriz. Ah, ne boş ümit! Konturlarımız gittikçe daralır, belirsizleşir ve bir gün sonsuz sularda silik bizim bütün çabamız.

«Çalıştı, yapmaya çalıştı» derler yazılarda bir sanatçı için. «Yaptı» denilemiyorsa, ilk söz biçimindeki bir yargıda bir azımsama, bir küçümseme bulunduğu yadsınamaz.

Alangu, yapmaya çalışmamış, yapmıştı. Ne şairdi, ne hikâyeci, ne romancı. O bir eleştirmeciydi; şairleri, hikâyecileri, romancıları tanıtmaya vermişti kendini. İyi yazar olduklarından, ilerde şüphe edilecek bazı kişileri bile, inanarak desteklemiş, övmüş, tanıtmıştı. Sanatın nankör koludur eleştirme. Eleştirmeci, alkış tuttuklarını dahi tam memnun edemez; iyilik, bazen düşmanlık yaratır, hattâ; sanki büyük değerinin küçük bir eleştirmeci tarafından belirtilmesi, sanatçının yüce onurunu kırmıştır; ölümler beklenir, eleştirmeci ölünce de, uygarca, insanca bir kadirbilirlik örneği dahi gösterilmez. Sanki o hikâyeci, o romancı, sağlığında komplimanlar yaptığı, en içten gülücüklerle kucakladığı eleştirmeciyi ömründe görmemiş, hiç tanımamıştır. Kitaplarımız üzerine övgüler döşenmiş, en azından onları okumak

zahmetine katlanmış kişilere, ölümlerini sanki fırsat bilerek bu edebi sırt çevirişimiz, sanatçı dürüstlüğünden bizi şüpheye düşürse gerek.

Alangu, sevilen bir kişi gibiydi, sevilmezdi. Bugün hayatta birçok eleştirmenler için de geçerli bu. Eleştirmeci, sanatçılar için çalışır, (Elbet tuttukları vardır ve tutmadıkları. Bu, onun doğal hakkıdır, zevkidir. Sanatçı özgür de eleştirmeci neden olmasın?) ama fesat sanatçı, yalnız kendi şöhreti, kendi «istikbali» için kullanmaya bakar, eleştirmeciyi, yüzüne güler. Çok luk her zaman böyle bu. Ahmet Haşim'in «Bize Göre»sindeki «Münekkit» denemesinden daha açık, daha çarpıcı kim yazdı bu gerçeği?

Alangu, Nurullah Ataç'tan sonraki dönemin odak noktasıydı. Edebiyat ürünleri, ışınları ona çarpar ve çevreye ondan yansırdı. Kitaplar, kitaplar, kitaplar arasında, bazen de abartmalı bir hoşgörüyle, beğendiklerine dikkati çeker, ısrar ederdi. Yanılmaları kendinde kaldı, ama yanılmadıkları konusunda da, Alangu'dan bugüne fazla şey kalmadı.

Neden kalmadı? Tek satırlarını bile ziyan etmemek kaygısıyla fırsatlar yaratıp kitaplar sıralayan yarım - eleştirmeciler, haklılar bir bakıma. Dağ gibi yazıları dergi, gazete yapraklarında sararmış bir eleştirmecinin inanç çizgisini araştırmak, izlemek kolay mı? Ve eleştirmeci, susinekleri gibi bir günlüğüne yaşar böyle olunca. Ölümüyle, artmadığı için kalmaz, yetmez yazdıkları.

Alangu iyi ki birkaç aşılmaz kitap bıraktı: Yıllarını verdiği «Ömer Seyfettin Monografisi»ni, «Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman» incelemesini, iyi ki kitap olarak bastırdı. Masal, derleme ve çalışmaları da edebiyat alanındaki kulis, rekabet ve ayak kaydırma oyunlarına karşı, zaman zaman başını dinlemeye çekildiği zengin, vefalı bir hayal dünyası oldu.

19 Haziran 1973'te ölen Tahir Alangu, hiç değilse toprağa verildiği gün, yılda bir ziyaret edilen mezarı dışında, artık «süslenmiş gemilerin açıktan geçtiği bir diyar» gibi şimdi.

(Sanat Dergisi - 12 Haziran)

ÖLÜMÜNÜN 5. .YILINDA T. ALANGU BİR BAŞKA AÇIDAN

Necati ZEKERİYA

«O şimdi kitaplarda bir insan, bir soyadı
Bir parantez içinde doğum. ölüm yılları».

B. Necatigil

Türk yazarı Tahir Alangu İstanbul'da doğdu (1916). Haziranın bu günlerinde Ohri Balkan Folklor Festivaline katılmak üzere Makedonya'ya gelirdi. 5 yıl önce de gelecekti, Rumeli Türküleri üzerine rapor sunacaktı Ohri'de. Gelirken, beraberinde koca bir dünya getirdi. Bekliyorduk, o gelmedi, yerine ölüm haberi geldi (19 Haziran 1973). Ve o şimdi, şair Behçet Necatigil'in, «Kitaplarda Ölmek» adlı şiirindeki gibi:

«Parantezin içindeki çizgi
Ne varsa orda
Ümidi, korkusu, gözyaşı sevinci
Ne varsa orda»

T. Alangu'yu okurlarımız «Birlik» ve «Tan» gazetelerindeki ilginç söyleşilerinden, «Sesler» dergisindeki eleştiri ve denemelerinden tanırlar. Geniş kültürü vardı. Tam anlamında bir eleştirmendi. Ele aldığı konuların ayrıntılarına girerdi. Bu özelliği üç ciltlik «Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman» ve iki ciltlik «100 Ünlü Türk Eseri» adlı yapıtlarında çarpıcı yargı ve belgeleriyle vurgulamıştır. Ömer Setfettin üzerine yazdığı yapıtı da böylelerindendir. Alangu, değil yalnız Türk yazarları, Türk yapıtları; dünya yazarları ve dünya yapıtları üzerine de incelemeler yapmış, deneme ve eleştiriler yazmıştır. Asturias, Henrik Böl ve Andriç için de yazdığı köklü incelemeleri var. Türkiye'de Andriç'in «Gün Batarken» (Travniçka Hronika) romanı onun çevirisiyle yayınlanmıştır. İsak Samokovliya ile Branko Çopiç'ten de örnekler aldığı, «Çingene Hikâyeleri» adlı antolojisi çok ilginç bir yapıttır. Folklor (özellikle masallar üzerine) incelemeleri, derlemeleri pek çoktur. Nâzım Hikmet'in «Sevdalı Bulut» adlı kitabındaki masalları çok ilginç bir açıdan değerlendirmiş, çağdaş masal anlayışını ustaca sergilemiştir. («Sesler» sayı: 47). Dili, azıcık eski olmasına, yer yer uzun tümcelerle yazmasına karşın,

yargılarında kesindir, somuttur. İnandığı estetik - sanat değerlerde ödün vermeyen bir eleştirmendir. Belgesellikten, somuttan yanadır. Çoğu yargılarında, Lenin'in «**Soyut gerçek olmaz, gerçek daima somuttur**» düşüncesine sadık kalmaya çalışmıştır. Bu açıdan, Türk eleştiri ve yazın tarihinde onun yeri özgündür. Türk yazınındaki değerleri gerçekçi bir yöntemle sergilemiş, yeni değerlendirmelere zemin hazırlamıştır.

Biz, T. Alangu'yu başka bir açıdan da değerlendirmeyi borç biliyoruz. Yugoslavya'da yaşayan Türk halkının yapıtlarıyla yakından ilgilenmiştir. Her gelişinde Türk yazarıyla sık sık görüşmüş, yazınımız üstüne düşüncelerini açıkça söylemiştir. Dilimizdeki hataları göstermiş, yardımlarını esirgememiştir. «Birlik» ve «Tan» gazetelerinde, çocuk dergilerimizde, «Sesler» dergisindeki gözümüzden kaçan ya da içinden çıkmadığımız dil hatalarını düzelterek, notlar düşünerek bize iletmiştir. Makedonya'da, Kosova'da kaldığı günlerde eleştirmenden çok bir öğretmen sıfatıyle konuşma dilimizdeki yanlışları bile belirtmekten kaçınmamış, dille ilgili güçlüklerimizi anlamak için köklü bir çaba harcamış, kendisini bizden biri saymış, yazınımızla birlikte bütün çalışmalarımızla ilgilenmiş, iki ülke, iki kültür, iki halk arasında dostluk yollarının daha geniş, daha sağlam olması için pay sunmuştur. Bu yüzden, biz Tahir Alangu'yu, değil yalnız kitaplarında, içimizde de yaşıyoruz ve yine bu haziran günlerinde, Ohri Folklor Festivaline gelecekmiş gibi onu bekliyoruz. Ve bu duygu galiba bizden hiç eksilmiyecektir.

(Tan «Priştine» - 1 Temmuz)

NÂZIM HİKMET

Yağmur, Tevfik Fikret'te: «Sokaklarda, damlalarda pür ihtizâz / Küçük, pür heves, gevherin katreler...» biçiminde betimlenir. Bu dizeler, doğaya ürkek, çocuksu gözlerle yüzeysel bir yaklaşımdır. Nazım Hikmet'te dış görüntü, beyinde yaşanıp tasarlananla bakış arasında bir uyuma ulaştı mı, filmsi bir devingenliğe kavuşur. Çevreye ilişkin gözlemler, donuk bir betimleme olmaktan çıkıp somutluğa yönelir. Böylece yağmur, değişik bir çağrışım ürpertisi ile yepyeni bir anlatım inceliğine bürünür.

Bedrettin müritlerinden Börklüce Mustafa ve adamları üstüne Şehzade Murat ordusunun gelişini eritilmiş bir tarih kültürünün sıcaklığı içinde verir:

Kırlarda çocuk başlarını
kanlı gelincik gibi koparıp,
çırılçıplak çığlıkları sürükleyip peşinde
beş tuğlu bir yangın gibi geliyordu karşıdan ufku sarıp.
Bu gelen
Şehzade Murat'tı.

Bir senaryo yazarı da olan Nâzım Hikmet'teki bu düş zenginliği, ürkütücü boyutların güzelliği ile örülüdür: «Beş tuğlu bir yangın gibi gelen Şehzade Murat ordusunun kırlarda çocuk başlarını kanlı gelincikler gibi koparışı, çığlıkları peşinde sürükleyişi...» Silik, soluk görüntülerle dolu şiir geleneğini, bir şimşek sağnağının göz kamaştıran renkli ışık demetine dönüştürmüştür sanki...

«Kurtuluş Savaşı Destanı»nın giriş bölümünde «Onlar» diye «korkak, cesur, cahil, hakim, çocuk» nitelikleriyle, «yeşil bir ağaç gibi gülen, mevsimsiz ağlayan, ana avrat küfreden» özellikleriyle halkımızı betimlerken, gözlem gücüne dayalı bir ressam dikkatinin kesin çizgilerini ustalıkla ortaya koyar. Bu destanda Antep, İstanbul ve Erzurum kent görüntüsü özelliklerinden çok, orada yaşayan insanın yerel nitelikleri, karakter yapısı ile betimlenmiştir:

Antepliler silahşor olur.
Uçan turnayı gözünden
kaçan tavşanı ard ayağından vururlar
ve arap kısrağının üstünde
taze, yeşil selvi gibi ince, uzun dururlar

«Mübarek elleri, ince küçük çeneleri, kocaman gözleriyle, anamız, avradımız, yârimiz» diye kadınlarımızı anlatırken, toplumsal yapımızda horlanıp ezilen, emekleri hiçbir zaman ödenemez olan bu kişiler üstünde onun gözlem ışıldakları yanıp söner.

Anlatım, dış çevreden kendi ruhsal dünyasına yöneldi mi özentisiz, mert ve yürekli bir insanın ince duygulu dokusunu Nâzım Hikmet'te buluruz.

Varna kıyılarındaki yalnızlık dolu günlerinde içinde özgürce yaşayamadığı İstanbul'u özlemle düşler. Boğaz'a süzülen vapurun ardında, sevgilileri, dostları ve yükselip alçalan dalgala-

rın köpükleri üstünde iç daraltan, gönül ışıtan anıları bir bir yeniden yaşar:

. . . . . .

Bir vapur geçer Boğaz'a doğru,
Nazım usulcacık okşar vapuru
yanar elleri....

Laypzig'de «tadını çıkara çıkara, yudum yudum kederlendiği akşamüstleri» İstanbul kafasında ve yüreğinde ince ayrıntılarla karakalem bir resim gibi canlanır:

Koparmış ipini eski kayıklar gibi yüzer
kışın, sabaha karşı rüzgârda tahta cumbalar
ve bir saç mangalın küllerinde
uyanır uykudan büyük İstanbulum.

1956 sonrası şiirleri, bir senfoni bütünlüğüne serpiştirilen «ayrılık teması» ile örülüdür.

«Neleri alıp götürmedi benden ayrılık; / kilometrelerle umut, tonlarla keder» derken, ayrılık üzüncünün odaknoktası İstanbul'dur. Ramazan gecelerinin Şehzadebaşı'sı, Gülhane Parkı, güngörmüş ahşap yalıların süslediği Boğaziçi, Üsküdar Cezaevi belleğin derinliklerinde yaşayan kopmaz ve vazgeçilmez anılar demetidir. Prag'da «Faust'un Evi»ni anlatırken Mefistofeles'e vereceği senet karşılığında bir saatlik İstanbul'a gidebilme özleminden başka bir dilek taşımaz içinde. Bir cinayet sıtmasını andıran bu hasret nöbetlerini «Şu gurbetlik zor zenaat zor...» dizesinde ve «Memleketim...» şiirinde olduğu gibi Yunus Emre yalınlığına yaraşan bir iç serinliğiyle dile getirir:

Memleketim, memleketim, memleketim,

. . . . . .

Sen şimdi yalnız saçımın akında,
infarktında yüreğimin,
alnımın çizgilerindesin memleketim.

(Türk Dili - Haziran)

YAZARLAR SENDİKASI, «NAZIM HİKMET'İ ANMA GECESİ» DÜZENLEDİ

Bülent BERKMAN

Nazım Hikmet, ölümünün 15. yıldönümünde Türkiye Yazarlar Sendikası'nca düzenlenen gecede anıldı. Açık Hava Tiyatrosu'nda yapılan geceye Türkiye'den birçok yazar, şair ve halk ozanının yanı sıra bir tiyatro topluluğu; Sovyetler Birliği'nden Türkolog Grigori Aleksandru ve Bulgaristan'dan şair Nikolay Vistatov da katıldılar.

Türkiye Yazarlar Sendikası Genel Başkanı Aziz Nesin, açış konuşmasında Nazım Hikmet'in şiirleri, yazıları ve işçi sınıfı için yaptıkları ile sadece Türkiye'nin değil, tüm dünyanın bir büyük şairi olduğunu belirterek şöyle dedi:

«Nâzım Hikmet tüm dünyada her geçen yıl daha daha büyüyen bir şairdir. Türkiye'de de bugün örgütlerin dağınıklığı gözönüne alınırsa, Nazım Hikmet'e duyulan gereksinme her günden fazladır. Çünkü o, ulusal, sınıfsal bir değerimizdir, birleştiricidir, bağlayıcıdır. Solda, tüm ayrı fikirdekiler bile Nazım Hikmet'i yadsıyamaz, onda birleşir. İnsan yaşadıkça Nazım da yaşar.»

Aziz Nesin'in konuşmasından sonra Can Yücel, Nazım'ın «Şair», Ataol Behramoğlu ise «Otabiyografi» adlı şiirlerini okudular. Daha sonra Sovyet Türkoloğu Grigori Aleksandru, Nazım Hikmet'in Sovyetler Birliği'nde çok sevildiğini, şiirlerinin herkesçe tanındığını, incelendiğini belirtti ve şunları söyledi:

«Nazım'ın Sovyetler Birliği'ndeki dostlarından selâm getirdim. Ülkemizde Nazım kendi ozanlarımızdan fazla tanınır, sevilir. Şiirleri ders kitaplarında okutulur. Zaten Sovyetler Birliği'nde Türkiye söz konusu olunca akla üç isim gelir: Atatürk, Nasrettin Hoca ve Nâzım Hikmet.»

Gecenin en ilgi çeken konuklarından biri de Zekeriya Sertel'di. İki kişinin yardımıyla kürsüye gelen Sertel, Nazım Hikmet'le ilgili anılarını anlattı. Yurt dışında bulunduğu sürece Türkiye adını söylediği her yerde, «Nazım'ın memleketi» yanıtını aldığını söyleyen Sertel, böylesine büyük bir şairi henüz okul kitaplarına bile sokamamış olmamızdan duyduğu üzüntüyü belirtti.

Bulgaristan'dan geceye katılmak için Türkiye'ye gelen şair Nikolay Vistatov, Bulgaristan Yazarlar Birliği'nin Orhan Kemal ve Nazım Hikmet'in ölüm yıldönümleri nedeniyle yolladığı mesajları okuttu ve şunları söyledi:

«Nazım Hikmet'le Bulgaristan'da bulunduğu süre içinde tanışma fırsatını buldum. O, sizin olduğu kadar bizim de şairimizdir. Bir Bulgar balıkçı atasözü vardır: 'Bir dalga bütün denizi köpürtemez.' Ben bu atasözünün Nazım Hikmet'le geçerliliğini yitirdiğine inanıyorum. Çünkü Nazım Hikmet bütün dünya halklarını coşturmuştur.»

Geceye Dostlar korosu ile birlikte Ruhi Su ile halk ozanı Sadık Gürbüz de katıldılar ve çeşitli halk türkülerinin yanı sıra, Nazım Hikmet'in bestelenen şiirlerini okudular.

Şairin «Kız Çocuğu» adlı şiirinin küçük bir kız tarafından okunmasından sonra, yaşam öyküsünün kronolojik olarak anlatımına geçildi. Yine Can Yücel ve Ataol Behramoğlu, Nazım Hikmet'in sanatının çeşitli dönemlerine ışık tutan şiirlerinden okudular.

Daha sonra, Dostlar Tiyatrosu oyuncuları iki bölümlük bir belgesel oyun sundular. Oyunda Nazım Hikmet'in 1931 yılında «835 Satır», «Jokond ile Si-ya-u», «Varan 3», «1+1=1», «Sesini Kaybeden Şehir» adlı kitaplarından ve 1938'de Harp Okulu olayından dolayı yargılanışı belgelere dayanılarak anlatılıyordu.

Nazım Hikmet'i anma gecesine katılan son sanatçı Şehir Tiyatrosu oyuncularından Taner Barlas idi. Barlas bir sözsüz oyun sundu.

Türkiye Yazarlar Sendikası'nın bu geceyi «Nazım Hikmet Enstitüsü» kurma çalışmalarına ilk geliri sağlamak amacıyla düzenlediği ve önümüzdeki günlerde bir basın toplantısı yapılarak bu konuda bilgi verileceği açıklandı.

75. DOĞUM YILINDA ZEKİ Ö. DEFNE: HALK ŞİİRİNİN PARLAYIŞLARI VE YOĞUN DUYARLIK

Behçet NECATİGİL

Kişisel hayatın en mutlu, en sevindirici olgularından biri bu olmalı: Cumhuriyet dönemi şiirimizin kazanç hanesinde bir şai-

rin, içinde hiç eksilmeyen bir şevk, şiirini sürdürerek, sağlıkla esenlikle 75 yaşına girmesi. Zeki Ömer Defne, bu şair. Edebiyat öğretmeniydi, on yıl önce bu görevinden ayrıldı, ama başuğraşı şairliğinden iyi ki ayrılamaz bir şair.

Defne, lise öğretmenliğine engelleri aşarak, güçlüklerden gelmişti. Bir ilköğretmen okulunu bitirmiş, ilkokul öğretmenliği yapmış, sonra dışardan sınavlara girip lise diploması almış, bir süre ortaokulda Türkçe okutmuş, İstanbul'a atanınca da Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümüne yazılmış, orayı da bitirip lise edebiyat öğretmenliğine yükselmişti.

Defne, Kastamonu'da benim ortaokul hocamdı. 1935'te İstanbul Kabataş Erkek Lisesi kadrosuna verilmiş, okulun orta kısmında Türkçe öğretmenliği yaparken üniversiteye başlamıştı. Ben 1945'te askerlik dönüşü Kabataş Erkek Lisesi'ne atandığımda o da aynı lisede edebiyat okutuyordu. Eski öğrenci - yeni öğretmen ben, Defne'yle beş yıl aynı okulda çalıştık, sonra onu Galatasaray Lisesi'ne aldılar, yalnız kaldım.

Kabataş'ta birlikte olduğumuz o beş yılda Defne bana örnek olmuş, yön göstermiş hemen tek ağabey - meslektaşımdı. Mesleğimin bilgi, incelik ve derinliklerini ondan öğrendim, sözlü ve yazılı sınavlarda öğrencideki edebiyat dağarcığını, bilgi toplamını nasıl değerlendirmek gerektiğini ondan öğrendim. O beş yıl, bir yandan hocam Hıfzı Tevfik Gönensay'ın ve şair Faruk Nafiz Çamlıbel'in de aynı çatı altında büyüklerimiz olarak edebiyat okuttukları yıllardı. Ama onlar yorgundular, başka işleri de vardı ve Kabataş'taki görevlerini galiba fazla ciddiye almıyorlardı.

Defne, o lisede, öğretmenliğin bir adanmışlık ve sorumluluk olduğunu bilen kişilerdendi. Haziran ve Eylül dönemi sözlü sınavlarında, öğlen paydosları dışında iskemlesine çivili, her öğrenciyi dikkatle dinleyişini, geçecek ya da daha fazla not verebilmek için öğrenciye soru içinde sorular yöneltişini; A'dan D'ye kadar son sınıf edebiyat ve fen şubelerinin tepeleme harmanlar yapıp tomar tomar bölüştüğümüz Türkçe - kompozisyon ve edebiyat olgunluk sınavı kâğıtlarını, ilerlemiş miyopluktan ötürü kalın camlı gözlüklerini çıkararak, gözlerini kâğıtlara âdeta yapıştıra yapıştıra, gene oturduğu yerden hiç kalkmaksızın, hava kararıncaya kadar sabırla, satır satır okuyuşunu nasıl unuturum?

DEFNE'NİN ŞAİRLİĞİ

Şu yukarda yazdıklarım, bir meslekte usta-çırak ilişkilerine değinmedir sadece. Oysa ben Defne'nin şairliğinden, şimdi biraz da şairliğinden söz etmeliyim:

Defne, mesleğinde verdiği savaşı şiirinde de verdi. Doğduğu Çankırı'nın Halk Yolu gazetesinde ilk yayınlandığı vakit yirmi yaşındaydı (1923), kırkına kadar bir yirmi yıl yayınladığı şiirlerin sayısı yirmiyi bulmaz bile. Ama ona bu da yetiyordu. 1948'de «Resimli Edebiyat Tarihi»nde Nihad Sami Banarlı tarafından (ve sanırım ilk kez) belirtildi değeri: «Yine şiirlerini bir kitap halinde toplamamış olmakla beraber, muhtelif mecmualarda yayınlanan Aşık tarzı şiirleriyle ve bilhassa büyük Erzincan zelzelesi felâketi için söylediği «Bu Memleket Böyle Ağlar» isimli bir ağıtıyla haklı bir sevgi ve şöhret kazanan Zeki Ömer Defne...

O dönemde Defne, «Türk şiirinin klasisizmi bir de Aşık tarzı söyleyiştedir» ilkesini benimsemiş, bu doğrultuda özlü örnekler vermiş iki şairden biriydi (Diğeri: Orhan Şaik Gökyay). Başlangıçta sadece «Ilgaz», «Gül Ey Isparta'nın Pembe Gülleri» ve «Bu Memleket Böyle Ağlar» şiirleri dahi, Defne'nin kıtıklarından, dikenlerinden temizleyerek, Halk ve Saz şiirimiz geleneğine yoğun bir biçim verişinin, yeni bir rota çizişinin kanıtlarıdır.

Çoğu örneklerde stilize bir Halk şiiridir Defne'nin şiiri. Ne «Ülkü» dergisinde bir zamanlar (Ankara, 1941-1945) Ahmet Kutsi Tecer'in açtığı ve yeteneksiz taklitçilerde kalmış Halk şiiri kampanyasıyla, ne de Aşık Veysel Şatıroğlu ile bir bağlantısı, bir benzerliği vardır bu şiirin.

«Bu Memleket Böyle Ağlar» şiiri için Rıfat Ilgaz: «Bu facianın en canlı, en içli ve samimi şiiri» diyor ve Zeki Ömer'in Halk şiiri biçimindeki bütün ürünleri için de tutarlı yargılar veriyordu (Yeni İnsanlık dergisi, sayı 1, 15 Şubat 1940): «... Şekil bakımından bir türkü diyebileceğimiz bu uzun şiirin en belirgin vasfı, kuvvetli bir lirizme ve aynı kuvvette bir ritme sahip oluşudur... Şiirin kuvvetli bir tarafı da, hemen baştan sona kadar yerli renklerle gözlerimizi kamaştırmasıdır... Folklor kültürünün yarattığı bu motifler, şiirin içine iğreti süsler gibi iliştirilmemiş, ritmin akışına tâbi tutulmuştur... Kelimeler, tabirler, hattâ kafiyeler, tamamiyle Halk şiirinin malı...»

TEK KİTABI

Zeki Ömer Defne, 1945'lerde bir kavşağa gelir, bir süre iki seçenek arasında duraklar ve 1950'lerde Saz şiiri içerik ve deyişlerini de göz önünde tutarak, artık görünüm ve tablo şiirinden iç yaşantı şiirine geçer. Şimdilik tek kitabı «Denizden Çalınmış Ülke» (1971)'de şiirlerini iki ana bölümde toplamış olması, şairin konu doğrultularını belirginleştiriyor. Birinci bölüm «Güzellemeler» ki «Memleket Üstüne» olanlar (Isparta, Bursa, İzmir, Erzurum, Eğin, Konya, Sinop, Antalya, Çankırı, Ilgaz, Orta Anadolu ve Bozkır... üzerine şiirler), sözcüklerle yapılmış yurt işlemeleri, oya ve peşkirleri biçiminde, o kentlerin görülmeye, yaşanmaya değer karakteristik manzara kartlarıdır. «Sevgi ve Tabiat Üstüne» olan güzellemeleri «Koçaklamalar», «Ağıtlar», «Çeşitli Konular» izliyor. Sonra «İnsan», «Dünya», «Sevgi», «Mitoloji» ve «Mimarlık, Resim» diye yanbölümlere ayrılmış ikinci bölüm başlıyor. Şiirler böyle kesin yerleştirmelere her zaman uygun düşmese bile, çoğu şiirlerde Halk şiiri olanaklarının arınmış, arıtılmış parlayışları şairin başarısı oluyor. Hele iç yaşantı şiirlerinde yoğun bir duyarlık, şairi bize sevdiren unsurların başında geliyor.

Kitaba adını veren şiir, hayat denizinin azgın dalgalarla kemirdiği bir kıyıda, varlığını korumaya çalışan şairle geçen zaman arasındaki sessiz ama çetin savaşın öyküsüdür. Güzelleme ve koçaklamalar durağan konulardır; insan onlarda kendi kişiliği açısından değişmez geneli görür. Barıştır, bir uyum saptamasıdır güzelleme ve koçaklamalar. Savaşsa söz geçiremediğimiz durumlar karşısında olur.

Şairin «Denizden Çalınmış Ülke» şiirinde söz konusu ettiği savaş, motifleri gene Halk geleneğine çağrışımlar yapsa, katkılarda bulunsa bile, modern yanı ağır basan iç, yaşantı şiirlerinde olduğu gibi, sürekli bir hüzün zırhı ve kalkanıyla girişilmiş bir savaştır. Şair neler pahasına betonlaştırılmış bir anılar rıhtımında, dar bir şeritte yitmiş gitmiş ve yaşanırken de hicranlarla budanmış yaşantıların anılarıyla işte ancak birazcık soluk alabilmektedir. Avuç içi kadar bir özel vatan, «dalı gülü bir gülümlük bir vatan»dır bütün şiiri kendisi için.

Bir kendisi için mi? Her güçlü şair denizden bir ülke çalar, ama bu ülkeler aynı duyguları yaşayan, geçen zamanla aynı savaşı veren herkesin biraz soluklanacağı yerler olur.

«Denizden Çalınmış Ülke» kitabının başında Yahya Kemal'e bir ithaf var. Ünlü şair, Defne'ye bir gün: «Defne, sen Halk tarzı'na devam edecek ve onu yeni imkânlar, yeni mevzular içinde inkişaf ettireceksin!» demiş. Bir kehanet yok Yahya Kemal'in bu iltifatında. Sözü de iyi bilen, sazı da iyi bilen Zeki Ömer Defne, daha ilk şiirlerine bu şahdamarla başlamıştı, 75 yaşına kadar da boyuna bu cevheri işledi. Kitabından sonraki şiirleri şimdi sürekli Varlık dergisinde çıkan şaire, bize öğretmen olarak, usta olarak öğrettiklerinden dolayı en içten minnetlerimi sunarım. Defne şiirinin duldasında düşünmek, düşüncelere dalmak bir mutluluktur.

(Sanat Dergisi - 10 Temmuz)

ÖLÜMÜNÜN 1. YILDÖNÜMÜNDE SÜREYYA YUSUF'UN BİOGRAFİSİ

«Çevren» dergimizin sorumlu yazarı Süreyya Yusuf, Türkiye'de Ege denizinin kıyısındaki Ören kasabasında dinlenirken 19 Temmuz 1977 tarihinde bir kalp krizi sonucu dünyaya gözlerini yumdu.

Süreyya Yusuf 1923 yılında Köprülü (Titov Veles)'de doğdu. Babasının adı Kâmil, annesinin ise İsmet idi. İlk okulunu orada bitirdi. Daha sonra ailece Üsküp'e taşınan S. Yusuf, oradaki büyük Medrese okuluna yazıldı ve bitirdi. 1939 yılında ilerici gençler birliklerine katıldı ve bu çeşit etkinlikler yüzünden bir süre hapise düştü. Yugoslavya Halk Kurtuluş savaşı dönemlerinde de savaşlara katıldı ve böylece Yablaniça'daki Partizan Birlikleri salıvasında yurdun kurtuluşuna kadar savaştı. YHK Savaşından sonra çeşitli kademelerde birçok değerli görevlerde bulundu. 1947 yılında Belgrat'da da Felsefe fakültesinin Şarkiyat Bölümüne yazıldı ve 1951 yılında buradan mezun oldu. Fakülte sıralarındayken Türk dilini, Türk yazınını verdi ve böylece bir halk kurtuluş savaşçısı olduğu kadar, bir kültür savaşçısı da oldu. Çünkü S. Yusuf irdemen sıralarından çıktıktan sonra aldığı kültür. görevlerini sonuna kadar bilinçle, YKB ilkelerine uygun olarak yaptı. 1951 yılında Fıtnat hanımla evlendi. 1956'da kızı, 1962'de Taner oğlu oldu.

S. Yusuf uzun bir süre Priştine'deki «Gerçek» Türk kültür güzel sanatlar derneğinin etkin üyesi idi. 1961 yılında Priştine'-

deki «Meto Bayraktarı» sekiz yıllık, okulunda müdürlük yaptı. Bununla birlikte Priştine Radyosunda da Türkçe Çocuk yayınlarını hazırladı.

S. Yusuf'un tüm bu çalışmalarından başka Kosova Sosyalist Özerk Bölgesindeki öğretmen kadrosunun getirtilmesinde ve umumiyetle Yugoslavya'da yaşayan Türk halkının kültür alanındaki kalkınmasında da önemli ölçüde payı vardır. Üsküp «Nikola Karev» öğretmen okulunda kurslarda ve Priştine kentinin «İvo Lola Ribar» lisesindeki öğretim çalışmalarında öğretmen olarak Makedonya ve Kosova Türk öğretmenlerine Türk dili ve yazını derslerini verdi. Günümüze kadar sayısız Türk öğretmeni onun verdiği bilgilerle okullarda ve başka görevlerde bulundu. 1963 - 1973 yılları arasında Prizren ve Priştine Yüksek Pedagoji okulunda Türk dili profesörü olarak çalıştı. 1972/73 okul yılında ölümüne kadar Priştine'de henüz çalışmasına başlayan Felsefe Fakültesinin Sarkiyat kürsüsünde de Türk dili profesörü idi. Ayrıca, 1973 yılında Priştine'de üç ayda bir yayımlanmaya başlayan «Çevren» toplum, bilim, yazın ve sanat dergisinin sorumlu yazarı oldu. Yugoslavya Sosyalist Federatif Cumhuriyeti yazınında etkinliği saptanmış olan bu «Çevren» dergimizin yayınında sorumlu yazarımız S. Yusuf'un ölümüne kadar büyük hizmeti geçmiştir. Bu verimli hizmetleri, sadece yurdumuzun sınırları içerisinde değil, yurdumuzun sınırları dışında da değer kazanmıştır.

Profesör S. Yusuf Türk Dilini her şeyden önce sevmiştir. Hatta dil alanında Yugoslavya'da başta gelen yaratıcı idi. Her yerde Türk dilini arılığını korumuş onun arılaşması ve özleşmesi için gücü olduğu kadar çalışmıştır. Dil alanında birkaç eleştiri yazısı «Dilimiz ve biz» ve daha iki «Türk Bilgisi» yayımladı.

S. Yusuf son zamanlarda bilimle de uğraşmağa başladı. İlk önce «Prizren Türk Ağzının Özellikleri» başlıklı doktora tezini hazırlamağa koyuldu, fakat onun savunmasına yetişemedi. Bir çok bilim yazınlarıyla da Türkiye'de düzenlenen kimi kongre ve seminerlere katıldığımız sürelerdeki çalışmalarına yakından tanık olduk. İstanbul'da 1. Uluslararası Türk Folklor Kongresi (20-30, VI 1975) İkinci Milletlerarası Türkoloji Kongresi (4 - 9 - 10, 1976) gibi toplantılarda değerli bilimsel bildirileriyle hem Yugoslavya, haklarının kültürlerinin Türk kamuoyuna tanıtılması, hem de iki ülke arasındaki ilişkilerin olumlu yönde daha da geliştirilmesi için olanak hazırlamıştı. Zaten değerli sorumlu yazarımız

Profesörümüz, meslekdaşımız ve saygıdeğer kardeşimiz S. Yusuf'un ölümü de Türkiye'de Akşehir'de düzenlenen «Nasrettin Hoca Şenlikleri» (5 - 10 - VII - 1977) de böyle bilimsel bir seminer için gitmiş olduğu sırada da olagelmişti. S. Yusuf bu seminerde «Stevan Sremaç»ın N. Hoca Fıkraları Derlemesi Üstüne» başlıklı tebliğini okuduktan sonra Konya, Ankara, İstanbul ve sonunda da dinlenmek için Burhaniye kentinin dört km. yakınlığındaki bir kıyı kasabası olan Ören'e gittiği sırada 19 Temmuz 1977 tarihinin saat 01.00'de ağır kalp krizi sonucu öldü. Öğretmenimizin ölümüyle Priştine Felsefe Fakültesi'nin Şarkiyat Kürsüsü değerli bir öğretim üyesini, Yugoslavya Yerli Türk yazını, Çevren dergisi değerli yazın adamını, dilcisini, tek sözle her alanda büyük bir savaşçısını yitirdi.

Anısı önünde saygı ile eğiliriz.

(Tan «Priştine» - 15 Temmuz)

TÜRKÇENİN USTA KALEMİ REFİK HALİT KARAY

Celâl ÖZCAN

18 Temmuz büyük Türk yazarı Refik Halit Karay'ın 13'üncü ölüm yıldönümüydü. (Doğum: 1888 - İst.; ölüm: 18 Temmuz 1965 - İst.)

Bu fırsatla, değerli yazarımızın edebiyatımızdaki yerine —özetli de olsa— bir bakış atalım dedik.

Refik Halit Karay adı edebiyatımızda nasıl bir yerde, hangi özellikleriyle önem kazanıyor? Sorusundan hareketle bakarsak onun somut bir değerlilikle anıtlaştığını göreceğiz. Özellikle MEMLEKET HİKÂYELERİ adlı kitabı tek başına Refik Halit'i ön plana çıkarmaya yetiyor. Bir «sürgün» olayının fırsatıyla beş yıllık Anadolu gözlemlerinden kaynaklanan bu önemli yapıt, o günlerin siyasal ve yazınsal gerçekliğini de dikkate alarak denilebilir ki, tümüyle özgün niteliklidir. Zira edebiyatımızda «Anadolu»ya, ora halkının yaşamsal konumuna ilişkin ilk önemli yapıt «Memleket Hikâyeleri» olmaktadır.

Demek ki Refik Halit Karay, —sözünü ettiğimiz kitabıyla— hikâyeciliğimizde dönüm noktasıdır. (Hemen belirtmeliyim, bu

yapıtında yazar, «Şeftali Bahçeleri», «Yatır», «Yatık Emine», «Sarı Bal», «Kös Ömer», «Boz Eşek» gibi ön plana çıkan çok başarılı hikâyelerinin arasında «Hakkı Sükût» başlıklı hikâyesiyle bir başka dönemecin de ilk ürününü oluşturuyor kanımca. Bu hikâyede Refik Halit —yanılmıyorsam— fabrika işçisinin özel ve genel sorunlarına, ekonomik gerçeklikte ve özellikle çalışılan o fabrika konumundaki dramına yazınımızda heemn ilk değinen kişi oluyor.)

Yazarımızın sanatsal yaşamını dört dilime ayırabiliriz:

I. İlk Yıllar: «Fecr-i Âti» topluluğuna giriş, gazetecilik, politik içerikli gülmece yazarlığı dönemi. (Bu dönemden «Kirpi'nin Dedikleri» adlı gülmece kitabı önem taşır.)

II. İttihat Terakki hükümetince —karşıt yazıları yüzünden— sürgüne yollandığı beş yıllık dönem: Anadolu gözlemlerine (Sinop, Çorum, Ankara, Bilecik) fırsat vererek «Memleket Hikâyeleri»nin oluşumunda etken olan «gurbet günleri»...

III. 1922 - 1938 yılları arasında geçen İkinci Sürgün hayatı: (Refik Halit'in başarılı sanatsal grafiğinde şanssız bir durum. Ulusal Kurtuluş hareketine karşı çıkan bazı yazılar yazması, 1922'de bu sürgüne neden olur.) Beyrut ve Halep dolaylarını içeren bu gurbet yıllarından da bazı birikimler ve hazırlıklarla döner 1938'deki **af'ta.**

IV. İkinci Sürgün'den yurda dönüşüyle başlayan ve ölümüne değin süren yıllar: Refik Halit Karay bu dönemde hikâyelerini ve romanlarını yazmıştır. (Bu dönem verimli roman üretimine ve hattâ oyun türünde de yapıt vermesine fırsat sağlayan geniş bir zamanı içeriyor. Ancak Rauf Mutluay'ın da belirttiği gibi: «...Sakıncasız yazma dikkatiyle bu kez de, siyasal - toplumsal özlerden kaçınmış, kendisini okuruna sevdiren, eserlerinin sürümünü sağlayan kolay - tatlı - hafif eserler yayımına öncelik vermiştir.» (Çağdaş Türk Ed. - 198)

Kalabalık bir toplamı oluşturan yapıtlarının içinde mutlaka okunması gereken başta «Memleket Hikâyeleri» olmak üzere, «Gurbet Hikâyeleri», «Yezidin Kızı», «Çete», «Sürgün», «Anahtar», vb. nın görüntüsünde Refik Halit bir gerçekçidir. Kendi deyişiyle «temiz realizm»dir onun gerçekçiliği. Acı ile sevincin, karamsarlıkla iyimserliğin iç içe olduğu ve «gülmece» havasının da katılışıyla özgünlük kazanmış bir değişik «Maupassant Gerçekçiliği».

Konuları, «bireysel»liğin doyumundan da kaynaklanmış olsa, gene de dışa bakışlarla toplumsal gerçekliğe yaklaşımlı yapısıyla dikkat çeker.

Ayrıca Refik Halit, şu nitelikleriyle kendine özgü sanatçı kimliğini öne çıkarmaktadır:

O, edebiyatımızın belki de en güçlü gözlemcisidir. Ve, gördüklerini dışlaştırıp yansıtmada birçoklarından ayrı o ince, kıvrak, akıcı, nükteli, capcanlı «üslûbu»yla büyüyor karşımızda. (Diyebilirim ki, dil ve anlatımda Refik Halit, kendinden sonraki yazarlara ve elbet günümüz sanatçılarına —örneklemede— sağlıklı bir kaynaktır.)

«Yeni Lisan» akımına, bu akımın temsilcileri arasına katılmamasına karşın, aslında «Yeni Lisan» akımı Refik Halit'le utkuya ulaşmıştır yargısına varanlar haksız değillerdir.

Anlatımda icat gücü,' benzetme ve iğretilemelerde kendine özgülüğü ilgiyle okunmasının baş etkenleridir.

Gözlemlerden esinle dile gelen olasıya ustalıklı betimleme becerisi, özellikle hikâyelerinde, ayrıca «Yezidin Kızı», «Çete», «Bir İçim Su» gibi öteki yapıtlarında çok canlı örneklerle kanıtlanmaktadır.

Yazarımızın bir başka güçlüğü de karakter yaratımındaki başarısıdır. Memur - âmir, din adamı, kasaba eşrafı, kıskanç kadın ve erkekler, «sürgün» psikozunun bunaltısındaki kişiler, fabrika işçileri, sevenler - sevilenler, ihanete uğrayanlar, çıkarcılar, intikamcılar... Hikâye ve romanlarında başlıca karakterlerdir. Bunların tümü gerçeğe uygundur, inandırıcıdır.

Refik Halit «gülmece»yi de yeğlerken dışa bakış ve sorunsal gerçekliğin aksak ve çarpık bazı yönlerine, «batılılaşıyorum» derken batıyı ters anlayan garip yapay karakterlere eleştirel bir yöneliş içinde de görünmektedir. Böylece, yazar, sosyal ve siyasal aksaklıklara karşı tavrın en güçlü silâhlarından biri olan gülmeceyle (bazı yapıtları dışında) başarısını pekiştiriyor.

(Cumhuriyet - 12 Ağustos)

ÖLÜMÜNÜN 63. YILINDA DEMOKRASİ ŞAİRİ TEVFİK FİKRET

Mahir ÖZTAŞ

İnsancı, materyalist ve yenilikçi özellikleriyle Tevfik Fikret,

çağdaş şiirimizin ilk büyük ustasıdır. Tanzimat Edebiyatının Batı kaynağından getirdiği bütün yenilik ve değişikliklerin üzerinde çağdaş bir şiir kurmayı başarmıştır. Şiirleri yaşamının ve siyasal eyleminin kopmaz bir parçası olduğu için yaşadığı günlerin toplumsal, siyasal olaylarının şiirinin gelişim çizgisinde belirleyici bir etkinliği vardır.

Fikret'in doğduğu yıllarda Balkan ulusları bağımsızlık için ayaklanmış, İmparatorluk gerileme ve çöküş sürecine girmiştir. II. Abdülhamit Meclis-i Mebusan'ı kapattığı 1878 yılında Fikret 11 yaşındadır. Çocukluğu ve gençliki iki meşrutiyet arasındaki anayasasız baskı döneminde geçer. Daha okul sıralarında, şiir yazmaya başlayan Fikret «Mirsad» dergisinin açtığı bir şiir yarışmasında birinciliği kazanacaktır. «Mirsad» dergisinin kapatılmasıyla, Fikret ve arkadaşlarının girişimi sonunda «Malûmat» çıkar ama uzun ömürlü olmaz.

Bu yıllar Fikret'in arayış içinde olduğu, şiirini geliştirmeye çalıştığı, dil üzerinde düşündüğü yıllardır. «Malûmat»ta yayınladığı şiirlerin bir kısmını Rübab-ı Şikeste'nin sonunda «Eski Şeyler» başlığı altında toplayacaktır. Aşk ve doğa konusunun ağır bastığı bu şiirlerde Fikret, konuşma diline, düz yazıya yakın bir dize yapısını oluşturmayı başarır.

DÜZENE BİREYSEL BAŞKALDIRIŞ

1896'da Servet'i Fünun dergisi Tevfik Fikret'in yönetiminde yayınlanmaya başlar. Bu sıralarda şiirin biçimiyle ilgili bir edebiyat tartışması başlamıştır. Recaizade Ekrem «eski şiirin» yazım bakımından koyduğu kısıtlamanın kaldırılmasını savunmuş, «kafiyenin kulak için olduğu» kuralını koymuştu. Genç bir şairin yazdığı bir şiirde bu kurala uyması, eski yeni kavgasına dönüşür. Recaizade'nin kendisini Servet'i Fünun'da savunması ve Fikret'in dergi çevresinde gençleri toplaması, edebiyatımızda «Servet-i Fünun» adıyla anılacak bir dönemin başlangıcı olur.

Fikret'in bu dönemde yazdığı şiirlerinde görülen karamsarlığın nedenini içinde yaşanılan toplumsal koşullarda aramak gerekir. Salt Fikret'in değil. Servet-i Fünun şiirinin bütününde görülen hüzün, bireycilik ve karamsarlığın en önemli nedeni zorba toplum düzenidir. Sembolistler ve romantiklerden etkilenen Ser-

vet-i Fünuncular, sanatta bireyciliğe ağırlık veren bir kültür ortamında yetişmişlerdir.

İçinde yaşanılan dünyadan kaçıp kurtulma isteği bütün Servet-i Fünuncularda ortak özlemdir Nitekim Yeni Zelanda'ya giderek bu özlemi gerçekleştirmek isterler, olmayınca Hüseyin Kâzım'ın çiftliğine yerleşme girişiminde bulunurlar. Hüseyin Cahit Yalçın «Edebiyat Anıları»nda şöyle değinir bu özlemin nedenine: «Hafiyelerle, sansürcülerle, sürgünler ve baskınlarla çevrili bu yaşam içinde, vicdanca rahat bir dakika geçirmek pek zordu.»

«Gerçeklerden kaçma» Fikret'in şiirlerine de güçlü bir biçimde yansımıştır. «Yeşil Yurd» ve «Bir An-ı Huzur» şiirleri Hüseyin Kâzım'ın çiftliğine yerleşme düşlerinin ürünüdür. «Ne İsterim» ve «Ömrü Muhayyel» de düşsel isteklerin ana konuyu oluşturduğu şiirlerdir. Oysa aynı Fikret, günlük yaşamında toplumsal eleştiriden hiç de uzak değildir. Nitekim sanat anlayışında da toplumsal olana doğru bir değişim gözlenir. Şöyle yazar «Servet-i Fünun»da:

«Sanat şahsi olamaz: Kendi şahsı için sanat eserleri vücuda getirenler bulunsa bile, sanatkârlar yalnız kendi şahısları için eser yaratanlar değildir. O halde, sanatkârın toplum hayatından ayrılmaması, tersine onu bezeyip güçlendirmesi lâzım gelir.»

TOPLUMSAL ŞİİRE YÖNELİŞ

Fikret'in bireyci sanat anlayışından toplumsala yönelişinde Fransız şairlerinden François Coppée'nin büyük etkisi vardır. Günlük hayattan görüntüler çizen toplumsal şiirlerdir bu dönemde yazdıkları. «Servet-i Fünun»un kendi yönetimindeki ikinci sayısında «Hasta Çocuk»u yayınlar. Şiir diline konuşma cümlesi sokarak, geleneksel kuralları alt üst eden bir yeniliktir bu. Bu dönemde yazdığı şiirlerde yine de acıma duygusunun ötesine geçemeyecektir. Rubab-ı Şikeste (Kırık Saz) adını verdiği şiir kitabı 1900 yılının ilk aylarında satışa çıkarılır. Öte yandan Servet-i Fünuncuların aralarındaki görüş ayrılıklarının su yüzüne çıkmasıyla topluluk dağılmıştır. Artık bir dönemini kapatan Fikret «Sis» şiiriyle yeni bir döneme başlayacaktır.

Fikret planlarını kendisinin çizdiği Aşiyan'ı yaptıracak, İstanbul'a hemen hiç inmeyecektir. Şiir yayınlamanın yasak ol-

duğu bu zamanda «inziva»ya çekilmiş Fikret, hiç de eylemsiz değildir. Şiirleri elden ele dolaşmakta ve ezberlenmektedir. Rubab-ı Şikeste'nin üçüncü basımına aldığı ünlü «Sis» şiiri, çürümüş imparatorluğun eleştirisidir. Fikret'in kötümserliğinin toplumsal bir boyuta oturmasıdır. Daha sonra yazdığı «Tarihi Kadim» (Eski Çağlar Tarihi) ise aklın ve bilimin egemenliğine övgüdür. Yine meşrutiyet öncesi şiirleri arasında «Sabah Olursa» ve «Mazi... Atî» şiirleri Fikret'in dünya görüşünü yansıtmaları açısından önemlidir. 1906'da Abdülhamit'e yapılan suikast girişimini «Bir Lâhza-i Teahhür» şiirini yazarak coşkuyla karşılar.

DEVRİM YILLARI VE MİLLET ŞARKISI

Artık 1908 devrimi yaklaşmaktadır. Selanik'te devrim hazırlıkları yoğunlaşırken, Selanik İhtilâl Teşkilâtı Fikret'ten bir «ihtilâl şarkısı» yazmasını ister.

«Haksızlığın envaını gördük... Bu mu kaanun? / En gamlı sefaletlere düştük... Bu mu devlet? / Devletse de kanunsa da artık yeter olsun; / Artık yeter olsun bu deni zulmü cehalet...» diye haykıran Fikret, «Millet yoludur, hak yoludur tuttuğumuz yol: / Ey hak yaşa, ey sevgili millet, yaşa... varol!» diyerek bitirir şiirini.

Makedonya ayaklanmasının başarısı üzerine yazdığı şiirine «Doğan Güneşe» adını verir. «Tanin»in ilk sayısında yayınlanan «Rücu»da, «Sis» şiirindeki lanetlerinin İstanbul'a değil, pislikleri bağrında toplayan bir çevreye yönelik olduğunu söyler. Siyasal düşüncelerini belirleyen ilke «adaletsizliğe, zulme başkaldırmak» diye özetlenebilecek, Fikret şöyle der «Rücu»da:

«Güzel düşün, iyi duy, hiç yanılma, aldanda :/ Ne varsa doğrudadır, doğruluk şaşar sanma./ Atıl ilerleyişe, birliğe, çalışmalara :/ Fakat unutma ki, yol hep düzenli gitmekle/ Yakınlaşır, kısalır.. Doğru at adımlarını :/ Düşün: bugünkü adımlar hazırlıyor yarını!» (A.M. Dranas söyleyişiyle)

1911 yılında yayınladığı, «Haluk'un Defteri»ndeki «Gökten Yere» şiirinde «yeryüzünün tanrısı» olarak nitelediği, yeni insanı selamlayan Fikret, «Haluk'un Amentüsu»nde yeni bir inanışın temellerini belirtir.

«Toprak vatanım, nev-i beşer milletim... İnsan
İnsan olur ancak, buna iz'anla inandım.»

ÖZGÜRLÜĞÜ BOĞMAK İSTEYENLERE KARŞI DEMOKRASİ ŞAİRİ

Meclis'in dağıtılışı üzerine yazılan «Doksan Beşe Doğru» şiiri, devrimle gelen ama özgürlüğü boğmak isteyenlerin sert bir eleştirisidir:

«Antlar gene bozuldu, başladı bir karanlık çağ, / Gene çiğnendi halkın tek yüce umudu./ Kanun dedik, sürttük alınları topraklara, / Kanun dedik, kanun,/ Ağlamalar, sızlamalar gene boşa gitti boşa!» (A. Kadir söyleyişiyle)

Meclisin kapatılışı, Abdülhamit döneminin yeniden açılması, zorbalığın geri dönmesidir Fikret'e göre. «Doksan Beş'e Doğru»da Fikret güncel olanı tarihsel bir boyuta oturtmayı başaracaktır. Bu şiiriyle siyasi kavgada yerini alan Fikret, «Rubabın Cevabı»nda kendi kendisiyle hesaplaşır:

«Sen zanneder misin ki, benim hep elemlerim?, / Heyhat ben nevaibi eyyamı inlerim!» diyerek bireysel acıları değil, insanların ve yaşadığı günün acılarını dile getirdiğini açıklar.

Yergi edebiyatının parlak örneklerinden «Han-ı Yağma» ile yöneticilerin hırsızlıklarını yüzlerine vurur.. «Tarihi Kadim'e Zeyl»de ise, din konusundaki düşüncelerini cesaretle savunacaktır. Bütün bu şiirleriyle Fikret artık özgürlük ve insanlık temalarını işleyen insancı, yurtsever, devrimci kimliğiyle çıkar karşımıza.

Bilime, gençliğe ve bağımsızlığa önem verme konusunda genç kuşaklar çok şey öğrenmiştir ondan. Tevfik Fikret'in önemi yaşadığı dönemle sınırlı kalmamış, eserinde canlandırdığı insancı materyalist kişilik, zorbalığa karşı başkaldırmanın esin kaynaklarından olmuştur.

(Aydınlık - 22 Ağustos)

SABRİ ESAD SİYAVUŞGİL

Haldun TANER

On yıl önce tam bugünlerde, 6 Ekim 1968'de, büyük bir kültür adamımızı yitirmiştik: Sabri Esat Siyavuşgil. Her isim herkeste başka çağrışımlar uyandırabilir. Sabri Esat Siyavuşgil gibi

çok yanlı ve her yanında da parlak bir insan ise, ister istemez aynı insanda çeşitli çağrışımlar uyandırır. Sabri Esat, bir alanda ihtisas yapıp onunla yetinecek soydan bir insan değildi. Çok yanlı zekâsı ve değişik yetenekleri onu çok alanda üne kavuşturdu. Çok güzel konuşan, sistemli düşünüş sahibi ve ödevine çok bağlı bir hoca idi. Psikoloji alanına yeni buluşlar ve bakışlar getirdiği iddia edilemese de, Batı dünyasının bu alandaki gelişmelerini yakından izleyen ve bunu Türkiye'deki öğrencilerinin en kolay kavrayacağı kıvama getirip sunan, takririne zaman zaman kendi zekâ çakıntılarını, kendi mizah üslûbunu, kısacası insanca bir ısının çekiciliğini katan bir hoca idi. Bunları bir indirgeme saymak çok yanlış olurdu. Özel yaşamında hep memleket seviyesinin üstüne yöneli bir aydın olmasına karşın, kültür ve algılama seviyesi örneğin Fransa'dakine kıyasla çok eksik olan Türk üniversite öğrencilerinin bu durumundan belki ilk yılları biraz yakınmış, ama ondan sonra gerçekçi bir insan olarak onlara ulaşacak dalga uzunluğunu müthiş sezgisiyle yakalayıp her şeyden önce onlara yararlı olmayı birinci plana çıkarmıştı. Oysa liselerimiz üniversiteye iyi yetişmiş öğrenci yollayabilseler, işin alfabesini yeni baştan onlara yinelemeye gerek kalmaksızın bazı şeylerin bilinir olmasını varsayarak gönlünce ders vermek, Dijon ve Lyon üniversitelerindeki hocaları gibi (Esprit à secand degré) denilebilecek kıvrak anlatımlarla dilinin ucuna ve beynin kolayına geldiği gibi ders vermek elbet onun yaratılışına daha uygun düşerdi. Ama o işin kolayına gitmez, öğrencileri ile olan köprüsünü kırmamak için kendini zora sokardı. Tıpkı daha sonra fıkracılığında okuyucularıyla da aynı köprüyü aynı kaygı ile ayakta tutma hususunda göstereceği özen gibi..

Ne var ki, Siyavuşgil'in sihirbazlığı size bunu hissettirmezdi. Bütün bu çabalarına karşın karşınızda sizi aşan bir hoca ve yazar değil de sanki eşdeğerde bir dostunuz varmış duygusu verirdi. Ve onun dersinden çıkarken ya da onun bir fıkrasını okuduktan sonra kendi zekânıza, kendi anlayış ve sezişinize güveniniz artmış olurdu.

Kısacası Sabri Esat Siyavuşgil'in gerçek kişiliğini, gerçek seviyesini, gerçek üslûbunu ancak özel yaşamındaki birkaç yakın dosttan ve bir de onun ayarındaki yabancı aydınlardan gayrısı ne yazık ki göremez ve bilemezdi. Böyle bir muhatap buldu mu da Sabri Esat'ın keyfine diyecek olmazdı. Bu özel Sabri Esat Siyavuşgil, -pırıl pırıl bir zekâ idi. Çoğu harcayıcı soydan nefis

esprilerini birbiri arkasına işte böyle özel sohbetlerinde duyabilirdiniz. Bazen insafsızlık sınırlarını yalasa bile, bu harcayıcı esprileri, onun zekâsının en doğal hakkı saymak zorunluuğunu duyardınız.

Bu alaycılık yaklaşımı onun çevresi ile kendi arasındaki seviye farkından duyduğu üzüntünün bir çeşit avuntusu da sayılabilirdi. İşi böyle şakaya vurmakla onu dayanılabilir yapıyordu, gibi bir duyguya kapılırdım çoğu zaman.

Bu anlattığım onun üniversite hocası yanı. Ben Sabri Esat Siyavuşgil'le en çok üniversitede beraber oldum. O eğitimini Dijon ve Lyon'da yapmış bir psikoloji doçenti idi. Ben de adam kıtlığında bir süre Sanat Tarihi asistanlığını üstlenmiş herhangi biri. Koridorlarda ben onu görür ve tabiî tanırdım. O da beni görür ve tabiî tanımazdı. Gel zaman git zaman, Cyrano çevirisini yaptı. Bu oyun Türk tiyatro tarihinde büyük bir olay oldu. Sabri Esat Siyavuşgil adını üniversite dışına taşırdı. Cyrano ona uğurlu da geldi. Profesör oldu. Kamu, onun saygınlığını kabul etmek için sanki Cyrano çevirisinin parlak başarısını beklemişti.

İşte o gürültüde benim de ilk hikâye kitabım yayınlanmıştı. Rahmetli Ahmed Halit Hoca'nın teşviki olmasa bunu daha yıllar yılı çekmemde tutabilirdim. Kitap çıkınca kimsenin umurunda olmayacağından âdeta emindim. Bir gün Siyavuşgil'in yazılar yazdığı Yeni Sabah'ın ikinci sahifesinin tam ortasında (Yaşasın Hikâyeciliğimiz) adlı bir yazısı çıktı. Rahmetli bu yazısında (Yaşasın Demokrasi) adlı hikâye kitabımı iki buçuk sütun boyunca övüyordu. Gözlerime inanamadım. Çünkü eleştirilerinde güçbeğenirliği ile tanınan, kılı kırk yaran Hoca, bu eserde tüm Türkiye'nin bir kaleidoskop penceresinden bakarcasına sergilendiğini söylüyordu. En ehli ve güçbeğenir bir ustadan aldığım bu ilk not, sanat yaşamımda beni yüreklendiren en büyük teşvik oldu. 1962'de Gen-Ar'da yaptığım ilk kabere denemesi, 1964'de Keşanlı Ali Destanı'nın ilk temsili hep Hoca'nın vukuflu, kapsamlı, geniş kültür birikimli yorum ve değerlendirmeleri ile bir kat daha sevindirici oldu. Artık öyle olmuştu ki, her yazdığımı tutan Hoca'yı mahcup çıkarmamak için yazdıklarımı daha ciddi bir özeleştiri eleğinden geçirir olmuştum. Arada tanıştık. Daha doğrusu Hoca, o yazarın aynı fakültedeki Sanat Tarihi asistanı olduğunu anladı. Bu dostluk ölümüne kadar sürdü, gördüğünüz gibi ölümden sonra da sürüyor.

Sabri Esat Siyavuşgil psikoloji profesörü, eleştirmen, şair, günlük fıkra yazarı, tiyatro tarihi inceleyicisi, Türkiye PEN klüb başkanı olarak hangi alanda at oynattı ise, belli bir kaliteyi hiç düşürmedi. Daha gençliğinde Yedi Meş'aleciler diye anılan akımın seçkin üyelerinden biri olmuştu. Yedi Meş'aleciler, «Millî edebiyat yazarlarının ve Hecenin Beş Şairi»nin tepkisi olarak ortaya çıkmışlardı. «Onların yalın, kolay, anlaşılır ve düzayak şiirine, memleketçilik temalarına karşı» idiler. Ayrıca, «dünün ve o günün soluk hislerini, renksiz ve yavan Ayşe - Fatma terennümünü» aşmak isteğinde idiler. Şiiri inilti ve gözyaşından kurtarıp örneğin Beaudelaire gibi, expressionistler gibi sırlı, derin bir içeriğe kavuşturmak istiyorlardı. (Odalar ve Sofralar) bu dönemin ürünü şiirlerini içerir. Sabri Esat Siyavuşgil'in (Tanzimatın Fransız Kamusunda Uyandırdığı Yankılar), (Folklor ve Milli Hayat), (Psikoloji ve Terbiye Bahisleri), (İstanbul'da Karagöz, Karagöz'de İstanbul) ve benzeri gibi incelemeleri konuya hep yeni ve Batılı bir bakış açısı getiren güvenilir, ciddi bilimsel, çekici araştırmalardı. Özellikle (Karagöz-Psiko-sosyolojik Bir İnceleme) adı ile yayınladığı, sonra da, Fransızca olarak yazdığı yapıtı ele güne Karagöz'ümüzü Batılı bir bilim ve kültür disiplini ile anlatan ilk Türk incelemesi olarak daha sonraki inceleyicilere yol açtı.

Son olarak Cyrano üzerinde de durmalıyım. Edmond Rostand'ın hem savaşçı, hem şair, hem yüce ruhlu, hem esprili, hem cafcaflı, hem kahraman, hem gözüpek, hem sevecen bu Gaskonyalı kahramanını Siyavuşgil o kadar sevmiş, onunla öyle özdeşleşmişti ki, bu sevgi onun dört başı mâmur Fransızcası, virtüöz Türkçesi ve doğuştan humur üslûbu ile birleşince, değil sade Türk edebiyatının ve tiyatrosunun, belki de dünya çeviri tarihinin benzersiz bir fenomeni ortaya çıktı: Bir çeviri ki, aslında hiç aşağı değildi. Bir çeviri ki, hatta, yer yer aslında bile üstündü.

Ölümünün onuncu yılında büyük kültür adamımızın anısı önünde saygı ile eğilirim.

(Milliyet - 1 Ekim)

10. ÖLÜM YILINDA SİYAVUŞGİL

Türker ACAROĞLU

Çağdaş ozan, yazar ve çevirmenlerimizden Prof. Sabri Esat

Siyavuşgil'in ölümü üzerinden tam on yıl geçmiş. «Yedi Meşale» yazın topluluğunun iyi ozanı, değerli yazarı ve çevirmeni nasıl unutulur?

Haziran 1907'de İstanbul'da doğan Sabri Esat, 6 Ekim 1968'de yine İstanbul'da kanserden öldü. Zincirlikuyu mezarlığına gömüldü. Siyavuşpaşa soyundan Ahmet Esat'ın oğludur. Annesinin adı Emine'dir. Antalya İlkokulunda, Kadıköy Sultanisinde, İst. Erkek Muallim Mektebinde, İstiklâl Lisesinde okudu (1926). Darülfünun Hukuk Fakültesi son sınıfındayken, hükümetçe Fransa'ya yüksek öğrenime gönderildi (1928). Dijon ve Lyon Üniversitelerinde felsefe öğrenimi gördü (1932).

Yurda dönüşte, Ankara Gazi Eğitim Enstitüsüne stajyer felsefe öğretmeni olarak atandı (1932). Üniversite reformu sırasında, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesine psikoloji - pedagoji doçenti oldu (1933). Dokuz yıl sonra psikoloji profesörlüğüne yükseldi. Ölümüne kadar bu görevde kaldı.

Siyavuşgil, Fransızca ve İngilizce bilirdi. Türk Psikoloji Derneği Başkanı oldu (1961-63). Merkezi Paris'te bulunan Uluslararası Psikoteknik Derneği ile merkezi Roma'da bulunan Akdeniz Akademisi'nin üyesiydi. Öldüğü sırada Türk Pen Kulüp başkanıydı.

SANATI VE BİLİME KATKILARI

Şiirle sanat yaşamına giren Siyavuşgil'in ilk şiirleri 1927 yılında «Güneş» ve «Hayat» dergilerinde yayımlandı. 1928'de Yaşar Nabi Nayır, Muammer Lütfi, Ziya Osman Saba, Vasfi Mahir Kocatürk, Cevdet Kudret ve Kenan Hulûsi Koray'ın oluşturduğu «Yedi Meşale» yazın topluluğuna katıldı. Bu genç ozanlar, öykücü K. H. Koray'ın çıkardığı «Meşale» dergisi çevresinde toplanmıştı. Amaçlarının Türk yazınının ölmediğini ispatlamak olduğunu belirtiyorlardı. Dergi, ancak 8 çayı çıkabildi. «Yedi Meşale» kitabında 11, «Meşale» dergisinde 14 şiiri yayımlandı. Siyavuşgil, şiirlerini «Odalar ve Sofalar» başlıklı ilk ve son şiir kitabında topladı (1933). Bu arada, «Muhit» (1932 - 33) ile «Varlık» (1935 - 36) dergilerinde şiirlerini yayımladı. O dönemin beğenilip sevilen ozanları arasına girdi. Şiirlerinde izlenimciliğe önem verdi.

Ozanlığı on yıl sürdü (1927-36). Daha sonra fıkralar, dene-

meler, incelemeler yazmaya, bilimsel yapıtlar vermeye başladı. Şiiri bırakmasının nedenlerini şöyle açıklar: «Bence nasıl bir şiir dünyası varsa, onun sınırlarını kavramak ve yaşamak için de hususi çapta bir şiir kafası olmak lâzım. Hattâ bugün psikolog sıfatıyla bu şiir kafasının bazı karakteristiklerini sezebiliyorum ve hayretle görebiliyorum, ki, bu kafa, iliyet prensibine göre, işlemesi gereken ilim kafasından çok farklı.. Şiir kafası, daha aiyade her şeyin izah ettiği mantıki bağların yerine, duygu ve serbest tedai bağlarının hâkim olduğu öyle bir kafa, ki rüyaların autistique mantığına çok daha yakın.. Bu mantıkta kalmak elbette bir saadet olurdu. Fakat mesleklerin bazıları bu güzel mekanizmayı aşındırıyor ve değiştiriyor. Ben de mesleğime sadık kalabilmek için şiirde yaratıcı olmanın zevkinden kendimi mahrum ettim..»

İlkin «Tan» (1936-37), sonra «Ulus» (1942-44), daha sonra da «Yeni Sabah» (1948-64) ve «Haber» gazetelerinde fıkra yazarlığı yaptı. «Kültür ve Edebiyat» dergisinde yazıları yayımlandı. Deneme, ruhbilim, eğitim ve halkbilim konularında yaptığı araştırmaları çıktı. «Meydan-Larousse»un hazırlık çalışmalarına katıldı (1967).

«İstanbul'da Karagöz ve Karagöz'de İstanbul» konusunda verdiği bir konferans, Ankara'da CHP konferanslar dizisinde yayımlandı (sayı 14, 1938, 24 s.). Aynı konferansı, İstanbul - Eminönü Halkevi yayınlarının beşincisi olarak da basıldı (1938, 19 s.). Karagöz konusuna çok önem veriyordu; üç yıl sonra «Karagöz» adlı büyük bir araştırması yayımlandı (İst. Maarif Basımevi, 1941, 206 s.). Bunun Fransızcası (1951, 1961) ve İngilizcesi de yayımlandı (1955, 1961).

«Psikoloji ve Terbiye Bahisleri» adlı kitabı, 1940'ta Eminönü Halkevi Dil ve Edebiyat Şubesi yayınlarının 17'ncisi olarak basıldı (122 s.).

«Tanzimat'ın Fransız Efkâr-ı Umumiyesinde Uyandırdığı Akisler» adlı incelemesi, Tanzimat fermanının 100. yıldönümü dolayısiyle Millî Eğitim Bakanlığınca çıkartılan «Tanzimat» (1940) adlı kitapta yayımlandığı gibi, ayrı-basım olarak da çıktı.

Ahmet Mithat üzerine verdiği konferans, «Ahmet Mithat Efendi Mürebbi» başlığıyla «Üniversite Konferansları, 1945-1946» (1964) adlı kitapta yayımlandı (s. 24-40).

Adnan Benk'le birlikte hazırladığı «L'Ame turque á travers les nouvelles» «Öyküler Boyunca Türk Ruhu» adlı antoloji 1953'te İstanbul'da H. Zelliç basımevinde basıldı (16 s.).

ÇEVİRİLERİ

Siyavuşgil'in çeviri sanatında da üstün bir kişiliği vardı. Önce kendi mesleğiyle ilgili bilimsel çevirilerle işe başladı: Ernst Mach'dan «Bilgi ve Hata»yı, (1. cilt, 1935), Binet ile Th. Simon'dan «Anormal Çocuklar»ı çevirdi (1939).

Daha sonra yazınsal çevirilere geçti. Edmond Rostand'ın ünlü «Cyrano de Bergerac» adlı yapıtını manzum ve uyaklı olarak dilimize kazandırdı (1942, 1945, 1946, 1956, 6. basım 1974). Bu oyun, Türk tiyatrolarında aylarca oynandığı gibi, başrollerini Jose Ferre ile Mala Powers'in oynadıkları, Oscar Armağanı kazanan Ceylan Film'in Türkiye'ye «Son Silahşör» adıyla getirttiği filmi de Siyavuşgil'in çevrisiyle Türkçeleştirildi (1953).

Öteki çevrileri şunlardır: «Gil Blas de Santillane'ın Maceraları» (Lesage'dan, 4 cilt, 1945-46, 1967); «İki Başlı Kartal» (Jean Cocteau'dan 1949, 1962); «Pazartesi Hikâyeleri» (Alphonse Daudet'den, 1946, 1962, 1966; «Philebos» ,Platon'dan, 1943, 1959); «Ruy Blas» (Victor Hugo'dan, 1948 1963); Değirmenimden Mektuplar» (A. Daudet'in «Lèttres de mon moulin» adlı öyküler kitabı, Remzi Kitabevince 1943, 4. basım 1957; Milli Eğitim Bakanlığınca 1944, 1962, 1966); «Yeni Mabut» (François de Curel'den, 1946); «Aktörlük Hakkında Aykırı Düşünceler» (Diderot'dan, 1943, 1962); «Tepe» (Jean Giono'dan, 1939); «Yeni Terbiyenin Prensipleri» (Albert Malche'dan, 1939) «Cephe Sohbetleri» (André Maurois'dan, 1943); «Dr. O'Grady'nin Gevezelikleri» (A. Maurois'dan, 1943); «Çocukta Dil ve Düşünce» (Jean Piaget'den, 1938); «Çocukta Hüküm ve Muhakeme» (J. Piaget'den, 1939); «Tiyatro ve Bizler» (Fortunat Strowsky'den, 1946, 1962); «Yavru Kartal» (Edmond Rostand'ın «L'Âiglon» adlı yapıtı, 1953); «Senlis'de Randevu» (Jean Anouilh'un «Le Rendez-vous de Senlis» adlı oyunu, 1953); «Değirmenimden Mektuplar ve Pazartesi Hikâyeleri» (A. Daudet'den seçmeler, 2. basım 1953, 4. basım 1957); «Andersen'den Masallar» (Hans Christian Andersen'den, 1957) vb.

Siyavuşgil, Sait Faik Abasıyanık'ın 41 öyküsünü de Türkçe-

den Fransızcaya çevirdi, bu kitap «Un Point sur la carte» (Haritada Bir Nokta) adıyla Milli Eğitim Bakanlığınca Hollanda'nın Leyden kentinde bastırıldı (1962, 330 s.). Şiir çevrileri de yayınlandı. Bunlar gibi, gazete fıkraları da kitap biçiminde yayımlandı. Anlaşıldığı üzere, Siyavuşgil'in çok yönlü bir kişiliği vardı.

(Sanat Dergisi - 9 Ekim)

CEVAT ŞAKİR'İN MEZARI «YATIR» HALİNE GELDİ

Aykut POTUROĞLU

15 Ekim 1973.. Günlerden Pazartesi..

O zamanlar çalıştığım gazetede, gece nöbetinden çıkmış, insanın içine - içine işleyen, sinsi - sinsi caddelere düşen yağmurlu bir güz sabahının alacakaranlığını kucaklamıştık arkadaşlarla. Saatin hızla ilerlemesini nasıl da tedirginlikle, sabırsızlıkla beklemiştim. Dile kolay, 2 gün önce yurdumuzun gelmiş geçmiş en ulu kültür mimarlarından Halikarnas Balıkçısı gözlerini yaşama kapatmıştı. Tabutunu o gün herşeyiyle yaratıcısı olduğu kadar, evrene tanıtıcısı da olduğu Bodrum'a götürüp toprağa verecektik. Yol çok kötüydü ve uzundu. Gecikmemeliydik..

Cevat Şakir'in son günlerini geçirdiği «MERHABA APARTMANI», Hatay semtinin gidişte sağına düşen dar bir sokağın başlarındadır. Hiç unutamam, saat 7.30 sularında apartmana vardığımda, kapının önünde Azra Erhat, Şadan Gökovalı, oğlu, yakınları, adlarını şimdi sağlıklı bir biçimde teker-teker anımsıyamadığım bazı sanatçılarla birkaç gazeteci arkadaşımız vardı. Bir de «Acep ne oluyor.» diye çevrede biriken küçük bir kalabalık ve evlerin camlarından uzanan başlar..

Saatin 9.00'u bulmasıyla konvoyun yola çıkabilmesi için her şeyin hazır olduğu belirtilmişti. Ancak, en önemli birşey eksikti Balıkçı'nın son yolculuğunda rahat edebilmesi için, Belediyenin göndereceği ambulans saatlerce beklenmesine karşın hâlâ gelmemişti. Yapılan plân şuydu: Ambulansa yakınlarından bazıları da binecek, bizler de onları diğer araçlarla yakından izleyecektik.. Neden sonra, yerel yönetimden gelen haberde, bu konuda yardımcı olunamayacağı ve araç verilemeyeceği bildiriliyordu.

1973'ün Ekim'inde ünlü AP'li Belediye Başkanı Osman Kibar, nedense bu kutsal ölüyü «Sakıncalı» görmüş, görevini yerine getirmekten kaçınmıştı. En azından yurttaş olarak kendisine bunun ötesinde de ulusumuz adına utanç verici davranış içine girmişti..

KOMŞULARDAN ÇAMAŞIR İPİ BULUNUYOR

Çaresiz kalınınca, bir minibüs kiralanmasında karar kılınmıştı. Araç kapıya yanaştırılmıştı. Tabut omuzlarımızda binbir zorlukla üst bagaja yatırılmıştı. Bozuk yollarda, sallantıdan düşmemesi için de tabut, komşulardan bulunan upuzun bir çamaşır ipiyle minibüsün gövdesine sarılmıştı. Üstüne konması düşünülen birkaç çiçek demeti ise yer bulunamadığı için öylece yol ortasında kalmıştı. Özellikle Azra Erhat, hiçbir sözcükle anlatılamayacak kadar perişandı. Büzülmüş ıslak dudaklarından şu tümceler akıyordu:

«Olamaz, olmamalı. O, Türkiye'yi ölürcesine, kendini tüketircesine severdi. Hakkı değildi kendisine yapılan bu akıl almaz saygısızlık. N'olur birşeyler yapalım elbirliğiyle. Hepimizin onuruna indirilmiş bir şamardır bu..»

Ama olan olmuş, biten bitmişti.. Giden ise, zaten çoktan gideceği yere gitmişti..

Çok değil, daha 2 gün önceydi. Takvim yaprakları 13 Ekim 1973'ü gösterınekteydi. Saat 15.00'e doğru ilerlemekteydi. Günlerden Cumartesiydi. Merhaba Apartmanının kaldığı katında iliştiğim iskemleyi başucuna çekmiş, mırıl-mırıl konuşuyorduk 87 yaşındaki Cevat Şakir'le. Bir sigara istemişti. Hemen yakıp vermiştim. Büyük bir mutlulukla dudaklarına götürüp, dumanlarını uzun-uzun içine çekmişti! Neden bilmiyorum duygulanmış, gözleri nemlenmişti. Akan yaşların bağrına inmesini kuru elleriyle engellemişti. «İyi dinle beni» demişti.

«Ah!... Ne acı... Doğa, en can alıcı noktada elimi kilitledi. Son söylemek istediklerimi yazamadım.. Sanırım ki yolcuyum.. Dünyaya bir merhaba deyip gideceğim... Burnuma çiçek kokuları geliyor... Açın, açın pencereleri. Son defa görmek istiyorum güneşi.

Son defa görmek istiyoruz özgürlüğü. Merhaba çocuklar, merhaba dünya. Merhabaaaa..»

Bu sözlerinin ardından başını yastığa koymuş ve gözlerini yummuştu. Çevremdekilere :

«Çok yoruldu. Uyudu sanırım. Dinlensin biraz..» demiş ve izin istiyerek gazeteye gitmek için yola çıkmıştım. Gazetenin kapısından henüz girmiştim ki, telefonla arandığımı söylemişlerdi. Ahizeyi kulağıma dayar dayamaz, karşıdakinin kim olduğunu tanımıştım. Cevat Şakir'in oğlunun sesiydi :

«Meğerse uyumamış babam. Ölmüş... Hepimizin başı sağolsun..»

Eve gerisin geriye döndüğümde, gerçeğin katı yüzü karşımda upuzun yatıyordu. Üstüne soluk mavi bir örtü sermişlerdi. Biraz önce açtığımız pencereden üstüne yağmur damlacıkları düşüyordu. Son olarak haykırdığı «merhabaaaa» sının yankıları kulaklarımda cınlıyordu..

5 YIL SONRA

Cevat Şakir'in minibüsün gövdesine çamaşır ipiyle sarılı tabutunun, Bodrum'a götürüldükten sonra çözülüp Gümbet sırtlarındaki mezarlıkta toprağa verilişinin ardından tam 5 yıl geçti..

Cenazeden sonra, kendisine ne övgüler düzülmemişti ki.. Sanat dergilerinin hemen tümü, onun anısına düzenledikleri özel sayılarında kimlere Balıkçı'yı anlattırmamışlardı ki..

Bunları söyleyenlerin, yazanların adlarını vermeye ne gerek var? Ancak bazılarının başlıklarını vermeye zorunluyum. Çünkü, toplumumuzun gerçek hamurunu yoğuran büyüklerin kısa bir süre sonra kolayca nasıl unutulduklarının en somut örneğini yansıtacaktır da ondan.. İşte:

«Yaşayan canlı bir heykeldi o...», «İlk çağla günümüz, Halikarnas'la özdeşleşmiştir», «Gün geçtikçe önemi daha iyi anlaşılacak», «Hey koca Balıkçı hey...», «Tüm insanlığa açık kişiydi» vs. vs..

.....

5 yılın ardından, ilk kez ineceğiz Bodrum'a..

3 Eylül Pazar. 1978 yılının Şeker Bayramının arifesi..

Sabahın erken saatlerinde yola koyuluyoruz tıngır-mıngır.. Gidişimiz, 6 saat sürecek.

6 saatin ardından, çok uzun bir süre geçmiyor. Sislerin gizlediği Bodrum beliriyor. Giderek yaklaşıyoruz. Bize mi yıllar öncesinden değişik geliyor, yoksa gerçekten mi eskiden yeşillikler içinde yüzen beldenin yapı özelliklerine hançer çekilmiş..

Fakat açık, apaçık görünüyor. Halikarnas Balıkçısının kendi elleriyle diktiği ağaçlar, kaktüsler ve diğer bitkiler bir bir sökülmüş. Bunların yerlerine ise, irili ufaklı turist barınakları inşa edilmiş. Doğa alınış başını gitmiş..

BALIKÇIYI KİMSE ANIMSAMIYOR

Kış aylarında, bir avuçluk yerel halkıyla kabuğuna çekilen, havalar ısınınca nüfusu zaman-zaman 100 bine erişen Bodrum, susuzluğuna, pisliğine, pahalılığına karşın neden ülkemizin en çok akın edilen dinlenme yerlerinin başında gelir, buna akılcı yoldan hiç bir yaklaşım getiremiyorum kendimce.

5 Eylül 1978 Salı..

Şeker Bayramının, 2'nci günü..

İlçenin içindeki taksi duraklarından birinde bekleyen şoförlerden önümüze çıkana soruyoruz:

«Halikarnas Balıkçısı'nı ziyaret etmek istiyoruz. Götürür müsünüz?»

«Abi, anlamadım. Benim bildiğim (Balıkçının Pansiyonu) denen yer karşıda. Arabaya binmeniz gerekmez ki..»

«Hayır-hayır.. Hani, yazar Cevat Şakir vardı tüm Bodrumluların tanıdığı, 5 yıl önce ölmüştü. Dileğimiz, O'nun mezarına gidebilmek.. Herkes bilirmiş..»

«Kusura bakmayın. Ben bilmiyorum..»

İstemimizi anlatacak sürücüyü, çok zor buluyoruz..

Bindiğimiz cip, tozlu bayırdan tırmanıyor ve sert bir frenle duruyor.

«Geldik..» diyor.

İniyoruz aşağı..

Mezarın başucunda, üstünde silikçe «Halikarnas Balıkçısı» yazılı yüksekçe bir taş. Ayakucunda, çaputların sallandığı uzunca bir çomak. Ortasında, kırık dökük testilerle çömlekler. Arada ise, Cevat Şakir'in çerçeveli küçük boyda bir fotoğrafı..

«Peki, bu çomakla çaputlar neyin nesi?

Sürücümüz, içten mi içten, beldenin yerlisi.. Yönelttiğim soruyu geciktirmeksizin yanıtlıyor:

«Beyefendi. İşin aslını bilmeyenler, aydınlatılmadıkları için Balıkçının yattığı bu yeri kutsal (yatır) lardan biri olarak biliyorlar ve yılın belirli günlerinde bu çomağa bezler bağlayarak evliya niyetine dilek diliyorlar.»

.....

Ölmeden önceki son konuşmamızda, «Ahh!... Ne acı... Doğa, en can alıcı noktada elimi kilitledi. Son söylemek istediklerimi yazamadım.» sözleriyle kesik-kesik çaresizliğini özetlerken, üzüncünün en büyük nedeninin son yayınlanan yapıtı «HEY KOCA YURT»un eksiklerle dolu olduğunu, yeni eklemelere ise olanağı bulunmadığını bildirmişti..

Ey koca Balıkçı ey!..

1925 yılında, kaleme aldığın yazılarından birinde asker kaçaklarının yargılanmadan idam edilmelerini eleştirdiğin için Bodrum'a sürülmüş, burada yerleşmiş, 1945'de de bir «içki» sofrasında «valiye küfretti» gerekçesiyle son kez hapishanelerin karanlık dehlizlerine sokulmuştun.

Ancak: bağnaz, çağdışı düşünceye hiçbir şekilde boyun eğmemiş, sonunda felsefenin ne denli haklı olduğunu toplumumuza benimsettirmiştin..

Elimizde yanılmıyorsam; 5 öykü, 4 roman ve birçok anı kitapların var, inceleme dallarındaki ürünlerinle yayınlanan sayısız yazıların bunların dışındadır..

Gel gör ki, ardında bıraktığın acı özet şu:

Bodrum'u Bodrum eden sensin. Akdeniz'i Türkiye'yi evrene tanıtan yine sendin. Nankörlüklerimize ne dersin?

Yıllarca yaşadığın ev, sen yaşama gözlerini yumduktan sonra «müze» yapılacaktı. Yetkililerin verdikleri bu söz gerçekleşmedi. «Balıkçının Pansiyonu» diye 3'üncü sınıf bir konaklama yeri olarak kullanılıyor. Burada seni anımsatan, çerçevesini sinek pisliklerinin kirlettiği koridora asılmış fotoğrafından başkaca bir şey yok..

23 Ekim 1973'dü 1978'in Ekim'ine geldik dayandık..

Bize «merhabaaaa» deyip çekip gittiğinde, üstüne mavi bir

örtü sermişlerdi. Upuzun yattığın pencerenin önündeki karyolaya «açın, ardına kadar açın camları» dediğin yerden yağmur damlaları düşüyordu..

Şimdi ise, taş yığınına dönen Bodrum'daki mezarında geceleri baykuşlar tünüyor.. Hem de, Bodrumsuz edemeyen, her tatili burada değerlendirmeyi fırsat bilen gazetecilere, ozanlara, ressamlara, romancılara ve de tüm sanatçı geçinenlere karşın...

(Cumhuriyet - 9 Ekim)

İZMİRLİLER HALİKARNAS BALIKÇISI'NI «MERHABA» DİYEREK ANDILAR

Tuğrul TANSUĞ

İzmir Devlet Tiyatrosunca sürekli düzenlenecek sanat gecelerinden ilki 15 Ekim Pazar günü Halikarnas Balıkçısının (Cevat Şakir Kabaağaçlı) ölümünün beşinci yılı nedeniyle balıkçıyı anmak için yapıldı.

İzmir Devlet Tiyatrosu Müdürü Suat Taşer'in açış konuşması ile başlayan gecede Balıkçı'nın kendi sesinden «Merhaba» ve «İnsanlığa mesajı» dinletti. Azra Erhat yazarın dünya görüşünü ve özgürlük anlayışını belirterek konuşmasını «Halikarnas Balıkçısının ölümsüzlük süreci başlamıştır» sözleriyle bitirdi.

Yazar Şadan Gökovalı, Balıkçı'nın yaşamı ve yapıtlarını anlatarak, Anadolu halkının tarihte uygarlığa yaptığı katkılar gözardı edildiği ve hakkı yendiği için Balıkçı'nın bütün eserlerinde Anadolu'yu konu ettiğini söyledi. Daha sonra Turgay Gönenç, Devlet Tiyatrosu sanatçılarından Beyazıt Gülercan, Ayberk Çölok, Mustafa Tezeren, Erhan Gökgücü, Turhan Özdemir ve Cüneyt Taner Tunca, Balıkçı'nın «Gülenada», «Deniz eri Mahmut», «Cura», «Balıkla kabak», «Hoşbulduk Selim Dede», «Değirmenci Ateşoğlu Nasrettin» adlı öykülerini sundular. Gecenin bitiminde Mehmet H. Doğan John Noonan'ın slaydları eşliğinde «Halikarnas Balıkçısı'nın son mavi yolculuğu» cenaze töreni ve Bodrum'a götürülüşü'nü anlattı.

(Aydınlık)

5. ÖLÜM YILDÖNÜMÜNDE HALİKARNAS BALIKÇISI: DENİZ İNSANINI VE DENİZİ DESTANLAŞTIRAN İLK YAZARIMIZ

Şükran KURDAKUL

Halikarnas Balıkçısı'nın ilk hikâyelerini yayımladığı dönemde, Sabahattin Ali ve Sait Faik kent, kasaba, köy ilişkileri içindeki yeni insanı bulunduğu toplumsal konum içinde işlediler. İkisi de ayrı yollardan değişik yapısal özelliklerin peşinde görünüyorlardı. Bu yıllar sürekli olarak hikâye yazan ünlü romancı Halit Ziya ile toplumcu gerçekçi sanatın kuramlarını ortaya koyan Sadri Ertem'in edebiyatımızın bu yeni kan dolaşımı karşısında etkisiz kaldığını söyleyebiliriz.

Aynı dönemde Akdeniz kıyılarının özgür havasıyla çıkıp gelen Halikarnas Balıkçısı'nınsa gücünü özgünlüğünden aldığı genellikle kabul edilmiştir. Yeni serüvenlerin çizgeninde, doğayla kucak kucağa sevişen, çarpışan yeni insanlar Balıkçı hikâyesinin çarpıcı öğeleri olarak görünmektedir. Bilinen kurallara sığmayan anlatımı vardır. Balıkçı'nın. Özellikle doğayı yansıtırken bilinçaltından taşdığını düşündüren bir çağıltıyla karşılaşırız. Renkten renge somutlanan yaman bir şiir düzeyidir bu. Ekmek kavgasını yaşayan insandan soyutlanmadığı için burgu gibi delici ve yalınlaştırılmış bir felsefenin kanıtlarıyla donanmış görünür. Hikâyesinin kahramanlarıyla birlikte varlığını sezdiğimiz Balıkçı'nın yıllar yılı biriktirdikleri izlenim, düşün, şiir olarak kucak kucağadır çünkü. Çoğu zaman tümce, hikâyedeki işlevinin ötesine geçmiştir. Belki bu nedenle yer yer bir süngercide yazarın doğa sevgisi, denize uzaktan bakan bir orman köylüsünde yazarın bilgeliği ağır basar. Emekçi sınıf ve tabakalardan değişik kişiler (tütün işçileri, balıkçılar, tayfalar, dalgıçlar, yoksul kadınlar ve çocuklar) Balıkçı'nın hikâyelerinde temel öğe olarak görünürken varlıklarıyla bir dönemin yaşam koşullarını da yansıtırlar.

ROMANLARI

Halikarnas Balıkçısı'nın romanları da deniz ve insan ilişkilerinden kaynaklanmıştır. «Aganta, Burina, Burinata»da paranın, pulun, zengin toprakların, kadın tutkusunun yok edemedi-

ği deniz sevgisi öykülenir. Romanın başkişisi Mahmut geçirdiği deniz kazasından sonra karaya çekilmiş, dünya nimetlerine kavuşmuştur ama içindeki yangından kurtulamamıştır. Deniz yüzü görmeyen bir köyde yaşama zorunluluğu, hangi zenginliklerle donanmış olursa olsun, kandıramaz onu. Karısının kollarındayken bile «çatık suratlı deniz geceleri»ni özlemekte, sömürü düzenindeki yerini yadırgamaktadır. Eli öpülen bir ağa olmaktan utanç duyarak içindeki deniz özleminin gel-git'lerine bırakır kendini. Sonunda dalgaların çağrısına koşar. Bu, onun birey olarak kurtuluşu demektir.

«Ötelerin Çocuğu»nda kıyı köylerinin insanları vardır. Denizciler, denizlerdeki serüvenlerinden çok, kişilikleriyle görünürler. «Öteler»i kenlerin, uygarlıkların ötesi anlamına kullanır Balıkçı. Romanı, erkeksiz köylerin kurumuş kalmış kızlarından biri olmak istemeyen Elif'in doğurma tutkusuna bağlarken, Sabahattin Eyuboğlu'nun belirttiği gibi, doğa anadan yana çıkar. Elif'in doğurma tutkusunda iyinin güzelin analığı simgelenmiştir. Kızını öldürenlerse güzel yarınları beşiğinde boğan aykırı, kara güçlerdir.

«Deniz Gurbetçileri»nde sömürü düzenini sürdürmek için, çalışmaktan ve kazandıklarını hakça bölüşmekten başka suçu olmayan denizcileri öldüren Karakulak gibi çıkarcıları sergiler Balıkçı. Bu romanda iyiler iyiliğin, kötüler kötülüğün yarışçıları olarak görünmektedir. Büyük-küçük, usta-çırak, denize çıkabilen her insanın varlığında bir para makinası gören Karakulak, Ateşoğlu Kaptan gibi doğa ve insan sevgisinin kimliğinde, insanın insana kul olmayacağı bir toplumun yaratıcısını yok etmek ister.

GENEL ÖZELLİKLERİ

Halikarnas Balıkçısı'nın romanlarında kişiler tanıdığımız kişilere benzemezler pek. Olağanüstü yanları ağır basan, görmüş geçirmiş, anlatacak şeyleri olan insanlardır. Gençler bile ya bir serüvenden geçmişlerdir, ya da yakınlarından birinin yaşadığı serüven onlara deney kazandırmıştır. Konuştukları zaman genellikle eski ile yeni arasında bağlar kurmaya meraklıdırlar. Kimilerinin en eskiyle coşkulanarak masalla gerçeği bütünleştirmeye bile çalıştıkları görülür. Yiğitler eksiksiz yiğit, tok gözlüler tam insan, benciller noksansız kalleş, düzencidirler. «Deniz

Gurbetçileri»nde Karakulak Kaptan'ı «Aganta»da Hakkı Reis'i sömürü düzeninin «prototipleri» olarak çizen Balıkçı, bunların özellikle doğaya düşman yanlarını koyar ortaya. Kan, öldürme ve sömürme tutkusu, kendilerine ve dış dünyaların güzelliklerine de yabancılaştırmıştır onları. Selim Kaptan (Ötelerin Çocuğu), Ateşoğlu Kaptan (Deniz Gurbetçileri) gibi iyiliğin güzelliğin adamları, düşünür ve şairdirler. Sanki masalla gerçeği buluşturacak bir dünya vardır kafalarında. Eylemleri, dirençleri bu dünyaya bakarak yolunu yöntemini bulmuş gibidir. Denizler, gökyüzleri, ağaçlar ve renkler insanlar kadar saygındır onlar için.

Balıkçı'nın romanlarında erkeklerini getirecek teknelerin yelkenlerini gözlemekten yorgun düşen sabırlı kadınlar da sonuna kadar yiğit ve kadın saygınlığında görünürler. «Aganta»da geçirdiği kazadan sonra sevdiği erkekten kaçan Fatma, «Deniz Gurbetçileri»nde Karakulak'ı bıçaklayan Hacer Nine, «Ötelerin Çocuğu»nun Elif'i aynı erdemlerin yoğurduğu kişilerdir. Kişilerinin fiziksel varlıklarını çizmeye özen gösterir Balıkçı: «Uzun ve çalımlıydı. Salınan güçlü ve geniş kalçaları üzerinde gövdesini ve sert göğüslerini dimdik taşırdı. Benzi uçuk mu uçuktu. Sıtmayla sapsarıydı sanki. O solukluğun ortasında iki kara mı kara gözleri, bir de nemli kırmızı dudakları vardı.» (Deniz Gurbetçileri, s. 31).

Halikarnas Balıkçısı'nın romanlarının geleneksel kuruluş gereklerine uyduğu söylenemez. Kimi zaman, sayfalar boyunca uzayıp giden betimlemeler roman yapısına aykırı görünebilir. Nedir ki yeni bir yaratının coşku ürünleri olarak üstün etkiler oluşturan, yer yer bir Akdeniz efsanesi, yer yer de şiir dokusunda, daha önce edebiyatımızda benzerine rastlamadığımız doğa sergileridir bu betimlemeler. Bu kesimlerde, «keskin mavi kıvılcımlar», «alev parçası» (Aganta, Burina, Burinata s. 89) biçiminde tamlamalar sık kullanılmıştır. Bu Balıkçı'nın üslup özelliğidir.

Denizi ve deniz insanlarını, deniz zenginliğini ve yoksunluğunu, deniz güzelliğini ve acımasızlığını, denizden almayı denize vermeyi, denizde yaşayıp mutlu olmayı, denizde yiterek evrene karışmayı destanlaştıran romanlarıyla Halikarnas Balıkçısı, edebiyatımızı gençleştiren ve bizde Ege - Akdeniz bilinci yaratan ilk kalemdir.

(Sanat Dergisi - 9 Ekim)

20. ÖLÜM YILDÖNÜMÜNDE DOĞU VE BATI KÜLTÜRLERİNİN VERİLERİNİ GİZEMCİ BİR DUYARLILIKLA BİRLEŞTİREN ŞAİR: ASAF HALET ÇELEBİ

Konur ERTOP

Milliyet Sanat Dergisi'nin iki hafta önceki sayısında yayınlanan bir okur mektubu «Zen Budizm ve pejmürde kültürümüz» başlığını taşıyordu. Mektubun sahibi Fatih Böhürler, Uzakdoğu'nun kapalı bir sistem oluşturup yüzyıllar boyu kendi kendine yeterli kalmış ekonomisinin «içe dönük toplumlar» oluşturduğunu hatırlatıyor, bu toplum yapısında Zen Budizmi'nin etkinliğine dikkati çekiyordu.

Buddahcılığın kimi ilkeleri ve hatta kimi dua formülleriyse sanatımıza Asaf Halet Çelebi'nin dizeleriyle geçmiştir.

Asaf Halet Çelebi (1907-1956), Mevlevi tarikatına bağlı bir aile çevresinde yetişmiş, Osmanlı kültürünü derin çizgileriyle içine sindirmişti. Şiir dünyasına gazeller, rubailer yazarak girmişti; eski edebiyatımızı besleyen tasavvuf düşüncesini çok iyi biliyordu. Farsçadan Ömer Hayyam'ın (1954), Mevlânâ'nın (1940) rubailerini dilimize çevirmişti. Tasavvufçu, ozan Eşrefoğlu Rumi hakkında bir kitabı vardır (1944). Tarihçi Naima ile ilgili kitabı (1953), Divan Şiirinde İstanbul (1953) adlı antolojisi onun eski kültür dünyamızla ilgili çalışmaları arasındadır.

Asaf Halet'in sanatını oluşturan ikinci büyük kaynak eski uygarlıklar ve Uzakdoğu düşüncesi olmuştur. Galatasaray Lisesi'ni bitiren, Fransızcayı Mevlânâ rubailerini Fransızcaya çevirecek ve bu çeviriyi Paris'te Maison Adrien Neuve'de yayınlatacak, Doğubilimci Edmund Saussey'le dostluk edecek, Carra de Vaux'nun övgüsünü kazanacak kadar iyi biliyordu. Ancak batı kültürünün bu anahtarı ona daha başka bir kapıyı açmış, gizemli doğu dünyasını tarih içindeki derinlikleriyle tanıtmıştı.

Batı dünyasının dışındaki çevrelerin kendi yapılarına, oluşum kurallarına göre bir gelişme izlemiş olabilecekleri, ancak çok yakın zamanlarda benimsenebilmiştir. Asaf Halet bu gerçeği kavramış ve şiiriyle bu noktaya türlü yönlerden yaklaşmıştır..

Onun şiiri Eski Mısır, Hind, Bizans uygarlıklarından, bu eski uygarlıkları şekillendiren düşüncelerden, İslam tasavvufundan, bizim halk söylencelerimizden, masallarımızdan kaynaklan-

mıştır. 1940 kuşağı içinde sanat dünyasına giren şiirleri kuşağının biçimsel yenilikçi, katı öğretilere bağlı uçlarından ayrılır. İnsanın iç dünyasına, bilinçaltına, uygarlığın geçmişteki temellerine yakından bağlı bu şiiri tanımak için Asaf Halet Çelebi'nin «poetika»sına eğilmek gerekir.

ASAF HALET GÖZÜYLE ŞİİR

Asaf Halet Çelebi şiir anlayışını 1954 yılında, İstanbul dergisinde «Benim gözümle şiir davası» adını taşıyan bir yazı dizisinde dile getirmişti (İstanbul, cilt 1, sayı 9 - 14, Temmuz - Aralık 1954, «Saf şiir, Şiirde vuzuh, Şiirde şekil, Mücerret şiir, Şiirde ruh âhı, Şiirlerimde mistisizm temayülü»).

Asaf Halet, şiiri, «ideal kâinatın izahını yapmak sevdasında» bir çaba sayar. «Anecdotique ve romantique unsurlardan temizlenmiş» bir «saf şiir: poesie pure» oluşturmaya çalıştığını açıklar. Şiirden olayları ve duygulanışları uzaklaştırmaya çalışır görünen bu tutum ona göre gerçekte olaylara, öykülere, çocuklukta dinlenmiş masallara yer vermektedir. Fakat bunlar, şiire bilincaltında bıraktığı belirsiz etkiler, izlenimlerle yansıyacaktır. Asaf Halet bu izlenimlerin dışında kapılarını kapamış görünür.

Onun şiir dünyasına girişi, şiirimizde biçim yönünden önemli bir yenileşmenin gerçekleştirildiği yıllarda olmuştur. Divan şiirinin belirli kurallara kuvvetle bağlı disiplini içinden yetişen ozan, hece ve aruz kalıplarına bağlanmadan hece sayılarını, hecelerin uzunluk ve kısalığını gözeterek, içi ezgi dolu sözcüklerden yararlanarak şiirde uyum sağlayacağı görüşündedir. Şiirin ses öğesini oluştururken «imale»lere önemli bir yer verir. «Vurma kazmayı / ferhâaad», «ibrahim», «yenilerini koyan kim», «selim-i sâlisin köşkünde» gibi dizelerde uzun hecelerle bir ses zenginliğine varmaya çalıştığını anlatır. «Mısr-ı kadim», «Siddharta», «Kilise» gibi şiirlerinde «bir atmosfer vücuda getirmeyi hedef tuttuğu»nu açıklar ve bu şiirlerinde anlamlarını bilmeye gereklik olmayan «yabancı kelime ve formüller» kullanmış olduğunu anlatır. «Halâskassemâvât-i vel-ard», «On mani Padme hum», «Ammon ra' Hotep veya tafnit», «Evloiméni i Vassiliya tu pâtros» gibi eski Mısır, Mevlevi tarikati, Buddhacılık, Ortodoks kilisesi kültürlerine ilişkin anlatım birimlerini anlamlarından çok ses değeri ve çağrışım gücü için kullandığını belirtir. Şiirinde ses

öğesi olarak uyak ve ses yinelemelerinden nasıl yararlandığına da değinmiştir. «Mansur» şiirinde «renk» sözcüğünün, «Uyanıklık», «uyanık - uyku» sözcüklerinin yinelenmesi bir uyum yaratmaktadır. Bunları «bir nevi sayıklamayı ifade eden ve daha ziyade statique olan bir ruh haletinde kullanılması gereken ve form bakımından da âhenk unsuru olarak telâkki edilebilen» şeyler sayar!.. Şiirinde ses yinelemelerine (alliteration) nasıl başvurduğunu açıklarken de «Üsküdar'da üsküpüler dokusa gerek kumrular», «Kilimimde namaz kılmaya gelen ayaklar» gibi örnekler üzerinde durur.

SOYUT ŞİİR

Kendi şiirinin içerik bakımından soyut olduğu görüşüne karşı çıkarken soyut kavramlı sözcüklerden, özellikle de sıfatlardan, elden geldiğince kaçındığını söyler. Somut öğelerle soyut kavramları ve imgeleri nasıl birleştirmiş olduğunu, «Nur-i siyah» şiirinden alınan şu dizelere dayanarak açıklar. «Sebepsiz hüzün hocamdı / Loş odalar mektebinde / Harem ağaları lalaydı / Kara sevdama». Yaptığı açıklamaya göre, «Sebepsiz hüznün muallim şekline girmesi ve kara sevdanın haremağalarından lalaları olan bir çocuk olması bu mefhumları gözümüzde canlandırmaya imkân verebilmektedir.»

1940 kuşağı içinde Orhan Veli ile arkadaşlarının ortaya koyduğu yenilikler (dünyaya bakış açısındaki ayrılıklar bir yana bırakılırsa), Asaf Halet'in de şiirinde kendini gösterir. «Teşbih»in karşısında oluşu bu tutumun belirtilerindendir. Konuyla ilgili olarak, «Mademki anekdot gaye değil de bir vasıtadır, bunun için de anekdotu süsleyen ve onu anlatmaya yarayan teşbihler de beyhudedir.» «Şuurumuzu boş yere yormaktan başka bir şeye yaramayan teşbih ve istiareler artık bizi yoruyor ve zevk de vermiyor» der.

RUH ANLARI

Asaf Halet, şiiri bilincaltının geniş ölçekli bir yansıma alanı sayar. Bilincaltı şiire yansırken sanatçının belirli ruhsal durumlarını, izlenimlerini ortaya koymaktadır. «Fransa için» şiirini bu

tür izlenimlerin ve «ruh anı»nın nasıl oluşturduğunu şöyle açıklar: Çocukluğumda ağabeyimin bana anlattığı Fransız masallarıyla Fransa'ya karşı hissettiğim sempati, bu masala benzeyen başka bir Türk masalındaki, babası tarafından terkedilmiş kızcağızın duyduğu acıyle karışıyor. Fransız masalındaki oduncu baba ile ananın ormana bıraktıkları altı kardeşli Petit Poucet'ye mukabil Türk masalında aynı sebeplerle ormanda babası tarafından bırakılmış bir kız vardır. Babası bir ağaca içi boş bir kabak asmış, rüzgâr vurdukça, 'Tın tın eden kabâcık / Beni bırakıp giden babâcık' der. Altşuurumda Fransa'ya duyduğum yakınlık bu masalla birleşmiştir. Küçük kız artık Petit Poucet'nin kardeşi olmuştur.

YAŞANTIDAN GELENLER

Asaf Halet kendi şiirinden örnekler vererek şiir anlayışını açıklarken çocukluk çağından, yeniyetmelik döneminin bunalımlarından, türlü ruhsal durumlarından, değişik izlenimlerinden gelen ve şiirini besleyen verileri tanıtır. Çocuk dünyasının izlenimleri, soruları, korkuları masallarla birleşmiştir. Bir şiirde Çin Padişahının kızı ortaya çıkar ve ozanı aynaların içinden geçirerek masalların çok olduğu ölüm diyarlarına götürür! Yeniyetmelik çağının dùyarlığı içinde, «salim bir hayatiyetin fışkırmasından ziyade acı bir ifade, bir keşmekeş ve emniyetsizlik ifadesi vardır. Seni tanıdıktan sonra / yaşamak acısını da tanıdım / bu acıyı beraber tadalım / Mâra».

GİZEMCİ EĞİLİMLER

Asaf Halet'in şiirinde gizemci eğilimler bulunduğu çok kez söylenmiş, sanatçı bu yönüyle oldukça yerilmiştir. Kendisi, şiirinde bu eğilimin büyük etkinliği olduğunu kabul eder. Kendisi, birçok şiirinin Nirvanaya nasıl erileceğinin öyküsü olduğunu ileri sürer. Zamana, mekâna ilişkin bağlar teker teker koparılıp atılır: «Acaba ot gibi yerden mi bittim», «Kendim kaybolup / deniz oldum», «Zamanı nasıl unutmaktayım».

Benliğin, varlığın çerçevesini aştıktan sonra Nirvanada artık bildiğimiz anlamda düşünce de söz konusu olmayacağını ileri sürer mutlak ve sonsuz erginliği anlatmak için «Kama pet kama

ta», «Om mani padme hum» gibi anlamda soyutlanmış formülleri kullandığını anlatır.

İnsan ruhunun gelişip yücelme serüvenindeki son aşamayı anlatırken şiirinin geniş bir özetini yapar. Kullandığı çekici imgeleri sıralar. Sanatına kişisel rengini veren öğeleri biraraya getirir: «(Nirvanaya erişen ruh) Mısr-ı kadime gider ve Asuri memleketlerinde bir asma bağçe olur. Bir kitaptaki yazıların ne hissettiklerini bilir. Tesbih böceklerinin küçük kâinatına inebilir. Ademin mucizesini tekrar eder ve oyluk kemiğinden bir kadıncık yapar. Zencilerle beraber tahtadan idoller yontar ve şehri bir böcek kalabalığından ibaret görebilir. Annesi bir başka makam ve babası bir tambur olabilir. Bahtiyar olur, kuşdan korkar. Bahtiyarı korkutan kuş olur. Hafız olur, sakiden şarap ister. Trilobit olur, denizleri içer. İki tası birbirine vurup acip âleminden halayıklar çıkarır. Bir dudağı yerde bir dudağı gökte sihirbaz olur, iğne deliğinden kervanlar geçirir. Sema-ı Mevlânâda uçar ve nihayet cam sıkılınca elini cebine atar ve oradan denizler, bahçeler, güneşler çıkarır...»

BUGÜN ASAF HALET...

Asaf Halet 1940 kuşağı içinde çağdaşlarından çok ayrı bir şiirin sözcüsüydü. Sanatımızda onun ilkeleri ve uygulamaları başka bir temsilci yetiştirmedi. Dile getirdiği mistik arayış ve ürperiş bugün bizi etkilemiyor. Ancak onun şiirinde geleneksel sanatımızdan başarılı bir yolda yararlanmanın örneğini buluyoruz. Klasik şirimizi özellikle ses yönünden ustalıkla uyarlamıştır. Şiirine tasavvuf anlayışının tema ve motiflerini sindirmesini bilmiştir. İnsanlığın ilk çağlarından günümüze gelen serüveni içinde uygarlığın türlü aşamalarından şiir temalarını çıkarmıştır. Bilinçaltının zengin dünyasını sürekli biçimde yansıtmıştır. Çocuk dünyasının belirsiz duygulanışlarına gözlemler getirmiştir. En eski zamanlara ait duygu ve düşüncelerin yansıdığı masalları zengin bir şiir alanı olarak kullanmıştır.

Şiirleri bugün toplu olarak yeniden yayınlanırsa çağrışımları, değişik kültürel kaynaklarıyla günümüzün klişeleşmiş şiir tekrarlanmaları arasında herhalde ilgi çekecektir.

(Milliyet Sanat Dergisi - 16 Ekim)

PERTEV N. BORATAV

Türk kültürü ve halkbilimi üzerine araştırmalarıyla uluslararası bilim çevrelerince de tanınan Prof. Pertev Naili Boratav'ın 70. yaşı dolayısıyla ABD'de İndiana Üniversitesi'nce, Fransa'da ise Paris'teki meslektaşlarınca iki armağan kitabı yayımlandığını, her iki kitabın da kültürümüzün ve halkbilimimizin çeşitli konularını ele alan yazılar içerdiğini daha önce bildirmiştik. Paris Bilimsel Araştırma Merkezi öğretim üyelerinden olan ve orada düzenlenecek «Çağdaş İslâm Ülkelerinin Kendi Geçmişlerine Bakışları» seminerine sunacağı «Türkiye Cumhuriyeti'nin Din Politikası» konulu bildirisinin ön çalışmalarını yapmak üzere bugünlerde Türkiye'de bulunan Boratav'ın sorularımıza yanıtlarını aşağıda sunuyoruz.

★

Bugün Fransa'da Türk folkloru ve genel olarak Türkoloji konusunda ne gibi çalışmalar yapılıyor?

Fransa'da üç yerde Türkçe okutuluyor. Paris'te Doğu Dilleri ve Uygarlıkları Enstitüsü var. Sorbonne Üniversitesi'ne bağlı... Bir de yalnızca araştırma yapılan, ders verilmeyen Türkoloji Enstitüsü var. Ayrıca Ecole de Hautes Etudes'in 4. bölümünde Türkçe okutuluyor. Strasburg'da da üniversiteye bağlı bir Türkoloji Enstitüsü yar.

Sanatçılarımız folklordan nasıl yararlanabilirler? Bu alanda hangi sanatçılarımızın ne gibi çalışmaları var, örnek verebilir misiniz?

Sanatçıların folklordan yararlanmaları folklor ilmini çok az ilgilendirir, ama folkloru güçlendirir. Burada ad vermek istemiyorum. Olumlu şekilde halk geleneklerinden yararlananlar, Türk sanatını zenginleştirenler yok...

Bugüne kadarki çalışmalarınızda Türk masallarını ve oyunlarını sınıflandırmada elde ettiğiniz sonuçları biraz anlatır mısınız?

Türk oyunlarını sınıflandırma konusundaki çalışmalarım, 1963'e kadar bu konuda yayınlananları kapsıyor. Henüz yayınlanmadı... Bununla Türk oyunlarında yer alan yerel öğelerle, evrensel olan, başka toplumlarla da ortak olan öğelerin ortaya çıkacağı umudundayım. 1960'da uluslararası bir kongrede yeni bir sınıflandırma sistemi öğrenmiştim. Uluslararası bir yöntemdi bu.

Kanada'da, Yugoslavya'da, Fransa'da bu sistemin ilmi çalışmalara elverişli olduğuna ilişkin yankılar oldu. Türk oyunlarını ve masallarını sınıflandırırken, şüphesiz kendi yöntemimi uyguladım. Türk masallarını sınıflandırmama gelince... Türk masalları kataloğunu, Almanya'da Prof. Eberhardt'la birlikte hazırladım. Sonra ortaya çıkan malzemeyi, o kitaba ek olarak şimdi hazırlıyorum, ama henüz yayımlanmadı. Bu çalışmadan elde edilen sonuç şu : Katalog yayımlandıktan sonra 370 küsur masal tipi ortaya çıktı. Tabii ki bu, uluslararası masal araştırmalarına imkân sağladı. Uluslararası alanda sık sık başvurulanlardan biri hazırladığımız Türk masalları kataloğu oldu.

Nasrettin Hoca ve halk fıkraları konusunda geniş bir inceleme yaptığınızı işittik. Bu konudaki çalışmalarınız bugün ne durumdadır?

15. yüzyıldan taş basmaya doğru giderek Nasrettin Hoca hikâyelerini topladım. Hikâyelerden bir tip aldım, bu tiplerin de varyantlarını göstererek, Nasrettin Hoca Külliyatı hazırladım. Kitabın büyük bir kısmı hazırlandı. Tamamlanınca sanıyorum ki elde edilen hikâyelerin sayısı 500'ü geçecek. Nasrettin Hoca Külliyatı'ndan sonra, Nasrettin Hoca ile ortak olan fıkraları içeren fıkralar ekleyeceğim. Bu da masal kataloğu gibi bir kaynak kitap olacak.

Türkiye'deki atasözleri ile ilgili çalışmalar yeterli midir? Bu konuda ne yapılmasını önerirsiniz?

Türkiye'de atasözleri üzerinde çalışmalar giderek büyük boyutlara ulaştı. Ama yapılacak çok şey var. Yurt düzeyinde çalışmalara devam etmek, tamamlandıkça yayınlamak ve bunların da bir sisteme uyularak kataloğunu oluşturmak gerekir.

Folklorcularımızın çalışmalarında hangi konulara öncelik vermelerini düşünürsünüz?

Folklorcular açgözlüdür. Sürekli çalışmak, derlemeler yapmak gerekir. Bu arada bazı folklor konularına öncelik vermek zorunludur. Hayat şartları, sosyo - ekonomik şartlar gereğince kaybolma ihtimali olan ürünlere öncelik vermek gerekir. Yurt ölçüsünde sistemli bir program içinde gerekli çalışmaları yürütmek gerekir. Aslında hepsi ile ilgilenmek zorunludur.

Folklor malzemesinin yozlaşması ya da kaybolması ne gibi önlemler alınmasını gerektirir?

Yozlaşmayı iki anlamda kullanmak lâzım. Folklor zaten sürekli değişir. Bunu yozlaşma olarak almamak gerekir. Yozlaşmadan kasıt, yapay bir değişim olmalıdır. Bunu da önlemek gerekir tabii ki. Bu anlamda bir yozlaşmayı önlemenin şartı da folklor verilerini herkese tanıtmak, yararlarını göstermek, bozulmuşla aslının farkını göstermektir. Ancak böylelikle kötü sonuçlar engellenmiş olur.

Bundan sonra yapmayı düşündüğünüz çalışmalar neler?

Ömrüm vefa ederse, yarım kalmış işleri bitirmek istiyorum. Bunları herkesin yararlanacağı bir hale sokmak amacım. Aksi takdirde içim rahat etmeyecek.

(Sanat Dergisi - 23 Ekim)

PERTEV NAİLİ BORATAV'IN HALKBİLİMİ'NE KATKILARI

İhsan DİNÇER

Boratav'ı tanıdığım zaman 1932 - 1936 yılları arasında Konya'da Konya Erkek Lisesi ve Erkek Öğretmen Okulunda edebiyat öğretmeni idi. Ben henüz ortaokula başlamıştım. Genç bir öğrenci idim. Konya Türk Ocağı, daha sonra da Konya Halkevi, Milli Mücadele sonrasında Türk Halk Kültürüne gönül veren genç öğretmenlerle dolu idi. Bunların arasında Sadettin Nüzhet (Ergun), Mehmet Ferit (Uğur), Ali Rıza (Yalgın), Eflâtun Cem (Güney), Zeki (Dalboy) bulunuyordu. Ziya Gökalp'in ve Rıza Tevfik (Bölükbaşı)'in başlattığı Halkiyat ve Harsiyat çalışmaları Konya'da geniş bir çalışma alanı ve kadro bulmuştu.

Ankara'da 1927 sonlarında kurulan «Türk Halk Birliği Derneği» bütün ülkede ilk folklor derneği olarak büyük ilgi uyandırmıştı. Bütün yurtta olduğu gibi Konya'da da pek çok muhabir üye bulmuştu. O yıl «Maarif Vekâleti»nin de desteğiyle Konya Lisesi Edebiyat Öğretmeni Sadettin Nüzhet ve Mehmet Ferit'in özendirmesiyle bütün öğrencilere yaz aylarında köylerde halkiyat ve harsiyat derlemesi yapmaları bir görev olarak verildi. Sonuç çok başarılı idi. Öğrencilerin hemen hepsi köylerinden okullarına defterler dolusu atasözleri, maniler, ilençler, dualar, masallar, efsaneler, adı duyulmamış şairlerin koşmaları, destanları, inançlar, gelenekler ve benzeri materyallerle dönmüşlerdi. İşte, bu derlemelerin ilk geniş folklor kitabı olarak 1928'de

Mehmet Ferit (Uğur) ve Sadettin Nüzhet (Ergun), «Konya Halkiyat ve Harsiyatı» adlı yapıtı ortaya koydular. Ali Rıza (Yalgın) Karacaoğlan'a ait ilk koşmaları bu sırada Ermenek ve yöresindeki yaylalardan derleyerek Babalık gazetesinde yayımladı.

Boratav, Köroğlu Destanı'nı yayınladıktan sonra (1931) Konya'da böyle bir atmosferle karşılaştı. Yoğun bir Halkbilimi çalışması içine girdi. Sabahattin Ali de bu sırada Konya'da ortaokulda Türkçe öğretmeni idi. O da başka bir türde, hikâye dalında halk yaşamını konu olarak seçmişti.

Gözlemleri Boratav'ı Halkbilimi'nin zengin kaynakları içine sürükledi. Ancak, çalışmaların metodsuz olduğunu çabuk gördü. Bunda Edebiyat Fakültesi'nde yaptığı iki yıllık asistanlık görevinin ve dil bilmesinin de rolü büyüktü. Folklor alanında karmaşık çalışmanın farkına vardı. Bu alanda ihtisas yapmak üzere yurt dışına gitmek gereğini duydu. Fransız dili yanında Alman dilini de öğrenmek ve Halkbilim konusunda çalışmak üzere Almanya'ya gitti. Döndükten sonra 1938 yılında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne Halk Edebiyatı doçenti olarak girdi, sonra profesörlüğe yükseldi. Burada ilk defa yüzlerce folklorcu yetiştirdi. Artık Boratav'ın çabası sonunda üniversitelerimize bir bilim olarak «Folklor» girmişti. Yetiştirdiği öğrencileri de Halkbilimi'ni bilim olarak liselerde öğrencilere öğretmeye başlamışlardı.

1948 bütçesi Büyük Millet Meclisi'nde konuşulurken, bazı milletvekilleri kürsüye çıktı. Ankara Üniversitesi'ndeki Folklor Kürsüsü'nün kaldırılmasını, bu kürsünün «Eşkiya Türküleri»ni öğretmek için kurulmadığını ileri sürdüler. Behçet Kemal Çağlar, söz aldı, «Folklor Kürsüsü»nün kaldırılmaması için yaptığı konuşmalar fayda vermedi. Bütün çabaları boşa gitti. Halkbilimi'nin bir ulusun temel yapısını oluşturduğunu anlatmaya çalıştı. Eşkiya türkülerinde bile bu ulusun yurt sevgisinin, insan sevgisinin ve ulusal duyguların kaynaklandığını anlatmaya uğraştı. Fakat sonuç alamadı. Bütçeden kürsü ödeneği kaldırıldı. Boratav'ın da üniversitedeki görevi sona ermiş oldu.

Boratav'ın ikinci eseri olan «Folklor ve Edebiyat» adlı kitabı 1939'da Eminönü Halkevi bastırdı. Bunu «Halk Edebiyatı Dersleri» izledi. Daha sonra Milli Eğitim Bakanlığı «İzahlı Halk Şiiri Antolojisi»ni bastırdı. Bunları diğer eserleri izledi. Her yapıtı bir ışık, bir metod getiriyordu. Yabancı dilde de ilk defa Türk masallarını dünya masallarıyla karşılaştırdı. Türk masallarının

W. Eberhardt'la birlikte tasnifini yaptı. Bu eser «Typen Türkischer Voltmarhen» adıyla 1958'de Wiesbaden'de basıldı. 2500 Türk masalını incelemiş, 378 masal tipi saptamıştır. Eberhardt - Boratav ve Anti Aarne - S. Thompson kataloglarına göre masalların tip numaralarını vermiştir.

Bugün bilimsel Halkbilimi çalışmaları yapanlar onun çalışmalarından geniş çapta yararlanmaktadır. Folklorun ülkemizde bir bilim olarak yerleşmesindeki katkısı büyüktür. Yurt içindeki çalışmaları gibi yurt dışındaki çalışmaları da bilimsel değerini bütün büyüklüğü ile ortaya koymuştur. Yakıştırılan aşırı akımlara iltifat etmemesi, bilim çizgisinde kalması, muarızlarını haksız çıkarmıştır. O, yapıtları, yetiştirdiği öğrencileri, kurduğu ekol ve bütün saptırma kışkırtmalarına rağmen bilim ahlâkına bağlı kalmasıyla Türk Folklor Tarihi'ndeki yerini daima koruyacaktır.

Boratav mutlu bir insandır. Yerinin doldurulması için 1931'den 1978'e kadar 50 yıla varan yaşamında Türk Halkbilimi alanında sayılamayacak kadar eser vermiş, öğrenci yetiştirmiştir. O, ülkemizdeki dağınık ve henüz metodsuz bir bilime yön vermiştir. Öyle ki, Halk Edebiyatı ve Folklor Kürsüsü olmayan üniversitelerimiz bile Halkbilimi alanında büyük çalışmalar yapmakta, eserler yayınlamaktadır. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Etnoloji Bölümü bunların başında gelir. Bunu bu üniversitenin diğer fakülteleri ve diğer üniversitelerimiz izlemektedir. Atatürk Üniversitesi'nde ise Halk Edebiyatı Kürsüsü yetişmiştir. Bunların verdikleri eserler Cumhuriyet'in 50. Yılı dolayısiyle basılmıştır. Yalnız masal konusunda yayımlananların sayısı 10 yapıttan fazladır. Bu eserler bilimsel metodlara göre hazırlanmış olup 400 - 500 büyük sayfa tutmaktadır. Millî Folklor Araştırma Dairesi'nin bastırdığı eserlerin sayısı da kısa zamanda 30'u bulmuştur. Son yıllarda Halkbilimi kongreleri, seminerleri, sempozyumları birbirini izlemektedir. Bunların büyük bir bölümü uluslararası niteliktedir. Üniversitelerin yanında özel kuruluşlar da büyük çaba göstermektedir.

Bütün bunlar Boratav'ın yerini, kendisinin yaktığı ışığın ve getirdiği bilimsel Halkbilimi anlayışının dolduracağına işarettir. Ülkemizde de Boratav'ın anısına geniş kapsamlı bir eserin basılması, ona olan şükran borcumuzu yerine getirmemize yaraycaktır.

(Sanat Dergisi - 23 Ekim)

NİCE NİCE YILLARA PERTEV HOCA

İlhan BAŞGÖZ

Milliyet Sanat Dergisi'nin bir sayısını Pertev Naili Boratav'ın 70'inci yılına armağan ayırmışsınız. Ellerinize sağlık, yerinde bir iş yapıyorsunuz. Hocamız bundan çok sevinecek, biliyorum, insan yüreği kırmızı gül olup açılacaktır. Ona daha fazlası yapılmalı. Kültür Bakanlığı da Hoca'nın gönlünü alacak bir şey düşünmeli. Bunun önemli bir nedeni var: Biliyorsunuz, iki yıl evvel aynı Kültür Bakanlığı akıl almaz bir bağnazlıkla, onun adını bir Türk Folkloru Kongresi'nden çıkarmış, Nasreddin Hoca hakkında hazırladığı bir konuşmayı verdirmemişti. Yerli-yabancı, kongreye katılanların tümü Türk Folklorunu ondan öğrenmişlerdi oysa. İlerlemiş yaşında Hoca, en onulmaz yerinden yaralandı. Küstü, bir daha öz yurdunda hiçbir kongreye katılmamak kararı ile çıktı gitti. Tam sırası şimdi bir şeyler yapmanın.

Bu anma sayınızın benim kuşağım için, Hoca ile uzun zaman beraber çalışanlar için başka bir anlamı var. Bizler 1945'lerin acılı kuşağı, Pertev Hoca'nın nasıl bir cadı kazanında kaynatıldığını biliriz. Özünü Türk halk bilimine adayan bu büyük insanın biz sokaklarda taşlandığını gördük. Konferans vereceği salonun basıldığını, kitaplarının yakıldığını gördük. Yıllarca Milli Eğitim Bakanı (Reşat Şemsettin Sirer, 1946) işini gücünü bırakıp, Boratav Hoca'yı kürsüsünden ayırmak için didindi durdu. Onu ve Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin başka iki değerli öğretim üyesini (Niyazi Berkes, Behice Boran) ders vermekten ayırmak için akıl almaz oyunlar düzenlendi. Memleketin başka işi kalmamış gibi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nden folklor ve sosyoloji kürsülerinin giderini kesen özel uygulamalar yapıldı. Öyle bir cadı kazanı kaynatıldı ki, Hoca'nın evine giderken, bir yerlerden bize hücum edecekler mi diye korkarak giderdik.

Dönen bağnazlık dolapları, insan haklarına saygılı olması gereken demokrasimizin, 1945'lerde hasta doğmasından ileri geldi. Cumhuriyet Halk Partisi'nin ileri kanadını vurmak, seçimi çantaya atmak için aslan Demokratlarımız her köşede komünist keşfetmeye çıktılar. CHP'nin gerici kanadı da onlara katıldı. İnönü komünistti. Mareşal Fevzi Çakmak komünistti. Hasan Ali Yücel komünistti. Bu hocaları Yücel koruyordu. Köy Enstitüleri komünist yuvaları idi, klasiklerin çevirileri komünist fikirleri

yaymak için yapılıyordu. Halkın tek parti devrine duyduğu kızgınlık böylece, başka bir yöne çevrildi. Hırsızlar, düzenbazlar, demokrasi kurtları, yarattıkları dumanlı havanın içinde oyunlarını oynadı; bu ileri kurumları, onları geliştiren kişileri teker teker vurdular. Bu yüzden tek yönlü gelişen demokrasimizin sıkıntılarını daha çok çekeceğe benzeriz. Bu dumanlı havanın içinde kişi haklarını, üniversite bağımsızlığını, basın özgürlüğünü kollaması gereken kurumlar birer birer düştü; adı büyüğe çıkmış nice aydın ve profesör köşesine sindi, ya da ortalardan kayboldu. Ama Boratav Hoca ve arkadaşları bütün bu değerleri korumak için eğilmeden dimdik durdular. Bir devrin kişi özgürlüğünün, insan haklarının bayrağı gibi yurdumuzun üstünde dalgalandılar.

Sizin kuşağınız, Hoca'ya atılan suçlamalara gülecektir. Bir yanımızla o zamandan beri çok yol aldık; bir yanımızla bağnazlıkların ateş çemberinden kurtulabilmiş değiliz. Pertev Hoca masal nakışlarının uluslararası olduğunu söylemiş derslerinde. Türk masalında uluslararası nakış aramak komünistlik olmalı imiş. Hoca, Köroğlu demiş, hikâyelerde kervanların malını vuran, yoksullara dağıtan bir eşkiya olarak görülür demiş. Ne demekmiş bu. Sonra Hoca, Ziya Gökalp'i ırkçı gibi tanıtan bir öğrencinin konuşmasını değiştirmesini istemiş. Aynı şeyi Namık Kemal'i ters anlayan bir öğrenci için de yapmış. Bunlar onun milliyet düşmanı olduğuna kanıtmış. Hoca yargıç önüne çıkarılınca, ileri sürülen suçlamalar bunlardan başka bir şey değildi. Ama düzmece tanıklar, kalpazan öğrencilerden oluşan bir grupla davayı bir karalamalar gürültüsüne çevirdiler. Ona milliyetçi değil diyen bir öğrencisinin Türk grameri dersinden 4 defa çaktığı için fakülteden kovulduğunu öğrenince yargıç şaşırıyordu. Bir doçent, Pertev Beyin, âşık edebiyatını bir sınıf edebiyatı gibi okuttuğunu ileri sürüyordu. Hocanın karşılığı şöyleydi: Ben ne bir dersimde, ne de bir yazımda âşık edebiyatına sınıf edebiyatı demedim. Ama âşık şiirinin yalancılığı, madrabazlığı, yoksulluğu, zulmü, şirretliği, rüşvet yemeyi yerdiğini, karaladığını söyledim. Sayın doçent bunlardan neden pirelenmiş anlamıyorum. Başka bir kez öğrencisi, önünde 4 yıl okuduğu profesörünün gözünün içine baka baka, bir iftira çamuru atmaya girişiyordu. Efendim bu hanım kıza Hoca bir görev vermiş, Hüseyin Rahmi'nin bazı romanlarındaki fikirleri incelemesini istemiş. Kızcağız ödevi yapmış, yayınlanması için Ülkü dergisine götürmüş, bunda komünistlik var diye yayınlamamışlar. Bu kadar saçmaya dayanamayan

Hoca yerinden kalkıp soruyordu: Galiba ben karıştırıyorum. Ben bir ödev vermişim, ödevi bu öğrenci hazırlamış, fikirler ise Hüseyin Rahmi'nin. Şimdi ben mi komünist oluyorum, bu öğrenci mi, yoksa Hüseyin Rahmi mi? Yargılama Hoca'mızın suçsuzluğu ve aklanması ile bitiyordu. Ama onu mahkemede suçlamaktan kaçınan, doğru söylemek dürüstlüğünü gösteren öğrenciler, işlerini kaybediyor, uzak okullara sürülüyordu. Yalancılar, iftiracılar ve kalpazanlar ise, köşe başlarındaki kürsülere yerleştiriliyorlardı.

Mahkeme bitince Hoca, bakanlık emrinden, kürsüsüne geri döndü. O gün öğrencileri kendisine fakülte kantininde bir çay verecektik. Kim düzdü koştu, kim hazırladı bilmiyorum. Hoca salona girer girmez, bir koronun sesi duyuldu. Plevne marşını söylüyorduk, ama değişik bir biçimde:

Tuna nehri akşam diyor / Etrafımı yıkınam diyor / Şanı büyük Pertev Hoca / Dil Tarihten çıkınam diyor.

1960 devriminde yeniden aynı görevle ortaya çıkan bu türkünün, günün koşullarına uydurulması o zamandan başlar. Ama çok geçmeden şer güçleri Meclis'i harekete geçirdiler, suçsuzluğu en yetkili yargı organında saptanan Boratav'ın kürsüsünü kaldırdılar.

Hoca en önemli eserlerini bu koşullar içinde yazdı. Biz onun dayanma gücünü, sinirlerinin sağlamlığını, ne ölçüde kendini halk bilimine adadığını o yıllarda öğrendik. Dışarda kıyametler kopardı, Hoca'nın nerdeyse kellesi istenirdi, bakanlık emrine alınırdı. Ama ne vakit evine uğrasak, mütevazi çalışma odasının lambası gece saat ikilere kadar yanardı. Sanki hiçbir şey olmamış gibi Hoca inceler, türkü okur, kitap yazardı. Konuşma yapacağı salonun basıldığı, bir avuç zorbanın elinde ve polisin gözü önünde üniversite rektörünün zorla istifa ettirildiği bir gün dersimiz vardı. Hoca fıkralardan söz ediyordu. Bekri Mustafa'nın bir hikâyesini anlattı derste: Yeniçeriler kazan kaldırmış, istemezük, çığlıkları ile Okmeydanı'nda toplanmışlar. Herkes istemezük diyor ama kimse ne istemediklerini bilmiyor. Padişah elçiler yollamış, sorun demiş kullarım ne istemiyorlar. Sorulmuş, gene kimseden ses yok. Bekri Mustafa da kalabalığın arasında imiş. Fırlamış bir taşın üstüne başlamış bağırmaya: «Sultanımıza selam eyle, biz Meyhaneci Apostol'u istemezük, adam meyhaneyi geç açar erken kapar, şaraba su katar, rakıyı da pahalı satar.» Kitle gürlemiş: «Meyhaneci Apostol'u istemezüüük!» Za-

vallı Apostol'un kellesi gitmiş tabii. Hocadan duyduğumuz ilk ve son politik yorum bu oldu. Sınıfta halk biliminden başka tek bir sözü olmamıştı.

Kürsüsü kapatıldıktan sonra Pertev Hoca bir zaman Türkiye'de kaldı. Hoower Enstitüsü'nün Amerika'daki kitaplığının kurulmasını ondan rica ettiler. İngiltere'den çağrılmak üzere idi. Paris daha çabuk davrandı. Sorbon'da Türk folkloru dersleri vermeye davet edildi. Türkiye'den ayrıldığı yıl, İstanbul Üniversitesi'nin bilmem kaçıncı yıldönümüne geliyordu. Hocanın o yıl Prof. Wolfram Eberhard'la, Almanya'da yayınlanan «Türk Masal Tipleri» (1) adlı kitabı çıkmıştı. Alman bilim makamları ya bilerek, ya bilmeden taşı gediğine koyuyorlardı. Üniversite'nin yıldönümünü Pertev Hoca'nın bu kitabını armağan ederek kutluyorlardı.

Boratav'ın Paris'e yerleşmesi elbet kendisi için verimli oldu. Fransız araştırma kurumları her istediğini emrine verdiler. Türkoloji Enstitüsü'nün müdür yardımcılığını ona verdiler. Birkaç yıl evvel de Fransa'nın en büyük Bilim Araştırma Nişanı'nı Hoca'mıza sundular. Fransızca, Almanca çıkan kitapları başka dillere de çevrildi. Batı araştırma enstitülerinin tümünde Türk folkloru adı bugün Boratav adı ile birlikte akla gelir. Kitapları, folklor kitaplıklarının baş köşesinde yer almaktadır. Çalıştığı Yüksek Araştırmalar Enstitüsü, onun emekliliğini geciktirmek için özel yönetmelikler uyguladı. Ama bu gidişten kaybeden bizim öz üniversitelerimiz oldu, öğrencilerimiz oldu.

Pertev Hoca 1960'ı izleyen uyanış yıllarında eserlerinin hepsinin Türkiye'de yeniden basıldığını görmek mutluluğuna erişti. Çeşitli baskıları on binlerce satıyordu. İlerleyen yaşına bakmadan Hocayı arayanlar ille bir kitaplıkta çalışırken bulurdu. Fildişi kulede yaşayan bilginlerden değildi. Toplum hayatımızın her dalında okur, düşünür, yazar, tartışırdı. 70. yıla girerken Paris'te meslektaşları, ona bir Fransızca kitap sunarak saygılarını gösterdiler. Biz de İndiana Üniversitesi'nde kurulan Türk Araştırmaları Serisi'nin birinci kitabını Hocamıza armağan kitap olarak yayınladık. G. Dumezil gibi bilim otoriteleri bile Hoca'nın armağan kitabına katkıda bulunmaktan sevinç duydular (2).

Şimdi Hoca'ma doğrudan seslenmek istiyorum, derginiz lütfen hoş görsün:

Size bilmediğiniz bir halk şiirini sunarak bitireceğim yazımı

sayın Hocam. Ali İzzet'i iyi bilirsiniz. Ankara'da onun elinden tutup halk edebiyatı çalışmalarına katılmasını siz sağlamıştınız. Ben bugünlerde onun el yazması şiir defterlerini inceliyorum. İş Bankası Kültür Yayınları bir kitap yazılmasını istiyor, onun için. Sizin Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi'nden ayrıldığınızı duymuş. Bakın bir numaralı defterin 60. şiirinde ne diyor:

Aldı Ali İzzet:

Iyi gider kötü gelir yerine / Tilkiyi arslana eş eder felek / Akıl ermez bu feleğin sırrına / Katırı küheylana eş eder felek / Felek kaptan kaba koyar adamı / Vurur yıkar yaptırdığın odanı / Bir iyi yerine kondurur kemi / Kargayı şahana eş eder Felek // Al'İzzet'im keder yiye gam yiye / Emek çekip kazancını kem yiye / Kim bilir ki kim kazana kim yiye / Gördüğün günleri düş eder felek.

Görüyorsunuz ya Hocam, uzakta da olsanız, adınız aydınların değil, ömrünüzü adadığınız halkımızın da dilinde ve telinde yaşamakta devam ediyor.

İki yıldır görüşemedik, pek göresimiz geldi sizi.

Nice nice yıllara Hocam, öğrencilerinizden, asistanlarınızdan, dostlarınızdan, kendini halk bilimimize adayan, yerli - yabancı bütün insanlardan size nice nice yıllara.

---

(1) Bu önemli çalışmayı Kültür Bakanlığı Türkçeye çevirtmelidir.

(2) Studies in Turkish Folklore, Haz. İlhan Başgöz, Mark Glazer. İndiana Üniversitesi Türk Araştırmaları Serisi No. 1, 1978

(Sanat Dergisi - 23 Ekim)

ORHAN KEMAL, İZMİR DEVLET TİYATROSU'NDA DÜZENLENEN GECEDE ANILDI

Orhan Kemal, 22 Ekim akşamı, Devlet Tiyatrosunda düzenlenen bir geceyle anılmıştır.

İzmir Devlet Tiyatrosunun düzenlediği Kültür ve Sanat geceleri'nin ikincisinde anılan ünlü yazarlardan Orhan Kemal'in kişiliği, yapıtları izleyicilere tanıtılmıştır. Girişi ücretsiz olan geceye yurttaşlar ve sanatseverler büyük ilgi göstermiştir, yazarın kimi öykülerini okuyan Türker Tekin, Emel Atasoy, Meh-

met Çerezcioğlu dikkatle dinlenmiştir. Bu arada, Ayberk Çölok, «Bereketli Topraklar Üzerinde», Ertan Dinçer ise «Baba Evi» romanlarından pasajlar okumuşlardır. «Türk romanında ve öyküsünde Orhan Kemal»i anlatan eleştirmen Mehmet H. Doğan'dan sonra Nurer Uğurlu «Orhan Kemal'de aydın gerçekçilik» adlı bir konuşma yapmıştır. Sönmez Atasoy ise yazarın mektuplarından birini izleyicilere okumuştur.

YAHYA KEMAL ANILDI

Yahya Kemal'i Sevenler Derneği 20. Ölüm Yıldönümünde sanatçıyı Nişantaşı'ndaki Özel Işık Lisesi'nde gerçekleştirilen konserle andı. Saat 21.00'deki konsere solist olarak katılan Bekir Sıdkı Sezgin «Ey gözü âhü bana bilmem niçin bigânesin», «Sarsam meyânın ey gül-i ter yâsemen gibi», «Beni çün kendine ol serv-i revn bende bile», «Gülzâra nazar kıldım virâne misâl olmuş», «Her şey bu zaman evinde naçâr geçer», «Ey gönül niçün perişansın kâkül gibi», «Nedir bu handeler, bu işveler, bu nâz-ü istigna», «Usandırdım mı ayâ gül cemâli arz-ı hâlimle», «Gönül bu ne durur ne de söz dinler» ve «Dün kahkahalar yükselirken evinizden» adlı şarkıları söyledi.

Yapı ve Kredi Bankası'nın Yahya Kemal'i Sevenler Derneği ile işbirliği yaparak perşembe 20.30'da Tepebaşı'ndaki Umum Müdürlüğün toplantı salonu'nda düzenlediği anma gecesinde Ekrem Alican, Prof. Vehbi Eralp, Orhan Şaik Gökyay, Tarık Gürcan, Salim Rıza Kırkpınar, Halis Erginer konuştular ve Münir Nurettin Selçuk'un özel olarak banda okuduğu klasik Türk müziğinden Yahya Kemal'in sevdiği parçalar dinlenildi.

20. ÖLÜM YILDÖNÜMÜNDE YAHYA KEMAL: ŞİİRİMİZE TÜRKÇEYİ VE «YERLİ» ŞİİRİN ÖRNEKLERİNİ KAZANDIRAN, ŞİİRİ SEVDİREN SANATÇI

Hikmet DİZDAROĞLU

Sofilerce, bütün varlıklar, Tanrı'nın «taayyün»ü kabul edilirdi: Tanrı, kendi 'zat'ını yansıtıyordu yarattıklarında. Her şeyde o vardı, O'nsuz düşünülemezdi hiçbir şey; evren, Tanrı'nın varlığının en büyük kanıtıydı.

Yahya Kemal Beyatlı'nın şiire bakışı, sofilerin Tanrı anlayışına benzer: Şiirle örülü bir dünyada yaşıyordu. Şiir her şeydi onun gözünde; yurttu, ulustu, tarihti, gelenekti, görenekti. Şiirin içine girmediği bir dünya; çekilmez bir yük, dayanılmaz bir acıydı onun için. Abdülhak Şinasi Hisar'ın deyişiyle, «Hiçbir şeyi şiirin fevkine is'at etmiyordu (yükseltmiyordu)».

ŞİİR ANLAYIŞI

Yahya Kemal, şiir üzerinde düşünürken, şu sonuca varır: Şiirin bir değil, birçok tanımı vardır. Bundan ötürü de bir tek tanıma bağlı kalmak, gerçeklere göz yummak olur. Hiçbir tanım, eksiksiz değildir, şiir denen enginliği kapsayamaz. Her tanım, bir köşesinden ışık tutabilir şiire. Birine sarılarak öbür tanımları yoksamak, şiiri anlamamazı engeller. Bütün tanımlarda gerçeklik payı bulunduğunu unutmamak gerekir.

Böyle çıkar şiir yolculuğuna; bir açıdan değil, çeşitli yönlerden bakar şiire. Tanımlarının her biri, şiirin bir başka özelliğine götürür bizi.

Değişmeyen temel ilkesi şudur: Şiir, «nazım sanatı»dır, düzyazı şiir olamaz. «Mısralarında nağme hissedilmeyen bir manzume sadece bir güftedir ki onu nesir sahasına atarız.» Şiirde uyum, «nazım» kalıbında gerçekleşebilir; düzyazı şiirin alanına girmez, giremez. Bu demek değildir ki manzum her parça bir şiirdir; hayır, büyük aldanıştır böyle düşünmek. Bir dizenin şiir olup olmadığının ölçütü vardır. «Deruni ahenk ile ifade edilmişse şiirdir. Fakat, duyulmaksızın yalnız vezin ve lisan mümaresesiyle söylenen şiir olmaz.»

Bir başka deyişle, «Şiir bir nağmedir. (...) Bu nağmeyi ifade etmek için vezin ve lisan ancak ve ancak bir alettir.»

Anlam, şiirin amacı olmaz: «Mana ne kadar derin, ne kadar metin, ne kadar şaşaalı, ne kadar cazip, ne kadar yeni olursa olsun, şiirde tek başına bir kıymet değildir; nesirde ve sözde bir kıymettir, lakin şiirde değildir; mana ancak lisan kesilirse, daha açık bir tarifle lisanda nağme haline gelirse şiir kıymetini alır.»

Onun şiirdeki özlemi, «Şiir duygusunu lisan haline getirinceye kadar yoğurmak ve en çok toplu bir madde haline sokmak, o kadar ki mısra güya bu hissin ta kendisini imiş gibi okuyucuya bir vehim vermek...»tir.

Şiirde müziği ve uyumu aramada Haşim'le birleşir. Haşim, «Musiki ile söz arasında, sözden ziyade musikiye yakın mutavassıt bir lisan» anlar şiir deyince, Yahya Kemal de onun gibi düşünür, «ses»i başta gelen öğe sayar. Şiir, «Musikiden başka bir musikidir» der. «Şiirde 'nefes' ve 'ses' iki esaslı unsurdur.» diye ekler. Ne var ki; Haşim ve Yahya Kemal şiirin iç uyumunda aynı noktaya vurdukları halde, özellikle şiirde anlam konusunda birbirlerinden ayrılırlar. Haşim, anlamın örtülü olmasını, çeşitli yorumlara elverişli bulunmasını, her okuyanın şiirden ayrı bir anlam çıkarabilmesini savunur; Yahya Kemal, anlamın belirginliğinden yanadır, şiirin «duyulması» için anlaşılmasının gerekli olduğu inancındadır.

ŞİİRİN İKİ KANADI: ÖLÇÜ VE UYAK

Şiir, dizelerin istifinden oluşur; yapısal özelliği budur. Dize, Yahya Kemal'in anlayışınca, 'ölçü' ve 'uyak' denen uyum araçlarından yoksunsa, ortaya çıkan şey şiir değildir. «Şiir muhakkak vezinle ve kafiyeyle vücuda gelir. Şiir musikinin hemşiresidir, aletsiz teğanni edilemez.» Öyle ise «Şiirin nesirle de kabil olduğunu zannedenler gaflettedirler.»

Ölçü ve uyak, şiirin «kanat»larıdır; şiir bunlar üzerinde yükselir. Ölçü aruz olabilir, hece olabilir, özgü koşuk olabilir. Yeter ki ozan, elindeki araçlardan hangisinden daha güzel bir 'ses' çıkarabileceğinin bilincinde olsun. Hece ölçüsüyle bir tek şiirinin bulunması, öbür şiirlerinin tümünü aruzla yazması, bu anlayıştan doğmaktadır. O, kendisinin, aruzdan daha iyi 'ses' çıkarabileceği kanısındadır. Gerçekten, hece ölçüsüyle yazdığı «Ok» şiirine bakılınca, Yahya Kemal'e hak vermemek elde değil. Bunun dışında, hepsi yarım kalmış, birkaç hece denemesi daha bulunduğunu biliyoruz.

Yahya Kemal anlamıştır ki, savunmasına karşın hece ölçüsü kendisine ters düşmektedir. Öyleyse, direnmek boşunadır. Bu karara varınca, yön değiştirmiş, asıl gücünü gösterebileceği alana yönelmiştir.

Aruzun büyük ustası, kendisi başaramadı diye, hece ölçüsünü asla küçümsememiş, onun ulusal ölçümüz olduğunu unutmamıştır. Hatta, hece ölçüsünü değersiz bulan Cenap Şehabettin'e karşı, onu savunur, Cenap'ın «Parmak hesabı bir çare-i ahenk ola-

maz» görüşüne katılmaz; çünkü Yahya Kemal'in gözünde ölçüler —ister aruz, ister hece olsun— «Cansız birer alettirler. Tıpkı musiki aletleri gibi. Vezinler mademki vardırlar, ahenge muhakkak ki elverişlidirler.»

Bağnaz değildir ölçü ve uyak konusunda. Bundan ötürüdür ki, özgür koşukla (Gece Bestesi, Aşk Hikâyesi), hatta ölçülü fakat uyaksız (Ricat) şiirler yazmaktan kaçınmanuştır.

«MEKTEPTEN MEMLEKETE»

Yahya Kemal'i fildişi kulesine çekilerek, çevresiyle, toplumla ilişkisini kesmiş sananlar, yanılgı içindedirler. Topluma yönelmenin, yurt sorunlarıyla ilgilenmenin, kendi gerçeklerimize eğilmenin zorunluluğu üzerinde durur. Bu dileğini «Mektepten Memlekete» ilkesiyle özetler.

«Mektep», batıdır ve batıyı öykünmektedir. Düşünde, sanat'ta, yazın'da örneğimiz batıdır; orası bizim için bir «mektep»tir. Kendimizden bir şeyler katmak, yaratıcı gücümüzü ortaya koymak aklımızdan geçmez. Alın, diyor, bir gazeteyi; baştan sona, bir Avrupa gazetesinin kopyasıdır. Türkiye'de değil, bir batı ülkesinde yayımlanıyor sanki. Bir iki küçük haber dışında, bütün yazılar, batı gazetelerinden aktarılmıştır, «biz»den, kendi düşün ve sanat dünyamızdan bir iz bulamazsınız, «yabancı» kokar bütün yazılar.

Bundan kurtulmanın yolu, «Yaratmak»tır, yaratıcı olmaktır. Yaratıcı omadıkça öykünmeden kurtulamayız, öykünmeden kurtulamadıkça da düşün, sanat, yazın alanlarında kişiliğimizi gösteremeyiz, ileri doğru bir adım atamayız. Öykünmeyi bırakıp yaratıcı gücümüzü ortaya koymamız, kişiliğimizi bulmamız, «mektepten memlekete» dönmek demektir. Bir toplum, uzun süre öykünme ile yetinemez. «Kopye ihtiyacı, taklit iptilası, hülasa mektepsa mektep devresi ne kadar uzun sürerse sürsün, hüviyeti olan bir millet, elbette bu devreden çıkmaya mecburdur.» Bu da düşün adamlarının, yazarların, sanatçıların oluşudur; işte «ihtiyacı duyan ve duyacak yaradılışta olan Türklerin 'mektepten memlekete' gelmeleri ve memleketi Türk edebiyatının çerçevesi haline getirmeleri lâzım gelir.»

Yahya Kemal'in, benliğimize dönüşte, öykünmeden yaratıcılığa yönelişte ne denli duyarlı ve gerçekçi olduğunu bu «mektepten memlekete» ilkesi yeterince kanıtlamaz mı?

OSMANLI TARİHİ VE YAHYA KEMAL

Bizde sıkça görülen durumlardan biri şudur: Biri, üzerinde dikkatli bir araştırma yapmadan bir yanlış yargı öne sürdü mü, işin gerçek yüzünü bilmeyenler, onu doğru sanarak yineleyip dururlar. Öyle ki, zamanla bu yanlış, «kesin kanı» biçimine dönüşür.

Bunun somut örneklerinden biri, Yahya Kemal'in tarihsel havayı yansıtan şiirleri hakkında öne sürülmüş düşüncelerdir. Gerçekten, «Kimi kalemler tarafından bir Osmanlı şehnamecisi gibi görülmüş ve görülmek istenmiştir. Kimi kafalarca göçmüş bir imparatorluk ve hanedan hayranı bir Osmanlı şairi olarak mahkûm edilmeye çalışılmıştır.» Prof. Dr. Ömer Faruk Akün yazıyor bunları ve ne denli yanlış yargılar olduklarını kanıtlarıyla ortaya koyuyor. Bu konuya ayırdığı uzun incelemesinde gerçekleri su yüzüne çıkararak sürüp gelen yanlışlığı temelinden çürütüyor. O zaman anlaşılıyor ki, «..Yahya Kemal'in şiiri Osmanlı tarihinin hükümdar - hükümdar takip eden manzum bir «Fihrist-i Şâhân-ı Al-i Osman», ne de vaka vaka nakleden bir «Şehnâme-i Osmânî»dir.»

Yine belirtiyor ki, «Osmanlı tarihi Yahya Kemal'in şiirlerinde hükümdarlar etrafında dönen bir mevzu değildir. Bu şiirde Osmanlı tarihinin zaferleri, askeri ve medeni menkabeleri, devrinde meydana geldikleri, devrine ait oldukları hükümdarlara atfedilmeden, onlardan bahsedilmeden, onlar dışında, kollektif bir öze irca olunarak işlenmiştir. Yahya Kemal'in şiir sanatında tarih, Malazgirt'ten süratle geldiği, Osmanlı asırları içinde Türklüğün aranış ve değerlendirilmesidir.»

Yahya Kemal'in tarihe ilişkin şiirlerinde, Türk tarihinin ulu kişileri yüceltilmiştir ama, abartılmamıştır, amacından saptırılmamıştır, gerçekle bağlantıları yitirilmemiştir. Onlar, Türklüğü temsil ettikleri, Anadolu'nun Türkleştirilmesine, imparatorluğun yerleşip oturmasına hizmet ettikleri ölçüde değerlendirilmiş, fakat «Tek Adam» durumuna getirilmişlerdir. Fatih Sultan Mehmet bile, İstanbul'u fethetmesine karşın, onun şiirlerine girmez: «Onun şiirinde İstanbul fethinin sahibi o değil, doğrudan doğruya bir er, bir yeniçeridir.»

İşin gerçeği şudur: «Osmanlı tarihi Yahya Kemal'in şiirlerinde vakaları ve mazinin insanlarını, hükümdar ve ona bağlı kro-

nolojik mihverler dışında, kollektif bir değer ölçüsü içinden alan bir zihniyetle mevcut olmuştur.»

ŞİİRİMİZE KAZANDIRDIKLARI

Ne Tanzimat dönemi ozanları, ne Edebiyat-ı Cedideciler, ne de başkaları, «bizim» olan şiiri vermede başarıya ulaşamadılar. Yapısal değişikliğe gidenler, içeriğini değiştirip genişletenler olmadı değil; fakat, öz ve biçim bütünlemesi daha gerçekleşmemişti, özlemi duyulan buydu.

Daha sonra, Hececiler, «yerli» bir şiirin örneklerini vermeye çalıştılarsa da, geleneği, zamanaşımı süreci içinde yinelemekten öteye gidemediler. Önceleri bir esinti, bir dalga uğultusu, sonra sessizlik.

İşte Yahya Kemal, böyle bir ortamda şiir dünyamızda görülür. Kendine yabancı öğelerden arınmış, sağlam yapılı, uyumca zengin bir şiir, Yahya Kemal adıyla birlikte yazınımıza girer.

Her şeyden önce, şiirde «Türkçe»yi kazanmış olduk onunla, Konuşma dilimizdeki birçok Türkçe sözcük, ilkin, Yahya Kemal'le şiirde yerlerini alırlar. Bunlarla da şiir kurulabileceğini tanıtlamış olur. Yaptığının bilincindedir. «Benim şiire getirdiğim bazı kelimeler vardır. Bunlar icat edilmiş veya uydurulmuş sözler değil, halkın dilinde yaşayan, fakat nedense şiir lisanına alınmamış yahut şiirde tesadüfen kullanılmış ve ihmal edilmiş kelimelerdir.»

Birkaçını anımsayalım bu sözcüklerin: akın, akıncı, koşu, gürlemek, ürpermek, tepe, gece, altın, dolu dizgin, ışık, üzüntü, bağrı yanık, uyanık.. Hatta, yabancı sözcüklere bile, yeni bir güç kazandırmıştır şiirlerinde. Ahmet Hamdi Tanpınar, «Pez az şiirde 'kırmızı', Endülüs'te Raks şiirinde olduğu gibi kuvvetle konuşur» diyerek bir gerçeği vurgular.

Paul Valéry, şiirin yoğun bir çaba ürünü olduğunu, matematiksel bir kesinlik taşıması gerektiğini söyler. Bu iki özellik, çaba ve kesinlik. Yahya Kemal'in şiirlerinin temel taşlarıdır. O, gelişigüzellikten kaçınıldığı ve işin ciddiye alındığı ölçüde şiire yaklaşılabileceği kanısındadır. Bundan ötürüdür ki, şiirlerinin her biri, uzun bir çalışma döneminin, sürekli bir çabanın ürünleridir. Hiçbir şeyi raslantıya bırakmaz.

«Itri»deki:

«Belki hâlâ o besteler Çalınır, / Gemiler geçmeyen bir umman-

da» dizelerinde «hâlâ» sözcüğünü bulması için, yıllarca beklemiştir.

Şiirin bir «istif» işi olduğunu iyi bilir. Yaymaz, dağıtmaz, dağılmaz. «Az»ı «çok» yapma, şiiri uzatma, gereksiz doldurma, Yahya Kemal'in, uzağından dolaştığı çekinceli bölgelerdir. En uzun şiirlerinde de, kısalarında olduğu gibi, her şey yerli yerindedir, yapısal bütünlük tamdır. Dizeler, alt alta sıralanmış «satır»lar değildir. bir bütünü oluşturan parçalardır ve o bütün'le kaynaşmışlardır.

Kusursuz şiir ortaya koymak! Amacı bu idi. Bu nedenledir ki, «şekil titizliği ve mükemmeliyet kaygısı» Yahya Kemal'in şiirlerinde çok belirgindir. Tanpınar, «Yahya Kemal, her şeyden evvel bir şekil ve mükemmeliyet şairidir» derken, bir gerçeği dile getirmiş oluyordu.

«Şiir anlayışımız, işte asıl meselenin kördüğümü bu.» Bu anlayış değişmedikçe, gerçek şiire, özlenen şiire, asıl şiire ulaşamayacaktık. Gerçi Tevfik Fikret ve Cenap Şehabettin birtakım atılımlar yapmışlar, geleneği bir ölçüde kırmışlar, yeni bir hava getirmişlerdi. Ancak yetmiyordu bunlar. Onların şiirleri «Söylenmiş ve dinlenilen bir şiir değildi, bilakis yazılmış ve okunan bir şiirdi.» İç uyumca zengin sayılamazlardı. Denebilir ki, düzyazının kurallarıyla yazılmışlardı. Yahya Kemal, şiiri onlar gibi anlamıyordu. «tabiatta ve ferdin ruhunda bulunan sonsuzluğu yeni bir çığırda Türkçe tecrübe etmek» istiyordu. Şiiri bu biçimde anlayış, yaptığı hizmetlerin belki en unutulmaz olanıdır.

Şiiri sevdirme.. Yahya Kemal'in bir büyük hizmeti de budur. Onun karşısında olanlar, şu ya da bu nedenle onu eleştirenler bile, Yahya Kemal'in şiirlerini okumaktan, dinlemekten, sevmekten kendilerini alıkoyamamışlardır.

Şiirin ciddi bir uğraş, soylu bir uğraş oduğu düşüncesini kafalara yerleştirmesi, kazandırdıklarının bir başkasıdır. Toplumda kimi zaman hafife alınmış olan «şair», Yahya Kemal'in kişiliğinde saygınlık kazanmış, saygı görmüştür.

Ne var ki, Yahya Kemal'in Paris'te sık sık uğradığı Vachette kahvesinin garsonu, vücut yapısını bir «şair»e yakıştıramamış olacak ki,

«Le poète Yahya Kemal / Est un formidable animal!» diyerek, ozanımızı bir güzel sarakaya almıştır.

(Sanat Dergisi - 30 Ekim)

20. ÖLÜM YILDÖNÜMÜNDE AKA GÜNDÜZ: «MİLLİ EDEBİYAT»ÇILARDAN DUYGUSAL GERÇEKÇİ BİR HALK YAZARI

Konur ERTOP

Aka Gündüz, Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılış gürültüleri arasında yeni bir heyecan, yeni bir umut, yeni bir dil ve anlatımla yazı alanına girmiş sanatçılardandır.

Asıl adı Enis Avni olan ve sade Türkçecilik akımı içinde yer aldıktan sonra «Aka Gündüz» takma adını benimsemiş olan yazar, 1886'da Manastır'ın Serfiçe kazasına bağlı Alasonya ilçesinin bir dağ köyünde doğmuştu. Babası subaydı. Serez ve Selanik'te ilk öğrenimini yaptıktan sonra orta öğrenimini Edirne ve Kuleli askeri idadilerinde tamamladı. Hastalanıp Harbiye'nin ikinci sınıfından ayrıldı. Paris'e giderek bir süre hukuk ve güzel sanatlar öğrenimi yaptı. İstanbul'da Hariciye gümrüğünde çalıştı. II. Abdülhamit'in baskı yönetimi dönemiydi, özgürlük düşünceleri beslediği için Selanik'e sürüldü. II. Meşrutiyet'in ilânından sonra girişilen ilerici hareketlere karşı patlak veren 31 Mart ayaklanmasını bastırmak üzere Selanik'teki Üçüncü Ordu'nun düzenlediği «Hareket Ordusu»na gönüllü olarak katıldı ve İstanbul'a geldi.

«HEYECANI KÖPÜKLÜ» YAZILAR

Yazı yaşamı Selanik'te haftalık «Çocuk Bahçesi» dergisiyle başlamıştı. İstanbul'a yerleştikten sonra gene Selanik'te çıkan «Genç Kalemler» dergisinde yazıları yayımlandı. Çevresinde Milli Edebiyat akımının ilk temsilcilerini toplayan bu dergi daha önce Manastır'da yayımlanan «Hüzün ve Şiir» adlı derginin bir devamıydı, kurucuları arasında da Aka Gündüz'ün Ziya Gökalp, Ömer Seyfettin, Ali Canip, Hamhullah Suphi gibi kalem arkadaşları bulunuyordu. «Genç Kalemler»de savunulan «yeni lisan» görüşü Aka Gündüz'ün yazı serüvenine yön kazandırırken gelecekteki Türk Edebiyatı'nı yönlendirmiş olmasıyla da dikkati çekecektir.

Balkan Savaşı'nın patlamak üzere olduğu sıralarda bütün yurdu saran heyecan havası içinde Aka Gündüz'ün Tanin gazetesinde yayımladığı «hitabe»ler özellikle dikkati çekiyordu. Edebiyat tarihçisi İsmail Habip Sevük bu yazılardan bir bölümü ör-

nek olarak aktarırken yazıların taşıdığı niteliğe de şu sözlerle işaret etmiştir:

«Bunlar terkipsiz, sade, heyecanı köpüklü, akışı acele, bazı yerleri secili, fakat yeni davanın kendini en çok okutan eserleri idi. Yeni badireye 'vatandaş'ı şöyle çağırıyordu:

'Türk oğlu! Özdemir kadar kavi yumruklarını sık. Nabızlarının fiskelerinde ne var? Gönlün mü sıkılıyor? Çene kemiklerinden başına çıkan sızıyı duyuyor musun? Gel beraber dinleyelim, gel beraber anlayalım. Bir elimiz iman tahtamızın üstünde, bir yumruğumuz şakağımızın üstünde, kenarları yanan kapalı gözlerimiz her şeyin üstünde, gel dinleyelim, anlayalım, anlatalım gel.'

Bu hitabeler bundan çeyrek asır evvel (1912'de) yazılıyordu. Bugünkü milli Türkçenin hitabe şeklindeki ilk nesirleri bunlardır.»

İlk şiirlerinde ince, duygulu ve «Edebiyat-ı Cedide» anlatımının etkisinde görünen eski Harp Okulu öğrencisi ve gönüllü asker. Balkan Savaşı'nın büyük yıkımlarla yitirilmesi üzerine «Bozgun» şiirini yazar. Eski duyarlığı yeni bir biçim içinde ve yeni acılar dile getirmektedir artık:

«Ey öksüz ocağım, zavallı ana/Kıydılar mı sana, kıymadan cana?/Kara mı sürüldü eski bir şana?/Rabbin mekânına sanem asılmış/Bembeyaz alnına neler yazılmış//Ağla gözüm ağla hicran yaraşır/Kaygusuz imana hüsran yaraşır.»

Balkan yenilgisini, Rumeli'den yoksulluk, sayrılık içinde ardı arkası kesilmeden süren göçmen akınını, o topraklardan kopup gelmiş bir insan olarak dile getirdiği şiirlerin başka bir örneği de şudur:

«Kartal basmış, issız kalmış yuvalar,/Bülbül susmuş gül kurumuş bağında../Damlar çökmüş, şehit olmuş ovalar,/Çağlayanlar kan köpürmüş dağında..//Ağla bülbül çok zehir var dilinde/Türk kalmamış koca Urumelinde..»

Yaşamın son yıllarında dostu Ahmet Muhip'e bir gün «Vatan ve ölüm yegâne iki mutlak» diyecek olan yazar, vatan sevgisini, vatanın her gün yeni yıkımlara uğradığı Birinci Dünya Savaşı yıllarındaki gazete yazılarında inançla dile getirmiş, Mütarekede bu nedenle İngilizler tarafından Malta'ya sürülmüştür. Sürüldüğü sırada «Alay» gazetesi başyazarıydı. İşgal komutanlığı onu «arzulanmayan milliyetçiler» arasında saymış, askeri makamlarca tutuklanıp sürgün gazeteciler grubu içinde yer almak üzere adaya

göndermişti. Kurtuluş Savaşı'nda Ankara hükümetini destekleyen «Alay» adlı gülmece gazetesinin başlığı altında yer alan dizeler Aka Gündüz'ün düşünce ve inanç sistemini belirlemektedir. Bu dizeler şunlardır:

«Söğseler, nefyetseler, hattâ assalar/Fâriğ olma bir dakika fikrini izhardan.»

YENİ ANKARA'DA

Malta sürgünlüğünden dönünce Ankara onun yeni çevresi olmuştur. Üst üste yayınladığı romanlarda bu çevrede Kurtuluş Savaşı gerçeklerini, halkın yeni kurulan devlet yönetimince de kolayca dindirelemeyen acılarını, yeni yönetimin ortadan kaldıramadığı çıkarcı tiplerini konu edinmiştir.

İsmail Habip onu eleştirirken, «yalnız kalemiyle geçinebilmek için mütemadiyen yazmak, hem de edebiyatın her sahasında kalem oynatmak ıstırarında (zorunluluk)» olmasını söz konusu etmiştir. Buna, temeldeki duygusallığını, içinde yaşayan safyürekliliği de eklemek gerekir. Toplumda ezilen, hakkı çiğnenen insanların sorunlarına el uzattığı zaman bile gerçekleri bir tür «masallaştırarak» ele alması onu Milli Edebiyat akımının beslediği gerçekçilikten uzaklaştırmıştır. Bununla birlikte hikâye ve romanlarında yer yer gerçek yansımalar da yok değildir.

En çok işlediği konulardan biri çileli kadınlar, düşmüş genç kızlardır. «Bu Toprağın Kızları» (1927) adlı öykü kitabında toplumun türlü kesimlerinden gelen genç kızların kendilerini çevreleyen koşullar arasında birbirinden ayrı nedenlerle kötü yollara sürüklenmeleri anlatılır. Bu tür yapıtlarında romantik çizgiler arasında gerçekçi görüntüler de kendini belli eder. «İki Süngü Arasında» (1929) nın hapisane sahneleri böyle örneklerdendir:

«İki küçük lambalı, ot minderleri yere serili büyük koğuşta bir haile (trajedi) dekorundan ziyade sakin ve müsterih sefillerin toplanış manzarası vardı. Burası sanki mağara devrinden kereste devrine ilk intikal gününden kalma bir yerdi. Kalın, çürümüş hatıllardan örümcek ağları sarkıyordu; tavana yakın pencereler toz içindeydi. Kapının arkasındaki testilerden sızan sular mantarlaşmış taban tahtalarının üstüne kirli bir bataklık haritası çizmiş. Cinsi belli olmayan bir küçük ve görünmez böcek,

vakit vakit ince, yırtık bir ses çıkarıp susuyor. Sinekler burada geceleri de uyumuyorlar. Yerden yapma tahta yemek yuvarlağının üzerindeki karpuz kavun kabuklarına üşüşmüşler, tükenmez bir oburlukla vakit geçiriyorlar.. Ter, nefes, küf ve zifir kokusu. Bazı kahkaha kırıntısı, bazı bir hıçkırık, duman içinde parlayan sigara uçları...»

KURTULUŞTAN SONRA

Aka Gündüz, Kurtuluş'tan sonraki yıllarda bir süre sevilen bir halk yazarı olarak romanlar yayımlamış, ün kazanan «Dikmen Yıldızı» (1928), «Bir Şoförün Gizli Defteri» (1943) gibi yapıtları sonradan filme de alınmıştır. «İki Süngü Arasında» da filme alınan yapıtları arasındadır. İlerleyen yıllarda edebiyatımız başka bir çizgide, toplumcu - gerçekçi doğrultuda gelişirken Aka Gündüz'ün yapıtları artık unutulmuş, savruklukları, «safdilliği» yüzünden edebiyat tarihlerinde de anılmaz olmuştur.

Onun Kurtuluş Savaşı'nı anlatan ve son yıllarda bu konuyla ilgili edebiyat ele alınırken arka arkaya eleştirilen «Dikmen Yıldızı» romanı bu tür yergilere hak kazandıracak niteliklerden hiç de uzak değildir. Savaş yıllarının gerçeklerine, o dönemin Ankara'sında ışık tutan sayfalar yanında olmadık rastlantılar, yapmacıklı dolantılar yer alır. Bunlar yanında asıl eleştiriye açık olan yönlerden biri de öndere, yazarın belki içtenlikle yönelttiği, fakat okuyucu üzerinde «yapmacıklı» izlenimi uyandıran ölçüsüz övgülerdir. Önderin «Dikmen Yıldızı»nda yer verilen portesi, «Mavi Yıldırım» (1934) türünden oyunlar bu örneklerdendir.

Bugün Aka Gündüz'ün dikkat çeken yazıları arasında yönetime yakın çevrelerde yer alan, her dönemde çıkarlarını korumasını bilen birtakım tipleri canlandırdığı bir dizi anılabilir. Bu dizinin kahramanlarından biri «Almanak Bey»dir.

Almanak Bey, herkesi tanır, herkesle içli-dışlıdır, yakınlık gösterdiği herkesten sağlayacağı şeyler vardır. Karpiç'te, Ankara Palas'ta yer içer, çevirdiği dolaplarda kullanacağı kişilere yanaşır:

«Hiç kimsenin dostu, ahbabı, samimisi değildir. İşi gücü memleketin kalbur üstündekilere ait en teferruatlı malûmatı toplamaktır. Onun için adı Almanak kalmıştır.. Almanak Bey on bin kişiyi tanır. On bin kişi içinde senede on tanesini kafese koyup bir imza, bir tavsive, bir iltimas, bir telefon, bir şifahi emir koparsa binerden işte sana on bin lira...»

Aynı diziden başka bir öykü, «Silikzadenin Hikâyesi»dir.

Silikzade, sessiz, silik, varlığıyla yokluğu belli olmayan bir adamdır. Abdülhamit yönetiminde tam aranan insan tipi sayılmıştır.

Silikzade'nin öyküsü Meşrutiyetin ilânında da, sonraki yılların olayları arasında da değişmeden sürecektir:

«Bir gün Meşrutiyeti Manastır dağlarında canımızı dişimize alarak ilân ettik. Yaptık yapıştırdık, sokak köşelerindeki binek taşı hatiplerinin ellerine teslim ettik. Tabii Silikzade ortada yok. Silikzade Ebhem Bey oralı değil. Meşrutiyet gelmiş! Memlekette yer, otel çok. Hürriyet müsavat, adalet çıkmış. (..) Tensikat (1908'den sonra eski döneme bağlı memurların işten çıkarılması) oldu. İyi ya, tensikat -müsbet, menfi var- onlar içindir. Halbuki Silikzade Ebhem Bey, varlıkta yok gibi.

Silikzade ortadan kayboldu. Hiç kimse onu bilmez tanımazdı ki Bekirağa bölüğüne mi, tantuna mı gitti diye düşünsün. Halbuki Silikzade Erbabı Hamiyet Ercümeninin Reisisanisiydi. Ortalık harran gürra, ne olduk ne olacağız. Fakat Silikzade yokluğunun gümüş mühürüyle tensikat kararlarını mühürleyip batırdı.»

Silikzade'lerin Cumhuriyet dönemindeki serüveni bu düşündürücü öyküyü noktalar:

«— Sadede gel, Silikzade ne oldu?

— Hiç, nah işte karşıdan, Taşhan caddesinden geçiyor, kimbilir nereye gidiyor.

— Silikzade'nin hikâyesi bu kadar mı?

— Dikkatli davranmazsan mabadi (sonrası) mahşere kadar sürer.»

AKA GÜNDÜZ'ÜN ÖNEMİ

Aka Gündüz Milli Edebiyatın kurucuları arasında yer almış, sade dille yurt sorunlarını, yurt gerçeklerini ortaya koymuş bir sanatçıdır. Sanat titizliğini, biçim kaygısını her zaman gözetmemiş, duygusal-gerçekçi bir halk yazarı olarak kalmıştır. Ancak edebiyatın, sanatın, düşüncenin hızlı ilerleyişi gibi halk da onun yapıtlarını aşmıştır bugün. Bu yüzden Aka Gündüz'ün romanları, öyküleri artık okunmuyor. Ama çağdaş yazı dilimizin kuruluşundaki payı, yurdun karanlık günlerinde kalemiyle verdiği savaşım unutulmamalıdır.

(Sanat Dergisi - 6 Kasım)

ELLİ YAŞINDAKİ GENÇ YAZAR

Tarık DURSUN K.

Herhangi bir neden vardı da o yüzden mi söylemişti? Sanmıyorum. Durup dururken «Yahu, bu Kasım ayında tam elli yaşıma basıyorum, vay canına!» dedi. Sonra hiçbir şey olmamış, hiçbir şey dememişcesine koca Biser'in beşinci kat balkonundan Arnavutluk dağlarına doğru sinsi kedi adımlarıyla çekilen kızarık güneşe yüzünü döndü ve güldü.

Elli yaş!

İnsan yaşamında gerçekten önemli bir evre midir dersiniz?

Doğarsınız, büyüyüp yetişirsiniz, nice yaşlar yaşarsınız ve doğa; öz yasasını, insanların kendi kendilerine koydukları o tartışılabilir, geçerliliğini her zaman yitirebilir yasalarına karşılık, sizin üzerinizde uygular: Dürtülerle, türlü içtepilerle sizi yoğurup biçimlendirir. Tutkularınızla, sevgilerinizle, dostluklarınız ve düşmanlıklarınızla kurduğunuz bir dünyada, bu dünyaya kimi zaman başkalarının da katarak, kimi zaman olağanüstü bir kısıtlama ve yasaklarla başkalarını uzaklaştırarak yapayalnız yaşarsınız.

Necati Zekeriya önce şairdir, sonra yine şair ve sonra yine şair. Nasıl şair olunur, bunu bir türlü öğrenemediğimi itiraf ederim, ama şair nasıl olur; Necati Zekeriya'yı tanıdıktan sonra bunu artık iyiden iyiye biliyorum, diyebilirim.

Şiire nerde ve ne zaman başlamıştır: Orası önemli değil. Necati Zekeriya, kendi şiirini kendi yaratmış ve kusurları ve güzellikleri ile, soyut ve somut dizeleriyle, okuyanda şaşırtıcı etkiler uyandıran bir şiiri bugüne kadar söyleyegelmiştir. Kuşkusuz, aynı şiiri belki çok küçük değişiklikler ve çok küçük dengelemelerle yine sürdürecektir de.

Bu şiir, değişmeyip aynı kalacak bir özü de beraberinde götürecektir. Bu öz, bizim ülkemizde (Türkiye'de) hemen hemen hiç bir şairde rastlanmayan «şiir çocukluğu»dur.

Ne demektir «şiir çocukluğu»?

Şu demektir: Buruk acemiliklerin görkeminde, usta olmanın korkulu kaçaklıklarının, hiçbir art hesaba dayandırılmayan çocuksu duygusallığın, herşeyi güzel görmelerin, umuda ve yaşama sımsıkı bağlanmanın, sevmenin ve sevdalanmanın harmanı-

nı çok ince süzgeçlerden geçirerek şiire aktarmaktır, bunun üstesinden gelmektir.

Necati Zekeriya, «büyük» ve «usta» bir şair olma iddiasında değildir. «Büyük» ve «usta» bir şair olduğunda şiirinin eksileceğini, kendine vergi şiirin kimliğinden kopacağını, eşsiz çocuksulluğunu yitireceğini pekâlâ bilmektedir. Bunun hınzırca bilincindedir.

Yazının bağlışında Necati Zekeriya için «yazar» sözcüğünü bilerek kullandım. Çünkü Necati Zekeriya, şiirini bir başka türde, düzyazı türünde de sürdürmekten geri kalmaz. Bu dalda yalnız Necati Zekeriya'ya özgü o «şiir çocukluğu»; birdenbire değil, beklendiği biçimde «hikâye çocukluğu»na dönüşür. İlk bakışta çocuklar için çocukları anlattığı sanılırsa da, bu yanlıştır. Aslında, Necati Zekeriya, hiç büyümemiş ve büyümesi de artık imkânsız bir dönemin tavrını olanca çocukluğu ile «Orhan»ına, «Eski Sokağın Çocukları»na, «Bizim Sokağın Çocukları»na, «Güzel Nedir, Çirkin Nedir?»e ve «Bizim Sokağın Romeo ve Jülyet»ine aktarır. Belki bu saydıklarımıda kahramanlaştırdıkları, Necati Zekeriya'nın tâ kendisidir. Büyümüş ve elli yaşına varmış bir Necati Zekeriya: hâlâ Orhan ya da Eski-Yeni Sokağın herhangi bir çocuğu ya da Bizim Sokağın değişmez Romeo'su olarak aramızda, dostlarıyla, düşmanlarıyla, sevgiler ve kıskançlıklarla; bu yazının yazıldığı günlerde tütünsüzlüğe, vinyaksızlığa, ülserine ve beyaz badanalı hastane odalarına, doktorlara ve hemşirelere karşı en ufak bir yakınma duyurmaksızın yaşamaktadır.

Bir elli yılı böyle yaşadı o. Bundan sonraki yıllarının birinci elli yılındaki yaşamından daha başka olacağını sananlar aldanacaklardır.

(Tan «Priştine» - 11 Kasım)

NECATİ ZEKERİYA'NIN 50. DOĞUM VE YARATICILIĞININ 30. YILDÖNÜMÜ DOLAYISIYLE

Otuz yıldan bu yana ülkemizin kültür, yazın yaşamının odak noktalarında bulunan Necati Zekeriya'nın 25'ten çok özgün öykü, şiir. çeviri şiir ve öykü kitabı yayımlandı. Onlokuz yıl süreyle «Sevinç» ve «Tomurcuk» dergilerinde, beş yıl da «Birlik» gazetesinin baş ve sorumlu yazarı idi. Ülkemizde olduğu gibi, birçok yabancı ülkelerde de şiir ve öykü betikleri yayımlandı.

Necati Zekeriya 11 Kasım 1928 yılında Üsküp'te doğdu. Doğ-

duğu kentte okudu. Bir yıl Üsküp'ün «İrfan» ilkokulunda (1947-1948) öğrenmenlik yaptı. Ondokuz yıl «Sevinç» ve «Tomurcuk» çocuk dergilerinde sorumlu yazar ve «Birlik» gazetesinin (1969-1973 yıllarında) baş ve sorumlu yazarı idi. Çocuklarla çocukluk, gençlerle gençlik, yaşlılarla da yaşlılık tadından yararlanmayı bilen ozan, öykücü, gazeteci ve öğretmen Necati Zekeriya (1963-1964 okul yılında) Üsküp Öğretmen Okulunda yazın dersleri verdi.

Bundan tam otuz yıl önce yazın çalışmalarına başlayan Necati'nin ilk şiirlerinin yayınlanması 1947 yıllarına dayanır. Öğretmen olarak çalıştığı bu yıllarda «Birlik» gazetesinde sıralı olarak şiirleri yayınlanmaya başlar. Öyle ki, daha yirmi yaşlarında iken, Yugoslavya'da yaşayan Türk halkının yazınının temellerini atan ozan ve yazarlar kuşağına düşer.

Çocuk ozanı, öykücü sayılan Necati Zekeriya'nın şiirleri (yaşlılar için) 1950 yılında «Şiirler», 1953'te «Nerde Olsam», 1956 yılında «Aramak» (İlhami Emin'le birlikte) «Sevgi» 1965 yılında ve 1976'da Türkçe, Sırp-Hırvatça, Makedonca «Lorka Soyutlaması» başlığı altındaki betiklerde yayımlamıştır.

Şiirlerinde yer alan soyut ve somut dizeleriyle okurlarda büyük etki yapan ozan, şimdiye dek küçükler için «Okul Çanı» (1952), «Silâhşör Tavşan» (1953), «gelincik» (1954), «Kırmızı Küpeler» (1958), «Ninniler» (1964), «Damlalar» (1967), seçmeler «Yeşil Nerde» (1975) şiir kitaplarında şiirlerini toplamıştır.

Kendi şiir ve öykülerini kısa cümlelerle ören, seçkin diyaloglarla öykülerinde küçükleri konuşturan, lirik betimlemelere büyük önem veren Necati Zekeriya çocuk öykülerini «Bizim Sokağın Çocukları» (1961), «Eski Sokağın Çocukları» (1967), «Yeni Sokağın Çocukları» (1967), «Güzel Nedir Çirkin Nedir» (1968) ve «Bizim Sokağın Romeo ve Juliyet»i (1978'de Makedonca ve Sırp-Hırvatça) öykü betiklerinde kümeleştirdi.

Öykülerindeki her sözcük ölçülmüş, yerli yerine konulmuştur. Öyleki, gerek öykülerinin örülmesinde, gerek de cümlelerinde aşırı, yoracak hiçbir nen yoktur. Bundan ötürü de en okunur, en sevilir yazar ve ozanlarımızdan biridir.

Birçok kitapları bizde konuşulan birçok dillere çevrilmiş sevimli Orhan'ını Türkiye, Sovyetler Birliği, Çekoslovakya, Bulgaristan, Polonya çocukları da tanırlar. Bizde betiklerinin çoğu döne döne basılarak, örneğin «Bizim Sokağın Çocukları» betiğinin yaklaşık olarak 30 baskısı yapılmıştır.

Tüm bunların dışında Necati Zekeriya'nın birçok sayıda çeviri ve derlemeleri de vardır. Hazırladığı antoloji ve çevirilerinin çoğu bizde birçok dergilerde ve Türkiye'de «Varlık», «Cem», «Milliyet», «Tekin» ve «Koza» yayınları arasında çıkmıştır. Böylece Necati Zekeriya Yugoslavya'da yaşayan Türk halkının yaratıcılığının tanıtılmasında günümüzün yazın elçisi olmuştur.

1978 YILINDA YUVARLAK YAŞDÖNÜMLERİNDE EDEBİYATÇILARIMIZ

1978 yılında, 80 yaşında bir, 75 yaşında iki, 70 yaşında altı, 60 yaşında oniki, 50 yaşında onsekiz edebiyatçımız bulunmaktadır. Adreslerini bulabildiklerimize mektupla başvurarak, yuvarlak yıllarındaki yaşdönümleri dolayısıyla yıllık için bir yazı yazmalarını rica ettik. Gönderilen yazıları yayınlıyoruz. Geçen yıl yayınlama fırsatı bulamadığımız Vedat Nedim Tör'ün (81 yaşında), Melahat Özgü'nün (71 yaşında), Hikmet Dizdaroğlu (61 yaşında), Melih Vassaf (61 yaşında), Mehdi Halıcı (51 yaşında), İsmail Ali Sarar (51 yaşında) nın yazılarını bu yılki yıllığımızda yayınlamaktayız.

80 Yaşında

Ömer Asım Aksoy

75 Yaşında

Malik Aksel
Ercüment Behzat Lav

70 Yaşında

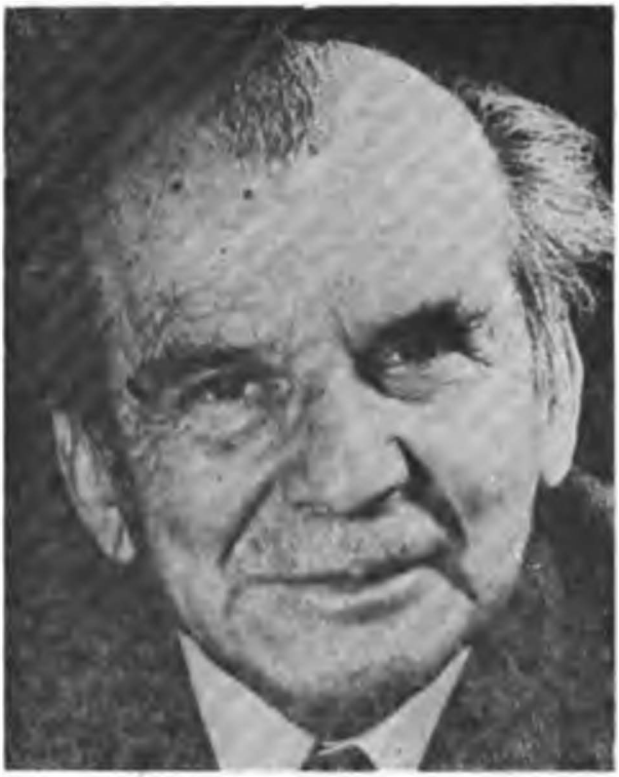
Nadir Nadi
Orhan Şaik Gökyay
İbrahim Hoyi
Yaşar Nabi Nayır
Mahmut Özay
Melahat Özgü
Sıtkı Yırcalı

60 Yaşında

İhsan Akay
Nahit Ulvi Akgün
Necip Alsan
Orhan Arıburnu
Fikret Arıt
Faik Baysal
Tarık Buğra
Hüseyin Cöntürk
Hikmet Dizdaroğlu
İhsan Hınçer
Kerim Korcan
Şemsettin Kutlu
Sami Özerdim
Hasan Şimşek

50 Yaşında

Aydın Arıt
Halil İbrahim Bahar
Hikmet Erhan Bener
Muzaffer Buyrukçu
Edip Cansever
Arif Coşkun
Celâlettin Çetin
Refik Erduran
İlhan Demirarslan
Selâhattin Hilav
Sedat Veyis Örnek
Abbas Sayar
İlhami Soysal
Berin Taşan
Ercüment Uçarı
Cengiz Yörük
Ali Yüco

Sayın
Aziz Nesin

Benden 1979 (Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı) için bir yazı istiyorsunuz.

81 yaşını doldurmuş bir «pir-i fani» söze herşeyden önce yanlızlaşmanın acısını anlatmakla başlar. Birçok arkadaşımı yitirdim. Bu bakımdan bir nevi suç işlemiş adam durumundayım. Kendi kendime «Ulan sen mi kaldın dünyaya kazık kakacak» diye zaman zaman söyleniyorum. Kalan dostların değeri de «Kıy-

met nedrettedir» diyen ekonomi kanunu ölçüsünde günden güne artıyor.

Halâ da çalışabiliyorum. Emekli olmadım. Tek dileğim bunamamak «Yıllar Böyle Geçti» adlı anılar kitabımın sonunda «Ölüme yalvarış» başlıklı şiiri buraya alıyorum.

Gel gel
Daha elim ayağım tutarken
Daha kafam işlerken
Bunamadan daha
Daha kötürümleşmeden
Daha sevebilirken
Gel..

Ölmeden önce ölen
Ne dostlar gördüm
Daha yaşarken acınan..

Ben istemiyorum acınmak
Vah zavallı vah
Ne hale gelmiş
Bir deri, bir kemik
Rengi de irin
Vah, vah konuşmasını da unutmuş..

Kimseyi tanımıyor
Kayboluyor sokaklarda
Odasının bile kapısını bulamıyor
Donuna da ediyor
Demesin dostlarım.

Gel
Öyle gel ki, bir sabah oldu
Uyanmadı desinler..

Ölümlerin şahı ölüm
Bana acı da
Yatağıma böyle kibarca gel.

Bu ülkede böyle uzun yaşamak ama, büyük bir manevi işkence:

Atatürk'ün altın çağında «Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti» Müdürü, «Matbuat Umum Müdürü», «Turizm Müdürü», «Radyo Müdürü» gibi görevler yapmış bir insan olarak bugünleri görmek anlatılmaz bir azap.

O günlerde bütün geri kalmışlığımıza karşın ne kadar itibarlı, ne kadar gözde bir millettik:

Dünyanın dört bucağından devlet adamları, yazarlar, gazeteciler Ankara'yı tavaf ederlerdi. Henüz özgürlüklerine kavuşmamış ulusların yazarları, gazetecileri «ah bizim de bir Mustafa Kemâlimiz olsa, ah bizim de bir Dumlupınarımız olsa..» diye yanıp yakınırlardı. Heriot, Marcel Sauvaje, Reimont Cartier gibi tanınmış devlet adamları, gazeteciler de Ankara'ya gelir, Atatürk'le, devlet adamlarımızla ayrı ayrı konuşur ve memleketlerine döndüklerinde uzun uzun makaleler, kitaplar yazarlardı. Fransız, Alman, İngiliz dergileri kendiliklerinden «Türkiye Özel Sayıları» çıkarırlardı. Sözün kısası, (Mustafa Kemâl Türkiyesi) büyük bir mıknatıs gibi dünya kamuoyunu kendisine çekiyordu. Çünkü Mustafa Kemâl bir yarı-koloninin özgür millet olma çağını açan adamdı. O daha 1922'de şöyle konuşuyordu:

> «Türkiye'nin bugünkü mücadelesinin yalnız Türkiye'ye ait olmadığını tekrar etmek lüzumunu hissediyorum. Çünkü Türkiye'nin müdafaa ettiği dava, **bütün** mazlum milletlerin, **bütün** Şarkın davasıdır.»

1923'te söylediği şu sözler de Atatürk'ün davasında nekadar geniş görüşlü ve âdetâ peygamberane bir inanla bağlı olduğunun en canlı belgeleridir:

> «Bugün, günün ağardığını nasıl görüyorsam, uzaktan bütün Şark milletlerinin uyanışını da öyle görüyorum. İstiklâl ve hürriyetlerine kavuşacak olan daha birçok kardeş millet var. Onların yeniden doğuşu, şüphesiz ki, terakkiye ve refaha müteveccih olacaktır. Bu milletler, bütün güçlüklere ve bütün engellere rağmen muzaffer olacaklar ve kendilerini bekleyen istikbale ulaşacaklardır. **Müstemlekecilik ve emperyalizm** yeryüzünden yok olacak ve yerlerine milletlerin arasında hiçbir renk, din ve ırk farkı gözetmeyen yeni bir ahenk ve işbirliği çağı hâkim olacaktır.»

Görülüyor ki, Atatürk gaipten haber veren bir kâhin gibi, zamanında ancak 30 yıl sonraki politik gelişmeleri, Üçüncü Dünya'nın doğuşunu şaşılacak bir aydınlıkla sezmişti. Ulusal Kurtuluş Hareketlerinin öncülüğünü yapan Türkiye, bugün bir «Amerikan uydusu» durumuna düştü. Ört ki, ölem!.

Üçüncü Dünya ulusların liderliğini de şimdi Tito hazretleri yapıyor. Yine ört ki, ölem!..

Mustafa Kemâl gibi bir yarı-koloninin özgür millet olma örneğini tarihe armağan etmiş bir adamın yepyeni bir ideolojik sistemin konusu olması gerektiğini düşünerek biz, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Şevket Süreyya Aydemir, İsmail Husrev Tökin, Burhan Belge ve ben «Kadro» adlı bir dergi yayınlamıştık. Kemâlizm, ne Faşist ne Komünist kendisine özgü bir fikir sistemi halinde işlenmediği içindir ki, bugün memleket gençliği Mao'dan Ebussuut'a kadar çeşitli ideolojilerin ortasında bölüm pörçük ve param parça korkunç bir ideolojik boşluk içinde.

Kadro dergisinin başına gelenleri de yine «Yıllar Böyle Geçti» adlı kitabımda anlattım.

Benim bir de piyes yazma hevesim var. Şimdiye kadar 22 piyes yazdım. Bunlardan 16'sı oynadı. Bazıları «nahoş nümayişlere vesile olur» bahanesiyle Ebedi Heyetlerce reddolundu!

«Sahte Kahramanlar»ın başına gelenleri de biliyorsunuz:

Ankara Devlet Tiyatrosu'nda oynanacağı gün MC'nin Kültür Bakanı tarafından yasaklandı: Dünya tarihinde misli görülmemiş bir skandal!

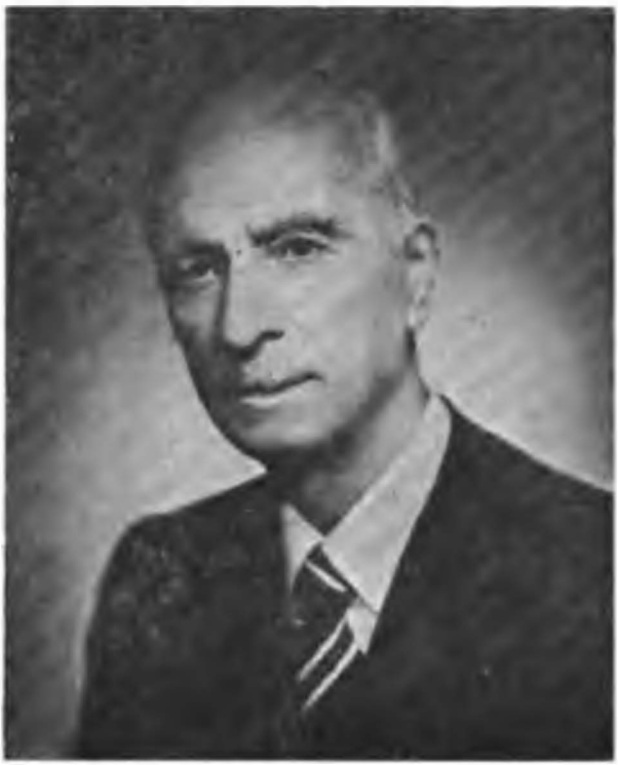
1944 yılından beri Yapı ve Kredi Bankası'nın Kültür ve Sanat Müşaviri olarak çalışıyorum. Türk milletinin tarih boyunca yaratıcı gücünü dile getiren sanat yayınları, sergiler, yarışmalar düzenlemekle avunuyorum.

İşte bu kadardır ol hikâyet..

Sevgilerle..

BENİM ÖYKÜM

Ömer Asım AKSOY

Bu yıl seksen yaşındayım. Bu yaş, çağımız yaşam ortalamasının üstündedir. Uzun yaşamak bir ergi ise buna erişmiş bulunuyorum.

Bu bakımdan yaşamım nasıl geçti?

Ben, «sorumluluk duygusu» hastalık derecesini bulan bir kişiyim. Başkalarına karşı sorumlu olmadığım zaman bile kendime karşı sorumluluk taşırım. Bu duygu, zamanımı elimden geldiğince iyi değerlendirmemi gerektirmiştir. «İyi değerlendirme», kuşkusuz, yeteneğim çapında olmuştur. Üstün bir aşamaya ulaştığımı, bir doruğa yükseldiğimi söyleyemem.

Ortaöğrenimimden sonra yazın sanatçısı olmak istedim; ressam olmak istedim; doktor olmak istedim. Koşullar, üçünün de yolunu kapadı; beni hiç amaçlamadığım bir daldan, «hukuk»tan diplomalı kıldı. Yaşamımı bu dal içinde sürdürmeyi de ben istemedim.

İki yıl savcılık, dört yıl avukatlıktan sonra dokuz yıl Türkçe ve edebiyat öğretmenliği, on beş yıl Gaziantep milletvekilliği yaptım. Asıl yolumu ise Türk Dil Kurumu'nda buldum.

Küçüklüğümden beri içimde filizlenip büyüyen «anadili tutkusu», vardı. Bu konudaki çalışmalarım, koşulların da elverişli gelişmesiyle, beni Türk Dil Kurumu'nda etkin görevlerin içine attı. Burada otuş beş yıl boyunca «sorumluluk»un gereklerini yerine getirmeye çalıştım. Otuz beş yılın sonunda (1976'da) yine o sorumluluk duygusuyla görevden çekildim.

Türk Dil Kurumu'ndaki çalışmalarımda, görevlerimin gereklerini ne ölçüde yaptım? Bunun yanıtını başkaları vermelidir. Ama benim içim rahattır. Çünkü gerçekleştirmeyi amaçladığım işleri bitirdim; gözüm arkada kalmadı.

Herkesin bir tutkusu vardır. Benimki de belli. Bu, ancak Türk Dil Kurumu'nun çatısı altında uzun süre çalışmamla ve Tanrının Azrail'i erken göndermemesiyle söndürülebilirdi. Tanrıya şükrediyorum, cömertliğini esirgemediği için.. Beni seçimle göreve getiren ülküdeşlere teşekkür ediyorum, üst üste otuz beş yıl güven göstererek çalışmalarımı sürdürme olanağı verdikleri için..

YAZIK OLAN

Nadir NADİ

Toplum yaşamında her yenilik atılımı bir düşünsel hazırlık dönemini gerektirir. Durup dururken tepeden inme bir devrime yeryüzünde rastlandığı pek görülmez. Görülse bile ya özenti ya da kişisel bir tutku niteliğinden öteye bir anlam taşımayan bu sözde devrimlere devrim değil, olsa olsa darbe denir. Sabun köpüğü gibi er geç dağılıp sönmeye mahkûmdurlar. Toplum düzeninin yenileşmesini gerektiren sosyal, siyasal, ekonomik koşulları ilkin o toplumun düşünürleri, sanatçıları, yürekli yazarları sezerler ve sezişlerini, giderek inanç haline gelen görüşlerini

çevreye yayma çabasına girişirler. Onun içindir ki, tarih boyunca yenilikten hoşlanmayan tutucular takımının en büyük korkuları ilerici düşünürler, sanatçılar ve yazarlar olmuştur. Düşün özgürlüğüne duvar çekmek, kitapların okunmasını piyeslerin oynanmasını yasaklamak, sanatçıları cezalandırmak yöntemiyle toplumsal yenileşmeyi durdurabileceklerini sanırlar. Çabaları boşunadır. Ferman dinlemeyen toplumbilim yasaları er geç işleyecek, değişen koşullara uygun olarak düzen yenileşecektir.

1789 Fransız devrimini hazırlayan Voltaire, Rousseau, Diderot d'Alembert gibi yazar ve düşünürler Krallık rejiminin hoşlanmadığı kimselerdi. Devrimi başaran Fransız gençliği, bunları, kimi zaman gizli gizli okuyarak yetişti. Devrim, karşı devrim, yine devrim, yine karşı devrim derken Fransa bugünkü özgürlük ortamına erişti. Ama Fransız toplumu bu aşamada kakılıp kalacak değildir. Yaşadığı özgürlük ortamı içinde kendi koşullarının gerektirdiği daha ileri aşamalara doğru elbette adım adım yürüyecektir. Fransa'da ve öteki özgürlükçü toplumlarda özgürlükten rahatsızlık duyan tutucu çevreler yok mudur sanki? Kuşkusuz vardır. Vardır ama özgürlükleri rafa kaldırmaya oralarda bunların gücü yetmemektedir. Hele bir denesinler, karşılaşacakları tepki onları bir anda havaya uçurur. Bunu iyi bilirler. Bildikleri için de demokrasi kurallarını bozmaya yeltenemezler.

Fransız devriminden yüz yıl sonra, Abdülhamit'in istibdat döneminde Türk aydınları karanlık günler yaşarken, özgürlük özlemini dile getiren bütün girişimler şiddetle kovuşturuluyordu. Üç kişinin bir araya gelip korkusuzca politikadan, felsefeden, sanattan söz etmesi olası değildi. Her kımıldanış sarayı kuşkulandırıyor, en masum davranışların ardında bir kötü niyet belgesi aranıyordu. Curnalcılık pek çok kimsenin geçim kaynağı olmuştu. Bu karanlık düzen isyan bayrağını açan Namık Kemal'lerin, Tevfik Fikret'lerin yasaklanmış eserlerini, bir yerlerden bulup gizlice okuyorlar, ele geçtiler mi doğru zindanı boyluyorlar, ya da sürgüne gönderiliyorlardı.

Bu baskı düzenine rağmen saltanatı ayakta tutmak olanağı bulunamadı. Abdülhamit'in kişiliğinde ilkin istabdat, emperyalizme karşı giriştiğimiz savaştan sonra da düpedüz saltanat ortadan kaldırıldı, Cumhuriyet kuruldu.

Ne var ki, Cumhuriyet'in ilânından 50, Fransız Devriminden

de 186 yıl geçtiği halde, bugün ülkemizde gerici güçlerin şimdiye dek benzeri görülmemiş bir cesaretle toplumu geriye doğru sürüklemeye çalıştıklarına tanık oluyoruz. Değerli hukukçu arkadaşımız Prof. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu bunu bir (Restauration) devinimi olarak nitelemekle yerden göğe haklıdır. Yenileşmeyi önlemek isteyen tutucu çevreler, toplum düzenini gerisin geriye döndürmeyi amaç edinmiş gericilerle işbirliği ederken, kendi bindikleri dalı kestiklerinin farkında değil görünüyorlar. Bu gidişe dur diyecek Atatürkçü ve ilerici güçlerin er geç bu ters akımın üstesinden geleceğine biz inanıyoruz. Tarihsel gelişim de, toplumbilim yasaları da inancımızın doğruluğunu saptamaktadır.

Ne var ki, arada yitirdiğimiz zamana, uğradığımız ve uğrayacağımız kayıplara yazık olacaktır.

Onlara acıyoruz.

(Cumhuriyet-20 Ağustos 1975)

Varlık dergisini 1933'te Ankara'da kurmuştum, Nahit Sırrı ve Sabri Esat'la birlikte. Ama kısa zamanda derginin bütün yükü benim omuzlarıma yüklendi. Arkadaşlarım işin güçlüğünü görerek yardım ellerini çektiler benden. Rahmetli dostum Sabri Esat, Varlık'ın devamında karşılaştığım güçlüklerden ne zaman söz açsam her seferinde o hoş kahkahalarını ekleyerek «zaten senin inadın yaşattı bu dergiyi» demekten kendini alamazdı.

Başlangıcı Ankara'da olan Varlık'ın yanında birkaç küçük kitap da yayınlamıştım. 1946'da evimi İstanbul'a taşıyınca, Varlık Ankara caddesinde küçük bir odada sürdürdü çalışmalarını. Bu arada kitap yayınına özellikle yer vermiştim. O sıralar-

da en önemli iki yayınevi vardı. Remzi Kitabevi ile Ahmet Halit Kitavebi. Sevgili hocam Ahmet Halit'in bana çok acı veren ölümü Ankara Caddesi yayıncıları arasında büyük boşluk meydana getirmişti. Mütevazi imkânlarım ölçüsünde elden geldiğince halkımıza yararlı olacağını sandığım kitapları çıkarmaya başladım. İlk yayınladığım kitaplardan biri de Sait Faik'in bir hikâye kitabıydı. Sonra önemli yazarlarımızın olduğu kadar dünyaca tanınmış yazarların kitaplarını hem çevirir hem de yayınlardım. Tabii bütün düzeltmelerini de kendim yaparak.

O yıllar, 1946 - 50 arası hayli güçlüklerle doluydu yayın piyasasında. Yayınladığımız kitapları Anadolu'daki bayilere gönderdiğim zaman çok kere «Bize Kerime Nadir'in romanları gibi kitaplar gönderin» diyorlardı. Ama ben Anadolu bayilerine değil Türk edebiyatına hizmet etmeye kararlıydım. İstanbul kitapçılarının halkımıza aşılamış oldukları kötü beğenileri değiştireceğime inanıyordum. Ama kolay olmadı bu iş. Ben Türk klasiklerini, dünya klasiklerini sevdirmeye çalışıyordum, özellikle genç okurlara. Zamanla yemişlerini vermekte gecikmedi bu çabalar. Ne var ki uzunca bir süre sonra bambaşka bir renge boyandı yayın piyasası. Üç, beş on beş derken yığınla yayıncı doldurdu Cağaloğlu civarını. Gazetelerin hemen hepsi de kitap yayınlama yarışına girdi. Bu ortamda birçok taze yayıncılar bu rekabet karşısında eriyip gittiler.

Şuna acınıyorum ki ilkin Milli Eğitim Bakanlığı'nın başladığı dünya klâsikleri kısa bir zaman içinde bir yana itildi. Mevcudu kalmıyan kitapların hemen hiçbiri yeniden basılmadı. Hasan Âli Yücel'in ne emeklerle kurduğu kültür köşkü bir hamlede yıkıldı onun ardından. O yayın çabalarına Ankara'da ben de coşkun bir emekçi olarak katılmıştım. Sonra bir süre de İstanbul Milli Matbaasında görevli olarak kitapların basılması ve düzeltme işlerini kontrol etmek işleriyle uğraştım. O güzel ve heyecanlı günleri her zaman Hasan Âli Yücel'e rahmet okuyarak hatırlarım.

Gerici hükümetlerin buyruğu altında geçen yıllarda Milli Eğitim çevrelerinden yardım görmek şöyle dursun yalnız baltalama girişimleri geldi. Nice aydın öğretmenlerden yakınma mektupları aldım, yüreğim sızlıyarak okudum. Müfettişler geliyormuş ve öğretmenlere sual açıyorlarmış: «Varlık dergisini ve kitaplarını öğrencilere tavsiye ettiniz mi?» diye sorguya çekiliyor ve öğretmenlerden «başka neyi okutayım» cevabını alınca, yur-

dun kuş uçmaz, kervan geçmez bölgelerinde buluyorlarmış kendilerini. Kendisini yurdun ve ulusun yücelmesi için ömürleri boyunca çalışmış ak alınlı kişilerin başarıları gizli raporlarda vatan ihaneti olarak suçlanmıştı.

İşte size kısa, çok kısa bir bilânçosu bir ömrün.

Selâm ve sevgilerimle

ÜSKÜPLÜ YAZAR, DÜŞÜNÜR YAŞAR NABİ NAYIR 70 YAŞINDA

N. ZEKERİYA

Üsküp'te doğdum. Dört yaşındayken Balkan savaşı başlamış. Tabii bu olayı hiç hatırlamam. Ondan önce veremden ölen babamı da. İlk hayal meyal anılarım Selanik'ten başlar.. Kısa bir süre sonra doğruca İstanbul'a gitmişiz.. Tekrar Üsküb'e döndük. Bir dinî okula yazdırdılar beni. Her gün Kurandan sayfalar dolusu ezberlemek zorunda tutuluyorduk. Bu okuldan olsa olsa hafız çıkardı. Oysa benim hafız olmaya hiç niyetim yoktu. Nihayet bıraktım okulu. Tam o sıralarda Mr ve Mme Doerr'un Üsküp'te açtıkları Fransız okuluna yazıldım. İlkokul diplomasını buradan aldım. Sonra tekrar İstanbul'a döndük ve burada Galatasaray'a yazıldım, çoğu Fransız olan öğretmenlerden gerçek bilgiler edindim..»

● «Yazdıklarımı hiçbir zaman yeterli bulmadım.»

Y. Nabi genç yaşında yazmaya başladı. Şiir yazdı, roman yazdı, manzum oyun yazdı. Yazar için çocukluk anılarının öneminden söz ediyoruz. Diyor ki :

«Çocukluk dönemi herkese göre değişik izlenimler bırakır. Sanırım benim yaşam öyküm çok canlı ve zengin olaylı yanıyla belki vaktinden önce olgunlaşmama yardım etmiş olabilir.»

Çok doğru, 18 yaşındayken şiirleri yayınlanmış. 20 yaşında ünlü «Yedi Meşale» topluluğunun kurucularından biri olmuş. Genç yaşında dünya edebiyatını izlediği, çok okuduğu anlatılarından kolay anlaşılıyor. Bununla ilgili şunları diyor:

«Okumaya son derece düşkünüm. Elde ettiğim ünlü Fransız yazarlarının yapıtları doğuştan istidamı işleyip genişletti. Türk edebiyatını da çok gençken izledim. Okumaya bir de yazma

hevesi katılınca benim edebiyatı her şeyden üstün tutmamda şaşılacak hiçbir yan yok... Hemen her amatör yazar, edebiyat türlerinin hepsini teker teker dener çalışmaları arasında. Benim için de öyle oldu sanırım. Yazdıklarımı hiçbir zaman yeterli bulmadım. Başka türlerden daha başarılı olacağımı umarak. Ama güç beğenilirliğim her seferinde önüme engel olarak çıktı.»

● Çocuk edebiyatı üzerine

Y. Nabi yayınları arasında, küçük okurları da unutmamış, onlara kitaplar yayınlamıştır. Gençliğinde kendisi de çocuk şiirleri yazmıştır. Çocuk şiirlerini neden kitap halinde basmadığını ve bugünki Türk çocuk edebiyatı üstüne neler düşündüğünü öğrenmek istiyoruz. Diyor ki:

«Çocuk şiirlerimin bir önemi yok ya, bir serüven geçirdi. «Muhit» dergisi çıktığı zaman bazı kitaplarda yayınlıyordu Ahmet Cevat Emre. Basılmak üzere ona götürdüm bu şiirleri. Aradan bir süre geçince ne olduğunu öğrenmek için «Muhit»e baş vurdum. Defterin kaybolduğunu söyleyerek özür dilediler. Böylece de bu kapı kapanmış oldu: Türkiye çocuk edebiyatına gelince: Daha çok çeviriden oluşuyor çocuk edebiyatımız. Çocuk edebiyatı çocuklarda okuma tutkusunu uyandırdığı ölçüde başarılı sayılır bence. Bizde çıkan çocuk yapıtları da büyükler için yazılanlar gibi çok değişik değerdedir.»

● «Kişi, bir işe severek vermeli kendini».

Y. Nabi 15 Temmuz 1933'de, yani 45 yıl önce, «Varlık» dergisini çıkarmaya başladı. «Varlık» yayınevini de 1946'da kurdu. Bu çalışmalarında kıvanç ve kaygılarını, onu üzen ve sevindiren olayları kısaca anlatmasını rica ediyoruz:

«Dergim ve onun çevresinde oluşan yayınlarımı bir ayak sürmesi olmadan bugüne getirebilmem benim için büyük bir olaydır. Beni en çok üzen de benden sonra aynı güçte ayakta tutulabilmesi ve görevine devam edebilmesi bakımından dayanıklı ve güvenilir bir çare bulamayışımdır... Kişinin her şeyden önce kendini bu işe severek ve candan bağlanması, bu uğurda her güçlüğü yenecek ve bütün yeryüzü nimetlerine sırt çevirebilecek bir yapıda olması gerekir gibi geliyor bana.»

Bugünkü Türk debiyatı, şiiri, öyküsü, romanı, denemesi ve eleştirisi üstüne düşüncesini öğrenmek istiyoruz. Kısaca şöyle yorumluyor:

«Çok iyi yapıtlar yanında çok başarısızlar bulunduğunu söylersem büyük bir keşifte bulunmuş olmam. Eleştirmeyle denemede de öyle. Deneme deyince gazetelerimizi de işin içine karıştırmak gerekir. En iyi edebiyatçılarımızın birçoğu şimdi gazetelerde güncel yazılar yazıyorlar. Ne yazık ki pek az okuyabiliyorum, yeterince izleyemiyorum bütün yazılanları...»

● «Siyaset geniş bir alandır».

Y. Nabi hayatı boyunca siyasetle de yakından ilgilenmiş, kendi ülkesiyle ilgili yazıları yanısıra dolaştığı ülkelerde de gördüklerini açıkça belirtmiştir. Soruyoruz: Yazarlar neden siyasetle de uğraşır? diye. Soruyoruz: Neden dünya edebiyatını da yakından izlemek zorundadır yazarlar? Diyor ki:

«Siyaset denince akla gelen alan çok geniştir. Her yazar, her düşünür, hattâ aklı eren her yurttaş ister istemez içindedir politikanın. Bundan kolay kolay ayıramaz kendini. Çünkü kendi yaşamının iyiye ya da kötüye gitmesi de bir bakıma politikanın sağlam ellerde ya da beceriksiz kişilerin tekelinde bulunuşuna bağlıdır... İkinci sorunuza gelince: Dünya edebiyatı alanında yeterli bilgi sahibi olmak öyle sanıldığı kadar kolay iş değildir. Gene de görüş açısının zenginliği bir insan için, gerçek bir entellektüel için gereklidir.»

● «Doğuştan Balkan ülkelerine sempati ve ilgi duyarım».

Y. Nabi'nin deneme ve inceleme yapıları çok kabarıktır. Balkan ülkelerindeki izlenimlerini de yazmıştır. Örneğin: «Balkanlar ve Türklük» (1936), «Edebiyat dünyamız» (1971), «Değişen dünyamız» (1973) vb. Y. Nabi «Varlık»ta ve yayınları arasında Türk okuruna, Avrupa, dünyada bu arada Yugoslav edebiyatını da tanıtmıştır. Türk edebiyatı yeterince Avrupa'da tanıtılmış mıdır? ve Balkan ülkelerine karşı bağlılığı neye bağlıdır? diye soruyoruz. Diyor ki:

«Türk edebiyatı Avrupa'da, dünyada pek az biliniyor... Yugoslavya'ya gelince iş değişir. Orada Türk edebiyatını tanıtmaya canla başla çalışan Türk dostlarımız var. Dünyadaki durumun, tersine olarak. Elbette buna seviniyorum, bir dost ülkede Türk yazarlarına gösterilen gerçek sempatiden... Doğuştan bir Balkanlı olmam dolayısıyle, dünyamızın her yanından çok komşumuz Balkan ülkelerine sempati ve ilgi duyarım. Ne yazık ki Bulgar dostlarımızdan bu konuda yeterli ilgi göremiyoruz. Nedenini de bilemiyorum. En yakın komşumuz oysa Bulgaristan.

Yunanlılara gelince bu Kıbrıs anlaşmazlığı ortaya çıkmazdan önce Yunanlılarla kardeşçe geçiniyorduk. Gene de bir Türk, Yunanistan'da yakın dost, bir arkadaş gibi karşılanır. Hemen bir karşılıklı sempati bulunur. Bizde örneğin «Varlık» dergisinde pekçok Bulgar öykü ve şiiri çevrilip yayınlanmıştır. Romen de öyle, Yugoslav da öyle. Ama gene de en uzak Balkan komşumuz, yani Yugoslavya bugün en yakın dostumuzdur, umarım ki hep böyle olacaktır... Çeviri yoluyla insanlar arasında olduğu kadar uluslar arasında da yakınlık sağlanabilir... Balkan ülkelerinin birbirine daha çok yakınlaşmaları için Balkan ülkeleri arasında edebiyat bayramları, şölenleri ya da şenlikleri de düzenlenebilir. Struga Şiir Akşamları gibi...»

Yaşamı boyunca, yaşadığı olayları, tanıdığı insanlarla ilgili anılarını yazmasını öneriyoruz. Diyor ki:

«Gerçekten gelmiş geçmiş ya da yeni yetişen nice yazarlarla ilgili anılarım var. Çok isterdim bu anılarımı yazmayı. Neylersiniz ki vakit darlığı Himalaya dağları gibi bir set çekiyor önüme. Zamanımın onda birini bile yazmaya ayıracak durumda değilim. Üstelik belleğim de gitgide zayıflıyor yaşlandıkça. Beni en çok üzen de bu.»

Aksine. Sayın Yaşar Nabi yaşına göre genç görünüyor, her şeyi anımsıyor. Her şeyle yakından ilgileniyor. Bizim de örneğin: Yayın etkinliğimizle, dil çalışmalarımızda, yayınlarımızla, gazetelerimizle, okullarımızla... Ayrılmazdan önce «Yetmişinde kendinize soracağınız bir soru ne olabilir?» diye soruyoruz:

«Yetmişinde kendime sorabileceğim, sorduğum tek önemli sorum bu: Kaç yılın, kaç ayın ya da günün kaldı, düşünüyor musun? Soruyorum ya cevap gelmiyor. Cevapsız kalmaya mahkûm soru bu çünkü.»

Y. Nabi'den ayrılırken bu defa biz soru soruyoruz kendimize: «Bir insanın yetmiş yıl içinde bu denli büyük, kalıcı, soylu işler yapması mümkün mü?» Ve, sekseninci, doksanıncı, yüzüncü doğum yıldönümünde de kendisiyle karşılaşıp sohbet etmemizi dileyerek, ayrılıyoruz çağımız kadar büyük ama son derece mütevazi Üsküplü yazar, düşünür hemşehrimiz Yugoslavya dostu sayın yazar Nabi'den...

SABAHATTİN ALİ İLE KISA BİR YOLCULUK

Mahmut ÖZAY

1931 yılı bahar aylarında bir akşamdı. Üç arkadaş Aydın istasyonu yakınlarındaki bir köftecide oturmuş, rakı içiyorduk. Üçümüz de ilkokul öğretmeni idik ve o yıl Darülfünunda (Üniversitede) açılan orta okul Türkçe öğretmenliği imtihanına girecektik. Konuşmamız hep bu konu üzerindeydi. Bir aralık şimdi anımsayamadığım bir ilişki ile arkadaşlarımızdan biri; Ziya Paşa'nın

Sabitkadem ol merkez-i me'mun-u rizada
Vâreste olup daire-i havf u necedan

beytini okudu. Okudu ama «sabitkadem» sözcüğünü «sabitkıdem» olarak okumuştu. Biz daha bir şey söylemeden, yanı başımızdaki bir masada yalnız başına oturmakta olan biz yaşlarda, ince altın çerçeve gözlüklü bir adam elini sertçe masaya vurdu:

«Olmadı... olmaz ki efendim; «kıdem» değil, «kadem»dir o!...» dedi.

Ona doğru döndük. Teklif meklif beklemeden kadehini, şişesini alarak masamıza geldi. Tanıştık kendisiyle; bu, Sabahattin Ali idi. Geç saatlere kadar hep şiirden, eedbiyattan konuştuk tatlı tatlı.

***

Yaz geçti. Ben imtihanı kazanmış ve Malatya Orta Okulu Türkçe öğretmenliğine atanmıştım. Eylül sonlarında birgün görevime gitmek üzere Aydın'dan ayrılıyordum. Yakınlarım, arkadaşlarım, dostlarım beni uğurlamağa gelmişlerdi istasyona. Birinci, ikinci ve nihayet üçüncü kampana çalındı, kapılar kapatıldı. Lokomotif düdüğünü keskin keskin öttürdü, tekerlekler döndü. Pencerelerdekilerden istasyondakilere, istasyondakilerden pencerelerdekilere eller, mendillar sallandı ve biz ayrıldık Aydın'dan.

Bir ara kompartımandan dışarı çıkmıştım. Daracık koridorun ta dip tarafındaki bir pencerede Sabahattin Ali'yi gördüm; bir genç hanımla başbaşa kendi âlemlerindeydiler. Ta Nazilli'ye kadar ayrılmadılar pencereden. Ancak orda sarmaş dolaş oldular, ikisinin de gözleri yaşlı, genç hanım indi trenden. Tren Nazilli'den ayrıldıktan sonra Sabahattin Ali çekildi pencereden, beni gördü.»

«Ooo, merhaba!.. dedi, Nişanlımdır, beni uğurlamağa gelmiş de...»

«Güzeel...» deyivermişim birdenbire. Güldü:

«Evet, dedi, hem kendi güzel, hem de beni buraya kadar uğurlamağa gelmesi güzel değil mi?..»

Ben imtihanı kazandığımı ve Malatya'ya atandığımı söyledim. O da, bir solculuk propagandası yaptığı iddiasıyla hakkında açılan davada aklandığını ve Konya'ya atandığını söyledi; tebrik ettik birbirimizi. Demek şimdi birlikte yolculuk yapacaktık bir süre. Bavullarımı onun kompartımanına taşıdık. Bizden baş-

ka üç yolcu daha vardı kompartımanda. Esnaftan, orta halli yaşlıca kişilerdi; ikisi Dinar'da inecekti, biri Sandıklı'ya gidecekti. Öğretmen olduğumuzu anlayınca bu yaşlı kişiler eni konu bize saygı gösterdiler. Arada sırada koridora çıkarak konuştuk kendi aramızda Sabahattin Ali ile.

O zamanlar Dinar, Aydın tren hattının son istasyonu idi. O gece Dinar'da kaldık. Ertesi gün, Sandıklı'ya gidecek yol arkadaşımızla bir otomobil kiraladık. O, Sandıklı'da inecek, biz devam edecektik yolumuza Afyon'a kadar. Hareket ettik. Sandıklı'ya onbeş - yirmi kilometre kala durdu şoför. Arabanın radyatör kapağından pofur pofur kızgın buhar çıkıyordu. Açtı kapartoyu şoför, baktı:

«Eyvah, dedi, radyatörün volan kayışı kopmuş...»

«Eee, nolacak şimdi?..»

«Kaldık... Motor soğutulamayacınca nasıl çalıştırırım arabayı?...»

Bre aman, etme!.. Gelip geçen bir kamyon falan da çıkmıyor ki bağlayıp arkasına çektirelim. O yörede sık sık serenli kuyular vardır, Sabahattin Ali:

«Bakın, dedi, naparız; kuyulardan su getiririz doldururuz radyatörü, soğuturuz motoru... Nah işte yüz - yüzelli metre ilerimizde yol kenarında bir kuyu var.»

Gittik kuyuya kadar, su çektik, elimizi yüzümüzü yıkadık ama asıl mesele radyatöre su taşımaktı. Bir teneke, bir kova falan da yoktu arabada. Kuyunun koca meşin kovasını çözmeye de olanak yok. O sırada Sabahattin Ali:

«Buldum buldum, dedi, amcanın —yol arkadaşımızın— büyük bir fotr şapkası var, onunla taşırız!..»

Durduk, bakıştık birbirimize. Sonra gülümsedik, öyle yapmağa karar verdik. İki - üç şapka su getirip doldurduk radyatörü. Çalıştı otomobil, ama ne kadar?.. İki kilometre!.. Haydi tekrar, tarla içindeki bir serenli kuyuya... Ordan da şapka şapka su taşıdık, sonra başka başka kuyulardan da...

«Yıkandı senin şapka, diyordu Sabahattin Ali, artık sen onu bir ütületirsin lütfen... Yep yeni olur!... Hem anarsın yol arkadaşlığımızı!..»

İşte böyle böyle varabildik Sandıklı'ya. Açıp baktılar, otomobilin motor kapağı çatlamış. Volan kayışı bulunsa bile motor kapağını kısa zamanda değiştirmeğe olanak yoktu. Yol arkadaşımız amcaya teşekkürler ederek, sağlıklar dileyerek ayrıldık. Başka bir otomobil bularak yolumuza devam ettik.

Kuşadası: 23 Kasım 1978

«... VE İŞTE EMEKLİLİK!»

Melâhat ÖZGÜ

Öğretimde tam kırkbir yıl çalıştıktan sonra, günün birinde, içime bir korku düştü; öleceğim sandım. Oysa yapmayı tasarladığım daha nice araştırmalar, çevirmek istediğim nice yapıtlar vardı. Bunları da gerçekleştirebilmek için, memurlara iki yıl izin saptayan yasaya dayanark Rektör'den izin istemek üzere onunla görüşmeye gittim. Rektör, benim bu dileğimi anlayışla karşıladı: «Hay hay, siz bunu hak ettiniz, işleme koyalım!» dedi. Ben de sevinerek Rektör'ün odasından çıktım; çıkınca da, Genel Sekreterliğe uğrayayım da, emekliliğime daha kaç yıl var? öğreneyim, dedim. Genel Sekreter, hemen dosyamı getirtti; bir de

ne baksın? Meğer beni bir sürpriz bekliyormuş! Nüfus kâğıdımda, birbirine yakın iki tarihten erken olan geçerli sayılıyormuş. Bu durumda benim emeklilik zamanım gelmiş de geçiyormuş bile. Oysa ben iki yıl aralı olan ikinci tarihi göz önünde bulunduruyormuşum. Böylelikle ben, izin almağa çalışırken, izin bana kendiliğinden gelmiş oldu. Birden acı bir duygu ile sarsıldım. Kendimi bir an, boşlukta gördüm. Sanki derslerimden beni zorla ayırıyorlardı. Her üzüntüleriyle ilgilendiğim, bir şeyler öğretmek için gece gündüz çalıştığım öğrencilerime tümden veda etmek zorunda kalacaktım. Ya meslektaşlarım? Onları da aramayacak mıydım? Çalışma odamı, masamı, Fakülte'de, benim saydığım her şeyi, kitaplara varıncaya dek, zorla alacaklardı elimden! Ayaklarımın altından yer kaymış da, boşlukta, desteksiz kalmışım sandım; istenmemiş, atılmış bir kişi gibi duydum kendimi birden! Yoğun olarak çalışabilmek için, onlardan bir süre istemiştim. Onlar da bana: «Al, buyur, bütün zamanların senin olsun!» diyorlardı sanki. Yarışlarda koşmağa alışmış, çevik, canlı, güçlü bir atın, gün olup: «Bütün çayırlar senin, ama, artık koşu yok!» dercesine çayırlara salınması gibi. Bu duygular içinde bir kaç hafta geçti. Emeklilik işlemi gerçekleştikten sonra, duruldum, yatıştım. Bu ayrılışı ben istememiş miydim? Büsbütüne değilse bile, öğrencilerimi uzaktan seyretmeye, izlemeye, derslerimi bırakmaya, kendi isteğimle girişmiş değil miydim? Öyle ise neden yakınıyordum? Hem, nasıl olsa, günün birinde emekli olacak değil miydim? O gün gelip çatmıştı işte; kiminin iple çektiği, kiminin ürpertiyle düşündüğü gün! Tanıdıklarımdan bir çoğu da, «artık rahat edersin», «bol bol gezersin» diyordu. Ben ise yeniden yapmayı tasarladığım çalışmalara yöneldim.

Basılmış yazılarımı teker teker ele aldım. Her birinin üstünde uzun uzun durdum. İlk yazım «Goethe'nin Dünya Edebiyatındaki Yeri» üzerine idi. Önce Ankara Halkevi'nde konferans olarak vermiştim, sonra da Nihat Özön'ün çıkardığı «Kalem» dergisine alındı (1936). Özene bezene hazırladığım, sonunda da beğendiğim, basıldı diye de sevindiğim bu yazımın dili ne de çok eskimiş meğer?! Türkçenin değişme hızı gözönüne alınsa bile, ağdalı Osmanlıca sözcüklerle dolu idi. Ben mi kullandım bu sözcükleri? diye sordum kendi kendime. Yazımı yeniden ele aldım, baştan yazar gibi, yeni Türkçeye çevirdim, deyimleri değiştirdim. Arkadan Fakülte ve Kurum dergilerinde, Halkevi Dergisi'nde, Türk Dili'nde ve UNESCO'nun Türkiye Milli Komisyo-

nu'nun çıkardığı Kültür Dergisi'nde, Milli Eğitim Bakanlığının Tercüme Dergisi'nde ve Ulus ile Cumhuriyet gazetelerinde bir çok yazılarım yayınlandı. Hepsini yeni dile çevirdim ve konularına göre düzenleyip ayrı ayrı kitaplar haline getirmek istiyorum. Bu çalışmalar beni, alıştığım uğraşlarımdan kopmanın acısından kurtaracak. Ama, başka bir düşünce, içinde, kendi kendimle hesaplaşmada, burkulup duruyorum.

Erenköy Kız Lisesi'nden, ailesi bölünmüş, içine dönük çalışkan bir öğrenci olarak çıktığım yaşam yolunda, yeteneklerim, yaşamımın önüne çıkardığı olanaklar içinde, ben neyken, ne olmuştum? Çocukluğumdan bu yana, Lise'den mezun oluncaya dek, şiir yazmayı deneyen, resim yapan, piyano, keman dersleriyle de müzik dünyasının gizlerini anlamaya çalışan, özellikle Reşat Nuri (Güntekin) hocamızın o unutamadığım, heyecan verici yazın derslerine canla başla çalışan sanata dönük bir çocuk olarak yaşama başlamıştım. Arkadan, Almanya'daki yüksek öğrenimimden sonra, Üniversite'deki bilimsel çalışmalara kendimi vermiş, yaşamının tatlı acı yanlarını da zaman zaman kuru, zaman zaman da renkli, zevkli çalışmalarda bulan bir bilim kadını olarak, yetmiş yaşında, meslek yaşamımın sonunu getirmiştim. Ne yapmayı ummuştum ve ne yapabilmiştim? Yaptıklarım, makaleler, tanıtıcı yazılar, öğrencilerimin seminer ve lisans ödevleri, doktora ve doçentlik tezleriyle ilgilenmek ve ders notları hazırlamak.

Alman Dili ve Edebiyatı Kürsüsü'nü yönetirken, yazılarımın çoğu, Alman yazını üstüne idi. Doğudan, Klâsik dünyadan, özellikle eski Yunan'dan gelen esintileri ve esinleri, benliğinde bağdaştırarak, ama gene de çağından sonraki akıma, romantizme öncülük eden Alman yazınının, Alman dilinin büyük ustası, yaratıcısı Goethe, olanca görkemiyle kurulmuş yüreğime. Çocukken sanata olan özlemimi o, yatıştırmış olacak. Onun yapıtlarını derli toplu bir halde, çevirilerle de donatarak Türkçe anlatabilmek, bu zamana dek yaptıklarımı tamamlayarak bu görevi yerine getirebilmek, benim için büyük mutluluk olacak.

Tiyatro Kürsüsünü yönetirken de yaptığım yayınlarımın eksik yanlarını doldurarak, Tiyatro Araştırmaları Enstitüsü'nün dergilerinde çıkan yazılarımı bir kitap halinde çıkarmak en büyük isteğim. «Dünya Tiyatrosu Tarihi» notlarımı da biraraya getirebilirsem çok mutlu olacağım. Özetle: önümde yapılacak öy-

le çok iş var ki, bütün yaşamımı dolduracağını sanıyorum. Hiç boş vaktim olmayacak.

Rahmetli anneciğim, zaman zaman, çağının ortalama koşullarında çok yaygın olan bir atasözünü anımsar ve «yaş yetmiş, işi bitmiş» derdi. Ben de kızardım ona: «İnsan hâlâ bir işe yarayacak durumda olursa, neye bitmiş olsun işi? derdim. O zamanlar, yetmiş yaşı çok ilerde bir yerlerde olduğunu sanıyor olmalıydım; öylesine de ilerde değilmiş meğer. Ama, işte, hiç de «işim bitmiş» değildi. Kırkbir yıllık yoğun bir çalışmadan sonra bile içimde öğrenmek, yeni konulara eğilmek için öylesine bir istek var ki, bu istek beni canlı tutuyor, sağlıklı kalmamı sağlıyor sanırım. Yaşlılığa gelince: Her gün yeni bir şey öğrendikten sonra, ölüme dek, düşüne düşüne, duya duya, yani ölmeden gömülmüşler gibi değil de, öldükten sonra bir düşün olarak kalabilecekler gibi olduktan sonra, varsın ilerlesin yaşım!

Ama, buna gücüm yetecek mi?
İsteklerim gerçekleşecek mi?
Görüyorum açıkça ereklerimi!
Ulaşamayacak olsam da hepsine
yerine getirmek kaygısıyle
geçip gidecek günlerim.

70 YAŞIN ZAMANLAMASI

Sıtkı YIRCALI

Bu yıl 1978...

Ben de, 1908 yılında doğmuşum.. Tam 70 yıl önce. 13 Eylül bir salı sabahı.. İkinci Meşrutiyetin Hürriyet, Adalet, Musavvat, (eşitlik) Uhuvvet, (kardeşlik) sloganlarıyla, hiç olmazsa adıyla, Hürriyet yılı diye anımsanan bir tarihte..

İlk çocukluk anılarım, bir hasta yatağı içinde sarmaşıklı bir pencereden, bir gül fidanı, bir dut, bir erik ağacı ötesinde asma ile örtülü bahçe. Uçuşan kumrular, kumrular...

Arkasından sokaklarımızda, sırtlarında çocukları, kucakla-

rında bohçaları ve ellerinde kapkacaklarıyla Rumeli Muhacirleri...

Bir sabah, bir ikindi ezanının sesleri arasında şaşkın, karşılıklı bakışlarımız.. Kafile, kafile geçiyorlar. Evlerimizde, komşularımızda, mescitlerimizde, okullarımızda konaklayan göçmenler.

Sonra, bir büyük savaş başlamış. Babalarımız, yiğenlerimiz, enişte lerimiz dört cephede ve Çanakkale'de... Hiç değilse benim için, kısacık sürede, üç şehit, birkaç kayıp bildiğim.. Tarihçe çekişip geldiğimiz komşu devletde gerçekleşen komünizm..

Artık bir yandan eşkiyalar geçiyor atlı. Bir yanda okullarımızda yüreğimiz üzerinde çöreklenen Yurdun, Ulusun kurtuluş kavgalarının öyküleri. İlk kurşun İzmir'de, ilk savaş Burhaniye Karaağaç'da, sonra Savaştepe, Soma cephesi..

Bir akşam üstü düşürülmüş bir düşman uçağı beklerken cephenin geri çekilişi... Sonra... iki yaylı arabada Bursa, Bilecik, Eskişehir... Kara vagonlarla Konya... Sonra dönüp Antalya. Arkasından meydan savaşları ve büyük Kurtuluş Zaferi..

İzmir'in, tüm Ege ve Marmara Bölgesinin yangın artığı dumanları içinde savaşın, insanın, yaşantının tükenmiş nefesleriyle yeni bir yöneliş... Atatürk ve pırıl pırıl Cumhuriyet... Ziya Gökalpler'den, Serveti Fünunlardan, Hececilerden, Yedi Meşalecilerden, Anadoluculuktan, Türkçülükten topluma doğru yaygınlanıp giden bir insan sevgisi... Harmanlar, Yel Değişmenleri, bir inek arabasından bir merkep sırtına, bir dibek taşlı köy alanından Bengi Efelerinin savaş sonu oyunlarıyla yüreklenip yaşamaya bel bağlamak.. Sonra fabrika dumanları, insana ve topluma yönelmiş devrimler. İstanbul, Kabataş Liseleri, Darülfünun, Hukuk Fakültesi, Millet Okulları, Küllük, Nisuvaz (Niçoise), Ficher toplantıları. Bir sınavla Fransa.. Quartier Latin, Saint Germaine de Près.. Nasizm, bir yandan, 30 milyon insanın çalkalanan göçü. Fransa'da ve Avrupa'da Halk Cepheleri ve İspanya İç Savaşı... Atatürk'ün kaybı İkinci Dünya Savaşı... Ordu ile yürek yüreğe Anadolu. Maliye Müfettişliği.. Dönüp dolaşıp Türkiyemizin dağında taşında bir katırda hurçu, bir katır sırtında kendisi 10 yıllık gezi.. Su başında, izbesinde, okulunda, alın terinde, ödediği vergide, yurdun dört yanında bir değişik yaşantı günleri. Bitmemiş ürün tahminleri.. Yol parası hapsi.. Aşardan ağır Devlet payı.

Önce bir serbest fırka sürgünler, sürgünler..

Sonra.. «Yeter, Söz Milletindir», «Hakimiyet Kayıtsız Şartsız Milletindir» umutları tüten Türkiye. Bu hizmet görüşünün özgürlüğü içinde Demokrasiyi gerçekleştirme atılımı. Sonra Mapushaneler, Bizans zindanları, cezalar, cezalar... Acı ölümler...

Böylece ne grevden ne sendikadan söz edilebilen, ne de milliyetçi geleneksel iç inançlara sahibim denebilen bir dönemden bugünün sosyal, ekonomik ve toplumsal yaşantısı içine giriliş... Böylece bütünleşmiş ulusal, insancıl bir dünya koşulu kurulmakta yurdumuzda..

Bunun, sadece benim oluşan olaylar içinde yaşantımın satır başlarına değinen bir «Öz geçmişimin» anısı olmadığı ortada.

Ulusumuzun, hatta tüm insanların ortak yaşantılarının iç içe bir geçmişi.. Dünyamızın yaşanan ortak yapısı.. Hızlı, yavaş tarihsel akışı.

İnsanlar tek tek doğarlar. Bir ormanda ağaçların sararıp solduğu gibi tek tek de ölürler.. Ama yaşantıları bir bütün. Adeta kaynakların, nehirlerin akıp biriktiği bir büyük deniz oluşumu. Yağmuru, fırtınayı, ışıl ışıl ay ışığını ve güneşi bu bütünlükleri ile duydukları gibi. Tüm insanlarda böyle bir bütünlük içinde birlikte oluşuyor. Daha ileri, daha değişik dünyaları arayıp ve onlara yetişme kavgasındalar. Hiç kimse de tüm sosyal alanlarda bunun dışında kalamıyor tarihte.

Böylece, bu anlayışla halkımızın ve toprağımızın bütünlüğü ve birliğiyle barışçı bir çaba ve cesur bir atılım içinde her alanda, tüm sorunların çözümünde başarıya ulaşacağımızın inanç ve kıvancını duyuyorum yüreğimde. Ulusumuza toplumsal adalet, dengeli yaygın bir refah.

İşte ben, kalın çizgileriyle de olsa 1908 - 1978 arası, yani 70 yaşının, halk deyimiyle, işi bitmişliğin başlangıcına gelişimi tamamlayıp noktalamış oldum. Umutlarım da bunun içinde.

Bana böyle bir anlatım fırsatı verdiğiniz için en içten teşekkürler. Sizlere de sonsuz başarı dilekleri.

TOPRAK GEMİ

Bir gemi mıhlanıp durur denize karşı
Camlarında susmuş imdatlar çığlık çığlık
Bir gemi direnir kaskatı karanlığa karşı
İçinde bir ölüm yolculuğu erkekçe ışıl ışıl
Bir çakal başı toprak gemi...

Dünyanın en aydınlık denizinde
Taştan, yeşilden, etten yürekten
Bir gemi karanlığa batıp gömülmekte
Utanır üstünde canlar pazarlık edilmekten
Bir çakal başı toprak gemi..

Sıtkı YIRCALI

GEÇMİŞ ZAMAN OLUR Kİ...

Melih **VASSAF**

Yıllar ne de çabuk geçiyor... Birgün bakıyorsunuz, yaşınız yarım yüzyılı buluvermiş... Bu yarım yüz içinde geçen olaylar, sanki dünmüş gibi gözlerimin önünde... Aydın'da doğmuşum. Babam Doktor Ethem Vassaf, mesleğiyle birlikte edebiyata ve tiyatroya sevdalanmış, romanlar, tiyatro eserleri karalamaya başlamış.. Sonradan İzmir'e göçmüşüz.. Anımsıyorum, Buca'daki evimize, kadınlı erkekli birçok misafirler gelirdi. Anneme sorardım.. Bana «Muhlis Sabahattin beyin kumpanyası bunlar.. İzmir'e temsile gelmişler. Temsilden sonra evimizde ağırlamak istedik onları» derdi.. Sözün kısası, daha o zamanlardan «Tiyat-

ro» ve «Tiyatrocular» arasında büyümüşüm, onların sevinçleri benim olmuş, onların problemlerine, küçük kafamla ortak olmaya çalışmışım.. Sonra İstanbul'a geçiş.. Boğaziçi - Eski adıyla «Feyziati» - Lisesinde geçen ilk, orta ve lise yıllarım..

O zamanlar en güzel «Müsamereler» bizim Lise'de verilirdi. Basın'da çıkan yazılara göre bunlar Müsamerelik'ten çıkar, «Tiyatro olayı» olurdu. Nurettin Sevin gibi bugün bile çevirilerini zevkle okuduğumuz, izlediğimiz bir hocamız ve Madam Klotild gibi, bu eserleri sahneye koyan bir reijsörümüz vardı. Nurettin beyin İngilizce'den çevirdiği «Ayışığı», «İncigül» operetleri, Abdülhakhamid'in «Tezer», «Eşber», «İlhan Turan» oyunları o zamanlar bütün İstanbu'lu, Arnavutköy'deki okulun görkemli, döner salıneli salonuna toplardı. Cumartesileri okuldan çıkınca herkes İpek, Melek, Elhamra sinemalarına koşarken ben, «Dram Tiyatrosu»nda Cahide Sonku, Nevin Seval, Nevin Akkaya, Samiye Hün, Tal'ât, Artemel, Suavi Tedü'nün oynadığı oyunlarda, ya da «Komedi Tiyatrosu»nda Bedia Muvahhid, Perihan Yanal, Behzad Butak, Vasfi Rıza Zobu, Reşid Gürzap, Reşid Baran'ın oynadığı komedilerde alırdım soluğu!.. Dram Tiyatrosu'nda paradide bir köşeye ya da Komedi Tiyatrosu amfisinin en arkasında, sesim soluğum kesilmiş, gözlerim sahnede, yudum yudum içime sindirmeye çalışırdım oynanan oyunu!.. Daha önceleri, ilk İstanbul'a geldiğimiz yıllarda annemin elimden tutup götürdüğü «Lüküs Hayat», «Üç Saat», «Saz Caz», «Deli Dolu» operetlerini, o operetlerdeki şarkıları, düetleri hayal meyal hatırlıyorum. Hatırladığım tek şey, o operetlerden birini izlerken ilk çocukluk aşkına tutulmam.. Sarı saçları, görkemli görünüşüyle Feriha Tevfik'e âşık olmuştum. Sonraları, tiyatronun daha bilincine vardığım, tek başıma Dram Tiyatrosu'na gittiğim günlerde bu «Çocukluk Aşkı», «Gençlik Aşkı»na dönüştü. Bu kez «Yaprak Dökümü» ve «Maria Stuart» piyeslerinde izlediğim, yosun rengi gözleriyle herkesi büyüleyen Nevin Seval'e âşık olmuştum..

Bende «Tiyatro sevgisi»ni körükleyen oyun «Yaprak Dökümü» olmuştu. Rahmetli Reşad Nuri Güntekin'in bu «Aile Oyunu»nu defalarca izlemiş, bugün sahnemizin değerleri arasına giren Gülriz Sururi'ye, tiyatromuzun en kıymetli yıldızları Nevin Akkaya, Hadi Hün, Nezihe Becerikli, Samiye Hün'e hayran kalmıştım.. Sonradan oyun yazmaya karar verdiğim zaman ben de «Aile Oyunları» üzerinde durdum, ilk oyunum «Sam Rüzgârları», sonraki oyunlarım «Aşka Susamışlardı», «Nuhun Gemisi» ve

adaptelerim «Eski Çamlar Bardak Oldu», «Kızlara Göz Kulak Ol», «Maymun Gözünü Açtı», «Yağmurdan Kaçarken» aile hayatımızı gözler önüne seren, bir ailenin dertlerini, üzüntülerini, problemlerini anlatan, bunlara çözüm yolu bulmaya çalışan oyunlardı. Bugüne kadar 25'i aşkın telif, adapte oyunum ramp ışıklarına kavuştu. Fakat yarım yüzyılı geride bıraktığım bugün düşünüyorum da, daha istediğim oyunu yazamamışım. Yıllardan beri kafamın içinde bir konu var. Bir konak yavrusunda ve yanındaki müştemilât'ta oturan iki ailenin öyküsü.. Adını Küçük Balıklar» koydum.. Oyunun sonunda müştemilâtta oturan Aile'nin oğlu, ailesinin daha iyi bir yaşam için Anadolu'nun bir kasabasına göçetmesine karşı çıkıyor «Ben burda kalıp mücadelemi sürdüreceğim.. Göreceksiniz, bir gün gelecek, büyük balıklar küçükleri yiyemeyecek» diyor. Bu oyunumu yazdığım gün, kendimi ödevimi yapmış bir insan sayacağım. Bu arada, ilk oyunumun sahneye konduğu günü anımsıyorum şimdi... Hayatımın en mutlu olayı!.. 3 Ekim 1956.. Şehir Tiyatrosu İstanbul Bölümü olan Aksaray'da «Sam Rüzgârları» adındaki ilk oyunum sahneleniyor. Rejisör rahmetli Raşid Rıza.. Oyuncular Şaziye Moral, Nezihe Becerikli, Abdurrahman Palay, Yaşar Özsoy, Gül Gülgün, Muhip Arcıman, Şadıman Ayşın, Muallâ Kaynak, Halûk Sarıcı, Aliye Tölak!.. Oyun, alkışlarla kesiliyor zaman zaman.. Perde kapandığı zaman alkışlar son haddini buluyor. Genç bir tiyatro yazarı için ne demek bu?.. İlk gecenin davetlileri arasında bulunan Başrejisör Max Meinecke, perde tekrar tekrar açılıp kapanınca ve seyirciler «Yazarı isteriz» diye bağırınca, ön sıradan bana dönüyor ve sahneye çıkmamı işaret ediyor.. Bana gelince, arka sıralardan birine büzülmüş kalmışım.. Elimden tutuyorlar, yan taraftaki merdivenden sahneye çıkarıyorlar beni.. Uykuda gezer gibi bir halim var, etrafta olan bitenleri hayal meyâl hatırlıyorum. Hatırlayabildiğim tek şey, sahnede seyirciyi selâmladıktan sonra, kendilerini selâmlamak için oyunculara döndüğümde. tiyatromuzun koskoca sanatçıları Şaziye Moral'ların, Yaşar Özsoy'ların, Nezihe Becerikli'lerin ve ötekilerin beni alkışlamaları!.. Hayatımın en mutlu anı bu.. Birden gözlerim doluyor ve kutlamak için onlara sarılıyorum.

İBRAHİM HOYİ

Pek değerli Aziz Nesin Üstadım,

Gerilere dönüp baktığımda, yarım yüzyılı aşan yazı hayatımda, elbette bir çok ve paha biçilmez tatlı, acı anılarım var... Bizler için adeta bir «mektep —okul— olan «VAKİT»deki —kendi perspektifleri içinde— Topluiğne Nurettin Artanı, Sadri Ethem, Hakkı Süha, İ. Sırrı, Kenan Hulusi, R. A. Sevengil; daha sonraları SON POSTA'da toplanmış Cevat Fehmi, Ercüment Ekrem, Nurullah Ata, Nazım Hikmet, Kemal Tahir, Naci Sadullah, İsmet Hulusi v.b.; yine daha başka gazetelerde de aynı yokuş yolcularıyla olan, bugün için, «hayali cihan değer» ne de güzel bir gönül, fikir ve anlayış birliği ile fiyongalanmış yalın, dobra

ama özlü, içten arkadaşlık, dostlukları, inanın özleyerek arıyorum, bu yaşımda...

Nazik çağırınıza uyup, ama hoşgörünüze sığınarak, burada edebiyat dünyamızdan değil de, 1918'lerde beni son derecede etkilemiş olan bir olay, bir çocukluk anımdan söz edeceğim:

Birinci Dünya Savaşı sona ermiş ve mütareke ilân edilmiştir. Sırtın gibi Senegalli zenci; sarıklı Hintli Sıhlar; hep toplu gezen İtalyan Karabineleri; şımarık Fransız tüysüzleri; Yankiler; öteki devletçikler ve nihayet İngiliz tütünü ve naftalin kokan Britanyalılardan oluşan Müttefik İşgal Kuvvetleri İstanbul'a girmiş; derhal amansız hegemonyalarını kurarak «Astane-i-Devlete» sözde medeni bir düzen getirmişlerdir. Ne var ki, analarımızın yolda çarşaflarını yırtan; ona buna saldıran; türlü haksız, insafsız tutum ve davranışlarıyla esnafın ekmeği ile oynayan; bir kelimeyle namuslu, yasalara ve düzene saygılı İstanbul insanına akılalmaz maddî ve manevî işkencelerde bulunan işte bu nemrud, nobran uygarcıların buyruk kulu adamlarıdır.. Ve benim de belleğimde yaşamboyu kazılı kalacak, belki de önemsiz gibi görünen acı anım işte böyle bir uygarlık temsilcisi ile ilgilidir:

İşgal altındaki İstanbullular gündüzleri derin bir sessizliğe bürünmekte, geceleri ise, işgalci kuvvetlere, ayrıcalık tanımadan müthiş, öldürücü darbeler indirmekte; böylece «Kutsal Direnme»nin bilinci giderek uyanmakta, berkimektedir. Biz, henüz sekiz, on yaşlarını süren çocuklar ise, olup bitenleri pek kavrayamamakla birlikte, yine de, olağanüstü bir durumun varlığını sezmekte; karşılaştığımız yabancı askerlere çekinerek, fakat daha ziyade merakla bakmaktayız. İşte, bir gün, şimdi Kadıköy SSK'nun bulunduğu sokağın başında olup, o zamanlar mahalle arkadaşımın babasının işlettiği ve halen de eldeğiştirerek işlemeğe devam eden, Tütüncü ve Yemişçi dükkânında oturmuş, alışverişe gelen müşterileri seyrediyordum. Derken, İngiliz tütünü ve naftalin kokan beyaz suratlı genç bir İngiliz eri dükkândan içeriye girdi. Hiç bir şey söylemeden tezgâhta dizili büyük fındık, fıstık, şamfıstığı ve leblebi kavanozlarının kapaklarını birer birer açıp, elini içerilerine sokarak avuçladığı kuru yemişleri ceplerine doldurdu. Ömrümde ilk kez bu denli yakından bir yabancı «asker» görüyor ve yaptıklarına galiba biraz da korku ve hayretle bakıp, gözlerimi üzerinden ayıramıyor olmalıyım ki, birden, yüzümde çok yaman bir tokatın patlamasıyla irkildim ve sağ yanağımın adeta kızarıp, şiştiğini hissettim. Ve... gözlerim

dolmasına rağmen, hiç bir acı, sızı duymamış; yediğim bu haksız şamardan, ama, içimden, bugün öfke, nefret diye belirlediğim karmaşık duygular ne de korkunç bir biçimde kabarmıştı.

Bir zamanlar ülkesinde «Güneşin batmadığı», bir İngiliz «asker»inin bu düşündürücü davranışı hiç bir zaman belleğimden silinmemiş, gözlerimin önünden gitmemiş ve içimde İngiliz ceberutunun bir simgesi olarak kalmıştır hep..

İşte bu kadardır ol hikâyet...

Sevgi ve saygılarıyla
İbrahim Hoyi

KIRK YIL ÖNCE YAZIN ÖĞRENİMİ

İhsan AKAY

1

«Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı»nın «Yuvarlak Yıldönümlerinde Edebiyatçılarımız» başlıklı bölümüne benden de bir yazı beklendiğini bildiren mektubu alınca hem sevindim, hem şaşırdım. Vakfın kurucusu Sayın Aziz Nesin: «Yazı istediğiniz konuda olabilir. Örneğin bu yaşın izlenimlerini, duygulanmalarını yazabileceğiniz gibi, anılarınızı, ya da özgeçmişinizden bir bölümü anlatabilirsiniz, ya da kendinizle hesaplaşmanızı, özeleştirinizi yapabilirsiniz. Yani nasıl ve neyi isterseniz onu yazınız» diyor.

Altmış yaşını dolduranlar arasına katılsam da geçmiş günlerden çok gelecek günlere çevrik gözlerim. Çocukluğumdan beri geçmişe değil geleceğe, geriye değil ileriye baktım hep. Sürüp gidiyor bende bu tutum. Son denemelerime değin sürüp gitmesini de diliyorum içtenlikle. Çalışma gücüm yerinde çok şükür, vücutça dayanıklıyım hâlâ. Yaşama, kamusal görevime ve hoşlandığım uğraş alanlarına sıkıca bağlıyım. Günün birinde, nasıl ve ne zaman olacağını bilemediğim, bilmek de istemediğim ölüm kapımı çalana dek, özlemiyeceğim gözlerimi yummayı. André Gide Dünya Nimetleri'nde «Çünkü sen yaşamakta oluşuna hayret etmiyorsun yeterince» diye çıkışır okuruna. Yaşamanın hayret vericiliğine inanmışımdır çoktan. Umutsuzluk saçan yapıtlardan hoşlanmamışımdır hiçbir zaman. Geçmişten çok gelecekten söz açan yazarlara çevriktir dikkatim. Bu nedenle altmışımı doldursam da defterimi dürüp bağdaş kurmaya hiç niyetim yok.

Bu demek değil ki geçmişe göz atmamaya and içtim. Olur mu öyle şey! Geçmişle bağlantı koparılabilir mi tamamen! Mademki konumuz edebiyat, kırk yıl önce lise son sınıfta nasıl bir yazın öğrenimi gördüm, ondan söz açayım. Bunu yaparken dünden çok bugüne ve yarına çevrik gözlerim yine. Bugün ne durumda yazın öğrenimi, yarın ne duruma dönüşecek? Merak ederim bunu hep. Zaten bugünü ve yarını düşünmeksizin salt geçmişe göz atmanın yararını anlamam.

2

1892'de Edremit'te dünyaya gelip 17 Ocak 1954'de gözlerini yuman İsmail Habip Sevük'ten söz açmak istiyorum. 1938 - 39 ders yılında Galatasaray Lisesi son sınıfta Türk yazını öğretmenimizdi. O yıllardaki karalama defterime öğretmen Sevük'ün kabataslak bir portresini çizmişim. Bundan kırk yıl önce tanınmış bir öğretmen Türk yazınını gençlere nasıl öğretiyordu onu saptamaya çalıştığı için yararsız olmıyacak bu portreyi gün ışığına çıkarmak. Ünlü kişileri putlaştırma yanlısı olanlar bir saygısızlık sayabilir bu anımsayışı. Doğru bulmam bu tutumu. Çünkü maksadım, Sevük'ü anımsarken o zamanlar Türk yazını öğretiminde metot eksikliğini ve aksaklığını ortaya koymaktır. Delikanlılık heyecanı ile karaladığım satırlara fazla çekidüzen

vermeksizin, sadece eski sözcükleri yenileyerek, hemen hemen olduğu gibi aktarıyorum bu portreyi.

3

İsmail Habip Sevük'ün öğrencisi olmak onur verici doğrusu. Türk yazınını onun kadar bilen adam sayılı ülkemizde. Bol keseden atsak bile otuzu aşmaz herhalde. Bu da yazınımızı onun kadar bilenlerin toplamı olabilir. Yoksa **Edebi Yeniliğimiz** gibi bir yapıtı ortaya koyabileceklerin sayısı beşi zor bulur.

Bunlar Sevük'e övgü yağdırmak için değil. Gerçeğin kendisi. Bir de öbür yanı var ama gerçeğin. Üzerinde durmak istediğim de öbür yanı zaten.

İsmail Habip'e eskiden, yani öğretmenim olmadan önce büyük hayranlık duyardım. Öğretmenim olunca bu hayranlık birkaç ay devam edebildi. Düş kırıklığına uğradım. Habip'in öyle uzaktan sanıldığı gibi dev olmadığını gördüm. Niçin mi? Bunu açıklamak istiyorum işte.

Önceleri Sevük'te üstün nitelikler görür, eksiklikleri üzerinde durmazdım. Üstün nitelikleri şimdi de görüyorum ama eksiklikler dehşetli batıyor gözüme.

Kitabını alalım ele. Gereksiz fazlalıklar ne kadar çok. Bir tümcenin anlatabileceğini üç dört tümce ile anlatıyor mübarek adam.

Edebi Yeniliğimiz on satırda bitebilecek sahifelerle dolu. Şişirmiş de şişirmiş. Sonra Tanzimat ile Tanzimat Sonrası için 900 sahife çok değil mi?* Lanson ve Tuffrau koskoca Fransız yazınının tümünü 800 sahifeye sıkıştırmamış mı? Gerçi **Edebi Yeniliğimiz** aynı zamanda bir seçme parçalar kitabı. Zaten sözü edilen yazarlardan seçmeler ve o seçmelerin yorumları çıkarılırsa **Edebi Yeniliğimiz** cılız bir görünüşe bürünüverir. Bunu anlamış olacak ki İsmail Habip seçme parçalar ile yazın tarihini birbirinden ayrı yayınlamaya yanaşmamış.

Sonra o ne çalakalem kitap yazış. Örneğin Abdülhak Hamit'in yaşantısı on sahife sürüyor. Bu on sahifede ozanın yaşamı bir-

---

* Arap harfleri ile çıkmış olan Türk Teceddüt **Edebiyatı Tarihi**'nden sonra lâtin harfli ilk **Edebi Yeniliğimiz** toplam 900 sahifelik iki cilt tutuyordu.

kaç kez bırakılarak yapıtlarına geçiliyor, yapıtlarından tekrar yaşantısına dönülüyor. Zaten kitabın dörtte üçü yazarların özgeçmişi, bibliyografyası, seçme parçaları ve bu seçme parçaların açıklanışı, yorumlanışı. Yine Abdülhak Hâmit'i alalım ele. Yüz sahife ayırmış Hâmit'e. Bu yüz sahifenin altmışı şiir, düzyazı ve yorum, onu yaşantı, onu da tarihsel rolü ve değeri. Yüz sahifede Hâmit'in yapıtlarının topluca bir değerlendirmesini bulmak olanaksız.

Öte yandan İsmail Habip kesin birtakım yargılara saplanmaktan hiç çekinmiyor. Bu tutum, benimsediği izlenimci eleştiriye taban tabana karşıt. Hem Jules Lemaitre'in ardı sıra gidiyor, hem de Ferdinand Brunetière gibi kestirip atıyor. Bu ne perhiz, bu ne lahana turşusu.

Sözgelişi Tevfik Fikret için iyi sanatçı, kötü ozan diyor ve buna neden olarak Fikret'in şiirlerinde şiir özü bulunmadığını ileri sürüyor. Ama bu şiir özünün bulunmayışını kanıtlıyamıyor. Fikret'in şiirleri kendisinde öyle bir izlenim bırakabilir. Bu kişisel izlenimden böylesine kesin br yargıya varmakla boşlukta kalmış olmuyor mu? Doğrusu ya Fikret'in özellikle Halûk'un Defterleri'ndeki birçok şiirleri derinden etkiliyor beni. Şiir değil bunlar diyemiyorum. Eleştirmen okuyucuyu söylediklerine inandırmak isteyecek elbet, isteyecek ama ileri sürdüklerini kanıtlıyarak. Yoksa eskilerin «ateş yanıyor çünkü yanan bir erdem taşıyor» demesine benzer söyledikleri. Abdülhak Hâmit'i de fazla şişirmemiş mi? Onun dehasına şüpheli gözle bakanlara bile kızıyor. Habip'in Nâzım Hikmet'ten aktarma tumturaklı deyişi ile «Davalaciro'nun dağ gibi dalgalara, dalgalardan daha heybetli hitabesi» kahkahadan kırdı geçirdi beni.

Hocamız konuşur gibi yazma çabasında. Yazın tarihi kitabında bu tarz üstün bir nitelik olmasa gerek. Türk Teceddüd Edebiyatı Tarihi'nde hiç değilse sırtına takım elbise giyerek konuşuyordu. Edebi Yeniliğimiz'de soyunup dökündükten sonra pijamasıyla sedire yan gelmiş senli benli söyleşiyor. «Külüstür, tavuk gibi velût, şişkin» deyimlerini sık sık tekrarlıyor.

Asıl kaydetmek istediğim, onun her insana özgü geçici yanları. Öğrenci deyimiyle baba adam, iyi adam. Ama kötü öğretmen. Üstelik çok havyarcı ve tembel. Kürsüde ilk yaptığı şey, elini ağzına bile götürmeden geniş bir esnemedir. Sınıfa gelirken ne yapacağı bilinmez. Derse mi kaldıracak, ders mi verecek kestirilemez. Haftada beş dersin üçü takti çalışmasına, yani

aruzla yazılmış şiirlerin vezin ölçüsü ile okunmasına ayrılır. Kendisine minnet duyduğum tek tutumu budur. Bu sayede aruzu azçok kavradık, daha doğrusu tadını alabildik biraz.

İsmail Habip'in gerek türkçe gerek fransızca söyleyişi çok bozuk. «Falan filan» diyemez «felen felen» der. Devlet demez, düvlet der. Fransızca sözcükler ağzında büsbütün tuhaflaşır. Ara sıra yalan yanlış söylediği de olur. Bir gün «stoicien» diyeceğine «stoien» demişti. Altı yıl önceki öğrencileri «école littéraire» yerine «école littérature» dediğinde birleşiyor. Napolyon demez Napılyon der. Kopernik, Kapırnık olur.

Uzatmıyalım. Sevük hiç ders anlatmaz. Bir yılda on ders ya konuşmuş ya konuşmamıştır. Bu on dersin dördü de ilk derslerdir. Bu da, şüphe yok, güzel sözlerle iyi bir ilk etki bırakmak içindir. Boyuna kitabını sürer öne. Şuraya şöyle bakarsınız der geçer. Derse beş on dakika geç gelir, dersten zille birlikte çıkar. Bu eksikliklerini kendisi de bilmeli ki, sorguya çektiği öğrenci bocalayınca üstüne varmaz, sıkıştırmaz. Başka zamana bırakır.

Derse kalkmak kara tahtaya kalkmak değildir. Herkes oturduğu yerden yanıt verir. Bu sayede sağdan soldan yardım yetişir bocalayana.

İyi adamdır ama kabadır. Öğrenciye (öğrencilere değil) hiç değer vermez. Kişiyle konuşmaz. Sınıfa seslenir. Dersi ilgilendirsin ilgilendirmesin, ne ders sırasında, ne dersten sonra bir soru sormak olanağı yoktur. Soru sormaya kalkışanı dinlemez bile, geçer gider.

Sınıfa seslenirken genellikle kimseye bakmaz. Gerilere arka duvara diker gözlerini. Bazan dakikalarca öyle kaldığı olur.

Sesi kalın ve kısıktır. Boğazdan değil göğüsten gelir. Berraklığı da yoktur bu sesin. Yanı sıra bir de hırıltılı gölgesi vardır sanki.

İyimser adamdır. Sınıftaki asık suratı maskedir. Bu maskeyi sınıf kapısından içeri girerken yüzüne takar ve sınıf kapısından çıkarken fırlatıp atar. Kendisini bir kez bile asık suratlı görmedim sınıf dışında.

Hep aynı benzetişleri ve söz oyunlarını tekrarlayışı da bıkkınlık vermiştir hepimize. Gerçi bunlar, ilk duyuşta, hoş ve güzeldir: Röntgen bakışlı adam, alev gibi adam, dev gibi adam, Abdülaziz beygire bindi mi iki budu iki heybe gibi sarkardı. Şu var ki alev gibi, dev gibi adam deyimleri belki otuz kez çık-

mıştır ağzından. Bu benzetişler, gülümsetmekten başka bir etki bırakmaz olmuştur artık üzerimizde.

4

İşte 10 Şubat 1938'de karaladığım satırların günümüz türkçesine aktarılmışı. Şu sonuçları çıkaracağım bu acımasız portreden :

İsmail Habip Sevük batı ekinine sonradan ne kadar açılmış olursa olsun başlangıçta doğu yazını ile beslenmiş bir kişiydi. Göçüş döneminde olduğunu, canlanamıyacağını bildiği aruza duyduğu hasretle haftada beş dersin üçünü takti'e ayırıyordu bu yüzden. Çünkü o da, eskiler gibi, aruz bilmeyi vazgeçilemez bir erdem sayıyordu.

İlk ve orta öğrenimi Cumhuriyetten öncekl medrese sistemine göreydi. Bu sistemde hoca buyurur, öğrenci bellerdi. Başka bir deyişle öğrenim hâfızlıktı, ezbercilikti. Çağdaş eğitim sisteminin, kuru bilgiyi belletme değil, gerçeklere ulaşmak üzere bilgi edinme yollarını gençlere aktarma çabası olduğundan habersizdi, ya da kabul etmiyordu bunu. O yüzden öğrenci ile doğrudan ilişkisi yoktu.

Behçet Necatigil'in Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü başlıklı yapıtında belirttiği gibi, «1925'de Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi ile liseleri ilk olarak edebi bir Tanzimat sonrası ders kitabına kavuşturan» bu ünlü öğretmene haksızlık etmemek için çok olumlu bir yanını anarak kapatayım bu yazıyı. Ders yılı bitimine yakın herkese ilginç bir ödev verirdi. Her öğrenci bir yapıt seçecek ve bu yapıt üzerine on dakika konuşacaktı. Yapıt seçiminde tamamen özgürdük. Tek koşul yapıtın Türk yazınından olması. yabancı dilden çeviri olmamasıydı. Ödevin ikinci koşulu kâğıda bakmamak, kâğıtsız ve notsuz konuşmaktı. Her ders yılı sonunda verirmiş öğrencilerine bu ödevi. Bizden öncekilerden duymuştum. Divân şiirine tutkun biri Fuzuli üzerine konuşmak isteyince «sen kimsin, Fuzuli kim» gibilerden homurdanarak terslemiş çocuğu. Ödevi verirken öğrenciyi sadece o iki koşulla özgür bırakırdı ama, belki de henüz görmediği yeni bir yapıt üzerine konuşulur düşüncesiyle, herkesin hangi yapıtı seçtiğini sorarak not ederdi. Ben bu ödeve, öğretmenin koşmadığı üçüncü bir koşul daha ekledim. Çağdaş bir yazarın yeni bir yapıtından söz açacaktım. O zamanlar (yine de öyledir ya) üzerimde en etkin

lıklı romanı yeni yayınlanmıştı. Gözlerinin içine bakarak söyledim seçimimi. Bir an durakladı, «yeni çıktı değil mi?» diye sordu. Evet dedim. Anladım ki henüz okumamıştı Bir Sürgün'ü. Kabul ettiğine göre, hazırlıyacağım konuşmadan önce okuyacaktı.

İşte en yüksek düzeydeki örneği ile kırk yıl önce liselerimizde Türkçe yazın öğrenimi. Şimdilerde nasıl acaba? Anlatan çıkarsa ilgimi çeker doğrusu.

Ankara, Kasım 1978

Sayın Aziz Nesin,

Önce ilginize teşekkür ederim. Dileğinizi yerine getirmek için düşündüm : 60. yaşım ne getirdi bana, ne götürdü benden? Bir yol karamsarlığa kapıldım. Önümde yıllar azalıverdi. Yapacağım işlere dört elle sarıldım. Bir an önce bütün şiirlerimi bir ciltte toplamak, doğum yerim olan Milas'taki bir caddeye adımı vermişler, gidip memleketlilerime teşekkür etmek. Yani bir çeşit «panik» bu. Tek kurtuluş yolum şiire dökmek içimdekileri. Böylece bir ayna buluyorum kendime, bakmak için, var olduğumu kanıtlamak için. İyi ki bu yazmak işimiz var, yoksa vaktinden önce ölürdük sanırım.

İşte iki şiirim 60. yaşımdan ilk izlenimler. Bilmem anlatabildim mi? Sevgilerimi, saygılarımı içtenlikle yinelerim.

GİDERAYAK

Etinden otundan yedim
Giyindim yününden pamuğundan
Nelerini nelerini sevmedim
İçime gün gibi vuran

Özrüm varsa bağışlana
Karınca kardeş sizleyim
Açığım dosta düşmana
Bir kendime gizliyim

Ödenecek tek canım var
Armağan ettim gökkuşağına
Tuttuğum türlü aynalar
Neleri yansıtmayacak sana

Nahit Ulvi Akgün

PAMUK OSMAN SOKAĞI

Faik BAYSAL

Kara, cıvık, yapış yapış, sinsi sinsi bir yağmur çiseliyordu. Aylardan şubattı galiba. Yeni Camiin tahta minaresinden Erenler Köyünden İmam Kadir'in boğuk sesiyle okuduğu uzun akşam ezanı iki yanı tahta perdelerle sınırlanmış ıssız sokağımızın Arnavut kaldırımlarının üstünde hâlâ yaprak yapraktı. Kocaman tahta kaşığımla yana tutuşa bulgur çorbamı içmeye çalışıyordum. Gaz lâmbasının titrek, sapsarı alevi çivitli badanası kirlenmiş küçücük mutfağın sıvaları yer yer dökülmüş tavanında ve dolapların camları üstünde gelin telleri gibi kıvır kıvırdı. Büyük babam hiç konuşmuyordu. Kaşları çatıktı yine. Kor-

kunç bir bıçakla tabağındaki eti kesmeye çalışıyordu. Ninem ocak başındaydı. Bir kucak dolusu odun ateşinin üstünde kocaman bir tepsi içindeki peynirli kol böreğini ısıtıyordu. Yağmur sesinden başka aramızda tek bir kelime geçmiyordu. Alışmıştım bu acayip, sinir bozucu sessizliğe. İstesem de zaman zaman canımı sıkan bu sessizliği bozabilecek güce de sahip değildim. Uzun, bembeyaz iki bıyık demeti, yarı kapalı ve kapakları şiş şiş bir çift göz, çiçek bozuğu yorgun bir kadın yüzü. Sonra bir avuç un, yağ, gaz ve cevizli kabak kokusu. Neden konuşmazdı hiç büyük babam? Neden yüzü gülmezdi hiç? Bu soruların yanıtını hiç bir gün alamadım. Buna karşın ninemin her geçen günle biraz daha içine içine bakan gözleri hep ıslaktı, hep. 1927 Şubatının tahta, taş, kerpiç, ot, saman, inek ve manda kokusundan oluşan Adapazarı'nın kara bir resim gibi içimde kalan bu gecesini hiç bir gün unutamadım. Mutsuzdum, cılızdım, bir saman çöpü gibi kaybolup gitmiştim oluklardan sızan karanlık yağmur damlalarının içinde.

Kabak tatlısından her zamanki gibi yine iki tabak dolusu yemiştim. Artık yerimden kalkıp ellerimi yıkamam gerekti. Bunu yapmak zorundaydım. Bu yüzden yediğim kızılcık sopasının acısı hâlâ sırtımda sızım sızımdı. Bu sırada kara çarşaflı bir kadın gibi sokağımıza uzanıp yatan geceyi bir altıpatlardan çıkan kurşun sesleri bir kaç yerinden yırtıverdi. Büyük babam, ninem, birbirimize baka kaldık. Bir dakika sonra yağmur sesini bastırıveren bir koşuşma başladı. Çok korkmuştum, ne olduğunu anlıyamamıştım. Bu sırada komşumuz Zühre Abla'nın sesini duyar gibi oldum. Arkasından yağmur şırıltıları arasında At Cambazı Cerziz üç kez öksürdü. Sonra köpek havlamaları manevra yapan marşandiz treninin keskin düdük seslerine karıştı. Büyük babam birden yerinden fırladı, mutfak kapısını açtığı gibi içeri bir kırpıntı gibi doluşan gecenin içine dalıverdi. Ninem çarşafını sırtına geçirdi, elimden tuttuğu gibi kendini dışarı attı. Bundan sonrasını tüm çabalarıma karşın bir türlü anımsıyamıyorum. Ayaklarım çıplaktı. Gömleğim ve pantolum sırsıklam olmuştu. Nasıl, ne zaman çıkmıştım sokağımızın köşesindeki iki katlı, kapkara evin ikinci katındaki çırçıplak odaya? Bilmiyordum, önemli olan da bu değildi zaten. Yalnız acı gerçek bugünkü gibi gözlerimin önünde hâlâ. Bir adam yatıyordu bomboş bir odanın ortasında serilmiş yer yatağının üstünde. Çarpık çurpuk döşeme tahtalarının üstünde kopkoyu bir kan yer solucanları gibi kıvır kıvırdı. Emekli Öğretmen Akyazılı Baba Timur intihar

etmişti. Altıpat sağ elinin parmakları arasından yere kaymıştı. Şakağından durmadan kan sızıyordu. Sapsarı yüzü daha da kasılmış, takma üst dişleri ağzından yarı yarıya dışarı fırlamıştı. Kadınlar ağlaşıyor, erkeklerden bazıları dua ediyordu.

Kimdi, ne zaman seğirtmişti yanıma?. Biri kolumdan yakaladığı gibi beni odadan dışarı fırlattı. O sırada ne büyük babamı, ne de ninemi görebildim. Eve nasıl geldiğimi, odama ne zaman çıkıp yattığımı da bilmiyorum. Ama sabaha kadar uyuyamadığımı hiç unutmadım. Pamuk Osman Sokağı benim için artık tüm güzelliğini yitirmişti. Günlerce dışarı çıkmadım. Yemeden, içmeden, oyundan kesildim. O günedek ben sadece kuşların, kelebeklerin, böceklerin öldüğünü sanırdım. İnsanların da öldüğünü daha yeni öğrenmiştim. 1927 Şubatının iliklerine kadar ıslanan bir gecesinde öğrendiğim bu gerçek sonraları içime bir yılan gibi çörekleniverdi. Ölümden mi korkuyorum? Hayır, alıştım artık bu korkuya. Ben ölümün haksızlığına kızıyorum daha çok.

1929'da Moda'daki Saint - Joseph Koleji'ne Emekli Öğretmen Akyazılı Baba Timur'un ölüsü ve sağ avucundaki altıpatıyla gittim içimde. Gidiş o gidiş. Bir bütünün iki yarısı olduk bu öğretmenle aradan yıllar geçtikçe. Neden kendini öldürmüştü Baba Timur, neden? Çok düşündüm bunu. İyileşmez bir hastalığın kurbanı mı olmuştu? Parasız mı kalmıştı? Yoksa yalnızlık mı canına tak demişti? Her neyse, 1927 Şubatının o yıldızsız, insanı bir ısırgan yaprağı gibi dalayan yağmurlu gecesini iki kurşunda bir tutam enfiye gibi içine çekivermişti Baba Timur. Gerçekti, yüzlerce öğrenci yetiştirmişti. Bunların bir çoğu büyük adam olmuştu belki de. Mutlu olması gerekti Baba Timur'un. Ne hastalık, ne bir şey. Emekli öğretmenin şakağına altıpatın tetiğini çeken yalnızlık, yetmeyen maaş ve devletin ilgisizliğiydi. Bu ölümün nedenini şimdi böyle değerlendiriyorum. Her neyse, aradan tam elli bir yıl geçti. Ölümü, daha doğrusu insanların da öldüğünü o zaman öğrendim.

Bu acı olay eğitimim yıllarında beni edebiyata sürükleyen en güçlü etkenlerden biri oldu. Küçük yaşımda İtalyan yazarı Silvio Pellico'nun «Benim Hapishanelerim» adlı anılarını bu nedenle okudum. Ondan sonra da okul kitaplığından bir daha çıkmadım. Hugolar, Mussetler, Balzaclar, Zolalar, Gorkiler, Tolstoylar birbirini kovaladı. Ama bu okuma yıllarında yazmak denen şey hiç bir gün aklımın köşesinden bile geçmedi. 1934 ya-

zında tatilimi geçirmek için yine Pamuk Osman Sokağı'na döndüm. Emekli Öğretmen Akyazılı Baba Timur'un evini yerinde bulamadım. İki katlı, beton bir ev vardı şimdi sokağın o köşesinde. Kapısının önünde saçları mısır püskülü gibi sarı sarı, yarı çıplak çocuklar bir su birikintisinde kayık yüzdürmeye çalışıyorlardı. Bu çocuklar da ölecekti günün birinde. Kuşlar, böcekler gibi ben de ölecektim. Başımı masmavi gökyüzüne çevirip uzaklaştım hemen oradan. Ama o altıpatın kurşun sesleri tüm gece yine de kulaklarımda çınladı durdu hep. Yıllar sonraki o sessiz Adapazarı gecesinde de yine gözüme uyku girmedi doğrusu. Tatilimin ilk üç haftasını bahçede, kırmızı kırmızı sardunyalarla çeşitli meyva ağaçlarının arasında geçirdim. Bir sabah bir at arabasına atlayıp yola çıktık. Çark Sokağı'ndan geçip Tabahna Köprüsü'nü aştık. Sonra toprak bir yola girdik. Roma İmparatoru Jüstininus'ün yaptırdığı, altından tren yolunun geçtiği Beş Köprü sağımızdaydı. Tabahna sazların arasından kızgın Temmuz güneşinin altında kırık ayna parçaları, gibi akıp gidiyordu. Sarduvan Köyü'ne vardığımız zaman öğle olmuştu. Adapazarı'nın burnu dibinde bir köydü bu. Toprak, yerden mantar gibi bitmiş cüce çürük çarık evler, sarı sarı çocuklar, hastalıklı çıplak çocuklar, atlar, eşekler, öküzler, tavuklar, horozlar. kediler, köpekler.. Bunların tümü iç içeydi. Bu insanların her birisi canına kıyıveren o öğretmenden farksızdı. Belediye, kaymakam, jandarma, bekçi, devlet girmemişti Sarduvan'a. İnsanlar, köpekler, kediler, tavuklar doğuyorlar, büyüyorlar ve sessiz sedasız Sarduvan'ın sarı sarı toprağına karışıveriyorlardı günün birinde. Gerçek buydu, Sarduvan devletin burnu dibinde bir köy değil, acayip bir mezarlıktı.

İki yıl sonra Sarduvan'a bir kez daha geldim. Ninemden sonra büyük babam da ölmüştü. Pamuk Osman Sokağı'nda şimdi ben de yalnız kalmıştım. Birlikte uçurtma uçurduğumuz Dombay Muzaffer, ikide bir ağlayan Çitlembik Refik, komşuların bahçelerinden erik armut çalan Sıtmalı Buruk Nazmi. Hiç biri yoktu ortalıkta. Evlenip gitmişler, tavuk yemi gibi saçılmışlardı oraya buraya tümü de. Çok üzüldüm, öğretmenin ölümü gibi içime çöktü bu yalnızlığım. Pamuk Osman Sokağı'nda beni tanıyan hemen hemen hiç kimse kalmamıştı. Sarduvan'a böyle yıkık dökük gittim işte. Bereket versin karşıma Keko adında biri çıktı. Bana doğup büyüdüğü Sarduvan'ın öyküsünü anlattı. Günlerce onu dinledim, inanamadım dediklerine. Ama hiç sıkılmadan

dinledim Keko'yu. Çok sevdim onu. Toprağı ve insanı ondan daha iyi anlatana bir daha hiç raslamadım.

Aradan yine yıllar geçti. İnsanlar birbirini boğazlamaya başlamışlardı yine. Yedeksubaydım Çankırı'nın Kurşunlu ilçesinde. Geceleri ne kadar da Adapazarı gecelerine benziyordu bu Kurşunlu'nun. Kief düşmüştü, saldırgan Alman orduları Moskova önlerine yaklaşıyordu. Steplerde dövüşenler gibi biz de karla ve soğukla boğuşuyorduk Kurşunlu'da. Gecelerimiz bembeyazdı, insanlar düşünceli ve kara karaydı. Gecelerden birinde Keko geliverdi aklıma. Anlattıklarının hiç birini unutmamıştım. İlk kez elime kalemi aldım, yazmıya başladım. Sarduvan adlı romanım böyle ortaya çıktı. Edebiyat dünyasına da böylece girmiş oldum. İyi mi ettim kötü mü ettim? Bilmiyorum, üstünde durmadım hiç. Yalnız bir daha da yazmaktan kendimi alamadım.

Pamuk Osman Sokağı, 1927 Şubatı, Akyazılı Öğretmen Timur'un şakağına sıktığı altıpat, Keko ve Sarduvan, Kurşunlu'da yalnız köpeklerin yaşadığı diz boyu karlı geceler... Bir şeyler yapabildiysem tümünü bunlara borçluyum.

ÇAMSAKIZI

Tarık BUĞRA

Yaş ortalaması elliyi bulmayan bir ülkede altmış yaşı küçümsenemez bir olay sayıyorum. Hele insanın eli, ayağı hâlâ tutuyorsa, asıl önemlisi de, kafa ve gönül, kimi yozlaştıran, çürüyüşe götüren, kimi gelişmeye, dirileşmeye açık gelişim ve değişimlere karşı hâlâ körleşmemişse, altmış yaş mümkün mutlulukların en değerlisidir sanıyorum.

Yazar olmayı kafama koyduğum zaman on yedisinde bir liseli idim. Ama, kendimi yazar saymaya başlayışım o kadar eski değildir; bu bilinç bende —isteyen dalga geçsin— kırkımdan

sonra oluştu. Oysa, Oğlumuz ve Yarın Diye Birşey Yoktur çoktan çıkmış, bir hikâyeci ne kadar övülebilirse o kadar övülmüştüm. Üstelik Milliyet, Tan, Vatan gibi gazetelerde köşem olmuştu. Kısacası, enikonu bir yazar sayılıyordum.

Ama ben —dediğim gibi— başarı'nın ve ün'ün yazar olmak için yetmeyeceğini ve yetmemesi gerektiğini ancak kırkımdan sonra kavrayabildim: Bir yazarın —kendine has birtakım ilkelerin toplamı— bir Dünya Görüşü'nden başka bir şey olamayacağını ancak o zaman anladım.

Bilmek, kulaktan veya kitaplardan öğrenmek başka şey, kavramak ve anlamak başka şey. Yazarlık konusunda bunu, işte, kırkımdan sonra öğrendim. Ve ilkelerimi oluşturmaya koyuldum. Bu çalışmalarımın başlığı da şu oldu: Her yazara bir iç hizmet tüzüğü!

Tıpkı askerlikteki gibi. Tıpkı askerlikteki gibi, her yazarın belli bir tüzüğe tam bir disiplin içinde uyması gerektiğine, yirmi yıldan beri inanmaktayım.

Çamsakızı

Göç yolda düzülür ve herkes kendi mesleğinde yürürken oluşur; oluşumu sağlayan bir şeyler bulur. Bulduklarımızı sergilemeli, yararlanmak isteyenler için sergilemeliyiz. İsteyen istediğini ve alabileceği kadarını almalıdır. Altmışıncı yaşım yüzünden bana verdiğiniz fırsatı bunun için kullanmaya çalışacağım

İşte benim «İç Hizmet Tüzüğü»mün birinci maddesi:
Yazmaya başlamadan önce yazamıyorum!

Ölmeden bir an önce yaşıyordu gibi bir şey.. değil. Bu ilkenin kurtarıcı önemini kavrayabilmek için, insanın kafalarındaki şaheserleri, yıllar yılı, kahve kahve, meyhâne meyhâne dolaştırdıktan sonra birkaç hikâye, üç beş şiir ile emekli olan, gerçekten yetenekli dostlar görmesi ve kendisinin de kafasında, ahbap toplantılarında —değerli zamanlar boyu— büyük konular soldurması gerekiyor.

Bir yazar için önemli engellerden birisi olarak da haset ve kıskançlığı gördüm. İlkelerimden bir başkası da böylece doğdu:

Başkalarının başarısını önleyemem!

Dileyen kıskançlığın bir kamçı olduğunu söylesin. Ben buna inanmıyorum. Kıskançlığın ve hasetin kötürümleştirdiği ye-

tenekler tanıdım. O kadar ki, kıskançlığı, yeteneksizlik ve kısırlık belirtisi saydıklarım bile olmuştur.

Kıskançlığın bir tehlikesi daha var: Yazarı, belki de farkına bile varmadan, ünlü'nün, övülen ve benimsenenin konularına ve anlatımına sürükler, ki bu da sanatçının gerçek ölümünden başka bir şey değildir. Biz işimize bakalım; kendimiz olma, kendimizleşme çabasından ötesini umursamayalım: Hiç bir kıskançlık, hiç bir haset veya kin, kıskanılanın yazı makinesinde tutukluk yapamamıştır. Ama kıskananınkini, pekâlâ, paslandırabilir.

Daha önemlileri

Bunlar ve sözü uzatmamak için buraya almadığım, «kâğıt, yırtılabilen bir nesnedir» gibi benzerleri için, irili, ufaklı yığınla burnun kıvrılacağından korkuyorum. Oysa ben, çalışmanın tekniği ile ilgili olan bu ilkeleri edinebilmek için ne çamlar devirdim ve ne zamanlar harcadım.

Ama bunların yanında kendimden ayrı düşünemediğim ve düşünemeyeceğim ilkelerim de oldu. İşte bunlardan birisi:

Yazarlıkta —genel olarak da sanatta— başarının, her şeyden önce bağımsız kafa'ya bağlı bulunduğunu gördüm ve yazarın hem onurunu korumak, hem de insan'a yararlı olmak için bir bilim adamı kadar yansız —objektif— kalması gerektiğine inandım.

Bu yazının, bir bakıma da kendimle hesaplaşma olmasını isterim. Bunun için de hemen açıklamalıyım: İlkelerimden söz etmem onları tastamam uyguladığım ve uygulamakta olduğum iddiası sanılmamalıdır... lütfen.

Şimdi konuya rahatça dönebilirim:

Yalnız politik olanları değil, bütün öğretileri atgözlüğü'ne benzetiyorum. Yazar öğretilerin hazırlayıcısı olabilir.. olmuştur da. Ama onu bir satış aracısı —propagandist— görmeye gönlüm de, kafam da razı olamıyor. Bu durumu insan'ın ve toplum'un en acı kayıplarından birisi sayıyorum:

Bir yerlerde hoşgörü'ye sırt çevirmeyen bir öğreti bilmiyorum. Tam tersine, bir öğreti demek, bir bakıma da —hiç değilse belli konu ve meselelerde, insan'a ve toplum'a karşı— saplantılı, peşin yargılı tutum demektir. Oysa yazarı, insan'ın çeşitliliğine ve karmaşıklığına karşı duyduğu saygı yüceltebilir. İnsan yalın kat değildir: Bencillikler, çıkarcılıklar, acımasızlıklar, onda, özveriler, sevgiler ve güzelliklerle sarmaşdolaştır. Gerçek bu iken,

herhangi bir öğretiye kapılmış yazarların insan'ı yalın katlaştırma çabasında barbarlaşmayı bile göze aldıklarını, Türkçesi, insan'a yapılabilecek en çirkin ihâneti işlediklerini gördüm. Bunun bir çeşit intihar olduğunu da gördüm.

Romanı, oyunu, hikâyeyi —bir yerde de— karşıtlıklar besliyor; olay ve karakter karşıtlıkları. Sözüm —elbette— yeteneksizlere değil: Edebiyat'ın bu kozunu, sırf bir öğreti'ye teslim oldukları için, ele aldıkları insanların bazılarını yüceleştirmeye çabalarken bir bölüğüne de alabildiğince sevgisizlikle, acımasızlıkla ve anlamaya zerre kadar yanaşmadan bakan; kısacası, hepsini de kukla'laştıran —gerçekten— yetenekli yazarlar yüzünden ne kadar üzülmüşümdür. Öyleleri bizim acı kayıplarımızdır.

Sona doğru

Altmış yaş olaydır.. mutluluktur; ama —aynı zamanda— insanın değişmez... değiştirilemez ve değiştirilememiş tek kesin gerçeği, son'u daha özel bir önemseyişle düşünme dönemine giriştir... sanıyorum; çünkü, en azından, değerli dost Aziz Nesin'in yaşımı hatırlatışından beri, bu bende böyle oldu.

Ve, bende, insan oğlunun tek eşitliğini —açıkçası, ölüm'ü— düşünmek, hayatımı —bir sinema şeridi gibi— yeniden yaşamak isteğiyle eşitleşti:

Çektiğim acılar.. yokluklar.. uğradığım haksızlıklar ve bunlara karşı, sevinçlerim, öğünçlerim, mutluluklarım, dostluklarım!..

Adaaam sende.. kimi ırgalar bunlar?

İnan olsun, beni bile ilgilendirmiyorlar artık:

Oğlumuz'u yazdım.. Yarın Diye Birşey Yoktur'u, İki Uyku Arasında'yı yazdım.. Siyah Kehribar'ı.. İbiş'in Rüyası'nı.. Ayakta Durmak İstiyorum'u.. Küçük Ağa'yı.. Firavun İmânı'nı.. Dönemeçte'yi.. Gençliğim Eyvah'ı yazdım.

Şimdi bütün mesele bunlar bile değil de, yazabilecek iken yazamadıklarım ve yazmak hırsı'nı duymakta olduklarımdır. Bunun bir trajedi, en büyük trajedi olduğunu yolun başındakilere, bilmem ki, nasıl anlatmalı?

Yolun, sanıldığı kadar uzun olmadığını ve onu ancak sevginin, hoşgörünün, sorumluluğun, dürüstlüğün, dürüst çabaların değerlendirip uzatabileceğini, güzelleştireceğini —onlara— nasıl anlatmalı?

«GERİLERE DOĞRU»

Hikmet DİZDAROĞLU

1. Köken

«Gerilere Doğru» Halit Ziya Uşaklıgil'in **İzmir Hikâyeleri**»ndeki ilk yazısının adıdır ve şu satırlarla başlar: «İnsanın önünde aşılacak yol pek kısa kalınca, daha yaşanabilecek günlerin sayısı azala azala artık sona yaklaşınca ric'i bir nazarla gözlerin geriye çevrilmesinde büyük bir haz duyuluyor; bu sayede hayat tersine, arkada kalmış bir dünyada uzatılmış oluyor.»

Evet böyle diyor romanımızın ve öykümüzün büyük ustası. Ama, bu «ric'i nazar», bu geriye bakış için biraz da geniş zamanınızın olması gerekmez mi? Oldum olası zaman yetersizliğin-

den yakındım durdum; gün yirmi dört saat yetmedi bana. Bir hayır sahibi şunu kırk sekize çıkarabilseydi!

Geçmişime dönük bir yazı için kalemi elime almayı düşünmedim hiçbir zaman; «ben» demeyi sevmem de ondan. Kaç yerden, yaşamıma, özgeçmişime ilişkin yazılar istendi; hatıra boğulduğum bir ikisi dışında, öbürlerini geri çevirdim üzülerek.

Şimdi anlıyorum ki böylesine katı olmamak gerek. Yıllar boyu, okurlarıyla karşı karşıya bulunan kişinin kendinden söz etmesi, böbürlenme anlamına gelmez; okuyucularına hesap vermesi diye düşünülmelidir.

Burada yazdıklarım, işte bu «hesaplaşma» gereğinin duyulmasından, okura açılma isteğine boyun eğmekten kaynaklanıyor.

Eskilerin güzel bir tutumları vardı: Dede ya da baba, aile bireylerinin doğum ve ölüm yıllarını, Kur'an'ın son sayfalarındaki boş yapraklara yazarlardı; bir tür soy kütüğü idi bu; hem bu kütük, nüfus kütüğünden daha doğru idi. Çünkü, şu ya da bu nedenlerle, kız ve erkek çocukların özellikle doğum yılları nüfus kaydına yanlış geçirilebiliyordu. Oysa Kur'an'a işlenen tarihler böyle değildi, Kur'an'a ancak doğru olan şeyler yazılabilirdi, tersini düşünmek büyük bir günah sayılırdı. Ayrıca, buraya aktarılan bilgiler yabancıların eline geçmeyeceği için, gerçekler saklanmazdı.

Babam, aydın bir kişi olarak, bu geleneği sürdürmüştür. Evimizdeki Kur'an'lardan birisinin son sayfaları, benim ve kardeşlerimin doğum ve ölüm tarihlerini belirlemek için ayrılmıştır. Burada kimin, nerede, hangi saat, hangi gün, hangi ay ve hangi yılda doğduğu ya da öldüğü, büyük bir titizlikle işlenmiştir. Doğan da, ---en acısı— ölen de onun çocukları, nasıl yanlış bilgi verebilir ve niçin?

Kur'an'ın o sayfasını açıyor ve künyemi okuyorum: «Zile kazasının Kethüda nam-ı diğer Kâhya mahallesinde Şakir oğlu Salih'in hanesinde doğan oğlum Arif Hikmet. 1 Nisan 1333 (1917)».

Zile'yi, altmışına bastığım yıl, 1977 Haziran'ında görebildim; hatta doğduğum evi bile buldum. Olduğu gibi duruyor; ilçesinin doğusunda, Turhal'dan gelen yolun sağında (güneyinde).

Babam Karslı, annem Erzincan'ın Çayırlı ilçesinin bir köyünden, doğum yerim ise Zile. Nereden nereye! Birinci Dünya Savaşı yıllarında Ruslar Erzurum'u alıp da batıya yönelince, ba-

bam, akrabaları da yanına alarak, Zile'ye geliyor. Orada doğuşum, bu serüvene bağlıdır.

Bucak müdürlüğü, kaymakamlık, sonra da meslek değiştirerek öğretmenlik ve okul müdürlüğü yapan babam Mehmet Şevki (Özdemir), uyanık ve aydın bir kişi idi. Hece ve aruz ölçüleriyle şiirler yazardı; bunlar, bir kitap oluşturacak sayıdadır. Adım, şiire olan tutkusundan gelir; on dokuzuncu yüzyılın ünlü divan ozanlarından, sonradan üyeleri arasına Namık Kemal'in de katıldığı, «Encümen-i Şuara»nın başı, Hersekli Arif Hikmet Bey (1839 - 1903)'in adını vermiştir bana.

Baba yanından «Dizdaroğlu», «Çavuşoğlu», anne dalından «Kiziroğlu», «Başçavuşoğlu» soyadları varken, hiçbir gerekçeye dayanmadan, «Özdemir» soyadını almıştır. Aile arasında bir tek ben «Dizdaroğlu» soyadını taşımaktayım, mahkeme kararıyla «Özdemir» soyadını değiştirmiştim. Birkaç yazımda «Özdemir» soyadı görülür bu nedenle.

Çocukluk ve öğrenim yılları: Çayırlı, İspir, Trabzon, Erzurum; görev yerleri: Doğubayazıt, Zonguldak, Kastamonu, Burdur, Uşak, Muğla, Tire, Ankara... Geçiyorum bunları.

2. İlk Dergi, İlk Yazılar

Ahmet Rasim, Muharrir, Şair, Edip adlı anılar kitabına, şu tümce ile girer: «Ben matbuat denilen bu uzun komedinin kaçıncı perdesine yetiştim bilemiyorum. Fakat yetiştiğimden beri kırk sene geçtiğini müdrikim. Ne dersiniz? O zaman bu zaman hâlâ devam ediyor. Yine aynı sahne, aynı dekor, aynı mızıka. Yalnız eşhasta bazı tebeddülat var...»

Yıl 1978, ilk yazım 1937'de çıktığına göre, kırk bir yıl geçmiş aradan; Ahmet Rasim'in, kitabını yazdığı yıldaki «kıdem»ini bir yıl da aşmışım.

Hem, ilk yazım, «Mesul Direktör»ü (!) olduğum bir dergide, **Dumlu** dergisinde yayınlanıyor (15 Mart 1937). Erzurum Öğretmen Okulu son sınıf öğrencisiyken çıkarmıştım, topu topu üç sayı: 15 Mart, 15 Nisan, 15 Mayıs sayıları. Okul bitti, dergi de tarihe karıştı...

Ahmet Rasim, anılan kitabında, bir pencere sahanlığını «basımevi»ne dönüştürerek, gizli gizli, nasıl gazeteyi çıkarmaya «yeltendiğini» anlatır ve «İşte benim matbuata intisabım bu tarihten muteberdir: 1298 (1881).» der. **Dumlu** dergisinin ilk sayısı

15 Mart 1937'de yayımlandığına göre, benim de «sahne-i matbuat»a girişimin başlangıç tarihi bu oluyor demektir.

İlk yazının başlığı: «Edebiyatımızda Dekadanlık». Breh, breh, brehl Üstelik, Edebiyat Öğretmenimiz Sırrı Bilge (şimdi: Dadaş-bilge)'ye «ithaf» edilmiş! İkinci yazı «Edebiyat ve Realite», üçüncüsü de «Hâmit İçin».

Bir tafra, bir tepeden bakış, bir ağdalı dil ki sormayın gitsin.

«Edebiyatımızda Dekadanlık»tan:

«Realiteyi tağyir etmeden ifade etmek en büyük fazilet olduğuna göre, bugünkü edebiyatımızın en uygun vasfı 'Dekadanlık'tır. Zira, eskiyi beğenmemek, fakat eskinin yerine orijinalliği havi (Hiç değiştirmiyorum, tıpkı böyle!) yeni bir eser koyamamak, bugünkü edebiyatımızda görülen en karakteristik hususiyettir:» (Bu da «tıpkısının aynısı»!).

Yazın dünyasına, elde pala, «Savulun!..» dercesine, paldır küldür giriyoruz, bu satırlarla. «Ahkâm kesme»nin ne demek olduğunu, dil'de nerelerden seslendiğimizi görüyorsunuz.

«Yeni bir tahassüs tarzı yaratmak gayesiyle sosyal hayatın gılzetlerini terennüm etmek, edebi zevkimizin 'ric'i tekâmül (évo lution régressive)üne (Yabancı dilden çaktığımızı nasıl göstereceğiz, işte böyle!) bais olur. Halbuki edebiyatın gayesi zevkimizi bozmak değil, düzeltmek, yükseltmektir.» Bunlar da ikinci yazıdan. Yücel dergisinde «Lafa Bakın!» başlıklı bir bölüm vardı. İri laflar, orada sergilenirdi. Yazık ki o yıllarda Yücel dergisi yoktu ortalarda ve bizim «cevher»ler yalnız Dumlu sayfalarında unutulup kaldı. Büyük bir kayıp doğrusu!

Ya Abdülhak Hâmit? Yazın tarihleri ne derlerse desinler, onlar, Hâmit'in yüceliğini ve ölümünden duyulan acıyı, şu satırlardaki gibi anlatabilirler mi hiç? «Hâmit'in kaybedilişi muzaaf tesir veren bir inkisardır (Ne söylediğin anlaşılmamalı ki büyük adam desinler!): O kaybedilişle Türk Edebiyatı asil bir şiir menbaını; Türk milleti, bütün hasletleri kendisinde cem etmiş dahi bir uzvunu ebediyete tevdi etmiş oldu.»

E canım, çok görülmesin. «Şair-i Âzam»ı kaybedeli daha bir ay oluyor; acının tazeliği ile, daha da coşabilir, kim bilir neler söylerdim! Değil mi ki Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi'ni hatmetmişiz, bilgiçliğin tam sırasıdır! Ne buyurmuştu İsmail Habip (Sevük) üstadımız: «Bütün bu sayılan şairlerin (O şairlerin adlarını vereyim sizlere. Bizden Fuzulî, Bakî, Nef'î, Nedim, Şeyh

Galip; İran'dan Hafız, Sadi, Firdevsi, Hayyam; Batıdan Corneille, Racine, Hugo, Shakespeare) hepsini birbirine karıştırınız, şark ve garbın, Fürs ve Türk'ün bütün bu muhtelif şairlerinden muhtelif evsaf ve mezaya alarak onlardan yepyeni, apayrı bir deha yaratınız. İşte Abdülhak Hâmit budur!»

Belli, hocamızdan öğrendiklerimizi iyi satmışız, onun «şakird-i edebisi» olduğumu yadsıyamazsınız her halde!

Bu yanlış çıkışların, doğru yolu bulmada bana ne denli yararlı olacağını, çok sonraları anlayacaktım; hele dil konusunda.

Dumlu'daki yazılardan sonra, araya iki yıl girer. Derken, Kars Halkevi dergisi **Doğuş**'ta (Sayı: 3/44, Ağustos 1939), «Rıza Tevfik - Hayatı ve Şiirleri» başlıklı bir yazı. O sırada, Zonguldak Çelikel Lisesinde çalışıyordum. Şimdi Arkın Kitabevi ve Bir Yaymevi'nin sahibi, Ramazan Gökalp Arkın'ın bir seçkisi üzerine eleştiridir. Eleştiri alanına bu yazı ile girdim, giriş o giriş!

Dumlu dışındaki ikinci yazım, iki dergide birden yayımlanır: **Doğuş** (Sayı: 8/49, İkincikânun 1940) ve **Kültür** (Sayı: 93, 15 Nisan 1940, İzmir) dergileri. Yazının adı: «Don Quichotte ve Hepimiz».

Artık dönülmesi elde olmayan bir yola girmişiz, yazar duruyuz. Sayı bakımından en verimli yıllardır 1940 sonrası yıllar. Kars ve Erzurum'dan İzmir'e, İstanbul'dan Ankara ve Kayseri'ye değin, çeşitli yerlerde çıkan dergilerde imzamız görülür.

Yücel dergisiyle İstanbul basınına açılırım. İkinci Dünya Savaşı yılları. Çanakkale'nin Ezine ilçesinde yedeksubaylığımı yapıyorum. Dostoyevski'nin Kumarbaz çevirisini yeni okumuşum; o hızla bir yazı döşenir ve Yücel'e gönderirim, basılır (Sayı: 82, Aralık 1941). İkinci eleştiri yazısı budur.

3. İlk Tartışma

İlk tartışmanın, Hakkı Tarık Us gibi bir «kitap ve basın kurdu» ile olacağını aklımın kıyıcığından nasıl geçirebilirdim? Ama oldu işte.

Serde okuma ve kitap tutkusu var ya, bir kış, yedeksubayken aldığım yıllık izni, İstanbul kitaplıklarında eski yazmaları taramakla geçirdim. Bunlardan birinde, Namık Kemal'in, Ahmet Mithat Efendi'ye yazdığı iki uzun mektubunu bulmuştum. Bunlar, o zamanki bilgilerime göre, bir yerde yayımlanmamışlardı.

Mektupların konusu şu: Namık Kemal, Kanun-u Esasiyi hazırlamak için oluşturulan yarkurulda görevlendirilmişti. Yasanın kimi maddelerinin karşısında idi. Abdülhamit, bundan hoşlanmamıştı. Bir bahane ile, Midilli'ye sürüldü. O, Midilli'de sürgünde iken, Ahmet Mithat Efendi, Abdülhamit'in buyruğu ile, Üss-ü İnkılab adlı, iki ciltlik bir kitap yazdı; sonra da, buna ek olarak, Zübde-t-ül-Hakayık cildi basıldı.

Bu kitaplarda, Namık Kemal'in Kanun-u Esasi konusundaki görüşleri eleştiriliyor, ayrıca, 1877 - 1878 Türk - Rus savaşındaki yenilginin sorumluluğu Abdülhamit'in üzerinden alınarak başkalarına yükleniyordu.

Ahmet Mithat Efendi, her iki yapıtla, hem «batıl» bir davanın savunmasını üstlenmiş, hem de Namık Kemal'e saldırmak için çok kötü bir zamanı seçmişti; kitaplar, Namık Kemal'in sürgünde bulunduğu, kendini savunma olanaklarından yoksun olduğu bir zamanda yayımlanmıştı.

Namık Kemal, yine de susmadı. Yazdığı ve çoğaltılarak el altından dağıtılan iki uzun mektupla, Ahmet Mithat Efendi'yi yanıtladı, eleştiri ve saldırılarını şiddetli bir dille çürütme yolunu tuttu. Mektuplar, bu bakımdan önem taşıyorlardı.

Uzun bir giriş ekleyerek, mektupları Tanrıdağ dergisinde yayımladım (No. 13, 31 Temmuz 1942; 14, 7 Ağustos 1942). Hakkı Tarık Us, ilk yazım üzerine, mektupların basılmasını beklemeden, devreye giriyor, Vakit gazetesinde çıkan bir yazısında (1 Ağustos 1942), sözünü ettiğim mektupların daha önce başka gazete ve dergilerde basıldığını, hatta İzmir'de bir küçük kitapçık içinde yayımlandıklarını bildiriyordu. Gazetenin ertesi günkü sayısında ise, köşe yazarlarından Hakkı Süha Gezgin, konunun uzaklarında dolaşan bir fıkra ile, patronunu destekliyordu.

Hakkı Tarık Us neyse ne, Hakkı Süha Gezgin de kim oluyordu! Mektuplar dergide çıktıktan sonra, bir başka sayıda, her ikisine meydan okuyordum: Mektuplar, hangi dergi ve gazetelerde yayımlanmış, ne zaman kitap biçimine dönüştürülmüştü, buyurun, künyelerini verin! Onlar da bilmiyor olmalılar ki, bunu bir türlü açıklayamadılar.

Çok sonraları, araştırmalarım sırasında, bu mektupların, gerçekten, kimi gazete ve dergilerde yayımlandığını, kitap olarak da basıldığını saptadım ama, «muarız»larımdan baskın çıkmıştım ya!

Bu mektupları yayımlamanın büyük yararı olmadı değil.

Benden sonra, bütün araştırmacılar, onları kaynak olarak kullandılar. Demek ki, dergi ve gazetelere geçmiş olsalar, bir kitapta yer alsalar bile, kolayca bulunacak yerlerde değillermiş.

4. Miri Malı Çalmak Helaldır!

Yıllarınızı adarsınız, kitaplıklarda dirsek çürütürsünüz, emek vererek bir kitap hazırlarsınız. İşin sonuna ulaştınız mı, gönül erincine kavuşmanın mutluluğunu duyarsınız: Bir kitap bitmiş, bir görev yerine getirilmiştir.

Ne var ki, bir rastlantı, sizi daldığınız uykudan uyandırır, o gönül erincini tedirginliğe ve şaşkınlığa dönüştürür. Elinize geçen bir kitaptır sizi bu duruma sokan. Sayfaları çevirdikçe, «aşina» sesler gelmeye başlar, gözlerinize inanamazsınız; bir daha, bir daha bakarsınız, «Nasıl olur!» dersiniz, ama olmuştur işte. Eloğlu, sizin kitabınızın birçok sayfalarını aşırmış, kaynak falan göstermeden, adınızı anmadan, aktarılan yerleri belirtmeden, kitabınızı bir güzel kendine mal etmiştir! Eskiden buna «intihal» derlerdi, Türkçesi daha güzel, daha anlamlı: Çalıntı! Bizimki, çalıntının da dikâlası!

Sizlerin başından geçti mi bilmem, benim birçok yazım ve birkaç kitabım bu çalıntı «âkıbeti»ne uğramıştır. Bir tek örnek vermekle yetineceğim.

Türk Dil Kurumu Tanıtma Yayınları arasında, **Ömer Seyfettin** adlı bir kitabım çıkmıştı (1964). Aradan yıllar geçti; bir gün, kitapçıda, Ömer Seyfettin'in **Ameli Siyaset** adlı bir kitabını gördüm; iç kapakta tam adı verilmişti: **Tecrübelerden Çıkarılmış Amelî Siyaset.**

Bu, Ömer Seyfettin'in bir incelemesidir. Hangi ülküye bağlanmamız gerektiğini, bu ülkünün gerçekleşmesi için tutulacak yolu anlatır. Eski harflerle baskısı 1914 yılında yapılmıştı. Kitabın üstünde «Tarhan» takma adı bulunduğu için, kimin yazdığı bilinmiyordu. Sonradan bir araştırmacı, «Tarhan» takma adının Ömer Seyfettin'e ilgin olduğunu, kitabı da onun yazdığını ortaya koydu.

Kitabı yeni harflerle bastıran kişi, başına, «Ömer Seyfettin'in Hayatı ve Eserleri Hakkında Birkaç Söz» diye, sözüm ona, bir de inceleme (!) eklemişti (s. 11-20). Bu bölümü okurken, bir tuhaf oldum, söylenilenler bana hiç de yabancı gelmiyordu, onları ben yazmış gibi idim. Raftan benim kitabı aldım, bir karşılaştırma

yaptım. A-aaa, sayın yazar (!), benim kitaptaki bilgileri olduğu gibi boca etmiş, fakat ne adımı anmış, ne de bir başka yerden çaldığını gösteren bir ipucu vermişti. Bal gibi bir hırsızlık olayı karşısındaydım!

Çalıntının, sözcük sözcük, satır satır yapıldığını göstermek için, bir iki örnek vermek isterim. Belki başka «hırsız»lara «ibret dersi» olur.

Benim kitap:

«Ömer Seyfettin'in babası da, anası da soylu birer ailedendir.» (s.7).

Çalıntı:

«Ömer Seyfettin'in babası da, anası da asil birer ailedendir.» (s. 11).

Benim kitap:

«Ömer Seyfettin, Ömer Şevki Bey'le Fatma Hanım'ın üç oğlundan ortancasıdır. 28 Şubat 1300 (13 Mart 1884)'de Balıkesir'in Gönen ilçesinde doğdu.» (s. 7).

Çalıntı:

«Ömer Seyfettin Şevki Bey'le Fatma Hanım'ın üçüncü çocuğundan ortancasıdır. 28 Şubat 1300 (13 Mart 1884)'de Balıkesir'in Gönen ilçesinde doğdu.» (s. 11).

Benim kitap:

«Yurdun içinde bulunduğu acıklı durum hikâyeciyi üzüyor, her gün biraz daha hırçınlaştırıyordu. 1920 yılının 23 Şubat'ında hastalandı. Bir süre evinde yattı. 4 Mart günü Haydarpaşa Hastanesine kaldırıldı.» (s. 11-12).

Çalıntı:

«Yurdun içinde bulunduğu acıklı durum Ömer Seyfettin'i üzüyor, her gün biraz daha hırçınlaşıyordu. 23 Şubat 1920 yılında (?) hastalandı. Bir süre evinde yattı. 4 Mart günü Haydarpaşa Hastanesine kaldırıldı.» (s. 15).

Benim kitap:

«İlkin, Kadıköy'de, Kuşdili'ne giden cadde üzerindeki Mahmut Baba Türbesi mezarlığına gömüldü. Sonraları mezarının bulunduğu yerden yol geçirilince, kemikleri, 1939 yılında, dost ve arkadaşları tarafından, Zincirlikuyu'daki Asri Mezarlık'a taşındı.» (s. 12).

Çalıntı:

«Önce Kadıköy'de Kuşdili'ne giden cadde üzerindeki Mahmut Baba Türbesi mezarlığına gömüldü. Sonraları mezarının bu-

lunduğu yerden yol geçirilince, kemikleri, 1939 yılında, dost ve arkadaşları tarafından, Zincirlikuyu'daki Asri Mezarlık'a taşındı.» (s. 15).

★

Kitabımın «Eserleri» bölümü (s. 30-36) ise, olduğu gibi çalıntı kitaba aktarılmış; noktasına, virgülüne değin benim kitap aşırılmıştır!

Kitabımda, Ömer Seyfettin'in yapıtları değişik bir açıdan bölümlenmiş, ona göre gerekli bilgiler verilmişti. Aşırmacı, o bölümlemelerin adlarını ve kapsamına giren kitapları, hiç değiştirmeden, «inceleme» sine (!) almıştır!

Bir örnek de o çalıntıdan vereyim.

Benim kitap:

«I. TASARI HALİNDE KALANLAR

«1. Ararkan adlı bir romanın planını hazırladığını Ruzname (Günlük)'sinden öğrenmekteyiz. Bu romanın eşhası (kişileri) hazır... Ama, yazmak için, hani o içerden gelen şevk eksik. diyor.» (s. 30).

«2. Tatlısu Frenkleri. Bu adda bir roman tasarlamış, fakat yazamamıştır.» (s. 31).

«3. Tasarıları arasında Akropol Hacısı adlı bir romanı da vardır.» (s. 31).

Çalıntı:

«I. TASARI HALİNDE KALANLAR:

«1. Ararken: Bu isimde bir romanın planını hazırladığını Ruzname'sinden öğreniyoruz. 'Bu romanın bütün eşhası hazır.. Ama yazmak için, hani o içerden gelen şevk eksik' diyor.» (s. 15-16).

«2. Tatlısu Frenkleri: Bu isimde bir roman tasarladı, fakat yazamadı.» (s. 16).

«3. Akropol Hacısı: Taslakları arasında bu isimde bir roman da vardır.» (s. 16).

Ve çalıntılar, böylece sürüp gitmektedir.. Utanmadan, sıkılmadan, hırsızlık olduğu biline biline..

Dahası var. Aşırmacı, benimkilerle yetinmemiş, daha önce bir başka araştırmacının Ömer Seyfettin adına yayımladığı şiirleri, kaynak bildirmeden, kitabına almıştır. Yani kitabın bir bölümü benden yaptığı aşırmalara, öbür bölümü de bir başka araştırmacıdan çalıntılara dayalıdır!

Aşırmacının, ahlâk dışı davranışı için, araştırmacıdan yediği tokatla ilgili şu satırları birlikte okuyalım:

«Bu eserde (yani aşırmacının baskıya hazırladığı **Ameli Siyaset** kitabında), şiirlerine dair verilen bilgi alt üst edilerek bizden alındığı gibi, yıllar boyunca muhtelif gazete ve mecmuaları taramak suretiyle bulabildiğimiz on bir şiiri, bunların nerede basıldığını gösteren dipnotlarımızla birlikte, bunun dışındaki notları çıkarılmak suretiyle nakledilmiş (s. 37-54), bu araştırmanın bize ait olduğunu açıkça gösteren bir kayde lüzum görülmemiştir. İlim namına üzüntüyle tanık olduğumuz, daha birçok örneğini verebileceğimiz bu gibi aktarmaların, kanun karşısında suç sayıldığını, cezayı icap ettirdiğini hatırlatmak düşüncesiyle, yeri gelmişken, bu meseleye dokunmuş bulunuyoruz.» (Fevziye Abdullah Tansel, **Ömer Seyfeddin'in Şiirleri**, Ankara, 1972, s. X, not: 6).

Çalıntı serüveni bu kadarla kalmadı. Aşırmacı, hızını alamamış olacak ki, bizden çaldığı bilgileri, bu kez, yine Ömer Seyfettin'in yazmış olduğu **Türklük Ülküsü** (Türklük Mefkûresi) cildine de aktarmış, yine kaynağını saklı tutmuştur! (s. 9-17).

Şeyh Galib'in **Hüsn ü Aşk** mesnevisinin sonundaki bölümde şu dizeleri görürüz:

Esrârını Mesnevi'den aldım
Çaldım veli miri mâlı çaldım

Bununla, Mevlânâ'nın Mesnevî'sinden esinlendiğini, yaygın ününden ötürü, Mesnevî'nin, herkesin malı olduğunu anlatmak ister. Öyle ise, böyle bir kaynaktan esinlenmek ve yararlanmak bir hırsızlık değildir, demeye getirir.

Bizim aşırmacı bu namusluluğu, bu soyluluğu gösteremez; «miri malı»nı, beylik malı değil, «özel mülkiyet» sınırlarına giren malı çalar ve üzerine oturur.

Üstelik, bunu yapan kişinin bir Edebiyat Öğretmeni olduğunu da bilir misiniz? Artık kim olduğunu da siz bulun lutfen. Onca tutamak verdik size.

5. «Ömr-ü Tehi...»

Geriye dönüp geçmiş yıllara bakınca, bir «nedamet» duymuyorum. Tek üzüntüm, yapabileceğim şeyleri yapma olanağından yoksun kalışımdır, benim dışımdaki etkenlerden ötürü.

Kitapları kendiniz bastıramazsanız, yayıncının isteklerine boyun eğmek zorundasınız; onca emek verdiğiniz kitabı kısalta kısalta, «özet»e çevirirsiniz. Yüzlerce sayfa oluşturacak notlarınız, dosyalar içinde, boynu bükük, bekleyip durur. Acımaz mısınız buna?

Behçet Necatigil'in değerbilirlik göstererek Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü'nde andığı dört ciltlik «Türk Edebiyatı Tarihi» bunlardan, boşa giden emeklerden biridir. İlk cildi yazılan, öbür ciltlerinin fişleri hazır, ama artık gün ışığına çıkması «muhal» olan bir dizi... İlginç bir serüveni vardır, belki bir gün anlatırım.

Daha sonraki yıllarda, iki ayrı yayınevi, aynı öneride bulundular. Bir kez ağzım yanmıştı,. yoğurdu üfleyerek yemeliydim. Özür dileyerek, böyle bir yükümlülüğü üstlenemeyeceğimi bildirdim kendilerine.

Dostarım, arkadaşlarım, okurlarım, zaman zaman, şimdiye dek yazdıklarımdan seçmeler yaparak yayımlamamı isterler. Sıcak duygularını yansıtan bir dilek bu. Kim istemez böyle bir şeyi ?Ama ha deyince her şey olmuyor ki! Bir acı öykü de budur, en iyisi hiç eşelemeyelim. Onların da, benim de dileklerimiz, ileride gerçekleşir, diyelim, öyle umalım.

Halit Ziya Uşaklıgil'in Bir Yazın Tarihi'nin son öyküsü «Ömr-ü Tehi» adını taşır; «Boşa Geçmiş Yaşam» anlamına gelir. Yıllar boyu, ona buna on binlerce mektup taşıyan bir posta dağıtıcısının üzüntülerini anlatır. Evet, herkese mektup dağıtır; başkalarına mektuplar gelir de, bir gün olsun, kendisine bir mektup yollayan çıkmaz. İnsan buna üzülmez de ne yapar? Böyle düşününce, «...ıslak saçlarından yanaklarına doğru akan yağmurların altında, bu ümitsiz hayat, bu zavallı kimsesiz müvezzi ağır bir yeis» duyar, «arabaların tekerlekleri altına boylu boyuna uzanıp ölmek, çamurlara gömülmek» ister...

Ömürlerinin gündümünü sürenler, «değişmez son»a doğru yürüyenler, geriye dönüp bir «nefis mühasebesi» yaptıkları zaman, o posta dağıtıcısının bunalımı içine girmemelidirler. Düşünmeliyiz ki, «Bir zerre ümidimiz var mı, bir çeki elem yüklenebilirsiniz: Muvazene-i hayat (yaşam dengesi) böyledir.» (Cenap Şehabettin).

Tevfik Fikret, bir dörtlüğünde, olanca karamsarlığıyla kendine yüklenir, umutsuzluğunu «ağlar» :

Artık hayât için yetişir bunca infiâl
Dinlenmek isterim ki teabdâr-ı mihnetim;
Artık tehi-vücûd, tehi-dil, tehi-hayâl,
Dünyâda şimdi ben dahi artık bir fazla sıkletim.

Cevdet Kudret, bu dizeleri şöyle Türkçeleştiriyor:

Artık hayat için bunca kırgınlık yetişir,
Sıkıntı ile yoruldum, dinlenmek istiyorum;
Artık vücudu boş, gönlü baş, hayali boş (bir insanım),
Dünyada şimdi ben dahi bir fazla ağırlığım.

Oysa Cenap Şehabettin, bir başka «Tiryaki Sözü»nde, en doğru öğüdü verir:

«Hayat sanatı: Bulamayacağından vazgeç; alabileceğini iste; varından müstefit ol (yararlan)».

Doğru söze ne denir.

HAYAT HİKÂYEM

Kerim KORCAN

Dönüp dönüp sorarlar, en iyi bildiğimiz yanımız mıdır bakalım hayat hikâyemiz? Bu sorunun üzerinde tekrar tekrar durup düşünmeliyiz, yoksa en az bildiğimiz yanımız mı? Cevabı torbada keklik değil. Her halde böyle bir işe girişirsek önce, iddialı tavırlardan, büyük konuşmalardan kaçınmalı. Zira insan kendi hayatının hikâyesini yaparken de yanılabilir. Habbeyi kubbe yapayım derken, kocaman dağları unutabilir. Kâğıda yazılan kalır da, kafaya yazılan uçar gider, yalan mı? Şu var ki gene de hatırlarsınız geçmişinizi genel hatlarıyla da olsa. İpin ucu-

na şöyle bir sıkıca yapışabilmektir hüner. Gerisi çektiniz mi kendiliğinden uçurtma gibi iner gelir. Öyle olur ki, neler hatırladığınıza siz de şaşar kalırsınız bazan.

Ben Kavarna muhacirlerinden saatçı Murat Usta'nın en küçük oğluyum. Benden başka yedi çocuğu daha vardı babamın, kimileri öldü, birkaçı da sağ. Pilevne muharebesinin en civcivli günlerinde ninem öldüğü için, bir asker arkadaşına vermiş dedem Hacı Mehmet babamı. O da almış Kırşehir Kaman'a getirmiş bu kudantaki çocuğu. Ayak altlarında kalıp kaybolmasından korkmuşlar her halde bu islâm çocuğunun. Adam büyütdüş onu kendi yavrusu gibi, dünyada ne iyi kimseler var. Yetiştirip kıra sürmüş çoban olarak. Bize uzun uzun oturup anlatırdı bu günlerini. Öyle bir kaval çalarmış ki allah sizi inandırsın, su içmek için ırmağa yönelen koyunlar geriye dönermiş.

Babam on altı yaşına gelince üvey babası mertlik yapıp söylemiş ona Kavarna'lı Hacı Mehmet'in oğlu olduğunu. Zaten babam bir şeylerden şüphelenir dururmuş. İşte o zamandan başlayarak yüreğine bir soğukluk düşmüş ve başlamış kendi babasını düşünmeğe. Şu var ki, düşünmekle içinden çıkılır bir iç acısı değilmiş bu. Haydi gelin çıkın bakalım sislerden, bataklardan.

Gene de iyi adammış üvey babası. Tutmuş biricik biricik sayıp dökmüş babamın kökenini ve anlaşılmış ki babam, Kavarna'lı Hacı oğullarından Hacı Mehmet'in oğludur ve oralara kadar gidip aramasına lüzum da yoktur babasını, zira onlar çoktandır Türkiye'ye göçüp, İstanbul'da Beykoz, Adapazarı'nda Soğucak köyüne yerleşmişler. Bunları ki öğrenmiş babam, bir fırsatını bulup kaçmış Kaman'dan, önce Adapazarı'na gelmiş, orada bir hayli zaman kalıp iş sahibi olduktan sonra, gitmiş Beykoz'da babasını bulmuş. Acıklı bir sahnedir onun dedemle ilk karşılaşması. Sözcüklerin hakkını vere vere, her ayrıntının üstünde dura dura bizlere anlatırdı. Biz de sessiz sessiz ağlardık. Yani temelinde gözyaşı var bu hikâyenin, bu ilişkilerin. Harpler, göçler kimleri ağlatmamış ki?

Birinci Cihan Harbi denilen kanlı yağmur Adapazarı'nda yakalamış babamı. İşinden çocuklarından koparıp almış götürmüşler Zonguldak'a asker olarak. Çaycuma, Beycuma oralarda geçen acılı hayatını hikâye ederdi bize. Talimden başını aldığı zamanlar Karadeniz'e karşı oturur çocuklarını düşünür, kimselere göstermeden ağlarmış. Çağdaşı olan Lenin'in varlığından hiç mi

hiç haberli değildi babam. Ama gene de anti emperyalistti, harbe karşıydı. Kaçtı onun için askerliğinin ikinci yılında bu kanlı yağmurdan. Biz bunu sonradan yıllarca kimselere söyleyemedik.

Asker kaçağının çocukları oluyorduk doğruyu konuşunca, bilmem anlatabiliyor muyum. Yani sonra biz nerelere kaçacaktık? Aradan yıllar geçince öğrenmiştik ki, babam yalnız değildi bu çıkışında. O sadece kaçan onbinlerden birisiydi. Kendisi farkında mıydı hiç sanmıyorum, kesin olarak padişahı Sultan Reşat'tan daha iyi düşünebiliyordu babam. Kanlı yağmurdan uzaklaşmak elbette akıllıca bir işti. «Kaçan kurtulurdu» demiştir bize sık sık. Nitekim sonunda Alman harp politikasının Türkiye'deki baş savunucusu, başkumandan vekili Enver Paşa da kaçtı. Hem de arkasında başlarını belâya soktuğu mazlum onbinleri bırakarak.

Babam hayatını kaybetmemişti ama bu badirede, işini kaybetmişti, işini hiç şakası yok. Bu biraz canından olmak gibi korkunç bir şeydi. Zor bir durumda, adeta eli kolu bağlı kalıvermişti öyle. Kendinden başka birkaç canın geçiminden de sorumluydu. Aktariye işine devam edemezdi, çünkü bu sadece bilgi değil, belli bir ölçüde sermayeyi de gerektiriyordu. Nerede ama babamda para? Şu var ki babam, zorluklar önünde apışıveren kişilerden değildi. Çabucak bulmuştu çıkış yolunu. Saat tamirciliğine başladı ufak tefek takım düzerek. Bosna'lı bir komşusundan öğrenmişti vaktiyle bu zanaatı. Günün akşamına kadar uğraşıyor, ama gene de zor buluyordu üçbeş kuruşun yolunu. Zamanın kabak fiyatına düştüğü bir ülkede insanların tek derdi saatlarının düzgün çalışması mıydı?

Peki ama ne yapacaktık biz? Gözlerimiz zavallı babamıza çevrilmişti, ne bekliyorsak ondan bekliyorduk. Masallar anlatıyordu Fitnat ablam bana aç yattığımız gecelerde. Masallar karın doyurmuyor, ancak korkulu rüyalara hazırlıyordu bizi. Uncu Tahsin'den veresiye aldığımız unların ekmekleri kumluydu. Gıcır gıcır gıcırdıyordu dişlerimiz yerken. Sonra cumhuriyet ilân olundu. Ekmeklerin kumu kesildi. Ama, bu sefer de sütlere su katmaya başladılar. Benim için meşrutiyet kumlu ekmek, cumhuriyet de sulu süt demektir. Sütlere su karıştırmak da baba yadigârı, yani saltanattan kalmaymış, onun için olacak ki bir türlü vazgeçemiyoruz.

«Devlet kapısı aslan kapısıdır» derdi hep babam. Bakın bunu niçin hatırlıyor, hatırlatıyorum. İshak Enistem Eskişehir Bo-

yacıçiftliği'nde yol çavuşuydu. Bunun için İshak Çavuş derlerdi kendisine. İşte o Sami ağabeyimi Adapazarı'ndan çağırdı, Eskişehir Devlet Demiryolları cer atölyesine tenekeci çırağı olarak verdi. Onun peşinden sırasıyla hepimiz Eskişehir'e göçtük. Sisli sabahlara terkettik Adapazarı'nı. Orası güzel yeşilliği boldu ama, kuru kuruya yeşillik karın doyurmuyordu. Eskişehir Mısır çarşısında dükkân açarak saat tamirciliğini sürdürdü babam. Şimdi Sami ağabeyim bir taraftan, babam bir taraftan çalışıyorlardı ama, gene de bizi lâyıkıyla besleyemiyorlardı. Çektikleri zahmet çok, aldıkları para azdı. Dargın ve sessiz oturuyorduk sofralarımıza, doyamadan kalkıyorduk. Şükretmesini öğretmişlerdi bize, başka sofralarda neler yenildiğinden pek haberli değildik.

Cılız da olsak iki ayağımızın üstünde dikilebiliyor, yürüyüp konuşabiliyorduk. Eee, madem öyle, başımızın çaresine bakacaktık. Kim dinler senin henüz sekiz yaşını doldurduğunu? Sabah uykularına hasret olduğunu? Mektebe gitmen gerektiğini? Kuzu gibi arkadaşlarının arasına karışıp, okuyup, öğrenip kırlangıçlar gibi çığrışarak koşmak istediğini? Kimse dinlemez. Anne baba, hırsla gırtlağına kadar dolu çunkü. Eh napalım, biz de büktük boynumuzu, kıstık sesimizi, köfteci Tatar İsmail'e çırak durduk. İlk günler başım döndü köfte dumanından. Ama, çirkin değil, güzel bir kokuydu bu. Acıkanlar gelip kuruluyorlardı sandalyelere. Biz de masalar arasında dolaşıp, boş tabakları topluyor, müşterilere köfte dağıtıyorduk. Taaa Mutalıp caddesine kadar uzanıp kasap Veli'den kıymayı, Arap İsmail'den taze soğanı, kara üzümü, Beylerce üzümünü ben alıyordum. Yorucu bir iş değil miydi bu? Yorucuydu ama, evde olsam bu kadar bol köfteyi nerde görecektim.

İki sene kadar sürdü bu mektep öncesi çıraklığım. Çaycı Paşa'ya Kahveci Tatar Mahmut'a, çaycı Tatar Osman'a çıraklık ettim. Dolduruyordum askıma çayları kahveleri. Dalıyordum kuyumcular, terziler, kavaflar çarşısına, bağırıyordum efendim ortalığı çınlatarak. Terzi Kasım efendiye, kuyumcu Kambur Zekeriya'ya, ayakkabıcı Talâtlara çayları hep ben taşıyordum. Çıraklar bardakların büyüğüyle içerlerdi çaylarını, içerler de bardakları saklarlar, ustam beni sıkıştırırdı sonra bunları hep biliyordum. Kuyumcu Kazan tatarları çayları hep sade isterler, sucuk kemirirlerdi kırtlama şeker gibi bunları hep biliyordum.

Devlet Demir Yolları mektebinde ilk tahsil hayatım başlayınca, ne yalan söyleyeyim cennette sanmıştım ben kendimi. Camiye girer gibi saygıyla giriyorduk sınıflarımıza ve çok ciddi bir

eğitime tabi tutuluyorduk. Çalışmamızın karşılığını da alıyorduk ama. Bir yemek veriyorlardı ki allah sizi inandırsın, biz böyle şeylerin dünya yüzünde olabileceğini ilk defa görüyorduk. Her masanın başında bir öğretmen vardı. Onlar bir taraftan sofranın düzenini sağlıyor, bir taraftan da bizim beslenmemizi belli bir ölçüde tutmak istiyorlardı. Yani az yemek yok, çok yemekte serbestsiniz. Bizim evlerimizdekinin tam tersi, şaşırıp kalıyorduk.

Bakın siz şu aksiliğe, ben sonra kadro fazlası çocuklarla çıkarıldım okuldan. Tatlısına acı karışmış rüya gibi hatırlarım orada geçen günlerimi. Gözlerimi kaparım ama hasretle yanarak, o rüyayı bir daha yakalamanın mümkünü yoktur.

Eskişehir Akçalan ilkokuluna verdi sonra beni babam. Burası eskiden Malhatun diye anılırmış, sonra da Ülkü ilkokulu ol? duydu. Burasını da sevdim alıştım. Güzel güzel kız erkek arkadaşlar edindim. Yemek yoktu yalnız. Beylik elbise yoktu. Müdürümüz Manastır'lı Tahsin bey bunun yerine ne güzel şarkılar öğretiyordu bize:

«Arkadaşlar toplanalım/Eğlenelim oynayalım/Yorgun olan fikrimizi/Dinletelim canlatalım./Ne güzeldir bak şu orman/Sesimizle dolsun heman/Oynayarak bağıralım/Yaşa vatan yaşa vatan!»

Gerçekten değerli bir hocaydı Tahsin bey. Ondan hem korkuyor, kendisini çok da seviyorduk beri taraftan. Karnımızı doyurmasa bile bizleri yaşa vatan yaşa vatan diye bağırtıyordu. O şarkının güzel nağmelerinin büyüsü devam ettikçe bizler memnunduk hayatımızdan, geçici bir zaman için bile olsa mutluyduk. Durumun altını böylece çizmekte fayda var.

Akçalan ilkokulunun birinci sınıfında bizi çok cici bir öğretmen okutmuştu. Müzeyyen hanım. Üsküdar'lıydı kendisi ve bizim çocuk gönüllerimize sıcak sıcak girmesini biliyordu. Yani severek, çok tatlı bir havada öğreniyorduk ne okuyorsak. Düşünün bir Robenson hikâyesiyle altüst etmişti dünyamızı ve biz günlerce, yapayalnız, olmadık güçlüklerle boğuşan bu adamı düşünmüştük. Müzeyyen hanımın havasına girdikçe anlıyorduk ki, çiftçiler iyi kalpliydiler. Onların ipek tüylü horozları, sürmeli kuzuları vardı. Hiç de pazar yerlerinde gördüğümüz sersefil köylülere benzemiyorlardı. Yani onlar kitaplarda başka, hatta şarkılarda başka, suçlu suçlu dolaştıkları pazar yerlerinde başkaydılar.

İster öyle, ister böyle, ne önemi var, ben topu topu dört senecik okuyabilmiştim. Akçalan ilkokulunda. Bir diplomayı bile alamadan gözyaşlarıyla içim dolu dolu ayrılmıştım oradan. Yeniden çıraklığa çıkıp kendi hayatımı artık kendim kazanacaktım. Halbuki okulun en çalışkan öğrencilerindendim. Bu bakımdan çok da seviliyordum müdürüm, öğretmenlerim, arkadaşlarım tarafından. Müdürümüz Tahsin Gökalp bey muallimler birliğinin reisiydi. Okullara kararları, davetiyeleri hep ben taşıyor, hatta özel idareden öğretmenlerin maaşlarını bile alıyordum topluca.

Onun için Tahsin bey dükkânımıza kadar geldi. Babama. «Bu çocuğun tahsilini yarıda bıraktırma» diye ricada bulundu. Gerekirse bana fıkara çocuklarla birlikte yemek verdirecek, kooperatiften kalem defter sağlayacaktı. Babam dikkatle dinledi onu. Gerçekten fıkaraydı, çaresizdi, bize layıkıyla bakamıyordu. Şu var ki fıkaralığını acizlik şeklinde almıyor, gururlu başını dik tutuyordu. «Hayır» dedi hasılı Tahsin beye. Bu konuda annem olsun, öbür kardeşlerim olsun, babamızdan farklı düşünüyor değildik.

Beri taraftan babam her yönüyle tuhaf bir adamdı. Kahveye gitmez, hamama gitmez, berbere gitmez. Bu işlerini hep evde görürdü. Abağeyime de çıkışırdı «Kahve istiyorsan işte cezve, tıraş istiyorsan işte usturа». Bu bakımdan benim ellerim usturaya, makasa, makinaya yatkındı. Babamı ben tıraş edердim yani. Onun içindir ki mektepten ayrılınca berber çıraklığına başladım. Tez zamanda iyice öğrendim bu işi. Fakir köylüleri yüz paraya tıraş ediyor, istediğim kadar suratlarını kesebiliyordum. «Yaması kendinden» diyorlardı onlar. Bağımsız bir koltuğa sahip oldum aradan iki sene geçmeden. Bu demektir ki komple tıraş yapabiliyordum saç sakal. Epey de müşteri tutmuştum kısa zamanda. Para kazandım dersem yalan, geçindik gittik baba koltuğunda. Ama adam kazandım, dost edindim.

Sihirli bir havası vardı şu berber dükkânlarının. Saçı tarar, sakalı sabunlar, usturayı kaydırmaya başlarken dost oluveriyorduk müşterilerimizle. Toplumun çeşitli dallarından, çeşitli kişilerle en sıcak tarafından ilişkilere giriyorduk. Bu ister istemez ufkumuzu genişletiyor, bilgilerimize yeni bilgiler katıyordu. Bir de aşık olmayalım mı tam o sıralarda. Gerçi mektepte de böyle tatlı sancılara yakalanmıştım. Ama bu seferki onlara hiç benzemiyor, yıldırım gibi çarpıp tersyüz ediyordu dünyamı ve ben ondan başka bir şey düşünemez olmuştum. Pantalonun ütüsüz-

müş, pabucun yamalıymış, aşk dinler mi böyle şeyleri, o fermanını okuyor, çılgına çeviriyordu canlıları.

Böyle çaresiz dertlere düşenler, rakıda, esrarda, sazda teselli ve avunma yolları aramışlardır. Niceleri de deli divane olmuş. Ben öyle yapmadım. Doğru bilinen yollardan sapmadım. Şiire vurdum kendimi. Hem gerine gerine hiç bir şeyden çekinmeyerek giriyordum bu kapıdan. İlkokul diplomam yoktu ama, cebimde müdürümüz Tahsin beyden aldığım arkası mühürlü imzalı bir manzara kartım vardı. Bunu bir şiirim için ödül olarak vermişti bana. O devrede böyle bir ödülü alabilen tek talebeydim ben.

Bunun için belki de kendime şiirden bir çıkış yolu aradım ve sanırım buldum da. Mektepte Namık Kemal, Tevfik Fikret'ten ileriye geçememiştik. Bir de karda bocalayan kuşlar için şiirler yazan bir doktor vardı. Rıdvan mıydı neydi adı unuttum. Ama, resmi bir havada sunuldukları için midir nedir, bu şiirleri fazla tutmamıştım. Ya da onları aşk çeşmesinin serin sularında tadamamıştım, tadına varamayışım belki de bundandı.

Şimdi yakalandığım aşk ağrısının yeni bir şairi vardı. Bir bakıma yasak bir şairdi bu, ama ben çok sevmiştim onu. Akar boyundan gecenin sessizliğinde evimize yollanırken hep onun mısralarını mırıldanıyordum. Ve o mısralar beni yakıcı bir aşka karşı koruyorlar, boşaltıyorlardı. Ne canlı ne içten mısralardı onlar:

«Canandan ayrıldım hastayım candan/Eller gurbet elde yaramı bağlar/ Haylidir avare düştüm vatandan/ Hicranla bağrımı kaygılar dağlar.»

Menekşe kokan beyaz bir mendil gibiydi bu şiir ve benim ateşli gözyaşlarımı siliyor, yüreğimi umutlu yarınlara hazırlıyordu.

Süleyman Şefket'in GÜZEL YAZILAR kitabına aldığı Filozof Rıza Tevfik'in şiirleri bir ikiyi geçmezdi. Onlar da imzasız, yazarı belli olmayan öksüz şiirlerdi. Peki ben nereden buluyordum onun şiirlerini? İşte meselenin özü burada, anlatayım. Boşnak Enver yalnız güzel bisiklete binmekle kalmıyor, bir de topuğundan gırtlağına kadar şiirle dolu bulunuyordu. İşte ben Rıza Tevfik şiirini, Rıza Tevfik sevgisini makinist Enver'den aldım. Enver şiiri, şairleri sever görünürdü ama, kesin olarak Rıza Tevfik'ten başka bir şairle ilgili değildi ve bunu saklamaya lüzum da görmüyordu. Enver'le iyi geçineceksiniz, Rıza Tevfik'in onca kararlaşmış değeri üzerinde tartışmayacaktınız. Bense zaten böyle birşey

yapamazdım. Rıza Tevfik'in karşısına hangi şairi çıkaracaktım böyle bir davranış içine girmiş olsam. Doğru dürüst hangi şairi tanıyordum ki, Rıza Tevfik üstüme gür bir nehir gibi geliyordu.

Babam Eskişehir'in hacıları, hocaları, meşhur vaizleriyle dostluk kurmuş, oturup konuşurdu alçak sesle, tartışır, devrin iktidarını eleştirirlerdi. Bu düpedüz siyaset yapmaktı. Mevcut düzene karşı gelmekti. Kahve içerlerdi büyük fincanlarla, hakkını vere vere sigara sararlardı. Alçak sesle konuştukları için, başları da belâya girmiyordu besbelli. Yalnız onlar mıydı bakalım siyaset yapanlar? Kurulu düzene lâfla da olsa karşı koyanlar. Beri taraftan biz de siyasete batmıştık boylu boyunca hiç farkında olmadan. Öyle ya, Filozof Rıza Tevfik yüzellilik kara listeden değil miydi? Yurt dışına kaçmamış mıydı? Biz onu seviyorsak, demek ki yurdumuzun idaresini ellerinde tutan bir takım kişileri sevmiyorduk. Bu oldukça tehlikeli bir durumdu. Şu var ki, biz işlediğimiz suçun katiyyen farkında değildik.

O kadar ilerilere gittik ki Rıza Tevfik sevgisinde, gücümüz yetse Ürdün'e kadar uzanacaktık onu görebilmek sevdasıyla. Tabii bu sevdamız kursaklarımızda kaldı. Geçtik başka engelleri para meselesini ne yapacaktık evvelâ? Ayağımıza bir çift yeni pabucu zor alıyordük işin aslına bakılırsa, ama gönül bu, neler neler istiyordu. Beri taraftan Rıza Tevfik sevgisi çevremizi hayli genişletmiş, taa Trakya'dan dostlar gelmişti bizlerle bu sevgiyi paylaşmak için. Hele birisi sarı taneleri kocaman bir tespih taşıyor, şairden en aşağı kırk şiiri ezbere okuyordu.

Bu gün bile, yani aradan kırkbeş yıl geçtikten sonra bile, Rıza Tevfik'in bir yeri var içimde. Yüzde doksanını kaybetmiş bir sevgisi var. O günki kadar olmasa bile gene şiirlerini severek okuyabiliyorum. Siyasi inançlarımız taban tabana zıt bir yerlerde. Daha doğrusu onun belli bir siyasi çizgisi de yok. Garip bir yalpalayış içinde sürmüş gitmiş hayatını ve yer yer de tavır almış benim inanışlarıma karşı. Son tahlilde sağcı bir şair bu. Yazık ki çok geç farkına varabilmişiz. Felsefe alanındaki çalışmaları da pek semereli değil. Filozof ünvanını biraz da bedavadan üstlenmiş gibi görünür bana. Onun için kendisini belli bir mektebe bağlamak da güç. Aramış aramış, değil maddeyle ruh arasındaki ilişkiyi, doğru dürüst kendini bile bulamamış.

Şimdi bu böyledir diye, tabii bize gördüğü köprü hizmetini de katiyyen unutamayız. Biz oralardan başka yerlere geçtik, bun-

da şaşacak ne var? Rıza Tevfik diyordu ki: «Ölüm şeklindeki sırrın manasını düşünme/ Gölge gibi bir varlığın rüyasını düşünme/ Sabahı yok nihayetsiz karanlıklar içinde/ Bir kıvılcım gibi bir an beliririz söneriz/ Varlık budur benim için hatta senin için de/ Bir hakikat var mı derken bir hayale döneriz.» Yani insan, ya tabiatın, ya da ilâhi bir kuvvetin elinde basit bir oyuncaktan ibaretti sonunda ona sorarsanız. Tabii aradan nice uzun zamanlar geçti bu karanlık tabloyu seçebilmemiz için.

İkinci olarak kendisine yöneldiğimiz şair de Ömer Hayyam'dı. Onu o sıralar yenice tanıdığımız Tekirdağlı bir arkadaştan öğrenmiştik. Her halde önünde bocaladığımız sırlı perdeyi bize Ömer Hayyam açacak, bizleri batıl inançlarımızdan kurtaracaktı. Kâinatın meçhullerini onu okuyarak çözecektik. Aradık taradık, Feyzullah Sacit'in manzum bir Hayyam tercümesi kitabını bulduk. Oku allah oku, şarap, testi, çamur, aşk, bunlardan başka bir şey bulamadık. Ya da bizim anlayamayacağımız kadar derin yazıyordu bu şair. İnsan oğlunun yeryüzündeki macerasını bir takım karışık sembollerle anlatmaya çalışıyordu.

Yani o da tek tanrıdan yola çıkıyorsa, bizim susuzluğumuzu belli ki gideremeyecekti. Biz ondan öte, ya da ondan evvel bir şeyler arıyorduk. Demek ki o da bulup gösteremezdi bize aradığımız şeyi. Biz babadan öğrendiklerimizin dışında bir arayışın içindeydik. Bir şeyler arıyor devamlı, asırlık yalanların kabuğunu kırmak istiyorduk. Halbuki Hayyam şöyle diyordu özet olarak: «Hünerimi tek tek say/Günahlarımı on on/Gel Allah için olsun/ Bize affın şarabını sun.» Yani ne demek oluyordu bu? Şu demek oluyordu: Ömer Hayyam da elinde testisiyle bize su vermeyen çeşmelerin önündeydi. Bu böyle bu.

Beri taraftan dükkân komşumuz Vidin'li şekerci Mustafendi Son Posta gazetesi okurdu devamlı. Hiç değilse bu yanıyla bizden farklı bir kişiydi. Arada da babamla konuşmaya gelirdi. Zaptiye Onbaşısı Arap Ömer, tahsildar Ahmet Paşalarlı İrfan bey oturur konuşurlardı. Mustafendi: «Allahın varlığından şüphemiz var tabii, çünkü onu gören yok» derdi devamlı. Babam ona çok kızardı bu yanı için, ama pek belli etmezdi. Ben devamlı Son Posta gazetesini alıp okumaya başlamıştım Mutafendi amcadan. Tefrikalar takip ederdim. Günlük haberler pek ilgilendirmezdi beni. Bir kere yalnız, baktım baktım gözlerimi gazeteden ayıramadım. Okudum takıldığım yeri sonuna kadar.

Şair Nâzım Hikmet'in idamını istiyordu savcı. Sanırım Bursa Ağır Ceza Mahkemesi'nde geçiyordu bu oluy. Şairin komü-

nistliği değil de, her halde şiiri ilgilendirmiş, yani şairlik yanı gözüme çarpmıştı. Komünistlik yanı zaten ilgilendiremezdi beni, çünkü bu konuda hiç bir şey bilmiyordum. Ya da biliyordum da, bu bilgilerim hiç bir şeye yaramazlardı, çünkü çok köksüz, delme takma şeylerdi. Sonra Nâzım Hikmet'in Süleyman Şevket'in GÜZEL YAZILAR'ında Yaralı Hayalet şiirini okudum. Güzel bir şiirdi bu, değişik bir havası vardı bana göre. Tabii komünistliğin bir açıklaması değildi. Uzun zaman bu şairi Florina'lı Nâzımla karıştırdım.

İnsanın en çok canını sıkan şey bazı şeyleri çok az bilmesi, ya da hiç bilmemesiydi. Kimin kapısını çalsan bu konuda, sana bilgi dağarcığını cömertçe açmıyor, o sihirli torbadaki şeyleri bir türlü göstermiyordu. Yoksa çok bilgili saydığımız kişiler de bizim gibi yaya mıydılar bu konuda. Onu da lâyıkıyla bilemiyorduk. En iyisi galiba okumaktı. Nasıl şeyleri meselâ? Böyle bir ayrıma, seçmeye, sıralamaya hiç de lüzum yoktu. Kişi ne bulursa okumalıydı. Devşirdiği bilgiler, bir gün bir yerde lâzım olurdu elbet. Hiç değilse ondan bundan dilenmezdi .

Babam Eskişehir'i bırakıp İstanbul'a göçmek istediğinde işte ben bunun için kolaylıkla evet demiştim kendisine. Kıpkırmızı aşık olmama rağmen olur demiştim bu uzun yolculuğa. Çünkü İstanbul'da kitap çoktu. Hangi bilgi dalına elini atsan, onu kolayca yakalayabilecek, her konuda bol bol fikir sahibi olabilecektin. Peki ama çok mu fikir adamına ihtiyacı vardı ülkemizin? Bu soruya hazır cevabım yoktu, bunu cevaplamak dahi çok okumaya bağlı bir şeydi.

Esas soruyu başa almak gerekirken sona almıştık, aşkım, sevgilim ne olacaktı. Bu düğümü nasıl çözecektik? Hele bir İstanbul'a gideyim, çeşitli bilgilerle donatayım kendimi, sonra Eskişehir'e dönecek onu elbette arayacaktım. Bunu bir mektupla bildirdim kendisine. Eskişehir'den ayrılmakla o kızı ateşler içine attığımın farkındaydım, üzdüğümün farkındaydım. Ama ne yapabilirdim, başkaca bir çıkış yolum yoktu. Belki de içinde çıktığım sınıfın kaderini paylaşıyordum farkında olmayarak.

İstanbul bana derya içinde bir başka derya gibi görünmüştü. Artık aradığım dünyayı bulmuştum. Okuyacak, okuyacak, okuyacaktım. İlhami Bekir 24 saat isimli küçük şiir kitabında: «Oku oku oku/ Oysan, buysan, orospuysan, ameleysen/ Hülâsa her neysen oku!» demeyecek miydi? Biz de okuyacaktık. Bir noktayı unutuyorduk ama, okumak bir yanıyla da ister istemez paraya bağlı bir şeydi. Sen meraklısın diye, kitabı bedava vermiyorlardı

adama. Biz kitabı alacak parayı kazanmalıydık önce. Elimizde bir zanaatımız vardı iyi kötü. Attık sırtımızdan ceketi, başladık çalışmaya.

Mecidiye Köyü Lütfü'nün dutluk berber salonunda, Tophane Boğazkesen Kemal'in dükkânında çalıştım abicim. Ben saç keserdim laf değil görenler müşterime: «Nerde kestirdin bu saçı?» diye sorarlardı. Ve bu tarafımı çok taktir etmiştir ustalarım. Yalnız kıravat takmadığım, bir de çok okuduğum için bana kızarlardı. Berber berberliğini, dolayısiyle herkes haddini bilmeliydi. Okuya okuya bir gün azacaktım. Bir baş da olamıyacağıma göre, sonunda dönüp kendi başımı yiyecektim. Bu sebeplerle işte çok kızıyorlardı bana, ama ben aldırmıyordum.

Namık Kemal, Ziya Paşa, Mehmet Akif, Tevfik Fikret habire okuyordum. Bu arada Rıza Tevfik'i de bırakmamıştım ama. Onun üzerinde biraz fazlaca durmam yeni edindiğim arkadaşlarımı tedirgin ediyor, beni eleştirmek, taşlamak, sıkıştırmak zorunda kalıyorlardı. Tabii arkadaşlık çerçevesinde kalıyordu bütün bu tartışmalar. Beri taraftan beni seçmekte serbest bırakıyorlardı. Baskı yapmıyorlardı. O günlerde Bekir Topaloğlu arkadaşımın yaptığı taşlamaları hiç unutmam. Diyordu ki o:

«Kerimi Kerem gibi sevda bürümüş/Filozof Rızayı taklide durmuş/ Yazdığı şiirini ona medyunmuş/ Bir vatan sürgününü rüzgârdan sormuş/Hayali Suruyada filozof arar/Bana onun hakkında intiba sorar/ Kendince çok büyük bir değeri var/ Ahengi üslubu hep onda arar/ Ademin iyisini sorarsan bana/ Hizmeti olmalı aziz vatana/Bakmalı ne şaha ne de sultana/Tavsiyem Ziya'yla Kemal'dir sana.»

Bu edebiyat üzerine yapılan tatlı acı tartışmalar, bir yerlerden ister istemez ülke meselelerine çekti götürdü bizi. Pek de farkında olmayarak ateşin ortasındaydık bir gün. Okuya okuya vardığımız sonuç şuydu: Ülkemiz ancak sosyalizme geçmekle çeşitli dertlerinden kurtulabilirdi. Geri bir ekonominin açmazlarından kurtulmanın başkaca bir yolu yöntemi yoktu. Dünyada bunun muazzam bir örneği de vardı. Neden hemen biz de böyle bir tecrübeye girişmiyorduk. Arkadaş toplantılarında hep bunu soruyorduk birbirimize. İyi ama bu sudan değil, ateşten bir soruydu Türkiye'nin o günkü şartlarında. Lâkin biz ne bilecektik işin bu tarafını?

Bir kere düzen değişikliğini isteyen kaç kişiydi, kaç kişiydik yani. Bizim sözümüzü kaleme alan olur muydu? Büyük laflar konuşmak, aynı zamanda büyük işler de yapmak imkânını ver-

mez adama. Bu işlerin bir yolu yordamı olmak gerek. Biz bilgisizliğimizden, gücümüzü hesaba katmadan büyük konuşuyorduk. Keşke koca bir ülkeyi düzeltmeye kalkacağımıza, bir küçük mahalleyi gerilikten kurtarmaya kalksaydık. Belki böyle bir girişim daha olumlu yollara götürebilirdi bizi. Sosyalizm tahan helvası değil ki, istediğimiz zaman, istediğimiz kadar kesip versinler?

Şakaya alınır bir durum değil bu. Biz bilmeyerek ateşle oynamakla kalmıyor, kıyıcığından bile olsa, nasıl bir açmazın içinde olduğumuzun farkına varamıyorduk. Yalnız şunu başarmıştık bu başıbozuk yersiz çıkışlarımızla. Tophane Boğazkesen'de bizi gösterip bazı kişiler, biraz da aşağılayarak: «Bu adam bolşeviktir» diyorlardı.

İş bu kertelere tırmanınca, hakkımızda ileri geri konuşmalar başlayınca çevreden, bizler ilk defadır ki, biraz olsun düşünmeye varıyorduk. Öyle ya, bu gidiş, başıboş gidiş nerelere? Yerli yersiz bir gaye uğrunda teşkilâtlanma lafları geçiyordu aramızda. Sonra Bekir Topaloğlu dedi ki: «Arkadaşlar aklınızı başınıza alın. Bu ettiğiniz lâfları siz ciddiye almıyorsunuz ama, ola ki karşı taraf ciddiye alır ve siz çok kötü durumlarda kalabilirsiniz. Geçen gün Kabataş lisesinde, sınıfa giren hocaya bir grup talebe (Biz bolşeviklik isteriz!) diye bağırmışlar. Gülmüş hoca: (Bolşeviklik mektep sıralarında nara atarak elde edilen birşey değildir, yanarsınız sonra, karışmam) demiş. Biraz durmuş sözlerini şöyle bağlamıştı Bekir: «Ben de arkadaşlara hocanın dediklerini hatırlatmak isterim. Arkadaşlar dikkat edin, cayır cayır yanarsınız sonra. Bir ülkede düzen değişikliği çok uzun ve sabırlı çalışmalardan sonra meydana gelebilecek bir iştir.»

Evet bu kadarına olsun artık aklımız biraz biraz ermeye başlıyordu. Yerden göğe kadar haklıydı Bekir. Değil düzeni değiştirmek için teşkilât kurmak, bir futbol kulübü meydana getirmek bile belli bir birikim işiydi, eleman işiydi, şartları çok iyi değerlendirme işiydi. İyi ama biz nasıl bir dönüş yapacaktık? Büyük büyük konuştuğumuz, kendimize ayrıcalık istediğimiz insanlarla karşı karşıya, yüz yüzeydik. Olur muydu şimdi yani «Sayım suyum yok» demek. Bu bir mahallede çelik çomak oynamak mıydı ?

Şimdi bunları olanca acemiliğimizi, çocukluğumuzu ortaya koyarak anlatıyorsak, ayrıca hatırlatmaya lüzum yoktur ki, okuyucularımızın mantığına, hoşgörüsüne sığınıyoruz. Hüküm ver-

mekte umarız ki aceleci olmazlar, düşünerek anlamaya çalışsınlar bizi. Acemiydik, çocuktuk, ama vallah sapına kadar samimiydik, idealist, ülke ve insan sevgisiyle doluyduk. Öyleyken gene de bizi bağışlamanızı, hatalarımızı affetmenizi değil, bizi insan gibi anlamanızı istiyoruz. Bugünkü doğrular, dünkü iğrilerden, acemiliklerden çıktı, meydana geldi. Bunu katiyyen akıldan çıkarmamalısınız.

Sağdan soldan yalan yanlış fikirler elde edip «Küçük dağları biz yarattık» diye kurumlanıyorduk ama, küçük dağların sahibi varmış. Beni bir gün kenara çektiler karanlıktaki adamlar, yani yeraltındaki savaşçılar. Biricik biricik hatalarımı yüzüme söylediler. İnkâra mecalim yoktu. Onlar dopadoğru kardeş yüzlü ve cesur insanlardılar. Cesur ve akıllıydılar da ayrıca. Kabul ettim huzurlarında yanlışlarımı. Ama ben samimiydim çocuklar gibi davranmış, sarsak çizgiler izlemiş de olsam. Onlar da bunu kabul ediyorlardı. Yoksa gelip benimle böylesine ciddi bir ilişkiye girerler miydi?

Şimdi ben bir teşkilât adamı oluyordum. Şartlar ağırdı orada çalışabilmem için ama, ben hiç tereddüt etmeden kabul ettim. Kendimi maceralarda harcamak niyetinde değildim, bu kadarına olsun aklım gayet iyi eriyordu. Evet bundan sonra bir savaş eri olacaktım, sınıfıma, ülkeme bu yoldan hizmet edecektim. Ülkemizde işçi sınıfının, fakir köylülerin ve esnafların bir varlık haline gelmesi nasıl kanun dışı yöntemlerle önleniyorsa, buna karşı savaşmak gene kanun dışı yöntemlerle olabilirdi. Ben yeraltına gidiyordum açıkçası. Gizli bir partinin militanı oluyordum. Sene 1935 veya 1936 olmalıydı.

Şu var ki hemen çevremden kopuvermekle işler kökünden çözülmüş olmuyordu. Bana bunu hatırlattılar önce partiden. Edebiyatla fazla içli dışlı olmakla renkli bir kişilik elde etmiştim burası açıktı. Ama bunu partide katiyyen bir koz olarak kullanmamalıydım. Entelektüel bir görünüşe, davranışa girmemeliydim. Sınıf savaşı belli kurallara göre, belli bir disiplin içinde yürütülürdü. Bunun için parti merkez komitesinden gelen emirlere kayıtsız şartsız uymalıydım. Yani bir ateşçi gelir, ama o partinin yüksek kademesindendir, onu ben edebi değil, siyasi bir değerlendirmeye tabi tutmalıydım. Ona şuurla itaat etmeliydim, zafere ancak bu yoldan ulaşılabilirdi. Ve ben gece uykularıma kıyarak, yoluma çıkacak yaman tehlikeleri hiç umursamadan başladım bu yolda çalışmaya.

Su uyurmuş, ama hasımlar uyumazmış, 1938 yılı 1 Mayıs'ında siyasi polis tarafından gözaltına alındım. Oldukça ihtiyatlı bir parti hayatım olmuş, bana sorulursa karda gezmiş izimi belli etmemiştim. Acaba benden neler isteyecekler, bana neler soracaklardı? Sırtımı emniyette hissetmem biraz da elimde gizli neşriyat yakalanmamasındandı. Burada çok yanlış bir hesap tuttuğum sonra ayan beyan çıktı karşıma. Gizli neşriyat yoktu ama, hemen de o zamanlar yayınlanmış bütün sol neşriyat vardı bende. Bu polis için hatırı sayılır bir tutamaktı.

Marks'tan, Engels'ten, Lenin'den, Stalin'den tutun da, Sabiha Zekeriya, Dr. Hikmet Kıvılcımlı, Haydar Rifat, Nâzım Hikmet, Muhittin Birgen, Kerim Sadi, Hüseyin Avni, Suphi Nuri İleri, Esat Adil dikkatle okuduğum kişilerdi. Maksim Gorki'den MAHKÛMLAR, Şolohof'tan UYANDIRILMIŞ TOPRAK. Dr. Fuat Sabit'ten LENİN, Hasan Âli Ediz'den SOVYETLERDE SATAHANOF HAREKETİ, ve STALİN DİYOR Kİ, Kaustki'den SINIF KAVGASI?

Evimde yapılan aramada alınan kitaplardan bir kısmı bunlar. Eğer Cağaloğlu'na kadar zahmet etseler, kitapçı vitrinlerinde de bunlardan bir kısmını bulabilirlerdi polisler. Bunlar açıkça basılıp satılan kitaplardı. Ama gelin işleri açıklayalım derken. kendi elimiz, kendi gayretimizle karıştırmayalım. Polis bir yerde haklıydı benden şüphelenmekle. Bir kişi bu kadar birbirine benzerliği olan kitapları sırf meraklanarak alıp okuyamazdı. Ayrıca ne hikâye ne de romandı bunlar. Belli ki bu kitaplarını okuyanın kendinin bu konularda yetiştirmek gibi gizli bir maksadı da vardı.

Ne demekti bu kendi kendini yetiştirmek? Haydi bir daha söyleyelim, kendi kendini yetiştirmek? Peki okuyup da bela mı kesilecektim memleketin başına (Polisler burjuvazi demiyor, memleket ya da vatan demeyi tercih ediyorlardı). İşte o zaman abicim polis kaldırdı sopasını: «Söyle ulan» dedi «Söyle biz binbir zahmetle kurduğumuz bu cumhuriyeti senin gibi serserilere çiğnetmeyiz!» dedi. Ben gene soğuk kanlılığımı korudum: «Siz yanlış kapı çaldınız galiba» dedim. «Kimi arıyorsanız onun peşine düşün, benimle oyalanarak vakit kaybetmeyin.»

Vay anam vay, deliye döndüler ben böyle konuşunca. Tekmili üstüme çullandılar. Çaldılar sopayı tabanlarıma. Bu acıyı tarifa imkân yoktur. Tutun ki her dakika ipe çekiliyorsunuz. Neyse daha fazla anlatmayalım. Niceleri geçmiş arkadaşlarımızın bu-

radan evet bir niceleri çekmiş bizim gibi bu acıları. Tarihi bir olaydır bu çapı ne olursa olsun. Milli mücadele bitmiş, sınıf mücadelesi başlamış, düşman affetmiyor, düşman gözünün yaşına bakmıyor adamın. Bunu iyice anlıyorduk tabanlarımız dilim dilim yarılırken. Evet burası da bir mektepti, kanını akıtaraktan öğretiyorlardı insanı. Vay gidi dürzüler vay! Osmanlıya yıllarca zaptiyelik et sen. Milli mücadeleye katılma. İşgal ordusu adına İstanbul'da asayişi koru. Sonra da çıkar fesi başından, cumhuriyet polisi yazıl.

Bu polis nıüdüriyetinde geçen günlerim için, günlerimiz için ATEŞ KÖPRÜ diyorum ben. Nice dostlar kardeşler geçmişler bu köprüden. Çoğunun ağzından dinlemişiz çektiklerini, acılarını paylaşmışız. Bunların çoğu dostluk muhabbetlerinde kalmış ama. Peki muzdarip halkımız bunları bilmesin mi, öğrenmesin mi? Ben diyorum öğrensin. Çünkü o ATEŞ KÖPRÜ duruyor hâlâ yerli yerinde. Oradan nice mazlumlar geçip durmakta. İşte bunun için buradan geçişimi uzun uzun hikâye edeceğim daha sonra. En küçük ayrıntıyı bile atlamayacağım. Bu benim için kaçınılması mümkün olmayan bir görevdir. Şimdi burada kısa kesmek zorundayım.

Polis istediği kadar böbürlensin kötüye kullandığı yetkileriyle. Ona hiç bir zaman ceza kesme hakkını vermediler. Yani bir yerde, ateş bir köprüden geçiyor da olsanız, tabanlarınız cayır cayır yanıyor da olsa, sonunda adalet sarayını boyluyorsunuz. Tuhaftır, polis her zaman buradan istediği kararları çıkarıyordu. Bunlar her devirde kimliklerini ıspatlamışlar, insanlık onların varlıklarıyla öğünmüştür.

Benim polis nezaretine alındığım yıllarda İstanbul'da bir ağır ceza reisi vardı. Arif Oruç'un yurda dönüşünde görmüştüm ben bu adamı. O karar verirken kılı kırka yaran bir adamdı. Üçüncü kısım memurlarından Giritli Ali Rıza'nın o hakim için: «Komünist yahu bu herif, biz tutup götürüyoruz bin bir zahmetle suçluları, o beraat ettiriyor», dediğini duydum.

İşte polis sanırım bunun için beni o mahkemeye göndermedi. Bunun yerine donanmaya vermeyi tercih etti. Yavuz harp gemisinde askerlik yapan kardeşim benim kitaplarımdan bazılarını gemiye götürmüştü. Oradan hareketle beni, donanmayı isyan ettirmek fiilini işlemiş saydılar. Bu garip bir yakıştırmaydı, benim donanmayı isyan ettirebilmek için, geçtik bu konudaki kabiliyetimi,

hiç değilse bizzat donanmada bulunmam gerekiyordu. Ben ise on yaşımdayken beş kuruş verip Eskişehir'de Etem efendinin sinemasında sessiz filmde seyretmiştim Yavuz harp gemisini. Ondan sonra uzaktan görmek bile nasip olmamıştı.

Peki ama, nasıl oluyordu da: «Birden ziyade askeri şahısları, amire üste karşı itaatsizliğe veya fiilen tecavüze sevkeden isyan muharriki sayılır» hükmünü ihtiva eden Askeri Ceza Kanununun 94'üncü maddesini ihlâl etmiş sayılıyordum? Bunun tartışması uzun. İlerde o dosyalar tekrar açıldığı zaman mazlum halkımız önünde utananlar her halde bizler olmayacağız.

Sonuç şu oldu ki bizler Donanma Kor Askeri Mahkemesi'nde 1938 yılı 17 kişi toplam olarak 184 sene ceza aldık. Vurdular efendim kelepçeleri kollarımıza, doğru İstanbul Merkez Kumandanlığı mahpushanesine, oradan da Sultanahmet cezaevine aktarıldık. Orada da bir sene mi kaldık ne, bu sefer de «Görülen lüzum üzerine» Sinop kalesin boyladık. Orada günü gününe yatarak cezamı bitirdim. Çıkınca Sinop millet parkında gördüğüm bir levhacığı katiyyen unutamadım. Şöyle yazıyordu: «Kalbe ışığı dolar, sakın dokunma solar!» Yani bizim on yılımızın geçtiği Sinop şehrinde çiçeklere bu kadar önem veriyor ve onları böyle koruyorlardı. Düşündürücü bir olay. Bu sıranın insanlara da gelmesini sabırla bekleyecektik. Çiçekleri sevenler bir gün insanları da sevecekierdi.

Mahpustan çıktım ama, tuhaf değil mi hürriyetin tadını çıkaramadım. Önce gardiyanlar aldılar aralarına, beni Sinop savcılığına götürdüler. Savcılık yazdı çizdi polise havale etti. Polis vazife ve selâhiyet kanunundaki selâhiyetlerimiz kısıldı biz bunu nezarette tutamayız, dedi. Ve askerlik durumumun aydınlanması için beni askerlik şubesine gönderdi. Şube dedi, bu adam askerdir. Ben de dedim, alın sevkedin kıtaya. Hayır dediler, alamayız çünkü senin şuben Adapazarı. Bırakın gideyim, dedim, bırakamayız, dediler, belki kaçarsın.

Bir oraya bir buraya artık akşam olmaya başlamıştı, ama benim bir adım atacak mecalim bile kalmamış. Dışarsı mahpusane bahçesine benzemiyor, sanki ayaklarım yürüdüğüm kaldırıma yapışıyordu. O zaman anlamıştım ki bizim bacaklarımız işe yaramaz hale gelmiş. Biz bir şeyin farkında değiliz, belki açılması için aylar gerekecek. Cezaevi hükümet konağı arasındaki yolda gidip gelirken Sinop Ağırceza Reisi Osman Nuri Bey'e rastladım. Geçmiş olsun, dedi adam, ben daha geçmedi beyim dedim,

tuttum başıma gelenleri anlattım. Şaşırdı reis «hazımkâr ol oğlum» dedi.

Beni hükûmet konağındaki odasına çağırdı. Orada oturan bir beyi göstererek: «Bana anlattıklarını bu beye de anlat» dedi, anlattım. Adam güldü. Kiminle teşerrüf ettiğimi sordum, Sinop Emniyet Müdürüymüş. O bir kat yukarıya aldı çıkardı beni. Bir iki sordu soruşturdu. Sinop'ta tanıdığım var mıydı? Oradan iskele karakolu komiserliğine gönderdi beni. Bütün bunlar askerlik şubesinin başının altından kalkıyordu. İskele komiseri serbest olabilmem için bir kefil verip veremiyeceğimi sordu. Allah Kerim Yelkenlisinin sahibi Sabri Reis'i verebileceğimi söyledim. Aradılar buldular reisi, kendisini içerden tanıyordum. Şöyle bir sarıldık özlemiş özlemiş. Neyse ki sevgimiz soğumamıştı. Ama ki kefalet lâfını duydu adam, sapsarı kesildi başka değil. Feci şekilde bocaladı. Şimdi anlıyordu ki, biraz evvel bana değil ateşe sarılmıştı. Ve şimdi ne yapacaktı.

İskele komseri görmüştü onun feci bocalamasını. Böylece vatandaş üzerinde yarattıkları korkunç havadan belki kendi de utanmıştı. Baskı en basit insan ilişkilerine bile zehrini yayıyordu. Komser toparlandı: «Biz» dedi Sabri Reis'e «Senin kefaletini bir formaliteyi yerine getirmek için istiyoruz. Yoksa bu beye biz de kefil olurız resmi sıfatımız mani olmasa.» Böylelikle yatıştırdı Komser Sabri Reis'i. Bir kefalet senedi hazırlandı, Reis imzaladı.

Sabri Reis dediysem öyle az buz bir adam saymayın. Münakalât vekili Cevdet Kerim İncedayı Sinop'a geldiği zaman Sabri Reis de karşılayıcılar arasında bulunur, vekil kendisiyle konuşur şakalaşırdı. İşte böyle bir adamdı o, Kopuk, diye namı söylenirdi. Reis koluma girdi iskele karakolundan çıkınca. Kocakemal'e doğru tırmanıyorduk nefeslenerek. Utanmış utanmış yüzüme baktı. Kendisini affetmemi istedi biraz evvel olanlar için. Gözleri dolmuş, içtenliğe inanıyordum: «Bağışla Kerim bey» dedi «Seni kardeşimden fazla severim. Bak nasıl karşılayacak Melek yengen şimdi seni. Lâkin bu komünistlik bulaşık bir iş, biz de cahiliz?»

Gerçekten çok candan karşıladı Melek yenge beni. Güzel yemekler yaptı. Komşular gelmişti bir komünisti şöyle yakından görmek tanımak için. Yüz yüze geldik onlarla. Pek yadırgadıklarını sanmıyorum. Aksine bazıları çok da hoşlanmıştı benden. Tabii bunu bir ideolojik yakınlaşma sayamayız. Sabri Reis'in kızı Şükran yaptı yatağımı. Ben bir gömüldüm abicim kaba döşekle-

re. Uyudum uyudum, tam on senelik yorgunluğu attım sırtımdan. Orada on - on iki gün sürmüştü bu misafirliğim. Ayrılık günü yaklaşırken Şükran ağlamaya başlamıştı. Ben bu gözyaşlarına yabancı kalamazdım. Yemekler taşımıştı bana o mahpusanelere. Ben de ona cevizden güzel bir mektep çantası yapmıştım, kalemler defterler almıştım.

Hani ben Sinop'tan ayrılırken sevinecektim? Hani bir daha arkama dönüp de bakmayacaktım. Ama bakın ki Şükran ağlattı beni de. Yüreğimden bir parça gibi koparıp bıraktım onu oralarda. İki damla hediye ettim gözyaşlarımdan. Sabri Reis öldü mü be Şükran? Niçin ölümden söz ediyorum? 1948 yılında geçmedi mi bu benim anlattığım hikâye. Şimdi sene 1978 demek aradan 30 sene geçmiş, baban 55 yaşındaydı o zamanlar ve Karadeniz gibi bir canavarla tam kırk sene boğuşmuştu, yorgundu.

1938'le, 1948 senesi arasında geçen zaman ne kadar, on sene. Mahkûm deyimiyle söyleyeyim : Biz bu on seneyi peynir ekmek gibi yedik mi abicim? Eee, dedim sonra Adapazarına varınca, şöyle bir sarılırın babacığıma. Öperim mubarek ellerini. sonra gün görmüş ihtiyar yüzüne bakar bir karar hasretimi dindiririm:

Sinop'tan Adapazarı'na döner dönmez doğru Çeşmemeydanına gittim. Büyük kahvenin önünde ahbaplarıyla oturuyordu babam. Şöyle saygılıca yanaşıp selâmladım. Tuttum öptüm elini. Ayağa kalktı. Elimi bırakmadan gözlerimin içine baktı. Ellerimin sıcağında bulduğunu gözlerimde bulamamıştı besbelli, kararsız : «tanıyamadım» dedi. «Baba» dedim, telimi alınadın mı? Beni beklemiyor muydun? Ben senin oğlun değil miyim? Kerim değil miyim?» O zaman bir ah koptu ciğerlerinden. Hiç böyle bir karşılama beklemiyordum. Ama artık 77 yaşındaydı ve yapıca çökmüştü babam. Gözlerimin yaşını silince bir daha düşündüm şu garip kaderimiz üstüne. Öyle bir ruh açmazlıklarının içindeydim ki bunu mantıkla çözmek zordu. Ben Sinop'ta bıraktığım Şükran'ın gözyaşlarıyla, Adapazarı'nda bulduğum babamın gözyaşları arasında kalıyor, adeta bir girdapta boğuluyordum.

Görünen durum oydu ki yıllar yıpratmıştı babamı. Bunun üstüne evlât acısını, uzun senelerin hasretini de ekleyin, ister istemez bir manevi çöküntu geliyordu meydana. Anlaşılan şuydu ki, Bulgaristan muhacirlerinden saat tamircisi Murat ustanın kurduğu yuva artık asırlık bir ağaç gibi kurumuş sallanıyordu. Beni askere uğurlarken : «Artık bir daha görüşemeyiz, sarılalım»

demişti. Bir şeyler düğümlenmişti o anda gırtlağıma. Adeta nefesim kesiliyordu. Utandım da ağlayamadım şöyle rahat rahat caddelerde. Beni kıtama götürecek tirenime binmek için istasyona doğru ilerledim. O gerçekten de iyi kestirmişti durumunu, ben askerdeyken ölmüştü.

Cenazesine yetişemedim bu metin ihtiyarın. Benim askerlik yaptığım 19. Top Tümeni taa Devrek'teydi. Babam bize Marksizmi değil ama, dimdik yürümesini öğretmişti. Gücümüzün sınırlarını zorlayarak boyun eğmemeğe çalıştık talimli zalimler önünde. Bu bizim mazlum bir sınıfın gönüllü öncüsü olarak görevimizdi de ayrıca. Onu Yorgolar mezarlığına gömmelerinin onuncu günüydü, ben ancak izinli gelebilmiştim kıtadan. Annem: «Şaştım doğrusu» demişti. «Kerim babasının ölümüne ağlamadı.» Hiç cevap vermedim. O gece rüyamda gördüm babamı. Çok uzundu ama bu sefer sakalları. Sarıldık baba oğul. Öpüştük ağlaştık. Uyandığım zaman baktım yastığım sırılsıklamdı.

Babamın yaktığı ocağı söndürmemeli, aksine onu yeniden ateşleyerek tüttürmeliydik. İstanbul'a dönüşümde bir ağaçişleri atölyesi açtım. Yelkenliler, dikiş kutuları, tabakalar, Sinop'ta öğrendiğim işleri sürdürecektim. Bu arada Devlet Demiryollarında manevracı Ali Rıza'nın kızı Zübeyde'yle evlendim. Rıza efendi beni severdi sanırım torunlarına iyi baktığım için, ama komünistleri sevmezdi. Karım hiç yüksünmeden acılarımı paylaştı benimle. Birisi oğlan, ikisi kız üç çocuğum oldu. Onları büyütmeye koyuldum türlü zorluklar içinde. Geceyi gündüze kattım. Layıkıyla sevemedim çocuklarımı, onlara rahatça bakamadığım için. Bu bir düşünce konusuydu benim için, ama bir üzüntü konusu değildi. Öncülüğüne soyunduğumuz sınıfın acı kaderini onlarla paylaşıyorduk, hepsi okadar.

Sınıflı toplumda insanla insan arasında kapışmalar sürer gider, ta ki bir yeni düzene geçene kadar. İnsan fert olarak olayların dışında kalmak, kalabilmek hayalini kursa da, tarihi akış durmaz. Çünkü bu ferdin keyfinden arzularından bağımsız bir gidiştir, dinamiğini üretim ilişkilerinden alır. Şimdi biz bağışlayacak mıydık yani çektiklerimizi ve böyle bir yetkimiz var mıydı? Edindiğimiz acı tecrübeleri nerelerde saklayacak, nerelere gömecektik? Ayrıca bunlar bir manada toplumun da malları değil miydiler? Toplum onları bizden istese haksız mı oluyordu? Acılar bir sosyal savaş için çekilmişse, onların dindirilecek yeri katiyyen ahbap meclisleri olmamak gerekti. «Yaa,

geçmiş olsun» acımaları silemezdi gönüllerdeki yarayı, iyileştiremezdi. Kavgada alınan yaralar, gene kavga alanlarında sarılmalıydı.

1954 yılında hiç bir zaman peşini bırakmadığım sol muhalefetimi bir parti saflarında yeniden açığa vurdum. Vatan Partisi'nin merkez heyet üyesi olarak 1957 yılında T. C. Kanununun 141 ve 142. maddelerini ihlâlden ötürü tevkif edilip, tam iki sene İstanbul Sultanahmet Cezaevinde mevkuf kaldım ve sonunda bu suçlamadan beraat ettim.

Üç çocuğu dışarda bırakıp içeriye düşmek gerçekten acıydı. Ama bu acılar yanında yeniden baha biçilmez şeyler öğrendik. Onları uzun bir anlatım konusu yapmayı düşünürüm ilerde. Her halde ilgilenenler bulunacaktır. Zaten onları yazması belki kolay da, yaşamak zor. Böylece ben mahpusta tam 12 yıl kalmış oluyordum. Dile kolay 144 ay eder kaleme vurursanız. Haftasını, gününü varın da siz hesabedin.

İki hakkımızı tam olarak elimizden alamadı burjuvazi, mahpusane koridorlarında volta atmak, bir de ateşten şarkılar söylemek, okumak. Bunlar olmasaydı çıldırırdık hiç şakası yok. Okuduk abicim demek ki... Kör ışıklarda, gamlı günlerde, dayanılmaz gürültülerde. Ondan sonra da yazmaya başladık. Şiirden kapıyı zorladık birçokları gibi. Ama düz yazıyla çıktım yayın alanına. Şiir öksüzdü çünkü, üç beş kişinin dışındakiler ilgi görmüyordu. Böyle dar bir boğazı seçmek işime gelmedi ilk adımda. İyi de yaptığıma hâlâ inanırım.

Pek mi ahım şahım şeylerdi şiirlerim? Bilmem ki, üç beş tanesi bana dişe dokunur bir şeyler gibi görünürler. Bu kadarı da pek az değil mi? Orası öyle, orası öyle de şiir yazmak zor bir iş. Nice meşhur şairler başarılı bir şiirini tekrarlar dururlar ömürleri boyunca. Ama şunu da bilirim ki, bu konuda ileri geri konuşmak için, önce eser vermek şarttır. Yoksa: «Hemşerim yavaş gel» deyiverirler adama. Kimseyle kötü kişi olmayalım. Haddimizi bilelim. Adam saçmanın saçmasını şiir diye sunuyor size. Siz kanaatınızı söylemeden başlamıyor mu ağlamaya? Merhamet mi, eleştiri mi istiyor bilin bakalım. Saçmaya hörmetiniz yoksa bile, gözyaşına mecburen saygı duyacaksınız. Şiirin kötüsü olur ama, uğraşın kötüsü olmaz.

Söz şiirden açılmışken ilk örneklerden sayılabilecek Mahpusanede Akşam şiirimi okumak isterim. Tarih: 1941. Sinop.

«Gene zincirlerimi sallayarak / Uğurluyorum güneşi / Yani kardaşım akşam oluyor Sinop mahpusanesinde / Gene onbeşlik Şahin saz çalacak / Gene kısımlarda başlayacak muhabbet faslı / Havadan gelir alimallah postası / Zar dediğin senin kuzudur suyunu avuçtan içer / Üle boş verin gardiyanlara der yüzbirlik Hasan / Kumar oynamadan bu kalede ömür mü geçer / Adam öldürmeyi ben icadettim der Yiğidağa / Kır atı sürdüm de vardım der konuşurken / Bolu dağının rüzgârını dinlersiniz sazından / Ali beyin harmanları savrulur/ Sarı da başak denesinden sıyrılır / Çok anneler yavrusundan ayrılır/ Sokak daşlı, hilal gaşlı Cezayir!»

Şiir ince gümüş bir deredir çağıldar uzaktan uzaktan yeşil ovalarımızda. Çobanın kavalından dökülür inildeyerek. Suya inen koyunu geri döndürür. Hikâye dersen bir ırmak, onun ışıltılı sularında yüzümüzü seyrederiz. Roman derseniz kocaman bir nehirdir. Ay vurur geceleri, biz o nehirde kendimizi ararız yıldızlar yukardan yukardan bakışırken. Peki şiir mi, hikâye mi, roman mı? Ben hikâyede karar kıldım. Hikâye yazacaktım Sinop cezaevinde kahırlı günlerimi doldururken. Kalem, kâğıt, ışık lâzımdı bunun için. Günün akşamına kadar çalışıyorduk karnımızı doyurmak uğruna.

Geriye ne kalıyordu, uzun geceler. Kâğıt kalem konu vardı da, allah kahretsin ışık yoktu. Oturuyordum yatağıma. Kucağımda iki yanına mumlar diktiğim bir tahta. Çekiyordum fıkara yorganımı sırtıma, önümde kâğıtlarım, yaz babam yaz. Mum ışığı oynaşıp sihirli ışığını gezdirirken, garip bir takım hislerin karamaşasında ben kahramanlarımla hesaplaşmaya duruyordum. Yazar dediğin en adil hakimden bile adil olacak. Belli bir kavga çizgisinin potasında yeniden doğuracak, yoğuracak insanları. Hiç birinden iğrenmeyecek.

Vay abicim vay, bu ne iştir böyle be? Ölgün iki mumun ışığında kocaman bir âlem yaratıyorsun ve o ışıklı âlemin ilk hayranı da sensin. Cinleri toplayan cinci hoca gibi çekiyorsun kumandayı ve etrafında yer alıyor cümle insanlar. Gelin ülen diyorsun, gelin sizinle bir konuşalım:

Katiller, kabadayılar, kızcılar, oğlancılar, hırsızlar, dolandırıcılar, gece işçileri, açık kaldırımcılar, pantoloncular, yankesiciler, muslukçular, üçkâğıtçılar, babacımlar, dızdızcılar, dağ eşkiyaları, karıcılar, kerhaneciler, dişi erkek simsarları, pezevenkler, deyyuslar, zarfçılar, karmanyolacılar, korsanlar gelin gelin!

Ben fırtınalar gibi başınızda esmeyeceğim. Ben size cezalar kesmeyeceğim. Yani huzuru hakimde değilsiniz, ben de fotoğraf makinası değilim. Burada yalan söylemek yok. Olduğunuz gibi de görünmeyeceksiniz. Yeni bir hayatta rol alacak, yani biraz da olmanız lâzım geldiği şekilde görüneceksiniz. Haydi bakalım yeniden bir hayat kuracağız sizinle. Ne iyi ne de kötüsünüz ilk adımınızda. Yaptıklarınıza göre yeniden değerlenecek, herkesi işine uygun şekilde, işiyle ölçüp tartacaksınız.

Bunları neden yazıyorum böyle uzata uzata. Şimdi ben altmış yaşımı bitiriyorum. Şöyle yüksekçe bir tepeden geriye dönüp bakmayayım mı? Evet altmış yaşın altmış satıra sığmayacağını da bilirim. Ne var ki bu tür uğraşlar gene de bir fikir verebilir hayatımızın bütünü hakkında. Yarın gamlı bir ufuktan silinip gittiğimizde ne kalacak geride? Bir karım, üç çocuğum, eder dört. Ama dostlarım sayılmayacak kadar çok. Biz yazar değil miyiz abiii, okuyucularımdan söz ediyorum. Ha kitaplarımı az kalsın unutuyordum, beş de kitabım var: LİNÇ, TATAR RAMAZAN, İDAMLIKLAR, TER ADAMLARI, DİMİTROF GEÇİYOR. Bu son kitabımı bu yılın İzmir Fuarı'nda, Kartal'da ve Batı Almanya Duisburg Kaynar Türk Kitabevinde okuyucularıma imzaladım. Şimdi ise DİMİTROF GEÇİYOR'dan bir miktar da Bulgaristan'a götüreceğim. İşte bunlar benim bu yıl gerçekleştirdiğim uğraşlarım. Dostlara, okuyuculara selâmlar...

Kasım 1978, Maltepe
Kerim Korcan

ALTMIŞ YIL

Sami N. ÖZERDİM

1 Ekim 1978 günü altmış birinci yaşıma ayak bastım.

Geride kalan altmış yıla bakıyorum da hiç de kıvanamıyorum. İçimde sürekli bir dürtü; insanın, yaşadığı sürece, yarına bir şeyler bırakması için çaba göstermesi, dünyaya, kendisinden başkalarına yararlı olması gerektiğini anımsatıp durmuştur bana... Bunu yapamadığımı sanıyorum.

Ben de yaşlılığımı güvenceye almak, bu güvenceden çocuklarıma da pay ayırmak isterdim. Ancak, bu da beceri ister. Bence, her bakımdan beceriksiz bir insan olarak yaşadım. Evde en ufak bir onarımı yapamam; nerede ki, kendime bir ev ya-

pabileyim! Yaşamımda yaşantı olarak, belki vakit geçirmek için okuyup - yazınam var, ama eğlence var diyemem.

Dünyaya geldikten, hele yirmi yıl kadar yol aldıktan sonra, ilerisine dönük bir program yaparak çalışmak gerekirdi. Bilmem ki suç benim mi, böyle bir program yapamadım. Bunu koşullara yüklemek de olanaklı.

Okuma - yazma öğrendiğim zaman okumaya da başladım. İlkokulun ikinci sınıfında bir çocuk için Reşat Nuri Güntekin'in Damga'sı pek uygun bir kitap değil, ama, okuduğum ilk yazınsal yapıt budur. Bu arada, babamın arkadaşları, okumaya düşkünlüğümü görerek beni sınarlardı. Elime beş kuruş (o zaman, büyük para) sıkıştırır, çukulata alınamı söylerlerdi. Ben gider, Leylek Padişah masalını, bu dizinin başka kitaplarını alırdım.

Okuma - yazma öğrenir öğrenmez yazmaya da başladım. İlk yazılarım oyundur. (Oysa, yazı yaşamımda bu tür'ün yeri yoktur; öylesine güç bulurum oyun yazmayı!) Mahalle çocukları oyunlarımın kişileridir. Sedat Simavi'nin Resimli Gazete'si büyük adamların bir dizisini yayımlıyordu. Bunlardan biri Jean - Jacques Rousseau'nun yaşamını anlatıyordu; 1927'de yayımlanmıştı. Bir başka oyunumda kişilerin adları: Jan, Jak ve Ruso idi.

İlk yazılarım manzumdu; 1933'te yayımlamaya başladım. Sandığın dibinde bir paket var. Şiir defterleriyle dolu... Gün gelmiş, şiir güç iş demişim; başka yollara dökülmüşüm. Oysa, ortaokul sıralarında Nahit Ulvi Akgün, Mehmet Serpin, İbrahim Şeyda Sevin (rahmetli) şiir kitapları yayımlıyorlardı. On beş liram olsaydı benim de bir kitabım çıkacaktı. Adı bile hazırdı: Sızıntılar. Üstelik, bugünün heykel profesörü Şadi Çalık, bir kapak kompozisyonu bile hazırlamıştı.

Kitaplığımda bir etajer baştan sona benim yazılarımı taşır. Boş bir yük! Üst gözde kitaplarım var: Macarca'dan kırık dökük birkaç çeviri, sonra ufak tefek kitaplar. Oysa, kalın ciltler yazmış kimselere imrenirim. Neden böyle güdük kaldım der dururum. Biraz da şans! Bana kaç kitap hazırlatılmıştır da bunlar basılamamıştır. Hele, yediyüz sayfalık bir Avrupa Edebiyatı Tarihi (ünlü Macar ozanı, estetikçisi M. Babits'in yapıtı), şimdi bir kitaplığın basılmamış kitapları arasında uyuyor, vb.

Hangi dergi benden yazı istediyse vermişimdir. Hemen hiçbirinden ücret almadım, beklemedim de. Ama, bu yazılar bir

işlev gördü mü? Birkaç genç okuyucu bunlardan etkilendi mi? Bilemiyorum. Etajerin üç gözü tıklım tıklım bunların kesintileri (kupürleri) ile dolu!

Son yıllarda, araştırma denilebilecek yazılarım yayımlandı; bunların ayrıbasımları da etajerde duruyor. Bir de, hiçbir öğrencinin yararlandığına inanmadığım ders notlarımın sekiz-on kez çoğaltılmışları. Öğrenciler neden mi yararlanamadılar? Yeteneksiz bir öğretmen olduğum için değil! Çocukluğumda, önce şoför olmak istemiştim. Oysa, arabam olsa kullanamam; çok tedirginim. Bir ara da hekim olmayı kurdum; hatta bir ilkokul müsameresinde doktor rolüne çıktım. Hele bunu hiç yapamazdım. Çünkü, evde birine iğne yapılırken, ben öteki odaya kaçarım. Sonra edebiyat öğretmeni olmaya karar verdim. Kimi nedenlerle bu da olmadı. Yaşamımın son evresinde başıma bir öğretim görevliliği kuşu kondu. Nasıl bir istekle sarıldım işe! Gelin görün ki, yıl 1967/1968... Öğrenciler ülkeyi kurtarma çabasına giriştiler. Kim okur kim dinler dersi? Beni sevdiklerini biliyorum; çünkü onları —beğenmediğim zamanlar bile— sevdiğim için! O kadar... Sözü uzattım. Diyeceğim, küçük araştırmalar belki yarına birtakım kırıntılar aktarıyor; ders notları ise kitap haline gelebilseydi yararlı olacaktı; ama, yine özdeş nedenle basılamıyor. Bir kitapçının dediği gibi: «başında sos olsaydı!»

Tutkularım gerçekleşmedi. Ankara Radyosu'nda, Cumhuriyet, Ulus, Varlık, Türk Dili gibi gazete ve dergilerde kitap tanıttım, pek çok kitap geldi bana! Bunları —bir evim olsaydı da— toplasaydım bir kitaplık bırakabilecektim. Olmadı; ama, kitaplıklara, kişilere beş binin üzerinde kitap, sayısız dergi dağıttım. Bakın; «arşiv»imde iki dosya var ki, benim «hayrım» bunlarda saklıdır: dağıttığım bütün kitap ve dergilerin listeleri! Geri kalan kitaplarım, mektuplarım (1945'ten beri saklarım), notlarım, fişlerim vb. da benden sonra kitaplıklara verilecek. Bereket versin ki eşim, çocuklarım bunu biliyorlar; öldüğümde eskicilere satılmayacak.

Birçok kuruluşta dokümantasyon düzenlemek istedim. Başladım, yarıda kaldı. Bu işlerin yönetici kesiminde profesörler vardır; benim bu yalınkat işlerimi sevmediler. Kendilerine gerekli değildi ki! Ben, yarınki araştırıcı için çalışıyorum.

Bir başka tutkum da, bir yaşamöyküsü (biyografya) enstitüsü ortaya koymaktı. Bu konuda yazılar yazdım; ne var ki boyumu aşan bir iş! Türk Tarih Kurumu, Kültür Bakanlığı gibi

kuruluşlar el atsaydı bu alana, çalışabilirdim. Benim de suçum var. Milli Kütüphane'ye girdikten sonra daha çok biyografyaya sarıldım. (Arada söyleyeyim, bibliyografya çalışmalarımın ilki lise son sınıfta, 1928 - 1938 yıllarında basılmış şiir kitaplarının bir saptamasıdır; bende kopyası yok; sadece Yenitürk dergisinde özeti çıkmıştı). Milli Kütüphane'den yararlanarak bir yaşamöyküsü çalışmasına girmeliydim. Bugün Türkiye'de en acı eksik biyografya sözlükleridir. Biz —övündüğümüz gibi— kadirbilen bir toplum değiliz; bu açıdan ilkeliz de. Bizde insan ölür, ertesi gün unutulur. 1967'den bu yana Varlık Yıllığı'nda ölenler çizelgesi yayımlıyorum. Bu işe aslında, 1953'te, Türk Kütüphaneciler Derneği Aylık Haberler Bülteni'nde başlamıştım. Evimde bir etajer, kişilerle ilgili fişlere ayrılmıştır. Her gün bir iki gazeteyi tarar, ölüm haberleri toplarım. Arada görmediğim, bilmediğim, gazetelere geçmemiş ölümler de olur. Yapabildiğim bu kadar. Eğer, ölen kimsenin kıyıda köşede yayımlanmış bir yazısı, bir şiiri varsa, bunu biliyorsam, bu çizelgelere alırım o kişiyi. Sanırım ki, bu çabamla bir iş görmüş oluyorum.

İşe yazın'la başladım, yazın'dan hiçbir zaman kopmadım. Bu kopma son yıllarımda görünüyor, çünkü, yeni yazın'ı izleyemiyorum; yapacak başka şeyler tasarlıyorum. Kırık dökük çevirilerim, düzyazılarım, son yıllarda başladığım Yinelemeler'im yazın'dan kırıntılar taşıyor belki. Ne olursa olsun, ben sadece bir derleyiciyim, düzenleyiciyim. Olanak bulsaydım, bu düzenleyiciliğimi damgalayacaktım. Anlayışsızlık buna engel oldu. Yazılarımın çizelgesini tutarım; fişlerini yazarım; kesintilerini saklarım. İlerinin okuyucusu bunlardan bir şeyler çıkarabilirse, yazımın başındaki kaygımı biraz giderir.

Ankara, 30.9.1978

30. YILINDA «TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI» DERGİSİ'NİN ÖYKÜSÜ VE İHSAN HINÇER

Her alanda olduğu gibi halkbilimi alanında da geniş çalışmalar 1923'ten sonra yurt düzeyine yayılmıştı. 1927'de Ankara'da kurulan ilk folklor kuruluşu «Türk Halk Bilgisi Derneği» oldu. «Cemiyet» yerine «dernek» adını ve sözcüğünü ilk defa halkbilimciler kullanmıştı. Almanların folkuskunde'si, İngilizlerin folklor'u, Ziya Gökalp'in Halkiyat ve Harsiyat'ı, en güzel anlamını bu dernek adının oluşmasında bulmuştu. Bu hızla çalışmalar başladı. Ülkemizin her yanında «Türk Halk Bilgisi Derneği»nin «Muhabir Âzaları» gönüllü olarak göreve başladı. Bu

sırada çalışma merkezi İstanbul'a kaymıştı. Milli Eğitim Bakanlığı ve İstanbul Belediyesi derneğin çalışmalarına yardımcı oluyordu. Derneğin bastırdığı Halk Bilgisi Derleme Kılavuzu Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yurdun her tarafındaki okullara ve öğretmenlere dağıtılmıştı.

Bu sırada İstanbul'da İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne bağlı olarak çalışan Türkiyat Enstitüsü Fuat Köprülü'nün başkanlığında halkbilimi araştırmaları ve yayımları yapıyordu. İstanbul'da Darülelhan (İstanbul Konservatuarı) da 1926'da bütün Türkiye'de büyük bir derleme girişimine kalktı. Bu çabalar 1930 yılına dek sürdü. Her gezi sonunda derlenen türkü, oyun ve diğer materyaller 15 kitap halinde basıldı. Ayrıca plâklar çıkarıldı. Erzurum Barları filme alındı. Konservatuarın başında Rauf Yekta ve Yusuf Ziya Demircioğlu bulunuyordu. Yusuf Ziya Demircioğlu Boş Beşik efsanesini bu geziler sırasında derledi.

Türk Halk Bilgisi Derneği 1930'dan itibaren Halk Bilgisi Haberleri adlı aylık folklor dergisini çıkarmaya, derlenen halkbilimine ait yazıları yayımlamaya başladı. Bu arada Seçme Halk Şiirleri, Seçme Memleket Şiirleri, Halk Bilgisi Yıllığı, Yunus Emre, Erzurum Oyunları ve Oyun Havaları (Sırrı Numan), Türkistan Sanatkârları Loncasının Risalesi (Samoylaviç), Bilmeceler, Birinci Tetkik Seyahatine Ait Rapor (Abdülkadir İnan), Baba Salim, Yürük Düğünleri (Ahmet Baha), Maniler (Mehmet Halit Bayrı) adlı eserleri bastırdı.

1932'de Atatürk'ün işareti ile Halkevleri kurulmuştu. Bunun üzerine dağınık çalışan çeşitli dernekler genel kurullarını toplayarak birer birer dağılma kararı aldılar. Bu arada Türk Halk Bilgisi Derneği de dağılma kararı alırken, Halkevlerine katılmayı da kararlaştırdı. O zamana kadar derginin ancak 15 - 16 sayısı çıkmıştı. Dernek bütün kadrosu ile halkevlerine geçti. Halk Bilgisi Haberleri dergisi de yazı kuruluyla birlikte İstanbul (Eminönü) Halkevi'ne katıldı. Dergi Mehmet Halit Bayrı'nın yönetiminde 1942 yılı başına kadar yayımlandı. Eminönü Halkevi, Halk Şairleri Hakkında Küçük Notlar (Mehmet Halit Bayrı), Semai Kahvelcri ve Meydan Şairleri (Osman Cemal Kaygılı), İstanbul'da Karagöz ve Karagöz'de İstanbul (Sabri Esat Siyavuşgil), Tıbbî Folklor ve İyi Telkinler (Dr. A. Süheyl Ünver), Türklerde Karagöz (Prof. Yakop), Türk Halk Bilgisine Ait Araştırmalar (M. Şakir Ülkütaşır), Çora Batır Destanı (Hasan Ortekin), Halk Âdet-

leri ve İnanmaları (M. Halit Bayrı), Folklor ve Edebiyat (Pertev N. Boratav), Köroğlu Masalı (Naki Tezel), Mahyalar Hakkında Araştırmalar (Dr. A. Süheyl Ünver), Halk Hikâyeleri (Otto Spies/ Behçet Gönül - Necatigil) adlı halkbiliminin çeşitli dallarına ait kitaplar yayımladı. Çıkardığı Yeni Türk adlı dergide de folklor konularına geniş yer ayırdı.

Ülkemizin her köşesinde çıkan halkevi dergilerinin sayısı 44'ün üzerinde idi. Yeni yeni yayınlananlar da vardı. Hepsi de folklora geniş yer veriyordu. Halkbilimi ürünlerinin yok olup gitmelerine bu çalışmalar büyük çapta engel oldu. Halkevleri ayrıca yöreleriyle ilgili kitaplar da yayınlıyorlardı. Bu alanda bir yarış başlamıştı sanki.

Yurdun her yanında halkevleri yapıları yükseliyordu. Kitaplıkları yeni yeni kitap ve dergilerle doluyordu. Âdeta uyanışın bir nadası yapılıyordu. Buralardan devrimleri koruyacak, halk kültüründen kaynaklanarak çağdaş Türk sanatını yaratacak gençler yetişecekti, Atatürkçüler boy verecekti.

Halkevleri Genel Merkezi yayınladığı örnek özendirici kitaplarla ve Ülkü dergisiyle yön veriyordu çalışmalara. Bugün Türk sanat dünyasında yerlerini alanlarla Atatürk devriminin bekçiliğini yapanların çoğu bu kaynaklardan beslendi.

Halkevi çatılarının altında yetişenler, daha sonraları giderek yayın organlarında, okullarda, üniversitelerde, konservatuarlarda, tiyatrolarda, yönetmen olarak yerlerini aldılar. Birer aydın halk çocuğu olarak halkbilimine çalışmalarında yer verdiler. Sözgelimi konservatuarlarımızda halk musikisi derlemeleri yapıldı, Devlet Konservatuarı 1937 - 1946 arasında onbine yakın parça derledi. Halk türkülerimiz armonize edildi. Üniversitelerimizde Halk Edebiyatı Bölümleri kuruldu. Halk yaşayışını konu edinen yapıtlar sahnelerimizde yer aldı. Köy çocukları öğretmen olarak, kendilerinden sonra gelen kuşakları eğitmeye başladı.

*
**

İkinci Dünya Savaşı sonunda, 1946'da ülkemizde çok partili hayata dönüldü. 1932'lerde birer birer Halkevlerine katılma kararı alan dernekler, yeniden kurulmaya başladı. Bu arada eski Türk Halk Bilgisi Derneği üyeleri bir araya geldiler. Yeni üyelerle birlikte Türk Halk Bilgisi Derneği'ni yeniden kurdular.

Başkanlığa, zamanın İstanbul Milli Eğitim Müdürü Murat Uraz'ı getirdiler. Kurucular arasında Ziyaeddin F. Fındıkoğlu, Hamamizade İhsan, A. Süheyl Ünver, Orhan Tuna, Nihat Sami Banarlı, İbrahim Kafesoğlu, Fahrettin Kırzıoğlu da vardı. Dernek önce Halk Bilgisi Haberleri dergisini yeniden çıkarmaya karar verdi. İlk sayının (122 No.lu sayı) yazıları Cağaloğlu Yokuşu'ndaki Faruk Gürtunca'nın Ülkü Basımevi'ne verildi. Dergi iki bin üzerinden bastırıldı. Basımevi'ne 150 lira tutan basım ücretini ödemek olasılığı bulunamadığından alınamadı. Faruk Gürtunca da, basım ücreti alınmadan derginin verilmemesini yeğledi. O günkü koşullar karşısında dernek ilgilileri bu 150 lirayı bir araya getiremediler. Dergi basımevinde bir yıl bekledi. O zaman ben derneğin denetçiliğine getirilmiştim. Basımevinden bu sayıdan 10 tane alabildim. Bunları bazı koleksiyon sahiplerine verdim. İki sayısını da kendime sakladım.

Demokrasiyle birlikte Halkevi dergileri birer birer kapanmaya başlamıştı. Halkevlerinde kültür çalışmaları yapanlar, siyasal partilerin çatıları altında toplanmaya başlamışlardı. Halkevlerinde konuşmayı, yazmayı öğrenenlerin, büyük bir bölümü, Atatürk Devrimlerinin karşısında yer alıyordu. Bu yozlaşma bütün ülkeyi sarsacak bir nitelikte idi. Bazıları, daha ileri giderek Halkevlerinin kapatılmasını öneriyordu.

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi'ndeki Halk Edebiyatı kürsüsü kaldırılmıştı. Siyasal amaçlı çalışmalar ön plâna geçmiş, folklor, sanat ve edebiyat çalışmaları arka plâna atılmıştı.

İşte, o zaman «Türk Folklor Araştırmaları» dergisini aylık olarak yayınlamaya karar verdim. Bundan tam otuz yıl evel, otuz yaşında iken Ağustos 1949'da Türk Folklor Araştırmaları'nın 1. sayısını çıkardım.

O zaman derginin 20 sayfalık 1000 tanesi aşağı - yukarı 120 liraya çıkıyordu. Basımevine baskı için 85 lira ödüyordum.

Amacım, halk kültürü alanında çalışan aydınların yazılarını yayınlayacakları dergi bulamadıkları için diğer alanlara kaymalarını önlemekti. Böylece halkbilimi alanını sahipsiz kalmaktan kurtarmak istiyordum. Biliyordum ki, folklor bir ulusun her şeyidir. Ulusal kültürümüz ancak bu tür çalışmalarla çağdaş bir düzeye ulaşabilecekti. Sanatçıların ve bilim adamlarının kullanacakları bu belgelerle yeni Türk Sanatı yaratılacaktı. Sentez-

leri yapılacak, hem geçmişteki ulusal kültürümüz ayrıntılarıyle saptanacak, hem de yeni yaratmalara kaynak olacaktı.

Türk Folklor Araştırmaları en yaşlı folklorcudan en genç derleyiciye kadar büyük ilgi gördü. Bu ilgi beni, dergiyi yaşatmaya itti. Folklor derlemeciliğinden şiire, öyküye ve romancılığa özenen ve geçmek isteyenler de halkbilimi alanındaki çalışmalarını sürdürmeye başladı. Amatör bir ruhla elbirliği yaparak, amacımıza hizmet görevini sürdürüyorduk. Dergimizin yıllık abonesi 3 lira, tanesi 25 kuruştu. Çalıştığım daireden aldığım aylığı aybaşında derginin basıldığı basımevine yatırıyordum. Gelen satış ve abone tutarları ile de ev kiramı veriyordum. Diğer giderlerimizi karşılamaya çalışıyordum. Derginin bir idare yeri yoktu. Evimden yönetiyordum. Dergileri eve o günlerde 6 - 7 yaşlarında olan oğlum Bora ile evimize basılı top halinde getiriyor, evde kırıyor (katlıyor), evde tırnaklarımla tek tek telliyordum. Bu yıllarca böyle sürdü. Bazı dostlarım, neden bir yazıhane tutmadığımı soruyordu. Onlara verdiğim yanıt şu oluyordu: Eğer bir yazıhane tutarsam, dergi çıkamaz. Yazıhane parası, elektrik parası, çay parası, temizlik ve de bir çırak parası ödediğim zaman bir kat da dergi gideri kadar para harcamak gerekir. Buna da gücümüz yetmez. Benim prensibim Babıâli'de söylenen şu atasözünden ders almakla olmuştur. «Babıâli'de yenen miras Beyoğlu'nda yenmemiştir». Dergimizin yaşaması, halkbilimci arkadaşlarımın vefası kadar, yokluklara da göğüs germesini ve katlanmasını bildiğimden gerçekleşebilmiştir.

Yıllarca derginin yazılarının toplanmasını, dizgilerinin düzeltmelerinin yapılmasını, postasını, formalarının kırılmasını, bayilere ve postaneye taşınmasını tek başına sürdürdüm. Basımevi ücretini ödeyemediğim günler oldu, bazı küçük gazete ve dergilere destan yazdım, tefrika yazdım, destan ve tefrika başına aldığım 3 liraları, 125 kuruşları derginin basımevi, klişe ve kâğıt giderlerine yatırdım. Bu sıralarda Milli Eğitim Bakanlığı, kitaplıklar, liseler ve köy enstitüleri için abone olmuştu. Bu abone önceleri 150 tane iken giderek 450'ye, sonunda 850'ye kadar yükseldi. Biz de bastırdığımız dergimizi 1000'den 2000'e çıkardık. 1966 yılında Milli Folklor Enstitüsü kuruldu. Enstitü'nün kuruluşunda dergimizin sürekli yayınlarının da etkisi olmuştu. Enstitü, bütün ülke çapında bir derleme sınavına girdi. Bunun için de köy öğretmenlerinden yararlanılacaktı. Ama Enstitü, derlemecilerine giderlerini karşılayacak bir para veremiyecekti. Kuruluşu

buna elvermiyordu. Bunun için Enstitü müdürü arkadaşımız dergimize 1000 sayı abone olmayı, bunları derlemeci köy öğretmenlerine armağan olarak göndermeyi plânladığını bildirdi. Çok geçmeden abone gerçekleşti. Biz de baskımızı 3500'e çıkardık. Bu sıralarda derginin sayısı 1, yıllık abonesi 12 lira olmuştu. Sayfa sayısını artırmıştık. Basımevi, kâğıt, posta ve diğer giderler yükseltmişti. Biz de abonelerimizi sıkmadan önceleri 50 kuruşa yükselttğimiz fiyatımızı bu düzeyde ayarlamıştık. Enstitü ile işbirliğimiz üzerine Enstitü'ye derlemeci öğretmenlerden 7 bin parça halkbiliminin çeşitli dallarına ait yazı geldi. Bunların bir bölümü dergimizde yayınlandı. Derlemecilerin bir bölümü de devamlı derlemeci yazarlarımız arasına katıldı. Bu yoldaki çalışmalarını bugün de sürdürenlerin sayısı bir hayli kabarıktır.

1960 - 1970 dönemi ülkemizde folklora geniş kadroların yöneldiği bir devirdir. Üniversiteler, kültür kuruluşları, dernekler, hatta bankalar bile halkbilimine yöneldiler. Köylerden yetişen öğretmenler, halk kültürü ve yaşantısını hikâyeleri ve romanlarında temel araç olarak yerlerine oturttular. Geniş bir yayın başladı. Üniversitelerimizde Halk Edebiyatı ve Etnoloji kürsüleri kurulmaya başladı. Sempozyumlar, kongreler, seminerler konularını halkbiliminden ve halk sanatından esinlenerek sergilemeye başladı. Milli Folklor Enstitüsü kitap yayınlarına başladı. Milli Folklor Enstitüsü kitap yayınlarına başladı. Halkbilimi alanında genç kuşakların çıkardığı dergiler yayın alanına çıktı. Halkbilimi hazinesi o denli zengindi ki, derleme, araştırma, inceleme için daha da geniş kadro ve yayınlara gereksinim vardı.

Artık folklorun bir bilim olarak varlığı ağırlığını duyurmaya başlamıştı. Halkbilimi çalışma alanı çekici bir nitelik kazanmıştı.

Bu arada Türk Folklor Araştırmaları bütün ülkeyi kucaklayan amatör, fakat heyecanlı kadrosu ile yayınını gösterişsiz bir tutum içinde sürdürme savaşımını sürdürüyordu.

1971 yılının 12 Martından sonra Milli Eğitim Bakanlığı abone sayısında yarı yarıya indirim yaptı. 850 abone, 420'ye düşürüldü. Enstitünün abonesi de 100'e indirildi. Son yıllarda Kültür Bakanlığı yeniden kurulunca Milli Eğitim Bakanlığının abonesi 200'e, geri kalan bölümü de kitaplıklar abonesi olarak Kültür Bakanlığı'na devredildi.

Bu arada dergi abonelerine % 25 bir indirim uygulanmaya başlandı. Buna sebep olarak toplu alım dolayısiyle bayilik in-

dirimi gerektiği açıklandı. Oysa ki, Bakanlık dergileri toplu olarak almıyor, aboneleri tek tek biz ambalajlıyor, pulluyor, postaya veriyorduk. Ayrıca her ay dergilerin verilen adreslere gönderildiğini postaneden aldığımız bir belge ile kanıtlıyorduk. Abonelere gönderilme giderleri tarafımızdan karşılanıyor, zarfları tarafımızdan yazılıyordu.

Aradan yıllar geçti. 1000 tanesini 1949'larda 120 liraya çıkardığımız dergimizin sayfası 32'ye çıkarılmış, iki katı oranında artmıştı. Bu kez 1977 yılında 2000 dergiyi 6000 liraya zor dizdirip bastırıyorduk. Ayrıca 1500 liranın üstünde kâğıt parası, bir o kadar da ambalaj, pul, klişe gideri ödüyorduk. Yine yönetim yeri evimizdi. Bu arada büyük oğlum Bora büyümüş, derginin yönetimini ele almıştı. Ortanca oğlum da derginin dış işlerinde bana yardımcı oluyordu.

Sonunda böylece 1978 yılına girdik. Ağustos 1978'de Türk Folklor Araştırmaları 30 yaşına bastı. Bugüne değin dergimizin 349 sayısı bir ay bile aksamadan yayınlanmıştı. Aradan tam 349 ay geçmişti 1949 Ağustosundan bu tarihe değin. Dostlarımızdan, okurlarımızdan, yazarlarımızdan tebrik mektupları aldık. Henüz 1978 yılı Milli Eğitim ve Kültür Bakanlıkları aboneleri bu tarihe kadar yenilenmemişti. Her yıl olduğu gibi bu yıl başında da abone olunması dileğimizi Bakanlıklara ulaştırmıştık.

Bekleyen derviş, muradına ermiş, derler. Önce Kültür Bakanlığı'ndan abone dilekçemize yanıt gelmişti, dilekçeyi verdiğimiz tarihten 8 ay sonra. Sevinçle açtık, okuduk. Son 1977 yılında Kültür Bakanlığı'nın olmuş bulunduğu 371 abone, 67'ye indiriliyordu. Sayısı 5 lira olan dergimiz abonelere taahhütlü olarak dergimizce gönderilecekti. Sonra da abonelerin taahhütlü belgeleri her ay Bakanlığa sunulacaktı. 1978'in Kültür Bakanlığı, bir Halk Kültürü araştırma dergisini yaşatmamak için herşeyi yapıyordu. Bu karardan Bakan'ın, Bakanlık ileri gelenlerinin kuşkusuz bilgisi olamazdı. Görevinin ciddiyetinden habersiz bir yönetici bu kararı vermiş olabilirdi. Bir başvuruda bulunursak, düzeltilebilirdi durum. Fakat bunun olanak dışı olduğunu anladık. Karar, dergimizi tanımayan, Halk Kültüründen yoksun bazı kişilerin oylarıyla, biraz da baskı ile verilmişti. Hayatında sadece telif ücreti alan, bir derginin nasıl yayınlandığını bilmeyen, onun çilesini çekmeyen kişilerce verilmişti. 5 liralık derginin 3 lirasını posta parası, 1 lirasını ambalaj ücreti olarak ödeyeceksiniz. Baskı parası, kâğıt parası, klişe parası bunun cabası

olacak. Devlet size değil, siz devlete yardım edeceksiniz. Derginin yıllık abonesinden çok para harcayacaksınız. Oysa ki, bu kararı verenlerin bu yıkıcılıkları karşılığında aldıkları aylık (yıllık değil, aylık) dergimizin iki yıllık abone karşılığına eşittir. Halk kültürünü yaymak, çağdaş Türk sanatını yaratacak olanlara ışık tutmak yerine, kasaba ve ilçe kitaplıklarını dergisiz koymak, buralardaki ciltleri, koleksiyonları yarım bırakmak yeğlenmişti. Bu tutum, bizleri sadece üzmüştür. 30 yılın armağanı olan bu dergi kıyımı, elbette üzücü bir olaydır. Ama biz yılmayacak, yolumuzda gücümüz elverdiği ölçüde yürüyeceğiz. 30 yaşında yayınlamaya başladığım dergimiz 30 yaşına basarken, ben de 60 yaşına girmiş bulunuyorum. Bu 30 yıl bir insan yaşamının yarısı eder. Bir insanın 60, bir derginin 30 yaşında başına gelen bu olaylar hiç de hoş olmasa gerek.

Gelelim Milli Eğitim Bakanlığı'na. Bu Bakanlığın 200 abonesi için de yanıt geldi en sonunda. 200 abonenin 1978 için de yenilendiği bildiriliyor. Ancak, günün koşulları gözönüne alınmıyor, dergilerin eşit olmayan fiyatları hesaba katılmamış. Abone tutarından % 25 indirim öngörülüyor.

Ayrıca, Sürekli Yayınlar İç Yönetmeliği'ne göre, a) Derginin çıkan her sayısından iki nüshasının incelenmek üzere Yayımlar ve Basılı Eğitim Malzemeleri Genel Müdürlüğü'ne taahhütlü olarak yollanması, b) Abone olunmak üzere dergiler incelenirken tesbit edilen kriterlere sonradan uyulmadığının saptanması halinde söz konusu yönetmelik gereğince dergi abonesinin kesileceği, c) Dergi abone bedelinin şubat 1979'da ödeneceği, ancak gerekli evraklar 10 Şubat 1979 tarihine kadar tamamlanıp Genel Müdürlüğe verilmediği takdirde düyunla ilgili bir işlem yapılmayacağı, d) Dergiler dağıtım listesine göre ayrı ayrı bandajlanıp üzerlerine gideceği yerin adresi yazılarak pullandıktan sonra, tek paket halinde Genel Müdürlüğe (Ankara'ya) teslim edileceği veya gönderileceği, açıklanmaktadır.

Görüleceği üzere Genel Müdürlüğe incelenmesi için her sayıdan iki tane örnek dergi istendiği gibi, sonradan da adresleri yazılıp, tek tek pullanıp, ambalajlandıktan sonra ikinci bir harcama yapılarak, Ankara'ya sansür için topluca tek paket halinde gönderilmesi istenilmektedir. % 25 indirimden sonra yapılacak bu harcamalar derginin geride kalan abone tutarını da alıp götürmektedir. Basımevlerini, kâğıt durumunun ortada olmasına karşın, Şubat 1979 sayısı dahil dergilerin 10 Şubat'a kadar

teslimi öngörülmektedir. Oysa ki, dergimiz her ayın 15'inde çıktığına göre Şubat sayımız da Şubatın 15'inde yayınlanacaktır. Basımevi ve kâğıt problemleri yüzünden de zamanında yetişememesi olasılığı vardır. Her yıl düyuna kalması, düyun (geçen yıl borçları) bölümünden ödenmesi öngörülmekte idi. Anlaşılıyor ki, bu Bakanlığın da yeni Yayımlar Müdürlüğü kadrosunun, bir dergi nasıl çıkar, problemleri nelerdir, kaç kuruşa mal olur, bunların hiçbirinden haberleri yoktur. Artık bu işlerle de Bakanlar ilgilenecek değiller ki.

İşte, derginin 30'uncu yaşına bastığı yılda bunlarla uğraşıyoruz. Bir önceki hükûmet dönemindeki yönetmeliği, bu dönemin hükûmeti devrinde bu konuların uzmanı geçinenler, daha da katılaştırmışlar, kitaplıkları, eğitim merkezlerini, okulları dergisiz bırakmayı düşünmüşler, bir de çifte sansür yöntemi getirmişler. Hem her sayıdan önce inceleme için Genel Müdürlüğe 2 sayı yollanacak, hem de sonradan bütün dergiler pullanıp, allanıp, bandajlandıktan sonra, tek paket halinde yine Genel Müdürlüğe gönderilecek! Bilindiği üzere postaneler 5 kilodan fazla gelen indirimli matbua paketlerini kabul etmez. Ancak koli olarak daha büyük ücret karşılığı gönderilebilir. İstanbul'da olunan aboneye dergiyi İstanbul'dan göndermeyeceğiz, önce Ankara'ya gidecek, her paket ayrı ayrı kontroldan geçtikten sonra Genel Müdürlük yetkililerince postaya verilecek! Yirminci yüzyılın büyük bir buluşu olsa gerek!

Devleti soymak istemediğimiz, geçen yıl da kâğıt ve basım işleri ve posta giderleri bu kadar yüksek oranda artmadığı için, benzeri dergiler gibi Türk Folklor Araştırmaları'nın fiyatını 10 liraya, 15 liraya çıkarmamıştık. Okuyucu ve abonelerimizi de düşünmüştük. 5 lirada tutmuştuk. Anlaşılan kültür ve eğitim işlerimizi yürütenlerin doğrultusunda davranmadığımız ve düşünmediğimiz için suçlu biz oluyorduk. Zira, «% 25 indirim, taahhütlü gönderi prensip olarak benimsenmiştir. Derginizin fiyatını siz de artırsaydınız, biz mi engelledik,» demektedirler. Bu yanıtın karşılığını da yukarıda vermiş olduğuma inanıyorum.

Türk Folklor Araştırmaları dünyanın dörtbir yönündeki kitaplıklara, üniversitelere, Türkoloji ve Folklor Enstitülerine, Türkologlara ve oryantalistlere abone olarak, değişim olarak gitmektedir. Her yıl sayısız takdir mektupları almaktayız. Japonya'dan Finlandiya'ya, Türkistan'dan Avustralya'ya, Irak'tan Fransa'ya, İngiltere'den Amerika'ya, Sovyetler Birliği'nden İtalya'ya, Kana-

da'dan Romanya'da, Bulgaristan'a, Yugoslavya'ya, Yunanistan'a, Kuveyt'e, Suriye'ye, Hindistan'a, Tunus'a, Libya'ya, Almanya'ya, Kıbrıs'a, Çin'e, İran'a, Pakistan'a, Afganistan'a, Cezayir'e vb. gitmektedir. Bugüne değin 65 sayımızın ikinci baskısını yaptık. Zira, koleksiyon istekleri yurt içinden ve dışından gittikçe çoğalmaktadır. Satış ve reklâm gelirleri yanında, yaşamımızı sürdürmek için çalıştığım işimden da aldığım aylığın bir bölümünü bugün bile dergiye yatırmak zorunluğunda kalmaktayım. Günlük, okuyucusu olmayan bir gazetede bile resmi ilânın tek sütunda santimi 80 lira iken (kuşkusuz 1979'da bu oran artacaktır) dergimize ülkemizin en büyük bankasının bile verdiği reklamın santimi 8 liraya ancak ulaşmaktadır. Kültür ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın yetkilileri fildişi kulelerinde başlarını çıkarıp halka eğilecekleri yerde, birer kültür ve eğitim bürokratı, halk kültüründen uzak kültür burjuvası olarak üst düzeyde gönül eğlendirmeye, çıkardıkları ve çıkaracakları halktan uzak dergi ve kitaplarla devam etsinler. Ülke çocukları yöre ve okul kitaplıklarında okunacak dergi bulamadıkları için aşırı uç ve seks dergilerine ve kitaplara yönelsinler. Halk Kültürü, Atatürkçülük ilkeleri arka plânlara atılsın.

Öyle bir döneme ulaştık ki, ülke gerçeklerini anlayamayanlar, kediler gibi kendi yavrularını yemeye başladılar.

Ama biz, birkaç yıllık ömrümüz de kalmış olsa inandığımız yolda taş ve dikenlere aldırmadan, her zorluğa göğüs gererek yürüyeceğiz. Yolumuza engel olmak isteyenlere dudak büküp geçeceğiz.

Elbet ülkemizde de bir gün sabah olacak, herkes yerini alacaktır.

BEN DEĞİLİM

Hasan ŞİMŞEK

II

Esen bunca karayel/bunca poyrazdan sonra
Uğultular dinmek üzeredir Hasan
ve tortular ağır ağır çöküyor dibe.

Şimdi sen omzunda o gün dolu heybe
Giderken uzaklara
Ayaküstü beni bana tanıtsan
İşte desen, şiir kitapların:
(GECE GÜNDÜZ ve de BEYAZA DURAN)

Şimdi onlara eğilse başın
Bir el sayfaları çevirse bir bir
Gençliğini bir kez daha yaşasan
Bir kez daha açılıverse perde
Kendini görsen mutlu günlerde
Dünkü sen o kanı kaynayan adam
Atının terkisinde yosma bir nisan
Doludizgin geçip giden o şehsuvar
ve şimdiki:

Birinin sabah var gözlerinde cancağzım
Birinin yüzünde akşam...

1978 (60. Yaşı için yazmıştır.)

BEN DEĞİLİM

I

Dün gördüm incedalan gölgeni
Pusunu silince eski bir aynanın.

Yüzün aydınlığında genç zamanların
Yönün güzele iyiye
Yürüyor gibisin yanyana bir kızla kırda
Keçi tırnaklı ilâh bakıyor gözlerinden
ve sen hayretle bakıyorsun herşeye.

Koltuğunda kitaplar
Ay ışığında bile okuduğun o zaman:
— DÜNYA NİMETLERİ / TEHLİKELİ ALÂKALAR
AÇLIK / VİKTORYA / PAN...

Bir halin var açık seçik
Kuşkuyla yol soruyorsun doğadan
Doğa susmuş / konuşmuyor
Fırtınadan önceki sessizlik.

Başında esmemiş daha acı rüzgârlar
Daha bir şey olmamşı
Çevren çoraklaşmamış / renkler solmamış
Annen daha ölmemiş
ve yazmamışsın henüz nekahet şiirlerini.

Tozunu silince eski bir aynanın
Gördüm seni şafağında aşkın
Gülüyor gözlerinin içi
Mutlusun.
Kalbin sıcak avuçlarında anadolunun
ve bütün bir dünya senin kalbinde.
İnancın yeni
Hüzünün sevincin yeni
Aldanışların
Sevda işlerin
Yeni,
Yerinde gücün kuvvetin
Taşı sıksan suyunu çıkaracak kadar.

Akıyor deli deli damarlarındaki kan
Alev - ateş soluğun
Keremli günler geçiyor içinden ve Aslıhan

Saat yakın bol güneşlere / mavi yaza
Atlamak üzeresin mayısın eşiğinden
Tarlasına haziranın.
Taşta toprakta bir beste kendiliğinden
ve senin ışıyor her yanın
İri bir gül durur gibi beyaza...

Adaşım
«Hoşça bak zatına kim zübde-i âlemsin sen» (*)
. . . . . .
Pencereni kapayıp en uzak düne
Güneşli güzel bir gün seriyorsun yolüstüne
Çiçek nakışlı upuzun bir kilim
Ama neyleyim ah / neyleyim
Cahit Sıtkı derler bir ozan geçip gitmiş
ve de ardından Ziya Osman göçüp gitmiş
ve aynadaki sen Hasancığım
Aynadaki sen / ben değilim artık
Ben değilim
Ben değilim...

1968 (50. Yaşı için yazmıştır)

(*) kendine dikkatle bak ki âlemin
özüsün sen.

MEHDİ HALICI

Baba ekmeğiyle büyüdük. Fırsat eşitliği yoktu. Takkeyi kapan gidiyordu. Konya oldukça yorgun bir ildi, o zamanlar. Biz İstiklâl mahkemelerini görmedik. Ama her dala adam astılar, diye anlatırlardı, yaşlılar. Yine de, çeşitli yasal nedenlerle sık sık adam asılırdı, Belediye ve Hükümet alanlarında. Sinmiş, susmuş, çekingen bir topluluktu, çevremiz. Doğudan gelen insanlar eski medreseleri, Rumlardan, Ermenilerden boşalmış evleri doldurmuşlardı. Açıkta kalan da çoktu. (Muhacir) denen bu insanların büyük çoğunluğu veremden, sıtmadan ve yokluktan kırılıp gitti. Irgat ve hamal olanlar yaşadı. Kimi de at cambazı, tahta araba sürücüsü oldu. Bir de biz kaldık. Konya'da yüz paraya bir ekmek; yirmibeş kuruşa bir kilo et verilirdi. Ama o

parayı bulana.. Pekmezle, yumurta değiştiren; şebit ekmeğiyle, saç kınası alan insanlar gördüm.

Sabahattin Ali en güzel öykülerini işte tam bu devirde ve bu ilimizde yazdı. Biz çocuktuk. Onu tanımazdık. Naci Fikret'in Fransızca gazete yayınladığı, eleştiri ozanı Namdar Rahmilerin, daha da sonra ünlü ozanımız Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın yaşadığı Konyamızda, Sanat ve Edebiyat, (Babalık) gazetesinin denetimi altındaydı. Sabahattin Ali'nin bu (Babalık) gazetesinde yazılarının yayınlandığını işittim. Eski arşivlerden bir arayıp, tarayan, toplayan oldu mu bilmiyorum?

Sonra herkes dağılıp gitti. Bu boşluğa ilk el atan ağabeyim Feyzi Halıcı oldu. O, şiir yazmaya başladığında orta okul öğrencisiydi. Liseye giderken, İstanbul'un sanat dergilerinde şiirleri çıktı ki, onu yaşlı başlı adam sanmışlar. O da bozuntuya vermedi. Bir de Mustafa Yurtsever adlı bir arkadaşımızın tekleme şiiri çıkardı, Çınaraltı dergisinde. O zamanın ölçüleri içinde büyük başarıydı bu. Sarışın çini gözlü olmasına göre bu Mustafa'nın da Bulgaristan ya da Yunanistan göçmenlerinden olması gerekiyordu. Çünkü Konya'nın öp öz yerlisinden şair filân çıkmazdı o devirde. Halk suskundu. Sanatseverler Feyzi Halıcı'nın insiyatifiyle Alaaddin tepesinde oturur, Türkiye'de sayısı pek az olan Sanat ve Edebiyat dergilerini okurduk. Dergi tek bir tane alınırdı. Çoğunun parası yoktu. Ama herkes yararlanırdı.

Bu Mustafa da hemen öldü. Ölmeseydi sanırım ki günümüz Türkiye'sinin sayılı ozanlarından olurdu, bugün. Gecesini, gündüzünü şiire adamıştı. Ben, ben olalı onun kadar şiire bağlı olan, kendisini adayan, tapan bir insan daha görmedim. Annesi bizim eve gelip dert yanmış: (Geceleri bile uyurken şiir sayıklıyor. Çare ne?). Şiir dünyasına, askere yazılır gibi yazılmıştı Sarı Mustafa.

Aksine babasında pek iş yoktu. Bayram günü oğluna para verip sevindirmiş. Çocuk şiiri yayınlanan Dergiyi satın almaya giderken tutmuş elinden geri almış. Mustafa yoksulluk ve mikrop belâsı, verem olup Devlet Hastanesine düşmeden önce KIVILCIM adlı bir kitap da yayınladı. Öğretmenler, öğrenciler birlik olup sattık. İstedik ki hastayı, İstanbul'a gönderip sanatoryuma yatıralım. Ne var ki en iyi dileklerle toplanan bu para da altı kollu iskâmbil çeviren babasının eline geçti.

Sabahattin Ali'nin o günkü Konya'sında futbol maçlarında polis memuru çizgi üstünde yürürken halk iki metre geri çekilir-

di. Saygı ve korku iç - içeydi. Şiir neyse ne? Fakat düz yazı yazmak bir cesaret işiydi. Kendi çıkarını, geleceğini düşünen yazmazdı.

Mustafa Yurtsever kitabına (KIVILCIM) adını koyduğu için baskıya da uğradı. Bir kaç yıl sonra (KIR ÇİÇEKLERİ) adıyla şiir kitabı yayınlayan bir tanıdık da memur olduğu gerekçesiyle sorguya çekildi. Kırlardan söz etmek solculuk sayılırmış. Bu arkadaşımız hemen namaza başladı. Sonra Mekkeye gitti. Genç yaşta Hacı oldu, paçayı kurtarmak için. Şimdi içkiyi gizli içer.

Konya'da o devirlerde sanatla, edebiyatla uğraşmak tekin bir iş değildi. Var, yok Ahmet Haşim şiir dalında. Mai ve Siyah yazarı Halit Ziya Uşaklıgil roman dalında Konya ovasına çökmüş oturmuş polisin, bekçinin koruması altında ve böylece Türkiye'nin edebiyatlık işi kalmamış bitmiş artık. Yeni kimse yetişmeyecek. Sen tarihin çarklarını durdurabilir misin? Yine de sanat ve edebiyat gizli ve açık kendini kurup durdu.

Sabahattin Ali'nin Konya ve çevresiyle ilgili öyküleri onun için değerlidir. Koca Usta, yürekli adamdı doğrusu. O baskılı devirlerin Konya insanını, çilekeş yaşantısıyla gerçekçi bir açıdan vurgulamasını bildi.

Alaaddin tepesindeki Halkevi binası içindeki kitaplık ve dört duvar arasında kalan o aydınlık düşünce ortamı da olmasaydı, biz zır cahil kalacaktık. İlk tiyatro yapıtını orada seyrettik. Konya Halkevi'nin sürekli yayınları da çıkardı. Ben bu yayınların tümünü daha sonraki yıllar içinde Paris'in ünlü (Bibliotheque Nationale)'inde gördüm ve çok sevindim. Bu Halkevi olmasaydı, bir arpa boyu ileri gidemiyecektik. Orta okul ve lise öğrenimi kupkuru, anlamsız bir programla yüklüydü, At soyundan olan (Fenokodüs)'ü bilmeyen sınıfta kalırdı. Yıllar geçti de şimdi Norveç'te okuyan oğlumdan öğrendim ki bu (Fenokodüs) atın değil; köpeğin tarih öncesi atasıymış. Bu konuda çok ısrarlı davrandım. Kitaplıktan çeşitli yapıtlar getirdi, iddiayı o kazandı. Size yanlış öğretmişler, dedi. Ama o pek çok kişiye ışık tutan Halkevini daha sonra Konya'nın ünlü Dellal pazarına döktüler. Canım arşivler, kitaplar, fotoğraflar, plâklar, ünlü ressamların yağlı boya tabloları tuttanın elinde kaldı. Karanlık, aydınlığı boğdu. Menderes'in bu günahı, Kore savaşında halkı kırdırmasından daha ehven değildir. Bizde matbaaya, kitaba karşı geçmiş dönemlerden beri anlaşılmaz bir düşmanlık var. Matbaa Türkiye'ye yüzlerce yıl sonra girdi. Geç girdi. Ama tam yerine

oturamadı. Yakıp, yıkma sevgisi Bağdat'taki kitaplıkları yok eden Cengiz Han'dan bu yana alışageldiğimiz bir (poı·imani) olayı mıdır? Çözemedim. Son örneğini 1971'de gördük. Acılandık. Bir yandan çağdaş düzeye gelecekler, bir yandan kitap yakacaklar.

Kore kırımından söz edip geçiverdim. 1955 yıllarında Paris'te sınıf arkadaşımız Koreli bir genç vardı. Bugün adını anımsamıyorum. Kore savaşı başlarken Fransa'ya gelmiş. Babası o devirde kapitalist Kore'nin bakanlarından biriydi. Biz Cezayir kurtuluş savaşı için Paris'te gösteriler, grevler düzenliyorduk. Akıl almaz işler çeviriyorduk. Sınıfımızdaki bu Koreli oğlana dedim ki «Ülkende savaş var. Burada işin ne?» Bana şu karşılığı vermişti: «Oradaki Türkler benim için savaşıyorlar. Ben de onların canı pahasına burada yaşıyorum». Haksız bir savaşı başlatanların kendi çocuklarını pamuk kutular içinde batıya gönderdiklerini bilirim.

Dellâl pazarının kabadayılarından eski elbise satan bir Arif vardı. Yaman adamdı. Kore'ye yazıldı. İki ayağı kesik döndü. Tekerlekli bir tahta kutu içinde iki eliyle kendini iteleyerek çarşıya gelirdi. Ben gerçekleri acı çekenlere vurgulamasını iyi bilirim. Onlar iyi anlarlar. Bu Koreli oğlanın dediklerini ona da tek tek anlattım. Ana avrat küfretti. Arif.. Ama kime? Bilemiyorum. Kitap yakma işi de çok utanç verici bir olay. En az bunun kadar.

Kendi vatandaşına sahip çıkmayan, kitabın olumlu gücünden korkan bir azınlığın yönetiminde uzun yıllar yol aldık. Sanatla, edebiyatla uğraşmanın daha gerçekçi bir deyimle Sanatsever olmanın ne denli güç bir iş olduğu ortada. Başlangıçta «Uslu dur!» ihtarlarıyla geçiştirilen baskılar, polisiye girişimlerle yürütülürdü. Günümüzde karşıt görüşlüler diye adlandırılan eli silahlı kabadayıların fikirleri susturmaya çalıştıklarını görüyoruz. Sorunlar daha da büyüdü. Uçurumlar daha da keskinleşti. 1960 yılında tutuklu bulunduğum bir cezaevinde Çumralı Ali'ye «özgürlük nedir?» diye sormuştum. O da bana şu karşılığı vermişti: «Özgürlüğün olmadığında herkes seni döver. Özgürlüğün olduğunda sen herkesi döversin». Çumralı Ali'nin zamanında gülüp geçtiğimiz bu sözlerin bugün bir gerçeği yansıttığını görüyor ve anlıyorum.

Fikir ve düşünce özgürlüğünü ilk kez yabancı bir ülkede tatmıştım. Öğrenci yurdunda bir gün kapım çalındı. Elinde basılı bildiriler olan bir genç bana bunlardan birisini uzattı. Ace-

le göz atıp, geri vermek istedim. «Ben Yabancıyım. Alamam» dedim. Genç adam bana döndü «Sen» dedi, «bu ülkenin ekmeğini yiyor musun? Bu ülkenin havasını teneffüs ediyor musun? Bizim emekçi halkımızın alınterinden yararlanıp yaşıyor musun? O halde ne ayrıcalığımız var? Bizim sorunlarımız en az bizim kadar seni de ilgilendirmelidir.» Bu uyarıdan sonra tüm dünyam değişti.

Benim açınazım şuydu ki, kendi sorunlarımıza eğilmeden evrensel sorunlara itilmiştik. Bu konuda yapayalnız ölüp giden Cemile Bacı bana tanıklık edebilir. Onun ölüsünü evinde polis memurları bulmuşlar.

Elazığ'dan Konya'ya sürgün gelen Cemile Bacı'nın her gün karakola gidip basacağı mührü ben kazdırmıştım. Onu tanıdığımda çok ihtiyardı. Ve açtı. Toprak bir odada yaşıyordu. Günlük geçimini dükkânları dolaşarak fasulya falı açarak sağlardı. Ama hasta da olsa mutlaka karakola giderdi. «Kocamı da, oğlumu da kestiler. Bir ben kaldım,» diyordu. Bir soykırımından söz ediyordu. Bir insanı kanun zoruyla bir il'e göndereceksin. Sonra ekmeğini, suyunu, yatacak yerini vermeyeceksin. Sokağa salacaksın.

Nazım Hikmet'in şiirlerini okudum. Kalbinin yarısının Yunanistan'da yarısının Vietnam'da olduğunu dile getirirken bu soykırımlar üzerinde neden hiç söz etmedi acaba? İçimdeki merak konularından biri de budur. Cemile Bacı olayından iki sonuç çıkardık. Birincisi, 1963 yılında Konya'ya bir görev için gelen ünlü bir ozanımız bana «Çehov'dan sonra öykücülük bitmiştir» demişti. Ben bu düşünceye katılmıyorum.

İkincisi, Fransızların ünlü televizyon yazarlarından Jean Vidal dedi ki: «Sizde evrensel sanatçının yetişmeyişindeki neden bu işte. Öncelikle kendi sorunlarını yüreklilikle omuzlayacaksın. O koşul altında evrensel sorunlara da sahip çıkacaksın.»

Nazım Hikmet bunu ne ölçüde yaptı?

Sanatta evrenselliği ikinci plâna atıp, ayaklarımızı yere basıp şöyle önümüze baktığımızda görürüz ki, fırsat eşitliği olamayan kapalı bir ortamı delip çıkmak zordur. Hele okuma olanağına kavuşmamış insan birikimlerini kolayca koşullandırıp kendi rahat ve çıkarlarını sağlayan bir alay kurnazın paralı ve etiketli gücüne karşı savaşmak, usturanın keskin yüzünde yürümek gibidir. Ama geçerlidir.

Aslında sanatın da kendi iç bünyesinde bazı sorunları var. Salt sanatçının tutumunu yargılamakla bir sonuca varılamaz.

Yazmak bir gerilim işi. Olumlu koşullar işi. Yirminci yüzyılın son çeyreğinde bireysel ve toplumsal yaşama savaşı, kişileri ve toplumları aşıyor. Ekonomik yapı doğal olarak ağır basıyor. İnsanlar ölüyor ama hiç değişmeyen, gittikçe gelişen tek şey bu savaş. Edebiyat ve sanat yapmacık uğraşlardan mı sayılacak, bu savaş içinde? Neden şiir geriliyor dünyamızda? Tiyatro binaları neden, niçin devletlerin yardımıyla ayakta durabiliyor? Petrol krizi ile sanat arasında da bir ilinti mi var? Yoksa sanat ve edebiyat kapitalizmin çürüyen yapısıyla birlikte yuvarlanıp gidecek mi?

Tüm çabalar geleceğin dünyasını kurmaya yönelik olursa bir değer kazanır. Sanatçı da bu işlevini yerine getirdiği sürece sanatçı sayılır.

*
**

50 yaşımıza geldik. Hâlâ bir yığın açmaz içindeyiz. Ne var ki yine de geleceğe umutla bakıyoruz.

İsmail Ali SARAR

Çocukluğum, ilk gençliğim bir Anadolu kentinde geçti. Gözlerimi evrene açtığım an, karşılaştığım bu bozkır kenti, bilmem inanır mısınız tüm düşüncelerimi, duygularımı, isteklerimi, görüntülerimi kapsadı. Boz bulanık akan Porsuk Çayı, gözlerinizin alabildiğine uzanan boz kıraç tarlalar, yaz boyu sararan cılız sarı ekinler, bana kimsesizliği, yalnızlığı öğretti...

Çocukluk günlerimde yaşadığım kentin yakınında yatan her yıl anma haftalarında binlerce kişi tarafından anılan, Türk şiirinin gerçek, büyük ustası Yunus'u tanımama neden oldu. Bir

bakıma çocukluğum bu büyük ozanın deyişleri, söyleyişleriyle uzadı gitti.

Sonra öğrenim yılları büyük kent İstanbul'da başladı. Yıllarca çocukluk günlerimde gece düşlerimde, gündüz isteklerimde gördüğüm bu güzel kent, yıllarımın en güzel günlerini avuçlarının içine alıp, beni avuttu. Şimdi bu dizeleri yazarken, anımsıyorum, ilk gençlik yılları, fakülte yaşantısı, yazmak, yayınlamak isteği...

Yazmak benim için belki de doğduğum günden başlamak üzere bir gereksinme oldu. Bu nedenden çocukluk günlerimde evde herkes uyuduktan sonra küçük bir idare lambası ile yatağımın içinde sürekli yazardım. Bu istek, bu hastalık yıllarca sürdü, gitti..

Küçücük düşüncelerimin, duygularımın çemberinde yayınlanacak çeşitli yapıtlarımın kapak resimlerini görürdüm. Yarı düş, yarı gerçek bu evren çoğu zaman beni oyalar, mutlu kılar, tüm güzel duygularımı doldururdu.

Doğrusunu isterseniz ekmek parası pek küçük yaşta omuzlarımın üstünde bir ağacın yaprakları gibi büyüdü. Oyuncaklarım, çocukluk isteklerimin hemen hemen hiç biri olmadı. Bir yaşamak savaşı, ekmek derdi beni gün geçtikçe büyük yalnızlıkların, gerçek düşünce evreninin içine sürükledi.

Yaşamak isteği zaman zaman tüm duygularımı dolduru, bu istekle tüylerim diken diken olurdu. İşte ilk çocukluk günlerimde yaşamak üzerine denemelerimi bu duygular, düşünceler içinde yazdım. Sonra bir sevgi, bir istek, tüm kişilere, yaşayanlara karşı damarlarımda akan kanın en küçük kılcal damarından tutunuz da, en yaygın olana dek tatlı ve güzel bir sıcaklık yöntemimde yayıldı, gitti.

«Ben gelmedim dava için, Benim işim sevi için» diyen Koca Yunus gibi bu günlerimde tüm kişilere karşı delice bir sevgi, sonsuz bir istek gençlik evrenimin büyük penceresi oldu. Bu delice tutku, acımsı sarhoşluk içinde «Insanlar Konuşuyor» denemelerimi yazdım. İşçiler, kimsesizler, yoksullar, gençler, yaşlılar, sınıf ayrımı gözetmeksizin çingeneler, mutlular, mutsuzlar bu dizeler içinde konuşuyorlardı. İşte o zaman Elit Kahvehanesinde, Nusuvaz Pastahanesinde, o günlerin ünlü, tanınmış sanatçıları, ozanları ile tanıştım. Onlarla düşünceleri, duyguları, görüşleri ne olursa olsun, dost, tanış oldum.

Bu arada o zamanlar yayınlanan sanat, düşünce, yazın der-

gilerinin her ay başlarında çıkışlarını dört gözle bekler, kitapçı vitrinleri, gazete, dergi satıcılarının önünde onların kapak görüntülerine uzun zaman bakmakdan bıkmazdı. Çoğu zaman kitapçılara girer, yeni yayınları izler, zamanımın büyük bir bölümünü onlara ayırırdım.

Yaşantım boyunca en büyük isteğim öğretmenlikti. Bu meslekte büyüklüğün, yüceliğin en büyük anlamını bulur, kendimi çoğu zaman sınıflarda yüzlerce öğrenci karşısında konuşuyor sanırdım...

Yıllar acımasız, geçen zamanın bir anını bile durduramadan geçti. Öğrenim yılları bitmişti. Yaşamak savaşı büsbütün ağırlaştı. Önce Anadolu'nun çeşitli kentlerinde görevden sonra kendisine, güzelliğine delice vurulduğum İstanbul beni bırakmıyordu. Büyülenmiş bir kişinin kutsallığınca dudaklarımda bir türkü,

Beni yollarda böyle bitiren,
Şimdi İstanbul gözleri pul pul
Görünse uzakdan şöyle bir yol
Alsın beni de götürsün tren
Uzat ellerini bana İstanbul!..

şarkısı ile gençlik yıllarımın en güzel günleri İstanbul'da geçti...

Tüm içtenliğimde katınızda yazıyorum, bilmem inanır mısınız?... Yaşantım boyunca iyiden, güzelden, yüceden, gerçekden, doğrudan yana oldum. Büyük içtenliklerin verdiği anlamla bu özellik bana yaşamanın, mutluluğun, kişileri kazanmanın merdiveni oldu. Her ne olursa olsun, yaşayanları insanları, büyük anlamın gerçek bir görüntüsü olarak sevdim, saydım. Bu nedenden «Düşüncelerimizde yaşayanların Öyküsü»nü yazdım. Bu küçücük yapıt belki de bir görünüşde çok yetersiz ama bana güzelliğin, iyiliğin kapılarını açtı.

Kendimi bildiğim günden bu yana önce kendimi, sonra toplumumu, yaşadığım toprakları düşünür, bu görüntü çerçevesinde büyük istekler, güzel dilekler isteğinde bulunurdum, ülkem için, toplumum için... Bu nedenden kalkınan, bu gün için tüm sorunlarını çözen batı ülkelerini düşünür, kalkınmalarındaki gerçek çizelgenin yöntemlerini öğrenmek isterdim. İşte bu tutku ile batı ülkelerine gittim. Avrupa ülkelerini, özellikle Almanya'da bir zaman kaldım. Bu arada onların öğrenim, öğretim, kültür yöntemlerini incelemeye çalıştım. Bende Batının gerçek başarısı,

kendi ülkemin geri kalmışlığının büyük üzüntüsünü yarattı. O toplumların, büyüklüğü, uygarlığı, bugünkü düzeyleri beni günlerce, yıllarca hastalar etti. «Evren Üzerine Destan» denememi bu istekle yazdım.

Çocukluğumdan beri konuştuğum dili, konuşulduğu alanları, yani güzel Türkçe'mi düşünürdüm. Ondaki ses, anlam özelliği, bana Türkoloji öğrenimi yapmama neden olmuştu. Dilim yüz yıllardan bu yana ulu bir çınarın yaprakları gibi evrenin her yöresinde çiçekler açmış ki, bana «Türkçeye Özlem»i yazdırdı.

Ben yaşantım boyunca Batı'yı iletlemiş toplumları, büyük, kişileri örnek edinmeyi kendime yöntem edindim ama, onlara benzememek, kendi kendime, öz varlığıma bugünün yaşam koşullarını uygulamak koşulu ile kendi toplumumun tarih çizelgesinde bir ulusal öğrenim, öğretim ve kültür yasamız ile ilerlemeyi, yarınlara seslenmeyi Anadolu'mun batıdan, doğuya, güneye, kuzeye, her köşesinde yediden yetmişe, her kişisinde okumanın, öğrenmenin, bilmenin, görmenin acısını gördüm. Bu büyük oluşmayı ve gelişmeyi canu gönülden istedim, istemekteyim...

Bu düşünceler duygular açısında «Yurt Sevgisiyle söylenmiş Destan» gerçek kişi sevgisi, saygısı açısından «Mevlâna'dan Yana» Yunus Emre üzerine yazmayı, konuşmayı kendi kendime görev bildim.

Gönül geçen yarım yüz yılın ardından güzel sözler yazmak ister ama, ben bu konuda iyimser olmayıp, kendi kendime bunca yıl çalışan, çabalayan, fakat bir şey yapamayan bir kişinin tutkusu ile kendi kendimi yargılıyorum. Bu yargılamada belki de beceriksizliğimin büyük nedenini yine kendimde değil, toplumumuzda, yaşam koşullarının ağırlığında görüyorum.

Güzel yapıtlar vermek, başka bir deyimle yarınlara seslenmek, kalıcı olmak sanatçının direncine, sanata karşı delice sevgi, saygısına, tutkusuna bağlıdır. Şimdilik geçen yılların ardından bir şey yapamamanın sancısı içinde, daha uzun yıllar bir yaşam çizelgesi dileyerek, bu işe karşı delice bir tutku ile her şeyden önce toplumumun gerçek dertlerine, acılarına, Anadolu insanının acıyan yarasına eğilerek tüm evrene, kişilere yararlı, üstün güzel yapıtlar ortaya koymak dileği can evimden gelen isteğimdir.

Bu yolda koşan, yürüyen bir kişi olarak bu mutluluk çizelgesine varabilirsem ne mutlu bana...

YAZI, İÇKİ ve BEN

Aydın ARIT

Bugüne dek ne yaptım sorusuna kafam takıldığı zaman karşıma iki imaj dikilir: yazan ben ve içen ben. İki ayrı kişi. Diğer şeyler çok sönük, karanlıkta kalıyorlar.

Peki, niye yazdım? Niye içtim?..

Geçmişin karanlığına el feneriyle bakınca, bir koca ev görüyorum. Duvarlarında dev yapılı, korkunç bakışlı Osmanlı paşaları sıralanmış boy boy. Kimi halılar üstüne resmedilmiş, kimi altın yaldızlı çevçeveler ardına çekilmiş, ama tümü de unutulmama çabasında. İçlerinden birisi daha az ürkütücüydü galiba. Yazar

çizer olanı, dolayısıyla da annemin soylu ailesince bol bol yerileni...

Babam genç bir maden mühendisi. Yılın en azından dokuz ayı dışarlarda, Ağrı eteklerinde, Midyat tepelerinde pir aşkına petrol arar durur. İyice güneş yanığı, iri bir adam arada eşikten içeri adımını atar. «İşte baban,» derler, «sarıl,» derler, sarılırım. Üç-beş gün kalır ve gider, kim olduğunu bile anlayamadan...

Evizimde Sultan Hamit, Atatürk, Çerkes Ethem birarada otururlar, birarada yaşarlardı. Şimdi düşünüyorum da, nasıl biraraya gelmişlerdi annem ile babam ve diyorum ki, böyle bir şey ancak bu ülkede olabilir: Zıtlıkların kucak kucağa aynı çatı altında barınması...

İlkokulun üçüncü ya da dördüncü sınıfındaydım. Annem okula çıkageldi, beni sınıftan çağırttı, elinde bir telgraf, babamın öldü haberini okudu. Okulun taş iç avlusunda pattadak yere oturuvermiştim, başım da duvara çarpmış galiba. İşte ogün bugündür yazıyorum...

Önce babamla tutturdum. Kafamda dolanan hayalete bir yüz, bir şekil kazandıracağım ille. Zaman gelir bir Zeus yaratırdım, çoğu zaman da bir Beberuhi. Bugün bile daha henüz dengeyi sağladığım söylenemez...

Annem gençti, güzeldi. Yeniden evlendi. Üvey babam zengin bir armatör. Yazları okul tatillerinde yanında çalışmamı, hesap defderlerini tutmamı ister. Ben ki, en zayıf dersim aritmetik, her yıl çaktığım için, borçlu ve bir sınıf geriden ağır aksak geliyorum...

Büroda geçici olarak bana ayrılan masanın üstüne adımı ve kenef duvarlarına yaraşır bir dize kazımıştım kâğıt açacağıyla. «Amca» diye anılagelen üvey peder, «Uyyy!» demişti. «Bu masanın borcunu ömür boyu ödeyemezsin.» Oysa bugün en son zamlarla dört büyük şişe rakı parası. Yani şimdileyin dört gün içmesem öderim rahmetlinin o gün masasını hasara uğrattığım için bana biçmiş olduğu borcu...

İki arkadaş, «Sosyetik»leri gırgıra alan iki sayfalı, sulu bir haftalık gazete çıkarmaya başlamıştık. Geçmiş gün, 40 liraya mı ne, bir basımevinde diziyorduk yazıları. Bir hafta 10 lira eksik geldi, «amca»dan borç istedim. İnandırıcı olmak, boşa yatırım yapmadığını belirtmek için de bir yazımı okudum. «Uyyy, Hanım!.. Bu oğlan gomonist olmuş,» diye hop oturup hop kalktığı adam...

Bu kitap tüşpen

Neyse ki, işin ucunda kovalama olmadığı için sevinmiştim. Çünkü çok daha öncesi, eski «Ser Yaver-i Has»lardan olan annemin ağabeyi günlerden bir gün ilerde ne olacağımı sormuştu da, «Çöpçü» olacağımı duyunca, tutup dövmek için beni öyle bir kovalamıştı ki, geçkin yaşına karşın evin koca bahçesinde dört dönmüştük. Ne korkunç bir moruktu rahmetli, Tanrım!..

Evde bir takım kitaplar var ya, devir de tek parti devri, adam beni elevermiş komünist diye. Kardeşim bir solukta yetiştirdi bana haberi eve girmezden. Eh, ben de yazıhanede çalışıyorum ya, her ne kadar hesaptan çakmasam bile dönen fırıldakların bilincindeyim azbuçuk. Semt karakoluna giderek o'nu eleverdim kaçakçı diye. Biz bir ekip, fıldır fıldır kaçakçı üvey babayı arıyoruz, onlar öte yanda bir diğer ekip, fıldır fıldır komünist üvey oğlu arıyorlar. Sonunda kavuştuk ve hiç kuşkusuz, ben tuşa geldim...

Halamlar bir başka dünyanın kişileriydi. Enişte bey koyu müslüman bir çiftlik çubuk sahibi. Her gece yatmazdan önce ev halkını çevresine toplar, Kur'an-ı Kerim'den ayetler okur güldür güldür. Hele bir Zeytin Suresi var ki, Arapça'nın o ağdalı vurgusuyla okundukta, huşu ile titrer, gözlerimizden aşağı sicim gibi inen yaşları tutamazdık. Ama ne diyor, bilen yok...

Derken Kutsal Kitab'ın bir çevirisi geçti elime ve Zeytin Suresi'nin gizi o zaman çözüldü: Meğer Bağdat Valisi'nin bahçesindeki zeytinlerin güzelliğinden, iriliğinden, tadına doyum olmazlığından söz ediliyormuş. Dünya tepeme yıkıldı. Döktüğüm onca göz yaşına mı acısam, aptallığıma mı ya da ruha işleyen güçte bir dilin bazan ne boş anlamlı sözcükler oluşturduğuna mı? Öğrendiklerimi diğerlerine de söyleme gücünü bulmak için meyhanenin yolunu tuttum ve tutuş o tutuş. Böylece bu evdeki adım da «zındık» oldu çıktı sonunda...

Dedem, yani babamın babası, Kafkaslar'dan gelme bir Şeyh
' mücahiti. Düşlerinde hep geride bıraktığı topraklar, iki
-asında hep silahları ellerinde at koşturan, attığını vu-
- O'nun yanında kaldığım sürece hep bunları din-
'ain Kovboy'lara kaptı.an bir yaşlı Kızılderili
-an geri alacağını sayıklamasıydı sanki.
-aklar geri gelmedi. Allah rahmet ey-

.r korkaktım. Delikanlı dediğin
meli, arada belde tabanca, vura-

Zavallı dedeciğim, günümüz gençliğini görseydi mutlu mu olurdu acaba?...

Ancak şurası bir gerçek ki, ben bir korkağım. Ana evinin kapısını korkarak açmak beni yazıya, hala evinin kapısını korkarak açmak beni içkiye itelemişti. Böylece yazarak içtim, içerek yazdım ve hiç bir şey omadı...

Ne zaman ki, profesyonel yazar oldum, yani içki paramı kalemimle kazanmak zorunda kalınca şunu anladım: İçki ile yazılmıyor. Ya içkiyi bırakacaktın ya da yazıyı. Ama ben ne yaptım? Kendimi ikiye böldüm. Şimdi içtiğim zaman yazmıyorum, yazdığım zaman da hiç içmiyorum...

Yazan Aydın, yazar Aydın, yani içkici Aydın'la hiç bir ilişkisi yok. Dedim ya, ikisi apayrı kişiler. Birisi bir tezgâh köşesinde durmaz içer, diğeri bir masa başında durmaz yazar. Sırtsırta yaşarlar ve birbirlerini tanımazlar bile...

Kimileri zaman zaman sorar:

«Yahu deli adam, niye içiyorsun bu kadar?»

«Yazmak için.»

«İyi ama içince yazamıyorsun ki!»

«Tamam. Ben de yazamayınca içiyorum işte.»

Bugünlerde olduğu gibi...

Şimdiye böyle gitti bakalım. Merak ederek kafamda sorulaştırdığım şey şu: Bundan böyle ne olacak? Acaba devam mı, yoksa tamam mı? İçkici yazarı tepeledi mi ya da yazar içkicinin hakkından gelecek mi? Ah, keşke tanışmasalar eskisi gibi. Ya tanışıp kapıştılarsa?

Bekleyen görür, demişler.

Bekliyorum...

BİR YAŞDÖNÜMÜ, ÖYLE

Edip CANSEVER

«Yuvarlak yaşdönümü», yani elli yıllık bir yaşam, zaman denen sonsuzluğu bir çeşit adlandırma! İnsan ne düşünebilir, neler düşünebilir? Yanıtı pek kolay olmasa gerek. Çok şey. Belki de hiçbir şey. Sözgelimi şu anda, masamın başında, yarı düşsel bir kendi kendinelikte, çok içli dışlı olduğum, zaman zaman sevdiğim, zaman zaman da öfkelendiğim birinden ayrılmışlık duygusu içindeyim. Ama o sevdiğim ya da öfkelendiğim kişi kim? Yüzünü bile anımsayamıyorum şimdi. Nedeni, sürekli bir değişim içinde de ondan. Akan bir yüz bu. Kimi zaman bir ağır çekimde sanki, kolayca izleyebiliyorum onu, engellere çarpan, bir süre yerinde dönenen dere suları gibi. Bazan da hızından gö-

rünmüyor; üç beş yıllık bir yaşamın bir iki dakika içindeki rengi, biçimi nasıl farkedilebilir kolayca? Sanki düşünmüyorum da bakıyorum ona. Fatih bulvarında tramvaylara atlayan bir çocuk mu? Bozdoğan kemerinin üstünde boşluğu anlamaya çalışan bir küçük acemi mi? Kitaplara baka baka Cağaloğlu'ndan aşağı vuran bir lise öğrencisi mi? Yoksa Cennet Bahçesi'nde bir köşeye çekilmiş, şiirler okuyan bir genç mi? Hangisi? Balık Pazarı'ndan geçen, çiçekler çiçekler çiçekler arasında meyhaneler deneyen, birinden birine karar verip cam önlerinde iyi şiirler yazmanın yollarını arayan bir yalnız kişi de olabilir bu. Sonra Kapalıçarşı'daki dükkânının asma katında görüyorum onu, şiir yazarken, kitap okurken.

Diyeceğim, ben işte bu kişiden ya da kişiler birikiminden ayrılmış gibiyim şimdi. Önemli önemsiz, ama kuşkusuz sonuna dek yaşanmış anılar bir yanda; yaşanmamış yaşamların, duyulmamış duyguların sezilmesinden gelen coşkular bir yanda. Öyleyse yazın tarihçisi gözüyle bakmazsak, şairler ne genç ne de yaşlı olmalı. Ayrıca onları, onların yapıtlarını aylara yıllara bölemediğimize göre, şairler (bütün sanatçılar demek daha doğru), bir toplumun özgül ağırlığıdır, ortalama yaşıdır. Kısacası sanatçılar yaşsızdırlar, bence...

Gene sanatçılar bir ülkenin tarihidir, coğrafyasıdır. Tarihidir, çünkü toplumlar durgunluk dönemlerinde olsun, karmaşık, güç, savaşım dönemlerinde olsun, bunun coşkusunu yaşatan, rengini belirleyen, havasını çizen, gerilimini ileten biraz da sanatçılar değil midir? Coğrafyasıdır, dedik. Seine nehrini sevimli kılan, Fransız yazarlarından başka kimler olabilir ki? Sholokhov olmasaydı, Don nehri gene vardı ama yoktu. Ya Lorca'sız İspanya? Tarih yok sayılırsa, coğrafya eskirse, kısaca dünyamız geçmişsiz ve geleceksiz kalırsa, o zaman da yaşlı olmuş yaşsız olmuş ne anlamı kalırdı ki sanatçıların.

«Yuvarlak yaşdönümü» biraz dağınık da olsa bunları düşündürdü bana. Bir otel gibi yüreğim şu anda, masamın başında. Işıklar ışıklar içinde her yer ve her şey, bunca yıl ne yaşadımsa inip çıkıyorlar merdivenlerinden.»

«Canım elbette, diyorum, nasılsa
Otel batacak, otel batacak!

En önemlisi de tanıştırılır gibiydim biriyle
Hiç kimselerin ilgilenmediği
Bazı olayların tarihçisi olarak.»

Adresime, zahmet buyurup göndermek lütfunda bulunduğunuz 8. Kasım 1978 günlü mektubunuzu 18 Kasım 1978 Cumartesi akşamı almış bulunuyorum. Adres kıyımına uğradığım belli. Doğal karşılıyorum. Çoğunluk, Türkiye'de, yazarın / sanatçının çilesi çok yönlüdür, kabul etmek gerek. Düşündüğünüz için, sağolun, varolun. Sıcak, ince, insancıl duygularınıza teşekkürler. Yerimi uzun süredir ben de kaybetmiş idim. Benden önce onu sizin bulduğunuza sevindim. 50. yaşımda tarafınızdan ansınmak gönendirdi beni. Gene yarımyüzyıl ömür tüketmiş olmamı sizden duymak ve öğrenmek mutluluğuma mutluluk katmış olacak ki sıcağı sıcağına hemen yanıtlıyorum.

Anısı belleklerde silinmeyen acı tatlı o kadar nen var ki bir daha onlara dönmek istemiyorum. Ve bu çarpık düzende kaçan barışı ve yaşamı kovalamakla geçiyor bu kısa ömür pervasız. Yine de uzaklarda aramayalım onu. Bir gün ağacımıza konacaktır bu çok renkli nazlı kuş. Doğan tan'larla tomurcuklanıp açacaktır hep. Yüreklerimizde ötüşünü duyduğumuz gibi. Umut aydınlığa açılan pencere, sabır yalvaç güzel huy; bize düşen beklemek. Işıklı beyinler, geleceğin dev bilgisayarları. Ararlar, bulurlar ve getirirler. Güneşe giden yoldayız. Barışa boyumuz kısa.

Uygarsan sen gerçekten, bağnazlık içinde erir. Konan teşhis bulguysa yanılgılarla dolu. Hava gergin, önlemler tunç. Çığ gibi büyüyor sorunlar. İşler böyle olunca: Çağların kara yazgısı hep ağır tartar. Ekmek önden kaçar, arkadan kovalar kemik. Oy! İçimde güneş tutulmuş. Uzaktan yakından seni bir kez daha tanıdım yozlaşmış çirkin yanım; utanç oluyorsunuz sevmeyi yitirince. Günah, yolları kesmiş. Görür ölürüm. Hatırlar ölürüm. Onurum param parça. Karanlıkların bu panzehiri korkuyu, doldur boşalt yüreğine; yaşam bir eziyettir ekmek yollarının daraldığı evlerde.

Kambur üstüne kambur dünya, şişkin doğa, et yiyip kan içer. Alev kusar, lav işer. Barut gülle, namlu kurşun, atom hidrojen, nötron sıçar çocuğu. Gitme gitme, bu sert kabuğun içi ateş. Gözyaşı, kirpik denizi. Kan ve kir kabuğun dışı. Nuhun Gemisi şu dorukta yatar, donmuş taşlaşmış. Seyreyle pisliğini: Denizlerin altı balıktan çok batık gemi. Savaş kalıntısı korkunç enkaz. Hergün bu senden çıkanla karışıp kirlenir. Yıkayıp arıtan. Yüzdürüp gezdiren bu deniz. Saklayan örten. Yutan sindiren. Besleyen tarla. Deş karnını çöplük. Dileğim uzayları, yıldızları bari kirletmesek.

Kural bozuk ya da böyle olunca her şey değişik. Ateş yakar kül eyler. Siler süpürür rüzgâr. Sel yıkar, sürükler. Dağıtıp yutar deprem. Ölüm acımasız sevdiklerini çağırır. Toprak örter. Aşk ateşten sevinçten acıdan giysi. Okşarsan sarılır. Yüreklerde kanla açan gül koparırsan solar. Gezdin dolaştın, geldin gördün iştel ya neyi değiştirir ki uygar olmak. Öğrendim uygarın bağnazı, bağnazın uygarından bin kez kömür ve tilki. İnce bardağıma doldurup doldurup içtiğim bir yağmur tanesinden denizler; yemyeşil zümrüt toprağın örtüsü, toplanmak durulmak barışta bir damla.

Bu yılbaşı dördüncüsünü yayınlayacağınız «Nesin Vakfı

Edebiyat Yıllığı'nda ansıyıp bana da yer ayırmanıza sevindim. "NESİN VAKFI"na denizde bir damla da olsa katkım olacağından mutluyum.

Saygınlığın anıtı, sevmek, sevilmek, barış, iyi ahlak ve dürüstlük. En güzelini siz insancıl duygularda toplayıp gerçekleştirdiniz. Simgelediniz en iyi. Az şey midir bu. Yazgacı ile alınterinin böylesine kutsal arı örnek bir vakfa dönüşmesini kuşaklar daima saygıyla anacaklardır.

Bu, örnek, canlı eserinizden ötürü yürekten kutlarım sizi. Gönüllerde evrenselleşen bu denli vakıfları umut etmek ve çoğaldığını görmek hayır ve ödüllerin en doyurucusudur. Kutlu olsun.

NEYİM VAR BENİM...

Celâlettin ÇETİN

Aslında yitirdik biliyor musun, çok şeyimizi yitirdik. Gülmeyi yitirdik en azından. Oysa sözünü ettiğim o dönemde ben katıla katıla gülerdim. ne güzel.. Sonra bir yığın ıslık çalardım ellerim cebimde. En önemlisi başladığım kavganın sonunu düşünmezdim. Gene düşünmesem diyorum, olmuyor. Geride bekleyenler var.. Yükümlülükler, sorumluluklar sonra.

Ya da kaçıp gitsem, ne dersin? Başka çevreler, başka ilişkiler denesem?..

— Neyin var senin anlamıyorum.. Hem doymadın mı daha, başka çevrelere, başka ilişkilere doymadın mı? Düşün elli ya-

şına geldin. Elli yaşında kaç kişinin böyle bir diziye gezileri, bir diziye giysileri, bir diziye seviler olmuştur bu ülkede?

— Olsun ne yazar sanki?

— Ne yazarı var mı.. Çevrene bak hele, yaşadığın ülkeye, ülkenin insanlarına bak.. Kaç kişi elli yaşında altına araba çekmiş, kaç kişi dayalı döşeli bir kata sahip olmuştur ha?

— Ne olacak yani, bu kadar yıldan, bu kadar didinmeden sonra çok mu?

— Çok elbet.. Çalmamışsan, çıpmamışsan, az şey değil bu. Sonra kaç kişi senin gibi uçaklara binmiştir durmadan.. Yataklı vagonlarda olmuştur. Devletler gitmiştir, ünlü artistlerle, ünlü devlet adamlarıyla görüşmüştür?

— Görüşsen ne olur, neyi değiştirir sanki?

— Öyle deme.. Bu düzeye gelmek, yani saygınlığı olan bir düzeye gelmek elli yaşında kaç kişiye nasip olmuştur? Sonra kaç kişi senin gibi çocuklarına ayrı çalışma masaları almıştır? Ve paralı okullara vermiştir onları, bir düşünsene?

— Evet ama.....

— Dur kesme.. Sonra kaç kişinin bu ülkede, bu geri kalmış ülkede biri büyük, biri küçük iki televizyonu vardır evinde? Kaç kişi üç oda, bir büyük salondan ibaret daireye, küvetli ve de fayanslı banyoya, banyoda şofbene, yani sıcak ve soğuk suya sahip olmuştur?

Kaç kişi daha bu yaşa gelmeden, havyarın, pavuryanın ve kalamarın ve karidesin tadına bakmıştır? Sonra kaç kişi akşam evine dönünce ayaklarını gönlünce uzatmıştır balkonunda ,içkisini yudumlamıştır bir güzel.. Kaç kişi girmiştir döner kapılarından içeri o büyük otellerin? Ve Continantal'in tepe bar'ına ve Sheraton'un terasına kaç kişi çıkmıştır söylesene?

— Çıkmasam da olur oralara, önemli mi? Hem oralarda, o halıların yumuşaklığında, «tüyleri ütülenmiş bir ite» benzetti beni bir ozan dostum.

— Neye benzediğini bilmiyorum ama, şunu sormak istiyorum sana.. Bunları, bu saydıklarımı, Kağızman'da iken bilir miydin, söylesene? Kağızman'da tezek kokuları arasında oynaşırken, buraya bu büyük kente geleceğini ve bu yaşam düzeyine gireceğini aklına getirir miydin sanki?

Ve şimdi sabahları sürdüğün o After Shawe kolonyalarını, Kağızman'da da sürer miydin söylesene? Sonra hep uçlu sigara-

lar mı içerdin önceleri? Ve sordukları zaman bir misafirlikte, «Nest kafe varsa onu tercih ederim» mi derdin ha?...

Hem şuraya bak, şu giydiğin ayakkabıya bak..

— Ne olmuş ayakkabıma?

— Kaça aldın onu, nereden aldın ha?

— Ne ilgisi var bunun şimdi?

— Var var.. Fevzi'den değil mi? 1350 papel değil mi? Kendin söylemiştin bunu.

— Evet ama, onu bana hediye aldı biri....

— Kim alırsa alsın. O düzeye gelmişsin ya.. Oradan, o milyonerlerin giydiği mağazadan giyiniyorsun ya?

— Bitti mi?

— Bitti de, diyeceğim o ki, otur, otur da haline şükret...

— Şimdi ben sorayım sana.. Söyle bakim kaç kişi benim ülkemde, benim gibi karemela satmıştır çocukluğunda, köprü üstünde?

— Çoook..

— Kaç kişi benim gibi, benim ülkemde yağlı boyacılık yapmıştır, inşaatlarda çalışmıştır okul tatillerinde?

— Çoook.

— Peki kaç kişi gaz lambasının ışığında ve de bir göz odada okumuştur Gorki'yi, Dostovyevski'yi.. Ve kaç kişi saklamıştır o yıllarda, bu dediğim 1940'lar, 50'ler Türkiye'si biliyorsun.. Evet kaç kişi koynunda bir muska gibi saklamıştır Nazım'ı.. Ve bir yılbaşı gecesi boğazı boydan boya, sabaha kadar yürümüştür beş parasız o mısralarla..

— Bırak şimdi bu yoksulluk edebiyatını..

— Edebiyat değil bu. Korku dolu, kaygı dolu, yoksulluk dolu bir yaşam işte.

— İyi ya, oradan, öyle bir yasamdan buraya, bu doğrultuya gelmişsin ya.. Daha ne istiyorsun?

— Geldim, geldim ama sen bir de bana sor.. Neler çek.....

— Kendini acındırma.

— Nefret ederim.

— Neden?

— Acındırmaktan. Ama gerçek, bunlar da gerçek işte.

— Bugünkü yaşamın da gerçek değil mi?

— Evet.. Evet de.....

— Eveti meveti yok. Daha ne istiyorsun be kardeşim? Gerçi aldığın aylık fazla değil, hele bu bok pahalılıkta hiç değil ama, saygınlığın var ya yaşadığın toplumda.. Avantajların var.. Dü-

şün bir kere trafik memurlarının sana selam vermesi, politikacıların, parti liderlerinin ilgi göstermeleri ve sırasında senden çekinmeleri az şey mi?

Sonra bir müdüre, bir genel müdüre, bir belediye başkanına telefonu açtın mı, müthiş ilgi gösterirler sana az şey mi bu?

— Az şey değil ama bunlar ancak oyunları bol, vurguları bol, yolsuzlukları bol olan bir ülkede, yani bizim ülkede geçerlidir. Batı ülkelerinde bu ölçüde baş tacı edilir mi gazeteci, bu ölçüde korkulan, çekinilen adam olur mu, olmaz. Çünkü o görevlinin, ya da o iş adamının, bizdeki gibi açığı yoktur bu ölçüde. En önemlisi yerimden olurum, işimden olurum, makamımdan olurum kaygısı yoktur. O zaman da gazeteci denen adam bir trafik memurunun selam durmasına, bir belediye başkanının yaltaklanmasına, bir parti liderinin, bir bakanın ya da bir iş adamının davetler çıkarmasına gerek kalmıyor değil mi?

— Orası öyle.. Ama biz senden, senin yaşadığın ülkeden ve ülke içindeki yerinden sözediyoruz.

Bak dostum sana bişey diyeyim mi, ben senin yerinde olsam böyle boş şeylere kafa yoracağıma, yok bozuk düzenmiş, yok insan insanı sevmiyormuş, yok bir yığın oyunlar dönüyormuş ülkede, bunlarla uğraşacağıma, eldeki imkânları daha genişletmeye bakarım..

— Genişlettiğini varsay, rahat mı edeceksin.. Bu sevgiden, bu duygudan yoksun insanlar arasında mutlu mu olacaksın sanki? Sonra hep aynı plaklar çalıyor gramafonda görmüyor musun.. Aynı oyunlar, aynı çıkar kavgaları hep..

— N'olacak yani, başka yerlerde, başka insanlar arasında yok mu bu saydıkların?

— Var, var da.. Demek istediğim şu ki, giderek daha bozuluyor dünyamız. Zaten yakınmam da bu yüzdendi. Sen lafı aldın başka yerlere götürdün.. Benim duyduğum, daha çok önceki yılların, çocukluk yıllarının özlemiydi işte Böylesine yozlaşmış değildi insan ilişkileri o yıllarda, onu anlatmaya çalışıyorum.

— Ben onu bunu bilmem arkadaş.. İnsanoğlunun var olduğu günden bu yana, sözünü ettiğin oyunlar oynanmıştır hep. İlişkiler de o ölçüde bozulmuştur elbet. Kısaca günümüzdeki bu yalanlar, bu çıkarlar, bu çıkar kavgaları milattan sonra da vardı önce de..

— Ama günümüzdeki kadar değildi.

— Olamazdı ki. Gereksinmeler azdı çünkü. Şimdi öyle mi ya, bitmeyen, tükenmeyen istekleri insanoğlunun.. Dünyanın ka-

buğunu delik deşik ediyorlar görmüyormusun.. Atmosferi çok gerilerde bırakıp, uzayda başka tezgâhlar hazırlıyorlar, çıkar tezgâhları..

Hem niye sen kendinden, kendi yaşamından örnekler almıyorsun? Özlemini duyduğun çocukluğunu düşün.. Orada, o yıllarda yok muydu sanki bu söylediklerin. İlkokulda yediğin ilk dayağı düşün öğretmeninden. Oysa suçsuzdun... Ama karşı tarafta önemli birinin, soylu birinin çocuğu vardı. Sonra kocası askerde Hacer vardı. Bir akşam tandırda bacaklarını ne biçim sıkıştırdı senin anımsıyor musun? Giderek başka yerlerine el attı gene tandırda ve de o sıcak yorganın altında. Bereket bir hafta sonra kocası izinli geldi askerden. Ve bir şey olmamış gibi, bir güzel yattı onunla Hacer biliyorsun.

Sonra İstanbul'daydın.. Yeni yeni terliyordu bıyıkların. Çevirip bir güzel dövdünüz adamı tranvayda. Sonra da davacıyız dediniz.. Öyle gerekiyordu, komiser öyle istedi sizden. Çünkü tüccar olduğunu, para babası olduğunu biliyordu bu Rum yurttaşın.. Ona göre düzenlendi evraklar ve uydurma raporlar. Sonunda 200 komisere, 100'er de size verip yakayı kurtardı o Rum yurttaş. Ve yediği dayak da yanına kâr kaldı elbet.

İzmir'li bir tüccarın yazıhanesinde çalıştın sonra. Ayak işlerine bakıyordun. 15 lira haftalık veriyordu adam sana. Buna karşılık günde on-oniki saat tutuyordu seni. Bütün bir yaz koşturdun. 20 yapacaktı haftalığını yapmadı. «Hele biraz daha çalış» dedi, «sonra düşünürüz» dedi. Ve o günün akşamı bir polis girdi yazıhaneden içeri.. Yanında yaşlı bir kadın ve boynu bükük bir genç kız vardı. Birden, ensesinden başlayarak, dazlak kafasına kadar kızardı senin patron.

Sonradan öğrendik biliyorsun, bir süre önce evinde o gariban kızı iğfal etmişti patron. Alıp karakola götürdüler hemen. Ve ifadeler aldılar ve tutanaklar hazırladılar. İş mahkeme düzeyine gelince seni çağırdı patron. Her zamankinden başka davrandı sana.. Okşadı, hatırını sordu, «aslanım» dedi, «iyi çalışıyorsun» dedi.. «Haftalığını beş değil on lira artırıyorum» dedi. Dedi ama hemen arkasından, evinde çalıştırdığı o solgun yüzlü genç kızdan sözaçtı sana. Oyuna getirildiğini, «iğrenç» ve de «korkunç» bir iftiraya uğradığını anlattı uzun uzun.. Sonunda yardım istedi senden. Daha doğrusu yalan yere tanıklık yapmanı istedi.

Bereket «hele babama danışayım bir» dedin ona, ayrıldın o

akşam. Ve baban bir daha göndermedi seni oraya. Zaten okulların açılmasına da az kalmıştı.

Bir gün de.....

— Ama bütün bunlar, bu anlattıkların bilmediğim, bilincine varmadığım yılların olayları.

— İyi ya.. Özellikle oradan o çocukluk yıllarından örnekler vermek istiyorum. Yani değişen birşey yok demeye getiriyorum sözü.

— Değişen çok şey var bence. O yıllarda daha küçük oynanıyordu oyunlar hiç olmazsa. Sevgilere, dostluklara yer vardı hiç olmazsa. Ama şimdi öyle mi ya?

— Öyle değil elbet.. Kelle sayısı çoğalınca dünyada, gereksinmeler de büyüyor ona göre. Gereksinmeler büyüdükçe, oyunlar oyuncular da çoğalıyor ister istemez.

— Katılıyorum bu dediklerine. Ama insanın değiştiği, insan ilişkilerinin giderek çirkinleştiği bir gerçek değil mi günümüzde?

— Hâlâ aynı yerdesin dostum.

— Öyle deme, tutup bir roman yazmak istedim örneğin, savaşa, ekmeğe ve aşka dair.. Ama, «ekmek atlı biz yayan olduk» dedi anam..

Sonra romanımın kahramanı korkak, çekingen bir adam.. Sonra Kadriye var mahalemizde, Kadriye'nin bir piçi var.. Bu çocuk bütün piç olmayan çocuklara inat rahat büyüyor, ben gene rahat değilim işte.

— Bunları bir şiirinde söylemiştin anımsadığım kadar. Ne oldu, ne değişti yani?

Sonra gördüğüm kadarı ile bir takım yeteneklerin var.. Cesursun bir kere, girişimcisin, kavgacısın, savaşımcısın.. Yazın ukalalığı, köşe ya da sütun ukalalığı yapacağına, ahlayıp poflayacağına niye bu güne kadar birşeyler koymadın ortaya?

— Ne koyabilirdim ki?

— Eylem.. Madem toplumsal rahatsızlıklar diyorsun, bozuk düzen diyorsun.. Bu alanda niye bir savaşım vermedin? En azından niye bugüne kadar bir örgüte girmedin? Bak parlamento sıralarını ve de kürsülerini kimler işgal ediyor yıllardır.

— Hoppalaa.. Şimdi de bana politikayı mı öneriyorsun?

— Niye olmasın. Ayrıca istemiyor da değilsin hani. Zaman zaman düşündüğün oldu biliyorum. Hele liderleri izlerken seçim gezilerinde o coşkulu kalabalıklara seslenmeyi yani o kürsüdeki adamın yerinde olmayı ne kadar isterdin değil mi? Daha etkili

bir ses tonuna sahip olduğuna ve daha müthiş bir konuşma yapacağına için için inanırdın değil mi? Hatta bir ara başını döndürürdü, sarhoş ederdi bu duygular seni.. Yapılan konuşmayı, alacağın notları bile unuturdun değil mi? Dalar giderdin bir süre seçim otobüsünde.. Bakan olurdun, başbakan olurdun, lider olurdun.. Milyonlar olurdu arkanda. Alkışlar, pankartlar olurdu. Ve tüm ezilenler, tüm sömürülenler olurdu. Kürsüye yumruğunu vura vura söylerdin: «bu bozuk düzene, bu vurguna, bu sömürüye paydooos»... Ve ne biçim yankılar yapardı sesin alanlarda.

İşte böyle düşündüğün, ya da bu denli düşler kurduğun olmadı mı senin?

— Olmadı desem yalan olur.. Oldu.

— Oldu ama, buraya gelmenin, düşünü kurduğun o düzeye gelmenin yolu sözünü ettiğim örgütten geçer. Mubarek sende de o yapı yok ki..

— Ne yapısı?

— Politika yapmaya yatkın bir yapı. Şöyle yumuşak, sırasına göre ılımlı, sırasına göre cin bir yapı, hinoğluhin bir yapı yok ki...

Hep burnunun doğrultusunda gidersin.. Hep düşündüğünü söyleme, hem olduğu gibi söyleme tutkusu. Adam bulamazsan ağaca, duvara söylersin düşündüğünü. İşte bu ters, politikaya ters bir yapı. Biraz değişebilsen diyeceğim ama bu yaştan sonra...

Tut ki öyle olsam, yani senin dediğin gibi bana ters gelen bir olay karşısında hemen patlamayan bir adam olsam, bunlarla, bu insanın gözüne baka baka yalan söyleyen insanlarla, yola çıkılır mı?

Diyeceksin hepsi öyle mi, değil elbet. Hep böyle mi sürecek, hep onlar mı egemen olacak diyeceksin, değil elbet.. Değil de, öylelerini gördüm ki, üstelik güven duyduklarımdı onlar, umut bağladıklarımdı, şaşırıp kaldım doğrusu.

Hiç unutmam seçim gezilerinden birinde, onlarla birlikteydim. Birlikte giriyorduk coşkulu kalabalıkların arasına, birlikte çıkıyorduk yola yeniden. Parti değil ama lider alıp götürüyordu kalabalıkları. Lider güven veriyordu, güvence veriyordu.. Bir ara tutulan pankartlardan birine baktım, «Ağalığa paydos» diyordu. Aslında elli yıla yakın bir süreden beri ortaya atılıyordu bu slogan, ama bir türlü gerçekleşemiyordu.. Gerçekleşemezdi de, çünkü ağalar, yani toprak ağaları parlamento içinde de vardı. Ama bu kez, bu kalabalıklara umut veren, güvence veren lider, bu işi bitirecekti, öyle görünüyordu.

Bir başka yere geldik sonra. Durdu seçim otobüsü. Ve ön kapıdan içeri doğuda çok taraftarı olduğu söylenen ve sonradan bu siyasal örgüte giren bir ağa girdi. «Sayin genel başganim» dedi, «her şey yolundadir» dedi.. Bu arada çatlak bir ses çıktı aramızdan.. Şakacı bir gazeteciydi bu. Ve gelen ağanın şivesiyle sesleniyordu: «Hani agaliğa paydosdi...»

Elbet kulaklarına kadar kızardı genel başkan.. Ama ne yapsın, Türkiye'de yaşıyordu, üstelik politika yapıyordu...

Görüyorsunuz ya bildiğin gibi değil bu iş, bana göre değil. Hele günümüzde hiç değil. Düşünsene barıştan, kardeşlikten ve ulusal birlikten sözedip, insanı insana kırdıranlar ve gencecik ölülerin üstüne basa basa koltuklarını koruyanlar var günümüzde.

«Devletin malı deniz, yemiyen domuz» diyenler, bir bilmem ne gazinosundaki ziyafeti masraf gösterenler, «500'lükler üstünde horon tepenler» var. Ve sonsuz servetlerinin korunması için «eli sopalı adam»ı bekleyenler var.

Bu arada biz ne yapıyoruz? Biz de, bizim çevrede de «Asil Türk basını»nın seçkin temsilcileri var. Onların da afyon niteliğinde yayınları ve çıkar oyunları, çıkar kavgaları var. En önemlisi kamuoyu oluşturan (!) ve siyasal kuruluşlar arasında sözde denge sağlayan politikaları var...

İşte bütün bunları görmek, bütün bunları yaşamak, gün gün çileden çıkarıyor insanı. Bu yüzden hoşnut değilim dedim.. Bu yüzden bırakıp gitmeyi düşünüyorum bazen. Başka çevreler, başka ilişkiler diyorum bu yüzden. Ama dedim ya, yollarım bağlı bir kere...

— Yoo, işte orada dur.. Hepsi bağlı değil yolların, açık olanlar da var.

—Hangisi örneğin?

— Meyhane.. Meyhaneye giden yollara ne dersin?.. Çünkü biteceğe benzemez bu anlattıkların. En iyisi kalk gidelim. Ancak orası temizler bizi.. Geçici bir süre de olsa orası dinlendirir, orası susturur bizi. Bir başka günün sabahına dek...

Sayın Bay,

Kardeşim İlhan Demiraslan, bu sabah bir ameliyat geçirdi. Kendisi cevap verecek durumda değil. Trabzon'dan gönderilen mektumunuza bu sebeple cevap yazıyorum. Yanımda 1 şiiri var. Başka gerekecekse sayın Yaşar Nabi'de bol bol olduğunu bildirmemi söyledi. Yine Trabzon'dan gönderilen mektuba iki adet fotoğraf koymuşlar bunları da aynen gönderiyordum. Kendisinin teşekkürlerini iletirim.

BİR MAYIS ALANLARINA ULUSLAR ÜSTÜ YAZIT

Dağ başlarını duman alırmış alsın
Dağlar ayaklanır düze yürürmüş
Yürüsün varsın
Babaları kör kuyularda yattılar
Bebelerin bite kesti saçları
Ellerinde üretim araçları
Ellerinde üretim araçları

Ezilmiş iki büklüm olmuş erkeği kadını
Barut olmada gözlerinde birikim
Seziyorlar ama bilmiyorlar adını
Tozu dumana katacaklar anladıklarında
Dağları yamaçları
Ellerinde üretim araçları
Ellerinde üretim araçları

Bir gün ortalık ağardığında kadını kızı
Kendi türkülerini söyleyecekler alabildiğine
Gelincikler alabildiğine kırmızı
Eşitliğin öyküleriyle süsliyecekler
Kırları kıraçları
Ellerinde üretim araçları
Ellerinde üretim araçları

Ve ne kadarsa başkentleri ne kadar
Ne kadarsa başkentleri yarın
Elleriyle dikecekler anıtlarını
Küremizde bütün ulusların
Küremizde bütün açları
Ellerinde üretim araçları
Ellerinde üretim araçları

KOŞUYA GERİDEN BAŞLAMAK

Sedat Veyis ÖRNEK

Ülkemizde insanların pek çoğu koşuya geriden başlarlar. Belirli bir grup handiyse varış pistine ulaşmıştır, büyük çoğunluk daha ilk turu bitirirken... Kimileri öteki turları göze alamaz, bırakır oracıkta, zaten gücü, soluğu kesilmiştir. Kimileri, eh biraz daha güçlüdür, solukludur, bir dolanım daha atarlar, ama ondan ötesini göğüsleyemezler. Kimileri de canlarını dişlerine takar, inatlarını birer yorgun at yapar, sonunda bitirirler yarışı. Nedir, ötekiler çoktan bitirmişlerdir, varmışlardır varacakları yere, almışlardır ödüllerini. Zaten yarışlarda sadece derece yapanlara ödül verirler, salt yarışı tamamlayanlara değil.

Büyük bir çoğunluk daha vardır ki, onlar ne yarışçıdır, hatta ne de seyirci; sadece yarış dışı bırakılmışlardır. Doğarlar, yaşarlar ve ölürler. Bu üç önemli dönemeci alırken de az yerler, az konuşurlar, az isterler, az sevinirler. Belki yüz yaşındadırlar, belki de bin. İçlerinde yaprak kıpırdamaz görünür, gözleri odsuz, ateşsiz gibidir. «Niye koşmazsınız?» desen, söylemez, susarlar hep. Susarlar ya, suskunluklarıyla büyüttükleri o ağdalı, o yaman öfkeyi bir büyük, bir başedilmez koşuya sürmeleri yakındır.

Elli yılın basamağından dönüp arkaya baktığımda oldukça dik bayırlar, oldukça keskin dönemeçler görüyorum. Büyük çoğunluğun el terazi, göz tahmin yaşadığı bir toplumda, yarışa geriden başlamak o denli doğal geliyor ki insana... Mesleklerin, iş kollarının, yaşama biçimlerinin, hatta akademik kariyerlerin bile çoğu kez salt rastlantılar sonucu belirlendiği bir ortamda, yine de nice elli yaşlar gelip bir soruya dayanıyor: «Ne yaptın, ne koydun ortaya?» Lamı cimi yok, sorarlar adama bunu. Bu kaçınılmaz soruyu, «eh, bana bağışlanan elli yılı hakkıyla ödedim» diye yanıtlayanların içinde olmak isterdim doğrusu...

Koşuya geriden başlayanlardan biri olarak elli yıla sığdırabildikleri yedi inceleme ve araştırma kitabı, üç oyun, birkaç çeviri, beş on öykü... Ha, iki kez de yürek damarının tıkanışı, ölüme gidip gelen. Elli yılı öder mi bunlar, bilmem. Bildiğim, koşunun henüz bitmediği.

YAŞ YETMİŞ İŞ BİTMİŞ Mİ?

İlhami SOYSAL

Cahit Sıtkı Tarancı'nın **«yaş otuzbeş, ömrün yarısı eder./Dante gibi ortasındayız ömrün»** dizelerini ilk okuduğumda onyedi yaşında bir delikanlıydım ve gülmüştüm. **«Öf be!»** demiştim, **«şair amma da uzun ömür biçmiş kendine!..»** O yıllarda otuzbeş yaş, gözümde ulaşılmaz bir yol gibiydi, basbayağı bir ihtiyarlık başlangıcı. İnsana, elli yıllık ömür, yeter de artar bile diye düşünürdüm...

Sonra nasıl oldu anlıyamadım ama günün birinde baktım, kaşla göz arasında otuzbeş yaşı aşıvermişiz. Kendine Dante gibi

yetmiş yıllık ömür biçmiş Cahit Sıtkı da göçmüş gitmiş daha ellisini bile bulmadan.

İkinci kez insan ömrü üstünde duruşum gene Cahit Sıtkı'nın o ünlü şiiri nedeniyle ve onun 49 yaşında ölmesi üstüne oldu. O zaman otuzbir yaşındaydım ve doğrusu Tarancı'nın Viyana'dan Ankara'ya ulaşan ölüm haberini yirmidördünde yitmiş Muzaffer Tayyip Uslu, otuzaltısında yitmiş Veli kadar olmamakla birlikte gene erken bir ölüm diye karşılamış, «ben ellidördüme kadar yaşayayım iyidir» diye düşünmüştüm. Otuzbirinden ellidördüne kadar çok zaman var gibi gelirdi o günlerde..

Şimdi, yuvarlak yaş dönümlerinden birini, elli yaşı da geride bıraktığını şu günlerde ,doğrusu ellidört yaşda ölüp gitmek de bana pek erken gelmeye başladı. Daha elliyi bulmadan, bu erkenlik duygusu içime oturmaya başlamıştı. 12 Mart fırtınasında hapishanelerde yatarken, kontgerilla tezgâhlarından geçerken, -ki o zamanlar 43-44 yaşlarındaydım-, kendime bile çaktırmak istemeden biçtiğim ömrü uzatacak bir formülü beynimin içinde yaratmıştım: «Tutuklu bulunduğum göz altında olduğum ya da işkencede geçen yaşamım yaşanmamış sayılabilir. İçerdeki her yaşanmamış bir günüme karşın iki gün daha fazla yaşamalıyım» diyerek ellidört yaş sınırlarını ileri doğru sürüyordum. Ama vara vara ulaştığım nokta, hele asılmam istemiyle sürdürülen dava boyunca bile ellisekiz yaş sınırlarını geçemedi.

Şimdiyse, elli yaşı da geride bıraktığım şu sıralarda açıktan söyleyemesem de ellisekizi de biraz erken bulduğumu kendi kendime olsun itiraf etmeliyim...

Ellisekizimi bulursam?

Sanırım o zaman da altmışı, altmışbeşi erken bulacağım, hiç değilse yetmiş olmalı diyeceğim...

Hepsi iyi güzel de, ya yetmişi de bulursak? Bu kez de yaş yetmiş ama iş bitmemiş dedirtmek için daha ileri yaşlara kadar yaşamayı düşlemeyecek miyiz? Çevremde gördüklerim, deneyimlerim gösteriyor ki o zaman da ne edip edip minareye bir kılıf uyduracak, «ah bir seksene kadar yaşasam, ah bir doksanı görsem» hesaplarına yatacağım. Yüz yaşına kadar yaşamayı düşleyebilir miyim? Bunu şimdiden bilemiyorum. Ama niye olmasın? Seksen ya da doksanıma gelirsem bu kez de yüz diye tuttururum kuşkusuz...

Bu, bana insanın doğasında olan bir istek gibi geliyor. Zaten başka nasıl yaşanır ki?

Onyedimde hayat güzeldi... Otuzbeşimde de, kırkımda da... Bugün ellisinde biri olarak da kanım değişmiş değil. Nazım Hikmet boşuna mı demiş «yaşamak güzel şey be kardeşim» diye? Yaşamak gerçekten güzel şey. Ölümse tatsız. Ölen için değil, ölen ölüp gidiyor da geride kalanları, sevenleri için tatsız. Eee ne hakkımız var, kendi dışımızda başkalarının yaşam sevincini kaçırmaya?

Sonra birşey daha var:

İnsanoğlunun her yaşta yapmak isteyip de yapamadığı, yaşamın kısalığından dolayı tamamlamaya yetişemediği bir takım işleri kalıyor. Bunlar kalmamalı, yapılmalı. Örneğin ben yıllar yılıdır düşlerim bir nehir romana başlamayı. Kafamın içinde binbir kurgusu var bu romanın, durmadan düşünürüm. Bunları kâğıda dökmemeli miyim? Kâğıda dökülmesi de yetmez, bu roman basılmamalı mı? Eleştirilerini görmemeli miyim?

⁂

Yazın yaşamına çok kişi gibi şiir yazdığımı sanarak, manzumecikler karalayarak ve bunları yer yer yayınlatarak girdim. Daha öncesi, bir de ona buna aşk mektupları yazıcılığı, okullarda duvar gazeteleri yazıcılığı dönemi var ama bunu saymıyorum. Yayınlanmış ilk şiirim yanılmıyorsam 1948'lerde falan bir dergide, Kaynak ya da Güney dergisinde dünyaya geldi. Sonra Bursa'da Uludağ Dergisi, Ant Gazetesi Sanat Eki, Vatan Gazetesi Sanat Eki gibi yerlerde imzam boy gösterdi. Pazar Postası'nda öykü denemeleri yaptım. Başarılı olduğumu söylemek olanaksız. Şairliğim de öykücülüğüm de fasa fiso oldu. Eh, edebiyata gönül vermişseniz, şiir ya da öykü yazmayı da kıvıramıyorsanız, okuyuculuktan öte ne yaparsınız? Eleştiriye döktük işi. Ustamız, bir ara öğretmenliğimizi de yapmış olan Nurullah Ataç'tı, onu izledik yıllar boyu ama, çapsızı olmaktan öteye gidebildiğimi söyleyemem.

Ellili yılların başında eleştiriciliğimize ilk tepki de Peyami Sefa'dan geldi. Sanıyorum Türk Düşüncesi dergisinde, «tulumbacı argosuyla yazılar yazan bir genç adam» diye başlayan yaman bir karalama kaleme aldı. O bir söyledi, biz beş yazdık, kendi kendimize didişdik durduk. Bir süre geçdi, ustamız Ataç'a da bulaştık, övdüğü de oldu yerdiği de. Az kaldı, küsüşmüş olarak birbirimizden ayrılacaktık da hastalığında barıştık.

Edebiyatla, böyle kıyısından köşesinden amatörlük sınırlarını aşamadan uğraşırken, asıl istediğimiz işi bulmuştuk. Bu gazetecilikti, gazete yazarlığıydı... Basımevi yöneticiliği, gazete sekreterliği, yazışleri müdürlüğü falan derken 1955'lerde Ankara'da bir gazete köşesinde günlük olarak yazılarımızı sergilemeye başladık (Son Havadis). Bu politika yazarlığının başlangıcı oldu. İşe ufaktan ufaktan belediyeyi eleştirmeden başlamıştık, bu giderek büyüdü iktidarları eleştirmeye ulaştı. Sonra sağ'dı, sol'du gibi lâflar etmeye başladık. Ama ne tür sağ-sol derseniz, sosyal adaletçilikten öteye geçmeyen, sosyalizmin S'sini söyleyemeyen gene de yazarına komünist dedirtmeye yeten bir uğraş.

Gazete yazarı olarak çok kapı değiştirdik. Yazdıklarımdan ötürü başıma da az iş gelmedi. Şimdi, sırasını bir yana koysam da nerelere yazdım diye saymaya kalksam olası değildir. Bu güne değin ne kadar gazete ve dergide neler yazdığımı bir eksiksiz çıkaramam. Şöyle böyle kesintisiz yirmi yirmibeş yıl boyu bazı günler üç beş ve çok kez de ayrı ayrı yerlerde olmak üzere toplam sekiz-on bin yazım yayınlandı. Gazeteci olarak haber, röportaj, gezi notları, imzasız ya da değişik imzalarla yorumlar yazmak gibi işleri de bunlara eklemek olası. İstanbul'un büyük satışlı sayılabilecek ünlü gazetelerinin yanı sıra Zonguldak, Sakarya, Bursa, Konya, Mersin, Burhaniye gibi yerlerde yayınlanan taşra basınında da yıllarca hayli yer doldurdum. Sanat ve düşün dergilerinde, politik dergilerde de epey mürekkep harcadım. Gazete yazarı olarak cefa da çektim, caka da sattım, ünlülük rüzgârının yelkenimi çok doldurduğu günler de oldu, beş parasız aç dolaştığım günler de. Yüzelli liralık aylığımı on-onbeş taksitte aldığım işyerlerinde de bulundum, aylarca ücret alamadığım gazetelerde de. Beceremediğim tek iş, yaşamım boyu şöyle dilediğimce harcayacak kadar bolca para kazanamamak oldu. Öyle milyonlardan falan söz etmiyorum, aylık 15-20 bin liralık bir iş hep en büyük özlemim olarak kaldı. Çok eskilerde değil, oldukça ünlü bir gazeteciyken 1969'larda ilk kitabımın telif hakkı olarak 2500 lira, bunu da dört taksitte alabildiğim zaman sevinçten başım göğe erecekti neredeyse...

Solculuktan başım ilk kez 1950'lerde derde girdi. Karakolda sabahladık, itilip kakıldık. Hakkımdaki ilk basın davası 1955 yılında Ankara'da yayınlanan Son Havadis gazetesinin yazışleri müdürü iken açıldı ve 250 lira para cezasına mahkûm edildim. Bu davadan sonraki yirmi yıldaysa hakkımda sürüp giden en

azından birkaç basın davasının olmadığı tek bir günüm bile geçmedi. Sürekli davalar davaları izledi. Bazan üst üste binen onbeş-yirmi davanın sürdüğü günler oldu. Ne var ki 12 Mart 1971 sonrasına kadar bu davalardan hiç biri ki toplam sayıları 250'nin üstündedir mahkûmiyetle sonuçlanmadı. Ancak 12 Mart'tan sonra, durum değişti. O tarihe kadar aklanamadığım bazı davalardan mahkûmiyetler peş peşine yağmaya başladı. Türk Ceza Kanununun basınla ilişkili hemen her maddesinden birkaç davam vardı. Bunlara 12 Mart'tan sonra bir de ünlü 146'ıncı madde eklendi. Maddenin de birinci fıkrası. Yani idamım istendi... Madanoğlu Davası adını alan davanın önde gelen sanıklarından biri olarak bir kez sekiz ay tutuklu kaldıktan sonra yargıç önüne çıkarılmaya bile gerek görülmeden salıverildim. Sonra 1972'de bir kez daha gece yarısı evimden alınıp, aynı davanın sanığı olarak İstanbul'a götürüldüm, Erenköy'deki Ziver Bey Köşkü denen Kontrgerilla karargâhında ellerim ayaklarım zincirli 26 gün konuk edildim ve ardından çıkartıldığım Sıkıyönetim Mahkemesince tutuklanmama gerek görülmedi ama salıverilmedim, ertesi gün başka bir mahkemeye çıkartılıp orada yargıç olmayan asker üyelerin oy çokluğuyla tutuklanıp bir kez daha Davutpaşa Kışlasındaki tutukevine gönderildim. Aylarca sonra gene yargıç önüne çıkarılmadan salıverildim. Çok daha sonraysa tutuksuz yargılandım ve aklandım. Bu aradaysa, 12 Mart'ın Nihat Erim Hükümetine güvenoyu veren parlamenterleri aşağıladığım savıyla bir yazımdan dolayı bir yıl ağır hapis ve sürgün cezasına çarptırıldıysam da iki ayı bulan bir kaçaklık döneminden sonra 1974 affıyla cezaevine girmekten kurtuldum.

Gazeteci ve köşe yazarı olarak İsmet İnönü'den Celâl Bayar'a, Cemal Gürsel'den Cevdet Sunay'a, Adnan Menderes'ten Nihat Erim'e, Ecevit'ten Demirel'e Türk politik yaşamının pek çok ünlüsüyle tanışıklığımız, konuşmalarımız hatta bazılarıyla ahbaplıklarımız, dostluklarımız oldu. Gözümde büyüttüğüm pek çok politikacıyı, 1961 yılı 27 Mayıs'ından sonra yeni bir Anayasa hazırlamak üzere seçilmiş Kurucu Meclis üyelerinden biri olarak dışardan bildiğimin dışında bir gözle yakından bir kez daha tanımak olanağını buldum. Vardığım sonuç düş kırıklığıydı. Kurucu Meclise, meslektaşlarımca basın temsilcisi olarak seçilerek partisiz olarak girmiştim, Kurucu Meclis denemesinden sonraysa, politikacılardan ve partilerden, çok daha bilinçli olarak uzak kalmayı yeğledim. Mevcudun hepsi de birbirinden farksızdı.

1962'de Doğan Avcıoğlu, Mümtaz Soysal, İlhan Selçuk, Cemal Reşit Eyüboğlu, Altan Öymen, Sırrı Hocaoğlu gibi arkadaşlarla sosyalizmi savunan Yön adlı haftalık derginin kurucu kadrosunu oluşturduk. Kısa bir süre sonra, bu kadro Devlet Planlama Teşkilâtından ayrılan ve «plancılar» diye tanınan Osman Nuri Torun, Necat Erder, Atilla Karaosmanoğlu gibi arkadaşların, Profesör Sadun Aren, Şevket Süreyya Aydemir, Türk-İş Genel Başkanı Seyfi Demirsoy ve daha başkalarının da katılmasıyla 40 kişi Sosyalist Kültür Derneği'ni kurduk. Bu derneğin önce yönetim kuruluna, kısa bir süre sonra da Necat Erder'in yurt dışına gitmesi üzerine Genel Sekreterliğine seçildim.

1969'daysa Doğan Avcıoğlu, İlhan Selçuk, Cemal Reşit Eyüboğlu, Altan Öymen arkadaşlarımla haftalık Devrim adlı gazeteyi çıkarmaya başladık, bu taa 1971 Nisanında gazete Sıkıyönetimce kapatılıncaya kadar sürdü.

Şimdi elli yaş dönemecinden geriye doğru bakınca doğrusu içimde pek büyük bir burukluk duymuyorum. Boşuna yaşadığım inancında değilim. Oldukça dolu bir yaşamım oldu diye düşünüyorum. Yazar olarak kalıcı bir yapıt bırakamamış, verememiş olmak kuşkusuz ki derinlerden duyduğum bir üzüntü kaynağı. Ama daha umudumu yitirmedim, ola ki ilerde bunu da yapabilirim. Yapamazsam da üzülmeme karşın yerinmem. Seçtiğim yol sanatçılık yolu değildi, ben gazete yazarıyım. Yani yirmidört saatlik ömrü olan yazıların yazarı. Böylesi kalıcı olmayabilir ama zaman zaman etkisiz olmadığını da düşünmek gerek. Bu kadarcık bir kıvanç da insana yetebilir yetinmeyi biliyorsa. Kaldı ki daha önümde en azından bir yedi sekiz yıl olduğunu da düşünebildiğime göre niye yerineyim? Gerçi koşullar ağır, bir süredir de gündelik basının dışına itilmiş, buruşturulup bir yana konmuş kâğıt gibisine duygulara kapılmış durumdayım ama ne gam? Böylesi durumlar ilk kez başımıza gelmiyor. Önümüzde zaman çok. Nasıl olsa gene günün birinde bir yerlerden günü birlik sesimizi duyuruyoruz. Bizim işimiz bu. Ve sevdiğimiz bir iş bu. Seçmişiz bu yolu sonuna dek gideceğiz...

Belki, yaş yetmiş diyemeyeceğiz ama, yaşamımız nerde noktalanırsa noktalansın, çabamız kendimize işi bitmiş dedirtmemek olacak sonuna kadar...

DURAKTAN DURAĞA

Berin TAŞAN

50 yaşımda neler düşünüyorum? Bunu hiç kendi kendime sormamıştım. Aziz Nesin'in gönül alıcı mektubu gelince birden çeşitli duygulara kapıldım. Elli yaşımda neler yaptım, isteyip de neler yapamadım? Gördüklerim, görmediklerim, yazdıklarım, yazmadıklarım? Kısaca şair büyük dedemin dediği gibi «Bilip ettiklerim, bilmeyip ettiklerim» (*). Söz gelimi elli yaşımda bir

(*) Tövbe yâ Rabbi hata yoluna gittiklerime / Bilip ettiklerime, bilmeyip ettiklerime. (Merzifonlu Şeyh Abdürrahim Rumi).

ünüm yok. Dış ülkelere çağrılmadım, oralarda yayınlanan antolojilere şiirlerim girmedi. Türkiye'de yayınlanan bazı antolojilere de alınmadım. Ünlü bir sahnede şiirim okunmadı, oyunum oynanmadı. Ama yüz yıllık ünlü Sinop cezaevinde ilk kez yapılan bir sanat gecesinde oyunumu hükümlüler oynadılar, Sinop kalesinin üstünde (Sinop'ta kale duvarlarının sonunda) yazdığım şiirim okundu.

Elli yaşımda Avrupa'yı görmedim, göremedim. Ama Şiran'ın Kalur köyünde kayalara oyulmuş eski bir kilisenin taştan sütunlarını damlarının üzerine loğ taşı yapmak için köylüler keserlerken ilk kez ben görüp engelledim, o eski sanat eserini konu edinen yazıyı ilk kez ben yazdım. (İsa Şiranda, bir kayanın içinde. Pazar Postası, 29.9.1957). Azdavay - Cide arasındaki ormanlık içinde çamdan oyulmuş oluklardan boşa akıp giden, Temmuzda avuçlarınızda tutamadığınız o can suyunu ilk kez ben çevirip şiire akıttım. Bu da bana yeter.

Bu yaşıma kadar edebiyatın hangi nimetini gördüm? Öğrencilik yıllarında, daha sonraki yıllarda, Devlet görevinde, özel yaşantımda hiç bir nimetini anımsamıyorum. Ama çok çilesini çektim. Lise öğrenimimi yaparken dergilerde çıkan şiirlerimi bir kötülükler dokunmasın diye hem işin acı yanı edebiyat öğretmenlerinden gizliyordum. 1946 yılında Samsun Lisesinde bağnaz, yeni edebiyata duşman bir edebiyat öğretmenimiz vardı. Şiirlerimin Varlık ve İstanbul dergilerinde çıktığını duymuş, beni harcamak için fırsatını kolluyormuş, bilmiyordum. Bir gün sınıfa girdiğinde yeni bir ödev verdi. Her öğrenci istediği bir yahut iki ünlü şairin hayat öyküsünü, edebiyatımızdaki yerini hazırlıyacaktı. Arkadaşlardan teker teker hangi şairleri hazırlıyacaklarını sordu. Sıra bana geldiğinde:

— Tevfik Fikret'le Nzım Hikmet'i, dedim.

Yanıtım öğretmende bir bomba etkisi yarattı. Kızardı, bozardı, ağzı köpüklendi; kızgın bir şekilde, azarlar gibi:

— O şairler proğramımızda yok!

— Sizin proğramınızda olmayabilir ama Türk Edebiyatında var. Hırsla sınıftan çıkıp gitti. Müdüre jurnal etmiş. Eğer ufak bir açığımı bulsalar, herhangi bir dersten 10 değil de 7 not alacak derecede bir eksiğimi yakalasalardı okuldan ilişiğimi keseceklerdi. Bu olaydan yirmi yıl sonra 1965'de İMECE dergisinde Orta yolcu başlıklı (Türkiye'de bir milyon veremli mi var? / Ben orta yolcuyum kardeşim / Adam bir koyup, bin kazanıyormuş /

Ben orta yolcuğum arkadaş) diye devam eden kısa bir şiirim çıkmıştı. Gaziantep'te yayınlanan ve başlığının altına Türkiye'de ilk kez «Haftalık solcu gazete» diye yazan Toplum gazetesi şiirimi İmece kaynağını göstermeden, bilgim dışında, çerçeve içerisine alarak birinci sayfasına koymuş, ismimin altına da «İzmir Savcısı» yazmış. Şiirim Mayıs 1965'de çıkmıştı, Haziran ayında da kararname çıktı. Bu şiirle başlayan Sinop yolculuğum tam on yıl sürdü.

Şimdi dönüp geriye bakıyorum da bütün bu yazdıklarım en çok bir ciltte toplanabilir diyorum. İlk şiirim onsekiz yaşımda, 1946'da yayınlanmış. Demek 32 yıl önce. Otuz iki yılda iki ince şiir kitabı, bir biyoğrafi, bir deneme oyun, bilimsel birkaç araştırma, sonra 1946'dan 1978'e kadar uzanan dönemde beş savı, on sayı çıkıp kapanan dergiler, gazeteler... kiminde şiirim, kiminde düz yazım, kiminde hikâyem var. Otuz iki yılda değil belki iki yılda yazılacak şiirler, yazılar. Ama onsekiz yaşımdan bu yana şiirlerimin, yazılarımın çıktığı dergilere, gazetelere bakıyorum: içinde bir tane fikir namusunu satan çıkmamış, hepsi edebiyatımızın, fikir dünyamızın yüz akı. İsmimin yanındaki imzalara bakıyorum, yanyana durmaktan utanç duyacağım tek bir imza yok. Yazdıklarıma bakıyorum, hepsinin altına yine imzamı atarım. Keşke yazmasaydım, diyeceğim bir tek satırım yok.

Evet 32 yılda iki ince şiir kitabı, sonra kapanmış, sahipleri, çoğu yazarları bu dünyadan göçmüş dergilerde, gazetelerde çıkan şiirlerim, yazılarım, konuşmalarım... Hepsi bir kitabevinden sipariş almadan, maaşa bağlanmadan, pir aşkına yazılmış. İstediğim zaman, istediğim gibi. Kırılmadan, gücenmeden, ara vermeden, nefes nefese, duraktan durağa koşarak... Kısaca elli yılın öyküsü bu, DURAKTAN DURAĞA...

Ağrılı bir ayakla
Et - Balık Kurumunun kuyruğunda
Çocuğun taksidi yaklaşıyor
Elektrik - Havagazı - Telefon
Et - Balık Kurumunda kuyruk uzun
Bir ucu Ankara'da kuyruğun
Bir ucu İstanbul'dan İzmir'e uzanıyor.
Bir portatif karyola, bir bavul
Kaçamak bakışlarıyla sevgilinin
1953'de girdi kuyruğa

Vatanın her köşesi aziz deyip
Boynuna kadar saplandı kara
Bir yıl, beş yıl, on yıl
Aman yazı yazma, kitap okuma, düşünme sakın
Para biriktir, arsa al, kumar oyna
El sıkmazsan, kapıda beklemezsen, tebrik yazmazsan
Bir yıl, beş yıl, on yıl.
El sıkmadı, kapılarına gitmedi, mektup yazmadı.
Derece, gösterge, kadro
Sıradan, masadan, duvardan
Atlayan Avrupa'ya, yazlığa
Sen şimdi kar altında bir kilo et için
Ne kadar ayıp oluyor değil mi?
Sıradan bir yurttaş gibi
Denize açıktan girmek, vergi vermek
Kuyrukta beklemek kar altında
Boğaziçi'nde bir otelde, bir gece bile
Kırk yaşında Avrupa'yı görmemek
Ne kadar ayıp, ne kadar acı
Oğlunun elinden çekerek
Bacak kadar çocukların sürdüğü
Son model arabalar arasından
EZİLMEMEK İÇİN
DİMDİK AYAKTA DURABİLMEK İÇİN
DURAKTAN DURAĞA KOŞMAK.

Berin Taşan
İzmir, 1978

SEVECEN ANANIN KOSKA OĞLU

Ali YÜCE

Çok eski zamanlardanberı ana - oğul olan sanatla bilimi birarada görüyor musunuz hiç? Ben görmüyorum. Belki de göremiyorum. Çağımızda bilim, kendisini binlerce yıl karnında gezdiren, çok zor koşullar altında doğurduktan sonra da binbir çile ile besleyip büyüten sanat anasına karşı us almaz bir koskalık içindedir. Nerde ise unutmuştur anası olduğunu. Eğer benimki bir yanılgı değilse, bu ana ile oğulu birbirinden ayıran, onları birbirine yabancılaştıran anamalcı çirkin gelindir. Gün geçtikçe daha çekilmezleşen bu şirret gelin, sanat anaya tepeden

bakmakta, onu küçük görmektedir. Kendini maddenin ve bencil isteklerinin aynasında daha güzel görmektedir. Acılı ana bu duruma diş sıkarak katlanmakta, oğlunun bir boşanma davası açarak bu çirkin, şirret kadından boşanacağı günü dört gözle gözlemektedir.

Sanatın gerçekleri yansıtan bir ayna olduğu görüşü çok eskilere dayanıyor. Bu görüş günümüzde de yürürlüktedir. Ancak sanatın hangi gerçeği yansıtacağı konusu da gene ötedenberi tartışılagelmiştir. Aslında sanatın yansıtmıyacağı gerçek yoktur. Acaba gerçek nedir? E. Fischer şöyle tanımlar gerçeği. En çok sevdiğim bir tanımdır bu benim: «Gerçek, özne ile nesne arasındaki ilişkiler toplamıdır.» Bu kısa tanımın içeriği çok geniştir. Ben kolaylık olsun diye, bu ilişkileri iki kümeye ayırıyorum, böylece daha kolayıma gidiyor anlamak. Birincisi insanla doğa arasındaki ilişkiler, ikincisi de insanla insan arasındaki ilişkiler. Başlangıçta sanat, daha çok birinci kümeye, insanla doğa arasındaki ilişkilere ayna tutmuş, onları insanın iyiliği yönünde değiştirmeye çabalamıştır. Şöyle ya da böyle uzun zaman yürütmüştür bu işi. Ne zaman ki bilim denen üstün zekâlı oğlanı doğurmuş, o zaman bu işi oğlan üstüne almıştır. Bilim ve teknik doğa ile insan arasındaki savaşta büyük yararlıklar göstermiş, doğanın birçok kalelerini ele geçirip insana armağan etmiştir. Bu savaş durmamıştır. Doğanın sonsuz toprakları üzerinde giderek artan bir hızla ve başarı ile sürmektedir.

Doğa ile insan arasındaki ilişkileri sanatın oğlu bilim ve teknik çözümlerken insanla insan arasındaki ilişkileri, gerçekleri, sanat ana sürdürmektedir. Buna günümüzde toplumcu gerçekçilik diyorlar. Sanatın toplumsal gerçekleri yansıtmasını isterken bir noktayı gözden uzak tutmamak gerektir. Sanatın aynası berber aynası değildir. Sanatın çilesini çekmeyen, onun iç yapısını, huyunu husunu bilmeyenler bu yanılgıya kolayca düşebilirler. Sanatın doğal olsun toplumsal olsun, gerçekleri hiç bir değişiklik yapmadan, oldukları gibi yansıtmasını beklemek sanatın özüne ters düşer. Sanatçıyı hiçe saymak, onu cansız bir araç durumuna indirgemek olur bu. Şu kısa tanımdan da anlaşılacağı gibi sanatçıyı hesaba katmadan bir sanat yapıtı düşünmek olsı değildir: «Sanat nesnel gerçekliğin öznel yansımasıdır.» Sanatçı gerçeği kendi sanat süzgecinden geçirdikten, ona kendi güzellik mayasını kattıktan, rengini biçimini verdikten sonra yansıtır. Bir sanat yapıtındaki gerçeğin tıpkısını yapıtın

dışında aramak boşuna emektir. Bu sözlerimden sanatta gizemcilikten yana olduğum anlaşılmasın. Tam tersine sanatın herkesin anlayabileceği biçimde, herkesin ortak malı olmasından yanayım. Çağımız acılar çağıdır. Belki herkesin çağı kendine acıdır. Sevgilerin bile kaskatı, tatsız tuzsuz olduğu bir çağda yaşıyoruz. Bu acılara biraz sanat mayası katarak tatlılaştırmak, güzelleştirmek iyi olur derim. Derim ya ben bu işi ne ölçüde başarıyorum, onu da bilemem. Fransız ozanı Boileau'nun sanatın gücüne güveni sonsuzdur: «Sanatın aynasında güzelleşmiyecek hiç bir canavar yoktur» der. Ancak sanat, çirkini güzelleştiriyorum derken kendisi çirkinleşmemelidir. Güzellik sanatın ortadireğidir. Çirkinleri güzelleştirme ustasıdır. Bunu da ancak kendi ulusal sınırları içinde kalarak yapar. Başkalarının topraklarına geçtiği an işi bitiktir. Örneğin bir sözcüğü şiirden çıkarıp da bir tutanağa, ya da bir rapora koydunuz mu hiç? Ben koydum. Denedim bunu. Ne oluyor bilir misiniz? Sözcük gurbete çıkmış gibi oluyor...

Bunları söylerken hep şundan korkuyorum. Sanatı korumak örtüsü altında toplumcu sanatı gölgelemek isteyen sanat gümrükçüleriyle ilişkim olduğu sanılırsa diyorum. Yok babam yok, benim o ince oyuncularla en küçük bir ilişkim yok. Toplumcu sanata açıktan karşı çıkmayı boylarına yakıştıramayanlarca sürdürülen bu kampanyanın kaç yazdığı ortada. Sanatta gümrükçülük, koskalık... vallahi uyuz olurum oralarda. O semtlerde oturamam ben...

HESAPLAŞMA

Erhan BENER

Yuvarlak sayıların çekiciliği yadsınamaz. Onlar, yüzler, binler desteleriyle başlamıştık ilkokulda sayı saymasını öğrenmeye. Sonra, Cumhuriyet'in «On'uncu yıldönümü» geldi. «Çıktık açık alınla»yı belledik. Ellinci yıldönümü geldi, onu bir türlü belleyemedik. Çarşıda, pazarda alışverişte, pazarlık etmiş olmak için, «canım şunu yuvarlak yapıver» deriz. Bu tür örnekler rahatça çoğaltılabilir. İnsan yaşamında da, on yaşlar, yirmi yaşlar hep öyle, önemli olaylarmış gibi karşılanır, kutlanır.

Ama sanırım, elli yaşın yuvarlak sayılar içinde, ayrı bir yeri,

bir önemi var. Gerçi, Cahit Sıtkı, «Yaş otuz beş, yolun yarısı eder» demişti ve gerçekte bu bile iyimser bir savdı. Ne var ki, elli yaş, sanki yaşamın gerçek yarısıymış gibi, çoğunlukla, bir dönemeç, bir olgunluk aşaması sayılıyor, yine de. Bir koşullandırma sorunudur bu, kuşkusuz. Aynada, saçlarımın ağarmağa başladığını, bıyıklarımın kırlaştığım göreli, merdivenleri eskisi gibi kolayca çıkamadığımı ayrımsayalı çok oluyor, ama yaşlılığı öyle kolayca kondu-amıyorum üstüme. Sonra, birden, elli yaşıma bastığımı anımsıyorum. Babamın elli yaşındayken çekilmiş bir resmi var. Koskoca bir adam. Bayağı yaşlı başlı. O zaman, ne kadar önemsemez görünsem de, bir şeylerin değiştiğini, bu güne dek hep daha sonralara bıraktığım, daha sonra yaparım dediğim işleri, uğraşları başarmak, sona erdirmek için öyle sandığım kadar fazla zamanım kalmadığını düşünmeğe başlıyorum.

Bu düşünce, kişiyi umutsuzluğa da, tersine yeni bir sıçramaya, bir atılıma da götürebilir. Çevrede, tanıdıklar, dostlar, birer ikişer dünyadan göçüp gitmeğe başlamıştır. Ölümün yaklaştığı bilinci içinde insan, yeni bir uğraşa girişmenin anlamsızlığı, yeni bir şeyler yaratmak için, yeteneklerinin, kalan, belirsiz, ama yaşanandan kısa olduğu kuşkusuz zaman içinde başarıya ulaşmasına yetmeyeceği kaygısını yüreğinde duymağa başlar. Buna karşın, birtakım günlük yaşam sorunlarından, çekişmelerden, tutkulardan sıyrılabildiği ölçüde, bu belirsiz kısa süre içinde bile, eğer aklında ve yüreğinde yeterli bir birikim oluşturabilmişse, kişioğlu bütün yitirmiş olduğunu sandıklarını geriye alabilecek yeni bir güç de kazanabilir. Herhalde elli yaş, bir hesaplaşma noktasıdır. İstesek de, istemesek de, bilinçli olarak ya da bilinçsizce bu hesaplaşmaya başlarız.

Beş altı yaşlarımdayken, ağabeyim bana okuma yazma öğretmeğe kalktığında bir türlü harfleri birleştirmeyi beceremediğim için kızmış, «göreceksiniz bu oğlan okumayacak» demişti ama, sonradan, bayağı iyi bir öğrenci, iyi bir okuyucu olup çıktım. Yazar bile sayılıyorum. Zaten, bizim ailede epeyce yazar vardır. Amcam Cemil Sena, ağabeyim Vüs'at O. Bener, ismi duyulanları. Ben de, daha sekiz yaşımdayken, kim olduğunu unuttuğum birisinin armağan ettiği lastikten küçük baskı oyuncağı ile gazete çıkarmağa heveslenmiştim. Bu bana babamdan geçen bir tutkuydu. Bıkmadan hayli zaman sürdürdüm uğraşımı. Çizgili dilekçe kâğıdına (eseri cedit kâğıdı derdik o zaman) bas-

tığım gazetenin başlığını, üzerine balmumu sürerek, Cumhuriyet gazetesinin kırmızı başlığından çıkarırdım. Haber bölümü neyse de, arka sayfasına, sanırım o sıralarda izlediğim «Çocuk Sesi» ya da «Afacan» dergilerindeki öykülerden esinlenerek «tefrika» roman yazdığımı da anımsıyorum. Babam, gazetemi eşe dosta göstererek öğünür, «Bir gün Nobel armağanını alacaksın» diyerek beni yüreklendirirdi. Gerçekte, son yıllarında artık açıkça söylemese bile, ölünceye dek, kendisinin bir gün bu armağanı alabilecek bir başyapıt yaratabilceği umudunu hiç yitirmediğini biliyorum.

Daha sonraları, tutkulu bir coşkuyla okumağa verdim kendimi. Bunda da anamın etkisi büyük oldu. Yazma hevesini de sürdürüyordum. Bir iki öykü, bir de monolog yazdığımı anımsıyorum. Savaş sırasıydı. Armağan olarak dünyaya barış getiren Noel Baba'yı konu aldığım monoloğumu, Bergama'da, Orduevindeki yılbaşı balosunda okumuştum. Çok da alkışlanmıştım! Ortaokuldayken yazmağa başladığım bir gezi romanını —ki o da, o sıralarda izlediğim «Çırak Uçman» adlı bir çocuk romanından esinlenilmişti— üç yüzüncü sayfadan sonra, sıkılarak bıraktım. Lise öğrencisiyken, salt Osmanlı ozanlarının yaşam öykülerini bellemekten, hepsini birbirine benzer bulduğum şiirlerini çözümleme sıkıntısından kurtulmak için, oturdum, aruz ölçeğiyle, bu kez de sanırım, Yahya Kemal'den özenti şiirler yazmağa başladım. Evdekiler ve kimi arkadaşlarım, bunların Yahya Kemal'inkilerden daha güzel olduğunu söylüyorlardı! Böylece adım şaire çıktı, edebiyat derslerine çalışma gereksinmesini duymadan liseyi bitirdim. Sonra da şiir yazmayı bıraktım. Gerçekte, yalnızca roman yazmayı düşlüyordum, düşünüyordum. Bir kaç öykü yazdım, bir iki oyun denemesine giriştim, ama roman benim için tek tutku, tek uğraş sorunu oldu. Siyasal Bilgiler Okulunda iken yazdığım iki romanı, yayınevleri basmadılar. —İyiki de basmadılar!— Bu arada, adım solcuya çıktı. Siyasal Bilgiler'i bitirdiğim sırada, bir süre de tutuklandım. Bu olayın, gerek günlük yaşamım gerek sanatçı yaşamım üstünde önemli etkileri olduğu kuşkusuzdur.

Burada, yaşam öykümü anlatmak değil amacım. Fakültede, edebiyatla ilgisi olmayan bir meslek seçtim. Belki de seçmek zorunda kaldım. Meslekler içinde edebiyatla belki en az ilgisi olan bir meslek : Maliyecilik! Yine de, kendimi sıyıramadığım bir görev bilinci içinde, işimi önemsiz sayamadım. Bu da, ro-

man çalışmalarımı bugüne değin büyük ölçüde etkiledi. Gerçi bu iş bana, geçim sıkıntısı çekmememi, dahası, ülkemin çeşitli yörelerini olduğu kadar, dünyanın değişik ülkelerini, kentlerini görüp gezme olanağını da sağladı, ama, öte yandan, zamanımın büyük bölümünü de aldı. İlk romanımı «Acemiler»in basıldığı 1952 yılından bu yana, topu topu beş romanım yayınlandı. (Acemiler, Loş Ayna, Kedi ve Ölüm, Baharla Gelen ve Yalnızlar). Bunlardan, Kedi ve Ölüm ile Baharla Gelen, Fransızcaya da çevrildi.

Ne tuhaftır, yirmi beş yıllık bir gecikmeyle, ilk kez 1956'da yazdığım ve o yıl yalnızca ilk bölümü yayınlanabilen, daha sonra, yeniden, baştan aşağı yeniden kaleme aldığım «Yalnızlar» romanım, (ilk bölümü Gordium adıyla yayınlanmıştı) 1978'in başlarında piyasaya çıktığında, gazetelerdeki duyurular bu romandan, «Bürokratlar yazarı Erhan Bener'in romanı» diye sözediyordu. Bürokratlar, edebiyatla ilgili olmayan mesleğimi sürdürürken, yaşadığım, tanığı olduğum olayları, Türk kalemefendilerinin acıklı-gülünçlü öykülerini içeren bir anı-öykü dizisiydi. Birtakım meslek kitaplarım bir yana bırakılırsa, en çok satılan kitaplarım, «Bürokratlar» dizisinde çıkanlar oldu. Otuz yıla yaklaşan edebiyat uğraşımın sonunda, romancı olarak değil de, bir eski kalemefendisi olarak yazdığım anılarla tanınır oldum.

Kırk altı yaşında emekliye ayrıldığımdan beri, yine de, o edebiyatla ilgisi olmayan mesleğimi bir başka düzeyde sürdürerek sağlıyorum geçimimi. Bu çifte uğraşı, kaçınılmaz olarak, belki daha yıllarca sürecek. Çünkü, henüz ülkemizde, salt roman yazarak yaşamını sürdüren yazar, bir elin parmakları kadar sayılıdır. Oysa, bugüne değin, kendimi büsbütün romanlarıma vereceğim günleri bekleyerek avunmuştum. Bu hep böyle sürüp gidecek mi? Ben de, «Kedi ve Ölüm»deki ressam Zâhit gibi, hep bir gün başyapıtımı yaratacağımı düşleyerek ölüp gidecek miyim?

Elli yaşıma bastığımda bu korku, bir karabasan gibi çöktü üstüme. Daha çok küçük yaşlarımdan beri beni peşinden sürükleyen tutkunun bugün beni ulaştırdığı noktada, kendimden, yaptıklarımdan öyle katıksız bir hoşnutluk duyduğumu söylemem olanaksız. Öyle ki, bir ara, eski savlarımı bir yana bırakıp, bir çeşit uyuşukluk içinde günlerimi tamamlamaktan başka çıkar yol kalmadığını bile düşündüm.

Biliyorum ki sorun, üç kitap, beş kitap yazmak değildir. İn-

san, bu üç beş kitapla da, söylemek istediklerini söylemiş olabilir. Edebiyat'ın ve özellikle romanın ereği nedir, ne olmalıdır tartışmasına girmeden, yazmanın, her şeyden önce, yazarın kendisi için bir doyum aracı olduğu gerçeği, kim ne derse desin, yadsınamaz. Bununla, onun bir «ün aracı» olduğunu söylemek istemiyorum. Belki, bu da vardır işin içinde. Ancak, kendi iç kavgasına bir çıkar yol aramak durumunda olmasaydı, romancı, o yıpratıcı, uzun soluk isteyen uğraşıyla yaşamını tüketip gider miydi? Roman'ın salt bir kazanç aracı olarak kullanılması halini bir yana bırakıyorum.

Elli yaşına bastığımda duyduğum umutsuzluktan sıyrılma çabasında olduğum bu günlerde, kendime sorduğum soru şu: Bugüne değin, kendini avutmak için yazdıklarının, bunun dışında değeri nedir, bundan sonra ne yapmak istiyorsun, yapmak istediğini gerçekleştirecek gücün var mı, artık yanılgılara düşmek savurganlığını hoş görmeyecek bir yaşa geldiğine göre, yapmak istediğinin değeri üzerinde, nesnel bir yargıya varabiliyor musun, bundan da öte, vermek istediklerinin senin dışında nasıl algılanacağını biliyor musun, okunacağından ve istediğin biçimde anlaşılacağından emin misin?

Kişi kendini beğenmese çatlarmış. Bugüne kadar yazdıklarımdan hoşnut olduğumu söylersem, en azından alaya alınacağımı biliyorum. Oysa, onların bence gerçek eksikliklerini, kusurlarını bildiğim halde, şunu da yazmasam olurdu diyemeyecek kadar seviyorum yazdıklarımı. Onları, çok az kişinin gereğince önem vererek okuduğunu biliyorum. Bir gün daha iyi anlaşılabileceğim umudunu içimde saklıyorum. Şimdi çok daha iyisini, daha sonra çok daha başarılısını yazmak için harcayacağım fazla vaktimin kalmadığı bilinci içinde, alışılmış anlamıyla değil, ama, bir sanatçı, bir romancı olarak, çok daha yürekli ve korkusuz yazabileceğimi düşünüyorum. Geriye baktığımda, elbette zamanı fazla cömertçe kullandığımı anlamanın acısı çöküyor yüreğime. Bir anlamda, edebiyata, romana saygısızlık edişim. Geçim derdini, ya da başka birtakım kaygıları biryana bırakarak, kendimi tüm olarak sanat uğraşına vermemiş olmanın suçluluğunu duyduğum da doğru. Ne kadar, «başka türlü yapamazdım» diye kendimi haklı çıkarmağa çalışsam, bu suçlamalardan kurtaramıyorum kendimi.

Ama, elli yaş, bir bakıma kişinin, kendini bilerek, bilmeyerek kapattığı kafesten, zindandan çıkmasını sağlayan bir af ya-

sası gibidir. Şimdi, yaşamın ve sanatın gerçek güzelliğini, gerçek önemini daha iyi kavrayabilirim. Elli yaşına değin, bir uzlaşma düzeni içinde, bir «oyuncu» kişiliğiyle anlamaktan bilerek, bilmeyerek kaçındığım değerleri, görmek istemediğim ya da görmezden gelmeği yeğlediğim gerçekleri, belki çok daha iyi kavrayabilirim.

Yeni bir şeyler gelecek benden. Siz de, benim gibi, benden umudunuzu kesmeyin. Bekleyin biraz daha. Şimdi yeniden başlıyorum işe. Kollarımı sıvadım bile. Hepimizin, bilinçli ya da bilinçsiz olarak katıldığımız bir oyun dünyasında, bir «oyuncu» olduğunu bilen bir insanı anlatmakla başlayacağım söze. Bu kez vaktim az. Özenle yazacağım onu. Bekleyin. Çok yakında...

CENGİZ YÖRÜK

Ellinci yaş. Hemen aklımıza asrın yarısı geliyor. Sayın Aziz Nesin sanatçılara, yazarlara, yuvarlak yaş dönümlerini hatırlatmakta çok iyi yapıyor. İnsan ister istemez tüm geçmişini, yaptıklarını, yapamadıklarını ,dostluklarını, kırgınlıklarını, geleceğe yönelik tasarılarını, böyle yaşlarda, daha duyarlı, sorumlu, bilinçli düşünüyor.

Benden geriye kısaca bakıyorum : 1928 yılında Aydın'da doğmuşum. Edebiyata sevgim, İzmir'de ortaokul sıralarında başladı. Lisede bir şeyler karalardım. Yazmaktan çok, okumayı, dinlemeyi severdim o yıllar. Hele yasaklanan şiirler, kitapları okumaya bayılırdım.

Otuz yıl öncesine gidiyorum. Küçük bir bucakta bir yıl kalmıştım. Bucak dağa yaslanmış. Bütün yamaçlar zeytin ağaçlarıyla kaplı. Daha yukarılara çıkarsak Beydağları başlar. Kurtuluş Savaşı içinde ve öncesinde oralarda dolaşan efeleri görür gibi olursunuz, nice öykülerini dinlersiniz.. Bucağa bir kilometre yakınlıkta, Nisa şehrinin kalıntıları. Milâttan bilmem ne kadar yıl önce beşyüzbin insan yaşamış o şehirde... Bucağın hemen küçük çarşısından başlıyarak tüm bucağı çevreleyen, aşağılara kadar uzanan Büyük Menderes ovasıyla sınırlaşan portakal bahçeleri. Koyulu açıklı, çeşitli yeşil tonları. Ovada pamukçuluk yapılır. Yaz aylarında yoğun bir çalışma. Çevrede küçük bir kaç fabrika. Elde edilen ürünler oralarda işlenir. Emekçi, esnaf, tüccar... Burada onları çok yakından tanıma fırsatı buldum. Bucağın adını söylemeyi unuttum. Sultanhisar. Trenle veya karayolundan geçerken; «aman ne güzel yer.» denir. Orda insan kaynaşmasının çeşitli örneklerini, zıtlıklarını gördüm. Elle tutulacak kadar ortada, dolu bir yaşam. Portakal bahçesi sahipleri tembel bir çalışma içinde rahat. Tek korkuları havanın fazla soğuması, «don» olayı. İşte o zaman ürün elden gidiyor. Bu yüzden camiye daha yakın, duaları bol. Pamukçuluk yorucu. Fakat doğa oyun oynamıyor. Emek karşılığını veriyor. Ama onların da getirildiği başka oyunlar var.

Bütün bunları niye anımsıyorum? İnsanları orda tanımaya başladım da ondan. Ne var ki kendimi tanıyamadığımı açıklamalıyım. Yazarlığı tek uğraş seçmek istediğim halde bunu yapamayışıma üzülürüm. Kendimi büyük kentte, uzun süre başka çarka kaptırırdım. Daha doğrusu o çarkın içine ben kendim girdim. Yapısına uyamadığım bir çarktan ekonomik bir güçle çıkabilmem olanaksızdı. Sözüm ona, kendimi yazın hayatına ondan sonra adayacaktım. Bu ne kadar gerçek dışı bir davranıştı. İşte ellinci yaşımda da bunu kavradım. Yine ellinci yaşımda geçmiş kayıplara üzülerek «vah vah» etmenin anlamsızlığını öğrendim.

Geride bıraktığım kitaplar: «Yoldaki Taşlar», «Çölde Bir Deve» (1965 Sait Faik Ödülü), «Yalnız Kalanlar».

Elimde bir kitaplık öykü. Üzerinde epeydir çalıştığım, yer yer, Kurtuluş Savaşı ve öncesini içine alan «Yörük Ali Efe» romanı.

Bütün sanatçılara, dostlara, ellinci yaştan sevgiler sevgiler.

27.XI.978

1978 YILINDA ÖLEN EDEBİYATÇILARIMIZ

Cemal Yeşil (1977)
Oğuz Atay
Cahit Öztelli
Ceyhun Atuf Kansu
İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu
Altan Yalçın
Osman Atilla
Adnan Tahir
Bedrettin Cömert
Selçuk Kaskan
Agâh Sırrı Levent
Ali Nihat Tarlan

CEMAL YEŞİL

Şair Cemal Yeşil ,27 Kasım 1977 Pazar günü Ankara'da vefat etmiştir. 1900 yılında Diyarbakır'da doğan Cemal Yeşil, Mülkiye Mektebinden mezun olmuştur (1921). Maliye Bakanlığında aynı yıl göreve kâtiplikle başlayan Yeşil, çeşitli kademelerde görev yaptıktan sonra Bütçe ve Kontrol Genel Müdürlüğü, Maliye Bakanlığı Müsteşarlığı (1938) yaptı. Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği (1948) de yapan Yeşil, daha sonra Kâbil, Budapeşte, Varşova Büyükelçiliklerinde bulundu. 1965 yılında Varşova Büyükelçisi iken yaş haddinden emekliye ayrılan Cemal Yeşil, rübaileri ile tanınmıştır. 1950 yılında Rübailer adlı bir kitabı yayınlanmıştır.

Cemal Yeşil'in cenazesi, 29 Kasım 1977 salı günü Dışişleri Bakanlığı önünde yapılan törenden sonra, Maltepe Camii'nde öğleden sonra, kılınan cenaze namazını müteakip Ankara'da toprağa verilmiştir.

OĞUZ ATAY İÇİN

Mehmet SEYDA

Oğuz Atay'ın zamansız ölümüne yanmamak elde değil. Bir romancı için en verimli sayılacak çağda aramızdan ayrılıyor. Edebiyatımızda, özellikle romanımızda yeni bir ses, özgün bir sesti Oğuz Atay. İlk romanı olan ve TRT ödülü kazanan «Tutunamayanlar»da, konuyu işleyişinde bazı fazlalıkları atlamaya kıyamadığı, ancak sonraki yapıtlarında fazlalıklardan ileri gelen bu eksiğin azaltıldığı, giderildiği görülür. Hikâyeler de yazmıştı, ama herhalde en büyük tutkusuydu roman. Bir yazarın sevip beğendiği öbür yazarlar bize çoğun o yazar için ipuçları verir. Atay'ın, «Dostoyevski'yi her zaman seviyoruz tabii. Büyük ustalarımdan biri. Buna Stendhal'ı, Kafka'yı, Joyce'u, Lacloc'yu eklemek gerekir. Bizde en az bilinen romancılık İngiliz romancılığı. George Eliot Henry James ve Josef Conrad, üç devi İngiliz romancılığının. Ve tek romanıyla Emile Bronte'nin ayrı önemi var bence. Almanlardan Günter Grass ile biçim bakımından hayran olduğum «Lolita»nın yazarı Viadimir Mabukov'u listeme koymalıyım. Gençliğimde «İçimizdeki Şeytan»ı okumuştum Sabahattin

Ali'nin. Doğrusu şimdi yeniden okumaya korkuyorum. Belki o zaman bulduklarımı şimdi bulamam.» deyişi de sanatının bir ipucu olabilir mi size? Sürekli bir gelişim kaydeden Oğuz Atay'ın hiç kuşkusuz en büyük başarısı en son yapıtı «Bir Bilim Adamının Romanı»dır. Bizde örneğinde hiç rastlanılmayan, ama Batıda Stefan Zweig gibi ustaları bulunan biyografik roman türüne el atmış, çalışkanlığı ve titizliğiyle bu ağır işin altından kolayca kalkmıştır.

(Cumhuriyet - 17 Aralık)

OĞUZ ATAY'IN ARDINDAN

Güven TURAN

Genellikle bizde yazarlar, uzun bir dergi ya da gazete deneyinden sonra kitaplarının yayınlandığını görmüştür. Oysa, Oğuz Atay, «Tutunamayanlar»la birdenbire edebiyat dünyamıza girmiş, daha sonra yayımladığı romanlarıyle de kısa sayılacak bir süre içinde, belli bir yer kazanmıştır. «Tutunamayanlar» gününde uyandırdığı büyük yankıya karşın, okumayı çok seven bir kişinin ilginç bir roman denemesinin ötesine geçemez. Öyle ki, bu kitapta, Oğuz Atay'm sevdiği romanları ve romancıları teker teker göstermek mümkündür. Gene de, o yapıtta, Oğuz Atay, yer yer özgün bir hümor getirmeyi de bilmiştir. İkinci romanı «Tehlikeli Oyunar»da ise Oğuz Atay'ın anlatımının daha özgün bir boyut kazandığını görüyoruz. Hümor da gene bu romanda hem daha özgündür, hem de anlatımla daha fazla bütünleşmiş durumdadır. «Tutunamayanlar»a göre üzerinde daha az durulmasına karşın, «Tehlikeli Oyunlar» çok daha iyi bir romandır. «Bir Bilim Adamının Romanı» ise ilk bakışta, Oğuz Atay'ın değişik bir roman türü kullandığı sanısını uyandırmaktadır. Oysa, «Bir Bilim Adamının Romanı» hiç de öteki yapıtlarının çerçevesi dışında değildir. Belki de, öteki yapıtlarında yarattığı kişilere çok uygun bir gerçek kişi yakalamanın getirdiği bir avantajla, hümorunu, anlatım dilini ve özel evrenini korumasını bilmiştir. Kısacası, Oğuz Atay, romana bakışımızı, ölçütlerimizi zorlayıcı yoğunlukta olmasa bile, edebiyatımızda özgün bir yeri olan yazarımızdır.

(Cumhuriyet - 17 Aralık)

«TUTUNAMAYANLAR»IN IŞIĞI ALTINDA

Selim İLERİ

«Ne Evet Ne Hayır» adlı öyküsünde Oğuz Atay, çok sıradan bir kapı - karşı aşkını anlatırken, herhalde yazarlığının doruklarından birini sunmuş oluyor bize. Bu çok sıradan izlenimi, tabii ilk elde basit okur yaklaşımı. Çünkü derinlemesine bakıldığında, «Ne Evet Ne Hayır», simgeseli anımsatan, ama simgesel de olmayan özellikleriyle yaşadığımız Türkiye'nin kesin, açık, vurgulayıcı bir genel görünümüdür. Öyküyü boş yere anımsatmıyorum. «Ne Evet Ne Hayır» Oğuz Atay romancılığının (ve tabii öykücülüğünün) temellerinden biri. Gazetenin tasalar sütununa gönderilen mektupta, lise ikiden belgeli 24 yaşındaki genç, o kadar çok şey anlatıyor ve anlattıkları öylesine birbirini tutmuyor ki, sonuçta büyük bir çoğunluğun düşünce dizgesi sanki kendiliğindenmişcesine saptanıyor. Ama yazar araya girmemekle, çağımıza yaraşır bir ustalık, bir gerçekçilik kotarıyor.

«Tutunamayanlar», Henry James'ten bu yana romanı adamakıllı etkilemiş, «bakış açısı» kuramıyla ilintili bir yapıt. Bilinç akışı, zihinsel süreçleri dile getiriş gibi James'ten sonraki modern romancıların irdelediği teknikler de işin içine girdiğinden. Balzac'ı yarımyamalak anlayıp orada kalakalmış bir romancılık kavgası, «Tutunamayanlar»ı elbet kendi dışında bırakmak isteyecekti. Ama pek öyle olmadı. Oğuz Atay'ın özgün, bilinçli bir yazar olduğu, ister istemez kabul edildi. «Tehlikeli Oyunlar» daha da karmaşık, dolambaçlı, ama yüzde yüz ilginç bir roman yapısını içerdiğinden yıldırımları büsbütün üstüne çekti. Öte yandan biyografi, yaşam öyküsü romanlarının çağcıl bileşimi diyebileceğimiz «Bir Bilim Adamının Romanı» Atay'ın hemen herkesçe beğenilen, benimsenen yapıtı.

Oysa Oğuz Atay, bütün yazarlığı boyunca ödünsüz bir bütünsellik kurabilmiş ender sanatçılarımızdan. «Tehlikeli Oyunlar»ın karmaşıklığıyla «Bir Bilim Adamının Romanı»ndaki yalınlığı birbirinden ayırmaya olanak yok. Diyalektik akış sözkonusu burada. Üstelik her öz, içerik - biçim ilişkisinin doğruluğuyla anlam kazanabilir. Falan yıllar arasında yaşamış bir profesörün (Mustafa İnan) yaşam öyküsü, elbet, çok sade bir tekniği gereksiniyordu ve Atay, bu sadelik içinde bile modern, ilerici kalabilmişti.

Oğuz Atay'ı kavramak için, bence, «Tutunamayanlar»dan yola çıkmak gerekiyor. Henry James, üçüncü tekil kişinin bakış

açısıyla yazılmış, yazarın Tanrı katında yaşamaya istekli göründüğü romanları elinin tersiyle itiyor, üçüncü tekil kişi anlatımını koruyarak roman «kahramanının» bakış açısına baş vuruyor, böylelikle yazınsal gerçekçiliği de yeni bir aşamaya ulaştırıyordu. Atay, «Tutunamayanlar»da anlatmaya çalıştığı romancılık çabasını daha da geliştirmiştir. «Tutunamayanlar» Selim Işık'ın bakış açısıdır yalnızca. Oysa Selim Işık, daha romanın başında canına kıymıştır. Yakın arkadaşları Turgut Özben'le Süleyman Kargı ve bütün öteki kişiler, bir bakıma, Selim Işık'ın ifadesi durumundadırlar. Hatta yazarın araya girdiği görünümündeki kimi bölümler (özellikle «Yayımcının Açıklaması» bölümü) bile, Selim Işık'ın sözcükleriyle, dünyaya bakışıyla, yaşamı algılayışıyla yazılmış gibidir. Kuşkusuz bakış açısının böylesine korunmuş olması, roman sanatı açısından örneksiz bir yetkinliği kanıtlamakta. Selim'le Yalvaç İsa arasındaki özdeşlik de, bu tekniğe çok denk düşüyor. İsa, yeryüzünü etkilemiş, hatta kendisinden sonraki bir dinde bile mhyte değerini koruyabilmiştir. Küçük burjuva değer yargılarının dışındaki Selim de, tıpkı İsa gibi, ancak ölümünden sonra aydınlığını çevresine, giderek, yazarın kimi sezdirileriyle bütün topluma paylaştıracaktır. Selim'in yeni ve yarına açık bir insan olmasının en kesin kanıtı, küçük burjuva değer yargılarına uyamamasıyla ortaya çıkıyor.

Selim Işık'ın yeryüzüne bir kez daha geleceğini Turgut, genelevde algılar. Ve bu bölüm, bence, modern Türk romanının en büyük sahnesini oluşturur. Atay'ın kara yergiye yönelik anlatımı, iç fırtınaların eşliğinde, müthiş bir duyarlığa dönüşür. «Turgut'un özel dünyası, bu anılan bölümde,» diyor Oğuz Atay, «Tam gerçekçilik açısından değil, bir soyutlama ile verilmek istendi.» Gerçekten bir soyutlama mı sözkonusu, yoksa bu sözler, yazarın alçakgönüllülüğünden mi ileri geliyor, karar vermek güç. Soyutlamadan çok, dış gerçekçiliğin iç gerçekliğe dönüşmesi, derinlemesine bir iç gerçekçilik algılayışı karşımızda. Selim'i bütünüyle orada, genelevde algılıyor Turgut. En azından Selim'in dünyasında böyle «müesseselerin» yeri olmadığını şiddetle duyumsuyor. Turgut'un büyük sanrısını biz de bir tokat gibi duyumsuyoruz. Yazar, romanı üzerine konuşurken şunları da söylemiş: «Duygulara bir saldırı yok değildir romanda, ama bu gerçek, insanca duygulara saldırıdan çok, küçük burjuva duygulanımlarına saldırıdır.» Galiba Oğuz Atay'ı ve yapıtını (yapıtlarını) kavramak için, alışagelmiş, koşullandırıcı değer yargılarının ötesine geçmek gerekiyor. Bizim romanımız, bilinsemek gerekirse, çok-

luk küçük burjuva duygularının sözcükleriyle yazılmıştır ya da köylüce duyarlıklara, düşünüşlere açıktır. Oysa Selim Işık'ın bakış açısında, en küçük bir ayrıntı bile yeniden değerlendirilmekte. Bu yüzden «Tutunamayanlar» binlerce ayrıntının, yaşam kadar zengin ve anlamlı ayrıntının bilinçli bir değerlendirmesidir.

Bu ışık altında Atay'ın aydın çevrelerden, toplumun çeşitli kesimlerine, sözgelimi «Tahta At» öyküsüyle bürokratik kasaba ortamına, zikzaklar çizerek, fakat sürekli bütünsellik içinde ve salt «insanca duyguları» koruyarak, önererek yaklaştığını belirtebiliriz. Öte yandan onun yapıtı henüz irdelenmemiş, içtenlikle incelenmemiştir. Bu irdeleyiş ve inceleme, edebiyatımızın Oğuz Atay'a borcudur.

(Cumhuriyet - 17 Aralık)

OĞUZ ATAY İÇİN

Oktay AKBAL

«Yani ben de sonunda senin gibi ölecek miyim?» diye sorar babasına... Sonunda çekip gidilecek, herkes gibi, gelmiş gitmiş tüm insanlar gibi. Bu dünyadan başka yere çıkış yok. Kapı tek, bugün yarın geçeceğiz ordan. Nasıl babamız, dedemiz, daha önceki atalarımız, geçmişse, öyle!

Kırk üç yaşında ölmek bir umudun yarıda kopması gibidir. Ürün veren, düşünen, yazan, yaratan, kendi kendini, çevresini, dünü, bugünü eleştiren, yeren, didik didik eden bir zekâ, bir kafa, bir imge gücüne sahip insanın en verimli çağında herşeyden kopması... İşte acı olan bu. Nedir kırk üç yaş? Üçte ikisi öğrenimle, çaba harcamayla, yaşama hazırlanmayla geçer, ne kalır geriye?

Oğuz Atay'ı geniş okur yığınları pek tanımaz. Nerden tanısın? İki roman, bir öykü kitabı yayınladı, bir de üniversitede profesörü Mustafa İnan'ın yaşam öyküsü. Kitaplara girmemiş yazıları. Ayrıca bilimsel yapıtları, çalışmaları... Kala kala bu kitaplar kalacak. Oğuz Atay adlı bir genç yazarın bu yeryüzünden geçişinin elle tutulur kanıtları bu kadarcık...

Bir Ansiklopedide bir buçuk iki yıl birlikte çalıştık, aynı katta, yanyana odalarda. İnanılmaz bir hızlı çalışması vardı. Kapandı mı kâğıtlar üstüne o işi bitirmeden doğrulmayan bir güç. Ansiklopedinin formalarını basılmadan önce son kez okumaktı görevi. Unutulmuş yanlışlıkları bulmak, son düzeltmeleri yap-

mak. Titiz bir araştırıcı, geniş ekinli bir yazar, bir teknik adam. Öyle çok konuşamazdık işyerinde. Vakti yoktu onun. Şöyle bir kahve içerek tatlı tatlı söyleşilere daldığımızı hiç anımsamıyorum, demek olmamış.

TRT roman yarışmasında «Tutunamayanlar» başarı ödülü almıştı. Bu romanı basılmadan görmüştüm bir arkadaşın elinde, kocaman dosyalar halinde. Tertemiz yazılmış, hemen hemen tek yanlışsız, düzenli sayfalar. Yayınlanınca okudum, daha doğrusu okumaya çalıştım .Zor okunan bir romandı bu. Kaç kişi atlamadan sonuna dek gelebilmiştir, bilmem. Ben zaman zaman okudum, öyle kitaplar vardır, baştan sona dek bir serüveni izlemez. Yaşamı verir, insanı verir, bir çağın görüntüsünü, anlamını verir. «Tutunamayanlar» öyle bir romandı. «Tehlikeli Oyunlar»da öyle. Üslub, türkçesiyle biçim, ağır basıyordu bu romanlarda. «Kendini» anlatıyordu yazar. Öyle denilebilirdi, dışardan bakan bir okur olarak. Olsa olsa baş kahraman, yazardır. Öyle midir acaba, kendimizi tanıyabilir miyiz iyice? Ne denli, ne ölçüde, nereye dek? Büyük yazarlar kendilerini anlatarak tüm insanlığın gerçeklerini ortaya çıkarmışlar. Bir ucundan başlamışlar işe. ne kadar ortaya koymuşlarsa, işte o kadarıyla bir insan gerçeğini öğrenmişiz onlardan. Atay'ın kahramanı da kendi sandığı bir kişiydi. Onun iç ve dış evreniydi baş konusu.

Kolay okumalar, hızlı sevgiler, beğeniler, alışkanlıklardan koptuğumuz, kopabildiğimiz, rahat ve geniş zamanlarımızı güç bir kitabı çözmeye, sevmeye, ondan birşeyler almaya, öğrenmeye ayırabildiğimiz bir gün Atay'ın romanlarını çok seveceğiz. Onlarda çağımız insanının, daha doğrusu büyük kentte yetişmiş kendisiyle tartışması, kendini eleştirmesi, çok değişik bir güldürü havasıyla bizlere ulaştırması, sunması var... Yeri olan, değeri olan, edebiyatımızda önemi olan romanlar bunlar...

Oğuz Atay'ın tek öykü kitabı «Korkuyu Beklerken»de ise yedi öyküsü var. Beni en çok etkileyeni «Babama Mektup» oldu. Atay'ın babası eski milletvekillerinden Cemil Atay'dır. Bu mektupta bir oğulun babasına, ikisinin de iç dünyalarını veren seslenişini buluyoruz. Herkes kendi babasına zaman zaman böyle bir mektup yazarak iç dökmek, gizli kalmış duygularını açıkça söylemek isteğini duymuştur. Atay bunu babasının ölümünden sonra yapmış, tam bir içtenlikle, «senin içtenliğini taşıdığımı umut ediyorum, sonunda sana bütünüyle benzemekten korkuyorum babacığım» diyerek, en sonra da şu kaçınılmaz soruyu sorarak: «Yani ben de sonunda senin gibi ölecek miyim?»

Sen de, ben de, o da!... Çıkış yolu tek dedim ya! Ne var ki, yaşamda birşeyler yapabilmek, üç beş ürün, yararlı yapıt bırakabilmek gerekli. İyi anılmak, güzel izlenimler bırakmak, anılarda bir süre olsun kalmak... En önemlisi de yazılarda yaşamak... Bir sanatçının, bir yazarın gerçek yaşaması zaten yazılarındakidir. Hele o yapıtlar zamanı aşacak, zamanla yarışacak bir değişik hava, anlam, değer taşıyorlarsa...

(Cumhuriyet - 19 Aralık)

OĞUZ ATAY'I DEĞERLENDİRMEK YOLUNDA

Oğuz DEMİRALP

Oğuz Atay'ın ölümü fazla gürültü patırdı koparmadı. Öldükten hemen sonra bir olay haline getirilmediği için talihli. Ama, yazın dünyası her ölüm törenini akbabaların şölenine çevirirken, Oğuz Atay'ın boşluğa göçmesine resmi bir üzüntünün dışında bir tepki neden göstermedi? Kestirmeden gidenler, Atay'ın usta bir yazar olmayışına bağlayabilirler bunu. Ancak, asıl neden başkadır, bana kalırsa. Oğuz Atay'ın yapıtı, bugünkü yazın ortamının sömürebileceği cinsten değildir.

Doğru: Oğuz Atay ustalığa eremeden gitti. Okura bıraktığı üç roman ve bir öykü kitabı, türlü biçim denemeleri içermektedir. Ne ki, Atay'ın yapıtı, anlatım açısından bir dağınıklık, bir örgütsüzlüktür. Özellikle ilk iki romanda var olan parça parça güzelliklerin toplamı tutarlı bir bütün etmemektedir. Üçüncü roman bir yaşam öyküsü olayazmıştır. Öyküler Kafka'nın yoğun ve özümsenmemiş etkisi altında ezilmektedir. Kafka'nın vurucu silâhı mesel iken, Oğuz Atay yerine (allégorie) kullanımına sapmakta, böylelikle sözün anlam alanını daraltmaktadır. Zengin bir belirsizlik, bir enigma kurmak isterken, anlamı kısıtlı bir imge dizgesi çizmektedir.

Gelgelelim, Oğuz Atay'ın yazısını aşan bir dünyası vardır. Bir yazarın dünyasını neler oluşturur? Gerçekliğe bakışı, imgesel kahramanları, yapıtına yansıyan düşünce yapısı, duyarlığı. İşte, Oğuz Atay'a kayıtsız kalmasının başlıca nedenlerinden biri yazarın aykırı dünyasıdır. Gerçekten de, Atay'ın yapıtı, yazınımızı çevreleyen umut duvarında koyu ve ufak bir lekedir. Ne var ki, kolay kolay çıkacağa benzemez. Ele aldığı kişiler, izlekler, Oğuz Atay'ı özgün bir yazar kılmağa yetmiştir.

Oğuz Atay bireyin yazarıdır. Anlatının özeği bir başkişidir nep; konumuyla bütün olayı, konuyu belirler, öteki kişiler onun çevresinde dönerler. Bu birey soyut, evrensel değil, somut, giderek belirli bir tiptir[1]. Başkişilerin hemen hepsi tek bir tipin çeşitlemeleridir. Selim Işık, Hikmet Benol, Mustafa İnan, Giderek Beyaz mantolu adam, hepsi aynı tipin değişik halleridir.

Oğuz Atay okura güven duymayan, onu anlamazlıkla suçlayan bir yazardır. Olumsuz tavrını yapıtında sık sık dışa vurur. Türk dili'nde yayımlanan son öyküsü «Ben buradayım sevgili okuyucum, sen neredesin?» diye biter. Aynı alay «Beyaz mantolu adam»ın ve «Tehlikeli oyunlar»ın da sonudur. Beyaz mantolu adamı boğulmaktan kurtaramayan genç «amma da hikâye» derken, okurun bu tuhaf öyküye tepkisini de dile getirir. «Tehlikeli oyunlar»ın sonunda, sinemadan çıkan bir çiftin konuşmalarından filmi anlamadıkları belli olur.

Oğuz Atay'ın başkişileri de benzeri bir yazı taşırlar alınlarında. Beyaz mantosuyla kalabalığın içinde koşuşan adam, kendine bakmak için bir su birikintisinin başında durur, eğilir, insanları görür suyun içinde. Mantosunu kirletmemek için suyun çevresini dolanır, uzaklaşır (kendine doğru). «Onu doğrudan doğruya izlemek isteyenler suyu geçmeye çalışırken yarı yolda kalırlar» genellikle. Oğuz Atay'ın ilgi konusu olmayışının nedeni de budur. Okurun önünde atlaması gereken bir eşik vardır. Bir atlarsa, atlatılırsa, çok fazla yadırganacağı bir imgesel dünyaya ayak basacaktır.

Selim Işık! Simgesel adıyla bir meşale gibi salar kendini insansal karanlığa. Gel gör ki, rüzgâra diklenen bir çakmak yalımıdır; çabuk söner. Ruhsal uçurumunun kenarındaki dansını 30 yaşına dek bile sürdüremez, düşer. İsacık! Oğuz Atay'ın bütün başkişileri gibi. Romanın çoğu bölümünde başkalarının ağzından tanıtılır. Dostları, sevgilisi, müridleri gibidir. Özellikle Turgut Özben gider ışığın ardından. Kendine, öz benine varan

---

(1) Oğuz Atay, 'tek sözcükle insanı', yani yer ve zaman belirlenimlerine meydan okuyan bir evrenseli anlattığını savlayabilir, sanabilir. Ama, yazarın yapmak istediğiyle yaptığı her zaman çakışmaz, yazar tersini öne sürse de. Ayrıca, yazarın kendi yapıtına getirdiği yorum öteki yorumlardan ille de daha geçerli değildir.

yolu ancak Selim'in aydınlatacağına inanmıştır. Küçükkentsoylu bataklığında, Türk toplumunun olanaksızlıkları içinde çırpınan iki genç. Tek bildikleri şey: gerçek yaşam bu değil. «Hakikat»a ulaşmak konusunda öncülük Selim'in: yalvaçsı bir yaratık. Küçük kentsoylu aydın Selim ile sınıfı, çevresi arasındaki çatışmasının küçük çapta bir örneği. Aydın bilir kurtuluş yolunu, gösterir, bağırır, çağırır, çevresini değiştirmek için. Anlamazlar, ıskalarlar, insanların İsa'yı ıskaladıkları gibi .Kendi insanlıklarını da ıskalarlar böylece. Selim'in daha sonra Hikmet Benol'un intiharları simgeleşir. Ama, bir sorun var, intihar edimiyle birlikte gelen. Selim ve Hikmet, Tanrı elçileri gibi dingin ve dengeli değildirler. Dolaşık ruhludurlar. Bir bakıma kendini başaramayan iki aydın. Çıkışları hangi yönde? Ölüm mü, Stoacıların «ölüm usa yatkın bir çıkıştır» dediğini anımsarsak, Selim'in intiharı varlıkbilimsel bir sorun olarak gördüğünü eklersek? Yoksa, Selim'in ve Hikmet'in intiharları yenilginin son kertesi midir?

İntihar olayında öldüren özne ile öldürülen nesne özdeş değildir. «Sığındığı son yerde onu buldular. Yerini tespit ettiler. Bütün tanıklar dinlendi. Savunmalar alındı. Gereği düşünüldü. Hiç bir etki altında kalmadan bağımsız olarak karar verildi. Adam kapıyı açtı, içeri girdi ve tabancasını çıkararak ateş etti.» Suçludur bay Selim, bir sabah yok yere tutuklanan ve ölüme götürülen Bay K. gibi. Dünyaya katılmamakla suçludur. Ya hep ya hiç, der Selim Işık: «Sahte yaşamaktansa hiç yaşamamak.» saltıkçılar, kara coşumcular gibi. İlk bakışta köklü gelen bu tavır, öznesini nihilizme götürecek gibi. Selim Işık bir tragedya başkişisi olacak gibi. Yanlış. Yazarın ağır, giderek suçlayıcı alayı var her sözün özünde. «Gibi»lerin ardından bir tragedya gelecek derken, bir melodram çıkıyor karşımıza, alayın perdesinde sunuluyor. Bir eleştiri aracı alay. Çünkü Selim'i ve benzerlerini ölüme götüren tek etmen karşı çıktıkları toplum değil; kendi yanlışları da bir o kadar önemli. «İnsan kendi felâketlerinin bir toplamıdır» (Faulkner).

Küçük kentsoylu aydını çevresiyle uzlaşmaz bir tavır takınırsa, karşıtlığını, içinin kargaşasını dışlaştırırırsa, üstüne üstlük çevresinden kopmağı bir türlü beceremezse, aşamazsa o şefkat ve korku engellerini, acınası, ağlanası bir hal alır. Bundan böyle attığı her çığlık kendisini yaralayacaktır, bir bumerang gibi; dövündükçe, çırpındıkça hayret ve acıma dolu gözlerin önünde bir

mum gibi tüketecektir kendi kendini. Ey İsa müsveddesi! Çevreni en basit günlük yaşam kaygıları, sınıf değiştirme özlemleri, küçücük hesaplar güdülerken sen, sen, tek başına, neyi, kime, nasıl anlatacaksın? Küçük kentsoylu, aydının yalnızlığı seçilmiş bir yalnızlık değildir. Obaya sırtını dönen bilgeler gibi dağa çıkmamıştır o. Kente baskın verenlere de katılmamıştır. Anlıksal bir limonluğu da yoktur. Ait olduğu ama ne yazık ki ona ait olmayan bir çevrede dört dönen küçük kentsoylu aydını soluk soluğa kalır, kesilir, tıkanır, aşamaz sınırı, boğulur. Saldırganlığın tek yıkanabileceği şey kendi varlığıdır.

Belli ki, Selim'i İsa'ya benzeterek, insanı anlatmak için bir simgeye başvurmuştur yazar. Bir yoruma göre, İsa Tanrı'dan gelip de geri çevrilen değildir, insanın kendi içinde kuruttuğu mut kaynağıdır. Selim Işık'ın yenikliği söz konusu yorumu da içerir, ikili bir anlam yüklenir böylece. İnsan kendi kendisinin kurbanıdır. Her ömürde İsa'nın yazgısı yinelenir. Işık, onu çevreleyen insanlara düşman olurken kendine de düşman oluyor. Tutulmayan olduğu denli tutunamayan o. Yaşamı ıskalayan sayısız küçük kentsoylu aydını simgeliyor.

Selim'in ilk yanlışı : «hayatın acemisi». Yaşama yoksulluğunu okuma zenginliğiyle denkleştirmeğe çabalaması boşuna. Ne mühendisliği, ne yazarlığı, giderek ne de sevgi/li/si bir tutamak olabiliyor. «Tutunamayanlar», böylelerinin ardından çok, giderek fazla uzun bir yazıklama. Turgut Özben ise yanlış dala asılmış. İş yaşantısında başarı sağlamak, onu gününün saçma yaşamına katmaktan başka neye yarıyor ki? Dur, doğruya sap, kendine yönel, herşeyi bırakıp gitmek pahasına! Ama, varacağı yeri biliyor mu ki?

Hikmet Benol aynı yolun yolcusu. Adından belli. Oğuz Atay'a «Tutunamayanlar»ı uzatıyor Hikmet'in «Tehlikeli Oyunlar»ını anlatarak. İsa simgeseli billurlaşıyor. Hikmet Benol — Hüsamettin Tanbay — Nurhayat Hanım : İşte kutsal üçgen. Hepsi birer .... cık : İsacık, Meryemcik, Tanrıcık. Hikmet Benol, imgelemini bir cehennem tiyatrosuna çeviriyor. Adının anlamının tersine doğru kayıyor, hızla. Sevgi'yle yaşarken sevgisiz. Bilge'yle bilgisiz. Parça parça olan bir benlik; toparlanamıyor. Yorgun ve yılgın ruh. Pencereyi açıyor son bir kez. Ölümün kucağına atlıyor.

Her iki başkişi de birer küçük kentsoylu aydın. Oğuz hâlâ evrensel insanı anlatmak savında mı? Çeşitli kişilerin ortak paydası olan tip belirli bir zaman - mekân tamlamasının ürünü; batılı değil herşeyden önce. İsa, batı uygarlığının özünü simgeler-

ken, Türkiye'de son iki yüzyıllık yaşamımızın simgesi oluyor. Değişik bir açıdan bakalım Atay'ın romanına. Üstü kapalı bir karşı koyuş vardır Cumhuriyet'in üst-yapı devrimciliğine, göstermelik batılılığa. Tepkisi, birtakım şovenistlerinki gibi batıya değil, öykünmecileredir. Başkişileri batı usuyle doğu duyarlığını bireştirmeyi deneyerek çözüm ararlar, başaramazlar. Tarihin attığı kördüğüm boğar onları. Türk aydını batıyı özümleyememiştir, çünkü tanımamıştır. Kendi geçmişine de yabancıdır büyük ölçüde. Köklü bir köksüzlüğü vardır. Tam anlamıyla ortada kalmıştır. Selim'in, Hikmet'in durumu da bu değil midir? Hem kendilerini hem de çevrelerini kurtarmak isterler; bir Alfred de Vigny tavrıyla ,yani tam çoşumcular gibi ortaya çıkarlar. Bunu yaparken bile Batının 19. yüzyıl adamına öykünürler. Ne etseler yetersizdirler, en başta kendilerini aşmağı beceremezler. Oğuz Atay, açık ki, kişinin kendi kendisiyle savaşmasını ve yenmesini öneriyor herşeyden önce. Yenilgi süreci içsel bir serüven olarak anlatılmış, toplumsal durum ve konum ise bir veri olarak alınmış. Dışsal-içsel çatışmasında dışsaldan çok içsel etmenlere ağırlık veriliyor, bireyin içinde bulunduğu koşullara karşı tavrı irdeleniyor. Olumsuz dışsal belirlenimlere karşı salt kendinden kalkarak savaşıyor başkişi, ilkin kendini dönüştürmeği amaçlıyor. Bundandır Oğuz Atay'ın bireyin yazarı oluşu. Toplumsal devinimlere pek bel bağlamıyor o. İnsanın değiştirilmesini, dünyanın, yani yalnızca özdeksel koşulların değiştirilmesinden daha önemli bir sorun olarak görüyor gibi. Bu noktada: kendi içinde yapayalnızdır insan. Hele Türkiye'li aydın. Bu aydın belirsizliğin, bilgisizliğin içine doğmuşsa, tek kaynakça olarak Batı kültürü, o da bilmemkaçıncı elden sunulmuşsa, insan konusunda kalkıştığı kahramanlık İsa müsveddesi olmaktan öteye gidebilir mi? «Dragomanlar cumhuriyeti»nde her aydın biraz «Mütercim Arif»tir.

Oğuz Atay'ın bireysel değişimi bunca önemsemesinin başka bir nedeni daha var: toplumsala inançsızlık. Ülkemizdeki toplumcu devinimler çeşitli yerinelerle alaya alınıyor; örneğin «Beyaz mantolu adam» öyküsünde, «bir sonuç alınamadığı için kalabalık dağılır». Atay, Türkiye solunun bölük pörçüklüğüne, dengesizliğine tepki veriyor belki de. Genellikle kestirip attığı bir konu bu. Açınlanması titiz bir incelemeyi gerektirir. Ama, eksikliğin üstüne art niyetle gidip, Oğuz Atay'ın bireyin iç yapısına yönelerek yazınımızda yaptığı atılımı görmezlikten gelmek hoş olmaz.

Mustafa İnan: İşte Atay'ın örnek insanı. Bilim adamı ve içten bir sanatsever. Her alanda yetenekli. Engin kültürlü. Halktan gelme, kendi kendini yetiştirmiş. Bilim ona Batının kapılarını açmış, yaşantısı, geleneğe bağlılığı, sanat sevgisi ise Doğunun. Oğuz Atay'ın yaşamayı başaran tek başkişisi. «İthal malı değil bizim insanımız». Üstüne yazılan kitaba roman demeğe yürek gerek. Çünkü anlatı yaşamöyküsünün sınırlarını ancak yer yer aşıyor. Bir bildiri daha çok: anlatıcının (ki, 179. sayfada yazar ile aynılığı belirtilir) İnan'ı anlattığı gencin kişiliğinde bütün yolunu arıyan, aydın gençlere gösterdiği örnek, verdiği öğüt.

Oğuz Atay'ın ele aldığı tip küçük kentsoylu Türk aydınıdır, dedim. Bu yüzden yazarın dünyası bize yabancı değildir. Hiçbirimiz dengeli, sağlıklı bir topluma, bir kültür ortamına doğmuyoruz. Soru sormağa başladığımız an düşünsel ve ruhsal serüvene atılıyoruz, içimizde ve dışımızda. Yalnız kalsak da, başkalarıyla birlikte olsak da bitmiyor kendi kendimize konuşmalarımız. Son on-onbeş yılda edindiğimiz toplumbilimsel bilgi, yaşadıklarımız, herşeyi çözümlemeğe yetmez, bizleri hemen sağlıklı kılmaz. Özsever yönsemelerimize kapılmayalım. Toplumla, tarihle teker teker de hesaplaşmak zorundayız. Çünkü üstünde güvenle gezinebileceğimiz bir zemin yok daha. Olursa bizlerle olur.

Ve her aydın kendini inşa eder, Mustafa İnan örneği. Kimse katı bir gerekircilığe inanmasın. Aydın bir yerden sonra kendi kendinin ürünüdür, özellikle Türkiye'de. Bence, Oğuz Atay, aydının olumsuz hallerini ve olumlu halini (M. İnan) anlatırken bunu da imlemek istiyordu. İç hesaplaşma, aydın tabakası olarak üstüne pek düşmediğimiz bir konu (özeleştirinin günah çıkarmayla benzerliği var, iç hesaplaşmayla değil). Bu yüzden de Atay pek tutulmadı. Kendi dışında kendinden saklanacak bir sürü delik bulan aydın okur onu sevmedi. Ne yazık ki!

Aydın tabakasının ötesine de geçti Oğuz Atay. İsa simgesinin anlam alanını genişletti. Beyaz mantolu Adam kuşlara yem verirken iki yana açtığı kollarıyla bir «çarmıh» gibidir. Trende, ikinci mevkide giderken «kendisi gibi olanlarla», yani atılmışlarla yanyana oturur. Bir aydın değildir beyaz mantolu adam, bir lumpendir, kimsesiz bir gariban. İlgi yerine alaya ve hor görülmeğe hedeftir. Bu durumda bütün toplum mu suçlanmaktadır? Mustafa İnan'ı unutmak da toplumun suçluluğunu kanıtlamaz mı? Hayır! Oğuz Atay'ın karamsarlığı saltık değildir, bir bekleyiş halidir. Mustafa İnan'ın yaşam öyküsünü dinleyen öğ-

rencinin. Beyaz mantolu adamı kurtarmak isteyen gencin, roman okurunun o lânet olası sınırı aşmasını için için bekler. suçlar, ama ortak olmakla. Daha doğrusu: başladığı işi yarım bırakarak, ya da gecikerek ortak olduğu için suçlar okuru. Genç adamın beyaz mantolu adama elini uzatabilmesi için biraz daha erken davranması ve öyküyü o denli tuhaf bulmaması gerekirdi. Böylelikle, istemese de ortak olur asıl suçluya. Peki asıl suçlu kim? Tuzcuoğlu Tuğrul silahını tahta atın yapımından sorumlu olanlara yöneltir. Oğuz Atay'ın kültür ithalatına nasıl karşı durduğu düşünülürse asıl suçlunun kim olduğu anlaşılır. Son öyküsünde demiryolu öykücüsünü yavaş yavaş çukura iten kişi istasyon şefidir. İstasyon şefi yazarı her bakımdan kuşatan kültürel dizgeyi imler. Bu ortamda öykücü okur bulamaz, çoğalamaz, yalnızlık boğar onu. Gerçi çoktur sanat alıcısı. Yeni yetme kentsoylular kitabı pek severler. Ama ya gerçek okur? Atay, «nerdesin?» diye seslenirken bir duygular bulamacını dile getirir: yılgınlık, yalnızlık, kırgınlık, kızgınlık ve ürkek bir umut. Gerçek okurun bulunamaması olasılığı bir karabasan gibi çökmüştür Oğuz Atay'ın yapıtları üstüne.

Suçludur Selim Işık, Hikmet Benol: katılmadıkları için. Bir kez daha suçludurlar: 19. yüzyıl çoşumcuları gibi kendi karanlıklarına dalıp çıkamadıkları için. Ama Hikmet Benol «insan öldü» derken bir öldürme olayını anıştırmıyor mu? Aydın, «çabası egemen sınıflarca suç sayılan kimse» ise, Selim Işık'a silâh çekenin kim olduğu açık değil mi? Beyaz mantolu adamı ve aydını toplumun dışında, olmazsa kenarında bırakmak isteyen kişiler aynı değil mi? Okur, aydınlığının gereğini yerine getirmiyorsa, yani onu belirleyen nesnel koşullara karşı kendi öznelliğini kurmağa yönelmiyorsa, silâhı tutanın hemen yanıbaşında durmuyor mu?

Mart 1978
(Oluşum - Ekim 1978)

CAHİT ÖZTELLİ

Türk halk yazını ve halkbilim araştırmacısı Cahit Öztelli 24 Şubat 1978'de yaşama gözlerini yumdu.

Cahit Öztelli 1910'da Erzincan'da doğmuştur. 1936'da orta öğrenimini Trabzon Lisesinde tamamlamış; 1940'da Ankara Üniver-

siteli Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirmiş; yazın öğretmeni olarak Denizli, Samsun, Mersin ve Konya Liselerinde, Hasanoğlan İlköğretmen Okulunda, Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulunda bulunmuş; beş yıl süreyle Türk Ansiklopedisinde çalışmış; 1966 - 1970 yılları arasında da Milli Eğitim Bakanlığı Milli Folklor Enstitüsü Müdürlüğü yapmıştır. 1971'de emekli olmuş, daha sonra Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesinde Halk Yazını öğretim görevlisi olarak çalışmıştır.

1963'de Türk Dil Kurumu Yönetim Kuruluna seçilen ve bir dönem T.D.K. Sözlük Kolu Başkanlığı yapan Cahit Öztelli, halk yazını ve halkbilim alanındaki başarılı ve verimli çalışmalarının yanı sıra, Türk dilinin gelişmesine ve özleşmesine de katkıda bulunmuştur.

Gazete ve dergilerde yayımlanan pek çok inceleme, araştırma ve eleştirme yazılarını sağlığında bir kitapta toplayamayan Öztelli'nin başta gelen yapıtları, son baskı tarihleri ile şunlardır: Zileli Şairler (1944), Kul Nesimi (1969), Karacaoğlan (1970), Pir Sultan Abdal (1971), Yunus Emre (1971), Evlerinin Önü (Halk Türküleri 1972), Bektaşi Gülleri (Alevi - Bektaşi Şiirleri 1973), Üç Kahraman Şair: Köroğlu, Dadaloğlu, Kuloğlu (1974), Uyan Padişahım (Tarihsel ve Toplumsal şiirler, 1976), Belgelerle Yunus Emre (1977).

FOLKLOR OTORİTESİ CAHİT ÖZTELLİ'Yİ KAYBETTİK

İ. Ü. N.

Cumartesi günü Afyonkarahisar'da, TV'nin 20.00 Haberlerini dinlerken öğrendim, Cahit Öztelli Hocamın ölümünü... Pazar günü de Afyonkaharisar'daki çok önemli bir toplantıya katılacağım için, dönemedim Ankara'ya ve bulunamadım çok sevdiğim Hocamın cenaze töreninde...

Cahit Hoca, 68 yaşında olmasına rağmen merdivenleri koşarak çıkabilen, son derece enerjik, dinç ve adeta 30 - 35 yaşların havasında yaşayan bir insandı. Ne oldu da birdenbire yatağa çakıldı ve bir daha kalkamadı? Bunu anlamak benim için bir türlü mümkün olamadı.

Geçen yılın son aylarında Eskişehir'deki «Seyyid Battal Gazi» Seminerinde iken beline bir agrı girmişti. «Galiba üşüttüm

Nasrattınoğlu» diyordu. Ankara'ya döndüğümüz günlerde: «Doktora gittim, belinde kireçlenme var dedi» diyor ve o günlerde yatalak duruma düşüyordu.

Zaman zaman bastonla da olsa dışarıya çıkabiliyor ama bir türlü eski dinamizmine kavuşamıyordu: «Kalçama yanlış iğne yaptılar, altı ay çekecekmişim» diye yanıtlıyordu sorulan soruları..

Evinde ziyaret ettiğim bir gün: «Bu kez de prostat çıktı, yarın hastaneye yatarak ameliyot olacağım» demişti. Hastaneye yattığı günün ertesi günü ameliyot olmuştu. Bir gün sonra da taburcu edilerek evinde istirahate çekilmişti. Ne var ki, o günden sonra Cahit Hoca bir daha evden dışarıya çıkamadı!..

Günbegün eriyordu artık... «Hocam inşallah ayağa kalkacaksın ve yine dolaşacağız, yurdu Afyon'a da gideceğiz» demiştik, ziyaretlerimden birisinde, «Yiyemiyorum, Nasrattınoğlu, hiçbir şey yiyemiyorum...» demişti, o gün. Oysa Cahit Hoca, son derece iştahlı ve yemek vaktini geçirince rahatsız olan bir insandı...

Eriyordu... Süleyman Arısoy, korkunç ihtimali telefonla söylemişti bir söyleşimizde. «Galiba kanser İrfan Bey» demişti. Öyle miydi acaba? Ne eşine ve ne de kızına soramadım, bir türlü.

Ve dağ gibi Cahit Hocam, devrildi gitti 25 Şubat 1978 günü.

Allah rahmet eylesin..

(Gündem - 1 Mart)

HALK EDEBİYATI TARİHÇİSİ ÖZTELLİ ÖLDÜ

Konur ERTOP

Halk edebiyatımızı araştıran, halk edebiyatı zenginliklerimizi incelemeler ve özenli derlemelerle günümüz okuyucusuna tanıtan Cahit Öztelli arkasında on altı cilt yapıt ve dergilerde yayınlanıp daha kitap halinde derlenmemiş birçok inceleme yazısı bırakarak 68 yaşında öldü... Canlı, hareketli, coşkulu bir insandı. Halk edebiyatı araştırmalarına 35 yıl kadar sürekli emek vermişti. Öğrencilerine edebiyatı sevdiren, onlarla yakından ilgilenip başarılarına kılavuzluk eden bir lise öğretmeni olduğu uzun yılları, halk edebiyatının kaynağı Anadolu kentlerinde geçirmişti. Zile'de görev yaptığı yılların araştırmaları kitaplığımıza «Zileli Şairler» (1944) kitabını kazandırmıştı. Araştırma yaşamının bu başlangıç adımıyla ilgili bilgi ve belgeleri ilerki yıllarda da

değerlendirmeyi sürdürdü. Zile'nin folklor ve sanat zenginlikleriyle ilgili olarak yayınlamayı tasarladığı başka çalışmaları da vardı.

Öztelli Halk Edebiyatını halk ağzından derleyen, bir folklor gereci olarak değerlendiren araştırmacılardan ayrılıyordu. O belgelere dayanarak, ana yapıtlara, kaynağa ulaşmayı amaçlayan bir çalışma yolu izlemekteydi. Cönk adı verilen eski Halk Edebiyatı antolojilerinin kılı kırk yaran incelemecilerindendi. Cönkler gelişigüzel oluşturulmuş, bozuk bir imla ile, okunaksız yazılarla kaleme alınmış yazmalardır. Öztelli kendi kitaplığında 300 kadar cönk toplamış, bunları inceleyip değerlendirmiş, halk şairlerinin bu cönklerde yer alan ürünlerinin birbirinden ayrı biçimlerini karşılaştırmalı olarak saptamıştı. Özel ve genel kitaplıklarda 1000 kadar cönk elinden geçmiş çalışmalarına kaynaklık etmişti.

Anadolu'daki öğretmenlik yılları, bulunduğu kentlerde eski yazmaları, cönkleri derleyip değerlendirmesine olanak vermişti. Merak ve sevgiyle bu kaynakları topluyordu. Elde ettiği kaynakları zengin kitaplığında toplarken zaman zaman içlerinden Ankara'da «Millî Kütüphane»ye kazandırdığı pek çok cilt de oluyordu. Araştırma yaşamı boyunca kendi kitaplığında derlediği yapıtların şimdi bütünüyle Millî Kütüphanede yeralması için acılı ailesi üyeleriyle Kültür Bakanlığı yetkililerinin girişimlerde bulunması beklenir. Folklor ve edebiyat dergilerinde kalmış yüzlerce yazısı da kurucuları arasında yer aldığı ve ilk müdürü olduğu Milli Folklor Enstitüsü'nce derlenip kitap halinde yayınlanmalıdır.

Öztelli'nin büyük tutkusu Halk Şiiri metinlerinin bozulup değişmemiş «doğru» biçimlerini bulmak, gerçek sahiplerine bağlayarak yayımlamaktı. Halk Şairlerinin yapıtları söylenip çalınarak halk arasında yaşar, dilden dile, telden tele geçerken de değişikliklere uğrar. Bu arada sahipleri değişiverir. Ercişli Emrah'ın şiirleri Erzurumlu Emrah'a maledilir. Karacaoğlan'ın olmayan türlü şiirler Çukurova'da onun adına bağlanır. Ermeni halk ozanı Serveri'nin şiiri Seyrani'nin adıyla söylenip durur; Ali İzzet Âşık İzzeti'nin şiirini kendi malı diye çalıp söyler... Öztelli yaptığı yayınlarda bu yanlışları ortadan kaldırmaya çalışmıştır. Yazılı kaynaklara, belgelere dayanarak, karşılaştırıp denetleyerek sağlam metin yayınları yapmıştır. O okunaksız, karmakarışık yazılı, bozuk imlalı, hangisinin içinde ne olduğu bilin-

mez cönkleri Sultan'a, Seyrani'den Dadaloğlu'na kadar yüzlerce Halk Şairinin yapıtını gün ışığına çıkarıp yayınlamıştır.

Metinler yanlışlardan kurtulurken Öztelli'nin çabası Halk Şairlerinin yaşam öykülerini de yeni bilgilerle aydınlatmıştır. Gene cönklerde bulduğu kayıtlar, şiirlerin, doğru biçimlerinde başkalarının hiç dikkatini çekmemiş işaretler, tarihler, yer adları, ve benzeri ögeler yaşam bilgilerine yenilerini katmıştır. Öztelli'nin yaptığı metin yayımlarının önsözleri daima böyle yeni bilgilerle doludur.

Örneğin, geçen yıl genişletilmiş ikinci basımını yayınladığı «Belgelerle Yunus Emre», ünlü Halk Şairinin Karaman devleti sınırları içinde doğup yaşamış bilgin bir şeyh olduğunu, siyasal olaylara karışıp idam edildiğini belgelere dayanarak ileri sürüyordu.

Onun sürekli ve verimli araştırma - yayın çalışmaları içinde verimli iki dönem vardır. Bunlardan birincisi 1955 - 1965 yıllarıdır. Bu ilk dönemde yayımladığı 6 küçük kitap ilerde geliştireceği yapıtların temeli de olur. XIV - XVIII. yy. Halk Şairleri için yayımladığı toplu kitaplarda olsun, Karacaoğlan, Dertli, Seyrani, Köroğlu, Dadaloğlu için yaptığı daha geniş çalışmalarda olsun yeni bilgiler Halk Edebiyatı tarihini zenginleştirmiştir.

1970 - 1976 yıllarındaki ikinci bereketli yayım döneminde büyük ciltle daha önce işlediği kimi konuları geliştirmiş, yenilemiş, tamamlamıştır. Böylece Karacaoğlan, Pir Sultan, Köroğlu, Dadaloğlu, Kuloğlu vd. gibi sanatçıların karşılaştırılmış, denetlenmiş yapıtlarını zengin biçimde ve yaşamlarını tanıtan bilgilerle edebiyatımıza yeniden kazandırmıştır.

Eski belgelere, tozlu cönklere dalmış araştırmacı Cahit Öztelli 40 yıllık araştırmalarının sonunda yayımladığı son bir yapıtta Halk Şiirinin toplum olaylarıyla sıkı sıkıya sürmüş ilişkilerini zengin bir gereç olarak gözörüne sermiştir. «Uyan Padişahım» adını taşıyan 650 sayfalık yapıtı, Halk Şairlerinin tarih olaylarını, uzun sürmüş, birçoğu başarısızlıkla sonuçlanmış savaşları, ayaklanmaları, yöneticilerin baskılarını, rüşveti, kıtlığı, salgın hastalıkları anlattıkları metinleri derleyip açıklar. Osmanlı tarihinde yer verilmemiş olan halkın acılı yaşantısını, dikkatle derlenmiş bu metinlerde Halkın Şairi tarafından dile getirilmiş olur. Öztelli hoca, bunları yapıtında toplayarak Halk Şiirinin gerçekleştirdiği toplum ödevini günümüzde de yaşatır.

Notları dosyaları dağılıp yitmez, değerlendirilirse zaman za-

man sözünü ettiği daha başka çalışmaları da kitap haline getirebilir. Ölen araştırmacı kitaplarında yaşamasını sürdürdü.

(Cumhuriyet - 4 Mart)

CAHİT ÖZTELLİ'NİN ARDINDAN: SAZ ŞİİRİNİN KARANLIK KÖŞELERİNİ AYDINLATMAYA ÇALIŞAN BİR ARAŞTIRMACI

Hikmet DİZDAROĞLU

Saz şiirinin yazılı belgelere dayalı geçmişi, beş yüz yıl öncesine dek uzanır. Ama, aradan geçen yüzyıllara karşın, kavram olarak anlaşıldığı öne sürülemez. Saz şiiri alanında çalışanlar, saz şiirine ilgi duyanlar, kavram kargaşasından, hatta yanılgısından kurtulmuş değillerdir. Saz şiiri ürünleri, hâlâ, «Halk Şiiri» kavramı içinde verilmekte, öyle tanıtılmaya çalışılmaktadır.

Oysa, «Saz Şiiri» için «Halk Şiiri» terimi kullanmak, bilimsel yönden yanlış bir adlandırmadır. Prof. Fuat Köprülü, bunu, uzun bir incelemesinde ayrıntılarıyla ele almış, saz şiirinin «Halk Şiiri» demek olmadığını kanıtlarıyla ortaya koymuştu. Ne var ki, konunun yabancısı olmaması gerekenler bile, yanılgılarını sürdürerek, «Halk Şiiri» terimini kullanmaktadırlar.

Divan şiiri, nasıl, belirli nitelikleri olan bir akım ise, saz şiiri de öyle bir akımdır, fakat Divan şiirinin karşıtı olan bir akım. Bu karşıtlık, salt birisinin aydınlara, öbürünün halka yönelik oluşu varsayımından doğmamaktadır. Birisi Divan ozanlarının, öbürü de saz şairlerinin yaratı ürünlerinden oluşmamaktadırlar yalnızca. Okuma yazma bilmeyen, «ümmi» dediğimiz saz şairleri, aruzun çeşitli kalıplarıyla şiirler söylemişlerdir. Buna karşılık, Divan ozanlarından kimisi de hece ölçüsüyle ve saz şiiri geleneğine uygun parçalar yazmışlardır.

Demek ki, saz şiiri, aydın ya da ümmi, her katmandan yetişmiş kişilerin yaratılarından oluşmaktadır, onların ortak ürünüdür. Saz şiiri, bireysel temele dayalıdır. Halk şiiri ise, bireysel ve ortamalı (anonim) bütün ürünleri kapsar. Yani, bir yandan saz şairlerinin yaratıları, bir yandan ortamalı ürünler, bir yandan da ikisiyle bağlantısı olmayan yapıtlar, halk şiirinin çatısı altında birleştirilmiş olur.

Türk saz şiiri üzerine, yakın geçmişte ilk kez dikkatimizi çeken Ziya Gökalp, onu bilimsel yöntemlerle inceleyen ve bir bilim dalı kimliği kazandıran da Prof. Fuat Köprülü'dür. Bu iki öncünün saygı ile anılmaya değer uyarıları ve çalışmaları ol-

masaydı, saz şiiri, aydınların pek ilgisini çekmeyecek, özelliği ve değeri anlaşılmayacaktı. Fuat Köprülü, birbirini bütünleyen araştırmaları, cilt cilt kitaplarıyla, saz şiirinin Türk yazınındaki yerini ve önemini yalnız bize değil, yabancı bilim dünyasına da tanıtmıştır.

Geçen hafta (24 Şubat Cuma gecesi) kaybettiğimiz Cahit Öztelli, saz şiirini, bulgularıyla daha da zenginleştirmeye çaba gösteren, saz şiirinin karanlık köşelerini belgelerle aydınlığa kavuşturmak isteyen bir araştırmacı idi. Saz şiiriyle halk şiirlerinin sınırlarını iyi biliyordu, bunun bilincini taşıyordu. Hem saz şiiri, hem de halk şiiri alanlarında çalıştığı için, yazılarında, kimi zaman, terim karışıklığına rastlandığı da oluyordu. Ancak, temelde yanılgısı yoktu, yerinde kullanılmayan terimle neyin anlatılmak istendiği anlaşılabiliyordu.

Onun saz şiirine ilgi duyması, gençlik yıllarından başlar. Gelgeç bir heves değildi bu. Daha öğrenciliği sırasında, saz şiirlerinin ürünlerini toplamaya başlamıştı. Eline geçen cönkleri, yazmaları, defterleri, kâğıtları biriktiriyor, tek tek elden geçiriyordu. Bu çaba, ileride boy verecek yapıtları için birikim sağlıyordu. Yurdumuzda en zengin cönk toplamının Öztelli'de oluşu işte bu sabırlı biriktirmenin sonucudur.

Belgelere dayalı olmayan bir çalışma, Öztelli'nin bilmediği şeydi. İlk kaynaklara eğilir, onları didik didik eder, satırların arkasında saklı anlamları sezmeye özen gösterirdi. Bir tutku idi bu tür çalışma onun için. Bir konu üzerine eğildi mi, bitinceye dek, ayrı bir hava içine girerdi. O sürece, kendini konuya adamış olurdu.

Her yazısı, uzun bir çabanın ürünüdür. Bu nedenle, bu yazılarından her biri, bir «inceleme» değerindedir. İlk kitabı olan «Zileli Şairler» (1944), beş yılda hazırlanmıştır, topu topu 136 sayfadır. Bu küçük cildin neye mal olduğunu kendisinden sormalıydınız. «Saçlarımda ilk akları bu eseri bitirdiğim gecenin sabahında buldum.» der önsözünde. Bunu söylediği sırada otuz dört yaşında idi.

«BİLİNMEYEN»İN PEŞİNDE

Bilinen konular yerine «bilinmeyen»i araştırmak, yeni birşeyler bulmak ve bunları tanıtmak, yeni görüşler getirmek için yıllarını verdi. Bu, güç bir işti aslında. Cönkleri, yazmaları, öbür kaynakları taramak, «yeni» olduğu sonucuna vardıklarını sapta-

mak, sonra bunları bilim dünyasına sunmak isterken, yanılabilirdi kişi. İlk kez sizin bulduğunuzu sandığınız bir belge, daha önce, başkalarınca da bulunmuş olabilirdi; atlayabilirdiniz. Nitekim, bir iki kez böyle yanılgıları olmuştu. Fakat, bu yanılgılarında direnmemiş, katılıktan sakınmış, yeni belgeler ortaya konunca gerçekleri kabul etmek erdemini göstermiştir. Örneğin, «Pir Sultan Abdal» adlı kitabında, Pir Sultan'ın müritlerinden, ünlü Alevi ozanı Kul Himmet'le, on sekizinci yüzyılın son, on dokuzuncu yüzyılın ilk yarısında yaşamış olan, yine Alevi ozanı Kul Himmet Üstadım'ı aynı kişi sanmıştı, bu görüşü savunuyordu. Sivas bölgesi saz şairleri ve tekke ozanları üzerindeki incelemeleriyle tanınan İbrahim Aslanoğlu, «Kul Himmet Üstadım» adlı yapıtını yayımlayarak Kul Himmet'le Kul Himmet Üstadım'ın ayrı kişiler olduğunu belgeleyince, yanıldığını anlamış ve Aslanoğlu'nu kutlamıştır.

Öztelli'nin ilkesi, «bilim ahlâkını bir an terk etmemek»ti. Bunu şunun için söylüyordu: Araştırmalarınız sırasında, karşılaştığınız bir metnin, şu ya da bu saz şairi adına cönklere, yazmalara geçirilmiş bulunduğunu görebilirsiniz. Bunu kesin bir kanıt saymamalı ve hele «hemşehrilik» gayretiyle» kendi bölgesinin aynı tapşırmalı saz şairine mal etmemeli. Diyelim ki, Çankırı'da bulduğunuz bir cönkte, «Nuri» tapşırmalı parçalara rastladınız. Bunu, hemen, Çankırılı Nuri'nin sanmamalı. Tosyalı Nuri'nin, Ilgazlı Nuri'nin, belki de Tercanlı Nuri'nin ve daha başka Nuri'lerin olabilir. Gerekli karşılaştırma ve denetimleri yapmadan, kesin yargılara varmamalıdır. Yan tutmamak: Öztelli'nin istediği buydu.

Çalışma alanına giren her kaynağın elinin altında bulunmasını isterdi. Bir kaynak kendisinde yoksa, başka yerden de sağlanamıyorsa, ödünç alır, baştan sona kopya ederdi, bir «yazma nüsha» ortaya koyardı. Böylesine sabırlı idi. Günlerini, haftalarını bir kitabın sayfaları içine gömmekten yılmazdı.

Saz şiirinden sonra en çok sevdiği ve yararlandığı bilim dalı tarihti. Özellikle Osmanlı tarihi ilgilendirirdi onu. Tarih, yazın tarihinin kaynaklarından biridir. Saz şairlerinin yaşadıkları çağı ve şiirlerinde anlattıkları olayların geçiş zamanını belirlemede, tarihten büyük destek görür araştırmacı.

Öztelli'nin karakter çizgisini belirleyen noktalardan birisi de, halkbilimi ve saz şiiri alanlarında çalışanlarla ilişki kurmasıydı. Yayınları yakından izlediği için, kimlerin neler yap-

tığını biliyordu. Bunları sorup araştırır, adreslerini öğrenir, hemen mektup yazardı, hatta bulundukları kentlere giderdi. Tanışmamız ve arkadaşlığımız böyle başlamıştı. Geniş bir tanıdık çevresi vardı bu yüzden; yazmaktan, sormaktan, yanıtlamaktan usanmazdı.

Dostlarına, arkadaşlarına, saz şiirini öğrenmek isteyenlere yardımcı olmaktan mutluluk duyardı. Elindeki belgeleri saklamak, her şeyi kendi eli altında bulundurmak huyu yoktu. İstediniz mi verirdi, çalıştığınız konuyu bilsin, siz istemeden de elindeki belgeleri size aktarırdı.

Bu yazı, Öztelli'nin çeşitli yönlerine değinme amacını gütmektedir. Bilimsel çalışmalarını ele alıp değerlendirmek ayrı ve geniş bir çalışmanın konusudur.

Öztelli'nin ölümünden sonra, Kültür Bakanlığına iki önemli görev düşmektedir :

1. Çeşitli dergilerde, gazetelerde, yıllıklarda çıkmış olan inceleme ve araştırmaları derlenmeli, kitaplarda toplanarak yayımlanmalıdır.

Çünkü bunlar, sıradan yazılar değildir; birer «belge» niteliğindedir. Araştırmacılar bunlardan habersiz olarak yola çıkarlarsa, aldanabilirler, önceki çalışmaları bilemedikleri için, yanlış sonuçlara varabilirler.

Milli Folklor Araştırma Dairesi, bu derleme ve yayımlama işiyle görevlendirilebilir. Bu, Milli Folklor Enstitüsünün kurucusuna karşı, yerine getirilmesi zorunlu bir saygı borcudur.

2. Halkbilimi ve saz şiiri üzerine en zengin özel kitaplık, Öztelli'dedir. Vakit geçirmeden, bu kitaplar satın alınmalı ve Milli Folklor Dairesi kitaplığına aktarılmalıdır.

Öğretmen olan sayın eşi, ve hepsi de öğrenim görmüş üç çocuğu, gerçi, o kitaplığın koruyucusudurlar. Öztelli'nin kitaplığı bu bakımdan güvence altındadır. Nedir ki, evinde kaldığı sürece o kitaplıktan yararlanma olanağı sınırlı kalacaktır. Kitaplık, ondan yararlanmak isteyenlere her zaman açık olmalıdır. Bu da ancak o kitapların satın alınarak Milli Folklor Araştırmaları Dairesi kitaplığına mal edilmesiyle sağlanabilir.

Kültür Bakanlığı'nın bu konuda girişimlerde bulunacağını ummak isteriz.

Karacaoğlan âşıkı Öztelli'ye, Karacaoğlan'ın ağzından seslenerek yazımızı bağlıyoruz.

Yürü bire yalan dünya / Sana konan göçer bir gün / İnsan bir ekin misali / Seni eken biçer bir gün.

Ölmek bir yazgı, kurtuluş yok. Yapıtlarıyla adını sürdürmek önemli. Sanırız Öztelli, buna hak kazanmış bir kişi olarak yaşayacaktır.

(Sanat Dergisi - 6 Mart)

FOLKLORUN BİR USTASINI YİTİRDİK

Fakir BAYKURT

Onunla Ankara'da, Gazi Eğitim'in merdivenlerinde tanıştık. Yıl 1955 olabilir. Ben son sınıftayım. Öztelli de Mersin Lisesinde öğretmen. Gazi Eğitim'e öğrencilerini görmeğe gelmiş. Bilmiyorum kim tanıştırdı? Kolunun altında dergiler, gazeteler. Tatlı bir bahar günüydü. İvecen, sevecen, uçarcasına bir insandı. Bahçedeki banklardan birine oturduk. O zaman tanınmış değilim daha, ama dergilerden biliyordu adımı. Seçilmiş Hikâyeler Dergisi'nde çıkan «Namazdan Önce Oyun» adlı hikâyemi anıyordu. Ben kendisini iyi tanıyordum. Kitapları basılmağa başlamıştı. Varlık'ta yazıları çıkıyordu. Bir yayla izlenimlerini yazmıştı, çok sevmiştim. Bu ilk tanışmadan bende kalan neydi asıl? Öğrencilerine sevgisi, öğrencilerinin de ona bağlılığı. Bir de edebiyatla uğraşanlara gösterdiği büyük ilgi...

Adres alışverişi yapmıştık. Hafik'e atanmıştım. Mektubu geldi ardımdan. Ayın dergilerini de postalamıştı. Mersin'in insan beynini fokur fokur kaynatıp pişiren, insanı çalıştırmayan sıcaklarından söz ediyordu. Sonraki yıllarda bir kez de Ankara Kızılay'da karşılaştığımızı anımsıyorum, hemen ayaküstü. Yakından tanışmamız Konya'da oldu, orada oluştu dostluğumuz.

Lise öğretmenliğini Mersin'den Konya'ya aktarmıştı. Ben de assubay hazırlama ortaokuluna verilmiştim. Askerliğimi öğretmen olarak yapacaktım. O sıralar Dede Korkut üzerinde duruyordu daha çok. Folklorun, halk edebiyatının her konusuna ilgisi vardı. Halk inançları ve özellikle Alkarası üzerinde çalışıyordu. Günde olmazsa günaşırı buluşarak sanatı, edebiyatı konu ediyorduk. Demiryolunu Meram yönünde geçince, bir oda bir mutfak, bir ev tutmuştum. Ben gidemezsem Öztelli çıkıp geliyordu. «Namazdan Önce Oyun» adlı hikâyemi anıyordu sık sık. Günümüzde yazarın folklordan ilerici bir yöntem ve anlayışla yararlanması gereği üzerinde duruyordu.

Romancı, hikâyeci ya da ozan değildi, ama iyi bir öğretmen-

di, kılı kırka yaran bir araştırmacıydı. Tarihi iyi bilirdi. O yüzden bir folklor ya da halk edebiyatı konusunu ele aldı mı, onu çeşitli dönemlerin olayları ve durumlarıyla, coğrafya içindeki dağılımlarını da gözönünde tutarak bir arada düşünüyordu. Dil Tarih'i bitirdikten sonra Denizli ve Samsun liselerinde çalışmıştı. Zile'de arkeolojiye dalmıştı. Örneğin orada Maşat'ı bulmuştu. İkinci Dünya Savaşı içinde askerliği sırasında halkın çektiği yoksulluğu yakından görmüştü. Başkaldırma derecesinde tepkileri vardı, bu yoksulluğun anlatılmasını ve çarelerinin bulunmasını hem yönetsel, hem sanatsal plânda, gerekli görüyordu. Halkın güncel ve tarihsel çilesini anlamak ve anlatmak için halk türküleri ve destanlar önemli kaynaklardı. Yani bir olay, savaş, kırım, yıkım üstüne söylenmiş türkülerle, kısa destanlarla bir toplumun tarihi yazılabilirdi.

Konya'da, buğday başaklı anıtın durduğu alana bakan bir evde oturuyordu.

Konya'dan sonra Hasanoğlan'a geldi Cahit Öztelli. Eski Köy Enstitüsünün o güzelim havası yoktu artık, ama köy çocuklarıydı çoğunluk öğrencileri. Onlara folklor ve edebiyat sevgisi aşılıyordu. Hoşlanıyordu işinden. Çocukları fakülteye başlamışlardı. Sık sık gelip gidiyordu Ankara'ya. Ben de askerliği bitirip Şavşat'a verilmiş, oradan da bakanlıkta çalıştırılmak üzere Ankara'ya getirilmiş, sonra Bakanlık buyruğuna alınmıştım. Arkadaşlığımız sürüp gidiyordu. Sık sık Ankara dışına gezilere çıkıyor, cönk topluyordu. Eski el yazmalarının, bulunması zor kitapların epeyce yer tuttuğu bir kitaplığı vardı. Zaman zaman beni de yararlandırıyordu bu kitaplıktan. Hatta benim için 150 - 200 ciltlik bir «folklor kitaplığı» yapmayı tasarlıyordu.

Başlangıcını 1955'ten alırsak, 22 - 23 yıllık bir dostluktur. Biribirimizin çekim alanındaydık. O beni etkiliyordu, sanırım ben de onu.

Öztelli'yi 24 Şubat 1978'de yitirdik. Seyitgazi'deki seminerden dönüşte hastalanmıştı. Ben de iki aylık Almanya gezisinden dönmüştüm. Görmeğe gittim. Yatıyordu. Halk edebiyatının başkaldırı şiirlerini derlemişti. Halk Türküleri, Halk Şiirleri, Karac'oğlan, Dadaloğlu, Necimi üstüne kitaplarını yayınlamıştı. İlk yapıtı «Zileli Şairler»le birlikte 19 basılı yapıtı olmuştu. Ama bir şey değildi bunlar, asıl yazacakları, yılların bilgi ve deney birikimiyle yoğrularak notlar ve dosyalar halinde çalışma masasına gelmişti.

Özel yaşamı açısından alınırsa, mutlu, tatlı bir hikâyedir Öztelli'nin hikâyesi. Çocuklarını iş ve yurt yuva sahibi yapmıştı. Torunlarını görmüştü. Sonuçlanmamış çalışmaları açısından alınırsa, acı bir hikâyedir. En önemli bölümü toprağa giden bir kafa emeği. Dergi sayfalarında serpili kalan makalelerini bile toplayamadı. Dede Korkut, Alkarası, Şeyh Bedreddin üstüne makaleleri bilmem ki nasıl bir araya getirilir, kim yapabilir bu işi? Bilimle uğraşması gerekenlerin çoğunluğunun dedikoduyla uğraştığı bir dönemde bu soruya olumlu karşılık bulmak zor. Bu yönüne çok yanıyorum ölümünün. Sık sık karşılaştığımız, görüştüğümüz, sokağımızda dolaşan, mahallemizin küçücük parkında oturan bir dost, kendisinden binlerce anı, fakat bir de bu büyük acı.

(Cumhuriyet - 18 Mart)

CEYHUN ATUF KANSU

Yazınımızın büyük ustalarından Ceyhun Atuf Kansu 17 Mart 1978'de yaşama gözlerini yumdu.

Kansu 1919'da İstanbul'da doğmuştu. İlk öğrenimini Necatibey İlkokulunda, orta öğrenimini Ankara Gazi Lisesinde tamamlamış (1938), İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesini bitirdikten sonra (1944), Çocuk Hastalıkları uzmanlığı için staj yapmıştı. Turhal Şeker Fabrikasında (1948 - 1959) ve daha sonra da Etimesgut Şeker Fabrikasında çocuk hekimi olarak çalışmıştı.

1969'da Türk Dil Kurumu Yönetim Kurulu üyeliğine seçilen Kansu, o tarihten ölümüne değin bu görevini sürdürmüştü. Yaşamının son dört yılında aynı zamanda Türk Dili Dergisinin Yazı Kurulunda bulunuyordu.

Tanzimat sonrası Türk yazınında «Anadolucu - halkçı - ulusçu» şiir anlayışı, zaman zaman bir akım niteliğinde, bazan da bireysel çıkışlarla oldukça büyük yer tutar. Özellikle Rıza Tevfik, Mehmet Emin, Ziya Gökalp ile yaygınlaşan; Beş Hececiler ve onları izleyen ozanlar ile yoğunluk kazanan bu anlayış, 1935 yıllarından sonra Fazıl Hüsnü, Cahit Külebi ve daha niceleri ile yoğunluğunu yitirerek sürüp gelmiştir.

1930'larda Nâzım Hikmet ile kök salan «Anadolucu - halkçı - toplumcu» şiir devinimi ise, 1940 Birinci Yeni (Garip) Akımı ile küçük burjuva dünyasına yönelerek ideolojik bağlantısını yitirmiştir. Günümüzü de içeren 1960 Anayasa Döneminde ise «Ana-

dolucu - halkçı - toplumcu» şiiri iyi niyetli girişimler, yoğun arayışlar içinde buluyoruz.

Ceyhun Atuf Kansu'nun Türk şiirindeki yeri, bu iki şiir anlayışının kesiştiği noktadır. Kimi zaman Anadolu romantizmi, kimi zaman ırk fetişizmi, bazan da Anadolu motifsel şiiri görünümünde gelişen «Anadolucu - halkçı - ulusçu» şiiri, Nâzım Hikmet'ın «toplumcu» şiir içeriği ile birlikte kavrayan Ceyhun Atuf Kansu, neredeyse yüz yıllık bir düşe, gerçek Anadolu şiirine ulaşır.

Bunu nasıl başarmıştır ozan? Kendi kişiliğini halkla bileştirip kollektif kişiliğe ulaşarak... Yunus, Pir Sultan gibi halk önderi ozanları özümleyerek, onlarla kişilik bağlarını sıklaştırarak... Halk şiirinin durağanlaşmış yapısını aşıp, çağdaş şiirin olumlu imbiğinden geçerek... Aydın kaygısı, aydın sorumluluğu ile çağının güncel olaylarını izleyerek, yurt ve dünya sorunlarını omuzlayarak... Bu özelliklerle birlikte ve bunların da üstünde, aşkın kişiliğe ulaşarak...

Has ozanlarda olduğu gibi, Ceyhun Atuf Kansu'nun şiiri de kişiliğine sımsıkı bağlıdır. Bir çok ozanda kişilik, oireysel yaşamın otantik sonucudur; başka bir deyişle bireysel yoğunlaşmanın şiire yansımasıdır. Yaşamları trajik de olsa, bu tür ozanların doğal bir kişiliği vardır. Oysa bireysel yaşamı ve ülküsü, halkın yaşamı ve ülküleriyle bütünleşmiş olan Kansu, aşkın bir kişiliğin ozanıdır. Şiirlerine egemen olan iyilik, güzellik, sevgi, sevecenlik, özgürlük, eşitlik gibi —gerçekte soyut— nitelikler, toprakla ve halkla bileşen Kansu'nun bireysel yaşamında, kollektif bir kişiliğin sonucu olarak somut nitelik kazanırlar. Bireysel yaşam kollektif kişiliğe dönüştüğünden, Kansu'nun şiirinde Kansu'yu bulamayız. Yunus'un şiirinde Yunus'u bulamadığımız gibi. Kişisel sorunlar, sıkıntılar, bunalımlar, uyuşmazlıklar yoktur bu ozanların şiirlerinde. Var olan sorunlar da, sanki halk korosunca söylenmiş, halkın ülküsel dilekleri, duygularıdır. Aşkın kişilikleriyle Yunus da, Kansu da iyiye, güzele, doğruya dönük halk ülküsüne ulaşmaya çalışmışlardır. Yunus'da halk ülküsü, Tanrı olarak somutlaşır; Kansu'da ise, çağdaş bir anlayışla, Atatürk devrimleri doğrultusunda, özgürlükçü, barışçı, toplumsal eşitlikçi bir düzeni kurmak yolunda...

Ceyhun Atuf Kansu Türk yazınına şiir, öykü, deneme ve anı türlerinde olmak üzere 18 yapıt bırakmıştır:

Şiir: Bir Çocuk Bahçesinde (1941), Bağbozumu Sofrası (1944), Çocuklar Gemisi (1946), Yanık Hava (1951), Haziran Defteri (1955),

Yurdumdan (1960), Bağımsızlık Gülü (1966 Yeditepe şiir ödülü, 1965), Sakarya Meydan Savaşı (Behçet Kemal Çağlar ödülü, 1970), Buğday, Kadın, Gül ve Gökyüzü (1970).

Öykü, deneme ve anı: Devrimcinin Takvimi (1962), Ya Bağımsızlık Ya Ölüm (1964), Köy Öğretmenine Mektuplar (Türk Dil Kurumu deneme ödülü, 1964), Atatürkçü Olmak (1966), Atatürk ve Kurtuluş Savaşı (1969), Balım Kız Dalım Oğul (1971), Halk Önderi Atatürk (1972), Sevgi Elması (1972), Cumhuriyet Ağacı (1973).

CEYHUN ATUF KANSU'NUN SON BİRKAÇ SAATİ

Bedrettin CÖMERT

17 Mart 1978 Cuma günü saat beşe geliyordu. Beytepe'nin insanı soluk almaya, dünyayı içine devşirmeye imrendiren pırıl pırıl güneşinden ve saydam uçsuz bucaksızlığından, kentin buğulu pisliğine canım istemeyerek girdim. Havalar iyice ısınıp, sobalar kaldırılıp, kaloriferler söndürülmedikçe, güneşli ve sıcak havalar bile Ankara kentinin gökyüzünde dağılıvermiş çizgilerini ovup temizleyemiyor.

Kaç gündür kafamdaydı. Üniversite dönüşü Gürler'e uğrayayım, biraz oturup konuşuruz diyordum. Aylardır görmemiştik birbirimizi. Akşam beşe doğru, Mithat Paşa Caddesinin doruğundaki muayenehanesine gittim. Hasta görüyordu. Birkaç hasta da sıra bekliyordu. Bir koltuğa ilişip Gürler'in çıkmasını bekledim. Az sonra karşımdaki odanın kapısı açıldı. Dr. Gürler hastasını uğurladı; salonda bekleyen öteki hastalardan birini çağırmak üzereydi ki, beni gördü. Hemen elimden tutup içeri aldı. Odaya girer girmez de, «Sana kötü bir haberim var. Ceyhun Atuf Kansu vefat etti» dedi. «Ne!» diye ünlediğimi anımsıyorum. Sonra anlattı Dr. Gürler İliçin.

Benim oraya gitmemden iki saat öncesine dek oradaymış Ceyhun Abi. Kızı Dr. Bahar'ın eşliğinde muayeneye gelmiş. Bir buçuk aydır belirgin şikâyetleri varmış. Geceleri nefesi daralıyor, uyuyamıyormuş. Zaten bundan önce iki kez de enfarktüs geçirmişti. Gürler elektrosunu çekmiş. Elektroda, geçmiş iki enfarktüsün iziyle ekstrasistolden başka yeni bir bulgu çıkmamış. Ama Ceyhun Abi bayağı sıkıntılıymış. Elektro için uzandığında, daha rahat soluk alsın diye, «Yastığı biraz daha yükselteyim mi?» diye sormuş Gürler, «İstemez, iyiyim» demiş Ceyhun Abi. Sonra he-

men eve dönmesini, kesinlikle dinlenmesini, bir hafta hiçbir iş yapmamasını, hatta çalışmamasını, konuşmaya filan katılmamasını söylemiş Dr. Gürler. Kızı Bahar, «Ah, bütün bunlara uymaz ki babam» demiş.

Çıkmışlar eve gitmek için. Sonradan anlatılana göre, arabaya binmek istememiş Ceyhun Abi. Yürümekte diretmiş. Haksız da sayılmazdı hani. Duman pisliğinin bulanık dalgaları tümden çekip gitmemiş de olsa, Ankara güneşliydi o gün, hava ılıktı, yaşamak güzeldi, yaşamakta direnmek belki çok daha güzeldi. Onu zaten ufak, zayıf ama soylu bedeniyle sokakta yürürken görenler, cıvıl cıvıl günlük yaşamın nasıl tadını çıkararak gezindiğini kolaycana anlayabilirlerdi.

O gün de yürümüş Meşrutiyet Caddesine kadar. Birden fenalaşmış. Bir taksiye bindirmek istemişler. Önce binmek istememiş, «Yürürüm» demiş. Ama umarsız kalmış. Taksiye bindikten sonra da iyice kötülemiş. Dr. Gürler'in muayenehanesine getirdiklerinde mosmormuş. Bu kez acımasız yakalamış enfarktüs. Hemen hastaneye götürmüşler. «Bir noktadan sonra umut bile kalmıyor» dedi Dr. Gürler, «arabada soluğu kesilmemişti daha». Ne var ki arabada kesilmeyen o soluk, hastanede son bulmuş.

Oysa daha iki saat önce buradaydı. Bu odada doktor Gürler'le konuşuyor, ona şikâyetlerini anlatıyordu. Benim şu an oturduğum koltukta iki saat önce o da oturmuştu. Nasıl birdenbire anımsadım çileli yüzdeki o bilge dinginliği. «Nasılsın Bedrettin?» diyen sıcak inceliğini. Sonra Dr. Gürler'in şu sözleri çınladı kulağımda: «Meşrutiyet'e kadar yürümeseydi, belki atlatırdı birkaç gün içinde».

Yaşam dediğimiz süreç, tek bir noktada yoğunlaşıvermişti içimde. Ceyhun Atuf Kansu'nun o susan kalbini, kendi yüreğimin ansızın ısınıveren daralmasında duydum. İnsan her zaman tek başına. En yoğun yaşama ulaşmanın tek koşulu da, bireyin tüm toplumu, tüm doğayı, tüm evreni kendi içinde toplayabilmesi, boyutsuz bir çıkmazda yalnız kalabilmesi. Düşünceye gerçek inanmışlığı, yaratıya inanılır bir özgünlük veren şey, bu yalnızlık sürgünü değil mi? Ne var ki ruhsal dengesi yerinde olanlar, bu boyutsuz çıkmazda saplanıp kalmazlar. Ama insanın acıyı gerçekten duyup yüreğinin daralarak burkulabilmesi için; sevinci gerçekten içine serpip sulara, bulutlara, kuşlara, ağaçlara ve çocuklara katılabilmesi için, bu yalnızlık sürgünü zorunlu gibi.

Acaba gözünün ansızın kararıp, içindeki ışıl ışıl yaşam sara-

yının dağılıverdiğini duyumsadığı an, neler geçti aklından, «buğday, kadın, gül ve gökyüzü» ozanının? Anladım, ölümdür en son yalnızlığımız.

Lorca'nın mezarı için yazdığı şiirde şöyle demişti Ceyhun Atuf Kansu:

Gülü kurşuna dizebiliyor musunuz?
Sözü kurşuna dizebiliyor musunuz?
Türküyü kurşuna dizebiliyor musunuz?
Öyleyse açtırdığın bütün mezarlar boşuna.
.....
Ben ozanım, ölmem!

Bir ozan için bin başsağlığı!

Ankara, 18 Mart 1978

CEYHUN ATUF KANSU İÇİN...

Oktay AKBAL

«Ölmeden önce gelişmiş, özgür, aydınlık, güzel, ustamız Mustafa Kemal'in deyimiyle «tam bağımsız» bir Türkiye görmek isterim. Kanın güle dönüştüğü bir Türkiye».

Böyle demiştin benimle yaptığın bir konuşmada. Kanın güle dönüştüğü bir Türkiye uzak bir düş gibi şimdi. 16 Martta kardeş kardeşi vurdu yine Özgürlük Alanında! Bunu duydun, öğrendin, «gerçek insan» yüreği taşıyan biri için katlanılması, anlaşılması güç bir acı, bir karabasan... Yüreğin dayanamadı buna. Biliyorum, sendeki o sonsuz umut gömüsü tükenmezdi. Ama bir tel kopuverdi en derin yerinde. «Bebekler ölüveriyor ölümden habersiz» diye yazmıştın «Kızamık Ağıdı»nda.. Şimdi de gençler ölüyordu ölümden habersiz. Yolda, alanda, taşıtta, odada, kapıda, sınıfta, her yerde karşısına dikiliyordu ölüm. Hem de insan biçiminde, bizim gibi konuşan, adları bizim adlarımıza benzeyen, yaşları da öldürdükleri gençlerin yaşı kadar bu ölüm taşıyıcıları...

Sevgili Ceyhun, bu yazımı okuyamayacaksın. Her gün gazeteni açar önce bizim yazılarımızı okurdun. Överdin, yüreklendirirdin, sevindirirdin, güç verirdin bize. Şimdi ölmüşsün. Yüreğin dayanamamış artık. Duruvermiş. Yaşın elli sekizdi. İçin taptaze, gepgenç, apaydınlık... Kimseye benzemezdin sen. Eşin yoktu. Başkaydın, çok başkaydın. Ozan, denemeci, öykücü de-

diler radyoda, TV'de öyleydin, ama «büyük insan» demeliydiler, büyük yurtsever, büyük sevgi adamı, büyük gönül adamı... Şiirlerin, öykülerin, yazıların hepsi insanlığının özlü ürünleridir. Biçimsel çalışmalar, başarılı yapılar, yapay çiçekler, özentili seslenişler değildir, bir «insan»ın yüreğinden, kafasından kopan çığlıklardır.

«Yarım yüzyıl sonraya kalacak ,o günün kuşaklarınca beğenilecek, sevilecek şiirlerin var mı?» diye bir sorumu şöyle yanıtlamıştın: «Benim şiirlerimde biçimden çok öz ağır basar. Şiiri de yıllara, en çok biçim taşır. Güncel şeyler yazdım. Örneğin «Kızamık Ağıdı» en yaygın şiirimdir benim, ama bir gün bir güzel, sağlıklı düzende kızamıktan ölen çocuklar olmazsa hangi duyarlığa seslenebilir bu şiirim, o zaman işlevini yitirmiş sayılmaz mı? Şiirim kalacağına kızamık ölümünün kalmamasını dilerim...»

Kızamık Ağıdını, «gamlı, donuk kış güneşi» söyler. Ozan kendini, gamlı, donuk bir güneş saymıştır. Bir köyde tam yirmi üç çocuk kızamıktan ölmüştür hekim Kansu'nun ellerinde, gözleri önünde.. Kendi yazgısına bırakılmış halkımızın yalnızlığını, acısını duyar ozan:

«Ah, ben bir gün tepelerden tepelerden —Varıp önünüze, önünüze dikilip duracağım —Aydınlardan, hekimlerden, öğretmenlerden —Bir gün soracağım, bu çocukları soracağım / O çaresiz, o yalnız, o karanlık günde —Siz neredeydiniz diyeceğim, neredeydiniz? —Ben, perişan, utanmış bu köyün üstünde —Kahrolurken siz beyciğim neredeydiniz? / Ben, bir günde yirmi üç küçük ölünün —Gömüldüğünü gördüm bu köyde kızamıktan —Ya siz ne gördünüz, söyleyin, söyleyin —Bir şey söyleyin, bir şey söyleyin uzaktan.»

Resimlerine bakıyorum. Anılar arasında buluyorum onu. Hepsi taptaze, hepsi yaşam dolu. Ölüm nerden çıkıverir karşımıza, bilinmez. Yaşamın anlamını duymak isterken, tatmak isterken, azıcık durup dinlenmek, birazcık soluk almak isterken, şu dönemeci de geçeyim derken yaşam gidiverir elimizden.. Kansu ile TDK Yönetim Kurulunda tam dokuz yıl yanyana oturduk. Tartışmalarda aynı görüşleri savunduk. İnsanlık sevgisine, Atatürk'e, onun devrimine bağlılık çizgisinde beraberce savaştık. İyi insan, iyi dost, iyi ozan, iyi hekim Ceyhun Atuf Kansu'yu «bir ölü» saymak olanaksız benim için... Hem ozanlar ölür mü hiç... Hele «insan»lığı böylesine bütünleştiren, kişiliğinde böylesine var eden biri...

«Yaşamın doğal bir çeşitlemesidir ölüm» demişti bana, «Neden ki, yeni yaşamların, yeni varlıkların doğmasını içeriyor ölüm. Yitip gidiyoruz, o zaman, yaşam bu çelişkide daha derin bir anlam kazanıyor. Ölümü sadeleştirmek gerek, bir sürem gibi karşılamak gerek onu. Bir güz tarlası gibi, ilkbahar başlangıcı gibi.»

Özgür, aydınlık, tam bağımsız bir Türkiye'nin yaratılması için savaşım verenlerdendi Kansu. Bu savaşımda hekim, ozan, yazar, er, aydın olarak tüm çabasını harcayanlardandı. Kanın güle dönüştüğünü göremeden öldü. Kanların aktığı bir günün ertesinde... Kansu'ların gücü, savaşı, dizeleri, çalışmaları yaratacak böyle bir Türkiye'yi. Kişiler geçer gider, büyük düşler kalır. Bir gün gelir o düşler gerçekleşivermiş. Kan, güle dönüşüvermiş. Kansu gibi büyük «insan»lar büsbütün ölmezler. Hele ozansalar, yazarsalar, yapıtlarını yürekten koparark bizlere vermişlerse, hiç ölmezler.

(Cumhuriyet - 22 Mart)

ŞİİRİMİZİN AĞIR İŞÇİSİ

Ölümü yadsımıyorum. Doğduk, yaşıyoruz, öleceğiz. Olağan bir şey bu. Ama bu üç fiilden ilk ikisi, kesinlikle şaşırtmacalı değildir. Doğum beklenir, hayat yaşanır. Peki, ölüm? O apansızın, hiç beklenmediği, hesaba kitaba alınmadığı, yok bellendiği bir anda çıkagelir. Son derece alçakgönüllüdür. Yaş, ırk, cins, büyük küçük, sevgili, düşman diye bir ayrım yaptığı görülmemiştir. Can kafesine çöker insanın, alacağını alır, götürür.

Geçen haftaya kadar yaşayan Türk şairlerinin iki büyük ağır işçisinden biri saydığımız (İkincisi Fazıl Hüsnü Dağlarca'dır) Ceyhun Atuf Kansu da öldü. Apansızın öldü o da. Türkiye radyolarının 19 haberlerinde üç beş kelimeyle adını andılar. Ertesi günkü gazetelerde de beş altı satırla geçiştiriverdiler. Geçiştiriverdiler diyorum, doğrudur. Gazetelerimiz, gazetelerimize haber kaynaklığı eden ajanslar; edebiyatımıza o kadar kapalı, o kadar uzak ki, bu kadarına bile nerdeyse «eyvallah» diyeceğiz.

Gırtlaklarına kadar politikaya batmış bu kaynaklar için Ceyhun Atuf Kansu, varlığı ile yokluğu bir diyebileceğimiz sıradan bir müsteşar ya da bir büyükelçi kadar bile tanınmıyordu, onlar kadar bile «önemi haiz» değildi .Gazeteler için de

aynı şeyi söyleyebilirim. Ceyhun Atuf Kansu'nun ölüm haberini ileten (hepsi topu topu beş satır, hadi bilemediniz, altı satırcık) teleks önlerine getirildiğinde bütün sekreterlerin «yahu, kim bu Ceyhun Atuf Kansu?» diye sorduklarını, hatta haberi tek sütunda bile olsa koyup koymamakta duraksamaya düştüklerinden kuşkum yok.

Gerçekte Ceyhun Atuf Kansu'ya değil, şiire yabancıydılar da ondan.

Çok yazan, çok yayınlayan, şiirinde tam bir ağır işçi gibi uğraşıp didinen, üretken bir şairdi o. Binlerce ve binlerce şiir yazdı. Güzelini yazdı, iyisini yazdı, kötüsünü yazdı, güçsüzünü yazdı; ama hiç durmadı, hiç durmadan yazdı. Şiirini her geçen gün çoğalttı; ağır ağır değil, tam tersi gürüldeyerek akıp binlerce kola ayrılan koca bir şiir ırmağı gibiydi. Türkiye'mizin gerçeklerine şiirini katıyor, (ya da şiirini Türkiye'mizin gerçeklerine katıyor.) şiir aracılığında şaire düşen toplumsal ödevini dürüstlükle yerine getiriyordu.

«Ah, ben bir gün tepelerden, tepelerden, —Varıp önünüze, önünüze dikilip duracağım, —Aydınlardan, hekimlerden, öğretmenlerden —Bir gün soracağım bu çocukları soracağım» diye başlayan uzun ve ünlü «Kızamık Ağıdı» şiirinde Ceyhun Atuf Kansu, bu şiiri yayınladığı 1950 yılından bu yana çocuk sağlığının hâlâ yerinde saydığını görüyor ve öfkesinden tepesi atıyordu.

Çocuk doktoruydu, çocuk sevgilisiydi; çocukların, köylerin ve köylülerin ,ucu bucağı görünmeyen anız tarlalarının, sabahın kırağısında salkımlarını buğu tutmuş üzüm bağlarının, gamlı kış güneşinin, bağımsızlık güllerinin, Sakarya ovasının, Turhal'ın, acı Ankara bozkırının, mutlu çocuk bağırışlarıyla dolup taşan çocuk baahçelerinin («Çocuklar beni de alın içerinize —Ben de güzel oyunlar oynamayı bilirim —Çocuklar, imreniyorum şimdi size —Yıllar oluyor ki kırıldı çemberim»), yanık havaların, ağıtların, bağbozumu sofralarının, çelebiliğin, Türkçe tutkunluğunun, insanseverliğin, ağır ağır koyulaşan dostlukların, haziran defterlerinin, Kızılay'lı Yenişehir ikindilerinin, kitapçı vitrinlerinin şekeri bol kahvelerin, Erzurum çayı kıvamında ince belli bardaklarda içilen çayların, unutulmazlıkların, şiir emekçiliğinin, ayrılıkların ve insanı çıldırtan aşklarla kavuşmaların şairiydi. Türkiye insanının, o insanda özümsenen gerçeklerinin, dertlerinin şairiydi. Umudun ve gelecek iyi günlerin şairiydi.

Şu şiiri 1950'lerde söylemişti: «İlk yaram diken yarası —Çakır dikeni yeşildir aldanılır —Kavgalarda gezintilerde çocuk keşiflerinde —Ah, yaralandım diyebilirsiniz —Bütün dikenleri bağışlıyorum / Sonra sonra açılan boşluklardan —Sevdiğiniz, dost olduğunuz, bel bağladığınız —Birinin kayıp gittiğini hatırlarsınız —Sessizce... Ah, yaralandım diyebilirsiniz —Bütün ölenleri bağışlıyorum / Başıboş gezdiğiniz bahar günlerinde —Kalp ağrısı, kalp yarası dedikleri —İlk aşkınızın acıları başlar —Ah, yaralandım diyebilirsiniz —Bütün kadınları bağışlıyorum.»

Hayır, «Yaralar» şiiri böyle sürüp gitmez. Ceyhun Atuf Kansu, Ceyhun Atuf Kansu şiirine özgü yumuşaklığını birden sertleştirir ve ülkenin büyük bir bölümünü karanlığa, bilgisizliğe, uygarlık ve çağ dışı kalmaya mahkûm etmiş eski - yeni bütün aydınları ve yöneticileri suçlar. «Çekeceğiz gördükçe, gezdikçe, öğrendikçe —Bağışlayamayız hiçbir zaman kendimizi.» Bağışlar mıyız?

(Dünya - 23 Mart)

KIŞ GÜNEŞİ

Melih Cevdet ANDAY

Ölenlerin ardından söylenen «Yeri doldurulmaz» sözü en çok ona uygun düşer, Ceyhun Atuf Kansu öldü. Yeri doldurulmaz bir insan, yeri doldurulmaz bir aydın, bir ozan.

Ben gamlı donuk kış güneşi,
Çıplak dallarda sessiz dinleniyordum,
Köyleri, yolları, dağı taşı
Isıtıyor, avutuyordum.

Böyle başlar onun «Kızamık Ağıdı» adlı büyük şiiri. Bence onun şiir serüveninin en belirtici örneği olmakla kalmaz bu şiir, şiiri ile yaşamı arasındaki birliği, koşutluğu da simgeler. Geçen hafta yitirdiğimiz bu eşsiz insan, çocuk hekimiydi, gençlik yıllarını köylerde Anadolu çocuklarına bakarak geçirdi, bir kış güneşi gibi.

Bir köy gördüm ta uzaktan
Dağlar ardında kalmış bilmezsiniz,
Kar örtmüş, göremezsiniz karanlıktan
Yalnızlıkta üşür üşür de çaresiz.

Ceyhun Atuf Kansu yeni Türkiye'nin bütün sorunlarını ruhunun, istencinin, mutluluğunun ayrılmaz parçası durumuna getirmiş, onları içtenlikle yaşamış, ama alçak gönülle yaşamış bir ilericiydi. Turhal Şeker Fabrikasına çocuk hastalıkları uzmanı olarak gönüllü gitmiş, orada hastaneyi, hastanede çocuk kliniğini kurmuştu. O zaman arkadaşları onun ardından şaşarak bakışmıştık, çünkü ülküler ancak büyük kentlerde yaşanır sanılıyordu.

Ben gördüm bu köyü, damların altında
Çocukları kızamık döküyor,
Gözleri, göğüsleri, yüzleri, ah bırakılmış tarla,
Gelincikler arasından öyle masum bakıyor.

Dostluğu kişiye övünç veren ozan Ceyhun Atuf Kansu'nun bütün yazdıklarını, şiirlerini de, düzyazılarını da her zaman dikkatle izlemişimdir. Ayrı kentlerde de olsak, onun varlığı, demek düşünmesi ve yazması, bende bir tür güvenlik duygusu uyandırırdı hep; Ceyhun Atup Kansu sağ mı, düşünüyor, yazıyor mu, umut kesilmez dünyadan diye düşünürdüm.

Habersiz hepsi, kızamıktan ve ölümden
Kirli yüzlerinde açan ölümden habersiz,
Ve düşmüş bir gül oluveriyorlar birden
Bebekler ölüveriyor, ölümden habersiz.

Sözcüğün en doğru anlamı ile halkçı, ilericiliği yaşamına koyan, günlük yaşamına koyan, bağımsızlık tutkunu, devrimciliğe yaşanan bir şey diye bakan, toprağımızın, insanımızın, dilimizin âşığı bir ozandı Ceyhun Atuf Kansu. Halk şiiri gelenekleriyle çağdaş şiir anlayışını nasıl bağdaştıracak diye ona dikkatle bakardım. Başardı. Kaynakları ile varağı, isteği ile ereği göz önüne alınacak olursa, bu başarı bizim şiirimizde eşsizdir. Çünkü dili yaşadı Ceyhun Atuf Kansu.

Ali'lerin kızı Emine'yi gördüm,
Öldü.. Yusuf'ların Kadir öldü, emmisinin Durdu öldü,
İkindiye doğru evlerine vardım,
Gördüm Döne öldü, Ali öldü; Dudu öldü.

Görüyorsunuz, yurt ile dil nasıl birbirinin içinde yürüyor onun şiirinde. Bu başarı, Ceyhun Atuf Kansu'nun kişiliğindeki arınmışlıktan, içtenlikten kaynaklanır. Şiir ile yurt sevgisi onda bir bütün olmuştur. Bunlardan biri ötekinin yanında heves olarak, süs olarak kalmaz. Bu açıdan Ceyhun Atuf Kansu, bizim şiirimizde süregelmiş olan bir yamacılığı ilk yenen adamdır diyebiliriz.

Gamlı türkümle tepeden aşağı bıraktım,
Bıraktım kendimi düşesiye ölesiye.
Bu acıdan sonra nasıl doğacaktım,
Nasıl dönecektim aynı köye?

Gerçek aydını O'ydu; bilgi ile beslediği inancını, ülküsü ile kardeş kıldığı bilgisini, düşünce ve eylem dünyasında arasız sınar, birinden ötekine geçerken bunu fark etmezdi. Bu yüzden de inandırıcılığı en üst düzeydeydi onun. Acıyor mu, acıyordu; ağlıyor mu, ağlıyordur, inanırdınız.

İnanıyor ve kar altında örtüyordum,
Bu çocukları, bu habersiz çocukları,
Görmediniz, anlatamam, ürperiyordum,
Bir şey demek için açılmıştı dudakları.

Toplumumuzun yaşadığı bütün düşünsel, eylemsel akımların içinde gösterişsiz, ama dirençli görevler gördü. Tümünde de, bir gün kalkıp köy çocuklarını korumak için Anadolu'ya giden hekim gibi, kendine karşı sorumlu olmakla yetindi. Kimseye yaptıkları ile övünmedi. Yalnız mıydı? Hayır, kendi kendine yetiyordu. O'nun bu yeterliliğine hep hayran kalmışımdır.

Ah ben bir gün tepelerden, tepelerden,
Varıp önünüze, önünüze dikilip duracağım,
Aydınlardan, hekimlerden, öğretmenlerden,
Bir gün soracağım, bu çocukları soracağım.

Sormadan öldü. Çok yazık oldu. Türkiye en iyi evlatlarından birini yitirdi. Ne denli üzülsek yeridir. Ölenlerin ardından söylenen «Yeri doldurulmaz» sözü en çok O'na uygun düşer. «Kimin yeri doldurulabilir ki!» diyeceksiniz. Haklısınız. Kötülerin de yeri

doldurulmaz. Ama yaşarken çevresine sevgi, iyilik aşılayan ne kadar az kişi vardır! Onlar bize yaşamayı kolaylaştırırlar, tatlı gösterirler, böylece de varlıklarını bizim için bir gerekseme durumuna getirirler. İyiliğin küçümsendiği bir dünyada ne büyük bir başarıdır bu!

Ceyhun Atuf Kansu örnek bir Cumhuriyet aydını idi. Arkadaşlığımız çok eskidir. Son konuşmamız, Cumhurbaşkanı Sayın Fahri Korutürk'ün çağrısında oldu. O gece kendisiyle ilgili bir anımı anımsattım O'na; otuz yıl kadar önce Büyükada'nın bir plâjında karşılaşmıştık, şiir üzerine konuşmuştuk uzun uzun, ben şiirin toplumsal sorunları işlemesi gerektiğini savunmuştum; O da bana «Hep mi?» diye sormuştu. Cumhurbaşkanının köşkünde, dostuma, o eski konuşmamızı tamamlar gibi, «Hep ya, sen hep öyle şiir yazdın» dedim.

Ailesine, arkadaşlarına, okurlarına Tanrı'dan sabır dilerim.

Ah ben gamlı kış güneşi, aydınlığın
bütün suçlarını kalbimde taşırım.
Görerek ah, görerek bilerek bir yığın
Karanlık gündüzün üstünde yaşarım.

(Cumhuriyet - 24 Mart)

SEVGİ USTASI BİR ŞAİRİ YİTİRDİK

Doğan HIZLAN

Ceyhun Atuf Kansu'nun şiiri üzerine yazılacak bir yazının ilk özelliği alçakgönüllü olmasıdır. Kişiliğine, şiirinin özüne uygun bir kavramdır alçakgönüllülük. Halkını, halkının diliyle anlatmış, yalın bir şiir görüşünü her zaman savunmuş, savunduğunu da yapıtında uygulamıştır. Gerçekte Kansu'nun şiir özü, şaire her zaman sloganlaşma olanağı veren bir özdür. Kansu, bu kolaylıktan sakınmasını bilinçle sağlayan ustalardandır.

Kansu'nun ilk şiirlerinden son şiirlerine kadar işlediği öz değişmemiştir. Açıkçası sanatının başında, şairliğinin ilk mısrasında halkının dertlerini, acılarını, mutsuzluklarını anlatmıştır. Şiirinde yarına bağlanan umutlar, karanlığı izleyecek aydınlıklar hemen farkedilir.

«Halk dedim sözümün iptidasında.»

Neyi anlatacağının vurgulandığı bir mısra. Halkı anlatırken, soyut, yukardan bir halk sevgisinin yalnızca bir şiir malzemesi

olarak kullanıldığı ürünler değil bunlar. Yalnızca bir şiir motifi, bir halı motifi gibi halk değil. Anadolu'yu tanıyan; hasta bebelerinden bozkırın kahrını çeken insanlara kadar tanıyan bir sanatçının ürünü.

Halkını eylem içinde anlatan ender kişilerden biriydi Kansu. Kurtuluş Savaşı hareketi içinde halkı, o eylemi başarmış Anadolu'yu dile getirdi.

Böylesine bir savaşın üstesinden gelen halka güzel günleri muştulamayı da sanatçının işlevi bellemişti:

«Ben iyi günlerin hamurunu yoğuran ekmekçi.»

Gerçekten ilk ürünlerinde halk şiir geleneğini ortak özellikleriyle kullanan Kansu, 1945 hatta 1950'den sonra özünü, daha gelişmiş, ustalaşmış biçimler içinde sunmuştur. Nasıl toplumunun gelişmesine, paralel bir içerik getirmişse, şiirin biçimsel gelişmesine paralel de bir biçim kaygısının gerekliliğine inanmış, onun da üstesinden gelmiştir.

Bütünselliğe yönelen şiir anlayışı onun belleklerde tek tek kalan mısralar yazmasını önlemiştir. Bütünü, tek etkileyici mısraya feda etmez hiç bir zaman.

Şiirin işlevini belirten kimi dizelerini anarsak Kansu'nun poetikasını belirleyebiliriz:

«Hayatımın tâ içinden: Şiirin aklın hakkın savaşları.»
«Masmavi etmeye halkın aldatılmış denizini.»

Bir toplumu ardından sürükleyen sorunların hepsi de onun şiirinde yerini almıştır. Yazarın düzyazıyla vermek gereğini duyduğu düşünceyi, yükümlü bir şair kimliğiyle yüklenir. Ölen çocukların ardından ağıt yakar, bir siyasal savaşın kahramanlarını anıtlaştırır, bir devrimi, 1960'ı şöyle anlatır:

«Kan çiçekleriyle açmış bu Anayasa varken.»

«Bağımsızlık Gülü» yalnız halkının değil, başka ülkelerin halkının bağımsızlık savaşını mısraa getirir. Franko'nun faşizmi, Lümumba'nın öldürülmesi olaylarını işler. Böyle bir evrenselliğin çok daha usta katındaki ürünlerini «Buğday Kadın Gül ve Gökyüzü»nde vermiştir.

Doğa şiirlerinin en güzelini, güzün, yazın, kışın en şiircesini Kansu yazmıştır. Bırakın kitaplarından seçeceğimiz tek tek ör-

nekleri tek başına bir kitabını anmak yeter. «**Yurdumdan**» bu doğa tanıtlamalarının başarılı örnekleriyle doludur. İnsan ve doğa nefis bir Anadolu kilimi gibi dokunur. Denizler, ırmaklar, dağlar, bozkırlar, köyler, istasyonlar, şehirler, insanlar, kahramanlar, tanrılar...

Her şiir kitabının bir kendine özgülüğü, bir konu ayrıntısına yaslanması vardır Kansu'da. «**Haziran** Defteri»nde şair Kansu doktor Kansu'dan edindiği yürek izlenimlerini yansıtır.

Kansu'nun ilk ürünlerinin eksikliği, şiirin aradığı yoğunlaştırmadan yoksun olmasıydı. Gene bu eksiklik de halk şiirine yaslanmasının doğal bir sonucuydu.

Yüksek sesle gerçekleri söylemek Kansu türü şiiri için işten bile değildir. Her an ya halk şiirinin kimi yavan örnekleri düzeyine iniverir ya da halk şiir ve yalınlığını yedeğine alarak bir başka şiir kurgusuna yönelinir. İkisini de yapmadı Kansu.

Sömürülmüşlüğüne, eksikliğine, yoksulluğuna karşın onda vatan kavramı sevgiyle sözedilen bir kavramdı. Vatan denilen kavramı her öğeyle bütünleştiriyordu. «Yanık Hava» kitabının ilk şiiri olan «Şimali Şarkiye Doğru»dan birkaç mısraı örnek alırsak dediklerimizi kanıtlarız:

.....

Sonra gökyüzü altında münzevi vatanım,
Vatandaşsız kalmış vatanımı seviyorum.

Kimi ustaları överken denizin şiirini yazdı deriz, deniz insanlarını roman ve hikâyelerinde işledi deriz. Neden şairler için böyle bir benzetmeyi kıskanırız. Kansu için bozkır insanını yazdı, diyebiliriz. Orta Anadolu'nun insanını, böylesine ustaca az kişi dile getirdi.

Şairlerin güldestelere geçmiş şiirlerini bir tanıtma yazısında anmak gerekiyor. «Kızamık Ağıdı» bunlardan biridir. Yoksulluktan ölen çocuklar için yazılmış şiir katındaki en yüce örneklerden biridir.

Şiirlerin bir nesneye bakışları dünya görüşleriyle belirlendiği oranda toplumsal bakış açısının yön değiştirmesiyle de açıklanabilir.

İç güzelliğine kavuşan sanatçı, dışa yansıyan bakışıyla, dış güzellikleri de bize iletir. Kansu'nun «Bağbozumu Sofrası» kitabının başına aldığı şu alıntı yapacağımız açıklamalardan daha öz değil midir: «Ey sevgili Pan! Bana iç güzelliği ver!..»

Kansu, hep neyi, neyi söyledi diye bir sorunun yanıtı şudur: O sevgiye çağırmıştır herkesi. Çocuklardan başlayan büyüklere varan ulusunun sınırlarını aşıp bütün yeryüzüne yayılan.

«Ne olur, her gün bir çocuk daha gülsün.»

«Buğday Kadın Gül ve Gökyüzü»nde bütün bağımsızlık savaşı verenlerin şiirini yazar. İspanya'dan, Afrika'ya uzanan bir haritada sevginin çizgisini çeker.

Doğayı bu kadar güzel şiirleştiren Kansu'da, sık sık rastladığımız bir simge vardır: Gül, Katran rengine bulanmak istenen bir yeryüzüne, görüntüsüyle, biçimiyle ve içeriğiyle, özgürlüğü, eşitliği getirmek isteyen bir düşünceyi simgeler gül.

Bütün insanların kardeşliği, sevgiyle gerçekleşir. Soyut bir sevgiyle mi? Hayır. Bir hakça düzende yaşamanın, insanın insanı sevmesinin getirdiği bir düzende gerçekleşecek sevgiyi. Yeter ki umudun gülü solmasın. Orta Anadolu şiirini nasıl noktalamış Kansu. Okuyalım da bir sevgi ustasının dilediğini gerçekleştirmek için sevgi çabamızı ona katalım:

«Ben gidiyorum, seher yıldızı
Ne güzel sabahlar gelecek gördüm
Öt Yusufçuk! Söyle ozan! gelir, halkın seher yıldızı!»

(Cumhuriyet - 25 Mart)

YİĞİT BİR OZANIN ARDINDAN

Mehmed KEMAL

Atatürkçü ve yiğit ozan Ceyhun Atuf Kansu'yu da yitirdik. Anısı önünde acı ve saygıyla eğiliriz. Ceyhun, benim 14 - 15 yaşlarından beri arkadaşımdı. Bugün anılarını düşünürken gözlerimin önünden neler geçmiyor ki!..

Nasıl anlatılır Ceyhun?.. Ceyhun, Türk solculuğu, Atatürkçülük ve CHP iktidarı içinde görev almış bir aileden geliyordu. Babasının ve bir amcasının ilk yazıları solcu Kurtuluş dergisinde çıkmıştır. Bir amcası, Atatürk'ün Ulusal Kurtuluş Savaşını başlattığında, hep yanında olmuştur. Babası Nafi Atuf Bey, bizim delikanlılık çağlarımızda CHP'nin Genel Sekreteri idi.

Önce 1945'de kurulan Türkiye Gençler Derneği'ni anlatalım.

Dil - Tarih'te talebe cemiyeti solcuların eline geçince, siyasal iktidar, yeni talebe cemiyetini kurdurdu. Eski cemiyeti de fakülte içinden attı. İşte o zaman, yeni bir dernek kurma gereği duyuldu. Bu derneğin ötekilerden farkı, öğrenci olsun olmasın, antifaşist olan bütün gençliği, bağrında barındırması idi. O güne dek öğrenciler arasında kalan gençlik dernekçiliği, bu kez fakülteler dışına taşıyor, bütün yurt gençliğini kapsıyordu. Siyasal iktidar böyle bir girişime dayanamazdı. Uğraşmaya başladılar.

Türkiye Gençler Derneği, ilk kongresini Ankara Halkevi'nde yaptı. Yiğit bir halkevci, cesur bir Atatürkçü olan Ferit Celâl Güven, bütün baskıları göğüsleyerek halkevi salonunu dernekçilere verdi. Türkiye Gençler Derneği'nde kimler yoktu? Bugünün kalburüstü birçok ünlüsü yanında, o günlerin yeni ünlüleri de derneğe katılmışlardı. Bir kaçının adını sayayım: Cahit Sıtkı Tarancı, Ahmet Muhip Dranas, Melih Cevdet Anday, Necati Cumalı... Bunlardan bazıları onur üyesiydiler. Orhan Veli askerdi. Asker olmasa, o da katılabilirdi. Ceyhun Atuf Kansu en çalışkan üyelerden biriydi. Bütün eylemlere katılır, iktidarın ve aile baskısının bütün gösterilerine göğüs gererdi.

Bir yoksul semti olan Altındağ gecekondu bölgesinde, yoksullara bakmak için açılan kliniği o kurmuştu. Yanma Tıp Fakültesi'ni henüz bitirmemiş, ama pratisyen hekimlik görevini almış arkadaşlarını katarak kliniği poliklinik haline getirmişti. Uzun sürmedi, burayı kapattırdılar.

Türkiye Gençler Derneği'nin önemli üç eylemi vardır. Biri, du polikliniğin açılmasıdır. İkincisi, Ankara - İstanbul yaya yürüyüşünü sürdürmesidir. Üçüncüsü de, yoksul köylünün ekinini biçme kampanyasıdır.

Yoksul köylünün ekinini biçme eylemini anlatayım: Olay, 1946'larda oluyor. Otuz yıl öncesinde... Ankara'ya yakın Bayındır köyü vardı, oraya gidildi. Köylüden ekmek, aş istemeden ekinin biçilmesine yardım edileceği söylendi. Kızlı - erkekli elliye yakın kişiydik. Aramızda Dr. Ceyhun da vardı. O, ekin biçmiyor ama, hastalarını muayene ediyordu. Bir - iki gün ekin biçildi. Sonra köyün muhtarı geldi. Utana, sıkıla şunları söyledi:

«Delikanlılar, kızlar biliyoruz ki, sizler iyi, hoş insanlarsınız. Bizden birşey istemiyorsunuz. Bize yardım ediyorsunuz. Ama biz, jandarmadan, polisten bıktık usandık.» Bayındır köyünü çevreleyen tepelerin üstünü gösterdi. «İşte oraya bakın, sizleri izlemek üzere bir alay adam salmışlar üstünüze... Biz bunlara tavuk,

yumurta yetiştiremez hale geldik. Akşam oldu mu, köye adam salıyorlar, tavuk, yumurta istiyorlar. Aciz kaldık. Allasen siz gidin de, biz bunlardan kurtulalım.»

Gitmek zorunda kalındı.

Solcularla uğraşan siyasal polis hep iktidar partisinin yanında olmuştur. CHP iktidarda iken CHP'li, DP iktidarda iken DP'li.. Bu siyasal polislerden birkaçının 1954 ve 1957 seçimlerinde DP'den mebus olduklarını bilirim. Hatta bunlardan birisi Tahkikat Komisyonunun en bıçkın üyesi olmuş, birisi İsmet Paşa'yı meclisten çıkarmak için ardına taktığı polisleri salona sokmuştur. Sırtlarını iktidara dayadıkları zaman çok cüretli olurdu bunlar!..

Solculuk, ülkemizde uzun yıllar polisle bu siyasal düşünceden yana olanların savaşımı olarak kabul edilmiştir. Yani solculuk doğal bir siyasal akım sayılmamış, bir polisiye olay sayımıştır. Nedense partiler muhalefette iken başka, iktidara geldiklerinde başka tutum izlemişlerdir. Solcu izleme alışkanlığında olan polis, hep siyasal iktidarların işbaşına geldiklerinde içeri sızmayı bilmiştir. Bugün CHP ile yasal sol örgütlerin arasını açmaya çalışanlar da sızan kadrolardır. Öyle sanıyorum.

Ceyhun Atuf Kansu, hiç bir zaman klasik bir solcu olmadı, bir Atatürkçü idi. Bu konuda, benim hakkımda Varlık dergisinde yazdığı bir yazıda, Atatürkçülüğün durağan, donmuş bir ülkü olmadığını, bu yolla da solculuğa erişilebileceğini anlatmıştı. Buna inanıyordu. Ben üstüne varmadım, o da altını pek kurcalamadı. Ceyhun'un, Ilgaz dergisinde yıllardır belgelere dayanarak Atatürk hareketini yeniden yazması bu anlayışının örneğidir. Eğer yapıtı tamamlanmışsa, kitap haline sokulmalıdır.

Ceyhun, hiç bir solcu hareketin karşısına çıkmadı. Tüm içinde de olmadı. Ama solculuğun her zaman yanıbaşındaydı. Hele son yıllarda öğrenci olaylarına, vurup kırmalara, silahla oynanmasına çok üzülüyordu. Son Dil Kurultayında beni bir kenara çekti, «Yahu», dedi. «Sen bilirsin, bu ne biçim solculuk? Ben bir türlü anlayamıyorum.» Aslını sorarsanız, bizim gibi eskiler de anlayamıyorlar. Sözümüzün geçmemesi, dut yemiş bülbüle dönmemiz de bu yüzdendir.

Bugün sermayeci sınıfın Ecevit yönetiminden yana olduğunu mu sanıyorsunuz? Hayır, değildir. Değildir ama, bu yönetim ne kadar işine yarıyorsa, onu o kadar destekliyor, o kadar bedel biçiyor, o kadar diyet ödüyor. Çeşitli tuzaklara düşmek üzere

olan Türk solunun aklı sermayeciden daha mı az eriyor da, bu gereksiz çıkışları yapıyor?

Bakın CHP'nin içinde sadece politik değil, ekonomik takıntı var. Vergi yasalarını Planlama durdurdu. Neden? Demirel uzmanlarınca daha önce hazırlatılmış olan vergi tuzağı tasarılarını Maliyeciler aceleye getirmek istiyordu. Kime, hangi çevreye, ne kadar vergi? «Aman İMF istiyor, şunu çabucak geçiriverelim» demeye getirdiler. «Yo, olmaz arkadaş deveden büyük fil var.»

Sermayeci, «Ecevit yönetimi bizim dövizimizi alsın, gereksiz bir aracı haline gelen ticaret burjuvazisinin kuyruğunu çeksin, arkasındayız,» diyor. Solcu ne diyecek? «Faşizmi kurutsun, demokratik zemini temizlesin, demokratik ortamı kursun, arkasındayız.»

Yiğit bir ozanın ardından konuşurken, bakın nerelere dek geldik. Böyle bakarsak yiğit ozanın dayanmaz yüreğinin nelere katlanamadığını da anlamış oluruz.

Ceyhun'un öldüğü gün Emekli Öğretmen Albay Osman Özeren'e rastladım. Bizim gençlik yıllarımızda Fakülte arkadaşımızdı. Ceyhun'un ölümünden söz ettik. «Sen yazabilirsin o günleri, gençlere sen örnek gösterebilirsin. Aman yaz!» diyordu.

Söyliyeyim: Solculuk, hâlâ ülkemizde Roma'nın hristiyanıdır. Her felâket ondan bilinmektedir. Onun için de her başarısız iktidar, solculuğun üstüne yürüyerek başarılı olmaya çabalamaktadır. Solcular, bu gerçeği daha ne güne kadar öğreneceklerdir! Bugün sermayeci, Ecevit yönetimine bayıldığı için destek olmuyor. Ne kadar işime yarıyor diye bakıyor. Solcunun bakışı da bu olmalıdır. Çevresini saranları bilmem. Ama Ecevit'in samimi bir demokrat olduğuna kalıbımı basarım. Öyleyse Ecevit'le birlikte demokrasiyi nasıl kurabileceğimize bakılmalıdır. Hele bir demokrasiyi yetkinliği ile kuralım. Ecevit de, sermayeci de, solcu da yararlanır. Ne diyim?

(Cumhuriyet - 26 Mart)

CEYHUN ATUF KANSU, ŞİİRDE VE DÜZYAZIDA ORTAK ÜSLUP YARATMIŞ, KENDİ AKIMINI KURMUŞ BİR YAZARDI

Adnan BİNYAZAR

Ceyhun Atuf Kansu, «Yanık Hava'nın başında «Allahaısmarladık Ankara, / Yirmi dokuz muztarip yıldan sonra, / Terkedi-

yorum artık, Allahaısmarladık» diye yazar. Ankara'dan çıkıp Anadolu'ya, kendi deyimiyle «şimali şarkiye» gitmektedir. Bu bir ölüm ayrılışı değildir Ankara'dan, yürek yangınlığı değildir. Tüm aydınları, dostları, sevgileri dönülmez yola gidenin ardına kattığı bir yolculuk değildir. Umutsuzluk ayrılışı değildir. Gözü yaşlı kardeşlerin, «Ah, Ceyhun Ağabey çıksa gelse... dedikleri, özlemi umutsuzluğa dönüştüren bir ayrılış değildir. Devletçi, halkçı, yürekçi çelenklerin bin bir çiçeği birbirine kattığı bir yolculuk değildir bu.

Yıl 1947'dir. Turhal'a gidecektir. Ankara'da «yirmi dokuz muztarip yıl» geçirmiştir. O dönem gençliğinin yaşam biçimidir «muztarip yıl»lar geçirmek. Zaman İkinci Dünya Savaşı sonrasıdır. İnsanlar mutsuz ve güvensizdir. Hatta güçsüzdür. İnsanlar bombardıman uçaklarının dev kanatları altında et yığınına dönüşmüştür. Fırınlarda yakılan insanların kemik kokusunu bulutlar alıp sürüklememiştir bir yerlere. Barut kokusu, kemik kokusu, puslu hava... insanların yaşam dünyalarını da puslandırmıştır. Büyük kentlerde daha çok duyulur bunun etkileri. Büyük kentin adamı, yaşamı yerinde yaşar. Olanaklar ölçüsünde «belâ»lar da onun boynundadır.

Böyle bir ortamda Anadolu'nun «şimali şarki'sine, Turhal'a gitmek, bir özgürlüğe ulaşmak gibidir Ceyhun Atuf'ta: «Düşüncemi hayatla birleştirmeye, / Hayatımı vatandaşlıkla birleştirmeye, / Vatandaşlığı vatandaşla birleştirmeye, / Birleşmenin gök bayrağı altında, / Vatandaş olmaya gidiyorum...» Ankara'dan ikinci ayrılışında, 17 Mart 1978'de nereye gitti Ceyhun Atuf? Gitmeyecek, dostları arasından ayrılmayacak gibi bir insandı. Yaşayan bir «vatandaşlık» vardı özünde. Hangi ortam onu halktan uzaklaştırmışsa, o aynı hızla halka yaklaşmıştı. Gerçekte, Turhallara «vatandaş» olarak gitmesinin anlamı «halk olmak»tır. Ceyhun Atuf Kansu'nun yazdıklarının özü de budur. O, halk olmanın yazarıdır. İlk sözü halk olmaktır, son sözünü de halkla bağlamıştır.

Bağrımıza taş basalım, acımızı unutalım. Unutulursa yürek yakan acılar... Ceyhun Atuf Kansu'nun yarattığı boşluğun acısı unutulursa...

★

Ceyhun Atuf Kansu ozan olduğunca denemeci, denemeci olduğunca ozandır. Şiirde ve düzyazıda ortak «üslup» yaratmış

tek yazardır. Öyküleri bile bu ortak «üslup»un ürünüdür. Onda bu «üslup»un parçalarından biri de Atatürkçülüktür. Atatürkçülük, şiir gibi, deneme gibi, öykü gibi bir «tür»dür. Onun yazınsal kişiliğini bu ilişkilerde buluruz. Ayrıca, Kansu'nun Atatürkçülük anlayışının halkçılıkla özdeş olduğunu da belirtmek gerekir.

HALKÇILIK VE ANADOLUCULUK

Halkçılık Ceyhun Atuf'un şiirinde çok önemli bir kavramdır. Bu kavramı aydınlığa çıkarmadan onun şiirini anlatmak olanaksızdır. Ona göre, «halktır denizlerin en güzeli!» Kutsal kitap ağzıyla, halkla başlamıştır. Ceyhun Atuf şiirine: «Halk dedim sözümün iptidasında, / Ne varsa yeryüzünde sana kul yazdım / Hürriyetini verirsen yanılıp şaha / Şaha da, sana da, bana da hepten yuh olsun.»

Halk demek, hem düşüncesinin başlangıcıdır, hem şiirinin başlangıcıdır. Onun şiirinde gerçek dışı imge döneminin ömrü çok kısa olmuştur. Ömer Bedrettin, Kemalettin Kamu şiirciliğini çok çabuk aşmıştır Ceyhun Atuf. Dizelerine büyük önem vererek, şiirinin düşüncesini, beğenisini oluşturmuştur. Bu beğeninin kökeninde de halkçılık ve Anadoluculuk vardır. Onda Anadoluculuk, bir emek birikimidir. Tarih içinde yaşayan insandır. Selçuklu kilimi, Türkmen obasıdır. Hele Türkmen sözü Ceyhun Atuf'un şiirinin en temel kavramıdır. Bağımsızlık savaşının halkçı yapısında bile bir Türkmenlik vardır. Türkmeni, sözcük anlamının çok ötesinde, hep tarihsel bir kavram olarak alır, sanki Türkiye tümüyle bir Türkmen kilimi dokumaktadır. Ahilik, lonca düzeni de Türkmenlik gibidir. Ülke, sürekli üreten bir Türkmen oymağıdır. «Yurdumdan» kitabından alınan şu dizelerde, toplumu emeğiyle yorumlamanın somut bir örneğini görüyoruz: «Tirebolu'da demirciler örse vursa, / Akçaabat denizinden duyulur. / Çarşılarda bakır dövse bakırcılar / Denizler kızarır gün batarken. / Bir kız peştemal dolasa beline, fındık dalı beline, / Köylüler konuşsa noter kapısı önünde, / Bir terzi ceket dikse iğnesinin türküsü / Duyulur Akçaabat denizinde.» Burada da görüldüğü gibi, Ceyhun Atuf, Anadolu «zanaat» geleneğini görünür kılmaktadır. Demircilik, bakırcılık, terzilik, Anadolu halk emekçiliğinin becerileridir. Bu emek yorumu, yeni bir Anadolu

anlayışı yaratır. Emek birikimiyle bir Anadolu'dur bu. Özellikle dinsel ayırımların ötesindeki Anadolu'dur. Kendini emekle var eden bir Anadolu insanını işlemeye çalışır şiirlerinde. Bunu Cemal Sureya şöyle özetliyor: «Eski Anadolu uygarlıkları ile bugünkü Anadolu insanı arasında yeni bir açıdan bağlantı kurmak ister.»

Toplumbilim açısından bir yorumdur bu. Ceyhun Atuf'un yapmak istediği, eski'yi canlandırmak değildir, yeni'de eski'nin varlığını vurgulamaktır. Örneğin Anadolu'daki «bir Selçuk köprüsü», insan emeği kadar eskimez'dir. Türkmen oymağı bir canlılık içindedir. Ceyhun Atuf'un şiirle vermek istediği de Anadolu'da canlı kalmış her şeydir. Çünkü bu canlılıkta Anadolu'nun köklü insan tarihi yatmaktadır.

Ceyhun Atuf, bu insan tarihini «insan manzaraları»yla bezer. «Sakarya Meydan Savaşı»nda, bu insan görünümleri destan boyutuna çıkar. Bağımsızlık savaşıyla, Atatürk'le ilgili şiirlerinde de bu destansal havayı sürdürür. Ona göre Türk toplumu Anadolu'da kalmak zorundadır. Tarih böyle koymuştur bunu. Bu nedenle direngenliğin simgesi olmalıdır Türk halkı Anadolu topraklarında. Direnen toplumlar destan yaratır. Ceyhun Atuf'un destanı, bağımsızlık savaşımızın öyküsüdür.

İlk şiirine göre, son şiirleri daha çok yararlanır öykü öğesinden. Bu noktada düzyazılarıyla şiirleri arasında yoğun bir yaklaşıma tanık oluruz. Ayrıca, denemelerinde tarihsel olayları yorumlamaya yönelen Kansu, şiirlerinde güncel konuları işlemeye başlar. Vietnam, Şili, Hindistan, Gana... nerede halkın direngenliği varsa, nerede halkı ezen sömürgeler varsa, orada Kansu'nun şiiri de vardır. Bunu ulusallaşmada evrensel'e geçiş saymak gerekir. Bu tür şiirlerinde destan anlatımından çok türkülere dayanır. Toplumun türkü geleneği, Ceyhun Atuf'un şiirinde ezgi öğesini oluşturur. Ama hiçbir zaman türkü söyler gibi yazmaz. Türkü bir «motif»tir Kansu'nun şiirinde. Türkülerimizdeki incelikler, yalınlıklar bu şiirlerde imge zenginliği sağlar. Örneğin şu dizelerde toplumun yarattığı türkünün nasıl beğenisel bir uyuşum içinde bütünleştiğini görüyoruz: «Maçka dağlarına yansır bir kemençe, / —Kayalardan kayarım— / Hatice! Hatice! Hatice! / Evlerinin önü bahçe, / Gözlerinin içi bahçe.» «Yeşildir Maçka dağları, / —Bulamadım ayarım— / Hatice! Hatice! Hatice! / Severim seni gizlice, / Bir tek dalda fındık olsak içiçe.» Türkünün öbür bölümleri («Ben bu dertten ölürsem», «Kaderime

sayarım»), şiirin içine gömülmüştür. Özellikle sesin nasıl doğal bir ezgi yarattığı ilgiyi çekiyor. İşte Kansu'nun şiirindeki beğeni bu türkü dünyasının geniş kaynaklarından besleniyor. Kansu, «halk diline yaslandım» derken, halkın bütün yaratılarına yaslandığını da belirtmektedir. Şiirin kendine özgülüğü, sürekliliği de buradan geliyor. Kansu, Anadolu'nun ağıdını, türküsünü kavramıştır. Halkın türküsünü kavrayan, yaşamını da kavrar. O, şiire türkü dünyasından bakar, türkünün gerçeğiyle oluşturur dizelerini. Atatürkçülüğünde bile bu halk gerçeğinin etkisi büyüktür.

Atatürkçülüğün Kansu'da, şiir gibi, deneme gibi bir «tür» olduğunu belirttim. Halkla Atatürk'ü Atatürk'le halkı özdeşleştirdiği için vardım bu yargıya. Atatürk, Ceyhun Atuf için bir «halk önderi»dir. Halktan beslendiği, halktan güç aldığı için önder olmuştur. Halktan gelmedir, halka yönelmiştir. Demir döven usta, bakır işleyen bakırcıdır. Havza pazarlarında gezen bir «halk»tır. Ödün vermez biçimde Atatürkçü olmasının nedenlerinin başında O'nu hep halk sayması geliyor. Talip Apaydın, «Sanatını, Atatürk devrimciliğinin ve halkçılığının temeli üstüne oturtmuştu. Büyük bir Anadolu hayranıydı. Büyük bir halk dostuydu. Şiirimizin halkçı ve Atatürkçü kesimini temsil etti. Ölümceye kadar o yoldan ayrılmadı» diye niteliyor Ceyhun Atuf'u. Apaydın, Kansu'yu yakından tanır. Zaman zaman, şiirlerinin birbirlerine yaklaştığı da olur. Kansu'nun, sanatını halkçılığın temeli üzerine oturtması konusundaki görüşleri bir doğruyu vurgular. Örneğin Kansu'nun kendisi de, son yazısında («Milliyet Sanat Dergisi», 20 Mart 1978, sy. 269, s. 5) bu gerçeğe değiniyor. «... Türkiye için, insancı ve toplumcu bir halk yönetimi istedim hep, insana değer verilsin, insan ezilmesin, insan tüm yetenekleriyle gelişsin. Toplumun içinde özgür olsun insan. Öyleyse toplum da insana değer veren, insanın tüm gereksinimlerini eşitlik ve özgürlük ortamında karşılayan bir toplum olsun. Bu toplum ayrıca halk yönetimi ile yönetilsin, insanın halk içindeki yeriyle halkın insan bilincindeki yeri birbirine uysun.» Atatürk halkçılığının bunu gerçekleştireceği kanısındadır Kansu. Atatürk'ü bir halk adamı sayarak hep bunu işlemiştir yazılarında. Nitekim kitaplarından birinin adı da «Halk Önderi Atatürk»tür.

Devrimcilik açısından böyle yorumladığı halkçılığı yazınsal açıdan nasıl yorumladığına da bir göz atalım: «Halk şiirine öykündüğümü söyleyebilirler. Ben o şiire öykünmüyorum; okulum

benim o şiir, şiiri o okulda öğrendim. Gerçek şiir de orada, halktadır diyorum. Böyle deyince de halkın dili ile, sevinçlerini sevinçlere, dertlerini dertlere bağlayarak yazıyorum. Ben aşkların, isteklerin, dileklerin ozanıyım. ... Ozan olarak görevimin ilk ana kaynağı çıkıyor ortaya: Halkımın yurt sevgisini, yurdu için ödediği kanların destanını söylemek. Bir de yurdumu yaşanılacak bir toprak haline getirmek için ozanca bir işe girişmek, yaşamayı, yaşama sevincini övmek, yaşamayı ezen, bir yük haline getiren bütün komşulara karşı ozanca savaşa girmek.»

KENDİ AKIMINI KENDİ KURMUŞTUR

Amacını böyle belirleyen Ceyhun Atuf, şiiri boyunca hiçbir zaman biçimsel kaygılara, özgün yaratımlara düşmez. Çok sınırlı olarak, değişen akımların etkilerinin dışında kalmadığı bir gerçektir. Ceyhun Atuf Kansu'ya şu ya da bu akımın ozanıdır demek olanaksızdır. O kendi akımını kurmuştur. Şiiri halk kaynaklarından beslenecek, halkının önünde bir şiir savaşçısı olacaktır. Verdiği örnekler Yunus'tur, Dadaloğlu'dur, Pir Sultan'dır. Ağzından bir - iki ozan adı çıksa, hep bunlar dile gelir. Halk kaynaklarının sonsuz besleyiciliği yanında, Kansu'nun gerçekçi bir tutumu vardır. Şiirsel kendinden geçiştir, imgedir, türküdür derken ,onun, gerçekleri dile getirme yolunda çaba gösterdiği gözden kaçmaz. Gerçek, şiirinin amacıdır. Ama kimi yerde ülkücü (idealist) bir gerçekçiliktir bu, kimi yerde ütopik gerçekçilik. Ceyhun Atuf'u okuyan, Nâzım'ı, Sabahattin Ali'yi, Hakkâri'den izlenimler yazmış olan Selâhattin Şimşek'i, Mahmut Makal'ı okur gibi olur. Nâzım, gerçekle şiir'i kesiştirir. Onda da hep şiir öne çıkar. Kişi gerçek okuduğundan çok, şiir okuduğunun bilincindedir. Ceyhun Atuf, kimi yerlerde şiirin önüne çıkarır gerçek'i. Öyle yerler vardır ki, ne şiir kalır, ne şiirin kuralları, öğeleri... Amacı, acı çekeni, ezileni, yüreğinde sancı yaratan gerçekleri yansıtmaktır. Bu nedenle, yukarıda da değindiğim gibi, şiirini denemesinden, denemesini şiirinden, öyküsünü deneme ya da şiirinden ayırmak olanaksızlaşır. Öykü yazar, şiir söyler gibidir, şiir söyler, deneme yazar gibidir. Denemesi, aslında bir «şiir»dir. Örneğin bir deneme olan «Balım Kız Dalım Oğul»da geçen bu imgelere bakıldığında, Ceyhun Atuf Kansu'nun nasıl bir anlatımsal kaynaktan beslendiği anlaşılır: «Balım kız, da-

lım oğul», «Anadolu'nun iki kanatlı güzelim gök kapısı», «ibrişim yeleli atlar», «ala beşikli gelinler», «su türküsü», «oba güzeli kızlar», «süt ağacı kadınlar», «gece ateşini dağlara salan yiğitler», «göl güzeli Van gölü», «gök gözlü deniz», «temmuz orağının biçtiği çayırın kokusu», «yuzleri açık kadın analar», «kırmızı dağ gülü çocuklar», «oba çiçeği kızlar», «yıldız yeli esen dağ geceleri», «sağlam ayaklı erkekler», «yıldız güneş koklayan yayla bilgileri», «çayırlı çimenli yayla peyniri», «kan çiçek», «ok yağdırıcı Bizans», «eli güzel usta», «gül yetiştirici bilim», «çay kokulu semaver», «öfkenin seher yıldızı», «gök çinisi Erzurum», «sevgi çaydanlığı», «çiçek çiçek bağımsızlık yaylası», «yaylanın süt sağıcı, yün eğirici halkı», «çiçeklerin alaca kilimi», «kar gülleri»... Kansu'nun imge çevreni bu sözcüklerden oluşur. Her imgede gerçeğin ve şiirin nasıl iç içe olduğu görülmektedir. Son yazılarında ve şiirlerinde bu imge yoğunluğunun çok arttığı da bir gerçektir. Öyle imgesel yoğunluklarla karşılaşılır ki, nerdeyse bu şiirler, denemeler «Homeros destanı» olur.

Ceyhun Atuf Kansu, şiirle gerçeği iç içeleştiren bu imge yoğunluğuna «Köy Öğretmenlerine Mektuplar»da yer vermeye başlamıştır. Türk Dil Kurumu Deneme Ödülü de alan (1965) bu yapıt bir coşku patlamasıdır. Coşku patlamasıdır ama, asıl önemi gerçeği yansıtmasından geliyor. Kansu, kuru gerçekçiliğin karşısına şiirsel gerçekçiliği çıkarmıştır bu yapıtıyla. Saptamacı değildir. Vurgulayıcı ve çözüm getiricidir. Sayrılırktan yataklara düşmüş Seyran Kız'ın ağıtçısıdır. Seyran Kız'a ağıt yaktıkça gerçekler bir bir dile gelir. Seyran Kız'ı konu ederek özlediği bir toplum düzenini anlatır. Köyde umarsız kalmış insan nasıl kalkındıracaktır kendini? Yani kendi kendine nasıl halk olacaktır, «vatandaş» olacaktır... Bunu anlatır yapıt boyunca. Öğretmen hekime, hekim öğretmene destek olmak zorundadır. İnsan sevgisiyle, doğa sevgisiyle, yurt sevgisiyle, bunların hepsinin üstünde Anadolu sevgisiyle insanımıza bakmak gerekir. Gerçekler karşısında yıkılmak yoktur, direnmek vardır. Seyran Kız'ın öyküsü, bu ağıtsı gerçeklerle Anadolu insanının gerçeklerini dile getirir. Sorar: «Seyran Kız neyin acısını çekiyor? İnsanları unutulmuş bir çağın, ortaçağın acısını çekiyor. İnsansız bir tanrıbilim karanlığı gelmiş çökmüş ortaçağın ortasına. Gerçek sevgi, aklın, deneyin, gözlemin gücü yitip gitmiş. İnsanca Tanrı, yalancı bilginler, sofular, yobazlar elinde sömürülmüş. Seyran kız kalakalmış insan sıcaklığı tütmeyen bir düzende. Seyran kızın insan

varlığına ulaşmak için ne yapmalı öyle ise? Seyran kızı bilmek, tanımak ve sevmek için. Bilmezsek, tanımazsak, sevmezsek kurtaramayız da onu. Ne yapmak gerekiyor öyle ise? İnsan çağına dönmek gerekiyor. İnsanın aydınlıklar içinde incelendiği, kutsandığı çağa.» Seyran kızın gerçeği, Ceyhun Atuf'ta tüm sevgilerle, insanlığın yarattığı tüm sevgilerle anlatılır. Gittikçe evrenselleşen bir boyuta ulaşır bu sevgi. Emin Özdemir'in deyimiyle, «Ceyhun Atuf Kansu sevginin sözcüsüydü. Ona, Anadolu'nun eski uygarlıklarının sesi gözü ile de bakabiliriz. Bunun içindir ki, bir ayağı Anadolu toprağında, bir ayağı Şili'de idi.» Bu anlayışla, Dağlarca'nın dediği gibi, «... evrensel bir yurtseverlik açısıyla çalışmalarını sürdürmüştür.»

Ceyhun Atuf Kansu, gene Dağlarca'nın deyimiyle, evrim dallarından bir yedinci yaprak gibi düştü. Gerçekleri söyleme yolunda hiçbir engel tanımadı. Şunun bunun ağız ballandırmalarına da inanmadı. Kimi zaman, boşluklarda «üşüyen» bir yıldız gibi umutsuzluklara kapıldı. Halkını kendi umutsuzluklarıyla korkutmadı. Kötümser bir yazar olup ah vah etmedi. Kendisini üşüyen bir yıldız gibi boşlukta duyduğunda bile umudu, sevgiyi, insanlığı aşılamaya çalıştı halkına. «Üşüyen Yıldız'ın türküsünü söyledi: «Ben evrensel yalnızlığın yıldızı / Ben akşam yıldızıyım, yıldızların en yalnızı! / Her akşam batıda yalnız başıma. / Serin ve sakin yaylaları beklerim. / Gelir gamlı ve fakir çobanları yurdumun, / Keven ateşi yakıp çevresinde / Düşünür, üşür ve konuşurlar, / Ah, hep aşksız, evsiz barksız, kadınsızdırlar, / Ben de düşünür düşünür üşürüm.» Bu dünyada üşüdükçe halkıyla, umuduyla ısındı. Orada da, bıraktığı türkülerle, doğa sevgisiyle insan sevgisiyle, yarattığı dostlukla ısınacaktır. Türkünün, «Çeken bilir ayrılığın derdini» dediği gibi. Ceyhun Atuf Kansu'dan ayrılışın derdini de gene ozan, Cahit Külebi dile getiriyor: «Ceyhun Kardeş, sen bu elden gideli / Dağlarım yıkıldı, çöllerim bomboş. / Söğütlü dereler, iğdeli beller, / Kuraktan çatlamış göllerim bomboş.» ... «Her sevdiğin şeye sen gülüm derdin. / İnsanları bebe gibi severdin. / En sonunda kendi yüreğin verdin, / Kırıldı dallarım, güllerim bomboş.»

(Sanat Dergisi - 27 Mart)

CEYHUN ATUF KANSU

Cahit KÜLEBİ

Ceyhun Atuf Kansu'nun sanatçı yönü ne denli ağır basarsa

bassın, kişiliğini oluşturan öbür yönleri de o denli ilginç, etkin ve saygındır. Bu odaklar üzerinde durulmadan ozan, denemeci, öykücü ve çevre gözlemcisi Kansu'yu gereğince anlayamayız. Yurttaş olarak, hekim ve sanatçı olarak oluşturduğu kişilik, Ceyhun Atuf Kansu'yu bir başka deyimle gerçek bir insanı ortaya çıkarmıştır.

Ceyhun Atuf Kansu'yu ilkin, dergilerdeki şiirlerinden tanımıştım. Benden iki yaş gençti ve daha önce şiirlerini yayımlamaya başlamıştı. O sıradaki şiir dünyalarımız birbirinden epey uzaktı. 1940'da, bir öğrenci yurdunda arkadaşımı beklediğim sırada, konuk odasına kısa boylu, gözlüklü gösterişsiz boz paltolu bir genç girdi. Tanıdım. Ceyhun'du. Masanın üzerinde, bir rastlantı, bizim «Sokak»ın 2. sayısı, derginin içinde de benim üç şiirim vardı. Karıştırdı, bana bakarak masaya yavaşça bıraktı. «İçindekilerin hepsi on beş kuruş etmez» dedi. Beni tanımıyordu. O sırada burnum havalardaydı. Ozanlığımı açığa vurmazdım. Tepki göstermedim. Yanıt da vermedim.

1945'ten sonra, Ankara'da uzaktan merhabalaşmaya başlamıştık. O sırada Ceyhun bizim başına buyruk, Yeşil Fıçı, Kürdün Meyhanesi ve Şükran «âlemlerimize» girememişti. Nümune Hastanesi'nde Çocuk Uzmanlığı bölümünde başasistandı. Yoksul evime birkaç kez gelip çocuklarıma, eşime baktı. Bir gün duyduk ki, Turhal'da açılan fabrikaya çocuk hekimi olarak gitmiş. Bu davranışına, benim gibi başkalarının da şaştığını sanırım. Bilgili ve çalışkandı. Çok tanınmış bir eğitim ve politika adamının oğluydu. İstese, hastanede ya da üniversitede kalır, birkaç yıl sonra da doçent, profesör olurdu. Para kazanırdı.

Gerçek Ceyhun, Turhal'a gittiği 1948'den sonra ortaya çıktı. «Yanık Hava»daki şiirlerini, o sıcak çevre gözlemlerini ve öykülerini, denemelerini, «Köy Öğretmenine Mektuplar»ını ondan sonra yazdı.

Kimileri köyde doğdukları için köylüyü anladıkları savını ileri sürerler. Yoksulluktan geldikleri için yoksulları, halkı daha iyi anladıkları savındadırlar. Oysa, ilginç olan, önemli olan, İstanbul'da doğup köylüyü, halkı sevip anlamaktır. Elbette halktan gelip, halktan yana olmak da vardır işin içinde. Ne var ki, bir ülkede Ceyhun'ların sayısı ne denli çoğalırsa, işte o oranda ülke mutluluk kazanır, gelişir, ürün verir.

Ceyhun, Ankara'ya döndükten sonra da yöntemini değiştirmedi. Gerçekten halkçı, çağdaş anlayış sürecinde sarsılmaz bir

Atatürk devrimcisi, paraya değer vermeyen, kim olursa olsun karşılıksız hastalarına bakan bir hekim olarak yaşamını sürdürdü. Uzun yıllarını verdiği Türk Dil Kurumu'nda yıllarca birlikte çalıştık. Kişiliği hiç değişmedi.

Ceyhun Atuf Kansu'nun önemli bir özelliği de ödün vermez bir Atatürkçü oluşuydu. Ne var ki, onun görüş açısında Atatürkçülük, donmuş, kalıplaşmış bir düşünce dizgesi değildi. Atatürkçülük ve toplumculuk anlayışını başlıca şu üç temele dayandırmıştı:

Halkçılık.

Kendi kendini yenileyen bir devrimcilik.

Eski halk loncalarına, ahiliğe benzer bir kardeşlik anlayışı.

Ceyhun bu anlayışını «Atatürkçü olmak», «Atatürk ve Kurtuluş Savaşı», «Balım Kız Dalım Oğul», «Halk Önderi Atatürk», «Cumhuriyet Ağacı» adlı yapıtlarında ve sık sık yazdığı, şimdiye dek yapıtlarına girmemiş yazılarında inançla yinelemiştir.

Abartmasız denilebilir ki, hiçbir düşünür ve siyasacımız Atatürkçülük ile toplumculuğu ve halk geleneklerimizi Ceyhun'un anlayışı ölçüsünde, ussal biçimde kaynaştıramamıştır.

Ceyhun, sentezciliğini kişisel yaşamında, toplumsal ilişkilerinde ve insancı tutumunda da doğal bir davranış olarak sürdürmüştür.

Bu sentezcilik onu hiçbir durumda ödüncülüğe düşüncelerinde özveriye götürmemiştir. Her alan ve konuda inançlarına uymayan düşüncelere yiğitçe karşı çıkmış, savaşım vermiştir.

Tartışmalardan, çatışmalardan hiçbir zaman kaçınmamış, buna karşın, karşısındakilere her zaman saygı uyandırmıştır.

Onun, kişiliğinin yansımasında da bu sentez görülürdü. İnceliği ondaki köylüce beğeni ve yaklaşımı yadırgatmamıştır. Ne köylüye ne de kentsel inceliklere ters düşmemiştir.

Ceyhun, isteseydi, bugünkünün çok daha üstünde yaygın bir tanınmışlığa, üne kavuşabilirdi. Hekimlik bilgisinden, özellikle çevresinin desteğinden yararlanarak çok para da kazanabilirdi. Bütün bunları —tepmenin de üstünde— usuna bile getirmedi. Sanki, kitaplarıyla, öğrencileriyle mutlu olan yoksul bir taşra öğretmeniydi. Bugün hemen herkesin «komşu kapısı» yaptığı yurt dışı gezilerini de bilmedi. İstanbul'da doğdu. Başkente yerleşmiş, bir Anadolu aydın köylüsü gibi öldü, gitti.

Çalıştığı Şeker Şirketi'nde çalışanların ağabeyi, «beybabası», yazın yaşamımızın «Dedem Korkut»u, Cemal Süreya'nın çok ye-

rinde betimlemesiyle «Edebiyatımızın Cumhurbaşkanı», ufak yapılı, doğruluk, yiğitlik ışınları saçan güleç yüzlü, yalvaç yürekli Ceyhun Atuf Kansu, her şeyden önce «insan»dı. Sonra kendini halkına adamış bir toplum hekimiydi. Atatürk devrimlerini, halkımızın çağdaşlaşmasını kendine özgü bir açıdan irdeleyen yorumlayan bir düşün adamıydı.

Ozan, denemeci ve çevre gözlemcisi Ceyhun işte bu temeller üzerine kurulmuş bir bilge, bir sanatçıdır. Kendisi, kimi kez alçak gönüllülükle tersini de söylemiş olsa bile, koca Ceyhun düşün ve sanat yaşamımızda çok uzun yıllar boyunca yaşayacaktır. Hacı Bektaş Veli gibi, Pir Sultan Abdal gibi...

(Sanat Dergisi - 27 Mart)

İSMAYIL HAKKI BALTACIOĞLU

Yıl içinde yitirdiğimiz İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu 1889 doğumludur. Yüksek öğrenimini İstanbul Darülfünunu Tabiiye Bölümünde tamamlamıştır. Bir süre İstanbul Muallim Mektebinde öğretmenlik yapmış; daha sonra Darülfünuna Pedagoji öğretmeni olarak atanmış, burada dekanlık yapmıştır (1913 - 1933). Üç yıl kadar Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde öğretim üyesi olarak bulunmuştur. 1939-1946 yılları arasında Afyon Milletvekili olarak Parlamentoda yer almıştır.

Baltacıoğlu 1934 yılında yayımlamaya başladığı Yeni Adam Dergisinde fıkra, makale, inceleme, araştırma türündeki yazılarını; oyun, öykü ve romanlarını yayımlamıştır.

Sabri Kolçak'ın «İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu» (1968) adlı, yazar üzerine bir kitabı vardır.

Oyunları: İnanmak, Sait Çelebi, Hayvanlar (1939), Akıl Taciri, Kafa Tamircisi, Andaval Palas (1940), Kütük (1946), Dolap Beygiri, Karagöz Ankara'da (1949), Küçük Şehit (1961).

BİR DEFTER KAPANIRKEN

Hüsamettin BOZOK

İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nu 1936'ta tanıdım. Yaşının en olgun ve en verimli çağında idi. Bir rüzgâr esmiş, onu fakültedeki kürsüsünden koparıp Babıâli kaldırımlarına savurmuştu. İsviçreli uzman Albert Malche, 1932'lerde «Darülfünun»u «Üniversite» yapınca, bu ünlü pedagog, bu ünlü profesör, bu ünlü rek-

tör «kadro dışı» bırakılmıştı. Kendisini tanıdığım zaman, tahtını yitirmiş bir krala benziyordu. Ardında parlak bir «akademik kariyer», bir üniversite kürsüsü, hepsi de toplum içinde ve en yüksek basamaklarda görev almış bir öğrenci ordusu bırakmıştı. Ama, dünyaya hiç küskün görünmüyordu. Tam tersine, çevresine ışık tutmaya kararlı bir delikanlı gibi yaşama, sil baştan, yeniden başlamıştı. Altunizade'deki köşkün geniş bahçelerinde ağaç fidanı, çiçek fidesi yetiştirip satıyor, bununla kendine bir yan gelir sağlıyordu. Onun rektörlüğünde önce, Beyazıt'taki Üniversite merkez binasının çevresi, çocukların top oynadığı tozlu bir arsa idi. Burayı bugünkü çam ormanı haline getiren odur. Çamlıca sırtlarındaki bahçevanlığın önemi ve boyutu bununla anlatılabilir.

«Yeni Adam» dergisi çıkar çıkmaz, Türk düşün yaşamında etkin bir yer alıverdi. Çünkü Baltacıoğlu, açık görüşlü, zamanına göre ileri düşünceli bir aydın örneği idi. Gerçek bir demokrattı. Buna, bir hümanistti de diyebiliriz. «Yeni Adam»a yeni sanat!» diyor, başka bir şey demiyordu. Darülfünun emini (rektörü) iken bir gün fesindeki püskülü, «Bu da ne oluyor?» diyerek koparıp atmış ve makamına artık püskülsüz bir fesle gidip gelmeye başlamıştı. Günün koşulları içinde bu basit davranışın bile ne büyük bir baş kaldırma olduğu anlaşılabilir. Baltacıoğlu, çağını yitirmiş, yaşamını tamamlamış her şeye karşıydı. Fanatizme, ama her türlüsüne düşmandı. «Püskülsüz İsmayıl Hakkı» o günlerin bir simgesi olarak anılacaktır.

O sıralarda Hüseyin Cahit, tek başına çıkardığı «Fikir Hareketleri»nde liberal plândaki kendi kişisel görüşlerini yansıtırken Baltacıoğlu, dar bir çerçeve içinde hapsolmayı hiç düşünmemiş, özgür düşünceye, özellikle sol'a karşı kapılarını ardına kadar açmıştı. «Yeni Adam»a kimler yazmıyordu ki.. Kerim Sadi, Suphi Nuri İleri, Hasan Ali Ediz, Hüseyin Avni Şanda... Aynı perspektif içinde Sabahattin Aliler, Suat Dervişler, Sabiha Zekeriyalar, Sadri Ertemler...

Baltacıoğlu ne marksistti, ne de sosyalist. Ömrü boyunca Durkheim sosyolojisine inanmış bir bilim adamıydı. Bunun sonucu olarak da, bireyci değil, toplumcu idi. Dergisi de bu açık görüşün aynası oldu. Birkaç kez kapatıldı, açıldı. O devirde, bir derginin her hafta okurlarına ek olarak forma forma, Carlo Cafiero'nun «Kapital» özetini vermesinin ne demek olduğunu düşünmek gerek.

Baltacıoğlu, bilim adamlığının yanında, düşün ve sanat alanlarının komple bir atletiydi. Hattattı, ressamdı, tiyatro yazarıydı, tiyatro oyuncusuydu, romancıydı.. Hepsinden gayri de, çok güzel konuşan bir hatipti. Türk okuru, fütürizmden gerçek-ülkücülüğe kadar çağdaş sanat akımlarını ondan öğrendi. «Demokrasi ve Sanat» adlı kitabı bunun güzel bir kanıtıdır. «Yeni Adam»a ilk kapılandığım zaman, yazı yazmaya hevesli genç bir üniversite öğrencisiydim. Uzun süre onunla birlikte çalıştım.

Zaman, Türkiye için de, dünya için de ilginç olaylarla dolu geçiyordu. Mussolini faşizmi habeşistan'a saldırıyor, ona kucağındaki kara derili bebeleri durdum kurşunlarıyla öldürüyordu.. İspanya İç Savaşı başladı. Franco'nun kanlı cinayetlerini birlikte izledik. Sonra İkinci Dünya Savaşı, İstanbul'un karartmalı geceleri... Hitler'in cinayet taburları Danzig'e yürümüş, insanlık tarihinin en vahşi yaprağını yazmaya başlıyordu.. Aradan kırk yıla yakın bir zaman geçti. Bunlar artık acı ya da buruk lezzetli birer anı...

Baltacıoğlu ile son otuz yıl içinde bir daha hiç karşılaşmadık. Yüz yüze gelmedik. Bizler mi değişmiştik? Yoksa o mu? Biz, olduğumuz yerde duruyorduk. Ayaklarımızı bastığımız, zemin aynı sağlam topraktı. Baltacıoğlu, Darülfünun'dan çıkarıldığı zaman ödün kabul etmez bir bilim adamıydı. Yoksa zamanla yumuşadı mı? Bize mi öyle geliyordu yoksa? Onun spiritüalist, anti-materyalist görüşlerinin ağır bastığı bir döneme gelmiştik. Bunu ilerde, onun yaşamı ve yapıtları üzerinde derin araştırmalar yapacak olanlar, kendi açılarından, doğru ya da yalnış diye, her halde saptarlar. Ama bilinen gerçek şu: «Yeni Adam» çevresindeki hava yavaş yavaş yok oldu. Yıllarca onunla birlikte savunduğumuz «Halka Doğru» sloganı «Türke Doğru» oluvermişti. Kendisi şehir değiştirdi. Ankara'ya giderek Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesine yeniden profesör oldu, kürsüsüne kavuştu, Milletvekili olup parlamentoya girdi. «Yeni Adam»ı çıkarmayı da, son günlerine kadar sürdürdü. Ama 1934'lerin, 1936'ların, 1939'ların «Yeni Adam»ı değildi artık.

Sanırım İlhami Bekir'in bir şiirindeki bir parça konuya uygun düşer: «Saflar ayrılalı / Dostluklar kara çalı / Bir kurşun atımında kaldı / Beraber düşündüklerimiz». Evet, öyle oldu.

(Cumhuriyet - 9 Nisan)

İSMAYIL HAKKI BALTACIOĞLU

Haldun TANER

Bir ülkede aydınlar çok mu az, o ülkede aydınlara çok iş düşer. Hem de bir iş değil, çok işler düşer. Yeni Delhi'de Asya - Afrika Yazarlar Kongresi'nde tanıdığım Afrikalı yazar ve ozanların çoğu aynı zamanda mühendis, ziraatçı, devlet adamı bazen de hepsi birdendiler.

Ne uzağa gidiyoruz? Tanzimat ürünü Namık Kemal'lerimiz, İbrahim Şinasi'lerimiz, Ziya Paşa'larımız hem şair, hem yazar, hem gazeteci, hem oyun yazarı, hem tarihçi, hem romancı, hem eleştirmen, hem politikacı değil miydiler? Değil onlar, Yirminci Yüzyıl başı aydınlarımızın pek çoğu da bu çok yanlılıktan, daha doğrusu dağınıklıktan kurtulamadılar.

Geçen kuşak aydınları içinde İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu çok yanlılık bakımından büsbütün ayrı bir yer tutardı. Daha çok terbiyeci İsmayıl Hakkı diye bellenmesine karşın, ilkin Darülfünun'da Tabiiye okumuştu. Hattatlığı vardı. İlk hocalığı Hüsn-i Hat hocalığı idi. Ancak Paris dönüşü pedagojiye yöneldi. Darülmuallimin'de, Darülmuallimat'ta, Darülfünun'da resim, elişleri, pedagoji, ahlâk, edebiyat, içtimaiyat, ruhiyat, ilahiyat dersleri verdi. Değme bir hatipti. Güzel yazı yazıyordu. Roman yazdı, tiyatro oyunları yazdı. Modern karagöz metinleri yazdı. Türk Dil Kurumu'nda terim kolu başkanlığı yaptı. «Türk'e Doğru» sloganı ile tüm sanat dallarına yeni bir program çizmek isteyen bir kuramcı yanı da vardı. Rektörlük yaptı. Mebusluk yaptı.

Kısacası, atılgan yaratılışı gereği, çok alanlarda at oynatttı. Hep de gerçek bir yurtseverlikle, en büyük iyiniyetlerle. Sanırım yaşamının en büyük düş kırıklığı 1933'de Prof. Malche'ın başlattığı üniversite reformunda kadro dışı bırakılması olmuştu. Çok da duygulu ve alıngan bir insan olmasına karşın saygınlığını zedeleyen bu icraat karşısında küsmedi. Kenara çekilmedi. Yeni bir hızla (Yeni Adam)'ı çıkarmaya başladı. Bu dergi o dönemde, eğitim ve kültür alanında bir boşluğu dolduruyor, kurucusunun inançlı önerileri çok aydını heyecanlandırıyordu.

Ben İsmayıl Hakkı ve Selim Sırrı beyleri ilk olarak Darülmuallimin'e bağlı Tatbikat Okulu öğrencisi iken daha yedi yaşımdan beri görür, bilir, tanırdım. Darülmuallimin başta Satı Bey olduğu halde, o dönemin en idealist eğitimcilerini ve başta

Besim Darkot olmak üzere o dönemin en yetenekli öğrencilerini toplamış, yurdun en seçkin bir eğitim müessesesi idi.

Yıllar geçti. İsmayıl Hakkı Bey'in dergilerde, gazetelerde «Bergson diyor ki...», «Durkheim diyor ki...» balonlu karikatürlerini görür olduk. Bunlarla, biri filozof, öbürü sosyolog bu iki düşünürün etkisi altında kaldığı ima edilmek istenmekte idi. İsmayıl Hakkı Bey'in etkisi altında kaldığı düşünürler yalnız bunlar değildi. Rousseau başta olmak üzere, Gustave Le Bon, Ziya Gökalp, eğitimcilerden ise Froebel ve Pestalozzi ilk akla gelenlerdi. Denebilir ki, onun bilimsel olmaktan çok duygusal ve çoşkulu mizacı bütün bu çeşitli kaynaklardan edindiklerini kendi yerel verileriyle karıştırıp kendininmişcesine —cesine de ne demek— düpedüz kendinin olan bir sihirli senteze varırdı.

Üstatla şahsen tanışmak 1950'lerde nasip oldu. Tanıdıktan sonra onu daha da sevdim. «Ağzına baktırır» deyiminin somut örneğini onun konuşmaları verirdi. Her sohbeti esprili, öğretici ve yine gençliğindeki gibi iddiacı idi. Ne ki söylüyordu, o an için ona, yalnız ona, yüzde yüz inandığı belli olurdu. Uzun boyu, bükülmez kameti, uzağa romantik bakışları ve bazen kısıp bazen gürleştirdiği sesi, bazen yavaşlatıp bazen hızlandırdığı, bazen yumuşatıp duygusallaştırdığı, bazen de çelik gibi bilimsel bir keskinlik verdiği ses vurgulamaları ile sizi çağrışımdan çağrışıma, bazen de konudan çıkarıp başka konulara götürürdü. Türk Dil Kurumu'nun Yönetim Kurulu toplantılarını iple çekerdim. Kurum'un ivedi sorunları içinde toplantı gündeminin disiplininden bazen dikkatler onun bir gedikten yararlanıp yaptığı gündemle hiç ilişkisi olmayan nefis sapmalarını, yarım saat, bir saat boyu zevkle dinlerdi. Bu monologlar sırasında sık sık bilmezden gelip kendi kendine sorular sorup sonra yine kendi yanıtladığı bir olay karşısında önce dışardan bir çocuksu hayranlık sayhası atıp ondan sonra onun olgun açıklamasına giriştiği çok olurdu. Dedim ya, bilim adamı olmaktan çok estetti, artistti. Duygu dolu bir idealist. Tam bir yurtseverdi. Türkseverdi.

Sağlığında bir konuşmamızı banda almıştım. O öldüğü gün karşısına geçip bu bandı dinledim. Kimlik kâğıdındaki yaşından en az otuz yaş daha genç sesiyle bakın Türk temaşa geleneğinin tulûat ustalarını nasıl tanımlıyor:

— Türkler, Türk münevverleri değil ama, Türk oğlu Türk kalmış ümmileri kastediyorum, Şarlo'ya gülmezler, sadece acırlar. Türk kime güler? Abdi'ye güler, Hamdi'ye güler, Dümbüllü'ye güler. Ne için? Çünkü komik anlayışı sanıldığı gibi ulus-

lararası, evrensel bir anlayış değildir. Ulusal bir anlayıştır. Türk'ün komik dediği, Fransız'ın, İngiliz'in, Alman'ın, Rus'un komik dediği değildir. Kendine özgüdür. Yarabbim bu komik-i şehirler mucizelerle dolu... Söylerken çiğnemiyor, burnundan konuşmuyor. Kim onlar gibi Türkçeyi güzel söylüyor? Bunlar Frenk gibi değil Türk gibi konuşuyorlar, kımıldıyorlar, tepki gösteriyorlar.

Türk'e — doğruluk, kendimize özgürlük, geleneksel kaynaklarımıza saygılılık, her sohbetinden, her makalesinden çıkan ana kuram olurdu. İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu uzun yaşadı, yoğun yaşadı, gönlünce yaşadı. Yorulma bilmez bir atılganlıkla çok alanda doğru bildiğini savundu. Topluma açıkladı. Unutulmayacak renkli insanlarımızdan, sayısı gittikçe azalan duygusal idealistlerden biriydi.

(Milliyet - 16 Nisan)

PEDAGOJİDEN ESTETİĞE, TİYATRODAN FELSEFEYE... ÇOK YÖNLÜ DÜŞÜNÜR VE YAZAR: İ. HAKKI BALTACIOĞLU

Geçenlerde yitirdiğimiz İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, çok yönlü bir düşünce adamı ve yazardı. Öncelikle eğitimci ve pedagogdu, uzun yıllar öğretmenlik, öğrenim üyeliği yapmış, pedagoji alanında yirmiyi aşkın eser vermişti... Toplumbilim, felsefe ve estetik konularındaki kitaplarıyla da tanınırdı. On bir tiyatro oyunu yazmış, kendine özgü bir tiyatro kuramını savunmuştu.. «Yalnızlar» adlı bir öykü kitabı, «Batak» adlı bir roman (1942) yayımladı... Son yıllarında bir Kur'an çevirisi (1957) ve «Büyük Tefsir (Allah Nedir?)» (1961) adlı eseriyle bir ilahiyatçı olarak göründü... «Türkiye'de Yazı Sanatı» adlı eseriyle (1958) grafoloji bilgisini de ortaya koyan Baltacıoğlu'nun hattatlığı da vardı, Arap harfleriyle tablolar yazdı. Bunlara söylevci (hatip) kimliğini, tiyatro yönetmeni olarak kimi deneylere giriştiğini ve politikacılığını (1943-50, Afyon ve Kırşehir milletvekili oldu), Türk Dil Kurumu'ndaki çalışmalarını da ekleyelim...

YAŞAM ÖYKÜSÜ

İsmayıl Hakkı, 1886'da İstanbul'da doğar. Vefa İdadisini bitirince (1903) Divan-ı Hümayun kâtibi olur. Daha sonra Darül-

fünun'un (üniversite) Tabiiye Şubesini bitirir (1908). Tophane kâtipliği, Darülmuallimin'de (öğretmen okulu) öğretmenlik görevlerinde bulunur. 1910'da pedagoji ve elişleri öğretimi konularında incelemeler yapmak üzere Fransa'ya gönderilir. Türkiye'ye dönünce Darülmuallimin'de, Şemsülmekâtib ilkokulunda öğretmenlik, yöneticilik yapar. Öğretmen okulunu çağdaş eğitim anlayışıyla yönetmekle görevlendirilen eğitimci Satı Beyin yardımcılarından biri sıfatıyla ülkemizde ilk kez kendi kendine öğrenim, açıkhava okulu, öğrenci «müsamere»leri uygulamalarına girişir.

1913'de Darülfünun'a, fenn-i terbiye müderrisliğine (pedagoji profesörlüğüne) atanır. Aynı zamanda Darülmuallimat'ta (kız öğretmen okulu) ruhiyat ve elişleri dersleri verir, orta öğretim ve yüksek öğretim genel müdürlükleri, Maarif Nezareti Teftiş Kurulu Başkanlığı yapar. 1917'de Edebiyat Fakültesi'ne kâtib-i umumi (dekan) seçilir. 1920'de Maarif Müsteşarlığına, yine aynı yıl Darülfünun Eminliğine (üniversite rektörü) getirilir. Sanayi-i Nefise Mektebinde (Güzel Sanatlar Akademisi). İlahiyat ve Edebiyat fakültelerinde estetik, resim öğretim yöntemi, din psikolojisi, sosyoloji, ahlâk vb. okutur.

1933'de gerçekleştirilen «üniversite reformu» sırasında Baltacıoğlu İsmail Hakkı kadro dışı bırakılır. Bunun üzerine, 1 Ocak 1934'den başlayarak düşün dergisi Yeni Adam'ı çıkarır, dergisinde Nâzım Hikmet'in deyişiyle «faşizme kadar varan bütün irtica ve orta çağ artıkları, istismar zihniyetiyle mücadele» eder. 1939'da Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde öğretim üyeliğine başlar. 1942'de Afyon'dan, 1946'da Kırşehir'den CHP milletvekili seçilir. 1942-1957 yılları arasında Türk Dil Kurumu'nda Terim Kolu Başkanlığı da yapar. Emekliye ayrıldıktan sonra da Yeni Adam dergisini çıkarmayı sürdürür.

Baltacıoğlu'nun bu uzun yaşamında hep aynı görüşleri savunduğunu söylemek olanaksızdır. Özellikle toplumbilim ve felsefe görüşleri açısından, düşün yaşamını birkaç evrede incelemek gerekir. Biz, bu tanıtma yazısı çerçevesinde, üzerine eğildiği konulardaki temel görüşlerini özetlemekle yetineceğiz. Derinlemesine bilgi edinmek isteyenler şu kitaplara bakabilirler: Sabri Kolçak: Prof. İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu (İzmir, 1968); Hilmi Ziya Ülken: Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi (Konya, 1966); Niyazi Berkes: Türkiye'de Çağdaşlaşma (Ankara, 1973); Kendi kaleminden yaşam öyküsü: Yeni Adam, s. 283 (1940).

PEDAGOJİ

Baltacıoğlu'nun pedagoji konusunda yirmiyi aşkın eseri bulunmaktadır. Bunlardan ilki 1910'da çıkan «Talim ve Terbiye'de İnkılâp», sonuncusu 1967'de yayımlanan «Cinsel Eğitim»'dir. Bu alandaki temel görüşleri şöyledir:

Eğitim ve öğretimin amacı belleği güçlü adam yetiştirmek değil, girişim, karar, cesaret sahibi kimseler yetiştirmektir. Yöntemi savsaklayan bir reform, hiçbir zaman reform olamaz. Çocuktaki yetenekleri o yeteneklere özgü etkinliklerle geliştirmek gerekir. Gerçekten bilgili olanlar, genellikle çok şey öğrenenler değil, öğrendikleriyle kişisel deneyimlerini birleştirenlerdir. «Öğrenimde kuram yetmez, uygulama da gereklidir» yargısı, düşünlerin oluşumunda bilgiyi öne koyan, fakat deneyi de bir yana atamayan eksik ve ters bir kanıdır. Pratik öğretim terimi, doğal ve asıl çevrenin kaba ve yanlış bir ifadesidir. Doğanın bilgi kazanmada büyük rolü vardır. Bu düşünü oluşturan kazançlar ne denli çok ve şiddetli olursa, o düşünün saklanması ve anımsanması o denli kolay olur. Bir düşün, öteki düşünlere ne denli zincirlenmişse anısı da o denli çok yaşar. Eğitimde etkin yöntemler yalnız düşünlerin gerçek ve doğal oluşumuna değil, bunların sürekli olarak korunup anımsanmasına da hizmet eder.

SANAT - ESTETİK

Baltacıoğlu sanat ve estetik konularına bir sanatçı gözüyle, denemeci gibi değil, daha çok bir düşünür olarak bakmış; düşünlerini, gözlemlerini açıklarken çözümyolları da önermeye ve bunları sistemleştirmeye çalışmıştır. Sanat ve estetik konularındaki görüşlerini özellikle «Demokrasi ve Sanat» (1931), «Sanat» (1934), «Türklerde Yazı Sanatı» (1958) adlı kitaplarında açıklar. Bunlardan «Sanat»ın Estetik, Yaratma, Türk Sanatı, Dil, Edebiyat, Temsil, Musiki, Resim, Mimarlık, Tezyini Sanat, Şehircilik başlıklarını taşıyan on bir kitaptan (bölümden) oluştuğunu belirtirsek, onun hemen her konuda düşünmüş bir kimse olduğu anlaşılır.

Baltacıoğlu'na göre sanatçı, dış dünyayı zihinle ve elle karıştıran adamdır; onun aradığı şey bu evrenin yasaları değil, anlamıdır. Oysa evrende bu anlam yoktur; evren kendi kurallarına bağımlı, insanın görüşlerinden habersizdir: Evrene bu an-

lamı veren sanatçının kendisidir. Demek ki sanat eseri «evrenin anlamlı bir biçimde görülmesi demektir. Sanatçının görevi evreni doğru görmek değil, anlamlı, yani güzel görmektir. Niçin böyle görüyor? Gizli, kaçıcı duygularına bir kalıp yapmak, güzellik denilen anlamlı evreni ortaya çıkarmak için. Sanatçı renk, ses, göz denilen maddeleri gerekser. Bilim bize doğruyu, zorunluğu; sanat ise güzeli, özgürlüğü öğretiyor. («Sanat», s. 24, 25).

Düşünürümüz «özgün bir Türk sanatı»na da inanır ve bu konudaki görüşünü şöyle açıklar: Ulusal bir sanatın niteliğini veren şey, motiflerinin ya da tekniğinin başka hiçbir ulusta kullanılmamış olması değil, aynı motifler ve aynı tekniklerin yeni bir eser, yeni bir bileşim oluşturabilmesidir. Sanat eserinin niteliği işte bu bileşimde ve yaratıcılık edimindedir. Sanat eseri bir anlam ifade eder. Bu anlamı veren şey parçaların toplamı değil, canlı kaynaşması, uyumudur onun için. Türk sanatı tarihin tanıdığı en eşsiz sanat şekillerinden biridir. Çünkü, şuradan ve buradan malzeme almış olmasına karşın tümü yönünden özgündür. Türklük diyebileceğimiz bu nitelik ne Arap'ta, ne İran'da, ne Bizans'ta vardır. Doğal gerçeği sonuna değin ihmal eden perspektif yerine ruhsal uyumu yasa olarak kabul eden, bilim ve geometri yerine yalnız kutsal sözü ve bir halden bir hale geçmeyi arayan Türk hattatlarının eseri yüzlerce yıl önce karşı-doğalcı (antinaturalist)anlayışı taşıyan özgün bir atılımın ifadesinden başka ne olabilir? Türk sanatı kasıtsız, karşılık beklemeksizin iyice incelenseydi, onda özel bir estetiğin büyük dehası bulunacaktı. («Sanat», s. 61-63).

TOPLUMBİLİM VE FELSEFE

Baltacıoğlu'nun toplumbilim alanındaki görüşlerinde, özellikle Ziya Gökalp'in etkisiyle, Durkheim'dan esinlendiği, bir yandan da Bergson'dan kaynaklandığı söylenegelmiştir. Gerçekten de, 1922'de çıkan «Kalbin Gözü» adlı kitabında Bergson etkileri görülmektedir. Ancak, «1919'larda Kurtuluş dergisinde yayımlanan konuşmasında (A. Cerrahoğlu: Türkiye'de Sosyalizm, s. 65, 1966) «en eşitlikçi sayılan ülkelerde bile zenginliğin bölünüş biçiminin insanlığın başına bela olduğu» görüşünü ileri sürerek egemen sınıfların ideologluğunu yapan Bergson'a ters düşer.» (Ş. Kurdakul: Çağdaş Türk Edebiyatı, s. 524, 1976). 1933'te çıkan «Tarih ve Terbiye» adlı kitabında ise Bergson ve Durkheim'ın birbiriyle çelişen görüşlerini birleştirme çabasındadır.

Baltacıoğlu, toplum kurumlarının tümünün geleneği oluşturan din, dil ve sanattan doğduğuna inanır. Ulusları bu üç kurum oluşturmaktadır. Toplumun en önemli gerçeği gelenektir ve çevre koşullarının değişmesine karşın sürekliliği sağlamaktadır. Bu görüş çerçevesinde gelenekçilikle (Türkleşme) devrimciliği (batılaşma) birleştirmek ister: «Medeniyet için, yani ilim, fen, teknik için Avrupa'ya, Amerika'ya gidelim, fakat kültürde, yani dilde, ahlâkta, sanatta ve hayat anlayışında hep Türk kalalım.» Çünkü inancına göre uygarlık akıldan doğan, teknikte yaşayan, ulustan ulusa geçebilen, sosyal tipten sosyal tipe değişen teknik, yöntem, bilgidir ve uluslararası niteliktedir. Kültür ise ulusal bir kurumdur. «Türkiye ilim ve medeniyet sahasında olduğu gibi sanat sahasında da yenileşmek için ferdi ve münzevi (içe kapanık) hayattan kurtulmak, mütesanitleşmek (dayanışmak), hayatını bütün feyziyle ve aşkıyle yaşamak lâzımdır. Onun için spor, sinema ve melodram hegemonyası altında ezilen neşriyatımız arasında sanat ve hürriyet harsına (kültürüne) mevki veren mecmuaları hürmetle karşılıyorum», der. («Sanat», s. 133). 1934 Ocağında yayımlamaya başladığı Yeni Adam'da savunduğu görüşlerini «Türk'e Doğru» (1942) ve «Batıya Doğru» (1934) adlı kitaplarında sistemleştirmeye çalışır. Bir ara CHP hükümetince dergisinin kapatıldığını, 1964'te yayımlanan «Pedagojide İhtilâl» kitabı için, kitabın adındaki «ihtilâl» sözcüğünden dolayı Ankara Savcılığı'nca soruşturma açıldığını da belirtmek gerekiyor.

Yukarıda da değinildiği gibi, Baltacıoğlu'nun düşün yaşamında çeşitli evrelerin varlığından söz etmek gerekir. Nitekim yaşamının son yıllarında doğru «din kurumu»na verdiği önem dolayısıyla Anadolu Türkçesindeki din terimlerine, halk edebiyatının sözdizimine ve yalın Türkçeye ağırlık vererek Kur'an çevirisi yapmaya yönelecek (1957) ve «Allah Nedir? (Büyük Tefsir)» adlı bir kitap yayımlayacaktır (1961).

(Sanat Dergisi - 24 Nisan)

BALTACIOĞLU'NU ANARAK

Hüsamettin ÇELEBİ

92 yıl yaşamış bir insan, bu hayatın 65 yılını milletinin kültürüne hizmet için vermişse.. Pedagojiden dine, sanat tarihinden tiyatroya kadar çeşitli alanlarda 30 eser bırakmışsa.. Bu eserleri

ve binlerce makalesiyle toplum hayatını etkilemişse.. Toplum o insanın ölümü karşısında ilgisiz ve sessiz kalabilir mi? Kalmalı mıdır? Kalmışsa bunun anlamı nedir?

Nisan başlarında kaybettiğimiz Prof. İsmail Hakkı Baltacıoğlu'ndan söz ediyoruz. Geride kalan bir ay içinde, o kayıpla ilgili olarak sadece bir-iki makale yazılmıştır. Bunun dışında hiç bir şey yapılmamış olmasından dolayı doğrusu utanıyoruz. İsmail Hakkı Baltacıoğlu, aslında bir tatbikat bilimcisi idi. Üniversitede dekanlık ve rektörlük yapmıştı. Eğitimci olarak Türkiye'ye pedagoji bilimini getirmişti. Resimden hattatlığa kadar, kutsal Kur'an-ı Türkçeye çevirmekten tiyatro yazarlığına kadar geniş bir alanda çalışmıştı. 1934 yılının ilk gününde ilk sayısını çıkarttığı «Yeni Adam» Dergisi'nin başlığı altına, «Ülkümüz demokrasi ve Cumhuriyet için çalışmaktır» diye yazabilmiş insandı. Bütün bu çalışmaları arasında parlamenter olarak hizmet etmek olanağını da bulabilmişti. İlgi alanlarının bugünkü bütün sorumluları ölümü karşısında maalesef ilgisiz kalabilmişlerdir.

Oysa Baltacıoğlu hayatının sonuna kadar, toplumun hemen her sorununa yakın ilgi içinde kalmıştı. Bilim ve sanat adamlığının verdiği yetkiyle, birçok gerçeği zamanında görmüş, toplumu uyarmaya çalışmıştı. Bu uyarılarından biri, 1949 yılında Yeni Adam Dergisi'nde çıkan «Anarşi, diktatörlük, demokrasi ve ihtiyar tarih» başlıklı yazısıdır. Bakınız bu kavramları nasıl tartıştırmış ve hangi sonuca varmıştır:

— «Anarşi-Ben hür olarak doğdum. Hür olarak yaşamak isterim. Hiç bir kimse, hiç bir kanun benim bu başı boşluğuma en gel olmamalıdır.

Diktatörlük-Bütün varlığını, beğenmediğin topluluğa borçlu değil misin? Tek başına kalamazsın. Topluluğa boyun eğmek zorundasın...

Demokrasi - Anarşi! Seni dinlesek medeniyet yok olacak. Diktatörlük! Sana uysak bu sefer de insanlık yok olacak. Ne senin tezin, ne de senin antitezin! Sentez? Sentez benim.

İhtiyar Tarih - Demokrasiyim demokrasiyim diye böbürlenip durma! Allah değilsin ya! Anarşiden, diktadan üstün olmak yeter mi? Kendini kullanmayı da bilmelisin. Aslını unutma! Anarşi ile diktanın çatışmasından doğdun sen! Ayağını denk al! Hürriyet derken kanunsuzluğa sapma. Kanun derken diktatörlüğe başlama! Ayağının sürttüğü gün yerine gelecek olan ikinci bir demokrasi değildir, önce anarşi, sonra diktatörlüktür.»

Tekrar edelim ki, bu yazı, çok partili demokratik hayata

başlamamızdan sonraki yıllarda görülen yanlışlıkların ilhamıyla yazılmıştır. Aradan 29 yıl geçtikten sonra durumda bir değişme olmuş mudur? Cevabınızı beklemeden, Baltacıoğlu'nun 1950'de yazdığı bir yazının birkaç cümlesini daha sunmak istiyoruz: «Her şeyden önce kuvvetli bir hükümet istiyoruz. İşini bilen, karar vermesini bilen, verdiği kararı yapan, bocalamayan, ne merhameti ne de zulmü kendine erek yapmayan, yurt-ulus yararını en yüksek hayır olarak alan, tutan bir hükümet... Eğer bu hükümet olmazsa, birtakım yüksek hayırlarla birlikte, demokrasimizin kendisi dahi tehlikeye girer, girecektir. Anarşiye gidiyoruz, dikkat...»

1950'de istenilen hükümete kaç yıldan beri muhtacız acaba? O ihtiyaç içinde nerelerden geçtik ve nereye gidiyoruz? Bugün anarşi önümüzde mi, arkamızda mıdır? Cevaplarımızı vicdanlarımızda arayalım ve İsmail Hakkı Baltacıoğlu'na Tanrı'dan rahmet dileyelim...

(Günaydın - 30 Nisan)

ALTAN YALÇIN'I YİTİRDİK

Devrimci kültür savaşımında kavga arkadaşımız Altan Yalçın yakalandığı amansız hastalıktan kurtulamayarak 5 Nisan günü aramızdan ayrıldı.

«Yılmaz Güney Dosyası - Bir Sanatçı Yargılanıyor» adlı belgesel kitabını yayınlayan Altan Yalçın son zamanlarda «Haliç» adlı belgesel bir film üzerine çalışıyordu. 1966 yılından beri çeşitli dergi ve gazetelerde sinema yazıları, eleştiriler yazan Altan Yalçın Türkiye Yazarlar Sendikası'nın «Üyelik Bildirimi»nde özgeçmişini kısaca şöyle anlatıyor:

«1942'de İstanbul'da doğdum. Memur kökenli bir aileden geliyorum. 3 kardeşin en küçüğüyüm. İlkokuldan bu yana ekmeğimi alınterimle kazandım. Deri işçiliği, dökümhane çıraklığı, elektrikçilik, köftecilik, turşuculuk, metin yazarlığı, film hazırlayıcılığı yaptığım işler arasındadır. 1967'de İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümü'nü bitirdim. Diplomalı işsizler ordusuna katılarak bir süre boş gezdim. Cumhuriyet Ansiklopedisi, Reklam ajansı, film şirketi derken Üniversite Film Merkezinde karar kıldım. İnançlarım yoksul emekçi halkımızın ve dünyadaki bütün yoksul halkların kurtuluşu doğrultusundadır. Ve ölene kadar da öyle kalacaktır.»

En verimli, yaratıcı döneminde, devrimci kültür savaşımına daha pek çok katkılarda bulunabileceği bir sırada aramızdan ayrılan arkadaşımızın anısı önünde saygıyla eğiliyoruz.

ALTAN YALÇIN

Onat KUTLAR

Ben bugün bir başka yiğit adamı, Altan Küçükyalçın'ı yazacağım. Onu gazete okurları pek tanımaz. Dikkatli kitap okurları ise, önemli bir incelemesinden, «Yılmaz Güney Dosyası» adlı yapıtından hatırlarlar. Bense yıllardan beri. Ve yaşamının birçok evresinde. Altan Yalçın'ı otuzbeş yaşında kanser vurdu ve götürdü birkaç ay içinde.

Onu 1960'larda, İstanbul Üniversitesi Felsefe bölümünde öğrenciyken tanıdım. Karım tanıştırdı. Sınıfta satranç bilen birkaç öğrenciden biriymiş. Soğuk bir bahar günüydü. Sırtında ince bir montgomery ile, üşüdüğünü belli etmemeye çalışıyordu. Paltosu çalınmıştı. Yerine yenisini alacak parası yoktu. Annesini küçükken yitirmiş, babasından ayrı, iki erkek kardeşi ile yaşıyordu. Tek geçim kaynakları Fatih'teki küçük manifatura dükkânı idi. Ve dükkânda, tümü satılsa iki palto almaya yetmiyecek kadar az ve döküntü mal vardı. Çeşitli işyerlerinde çıraklıktan müezzinliğe kadar bir çok işte çalışmıştı. İlk bakışta insanı tedirgin eden biraz müstehzi ezikliğinin altında kaya gibi bir tutarlılık bulunduğunu yıllar bana ve çevresine kanıtladı.

Haliç kıyılarında doğup büyümüştü. Bir ay kadar önce, İstanbul Üniversitesi Film Merkezi adına yapmakta olduğu «Haliç» belgeseli nedeniyle, onunla birlikte yağmurlu bir günde doğup büyüdüğü kıyıları dolaştık. Sokaklarında çamur içinde çocukların oynadığı Balat'ı, eski meyhaneleriyle Fener'i, Bulgar Kilisesi'ni ve Cibali Tütün Fabrikasını, bataklığın üstüne tünemiş yüzbinlerce martıyı, Ayvansaray'ın rendelenmiş tahta, reçine kokan tekne tezgâhlarını dolaştık. Oralarda, elleri nasırlı, yüzleri kapkara çırak çocuklardan biri gibi muzip ve rahattı.

Tüm yaşamı boyunca, o çıraklardan biri gibi, sessiz, sabırlı, inatçı çalıştı. Kısa yaşamından uzun yıllar verdiği Sinametek'te, Üniversite Film Merkezi'nde, Güney Film'de, Türkiye Yazarlar Sendikası'nda sabırlı ve dikkatli bir uzman niteliğiyle görev yaptı. Yaşadığımız karanlık yıllarda, hiç bir ödün vermeksizin, işçi

sınıfının, devrimci aydınların saflarındaki yerini korudu. Çalıştığı her yerde, politik tavrındaki ödünsüz tutum, sertlik yüzünden zaman zaman güçlüklerle karşılaştı. Bunu, onun geçimsizliği tarzında yorumlayanlar oldu. Ama toplumumuzdaki uzlaşmaz çelişkiyi bilenler bu tavrın sağlamlığını anlarlardı. Çünkü tersine, gereksiz bölünmelerde, kişisel çatışmalarda hoşgörüsü, demokratik toparlayıcılığı ön plana çıkardı.

Birçok işte Nâzım'ın şiirindeki gibi gerçek bir «sıra neferi» idi. Ve Nâzım Hikmet'le ilgili TYS çalışmaları ona çok şey borçludur. Tıpkı Yılmaz Güney'in sinemamızdaki gerçekçi çıkışı gibi. Onun kitabı Güney'in Umut'tan Arkadaş'a kadar tüm sinema serüvenini anlamakta değerli ipuçları getirir.

Ölümünden üçbeş gün önce, Karısı Dora'nın sürekli bakımı altında Hastane'de yatarken beni çağırttı ve birşeyler söylemek istedi. Sonra vazgeçti. Eğilerek ona, «herşeyi birkaç dakikada zaten anlatamazsın» dedim. «Ama biz, senin yaşamının yiğit bir yaşam, bir aydının onurlu yaşamı olduğunu biliyoruz.»

Ozan Kemal Özer, Altan'ın «Haliç» filmi için bir şiir metni yazmıştı. Şu mısralar vardı o şiirde:

«...Artık konuşmayan bir ağzın
Sanki yorgun damağında sıralanır
Unutulmuş bir dilden birkaç sözcük
Kasımpaşa, Fener, Balat, Halıcıoğlu
Kiminin söylenecek kimsesi kalmamış
Kimi ancak belli saatlerde anılır...»

Biz altan Yalçın'ın, anılarımızda bir altın çınlamasıyla kalacak olan adını sürekli anacağız.

(Poitika - 14 Nisan)

OSMAN ATİLLA

Kaya ÖZDEMİR

Yurdumuz ünlü bir şairini, değerli bir kooperatifçisini daha kaybetti. Afyon Karahisar'ın yetiştirdiği bu sempatik cana yakın şairimizle 1965 yılından bu tarafa dostluğumuzu, arkadaşlığımızı sürdürdük. Meclis'te de birbirimizi sever sayar desteklerdik. Osman ağabeyi son olarak merhum Ali Çetinkaya'yı anma töreninde görmüş, dinlemiştim. Arı, duru bir dili vardı. Şiirleri

eksik yazmazsam (sabahleyin, güpegündüz, baştanbaşa, gözlerimin söylettiği, memleket şiirleri, Türk kahramanlık şiirleri, Afyon Karahisar türküleri) adlı kitaplarda yayınlanmıştır.

Rahmetli çok yönlü bir insandı. Son görevi olan Kültür Bakanlığı Müşavirliğinin yanı sıra, Türk Kooperatifçilik Kurumunda da çalışıyor, çeşitli sosyal faaliyetlere katılıyordu. Osman Atilla milliyetçi bir şairdi. Türkiye'nin meselelerine milliyetçi bir düşünce ile bakıyor, değerlendirmesini ona göre yapıyordu. Bembeyaz saçları, gözlükleri ve kitapları ile şimdi Osman Atillâ da hatıra insanlar arasına katıldı. Onu da zaman zaman nemli gözler, şiirlerinden okuyacağımız kıtalarla hatırlayacağız.

Cenaze törenine son derece önemli bir iş nedeniyle katılamamıştım. Ünlü şairlerimizden Ayhan İnal Türk-İş'e kadar gelerek acı haberi vermişti. Osman Atillâ'nın zamansız aramızdan göçüp gitmesi hepimizi çok üzdü. Ankara'da zaman zaman bir araya gelen bir şairler topluluğu vardır. Yayınını başarı ile sürdüren Hisar dergisi yazar ve ozanları, Karınca adı verilen Türk Kooperatifçilik Kurumu'nun dergisinin yazar ve ozanları, Afyonlular ve bizim gibi eski dostları şair, yazar Osman Atillâ'yı yaşamları süresince daima hatırlayacaklar ve hatırasını yaşatacaklardır.

Bir akşam merhum Atillâ ile Kent otelinde bir toplu iş sözleşmesi imza töreninden sonra başbaşa konuşuyorduk. Silifke'de bir kooperatifin kütük defterinde Atatürk'ün üyelik kaydını bulmuşlardı. Çocuklar gibi seviniyordu. Büyük kurtarıcının bir kooperatifte üyeliğinin bulunması onu son derece duygulandırıyor, «göreceksin azizim Türk Kooperatifçiliği bundan sonra daha etkin ve tutarlı gelişmeler gösterecek diyordu.» Merhum Osman Atillâ'nın hangi konu olursa olsun bir konuyu ele aldığı zaman belli bir titizliği vardı. Sanırım bu titizliği o konuda başarısızlık kaygısından ileri geliyor, başarılı olduğu zaman da gene aynı haleti ruhiye içerisinde seviniyordu. Merhum Ali Çetinkaya'yı anma töreni için de Sayın Rıza Çerçel Türk-İş genel başkanlığını ziyaret ederken (O) benim odama geliyor ve Afyonluların Ali Çetinkaya'ya olan tutkularının sebeplerini daha toplantı başlamadan izah ediyordu. O toplantıdan sonra DÜNYA'mızda bir yazı yazmıştım. Merhum Osman Atillâ yazının yayınlandığı gün telefonla beni arayarak hararetle tebrik etmişti. Afyonluların hislerine tercüman olarak... diye konuşmasını sürdürüyordu. Şimdi kitaplarını armağan ettiği Afyonluların vefalı, kadir bilir kişili-

gine kendisini emanet etti. Artık ebedi uykusunda ve çok sevdiği Afyon'da Osman Atillâ adlı bir büyük şairin de mezarı var. Ruhu şad olsun.

(Dünya - 30 Nisan)

OSMAN ATİLLA'NIN ARDINDAN

Prof. Dr. Faruk K. TİMURTAŞ

Değerli Şair Osman Atilla arkadaşımızı da genç sayılacak bir yaşta kaybetmenin üzüntüsü içerisindeyiz. Onun ani ölümü bütün dostlarını, şiir seven edebiyat meraklılarını derin teessüre gark etti. Otuz yıldan fazladır Türk edebiyatına hizmet eden, daha ilk eserleriyle dikkati çeken ve ilgi uyandıran Osman Atilla, son devir şiirimizin mümtaz simalarından biriydi. 1922 yılında Afyonkarahisar'da doğan ve lise tahsilini memleketinde gören şair, milli kültürümüzün sözlü kaynaklarından bol bol faydalanarak Anadolu'nun içine kapanık, sade fakat çekici çevresinde ve Anadolu insanının içli, zengin ruh dünyasının sihirli havası içerisinde yetişmişti. Böyle bir çevreden gelen Osman Atilla, memleket şiirinin kudretli bir temsilcisi oldu.

MEMLEKET ŞİİRİNİN GÜÇLÜ YOLCULARINDANDI

Memleket şiirinin Faruk Nafiz Çamlıbel ile gelişen, Ahmet Kutsi Tecer ve Behçet Kemal Çağlar ile devam eden başarılı devresinin güçlü yolcularından biri de Osman Atilla'dır. Osman Atilla bu şairlerimizin yolundan gitmiştir, fakat onların ve eski yeni halk şairlerimizin taklitçisi değildir. Halk şiirinin şekillerinden, deyiş tarzından her çeşit malzemesinden istifade etmiş olmakla beraber, şiirlerine kendi şahsiyetinin damgasını vurabilmiştir. Halk şiiri geleneğine bağlı olmakla beraber, şekil ve özde yenilikler meydana getirmiş; basit bir tekrarlayıcı olmak durumuna düşmemiştir.

Osman Atilla'nın şiirlerine memleket manzaraları ve memleket insanının ruh halleri hakimdir. Memleket güzelliklerini, Anadolu insanının inanç, duygu ve heyecanlarını, çeşitli hallerini en güzel şekilde dile getirmiştir. Bir aşk şairi olan Osman Atilla, İslâmi inancı kuvvetli bir sanatkâr hüviyetiyle insan, tabiat ve

Allah arasında iyi bir bağlantı kurabilmiştir. Bu memleketin manevi ve milli değerlerine kalpten bağlı olan şair, halka inanan onunla irtibatını kesilmeden devam ettiren milliyetçi bir kimse olarak da değer taşımaktadır.

Halkevlerinin faydalı ve müsbet faaliyet gösterdiği zamanlarda Afyonkarahisar Halkevinde çalışan Osman Atilla, halk kültürü ile olan ilgisini geliştirerek folklor çalışmaları da yapmıştır. Afyonkarahisar Türküleri adlı eseri ve diğer araştırmaları onun folklorcular arasında da isim yapmasını sağlamıştır.

DOĞDUĞU YERE CAN VE GÖNÜLDEN BAĞLIYDI

Memleketle ve memleket insanının dertleri, meseleleriyle yakından ilgilenen Osman Atilla, 1965-1969 döneminde Afyon'u temsilen AP Milletvekili olarak parlamentoya da girmiştir. Çeşitli bakanlıklarda basın müşavirliği yapan şair, son olarak Kültür Bakanlığı müşavirliğinde bulunuyordu.

Osman Atilla arkadaşlık, dostluk konusunda da üstün vasıflar taşıyan bir kimseydi. İyi bir dost, candan bir arkadaştı. Dostlarını üzüntülü günlerinde arar, dertleriyle yakından ilgilenirdi. Ankara'da o kadar arkadaş olmasına rağmen, babamın cenazesine sadece Osman Atilla'nın katılışını, yıllardan sonra şimdi de minnetle anıyorum. Osman Atilla geniş bir çevresi olan, edebiyat hareketlerini aksatmadan takip eden, yeni şairlerin yetişmesinde faydalı hizmetleri geçen bir edebiyatçımızdı. O, halk şairlerinin de iyi bir dostuydu. Aşıkların yetişmesinde, gelişmesinde büyük emeği vardır.

Osman Atilla doğduğu yere can ve gönülden bağlı olan aydınlardan biriydi. Afyonkarahisar'ın bu değerli evladı, bir kütüphane kurmak suretiyle kitaplarını memleketine bırakmıştır. Kültürümüze yaptığı bu hizmeti de minnetle, şükranla anılmaya değer.

ŞİİRLERİ, ARAŞTIRMALARI VE DERLEME ESERLERİ

Osman Atilla, bize güzel şiirler bıraktı. Velüd bir şair olan rahmetlinin Sabahleyin, Güpegündüz, Baştanbaşa ve Gözlerimin Söylettiği olmak üzere, dört şiir kitabı bulunmaktadır. Bunlar

birkaç kere basılmıştır. Osman Atilla'nın «Memleket Şiirleri Antolojisi» ve «Türk Kahramanlık Şiirleri Antolojisi» adlı araştırma ve derleme kitapları da ilgi uyandırmıştır. Afyon Taşpınar dergisinde ilk şiirlerini yayınlayan Osman Atilla'nın Ülkü, Çığır, Yücel, Türk Dili, Türk Düşüncesi, Hisar, Çağrı gibi dergilerde yazıları, şiirleri bulunmaktadır. Değerli şairimizin şiirlerinden bazıları muhtelif dillere tercüme edilmiştir. Osman'ın şiiri hakkında okuyuculara bir fikir vermek üzere ilk ve son şiir kitaplarından birer dörtlük alıyorum:

Aşılan her iniş-yokuş
Kilimdeki gülen nakış
Çiçekteki binbir kokuş
Cümlesi yar üstünedir

(Sabahleyin)

Rüzgâr yalnızlığı fısıldar her an
Yıldızda güneşte yanlızlık yaman!
Yalnızlık içinde ay, bir kahraman
Yalnızlık, Tanrının hür denizidir

(Gözlerimin Söylettiği)

Ellibeş yaşında vefat eden Osman Atilla, son devir şiirimizin usta sanatkârlarındandı. Memlekete, millete gönülden bağlı, milliyetçi bir edebiyatçımız olan Osman Atilla'nın kaybından derin üzüntü duymaktayız. Arkadaşımıza bütün varlığıyle inandığı, bağlı olduğu yüce Tanrı'dan rahmet, kederli ailesine, dostlarına başsağlığı ve sabır diliyoruz.

(Son Havadis - 4 Mayıs)

ADNAN TAHİR, ÇEVİRİ YOLUYLA KÜLTÜRÜMÜZE KATKIDA BULUNMUŞTU

Türker ACAROĞLU

40 yıllık Türk gazetecisi, yazarı, çevirmeni Adnan Tahir'in trajik ölümü, büyük üzüntü yarattı. Türk kültürüne özellikle çeviri yoluyla değerli hizmetler yapmış olan rahmetli, 30 Mayıs 1978 Salı günü İstanbul'da Yeşilyurt'taki evinden ayrılıp bir arkadaşıyla görüştükten sonra kıyıda ceketini çıkarıp kendini de-

nize atmış, birkaç gün sonra Kapıdağ yarımadasında Erdek kıyılarında cesedi bulunmuş, savcının emriyle geçici olarak Ballıpınar köyünde gömülmüştür. Daha sonra, acı haberi alan ailesince cenazesi köyden alınarak İstanbul'a getirilmiş, 9 Haziran 1978 Cuma günü Nuruosmaniye camisindeki dinsel törenden sonra Bakırköy mezarlığında yeniden toprağa verilmiştir.

Babıâli'de kendisini çok seven arkadaşları arasında «Doktor» lâkabıyla tanınan Adnan Tahir, İstanbul'da doğdu (4.VI.1920). Babası, Akçakoca eşrafından Hacı Ahmet Tahir Güntan annesi Ayşe Sadberk Kadriye Güntan'dır. İki kızkardeşi vardır. Elâzığlı Şehbal Aygen (doğ. 1928) ile evliydi, çocuğu yoktu. İki yıldır, amansız hastalıktan acı çekiyordu; ameliyatla böbreklerinden biri alınmıştı.

İlkokuldan lise son sınıfına kadar İstanbul'daki İtalyan okullarında okuduğu için, İtalyancayı ana dili gibi bilirdi. Kendi kendine çalıştığı Fransızca ve İngilizceyi de öğrenmişti. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Gazetecilik Enstitüsü 1. sınıfından ayrıldı (1952).

Daha 17 yaşındayken «Akbaba» dergisinde imzalı yazıları çıkmaya başladı (1937), derginin sekreteri oldu (1938-40). Bu ilk adımdan sonra kendi kendini yetiştirdi. M. Faruk Gürtunca'nın çıkardığı «Çocuk Sesi», «Demokrat Politika», «Her Gün», «Her Hafta», «Dünyada Her Ay» dergi ve gazetelerinde yazı işleri müdürlüğü yaptı, ilk yazılarını yayınladı (1940-42). «Her Hafta»da Türkiye'de ilk foto-romanları İtalyancadan uyarlayarak düzenledi. «Yirminci Asır» (1952-54) dergisinde, «Akşam» ile «Yeni Sabah» (1954-55) gazetelerinde magazin sekreteri olarak çalıştı. Aynı görevle «Hürriyet» gazetesine geçti (1956). Orada beş yıl istihbarat şefliği, üç yıl da gece sekreterliği yaptı; çeşitli türler ve konularda imzalı yazılar yazdı, telif iki romanı tefrike edildi. «Milliyet» gazetesinin magazın servisi şefi oldu (1963), özellikle güldürü türünde fıkra ve öyküleri yayınladı, telif bir romanı da burada tefrika edildi. Birkaç yıl sonra «Cumhuriyet» gazetesine girdi, gazetenin pazar eklerini hazırladı. Son olarak «Günaydın» gazetesinden emekliye ayrıldı. 40 yılda telif ve çeviri, binden çok öyküsü basıldı.

Çalıştığı öteki gazete ve dergiler de şunlardır: «Çınaraltı», «Diken», «Ev Kadını», «Sen - Ben», «Foto Roman», «Tan», «Son», «Saklambaç» vb.

Üyesi bulunduğu İstanbul Gazeteciler Cemiyeti'nce açılan ya-

rışmalarda «Fıkra» dalında iki kez başarı armağanı kazandı (1972, 1973). Türkiye Gazeteciler Sendikası'nın da üyesiydi. Basın onur kartı sahibiydi.

İtalya'nın en büyük güldürü dergisi «İl Travaso»da imzalı öyküleri çıktı. Ayrıca, çeşitli İtalyan gazete ve dergilerinde Türkiye üzerine yazılar yazdı. 1934'ten sonra birçok kez İtalya'ya gidip gezmişti.

Kayak ve futbol kadar, deniz sporlarını da severdi. Kitap, fotoğraf, plak meraklısıydı. Çınar yayınlarının yöneticiliğini yaptı (1965-66). Bu sırada eşinin yaptığı çevirileri de yayımladı. Ayrıca, Anten yayınevinde çalıştı.

Adnan Tahir'le yirmi yıllık kişisel dostluğumuz var. İlkin «Milliyet», sonra «Cumhuriyet» gazetelerinde yeni yayınları tanıtır, ufak-tefek eleştiriler yaparken, yazılarını «şef»e götürürdüm. O beni daima güler yüzle, incelikle, kibarca karşılardı. Onurlu, sevimli, yardımsever bir insandı.

Tek telif kitabı olan «Yarım Adam» (1946) romanında kullandığı (Tan) soyadından sonra, babasının soyadı olan (Güntan)ı almış, ama yazıları ve çevirilerinde hiç kullanmamıştı. Ailesinin belirttiğine göre, babasının ölümünden sonra, ona olan büyük saygısından ötürü, (Tahir)i soyadı olarak almış, bunu mahkeme kararıyla da nüfusuna tescil ettirmişti.

ÇEVİRİLERİ

Adnan Tahir'in kitap biçiminde yayımlanmış 40 kadar çevirisi vardır. Bunlardan 15'i Pitigrilli'dendir. Asıl adı Dino Segre (doğ. 1893) olan Pitigrilli'yi İtalyanca aslından dilimize çevirdi. Gerçekçi olduğu kadar da güldürücü türde olan bu romanlar, bütün dünyada olduğu gibi, bizde de çok tutuldu, okundu, kimisi birkaç kez basıldı: «Ben Koca Olamam» (1948); «Emsalsiz Macera» (1948, 1959); «İt Ürür, Kervan Yürür» (1950); «Musa ve Çömezleri» (1948, 1960); «Üzme Tatlı Canını» (1959); «Aşkın Sonu Selâmet» (1958); «Sapık Oğlan» (1956); «Aşk Mektebi» (?); «Aşk Arayan Adam» (1972); «Evlenmek İstiyorum» (1972); «Elveda Aşk» (1972); «Hayatım» (1972); «Fettan Kız» (1972); «Hiçbir Kadın Bana Hayır Demedi» (1972); «Dayanılmaz Kelimeler» (1973).

Adnan Tahir, başka yazarlardan da çeviriler yaparak İtalyan edebiyatını bize tanıttı: «Hayatım ve Maceralarım» (Renate Taddei'den, 1948); «Sabah Yıldızı (Ada Negri'den, 1945); «Bahar

Hüznü (Annie Vivanti'den, 1962); «Aşk Oyunları» (Laisa Gallupieri'den, 1962); «Aşk Virajı» (Paul Andréota'dan, 1974), «Okul Anıları» (Giovanni Mosca'dan, 1975'te iki basımı var.)

Çeşitli ulusların yazarlarından yaptığı çeviriler de şunlardır: «Kırmızı Entarili Kız» (Anton Çehov, 1944); «Pranga Kaçağı» (Georges Simenon, 1944); «Bir Aşkın Romanı» (Pearl S. Buck. 2 cilt, 1944); «Nehirden Gelen Kadın» (Lajos Zilahy, 1965); «Kukla Kadın» (Catherine Arley, 1965); «Ölümün İntikamı» (C. Arley, 1972); «Ecel Bankası» (James H. Chase, 1965); «Bir İdam Mahkûmu Kaçtı» (André Dewigny, 1966); «Kanlı Soygun» (Lionel White, 1966); «Çarpıntı» (Françoise Sagan, 1970); «Ölüm Çıkmazı» (Lawrence Block, 1972); «Yarınsız Adam» (H. L. Dugall, 1972); «Şehvet Kasırgası» (Jean - Paul Carriére, 1973); «Dikkat, Cinayet Var» (Ed McBain, 1973); «Katil Aranıyor» (yazar adı belirtilmemiş, 1956); «İki Kadın Arasında» (Mary van Vorst, 1955); «Garip Bir Aşk» (A. J. Cronin, 1970); «İntikamın Bedeli» (Forbes Rydell. 1965).

Görüldüğü üzere, bunların çoğu aşk, serüven, polis romanı türünden kitaplardır. Başkaca kitabı bulunup bulunmadığı bilinmiyor. Varsa da bunlar devletçe derlenememiş, kitaplıklarımıza mal edilememiştir.

(Sanat Dergisi - 19 Haziran)

ADNAN TAHİR'LE İTALYA'DA

Recep BİLGİNER

Uzun yılların oluşturduğu anılar dizisi içinde, Adnan Tahir'e ait olan şu anı, hep tazedir belleğimde.

1971 yılı Mayıs ortalarında, birlikte, İstanbul'dan yola çıkıp otomobille İtalya'ya gitmiştik.

Sıcak bir gün. Roma yanıyor sanki. Piazza Barbari'niden aşağıya, Galeri'ye doğru iniyoruz yürüyerek. Giyim - kuşama çok meraklı ve bu konuda çok da zevkli olan Adnan, kendisine gömlek arıyor. Girip çıktığımız sokaklarda, işportacıların gürültüsü var. Kaldırımın üzerinde, orta yaşın üstünde bir İtalyan kadını, önüne yaydığı kravatları satıyor bağırarak:

— Due kravatta mille lire.

Adnan Tahir kadına sokuldu, İtalyanca ahbaplık etti. Sonra

kadının yerine kendisi bağırdı dar sokağının içinde, sesi gerçek bir İtalyan işportacı gibi dalgalanarak:

— Due kravatta mille lire. Due kravatta mille lire....

Birkaç kişi toplandı, kravat seçti. Satıcı kadın hoşlandı ve memnun oldu Adnan'ın davranışından.

— Sen de dedi, benim gibi Romalı olmayan bir İtalyansın...

Adnan, nedense bir tabanca almak istiyordu İtalya'dan. Bir polise danıştı. O da kendisine bu konuda bilgi vereceği yerde, bir zamanlar Roma'da futbol oynayan rahmetli Şükrü Gülesin'den söz etti.

Avusturya'ya geçmek üzere Roma'dan öğle sonu yola çıktık. Sıcak, cetvel gibi dümdüz İtalyan Otostrada'sında yalazlanıyor. İkinci Dünya Savaşı'nda, Mussolini ile Hitler'in buluştukları ünlü Brenner (Brennero) geçidinden gireceğiz Avusturya'ya. Karanlık bastı. Amacımız Brenner yakınındaki turistik Vipiteno kasabasında gecelemek. Oradaki otelin kat bakıcılarının Avusturya asıllı, kırmızı yanaklı sarışın kızlar olduğunu ve kuştüyü yataklardaki müşterilerin yorganlarını örtüp iyi geceler dilediklerini söylemiştim Adnan'a. O da, orada yatalım dedi.

Yolda bir İtalyan restoranında yemek yedik. Restorana, ikiz kardeş olduklarını sandığımız iki güzel İtalyan kızı bakıyor. Spagetti ve kırmızı şarap istedik. Lokanta kalabalık. Müşterilerin çoğu çevre köyden gelen İtalyan delikanlılar.

Hesap, Roma'nın en lüks lokantasında daha pahalıydı.

— Adnan, bu kızlar cilveleşip kazıkladılar bizi. Şunlarla bir konuş düzeltsinler hesabı dedim.

Adnan, iyi bildiği İtalyancasıyla çağırdı kızları. Kızlardan biri, Adnan'ın koltuğunun sağ kenarına, öteki sol kenarına oturdu. İtalyan kızları da, kalça yönünden oldukça zengin. Koltuğun kenarından taşıp, bizim dal gibi ince Adnan'ı kıskaca aldılar. Adnan bir hesap pusulasına, bir kalçalara bir de kızlara baktı:

— Grazzia, dedi.

Hesabı ödedik. Vipiteno'ya gidip kuştüyü yataklarda yattık.

Sık sık bu anıyı karısının da bulunduğu toplantılarımızda yinelerdim. Adnan, kendisine özgü gülüşüyle, —yani dudaklarını açıp göstererek— hoşlanırdı bu anının yinelenmesinden.

Aramızdan ayrılmasından bir gün önce beraberdik. Yineledim anıyı. Bu kez de güldü. Ama eskisi gibi canlı değildi gülüşü. Gülümseme, dudakları kenarında düğümlenip kalmıştı

(Sanat Dergisi - 19 Haziran)

CÖMERT'İN ÖZGEÇMİŞİ

Doç. Bedrettin Cömert, 1940 yılında Vezirköprü'de doğmuştur. Roma Üniversitesinde sanat tarihi öğrenimi yapan Cömert, aynı üniversitede sanat doktorası, Hacettepe Üniversitesinde de estetik doktorası yapmıştı. Türk Dil Kurumu'nun da üyesi olan Cömert, 1977 yılı Türk Dil Kurumu ödülünü E. H. Gombrich'ten çevirdiği «Sanatın Öyküsü» adlı eseriyle kazanmıştı. «Estetik» «Mitoloji ve İkonografi» ve «Giotto'nun Sanatı» adlı yapıtları bulunmaktadır. Ayrıca, «Benedetto Groce'nın estetiğinde ifade kavramı ve ifadenin iletimi sorunu» başlıklı doçentlik tezi vardır.

Cömert'lerin iki çocukları bulunmaktadır.

Üniversite ve sanat çevrelerinde çok sevilen bir öğretim üyesi olan Bedrettin Cömert, siyasal düşünce bakımından «ılımlı» olarak bilinen bir düşünce yapısına sahip olarak tanınmaktaydı. Kişiliğine duyulan güven nedeniyle üniversite giriş sınavlarından sonra sınav sonuç kâğıtları, İstanbul'daki elektronik değerlendirme merkezine Doç. Cömert tarafından götürülmüştü. Cömert, ayrıca sağcı terör örgütlerinin üniversitedeki eylemlerini soruşturan komisyonda görev almıştı.

BİR SANAT ADAMINI ÖLDÜRDÜLER

Prof. Dr. İsmail TUNALI

Bundan dört - beş yıl önceydi. Postadan Ankara'da yayınlanan bir sanat dergisinin birkaç sayısı çıkmıştı. Bunlarda, gençlik yıllarımın tutkulu iki konusunu inceleyen iki yazı vardı: Biri Aristoteles'in «Poetika'sı» üzerine, öbürü de Croce Estetiği ile ilgiliydi. Her iki yazının da imzası Bedrettin Cömert'ti. Onun adını ilk kez bu yazılarla duydum, onu ilk kez bu yazılarla tanıdım ve onu ilk kez bu yazılarla sevdim. Bu Aristoteles ve Croce ekseni sanıyorum ki bizi birbirimize bağlayan ilk güçlü temel oldu. Daha sonra her yayınından bana göndermeyi, beni mutlu eden bir alışkanlık haline getirdi. Bedrettin Cömert'e vaktiyle bir mektubumda kişi olarak kendisini tanımadan pek çok sevdiğimi yazmıştım.. Gerçekten de Bedrettin'i ancak yıllar sonra şahsen tanıma olanağını buldum.

Geçen yıl şu aylar içinde geçirdiğim ağır bir trafik kazasının kırıkları ve acıları içindeyken, üye seçilmiş olduğum bir

doçentlik sınavının doçentlik tezini getirdiler.. Bu benim için tam bir sürpriz oldu: Tez, Bedrettin Cömert'in Croce Estetiği ile ilgili bir çalışmasıydı. Yaşamımın en acılı günlerinde kader beni mutlu etmek istemişti: Sevdiğim iki insana aynı anda kavuşuyordum. Hem Croce'ye hem de Bedrettin Cömert'e. İki ay onlarla haşır-neşir oldum.

Geçen yılın eylül ortalarına doğru kışlık evimize henüz dönmüştüm ki telefon çaldı. Telefondaki ses, «Ben Bedrettin Cömert efendim.» dedi. Kendisini tanımadan çok sevmiş olduğum Bedrettin'in sesini ilk kez o an telefonda duydum. Kendisini de aynı gün evimizin yakınındaki bir kahvede tanıdım: Güçlü, yakışıklı, çağdaş giysiler içinde son derece sevimli ve saygılı genç biri olarak. Akşam saatlerine kadar yılların özlemiyle sevdiğimiz düşünürlerden, yazarlardan uzun uzun konuştuk. Birlikte geçirdiğimiz o saatler diyebilirim ki gençliği ikinci kez yaşadığım en değerli saatler olmuştu. Doçenklik sınavında jüri başkanlığını yaptığım Bedrettin Cömert, doçentlik sınavının bütün aşamalarını çok başarılı geçirdikten sonra doçent oldu. Yaşamının en mutlu ve en unutulmaz anlarından biri, ona jüri adına doçentlik payesini verdiğim an olmuştu diyebilirim.

Bundan sonra iki kez daha Ankara'da karşılaşabildik. En son ise bundan bir ay önce Üniversite Giriş İmtihanları ile ilgili olarak İstanbul'a geldiğinde telefonla görüşebildik, her zamanki gibi son çalışmalarından ve yakında çıkacak yazılarından söz açtı, başarılar diledim ve bu, son konuşmamız oldu.

Bedrettin Cömert'i bu anlattığım anılar çerçevesinde tanıdım, ama onu tüm kişiliğiyle tanıdım diyebilirim. Hem insanı kişiliğiyle hem de akademik kişiliğiyle. İnsan olarak Bedrettin Cömert, kişiliğindeki içtenlik, sıcaklık ve verdiği güvenle karşısındakini daha tanıştığı ilk an en içinden kavrardı. Çok kibar, çok nazik ve çok saygılıydı ama bütün bu nitelikleriyle de karşısındakinden aynı nitelikleri beklerdi. Bedrettin Cömert'e başka türlü tavır almak olanak dışıydı. O, ancak sevilebilir ve sayılabilirdi. Kişiliğinin ikinci önemli niteliği, iki kuruşluk çıkar için nankörlüğün ve ihanetin olağan sayıldığı günümüzde Bedrettin Cömert'in vefa, sadakat ve bağlılık gibi derin ve yüce duygularla dolu olmasıydı. Bedrettin Cömert bu erdemlerin dışında düşünülemezdi. O her hareket ve davranışıyle tüm bir dürüstlük ve erdem anıtıydı. Bütün insanlara sevgi ve saygı duygularıyle bağlı, insanların mutluluk özlemlerini yüreğinde duyan uygar bir in-

san, gerçek ve katıksız bir hümanistti. Bu hümanizma içinde onun insan, toplum ve dünya görüşü oluşuyordu. Onu sanata, kültüre ve bilime götüren de yine bu hümanizma idi.

Bedrettin Cömert'in bilimsel kişiliğine gelince, o da bu hümanizma boyutları içinde biçim kazanıyordu diyebilirim. Bedrettin Cömert sanat tarihi yapmıştı, ama sanat tarihini ölü bir materyal olarak değil de, canlı, yaşayan, insan, felsefe ve kültürün oluşturduğu bir organizma olarak anlamak istiyordu. Bundan ötürü bir yandan psikolojiye gitmiş, öbür yandan da felsefeye. İleride yapmayı düşündüğü çalışmalar bu yolda yapılmış değerli yapıtlar olacaktı.

Hiç kuşkusuz Bedrettin Cömert, akademik kariyerinin daha başında bulunuyordu. Ama gelecek bilimsel çalışmalarının bilinci ve hazırlığı içindeydi. O bir yandan «Sanatın Öyküsü» gibi değerli yapıtları Türkçeye çeviriyor, bir yandan sanat tarihi alanında araştırmalar yapıyor, bir yandan da belli başlı gazete ve dergilerde sanat eleştirileri yazıyordu. Bedrettin Cömert, Türk kültür yaşamına bütün bu eylemleri ile bir diyalog getirmişti. Ama bunlar arasında onun asıl çalışma alanı bilimsel çalışmalarıydı. Bu alanda en büyük avantajı yorulmak bilmeyen çabası ve çalışkanlığıydı. Bu üç alanda yaptığı çalışmalara bakarsak bunların epeyce yüksek bir sayıya ulaştığını görürüz. Bütün bunları Bedrettin Cömert, İtalya'dan döndükten sonra son beş-altı yıl içinde başarmıştı.

Bedrettin Cömert, alın yazısıyle Türk kültür ufkuna bir parlak kuyruklu yıldız gibi girdi, aydınlattı ve kayboldu. Onu vuran eller, Bedrettin Cömert'in kişiliğinde aydın, uygar, pozitivist ve çağdaş bir dünya görüşünü, insansal bir bilim ve ahlâk anlayışını, Türkiye'nin geleceğe umudunu vurdular. Onun trajik ölümünden sonra ya arkada diyalogsuz kalanlar ve umudunu yitirenler?

«Hele sizler, hele sizler».

(Cumhuriyet - 15 Temmuz)

KAÇ MİLYONDA BİR YETİŞİR BİR BEDRİ...

Hasan HÜSEYİN

Bugün Çarşamba. Saat, 10.15.

Başıma vurulmuş gibiyim: Düşünemiyorum konuşamıyorum,

yerimde duramıyorum. Telefon çalıyor durmadan, ne söylüyorlar, anlamıyorum, ne diyorum, bilemiyorum!

Dün telefon çaldı. Saat 10'du sanıyorum. Bedri'nin çocuklarına bakan Sevim hanımdı. Birşeyler söylemek istiyordu, anlıyamıyordum.

— Ne diyorsun Sevim hanım? Kim hastanede? Kimi vurmuşlar? Ne olmuş?

— Abla hastanede... Bedrettin ağbiyi... ağbiyi... vurmuşlar... birşeyler olmuş... telefonda dediler... biri eve geldi... çocuğu çıkartma, dedi.

— Kimi vurmuşlar Sevim hanım? Ne oluyor, ne var?

Ne Sevim hanım konuşabildi artık, ne de ben.. Telefon düştü elimden.

Böyle başladı 11 Temmuz Sah günüm...

Ondan sonrasını bir türlü çıkaramıyorum... Doktor Gürler İliçin telefon etti Hacettepe'den. Bir tek bunu anımsayabiliyorum. İşte bugün Çarşamba, saat 10.15.

Bedrettin Cömert'i vurdular. Karısını vurdular. Hepimizi vurdular: Şu anda Bedrettin Cömert morgda, Agostina Cömert yatıyor hastanede, kurşun yaraları içinde, daha yeni söyleyebilmişler Bedri'nin öldürüldüğünü kendisine. Nasıl gidebileceğim ona, nasıl bakabileceğim yüzüne, ne söyleyebileceğim, bilemiyorum... Oğulları Ergun Roma'daydı belki gelir bugün, Kemal çocuk evde, dünyadan habersiz.

Faşist terör örgütü vurdurttu Bedrettin Cömert'i. Pırıl pırıl bir insan, ışık saçan bir beyin, çiçeği burnunda bir doçent, eşsiz bir öğretmen, iyi bir baba, gerçek bir dost, disiplinli bir yazar, özveri simgesi bir insandı Bedrettin Cömert. Hacettepe Üniversitesindeki faşist terörün yuvasını araştırırken vurdular onu. Katilleri, namussuzları, alçakları, hainleri ortaya çıkartamasın, herşey gizli kalsın diye vurdular onu vurdurttular. Listeye almışlardı, paralı katillere görev verdiler, izlettiler, kollattılar ve vurdurttular.

Ortaokul sıralarından beri tanırım Bedrettin Cömert'i. Ortaokulu Gürün'de bitirdi. Oradaydım o sıralar. Zekası, bilgisi, kişiliğiyle sivrilmiş bir öğrenciydi. Önder bir öğrenciydi. Sonra Sivas Lisesinde okudu. Liseyi birincilikle bitirdi. Seven, okuyan, şiirler, yazılar yazan bir öğrenciydi. Ağbi - kardeş ilişkimiz hiç kopmadı. Mektuplarından yaşam tütüyordu buram buram.

Burs hakkı kazanarak İtalya'ya gitti. Perujiya'da. Roma Üniversitesinde okudu. Akın Çubukçu'larla, Zeki Hafızoğulları'yla tatlı arkadaşlık yılları yaşadılar. Kimi hukukçu oldu, kimi eczacı, kimi felsefeci - estetikçi.

Bedrettin hem çalıştı İtalya'da, hem de okudu. Doktorasını yaptı. Agostina ile evlendi. Sürekli mektuplaştık. Bana yazılar, şiirler yolladı İtalya'dan. Dergilere yazılar, şiirler yolladı. Dokuz yıl kadar kaldı İtalya'da Anadili kadar güzel bilir ve konuşurdu İtalyancayı. 12 Mart 1971'den önce Türkiye'ye, Ankara'ya döndü. Hacettepe Üniversitesi Sanat Tarihi Kürsüsü Profesörü Suut Kemal Yetkin'in asistanı oldu. Çok iyi anlaşıyorlardı. Barışçı, özgürlükçü, Batılı anlamda ilerici ve devrimci bir gençti Bedri. Bir doktora da burada yapmak durumunda bırakıldı. İki kez doktor oldu. Seviyordu işini, seviyordu koşturarak çalışmayı, öğrencilerini seviyordu. Anadan doğma öğretmendi sanki. Gazetelere, dergilere yazılar yazıyor, açık oturumlara katılıyor, seçici kurullarda göreve koşuyor, yüklü çeviriler yapıyor. bir yandan da iki oğlunun eğitimiyle yakından ilgileniyordu. Hiç bir siyasal örgütle ilgisi - ilişkisi yoktu. Kendini işine ve ülkesinin kurtuluşuna adamıştı. Seveni çoktu, temiz dostları vardı. Ve çiçeği burnunda bir doçentti.

İçki içmezdi Bedri, sigara bile içmezdi. Çayı severdi, kahveyi severdi. Çok da güzel yapardı bunları. Hayli sıkıntılı bir böbrektaşı ameliyatı geçirmişti. Suyu bol bol ve severek içerdi. Güneş Sitesi'ndeki kendi dairelerine taşınıncaya kadar sık sık görüşürdük, taşındıktan sonra, yol ve araç yetersizliğinden, sık sık görüşemez olduktu, telefonlaşırdık. Ya o beni arardı, ya ben onu. Bir anadan doğsak, bu derecede kardeş olamazdık. Evimde, kendi evindeymişcesine rahattı. Agostina ve çocukları da öyle...

«Sanatın Öyküsü» basılıp da gelince, mutluluktan yerinde duramaz olmuştu. Bana imzaladığının tarihi, 11.7.1976.

Bakın şu rastlantıya ki, 11.7.1978 günü kahpece, alçakça, hainçe vurdular onu...

Bedrettin hakkında konuşmak için vakit çok erken daha. Acımdan, şaşkınlığımdan ne diyeceğimi, ne yapacağımı bilemiyorum. Gazetelerin birinci sayfalarına bile bakacak güçte değilim.

Diyorlar ki dostlar:

— Bu derece temiz, bu derece insansever, bu derece bilgili, yaşam dolu, dostcanlısı, yardımsever, iyiliksever, disiplinli bir insana niçin ve nasıl kıyarlar?

Ah, işte sorun burada düğümleniyor ya.

Bedrettin Cömert gibi bir beyin, bir insan, kaç milyonda bir yetişir... Ülkenin yarınım karartmak isteyen ihanet çetesi bunu bilmiyor mu...

Eğer hükümet derhal kolları sıvamaz, bu cinayet örgütünü merkezi ve maşalarıyla birlikte ortaya çıkartmazsa, acımız günden güne artacak, öfkemiz hergün biraz daha kabaracaktır. Sonra ne olur, söylemeğe gerek yok...

— Bedri! çay yaptım. Güzel bir çay. Hadi, atla da gel! Ablan da güzel bir peynir almış, atıştıralım. Hem, son yazını okuyacaktın bana, onu da getir. Ben de sana son şiirlerimden okuyayım... Senaryo ilerliyor... Bazı yerlerini okuyayım gel de... Hadi be, atla Vosvosuna da gel!

Geçen gece gelmişsin, ben yoktum. Allah kahretsin, bir yerlere gitmiştim. Keşke erken dönseydim.. Hadi, bekliyorum canım, bekliyorum kardeşim, gözümün nuru!...

(Cumhuriyet - 15 Temmuz)

VAH CÖMERT'İM VAH!

Ord. Prof. Dr. Suut Kemal YETKİN

Bedrettin Cömert, 11 Temmuz Salı günü arabasıyla Türk Dil Kurumu Genel Kuruluna giderken erken saatlerde yolu kesilerek yaylım ateşiyle öldürüldü. Eşi Agostina da ağır yaralandı.

Bu korkunç ve acı haberi, ilkin bana bir Trinitrin hapı verdikten sonra kızım açıkladı. O anda yüreğimden bir tel koptu sanki.

Vah Cömert'im vah! Nasıl kıydılar sana! Soyadı gibi, sevgide ve dostlukta sonsuzcasına cömert olan Bedrettin, bir düşün adamı olduğu kadar bir gönül adamıydı da. Parlak geleceğine inandığını, 38 yaşının bütün heyecanı ile, yorulmadan çalışan bu gencin bir ikincisini bu güne dek görmediğimi söylersem, sakın abarttığımı sanmayınız! SANATIN ÖYKÜSÜ'nü sabahlara dek nasıl bir coşku ve ne arı bir dille çevirdiğini yakından bilirim. Geçen yıl, Türk Dil Kurumu'nun çeviri ödülünü kazanmıştı Gombrich'in bu güzel yapıtı.

Sanırım 1968 yılıydı; kapımın zili çalındı, içeriye uzun boylu, esmer, gür saçlı, güler yüzlü, güzel bir delikanlı girdi. Sanırım diyorum, çünkü sonradan yaşamıma o kadar çok karışan bu gen-

ci, doğduğundan beri tanıyormuşum izlenimini içimde taşıdığım içindir ki, bir yıl aldanıyorum belki de... İlk iş olarak, Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve İdari İlimler Fakültesinde bir sanat tarihi bölümünün açılmış olduğunu, bu bölümün başkanı bulunduğumu öğrendiğini, kendisinin Roma Üniversitesinde estetik ve sanat tarihi öğrenimini tamamladıktan sonra doktorasını yaptığını söyledi ve kendisini bu bölüme alıp almayacağımı sordu benden. Gözlerine baktım, bakışlarında, «Hocam beni alırsanız pişman olmazsınız» der gibi bir anlam vardı.

Bedrettin Cömert'e hemen yarın fakülteye gelmesini, gelirken de lisans ve doktorluk diplomasını birlikte getirmesini söyledim. Ertesi günü çıkıp geldi. Kendisine bir dilekçe yazdırttım, bütün formaliteleri yerine getirdikten sonra onu asistan olarak aldım. Böylece sanat tarihi bölümünde bir doçent, bir doktor asistan, bir öğretim görevlisinden oluşan kadro biraz genişlemiş oluyordu.

O günden başlamak üzere, her dersimde hazır bulunan Bedrettin'e bu bölümde içtenliğin temel kural olduğunu, her arkadaşın bilimsel düşüncelerini söylemekte özgür bulunduğunu, yardımcılarımla tartışmaktan zevk aldığımı söyleyerek ona kucak açtım. O da güvenime lâyık olduğunu kanıtlamakta gecikmedi. Hızla ilerlemeye başladı. Giotto üzerine ikinci bir doktorluk tezi hazırladı. Bu tez pek başarılı oldu. Bir yıl kadar önce, Croce üzerine hazırladığı bir inceleme ile doçent de olmuştu.

1973 yılı temmuzunda emekli olmuştum. Beş yılı dolduruyorum. Kimileri gibi, üniversiteden ayrıldıktan sonra, benimle her türlü ilişkiyi kesenlerden biri olmamıştı Bedrettin. Tam tersine, ilişkilerimiz eskiden nasılsa, daha da sıklaşarak sürüp gitti. Her sevincini ilkin bana bildirmekten hoşlanırdı. Çünkü kendisini sevindiren şeylerin beni de sevindireceğini iyi bilirdi. Bir süre önce, Cumhuriyet Gazetesinin yazı kadrosuna girdiğini, Türk Dil Kurumuna üye seçildiğini ilkin bana bildirmişti. Türk Dili dergisinin, çeviri sorunları özel sayısında (Temmuz 1978) «Kuramsal Açıdan Çeviri Sorunu» adını taşıyan uzun ve önemli incelemesi, başyazı olarak yayımlanmıştı. Her zaman her yazısını, çıktıktan sonra bana okur, düşüncelerimi sorardı benden. Bu kez soramadan gitti Bedrettin! Göz yaşlarımla arkasından okuduğum yazısını pek sevdiğimi söylersem bilmem duyar mı şimdi!

Bedrettin Cömert, tanıdığım gençler arasında aşırılıklardan hiç hoşlanmayan bir bilim adamı, bir yazardı. Kaba kuvvetin düşmanıydı. Düşüncenin gücüne içtenlikle inanırdı. Düşünceden yok-

sun insanların şiddete başvurduklarını bilirdi. Ona kıyanları lânetlemek için söz bulamıyorum.

Onunla son görüşmemizde genç bir İtalyan profesörünün «Mimariyi Görmesini Öğrenmek» adındaki bir kitabından söz ediyordu. Bunu dilimize çevirmeye hazırlanıyordu. «İyi edersin» demiştim. Bu kitabın Fransızca bir çevirisi var bende. Fakat aklım öylesine karışık ki şimdi yazarın adını anımsayamıyorum.

Bir ay önce öğrencileriyle tanıştırmak üzere beni Beytepe'deki sınıfına götürmüştü. Öğrencilere, gönül verdiğim estetik sorunları üzerindeki düşüncelerimi anlattım. Bir aralık Cömert'in gözlerine baktım, mutlulukla ışıldıyordu.

Bedrettin iyi bir babaydı. İki oğlu vardı. İkisine de çok düşkündü. Hele küçük oğlu Kemal'i «Lokum» diye sevmesini hiç unutamam. Ne olacak şimdi küçük «Lokum»!

Sayın eşinin, bir an önce sağlığına kavuşmasını dilerken kendisini avutacak söz bulamıyorum. Başsağlığı dilemekten başka bir şey gelmiyor elden. Arabasının içinde kurşun yağmuruna tutularak öldürülen Bedrettin'in, başı arkaya yıkılmış haldeki resmi, gözlerimin önünden bir türlü gitmiyor...

Vah Cömert'im vah! Nasıl kıydılar sana! Seni öldüren eller kurusun!

(Cumhuriyet - 22 Temmuz)

SELÇUK KASKAN VEFAT ETTİ

Radyoda yarattığı «Uğurlugiller» ve «Kaptan Amca» programları ile tanınan yazar Selçuk Kaskan, geçtiğimiz hafta içinde vefat etti.

Galatasaray Lisesi'ni bitirdikten sonra bir süre Orhan Avşar Tango Orkestrası'nda solist olarak çalışan Selçuk Kaskan, daha sonra yazarlığa başladı. «Dolap Beygiri» ve «Almanya'dan Bir Yar Gelir Bizlere» adlı iki tiyatro oyunu yazdı. Radyoda «Latin Amerika» müziği ile ilgili programlar yapan Kaskan, ayrıca çeşitli gazetelere makale ve röportajlar da yazdı. Kaskan 57 yaşındaydı.

ÇEVİRMEN LEYLÂ TURNİER ÖLDÜ

Leylâ Erduran adıyla yaptığı oyun çevirileriyle 1955 - 1970 döneminde tiyatromuza katkıda bulunmuş olan Leylâ Turnier

Birleşik Amerika'nın New Jeresy ilinde öldü. Dormen Tiyatrosu, Küçük Sahne, İstanbul Şehir Tiyatrosu ve Devlet Tiyatrosu'nca sahneye çıkarılmış çevirileri arasında en çok anımsanan oyunlar «Teyzesi», «Zafer Madalyası», «Dünkü Çocuk» ve geçen mevsim İzmir Devlet Tiyatrosu tarafından yeniden oynanan «Ay Herkese Gülümser» idi.

Yitirdiğimiz Leylâ Turnier Milliyet yazarlarından oyun yazarı Refik Erduran'ın ablasıydı.

AGÂH SIRRI LEVEND...

Oktay AKBAL

Kapıyı açtığım zaman uzun boylu, yakışıklı bir adamla karşılaştım. Babamı soruyordu. Akşama geleceğini söyledim, akşam üstü geldi, babamla konuk odasında konuştular. Giderken bir sürü yıllık bıraktı. Günlerce bu kitapları karıştırdım. «İstiklâl Postası» adını taşıyordu bu yıllıklar. Baş sayfada eve gelip babamla görüşen kişinin resimleri vardı. Bir lisenin yıllıkları, o da bu lisenin müdürü ve sahibi... Agâh Sırrı Levend'le ilk karşılaşmam böyle oldu. Yıl 1934... Lisenin birçok karışık davası vardı babam avukat olarak bu işlere bakacaktı. Aylar geçti, 1935 haziranında babam öldü. Bütün dosyaları darmadağın oldu, onun bunun elinde kaldı, borçlular ortadan kayboldular, dosyasını alan gitti para pul ödemeden, oysa hepsinin borcu vardı babama, kimse borcunu kabul edip arkada kalan bana ve anama beş kuruş ödemedi. Bir gün yine kapı çalındı, artık resimlerinden çok iyi tanıdığım o kişi, yani Agâh Sırrı Levend, eve geldi, anneme başsağlığı diledikten sonra bir zarf içinde bir-iki yüz lira verdi. «Bu benim borcumdu» dedi. Gerçi davalar sonuçlanmamıştı, ama ne de olsa babam bir emek harcamış, işleri düz yola çıkarmıştı. Borç borçtu. Babamın ölümünden sonra gelip de borcunu ödeyen, tek müvekkil sanırım Agâh Bey oldu.

Böyle şeyler unutulmaz, unutulamaz. Böyle dürüst, içtenlikli kişiler hiç bir zaman bellekten silinmez. Hele bir ilkokul çocuğunun, babasını yitirmiş, çevresinde hep düşmanlık görmüş, yalnız ve acılı bir çocuğun belleğinden hiç mi hiç çıkmaz. Tüm yaşamım boyunca bu anıyı taşıdım. Sonraki yıllarda da Levend'le ne zaman karşı karşıya gelsem hep o günlerin hayalleri gözlerimin önünden geçti. Sahibi ve baş yöneticisi olduğu İstik-

lâl Lisesi'ndeki öğrenciliğimde yazarlık yaşantımda, Türk Dil Kurumu'nda Yönetim Kurulundaki çalışmalarda hep bu dürüst, iyi insan görüntüsü, onun bilgin, edebiyatçı, politikacı kişiliklerinin üstüne çıkıyordu...

Agâh Sırrı Levend artık yok. Herkesin geçeceği o büyük kapıdan geçti gitti sonsuzluğa... Herkes bir gün geçecek ordan. Er ya da geç. Levend mutlu bir kişiydi. Uzun bir yaşamı var. Bıraktığı yapıtlar var, sayısız öğrencileri var. 1969'dan 1974'e dek TDK Yönetim Kurullarında görüşürdük, hep çalışan bir insan... «Tarihsel Türkçe Sözlüğü»nü hazırlamaya vermişti kendini. Her toplantıda kalkar üç dört aylık çalışmasının raporunu okurdu. Her zaman saygın ve saygılı, her zaman ciddi ve ağır başlı...

Bir olayın kahramanıdır benim gözümde. 1941'de liseyi bıraktığı için öğretmenim olamadı, milletvekili seçilmişti Aydın'dan. Sanırım 1950'ye dek sürdü milletvekilliği. Aynı zamanda İnönü Ansiklopedisi'nin de yöneticisiydi. Dil Kurumunda da kol başı... 1950'den sonra o günlerin Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri «İnönü» adını değiştirmek kararını aldırdı DP'lilere. «Türk Ansiklopedisi» adı verildi bu büyük ansiklopediye. Levend bunu kabul etmedi, karşı çıktı demeçleri, yazılarıyla. İleri de yanıt olarak, Levend'in Türk adından niye gocunduğunu sordu. Bu sözü hakaret sayan Levend, Milli Eğitim Bakanını düelloya çağırmıştı. Tabii İleri böyle bir öneriye yanaşmadı; Levend de ansiklopedinin başından ayrıldı. Kişilik ve dürüstlük denen değerlerin her şeyin üstünde olduğunu gösteren bir olaydır bence bu.

Bir anı canlanıyor, çıkıyor belleğimin yüzeyine... Müdür Agâh Sırrı Bey'in 10 Kasım 1938 günü saat onda okulun bahçesindeki havuzun kenarına çıkıp bize Atatürk'ün ölümünü bildirdiği an... Kısa, özlü, anlamlı sözler söylemişti. Birdenbire içine düştüğümüz yalnızlığı bize duyurmuştu. Ama Atatürk'ün Cumhuriyeti gençlere bıraktığını, bunun büyük bir anlamı olduğunu söylemişti. İnsanlar ölürdü, ama bıraktıkları ölümsüz yapıtlar yaşardı. Atatürk hiçbir zaman ölmeyecekti, çünkü devrimine inanmış kuşaklar yetiştirmişti. Gözyaşları arasında onu dinleyişimiz bir canlı tablo gibi içimde durur.

Agâh Sırrı Levend, öğretmen, okul müdürü, milletvekili, edebiyat tarihçisi, yazar yönleriyle unutulmaz anılar bırakmış bir kişidir. Ama bende çocukluğumun o dürüst insanı; 10 Kasım'ın en güzel yorumunu yaparak bizleri güçlendiren kişi; uğradığı

hakaret karşısında bir bakanı düelloya çağıracak kadar kendine ve düşüncelerine bağlı bir çağdaş şövalye olarak yaşıyor ve yaşayacak...

(Cumhuriyet - 1 Kasım)

EDEBİYAT TARİHİNİN EMEKÇİSİ: AGÂH SIRRI LEVEND

Konur ERTOP

Eğitimci, yazar, edebiyat tarihçisi Agâh Sırrı Levend, çok bağlı olduğu düşünce ve yazı dünyasıyla yakınlığını uzunca bir süre engelleyen ağır bir hastalıktan sonra 84 yaşında dünyamızdan ayrıldı. İlk yazıları 1913'te Konya'da Babalık gazetesinde çıkmıştı, son büyük yapıtı olan Türk Edebiyat Tarihi 'Giriş' cildi de 1973'te çıkmıştır. Bu 60 yıllık verimli yazı hayatını dilimizin ve edebiyatımızın tarihiyle ilgili yapıtlar, pek çoğu ayrı bir yapıt kadar değerli bilimsel makaleler doldurur.

Mütarekenin karanlık günlerinde Yunus Nadi'nin çıkardığı Yeni Gün gazetesinde bir süre muhabirlik yapan Levend bir yazısında, ünlü Sultanahmet mitingini nasıl izlediğini, bu sırada Mehmet Emin'le nasıl tanıştığını anlatır... 1939 - 1940 yıllarında da başında gene Yunus Nadi bulunan Cumhuriyet gazetesinde makaleler yayınlamıştır. Bu yazıların eğitimle ilgili olanlarından bir bölümü, Maarifimiz ve Milli Terbiyemiz (1940) adlı yapıtında toplanmıştır. Makaleleri Ulus, Vatan gibi gazetelerle yöneticisi olduğu Türk Dili Dergisi başta gelmek üzere türlü yayın organlarında verimli bir biçimde birbirini izlemiş, bunlardan bazıları Eserler ve Şahsiyetler (1940), Dil Üstüne (1973) gibi kitaplarında toplanmıştır.

Onun eğitimci kişiliği, 1922'de kurduğu özel İstiklâl Sultanisi ile başlar. Sonradan İstiklâl Lisesi adını alan bu eğitim kuruluşunda 1940 yılına kadar müdürlük ve edebiyat öğretmenliği yapmış, milletvekilliği (1940 - 1946), Gazi Eğitim Enstitüsü edebiyat öğretmenliği (1947 - 1949), Türk Dil Kurumu Genel Yazmanlığı (1951 - 1960), TDK Başkanlığı (1963 - 1966), Halkevlerinde, Türk Ansiklopedisindeki dikkatli, titiz çalışmaları, yaşamını yoğun bir biçimde doldurmuştur.

Acılar (1928) adlı bir roman da yazmış olan Levend'in ele aldığı metni bütün yönleriyle kavramağa çalışan anlayışlı bir tu-

tumla kaleme aldığı pek çok edebiyat eleştirisi vardır. Bu yazılarından bir bölüğü, karşı olduğu düşünce ve tutumları kılı kırk yararak sergiler, herbiri inandırıcı gerekçelere dayanan sert yergilere dönüşür.

Onun asıl büyük ve verimli alanı ise edebiyat tarihçiliğidir. Bu çalışmalarının başlangıcı üç ciltlik Edebiyat Tarihi Dersleri'dir (I — Tanzimata Kadar, 1932; II — Tanzimat Edebiyatı, 1934; III — Servet-i Fünun Edebiyatı, 1937).

İkinci basımım yeni bilgilerle pek çok genişlettiği ve bugün yeni bir basımının elaltında bulunmaması büyük bir eksiklik olan Divan Edebiyatı (1941 - 1943) adlı yapıtı, edebiyatımızın bugün bize uzak bu büyük dilimini «kelimeler, remizler, mazmunlar ve mefhumlarıyla» yakından tanıtan, dikkatle seçilmiş binlerce örnek veren önemli bir kaynaktır.

Edebiyat tarihiyle ilgili çalışmaları TDK Genel Yazmanlığına gelişinden sonra bu kurumda oluşturduğu bilim çevresi içinde çok daha verimli bir biçimde yürümüştür. Kurumdaki bu görevi DP yönetiminin devrimlere cephe aldığı, Atatürk'e bağlı değerlere yançizildiği, Anayasa dilinin değiştirildiği bir döneme rastlamıştır. Agâh Sırrı Levend bu dönemde Atatürk devriminin ve ona bağlı olarak dil devriminin Atatürk'e yaraşır biçimde savunmasını yapanların başında gelmiştir. Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri (3. basımı 1972) adlı kitabı dilimizin geçirdiği değişikliklerin, bizde dille ilgili olarak ileri sürülmüş düşüncelerin, yapılmış çalışmaların, Türkçenin özleşmesinin gerekçeli, belgeli zengin bir tarihidir.

TDK'nın yayın çalışmaları arasında onun geniş ölçekli çabalarıyla gelişmiş olan Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten adlı süreli yayın Türk dili ve edebiyatı araştırmalarının uluslararası büyük yayın organlarından biri olmuştur. Belleten'de Levend, geniş kapsamlı, ilgi çekici edebiyat tarihi araştırmaları yayınlamıştır. Bunlarda kimi zaman eski edebiyatımızın o güne değin bilinmeyen, kitaplık köşelerinde unutulmuş yapıtlarını, kimi zaman binlerce yazma arasında birbirleriyle ilişkisi açık olarak gösterilmeden kalmış edebi türleri, kimi zaman bilinmeyen yaşam öykülerini gün ışığına çıkarmıştır.

Levend edebiyat tarihiyle ilgili çalışmaların hangi gereçlere dayanması, ne gibi bir yöntem izlemesi gerektiğini konu edinen bir yazısında 5000 divan ozanı, 1000 yapıt için düzenlenmiş fişleri olduğunu anlatır. Kitaplıklarda kataloglara geçmemiş ya

da adları, yazarları yanlış saptanmış yüzbinlerce yazma ile ömür boyu güreşilerek elde edilmiştir bu gereçler. Edebiyat tarihçisinin düşebileceği yanlışlıkları konu edindiği bir yazısında da Levend, daha önceki edebiyat tarihlerinde, kitap kataloglarında yanlış yer almış bilgileri nasıl ardını kovuşturarak düzelttiğini anlatır. Bu konularda çalışma yapanlara, yapacak olanlara kılavuzluk edecektir bu açıklamalar. Agâh Sırrı'nın eski edebiyatımızla ilgili çalışmaları doğrudan doğruya ilk kaynaklara, yapıtların kendisine, yazmalar üzerindeki karşılaştırmalara dayanmıştır. Bu yolda çalışırken birbirinden özgün konular yakalamıştır: Atayi'nin hamsesi'ni oluşturan beşinci kitabı bir dedektif gibi uzun araştırmalarla ele geçirmiş, böylece Atayi'nin Hilyet'l-Efkâri (1948) yapıtını yayınlamıştır. Nabi'nin Surnamesi (1944) de bir yazma dergiyi incelerken bulduğu metinlerden birini bilim çevresine sunmaktadır. Tutmacı'nın Gül Hüsrev'i, Aşık Paşa'nın bilinmeyen mesnevileri, daha başka benzerleriyle birlikte onun bize ilk kez tanıttığı metinler arasındadır.

Edebiyat tarihçisi Agâh Sırrı bir yeni bilgiler ve belgeler avcısıdır. Yeni türler üzerinde durmuştur: Gazavatnameler ve Mihaloğlu Ali Beyin Gazavatnamesi (1956), Türk Edebiyatında Şehrengizler ve Şehrengizlerde İstanbul (1958) gibi kitapları edebiyatımızın ilginç türlerini ve bu türlerdeki metinleri tanıtmaktadır.

Onun Arap, Fars ve Türk Edebiyatlarında Leyla ve Mecnun Hikâyesi (1959) kitabı bu ünlü sevgi öyküsü çevresinde oluşmuş edebiyatı en ince ayrıntılarıyla ve yepyeni metinler tanıtarak konu edinmiştir. Ali Şir Nevai hakkındaki 4 ciltlik yapıtı da Çağatay edebiyatının bu dev yazarını yaşamı, yapıtları, geniş ölçekli metin aktarmalarıyla tanıtıcı bir yayındır (1965 - 1968).

Agâh Sırrı'nın edebiyat tarihiyle ilgili son yapıtı Türk Edebiyatı Tarihi, 1. cilt, Giriş (1973) adını taşır; bu 666 sayfalık büyük cilt, antoloji ciltleriyle birlikte 10 cilt tutması tasarlanmış bir dizinin başlangıcı olarak sunulmuştur. Kitapta, «Edebiyat tarihimizin başlıca sorunları, edebiyat tarihçisi gözüyle eserlerimiz, Arap ve Fars edebiyatları, edebiyat tarihimizin kaynakları» gibi konular ayrıntıları, başvurma kaynaklrı ile birlikte gözönüne serilmiştir. Yazık ki araştırmacı bu büyük yapıtını tamamlayamadan aramızdan ayrılmış bulunmaktadır.

Agâh Sırrı Levend'in uzun yıllarını verdiği çalışmalarını bıraktığı dosyalara, notlara dayanarak tamamlamak acaba müm-

kün olacak mıdır? Bunlar yayın aşamasına hazır nitelikteyse günışığına çıkması için yardımcı olma görevi TDK'ya düşmektedir. Edebiyat tarihimizin büyük emekçisine karşı bu görevin yerine getirileceği kuşkusuzdur. TDK'ya bu konuda düşen başka görevler de vardır: Agâh Sırrı Levend'in kitap haline gelmemiş edebiyat eleştirileri ve edebiyat tarihi incelemeleri ciltler halinde yayınlanmalıdır. Son yazılarından birinde «Bilim Sanat Adamlarının Çilesi»ni anlatırken başkaları için sözünü ettiği ve hayatı boyunca çevresinden esirgemediği kadirbilirlik elbet ona da gösterilecektir.

(Cumhuriyet - 4 Kasım)

HOCAM ALİ NİHAD TARLAN İÇİN

Prof. Dr. Faruk K. TİMURTAŞ

Divan edebiyatımızı dünyada en iyi bilen büyük âlim ve edip hocamız Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan'ı da kaybetmiş bulunuyoruz. Hastahaneye yattıktan kısa bir müddet sonra, daha birçoklarımız ziyarete gidemeden, onun acı ölüm haberiyle dilhun olduk. Her yaştan öğrencilerinin katıldığı sade, fakat samimi bir törenle İçerenköy Kabristanında ebedi istirahatgâhına tevdi ettiğimiz Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan, kelimenin tam manasıyle, yeri doldurulamayacak büyük bir şahsiyettir. O, derin bir bilgin, eşsiz bir hoca, iyi bir şair ve edip, gerçeğin sırrına ermiş bir mutasavvıf, kâmil bir insandı. Böyle üstün vasıfları nefsinde taşıyan bir kimsenin bir daha yetişmesi kolay, hatta mümkün değildir. O şartlar ve imkânlar, o vasat artık yoktur.

İyi bir Şarklı olan ve «Doğu» medeniyet ve kültürünün birçok meziyetlerini taşıyan Ali Nihad Bey, artık maalesef değişmeye ve kaybolmaya yüz tutmuş olan o medeniyet ve kültürün son temsilcilerindendi. Osmanlı Türk'ünde kemâlini bulan zarafet, incelik, nüktecilik, güzellik sevgisi, hassaslık gibi vasıflar onda bol bol mevcuttu.

HAYATI

İstanbul'da 1898 yılında doğan Ali Nihad Bey edebiyat meraklısı, münevver Dağıstanlı bir Türk ailesine mensuptur. 3. Ordu Muhasebecilerinden olan babası Mehmed Nazif Beyin memuri-

yeti dolayısıyle ilk tahsilini o zaman Türk devleti sınırları içerisinde bulunan Manastır'da «Rehber-i Maarif» adlı hususi bir okulda, orta tahsilini Selânik'te Fransız Lisesinde ve 1910'da İstanbul'a dönmeleri dolayısiyle Koska'da «Burhân-ı Terakki» rüşdiyesinde yapmıştır. Vefa İdadisinde (Lisesinde) orta öğrenimini tamamlayan Ali Nihad Tarlan, İstanbul Darülfünunu Edebiyat Fakültesine girmiş, Edebiyat bölümü ile Farsça ve Fransızca şubelerini 1920 yılında bitirmiştir. Bir yıl sonra «İslâm Edebiyatında Leylâ ile Mecnun Mesnevisi» adlı tezi ile İstanbul Üniversitesinin ilk edebiyat doktoru olmuştur.

Üniversitede öğrenci bulunduğu sırada öğretmenlik mesleğine başlayan Ali Nihad Bey, muhtelif liselerde ve okullarda 14 yıl edebiyat, Türkçe, Fransızca okuttuktan sonra, üniversite ıslâhatını müteakip «Şeyhi Divanını Tetkik» adını taşıyan tezi ile doçentlik imtihanını ve «profesör agreje» ünvanını kazanarak 1933 yazında Edebiyat Fakültesi «Metinler Şerhi» doçentliğine getirilmiştir. Mayıs 1941'de profesörlüğe yükselen Ali Nihad Tarlan, kürsü adının değiştirilmesi ile 1953'te «Eski Türk Edebiyatı» profesörü olmuş, bir müddet kürsü başkanı olarak da vazife gördükten sonra 1971'de emekliye ayrılmıştır. Birkaç ay önce 80. yaşını kutladığımız Ali Nihad Hoca, son günlerine kadar ilim ve edebiyatla meşgul olmuş, Farsça'dan birkaç eser tercüme etmiş, bu arada Fuzuli Divanı'nı da şerhetmiştir.

TÜRK VE FARS EDEBİYATININ EN BÜYÜK MÜTEHASSISI

Farsça, Arapça ve Fransızcayı iyi bilen, Fars ve Türk edebiyatlarının en büyük mütehassısı olan Ali Nihad Tarlan, Fransız edebiyatına da vâkıftı. Divan edebiyatı üzerindeki araştırmalardan, ilmi metin nesirlerinden başka mensureleri, piyesleri, çoğu Farsçadan olmak üzere edebi tercümeleri de bulunan Ali Nihad Hoca Türkçe ve Farsça şiirler de yazmıştır. Türkçe şiirleri çeşitli tarzda ve konudadır. «Güneş Yaprak» adıyla 1953'te kitap haline getirilen şiiri ve mensureleri arasında cidden güzel olanları vardır. Ölümü dolayısıyla bana teessürlerini ifade eden İranlı ilim adamı ve şair dostum Dr. Ali Milâni, onun Farsça şiirlerini mükemmel» olarak nitelemiş ve Farsça yazan Türk şairlerinin sonuncusu olan hocanın şiirlerinin İran hükümetince bastırılacağını söylemiştir.

Ali Nihad Tarlan ayarında bir ilim ve edebiyat adamının bir daha yetişemiyeceğini ileri sürerken, onun ailesinden, çevresinden, hocalarından gelen büyük kültür hamulesini, gözönünde tutuyoruz. Bugün bu şartlar ve imkânlar mevcut değildir. Daha 7-8 yaşlarında iken babasından Sa'di'nin «Gülistan»ını okuyan, ortaokulda Fars, Türk, Fransız edebiyatlarının üstadlarını tanıyan, lisede Türk edebiyatını iyice öğrenen, güzel şiirler yazan bir kimsenin ikinci bir Ali Nihad Tarlan olması mümkündür amma, bu vasat artık yoktur. Ali Nihad Beyin lise son sınıf talebesi iken Seyyid Vehbi'nin «Suhan» redifli kasidesine yaptığı nazireyi, yazmak değil anlayacak lise öğrencisi şöyle dursun lise hocası bile yoktur.

ESERLERİNDEN BİR KISMI

Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan'ın başta «Şeyhi Divanını Tetkik» olmak üzere, aralarında Divan Edebiyatında Muammalar, Divan Edebiyatında Tevhidler, Metin Tamiri, Edebi Sanatlara Dair, Fuzuli'nin Farsça Divanı, Nizâmî-i Gencevi Divanı (tercüme), İran Edebiyatı, Nizami'nin Leyla ile Mecnun'u, Hayali Beğ Divanı, Yavuz Sultan Selim'in Farsça Divanı (tercüme), Nef'i'nin Farsça Divanı (tercüme), Şiir Mecmualarında Divan Şiiri, Hussev ve Şirin (Nizami'den Telhisen Tercüme), Fuzuli Divanı (edisyon kritik), Necati Beğ Divanı, Zâti Divanı, Metinler Şerhine Dair, Zerdüşt'ün Gataları, Ahmed Paşa Divanı olmak üzere otuz kadar kitabı vardır. Büyük Pâkistan şâiri İkbâl'in Şarktan Haber, Esrar ve Rumuz, Armağan-ı Hicaz ve diğer eserlerini de tercüme edip Türk okuyucusuna tanıtan Prof. Tarlan'dır.

Çalışmalarını ilerlemiş yaşına rağmen son günlerine kadar sürdüren Ali Nihad Tarlan, Nâbi ve Nedim'in Farsça şiirlerini, Ali Şir Nevai'nin «Fani» mahlâsı ile yazdığı Farsça Divanı ve Molla Câmi'nin Yusuf ve Zeliha mesnevisini de dilimize çevirmişti. Hocanın bu son eserlerinin yayınlanmasını Kültür Bakanlığı, maalesef milliyetçi partiler hükümeti zamanında ve maalesef Prof. Emin Bilgiç'in müsteşarlığı sırasında Farsça bilmediği halde Tercüme Kurulunda bulunan bir profesörün tazyikiyle red etmiştir. Onun değerini bizden daha iyi anlayan İran ve Pakistan devletleri ise, onu nişanlarla taltif ve takdir etmişlerdir.

METİNLER ŞERHİNİN EN BÜYÜK ÜSTADI İDİ

Ali Nihad Tarlan, Divan edebiyatı sahasındaki derin vukufu ve engin bilgisiyle tanınmıştır. Divan şiiri metinlerinin anlaşılması ve çözülmesi hususundaki üstadlığı, yerli ve yabancı ilim çevrelerince tereddütsüz kabul edilmektedir. Eski Türk ve Fars şiirinin inceliklerini, mazmunlarını ondan daha iyi anlayan, açıklayan kimse Türkiye'de de İran'da da yoktu. Beyitlerdeki gizli, arka planda olan manayı (mazmunları) son derece güzel anlatırdı. Metinler şerhinin en büyük üstadı idi. Bu sahaya yeni bir metod getirmişti. Diğer edebiyat profesörleri bu metodu ya hiç anlamadılar, yahut çok geç farkettiler. Bâzıları bunu çok «şahsi» buldu. Elinden tutup üniversite hocası yaptığı, yerini ona bıraktığı kimse ise, metin açıklamalarıyla hiç uğraşmadı. Onun çok derin ve engin bilgisinden lâyıkıyla istifade edilemedi. Tek teselli kürsüde onun yolundan giden genç doçent Mehmet Çavuşoğlu'nun bulunmasıdır.

İkinci Murat için yazdığı şiirde,

> **Her şey sonunda toprak.. Encâm-ı ömür toprak;**
> **Toprak yaşar müebbed bu hâkidân içinde.**

diyen aziz hocamızın mutasavvıf tarafını şu beyit çok güzel göstermektedir:

> **Tutmuş Nihâd kevni gülbang-i sırr-ı tevhid**
> **Her zerreden «Enelhak» dinler bu can kulağı.**

Büyük âlim, büyük hoca, kâmil insan, milli kültüre ve Türk milliyetçiliğine yürekten bağlı olarak üstün hizmetler gören büyük edebiyatçı, Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan'ı kaybetmekten duyduğumuz üzüntü çok derindir. Kendisine yüce Tanrıdan rahmet ve mağfiret, kardeşi Muhtar Beye, oğlu Adnan kardeşimize ve bütün öğrencilerine başsağlığı dilerim.

(Tercüman - 14 Ekim)

1978 YILINDA YAYINLANMIŞ YERLİ YAZIN YAPITLARI

Derleyen: Öksel GÖÇMEN

Adalet Ağaoğlu: Sessizliğin İlk Sesi. (Hikâyeler) İst., 1978 Remzi Kitabevi, 188 s. 25 TL.

Oktay Akbal: Gençler Bize Bakıyor. (Söyleşiler - Denemeler) İst., 1978 Tekin Y. 268 s. 35 TL.

Oktay Akbal: Temmuz Serçesi. (Yazın Üzerine Söyleşiler, Denemeler) İst., 1978 Çağdaş Y. 224 s. 30 TL.

Dursun Akçam: Kafkas Kızı. İst., 1978 Milliyet Y. 117 s. 25 TL.

Tevfik Akdağ: Çıplak ve Sevinçle. (Şiirler) İst., 1978 Koza Y. 20 TL.

Sabahattin Kudret Aksal: Geçmişle Gelecek. (Denemeler) İst., 1978 Çağdaş Y. 239 s. 25 TL.

Hulki Aktunç: Kurtarılmış Haziran. (Öyküler) İst., 1977 Derinlik Y. 106 s. 25 TL.

Çetin Altan: Bir Yumak İnsan. İst., 1977 Milliyet Y. 382 s. 40 TL.

Çetin Altan: Küçük Bahçe. (Roman) Ankara, 1978 Bilgi Y. 226 s. 30 TL.

Aytunç Altındal: Dinmeyen. (Şiirler) İst., 1978 Havass Y. 60 s. 20 TL.

Metin Altıok: Yerleşik Yabancı. İst., 1978 Yeni Ankara Y. 20 TL.

Melih Cevdet Anday: Sözcükler; Bütün Şiirler. İst. 1978 İş Bankası Kültür Y. 392 s. 75 TL.

Melih Cevdet Anday: Yasak (Denemeler-Söyleşiler) İst., 1978 Çağdaş Y. 278 s. 30 TL.

Kemal Ateş: Çürük Kapı. (Öyküler) İst., 1978 May Y. 110 s. 20 TL.

Selçuk Baran: Anaların Hakkı. (Öyküler) İst., 1977 Okar Y. 160 s. 20 TL.

Mehmet Başaran: Mehmetçik Memet. İst., 1978 Okar Y. 278 s. 40 TL.

Fakir Baykurt: Kalekale. (Hikâyeler) İst., 1978 Remzi Kitabevi, 208 s. 25 TL.

Kemal Bayram: Bir Kök Bin Damar. (Şiirler) İst., 1978 Yenigün Y. 120 s. 20 TL.

Kemal Bayram: Sabahattin Ali Olayı. Ankara 1978 Yenigün Y. 471 s. 80 TL.

Kemal Bayram: Sibirya Şafağı. Ankara, 1978 Yenigün Y. 120 s. 20 TL.

Nihat Behram: Hayatı Tutuşturan Acılar. İst., 1978 May Y. 80 s. 15 TL.

Cengiz Bektaş: Yeryüzünün Yüreği. (Şiirler) İst., 1978 Cem Y. 67 s. 15 TL.

Erhan Bener: Bürokratlar 1. (Anılar - Öyküler) İst., 1978 Milliyet Y. 239 s. 35 TL.

Erhan Bener: Bürokratlar 2. İst., 1978 Milliyet Y. 208 s. 35 TL.

Kemal Bilbaşar: Kölelik Dönemeci. İst., 1978 Tekin Y. 648 s. 75 TL.

Orhan Boran: Leyleğin Ömrü. İst., 1978 Milliyet Y. 438 s. 60 TL.

Peride Celâl: Jaguar. (Roman) İst., 1978 Milliyet Y. 176 s. 25 TL.

Cenap Şahabettin: Tiryaki Sözleri. Hazırlayan: Orhan F. Köprülü - Reyan Erben. İst., 1978 Tercüman 1001 Temel Eser. 205 s. 15 TL.

Demirtaş Ceyhun: Bir Yeni Dev. (Çağımızın Trajiği) İst., 1977 Tekin Y. 268 s. 25 TL.

Celâlettin Çetin: Göçük. (Roman) İst., 1977 Tekin Y. 256 s. 30 TL.

Veysel Çolak: Terin Yaktığı Bir Yaradan. (Şiirler) İst., 1978 Cem Y. 127 s. 20 TL.

Metin Demirtaş: Hazır Ol Kalbim. (Şiirler) İst., 1978 Cem Y. 12.50 TL.

Ahmet Muhip Dıranas: Oyunlar: Gölgeler - Çıkmaz. Ankara 1977, İş Bankası Kültür Y. 262 s. 40 TL.

Refik Durbaş: Çırak Aranıyor. (Şiirler) İst., 1978 Cem Y. 15 TL.

Bekir Eliçin: Onlar Savaşırken. (Roman) İst., 1978 Okar Y. 229 s. 30 TL.

Azra Erhat: Sevgi Yönetimi. İst., 1978 Çağdaş Y. 278 s. 30 TL.

Satı Erişen: Ömer'in Çocukluğu ya da... İst., 1977 İnkılâp ve Aka Y. 109 s. 10 TL.

Sabahattin Eyüboğlu - Yaşar Kemal: Gökyüzü Mavi Kaldı; Halk Edebiyatından Seçmeler. İst., 1978 Cem Y. 411 s. 50 TL.

Yılmaz Güney: Aç Kurtlar. (Senaryo) İst., 1977 Güney Filmcilik Y. 95 s. 15 TL.

Yılmaz Güney: Bir Gün Mutlaka. (Senaryo) İst., 1977 Güney Filmcilik Y. 178 s. 15 TL.

Yılmaz Güney: Soba, Pencere Camı, İki Ekmek İstiyoruz. (Roman) İst., 1977 Güney Filmcilik Y. 388 s. 40 TL.

Günümüz Dünya Şiiri. Bir Varlık Antolojisi. Haz.: Yaşar Nabi. İst., 1977, Varlık Y. 187 s. 15 TL.

Osman Necmi Gürmen: Kılıç Uykuda Vurulur (Roman). İst., 1978 Hürriyet Y. 175 s. 25 TL.

Nedim Gürsel: Çağdaş Yazın ve Kültür. (Eeleştiri - İnceleme) İst., 1978 Çağdaş Y. 263 s. 30 TL.

Nedim Gürsel: Şeyh Bedreddin Destanı Üzerine. İst., 1978 Cem Y. 114 s. 20 TL.

Aydın Hatipoğlu: Beynim Yüreğim. (Şiirler) İst., 1978 Derinlik Y. 15 TL.

Sadık Hidayet: Kör Baykuş. (Roman) Çev. Behçet Necatigil. İst., 1977, 120 s. 15 TL.

Selim İleri: Çağdaşlık Sorunları. (Denemeler) İst., 1978 Günebakan Y. 233 s. 40 TL.

Attilâ İlhan: Yaraya Tuz Basmak. (Roman) Ankara, 1978 Bilgi Y. 534 s. 60 TL.

Lütfi Kaleli: Dönek. (Öyküler) İst., 1978 Yeni Dünya Y. 126 s. 25 TL.

Ceyhun Atuf Kansu: Tüm Şiirleri - 1. Ankara 1978, İş Bankası Kültür Y. 496 s. 100 TL.

Emin Karakuş: 40 Yıllık Bir Gazeteci Gözüyle İşte Ankara. İst., 1977 Hürriyet Y. 525 s. 70 TL.

Hasan Kayıhan: Uyanmak (Roman). Ankara, 1977 Töre - Devlet Y. 224 s. 25 TL.

Hasan Kayıhan: Zincir. Ankara, 1977 Töre - Devlet Y. 289 s. 32.50 TL.

Mehmet Kemal: Acılı Kuşak. (Anılar) İst., 1977 Çağdaş Y. 288 s. 30 TL.

Mehmet Kemal: Söz Gibi. (Şiirler) İst., 1977 Derinlik Y. 92 s. 15 TL.

Yaşar Kemal: Allahın Askerleri; Çocuklar İnsandır - 1. İst., 1978 Milliyet Y. 308 s. 50 TL.

Tezer Özlü Kıral: Eski Bahçe. (Öyküler) İst., 1978 Ada Y. 83 s. 40 TL.

Hasan Kıyafet: Oy Pazarı. İst., 1978 Yücel Y. 144 s. 20 TL.

Samim Kocagöz: Alandaki Delikanlı. (Öyküler) İst., 1978 Okar Y. 231 s. 35 TL.

Konuşmalar. Derleyen: Bertan Onaran. Ankara, 1978 Yeni Ankara Y. 224 s. 40 TL.

Kerim Korcan: Dimitrof Geçiyor. İst., 1978 (E) Y. 483 s. 60 TL.

Cevdet Kudret: Bir Bakıma. (Denemeler) İst., 1977 İnkılâp ve Aka Kitabevi, 400 s. 30 TL.

Necdet Kurdakul: Bütün Yönleriyle Bedreddin. İst., 1977 Döler Reklâm Y. 373 s. 120 TL.

Aziz Nesin: Büyük Grev. (Masal - Öyküler) İst., 1978 (Kendi Yayını) 391 s. 50 TL.

Aziz Nesin: Tek Yol. (Roman) İst., 1978 (Kendi Yayını), 527 s. 75 TL.

Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı 1978 İst., 1978 (Kendi Y.) 702 s. 100 TL.

Özdemir Nutku: Meddahlık ve Meddah Hikâyeleri. Ankara, 1977 Türkiye İş Bankası Kültür Y. VIII, 422 s. 80 TL.

Ünver Oral: Karagözname. (Antoloji) İst., 1977 Türkiye İş Bankası Kültür Y. 184 s. Resimli, 30 TL.

Yılmaz Öner: Anti Faşist Şiir ve Faşizm; B. Brecht - H. M. Enzensberger - H. Heine - W. Alff. İst., 1977 (Kendi Yayını) 100 s. 20 TL.

Celâl Özcan: Gökova'nın Yalazları. (Öyküler) İst., 1977 Okar Y. 196 s. 25 TL.

Şinasi Özdenoğlu: Memleketi Sevmek Suçu. Ankara, 1978 Eroğlu Y. 136 s. 20 TL.

Kemal Özer: Geceye Karşı Söylenmiştir. (Şiirler) İst., 1978 Cem Y. 78 s. 15 TL.

Atilla Özkırımlı: Tevfik Fikret. İst., 1978 Cem Y. 131 s. 20 TL.

Adnan Özyalçıner: Gözleri Bağlı Adam. İst., 1977 Milliyet Y. 121 s. 25 TL.

Tahsin Saraç: Güvercin Kasapları. (Şiirler) İst., 1978 Cem Y. 60 s. 15 TL.

Tekin Sönmez: Ormanı Yedi Faşistler. (Araştırma ve Gezi Notları) İst., 1978 Yansı Y. 108 s. 20 TL.

Gülriz Sururi: Kıldan İnce Kılıçtan Keskince. İst., 1978 Milliyet Y. 478 s. res. 100 TL.

Fikret Şahin: Bozuk Işıklar. (Şiirler) İst., 1978 Yeditepe Y. 58 s. 15 TL.

Ferhan Şensoy: Kazancı Yokuşu. İst., 1978 Yücel Y. 118 s. 20 TL.

Kemal Tahir: Bir Mülkiyet Kalesi. (Roman) 2 cilt. Ankara 1977 Bilgi Y. 698 s. 75 TL.

Afşar Timuçin: Nazım Hikmet'in Şiiri. İst., 1978 Kavram Y. 156 s. 30 TL.

Füğen Topsever: Kar Çiçekleri. (Roman) Ankara 1978 Meç Y. 317 s. 40 TL.

Necati Tosuner: Sancı.. Sancı.. (Roman) İst., 1977 Derinlik Y. 278 s. 40 TL.

Necati Tosuner: Sisli. (Öyküler) İst., 1977 Derinlik Y. 116 s. 25 TL.

Erol Toy: Doruktaki Öfke. (Roman) İst., 1977 Tekin Y. 340 s. 35 TL.

İhsan Ünlüer: Oku Oku Budur Sonu. İst., 1978 Çağdaş Y. 246 s. 30 TL.

Varlık Yıllığı 1978. İst., 1978 Varlık Y. 416 s. 40 TL.

Hıfzı Veldet Velidedeoğlu: Anıların İzinde 1. Kitap. İst., 1977 Remzi Kitabevi, 365 s. 35 TL.

İrfan Yalçın: Genelevde Yas. (Roman) İst., 1978 (Z) Y. 163 s. 35 TL.

Hilmi Yavuz: Doğu Şiirleri. İst., 1977 Cem Y. 55 s. 15 TL.

Cemil Yener: Fuzuli. İst., 1977 Cem Y. 179 s. 25 TL.

Mustafa Yeşilova: Kopo. (Roman) İst., 1978 Milliyet Y. 238 s. 35 TL.

Hilmi: Yücebaş: Şair Eşref; Bütün Şiirleri ve 80 Yıllık Hatıraları. İst., 1978 (Kendi Yayını) 447 s. 60 TL.

Vasfi Rıza Zobu: O Günden Bu Güne. (Anılar) İst., 1977 Milliyet Y. 678 s. 12 plânş, 100 TL.

1978 YILINDA YAYINLANMIŞ ÇEVİRİ YAZIN YAPITLARI

Dritero Angolli: Komiser Memo (Roman). Çev. E. Ateş. İst., 1977 Günce Y. 266 s. 30 TL.

Emile Ajar: Onca Yoksulluk Varken. (Roman) Çev. Vivet Kanetti. İst., 1978 Milliyet Y. 226 s. 35 TL.

Paul Ronnecarrère: Altın Üçgen. (Roman) Çev. Müntekim Ökmen. İst., 1978 Milliyet Y. 343 s. 50 TL.

Paul Brickhall: Barajları Yıkanlar. Çev. Samih Tiryakioğlu. İst., 1978 Baskan Y. 250 s. 35 TL.

Gerald A. Browne: Yeşil Buz. Çev. Mehmet Harmancı. İst., 1978 Altın Kitaplar Y. 440 s. 60 TL.

Georgi Cagarov: Savcı. Çev. Lütfi Demir. İst., 1978 Habora Y. 84 s. 15 TL.

John Le Carré: Bir Öğrenci Gibi. (Roman) Çev. Azize Bergin. İst., 1978 Altın Kitaplar Y. 464 s. 60 TL.

Jacques Chessex: Dev. (Roman) Çev. Zühal Avcı. Ankara 1978 Yeni Ankara Y. 204 s. 30 TL.

Mary Higgins Clark: İstasyon. (Roman) Çev. Füsun Umar. İst., 1978 Altın Kitaplar Y. 309 s. 50 TL.

Çağdaş Arnavut Hikâyeleri Antolojisi. Hazırlayan: Recep Çosya. Çev. Avni Çitak. 1978 Cem Y. 239 s. 50 TL.

Jean-François Dars: Faşizmin Piçleri. (Roman) Çev. Semih Tuğrul. İst., 1978 Hürriyet Y. 511 s. 100 TL.

Stoyan Daskalov: Yağmurlar Cumhuriyeti. (Roman) Çev. Mustafa Balel. İst., 1978 Oda Y. 298 s. 40 TL.

John Gordon Davis: Balina (Roman) Çev. Armağan İlkin. İst., 1978 Milliyet Y. 516 s. 75 TL.

Nedelço Dragonov: Partizan Sıbi. Çev. N. Sayar. İst., 1978 Habora Kitabevi, 111 s. 20 TL.

Ronald Duncan: Abelard ve Heloise. (Oyun) Çev. Sevim Raşa. İst., 1977 Yankı Y. 80 s. 15 TL.

John Ehrlichman: Şirket. (Roman) Çev. Armağan İlkin. İst., 1978 Milliyet Y. 409 s. 60 TL.

Paul Erdman: 79 Krizi. (Roman) Çev. Armağan İlkin. İst., 1978 Hürriyet Y. 304 s. 60 TL.

Oriana Fallaci: Doğmamış Çocuğa Mektup. Çev. Pınar Kür. İst. 1978 Hürriyet Y. 20 TL.

Colin Forbeş: Maymun Yılı. Çev. Lâle Anat. İst., 1978 Milliyet Y. 363 s. 50 TL.

Lillian Hellman: Şarlatanlar Dönemi. Çev. Tomris Uyar. İst., 1977 Milliyet Y. 160 s. 25 TL.

Sebastian Japrisot: Öldüren Yaz. Çev. Hüseyin Boysan. İst., 1978 Altın Kitaplar Y. 372 s. 50 TL.

Erica Jong: Önce Can. Çev. Osman Deniztekin. İst., 1978 (E) Y. 440 s. 50 TL.

Barbro Karabuda: Papağan Tüneği. Çev. Aslan Mengüç. İst., 1978 Cem Y. 162 s. 25 TL.

John Keats: Ormanda Unutulan Askerler. Çev. Samih Tiryakioğlu. İst., 1978 Baskan Y. 453 s. 50 TL.

Adam Kennedy: Ölüm Kumarı. (Roman) Çev. Halûk Arman. İst., 1978 Milliyet Y. 207 s. 30 TL.

Violette Leduc: Piç. (Roman) Çev. Hüseyin Demirhan - Eray Canberk. İst., 1977 (E) Y. 718 s. 60 TL.

Leonid Lenç: Bugün Git Yarın Gel. (Öyküler) Çev. İhmal Amca. İst., 1978 Cem Y. 168 s. 20 TL.

Jack London: Sevginin Katıksızı. (Roman) Çev. Şemsa Yeğin. İst., 1978 Oda Y. 338 s. 45 TL.

Robert Ludlum: Yemin. Çev. Gülten Suveren. İst., 1978 Altın Kitaplar Y. 415 s. 60 TL.

Gabriel Garcia Marquez: Başkan Babamızın Sonbaharı. Çev. Tomris Uyar. İst., 1978 Milliyet Y. 277 s. 40 TL.

Robert Merle: Sonsuz Uçuş. Çev. Hüseyin Portakal. İst., 1977 Milliyet Y. 430 s. 50 TL.

Marucie Montégut: Ekmek. (Roman) Çev. A. Eran. İst., 1978 Oda Y. 288 s. 40 TL.

M. Moussy - F. Truffaut: Okuldan Kaçış (400 Darbe). Çev. Eray Canberk. İst., 1977 Kavram Y. 118 s. 20 TL.

Theodor Plievier: Berlin, (Roman) Çev. Seçkin Cılızoğlu. İst., 1978 Hürriyet Y. 458 s. 70 TL.

Theodor Plievier: Stalingrad. (Roman) Çev. Semih Yazıcıoğlu. İst., 1978 Hürriyet Y. 393 s. 60 TL.

Pomeroy: Gerilla. (Hikâyeler) Çev. Şemsa Yeğin. İst., 1978 Sosyal Klâsikler Y. 150 s. 20 TL.

Pierre Rey: Para. (Roman) Çev. Attila Tokatlı. İst., 1978 Hürriyet Y. 447 s. 75 TL.

Manuel Scorza: Toprak Acısı. (Roman) Çev. Müntekim Ökmen. İst., 1978 Milliyet Y. 352 s. 50 TL.

Erich Segal: Oliver'in Hikâyesi. Çev. Halûk Arman. İst., 1978 Milliyet Y. 285 s. 40 TL.

Jorge Semprum: Ölüme Yolculuk. Çev. Nedim Gürsel. İst., 1977, Milliyet Y. 272 s. 35 TL.

Irwin Shaw: Gece İşi. Çev. Armağan İlkin. İst., 1978 Milliyet Y. 462 s. 75 TL.

Erich Mario Simmel: Yaşamak Ne Güzel. (Roman) Çev. Ahmed Arpad. İst., 1978 Altın Kitaplar Y. 587 s. 75 TL.

Maj Sjöwall - Per Wahlöö: Balkonda Bir Adam Vardı. Çev. Aydın Arıt. İst., 1978 Milliyet Y. 299 s. 40 TL.

Maj Sjöwal - Per Wahlöö: Duman Olan Adam. Çev. Aydın Arıt. İst., 1977, Milliyet Y. 270 s. 30 TL.

Maj Sjöwall - Per Wahlöö: Gülen Polis. Çev. Aydın Arıt. İst., 1978 Milliyet Y. 294 s. 40 TL.

Maj Sjöwall - Per Wahlöö: Uçtu Uçtu İtfaiye Arabası Uçtu. Çev. Aydın Arıt. İst., 1978 Milliyet Y. 295 s. 40 TL.

Agnes Smedley: Uzun Yüyüyüş. Çev. Dumrul Cemgil. İst., 1978 May Y. 480 s. 60 TL.

Philippe Soupault: Şarlo. Çev. Teoman Aktüel. İst., 1978 Çağdaş Y. 111 s. 20 TL.

Steven Spielberg: Buluşma. Çev. Nilgün Himmetoğlu. İst., 1978 Altın Kitaplar Y. 269 s. 40 TL.

John Steinbeck: Fareler ve İnsanlar. Çev. Yavuz Akçay. İst., 1977 Öz Y. 100 s. 15 TL.

Mihaylo Stelmak: Artık Kan Dökülmesin. (Roman) Çev. Perihan Tok. İst., 1977 Habora K. 327 s. 40 TL.

Grigor Stoiçkov: Partizanlar Ölmez. Çev. S. Demir. İst., 1977, Habora Y. 448 s. 35 TL.

Jose Mauro de Vasconcelos: Güneşi Uyandıralım. Çev. Aydın Emeç. İst., 1977 Hürriyet Y. 253 s. 30 TL.

Paul Wagner: Çocuk ve Büyücüler. Çev. Nejat Çetinok. İst., 1977 Milliyet Y. 189 s. 30 TL.

Joseph Wambaugh: Dönemeç. (Roman) Çev. Azize Bergin. İst., 1978 Altın Kitaplar Y. 381 s. 60 TL.

Vladimir Zarev: Yoldaş Kilkin; Sabırsızlığın Sonu. Çev. Aytekin Genç. İst., 1978 Habora Kitabevi, 278 s. 40 TL.

Tasarımıza göre Nesin Vakfı'na ilk kimsesiz çocukları 1978 yılında alacaktık. Ama yapı gereçleri fiyatlarının ardarda yükselmesi yüzünden ikinci yapının kurulması gecikti. Yukarıdaki resimde Nesin Vakfı yapılarının 10 Ekim 1978 tarihindeki durumu görülmektedir. 1979 yılında büyük yapı da bitirilip içi döşenebilirse, ilk on kimsesiz çocuk 1979 yılında alınacaktır. İkinci yapının su boruları yerleştirilecek, mermer ve ahşap parkeleri de döşendikten sonra pencere camları takılacaktır. Bütün bu işlerin üç ay içinde yapılması planlanmıştır. Birleşmiş Milletler'in Çocuk Yılı olarak ilân ettiği 1979 yılında Nesin Vakfı'na ilk kimsesiz çocukların alınması için büyük çaba gösterilmektedir.

175 TL